

వేద గ్రంథాలయం

PDF BOOKS 9666122140

For Personal Use Only
Not For Commercial Printing/
Distribution

వ్యక్తిగత ఉపయోగం కోసం మాత్రమే,
పంపిణీ వాణిజ్య ముద్రణ కోసం కాదు.

vedhagrandhalayam@gmail.com

శ్రీరస్తు.

Tel 1016

శ్రీరఘుపతయేనమః

అష్టాధికషష్ట్యుత్తరసప్తశతపురస్కృతసహస్రసంఖ్యాక
విక్రమశకీయహాయనేష్వతీతేషు
భాట్టతంత్రన్యాయసాంఖ్యధర్మశాస్త్రాది
సకలదర్శనపారీణ
శ్రీకమలాకరభట్టప్రణీత
కాలవ్రతప్రాయశ్చిత్తశ్రాద్ధాశౌచాది
నానావిధనిర్ణయవిలసితః

నిర్ణయసింధునామకగ్రంథః.

శ్రీమత్కాంచీనగరనివాసినా
నివృత్తి - వీరరాఘవస్వామిశాస్త్రిణా
సమ్యక్పరిశోధితః

శ్రీమత్సీతారామార్యసూనునా
బరూరు - త్యాగరాయశాస్త్రిణా
స్వీయ
గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాయామ్.
ముద్రితః

మహాజనామోదాయజగతిచిరంవిజయతామ్.

చన్నపుర్రి,
౧౮౭౯ సం॥

K. CHIDAMB...
19 JUN 1914

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

శ్రీ

ప్ర క ట న.

ప్రకృతంబునముద్రింపంబడియుండెడు నూతన గీర్వాణ గ్రంథ ముల వివరము.

నిర్ణయసింధువు - ఇదిప్రపంచంబునంగల సర్వధర్మశాస్త్ర ములను నిర్ణయముగ నిర్ణయించుటవలన నిర్ణయసింధువనం బడియె.

శంకరభాష్యసహిత శ్రీవిష్ణుదివ్యసహస్రనామస్తోత్రము

సంధ్యావందనభాష్యము

అపరోక్షానుభూతి, వేదాంతగ్రంథము

దేవీఖడ్గమాలా - నామావళిసహితము

లలితాత్రిశతి - నామావళిసహితము

సౌభాగ్యలహరి - లక్ష్మీస్తోత్రము

గంగాలహరి - పండితరాయప్రణీతము

మహాన్యాసము

రతిమంజరి - కామశాస్త్రము

భక్తేశ్వరవ్రతకల్పము

దేవ్యానందలహరి - శంకరాచార్యప్రణీతము

శృంగారతిలకము - కాళిదాసవిరచితము

ఉత్తరరామచరితమ్ - మహాకవిభవభూతి ప్రణీతమగునాటకము - సవ్యాఖ్యానము. ఇదిముద్రింపంబడుచున్నది.

మఱియుప్రకృతంబున మాధవాచార్యులచే రచియింపంబడిన వ్యాఖ్యానంబుతోడ సూతసంహితను ముద్రాక్షరాంకితం బొనర్చుచువచ్చుచున్నాడను - అయ్యదియతిసత్వరంబుగనే ముద్రించిముగిం

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

పుబడును - కావున నో స్నేహితులారా! ఇదివరకును ముద్రింపబడని తాళపత్రస్థంబులగు నాటకాలంకారపురాణేతిహాసధర్మశాస్త్రాదులు మదీయ గీర్వాణభాషారత్నాకరంబున నుత్పన్నంబులై " తరంగంబులంబోలి" యొక్కటొక్కటిగా బయలువెడలెడి గ్రంథంబులను వలయువారలు చన్నపట్టణము పెద్దినాయనిపేట కృష్ణమనాయని యగ్రహారంబున (౩౫) వ డోర్ నెంబరు గలగృహమునందు గీర్వాణభాషారత్నాకరముద్రాక్షరశాలాధికారియగు- బరూరు- త్యాగరాయశాస్త్రిలవారియొద్ద క్రయమునకు తీసికొనవచ్చును.

ఓం నమో నారాయణాయ

వేద గ్రంథాలయం
PDF books
9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

శ్రీ ర స్తు.

నిర్ణయసింధ్వనుక్రమణికా

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

పుటసంఖ్యా			పుటసంఖ్యా
సాలగ్రామశివనాభిపరీక్షా	-	అథశ్మశ్రుకర్మ	౨౮౮
అథపార్థివపూజా	-	అథేంధనసంగ్రహః	౨౮౯
అముకదేవేఅముకవాద్యనిషేధః	-	అథనవాన్నమ్	-
శివస్యపుష్పాదికమర్పణీయమ్	౨౭౩	నవభోజనపాత్రం	-
త్రిపుండ్రధారణం రుద్రాక్ష ధారణంచ	-	అథనవసర్షఫలాదిలక్షణమ్	-
		అథహోమేఆహుతిపాతః	-
రుద్రాక్షమహిమా	-	అథశాంతిరుక్తా	-
రుద్రాక్షాభిమంత్రణమ్	౨౭౪	అథజ్వరాదౌఫలమ్	౨౯౦
శివరుద్రాక్షాంగమాలా	-	అత్రశాంతిః	-
రుద్రాక్షమాలాదానమ్	-	అథభేషజమ్	-
రుద్రాక్షమాలాధారణమ్	-	అథారోగ్యస్నానమ్	-
శివమహాస్నానంపంచామృతమ్	-	అథదంతధావనమ్	-
విష్ణ్వాదౌమహాస్నానం పంచామృతస్య	-	ప్రోషితభర్తృకానియమాః	౨౯౧
		అథామలకస్నానమ్	
విష్వక్సేనాదీనాంనైవేద్యవిభాగః	-	అథతైలస్నాననిషేధః	౨౯౨
పంచాయతనస్థాపనమ్	-	అథగృహారంభః	-
కేశవాదిమూర్తీనాంలక్షణమ్	౨౭౫	అథగృహప్రవేశః	౨౯౩
లింగప్రతిష్ఠాకేశవాదిమూర్తీనాం ప్రతిష్ఠా	-	అథకలివర్జ్యాని	౨౯౪
సర్వతోభద్రదేవతాస్థాపనమ్	౨౭౬	అథశ్రాద్ధప్రకరణమ్	
పునఃప్రతిష్ఠా	౨౮౨	అథశ్రాద్ధనిర్ణయః	౨౯౮
అథజీర్ణోద్ధారః	౨౮౩	శ్రాద్ధలక్షణం	౨౯౯
మూర్తిప్రాసాదభేదనే	౨౮౪	శ్రాద్ధభేదాః	-
అథతులసీగ్రహణమ్	-	స్మృతశ్రాద్ధమ్	-
అథపుష్పేషుపర్యుషితమ్	-	అథశ్రాద్ధదేశాః	౩౦౦
శివనిర్మాల్యనిర్ణయః	౨౮౫	గయాశ్రాద్ధమ్	-
అథతర్పణమ్	౨౮౬	గయాశిరఃప్రమాణమ్	-
అథతిలతర్పణనిషేధః	-	సప్తగోత్రాణి	-
వృద్ధిశ్రాద్ధమ్	-	ఏకోత్తరశతకులమ్	-

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

(౪)

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ఇత్యాశౌచప్రకరణమ్.

స్వస్త్యస్తు.

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయనమః

నిర్ణయసింధుప్రారంభః

శ్లో॥ కారుణ్యైకనికేతంరామంసీతాలతాయుక్తమ్।
విశ్వామిత్రాశ్రవాయప్రతతిసమాలంబిశాఖినంవందే॥

లక్ష్మీసహాయంకల్పద్రుతలరంజితగోకులమ్ । బర్హాపీడంఘనశ్యామంమహఃకించిదుపాస్మహే ॥ వేదార్థధర్మరక్షార్థమాయామానుషరూపిణమ్। పితామహంహరింవందేభట్టనారాయణాహ్వయమ్ ॥ యత్పాదసంస్మృతిస్సర్వమంగళప్రతిభూర్మతా। తాన్భట్టరామకృష్ణాఖ్యాన్ శ్రీతాతచరణాన్నమః ॥ సర్వకల్యాణసందోహనిదానంయత్పదద్వయమ్।ద్యునదీసోదరీమంబాముమాఖ్యాంనౌమిసాదరమ్॥బిందుమాధవపాదాబ్జరోలంబీకృతవిగ్రహమ్। జ్యాయాంసంభ్రాతరం భట్టదివాకరముపాస్మహే ॥ హేమాద్రిమాధవమతేప్రవిచార్యసమ్యగాలోచ్యతత్త్వమథతీర్థకృతాంపరేషామ్। శ్రీరామకృష్ణతనయఃకమలాకరాఖ్యఃకాలేయథా మతివినిర్ణయమాతనోతి ॥ సంతియద్యపివిద్వాంసస్తన్నిబంధాశ్చకోటిశః । తథాప్యముష్యవైదగ్ధ్యం కేచిద్విజ్ఞాతుమీశతే ॥

తత్రసంక్షేపతఃకాలష్షోఢా, అబ్దోయనమృతుర్మాసః పక్షోదివస ఇతి, తత్రాబ్దోమాధవమతేపంచధా, సావనస్సౌర శ్చాంద్రోనాక్షత్రో బార్హస్పత్యఇతి - గురోర్మధ్యమరాశిభోగేనబార్హస్పత్యః సచజ్యోతిశ్శాస్త్రే ప్రసిద్ధః హేమాద్రిస్త్వంత్యయోర్ధర్మశాస్త్రేనుపయోగాత్త్రయఏవ విధాఇహ - తత్రవక్ష్యమాణైః సావనాదిద్వాదశమాసైస్తత్తదబ్దం,మలమాసేతుసతిషష్టిదినాత్మకఏకోమాసఇతి ద్వాదశమాసత్వమవిరుద్ధం - తథాచ వ్యాసః॥ షష్ట్యాతుదివసైర్మాసఃకథితోబాదరాయణైరితి॥తత్రచాంద్రోబ్దః

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ష్టి భేదః-తదాహ గార్గ్యః ॥ ప్రభవో విభవశ్శుక్లః ప్రమోదోఽథ ప్రజాపతిః।
అంగిరాశ్శ్రీముఖో భావో యువా ధాతా తథేశ్వరః ॥ బహుధాన్యః ప్రమా
థీ చ విక్రమోఽథ వృషస్తథా । చిత్రభానుస్సుభానుశ్చ తారణః పార్థివో వ్య
యః ॥ సర్వజిత్సర్వధారీ చ విరోధీ వికృతిః ఖరః। నందనో విజయశ్చైవ జయో
మన్మథదుర్ముఖౌ॥ హేమలంబో విలంబోఽథ వికారీ శార్వరీ ప్లవః। శుభకృచ్ఛో
భనః క్రోధీ విశ్వావసుపరాభవౌ ॥ ప్లవంగః కీలకస్సౌమ్య స్సాధారణవిరోధ
కృత్ । పరిధావీ ప్రమాదీ చ ఆనందో రాక్షసోఽనళః॥ పింగళః కాళయుక్తశ్చ సి
ద్ధార్థీ రౌద్రదుర్మతీ । దుందుభీ రుధిరోద్గారీ రక్తాక్షీ క్రోధనః క్షయ ఇతి ॥ య
ద్యపి జ్యోతిషే గురోర్మధ్యమరాశిభోగేన ప్రభవాదీనాం మాఘాదౌ ప్రవృత్తి
రుక్తా, తథాపి ప్రభవాదీనాం చాంద్రత్వమప్యస్తి ॥ చాంద్రాణాం ప్రభవాదీ
నాం పంచకే పంచకే యుగే ఇతి మాధవోక్తేః - తేన చాంద్రప్రభవాదిశ్చైత్ర
సితే ప్రవర్తతే, బార్హస్పత్యస్తు మాఘాదౌ, తయోర్వినియోగో జ్యోతిర్నిబంధే
బ్రహ్మసిద్ధాంతే॥ వ్యావహారికసంజ్ఞోఽయం కాలః స్మృత్యాదికర్మసు। యో
జ్యస్సర్వత్ర తత్రాపి జైవో వా నర్మదోత్తరే ॥ ఆర్ష్టిషేణః ॥ స్మరేత్సర్వత్ర
కర్మాదౌ చాంద్రం సంవత్సరం సదా । నాన్యం యస్మాద్వత్సరాదౌ ప్రవృత్తి
స్తస్య కీర్తితేతి ॥ అయనం తు సౌరర్తుత్రయాత్మకం - సౌరర్తుత్రితయం ప్రది
ష్టమయనమితి దీపికోక్తేః - తద్ద్వివిధం, దక్షిణముత్తరం చేతి, కర్కసంక్రాం
తిర్దక్షిణాయనం, మకరేఽన్యం, అనయోర్వినియోగమాహ మదనరత్నే సత్య
వ్రతః॥ దేవతారామవాప్యాదిప్రతిష్ఠోదఙ్ముఖే రవౌ । దక్షిణాశాముఖే
కుర్వన్న తత్ఫలమవాప్నుయాత్ ॥ వైఖానసః॥ మాతృభైరవవారాహనర
సింహత్రివిక్రమాః । మహిషాసురహంత్ర్యశ్చ స్థాప్యా వై దక్షిణాయ
నే ॥ వైశబ్దోఽప్యర్థే సతు దక్షిణాయన ఏవేతి నియమః, పూర్వవచనే దక్షిణా
యనే నిషిద్ధాయా దేవప్రతిష్ఠాయా దేవవిషయే ప్రతిప్రసవమాత్రాత్ - ర
త్నమాలాయాం ॥ గృహప్రవేశత్రిదశప్రతిష్ఠా వివాహచౌలవ్రతబంధపూ
ర్వమ్ । సౌమ్యాయనే కర్మ శుభం విధేయం యద్గర్హితం తత్ఖలు దక్షిణే చేతి ॥ అ
స్యాపవాదః కాశీఖండే॥ సదా కృతయుగం చాస్తు సదా చాస్తూత్తరాయణమ్।
సదా మహోదయశ్చాస్తు కాశ్యాం నివసతాం సతామ్ ॥ ఇత్యయనం ॥ ఋతు
ర్మాసద్వయాత్మా మలమాసేతు మాసద్వయాత్మక ఏకో మాసస్తేన మాసద్వ
యాత్మకత్వమవిరుద్ధం, సద్వేధా చాంద్రస్సౌరశ్చ, చైత్రారంభో వసంతాది
శ్చాంద్రః మీనారంభో మేషారంభో వా సౌరః మీనమేషయోర్మేషవృషయో

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ర్వా వసంత ఇతి బౌధాయనోక్తేః - అనయోర్వినియోగమాహ త్రికాండమండ
నః ॥ శ్రౌతస్మార్తక్రియాస్సర్వాః కుర్యాచ్చాంద్రమసర్తుషు । తదభావే తు
సౌరర్తుష్వితి జ్యోతిర్విదాం మతమ్ ॥ సద్వివిధోపి షోఢా, వసంతో గ్రీష్మో వ
ర్షాశ్శరద్ధేమంతశ్శిశిరః, ఇత్యృతుః - మాసశ్చతుర్ధా, సావనస్సౌరశ్చాంద్రో
నాక్షత్ర ఇతి, త్రింశద్దినస్సావనః, అర్కసంక్రాంతేస్సంక్రాంత్యవధిస్సౌరః, య
ద్యపి హేమాద్రి మాధవ కాలాదర్శాద్యాలోచనేన మేషసంక్రాంత్యాస
మాప్తామావాస్యకత్వం చైత్రత్వమితి లక్షణాచ్చ మేషసంక్రాంతేశ్చైత్ర
త్వం ప్రతీయతే తథాపి మేషసంక్రమే దర్శద్వయే సతి వైశాఖస్యైవాధిక్యా
త్తత్పూర్వభావిత్వేన మీనస్యైవ చైత్రత్వం యుక్తం, ఏవం మేషాదయో వై
శాఖాః అతో మీనసంక్రాంత్యా మధ్యస్య పౌర్ణమాసికత్వం, ఆద్యతిథికత్వం
వా చైత్రత్వమితి లక్షణాత్, మీన ఏవ సౌరశ్చైత్రః ఏవం వైశాఖాదయోపి మే
షాద్యా జ్ఞేయాః - సౌరమాసప్రసంగాత్సంక్రాంతినిర్ణయ ఉచ్యతే - తత్ర పూ
ర్వతోపి పరతోపి సంక్రమాత్పుణ్యకాలఘటికాస్తు షోడశేతి సామాన్యతః పు
ణ్యకాలస్సర్వైరుక్తః విశేషస్తూచ్యతే - అత్ర మామకాస్సంగ్రహశ్లోకాః॥
ప్రాగూర్ధ్వా దశ పూర్వత షడవని స్తద్వత్పరాః పూర్వత స్త్రింశత్షోడశ పూర్వ
తోథ పరతః పూర్వాః పరాస్స్యుర్దశ । పూర్వా షోడశ చోత్తరా బుతుభువః
పశ్చాత్తు వేదాః పునః పూర్వా షోడశ చోత్తరాః పునరథో పుణ్యాస్తు మేషా
దితః ॥ అస్యార్థః - మేషే ప్రాగూర్ధ్వం చ దశ ఘటికాః పుణ్యకాలః వృషే పూ
ర్వాష్షోడశ మిథునే పరాష్షోడశ కర్కే పూర్వా స్త్రింశత్ సింహే పూర్వా
ష్షోడశ కన్యాయాం పరాష్షోడశ తులాయాం ప్రాగూర్ధ్వా దశ వృశ్చికే పూ
ర్వాష్షోడశ ధనుషి పరాష్షోడశ మకరే చ త్వారింశత్పరాః ఇదం చ హేమా
ద్రిమతేనోక్తం మాధవమతే త్వత్ర పరా వింశతిః పుణ్యాః కుంభే పూర్వాష్షో
డశ మీనే పరాష్షోడశేతి ॥ యాప్యుత్తరా పుణ్యతమా మయోక్తా సాయంభ
వేత్సా యది సాపి పూర్వా । పూర్వా తు యోక్తా యది సా విభాతే సాప్యుత్త
రా రాత్రినిషేధతస్స్యాత్ ॥ అర్వాఙ్నిశీథాద్యది సంక్రమస్స్యాత్పూర్వే
హ్నిపుణ్యం పరతః పరేహ్ని । ఆసన్నయామద్వయమేవ పుణ్యం నిశీథమధ్యే తు
దినద్వయం స్యాత్ ॥ కర్కే ఝషేప్యేషమితి హ్యవాచ హేమాద్రిసూరిశ్చత
థాపరార్కః । ఝషః ప్రదోషే యది వార్ధరాత్రే పరేహ్ని పుణ్యం త్వథ కర్క
టశ్చేత్ ॥ ప్రభాతకాలే యది వా నిశీథే పూర్వేహ్ని పుణ్యం త్వితి మాధవా
ర్యః ॥ అత్ర మూలవచనాని మాధవాపరార్క హేమాద్ర్యాదిషు ద్రష్టవ్యా

ని - సర్వాసు సంక్రాంతిషు దానవిశేషో హేమాద్రౌ దానకాండే ఉక్తః విశ్వామిత్రః ॥ మేషసంక్రమణే భానోర్మేషదానం మహాఫలమ్ । వృషసంక్రమణే దానం గవాం ప్రోక్తం తథైవ చ ॥ వస్త్రాన్నపానదానాని మిథునే విహితాని తు । ఘృతధేనుప్రదానం చ కర్కటేఽపి విశిష్యతే ॥ ససువర్ణం ఛత్రదానం సింహేఽపి విహితం సదా । కన్యాప్రవేశే వస్త్రాణాం వేశ్మనాం దానమేవ చ ॥ తులాప్రవేశే తిలానాం గోరసానామపీష్టదమ్ । అన్నకీచలితే భానౌ దీపదానం మహాఫలమ్ ॥ అన్నకీ వృశ్చికః ॥ ధనుః ప్రవేశే వస్త్రాణాం యానానాం చ మహాఫలమ్ । ఝషప్రవేశే దారూణాం దానమగ్నేస్తథైవ చ॥ కుంభప్రవేశే దానం తు గవామంబుతృణస్య చ। మీనప్రవేశే స్థానానాం మాలానామపి చోత్తమమితి॥ అత్రోపవాసమాహ హేమాద్రావాపస్తంబః ॥ అయనే విషువే చైవ త్రిరాత్రోపోషితో నరః । స్నాత్వా యస్త్వర్చయేద్భానుం సర్వకామఫలం లభేత్॥ అశక్తౌ తు వృద్ధవసిష్ఠః ॥ అయనే సంక్రమే చైవ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః। అహోరాత్రోషితః స్నాత్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ అత్రోపవాసస్సంక్రమదినే దానాది తు పుణ్యకాలదిన ఇత్యాచార్యచూడామణిః, విధిలాఘవాత్పుణ్యకాలదిన ఏవోభయమితి వృద్ధాః, ఇదం చ పుత్రిగృహస్థాతిరిక్తవిషయం॥ ఆదిత్యాహని సంక్రాంతౌ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । ఉపవాసో న కర్తవ్యః పుత్రిణా గృహిణా తథేతి జైమినివచనాత్ - అత్ర శ్రాద్ధముక్తం హేమాద్రౌ ష్ణుధర్మే॥ శ్రాద్ధం సంక్రమణే భానోః ప్రశస్తం పృథివీపతే ॥ అపరార్కేఽపి విష్ణుః ॥ ఆదిత్యసంక్రమణం విశేషేణాయనద్వయం॥ జన్మభమభ్యుదయశ్చ, ఏతాంస్తు శ్రాద్ధకాలాన్వై కామ్యానాహ ప్రజాపతిరితి ॥ ద్వాదశాదిదినైరర్వాగయనాంశప్రవృత్తావపి పుణ్యం వక్తుమయనగ్రహణం, అన్యథా సంక్రమేణ సిద్ధేరయనగ్రహణం వ్యర్థం స్యాదిత్యపరార్కః - హేమాద్రావపి గాలవః॥ అయనాంశకతుల్యేన కాలేనైవ స్ఫుటం భవేత్ । మృగకర్కాదిగే సూర్యే యామ్యోదగయనే సతి ॥ తదా సంక్రాంతికాలే స్యురుక్తా విష్ణుపదాదయ ఇతి ॥ అయనాంశచ్యుతిరూపే సంక్రాంతికాలేఽపి విష్ణుపదాదయః ప్రవర్తంతే తేన తత్ప్రయుక్తం పుణ్యకాలాది తత్రాపి జ్ఞేయమితి సప్రదవ్యాచఖ్యౌ, తచ్చ మేషాయనం వృషాయనమిత్యాది సర్వత్ర జ్ఞేయం - మాధవీయేపి జాబాలిః॥ సంక్రాంతిషు యథా కాలస్తదీఘేష్వయనే తథా । అయనే వింశతిః పూర్వా మకరే వింశతిః పరేతి ॥ మకరాయణే పూర్వాః వింశతి ఘటికాః పుణ్యాః మకరసంక్రాంతౌ తు పశ్చాద్వింశతిః పుణ్యాః అన్యత్రాయనే తత్సంక్రాంతి

పదిత్యర్థః విష్ణుపదాదిస్వరూపంచ దీపికాయాముక్తం ॥ హార్యంఘ్రిర్వృష
సింహావృశ్చికఘటేష్వర్కస్యయస్సంక్రమః కన్యామీన ధనుర్నృయుక్షు షడశీ
త్యాఖ్యంతులామేషయోః । ప్రోక్తంతద్విషువంఝషేయనముదక్కర్కట
కేదక్షిణమితి ॥ హార్యంఘ్రిర్విష్ణుపదం, నృయుక్ మిథునం, అత్రచపిండరహి
తంశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - తథాచాపరార్కే మాత్స్యే ॥ అయనద్వితయే శ్రా
ద్ధంవిషువద్ద్వితయేతథా । సంక్రాంతిషుచసర్వాసుపిండనిర్వపణాదృతే॥
శ్రాద్ధశూలపాణౌ స్తవస్యనిర్మూలత్వాత్ సమూలత్వేపి ॥ తతఃప్రభృతిసం
క్రాంతావుపరాగాదిపర్వసు । త్రిపిండమాచరేచ్ఛ్రాద్ధ మేకోద్దిష్టంమృతా
హనీతి మాత్స్యే కేచిద్గ్రహణాగ్రహణవద్వికల్పమిత్యాహు - తన్న, అస్య
పార్వణానువాదకత్వేన పిండవిధాయకత్వాత్, పిండవ్యక్తేః అస్యత్వేకప
దేపిండానువాదే త్రిత్వవిధౌచషట్కర్తుః ప్రథమభక్షువద్వైరూప్యాపత్తేః త
థాచోభయసమూలత్వే పిండరహితం పార్వణంకర్తవ్యమిత్యుభయవచన
యోరర్థః, త్రిపిండశబ్దేనైకోద్దిష్టవ్యావృత్తిమాత్రం, మంగళకృత్యేషువిశేష
మాహజ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ త్యాజ్యాస్సూర్యస్యసంక్రాంతేఃపూర్వతఃప
రతస్తథా । వివాహాదిషుకార్యేషు నాడ్యష్షోడశషోడశేతి ॥ ఏతత్పుణ్యకా
లోపలక్షణం ॥ భానోస్సంక్రాంతిభోగశ్చకుళికశ్చార్ధయామకఇతి, జ్యోతిః
ప్రకాశేవర్జ్యేషుపరిగణనాత్, అయనవ్యతిరిక్తాసుదశసు సంక్రాంతిషురా
త్రౌస్నానశ్రాద్ధాదినకార్యం ॥ అహ్నిసంక్రమణే కృత్స్నమహఃపుణ్యంప్రకీ
ర్తితమ్ । రాత్రౌసంక్రమణేభానోర్దినార్ధంస్నానదానయోః ॥ అర్ధరాత్రా
దధస్తస్మిన్మధ్యాహ్నస్యోపరిక్రియా । ఊర్ధ్వంసంక్రమణేచోర్ధ్వముదయా
త్ప్రహరద్వయమ్॥ పూర్ణేచేదర్ధరాత్రేతుయదాసంక్రమతేరవిః । ప్రాహు
ర్దినద్వయంపుణ్యం ముక్త్వామకరకర్కటావితి వృద్ధవసిష్ఠాదివచనై రహఃపు
ణ్యత్వోక్త్యా ॥ రాత్రౌసంక్రమణేభానోర్దివాకుర్యాత్తుతత్క్రియామ్ । పూ
ర్వస్మాత్పరతోవాపిప్రత్యాసన్నస్యతత్ఫలమితివసిష్ఠవచనాచ్ఛ్రాద్ధాదౌరాత్రౌ
స్నానాదినిషేధప్రతీతేః యానితు ॥ వివాహవ్రతసంక్రాంతిప్రతిష్ఠాఋతు
జన్మసు । తథోపరాగపాతాదౌస్నానేదానేనిశాశుభేతి ॥ రాహుదర్శన
సంక్రాంతివివాహాత్యయవృద్ధిషు। స్నానదానాదికంకుర్యుర్నిశికామ్యవ్రతే
షుచేత్యాదీని విష్ణుగోభిలాదివచనాని తాని మకరకర్కసంక్రాంతివిషయాణి
ముక్త్వా మకరకర్కటావితి తయోర్దివాస్నానస్య పర్యుదస్తత్వాదితి హే
మాద్రిమాధవాదయః - వస్తుతస్తుప్రాగుక్తవచనేన తయోర్దినద్వయపుణ్య

త్వాదేరేవ పర్యుదాసాన్మకరకర్కటయోరపి స్నానందానంపరేహనీత్యాదిభిరహఃపుణ్యత్వోక్తేః అహఃపుణ్యత్వానుపపత్త్యా కల్పరాత్రినిషేధస్యచప్రత్యక్షరాత్రివిధినా బాధాత్సర్వసంక్రాంతిషు రాత్రావనుష్ఠానవికల్పః, స చ దేశాచారాద్వ్యవతిష్ఠతఇతియుక్తఃపంథాః, అయనయోస్తువక్తవ్యోవిశేషః శ్రావణేమాఘేచవక్ష్యతే - జ్యోతిర్నిబంధే గర్గః ॥ యస్యజన్మర్క్షమాసాద్యైరవిసంక్రమణంభవేత్ । తస్మాసాభ్యంతరేతస్యవైరక్లేశధనక్షయాః ॥ తగరసరోరుహపత్రైర్రజనీసిద్ధార్థలోధ్రసంయుక్తైః । స్నానంజన్మర్క్షగతే రవిసంక్రమణేనృణాంశుభదమ్ ॥ హేమాద్రౌ ॥ అహ్నిచేద్రాత్రియుగ్మంస్యాద్రాత్రౌచేద్వాసరద్వయమ్ । సంక్రాంతిఃపక్షిణీజ్ఞేయాదానాధ్యయనకర్మసు ॥ యత్తుగౌడాః ॥ సంక్రాంత్యాంపక్షయోరంతేద్వాదశ్యాం శ్రాద్ధవాసరే । సాయంసంధ్యాంనకుర్వీతకుర్వంశ్చపితృహాభవేదితి ॥ కర్మోపదేశిన్యాంవ్యాసోక్తేః, సాయంపుణ్యకాలేసంధ్యానిషేధమాహుస్తన్నిర్మూలం, అన్యచ్చ బహువక్తవ్యంవిస్తరభీతేర్నోచ్యతే - ఇతిసంక్రాంతినిర్ణయః - పక్షయుగజశ్చాంద్రోమాసః సద్విధా, శుక్లాదిరమాంతః కృష్ణాదిఃపూర్ణిమాంతశ్చేతి - తథాచత్రికాండమండనః॥ చాంద్రోపిశుక్లపక్షాదిఃకృష్ణాదిర్వేతిచద్విధేత్యుక్త్వాదేశభేదేనతద్వ్యవస్థామాహ॥ కృష్ణపక్షాదికంమాసంనాంగీకుర్వంతికేచన । యేపశ్యంతినతేషామపీష్టోవింధ్యస్యదక్షిణేఇతి - వింధ్యస్యదక్షిణేకృష్ణాదినిషేధాదుత్తరతోద్వయోరభ్యనుజ్ఞాగమ్యతే - తత్రాపిశుక్లాదిర్ముఖ్యః, కృష్ణాదిగౌణః, శాస్త్రేషుచైత్రశుక్లప్రతిపద్యేవ చాంద్రసంవత్సరారంభోక్తేః - తదుక్తందీపికాయాం ॥ చాంద్రోబ్దోమధుశుక్లప్రతిపదారంభఇతి, నహియేకృష్ణాదిమమస్యంతే తేషాంవత్సరారంభోభిద్యతే, అతశ్శుక్లాదిర్ముఖ్యః కృష్ణాదినామలమాసాసంభవాచ్చ చాంద్రస్యసర్వసత్త్రభోగేసనాక్షత్రోమాసః సావనాదీనాంవ్యవస్థోక్తా హేమాద్రౌబ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ ఆమావాస్యాపరిచ్ఛిన్నో మాసస్స్యాద్బ్రాహ్మణస్యతు । సంక్రాంతిపౌర్ణమాసీభ్యాంతథైవ నృపవైశ్యయోః ॥ అత్రబ్రాహ్మణాదీనాం యత్రకర్మవిశేషే వచనాంతరేణ వసంతేబ్రాహ్మణోగ్నీనాదధీతేత్యాదివన్మాసఉక్తస్తత్రతదర్శాంతత్వమాత్రంనియమ్యతే, నతుసర్వకర్మసుదర్శాంతతవేనే, వృష్ట్యాద్యర్థకారీరేష్ట్యాదినిర్ధననిర్ణయమేవద్వ్యధిలాఘవాత్, త్రైవర్ణికానాంసర్వకర్మసుమాసవిశేషాపేక్షాస్సావనాదీనాంసౌరచాంద్రనక్షత్రమాదిపరత్వాపత్తేశ్చేతిగురుచరణాః, జ్యోతిర్గర్గః ॥ సౌరోమాసోవివాహాదౌయజ్ఞాదౌసావ

వనః స్మృతః। అబ్దికే పితృకార్యే చ చాంద్రో మాసః ప్రశస్యతే॥ ఋష్యశృంగః॥
వివాహవ్రతయజ్ఞేషు సౌరం మానం ప్రశస్యతే। పార్వణే త్వష్టకాశ్రాద్ధే చాం
ద్రమిష్టం తథాబ్దికే॥ స్మృత్యంతరే॥ ఏకోద్దిష్టవివాహాదావృణాదౌ సౌరసా
వనౌ॥ జ్యోతిర్గర్గః॥ ఆయుర్దాయవిభాగశ్చ ప్రాయశ్చిత్తక్రియా తథా। సా
వనేనైవ కర్తవ్యా శత్రూణాంచాప్యుపాసనా॥ విష్ణుధర్మే॥ సత్రసత్రా
య్యయనాని చేంద్రో ర్మాసే న కుర్యాద్భగణాత్మకేనేతి॥ బ్రాహ్మే॥ తిథికృ
త్యే చ కృష్ణాదిం వ్రతే శుక్లాదిమేవ చ। వివాహాదౌ చ సౌరాదిం మాసం కృత్యే వి
నిర్దిశేత్॥ అథ మలమాసః - తత్రైకమాత్రసంక్రాంతిరహితః సితాదిశ్చాం
ద్రో మాసో మలమాసః ఏకమాత్రసంక్రాంతిరాహిత్యమసంక్రాంతత్వేన సం
క్రాంతిద్వయవత్వేన చ భవతీతి మలమాసో ద్వేధా, అధిమాసః క్షయమాస
శ్చేతి - తదుక్తం కాఠకగృహ్యే॥ యస్మిన్మాసే న సంక్రాంతిః సంక్రాంతిద్వయ
మేవ వా। మలమాసః స విజ్ఞేయో మాసస్స్యాత్తు త్రయోదశ ఇతి॥ సత్యవ్రతోఽపి॥
రాశిద్వయం యత్ర మాసే సంక్రమేత దివాకరః। నాధిమాసో భవేదేష మలమా
సస్తు కేవలమితి॥ అధికమాసస్య కాలనియమమాహ వసిష్ఠః॥ ద్వాత్రింశద్భిర్గ
తైర్మాసైర్దినైష్షోడశభిస్తథా। ఘటికానాంచతుష్కేణ పతత్యధికమాసక
ఇతి - ఏతచ్చ సావనాదిమానేన సంభవార్థం సతు నియమార్థం, అస్యథా షోడ
శదినాధిక ద్వాత్రింశన్మాసానంతరం కృష్ణపక్షనియమేన శుక్లాదిత్వభంగాప
త్తేః తేన న్యూనాధికకాలే మలమాసపాతేపి న దోషః - అత ఏవోక్తం మాధవీ
యే॥ మాసే త్రింశత్తమే భవేదితి॥ క్షయస్యాపి జ్యోతిశ్శాస్త్రే॥ అసంక్రాం
తిమాసోఽధిమాసస్స్ఫుటం స్యాద్ద్విసంక్రాంతిమాసః క్షయాఖ్యః కదాచిత్।
క్షయః కార్తికాదిత్రయే నాన్యతస్స్యాత్తదా వర్షమధ్యేఽధిమాసద్వయంచ॥ ఏ
కః క్షయాత్పూర్వం పరతశ్చైక ఇత్యధిమాసద్వయం భవతీత్యర్థః - అత్ర విశేష
మాహ జాబాలిః॥ మాసద్వయేఽబ్దమధ్యే తు సంక్రాంతిర్న యదా భవేత్। ప్రాకృ
తస్తత్ర పూర్వస్స్యాదధిమాసస్తథోత్తర ఇతి॥ ఉక్తం ఏవ కాలాధిక్యం న పూ
ర్వస్మిన్నిత్యర్థః - యత్తు బ్రహ్మసిద్ధాంతే॥ చైత్రాదర్వాఙ్నాధిమాసః పరత
స్త్వధికో భవేదితి॥ తత్ర చైత్రాత్పూర్వం అసంక్రాంతద్వయే పూర్వో నాధి
కః కిం తు పర ఇత్యర్థః - యచ్చ జ్యోతిస్సిద్ధాంతే॥ ఘటకన్యాగతే సూర్యే వృశ్చికే
వాథ ధన్విని। మకరే వాథ కుంభే వా నాధిమాసో విధీయతే ఇతి॥ తద్వృశ్చికాది
చతుష్టయే మలమాసే సతి పూర్వం తులాకన్యాగతే సూర్యే క్షయాత్పూర్వం
కాలాధిక్యాభావేఽపి ఫాల్గునస్యాధికమాసస్య గణనాం ఫాల్గునాదీనాం ప్రాయో

మాఘస్యచక్వచిత్, నపుంసకత్వంభవతీత్యేషశాస్త్రవినిశ్చయఇతి హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మవిరోధాత్ మలమాసేష్టకాదినిషేధానుపపత్తేశ్చ మకరేవాథకుంభేవేతిదృష్టార్థప్రాప్త్యభావాచ్చ - ఉభయస్యాగమనకాలఉక్తస్సిద్ధాంతశిరోమణౌ ॥ గతోబ్ధ్యద్రినందైర్మితేశాకకాలే తిథీశైర్భవిష్యత్యథాంగాక్షసూర్యైః । గజాద్ర్యగ్నిభూమి స్తథాప్రాయశోయం కువేదేందువర్షైఃక్వచిద్గోకుభిశ్చేతి ॥ అబ్ధయశ్చత్వారః, అద్రయస్సప్త, నందాఃనవ,ఏషామంకానాంవామతోగతిరిత్యేకశకే ౯౭౪ తైర్మితేశకేత్యధికమాసఃపూర్వంజాతఇత్యర్థః, తిథయఃపంచదశ౧౫ఈశాఏకాదశ౧౧౧౫ఏవంమితేశకేత్యధికమాసః భవిష్యతీత్యర్థః అంగాఃషట్ ౬సూర్యాః౧౨ఏకత్ర౧౨౬ గజాః౮అద్రయః౭అగ్నయః౩భూః౧ఏకత్ర౧౩౭౮ కు:౧వేదాః౪ ఇందుః౧ఏకత్ర౧౪౧ గావఃకుః౧ఏకత్ర౧౯ ఏతైర్మితేషుశకేష్వధికమాసస్సంభవిష్యతీత్యర్థః - అథమలమాసేకార్యాకార్యంనిరూప్యతే- తత్రజాబాలిః ॥ నిత్యనైమిత్తికేకుర్యాత్ప్రయతస్సన్మలిమ్లుచే । తీర్థస్నానంగజచ్ఛాయాంప్రేతశ్రాద్ధంతథైవచ ॥ అయంచకామ్యనిషేధఃఆరంభసమాప్తివిషయః॥ అసూర్యానామయేమాసానతేషుమమసమ్మతః । వ్రతానాంచైవయజ్ఞానామారంభశ్చసమాపనమితితేనైవోక్తత్వాత్, అసూర్యా అధికమాసాఇత్యర్థః, తత్రమండలంతపతేరవిరితివచనాత్ - కారీర్యాదేః కామ్యస్యత్వారంభసమాప్తిర్భవత ఏవేత్యాదిరత్నాకరఃత్రవిస్తరః-కాలకగృహ్యేపి ॥ మలేఽపిమ్యగతింకుర్యాన్నిత్యాంనైమిత్తికీంక్రియామితి ॥ తానినైమిత్తికానిదీపికాయాముక్తాని ॥ యన్నైమిత్తికమగ్నిగృహ్యనుగతాగ్న్యాధానమర్చాసునా సంస్కారాదివిలోపనేసతిపునః ప్రోక్తంప్రతిష్ఠాదికమితి ॥ గత్యంతరయుతంతుసోమాదిహేయమేవ - తత్రకృత్యాన్యుక్తానికాలాదర్శే ॥ ద్వాదశాహసపిండాంతం కర్మగ్రహణ జన్మనోః । సీమంతేపుంసవేశ్రాద్ధం ద్వావేతౌజాతకర్మచ ॥ రోగేశాంతి రలభ్యేదయోగేశ్రాద్ధవ్రతానిచ । ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తస్యవశాత్సూతకేపరత్రచ ॥ అష్టోదకుంభమన్వాది మహాలయయుగాదిషు । శ్రాద్ధందర్శస్యమాహశ్రాద్ధమూనాదిమాసికమ్ ॥ మలిమ్లుచాన్యమాసేషుమృతానాంశ్రాద్ధమాబ్దికమ్ । శ్రాద్ధంనుపూర్వదుష్టేషుతీర్థేష్వవయుగాదిషు ॥ మన్వాదిషుయుద్ధానంచానంద్యైనందినంచయత్ ॥ తిలగోభూహిరణ్యానాంసంధ్యోపాసనయోఃక్రియా ॥ పర్వహోమశ్చాగ్రయణంసాగ్నేరిష్టిశ్చపర్వణి । నిత్యాగ్నిహోత్రహోమశ్చదేవతాతిథిపూజనమ్ ॥ స్నానంచస్నానవిధిష

వృషభస్థ్యాపీయవర్జనమ్ । తర్పణంవానిమిత్తస్యనిత్యత్వాదుభయత్రచేతి ॥ ఏతౌపుంసవనసీమంతౌ, ఏతచ్చగర్భాధానాద్యన్నప్రాశనాంతసంస్కారోపలక్షణం - తదుక్తందీపికాయాం ॥ గర్భాధానముఖంచచౌలవిధితః ప్రాగ్జాతయాగంబినాకృచ్ఛ్రేష్ట్యాగ్రయణంగజేంద్ర పురతశ్ఛాయామఘానంగయోః । తీర్థేందుక్షయయోశ్చపిత్ర్యమధికేమాస్యేవమాస్యేచరేదితి ॥ అలభ్యయోగేర్థోదయపద్మకాదౌకామ్యాన్యపివ్రతాదీనికార్యాణీత్యర్థః, పూర్వాపరత్రమలేశుద్ధేచేత్యర్థః మహాలయశబ్దేనమఘాత్రయోదశ్యుచ్యతఇతిమాధవః, దర్శశ్రాద్ధంమలేపికార్యం - యత్తుఋష్యశృంగః ॥ సంవత్సరాతిరేకేణమాసోయస్స్యాన్మలిమ్లుచః । తస్మింస్త్రయోదశేశ్రాద్ధం నకుర్యాదిందుసంక్షయఇతి ॥ తత్కామ్యదర్శశ్రాద్ధవిషయం, కామ్యంనైవకదాచనేతివచనాత్ ॥ దర్శేచకామ్యంశ్రాద్ధంకన్యాంకన్యానేదినశ్చేత్యాదినాయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం, నిత్యంతుమలేపిభవత్యేవ ॥ దర్శేప్యహరహశ్శ్రాద్ధందానంచప్రతివాసరమ్ । గోభూతిలహిరణ్యానాం మాసేపిస్యాన్మలిమ్లుచేఇతిమాత్స్యోక్తేరితిహేమాద్ర్యాదయః - దివోదాసీయేపి ॥ అనిందురిందుపూర్ణాచహరివారోబుధాష్టమీ । నాధిమాసేపరిత్యాజ్యాస్సీమంతాన్నాశనేశోరితి ॥ అనిందుర్దర్శఃద్వివిధమప్యమాశ్రాద్ధం సకార్యమిత్యపరార్కః ॥ అత్రయద్విహితంకర్మ ఉత్తరేమాసికారయేదిత్యుక్తేః ॥ షష్ఠ్యాతుదివసైర్మాసైరితిశుద్ధమాసకరణేపి శాస్త్రోపపత్తేర్దర్శశ్రాద్ధం మలేనకార్యమితి ప్రాచీనగౌడాః - శూలపాణిశ్చసంవత్సరప్రదీపేపి ॥ ఏకరాశిస్థితేసూర్యేయదాదర్శద్వయంభవేత్ । దర్శశ్రాద్ధంతదాదౌస్యాన్నపరత్రమలిమ్లుచే ॥ అత్రాపిప్రాగ్వద్వ్యవస్థా, యద్యపికాలాదర్శే సర్వంవార్షికంమాసద్వయేకార్యమిత్యుక్తంతథాపిహేమాద్రిమాధవాపరార్కాది మతాత్ప్రథమాబ్దికం త్రయోదశేమలమాసే ద్వితీయాద్యాబ్దికంతుశుద్ధమాసఏవకార్యం ॥ అసంక్రాంతేపికర్తవ్యమాబ్దికంప్రథమంద్విజైః । తథైవమాసికంశ్రాద్ధంసపిండీకరణంతథేతిహారీతోక్తేః ॥ ఆబ్దికంప్రథమంయత్స్యాత్తత్కుర్వీతమలిమ్లుచే । చతుర్దశేతుసంప్రాప్తేకుర్వీతపునరాబ్దికమితిస్మృత్యంతరోక్తేశ్చ - పునరాబ్దికంద్వితీయాదివార్షికంత్రయోదశేమాసేఽతీతేచతుర్దశాద్యదినేకుర్యాదిత్యర్థః - యత్తుసత్యవ్రతః ॥ వర్షేవర్షేతుయచ్ఛ్రాద్ధంమాతాపిత్రోర్మృతేహని । మలమాసేనతత్కార్యంవ్యాఘ్రస్యవచనంయథేతితద్ద్వితీయాదివార్షికవిషయం ॥ ఆబ్దికంప్రథమంయత్స్యాత్తత్కుర్వీతమలిమ్లుచేఇతిపూర్వోక్తవచనాత్ - య

త్రిత్వాద్దశమాసికం శుద్ధమాసే భవతి తత్ర త్రయోదశేధిక ఏవాబ్దికం కా
ర్యం, యత్ర త్వధికమాసే ద్వాదశమాసికం తత్ర తస్య ద్విరావృత్తింకృత్వా చ
తుర్దశే శుద్ధ ఏవ ప్రథమాబ్దికమితి నిష్కర్షః, తేన ద్వితీయాది శుద్ధమాస ఏవ పృ
థ్వీచంద్రోదయే దివోదాసీయే మదనపారిజాతేచైవం - మలమాసమృతా
నాంతు యదా స ఏవాధికస్స్యాత్ తదా తత్రైవ కార్యం - యథాహ పైఠీనసిః॥ మ
లమాసే మృతానాంతు శ్రాద్ధం యత్ప్రతివత్సరమ్ । మలమాసేపి కర్తవ్యం నా
న్యేషాంతు కథంచనేతి ॥ హేమాద్రౌ వ్యాసోపి ॥ మలమాసమృతానాంతు
సౌరం మాసం సమాశ్రయేత్ । స ఏవ దివస స్తస్య శ్రాద్ధపిండోదకాదిషు ॥ అ
త్రాహ్నికమృతస్య సద్వితీయాద్యబ్దేపి సౌరవిధిః, ద్వితీయాదావన్యాధికేయా
పూర్వనియమవిధివైరూప్యాత్, కింతు ప్రథమాబ్దికస్యైవ తేనియమాత్ సత్య
ప్యతేన తద్భిన్నస్య సర్వస్యాధికే ప్రతిప్రసవమాత్రలాఘవాత్ అతో ద్వితీ
యాదౌ సౌరమాసప్రసంగః, చాంద్రమిష్టం తథాబ్దికే మాసపక్షతిథిస్మృతేః
త్యాదివిరోధాచ్చ - యత్తు వృద్ధవసిష్ఠః ॥ శ్రాద్ధీయే హని సంప్రాప్తే అధి
మాసో భవేద్యది । మాసద్వయేపి కుర్వీత శ్రాద్ధమేవం న ముహ్యతి ॥ యచ్చ
వ్యాసః ॥ ఉత్తరే దైవకార్యాణి పితృకార్యాణి చోభయోరితి తన్మాసికాదివి
షయం ॥ యోగాదికం మాసికంచ శ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । మన్వాదికం తై
ర్థికంచ కుర్యాన్మాసద్వయేపి చేతి స్మృతిచంద్రికోక్తేః॥ తైర్థికం తీర్థశ్రాద్ధం, తచ్చ
మాసద్వయేపి కార్యమితి త్రిస్థలీసేతౌ భట్టాః - కేచిత్తు ॥ ప్రతిమాసం మృత
హే వ శ్రాద్ధం యత్ప్రతివత్సరమ్ । మన్వాదౌ చ యుగాదౌ చ తన్మాసోరుభ
యోరపీతి మరీచివచనాత్ ॥ వర్షే వర్షేతు యచ్ఛ్రాద్ధం మాతాపిత్రోర్మృతేహ
ని । మాసద్వయేపి తత్కుర్యాద్ వ్యాఘ్రస్య వచనం యదపి గాలవోక్తేశ్చ
ప్రత్యాబ్దికం మాసద్వయే కార్యమిత్యాహుః తన్న, ప్రతిమాసం మృత
హే క్రియమాణం మాసికం ప్రతిసంవత్సరం క్రియమాణం కల్పాదిశ్రాద్ధమి
తి మరీచివచనే మదనరత్నే వ్యాఖ్యానాత్ గాలవీయస్య చ మాసద్వయాత్మ
కయమాస ఇతి మాధవేన వ్యాఖ్యానాత్, యచ్చ కైశ్చిదుక్తం ప్రథమాబ్దిక
మాసద్వయే కార్యం ॥ ఆబ్దికం ప్రథమం యత్స్యాత్ తత్కుర్వీత మలిమ్లుచే । త్ర
యోదశే చ సంప్రాప్తే కుర్వీత పునరాబ్దికమితి యమోక్తేరితి తదపి చింత్యం-
సరాబ్దికం ద్వితీయాదివార్షికం త్రయోదశే మాసి తే చతుర్దశే కుర్యాత్ - అ
థా ॥ సాంవత్సరం సవర్షే శ్రాద్ధం తత్ర వృత్తే హానిః పైఠీనసి విరోధస్స్యాదితి
హేమాద్రౌ పృథ్వీచంద్రోదయే చ ఏతేన తద్భిన్నమపి ద్వాదశే కుర్యాత్

స్యానంతభట్టవ్యాఖ్యానాభావాత్ పరాస్తా పూర్వవ్యాఖ్యయా తుహ
తయోఃప్రథమగ్రహణమేవమాసం యదపినిర్ణయామృతే పూర్వోక్త కాలాద
ర్శవచనాత్ మలమాసేశ్రాద్ధపినస్యాదంధ్యత్వనిరాసార్థం పిత్రుద్దేశేనబ్రా
హ్మణాన్భోజయిత్వా శుద్ధమాసేనపండకం శ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ షడవర్జమసం
క్రాంతౌ సంక్రాంతౌ పిండసంయుతమ్ । ప్రతిసంవత్సరంశ్రాద్ధమేవం మాస
ద్వయేపిచేత్ వృద్ధపరాశరోక్తేరితి ॥ తదపిచింత్యం, పూర్వోక్తవచనస్యాతి
యపూర్వభావ్యధికమాసవిషయత్వాత్, తత్రహి మాసద్వయే శ్రాద్ధము
క్తం - తదాహ సత్యతపాః, ఏకఏవయదామాసస్సంక్రాంతిద్వయసంయు
తః । మాసద్వయగతంశ్రాద్ధంమలమాసేపిశస్యతఇతి ॥ మాసద్వయగతం
పూర్వాసంక్రాంతిగతంశుద్ధగతంచ, మలమాసేతుయమాసే, అపిశబ్దా
త్పూర్వాధిమాసేపి హేమాద్రిః - దీపికాయామపి ॥ తత్పాక్సంగ్యధి
మాసకే యదిభవేత్తత్రాబ్దసాంవత్సరంతస్మిన్నిష్ఫలతయాతుయేచవచనాత్కా
ర్యాద్వయమోఽకోపిదత్తి ॥ కాలాదర్శే త్వేతద్విషయఏవేత్యలంబహునా - మ
లమాసేవర్జ్యాన్యుక్తానికాలాదర్శే ॥ అనిత్యమనిమిత్తంచదానంచమహదాది
కమ్ । అగ్న్యాధానాధ్వరాపూర్వతీర్థయాత్రామరేక్షణమ్ ॥ దేవారామ
తటాకాదిప్రతిష్ఠామౌంజీబంధనమ్ । ఆశ్రమస్వీకృతిఃకామ్యవృషోత్సర్గశ్చని
ష్క్రమః ॥ రాజాభిషేకఃప్రథమశ్చూడాకర్మవ్రతానిచ । అన్నప్రాశనమా
రంభోగృహాణాంచప్రవేశనమ్ ॥ స్నానంవివాహోనామాని యజ్ఞందేవమ
హోత్సవః । వ్రతారంభసమాప్తిచకామ్యంకామ్యంచపాప్మనామ్ ॥ ప్రా
యశ్చిత్తంతుసర్వస్యామలమాసేవివర్జయేత్ । ఉపాకర్మోత్సర్జనంచ పవిత్ర
దమనార్పణమ్ ॥ అపరోహశ్చహోమంతస్సర్పాణాంబలిరష్టకాః । ఈశాన
స్యబలిర్విష్ణోశ్శయనంపరివర్తనమ్ ॥ దుర్గేంద్రస్థాపనోత్థానే ధ్వజోత్థానం
చవజ్రిణః । పూర్వత్రప్రతిషిద్ధానిపరత్రాస్యచ్ఛతైవికమితి ॥ అత్రమూలవ
చనానిహేమాద్రిమాధవాదిభిర్జ్ఞేయాని - దివోదాసీయేపి ॥ యత్రోత్స
వంచదేవాదిశపథందివ్యమేవచ । మలమాసేనకుర్వీతవ్యాఘ్రస్యవచనంయథే
తి ॥ అయంనిర్ణయస్తుక్షయమాసేపిజ్ఞేయః ॥ రవిసంక్రమహీనేదైవావర్జ్యాప
ద్యవిధిస్స్మృతః । సపవతుద్విసంక్రాంతే మలమాసేప్యుదీరితఇతి కాఠకగృ
హ్యోక్తేః ॥ క్షయమాసస్తుతాసాప్రత్యబ్దికేపిశేషోహేమాద్రౌ ॥ తి
థ్యర్ధప్రథమేపూర్వోద్వితీయేర్ధతథోత్తరః । మాసావితిబుధైశ్చింత్యౌక్షయ
మాసస్యమధ్యగౌ ॥ ఆబ్దికవర్జాపనపిజ్ఞేయం, యస్మలమాసేవర్జ్యముక్తం

తచ్ఛుక్రగురోర్వారస్త్రాదిష్వపిజ్ఞేయం - తదాహబృహస్పతిః ॥ బాలేవాయది వావృద్ధేశుక్రేవాస్తంగతేగురౌ। మలమాసఇవైతానివర్జయేద్దేవదర్శనమితి॥ అనాదిదేవతాందృష్ట్వాశుచస్స్యుర్నష్టభార్గవే। మలమాసేప్యనావృత్తతీర్థయాత్రాంవివర్జయేత్ ॥ అత్రతత్తద్దోషాభావమాత్రం నతుఫలమితివాచస్పతిమిశ్రాః, తన్న, అసతిబాధకేఫలహేతుత్వాత్తత్తేః - లల్లోపి ॥ నీచస్థే వక్రసంస్థేప్యతిచరణగతే బాలవృద్ధాస్తగేవాసన్యాసోదేవయాత్రా వ్రతనియమవిధిఃకర్ణవేధస్తుదీక్షా । మౌంజీబంధోఙ్గనానాంపరిణయనవిధిర్వాస్తుదేవప్రతిష్ఠావర్జ్యాస్సద్భిః ప్రయత్నాత్త్రిదశపతిగురౌ సింహరాశిస్థితేచేతి ॥ దీక్షా యాగదీక్షా ఆగమదీక్షాచ - తథా ॥ ఉద్యానచూడావ్రతబంధదీక్షావివాహయాత్రాచవధూప్రవేశః । తటాకకూపత్రిదశప్రతిష్ఠాబృహస్పతౌసింహగతేనకుర్యాత్ ॥ దివోదాసీయే ॥ గుర్వాదిత్యేగురౌసింహేనష్టేశుక్రే మలిమ్లుచే । గృహకర్మవ్రతంయాత్రాంమనసాపినచింతయేత్ ॥ అస్యాపవాదః తత్రైవబార్హస్పత్యే ॥ ముండనంచోపవాసశ్చగౌతమ్యాంసింహగేగురౌ । కన్యాగతేతుకృష్ణాయాం నతుతత్తీరవాసినామ్ ॥ తథా ॥ ఆద్యాసౌ గౌతమీగంగా ద్వితీయాజాహ్నవీస్మృతా।సర్వతీర్థఫలంస్నానాద్గౌతమ్యాం సింహగేగురౌ ॥ సంహితాప్రదీపే ॥ స్యాత్సప్తరాత్రం గురుశుక్రయోశ్చ బాలత్వమహ్నాందశకంచవార్ధమ్ । వృద్ధౌనిలేజ్యావశుభౌశిశుత్వం శస్తౌయతస్తావుపచీయమానౌ ॥ వసిష్ఠః ॥ అతీచారగతేజీవేవర్జయేత్తదనంతరమ్। వ్రతోద్వాహాదికార్యేషుఅష్టావింశతివాసరాన్ ॥ బాల్యాదిలక్షణముక్తం బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ రవిణాసతిరన్యేషాంగ్రహాణామస్తఉచ్యతే । తతో౽ర్వాగర్థకంప్రోక్తమూర్ధ్వంబాల్యంప్రకీర్తితమితి ॥ బాల్యాదిపరిమాణంచ వృత్తశతే ॥ బాలశ్శుక్రోదివసదశకంపంచకంచైవ వృద్ధః పశ్చాదహ్నాంత్రితయముదితఃపక్షమైంద్యాంక్రమేణ । జీవోవృద్ధశ్శిశురపితథాపక్షమేవ నైర్ఋత్యాం శిశూతౌవృద్ధౌప్రోక్తౌదివసదశకంచాపరైస్సప్తరాత్రమ్॥ పశ్చిమతఉదయే దశదినానిబాలః, అస్తేపంచదినానివృద్ధః, పూర్వతోదినత్రయంబాలః, పక్షంచవృద్ధఇత్యర్థః, జీవోగురుః, అస్యాత్రతత్త్వస్యథోక్తం ॥ ప్రాక్పశ్చాదుదితశ్శుక్రఃపంచసప్తదినుశిశుః । విపరీతంతువృద్ధత్వంతద్వదేవగురోరపీతి॥ఏషాం చపక్షాణాంవ్యవస్థామాహమిహిరః ॥ బహవోదర్శితాఃకాలా యేబాల్యే వార్ధకేపివా । గ్రాహ్యాస్తత్రాధికాశ్శేషాదేశభేదాదుతాపదీతి ॥ దేశభేదశ్చమదనరత్నేగార్గ్యః ॥ శుక్రోగురుఃప్రాక్ప్రపరాక్చబాలోవింధ్యేదశాహంతి

షష్టః ప్రరాత్రమ్ । వంగేషుహూణేషుచషట్పంచ శేషేచదేశేత్రిదినంవదం
తీతి ॥ అస్యాపవాదః కాశీఖండే ॥ నగ్రహాస్తోదయకృతో దోషో విశ్వేశ్వ
రాలయే ॥ త్రిస్థలీసేతౌ వాయుపితృ ॥ గోదావర్యాంగంగయాయాంచశ్రీశైలే
గ్రహణద్వయే । సురాసురగురూణాంచమూఢ్యాదోషోనవిద్యతే ॥ గ్రహణ
ద్వయేతస్మిన్నిమిత్తకకురుక్షేత్రయాత్రాదానాదావిత్యర్థః- తదాహత్రిస్థలీసే
తౌలల్లః॥ఉపప్లవేశీతలభానుభాన్వోః ర్గోదయే వైకపిలాఖ్యషష్ఠ్యామ్। సురా
సురేజ్యాస్తమయేపితీర్థయాత్రావిధిస్సంక్రమణేచశస్తః ॥ నమూఢదోషో
నచరాత్రిదోషో నచాధిమాసోనమృతిర్నసూతః ॥ ఏవంప్యత్రార్థంపరం
తి, ఇత్యలంబహునా - మలమాసేచవ్రతపిశ్షడక్తో హేమాద్రౌపాద్మే॥
అధిమాసేతుసంప్రాప్తే గుడసర్పిర్యుతానిచ। త్రయస్త్రింశదపూపానిచాత
వ్యానిదినేదినే ॥ సాజ్యానిగుడమిశ్రాణిఅధిమాసేనృపోత్తమ । అధిమాసేతు
సంప్రాప్తేత్రయస్త్రింశత్తుదేవతాః ॥ ఉద్దిశ్యాపూపదానేనపృథ్వీదానఫలం
లభేత్ । త్రయస్త్రింశదపూపాన్నంకాంస్యపాత్రేనిధాయచ ॥ సఫలం
సహిరణ్యంచ బ్రాహ్మణాయనివేదయేత్। విష్ణురూపీసహస్రాంశుస్సర్వపా
పప్రణాశనః ॥ అపూపాన్నప్రదానేనమమపాపంవ్యపోహతు । నారాయ
ణజగద్బీజభాస్కరప్రతిరూపక॥ వ్రతేనానేనపుత్రశ్చ సంపదంచాభివర్ధ
య । యస్యహస్తేగదాచక్రే గరుడోయస్యవాహనమ్ ॥ శంఖఃకరతలేయ
స్యసమేవిష్ణుఃప్రసీదతు । కలాకాష్ఠాదిరూపేణ నిమేషఘటికాదినా ॥ యో
వంచయతిభూతానితస్మైకాలాత్మనేనమః । కురుక్షేత్రమయందేశఃకాలఃప
ర్వద్విజోహరిః ॥ పృథ్వీసమమిదందానం గృహాణపురుషోత్తమ । మలానాం
చవిశుద్ధ్యర్థంపాపప్రశమనాయచ ॥ పుత్రపౌత్రాభివృద్ధ్యర్థంతవదాస్యామి
భాస్కర । మంత్రేణానేనయోదద్యాత్త్రయస్త్రింశదపూపకాన్ ॥ ప్రా
ప్నోతివిపులాంలక్ష్మీం పుత్రపౌత్రాదిసంపదఇతి.—ఇతినిర్ణయసింధౌ మల
మాసనిర్ణయః.—పక్షనిర్ణయస్తు॥ ద్వైవేముఖ్యౌశుక్లపక్షఃకృష్ణఃపిత్ర్యోవిశి
ష్యతఇతిమాధవేనోక్తః ॥ అథతిథినిర్ణయః-తత్రతిథిర్ద్వేధా , శుద్ధావిద్ధాచ,
దినేతిథ్యంతరసంబంధరహితాశుద్ధా, తత్సహితావిద్ధా, తత్రశుద్ధాయామ
సందేహాద్విద్ధానిర్ణీయతే - తత్రసామాన్యతోవేధమాహమాధవీయేపైఠీ
నసిః ॥ పక్షద్వయేపితిథయస్తిథింపూర్వాంతథోత్తరామ్ । త్రిభిర్ముహూర్తై
ర్విద్ధ్యంతిసామాన్యోయంవిధిస్స్మృతఇతి ॥ హేమాద్రిమదనరత్నేదేవలః
ముహూర్తోత్పక్తః॥ ఉదితేదైవతంభానౌపిత్ర్యంచాస్తమితేరవౌ । ద్వేము

హూర్తాత్రిరహ్నశ్చ సా తిథిర్హవ్యకవ్యయోరితి విష్ణుధర్మోక్తేః ॥ ద్విముహూర్తా
ర్తత్వం చానుకల్పః ॥ ద్విముహూర్తాపి కర్తవ్యా యా తిథిర్వృద్ధిగామినీతి దక్షో
క్తాపిశబ్దోక్తేః ॥ అయం వేధః ప్రాతరేవ - సాయం తు త్రిముహూర్తో వేధ ఏవ ॥
యాం తిథిం సమనుప్రాప్య యాత్యస్తం పద్మినీపతిః । సా తిథిస్తద్దినే ప్రోక్తా త్రి
ముహూర్తైవ యా భవేదితి స్కాందోక్తేః ॥ దీపికాపి ॥ త్రిముహూర్తగా
తు సకలాస్తమయేతి యాన్తి తు ॥ వ్రతోపవాసస్నానాదౌ ఘటికైకాపి యా భవే
త్ । ఉదయే సా తిథిర్గ్రాహ్యా విపరీతా తు పైతృక ఇత్యాదిస్కాందాదివచనాని
తాని వైశ్వానరాధికరణన్యాయేనావయవస్తుత్యా త్రిముహూర్తప్రశంసా
పరాణి - తిథివిశేషే వేధవిశేషస్స్కాందే ॥ నాగో ద్వాదశనాడీభిర్దిక్పంచ
దశభిస్తథా । భూతోష్టాదశనాడీభిర్దూషయత్యుత్తరాం తిథిమితి ॥ అయం
చోపవాసాతిరిక్తవిషయ ఇతి వక్ష్యతే - ఇతి వేధః — తత్ర సర్వా తిథిర్యదహః
కర్మకాలవ్యాపినీ సైవ గ్రాహ్యా ॥ కర్మణో యస్య యః కాలస్తత్కాలవ్యాపినీ
తిథిః । తయా కర్మాణి కుర్వీత హ్రాసవృద్ధీ న కారణమితి విష్ణుధర్మోక్తేః ॥ దినద్వ
యే తద్వ్యాప్తావేకదేశవ్యాప్తౌ వా యుగ్మవాక్యాన్నిర్ణయః, తస్య పూర్వా
బాధేనోపపత్తేః కర్మకాలస్య ప్రధానాంగత్వాచ్చ - యుగ్మవాక్యం తు నిగ
మం ॥ యుగ్మాగ్నియుగభూతానాం షణ్మున్యోర్వసురంధ్రయోః । రుద్రేణ
ద్వాదశీయుక్తా చతుర్దశ్యా చ పూర్ణిమా ॥ ప్రతిపద్యప్యమావాస్యా తిథ్యోర్యుగ్మ
ం మహాఫలమ్ । ఏతద్వ్యస్తం మహాదోషం హంతి పుణ్యం పురాకృతమితి ॥ అత్ర
గ్రంథాంతరాత్స్పష్టా ద్వితీయాదిసప్తమ్యంతతిథివాచకాః - రుద్ర ఏకాదశీ ద్వితీ
యా తృతీయాయుతా సా చ ద్వితీయాయుతేతి సర్వయుగ్మానీత్యర్థః - ఇదం చ శు
క్లపక్షే, అమా ప్రతిపద్యుగ్మస్య పూర్ణిమాయాశ్చ తత్ర ప్రసక్త్యాదితి కేచిత్,
తత్త్వంత్యమావాస్యా ప్రతిపద్యుగ్మాత్కృష్ణపక్షే లింగాత్పక్షద్వయపరమి
దం తత్తద్విశేషవాక్యైర్యోగ్యపక్షే తిథివిశేషే వ్యవస్థేత్యత ఇతి, దశమీ తూక్తా పురాణ
సముచ్చయే ॥ సంపూర్ణే దశమీ కార్యా మిశ్రితా పూర్వయా భవేతి ॥ సంపూ
ర్ణే శుక్లపక్షే త్రయోదశీ తు సుమంతునోక్తా ॥ త్రయోదశీ తు కర్తవ్యా ద్వాదశీస
హితా మునే ఇతి ॥ కృష్ణపక్షే త్వాపస్తంబః ॥ ప్రతిపత్సద్వితీయా స్యాద్ద్వితీ
యా ప్రతిపద్యుతా । చతుర్థీసంయుతా యా చ సా తృతీయా ఫలప్రదా ॥
పంచమీ చ ప్రకర్తవ్యా షష్ఠ్యా యుక్తా తు నారద । కృష్ణపక్షే ష్టమీ చైవ
కృష్ణపక్షే చతుర్దశీ ॥ పూర్వవిద్ధా ప్రకర్తవ్యా పరవిద్ధా న కుత్రచిత్ । దశమీ చ ప్ర
కర్తవ్యా సదుర్గా ద్విజసత్తమ ॥ షష్ఠ్యష్టమ్యమావాస్యా కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ

ఏతాః పరయుతాః పూజ్యాః పరాః పూర్వేణ సంయుతా ఇతి॥ యత్తు వ్యాఘ్రః॥ ఖర్వో దర్పస్తథా హింస్రస్త్రివిధం తిథిలక్షణమ్। ఖర్వదర్పౌ పరౌ పూజ్యౌ హింస్రా స్యాత్పూర్వకాలికీతి॥ ఖర్వస్సామ్యం, దర్పో వృద్ధిస్తయోః పరా హింస్రః క్షయస్తత్ర పూర్వేత్యర్థః - ఏతచ్ఛ్రాద్ధాదివిషయం॥ ద్వితీయాదిషు యుగ్మానాం పూజ్యతా నియమాదిషు। ఏకోద్దిష్టాది వృద్ధ్యాదౌ హ్రాసవృద్ధ్యాది చోదనేతి వ్యాసోక్తేః॥ నియమాదిషు వ్రతదానాదికర్మసు ఏకోద్దిష్టాదిలిఙ్గైర్వృద్ధ్యాదావిత్యర్థః - కర్మకాలవ్యాప్త్యభావే తు కర్మోపక్రమకాలగైవ గ్రాహ్యా॥ కర్మోపక్రమకాలగా తు కృతిభిర్గ్రాహ్యా సయుగ్మాదర ఇతి దీపికోక్తేః॥ యాని తు॥ యాం తిథిం సమనుప్రాప్య ఉదయం యాతి భాస్కరః। సా తిథిస్సకలా జ్ఞేయా దానాధ్యయనకర్మస్వి త్యాదీని తాని మహూర్తాదిస్తుతిపరాణి నిర్ణయశైలీ.——అథైకభక్తం- తత్కాలః పాద్మే॥ మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ఏకభక్తే సదా తిథిరితి॥ మధ్యాహ్నశ్చ పంచధా విభక్తదినస్య తృతీయాంశః తేన యద్యపి ద్వాదశదండానంతరం ప్రాప్యతే తథాపి॥ దినార్ధసమయేఽతీతే భుజ్యతే నియమేన యత్। ఏకభక్తమితి ప్రోక్తమతస్తత్స్యాద్దివైవ హీతి స్కాందోక్తేః॥ షోడశసప్తదశాదిదండా ముఖ్యః కాలః- దీపికాయాం తు॥ మధ్యాహ్నోఽత్ర దశే త్రిభాగదివసే స్యాదేకభక్తమితి॥ తతస్సార్ధసప్తదండాంతం గౌణః - దివైవ హీత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేస్తత్పరత్వాత్ - అత్ర పూర్వేద్యురేవ వ్యాప్తిః పరేద్యురుభయేద్యుర్వా వ్యాప్తిస్తథా నోభయత్ర వ్యాప్తిస్తత్రాపి సామ్యం వైషమ్యం చేతి షట్పక్షాః, తత్రాద్యయోరసందేహ ఏవ - తృతీయే తు పూర్వాహ్ణగౌణముఖ్యప్రాప్తేస్సత్త్వాత్పూర్వేతి మాధవః - యుగ్మవాక్యాన్నిర్ణయ ఇతి హేమాద్రిః - చతుర్థే పక్షే పూర్వైవ గౌణకాలవ్యాప్తేస్సత్త్వాత్ - వైషమ్యేణాంశవ్యాప్తౌ యాధికా సా గ్రాహ్యా, సామ్యే పూర్వా, అయం చ స్వతంత్రైకభక్తనిర్ణయః - అన్యాంగే తు ప్రధానప్రతిసిద్ధాంతదనుసారేణ నిర్ణయః.——అథ నక్తం - తచ్చ దినానశనపూర్వం రాత్రిభోజనం, తత్ర ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా॥ ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా తిథిర్నక్తవ్రతే సదేతి వత్సోక్తేః - ప్రదోషస్తు॥ త్రిముహూర్తం ప్రదోషస్స్యాద్భానావస్తంగతే సతి। నక్తం తత్ర తు కర్తవ్యమితి శాస్త్రవినిశ్చయ ఇతి మదనరత్నే వ్యాసోక్తేః - తత్ర త్రిదండోత్తరం కార్యం॥ సాయంసంధ్యా త్రిఘటికా అస్తాదుపరి భాస్వత ఇతి స్కాందోక్తే రండత్రయస్య సంధ్యాత్వాత్తత్ర॥ చత్వారీమాని కర్మాణి సంధ్యాయాం పరివర్జయేత్। ఆహారం మైథునం నిద్రాం స్వాధ్యాయం చ చతుర్థకమితి॥ మార్కండేయే సభోజ

నని షేధాత్ ॥ ముహూర్తానంతరం నక్తం ప్రవదంతి మనీషిణః॥ నక్షత్రదర్శనా న్నక్తమహంమన్యే గణాధిపేతి మాధవీయే భవిష్యోక్తేశ్చ - గౌడాస్తు ॥ ప్రదోషో స్తమయాదూర్ధ్వంఘటికాద్వయమిష్యత ఇతివ్యాసోక్తః ప్రదోషః - సంధ్యావదినరాత్ర్యోస్సంధౌ ముహూర్తః అర్ధాస్తమయాత్సంధ్యా వ్యక్తీభూతానతారకా యావత్ ॥ తేజఃపరిహాణివశాద్భానోరర్ధోదయం యావదితివరాహోక్తేరిత్యాహుః - తన్న; అస్యసంధ్యావందనానధ్యాయాదిపరత్వాత్ - అతఏవతత్రఖండమండలస్యసంధ్యాత్వముక్తంవిజ్ఞానేశ్వరేణ - యచ్చమదనరత్నే ॥ నక్తస్యద్వైధత్వాత్ప్రాగప్రాప్తభోజనగోచరోనిషేధఇత్యుక్తం - తన్న, విధేర్నిషేధావిరోధాత్ - అన్యథాకపింజలానిత్యత్ర త్రిభ్యోధికానాంహింసనంస్యాత్ - సాయంకాలేనక్తంతుదినద్వయేప్రదోషస్పర్శేజ్ఞేయం॥ అతథాత్వేపరత్రస్యాదస్తాదర్వాగ్యతోపిహాసేతిజాబాలివచనాత్ ॥ ప్రదోషవ్యాపినీనస్యాద్దివానక్తంవిధీయతే। ఆత్మనోద్విగుణాచ్ఛాయామందీభవతిభాస్కరే ॥ తన్నక్తంనక్తమిత్యాహుర్ననక్తంనిశిభోజనమితిస్కాందాచ్చ॥ యత్యాదీనామపిసాయాహ్నే॥ నక్తంనిశాయాంకుర్వీతగృహస్థోవిధిసంయుతః। యతిశ్చవిధవాచైవకుర్యాత్తత్సదివాకరమితి, తత్రైవస్మృత్యంతరాత్ - ఇదమపుత్రవిధురోపలక్షణం, పుత్రవతస్తురాత్రావేవ ॥ అనాశ్రమోప్యత్రమిస్స్యాదపత్నీకోపిపుత్రవానితిసంగ్రహోక్తేః - సౌరనక్తంతుదివైవ॥ త్రిముహూర్తస్పృగేవాహ్నిశ్చైతావతీతిథిః। తస్యాంసౌరంభవేన్నక్తమహస్యేవతుభోజనమితిసుమంతూక్తేః - హరినక్తవిశేషః, కాలాదర్శేస్కాందే ॥ ఉదయస్థాపదాపూర్త్యాహరినక్తవ్రతేతిథిరితి॥ అస్యనక్తంతుసంక్రాంత్యాదావపిరాత్రావేవ - నిషేధస్యరాగప్రాప్తభోజనగోచరత్వేనవైధాబాధకత్వాత్ - దినద్వయవ్యాప్తౌపరా ॥ ఉభయోర్యదివాతిథ్యోఃప్రదోషవ్యాపినీతిథిః। తత్రోత్తరత్రనక్తంస్యాదుభయత్రాపిసాయతఇతికాలాదర్శేజాబాలివచనాత్ - అస్యపక్షేషుఏకభక్తవన్నిర్ణయః- అత్రవిశేషోమదనరత్నేగారుడే ॥ హవిష్యభోజనంస్నానం సత్యమాహారలాఘవమ్ । అగ్నికార్యమధశ్శయ్యాంనక్తభోజీషడాచరేత్ ॥ అగ్నికార్యంవ్యాహృతిహోమః- ఇతినక్తం అయాచితేతువిశేషవచనాభావాత్పక్షే ఉపవాసేప్రాప్తేఉపవాసవన్నిర్ణయః.

——అథనక్షత్రవ్రతకాలనిర్ణయః. -విష్ణుధర్మే ॥ ఉపోషితవ్యంనక్షత్రం యస్మిన్నస్తమియాద్రవిః । యుజ్యతేయత్రవాతారానిశీథేశశినాసహేతి ॥ మాధవీయేస్కాందే॥ తత్రైవోపవసేదృక్షేయస్మిన్నిశీథాదథోభవేత్। ఉప

సేయదృశుంస్యాత్తద్దినక్తైకభక్తయోః ॥ అథవ్రతపరిభాషా - తత్రాధి
కారిణోమదనరత్నేభవిష్యే ॥ అనగ్నయస్తుయేవిప్రా స్తేషాంశ్రేయోవిధీ
యతే । వ్రతోపవాసనియమైర్నానాదానైస్తథానృప ॥ అనగ్నిగ్రహణము
పవాసవిషయం - అతఏవదేవలః ॥ ఆహితాగ్నిరనడ్వాంశ్చ బ్రహ్మచారీచ
తేత్రయః । అశ్నంతఏవసిధ్యంతి నైషాంసిద్ధిరనశ్నతామ్ ॥ ఏకాదశ్యాదా
వుచనాద్భవతీతివక్ష్యామః - శూద్రస్యాప్యధికారః ॥ శూద్రోవర్ణశ్చతుర్థో
వర్ణత్వాద్ధర్మమర్హతి । వేదమంత్రస్వధాస్వాహా వషట్కారాదిభిర్వినేతి
వ్యాసోక్తేః ॥ ప్రాచ్యాస్తువైశ్యశూద్రయో ర్ద్విరాత్రాధికోపవాసని షే
ధః ॥ వైశ్యశూద్రాశ్చయేమోహాదుపవాసంప్రకుర్వతే । త్రిరాత్రంపం
చరాత్రంవా తేషాంవ్యుష్టిర్నవిద్యతే ॥ చతుర్థభక్తక్షపణంవైశ్యశూద్రేవిధీ
యతే । త్రిరాత్రంతునధర్మజ్ఞైర్విహితంబ్రహ్మవాదిభిరితిహేమాద్రావచనా
దిత్యాహుః ॥ యావదుక్తనిషేధఇత్యన్యే, తత్వంతునిర్మూలమితిప్రకరణా
న్మహోత్రపోవిషయఇతియుక్తం - ఏవంస్త్రీణామపి, యత్తుస్కాందే॥ నాస్తి
స్త్రీణాంపృథగ్యజ్ఞోనవ్రతంనాప్యుపోషణమ్ । భర్తృశుశ్రూషయైవైతా
లోకానిష్టాన్వ్రజంతిహి ॥ యద్దేవేభ్యోయచ్చపిత్రాదికేభ్యఃకుర్యాద్భర్తా
భ్యర్చనంసత్క్రియాంచ । తస్యార్ధంవైసాఫలంనాన్యచిత్తానారీభుఙ్క్తేభ
ర్తృశుశ్రూషయైవ ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ నారీఖల్వననుజ్ఞాతాభర్త్రావాపిసు
తేనవా । విఫలంతద్భవేత్తస్యాయత్కరోత్యౌర్ధ్వదైహికమితి ॥ ఔర్ధ్వదై
హికంపారలౌకికం, తద్భర్త్రననుజ్ఞావిషయం ॥ భార్యాపత్యోర్మతేనైవవ్ర
తాదీనాచరేత్సదేతికాత్యాయనోక్తేః ॥ అత్రవిశేషోహరివంశే ॥ స్నానంచ
క్యంశిరసస్తతఃఫలమవాప్నుయాత్ । స్నాత్వాస్త్రీప్రాతరుత్థాయపతిం
జ్ఞాపయేత్సతీ॥ తథా ॥ గృహీత్వోదుంబరంపాత్రంసకుశంసాక్షతంతథా।
గోశృంగందక్షిణంసించ్యప్రగృహ్ణీయాచ్చతజ్జలమ్ ॥ ఔదుంబరంతామ్రమ
యం ॥ తతోభర్తుఃసతీదద్యాత్స్నాతస్యప్రయతస్యచ । ఆత్మనశ్చాభిషేక్త
వ్యంతతశ్శిరసితజ్జలమ్ ॥ ఉపవాసేషుకర్తవ్యమేతద్వ్రతకేషుచేతి ॥ సర్వవ్ర
తేషుసంకల్పవిధిశ్చభారతే ॥ గృహీత్వోదుంబరంపాత్రం వారిపూర్ణముద
ఙ్ముఖః । ఉపవాసంతుగృహ్ణీయాద్యద్వాసంకల్పయేద్బుధః ॥ హస్తేనైవే
త్యర్థః ॥ అత్రవ్రతారంభకాలః, మదనరత్నేగార్గ్యః ॥ అస్తగేచగురౌశు
క్రేబాలేవృద్ధేమలిమ్లుచే। ఉద్యాపనముపారంభంవ్రతానాంనైవకారయేత్॥
రత్నమాలాయాం ॥ సోమసౌమ్యగురుశుక్రవాసరాస్సర్వకర్మసుభవంతిసిద్ధి

దాః । భానుభౌమశనివాసరేషుచప్రోక్తమేవఖలుకర్మసిద్ధ్యతి ॥ తథా ॥ విరుద్ధసంజ్ఞా ఇహయేచయోగాస్తేషామనిష్టః ఖలుపాదఆద్యః । సవైధృతిస్తువ్యతిపాతనామాసర్వోప్యరిష్టః పరిఘస్యచార్ధమ్ ॥ తిస్రస్తుయోగేప్రథమేసవజ్రేవ్యాఘాతసంజ్ఞేనవపంచశూలే । గండేఽతిగండేచషడేవనాడ్యశ్శుభేషుకార్యేషువివర్జనీయాః ॥ సంగ్రహే ॥ కృష్ణేగ్నిదిశయోరూర్ధ్వంసప్తమీభూతయోరధః । శుక్లేవేదేశయోరూర్ధ్వంభద్రాప్రాగ్వసుపూర్ణయోః ॥ శ్రీపతిః ॥ నసిద్ధిమాయాతికృతంచవిష్ట్యాంవిషాదిఘాతాదికమత్రసిద్ధమ్ ॥ వ్యవహారసముచ్చయే ॥ దశమ్యామష్టమ్యాంప్రథమఘటికాపంచకపరం హరిద్యుస్సప్తమ్యాంద్వాదశఘటికాంతేఘటికమ్ । తృతీయారాకాయాంక్షయమఘటికాభ్యః పరభవంశుభంవిష్టేః పుచ్ఛంశివతిథిచతుర్థ్యోస్తువిరమే ॥ తత్రైవ ॥ సర్పిణీతుసితేపక్షేకృష్ణేచైవతువృశ్చికీ । సర్పిణ్యాస్తుముఖంత్యాజ్యం వృశ్చిక్యాః పుచ్ఛమేవచ ॥ మాధవీయే ॥ విష్టిర్యదాహనితిథేరపరార్ధ జాతాపూర్వార్ధజానిశితదాశుభదాచపుచ్ఛే ॥ బ్రహ్మయామళే ॥ దినభద్రాయదారాత్రౌరాత్రిభద్రాయదాదివా । నత్యాజ్యాశుభకార్యేషు ప్రాహురేవంపురాతనాః ॥ శ్రీపతిః ॥ షట్పంచాష్టతోద్వాదశశాంకరాచ్చపౌరందరాద్భాతినవక్రమేణ । పూర్వార్ధమధ్యాపరభాగయుంజిచిరంతనంజ్యోతిషికైస్స్మృతాని ॥ వ్రతారంభేచవిశేషః - మదనరత్నేసత్యవ్రతేనోక్తః ॥ ఉదయస్థాతిథిర్యాహినభవేద్దినమధ్యభాక్ । సాఖండానవ్రతానాంస్యాదారంభశ్చసమాపనమితి ॥ దేవలః ॥ అభుక్త్వాప్రాతరాహారంస్నాత్వాచమ్యసమాహితః । సూర్యాయదేవతాభ్యశ్చనివేద్యవ్రతమాచరేత్ ॥ మదనరత్నేభవిష్యే ॥ క్షమాసత్యందయాదానంశౌచమింద్రియనిగ్రహః । దేవపూజాగ్నిహవనంసంతోషస్తేయవర్జనమ్ ॥ సర్వవ్రతేష్వయంధర్మస్సామాన్యోదశధాస్మృతః ॥ అగ్నిహోమస్తద్దైవత్యైర్వ్యాహృతిహోమోవేతివర్ధమానః - యత్తుతేనోక్తం, సర్వపదమేతత్పురాణోక్తస్వకృతవ్రతపరం, వ్రతాంతరేతువిధ్యంతరసత్వేహోమోఽన్యథానేతి, అతఏవైకాదశ్యాంశిష్టానాంహోమానాచరణమితి, తన్న, జపోహోమశ్చేతివక్ష్యమాణైకవాక్యత్వేనాస్య కామ్యవ్రతసమాప్తిపరత్వాత్, తత్వంతుసాప్తదశ్యస్యపశుమిత్రవిందాదిప్రకరణస్థైనేవతత్తద్వ్రతవిశేషహోమవిధిభిరస్యోపసంహారఇతి, విష్ణుధర్మే ॥ తజ్జప్యజపస్వాధ్యాయనతత్కథాశ్రవణాదికమ్ । తదర్చనంచతన్నామకీర్తనశ్రవణాదయః ॥ ఉపవాసకృతామేతేగుణాః ప్రోక్తామనీషిభిః ॥ కౌర్మే ॥ బహిర్గ్రామాంత్య

ణాం సూతింపతితంచరజస్వలామ్ । నస్పృశేన్నాభిభాషేత నేక్షేత వ్రతవా
సరే ॥ పృథ్వీచంద్రోదయే, అగ్నిపురాణే ॥ స్నాత్వా వ్రతవతా సర్వవ్రతే
షు వ్రతమూర్తయః । పూజ్యాస్సువర్ణమయ్యాద్యాశ్శక్త్యా వై భూమిశాయి
నా ॥ జపో హోమశ్చ సామాన్యం వ్రతాంతే దానమేవచ । చతుర్వింశద్ద్వాద
శవా పంచవా త్రయ ఏవచ ॥ విప్రా భోజ్యా యథాశక్తి తేభ్యో దద్యాచ్చ దక్షి
ణామ్ ॥ అత్ర విప్రా ఇతి పుల్లింగనిర్దేశాత్పుమాంస ఏవ భోజ్యాః, నతు స్త్రియః-
ఏవం సహస్రభోజనాదావపి విరూపైకదేశస్య ప్రమాణాంతరం వినాయుక్త
త్వాత్ - అత ఏవ ద్వయోర్యజమానయోః ప్రతిపదం కుర్యాత్ - బహుభ్యో
యజమానేభ్య ఇత్యాదావపి విరూపైకశేషాయోగాత్ - పత్న్యభిప్రాయం ద్వి
త్వం బహుత్వం వా న సంభవతీత్యుక్తమాచార్యైః - పార్థసారథినా చ - ఏ
తేనైకస్య బ్రాహ్మణస్యావృత్త్య భోజనం పరాస్తం బహుత్వస్యైకపదశ్రు
త్యా బ్రాహ్మణాన్వితత్వస భోజనాన్వయాభావాదిత్యన్యత్ర విస్తరః - శూద్ర
స్యతు ప్రతిష్ఠాదివద్విప్రద్వారా వ్యాహృతిహోమ ఇతి వర్ధమానః వ్రతమూర్త
యో వ్రతదేవతా ప్రతిమాః - ప్రతిమాస్వరూపం చ మదనరత్నే భవిష్యే ॥ అ
నుక్తద్రవ్యతత్సంఖ్యా దేవతా ప్రతిమాస్సు చ । సౌవర్ణీ రాజతీ తామ్రీమృత్సుజా
మూర్తికీ తథా ॥ చిత్రజా పిష్టలేఖోత్థా నిజవిత్తానురూపతః । ఆమాషాత్పల
పర్యంతం కర్తవ్యా శాఠ్యవర్జితైః ॥ తత్రైవ బ్రాహ్మే ॥ ఆజ్యం ద్రవ్యమనాదే
శే జుహోతిషు విధీయతే । మంత్రస్య దేవతాయాశ్చ ప్రజాపతిరితి స్థితిః ॥ మం
త్రానుక్తౌ సమస్తవ్యాహృతిరూపో మంత్రః - ప్రజాపతిశ్చ దేవతేతి కల్పతరుః-
వర్ధమానధృతదేవీపురాణే ॥ హోమో గ్రహాదిపూజాయాం శతమష్టాధి
కంభవేత్ । అష్టావింశతిరష్టౌ వా యథాప్రాప్తి విధీయతే ॥ మదనరత్నే ॥
అనుక్తసంఖ్యా యత్ర స్యాచ్ఛతమష్టోత్తరం స్మృతమ్ ॥ వర్ధమానధృతవృద్ధశా
తాతపః ॥ ఉపవాసం ద్విజః కృత్వా తతో బ్రాహ్మణభోజనమ్ । కుర్యాత్తేనా
స్య సగుణ ఉపవాసోఽభిజాయతే ॥ వ్రతోద్యాపనానుక్తౌ పృథ్వీచంద్రోదయే
నందిపురాణే ॥ కుర్యాదుద్యాపనం తస్య సమాప్తౌ యదుదీరితమ్ । ఉద్యా
పనం వినా యత్తు తద్వ్రతం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ యది చోద్యాపనం నోక్తం వ్రతా
నుగుణతశ్చరేత్ । విత్తానుసారతో దద్యాదనుక్తోద్యాపనే వ్రతే ॥ గాశ్చైవ
కాంచనం దద్యాద్వ్రతస్య పరిపూర్తయే ॥ అశక్తౌ నారదీయే ॥ సర్వేషామ
ప్యలాభే తు యథోక్తకరణం వినా । విప్రవాక్యం స్మృతం శుద్ధం వ్రతస్య పరిపూ
ర్తయే ॥ యథా విప్రవచో యస్తు గృహ్ణాతి మనుజశ్శుభమ్ । అదత్వా దక్షిణాం

పాపస్య యాతి నరకం ధ్రువమ్ ॥ భారతే ॥ వేదోపనిషదే చైవ సర్వకర్మసుద
క్షిణా । సర్వవ్రతేషు మయోద్దిష్టా భూమిర్గావోథ కాంచనమ్ ॥ భైజవాపః ॥ శి
వనేత్రోద్భవం యస్మాద్రజతం పితృవల్లభమ్ । అమంగళం తద్యత్నేన దేవకా
ర్యేషు వర్జయేత్ ॥ టోడరానందదేవీపురాణే ॥ వ్రతే చ తీర్థేధ్యయనే శ్రాద్ధే
పి చ విశేషతః । పరాన్నభోజనాద్దేవి యస్యాన్నం తస్య తత్ఫలమ్ ॥ పృథ్వీచం
ద్రోదయేఽగ్నిపురాణే ॥ నిత్యస్నాయీ మితాహారో గురుదేవద్విజార్చకః ।
క్షారం క్షౌద్రం చ లవణం మధు మాంసం చ వర్జయేత్ ॥ క్షారాస్తు తత్రైవోక్తాః ॥
తిలముద్గాదృతే శైబ్యం సస్యే గోధూమకోద్రవౌ । ధాన్యకం దేవధాన్యం చ శ
మీధాన్యం తథైక్షవమ్ ॥ స్విన్నధాన్యం తథా పణ్యం మూలం క్షారగణః స్మృ
తః ॥ గోధూమానాం తు తత్రైవ ప్రపే ప్రసవః ॥ వ్రీహిషష్టికముద్గాశ్చ కలా
పస్సతిలం పయః । శ్యామాకాశ్చైవ నీవారా గోధూమాద్యా వ్రతే హితాః ॥
కూశ్మాండాలాబువార్తాకపాలంకీజ్యోత్స్నికాస్త్యజేత్ । చతుర్భైక్షుం స
క్తుకణా శ్శాకం దధిఘృతం మధు ॥ శ్యామాకా శ్శాలినీవారా యావకం మూల
తండులమ్ । హవిష్యం వ్రతనక్తాదావగ్నికార్యాదికే హితమ్ ॥ మధుమాంసం వి
హాయాన్యద్వ్రతే వాహితమీరితమితి ॥ శమీధాన్యం మాషాది, పాలంకీ మధ్య
దేశే పోఈ ఇతి ప్రసిద్ధా జ్యోత్స్నికా కోశాతకీ - మితాక్షరాయాం గౌతమః ॥
చతుర్భైక్షు సక్తుకణయావకశాకపయోదధిఘృత మూలఫలోదకాని హవీ
ష్యుత్తరోత్తరప్రశస్తాని పయోదధిఘృతం చ గవ్యమితి ॥ అన్యే చ విశేషాపకా
చాతుర్మాస్యాదిప్రకరణే వక్ష్యంతే - గృహీతవ్రతత్యాగే తు మదనరత్నే ఛా
గలేయః ॥ పూర్వం వ్రతం గృహీత్వా యో నాచరేత్కామమోహితః । జీవన్భ
వతి చండాలో మృతశ్శ్వా చాభిజాయతే ॥ తత్ర ప్రాయశ్చిత్తముక్తం పృథ్వీచం
ద్రోదయే అగ్నిగారుడపురాణయోః ॥ క్రోధాత్ప్రమాదాల్లోభాద్వా వ్రత
భంగో భవేద్యది । దినత్రయం న భుంజీత ముండనం శిరసోథవేతి ॥ ప్రాయశ్చి
త్తామ్నానాదతిక్రాంతవ్రతానుష్ఠానం నాస్తీతి గమ్యతే - యత్తు ॥ ప్రాయ
శ్చిత్తం తతః కృత్వా పునరేవ వ్రతీ భవేదితి వచనాత్ ॥ యచ్చాతిక్రాంతమపి వ్ర
తం కార్యమేవేతి శూలపాణిః, తన్మధ్యే లోపే వ్రతశేషస్యేతి జ్ఞేయం, ఏతచ్చ
శక్తవిషయం, అశక్తౌ తు కాలహేమాద్రౌ పురాణాంతరే ॥ ఉపవాసాసమ
ర్థశ్చేదేకం విప్రంతు భోజయేత్ । తావద్ధనాని వా దద్యాద్యద్భక్తస్యద్విగుణాంత
నా ॥ భుక్తః కృతభోజనః బ్రాహ్మణభోజనం వినేతి శేషః ॥ సహస్రసమ్మి
తాం దేవీం జపేద్వా ప్రాణసంయమాన్ । కుర్యాద్ద్వాదశసంఖ్యాకాన్యథా

శక్త్యాతురోనరఇతి ॥ శుద్ధితత్త్వేమాత్స్యే ॥ ఉపవాసేష్వశక్తానాం నక్తం భోజనమిష్యతే ॥ మదనరత్నే వాయవీయే ॥ ద్రవ్యదాతోపవాసస్యఫలం ప్రాప్నోత్యసంశయమ్ ॥ తథాఽపరార్కే—దేవలః ॥ బ్రహ్మచర్యంతథాశౌచంసత్యమామిషవర్జనమ్ । వ్రతేష్వేతానిచత్వారివరిష్ఠానీతినిశ్చయః॥ మాత్స్యే ॥ తస్మాత్కృతోపవాసేనస్నానమభ్యంగపూర్వకమ్ । వర్జనీయంప్రయత్నేన రూపఘ్నంతత్పరంనృప ॥ అన్యేచనియమాస్తత్ర తత్రాన్వేషణీయాః—అథ స్త్రీవ్రతేషువిశేషఉచ్యతే - తత్రహేమాద్రౌవ్రతకాండేగారుడే ॥ గంధాలంకారతాంబూలపుష్పమాలానులేపనమ్ । ఉపవాసేనదుష్యంతిదంతధావనమంజనమితి ॥ ఇదంచసభర్తృకోపవాసవిషయం ॥ అంజనంచసతాంబూలంకుంకుమంరక్తవాససీ । ధారయేత్సోపవాసాపిఅవైధవ్యకరంయతః ॥ విధవాయతిమార్గేణకుమారీవాయదృచ్ఛయేతి ॥ తత్రైవభవిష్యోక్తేః, తథావిష్ణుధర్మే ॥ సర్వేషుతూపవాసేషుప్రమాన్యాధసువాసినీ। ధారయేద్రక్తవస్త్రాణికుసుమానిసితానిచ ॥ విధవాశుక్లవసనమేకమేవహి ధారయేత్ ॥ మనురపి॥ పుష్పాలంకారవస్త్రాణిగంధధూపానులేపనమ్। ఉపవాసేనదుష్యంతిదంతధావనమంజనమ్ ॥ మదనరత్నేవ్యాసః ॥ దంతధావనపుష్పాదివ్రతేష్వస్యానదుష్యతీతి ॥ యద్యపీదంసర్వోపవాసవిషయంప్రతీయతే, తథాపిశిష్టాచారాత్సౌభాగ్యాద్యర్థం క్రియమాణనవరాత్రత్రిరాత్రాద్యుపవాసవిషయమేవ, నత్వేకాదశ్యాదివిషయం ॥ అసకృజ్జలపానాచ్చసకృత్తాంబూలచర్వణాత్ । ఉపవాసఃప్రణశ్యేతదివాస్వాపాచ్చమైథునాదిత్యపరార్కే—దేవలేనతన్నిషేధాత్, నచాస్యపుంవిషయత్వేనసావకాశత్వాత్ స్త్రీణాంతాంబూలాదిప్రాప్నోతీతివాచ్యం - తాంబూలాదిప్రాపకస్యైవైకాదశీతరవిషయత్వేనవైపరీత్యస్యాపిసువచత్వాత్ - యత్తుహరివంశే ॥ అంజనంరోచనంచైవగంధాన్సుమనసస్తథా । వ్రతేచైవోపవాసేచనిత్యమేవవివర్జయేత్ ॥ శిరసోఽభ్యంజనంసార్వ్యేనైవమేతత్ప్రశస్యతే । నఖాచయోర్న్నగాత్రస్యస్నేహేనేస్థితిఃస్మృతేతి ॥ తత్తైర్నోక్తపుణ్యవ్రతవిషయం, నతుసర్వత్ర, పూర్వోక్తవిరోధాదితి మదనరత్నే ఉక్తం - తత్రైవ ॥ అశ్రుపాతోరోషశ్చకలహస్యకృతిస్తథా । ఉపవాసాద్వ్రతాద్వాపిసద్యోభ్రంశయతిస్త్రియమ్ ॥ స్త్రియమిత్యుపలక్షణం - మదనరత్నే, శివధర్మే ॥ దానవ్రతానినియమాజ్ఞానంధ్యానంఫలంతపః। యత్నేనాపికృతంసర్వంక్రోధతస్యవృథాభవేత్॥ —అథసూతకాదౌనిర్ణయః—

తత్రశావసూత్యాశౌచయోస్సర్వస్మార్తకర్మనివృత్తిర్నిబంధేషు స్పష్టైవ-
గౌడాస్తు కృతాశౌచా చావపితామాహుః ॥ జానూర్ధ్వం క్షతజే జాతే నిత్యక
ర్మ న చాచరేత్ । నైమిత్తికం చ తదధస్స్రవద్రక్తో న చాచరేత్ ॥ లూతకే చ
సముత్పన్నే జ్వరకర్మణి మైథునే । ధూమోద్గారే తథా వాంతౌ నిత్యకర్మాణి
సంత్యజేత్ ॥ ద్రవ్యైర్భుక్తైస్త్వజీర్ణైశ్చ నైవ భుక్త్వాపి కించన । కర్మ కుర్యాన్నరో
నిత్యం సూతకే మృతకే తథేతి కాళికాపురాణాత్ - వస్తుతస్తు పూర్వం దేవీ
పూజోపక్రమాత్తన్మాత్రవిషయత్వమస్యేతి యుక్తం ప్రతీమః- తథా హేమా
ద్రౌ పాద్మే ॥ గర్భిణీ సూతికాదిశ్చ కుమారీ వాథ రోగిణీ । యదాశుద్ధా తదా
న్యేన కారయేత్ప్రయతా స్వయమితి ॥ పుంసోప్యేష విధిః, లింగస్యావివక్షిత
త్వాత్ - తేన యస్మిన్వ్రతే యత్పూజాద్యుక్తం తదన్యేన కారయేత్- శారీర
నియమాంస్తు స్వయం కుర్యాదితి హేమాద్రిర్వ్యాచఖ్యౌ, న వ్రతినాం వ్రత ఇతి
విష్ణూక్తేశ్చ, ఆరంభస్తు న భవత్యేవ, శుద్ధితత్త్వే విష్ణుః ॥ బహుకాలికసంక
ల్పో గృహీతశ్చ పురా యది । సూతకే మృతకే చైవ వ్రతం తన్నైవ దుష్యతి ॥
ఏతత్కామ్యపరం నిత్యం త్వనారబ్ధమపి కార్యమితి గౌడాః - మదనరత్నే ॥
పూర్వసంకల్పితం యచ్చ వ్రతం సునియతవ్రతైః । తత్కర్తవ్యం నరైశ్శుద్ధం
దానార్చనవివర్జితమ్ ॥ మాధవీయే కౌర్మే ॥ కామ్యోపవాసే ప్రక్రాంతే త్వం
తరా మృతసూతకే । తత్ర కామ్యవ్రతం కుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమితి ॥ ఏతేన
సాంగే ధికారాద్వ్రతాంగదేవపూజాదికార్యమితి వర్ధమానోక్తిః పరా
స్తా - ప్రారబ్ధం పూజాదికార్యమేవ - నవరాత్రే తు తత్రైవ విశేషం వక్ష్యా
మః, ఏవం రజస్వలాపి - యత్తు సత్యవ్రతః ॥ ప్రారబ్ధదీర్ఘతపసాం నారీణాం
యద్రజో భవేత్ । న తత్రాపి వ్రతస్య స్యాదుపరోధః కథంచనేతి ॥ తత్ప్రతిని
ధినా కారయేన్నిత్యేతత్పరమ్ - తదుక్తం మదనరత్నే మాత్స్యే ॥ అంతరా తు ర
జోయోగే పూజామన్యేన కారయేదితి ॥ ప్రతినిధయశ్చ నిర్ణయామృతే పైఠీనసిః ॥
భార్యా పత్యుర్వ్రతం కుర్యాద్భార్యాయాశ్చ పతిర్వ్రతమ్ । అసామర్థ్యే పర
స్తాభ్యాం వ్రతభంగో న జాయతే ॥ స్కాందేపి ॥ పుత్రం వా వినయోపేతం భగి
నీం భ్రాతరం తథా । ఏషామభావ ఏవాన్యం బ్రాహ్మణం వా నియోజయేత్ ॥
కాత్యాయనః ॥ పితృమాతృభ్రాతృపతిగుర్వర్థే చ విశేషతః । ఉపవాసం ప్ర
కుర్వాణః పుణ్యం శతగుణం లభేత్ ॥ మాతామహాదీనుద్దిశ్య ఏకాదశ్యాముపో
షణే । కృతే తే తు ఫలం విప్రాస్సమగ్రం సమవాప్నుయుః ॥ మదనరత్నే ప్రభా
సఖండే ॥ భర్తా పుత్రః పురోధాశ్చ భ్రాతా పత్నీ సఖాపి చ । యాత్రాయాం ధ

్యకార్యేషుజాయంతేప్రతిహస్తకాః ॥ ఏభిఃకృతంమహాదేవి స్వయమేవకృ
ంభవేత్ । తత్రైవవాయవీయే ॥ స్వయంకర్తుమశక్తశ్చేత్కారయీత
రోధసా ॥ ఇదంచసర్వవర్ణసాధారణం, అవిశేషాత్, యత్తుకశ్చిన్మ
హాత్మఆహ- శూద్రస్యబ్రాహ్మణాదిరేవప్రతినిధిర్యతోనశూద్రః ॥ జప
స్తప స్తీర్థసేవాప్రవ్రజ్యామంత్రసాధనమ్ ॥ విప్రైస్సంపాదితంయస్యసంప
న్నంతస్యతత్ఫలమితిమరీచివచనాదితి - తత్తుచ్ఛం, ప్రవ్రజ్యాదీనాంశూద్రేఽ
సంభవాద్విషయేప్రాయదర్శనాదితిన్యాయేనాస్యబ్రాహ్మణాదిగోచరత్వా
త్, యదాపిఉపవాసోవ్రతంహోమ స్తీర్థస్నానజపాదికమితి పూర్వార్ధే
ంత స్తదాపినఏషదోషః, స్త్రీశూద్రపతనానిషడితిమాత్స్యేజపనిషేధా
త్, వస్తుత స్తుసంపూర్ణతావాచనమాత్రమత్రోచ్యతఇతి ప్రతినిధేఃకావార్తే
త్యలం - అత్రవిశేషమాహత్రికాండమండనః ॥ కామ్యేప్రతినిధిర్నాస్తినిత్యే
నైమిత్తికేచసః। కామ్యేష్వప్యుపక్రమాదూర్ధ్వంకేచిత్ప్రతినిధింవిదుః॥నస్యాత్ప్ర
తినిధిర్మంత్రస్వామిదేవాగ్నికర్మసు। నదేశకాలయోర్నాస్తినారణేరగ్నేరేవ
చ॥ నాపిప్రణిధాతవ్యంనిషిద్ధంవస్తుకుత్రచిత్ ॥హైరణ్యకేశిసూత్రేపి॥నస్వామి
నస్స్యభార్యాయాః పుత్రస్యదేశస్యకాలస్యాగ్నేర్దేవతాయాఃకర్మణశ్శబ్దస్య
చప్రతినిధిర్విద్యతేఇతి—అథవ్రతాదిసన్నిపాతేనిర్ణయః-తత్రతిథిద్వయసన్ని
పాతేతత్రోక్తందానహేమాద్రిక్రమేణానుష్ఠేయం, అవిరోధాత్ ఇదంపూ
ర్వారబ్ధేష్వేవ,ఏకమస్యేఽన్యకామ్యకర్మారంభ స్తునభవత్యేవగుణఫలాదృతే
ఋస్యాయజ్ఞేప్రతతేంతరాయజ్ఞస్తాయతేతం యజ్ఞంనిర్ఋతిర్గృహ్ణాతీతి రాణక
స్మృతశ్రుతేఃయజ్ఞఃవ్రతాదికర్మమాత్రం, అసంగేనవ్యవధానదోషస్యసర్వత్ర
సామ్యాత్, శిష్టాస్తుమాఘకార్తికస్నానాదిమధ్యే, లక్షహోమ తులాభార
శ్రవణాద్యాచరంతితన్నిత్యమధ్యేతు, కామ్యమధ్యేతుచింత్యం, యత్రతుసక్తై
కభక్తాదావిరోధ స్తత్రప్రాథమ్యాదేకభక్తంకార్యం, నక్తంతుపరేద్యు స్తత్తి
థౌగౌణకాలేకార్యం, సమకాలీనవిరుద్ధవ్రతాదావేకం స్వయంకృత్వాన్య
ద్భార్యాదినాకారయేదితిమాధవః, యత్తుశివరాత్ర్యాదౌతిథిమధ్యేపారణ
యాఽహ్నిభోజనంప్రాప్తం ॥ భూతాష్టమ్యోర్దివాభుక్త్వా రాత్రౌభుక్త్వా
చపర్వణి । ఏకాదశ్యామహోరాత్రంభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి తన్ని
షేధశ్చ, తత్రపారణాయావైధత్వాద్దివైవభోజనం, నిషేధస్తురాగప్రా
ప్తభోజనవిషయః ఏవమష్టమ్యాదినక్తవ్రతేసంక్రాంత్యాదౌ రవౌసంకష్టచ
తుర్థ్యాంచరాత్రౌభోజనం, యత్రత్వష్టమ్యాదౌదివాభుజినిషేధః, సంక్రమే

తత్స్కందవ్రతపరం ॥ స్కందోపవాసే స్వీకార్యా పంచమీ పరసంయుతేతి
వాక్యశేషాదితిమాధవః, తన్నాగపూజావిషయమిత్యనంతభట్టనిర్ణయామృ
తాదయః - చమత్కారచింతామణౌ చ ॥ పంచమీనాగపూజాయాం కా
ర్యాషష్ఠీసమన్వితా । తస్యాంతుతుషితానాగా ఇతరాసుచతుర్థికేతి తేననా
గపూజాదౌపరైవ - యత్తుమదనరత్నే దివోదాసీయయోఃశ్రావణపంచమ్య
తిరిక్తాపూర్వేత్యుక్తం ॥ శ్రావణేపంచమీశుక్లా సంప్రోక్తానాగపంచమీ ।
తాంపరిత్యజ్యపంచమ్యశ్చతుర్థీ సహితాహితాఽఽఇతి సంగ్రహోక్తేః ॥ గణే
శస్కందయోగాభ్యాం క్రమాన్నాగశ్శుభాశుభః । మిత్రామిత్రేతయోఃప
త్రేనాగానామాఖుబర్హిణౌ ఇతిషట్త్రింశన్మతాచ్చ శ్రావణపంచమ్యతిరి
క్తాయాఃనాగపంచమ్యాశ్చతుర్థీయుతత్వముక్తంతదుపవాసాదివిషయం - ప
త్రేవాహనేషష్ఠీసర్వమతేస్కందవ్రతాతిరిక్తాపరైవయుగ్మవాక్యాత్ ॥ నా
గవిద్ధానకర్తవ్యాషష్ఠీచైవకదాచనేతిస్కాందాచ్చ- నిర్ణయామృతే ॥ షష్ఠీచ
సప్తమీచైవవారశ్చేదంశుమాలినః । యోగోఽయంపద్మకోనామ సూర్యకో
టిగ్రహైస్సమః ॥ సప్తమీపూర్వైవయుగ్మవాక్యాత్ ॥ షష్ఠ్యాయుతా స
ప్తమీచకర్తవ్యాతాతసర్వదేతిస్కాందాచ్చ - అష్టమీతుసర్వమతేకృష్ణాపూ
ర్వాసితాపరా ॥ వ్రతమాత్రేఽష్టమీకృష్ణాపూర్వాశుక్లాష్టమీపరేతి మాధ
వోక్తేః - పరయుక్శుక్లాష్టమీపూర్వయుక్కృష్ణేతిదీపికోక్తేశ్చ - శివశక్త్యు
త్సవేతుకృష్ణాప్యుత్తరా ॥ పక్షద్వయేఽప్యుత్తరైవ శివశక్తిమహోత్సవ ఇతి
మాధవోక్తేః - దివోదాసీయే,భవిష్యే ॥ యదాయదాసితాష్టమ్యాం బుధ
వారోభవేత్క్వచిత్ । తదాతదాహిసాగ్రాహ్యా ఏకభక్తాశనేనృప ॥ సం
ధ్యాకాలేతథాచైత్రే ప్రసుప్తేచజనార్దనే । బుధాష్టమీనకర్తవ్యాహంతిపు
ణ్యంపురాతనమ్ ॥ అంత్యంపద్యంహేమాద్రౌసధృతం - నవమీతుసర్వమతే
పూర్వాయుగ్మవాక్యాత్ ॥ నకుర్యాన్నవమీంతాత దశమ్యాతుకదాచనేతి
స్కాందాచ్చ - దశమీతుపూర్వా, పరావేతిహేమాద్రిః ॥ కృష్ణాపూర్వో
త్తరాశుక్లా దశమ్యేవంవ్యవస్థితేతిమాధవః - వస్తుతస్తుముఖ్యా నవమీయు
తైవగ్రాహ్యా॥ దశమీతుప్రకర్తవ్యాసదుర్గాద్విజసత్తమేత్యాపస్తంబోక్తేః-
యత్తు ॥ సంపూర్ణాదశమీకార్యాపూర్వయాపరయాథవేత్యంగిరసోక్తం -
తన్నవమీయుక్తాలాభే ఔదయికీగ్రాహ్యేత్యేవంనేయం॥—అథైకాదశీ-త
త్రైకాదశ్యుపవాసోద్వేధా, నిషేధపరిపాలనాత్మకోవ్రతరూపశ్చ, త
త్రాద్యః ॥ నశంఖేనపిబేత్తోయంనఖాదేత్కూర్మసూకరౌ । ఏకాదశ్యాంన

భుంజీతపక్షయోరుభయోరపీతి కౌర్మదేవలాద్యుక్తేః - అగ్నిపురాణేపి ॥
గృహస్థోబ్రహ్మచారీచఆహితాగ్నిస్తథైవచ ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్ష
యోరుభయోరపీతి ॥ నచాత్రపర్యుదాసేనవ్రతవిధిస్తద్ధేతువ్రతాదిశబ్దాభా
వాత్ - వ్రతరూపస్తుబ్రహ్మకైవర్తే ॥ ప్రాప్తేహరిదినేసమ్యగ్విధాయనియ
మంనిశి । దశమ్యాముపవాసస్యప్రకుర్యాద్వైష్ణవంవ్రతమితి ॥ ఇదంచశివ
భక్తాదిభిరపికార్యం ॥ వైష్ణవోవాథశైవోవా కుర్యాదేకాదశీవ్రతమితి శివ
ధర్మోక్తేః ॥ వైష్ణవోవాథశైవోవాసౌరోప్యేతత్సమాచరేదితి సౌరపురా
ణాచ్చ - సోపిద్వేధా, నిత్యఃకామ్యశ్చ ॥ ఉపోష్యైకాదశీంనిత్యంపక్షయో
రుభయోరపీతిగారుడోక్తేః ॥ పక్షేపక్షేచకర్తవ్యమేకాదశ్యాముపోషణమి
తినారదోక్తేశ్చనిత్యతా ॥ యదీచ్ఛేద్విష్ణుసాయుజ్యంశ్రియంసంతతిమాత్మనః।
ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపీతికౌర్మాదిషుఫలశ్రుతేశ్చకామ్య
తా - ఉభయైకాదశీవ్రతంగృహస్థాతిరిక్తానామేవనిత్యం - గృహస్థస్యతుశు
క్లాయామేవవ్రతంనిత్యంనకృష్ణాయాం ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరు
భయోరపి । వనస్థయతిధర్మోయం శుక్లామేవ సదాగృహీతిదేవలోక్తేః -
నచానేననిషేధపాలనమేవవనస్థయతివిషయే ఉపసంహ్రియతేనతు వ్రతమి
తివాచ్యం - అస్యపర్యుదాసేనవ్రతవిధిపరత్వాత్ - అన్యథాపూర్వోక్తా
గ్నిపురాణవచనే నిషేధపాలనేగృహస్థస్యాధికారోక్త్యా విరోధస్స్యాత్ -
నిషేధస్యనివృత్తిమాత్రఫలత్వేనవిశేషానపేక్షణాదుపసంహారాయోగా
త్ - అభావస్యధర్మత్వాభావాచ్చ - తస్మాదనేనసర్వేషామేకాదశీవ్రతవి
ధాయినాంసామాన్యవాక్యానాంవనస్థయతివిషయే ఉపసంహారాన్నగృహ
స్థస్యకృష్ణాయాంనిత్యవ్రతప్రాప్తిః - కథంతర్హి ॥ సంక్రాంత్యాముపవా
సంచకృష్ణైకాదశివాసరే । చంద్రసూర్యగ్రహేచైవ నకుర్యాత్పుత్రవాన్గృ
హీతినారదాదివచనేషుకృష్ణానిషేధః - ప్రాప్త్యభావాదితిచేత్, శూయ
తాం ॥ శయనీబోధినీమధ్యేయాకృష్ణైకాదశీభవేత్ । సైవోపోష్యాగృహ
స్థేననాన్యాకృష్ణాకదాచనేతిపాద్మే ॥ గృహస్థస్యఆషాఢీకార్తికీమధ్యస్థా
యాఃకృష్ణావిహితాసాపుత్రవతోనిషిధ్యతే, అన్యకృష్ణాయాంతునవిధిః - స
ర్వవిధీనాంవనస్థయతిషూపసంహారాన్ననిషేధః ప్రాప్త్యభావాత్ - శయ
న్యాదివాక్యంత్వపుత్రగృహిగోచరమిత్యనంతభట్టహేమాద్ర్యాదిగ్రంథాః -
దీపికాపి ॥ అసితాతుశయనీబోధాంతరస్థాప్యథోనస్యాత్ సాత్మజినోపీతి -
మదనరత్నేభవిష్యే ॥ యథాశుక్లాతథాకృష్ణాద్వాదశీమేసదాప్రియా । శు

క్తా గృహస్థైః కర్తవ్యా భోగసంతానవర్ధినీ ॥ ముముక్షుభిస్తథా కృష్ణా న తేన తే
నోపదర్శితేతి ॥ నిషేధపరాలసంకావ్యవ్రతంచ సర్వకృష్ణాయాం సర్వగృహి
ణాంభవత్యేవ ॥ పుత్రవాంశ్చ సభార్యశ్చ బంధుయుక్తస్తథైవచ। ఉభయోః
పక్షయోః కామ్యవ్రతం కుర్యాత్తు వైష్ణవమితి నారదోక్తేః - ఏతచ్చ సర్వం కా
లాదర్శే ఉక్తం ॥ విధవాయా వనస్థస్య యతేశ్చైకాదశీద్వయే। ఉపవాసో
గృహస్థస్య శుక్లాయామేవ పుత్రిణః। భుంజేర్నిషేధః కృష్ణాయాం సిద్ధస్తస్య త
తో వ్రతమితి - ప్రాచ్యాస్తు వైష్ణవగృహస్థానాం కృష్ణాపి నిత్యా ॥ నిత్యం భ
క్తిసమాయుక్తైర్నరైర్విష్ణుపరాయణైః। పక్షేపక్షే చ కర్తవ్యమేకాదశ్యా
ముపోషణమ్ ॥ సపుత్రశ్చ సభార్యశ్చ స్వజనో భక్తిసంయుతః। ఏకాదశ్యాము
పవసేత్పక్షయోరుభయోరపీతి నారదోక్తేరిత్యాహుః - పుత్రశబ్దశ్చాపత్య
మాత్రవచనః - నారాయణవృత్తౌ - పుమాంస ఏవ మే పుత్రా జాయేరన్నిత్య
త్రాపత్యమాత్రవాచిత్వోక్తేః - జనయద్బహుపుత్రాణీతి లింగాత్ - పౌ
త్రీ మాతామహస్తేనేతి మనూక్తేః, 'పుత్రా' అపత్యమిత్యర్థే తు స్త్రీభ్యో ఢగితి
పౌత్రేయ ఇత్యాపత్తేః, పుమాన్పుత్రో జాయత ఇతి చ - ఉపవాసనిషేధే వి
శేషో వాయవీయే ఉక్తః ॥ ఉపవాసనిషేధే తు భక్ష్యం కించిత్ప్రకల్పయేత్। న
దుష్యత్యుపవాసేన ఉపవాసఫలం లభేత్ ॥ భక్ష్యం చ తత్రైవోక్తం॥ నక్తం
హవిష్యాన్నమనోదనం వా ఫలం తిలాః క్షీరమథాంబు చాజ్యమ్। యత్పంచగ
వ్యం యది వాపి వాయుః ప్రశస్తమత్రోత్తరముత్తరం చేత్యలం ॥ తత్ర దశమీవే
ధో ద్వేధా - అరుణోదయవేధః సూర్యోదయవేధశ్చేతి - ఆద్యో గారుడే ॥
దశమీశేషసంయుక్తో యది స్యాదరుణోదయః। నైవోపోష్యం వైష్ణవేన తద్ది
నైకాదశీవ్రతమితి ॥ అరుణోదయస్వరూపం చ మాధవీయే స్కాందే ॥ ఉద
యాత్ప్రాక్చతస్రస్తు ఘటికా అరుణోదయ ఇతి - యదపి ॥ ఉదయాత్ప్రాగ్య
దా విప్ర ముహూర్తద్వయసంయుతా। సంపూర్ణైకాదశీ నామ తత్రైవోప
వసేద్గృహీతి గారుడసౌరధర్మాదివచనం - యచ్చ భవిష్యే ॥ ఆదిత్యోదయ
వేలాయాః ప్రాఙ్ముహూర్తద్వయాన్వితా। ఏకాదశీ తు సంపూర్ణా విద్ధాన్యా
పరికీర్తితేతి ॥ తదప్యుపసంహారన్యాయేన దండచతుష్టయపరమేవ - హేమా
ద్రావప్యేవం, యత్తు బ్రహ్మవైవర్తే॥ చతస్రో ఘటికాః ప్రాతరరుణోదయ
నిశ్చయః। చతుష్టయవిభాగోఽత్ర వేధాదీనాం కిలోదితః ॥ అరుణోదయవేధ
స్స్యాత్సార్ధంతు ఘటికాత్రయమ్। అతివేధో ద్విఘటికః ప్రభాసందర్శనాద్ర
వేః ॥ మహావేధోఽపి తత్రైవ దృశ్యతేఽర్కో న దృశ్యతే। తురీయస్తత్ర విహితో

యోగస్సూర్యోదయే బుధైరితి ॥ తదస్యావయవద్వారారుణోదయ వేధవిశే
షపరమేవేతి మాధవీయే మదనరత్నే చ - అంత్యస్తూదయవేధః - తథాన్యేపి వే
ధాః - హేమాద్రౌ మాధవీయే చ గారుడే ॥ ఉదయాత్ప్రాక్ త్రిఘటికా
వ్యాపిన్యేకాదశీ యదా। సందిగ్ధైకాదశీనామ వర్జ్యేయం ధర్మకాంక్షిభిః ॥ ఉ
దయాత్ప్రాఙ్ముహూర్తేన వ్యాపిన్యేకాదశీ యదా । సంయుక్తైకాదశీనామ
వర్జ్యేయం ధర్మవృద్ధయే ॥ హేమాద్రౌ ॥ రాత్రేరంత్యోష్టమో భాగో హ్య
రుణోదయ ఉక్తః ॥ నిశః ప్రాంతే తు యామార్ధే దేవవాదిత్రవాదనే। సారస్వ
తానధ్యయనే చారుణోదయ ఉచ్యత ఇతి స్మృతేః - అత్రైకే - ఏషాం సర్వ
పక్షాణాం ముహూర్తద్వయే సక్రోడీకారాన్నిశః ప్రాంతే ఇతి వచనాచ్చ రా
త్రిమానవశాత్సార్ధత్రిదండాదయోనేకేరుణోదయాః తదాహ హేమాద్రిః॥
సార్ధఘటికాత్రయోక్తిరష్టావింశతిఘటీమితరాత్రివిషయా, మహత్తరాస్తు
రాత్రీరపేక్ష్య చతస్రో ఘటికా ఇత్యుక్తమితీత్యాహుః - తన్న, అరుణోదయ
శబ్దస్యానేకార్థత్వాపత్తేః - న చ ముహూర్తద్వయమర్థః - దండద్వయైకము
హూర్తాదివేధానాం తథాత్వానుపపత్తేః - న హి తేషాం యామార్ధత్వమరు
ణోదయత్వం చాస్తి - ముహూర్తద్వయస్య యామార్ధస్య చ చతస్రో ఘటికా
ఇత్యనేనోపసంహారాచ్చ న తదర్థః - న చ సార్ధం తు ఘటికాత్రయమిత్యనేనాపి త
దాపత్తిః శంక్యా తేన చతుర్దండవేధస్యైవోక్తేః - చతుర్దండేర్ధఘటీదశమీసత్త్వే
హి వేధస్తదర్థః - ద్విఘటికాదౌ తదయోగాచ్చ - యత్తు మతం - కియతా
రుణోదయవేధ ఇత్యపేక్షాయాం సార్ధఘటికాత్రయనియమాదరుణోదయే
ర్ధఘటికాతోన్యూనదశమీసత్త్వే న దోష ఇతి - తత్తుచ్ఛం - ద్విదండాదావపి
తదాపత్తేః ॥ దశమీశేషసంయుక్తో యది స్యాదరుణోదయః । నైవోపో
ష్యం వైష్ణవేన తద్దినైకాదశీవ్రతమితి గారుడే భవిష్యే చ యోగమాత్రనిషే
ధాత్ - నారదీయేపి ॥ లవవేధేపి విప్రేంద్ర దశమ్యేకాదశీం త్యజేత్ । సురా
యా బిందునా స్పృష్టం గాంగాంభ ఇవ నిర్మలమ్ ॥ స్కాందేపి ॥ కలాకాష్ఠాది
గత్యైవ దృశ్యతే దశమీ విభో । ఏకాదశ్యాం న కర్తవ్యం వ్రతం రాజన్కదా
చనేతి ॥ మాధవోప్యాహ ॥ సోయం కలాదివేధోఽరుణోదయవేధే సూ
ర్యోదయవేధే చ సమాన ఇతి ॥ నిగమేపి ॥ సర్వప్రకారవేధోఽయముపవా
సస్య దూషక ఇతి - అత ఏవ మాధవేన అరుణోదయాద్యదండేఽల్పదశమీస్ప
ర్శే సంపూర్ణా కృత్స్నఘటీయోగే సందిగ్ధా - ముహూర్తవ్యాప్తౌ సంయుక్తా ఉ
దయే సంకీర్ణేత్యుక్తా ॥ అరుణోదయవేళాయాం దశమీ యది సంగతా । సం

పృక్తైకాదశీంత్యాంతు మోహినీ సైవ దత్తవాన్ప్రభురితి గోభిలాద్యుక్తేః - పూ
ర్వోక్తగారుడాదేశ్చ సామాన్యతో విశేషతశ్చారుణోదయవేధో నిషిద్ధః - య
త్తు వ్యష్టమభాగోఽరుణోదయ ఇతి హేమాద్రిణోక్తం - యచ్చ మహత్తరారా
త్రీరితి తత్పరమతం స్వయమేవ దూషితం - అంత్యేప్యుక్తం - వేధతారతమ్యం
చ దోషతారతమ్యముపపద్యత ఇతి దోషతారతమ్యంచ ప్రాయశ్చిత్తతారత
మ్యాదవగమ్యతే - తచ్చోక్తం హేమాద్రౌ స్మృత్యంతరే॥ అజ్ఞానాద్యది వా మో
హాత్కుర్వన్నేకాదశీం నరః। దశమీశేషసంయుక్తాం ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరే
త్॥ కృచ్ఛ్రపాదం సరశ్చీర్త్వా గాం చ దద్యాత్సవత్సకామ్। సువర్ణస్యార్ధకం దే
యం తిలద్రోణసమన్వితమ్॥ విధానాంతరం తత్రైవ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయే
త్త్రింశద్గాం చ దద్యాత్సవత్సకామ్। ధరణస్యార్ధకం దేయం తిలద్రోణమథాపి
వేతి॥ అత్ర వేధతారతమ్యాద్వ్యవస్థేతి హేమాద్రిః - నిశః ప్రాంత ఇత్యపి దోషా
ధిక్యార్థమేవ - తస్మాచ్చతుర్ఘటికాత్మక ఏవారుణోదయ ఇతి సిద్ధం - తేన షట్పం
చాశద్దండానంతరం దశమీప్రవేశే గుణోదయవేధ ఉక్తో భవతి - అంత్యోపి త
త్రైవ కణ్వేనోక్తః॥ ఉదయోపరివిద్ధా తు దశమ్యైకాదశీ యది। దానవే
భ్యః ప్రీణనార్థం దత్తవాన్పాకశాసన ఇతి॥ స్మృత్యంతరేపి॥ దశమ్యాః ప్రాం
తమాదాయ యదోదేతి దివాకరః। తేన స్పృష్టం హరిదినం దత్తం జంభాసురా
య తద్వితి - తత్రారుణోదయవేధో వైష్ణవవిషయః - తద్వాక్యేషు వైష్ణవగ్ర
హణాత్ - తత్స్వరూపం తు మాధవీయే స్కాందే॥ పరమాపదమాపన్నో
హర్షే వా సముపస్థితే। నైకాదశీం త్యజేద్యస్తు యస్య దీక్షాస్తి వైష్ణవీ॥ విష్ణ్వ
ర్పితాఖిలాచారః స హి వైష్ణవ ఉచ్యతే ఇతి - యద్యపి పిత్రాదేరాగమదీక్షా
యాం తన్మాత్రస్య వైష్ణవత్వం సతు పుత్రాదే స్తథాపి స్వపారంపర్యప్రసిద్ధమే
వ వైష్ణవత్వం స్మార్తత్వం చ మన్యంతే వృద్ధాః - తత్త్వసాగరే భవిష్యే॥ య
థా శుక్లా తథా కృష్ణా యథా కృష్ణా తథేతరా। తుల్యే తే మన్యతే యస్తు స వై
వైష్ణవ ఉచ్యతే॥ కేచిత్తు దశమ్యాం సప్తమీవేధమపి త్యజంతి - తత్ర మూలం మృ
గ్యం - ఉదయవేధస్తూపరి శేషాత్ స్మార్తగోచరః - తదాహ మాధవః॥ అరు
ణోదయవేధోత్ర నేధస్సూర్యోదయే యథా। ఉక్తౌ ద్వౌ దశమీవేధౌ వైష్ణవ
స్మార్తయోః క్రమాత్॥ హేమాద్రిస్తు కేషాంచిదర్ధరాత్రేపి దశమీవేధమా
హ॥ అర్ధరాత్రే తు కేషాంచిద్దశమ్యా వేధ ఉచ్యతే। కపాలవేధ ఇత్యాహు
రాచార్యా యే హరిప్రియాః॥ న తన్మమ మతం - యస్మాత్త్రియామా రా
త్రిరిష్యత ఇతి బ్రహ్మకైవర్తాత్ - అస్యార్థః - అసద్యతేనేలజ్ ఇత్యత్రాతీతా

యాః రాత్రేః పశ్చిమయామద్వయమాగామిన్యాః రాత్రేః పూర్వయామద్వ
యం దివసశ్చ స కాల ఏషోఽద్యతనస్సకల ఇత్యుక్తం మహాభాష్యే - స ఏష వ
ర్తమానః కాల ఏకాదశ్యహోరాత్ర ఉపోష్యః - తన్మధ్యే దశమీప్రవేశే విద్ధా
సా త్యాజ్యా - అత ఏవ హేమాద్రౌ॥ దశమ్యాస్సంగదోషేణ అర్ధరాత్రాత్ప
రేణ తు। వర్జయేచ్చతురో యామాన్ సంకల్పార్చనయోస్సదా। ఇతి దోష ఉక్తః -
చతురో యామాన్ దివసస్యేత్యర్థః - స్వమతే తు, రాత్రేస్త్రియామత్వాత్ప్ర
హరత్రయం పూర్వశేషః, తేన చతుర్థప్రహర ఏవ వేధో యుక్తః, సోఽప్యరుణో
దయ ఏవ ॥ సూర్యోదయం వినా నైవ స్నానదానాదికః క్రమ ఇతి మార్కండే
య పురాణాత్॥ ప్రత్యూషోఽహర్ముఖం కల్య ఇతి కోశాదరుణోదయమారభ్య
సూర్యాంశుప్రవృత్తేస్తత్రైవ నిషేధః - తేన మతభేదాద్వ్యవస్థేతి కేచిత్ -
కైముతికన్యాయేనారుణోదయవేధస్యైవేయం స్తుతిరితి తు మాధవః - యస్తు ది
క్పంచదశభిస్తథేతి వేధస్స ఉపవాసాతిరిక్తవిషయ ఇతి మాధవః ॥ సర్వప్రకా
రవేధోఽయముపవాసస్య దూషకః। సార్ధసప్తముహూర్తస్తు యోగోఽయం బాధ
తే వ్రతమితి నిగమాదిత్యలమ్ - అత్ర మాధవమతే వైష్ణవైరరుణోదయవిద్ధా
త్యాజ్యా - యదా త్వేకాదశ్యేవ శుద్ధా సతీ వర్ధతే ద్వాదశీ వా ఉభయం వా తదా
పరోపోష్యా ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ వాధికా చేత్త్యజ్యతాం దినమ్। పూర్వం గ్రా
హ్యం తూత్తరం స్యాదితి వైష్ణవనిర్ణయః ఇతి మాధవోక్తేః - స్మార్తైస్తు సూర్యో
దయవిద్ధా త్యాజ్యా - యదా త్వేకాదశీ శుద్ధా సతీ వర్ధతే ద్వాదశీ చ సమా న్యూ
నా వా తదా గృహస్థైః పూర్వా యతిభిరుత్తరా కార్యా ॥ ప్రథమేఽహని సంపూ
ర్ణా వ్యాప్యాహోరాత్రసంయుతా। ద్వాదశ్యాం చ తథా తాత దృశ్యతే పునరే
వ చ ॥ పూర్వా కార్యా గృహస్థైశ్చ యతిభిశ్చోత్తరా విభో ఇతి స్కాందోక్తేః -
వర్ధమానోఽప్యేవమేవాహ - ఉభయవృద్ధౌ తు శుద్ధా విద్ధా వా పరా సర్వేషాం చై
వ ॥ సంపూర్ణైకాదశీ యత్ర ప్రభాతే పునరేవ సా। సర్వైరేవోత్తరా కార్యా
పరతో ద్వాదశీ యదీతి నారదోక్తేః - ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ శుద్ధాయాం పూ
ర్వైవ ॥ న చేదేకాదశీ విష్ణౌ ద్వాదశీ పరతః స్థితా। ఉపోష్యైకాదశీ తత్ర య
దీచ్ఛేత్పరమం పదమితి నారదోక్తేః ॥ ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ తు శుద్ధావిద్ధే వ్యవ
స్థితే॥ శుద్ధా పూర్వోత్తరా విద్ధా స్మార్తనిర్ణయ ఈదృశః ఇతి మాధవోక్తేశ్చ - మ
దనరత్నేఽప్యేవం - యత్తు ॥ విద్ధాప్యవిద్ధాపి జ్ఞేయా పరతో ద్వాదశీ న చేత్। అ
విద్ధాపి చ విద్ధా స్యాత్పరతో ద్వాదశీ యదీతి హేమాద్రౌ పాద్మవచనం తదేకా

దశ్యావృద్ధౌజ్ఞేయం - తదుక్తంమాధవేన ॥ ఏకాదశీద్వాదశీచేత్యుభయంవర్ధ
తేయదా। తదాపూర్వదినంత్యాజ్యంస్మార్తైర్గ్రాహ్యంపరందినమితి-విద్ధైకా
దశ్యాంద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌచసర్వేషాంపరైవ, తత్రైవైకాదశీమాత్రవృ
ద్ధౌగృహిణఃపూర్వాయతరుత్తరాపూర్వోక్తపాద్మోక్తేః ॥ ఏకాదశీవివృ
ద్ధాచేచ్ఛుక్లేకృష్ణేవిశేషతః । ఉత్తరాంతుయతిఃకుర్యాత్పూర్వా ముపవసే
ద్గృహీతిప్రచేతసోక్తేః - ఏతచ్ఛుద్ధావిద్ధాతుల్యమితిమాధవః॥త్రయోదశ్యాం
నలభ్యేతద్వాదశీయదికించన।ఉపోష్యైకాదశీతత్రదశమీమిశ్రితాపిచేతిస్కాం
దాత్॥ అవిద్ధానినిషిద్ధైశ్చనలభ్యంతేదినానితు।ముహూర్తైఃపంచభిర్విద్ధా
గ్రాహ్యైవైకాదశీతిథిరితివృష్యశృంగోక్తేశ్చ-ముహూర్తపంచకమరుణోద
యమారభ్యజ్ఞేయం-అన్యథోత్తరేద్యుర్హ్యేకాదశ్యభావాసంభవాత్- యద
పిహేమాద్రిణా, శుద్ధసమాశుద్ధన్యూనావాఅధికద్వాదశీకాచేత్సర్వేషాం
పరైవేత్యుక్తం - తదపివైష్ణవవిషయం - స్మార్తానాంతుపూర్వైవేత్యవిరో
ధః - హేమాద్రిమతేతూచ్యతే - తత్ర॥ శుద్ధావిద్ధాద్వయీనందా త్రేధా
న్యూనసమాధికైః । షట్ప్రకారాపునస్త్రేధాద్వాదశ్యానసమాధికైరిత్య
ష్టాదశైకాదశీభేదాః - తత్రశుద్ధాధికన్యూనద్వాదశీకాశుద్ధాధిక సమద్వా
దశీకాచసకామైఃపూర్వానిష్కామైరుత్తరాకార్యా - ప్రథమేహానిసంపూ
ర్ణేతిపూర్వోక్తస్కాందాత్ - ఊనద్వాదశికాయాంతువిష్ణుప్రీతికామైరుప
వాసద్వయంకార్యం॥సంపూర్ణైకాదశీయత్రప్రభాతేపునరేవసా। లభ్యతే
ద్వాదశీతస్మిన్నుపవాసఃకథంభవేత్ ॥ ఉపోష్యేద్వేతిథీతత్రవిష్ణుప్రీణనతత్ప
రైరితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః - శుద్ధన్యూనాశుద్ధాధికాశుద్ధసమావిద్ధన్యూనావిద్ధస
మావాధికద్వాదశీకాచేత్సర్వేషాంపరైవేతిహేమాద్రిః - మదనరత్నేతుశు
ద్ధాధికాపరా - సంపూర్ణైకాదశీయత్రేతిపూర్వోక్తేః - అన్యాపూర్వా॥
శుద్ధాయవాసమాహీనాసమాహీనాధికోత్తరా । ఏకాదశీముపవసేన్నశు
ద్ధాంవైష్ణవీమపీతిస్కాందాత్ ॥ శుద్ధాఏకాదశీఉత్తరాద్వాదశీ ॥ నచేదేకా
దశీవిద్ధాఇతినారదోక్తేశ్చ - యత్తు ॥ అవిద్ధాపిచవిద్ధాస్యాదితిపాద్మంతచ్ఛు
ద్ధాధికాపరం - యత్తు॥ సంపూర్ణైకాదశీత్యాజ్యాపరతోద్వాదశీయది। ఉ
పోష్యాద్వాదశీశుద్ధాద్వాదశ్యామేవపారణమిత్యాదితద్వైష్ణవపరం - స్మా
ర్తానాంతుపూర్వైవేత్యుక్తంవిద్ధన్యూనాసమద్వాదశీకాతు ముముక్షూణాం
పుత్రవతాంచపరా - అన్యేషాంపూర్వా- పుత్రవతోపిపూర్వేతిమదనరత్నే
విద్ధన్యూనాన్యూనద్వాదశీకాసైవసర్వైఃకార్యేతిహేమాద్రిః॥ ముముక్షూ

ణాంపరాऽన్యేషాంపూర్వేతిమదనరత్నే- విద్ధసమాసమద్వాదశీకోనద్వా
దశికాచముముక్షుభిఃపరాऽన్యైఃపూర్వాకార్యా॥ దశమీమిశ్రితాపూర్వా
ద్వాదశీయదిలుప్యతే। శుద్ధైవద్వాదశీరాజన్నుపోష్యామోక్షకాంక్షిభిరితి
వ్యాసోక్తేః - మోక్షకాంక్షిగ్రహణాదన్యేషాంపూర్వైవ॥ సర్వత్రైకాద
శీకార్యాద్వాదశీమిశ్రితానరైః। ప్రాతర్భవతువామావాయతోనిత్యముపో
షణమితిపాద్మోక్తేః- విద్ధాధికాసమద్వాదశికాచసర్వేషాంపూర్వైవ॥పా
రణాహేనలభ్యేతద్వాదశీకలయాపిచేత్। తదానీందశమీవిద్ధాప్యుపోష్యై
కాదశీతిథిరితిఋష్యశృంగోక్తేశ్చ - మాధవమతేతు - అత్రగృహిణఃపూర్వా
యతేరుత్తరా - విద్ధాధికన్యూనద్వాదశీకామోక్షపాక్షయతిష్ఠ ప్రీతికా
మైఃపరాకార్యా - గృహస్థేనతునక్తంకార్యం॥ ఏకాదశీద్వాదశీచరాత్రిశే
షేత్రయోదశీ। ఉపవాసంనకుర్వీతపుత్రపౌత్రసమన్వితఇతికౌర్మేదినక్షయే
ఉపవాసనిషేధాత్॥ దశమ్యేకాదశీవిద్ధాద్వాదశీచక్షయంగతా। క్షీణా
సాద్వాదశీజ్ఞేయానక్తంతుగృహిణఃస్మృతమితివృద్ధశాతాతపోక్తేశ్చ - గృహి
ణఃపూర్వత్రోపవాసః - ఏకాదశ్యాశ్శుద్ధన్యూనత్వేశుద్ధసమత్వేవా ద్వాద
శ్యాఃన్యూనసమత్వయోరేకాదశ్యాముపవాసః - యానితు॥ దశమ్యనుగతా
హంతిద్వాదశద్వాదశీఫలమ్। ధర్మాపత్యధనాయూంషిత్రయోదశ్యాంతుపా
రణమితికౌర్మాదీనిదశమీవేధత్రయోదశీపారణయోర్నిషేధకానితానిషహిత.
భిన్నపరాణి - అత్రమూలవచనానితద్వ్యవస్థాచాకరేజ్ఞేయా - యత్తుకాల
హేమాద్రౌ॥ బహువాక్యవిరోధేనసందేహోజాయతేయదా। ద్వాదశీ
తుతదాగ్రాహ్యాత్రయోదశ్యాంతుపారణమితిమార్కండేయోక్తేః॥ సందిగ్ధే
షుచవాక్యేషుద్వాదశీంసముపోషయేత్॥ తథా॥ వివాదేషుచసర్వేషుద్వా
దశ్యాంసముపోషణమ్। పారణంచత్రయోదశ్యామాజ్ఞేయంమాధవీమునేఇ
తిపాద్మోక్తేశ్చ- వేధసందేహేజ్యోతిర్విదాంప్రతిపత్త్యావాపరా కార్యేత్యు
క్తం - తద్వైష్ణవవిషయమిత్యలంబహునా - అథాత్రోపయుక్తంకించిదు
చ్యతే - తత్రదశమ్యామేకాదశీయోగేదశమీమధ్యేపవభోజనంకార్యం- ఏకా
దశ్యాంనభుంజీతేతితస్యాఏవనిమిత్తత్వాత్॥నిషేధస్తునివృత్త్యాత్మాకాలమా
త్రమపేక్షతేఇతిదేవలోక్తేశ్చ - కేచిత్తుఏకాదశీవ్రతాంగత్వేసపూర్వేద్యురే
కభక్తవిధానాద్విధిస్పృష్టేచనిషేధానవకాశాన్నకావ్యవ్రతాంగేభోజన
నిషేధఃప్రవర్తతే - తేనైకాదశీమధ్యేపిపూర్వదినేభోజనమిత్యాహుః - అ
త్రాధికారీమాధవీయేకాత్యాయనోక్తః॥ అష్టవర్షాధికోమర్త్యోహ్యశీతిన్యూ

సవత్సరః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్పక్షయోరుభయోరపీతి॥భవిష్యే॥ బ్రహ్మ
చారీచనారీచశుక్లామేవసదాగృహీతి - యత్తువిష్ణుః ॥ పత్యౌజీవతి యానా
రీఉపోష్యవ్రతమాచరేత్ । ఆయుష్యంహరతేభర్తుర్నరకంచైవగచ్ఛతీతితద్భ
ర్త్రనుజ్ఞావిషయమితిప్రాగుక్తం - ఉపవాసాసామర్థ్యేతుమార్కండేయ
కౌర్మయోః ॥ ఏకభక్తేననక్తేనతథైవాయాచితేనచ । ఉపవాసేనదానేన
ననిర్ద్వాదశికోభవేత్ ॥ అత్ర ॥ ఏకభక్తేనయోమర్త్యఉపవాసవ్రతంచరే
త్యేకభక్తాదిషూపవాసశబ్దస్తద్ధర్మాతిదేశార్థః- తేనతత్ప్రయుక్తాస్తద్ధ
ర్మాస్సంకల్పమంత్రేచైకభక్తాదిపదేనోహాఃకార్యఇతిమదనరత్నే - తథా
సామర్థ్యేప్రతినిధినాకారయేదితిప్రాగుక్తం- వ్రతాకరణేప్రాయశ్చిత్తమా
హమాధవీయేకాత్యాయనః॥ అర్కపర్వద్వయేరాత్రౌచతుర్దశ్యష్టమీదివా।
ఏకాదశ్యామహోరాత్రంభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి ॥ అథకామ్యవ్రత
విధిః - లఘునారదీయే ॥ దశమ్యాదిమహీపాలత్రిదినంపరివర్జయేత్ । గంధ
తాంబూలపుష్పాదిస్త్రీసంభోగంమహీయశః॥ తత్రదశమ్యాంవిధింకౌర్మే॥
కాంస్యంమాంసంమసూరాంశ్చచణకాన్కోరదూషకాన్ । శాకంమధుపరా
న్నంచత్యజేదుపవసన్స్త్రియమ్ ॥ తథా ॥ శాకంమాంసంమసూరాంశ్చపు
నర్భోజనమైథునే । ద్యూతమత్యంబుపానంచదశమ్యాంవైష్ణవస్త్యజేత్ ॥మ
దనరత్నేనారదీయే ॥ అక్షారలవణాస్సర్వేహవిష్యాన్ననిషేవిణః । అవనీత
ల్పశయనాఃప్రియాసంగమవర్జితాః ॥ వ్రతఘ్నాన్యాహహేమాద్రౌదేవలః॥
అసకృజ్జలపానాచ్చసకృత్తాంబూలచర్వణాత్ । ఉపవాసఃప్రణశ్యేతదివా
స్వాపాచ్చమైథునాత్ ॥ అశక్తౌతుమదనరత్నేదేవలః ॥ అత్యయేచాంబుపా
నేననోపవాసఃప్రణశ్యతి ॥ అత్యయే—కష్టే ॥ విష్ణురహస్యే॥ గాత్రాభ్యం
గంశిరోభ్యంగంతాంబూలంచానులేపనమ్ । వ్రతస్థోవర్జయేత్సర్వంయచ్చా
న్యత్రనిరాకృతమ్ ॥ ఏషుప్రాయశ్చిత్తముక్తంనిర్ణయామృతే, సంగ్రహే॥
స్తేనహింసకయోస్సఖ్యంకృత్వాస్తైన్యంచహింసకమ్ । ప్రాయశ్చిత్తం వ్రతీ
కుర్యాజ్జపేన్నామశతత్రయమ్ ॥ ధ్యాయేద్దివాస్వాపేబహుశోంబునిషే
వణే । అష్టాక్షరంవ్రతీజప్త్వాశతమష్టోత్తరంశుచిః॥ ఓంనమోనారాయణా
యేత్యష్టాక్షరః ॥ తత్రైవపైఠీనసిః॥ తాంబూలచర్వణేస్త్రీసంభోగేమాం
సనిషేవణే । వ్రతలోపేనచేత్కుర్యాత్కృష్ణావద్భుజివర్జనమితికృష్ణైకా
దశీవద్భోజననిషేధమాత్రపరిపాలనేతు తాంబూలచర్వణాదావపినదోష
ఇత్యర్థః - సంభోగోఋతుకాలాదన్యత్ర ॥ రేతస్సేకాత్మసంభోగమృతే

స్యాత్రతుయస్స్మృత ఇతి కాత్యాయనోక్తేః - హేమాద్రౌ వసిష్ఠః ॥ ఉపవాసే
తథా శ్రాద్ధదినే కుర్యాద్దంతధావనమ్ । దంతానాం కాష్ఠసంయోగో దహత్యా
సప్తమం కులమ్ ॥ కాష్ఠగ్రహణాన్మృల్లోష్ఠాద్యనిషేధ ఇతి హేమాద్రిః విష్ణు
రహస్యే ॥ శ్రాద్ధోపవాసదివసే ఖాదిత్వా దంతధావనమ్ । గాయత్ర్యా శ
తసంపూతమంబు ప్రాశ్య విశుధ్యతి ॥ నిర్ణయామృతే వ్యాసః ॥ వర్జయేత్పా
రణే మాంసం వ్రతాహే ప్యౌషధం సదేతి ॥ ఏకాదశ్యాం శ్రాద్ధప్రాప్తౌ మా
ధవీయే కాత్యాయన ఆహ ॥ ఉపవాసో యదా నిత్యః శ్రాద్ధం నైమిత్తికం
భవేత్ । ఉపవాసం తదా కుర్యాదాఘ్రాయ పితృసేవితమ్ ॥ మాతాపిత్రోః
క్షయే ప్రాప్తే భవేదేకాదశీ యది । అభ్యర్చ్య పితృదేవాంశ్చ ఆజిఘ్రేత్పితృసే
వితమితి ॥ హేమాద్ర్యాదిసర్వనిబంధేష్వేవం - ఏతేనఏకాదశీ నిమిత్తకం
శ్రాద్ధం ద్వాదశ్యాం కార్యమితి వదంతః, పరాస్తాః — కించ మహాలయే ॥ సప
క్షుస్సకలః పూజ్యశ్శ్రాద్ధషోడశకం ప్రతీతి శ్రుతం షోడశత్వం - పాపైకాద
శ్యాం చ మన్వాదిశ్రాద్ధం తయాహాపరిజ్ఞానే చ తత్పాపైకాదశ్యాంపి హితం శ్రా
ద్ధం బాధితమేవ స్యాత్ - యదపి స్మృతిచంద్రికాస్థం పఠంతి ॥ అన్నాశ్రితాని పా
పాని తద్భోక్తుర్దాతురేవ చ । మజ్జంతి పితరస్తస్య నరకే శాశ్వతీస్సమా ఇతి - త
స్యాపి రాగప్రాప్తభుజిగోచరస్య వైధం శ్రాద్ధంగోచరయతాం మహత్సాహ
సమిత్యలం - యోపి ॥ అకృతశ్రాద్ధనిచయో జలపిండం వినాకృతా ఇతి లఘునా
రదీయే ఏకాదశ్యాం శ్రాద్ధాదినిషేధః - సమాతాపితృభిన్నవిషయః పూర్వవా
క్యే తద్గ్రహణాత్, నియమః ప్రతిగ్రహాః — అవ్రతఘ్నాన్యాహ మదనరత్నే దే
వలః ॥ సర్వభూతభయం వ్యాధిః ప్రమాదో గురుశాసనమ్ । అవ్రతఘ్నాని
పఠ్యంతే సకృదేతాని శాస్త్రతః ॥ స్కాందేపి ॥ అష్టౌ తాన్యవ్రతఘ్నాని ఆపో
మూలం ఫలం పయః । హవిర్బ్రాహ్మణకామ్యా చ గురోర్వచనమౌషధమ్ ॥
ఇదం చాతిసంకటవిషయం - నారదీయే ॥ అనుకల్పో నృణాం ప్రోక్తః క్షీణానాం
వరవర్ణిని । మూలం ఫలం పయస్తోయముపభోగ్యం భవేచ్ఛుభే ॥ నత్వేవ భోజ
నం కైశ్చిదేకాదశ్యాం బుధైః స్మృతమితి - అస్యాపవాదః ॥ శయనే చ వదుత్థా
నే మత్పార్శ్వపరివర్తనే । నరో మూలఫలాహారీ హృది శల్యం మమార్పయేత్ ॥
ఏతే చావిరోధినో నిర్ణయాస్సర్వవ్రతేషు జ్ఞేయాః - తత్రైకాదశ్యాం సంకల్పః ॥
గృహీత్వౌదుంబరం పాత్రం వారిపూర్ణముదఙ్ముఖః । ఉపవాసం తు గృహ్ణీయా
ద్యద్వా వాక్యేవ ధారయేదితి మాధవీయే వారాహోక్తేః - మంత్రస్తు విష్ణూ
క్తః ॥ ఏకాదశ్యాం నిరాహారః స్థిత్వాహమపరేహని । భోక్ష్యామి పుండరీకా

షుశరణంమేభవాచ్యుతేతి ॥ శైవాదీనాంతు హేమాద్రౌ సౌరపురాణే ॥ సా
విత్ర్యావ్యస్తయాథవానామ్నాసంకల్పంతుసమాచరేత్ ॥ శివాదిగాయత్ర్యోయ
జుర్వేదేప్రసిద్ధాః - వారాహే॥ ఇత్యుచ్చార్యతతోవిద్వాన్పుష్పాంజలిమథా
ప్సుమేత్ ॥ తత స్సజ్జలంపిబేత్ ॥ అష్టాక్షరేణమంత్రేణత్రిర్జప్తేనాభిమంత్రిత
మ్ । ఉపవాసఫలంప్రేప్సుఃపిబేత్పాత్రగతంజలమితికాత్యాయనోక్తేః-మధ్య
రాత్రేఉదయేవాదశమీవర్షేరాత్రౌసంకల్పఇతిమాధవః॥ దశమ్యాస్సంగదో
షేఅర్ధరాత్రాత్పరేణతు । వర్జయేచ్చతురోయామాన్సంకల్పార్చనయో
స్తథా ॥ విద్ధోపవాసేనశ్చస్తుదినంత్యక్త్వాసమాహితః । రాత్రౌసంపూ
జయేద్విష్ణుంసంకల్పంచతదాచరేదితినారదీయోక్తేః-తత్రైవపూజామభిధా
య ॥ దేవస్యపురతఃకుర్యాజ్జాగరంనియతోవ్రతీ ॥ ద్వాదశ్యాంనివేదనమం
త్రఉక్తఃకాత్యాయనేన ॥ అజ్ఞానతిమిరాంధస్యవ్రతేనానేనకేశవ । ప్రసీద
సుముఖోనాథజ్ఞానదృష్టిప్రదోభవేతి ॥ నారదీయే ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయే
చ్ఛక్త్యాదద్యాద్వైదక్షిణాంతతః ॥ స్కాందేపి ॥ కృత్వావైవోపవాసంతు
యోశ్నీయాద్ద్వాదశీదినే । నైవేద్యంతులసీమిశ్రంహత్యాకోటివినాశనమ్ ॥
ద్వాదశ్యాంచవర్జ్యాన్యాహబృహస్పతిః ॥ దివానిద్రాంపరాన్నంచపునర్భో
జనమైథునే । క్షౌద్రంకాంస్యామిషంతైలంద్వాదశ్యామష్టవర్జయేత్ ॥ హే
మాద్రౌబ్రహ్మాండపురాణే ॥ పునర్భోజనమధ్వానంభారమాయాసమైథునే।
ఉపవాసఫలంహన్యుర్దివానిద్రాచపంచమీ ॥ స్కాందే ॥ పరాన్నంకాంస్య
తాంబూలేలోభంపతితభాషణమ్ ॥ వర్జయేదితిశేషః - విష్ణుధర్మే ॥ అసం
భాష్యాన్హిసంభాష్యతులస్యతసికాదళమ్ । ఆమలక్యాఃఫలంవాపిపారణే
ప్రాశ్యశుధ్యతి ॥ బృహన్నారదీయే ॥ రజస్వలాంచచాండాలంమహాపాత
కినంతథా । సూతికాంపతితంచైవఉచ్ఛిష్టంరజకాదికమ్ ॥ వ్రతాదిషు యశ్శృ
ణుయాద్యద్యేషాంధ్వనిముత్తమః । అష్టోత్తరసహస్రంతుజపేద్వైవేదమా
తరమ్ ॥ ఏతద్వ్రతంసూతకేపికార్యం॥ సూతకేమృతకేచైవనత్యాజ్యంద్వా
దశీవ్రతమితివిష్ణూక్తేః - తత్రత్యక్తందానాదిసూతకాంతేకార్యం ॥ సూత
కాంతేనరస్స్నాత్వాపూజయిత్వాజనార్దనమ్ । దానందత్వావిధానేనవ్రత
స్యఫలమశ్నుతఇతిమాత్స్యోక్తేః - రజోదర్శనేపికార్యం॥ ఏకాదశ్యాంనభుం
జీతనారీదృష్టరజస్యపీతిపులస్త్యోక్తేః - యదాద్వాదశ్యాంశ్రవణర్క్షంతదాశు
ద్ధామప్యేకాదశీంత్యక్త్వాతత్రైవోపవాసఃకార్యః ॥ శుక్లానాయదివాకృ
ష్ణాద్వాదశీశ్రవణాన్వితా । తయోరేవోపవాసశ్చత్రయోదశ్యాంచపారణ

మితినారదీయోక్తేః - ఏతేచనియమాఃకామ్యవ్రతేనియతాః - నిత్యవ్రతేస
తిసంభవేకార్యాః ॥ శక్తిమాంస్తుప్రసఃకుర్యాన్నియమంసవిశేషణమితికా
త్యాయనోక్తేః - అశక్తేతుమాఘవిధేర్బ్రహ్మకైవర్తే॥ ఏవంవిజ్ఞాయకర్తవ్యా
వశ్యమేకాదశీవ్రతమ్ । విశేషనియమాశక్తో౽ప్యహోరాత్రంభుజివర్జితః—
అథాష్టౌమహాద్వాదశ్యః- తత్రశుద్ధాధిక్యైకాయుతాద్వాదశీఉన్మీలనీసంజ్ఞా
ద్వాదశ్యేవశుద్ధాధికావర్ధతేచేత్సావంజులీ- వాసరత్రయస్పర్శినీత్రిస్పృశా-
అగ్రేపర్వణస్సంపూర్ణాధికత్వేపక్షవర్ధినీ - పుష్యర్క్షయుతాజయా - శ్రవణ
యుతావిజయా - పునర్వసుయుతాజయంతీ - రోహిణీయుతాపాపనాశి
నీ - ఏతాఃపాపక్షయముక్తికామఉపవసేత్ - అత్రమూలంహేమాద్రౌ
జ్ఞేయం - ఏకాదశీద్వాదశ్యోరేకత్వేతంత్రేణోపవాసః - పార్థక్యేతుశక్త
స్యోపవాసద్వయం ॥ ఏకాదశీముపోష్యైవద్వాదశీంసముపోషయేదితిస్మృ
రహస్యాత్ - అశక్తౌతుద్వాదశ్యామేవ ॥ ఏవమేకాదశీంత్యక్త్వాద్వాదశీంస
ముపోషయేత్ । పూర్వవాసరజంపుణ్యంసర్వంప్రాప్నోత్యసంశయమితి త
త్రైవోక్తేః - యదాత్వల్పాద్వాదశీతదోక్తంహేమాద్రౌ ॥ యదాభవతి అ
ల్పాపిద్వాదశీపారణాదినే । ఉషఃకాలేద్వయంకుర్యాత్ప్రాతర్మాధ్యాహ్ని
కంతదా ॥ నారదీయేపి ॥ అల్పాయామథవిప్రేంద్రద్వాదశ్యామరుణోదయే ।
స్నానార్చనక్రియాఃకార్యాదానహోమాదిసంయుతాఇతి - సంకటేతుమా
ధవీయేదేవలః ॥ సంకటేవిషమేప్రాప్తేద్వాదశ్యాంపారయేత్కథం । అద్భి
స్తుపారణాంకుర్యాత్పునర్భుక్తంనదోషకృదితి ॥ సంకటేత్రయోదశీశ్రాద్ధ
ప్రదోషాదౌ- అత్రకేచిదాహుః - అపకర్షవాక్యస్యనాహితాగ్నివిషయా
ణి - అగ్నిహోత్రాదీనాంశ్రౌతత్వేనాపకర్షయోగాదితి - ద్వాదశ్యాంచ
ప్రథమపాదమతిక్రమ్యపారణంకార్యం ॥ ద్వాదశ్యాఃప్రథమఃపాదోహరివా
సరసంజ్ఞితః । తమతిక్రమ్యకుర్వీతపారణంవిష్ణుతత్పరఇతిమద
నరత్నేచవిష్ణుధర్మోక్తేః - అత్రకేచిత్సంగిరంతే - యదాభూయసీద్వాదశీ
తదాపిప్రాతర్ముహూర్తత్రయఏవపారణంకార్యం ॥ సర్వేషాముపవాసానాం
ప్రాతరేవహిపారణమితివచనాదితి - అస్మద్గురవస్తు - బహూనాంకర్మకా
లానాంవినాకారణంబాధాపత్తేఃప్రాగుదగ్వచనైశ్చ - అల్పద్వాదశ్యామే
వాపకర్షవిధానాదపరాహ్ణఏవకార్యం - ప్రాతశ్శబ్దస్తు ॥ సాయంప్రాత
ర్ద్విజాతీనామశనంశ్రుతిచోదితమితివదపరాహ్ణానాచిత్వేవ్యపహస్థః- నచవా
క్యవైయర్థ్యంపునర్భోజనసాయంపారణనివృత్త్యర్థత్వాదిత్యాహుః.

ప్రమాదేనఏకాదశ్యుపవాసాతిక్రమేఅపరార్కే—వారాహే ॥ ఏకాదశీహిలుప్
తాచేద్ద్వాదశీపరతస్స్థితా। ఉపోష్యాద్వాదశీతత్రయదీచ్ఛేత్పరమంపదమితి॥
కైశ్చిత్తువిష్ణునాచేదితపరితం - అత్రావిరోధినోనియమాస్సర్వత్రవతేషుబోద్ధ
వ్యాః - అన్యేచనవరాత్రేవత్యుంతేఇతిదిక్ —ఇతినిర్ణయసింధావేకాదశీనిర్ణ
యః— ద్వాదశీతుపూర్వైవయుగ్మవాక్యాత్॥ ద్వాదశీతుప్రకర్తవ్యాఏకా
దశ్యాయుతాప్రభోఇతిస్కాందాచ్చ- త్రయోదశీతుసర్వమతేశుక్లాపూర్వా
కృష్ణోత్తరా- త్రయోదశతిథిఃపూర్వస్సితోఽథాఽసితఃపశ్చాదితిదీపికోక్తేః॥
శుక్లాత్రయోదశీపూర్వాపరాకృష్ణత్రయోదశీతిమాధవాచ్చ - చతుర్దశీసర్వ
మతేకృష్ణాపూర్వాశుక్లోత్తరా - ఉపవాసేతుద్వ్యయ్యాపిపరేతి మదనరత్నే-
జ్యేష్ఠమాస్యమావాస్యాయాంసావిత్రీవ్రతంవినాపరేగ్రాహ్యా ॥ భూతవిద్ధేనక
ర్తవ్యాదర్శఃపూర్ణేతిచాచన। వర్జయిత్వామునిశ్రేష్ఠసావిత్రీవ్రతముత్తమమితి
బ్రహ్మకైవర్తాత్ - అమాయాంయోగవిశేషమాహాఽపరార్కే— శాతాత
పః ॥ అమావాస్యాంభవేద్వారోయదాభూమిసుతస్యవై । జాహ్నవీస్నా
నమాత్రేణగోసహస్రఫలంలభేత్ ॥ అమావైసోమవారేణరవివారేణసప్త
మీ। చతుర్థీభౌమవారేణవిషువత్సదృశంఫలమ్ ॥ తత్రైవవ్యాసః ॥ సినీవాలీ
కుహూర్వాపియదిసోమదినేభవేత్ । గోసహస్రఫలందద్యాత్స్నానంవై
మౌనినాకృతమ్ ॥ హేమాద్రౌబృహన్మనుః ॥ శ్రవణాశ్వినిధనిష్ఠార్ద్రా నాగ
దైవతమస్తకే । యద్యమారవివారేణవ్యతీపాతస్సఉచ్యతే ॥ నాగదైవతం
ఆశ్లేషా - మస్తకోమృగశిరః - ప్రథమపాదఇత్యన్యే - సచసర్వేషాం——
అథేష్టికాలః - గోభిలః॥ పక్షాంతాఉపవస్తవ్యాఃపక్షాదయోఽభియష్టవ్యా
ఇతి - ఉపవాసోఽన్వాధానం - తత్రమధ్యాహ్నాత్పూర్వంవాపర్వప్రతి
పత్సంధౌతత్తనేయాగః ॥ పూర్వాహ్ణేవాథమధ్యాహ్నేయదిపర్వసమాప్య
తే । ఉపోష్యతత్రపూర్వేద్యుస్తదహర్యాగఇష్యత ఇతిలౌగాక్షివచనాత్ -
తత్రద్వేధావిభాగః ॥ ఆవర్తనాత్తుపూర్వాహ్ణోహ్యపరాహ్ణస్తతః పరః।
మధ్యాహ్నస్తుతయోస్సంధిర్యదావర్తనముచ్యతఇతి మదనరత్నేవచనాత్ -
మధ్యాహ్నేయూర్ధ్వంసంధౌమానవమతేపరేహ్నియాగః ॥ అపరాహ్ణేథ
వారాత్రౌయదిపర్వసమాప్యతే। ఉపోష్యతస్మిన్నహనిశ్వోభూతేయాగఇ
ష్యతఇతిలౌగాక్షిణోక్తేః - హేమాద్రిస్త్వపరాహ్ణసంధావపిపరదినేప్రతి
పచ్చతుర్థాంశేచంద్రోదయేచసతిద్వితీయాదిస్వల్పంతత్క్షయేసతి పూర్వేద్యు
ర్యాగః ॥ పర్వణోంశేద్వితీయేతుయష్టవ్యంతుద్విజాతిభిః। ద్వితీయాసహితం

యస్మాద్ధూపయంత్యాశ్వలాయనా ఇతి- ద్వితీయేత్వితి కౌముదిక న్యాయేనత ర్యాంశపరం - తురీయేత్వితి శూలపాణౌ పాఠస్స్పష్టార్థఏవ - తథా॥ భూతా పంచదశీపూర్ణా ద్వితీయా క్షయగామినీ। చరురిష్టిరమాయాంస్యా ద్భూతేకవ్యాదికీక్రియేతి బోధాయనవచనాచ్చేత్యూచివాన్ - మదనరత్నేపి॥ చతుర్దశీ చతుర్యామా అమావాస్యా నదృశ్యతే। శ్వోభూతే ప్రతిపచ్ఛేత్స్యాత్పూర్వాంతత్రైవకారయేదితి॥ యత్తుమాధవః॥ యస్తువాజసనేయీస్యాత్తస్యసంధిదినాత్పరా। నకార్యాన్వాహితిః కింతు సదాసంధిదినేహి సేత్యాహ- యచ్చకాలాదర్శేప్యుక్తం॥ ఆవర్తనాదధస్సంధిర్యద్యన్వాధాయ తద్దినే। పరేద్యురిష్టిరిత్యాహుర్విప్రావాజసనేయినఇతి - యచ్చమదనరత్నే॥ మధ్యందినాత్ప్రాగ్యదహనీహయస్మిన్నాప్రాక్పర్వణస్సంధిరియంతృతీయా। సాఖర్వికా వాజసనేయినుత్యాతస్యాముపోష్యాథపరేద్యురిష్టిరితి॥ ఏతత్పౌర్ణమాసీపరమితితత్రైవ - ఆవర్తనోర్ధ్వమర్వాగస్తదాత్రౌవాసమాప్తే ర్ద్వేమధ్యాహ్నేదర్వాక్సమాప్తాతృతీయేత్యర్థః - తత్కర్కభాష్యదేవజానీశ్రీఅనంతభాష్యాదిసకలతచ్ఛాఖీయగ్రంథవిరోధాద్వృద్ధానాదరాచ్చోపేక్ష్యం - పౌర్ణమాస్యాంవిశేషమాహకాత్యాయనః॥ సంధిశ్చేత్సంగవాదూర్ధ్వం ప్రాక్పర్యావర్తనాద్రవేః। సాపౌర్ణమాసీవిజ్ఞేయా సద్యస్కాలవిధౌనరైః॥ అమాయాంవిశేషమాహబౌధాయనః॥ ద్వితీయాత్రిముహూర్తాచేత్ప్రతిపద్యాపరాహ్ణికే। అన్వాధానంచతుర్దశ్యాంపరతస్సోమదర్శనాత్॥ కాత్యాయనశ్చ॥ యజనీయేహ్నిసోమశ్చేద్వారుణ్యాందిశిదృశ్యతే। తత్రవ్యాహృతిభిర్హుత్వాదండందద్యాద్ద్విజాతయఇతి॥ ఏతచ్చబౌధాయనవాజసనేయివిషయం - తైత్తిరీయశ్రుతౌతుచంద్రదర్శనేపియాగఉక్తః - ఏషావైసుమనానామేష్టిర్యమద్యేజానఇ్ పశ్చాచ్చంద్రమా అభ్యుదేత్యస్మిన్నేవాస్మైలోకేర్ధుకంభవతీతి - శ్రుత్యంతరేపి॥ యదహఃపశ్చాచ్చంద్రమా అభ్యుదేతితదహర్యజన్నిమాంల్లోకానభ్యుదేతీతి - ఇదంబహ్వృచాపస్తంబవిషయం - మదనరత్నేప్యేవం - ఆపస్తంబభాష్యార్థసంగ్రహేప్యేవం- అతఃపక్షద్వయస్యస్వస్వసూత్రాద్వ్యవస్థేతితత్త్వం - ధూపయంత్యాశ్వలాయనా ఇతితుపూర్వాహ్ణసంధివిషయమితిమాధవః - శేషపర్వణీష్టౌవిశేషమాహమాధవీయేగార్గ్యః॥ ప్రతిపద్యప్రవిష్టాయాంయదిచేష్టిస్సమాప్యతే। పునఃప్రణీయకృత్స్నేష్టిఃకర్తవ్యాయాగవిత్తమైః॥ గృహ్యాగ్నౌనాయంనియమఇతిమదనపారిజాతే - ఏవంపర్వాంత్యాంశః ప్రతిపదశ్చ ప్రథమాంశోయాగకాల ఉక్తః -

క్వచిత్ప్రతిపత్తుర్యాం శేపియాగః॥ సంధిర్యద్యపరాహ్ణేస్యాద్యాగంప్రాతః
పరేహని। కుర్వాణః ప్రతిపద్భాగేచతుర్థేపినదుష్యతీతివృద్ధశాతాతపోక్తేః-
ఏతత్పూర్ణిమాపరమితిమదనరత్నే - పర్వణిప్రతిపదః క్షయస్య వృద్ధేశ్చార్థం
ప్రతీక్ష్యసంధిర్జ్ఞేయః - తదాహమాధవః-వృద్ధిః ప్రతిపదోయాస్తితదర్థం
పర్వణిక్షిపేత్ । క్షయస్యార్ధంతథాక్షిప్త్వాసంధిర్నిర్ణీయతాంసదేతి॥ కా
త్యాయనోపి॥ పరేహ్న్యుత్కటికాన్యూనాస్తథైవాత్యధికాశ్చయాః । తదర్ధ
క్లృప్త్యాప్రాక్పూర్వస్మిన్ సార్ధసవృద్ధీప్రకల్పయేదితి॥ ఏవంస్మార్తస్థాలీపాకేపిజ్ఞే
యం - తత్రేష్టిస్థాలీపాకాదాధానగృహప్రవేశనీయహోమానంతరభావి
న్యాంపౌర్ణమాస్యాంప్రారంభణీయానతుదర్శే - యద్యారంభేమలమాస
పౌషమాసగురుశుక్రాస్తాదిర్భవతితదావ్యారంభః కార్యః - యానితు॥ ఉప
రాగోధిమాసశ్చయదిప్రథమపర్వణి । తథామలిమ్లుచేపౌషేనాన్వారంభణ
మిష్యతే॥ గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యేచంద్రసూర్యగ్రహేతథేతి సంగ్రహవచ
నానితానిఅన్వాధానాతిక్రాంతశుద్ధకాలప్రారంభవిషయాణి॥ నామకర్మ
చదర్శేష్టింయథాకాలంసమాచరేత్ । అతిపాతేసతితయోః ప్రశస్తేమాసి
పుణ్యభేస్యపరార్ధే-గర్గవచనాదితిప్రయోగపారిజాతే - ఉక్తంచైతత్ప్రా
యోగరత్నేకాలాదర్శేతు - నామకర్మవజాతేష్టిమితిపాఠః - యా
జ్ఞికాస్తు॥ అథాన్వారంభపౌర్ణమాసీచేన్మలమాసగా । తస్యామారంభ
ణీయాదీన్నకుర్వీతకదాచనేతిత్రికాండమండనవచనాచ్ఛుద్ధకాలఏవవిధ్రిష్టే
ష్టింకృత్వారంభంకుర్యాదిత్యాహుః - కాలాదర్శేస్మృతిసంగ్రహేపి॥ ఆరం
భందర్శపూర్ణేష్ట్యోరగ్నిహోత్రస్యచాదిమమ్ । ప్రతిష్ఠాః పంచమూర్ఖా ద్యా
మలమాసేవివర్జయేదితి—అథవికృతేష్టిః - తత్రాపస్తంబః॥ యదిష్ట్యాయ
దిపశునాయదిసోమేనయజేతసోమావాస్యాయాంపౌర్ణమాస్యాంచేతి - అ
త్రప్రకృతితః కాలేసిద్ధేపినద్యస్త్వాలతావిశేయాత్తృతీయాయాంసాంగత్వేనో
క్తేః - అత్రపౌర్ణమాస్యమావాస్యాశబ్దాభ్యాంతదంత్యతుర్ణోగృహ్యతే- తే
నతద్వత్యహోరాత్రఇత్యర్థమాహరామాండారః- మాధవోపి॥ ఇష్ట్యాదివి
కృతిస్సర్వాపర్వణ్యేవేతినిర్ణయఇతి - అత్రవిశేషమాహత్రికాండమండనః -
కాత్యాయనశ్చ॥ అపవర్తనాత్ప్రాగ్యదిపర్వసంధిః కృత్వాతుతస్మిన్ప్రకృతిం
వికృత్యాః। తద్వైవయాగః పరతోయదిస్యాత్తస్మిన్వికృత్యాః ప్రకృతేః పరేద్యు
రితి - ధూర్తస్వామ్యాదయోప్యేవమాహుః॥ యదిష్టేప్రతిసాంగాయావికృ
తేః పరా కాలత్వాదాపవర్తనాత్ప్రాక్సంధౌసంధిమతిథౌయజేతేతి ప్రకృతేః

ప్రతిపదిసమాప్తినియమాత్ప్రాక్కృత్యసంతరంప్రతిపదివికృత్యాయోగాత్పూర్వే
ద్యుర్వికృతిరిత్యుక్తంతంత్రరత్నేపార్థసారథినా- యద్యపిప్రకృతేఃపూర్వత్వా
దపూర్వమంతేస్యాదిత్యాపస్తంబేనోక్తం - తథాపిహేతువాదేనశ్రుతిమూ
లత్వాభావాదంగంవాసమభివ్యాహారాదితివదప్రామాణ్యమితితదాశయః-
ఆగ్రయణేతువిశేషంవక్ష్యామః - అన్వారంభణీయాతుచతుర్దశ్యాం కార్యేతి
హిరణ్యకేశివృత్తౌమాతృదత్తీయే-అన్యేషాంపర్వణ్యేవపశౌసోమేచకాలాం
తరమప్యాహబౌధాయనః - అమావాస్యేనవాహావిష్టేష్ట్వానక్షత్రేచేతి -
శుక్లపక్షేకృత్తికాదివిశాఖాంతేషుదేవనక్షత్రేష్వితికేశవస్వామివ్యాచఖ్యౌ-
చాతుర్మాస్యేష్వపిద్వాదశాహాయథాప్రయోగపక్షయోర్నక్షత్రేష్వప్యా
రంభః - యావజ్జీవసాంవత్సరప్రయోగయోస్తుఫాల్గున్యాంచైత్ర్యాం వా
రంభః - పశౌతువిశేషమాహకాత్యాయనః॥ అర్ధాదహ్నోభవతినియతం
పర్వసంధిఃపరస్తాత్కృత్వాతస్మిన్నహనితుపశుంసద్యఏవద్వ్యహంవా। ఆర
భ్యాథప్రకృతిరథచేత్పర్వసంధిఃపురస్తాత్కృత్వాఽస్మిన్ప్రాకృతిమథతస్యాత్ప
శుస్సద్యఏవ॥ అధికారపశుష్వగ్నీషోమీయేణసవనీయేనవా సమానతంత్రో
వాకార్యఇతిత్రికాండమండనః- సోమేత్వాపస్తంబః॥అమావాస్యాయాం
దీక్షా యజనీయేవామావాస్యాయాం యజనీయేవాసుత్యామహః పౌర్ణమా
స్యాందీక్షా యజనీయేవాపౌర్ణమాస్యాంయజనీయేవాసుత్యామహరితి ॥ లా
ట్యాయనసూత్రేపి॥ పూర్వపక్షస్యప్రథమేహానిదీక్షేతదృష్ట్వావానక్షత్రయో
గేచేతి - పూర్వపక్షశ్శుక్లపక్షః - నక్షత్రయోగేచేత్యయమర్థః - చైత్ర్యా
దిపూర్ణిమాయాశ్చిత్రానక్షత్రయోగేదీక్షేతేతి - ఆధానంతుపర్వణినక్షత్రే
షుచోక్తం - తత్రపర్వనక్తంగార్హపత్యమాదధీతేత్యాదికర్మకాలవ్యాపిగ్రా
హ్యం - దినద్వయేతత్త్వేపరంగ్రాహ్యం - సంకల్పస్యపర్వణిలాభాత్ - పూ
ర్వనక్షత్రయోగేతదేవగ్రాహ్యం- యత్రత్రీణిసన్నిపతితాన్యృతుర్నక్షత్రంచ
పర్వతత్సమృద్ధం విప్రతిషేధఋతుర్నక్షత్రంచబలీయఇతి - హిరణ్యకేశిసూ
త్రాత్ - ఋతుర్వసంతేబ్రాహ్మణోగ్నీనాదధీతేత్యాదిః - రేణుకారికా
యాంతు ॥ మాఘాదిపంచమాసేషుశ్రావణేవాశ్వినేతథా । మార్గశీర్షే శు
క్లపక్షేఆధానమథకారయేదిత్యుక్తం ॥ అత్రమూలంమృగ్యం - ఆధాననక్ష
త్రాణిత్వాపస్తంబసూత్రే కృత్తికారోహిణీ మృగశీర్షపునర్వసు పుష్యపూ
ర్వోత్తరా పూర్వాషాఢోత్తరాషాఢా హస్తచిత్రావిశాఖాఽనురాధా
శ్రవణోత్తరాభాద్రపదాఇతి - సోమపూర్వాధానేవిశేషమాహాపస్తం

బః ॥ సోమేనయక్ష్యమాణఆదధానోనర్తూన్నక్షత్రమితి - అత్రప్ర
కరణాదాధానకాలబాధః - తేనసోమస్యవసంతకాల తానబాధ్యతఇతి రు
ద్రదత్తవృత్తౌనారాయణవృత్తౌచోక్తమ్ - తంత్రరత్నేవార్తికేచ ॥ తేవా
ఏతేఉభయేఅపహతపాప్మానోఋతవః - ఏషవాఉద్యన్నాదిత్యఏషాంపా
ప్మనోపహంతా - యదైవైనంకదాచనయజ్ఞముపనమేత్తథా ద
త్తరాయణరూపందైవందక్షిణాయనరూపంచపిత్ర్యమిత్యుభయమృతుత్ర
యంసోమాధానేశతపథవిశిష్యవిహితం - తదేకవాక్యతయాశాఖాంతరేన
ర్తూన్నక్షేదిత్యత్రసోమకాలబాధఏవ - ఆధానకాలబాధస్యయదైవైనంశ్ర
ద్ధోపనమేత్తదాదధీతేత్యస్యాంశాఖాయాంవాక్యాంతరేణసిద్ధత్వాత్సోమకా
లబాధార్థమేవేదమిత్యుక్తం- ధూర్తస్వామీతుసోమస్యాపియఋతుస్తస్యాపి
నసూక్షేదితిలిఖనాదుభయకాలబాధంమన్యతే - శ్రీరామాండారస్తుకాలాం
తరవిధానంవాసర్వకాలానాదరోవేతిపక్షద్వయముక్తవాన్ - తత్రాద్యేకృ
త్తికాదికాలాంతరస్యయథాధానేవసంతాద్యబాధేనవిధానం - తథాసో
మేప్యుదగయనపూర్వపక్షపుణ్యాహసన్నిపాతేయజ్ఞకాలోనాదేశ ఇతిఛం
దోగసూత్రోక్తోదగయనబాధేనసోమాభిసంధిరూపకాలాంతర విధానాదు
దగయనంత్వపేక్షితఇత్యుక్తం - ద్వితీయపక్షేతుయదైవైనంయజ్ఞఉపనమేదితి
సర్వకాలానాదరఉక్తఇతి భరద్వాజసూత్రాత్సర్వశబ్దస్య చవిశ్వజిత్సర్వపృ
ష్ఠఇతివద్ద్వయోరప్రయోగాత్సర్వకాలబాధఇతితేనదక్షిణాయనేపి భవతీత్యు
క్తం- షడ్గురుభాష్యేదేవత్రాతభాష్యేతంత్రరత్నేచషట్స్వపిఋతుషుభవతీ
త్యుక్తమితిదిక్ - శ్రాద్ధేత్వమావాస్యాత్రేధావిభక్తదినతృతీయాంశేయోప
రాహ్ణభాగస్తద్వ్యాపినీసాగ్నికైర్గ్రాహ్యా ॥ పిండాన్వాహార్యకంశ్రాద్ధంక్షీ
ణేరాజనిశస్యతే। వాసరస్యతృతీయేంశేనాతిసంధ్యాసమీపతఇతికాత్యాయ
నోక్తేః ॥ దర్శశ్రాద్ధంతుయత్ప్రోక్తంపార్వణంతత్ప్రకీర్తితమ్ । అపరా
హ్ణేపితౄణాంచతత్రదానంప్రశస్యతఇతిశాతాతపోక్తేశ్చ - దినద్వయేతత్ర
సత్త్వేసర్వాపరాహ్ణవ్యాపీదర్శోగ్రాహ్యః - యద్యుభయేద్యురేషవిహితస్స
ర్వాపరాహ్ణస్థితఇతిదీపికోక్తేః - యత్తుకార్ష్ణాజినిః ॥ భూతవిద్ధామమా
వాస్యాంమోహాదజ్ఞానతోపివా । శ్రాద్ధకర్మణియేకుర్యుస్తేషామాయుః ప్ర
హీయతే ॥ ఇతితదపరాహ్ణేచతుర్దశీవేధపరమితిశ్రాద్ధహేమాద్రిః - అప
రాహ్ణవ్యాప్తిపరమితిమాధవః - దినద్వయేఽపరాహ్ణవ్యాప్త్యభావేంశతో
వ్యాప్తౌచతిథిక్షయేపూర్వేతిహేమాద్రిః ॥ యదాచతుర్దశీయామంతురీయ

మనుపూరయేత్ । అమావాస్యాక్షీయమాణాతద్దైవశ్రాద్ధమిష్యతఇతి కాత్యాయనోక్తేః - చతుర్దశ్యాశ్చతుర్థంయామందర్శఃపూరయేత్ - చతుర్దశీయామత్రయంస్యాదిత్యర్థః - క్షీయమాణాపరదినేఽపరాహ్ణావ్యాపినీనేత్యర్థఃవ్యతిరేకమాహ ॥ వర్ధమానామమావాస్యాంలక్షయేదపరేహని । యామాంస్త్రీనధికాన్వాపిపితృయజ్ఞస్తతోభవేత్ ॥ తతశ్శ్రాద్ధంచ - దినద్వయేఽపరాహ్ణావ్యాప్త్యాదౌతిథివృద్ధౌచహారీతః॥ త్రిముహూర్తాచకర్తవ్యాపూర్వాఖర్వాచబహ్వృచైః । కుహూరధ్వర్యుభిఃకార్యాయథేష్టంసామగీతిభిః ॥ త్రిముహూర్తాభావేతుపూర్వానేత్యర్థః-పిండపితృయజ్ఞస్తుకాత్యాయనైర్యాగదినాత్పూర్వేద్యుఃకార్యః-పూర్వోవాంగత్వాత్పిండపితృయజ్ఞఇతితత్సూత్రాత్-వ్యాఖ్యాతంచైతత్కర్కాచార్యైః-పూర్వఏవదర్శాత్పిండపితృయజ్ఞోనపశ్చాత్ - కుతఃఅంగత్వాత్ - తథాచశ్రుతిః ॥ తస్మాత్పూర్వేద్యుఃపితృభ్యఃక్రియతఉత్తరమహర్దేవాన్యజంతఇతి, పూర్వేద్యుఃపితృభ్యోయజ్ఞంనిష్పాణీయప్రాతర్దేవేభ్యఃప్రతనుతఇతిచ - తేనతన్మతేఅంగమేవాసౌ- తదుక్తం॥ అంగంవాసమభివ్యాహారాదితితేనకర్కమతేచతుర్దశీయుక్తదర్శేపిండపితృయజ్ఞఇతి - శ్రీఅనంతభాష్యేతుపరేద్యురిత్యుక్తం - అత్రద్వేధాప్యాచారోదృశ్యతే - ఆపస్తంబానాంతుపరదినేముహూర్తమపిదర్శసత్వేతత్రైవ పితృయజ్ఞః - తదాహఆపస్తంబః ॥ అమావాస్యాయాంయదహశ్చంద్రమసంనపశ్యతితదహఃపిండపితృయజ్ఞంకురుతఇతి - అస్యరుద్రదత్తీయావ్యాఖ్యాపిండైర్యుక్తఃపితృయజ్ఞఃపిండపితృయజ్ఞః - సచకర్మాంతరం - నతుదర్శశేషః యథావక్ష్యతి - పితృయజ్ఞస్స్వకాలవిధానాదంగంస్యాదితి- తంచయదహశ్చంద్రమసంనపశ్యతిపంచదశ్యాంప్రతిపదివాతదహఃకురుతే - యదహస్తయోస్సంధిరితదహరిత్యర్థఇతి - రామాండారోప్యాహ- పిండపితృయజ్ఞస్తుపర్వసంధిమహోరాత్రాపరాహ్ణఇతి - అతఃపర్వసంధిదినేపితృయజ్ఞః - శతపథశ్రుతిరపి ॥ యద్దైవైషనపురస్తాన్నపశ్చాద్దదృశ్యతేథపితృభ్యోదదాతీతి - పర్వసంధిదినేహిపూర్వతఃపశ్చాద్వాచంద్రోనదృశ్యతఏవేత్యర్థః - సత్యాషాఢోపి - పితృయజ్ఞంప్రక్రమ్యదృశ్యమానేతూపోష్యశ్వోభూతేయజతఇత్యాహ - హేమాద్రిస్తు - అమావాస్యాశబ్దస్తిథివచనఏవపూర్వోక్తాపస్తంబసూత్రేయదుక్తం - నపశ్యంతీతితత్రతుయోభిప్రేతః - అతశ్చతుర్దశ్యాంచంద్రమసశ్చక్షీణత్వాత్తదుక్తదర్శేపితృయజ్ఞః ॥ పితృయజ్ఞంతునిర్వర్త్యవిప్రశ్చంద్రక్షయేఽగ్నిమానితిమనూక్తేః ॥ యదుక్తంయదహస్త్వేవదర్శనం నై

ఃచంద్రమాః । తత్ర యాపేక్షయా జ్ఞేయం క్షీణే రాజని చేత్యపీతి ॥ యదుక్తం దృశ్యమానేపి తచ్చతుర్దశ్యాపేక్షయేతి చ కాత్యాయనోక్తేః - దృశ్యమానేప్యేకఇతి గోభిలోక్తేః ॥ తస్యాం సంధ్యాగతస్సోమో మృణాళమివ దృశ్యతే । అపరాహ్ణే క్షయః స్యాత్ తస్యాం పిండానాం కరణం ధ్రువమితి హారీతోక్తేశ్చ - చంద్రక్షయకాలశ్చోక్తః కాత్యాయనేన ॥ అష్టమేంశే చతుర్దశ్యాః క్షీణో భవతి చంద్రమాః । అమావాస్యాష్టమేంశే తు పునః కిల భవేదణురితి - తేన పూర్వేద్యురేవ పితృయజ్ఞ ఇత్యాచివాణ్ - కర్కాచార్యైరపి ॥ అపరాహ్ణే పిండపితృయజ్ఞశ్చంద్రాదర్శనే మావాస్యాయామితి కాత్యాయనసూత్రే ఽదర్శనే నష్టయపవోక్తః - తస్మిన్ క్షీణే దదాతీతి శ్రుతేః - అతస్తన్మతే చతుర్దశీయుక్తదర్శే పితృయజ్ఞే ప్రతిపదదినే యాగో ర్థాత్సిద్ధః - తదేతత్సర్వోత్కృష్టమపి హేమాద్రికర్కాదివ్యాఖ్యాసమాపస్తంబైరనభ్యుపగమాత్కాతీయబౌధాయనాది విషయం - ఆశ్వలాయనానామపి- శేషపర్వణి పిండపితృయజ్ఞః- తథా చ సూత్రం - అమావాస్యాయామపరాహ్ణే పిండపితృయజ్ఞ ఇతి - అత్ర నారాయణవృత్తిః - అమావాస్యాశబ్దః ప్రతిపత్పంచదశ్యోస్సంధివచనో ఽత్రాపరాహ్ణశబ్దసమన్వయాత్తద్వత్యహోరాత్రే వర్తతే- తస్యాపరాహ్ణో ఽహ్నశ్చతుర్థే భాగే పిండపితృయజ్ఞః కార్యః- ఔపవసథ్యయజనీయవాహానియదా త్వహోరాత్రసంధౌ తిథిసంధిస్స్యాత్ తదౌపవసథ్య ఏవాహని క్రియత ఇతి - అతఏవ ॥ ముహూర్తమప్యమావాస్యా ప్రతిపద్యపి చేద్భవేత్ । తద్దత్తమక్షయం జ్ఞేయం పక్షశేషం తు పర్వవదితి హేమాద్రౌ వచనం పిండపితృయజ్ఞపరముక్తం ప్రయోగపారిజాతే - అయం చ స్మార్తాగ్నిమతా సంపూర్ణే దర్శే శ్రాద్ధవ్యతిషంగేణ కార్యః - వ్యతిషంగో నామోభయోస్సహానుష్ఠానం- ఏతచ్చ స్థాలీపాకేన సహ పిండార్థముద్ధృత్యేతి సూత్రే వృత్తికృతోక్తం - ఖండపర్వణి తు కేచిదాహుః- పూర్వేహ్ని పిండపితృయజ్ఞవ్యతిషంగేణ శ్రాద్ధం కృత్వా పరేహ్ని కేవలః పిండపితృయజ్ఞః కార్యః- వృత్తికృతా తు॥ అన్వష్టక్యం చ పూర్వేద్యుర్మాసిమాస్యథ పార్వణమ్ । కామ్యామాభ్యుదయేష్టమ్యామేకోద్దిష్టమథాష్టమ మిత్యాదాహృత్య పూర్వేషు చతుర్షు స్థాలీపాకాదుద్ధృత్యాగ్నౌకరణమిత్యుక్తేర్దర్శశ్రాద్ధస్థాలీపాకో నియత ఇతి గమ్యతే - స్థాలీపాకశ్చ పితృయజ్ఞ ఏవేతి పూర్వదినే వ్యతిషంగః ప్రసిద్ధః- ప్రయోగపారిజాతే తు వార్షికశ్రాద్ధాదేరపి వ్యతిషంగ ఉక్తః కేచిత్తు దర్శశ్రాద్ధస్యాన్వాయవిదస్త్వాహుః - సూత్రస్య వృత్తేశ్చ సంపూర్ణదర్శవిషయత్వాత్ ఖండపర్వణి పూర్వదినే కేవలం శ్రాద్ధం పరదినే చ కేవలః పితృయ

జ్ఞః కార్యః - అతఏవోక్తం వృత్తికృతా - నాత్రపూర్వస్థాలీపాకశ్చోద్యతే సర్వశ్రాద్ధేషు ప్రసంగాదితి - ప్రయోగపారిజాతోక్తిరప్యేతద్విషయైవ - పూర్వదినే చ శ్రాద్ధే గ్న్యౌకరణమేవ న పాణిహోమః ॥ చతుర్ష్వాద్యేషు సాగ్నీనాం వహ్నౌ హోమో విధీయతే । పిత్ర్యబ్రాహ్మణహస్తే స్యాదుత్తరేషు చతుర్ష్వపీతి పరిశిష్టే నియమాత్ - న చ లౌకికాగ్నౌ పక్వస్య కథం గృహ్యాగ్నౌ హోమః ॥ నాన్యాగ్నౌ పక్వమన్యాగ్నౌ జుహుయాదితి నిషేధాత్ - మైవం - శ్రాద్ధస్య గృహ్యత్వేన స్మార్తాగ్నౌ పచనాగ్నౌ వా కర్తవ్యత్వాత్ - తస్మాత్పూర్వేద్యుః కేవలం శ్రాద్ధం న వ్యతిషంగః - ఇదమేవ చ యుక్తం - ఆహితాగ్నినా తు సర్వాధానినార్ధాధానినా వా సంపూర్ణే ఖండే వా దర్శే శ్రౌతాగ్నౌ పృథగేవ పిత్ర్యయజ్ఞః కార్యో న తు దర్శశ్రాద్ధవ్యతిషంగేణేతి, విస్తరభీతేర్విరరామః—సంపూర్ణే దర్శే చ విశేషమాహ లౌగాక్షిః ॥ పక్షాంతం కర్మ నిర్వర్త్య వైశ్వదేవం చ సాగ్నికః । పిండయజ్ఞం తతః కుర్యాత్తతోఽన్వాహార్యకం బుధ ఇతి - పక్షాంతం కర్మాన్వాధానం - అన్వాహార్యకం దర్శశ్రాద్ధం - అయమేవ సాగ్నేర్జీవత్పితృకస్య పిండపితృయజ్ఞకాలో జ్ఞేయః - తస్యాపి కాత్యాయనేన హోమాంతమనారంభో వేత్యామ్నానాత్ - పిండపితృయజ్ఞాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరమాధవీయే కాత్యాయనః ॥ పితృయజ్ఞాత్యయే చైవ వైశ్వదేవాత్యయేపి చ । భోజనే పతితాన్నస్య చరుర్వైశ్వానరో భవేదిత్యలం—ప్రకృతమనుసరామః - నిరగ్నికాదిభిస్త్వమావాస్యాపరాహ్ణవ్యాప్త్యభావే తు కుతుపకాలవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥ భూతవిద్ధాప్యమావాస్యా ప్రతిపన్మిశ్రితాపి వా । పిత్ర్యే కర్మణి విద్వద్భిర్గ్రాహ్యా కుతుపకాలికీతి హారీతోక్తేః - ఇదం చ నిరగ్నికాదివిషయం ॥ సినీవాలీ ద్విజైః కార్యా సాగ్నికైః పితృకర్మణి । స్త్రీభిః శూద్రైః కుహూః కార్యా తథా చానగ్నికైర్ద్విజైరితి లౌగాక్షివచనాత్ - అత్ర సాగ్నిరౌపాసనాగ్నిరపీతి మదనపారిజాతే ఉక్తం - కుతపశ్చాపరాహ్ణవ్యాప్త్యలాభేనుకల్పః ॥ అపరాహ్ణద్వయావ్యాపీ యది దర్శస్తిథిక్షయః । ఆహితాగ్నేస్సినీవాలీ నిరగ్న్యాదేః కుహూర్మతేతి జాబాలినాఽభావే విధానాత్ - తేన సాగ్నీనాం నిరగ్నీనాం వాపరాహ్ణవ్యాపిన్యేవ ముఖ్యా - తిథిసామ్యవృద్ధిక్షయైస్త్రిధా వ్యాప్త్యాఖ్యాదినా నిర్ణయః - వైషమ్యేఽధికాదిసద్వయే పరాహ్ణస్పర్శే కుతపవ్యాపినీతి మాధవః - ఇదమేవ యుక్తం - హేమాద్ర్యాదిమతే కుతపవ్యాపిన్యేవ నిరగ్న్యాదేర్ముఖ్యా - అత్ర సాగ్నిరౌపాసనాగ్నిరపీతి మదనపారిజాతే ఉక్తం - సినీవాలీ దృష్టచంద్రా - తథా చ వ్యాసః ॥ దృష్టచంద్రా సినీవాలీ

నష్టచంద్రాకుహూస్స్మృతేతి - పూర్వదినేపరదినఏవవాతద్వ్యాపిత్వేసై
వగ్రాహ్యా - అంశవ్యాపిత్వేవైషమ్యేధికకాలవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేం
శతస్సమవ్యాప్తౌతిథిక్షయేపూర్వావృద్ధౌసామ్యేచపరా ॥ తిథిక్షయేసినీవాలీ
తిథివృద్ధౌకుహూస్స్మృతా । సామ్యేపిచకుహూర్జ్ఞేయావేదవేదాంగవేది
భిరితి ప్రచేతోవచనాత్ దినద్వయేసంపూర్ణకుతపవ్యాప్తిస్తుతిథివృద్ధావేవభవ
తీత్యనంతరవచనాత్పరైవేతి- కుతపస్తు॥ అహ్నోముహూర్తావిజ్ఞేయాదశ
పంచచసర్వదా । తత్రాష్టమోముహూర్తోయస్సకాలఃకుతపస్మృతఇతి
మాత్స్యోక్తేః - తులాదానపితృదేవప్రీత్యర్థోపవాసాదౌతు పరాగ్రాహ్యే
త్యస్యత్రవిస్తరః - దర్శేచమాసికవార్షికాదిశ్రాద్ధప్రాప్తౌకాలాదర్శేవిశేష
ఉక్తః ॥ దర్శస్యచోదకుంభస్యదర్శమాసికయోరపి। నిత్యస్యచాబ్దికస్యాపిదా
ర్శికాబ్దికయోరపత్యక్త్వా ॥ సంపాతేదేవతాభేదాచ్ఛ్రాద్ధయుగ్మం సమా
చరేత్ । నిమిత్తానియతిశ్చాత్రపూర్వానుష్ఠానకారణమితి - అత్రక్రమోనిర్ణ
యదీపేఉక్తః ॥ నష్టచంద్రేయదాకాలేక్షయాహదివసోభవేత్ । వైశ్వదే
వంతుయశ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రాగ్దర్శకర్మణః ॥ అమాశ్రాద్ధం చానుపనీతోపికు
ర్యాత్ - శ్రాద్ధశూలపాణౌ ॥ అమావాస్యాష్టకాకృష్ణపక్ష పంచదశీషుచే
త్యుపక్రమ్య ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపికుర్యాత్సర్వేషుపర్వసు । శ్రాద్ధంసాధార
ణంనామసర్వకర్మఫలప్రదమ్ ॥ భార్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవాసస్థోపినిత్య
శః । శూద్రోప్యమంత్రవత్కుర్యాదనేనవిధినాబుధఇతి మాత్స్యోక్తేః - అ
మాశ్రాద్ధాతిక్రమేప్రాయశ్చిత్తముక్తమృగ్విధానే ॥ న్యూషూవాచంజపే
న్మంత్రంశతవారందినేదినే । అమాశ్రాద్ధంయదానాస్తితదాసంపూర్ణమేతి
తత్ ॥ అత్రపూర్వోక్తసాగ్నికపదేనాహితాగ్నిస్స్మార్తాగ్నిమాంశ్చగృహ్య
తే - విచ్ఛిన్నాగ్నికాదిశ్చనిరగ్నికః- తథాచహేమాద్రిరగ్నౌకరణప్రకరణే॥
సాగ్నిరగ్నావనగ్నిస్తుద్విజపాణావథాప్సువా । కుర్యాదగ్నౌక్రియాంనిత్యం
లౌకికేనేతినిశ్చితమితిస్మృతివాక్యముదాహృత్యయస్స్వీకృతౌపాసనతయా
సముచ్ఛిన్నాగ్నితయాభార్యావిధురతయావాగ్నిరహితస్సద్విజపాణౌజ
లాదౌహోమఇతివ్యాచచక్షే- మదనపారిజాతేప్యేవం॥ ఇదమేవసాగ్నికా
నగ్నికస్వరూపంసర్వత్రజ్ఞేయం—అథగ్రహణంనిర్ణీయతే - తత్రచంద్రగ్ర
హణేయస్మిన్యామేగ్రహణంతస్మాత్పూర్వంప్రహరత్రయంనభుంజీత - సూ
ర్యగ్రహేతుప్రహరచతుష్టయమేనభుంజీత ॥ సూర్యగ్రహేతునాశ్నీయాత్పూ
ర్వంయామచతుష్టయమ్ । చంద్రగ్రహేతుయామాంస్త్రీన్బాలవృద్ధాతురై

ర్వ్యనేతిమాధవీయేవృద్ధగౌతమోక్తేః ॥ గ్రహణంతుభవేదిందోఃప్రథమాదధి
యామతః । భుంజీతావర్తనాత్పూర్వంప్రథమేప్రథమాదధఇతి మార్కండే
యోక్తేశ్చ - అధిఊర్ధ్వం- ననుచంద్రగ్రహేయామచతుష్టయనిషేధఉచితో
నతుసూర్యగ్రహేసూర్యోదయాత్ప్రాగ్భోజనాప్రాప్తేః - మైవం - వచన
స్యప్రథమయామేసూర్యగ్రహేసతి పూర్వేద్యుఃపూర్వరాత్రేభోజననిషేధ
పరత్వాత్ - చంద్రగ్రహేవిశేషమాహమాధవీయేవృద్ధవసిష్ఠః ॥ గ్రస్తోద
యేవిధోఃపూర్వంనాహర్భోజనమాచరేదితి - ద్వయోర్గ్రస్తాస్తేతు మాధవీ
యేవ్యాసః ॥ అముక్త్యోరస్తగయోరద్యాద్దృష్ట్వాపరేహనీతి॥ విష్ణుధర్మే
పి ॥ అహోరాత్రంనభోక్తవ్యంచంద్రసూర్యగ్రహోయదా । ముక్తిందృ
ష్ట్వాతుభోక్తవ్యంస్నానంకృత్వాతతఃపరమ్ ॥ అహోరాత్రనిషేధస్సూర్య
గ్రస్తాస్తే ॥ మదనరత్నేగార్గ్యః ॥ సంధ్యాకాలేయదారాహుర్గ్రసతేశ
శిభాస్కరౌ । తదహర్నైవభుంజీతరాత్రావపికదాచన॥ సాయంసంధ్యా
యాంసూర్యగ్రస్తాస్తేపూర్వేహ్నిరాత్రౌచనభోక్తవ్యం - ప్రాతస్సంధ్యా
యాం చంద్రస్యగ్రస్తాస్తే పూర్వరాత్రావుత్తరేహ్ని చనభోక్తవ్యమిత్య
ర్థః - చంద్రగ్రస్తాస్తే ఉత్తరదినే సంధ్యాహోమాదావదోషః - తదా
హాశనాః ॥ గ్రస్తేచాస్తంగతేత్విందౌజ్ఞాత్వాముక్త్యవధారణమ్ । స్నా
నహోమాదికంకార్యంభుంజీతేందూదయేపునః ॥ ఏతదనాహితాగ్ని విష
యం - అపరాహ్ణేవ్రతోపాయనీయమశ్నీతేతికాత్యాయనోక్తేర్వ్రతస్య
శ్రౌతత్వేనసహితత్వేనచప్రబలత్వాత్ - అద్భిర్వ్రతంకుర్యాదితినిర్ణయదీ
పః, రాగప్రాప్తభోజనేకాలనియమోయం, తేనజ్వరాదావివనభోజన
మితికర్కానుసారిణః, బాలవృద్ధాతురాణాంతుగ్రహయామాత్పూర్వమేక
యామోనిషిద్ధః॥ సాయాహ్నేగ్రహణంచేత్స్యాదపరాహ్ణేనభోజనమ్। అ
పరాహ్ణేనమధ్యాహ్నేమధ్యాహ్నేనతుసంగవే ॥ భుంజీతసంగవేచేత్స్యా
న్నపూర్వంభోజనక్రియేతి మార్కండేయోక్తేః, ఇదంచబాలాదివిషయం,
బాలవృద్ధాతురైర్వినేతిపూర్వోక్తేః, వేధకాలేగ్రహణేవాపక్వమన్నంత్యా
జ్యం ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకంరాహుదర్శనే । స్నాత్వాకర్మాణి
కుర్వీతశృతమన్నంవివర్జయేదితి హేమాద్రౌషట్త్రింశన్మతాత్, శృతమితిత
దంతరితస్యోపలక్షణం ॥ నవశ్రాద్ధేషుయుచ్ఛిష్టంగ్రహపర్యుషితంచయ దితి
మితాక్షరాయాంవచనాత్, భార్గవార్చనదీపికాయాంజ్యోతిర్నిబంధేమేధా
తిథిః ॥ ఆరనాళంపయస్తక్రందధిస్నేహాజ్యపాచితమ్। మణికస్థోదకంచైవన

దుష్యేద్రాహుసూతకే ॥ మన్వర్థముక్తావళ్యాం ॥ అన్నంపక్వమిహత్యా
జ్యంస్నానంసవసనంగ్రహే । వారితక్రారనాళాదితిలదర్భైర్నదుష్యతి॥ జ
లేత్వదోషోగాంగవిషయః ॥ గ్రహోషితంజలంపీత్వాపాదకృచ్ఛ్రం సమా
చరేదితి ॥ తత్రైవచతుర్వింశతిమతేస్యజలస్యదోషోక్తేః, వేధకాలేగ్రహ
ణేవాభోజనేప్రాయశ్చిత్తముక్తం, మాధవీయేకాత్యాయనేన॥ చంద్రసూ
ర్యగ్రహేభుక్త్వాప్రాజాపత్యేనశుద్ధ్యతి । తస్మిన్నేవదినేభుక్త్వా త్రిరాత్రే
ణైవశుద్ధ్యతీతి, గ్రహణేచత్రిరాత్రమేకరాత్రంవోపవాసశ్శ్రేయోర్థినాకా
ర్యః ॥ ఏకరాత్రముపోష్యైవస్నాత్వాదత్త్వాచశక్తితః । కంచుకాదివసర్ప
స్యనివృత్తిఃపాపకోశతః । త్రిరాత్రంసముపోష్యైవ గ్రహణేచంద్రసూర్య
యోః । స్నాత్వాదత్త్వాచవిధివన్మోదతేబ్రహ్మణాసహేతి హేమాద్రౌ లైం
గోక్తేః, ఇదంచపుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం॥ ఆదిత్యేహనిసంక్రాంతౌ గ్రహణేచంద్ర
సూర్యయోః । పారణంచోపవాసంచనకుర్యాత్పుత్రవాన్గృహీతి జైమినివ
చనాత్, యదాతురవేర్గ్రస్తాస్తస్తదాపుత్రిణః ప్రహరద్వయం హిత్వా
బాలాదివద్భోజనంనతూపవాసః ॥ సాయాహ్నే గ్రహణంచేత్స్యాదితిపూ
ర్వోక్తమార్కండేయవచనాత్ ॥ సాయాహ్నేసంగవేశ్నీయాచ్ఛారదేసం
గవాదధః । మధ్యాహ్నేపరతోశ్నీయాన్నోపవాసోరవిగ్రహఇతిస్మృతేశ్చే
తిహేమాద్రిః, శారదోపరాహ్ణః మాధవమతేతుపుత్రిణోపి తతోన్యోపవాసఏ
వ, అహోరాత్రంనభోక్తవ్యమితిపూర్వోక్తనిషేధస్యతేనాపి పాలనీయ
త్వాత్, ఉపవాసనిషేధస్తువ్రతరూపోపవాసపరః, కృష్ణైకాదశీనిషేధవది
తి, మదనరత్నేప్యేవం, ఇదమేవచయుక్తం, వర్ధమానస్తు ॥ అహోరాత్రం
నభోక్తవ్యమితిశాతాతపీయోక్తేః ॥ సూర్యాచంద్రమసోర్లోకానక్షయా
న్యాతిమానవఇతిఫలశ్రుతేర్ముక్త్యదర్శనేఉపవాసఃకామ్యః, నత్వయంనిషే
ధఇత్యాహ - తన్న, అత్రవ్రతత్వేపిప్రాగుక్తంవిష్ణుధర్మేనిషేధావశ్యంభా
వాత్, తథాచవ్యాసః ॥ రవిగ్రహస్సూర్యవారే సోమేసోమగ్రహస్తథా ।
చూడామణిరితిఖ్యాతస్తత్రదత్తమనంతకమ్ ॥ వారేష్వన్యేషు యత్పుణ్యంగ్ర
హణేచంద్రసూర్యయోః । తత్పుణ్యంకోటిగుణితంయోగేచూడామణౌస్మృ
తమ్ ॥ అత్రచాద్యంతయోస్స్నానంకుర్యాత్ ॥ గ్రస్యమానేభవేత్స్నానం
గ్రస్తేహోమోవిధీయతే । ముచ్యమానేభవేద్దానంముక్తేస్నానం విధీయత
ఇతిహేమాద్రౌవచనాత్ ॥ స్నానంస్యాదుపరాగాదౌమధ్యేహోమస్సురా
ర్చనమితిబ్రహ్మవైవర్తాచ్చ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకంరాహుదర్శనే।

సచైలంతుభవేత్స్నానంసూతకాన్నంచవర్జయేదితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేశ్చ - సచైలంముక్తిస్నానపరమితిమదనరత్నేఉక్తం - భార్గవార్చనదీపికాయాం చతుర్వింశతిమతే ॥ ముక్తౌయస్తునకుర్వీతస్నానంగ్రహణసూతకే । ససూతకీభవేత్తావద్యావత్స్యాదపరోగ్రహః ॥ ఇదంచస్నానమమంత్రకంకార్యమితిస్మృతిరత్నావళ్యాం - తత్రతీర్థవిశేషోభారతే ॥ గంగాస్నానంనకుర్వీతగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । మహానదీషుచాన్యాసుస్నానంకుర్యాద్యథావిధి ॥ మహానదీష్వపిమాసవిశేషేకాశ్చిచ్ఛ్రేష్ఠాః ॥ ప్రయాగేదేవికారేవాసన్నిహత్యాచవారణమ్ । సరస్వతీచంద్రభాగాకౌశికీతాపికాతథా ॥ సింధుర్గండకికాచైవసరయూఃకార్తికాదితః ॥ మూలంహేమాద్రౌస్పష్టం - వ్యాసః ॥ ఇందోర్లక్షగుణంపుణ్యంరవేర్దశగుణంతతః । గంగాతోయేతుసంప్రాప్తఇందోఃకోటీరవేర్దశ ॥ గవాంకోటిసహస్రస్యయత్ఫలంలభతేనరః । తత్ఫలంలభతేమర్త్యోగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ అసంభవేతుమాధవీయేశంఖః ॥ వాపీకూపతటాకేషుగిరిప్రస్రవణేషుచ । నద్యాంనదేదేవఖాతేసరసీషూద్ధృతాంబుని ॥ ఉష్ణోదకేనవాస్నాయాద్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ అత్రతారతమ్యమాహమార్కండేయః ॥ శీతముష్ణోదకాత్పుణ్యమపారక్యంపరోదకాత్ । భూమిష్ఠముద్ధృతాత్పుణ్యంతతఃప్రస్రవణోదకమ్ ॥ తతోపిసారసంపుణ్యంతతఃపుణ్యంనదీజలమ్ । తీర్థతోయంతతఃపుణ్యంమహానద్యంబుపావనమ్ ॥ తతస్తతోపిగంగాంబుపుణ్యంపుణ్యస్తతోంబుధిరితి ॥ ఉష్ణోదకమాతురవిషయం - తథా ॥ గోదావరీమహాపుణ్యాచంద్రేరాహుసమన్వితే ॥ సూర్యేచరాహుణాగ్రస్తేతమోభూతేమహామునే ॥ నర్మదాతోయసంస్పర్శేకృతకృత్యాభవంతిహి ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేప్రభాసఖండే ॥ గావోనాగాస్తిలాధాన్యంరత్నానికనకంమహీ । సంప్రదాయకురుక్షేత్రేయత్ఫలంలభతేనరః ॥ తదిందుగ్రహణేంభోధౌస్నానాద్భవతిషడ్గుణమ్ ॥ తత్రైవసౌరపురాణేంబుధిస్నానముపక్రమ్య ॥ దానానియానిలోకేషువిఖ్యాతానిమనీషిభిః । తేషాంఫలమవాప్నోతిగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ దేవీపురాణే ॥ గంగాకనఖలంపుణ్యంప్రయాగఃపుష్కరంతథా । కురుక్షేత్రంమహాపుణ్యంరాహుగ్రస్తేదివాకరే॥ స్నానాసంభవేస్మరణంవాకార్యం॥ స్మృత్వాశతక్రతుఫలందృష్ట్వాసర్వాఘనాశనమ్ । స్పృష్ట్వాగోమేధపుణ్యంతు పీత్వాసౌత్రామణేర్లభేత్ ॥ స్నాత్వావాజిమఖంపుణ్యంప్రాప్నుయాదవిచారతః । రవిచంద్రోపరాగేచ అయనేచోత్తరేతథేతిమార్కండేయోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధమాహబుఃవ్యాశ్యం

గః ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేయస్తుశ్రాద్ధంవిధివదాచరేత్। తేనైవసకలాపృథ్వీ దత్తావిప్రస్యవైకరే ॥ భారతే ॥ సర్వస్వేనాపికర్తవ్యంశ్రాద్ధంవైరాహుదర్శనే। అకుర్వాణస్తునాస్తిక్యాత్పంకేగౌరివసీదతి ॥ విష్ణుః ॥ రాహుదర్శనదత్తంహిశ్రాద్ధమాచంద్రతారకమ్॥ ఇదంచామాన్నేనహేమ్నావాకార్యం నత్వన్నేన ॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచచంద్రసూర్యగ్రహేతథా। ఆమశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతహేమశ్రాద్ధమథాపివేతిశాతాతపోక్తేరితిహేమాద్రిమాధవాదయః- అపరార్కస్తు- ఏతద్ద్విజాతీనాంపాకాభావేద్రష్టవ్యంతీర్థశ్రాద్ధవత్ ॥ పాకాభావేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంవిధీయతే ॥ ఇతిసుమంతూక్తేః ॥ సైంహికేయోయదాసూర్యంగ్రసతేపర్వసంధిషు। గజచ్ఛాయాతుసాప్రోక్తాతస్యాం శ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్। ఘృతేనభోజయేద్విప్రాన్ఘృతంభూమౌసముత్సృజేదితివాయవీయోక్తేశ్చేత్యాహ- విజ్ఞానేశ్వరోప్యాహ॥ గ్రహణశ్రాద్ధేభోక్తుర్దోషోదాతుస్త్వభ్యుదయఇతి ॥ సూతకేమృతకేభుంక్తేగృహీతేశశిభాస్కరే। ఛాయాయాంహస్తినశ్చైవసభూయఃపురుషోభవేదిత్యాపస్తంబేనభోజననిషేధాచ్చ- అయంచనిషేధః- శ్రాద్ధభోక్తుర్హస్తిచ్ఛాయాసాహచర్యాత్- అత్రగ్రహణనిమిత్తకశ్రాద్ధేనైవామాసంక్రాంత్యాదినైమిత్తికానాంసిద్ధిః- దార్శికాలభ్యయోరపీతికాలాదర్శోక్తేః- అత్రాశౌచమధ్యేపిస్నానశ్రాద్ధాదికార్యమేవ ॥ సూతకేమృతకేచైవనదోషోరాహుదర్శనే। తావదేవభవేచ్ఛుద్ధిర్యావన్ముక్తిర్నదృశ్యతఇతిమాధవీయే వృద్ధవసిష్ఠోక్తేః ॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూతకఇతివ్యాఘ్రపాదోక్తేశ్చ- కాలాదర్శేఅంగిరాః ॥ సర్వేవర్ణాస్సూతకేపిమృతకే రాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీరన్దానంశాట్యవివర్జితమ్ ॥ మదనపారిజాతేప్యేవం- తేన ॥ స్నానమాత్రంప్రకుర్వీతదానశ్రాద్ధవివర్జితమితినిర్మూలం వదంతోగౌడాః- పరాస్తాః- ఇయంచశుద్ధిరపిశేషాన్మంత్రదీక్షాపురశ్చరణాదిసర్వస్మార్తకర్మవిషయా- మదనరత్నేప్యేవం- రజస్వలాయాస్తుభార్గవార్చనదీపికాయాం- సూర్యోదయనిబంధే ॥ ససూతకాదిదోషోస్తిగ్రహేహోమజపాదిషు। గ్రస్తేస్నాయాదుదక్యాపితీర్థాదుద్ధృతవారిణేతి- అత్రచ॥ స్నానేనైమిత్తికేప్రాప్తేనారీయదిరజస్వలా। పాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృత్వావ్రతంచరేదిత్యాదిర్మితాక్షరోక్తోవిధిర్జ్ఞేయః- తథాగ్రహణేరాత్రావపిశ్రాద్ధాదికార్యం ॥ గ్రహణోద్వాహసంక్రాంతియాత్రార్తిప్రసవేషుచ। దానంనైమిత్తికంజ్ఞేయంరాత్రావపితదిష్యతఇత్యపరార్కే- వ్యాసోక్తేః॥చం

ద్రగ్రహే తథా రాత్రౌ స్నానం దానం ప్రశస్యత ఇతి దేవలోక్తేశ్చ - యదా తు జ్యోతిశ్శాస్త్రగమ్యో దినే చంద్రగ్రహో రాత్రౌ చ సూర్యగ్రహ స్తదా స్నానాదిన కార్యం ॥ సూర్యగ్రహో యదా రాత్రౌ దివా చంద్రగ్రహ స్తథా । తత్ర స్నానం న కుర్వీత దద్యాద్దానం న చ క్వచిదితి షట్త్రింశన్మతాత్ - గ్రహణదినే వార్షికశ్రాద్ధప్రాప్తౌ తు ప్రయోగపారిజాతే గోభిలః ॥ దర్శే రవిగ్రహే పిత్రోః ప్రత్యాబ్దికముపస్థితమ్ । అన్నేనాసంభవే హేమ్నా కుర్యాదామేన వా సుత ఇతి - అత్ర దర్శరవిపితృసుతశబ్దాః ప్రదర్శనార్థాః న్యాయసామ్యాత్ - తేన చంద్రగ్రహేఽపి సపిండాదివార్షికమన్నాదినా తద్దిన ఏవ కార్యమితి మదనపారిజాతే వ్యాఖ్యాతం - పృథ్వీచంద్రోదయేఽప్యేవం - తేనయాని ॥ ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత మాససంవత్సరాదృత ఇతి ॥ అన్నేనైవాబ్దికం కుర్యాద్ధేమ్నా వామేన న క్వచిదితి మరీచిలౌగాక్ష్యాదివచనాని తాని గ్రహణదినాతిరిక్తవిషయాణి - నిర్ణయామృతేఽప్యేవం - యాని తు॥ గ్రహణాత్తు ద్వితీయేఽహ్ని రజోదోషాత్తు పంచమే ॥ తథా ॥ గ్రస్తోదయే యదా చంద్రే ప్రత్యబ్దం సముపస్థితమ్ । తద్దినే చోపవాసస్స్యాత్ప్రత్యబ్దం తు పరేఽహని ॥ తథా ॥ గ్రస్తావేవా స్తమాసం తు రవీందూ ప్రాప్నుతో యది । ప్రత్యబ్దం తు తదా కార్యం పరేఽహన్యేవ సర్వదా ॥ చంద్రసూర్యోపరాగే చ తథా శ్రాద్ధం పరేఽహనీత్యాదీని వచనాని తాని మహానిబంధేషు క్వాప్యనుపలంభాన్నిర్మూలాని- ప్రత్యుత పూర్వోక్తనిబంధేషు తద్దిన ఏవ శ్రాద్ధముక్తమిత్యలం - గ్రహణాదిసప్తదినపర్యంతం రామగోపాలాద్యాగమదీక్షోక్తా శివాగ్నిచంద్రికాయాం జ్ఞానార్ణవే ॥ మంత్రాద్యారంభణం కుర్యాద్గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । గ్రహణాద్వాపి దేవేశి కాలస్సప్తదినావధీతి - రత్నసాగరే ॥ సత్తీర్థేఽర్కవిధుగ్రాసే తంతుదామనపర్వణి । మంత్రదీక్షాం ప్రకుర్వాణో మాసర్క్షాదీన్న శోధయేత్ ॥ అత్ర సూర్యగ్రహణమేవ ముఖ్యం ॥ సూర్యగ్రహణకాలేతు నాన్యదన్వేషితం భవేత్ । సూర్యగ్రహణకాలేన సమోనాన్యః కదాచన ॥ సమాసతిథివారాదిశోధనం సూర్యపర్వణీతి తత్రైవ కాలోత్తరవచనాత్ ॥ చంద్రగ్రహే తు యా దీక్షా యా దీక్షా వ్రతచారిణామ్ । వనస్థస్య చ యా దీక్షా దారిద్ర్యం సప్తజన్మస్వితి తత్రైవ యోగినీతంత్రే నిషేధాచ్చ - గ్రహణం చ జన్మరాశ్యాదౌ నిషిద్ధం- తదుక్తం జ్యోతిషే॥ త్రిషడ్దశాయోపగతం నరాణాం శుభప్రదం స్యాద్గ్రహణం రవీంద్వోః । ద్విసప్తనందేషు చ మధ్యమం స్యాచ్ఛేషేష్వనిష్టం కథితం మునీంద్రైరితి ॥ ఆయఏకాదశ, సంధానష, ఇషుః పంచ, సుదనరత్నే గర్గః ॥ జన్మసప్తాష్టరిఃఫాంక

దశమస్థేనిశాకరే। దృష్టోఽరిష్టప్రదో రాహుర్జన్మర్క్షేనిధనేపిచ॥ రిఃఫంద్వాదశం - అంకానవ, నిధనంసప్తమతారా, పృథ్వీచంద్రోదయే, విష్ణుధర్మే॥యన్నక్షత్రగతో రాహుర్గ్రసతేశశిభాస్కరౌ। తజ్జాతానాంభవేత్పీడాయేనరాశ్శాంతివర్జితాః॥ తత్రైవపురాణాంతరే॥ సూర్యస్యసంక్రమోవాపిగ్రహణంచంద్రసూర్యయోః॥ యస్యత్రిజన్మనక్షత్రేతస్యరోగోథవామృతిః॥తస్యదానంచహోమంచదేవార్చనజపౌతథా। ఉపరాగాభిషేకంచకుర్యాచ్ఛాంతిర్భవిష్యతి॥ స్వర్ణేనవాథపిష్టేనకృత్వాసర్పస్యచాకృతిమ్। బ్రాహ్మణాయదదేత్తస్యనరోగాదిశ్చతత్కృతః॥ జన్మనక్షత్రంతత్పూర్వోత్తరేచత్రిజన్మనక్షత్రమిత్యుచ్యతే - జన్మదశమైకోనవింశతితారాఇతికేచిత్ - సర్పస్యతదాకారస్యరాహోరిత్యర్థః - అద్భుతసాగరేభార్గవః॥ యస్యరాజ్ఞస్యనక్షత్రేస్వర్భానురుపరజ్యతే। రాజ్యభంగంసుహృన్నాశంమరణంచప్రనిర్దిశేత్॥ రాజ్యస్యనక్షత్రంఅభిషేకనక్షత్రమితి, తత్రైవవ్యాఖ్యాతం,భార్గవార్చనదీపికాయాంజ్యోతిస్సాగరే॥ సౌవర్ణంకారయేన్నాగంపలేనాథపలార్ధతః। తదర్ధేనతదర్ధేనఫణాయాంమౌక్తికంన్యసేత్॥ తామ్రపాత్రేనిధాయాథఘృతపూర్ణేవిశేషతః। కాంస్యేవాకాంతిలోహేవాస్యస్యదద్యాత్సదక్షిణమ్॥ చంద్రగ్రహేతురూప్యస్యబింబందద్యాత్సదక్షిణమ్। నాగంరుక్మమయంసూర్యగ్రహేబింబంచహేమజమ్॥ తురంగరథగోభూమితిలసర్పిశ్చకాంచనమ్॥ కాలవివేకేపి॥ సువర్ణనిర్మితంనాగంసతిలంకాంస్యభాజనమ్। సదక్షిణంసవస్త్రంచబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్॥ సౌవర్ణంరాజతంవాపిబింబంకృత్వాస్వశక్తితః। ఉపరాగభవక్లేశచ్ఛిదేవిప్రాయకల్పయేత్॥ మంత్రస్తు॥ తమోమయమహాభీమసోమసూర్యవిమర్దన। హేమతారాప్రదానేనమమశాంతిప్రదోభవ॥ విధుంతుదనమస్తుభ్యంసింహికానందనాచ్యుత। దానేనానేననాగస్యరక్షమాంవేధజాద్భయాదితి॥అత్రశాంతిరప్యుక్తామాత్స్యే॥యస్యరాశింసమాసాద్యభవేద్గ్రహణసంభవః। స్నానంతస్యప్రవక్ష్యామిమంత్రౌషధిసమన్వితమ్। చంద్రోపరాగంసంప్రాప్యకృత్వాబ్రాహ్మణవాచనమ్॥ సంపూజ్యచతురోవిప్రాఞ్ఛుక్లమాల్యానులేపనైః। పూర్వమేవోపరాగస్యసమానీయౌషధాదికమ్॥ స్థాపయేచ్చతురఃకుంభానవ్రణాన్సలిలాన్వితాన్। రాజాశ్వరథ్యావల్మీకసంగమాద్ధ్రదగోకులాత్॥ రాజద్వారప్రదేశాచ్చమృదమానీయనిక్షిపేత్। పంచగవ్యంపంచరత్నంపంచత్వక్పంచపల్లవమ్॥ రోచనంపద్మకంశంఖంకుంకుమంరక్తచందనమ్। శుక్తిస్ఫటికతీర్థాంబుసితస

ర్షపగుగ్గులూన్ ॥ మధుకం దేవదారుంచ విష్ణుక్రాంతాంశతావరీమ్ । బలాంచ సహదేవీంచ నిశాద్వితయమేవచ ॥ గజదంతం కుంకుమంచ తథైవోశీర చందనమ్ । ఏతత్సర్వం వినిక్షిప్య కుంభేష్వావాహయేత్సురాన్ ॥ సర్వేసముద్రాస్సరితస్తీర్థాని జలదానదాః । ఆయాంతుయజమానస్య దురితక్షయకారకాః॥ యోసౌవజ్రధరోదేవఆదిత్యానాం ప్రభుర్మతః । సహస్రనయనశ్శక్రో గ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ ముఖంయస్సర్వదేవానాం సప్తార్చిరమితద్యుతిః । చంద్రోపరాగసంభూతామగ్నిః పీడాంవ్యపోహతు ॥ యఃకర్మసాక్షీలోకానాం ధర్మోమహిషవాహనః । యమశ్చంద్రోపరాగోత్థాం గ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ రక్షోగణాధిపస్సాక్షాన్నీలాంజనసమప్రభః । ఖడ్గహస్తోఽతిభీమశ్చ గ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ నాగపాశధరోదేవస్సదామకరవాహనః । సజలాధిపతిర్దేవో గ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ ప్రాణరూపోహిలోకానాం సదా కృష్ణమృగప్రియః । వాయుశ్చంద్రోపరాగోత్థాం గ్రహపీడాంవ్యపోహతు ॥ యోసౌనిధిపతిర్దేవః ఖడ్గశూలగదాధరః । చంద్రోపరాగకలుషం ధనదోఽత్రవ్యపోహతు ॥ యోసావిందుధరోదేవః పినాకీవృషవాహనః । చంద్రోపరాగపాపానిసనాశయతుశంకరః ॥ త్రైలోక్యేయానిభూతాని స్థావరాణిచరాణిచ । బ్రహ్మవిష్ణ్వర్కరుద్రాశ్చదహంతుమమపాతకమ్ ॥ ఏవమావాహయేద్దేవాన్మంత్రైరేభిశ్చవారుణైః । ఏతానేవతథామంత్రాన్స్వర్ణపట్టేవిలేఖయేత్ ॥ తామ్రపట్టేథవాలిఖ్యనవవస్త్రేతథైవచ । మస్తకేయజమానస్యనిదధ్యుస్తేద్విజోత్తమాః॥ కలశాన్దివ్యసంయుక్తాన్నానారూపసమన్వితాన్ । గృహీత్వాస్నాపయేద్ధూర్ధంభద్రపీఠోపరిస్థితమ్॥ పూర్వైరేవతుమంత్రైశ్చ యజమానంద్విజోత్తమాః । అభిషేకంతతఃకుర్యుర్మంత్రైర్వారుణసూక్తైః ॥ ఆచార్యంవరయేత్పశ్చాత్స్వర్ణపట్టంనివేదయేత్ । ఆచార్యదక్షిణాందద్యాద్గోదానంచస్వశక్తితః ॥ హోమంవాపిప్రకుర్వీతతిలైర్వ్యాహృతిభిస్తథా । దానంచశక్తితోదద్యాద్యదీచ్ఛేదాత్మనోహితమ్ ॥ సూర్యగ్రహేసూర్యనామయుక్తాన్మంత్రాంశ్చకీర్తయేత్ । అనేనవిధినాయస్తుగ్రహణేస్నానమాచరేత్ ॥ నతస్యగ్రహణేదోషః కదాచిదపిజాయతే ॥ ఇతిగ్రహణశాంతిః—భార్గవార్చనదీపికాయాంబ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ సర్వైఃపటస్థితంవీక్ష్యంఖస్థంతైలాంబుదర్పణైః । గ్రహణంగుర్విణీజాతుసపశ్యేతపటంవినా ॥ తథామంగళకృత్యేషువేధవిశేషోహేమాద్రౌ॥ త్రయోదశ్యాదితోవర్జ్యందినానాంనవకంధ్రువమ్ । మాంగళ్యేషుసమస్తేషుగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ ప్ర

కారాంతరం తత్రైవోక్తం ॥ ద్వాదశ్యాదితృతీయాంతో వేధ ఇందుగ్రహే స్మృతః । ఏకాదశ్యాదికస్సూర్యే చతుర్థ్యంతః ప్రకీర్తితః ॥ ఇదంచ పూర్ణగ్రాసే త్ర్యహం ఖండగ్రహే తయోరితి తత్రైవోక్తేః - ఇదంచ గ్రస్తాస్తే త్రిదినం పూర్వమితి నారదేన గ్రస్తాస్తవిశేషోక్తేర్గ్రస్తాస్తభిన్నగ్రహణపరం - జ్యోతిర్నిబంధే చ్యవనః ॥ గ్రహణోత్పాతభం త్యాజ్యం మంగళేషు ఋతుత్రయమ్ । యావచ్చ రవిణా భుక్త్వా ముక్తం భం దగ్ధకాష్ఠవత్ ॥ అన్యాని చాగ్నేయాదిమండలాని తత్ఫలం వర్ణవికారాదిఫలంచ దైవజ్ఞేభ్యో జ్ఞేయం - పురశ్చరణచంద్రికాయాం ॥ చంద్రసూర్యోపరాగే చ స్నాత్వా ప్రయతమానసః । స్పర్శాదిమోక్షపర్యంతం జపేన్మంత్రం సమాహితః ॥ జపాద్దశాంశతో హోమస్తథా హోమాత్తు తర్పణమ్ । తర్పణస్య దశాంశేన మార్జనం కథితం కిల ॥ తత్రైవ దేవతారూపం ధ్యాత్వాత్మానం ప్రపూజ్య చ । నమోంతం మంత్రముచ్చార్య తదంతే దేవతాభిధామ్ ॥ ద్వితీయాంతాం నహం పశ్చాదభిషించామ్యనేన తు । తోయైరంజలినా శుద్ధైరేభిస్సించేత్స్వమూర్ధని ॥ మార్జనస్య దశాంశేన బ్రాహ్మణానపి భోజయేత్ । జపోఽర్చా పూర్వకో హోమస్తర్పణం చాభిషేచనమ్ ॥ భూదేవపూజనం పంచప్రకారోక్తా పురస్క్రియా ॥ తథా ॥ హోమాశక్తౌ జపం కుర్యాద్ధోమసంఖ్యాచతుర్గుణమ్ । ఏవం కృతే తు మంత్రస్య జాయతే సిద్ధిరుత్తమా ॥ గ్రహణప్రసంగాత్కురుక్షేత్రప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే- తత్రారుణస్మృతౌ ॥ ప్రతిగ్రహీ కురుక్షేత్రే న భూయః పురుషో భవేత్ । తథాపి మనసశ్శుద్ధ్యై ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కుర్యాదైందవేన సమన్వితమ్ । సత్రేణ వాయజేతాథ జపేద్వాలఖిసప్తకమ్ ॥ వాపీకూపతటాకాదిఖననైర్విసృజేద్ధనమితి ॥ ఏతచ్చ ॥ యద్గర్హితేనార్జయంతి కర్మణా బ్రాహ్మణా ధనమ్ । తస్యోత్సర్గేణ శుధ్యంతి దానేన తపసైవ చేతి మనూక్తేరుత్సర్గోత్తరం జ్ఞేయమితి దిక్ - గ్రహణాంతరితస్య పూర్వసంకల్పితద్రవ్యస్య దైవగుణ్యం సభవతీతి శిష్టాః పఠంతి చ లఘుబ్రహ్మవైవర్తే ॥ దాతవ్యమితి నో కార్యాం వక్తవ్యం కుత్రచిత్క్వచిత్ । అహోరాత్రమతిక్రమ్య తద్దానం ద్విగుణం భవేత్ ॥ దశోత్తరం పర్వసు స్యాచ్ఛతం చంద్రగ్రహే భవేత్ । సూర్యగ్రహే సహస్రం తన్మరణే సంతతం స్మృతమితి - అత్ర మూలం చింత్యం - అత్ర కేచిద్వృద్ధతుల్యా ఆహుః - గ్రహణస్య నిమిత్తత్వేన తస్మింశ్చయస్య ప్రయోజకత్వాజ్జ్యోతిశ్శాస్త్రాదినా జ్ఞానస్య నిమిత్తత్వే ప్రాప్తేపి ॥ స్నానం చానంతరం శ్రాద్ధమనంతం రాహుదర్శనే । చంద్రసూర్యోపరాగే తు యావద్దర్శనగోచరః ఇతి.

జాబాల్యాదివచనేషుదృశి ప్రయోగాచ్చాక్షుషజ్ఞానస్యైవోప సంహారన్యా
యేననిమిత్తత్వం - అన్యథాదృశౌలక్షణాస్యాత్ - తేనమేఘాచ్ఛాదనేంధా
దీనాంజన్మసప్తాష్టేత్యాదినిషిద్ధదర్శనానాంచస్నానశ్రాద్ధదానాధికారఇతి-
కల్పతరురప్యాహ - దర్శనశబ్దేనచాక్షుషజ్ఞానంగృహ్యతేనజ్ఞానమాత్రం- అ
జ్ఞాతస్యానిమిత్తత్వాసంభవాన్నిమిత్తమహిమ్నైవజ్ఞానలాభేన దర్శనపదవై
యర్థ్యాపత్తేః - తేనచాక్షుషధీయోగ్యః కాలః పుణ్యః యోగ్యత్వంచ ప్రయ
త్నేనాపనేయచాక్షుషజ్ఞానప్రతిబంధకరాహిత్యం తేనమేఘచ్ఛన్నే యోగ్య
తాభావాన్నస్నానాదీతి - నిర్ణయామృతేప్యేవం - తదేతత్తుచ్ఛం - యది
చాక్షుషజ్ఞానంనిమిత్తంస్యాత్తదా॥ సూర్యగ్రహోయదా రాత్రౌ దివాచం
ద్రగ్రహస్తథా। తత్రస్నానంనకుర్వీతదద్యాద్దానంనచక్వచిదితివాక్యంవ్యర్థం
స్యాత్- చాక్షుషజ్ఞానాభావేనప్రాప్త్యభావాత్ తత్పూర్వకత్వాచ్చనిషేధ
స్య - నచేదంగ్రస్తాస్తపరం - రవిచంద్రయోరస్తానంతరం రాత్రిదివాగ్రహ
త్వాదితివాచ్యం - తత్రయదస్యగ్రహాపరత్వేధికరణత్వాయోగాన్నిమిత్తప
రత్వేచతద్గ్రహనిమిత్తకస్నానాదేరస్తాత్ప్రాప్త్యభావాపత్తేః - అథతత్రే
తిరాత్రిదినేఉచ్యతేసాప్యైశ్వదేవీతివద్గుణభూతేఅపి - తన్న, తాదృశమంత్ర
లింగాభావాత్ - తతోయోన్నిమిత్తత్వేధికరణత్వేవాన్యప్రయుక్తస్నానా
ద్యభావాపత్తేశ్చ - కించ ॥ నేక్షేతోద్యంతమాదిత్యంనాస్తంయంతంకదా
చన। నోపరక్తంనవారిస్థంనమధ్యంనభసోగతమితిమనువచనంబాధ్యేత- దృ
ష్టోపిష్టప్రదోరాహురిత్యాదిచ - నచాత్రవిహితేదర్శనేనిషేధాప్రవృత్తివ
త్పర్యుదాసనీయతాపిసంయుక్తేతివాచ్యం-దర్శనస్యానువాదేనవిధేయత్వాభా
వాత్ - ఏతచ్చాగ్రేవక్ష్యామః - తత్త్వేవావిరుద్ధత్రికద్వయాపత్తేః - అస్తు
సకృద్దర్శనవిధానేనసంకోచఇతిచేన్న - ముక్తిందృష్ట్వాతతస్నాయాదితి
ముక్తిస్నానేపిచాక్షుషజ్ఞానస్యనిమిత్తత్వాపత్తేః - అస్తుకింనశ్ఛిన్నమితిచేత్
నగ్రస్తాస్తేతయోఃపరేద్యురుదయే దృష్ట్వాభ్యవహరేచ్చచిరితి దర్శనోత్తరం
భోజనవిధానాదంధస్యపూర్వేద్యుకాలక్షపయాపట్టన్నంభోజననిషేధాప
త్తిః - మధ్యేంధీభూతస్యసుతరాంయావచ్ఛక్షుఃప్రాప్త్యనవాసః ప్రసంగ
శ్చ - అథాన్నలోలుపతయాతత్రజ్ఞానమాత్రంవివక్ష్యతేతత్పూర్వవపినిర్లజ్జే
నస్వీక్రియతాం- ఏతేనయత్కేచిదుక్తంస్పర్శస్నానంముక్తిస్నానంచయస్య
దర్శనంతేనైవకార్యం - నాన్యేనేత్యాప్రత్యయేనసమానకర్తృకత్వావగ
తేరితితన్నిరస్తం - కాతర్హితస్యగతిః - దృశేరుద్దేశ్యవిశేషణత్వాద్గ్రహై

కత్వపదవివక్షయార్థసిద్ధజ్ఞానమాత్రానువాదత్వేసర్వంసుస్థం - అంగుళ్యా
ద్యనాదేశ్యగ్రహణావ్యావృత్త్యైవాదర్శనస్యార్థవత్త్వం - నచోక్తయోగ్యతాపి
సాధ్వీదర్శనోత్తరంమేఘచ్ఛన్నే యోగ్యతాభావాపత్త్యాదానాద్యభావాప
త్తేః - తేనతత్రదేశావచ్ఛేదేనజ్యోతిశ్శాస్త్రవేద్యత్వమేవయోగ్యతా- కించ
చ ॥ రజసోదర్శనేనారీత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదిత్యత్రాప్యంధ స్త్రీణామాశౌ
చాభావప్రసంగః - యత్తువర్ధమానేనోక్తం- జ్ఞానోత్తరంత్వధికారోనజ్ఞా
నకాలే - స్నానకాలేజ్ఞానాభావాత్ - ఏవందర్శనోత్తరంముక్తిపర్యంతం
అస్త్యేవయోగ్యతేతితదపిప్రతిజ్ఞామాత్రం - కించ- గ్రస్తాస్తేతయోఃపరేద్యు
రుదయేదృష్ట్వాభ్యవహరేచ్ఛుచిరిత్యాదివాక్యవైయర్థ్యాపత్తిః - చాక్షుష
జ్ఞానాన్యథానుపపత్త్యైవార్థాదుదయేస్నానసిద్ధేః- ననుముక్తిస్నానేశాస్త్రీ
యమేవజ్ఞానంనిమిత్తంనచాక్షుషం ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేనాద్యాత్తస్మిన్న
హనిపూర్వతః । రాహోర్విముక్తింవిజ్ఞాయస్నాత్వాకుర్వీతభోజనమితివృ
ద్ధగౌతమేనవిజ్ఞాయేతిజ్ఞానమాత్రోక్తేః - యత్తు ॥ ముక్తిందృష్ట్వాతుభోక్త
వ్యంస్నానంకృత్వాతతఃపరమితితదపిజ్ఞానమాత్రపరం॥ మేఘమాలాదిదోషే
ణయదిముక్తిర్నదృశ్యతే । ఆకలయ్యతుతంకాలంస్నాత్వాభుంజీతవాగ్యతఇ
తిగాడనిబంధేవచనాత్ - మైవం - అజ్ఞాతస్యనిమిత్తత్వాభావేననిమిత్తమ
హిమ్నైవజ్ఞానలాభేవాక్యవైయర్థ్యాత్ - గ్రస్తాస్తేపితదాపత్తేశ్చ కించదర్శ
నంపుంసోవిశేషణముపలక్షణంవా - నాద్యః - దర్శనావచ్ఛిన్నేకాలేస్నా
నతులాదానాదేర్బాధాత్ - దర్శనవిచ్ఛేదేకృతమపిస్నానాదిగ్రహణ నిమి
త్తంస్యాత్ - నాంత్యః- యావద్దర్శనగోచరఇతియావత్పదవైయర్థ్యప్రసం
గాత్ - దృష్టగ్రహస్యగ్రహణోత్తరమపిస్నానాద్యాపత్తేశ్చ - జ్ఞానపక్షే
ప్యేషదోషస్తుల్యఇతిచేత్ - మూర్ఖోసియదిజ్ఞానవాచకంపదం శ్రూయేత-
తతస్తస్యాస్వయోవిచార్యేతదృశిస్తుశ్రూయతఇతివైషమ్యం - కథంతర్హి జ్ఞా
నంలభ్యతే - సంక్రాంతౌస్నాయాదితివదర్థాదిత్యవేహి - అశ్రుతత్వాదేవ
నోద్దేశ్యవిశేషణవివక్షాకృతోవాక్యభేదోపి - అస్తు, తర్హి దృష్టంగ్రహణంని
మిత్తమితిచేత్ - గ్రస్తాస్తేస్తోత్తరంస్నానాపత్తేః - విశిష్టోద్దేశేవాక్యభేదా
చ్చ - తవాప్యేతత్తుల్యమితిచేత్ - యావద్దర్శనగోచరఇతివచనేనతన్నిషే
ధాత్ - తవత్వన్యగ్రహణఇవగ్రస్తాస్తేపిస్యాత్ - కించదర్శనస్యవిధిరనువాదో
వా - ఆద్యేగ్రహణోద్దేశేనదర్శనవిధిరుతదర్శనవిశిష్టస్నానవిధిరుత స్నానో
ద్దేశేనదర్శనవిధిః - నాద్యః - గ్రహణోద్దేశేనస్నానవిధానేదర్శనవిధానేచ

వాక్యభేదాత్ - ఏతేనద్వితీయోపిపరాస్తః - నతృతీయః - స్నానస్యప్రా
ప్తేః - దర్శనస్యనిమిత్తత్వేనావిధేయత్వాచ్చ - అన్యథాసోమవమనాదౌప్ర
సంజనవిధిః కేనవార్యేత - అథనానావాక్యేషు క్వచిద్దర్శనవిశిష్టస్నానవిధిః -
క్వచిచ్చప్రాప్తందర్శనంనిమిత్తీకృత్యస్నానమాత్రవిధిః - తస్మిన్ స్నానస్యప్ర
ధానస్యప్రాప్తౌతదంగదర్శనప్రాప్తిః- తస్యాంచనిమిత్తేసతిస్నానమిత్యన్యో
న్యాశ్రయాత్ - ఏవందర్శనవిధౌసతి తన్నిమిత్తకస్నానవిధిఃసతిచ ప్రధాన
స్నానవిధౌతదంగదర్శనవిధిః, ఏవమధికారేప్రయోజకత్వేచయోజ్యం- తాదర్థ్య
పూర్వకాలత్వవిధౌచాన్యైవవాక్యభేదః - అన్యథాస్నానోత్తరమపిదర్శన
మంగంస్యాత్ - నద్వితీయః - తత్రాపిదర్శనగ్రహయోర్నిమిత్తత్వేస్నానద్వ
యాపత్తేఃదర్శనావృత్తౌనైమిత్తికావృత్తిప్రసంగాత్ - దర్శనవిశిష్టగ్రహస్య
విశిష్టస్యానువాదేవాక్యభేదాపత్తేః - నచహవిరార్తివద్విశిష్టం నిమిత్తమితి
వాచ్యం - ఆర్తిమాత్రస్యహానినిమిత్తత్వేనిషేధాద్యార్తేరపితత్త్వాపత్తేర్ని
మిత్తికత్వభంగాద్యుక్తంవిశిష్టోద్దేశత్వం - ఇహతుగ్రహణమాత్రస్య నిమిత్త
త్వేనకాచిత్క్షతిః - తస్మాద్దర్శనవాక్యానాం గ్రస్తాస్తవిషయత్వాదనాదే
శపరత్వాద్వా జ్ఞానస్యచార్థతఃప్రాప్తేస్తదేవనిమిత్తం - మేఘాద్యా
చ్ఛాదనేంధాదేశ్చస్నానాదిభవత్యేవేత్యలం వేదబాహ్యైస్సంలాపేన- ఇతి
గ్రహణనిర్ణయః — అథసముద్రస్నానం - ఆశ్వలాయనః ॥ సముద్రే పర్వసు
స్నాయాదమాయాంచవిశేషతః। ప్రాప్తేష్వయుజ్యతే స్నానం తరమాయాంస్నా
నమాచరేత్ ॥ భృగౌ భౌమదినేస్నానంనిత్యమేవవివర్జయేత్ ॥ భారతే॥ అశ్వ
త్థసాగరౌసేవ్యౌనస్పృష్టవ్యౌకదాచన । అశ్వత్థంమందవారేతు సాగరంపర్వ
ణిస్పృశేత్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే॥ పునాతిపర్వణిస్నానాత్రస్త్రైః
స్సరితాంపతిః । కదాచిదపినైవాత్రస్నానంకుర్యాదపర్వణి ॥ అన్యథావా
దస్తత్రైవప్రభాసఖండే ॥ పర్వకాలేచసంప్రాప్తేనదీనాంచసమాగమే। సే
తుబంధేతథాసింధౌతీర్థేష్వన్యేషుసంయుతః ॥ ఏవమాదిషుసర్వేషుమన్వా
స్యేతుస్వకర్మణి ॥ తథా ॥ వినామంత్రంవినాపర్వకుర్యాత్క్షురకర్మవినానరైః। కు
శాగ్రేణాపిదేవేశిసస్పృష్టవ్యోమహోదధిః॥ తథా ॥ నకాలనియమస్సేతౌ
సముద్రస్నానకర్మణి॥ తద్విధిశ్చతత్రైవ॥ పిప్పలాదసముత్పన్నేకృత్యేలోక
భయంకరే। పాషాణస్తేమయాదత్తఆహారార్థంప్రకల్పితాం ఇమంపాషాణం
ప్రక్షిప్య ॥ విశ్వాచీచఘృతాచీచ విశ్వయోనేవిశాంపతే । సాన్నిధ్యంకురు
మేదేవసాగరేలవణాంభసి ॥ నమస్తేవిశ్వగుప్తాయనమోవిష్ణో అపాంపతే।

నమో జలధిరూపాయ నదీనాంపతయే నమః ॥ నమస్తే జగదాధార శంఖచక్రగదాధర । దేవ దేహి మమానుజ్ఞాం తవ తీర్థనిషేవణే ॥ త్రితత్త్వాత్మకమీశానం సమో విష్ణుముమాపతిమ్ । సాన్నిధ్యం కురు దేవేశ సాగరే లవణాంభసి ॥ అగ్నిశ్చ యోనిరనిలశ్చ దేహో రేతోధా విష్ణురమృతస్య నాభిః । ఏతద్బ్రువన్ పాండవ సత్యవాక్యం తతోఽవగాహేత పతిం నదీనామితి భారతోక్త మంత్రాన్పఠిత్వా విధివత్స్నాత్వా ॥ సర్వరత్నమయ శ్రీమాన్ సర్వరత్నాకరో యతః । సర్వరత్నప్రధానస్త్వం గృహాణార్ఘ్యం మహోదధే ॥ ఇత్యర్ఘ్యం దత్త్వా తర్పయేత్ — యథోక్తం పృథ్వీచంద్రోదయే స్కాందే ॥ పిప్పలాదం పికణ్వంచ కృతాంతం జీవకేశ్వరమ్ । వసిష్ఠం వామదేవం చ పరాశరముమాపతిమ్ ॥ వాల్మీకిం నారదం చైవ వాలఖిల్యాం స్తథైవ చ । నళం నీలం గవాక్షం చ గవయం గంధమాదనమ్ ॥ జాంబవంతం హనూమంతం సుగ్రీవం చాంగదం తథా । మైందం చ ద్వివిదం చైవ వృషభం శరభం తథా । రామం చ లక్ష్మణం చైవ సీతాం చైవ యశస్వినీమ్ । ఏతాం స్తు తర్పయేద్విద్వాన్ స్థలమధ్యే విశేషతః ॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యత్కించిత్సచరాచరమ్ । మయా దత్తేన తోయేన తృప్తిమేవాభిగచ్ఛంత్వితి ॥ ... ... *

ఇతి శ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర
భట్టసూరిసూను మీమాంసకనారాయణ భట్టసుత విద్వన్ము
కుట హీరాంకుర శ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజ దినకర
భట్టానుజ కమలాకరభట్టకృతే నిర్ణయ
సింధౌ ప్రథమ పరిచ్ఛేదః.

శ్రీమత్సీతారామార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

నిర్ణయసింధు ద్వితీయపరిచ్ఛేద ప్రారంభః.

అథసంవత్సరప్రతిపదమారభ్య ॥ తిథికృత్యేచకృష్ణాదింప్రతేశుక్లాదిమేవచ । వివాహాదౌచసౌరాదింమాసంకృత్యేపినిర్దిశేదితిబ్రాహ్మంప్రాయశోనుసృత్యతిథినిర్ణయాస్తత్కృత్యంచనిరూప్యతే- తత్రమీనసంక్రాంతౌపశ్చాత్షోడశఘటికాఃపుణ్యకాలః - రాత్రౌతునిశీథాత్ప్రాక్పరతశ్చసంక్రమేపూర్వోత్తరదినార్ధంపుణ్యంనిశీథేతుదినద్వయం పుణ్యమితిసామాన్యనిర్ణయాదవసేయం—అథతిథినిర్ణయః - తత్రచైత్రశుక్లప్రతిపదివత్సరారంభః- తత్రౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ చైత్రేమాసిజగద్బ్రహ్మాససర్జప్రథమేహని । శుక్లేపక్షేసమగ్రంతుతదా సూర్యోదయేసతీతి హేమాద్రౌబ్రాహ్మోక్తేః - దినద్వయేతద్వ్యాప్తావవ్యాప్తౌవాపూర్వైవ - తదుక్తంజ్యోతిర్నిబంధే ॥ చైత్రేసితప్రతిపదియోవారోఽర్కోదయేసవర్షేశః । ఉదయద్వితయేపూర్వోనోదయయుగళేపిపూర్వస్స్యాత్ ॥ యస్మాచ్చైత్రసితాదేరుదయాద్భానోః ప్రవృత్తిరబ్దాదేరితి ॥ వత్సరాదౌవసంతాదౌబలిరాజ్యేతథైవచ । పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాప్రతిపత్సర్వదాబుధైరితివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః ॥ చైత్రమాసస్యయాశుక్లప్రథమాప్రతిపద్భవేత్ । తదహ్నిబ్రహ్మణఃకృత్వాసోపవాసస్సుపూజనమ్ ॥ సంవత్సరమవాప్నోతిసౌభాగ్యానిభృగునందనేతి హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మోక్తేః - యదాతుచైత్రోమలమాసోభవతితదాదైవకార్యస్యతత్రనిషిద్ధత్వాచ్ఛుద్ధేమాసిసంవత్సరారంభః కార్యఇతికేచిదాహుః - నిష్కర్షస్తు॥ శుక్లాదేర్మలమాసస్యసోంతర్భవతిచోత్తర ఇత్యాదివచనాదగ్రిమవర్షాంతఃపాతాన్మలమాసమారభ్యైవవర్షప్రవృత్తేః - శుక్రాస్తాదావివమలమాసఏవకార్యఇతివయంప్రతీమః - ననుశుక్రాస్తాదౌచైత్రశుక్లప్రతిపదంతరస్యాభావాదుక్తంతస్మాత్తత్రైవానుష్ఠానంమలమాసేతుశుద్ధప్రతిపదంతరస్యసంభవాత్ - శుద్ధఏవవత్సరారంభోయుక్తఇతిచేత్ - భ్రాంతోసి - నహిప్రతిపదంతరసత్వంప్రయోజకం - ద్వికరణాపత్తేర్వర్షశబ్దత్వాపత్తేశ్చ - అపితువత్స

రారంభస్తు మలమాసేపీత్యుక్తం ప్రాక్ - నహి చైత్రశుక్లాదిర్మలమాసః పూర్వపక్షేంతర్భవతీతి బ్రహ్మణాపి సువచం - తత్ర తైలాభ్యంగో నిత్యః ॥ వత్సరాదౌ వసంతాదౌ బలిరాజ్యే తథైవ చ । తైలాభ్యంగమకుర్వాణో నరకం ప్రతిపద్యతే ఇతి వసిష్ఠోక్తేః - అస్యామేవ నవరాత్రారంభః - తదుక్తం మార్కండేయపురాణే ॥ శరత్కాలే మహాపూజా క్రియతే యా చ వార్షికీ - తత్ర పరయుతైవ గ్రాహ్యా ॥ అమాయుక్తా న కర్తవ్యా ప్రతిపచ్చండికార్చనే । ముహూర్తమాత్రా కర్తవ్యా ద్వితీయాదిగుణాన్వితేతి దేవీపురాణాత్ ॥ త్రినేత్రీ హ్యేతాః పరా ప్రోక్తాస్తిథయః కురునందన । కార్తికాశ్వయుజే మాసే చైత్రే మాసి చ భారత ఇతి హేమాద్రౌ బ్రాహ్మోక్తేః - ఏవం పరయుతాం - అత్ర విశేషః పారణాదినిర్ణయశ్చ శారదనవరాత్రే వక్ష్యతే - అత్ర ప్రపాదానముక్తం పరాశరేణ భవిష్యే ॥ అతీతే ఫాల్గునే మాసి ప్రాప్తే చైత్రమహోత్సవే । పుణ్యేహ్ని విప్రకథితే ప్రపాదానం సమారభేత్ ॥ తత్రోచ్చైస్తరయేద్విద్వాన్మంత్రేణానేన మానవః । ప్రపేయం సర్వసామాన్యా భూతేభ్యః ప్రతిపాదితా ॥ అస్యాః ప్రదానాత్పితరస్తృప్యంతు హి పితామహాః । అనివార్యం తతో దేయం జలం మాసచతుష్టయమితి - తథా ॥ ప్రపాం దాతుమశక్తేన విశేషాద్ధర్మమిచ్ఛతా । ప్రత్యహం ధర్మఘటకో వస్త్రసంవేష్టితాననః ॥ బ్రాహ్మణస్య గృహే దేయః శీతామలజలః శుచిః ॥ తత్ర మంత్రః ॥ ఏష ధర్మఘటో దత్తో బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకః । అస్య ప్రదానాత్సకలా మమ సంతు మనోరథాః ॥ అనేన విధినా యస్తు ధర్మకుంభం ప్రయచ్ఛతి । ప్రపాదానఫలం సోపి ప్రాప్నోతీహ న సంశయ ఇతి ॥ చైత్రశుక్లతృతీయాయాం గౌరీమీశ్వరసంయుతాం ॥ సంపూజ్య దోలోత్సవం కుర్యాత్ - తదుక్తం నిర్ణయామృతే దేవీపురాణే ॥ తృతీయాయాం యజేద్దేవీం శంకరేణ సమన్వితాం । కుంకుమాగరుకర్పూరమణివస్త్రసుగంధకైః ॥ స్రగ్గంధధూపదీపైశ్చ దమనేన విశేషతః । ఆందోలయేత్తతో వత్స శివోమాతుష్టయే సదేతి - అత్ర చతుర్థీయుతా గ్రాహ్యా - ముహూర్తమాత్రసత్త్వేపి దినే గౌరీవ్రతం పరే ఇతి మాధవోక్తేః - అత్రైవ సౌభాగ్యశయనవ్రతముక్తం మాత్స్యే ॥ వసంతమాసమాసాద్య తృతీయాయాం జనప్రియే । సౌభాగ్యాయ సదా స్త్రీభిః కార్యం పుత్రసుఖేప్సుభిరితి - తత్రాపి పరయుతైవ - ఇయం చ మన్వాదిరపి - అత్రైవ ప్రసంగాత్సర్వమన్వాదినిర్ణయ ఉచ్యతే - తత్ర శ్లోకా దీపికాయాం ॥ తిథ్యగ్నిసతిథిస్తిథ్యాశేక్ష్వష్టభోనలోగ్రహాః । తిథ్యర్కోనశివోశ్వో మాఘాదీ మన్వాదయో మధోరితి - తిథిః

పూర్ణిమా - అగ్నిస్తృతీయా, నేతి వైశాఖేనాస్త్రీత్యర్థః - ఆశాదశమీ, వృ
షభః కృష్ణాష్టమీ, అనలస్తృతీయా, గ్రహానవమీ, అర్కో-ద్వాదశీ, నేతి
మార్గశీర్షేనాస్త్రీత్యర్థః-శివఏకాదశీ, అశ్వస్సప్తమీ, మధోశ్చైత్రాదారభ్యై
తా మన్వాదయ ఇత్యర్థః - అత్ర మూలవచనాని హేమాద్ర్యాదౌ జ్ఞేయాని-
ఏతాశ్చ మన్వాదయో హేమాద్రిమతే శుక్లపక్షస్థాః పౌర్వాహ్ణికాః కృష్ణపక్ష
స్థా ఆపరాహ్ణికా గ్రాహ్యాః ॥ పూర్వాహ్ణేతు సదా గ్రాహ్యాశ్శుక్లా మన్వాదయు
గాదయః ॥ దైవే కర్మణి పిత్ర్యే చ కృష్ణే చైవాపరాహ్ణికా ఇతి గారుడవచనా
త్ - అథో మన్వాది యుగాదికర్మతిథయః పూర్వాహ్ణికాస్స్యుస్సితే పక్షే
యా, అపరాహ్ణికాశ్చ బహుళే ఇతి దీపికోక్తేశ్చ - కాలాదర్శేప్యపరాహ్ణ
వ్యాపిత్వం మన్వాదిషూక్తం తత్త్వయుక్తం యుగాది నిర్ణయే వక్ష్యేవం -
అత్ర చ శ్రాద్ధముక్తం మాత్స్యే ॥ కృతం శ్రాద్ధం విధానేన మన్వాదిషు యుగా
దిషు । హాయనాని ద్విసాహస్రం పిత్రూణాం తృప్తిదం భవేత్ - మన్వాది శ్రా
ద్ధం చ మలమాసేపి మాసద్వయేపి కార్యం॥ మన్వాదికం తైర్థికం చ కుర్యాన్మా
సద్వయేపి చేతి స్మృతిచంద్రికోక్తేః - అత్ర పిండరహితం శ్రాద్ధం కుర్యాత్ - త
దుక్తం కాలాదర్శే ॥ విషువాయనసంక్రాంతి మన్వాదిషు యుగాదిషు । విహా
య పిండనిర్వాపం సర్వం శ్రాద్ధం సమాచరేదితి - మన్వాదిశ్రాద్ధం నిత్యం- అక
రణే ప్రాయశ్చిత్తదర్శనాత్ - తదుక్తం వృద్ధవిధానే ॥ త్వంభువః ప్రతిమంత్రం
చ శతవారం జలే జపేత్ । మన్వాదయో యదా న్యూనాః కురుతే నైవ చాపియ
ఇతి - ఏవం యత్ర ప్రాయశ్చిత్తవిధ్యాదిదర్శనం తాని షణ్ణవతి శ్రాద్ధాని నిత్యా
ని - తానితు ॥ అమాయుగమనుక్రాంతిధృతిపాతమహాలయాః । అన్వష్ట
క్యం చ పూర్వేద్యుష్షణ్ణవత్యః ప్రకీర్తితా ఇత్యుక్తాని- చకారాదష్టకాగ్రహణం-
చైత్రశుక్లస్య తృతీయాయాం మత్స్యజయంతీ - అత్రైవ ప్రసంగాద్దశావతారజయం
త్యో నిర్ణీయంతే - తత్ర పురాణసముచ్చయే ॥ మత్స్యోభూద్ధుతభుగ్దినే మధు
సితే కూర్మో విధౌ మాధవే వారాహో గిరిజాసుతే నభసి యద్భూతే సితే మా
ధవే । సింహో భాద్రపదే సితే హరితిథౌ ప్రోవామనో మాధవే రామో గౌరితి
థావతః పరమభూద్రామో నవమ్యాం మధోః॥ కృష్ణోష్టమ్యాం నభసి సితపక్షే
చాశ్వినే[illegible]దశమ్యాం బుద్ధః కల్కీ నభసి సమభూచ్ఛుక్లషష్ఠ్యాం క్రమేణ। అ
హ్నో మధ్యే వామనో రామరామౌ మత్స్యః క్రోడశ్చాపరాహ్ణే విభాగే। కూ
ర్మస్సింహో బౌద్ధకల్కీ చ సాయం కృష్ణో రాత్రౌ కాలసామ్యే చ పూర్వే ఇతి ॥ కే
చిత్తు స్ఫుటార్థం శ్లోకాన్పఠంతి - తథా ॥ వైశాఖే శుక్ల పంచమ్యాం భగవాన్

సరూపధృక్ । జ్యేష్ఠేతుశుక్లద్వాదశ్యాంకూర్మరూపధరోహరిః ॥ చైత్రే కృష్ణేనవమ్యాంతుహరిర్వారాహరూపధృక్ । నరసింహశ్చతుర్దశ్యాంవైశాఖశుక్లపక్షకే ॥ మాసిభాద్రపదేశుక్లద్వాదశ్యాంవామనోహరిః। రాధశుద్ధతృతీయాయాంరామోభార్గవరూపధృక్॥చైత్రశుక్లనవమ్యాంతురామోదశరథాత్మజః । నభస్యేతుద్వితీయాయాంబలభద్రోఽభవద్ధరిః ॥ శ్రావణేబహుళేష్టమ్యాంకృష్ణోభూల్లోకరక్షకః । జ్యేష్ఠేశుక్లద్వితీయాయాంబౌద్ధఃకల్కీభవిష్యతీతి - కౌంకణాస్తువరాహపురాణస్థత్వేన వాక్యానిపఠంతి ॥ ఆషాఢేశుక్లపక్షేతుఏకాదశ్యాంమహాతిథౌ । జయంతీమత్స్యనామ్నీతితస్యాంకార్యముపోషణమ్ ॥ నభోమాసితృతీయాయాంహరిఃకమఠరూపధృక్। నభస్యశుక్లపంచమ్యాంవరాహస్యజయంతికా ॥ వైశాఖేతుచతుర్దశ్యాం నృసింహస్సమపద్యత । మాసిభాద్రపదేశుక్లైకాదశ్యాంవామనోహరిః॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయాయాంభృగూద్వహః। చైత్రేనవమ్యాంరామోభూత్కౌసల్యాయాంపరఃపుమాన్ ॥ శ్రావణేబహుళేష్టమ్యాంవాసుదేవోజనార్దనః। పౌషశుక్లేతుసప్తమ్యాంకుర్యాద్బుద్ధస్యపూజనమ్ ॥ మాఘశుక్లతృతీయాయాంకల్కినఃపూజనంహరేః । వ్రతఃప్రాతస్తుమధ్యాహ్నేసాయంసాయంతథాపరే ॥ మధ్యాహ్నేమధ్యరాత్రేచసాయంప్రాతరనుక్రమాదితి- తదత్రసమూలత్వేసతికల్పభేదేనవ్యవస్థాద్రష్టవ్యా - ఏతాశ్చతదుపాసకానాంనిత్యాః - అన్యేషాంతుకామ్యాః- జన్మాష్టమ్యాదౌతువిశేషంవక్ష్యామః - చైత్రశుక్లపంచమీకల్పాదిః - తదుక్తంహేమాద్రౌమాత్స్యే ॥ బ్రహ్మణోయావినష్ట్యాదిఃకల్పాదిస్సాప్రకీర్తితా । వైశాఖస్యతృతీయాయా కృష్ణాయాఫాల్గునస్యచ ॥ పంచమీచైత్రమాసస్యతస్యైవాంత్యాతథాపరా । శుక్లాత్రయోదశీమాఘకార్తికస్యతుసప్తమీ ॥ నవమీమార్గశీర్షస్యసప్తైతాన్సంస్మరామ్యహమ్। కల్పానామాదయోహ్యేతాదత్తస్యాక్షయకారకాః॥ అత్రసర్వోఽపినిర్ణయోమన్వాదివత్ జ్ఞేయః - హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ శుక్లాయామథపంచమ్యాంచైత్రేమాసిశుభాననా । శ్రీర్బ్రహ్మలోకాన్మానుష్యంసంప్రాప్తాకేశవాజ్ఞయా ॥ తతస్తాంపూజయేత్తత్రయస్తంలక్ష్మీర్నముంచతి ॥ చైత్రశుక్లాష్టమ్యాంభవాన్యాఉత్పత్తిః - తత్రనవమీయుతాగ్రాహ్యా॥ అష్టమీనవమీయుక్తానవమీచాష్టమీయుతేతిబ్రహ్మవైవర్తాత్ - అత్రభవానియాత్రోక్తాకాశీఖండే ॥ భవానీంయస్తుపశ్యేతశుక్లాష్టమ్యాంమధౌనరః । న జాతుశోకంలభతేసదానందమయోభవేదితి ॥ అత్రైవాశోకకలికాప్రాశన

ముక్తం హేమాద్రౌ లైంగే ॥ అశోకకలికాశ్చాష్టౌ యే పిబంతి పునర్వసౌ । చై
త్రే మాసి సితేష్టమ్యాం న తే శోకమవాప్నుయుః ॥ ప్రాశనమంత్రస్తు ॥ త్వామ
శోకవరాభీష్టం మధుమాససముద్భవమ్ । పిబామి శోకసంతప్తో మామశోకం స
దా కుర్వితి ॥ అత్ర విశేషః పృథ్వీచంద్రోదయే విష్ణుః ॥ పునర్వసుబుధోపేతా
చైత్రే మాసి సితాష్టమీ । ప్రాతస్తు విధివత్స్నాత్వా వాజపేయఫలం లభేదితి ॥
తిథితత్త్వే కాలికాపురాణే ॥ చైత్రే మాసి సితాష్టమ్యాం యో నరో నియతేం
ద్రియః । స్నాయాత్ లౌహిత్యతోయేషు స యాతి బ్రహ్మణః పదమ్ ॥ చైత్రం
తు సకలం మాసం శుచిః ప్రయతమానసః । లౌహిత్యతోయే యః స్నాయాత్స
కైవల్యమవాప్నుయాత్ ॥ లౌహిత్యో బ్రహ్మపుత్రః ॥ మంత్రస్తు ॥ బ్రహ్మ
పుత్ర మహాభాగ శంతనోః కులసంభవ । అమోఘాగర్భసంభూత పాపం లౌ
హిత్య మే హర ॥ చైత్రశుక్లనవమీ రామనవమీ ॥ తదుక్తమగస్త్యసంహితా
యాం ॥ చైత్రే నవమ్యాం ప్రాక్పక్షే దివా పుణ్యే పునర్వసౌ । ఉదయే గురుగౌ
రాశ్యోస్స్వోచ్చస్థే గ్రహపంచకే ॥ మేషే పూషణి సంప్రాప్తే లగ్నే కర్కట
కాహ్వయే । ఆవిరాసీత్సకలయా కౌసల్యాయాం పరః పుమాన్ ॥ తస్మిన్దినే తు
కర్తవ్యముపవాసవ్రతం సదా । తత్ర జాగరణం కుర్యాద్రఘునాథపరో భువీతి-
ఇయం చ మధ్యాహ్నయోగినీ గ్రాహ్యా ॥ చైత్రశుక్లే తు నవమీ పునర్వసుయుతా
యది । సైవ మధ్యాహ్నయోగేన మహాపుణ్యతమా భవేదితి తత్రైవోక్తేః - త
థా ॥ చైత్రమాసే నవమ్యాం తు జాతో రామస్స్వయం హరిః । పునర్వస్వృ
క్షసంయుక్తా సా తిథిస్సర్వకామదా ॥ శ్రీరామనవమీ ప్రోక్తా కోటిసూర్యగ్రహా
ధికా ॥ తథా ॥ కేవలాపి సదోపోష్యా నవమీశబ్దసంగ్రహాత్ । తస్మాత్సర్వా
త్మనా సర్వైః కార్యం వై నవమీవ్రతమ్ ॥ పూర్వేద్యురేవ మధ్యాహ్నయోగే
కర్మకాలవ్యాప్తేస్సైవ గ్రాహ్యా - దినద్వయే మధ్యాహ్నవ్యాప్తౌ తదభావే
వా పూర్వదినే పునర్వస్వృక్షయుక్తాపి త్యక్త్వా పరైవ కార్యా - తదుక్తం
మాధవీయేఽగస్తిసంహితాయాం ॥ నవమీ చాష్టమీవిద్ధా త్యాజ్యా విష్ణుపరా
యణైః । ఉపోషణం నవమ్యాం చ దశమ్యాం చైవ పారణమితి - అష్టమీవిద్ధా
నఖిన్నాపి నోపోష్యేతి మాధవః - రామార్చనచంద్రికాయామపి ॥ విద్ధైవ
చేదృక్షయుక్తా వ్రతం తత్ర కథం భవేత్ । విద్ధా నిషిద్ధా ప్రవణా నవమీ చేతి వా
క్యతః ॥ వైష్ణవానాం విశేషాత్తు తత్ర విష్ణుపరైరపి । దశమ్యాదిషు వృద్ధిశ్చేద్వి
ద్ధా త్యాజ్యైవ వైష్ణవైః ॥ తదన్యేషాం చ సర్వేషాం వ్రతం తత్రైవ నిశ్చితమి
తి - అత్ర దశమ్యాదిషు వృద్ధిశ్చేదితి - తదన్యేషామితి చ పదద్వయం ప్రాశస్త్రి

ముహూర్తానవమీదశమీచక్షయవశాత్సూర్యోదయాత్ప్రాగేవసమాప్యతే- తదాస్మార్తానాం తత్రైవ ఏకాదశీ నిమిత్తోపవాసాత్ - నవమీవ్రతాంగ పారణాలోపస్స్యాత్ - అతోఽష్టమీవిద్ధైవస్మార్తైఃకార్యా - వైష్ణవా నాంత్వరుణోదయ విద్ధైకాదశ్యా హేయత్వాన్నపారణా లోపప్రసం గఇతిద్వితీయైవతైఃకార్యేతిసూచయతి - దశమీవృద్ధ్యభావేఽష్టమీవిద్ధాయాఏ వమధ్యాహ్నవ్యాపిత్వేక్షయేచవైష్ణవైరపి-విద్ధైవోపోష్యేత్యర్థసిద్ధం-ఇదం చవ్రతంసంయోగపృథక్త్వన్యాయేనకామ్యంనిత్యంచ- తదుక్తం హేమాద్రావగస్త్యసంహితాయాం ॥ ఉపోషణంజాగరణంపితౄనుద్దిశ్యతర్పణమ్ । తస్మిన్దినేతుకర్తవ్యంబ్రహ్మప్రాప్తిమభీప్సుభిః ॥ సర్వేషామప్యయంధర్మో భుక్తిముక్త్యైకసాధనః । అశుచిర్వాపిపాపిష్ఠఃకృత్వేదంవ్రతముత్తమమ్ ॥ పూజ్యస్స్యాత్సర్వభూతానాంయథారామస్తథైవసః । యస్తురామనవమ్యాంతుభుఙ్క్తేమోహాద్విమూఢధీః ॥ కుంభీపాకేషుఘోరేషుపచ్యతే నాత్రసంశయః॥తథా॥ అకృత్వారామనవమీవ్రతంసర్వవ్రతోత్తమమ్ । వ్రతాన్యన్యానికురుతేనతేషాంఫలభాగ్భవేత్ ॥ ప్రాప్తేశ్రీరామనవమీదినేమర్త్యోవిమూఢధీః । ఉపోషణంనకురుతేకుంభీపాకేషుపచ్యతే ॥ అత్రకేచిత్తదుపాసకానామేవేదంవ్రతంనిత్యంనత్వన్యేషామిత్యాహుః - అన్యేతు - అకరణేదోషశ్రవణాత్ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనాసర్వైఃకార్యంవైనవమీ వ్రతమితిపూర్వోక్తవచనాచ్చ - జన్మాష్టమ్యాదివదిదమపిసర్వేషాంనిత్యం - అన్యథాజన్మాష్టమ్యాదావపితదుపాసకానామేవనిత్యతాంవక్తుఃకోవారయితేత్యాహుః- అత్రవిశేషోహేమాద్రావగస్త్యసంహితాయాం ॥ ఆచార్యంచైవసంపూజ్యవృణుయాత్ప్రార్థయేన్నిశి । శ్రీరామప్రతిమాదానంకరిష్యే హంద్విజోత్తమ ॥ భక్త్యాచార్యోభవప్రీతశ్శ్రీరామోసిత్వమేవచ ॥ తథా ॥ స్వగృహేచోత్తరేదేశేదానస్యోజ్జ్వలమండపమ్ । శంఖచక్రహనూమద్భిః ప్రాగ్ద్వారేసమలంకృతమ్ ॥ గరుత్మచ్ఛార్ఙ్గబాణైశ్చదక్షిణేసమలంకృతమ్ । గదాఖడ్గాంగదైశ్చైవపశ్చిమేసువిభూషితమ్ ॥ పద్మస్వస్తికనీలైశ్చకౌబేరేసమలఙ్కృతమ్ । మధ్యేహస్తచతుష్కేణ వేదికాముక్తమాయతమ్ ॥ తత్సంకల్పయేద్దేవంరామమేవస్మరన్మునే । అస్యాంరామనవమ్యాంచరామారాధనతత్పరః ॥ ఉపోష్యాష్టసుయామేషుపూజయిత్వాయథావిధి । ఇమాంస్వర్ణమయీంరామప్రతిమాంచప్రయత్నతః ॥ శ్రీరామప్రీతయేదాస్యే రామభక్తాయధీమతే । ప్రీతోరామోహరత్వాశుపాపానిసుబహూనిమే ॥ అనే

కజన్మసంసిద్ధాన్యభ్యస్తానిమహాంతిచ। తతస్స్వర్ణమయీంరామ ప్రతిమాంపలమాత్రతః ॥ నిర్మితాంద్విభుజాందివ్యాంవామాంకస్థితజానకీమ్ । బిభ్రతీం దక్షిణకరేజ్ఞానముద్రాంసుమహామునే ॥ వామేనాధఃకరేణారాద్దేవీమాలింగ్య సంస్థితామ్ । సింహాసనేరాజతేత్రపలద్వయవినిర్మితే ॥ తథా ॥ అశక్తో యోమహాభాగసతువిత్తానుసారతః । పలేనార్ధతదర్ధార్ధతదర్ధార్ధేనవామునే॥ సౌవర్ణంరాజతంవాపి కారయేద్రఘునందనమ్ । పార్శ్వేభరతశత్రుఘ్నౌ ధృతచ్ఛత్రకరావుభౌ ॥ చామరద్వయసమాయుక్తంలక్ష్మణంచాపికారయేత్ । దక్షిణాంగేదశరథంపుత్రావేక్షణతత్పరమ్ ॥ మాతురంకగతంరామమింద్రనీలసమప్రభమ్ । పంచామృతస్నానపూర్వంసంపూజ్యవిధివత్తతః ॥ కౌసల్యామంత్రస్తు ॥ రామస్యజననేచాసిరామరూపమిదంజగత్ । అతస్త్వాంపూజయిష్యామిలోకమాతర్నమోస్తుతే ॥ నమోదశరథాయేతిపూజయేత్పితరంతతః ॥ అత్రదశావరణపంచావరణాదిపూజాऽన్యత్రజ్ఞేయా ॥ అశోకకుసుమైర్యుక్తమర్ఘ్యందద్యాద్విచక్షణః । దశాననవధార్థాయ ధర్మసంస్థాపనాయచ॥ రాక్షసానాంవినాశాయదైత్యానాంనిధనాయచ। పరిత్రాణాయసాధూనాంజాతోరామస్స్వయంహరిః ॥ గృహాణార్ఘ్యంమయాదత్తంభ్రాతృభిస్సహితోనఘ । పుష్పాంజలింపునర్దత్వా యామేయామేప్రపూజయేత్ ॥ దివైవంవిధివత్కృత్వా రాత్రౌజాగరణంతతః । తతఃప్రాతస్సముత్థాయ స్నానసంధ్యాదికాఃక్రియాః ॥ సమాప్యవిధివద్రామంపూజయేద్విధివన్మునే । తతోహోమంప్రకుర్వీతమూలమంత్రేణమంత్రవిత్ ॥ పూర్వోక్తపద్మకుండేవాస్థండిలేవాసమాహితః । లౌకికాగ్నౌవిధానేన శతమష్టోత్తరంతతః ॥ సాజ్యేనపాయసేనైవస్మరన్రామమనన్యధీః । తతోభక్త్యాసుసంతోష్యఆచార్యంపూజయేన్మునే। తతోరామంస్మరన్దద్యాదేవంమంత్రముదీరయేత్ ॥ ఇమాంస్వర్ణమయీంరామప్రతిమాంసమలంకృతామ్ । చిత్రవస్త్రయుగచ్ఛన్నాంరామోహంరాఘవాయతే ॥ శ్రీరామప్రీతయేదాస్యేతుష్టోభవతురాఘవః । ఇతిదత్వావిధానేనదద్యాద్వైదక్షిణాంభువమ్ ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపేభ్యోముచ్యతేనాత్రసంశయఇతి - ఇయం మలమాసేనకార్యా ॥ సుప్తమప్యజప్తంస్యాన్నోపవాసఃకృతోభవేదితి॥ నకుర్యాన్మలమాసేతుమహాదానవ్రతానిచేతిచమాధవీయేసంగ్రహవచనాత్ - ననురామనవమీవ్రతస్యనిత్యత్వాదేకాదశీవన్మలమాసేపికర్తవ్యతాస్యాదితిచేత్ - అత్రబ్రూమః - నైకాదశ్యుపవాసస్యవ్రతత్వేనప్రాప్తిః - కింతు ॥ ఏకాదశ్యాం

సభుంజీత పక్షయోరుభయోరపీత్యాదినిషేధస్య మలమాసేపిపాలనీయత్వా త్కృష్ణైకాదశ్యాం పుత్రవద్గృహిణఇవార్ఘ్యాదుపవాసఃప్రసజ్యతే - నత్వి హాత థేతివ్రతత్వేనప్రాప్తిర్వాచ్యా - సాచనిషిద్ధేత్యప్రసంగః ॥ స్పష్టమాస విశేషాఖ్యావిహితంవర్జయేన్మలఇతినిషేధాచ్చ - ఏవంజన్మాష్టమ్యా దావ పిబోద్ధవ్యం - ఇతి రామనవమీ — చైత్రశుక్లైకాదశ్యాం దోళోత్సవఉక్తో బ్రాహ్మే ॥ చైత్రమాసస్యశుక్లాయామేకాదశ్యాంతువైష్ణవైః । ఆందోళ నీయోదేవేశస్సలక్ష్మీకోమహోత్సవైరితి - చైత్రశుక్లద్వాదశ్యాందమనోత్స వః ॥ ద్వాదశ్యాంచైత్రమాసస్యశుక్లాయాందమనోత్సవః । బౌధాయనా దిభిఃప్రోక్తఃకర్తవ్యఃప్రతివత్సరమితిరామార్చనచంద్రికోక్తేః ॥ ఊర్జేవ్రతం మధౌదోలాశ్రావణేతంతుపూజనమ్। చైత్రేచదమనారోపమకుర్వాణోవ్రజ త్యధః ॥ ఇతితత్రైవపాద్మవచనాచ్చ - శివభక్తాదిభిస్తుచతుర్దశ్యాదౌకార్యం- తత్రస్యాత్స్వీయతిథిషువహ్న్యాదేర్దమనార్పణమితితత్రైవోక్తేః - జ్యోతిఃప్ర కాశేపి ॥ స్వస్వదేవప్రతిష్ఠాయాంమంత్రసంగ్రహణేతథా । పవిత్రదమనా రోపేగ్రాహ్యాతత్తత్తిథిర్బుధైః ॥ తిథయస్తు ॥ వహ్నిర్విరించ్యోగిరిజాగణే శఃఫణీవిశాఖోదినకృన్మహేశః। దుర్గాంతకోవిశ్వహరిస్స్మరశ్చ శర్వశ్శశీచేతి తిథీషుపూజ్యాఇత్యుక్తాః - అథాగమోక్తదీక్షావతోదమనారోపణవిధిః-రా మార్చనచంద్రికాయాంతత్రైకాదశ్యాం॥ క్రియాలోపవిఘాతార్థంయత్త్వ యావిహితంప్రభో । నమేవిఘ్నోభవేదత్రకురునాథదయాంమయి ॥ సర్వ థాసర్వదావిష్ణోమమత్వంపరమాగతిః। ఉపవాసేనత్వాందేవతోషయామిజ గత్పతే॥ కామక్రోధాదయోప్యేతేనమేస్యుర్వ్రతఘాతకాః । అద్యప్రభృతి దేవేశయావద్వైశేషికందినమ్ ॥ తావద్రక్షాత్వయాకార్యా సర్వస్యాస్యజ గత్పతే ॥ ఇతిదేవంసంప్రార్థ్యదమన మాదాయపంచగవ్యేన ప్రోక్ష్యవారి ణాప్రక్షాళ్యాశోకమూలేదేవాగ్రేవా ॥ అశోకాయనమస్తుభ్యం కామస్త్రీ శోకనాశన । శోకార్తిహరమేనిత్య మానందంజనయస్వమే ॥ ఇత్యశోకం॥ త్రుట్యాదికాలపర్యంతఃకాలరూపోమహాబలః । కలతేచైవయస్సర్వాంతస్మై కాలాత్మనేనమఇతికాలం ॥ వసంతాయనమస్తుభ్యంవృక్షగుల్మలతాశ్రయ। సహస్రముఖసంవాసకామరూపనమోస్తుతే,ఇతివసంతం॥ కామభస్మసము ద్భూతరతిబాష్పపరిప్లుత । ఋషిగంధర్వదేవాదివిమోహకనమోస్తుత ఇతి దమనంచసంపూజ్య ॥ నమోస్తుపంచబాణాయజగదాహ్లాదకారిణే । వన్మ

థాయజగన్నేత్రే రతిప్రీతిప్రియాయతే ॥ ఇతిదమనముపస్థాయ, ఓంకామా
యనమఇతిసంపూజ్యనిశాయాందేవతాగ్రేపంచవర్ణైః చందనేనవా అష్టద
ళంకృత్వా బహిశ్చతురస్రంతద్బహిర్వర్తులత్రయం తద్బహిర్వృత్తంచతుర
స్రంచకృత్వాతత్రకుంభంసంస్థాప్యోపరిదమనంపూజయిత్వా ॥ పూజార్థందే
వదేవస్యవిష్ణోర్లక్ష్మీపతేఃప్రభో । మదనత్వమిహాగచ్ఛసాన్నిధ్యంకురుతేనమః॥
ఓంక్లీంకామదేవాయనమః - ఓంహ్రీంరత్యైనమఇత్యావాహ్యాదిక్షు పూ
ర్వాదితస్స్మరశరీరాయనమః - అనంగాయనమః - మన్మథాయనమః - కా
మాయనమః - క్లీంవసంతసహాయనమః - స్మరాయనమః- ఇక్షుచాపాయ
నమః -పుష్పాస్త్రాయనమఇతిపూజయిత్వా ॥ ఓంతత్పురుషాయవిద్మహే
కామదేవాయధీమహి, తన్నోనంగఃప్రచోదయాత్ - ఇత్యష్టోత్తరశతంప
మ్మంత్ర్యపూజయిత్వాహ్రీంనమఇతిపుష్పాంజలిందత్వా ॥ నమోస్తుపుష్ప
బాణాయజగదాహ్లాదకారిణే । మన్మథాయజగన్నేత్రేరతిప్రీతి ప్రియాయ
తేఇతినత్వా ॥ ఆమంత్రితోసిదేవేశపురాణపురుషోత్తమ । ప్రాతస్త్వాంపూ
జయిష్యామిసాన్నిధ్యంకురుకేశవ ॥ క్షీరోదధిమహానాగ శయ్యావస్థితవిగ్ర
హ । ప్రాతస్త్వాంపూజయిష్యామిసన్నిధౌభవతేనమః॥నివేదయామహంతు
భ్యంప్రాతర్దమనకంశుభమ్ । సర్వదాసర్వథావిష్ణోనమస్తేసుప్రసీదమే ॥ ఇ
తిదేవంసంప్రార్థ్యపుష్పాంజలిందత్వా- అస్త్రేణచక్రమంత్రేణవారక్షాంకు
ర్యాత్ - తతఃప్రాతర్నిత్యపూజాం కృత్వాపునర్దేవంసంపూజ్య గంధదూ
ర్వాక్షతయుక్తందమనమాదాయమూలమంత్రంపఠిత్వా॥ దేవదేవజగన్నా
థవాంఛితార్థప్రదాయక।హృదిస్థాన్పూరయమేకామాన్కామకామేశ్వరీప్రియ॥
ఇదందమనకందేవగృహాణమదనుగ్రహాత్ । ఇమాంసాంవత్సరీంపూజాంభగ
వన్పరిపూరయ ॥ ఇతిమంత్రాంతేపునర్మూలమంత్రేణదేవేసమర్పయేత్ - త
తోఅంగదేవతాభ్యస్స్వస్వమంత్రేణదత్వాప్రార్థయేత్ ॥ మణివిద్రుమమా
లాభిర్మందారకుసుమాదిభిః । ఇయంసాంవత్సరీపూజాతవాస్తు గరుడధ్వజ॥
వనమాలాంయథావిష్ణో కౌస్తుభంసతతంహృది । తద్వద్దామనకీంమాలాం
పూజాంచహృదయేవహ ॥ జ్ఞానతోజ్ఞానతోవాపినకృతం యత్తవార్చనమ్॥
తత్సర్వంపూర్ణతాంయాతు త్వత్ప్రసాదాద్రమాపతే ॥ జితంతేపుండరీకా
క్షనమస్తేవిశ్వభావన । నమస్తేస్తుహృషీకేశమహాపురుషపూర్వజ ॥ మంత్ర
హీనమితిచసంప్రార్థ్యపంచోపచారైఃపునస్సంపూజ్యనీరాజ్యపారయేదితి-
దీక్షారహితానాంతునామ్నైవసమర్పణం- అత్రచద్వాదశీమతంత్రీకృత్యేష్టా

రణాహిబాగ్రాహ్యా ॥ పారణాహేనలభ్యేత ద్వాదశీఘటికాపిచేత్ । త
దాత్రయోదశీగ్రాహ్యాపవిత్రదమనార్పణ ఇతితత్రైవోక్తేః - గౌణోపికా
లఉక్తస్తత్రైవ ॥ హరౌనదమనారోపస్స్యాన్మధౌవిఘ్నతోయది । వైశా
ఖేశ్రావణేవాపితత్తిథౌస్యాత్తదర్పణమ్ ॥ శ్రావణావధిశుక్రాస్తేకర్తవ్యమి
తినారదః, ఇతిపాఠాంతరం - ఇదంచమలమాసేనకార్యం ॥ ఉపాకర్మోత్స
ర్జనంచపవిత్రదమనార్పణమితి కాలాదర్శేమలమాసవర్జ్యేషు పరిగణనాత్ ॥
ఉపాకర్మచహవ్యంచకవ్యంపర్వోత్సవంతథా । ఉత్తరేనియతంకుర్యాత్పూ
ర్వేతన్నిష్ఫలంభవేదితిమాధవీయేప్రజాపతివచనాచ్చ - శుక్రాస్తాదౌకా
ర్యమేవ, పూర్వోక్తవచనాత్ ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచ పవిత్రదమనార్పణమ్ ।
ఈశానస్యబలింవిష్ణోశ్శయనంపరివర్తనమ్ ॥ కుర్యాచ్ఛుక్రస్యచగురోర్మౌఢ్యే
పీతివినిశ్చయఇతిజ్యోతిర్నిబంధేవృద్ధగార్గ్యవచనాచ్చఇతిదమనారోపః—చై
త్రశుక్లత్రయోదశ్యామనంగవ్రతమ్ - తత్రసాపూర్వాగ్రాహ్యా - త్రయోద
శీతిథిఃపూర్వాస్సితఇతిదీపికోక్తేః - చైత్రశుక్లచతుర్దశీపూర్వాగ్రాహ్యా ॥ మ
ధోశ్శ్రావణమాసస్య శుక్లాయాంతుచతుర్దశీ । సారాత్రివ్యాపినీగ్రాహ్యా నా
న్యాశుక్లాకదాచనేతిహేమాద్రౌబౌధాయనోక్తేః - పరాపూర్వాహ్ణగా
మినీతివాపాఠః - అత్రకేచిద్యథాశ్రుతమేవార్థంవర్ణయంతి ॥ నిశిభ్రమంతి
భూతానిశక్తయశ్శూలభృద్యతః । అతస్తత్రచతుర్దశ్యాంసత్యాంతత్పూజనం
భవేదితిబ్రహ్మకైవర్తాత్ - హేమాద్రిమాధవాదిలిఖనమప్యేవం - సంప్ర
దాయవిదస్త్వాహుః ॥ చతుర్దశీతుకర్తవ్యాత్రయోదశ్యాయుతావిభో ॥ ఇతి
స్కాందముత్సర్గః - తదపవాదశ్చ ॥ తృతీయైకాదశీషష్ఠీ శుక్లపక్షేచతుర్దశీ ।
పూర్వవిద్ధానకర్తవ్యా కర్తవ్యాపరసంయుతేతినారదీయవచనం - తదపవా
దశ్చ - మధోశ్శ్రావణమాసస్యేతితత్రాపవాదాభావేపునరుత్సర్గస్య స్థితిరి
తిన్యాయేనపూర్వవిద్ధైవగ్రాహ్యేతిసిద్ధ్యతి - బ్రహ్మకైవర్తంతు ॥ సామా
న్యరూపమన్యత్ర సావకాశమితితేనపూర్వదినే ముహూర్తత్రయవేధే పూ
ర్వా - అన్యథోత్తరేతి - చైత్రపూర్ణిమాసామాన్యనిర్ణయాత్పరైవ - అత్ర
విశేషోనిర్ణయామృతేవిష్ణుస్మృతౌ ॥ చైత్రీచిత్రాయుతాచేత్స్యాత్తస్యాం
చిత్రవస్త్రప్రదానేనసౌభాగ్యమాప్నోతీతి - తథాబ్రాహ్మే ॥ మందేవా
ర్కే గురౌవాపివారేష్వేతేషుచైత్రికా । తత్రాశ్వమేధజంపుణ్యంస్నానశ్రా
ద్ధాదిభిర్లభేదితి ॥ అత్రసర్వదేవానాందమనపూజోక్తా - తత్రైవాయవీయే ॥
సంవత్సరకృతార్చాయాస్సాఫల్యాయాఖిలాస్సురాః । దమనేనార్చయే

చైత్రే చతుర్దశ్యాంవిశేషేణసదాశివమితి॥ అత్రస్వీయతిథ్యాసమచ్ఛయా ...
త్ - స్వీయతిథ్యామకరణేత్రదమనపూజనమిత్యన్యే- దీక్షితపదితరవిషయత్వే
నవ్యవస్థేత్యపరే - ఇయంమన్వాదిరపి - సాచపూర్వామక్తాచైత్రకృష్ణత్రయో
దశ్యాంమహావారుణీసంజ్ఞోయోగోగౌడేషుప్రసిద్ధః - తదుక్తంవాచస్పతికృ
తౌశూలపాణౌచస్కాందే ॥ వారుణేనసమాయుక్తా మధౌకృష్ణాత్రయో
దశీ । గంగాయాంయదిలభ్యేతసూర్యగ్రహశతైస్సమా ॥ శనివారసమాయు
క్తాసామహావారుణీస్మృతా । గంగాయాంయదిలభ్యేత కోటిసూర్యగ్రహై
స్సమా ॥ శుభయోగసమాయుక్తాశనౌశతభిషాయది। మహామహేతివిఖ్యా
తాత్రికోటికులముద్ధరేత్ ॥ తత్రైవజ్యోతిషే ॥ చైత్రాసితేవారుణఋక్ష
యుక్తాత్రయోదశీ సూర్యసుతస్యవారే । యోగేశుభేసా మహతీమహత్యా
గంగాజలేర్కగ్రహకోటితుల్యేతి॥ త్రిస్థలీసేతౌబ్రహ్మాండపురాణే ॥ వారుణే
నసమాయుక్తామధౌకృష్ణాత్రయోదశీ। గంగాయాంయదిలభ్యేతశతసూర్యగ్ర
హైస్సమేతి ॥ కల్పతరౌచాగ్నేయే॥ మధౌకృష్ణత్రయోదశ్యాంశనౌశతభిషా
యుతా । వారుణీతిసమాఖ్యాతాశుభేతమహతీస్మృతా ॥ చైత్రకృష్ణచతు
ర్దశ్యాంవిశేషఃపృథ్వీచంద్రోదయేప్రభాసఖండే॥ చైత్రకృష్ణచతుర్దశ్యాంయస్స్నా
యాచ్ఛివసన్నిధౌ । నప్రేతత్వమవాప్నోతిగంగాయాంతువిశేషతఇతి ॥ అ
త్రపూర్వాగ్రాహ్యా - కృష్ణపక్షస్యత్వాత్ - గౌడైస్త్వేతదేవశుక్లచతుర్ద
శ్యామిత్యేవందేవలీయత్వేనపఠితం—ఇతినిర్ణయసింధౌ, చైత్రమాసనిర్ణ
యః—మేషసంక్రమణేప్రాగపరాదశదశఘటికాఃపుణ్యకాలః - రాత్రౌతు
ప్రాగుక్తం - అత్రధర్మఘటాదిదానముక్తం పృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే॥ తి
ర్థేచానుదినంస్నానంతిలైశ్చపితృతర్పణమ్ । దానంధర్మఘటాదీనాంమధుసూ
దనపూజనమ్ ॥ మాధవేమాసికుర్వీతమధుసూదనతుష్టిదమ్॥ —అథవైశాఖ
స్నానం- తత్రపృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుస్మృతిపాద్మయోః॥ తులామకరమేషే
షుప్రాతస్స్నానంవిధీయతే। హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచమహాపాతకనాశనమి
తిసౌరమాసఉక్తః - అన్యత్రపక్షద్వయముక్తంతత్రైవపాద్మే॥ మధుమాస
స్యశుక్లాయామేకాదశ్యాముపోషితః । పంచదశ్యాంచభోవిప్ర మేషసంక్రమ
ణేతువా । వైశాఖస్నాననియమంబ్రాహ్మణానామనుజ్ఞయా । మధుసూద
నమభ్యర్చ్యకుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్ ॥ తత్రమంత్రః॥ వైశాఖంసకలంమా
సంమేషసంక్రమణంరవేః । ప్రాతస్సనియమస్స్నాస్యే ప్రీయతాంమధు
సూదనః ॥ మధుహంతుఃప్రసాదేనబ్రాహ్మణానామనుగ్రహాత్ । నిర్విఘ్న

మస్తుమేపుణ్యం వైశాఖస్నానమన్వహమ్ ॥ మాధవే మేషగే భానౌ మురారే మధుసూదన । ప్రాతఃస్నానేన మే నాథ ఫలదో భవ పాపహన్నితి ॥ తీర్థవిశేషోఽపి తత్రైవోక్తః ॥ మేషసంక్రమణే భానోర్మాధవే మాసి యత్నతః । మహానద్యాం నదీతీర్థే నదే సరసి నిర్ఝరే ॥ దేవఖాతేఽథవా స్నాయాద్యథాప్రాప్తే జలాశయే । దీర్ఘికాకూపవాపీషు నియతాత్మా హరిం స్మరన్నితి ॥ సంకల్పే చ తత్తత్తీర్థనామ గ్రాహ్యం - అజ్ఞానే తు విష్ణుతీర్థమితి వదేత్ ॥ యదా న జ్ఞాయతే నామ తస్య తీర్థస్య భో ద్విజాః । తత్రేత్యుచ్చారణం కార్యం విష్ణుతీర్థమిదం త్వితి ॥ తీర్థస్య దేవతా విష్ణుస్సర్వత్రాపి న సంశయ ఇతి తత్రైవోక్తేః- తథాఽన్యోఽపి విశేషస్తత్రైవ పాద్మే ॥ తులసీకృష్ణగౌరాఖ్యా తయాఽభ్యర్చ్య మధుద్విషమ్ । విశేషేణ తు వైశాఖే నరో నారాయణో భవేత్ ॥ మాధవం సకలం మాసం తులస్యా యోఽర్చయేన్నరః । త్రిసంధ్యం మధుహంతారం నాస్తి తస్య పునర్భవః ॥ తథా ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా విధానేన మాధవే మాధవప్రియమ్ । యోఽశ్వత్థమూలమాసించేత్తోయేన బహునా సదా ॥ కుర్యాత్ప్రదక్షిణం తం తు సర్వదేవమయం తతః । పితృదేవమనుష్యాంశ్చ తర్పయేత్స చరాచరమ్ ॥ యోఽశ్వత్థమర్చయేద్దేవముదకేన సమంతతః । కులానామయుతం తేన తారితం స్యాన్న సంశయః ॥ కండూయయిత్వా పృష్ఠతో గాం తు స్నాత్వా పిప్పలతర్పణమ్ । కృత్వా గోవిందమభ్యర్చ్య సమృద్ధిమనాప్నుయాత్ ॥ తథా ఏకభక్తమథో నక్తమయాచితమతంద్రితః । మాధవే మాసి యః కుర్యాల్లభతే సర్వమీప్సితమ్ ॥ వైశాఖే విధినా స్నానం దేవనద్యాదికే బహిః । హవిష్యం బ్రహ్మచర్యం చ భూశయ్యా నియమస్థితిః ॥ వ్రతం దానం దమో దేవమధుసూదనపూజనమ్ । అపి జన్మసహస్రోత్థం పాపం దహతి దారుణమ్ ॥ మదనరత్నే స్కాందే ॥ ప్రపా కార్యా చ వైశాఖే దేవే దేయా గలంతికా ॥ ఉపానద్వ్యజనచ్ఛత్ర సూక్ష్మవాసాంసి చందనమ్ । జలపాత్రాణి దేయాని తథా పుష్పగృహాణి చ ॥ పానకాని చ చిత్రాణి ద్రాక్షారంభాఫలాన్యపి ॥ తిథితత్త్వే ॥ దదాతి యో హి మేషాదౌ సక్తూనంబుఘటాన్వితాన్ । పితౄనుద్దిశ్య విప్రేభ్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యత ఇతి ॥ తథా ॥ వైశాఖే యో ఘటం పూర్ణం సభోజ్యం వై ద్విజన్మనే । దదాతి సురరాజేంద్ర స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ ఏవం సంపూర్ణస్నానాశక్తౌ త్ర్యహం వా స్నాయాత్ - తదుక్తం తత్రైవ పాద్మే ॥ త్రయోదశ్యాం చతుర్దశ్యాం వైశాఖ్యాం వా దినత్రయమ్ । అపి సమ్యగ్విధానేన నారీ వా పురుషోఽపి వా ॥ ప్రాతస్స్నానే తు నియమ స్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ యదా తు వైశాఖో మలమాసో భవతి తదా కామ్యానాం

తత్రసమాప్తినిషేధాత్ - మాసద్వయంస్నానతన్నియమాశ్చ కర్తవ్యాః-
మాసోపవాసచాంద్రాయణాదితుమలమాసే ఏవసమాపయేత్ - తదుక్తం
దీపికాయాం - నియతత్రింశద్దినత్వాచ్ఛుభేమాస్యారభ్యసమాపయేత్తమలినే
మాసోపవాసవ్రతమితి - అత్రదానవిశేషఉక్తో పరాశ్ర-వామనపురాణే॥
గంధాశ్చమాల్యానితథావైశాఖేసురభీణిచ। దేయానిద్విజముఖ్యేభ్యోమధు
సూదనతుష్టయే ॥ ఏవంస్నానేకృతేతస్యోద్యాపనంకార్యం- తదుక్తంతత్రై
వ ॥ మాసమేవంబహిఃస్నాత్వానద్యాదౌవిమలేజలే। ఏకాదశ్యాంచద్వాద
శ్యాంపౌర్ణమాస్యామథాపివా ॥ ఉపోష్యనియతోభూత్వా కుర్యాదుద్యా
పనంబుధః । మండపంకారయేదాదౌకలశంతత్రవిన్యసేత్ ॥ నిష్కేణవాత
దర్ధేనతదర్ధార్ధేనవాపునః । శక్త్యావాకారయేద్దేవం సౌవర్ణంలక్షణాన్విత
మ్ ॥ లక్ష్మీయుక్తంజగన్నాథంపూజయేదాసనేబుధః। ధూపదీపైశ్చంద్యనైః
పుష్పైర్దీపైర్నైవేద్యసంపదైః ॥ ఏవంసంపూజ్యవిధివద్రాత్రౌజాగరణం
చరేత్ । శ్వోభూతేకృతమైత్రోథగ్రహవేద్యాంగ్రహాన్యసేత్ ॥ హోమం
కుర్యాత్ప్రయత్నేనపాయసేనవిచక్షణః । తిలాజ్యేనయవైర్వాపి సర్వై
ర్వాపిస్వశక్తితః ॥ అష్టోత్తరసహస్రంవాశత మష్టోత్తరంతువా । ప్రత
ద్విష్ణురనేనైవఇదంవిష్ణురనేనవా॥ వ్రతసంపూర్తిసిద్ధ్యర్థం ధేనుమేకాంపయ
స్వినీమ్ । పాదుకోపానహౌచ్ఛత్రంగురవేవ్యజనంతథా ॥ శయ్యాంసోప
స్కరాందద్యాద్దీపికాందర్పణంతథా । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్త్రింశత్తే
భ్యోదద్యాచ్చదక్షిణామ్ ॥ కలశాన్జలసంపూర్ణాంస్తేభ్యోదద్యాద్యవాంస్త
థా । ఏవంకృతేమాధవస్యచోద్యాపనవిధానతః ॥ ఫలమాప్నోతిసకలంవి
ష్ణుసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ॥ ఏతావత్యశక్తౌతత్రైవోక్తం॥ వైశాఖ్యాంవి
ధినాస్నాత్వాభోజయేద్బ్రాహ్మణాన్దశ। కృసరంసర్వపాపేభ్యోముచ్య
తేనాత్రసంశయఇతి- వైశాఖశుక్లతృతీయా అక్షయ్యతృతీయోచ్యతే - సా
పూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేపితద్వ్యాప్తౌపరైవ - తదుక్తంని
ర్ణయామృతేనారదీయే॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయారోహిణీయుతా। దు
ర్లభాబుధవారేణసోమేనాపియుతాతథా ॥ రోహిణీబుధయుక్తాపి పూర్వ
విద్ధావివర్జితా । భక్త్యాకృతాపిమాంధాతఃపుణ్యంహంతిపురాకృతమ్ ॥ గౌ
రీవినాయకోపేతారోహిణీబుధసంయుతా । వినాపిరోహిణీయోగాత్పుణ్య
కోటిప్రదాసదేతి ॥ ఇయంయుగాదిరపి॥ సాచోక్తారత్నమాలాయాం॥మా
ఘేపంచదశీకృష్ణానభస్యేచత్రయోదశీ। తృతీయామాధవేశుక్లానవమ్యూర్జే

యుగాదయఇతి॥యత్తుగౌడాః॥ మాఘస్యపౌర్ణమాస్యాంతుఘోరంకలియుగంస్మృతమితిబ్రాహ్మోక్తేః ॥ వైశాఖమాసస్యచయాతృతీయానవమ్యసౌకార్తికశుక్లపక్షే । నభస్యమాసస్యతమిస్రపక్షేత్రయోదశీ పంచదశీచమాఘే ॥ ఇతి విష్ణుపురాణేచ కారేణతమిస్రపక్షోనుషంగేపి పూర్వానురోధాత్పౌర్ణమాస్యేవజ్ఞేయా - ద్వేశుక్ల ఇత్యాదికంతునిర్మూలమిత్యాహుః-తన్న॥ దర్శేతుమాఘమాసస్యప్రవృత్తంద్వాపరంయుగమితిభవిష్యవిరోధాత్ ॥ ఏతేనచాంద్రస్యానుసారాత్పూర్ణిమాయామేవయుగాదిశ్రాద్ధంవదఞ్శూలపాణిః పరాస్తః - తేలకల్పభేదాద్యుగభేదాద్వావ్యవస్థేతితత్త్వం - ఏతేన ॥ కార్తికేనవమీశుక్లామాఘమాసేచపూర్ణిమేతి బృహన్నారదీయంవ్యాఖ్యాతం- నిర్మూలత్వోక్తిర్నారదీయాజ్ఞానకృతా - అత్రశ్రాద్ధముక్తంమాత్స్యే॥ కృతంశ్రాద్ధంవిధానేనమన్వాదిషుయుగాదిషు। హాయనానిద్విసాహస్రంపితౄణాంతృప్తిదంభవేదితి ॥ భారతేపి ॥ యామన్వాద్యాయుగాద్యాశ్చతిథయస్తాసుమానవః । స్నాత్వాహుత్వాచదత్వాచజప్త్వానంతఫలంలభేదితి ॥ శ్రాద్ధేపిపూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ పూర్వాహ్ణేతుసదాకార్యాశ్శుక్లామనుయుగాదయః। దైవేకర్మణిపిత్ర్యేచకృష్ణేచైవాపరాహ్ణికాఇతిపాద్మోక్తేః॥ ద్వేశుక్లేద్వేతథాకృష్ణేయుగాదీకవయోవిదుః। శుక్లేపౌర్వాహ్ణికేగ్రాహ్యాకృష్ణేచైవాపరాహ్ణికే ॥ ఇతిహేమాద్రౌనారదీయవచనాచ్చ - దీపికాపి॥ అథోమన్వాదియుగాదికర్మతిథయః పూర్వాహ్ణికాస్స్యుస్సితేవిజ్ఞేయా అపరాహ్ణికాశ్చబహులేఇతి - స్మృత్యర్థసారేపి ॥ యుగాదిమన్వాదిశ్రాద్ధేషుశుక్లపక్షేఉదయవ్యాపినీతిథిర్గ్రాహ్యా - కృష్ణపక్షేపరాహ్ణవ్యాపినీతి- దివోదాసీయేగోభిలః ॥ వైశాఖస్యతృతీయాంయఃపూర్వవిద్ధాంకరోతివై । హవ్యందేవానగృహ్ణంతికవ్యంచపితరస్తథేతి - గోవిందార్ణవేప్యేవం- తేనేయంపూర్వాహ్ణవ్యాపినీ - దినద్వయేతత్త్వేపరైవేతిధర్మతత్త్వవిదోహేమాద్ర్యదయః - అనంతభట్టస్తు ॥ సవైధృతిర్వ్యతీపాతో యుగమన్వాదయస్తథా। సన్ముఖాఉపవాసేస్యుర్దానాదావంతిమాస్స్మృతాఇత్యాహ - దానాదావితిశ్రాద్ధసంగ్రహః ఉపవాసస్త్వగ్రేవక్ష్యతే- హేమాద్రావప్యేవం॥మాధవస్తువ్యతీపాతశ్రాద్ధేపరాహ్ణవ్యాపీగ్రాహ్యేత్యాహ - స్మృత్యర్థసారేతుకుతపకాలయోగీత్యుక్తం - యత్తుమార్కండేయః॥శుక్లపక్షస్యపూర్వాహ్ణేశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః । కృష్ణపక్షేపరాహ్ణేహిరౌహిణంతునలంఘయేత్ ॥ రౌహిణోనవమోముహూర్తః - అత్రశుక్లపక్షయుగాదిశ్రాద్ధం

పూర్వాహ్ణేకార్యమితిశూలపాణిః - నిర్ణయామృతాదయస్తు కాలాదర్శే మాశ్రాద్ధమాపరాహ్ణికముక్త్వా ॥ ఏషమన్వంతరాదీనాంయుగాదీనాం వినిర్ణయఇత్యుక్తత్వాత్ - ద్వేశుక్లఇత్యాదివచనంవిష్ణుపూజనవిషయం - శ్రాద్ధేత్వాపరాహ్ణిక్యేవేతివ్యవస్థాంజగదుః - సేయంపూర్వోక్తానేకవచోవిరోధాత్పూర్వాహ్ణేదైవికంకుర్యాదిత్యాదివచనాదేవసిద్ధేవచనవైయర్థ్యాచ్చ స్వాచ్ఛంద్యవిలసితమాత్రమిత్యుపేక్షణీయా - కించ- కాలాదర్శోక్తిర్న్యాయమూలావచోమూలావా - నాద్యః - యుగాదిశ్రాద్ధస్యామాశ్రాద్ధవికృతిత్వేనన్యాయతోపరాహ్ణవ్యాప్తావపివచనేనతస్యబాధాత్ - నాంత్యః-అతిదేశాదేవాపరాహ్ణప్రాప్తేర్వచనవైయర్థ్యాత్ - అప్రాప్తేశాస్త్రమర్థవదితిన్యాయాత్ - తేనయదికాలాదర్శోక్తేః కథంచిచ్ఛ్రద్ధాజాడ్యేనసమాధిస్తాతర్హిన్యాయప్రాప్తకృష్ణపక్షయుగాదివిషయత్వేనసా వ్యవస్థాపనీయేతిదిక్ - పూర్వాహ్ణస్తత్రద్వేధాభక్తదినపూర్వార్ధః ॥ ద్వేధాభక్తదినాంశకోత్రగదితఃప్రాహ్ణోపరాహ్ణావితిదీపికోక్తేః - మాధవాదయోప్యేవం - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుతృతీయాయాం తథైవచ । గంగాతోయేనరస్స్నాత్వాముచ్యతేసర్వకిల్బిషైః ॥ తస్యాంకార్యోయవైర్హోమోయవైర్విష్ణుంసమర్చయేత్ । యవాన్దద్యాద్ద్విజాతిభ్యః ప్రయతః ప్రాశయేద్యవానితి ॥ అత్రదానవిశేషస్తత్రైవభవిష్యే - ఇమాంప్రక్రమ్య॥ ఉదకుంభాన్సకనకాన్సాన్నాన్సర్వరసైస్సహ ।యవగోధూమచణకాన్సక్తుదధ్యోదనంతథా ॥ గ్రైష్మికంసర్వమేవాత్రసస్యందానేప్రశస్యతఇతి దేవీపురాణేపి ॥ తృతీయాయాంతువైశాఖేరోహిణ్యృక్షేప్రపూజ్యతు । ఉదకుంభప్రదానేనశివలోకేమహీయతే ॥ మంత్రస్తు ॥ ఏషధర్మఘటోదత్తోబ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకః । అస్యప్రదానాత్తృప్యంతుపితరోపిపితామహాః ॥ గంధోదకతిలైర్మిశ్రంసాన్నంకుంభంఫలాన్వితమ్ । పితృభ్యస్సంప్రదాస్యామి అక్షయ్యముపతిష్ఠత్వితి ॥ అత్రచపిండరహితంశ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ అయనద్వితయేశ్రాద్ధంవిషువద్వితయేతథా । యుగాదిషుచసర్వాసుపిండనిర్వపణాదృతేఇతి హేమాద్రౌపులస్త్యవచనాత్ - అత్రరాత్రిభోజనేప్రాయశ్చిత్తమృగ్విధానే ॥ రాత్రౌభుక్తేవత్సరేతుమన్వాదిషుయుగాదిషు । అభిస్వవృష్టింమంత్రంచజపేదశనపాతకఇతి ॥ అపరార్కే-యమః ॥ కృతోపవాసాస్సలిలంవే యుగాదిదినేషుచ । దాస్యంత్యన్నాదిసహితంతేషాంలోకామహోదయా ఇతి వైశాఖమాసేసతితత్రైవయుగాదిఃకార్యా - తథాచహేమాద్రౌబ్రు

ష్యశ్శృంగః ॥ దశహరాసునోత్కర్షశ్చతుర్ష్వపియుగాదిషు॥ ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేహ్యేతదిష్టంవృషాదితఇతి - ఏతద్దశహరాదికంవృషాదిసంక్రమైరిష్టం- కన్యాచంద్రేవృషేరవావిత్యాదినా సౌరమాసోక్తైరిత్యర్థః - కాలాదర్శేపి॥ అబ్దోదకుంభమన్వాదిమహాలయయుగాదిష్వితి - మలమాసకర్తవ్యేషుపరిగణనాచ్చ- మహాలయశబ్దేనమఘాత్రయోదశ్యుచ్యతఇతిమాధవః-స్మృతిచంద్రికాయాంతుమాసద్వయేకర్తవ్యమిత్యుక్తం ॥ యుగాదికంమాసికంచశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । మన్వాదికంతైర్థికంచకుర్యాన్మాసద్వయేపిచేతి ॥ అపరపక్షః కృష్ణపక్షః - సతుమహాలయః- తస్యాత్రనిషేధాత్ - మదనరత్నేమరీచిః॥ ప్రతిమాసంమృతాహేచశ్రాద్ధంయత్ప్రతివత్సరమ్ । మన్వాదౌచయుగాదౌచతన్మాసోరుభయోరపీతి - ప్రతివత్సరంక్రియమాణంకల్పాదిశ్రాద్ధమితి సఏవవ్యాచఖ్యౌ - అత్రశ్రాద్ధాకరణేప్రాయశ్చిత్తముక్తమృగ్విధానే॥ నయస్యద్యావామంత్రంచశతవారంతదాజపేత్ । యుగాదయోయదాన్యూనాఃకురుతేనైవచాపియఇతి - అత్రసముద్రస్నానంప్రశస్తం - తదుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేసౌరపురాణే॥ యుగాదౌతునరస్స్నాత్వావిధివల్లవణోదధౌ। గోసహస్రప్రదానస్యకురుక్షేత్రేఫలంహియత్ ॥ తత్ఫలంలభతేమర్త్యోభూమిదానసమధ్రువమితి - అయంనిర్ణయస్సర్వయుగాదిషుబోద్ధవ్యః - ఇతియుగాదినిర్ణయః—ఇయమేవతృతీయాపరశురామజయంతీ - సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా - తదుక్తంభార్గవార్చనదీపికాయాంస్కాందభవిష్యయోః॥ వైశాఖస్యసితేపక్షేతృతీయాయాంపునర్వసౌ। నిశాయాఃప్రథమేయామేరామాఖ్యస్సమయేహరిః॥ స్వోచ్చగైష్షడ్గ్రహైర్యుక్తే మిథునేరాహుసంస్థితే। రేణుకాయాస్తుయోగర్భాదవతీర్ణోహరిస్స్వయమితి॥ దినద్వయేతద్వ్యాప్తావంశతస్సమవ్యాప్తౌవపరా - అన్యథాపూర్వైవ - తదుక్తంతత్రైవభవిష్యే॥ శుక్లతృతీయావైశాఖేశుద్ధోపోష్యాదినద్వయే - నిశాయాఃపూర్వయామేచేదుత్తరాన్యత్రపూర్వికేతి - వైశాఖశుక్లసప్తమ్యాంగంగోత్పత్తిస్తదుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ వైశాఖేశుక్లసప్తమ్యాంజహ్నునాజాహ్నవీపురా । క్రోధాత్పీతాపునస్త్యక్తాకర్ణరంధ్రాత్తుదక్షిణాత్ ॥ తాంతత్రపూజయేద్దేవీంగంగాంగగనమేఖలామితి ॥ అత్రశిష్టాచారాన్మధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేతద్వ్యాప్తావవ్యాప్తౌవైకదేశవ్యాప్తౌవా పూర్వాయుగ్మవాక్యాత్ - వైశాఖశుక్లద్వాదశ్యాంయోగవిశేషోహేమాద్రౌజ్యోతిశ్శాస్త్రే ॥ పంచాననస్థాగురుభూమిపుత్రౌమేషేరవిస్స్యాద్యదిశుక్లపక్షే।

పాశాభిధానాకరభేణయుక్తాతిథిర్వ్యతీపాతఇతీహయోగః ॥ అస్మింస్తు గోభూమిహిరణ్యవస్త్రదానేనసర్వంపరిహాయపాపమ్ । సురత్వమింద్రత్వమనామయత్వంమర్త్యాధిపత్యంలభతేమనుష్యఇతి ॥ పంచాననస్సింహః - వైశాఖీధానాత్తిథిర్ద్వాగశి - కరభోహస్తః—వైశాఖశుక్లచతుర్దశీనృసింహజయంతీ - సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా - తదుక్తంహేమాద్రౌనృసింహపురాణే ॥ వైశాఖేశుక్లపక్షేతుచతుర్దశ్యాంనిశాముఖే । మజ్జన్మసంభవంపుణ్యంవ్రతంపాపప్రణాశనమ్ ॥ వర్షేవర్షేతుకర్తవ్యంమమసంతుష్టికారణమితి ॥ దినద్వయేపితద్వ్యాప్తావంశతస్సమవ్యాప్తౌచపరా - విషమవ్యాప్తౌత్వధికవ్యాప్తిమతీ - దినద్వయేప్యవ్యాప్తౌపరా - పరదినేగౌణకాలవ్యాప్తేః స్వత్వాత్పూర్వదినేచతదభావాత్ - యత్తు ॥ తతోమధ్యాహ్నవేళాయాంనద్యాదౌవిమలేజలే ॥ ఇత్యుపక్రమ్య, పరిధాయతతోవాసో వ్రతకర్మసమారభేదితితత్రైవోక్తం - తత్సంకల్పరూపవ్రతోపక్రమవిషయం - నత్వేతావతామధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేత్యభిభ్రమితవ్యం - పూర్వోక్తవచనవిరోధాత్॥వైశాఖస్యచతుర్దశ్యాంసోమవారేనిలర్క్షకే । అవతారోనృసింహస్యప్రదోషసమయేద్విజాఇతిటోడరానందేస్కాందాత్ ॥ కూర్మస్సింహోబౌద్ధకల్కీచసాయమితి పూర్వోక్తపురాణసముచ్చయవచనాచ్చేతికేచిత్ - తత్త్వంతుపూర్వవచసామనాకరత్వేననిర్మూలత్వాత్ హేమాద్రౌనృసింహపురాణే ॥ మజ్జన్మసంభవంపుణ్యం వ్రతంపాపప్రణాశనమిత్యుపక్రమ్య॥ స్వాతీనక్షత్రయోగేచశనివారేతుమద్వ్రతమ్ । సిద్ధయోగస్యసంయోగేవణిజేకరణేతథా॥పుంసాంసౌభాగ్యయోగేనలభ్యతేదైవయోగతః । సర్వైర్యేతైస్తుసంయుక్తంహత్యాకోటివినాశనమ్ ॥ ఏతదన్యతరేయోగేమద్దినంపాపనాశనమ్ । కేవలేపిప్రకర్తవ్యంమద్దినంవ్రతముత్తమమ్ । అన్యథానరకంయాంతియావచ్చంద్రదివాకరావిత్యుక్త్వా ॥ తతోమధ్యాహ్నవేళాయాంనద్యాదౌవిమలేజలే ॥ ఇత్యాదినామధ్యాహ్న ఏవవ్రతవిధానాచ్చతుర్దశ్యుత్తరార్ధే వణిజేకరణేమధ్యాహ్నేచస్పష్టంజన్మప్రతీయతే - సంధ్యాయాంజన్మతుక్వాప్యనుక్తేర్మార్గ్యకృతంతద్వశాన్నిర్ణయశ్చహేయఏవేతి - తథాశయమేవ - యోగవిశేషేణాతిప్రశస్తా - తదుక్తంతత్రైవ ॥ స్వాతీనక్షత్రయోగేచ శనివారేచమద్వ్రతమ్ । సిద్ధయోగస్యసంయోగేవణిజేకరణేతథా ॥ పుంసాంసౌభాగ్యయోగేనలభతేదైవయోగతః । ఏభిర్యోగైర్వినాపిస్యాన్మద్దినం పాపనాశనమ్ ॥ సర్వేషామేవవర్ణానామధికారోస్తిమద్వ్రతే । మద్భక్తైస్తువిశేషే

గర్భస్థ్యాంసుత్పరాయణైః ॥ తథా ॥ సింహాస్యవర్ణనయోఽదేయో మమసం తోషకారకః ॥ తథా ॥ విజ్ఞాయమద్దినంయస్తులంఘయేత్పాపకృన్నరః ॥ స యాతినరకంఘోరంయావచ్చంద్రదివాకరౌ ॥ ఇదంచసంయోగపృథక్త్వన్యా యేననిత్యంకామ్యంచ ॥ అథాత్రవిశేషః- మధ్యాహ్నేవ్రతగ్రాహ్యం తిలామ లకస్నానంకృత్వా ॥ నృసింహదేవదేవేశతవజన్మదినేశుభే । ఉపవాసంకరి ష్యామిసర్వభోగవివర్జితః ॥ ఇతి - మంత్రేణసంకల్పంకృత్వా ఆచార్యంవృత్వా సాయంకాలే ॥ హైమీతుతత్రవస్తూర్తిస్థాప్యాలక్ష్మ్యాస్తథైవచ । పలే నవాతదర్ధేనతదర్ధార్ధేనవాపునః ॥ యథాశక్తితథాకుర్యాద్విత్తశాఠ్యవివ ర్జితః ॥ ఇత్యుక్తం - నృసింహమూర్తింకృత్వాకృత్వాపుష్పంసువర్ణసింహంచ కలశోపరిసం పూజ్యరాత్రౌజాగరణంకృత్వాప్రాతఃప్రసన్నంపూజ్య ॥ నృసింహాచ్యుతదే వేశలక్ష్మీకాంతజగత్పతే । అనేనార్చాప్రదానేనసఫలాస్యుర్మనోరథాః ॥ ఇ త్యాచార్యాయదత్వా ॥ మద్వంశేయేనరాజాతాయేజనిష్యంతిచాపరే । తాం స్త్వముద్ధరదేవేశదుస్తరాద్భవసాగరాత్ ॥ పాతకార్ణవమగ్నస్యవ్యాధి దుఃఖాంబువారిభిః । తీవ్రైశ్చపరిభూతస్యమహాదుఃఖగతస్యమే ॥ కరావలంబ నందేహిశేషశాయిన్జగత్పతే । శ్రీనృసింహరమాకాంతభక్తానాంభయనాశ న ॥ క్షీరాంబుధినివాసింస్త్వంచక్రపాణేజనార్దన । వ్రతేనానేనదేవేశభుక్తి ముక్తిప్రదోభవేతిప్రార్థయేదితిసంక్షేపః - వైశాఖపౌర్ణమాస్యాంవిశేషోప రార్కే-జాబాలిః ॥ సతిలాన్నుదకుంభంచవైశాఖ్యాంచవిశేషతః । నిర్దిశ్య ధర్మరాజాయగోదానఫలమాప్నుయాత్ ॥ సువర్ణతిలయుక్తైస్తుబ్రాహ్మ ణాన్సప్తపంచవా । తర్పయేదుదపాత్రైస్తుబ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతీతి- ఉదకుంభదానమంత్రస్తుకృత్యతృతీయాప్రకరణేఉక్తః - భవిష్యేపి ॥ వై శాఖీకార్తికీమాఘీతిథయోతీవపూజితాః । స్నానదానవిహీనాస్తానేయాః పాండునందన ॥ అత్రకృష్ణాజినదానంకార్యం- తథాచవసిష్ఠః ॥ కృష్ణాజినేతి లాన్కృత్వాహిరణ్యంమధుసర్పిషీ । దదాతియస్తువిప్రాయ సర్వంతరతిదు ష్కృతమితి - ఇతికాలనిర్ణయసింధౌ, వైశాఖమాసనిర్ణయః— వృషసం క్రాంతౌపూర్వాఃషోడశఘటికాఃపుణ్యకాలః ॥ రాత్రౌసంక్రమేసతి ప్రాగే వోక్తం - జ్యేష్ఠశుక్లతృతీయాయాంరంభావ్రతముక్తంమాధవీయేభవిష్యే ॥ భద్రేకురుష్వయత్నేన రంభాఖ్యంవ్రతముత్తమమ్ । జ్యేష్ఠశుక్లతృతీయా యాంస్నాతానియతమత్పరేతి ॥ సాపూర్వవిద్ధాగ్రాహ్యా ॥ బృహత్తపాత థారంభాసావిత్రీవటపైతృకీ । కృష్ణాష్టమీచభూతాచకర్తవ్యాసంముఖీతిథి

దితిస్కాందోక్తేః - జ్యేష్ఠశుక్లదశమీదశహరా - తదుక్తం హేమాద్రౌ బ్రా
హ్మే ॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేదశమీహస్తసంయుతా । హరతేదశపాపా
నితస్మాద్దశహరాస్మృతేతి ॥ వారాహేపి ॥ దశమీశుక్లపక్షేతు జ్యేష్ఠేమా
సికుజేహని । అవతీర్ణాయతస్స్వర్గాద్ధస్తర్క్షేచసరిద్వరా ॥ హరతేదశపా
పాని తస్మాద్దశహరాస్మృతేతి ॥ స్కాందేతుదశయోగాఉక్తాః - తథా ॥
జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేదశమ్యాంబుధహస్తయోః । వ్యతీపాతేగరానందేక
న్యాచంద్రేవృషేరవౌ ॥ దశయోగేనరస్స్నాత్వాసర్వపాపైఃప్రముచ్యత ఇ
తి - అత్రబుధభౌమయోఃకల్పభేదేనవ్యవస్థా - ఇయంచయదైవ యోగబా
హుళ్యంసైవగ్రాహ్యా - యోగాధిక్యేఫలాధిక్యాత్ - జ్యేష్ఠేమలమాసేసతి
తత్రైవదశహరాకార్యా - నతుశుద్ధే-దశహరాసునోత్కర్షశ్చతుర్థ్యాపియు
గాదిష్వితి ॥ హేమాద్రౌ ఋష్యశృంగోక్తేః- తథాస్కాందే ॥ యాంకాంచి
త్సరితంప్రాప్యదద్యాద్దర్భతిలోదకమ్ । ముచ్యతేదశభిఃపాపైస్సమహా
పాతకోపమైః ॥ అత్రవిశేషఃకాశీఖండే ॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేప్రాప్యప్ర
తిపదంతిథిమ్ । దశాశ్వమేధకేస్నాత్వాముచ్యతేసర్వపాతకైః ॥ ఏవంసర్వా
సుతిథిషుక్రమస్నాయీనరోత్తమః । ఆశుక్లపక్షదశమీంప్రతిజన్మాఘముత్సృ
జేత్ ॥ తథా ॥ లింగందశాశ్వమేధేశందృష్ట్వాదశహరాతిథౌ । దశజన్మా
ర్జితైఃపాపైస్త్యజ్యతేనాత్రసంశయః ॥ తథాచభవిష్యోత్తరకాశీఖండయోః ॥
నిశాయాంజాగరంకృత్వానమువోష్యచభక్తితః । పుష్పైర్గంధైశ్చనైవేద్యైః
ఫలైశ్చదశసంఖ్యయా ॥ తథాదీపైశ్చతాంబూలైఃపూజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వి
తః । స్నాత్వాభక్త్యాతుజాహ్నవ్యాందశకృత్వోవిధానతః ॥ దశప్రసృతికృ
ష్ణాంశ్చతిలాన్సర్పిశ్చవైజలే । సక్తుపిండాన్గుడపిండాన్దద్యాచ్చ దశసంఖ్య
యా ॥ తతోగంగాతటేరమ్యేహేమ్నారూప్యేణవాతథా । గంగాయాఃప్ర
తిమాంకృత్వావక్ష్యమాణస్వరూపిణీమ్ ॥ సంస్థాప్యపూజయేద్దేవీంతదలాభే
మృదాపిచ । అథతత్రాప్యశక్తశ్చేల్లిఖిత్వాపిష్టేనవైభువి ॥ వక్ష్యమాణేనమం
త్రేణకుర్యాత్పూజాంవిశేషతః । నారాయణంమహేశంచబ్రహ్మాణంభాస్క
రంతథా ॥ భాగీరథంచనృపతింహిమవంతంనగేశ్వరమ్ । గంధపుష్పాదిభిస్స
మ్యగ్యథాశక్తిప్రపూజయేత్ ॥ దశప్రస్థాంస్తిలాన్దద్యాద్దశవిప్రేభ్యఏవచ ।
దశప్రస్థాన్యవాన్దద్యాద్దశసంఖ్యాగవిస్తథా ॥ ప్రస్థష్షోడశపలాని - పలంతు ॥
ముష్టిమాత్రంపలంస్మృతమితిమహార్ణవేఉక్తం ॥ మత్స్యకచ్ఛపమండూకమ
కరాదిజలేచరాన్ । హంసకారండవబకచక్రటిట్టిభసారసాన్ ॥ కారయిత్వా

యథాశక్తిస్వర్ణేనరజతేనవా । తదలాభేపిష్టమయానభ్యర్చ్యకుసుమాదిభిః॥
గంగాయాంప్రక్షిపేదాజ్యదీపాంశ్చైవప్రవాహయేత్ । పుష్పాద్యైఃపూజ
యేద్గంగాంమంత్రేణానేనభక్తితః॥ ఓం, నమశ్శివాయైనారాయణ్యైదశహ
రాయైగంగాయైనమోనమః ॥ ఇతిమంత్రంతుయోమర్త్యోదినేతస్మిన్దివానిశ
మ్ । జపేత్పంచసహస్రాణిదశధర్మఫలంలభేత్ ॥ కాశీఖండేత్వన్యోమంత్రఉ
క్తః ॥ నమశ్శివాయైప్రథమంనారాయణ్యైపదంతతః । దశహరాయైపదమి
తిగంగాయైమంత్రఏషవై ॥ స్వాహాంతఃప్రణవాదిశ్చభవేద్వింశాక్షరోమనుః।
పూజాదానంజపోహోమోతేనైవమనునాస్మృతమితి॥అత్రగంగాస్తోత్రపా
ఠమపిదశవారంకుర్యాత్ - తదుక్తంభవిష్యే॥ తస్యాందశమ్యామేతచ్చస్తో
త్రంగంగాజలేస్థితః । యఃపఠేద్దశకృత్వస్తుదరిద్రోవాపిచాక్షమః ॥ సోపిత
త్ఫలమాప్నోతిగంగాంసంపూజ్యయత్నతఇతి ॥ స్తోత్రంచప్రతిపదాది దశమీ
పర్యంతందినవృద్ధిసంఖ్యయాపాఠనీయమితిశిష్టాః - అత్రచసర్వోపివిస్తరః-
స్తోత్రాదిచభట్టకృతస్థలీసేతౌరవధేయః - విస్తరభీతేస్తునలిఖ్యతే - ఏవం
కుర్వతఃఫలముక్తంకాశీఖండే॥ ఏవంకృత్వావిధానేనవిత్తశాఠ్యవివర్జితః। ఉ
పవాసీవక్ష్యమాణైర్దశపాపైఃప్రముచ్యతే॥ సర్వాన్కామానవాప్నోతిప్రే
త్యబ్రహ్మణిలీయతఇతిచ ॥ అస్యాంసేతుబంధరామేశ్వరస్యప్రతిష్ఠాదినత్వా
ద్విశేషేణపూజాకార్యా - తదుక్తంస్కాందేసేతుమాహాత్మ్యే ॥ జ్యేష్ఠే
మాసేసితేపక్షేదశమ్యాంబుధహస్తయోః । గరానందేవ్యతీపాతేకన్యాచం
ద్రేవృషేరవౌ ॥ దశయోగేసేతుమధ్యేలింగరూపధరంహరమ్ । రామోవై
స్థాపయామాసశివలింగమనుత్తమమితి॥ ఇతిదశహరా——జ్యేష్ఠశుక్లఏకాదశీ
నిర్జలా- తత్రనిర్జలముపోష్యవిప్రేభ్యోజలకుంభాన్దద్యాదితినిర్ణయామృతే ఉ
క్తం - మదనరత్నేస్కాందే ॥ జ్యేష్ఠేమాసినృపశ్రేష్ఠయాశుక్లైకాదశీశు
భా।నిర్జలంసముపోష్యాత్రజలకుంభాన్సశర్కరాన్ ॥ ప్రదాయవిప్రముఖ్యే
భ్యోమోదతేవిష్ణుసన్నిధౌ——జ్యేష్ఠపౌర్ణమాస్యాం సావిత్రీవ్రతం-తదుక్తం
స్కాందభవిష్యయోః॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేద్వాదశ్యాంరజనీముఖే ఇత్యుప
క్రమ్య । వ్రతంత్రిరాత్రముద్దిశ్యదివారాత్రంస్థిరాభవేదితి ॥ అంతేవ్యుపసం
హృతం॥ జ్యేష్ఠేమాసిసితేపక్షేపూర్ణిమాయాంతథావ్రతమ్ । చీర్ణంపురా
మహాభక్త్యాకథితంతేమయానృపేతి ॥ దాక్షిణాత్యాశ్చైతదేవాద్రియం
తే - ఏతచ్చామావాస్యాయామప్యుక్తంనిర్ణయామృతేభవిష్యే ॥ అమా
యాంచతథాజ్యేష్ఠేవటమూలేమహాసతీ । త్రిరాత్రోపోషితానారీవిధినా

నేనపూజయేత్ ॥ మదనరత్నే త్విదంవాక్యం పంచదశ్యాంతథాజ్యేష్ఠ్యైఇతిపఠిత్వాజ్యేష్ఠపౌర్ణమాస్యాముక్తం - తథా ॥ అశక్తాతుత్రయోదశ్యాంనక్తంకుర్యాజ్జితేంద్రియా । అయాచితంచతుర్దశ్యామమాయాం సముపోషణమితి॥ తత్తుపాశ్చాత్యాఆద్రియంతే- హేమాద్రిసమయోద్యోతాదిషుతుభాద్రపదపూర్ణిమాయాముక్తం-తత్తునేదానీంప్రచరతి-గౌడాస్తు॥ మేషేవావృషభేవాపిసావిత్రీంతాంవినిర్దిశేత్ । జ్యేష్ఠకృష్ణచతుర్దశ్యాంసావిత్రీమర్చయంతియాః॥ వటమూలే సోపవాసాన తావైధవ్యమాప్నుయురితి పరాశరోక్తేశ్చతుర్దశ్యాంప్రదోషేవ్రతం - దినద్వయే తద్వ్యాప్తౌ పరైవేత్యాహుః - తన్నిర్మూలం ॥ అత్ర పూర్ణిమామావాస్యే పూర్వవిద్ధే గ్రాహ్యే ॥ భూతవిద్ధా నకర్తవ్యా అమావాస్యాచ పూర్ణిమా । వర్జయిత్వా మునిశ్రేష్ఠసావిత్రీవ్రత ముత్తమమితి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - స్కాందేపి ॥ భూతవిద్ధాసినీవాలీ నతుతత్రవ్రతంచరేత్ । వర్జయిత్వాతుసావిత్రీవ్రతంతుశిఖివాహన ఇతి ॥ మదనరత్నే బ్రహ్మవైవర్తేపి ॥ ప్రతిపత్పంచమీభూతసావిత్రీవటపూర్ణిమా । నవమీదశమీచైవనోపోష్యాఃపరసంయుతాఇతి ॥ యదాత్వష్టాదశఘటికాచతుర్దశీతదాపరాగ్రాహ్యా ॥ పూర్వవిద్ధైవసావిత్రీవ్రతేపంచదశీతిథిః ॥ నాడ్యోష్టాదశభూతస్య స్యుశ్చేత్తస్యపరేఽహనీతిమాధవః - వస్తుతస్తు ॥ భూతోష్టాదశనాడీభిర్దూషయత్యుత్తరాంతిథిమిత్యస్యవ్రతాంతరేసావకాశత్వాద్విశేషః ప్రవృత్తపూర్వవిద్ధావిధాయకవచనేన తస్యబాధాదష్టాదశనాడీవేధోపిపూర్వైవేత్యయుంపంథాస్సాధుః - అత్రపూర్ణిమాసురోధేనైవయథాత్రిరాత్రసంపత్తిర్భవతి, తథాత్రయోదశ్యాదిగ్రాహ్యాం - తస్యాఃప్రధానత్వాత్ - అయంనిర్ణయోమాయామపిజ్ఞేయః - పారణంతుపూర్ణిమాంతేకార్యం - అత్రస్త్రీవ్రతేషువిశేషాఃపరిభాషాయాముక్తాః-అత్రవిశేషోభవిష్యే ॥ గృహీత్వావాలుకాంపాత్రేప్రస్థమాత్రాంయథస్థిరాత తోవంశమయేపాత్రేవస్త్రయుగ్మేనవేష్టితే ॥ సావిత్రీప్రతిమాంకుర్యాత్సౌవర్ణీంవాపిమృన్మయీమ్ । సార్ధంసత్యవతాసాధ్వీంఫలనైవేద్యదీపకైః ॥ రజన్యాఃకంఠసూత్రైశ్చశుభైఃకుంకుమకేసరైః ॥ పూజయేదితిశేషః - రజనీహరిద్రా - కంఠసూత్రంసౌభాగ్యతంతుః॥ సావిత్ర్యాఖ్యానకంవాపివాచయీతద్విజోత్తమైః । రాత్రౌజాగరణంకృత్వా ప్రభాతేవిమలేతతః ॥ తామపిబ్రాహ్మణేదత్వాప్రణిపత్యక్షమాపయేత్॥ మంత్రస్తు॥ సావిత్రీయంమయాదత్తాసహిరణ్యామహాసతీ। బ్రహ్మణఃప్రీణనార్థాయబ్రాహ్మణఃప్రతిగృహ్య

తామ్ ॥ వ్రతేనానేన రాజేంద్ర వైధవ్యం నాప్నుయాత్క్వచిదితి ॥ జ్యేష్ఠపౌర్ణమాస్యాం విశేష ఆదిత్యపురాణే ॥ జ్యేష్ఠే మాసి తిలాన్దద్యాత్పౌర్ణమాస్యాం విశేషతః । అశ్వమేధస్య యత్పుణ్యం తత్ప్రాప్నోతి న సంశయః ॥ విష్ణురపి ॥ జ్యేష్ఠీ జ్యేష్ఠాయుతా చేత్స్యాత్తస్యాం ఛత్రోపానత్ప్రదానేన నరో నరాధిపత్యమాప్నోతీతి ॥ హేమాద్రౌ జ్యోతిషే ॥ ఐంద్రే గురుశ్శశీ చైవ ప్రాజాపత్యే రవిస్తథా । పూర్ణిమా జ్యేష్ఠమాసస్య మహాజ్యేష్ఠీ ప్రకీర్తితేతి ॥ ఇయం మన్వాదిరపి సా పూర్వాహ్ణికీ గ్రాహ్యా - విశేషస్తు చైత్రే ఉక్తః - తథాపరార్కే వామనపురాణే ॥ ఉదకుంభాంబుదానం చ తాళవృంతం సచందనమ్ । త్రివిక్రమస్య ప్రీత్యర్థం దాతవ్యం జ్యేష్ఠమాసి త్వితి ॥ ఇతి నిర్ణయసింధౌ, జ్యేష్ఠమాసనిర్ణయః — మిథునసంక్రాంతౌ పరాః షోడశఘటికాః పుణ్యకాలః - రాత్రౌ తు ప్రాగేవోక్తం - ఆషాఢశుక్లద్వితీయాయాం రథోత్సవః - తదుక్తం తిథితత్త్వే స్కాందే ॥ ఆషాఢస్య సితే పక్షే ద్వితీయా పుష్యసంయుతా । తస్యాం రథే సమారోప్య రామం వై భద్రయా సహ ॥ యాత్రోత్సవం ప్రవర్త్యార్థ ప్రీణయేత్ద్విజాన్బహూన్ ॥ తథా ॥ ఋక్షాభావే తిథౌ కార్యా యాత్రా సా మ పుణ్యదా ॥ ఆషాఢశుక్లదశమీ పౌర్ణమాసీ చ మన్వాదిః - సా చ పూర్వాహ్ణవ్యాపినీ గ్రాహ్యేతి ప్రాగుక్తం - ఆషాఢశుక్లద్వాదశ్యామనురాధా యోగరహితాయాం పారణం కుర్యాత్ - తదుక్తం భవిష్యే ॥ ఆభాకాసితపక్షేషు మైత్రశ్రవణరేవతీ । సంగమే న హి భోక్తవ్యం ద్వాదశద్వాదశీర్హరేత్ ॥ అస్యార్థః- అషాఢభాద్రపదకార్తికశుక్లద్వాదశీష్వనురాధా శ్రవణ రేవతీయోగే పారణం న కుర్యాదితి- అత్ర యద్యప్యేతావదేవోక్తం- తథాప్యనురాధా ప్రథమపాద ఏవ వర్జ్యః - తదుక్తం విష్ణుధర్మే ॥ మైత్రాద్యపాదే స్వపితీహ విష్ణుః పౌష్ణాంత్యపాదే ప్రతిబోధమేతి । శ్రుతేశ్చ మధ్యే పరివర్తమేతి సుప్తప్రబోధ పరివర్తనమేవ వర్జ్యమితి ॥ వస్తుతస్తు పూర్వవచనమిదం చ నిర్మూలం - అత్రైవ విష్ణుశయనోత్సవ ఉక్తో హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ ఏకాదశ్యాం తు శుక్లాయామాషాఢే భగవాన్హరిః । భుజంగశయనే శేతే క్షీరార్ణవజలే సదేతి ॥ కల్పతరౌ యమః ॥ క్షీరాబ్ధౌ శేషపర్యంకే ఆషాఢ్యాం సంవిశేద్ధరిః । నిద్రాం త్యజతి కార్తిక్యాం తయోస్సంపూజయేత్సదా ॥ బ్రహ్మహత్యాదికం పాపం క్షిప్రమేవ వ్యపోహతి । హింసాత్మకైస్తు కిం తస్య యజ్ఞైః కార్యం మహాత్మనః ॥ ప్రస్వాపే చ ప్రబోధే చ పూజితో యేన కేశవః ॥ టోడరానందేపి స్కాందే ॥ ఆషా

ఫశుక్లైకాదశ్యాంకుర్యాత్సర్వస్వమహోత్సవమ్ ॥ అయంద్వాదశ్యామప్యు
క్తేః ॥ ఆభాకాసితపక్షేషుమైత్రశ్రవణరేవతీ । ఆదిమధ్యావసానేషుప్రస్వా
పావర్తనోత్సవాః ॥ నిశిస్వాపోదివోత్థానంసంధ్యాయాంపరివర్తనమ్ ॥ అ
త్రపాదయోగేపిద్వాదశ్యామేవకారయేత్ ॥ అభాకాద్యేషుమాసేషుమిథు
నేమాధవస్యచ । ద్వాదశ్యాంశుక్లపక్షేచప్రస్వాపావర్తనోత్సవా ఇతిభవి
ష్యోక్తేః॥ద్వాదశ్యాంసంధిసమయేసతుతారాణామసంభవే। అభాకాసితప
క్షేషుశయనావర్తకాదికమితివారాహోక్తేశ్చ ॥ ద్వాదశ్యామిత్యత్రాపిపార
ణాహోమాత్రంవివక్షితం ॥ పారణాహేపూర్వరాత్రేఘటాదీన్వారయు
స్మృహురితిరామార్చనచంద్రికోక్తేః - అత్రైకాదశీద్వాదశ్యోర్దేశభేదేనవ్య
వస్థా - ఇదంచమలమాసేనకార్యం ॥ ఈశానస్యబలేర్విష్ణోశ్శయనంపరివర్త
నమితికాలాదర్శేనిషేధాత్ ॥ యదపి॥ ఏకాదశ్యాంతుగృహ్ణీయాత్సంక్రాం
తౌకర్కటస్యచ । ఆషాఢ్యాంవాసరోభక్త్యాచాతుర్మాస్యవ్రతక్రియామితి॥
హేమాద్రౌబ్రహ్మవైవర్తేతదపిమలమాసేనేతిద్రష్టవ్యం॥ మిథునస్థోయదా
భానురమావాస్యాద్వయంస్పృశేత్ । ద్విరాషాఢస్సవిజ్ఞేయోవిష్ణుస్స్వపితి
కర్కటఇతితత్రైవమోహశూలోత్తరోక్తేః- అత్రైవచాతుర్మాస్యవ్రతా
రంభఉక్తోభారతే ॥ ఆషాఢేతుసితేపక్షేఏకాదశ్యాముపోషితః । చాతుర్మా
స్యవ్రతంకుర్యాద్యత్కించిన్నియతోనరఇతి - అస్యనిత్యత్వంతత్రైవోక్తం॥
వార్షికాంశ్చతురోమాసాన్వాహయేత్కేనచిన్నరః । వ్రతేననోచేదాప్నో
తికిల్బిషంవత్సరోద్భవమ్ ॥ అసంభవేతులార్కేపికర్తవ్యంతత్ప్రయత్నత ఇ
తి - తేనాషాఢశుక్లైకాదశ్యాంద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవారంభః స
మాప్తిస్తుకార్తికశుక్లద్వాదశ్యామేవ - తదుక్తంహేమాద్రౌభారతే ॥ చ
తుర్థాగృహ్యవైచీర్ణంచాతుర్మాస్యవ్రతంనరః । కార్తికేశుక్లపక్షేతుద్వాద
శ్యాంతత్సమాపయేదితి ॥ అస్యారంభశ్శుక్రాస్తాదావపికార్యః॥ నష్టేశవంస
మాథ్యంచశుక్రగురోర్వ్రైవాతిథేః । ఖండత్వంచింతయేదాదౌచాతుర్మాస్య
విధౌనరఇతిహేమాద్రౌవృద్ధగార్గ్యోక్తేః - ఇదంచద్వితీయాద్యారంభవిష
యం - ప్రథమారంభస్తునభవత్యేవ - ఆశౌచమధ్యేపి ద్వితీయాద్యారంభో
భవతి ॥ అశుచిర్వాశుచిర్వాపియదిస్త్రీయదివాపుమాన్ । వ్రతమేతన్నరః
కృత్వాముచ్యతేసర్వపాతకైరితిభార్గవార్చనదీపికాయాంస్కాందోక్తేః॥ ఆ
రబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమితి విష్ణువచనాచ్చ ॥ యత్తు ॥ అసం

క్రాంతింతథామాసంద్దైవేపిత్ర్యేచకర్మణి । మలమాసమశౌచంచ వర్జయే
స్మృతిమాన్నరఇతి ॥ హేమాద్రౌచాతుర్మాస్యవ్రతప్రకరణేభవిష్యవచనం-త
త్పూపాసానుమంత్రణ మంత్రవదసంబద్ధం మత్స్యపఠితమితిజ్ఞేయం - అన్యథా
పిత్ర్యస్యపూర్వోక్తస్యవివాహాదేశ్చ చాతుర్మాస్యవ్రతేకః ప్రసంగః - ప్రక
రణనివేశేపివాప్రథమారంభవిషయంజ్ఞేయం - కేచిత్తుప్రతివర్షంచాతుర్మా
స్యవ్రతప్రయోగాణాం భిన్నత్వాదాశౌచాదిపాతేద్వితీయాదిప్రయోగోనభ
వత్యేవేత్యాహుః - తన్న ॥ ప్రతివర్షంచయఃకుర్యాదేవంవై సంస్మరన్ హరి
మ్ । దేహాంతేఽతిప్రదీప్తేనవిమానేనార్కవర్చసా ॥ మోదతేవిష్ణులోకేఽ
సౌయావదాభూతసంప్లవమితి హేమాద్రౌభవిష్యవచనాదిత్యాస్తాం
విస్తరః - ఇదంచశివభక్తాదిభిరపికార్యం ॥ శివేవాభక్తిసంయుక్తో భానౌ
వాగణనాయకే । కృత్వావ్రతస్యనియమంయథోక్తఫలభాగ్భవేదితి బ్రహ్మ
వైవర్తాత్ - వ్రతగ్రహణప్రకారస్తు హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ మహాపూ
జాంతతఃకుర్యాద్దేవదేవస్యచక్రిణః। జాతీకుసుమమాలాభిర్మంత్రేణానేనపూ
జయేత్ ॥ సుప్తేత్వయిజగన్నాథేజగత్సుప్తంభవేదిదమ్ । విబుద్ధేచవిబుద్ధ్యే
తప్రసన్నోమేభవాచ్యుత ॥ ఏవంతాంప్రతిమాంవిష్ణోఃపూజయిత్వాస్వయం
నరః । ప్రభాషేతాగ్రతోవిష్ణోఃకృతాంజలిపుటస్తథా ॥ చతురోవార్షికా
న్మాసాన్దేవస్యోత్థాపనావధి । ఇమంకరిష్యేనియమంనిర్విఘ్నంకురుమేచ్యుత॥
ఇదంవ్రతంమయాదేవగృహీతంపురతస్తవ । నిర్విఘ్నంసిద్ధిమాయాతు ప్రసా
దాత్తవకేశవ ॥ గృహీతేస్మిన్వ్రతేదేవపంచత్వంయదిమేభవేత్ । తదాభ
వతుసంపూర్ణంత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దన॥ గృహీతేస్మిన్వ్రతేదేవ యద్యపూర్ణే
మృతోహ్యహమ్ । తన్మేభవతుసంపూర్ణంత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దనేతి ॥ తత్ర
భార్గవార్చనదీపికాయాంనృసింహపరిచర్యాయాంచభవిష్యే ॥ శ్రావణేవర్జ
యేచ్ఛాకందధిభాద్రపదేతథా । దుగ్ధమాశ్వయుజేమాసికార్తికేద్విదళంత్య
జేదితి ॥ స్కాందేపిచాతుర్మాస్యకల్పే॥ చత్వార్యేతానినిత్యానిచతురాశ్రమ
వర్తినామ్ । ప్రథమేమాసికర్తవ్యంనిత్యంశాకవ్రతంనరైః ॥ ద్వితీయేమాసిక
ర్తవ్యందధివ్రతమనుత్తమమ్ । పయోవ్రతంతృతీయేతు చతుర్థేపినిశామయ ॥
ద్విదళంబహుబీజంచవృంతాకంచవివర్జయేత్ । నిత్యాన్యేతానివిప్రేంద్రవ్ర
తాన్యాహుర్మనీషిణః ॥ జంబీరంరాజమాషాంశ్చమూలకంరక్తమూలకమ్।
కూశ్మాండంచేక్షుదండంచచాతుర్మాస్యేత్యజేద్బుధః ॥ తథా ॥ విశేషాద్బ
దరీంధాత్రీంకూశ్మాండంతింత్రిణీంత్యజేత్ । జీర్ణంధాత్రీఫలంగ్రాహ్యంక

థంచిత్కాలయశోధనమితి ॥ తీర్థసౌఖ్యేస్కాందే॥ వార్షికాంశ్చతురోమాసా
న్ప్రసుప్తేవై జనార్దనే । మంచఖట్వాదిశయనంవర్జయేద్భక్తిమాన్నరః ॥ అ
నృతౌవర్జయేద్భార్యాంమాంసంమధుపరోదనమ్ । పటోలంమూలకంచైవ
వృంతాకంచనభక్షయేత్ ॥ అభక్ష్యంవర్జయేద్దూరాన్మసూరంసితసర్షపమ్ ।
రాజమాషాన్కులుత్థాంశ్చఆశుధాన్యంచసంత్యజేత్ ॥ శాకందధిపయోమా
షాఞ్ఛ్రావణాదిషుసంత్యజేత్ ॥ అత్రత్యజేదితివర్జనసంకల్పరూపఃపర్యవా
సోజ్ఞేయఃవ్రతోపక్రమాత్ • అత్రకేచిచ్ఛాకాఖ్యంపత్రపుష్పాదీత్యమరకోశ
స్యశక్యతేశితుమనేనేతిశాకఇతిక్షీరస్వామినావ్యాఖ్యానాత్ - వ్యంజనమా
త్రస్యనిషేధమాచక్షతే - అన్యేతుశాకశబ్దస్యపత్రాదిదశవిధశాకే యోగ
రూఢత్వాత్ - యోగాచ్చరూఢేర్బలీయస్త్వాత్సూపాదీనామపి త్యాగాప
త్తేశ్చతత్ప్రత్యాచక్షతే - తేన ॥ మూలపత్రకరీరాగ్ర ఫలకాండాధిరూఢ
కాః । త్వక్పుష్పంకవచంచేతిశాకందశవిధంస్మృతమ్ ॥ ఇతిక్షీరస్వామినోక్త
స్యశాకస్యనిషేధఇతి - అధిరూఢకఅంకురః - వస్తుతస్తు ॥ తత్తత్కాలో
ద్భవాశ్శాకావర్జనీయాఃప్రయత్నతః । బహుబీజమబీజంచవికారిచవివర్జయే
దితిభవిష్యవచనాత్తత్తత్కాలోత్పన్నానాందశవిధశాకానాంనిషేధః - అ
త్రతత్కాలోద్భవజాతీయత్వంవివక్షితం - తేనాతపాదిశోషితానాంవర్షాం
తరోద్భవానామపినిషేధః - అత్రతత్కాలోద్భవత్వమాత్రంవివక్షితం నతు
తన్మాత్రకాలోద్భవత్వంగౌరవాత్ - తేనాన్యకాలోద్భవానాంతత్కాలో
ద్భవానాంచబింబాదీనాంనిషేధః - •అత్రతత్కాలోద్భవాఇతి వీప్సావశా
త్స్వస్వకాలోద్భవానాంసర్వేషాంనిషేధఇతినిష్కర్షః - బహుబీజమిత్యనే
కబీజమితికేచిత్ - ఇతరావయవాపేక్షయా బీజావయవాయత్రబహవస్త
దిత్యన్యే - అబీజంకదళ్యాది - వస్తుతస్తు - ఇదంమహానిబంధేష్వభావాన్ని
ర్మూలమేవ - ఆచారప్రదీపే ॥ వృంతాకంచకళింగంచబిల్వోదుంబరభిస్స
టాః । ఉదరేయస్యజీర్యంతితస్యదూరతరోహరిః ॥ తథాపరార్కేదేవలః॥
బ్రహ్మచర్యంతథాశౌచంసత్యమామిషవర్జనమ్ । వ్రతేష్వేతానిచత్వారివ
రిష్ఠానీతినిశ్చయః ॥ ఆమిషానిచోక్తాని రామార్చనచంద్రికాయాంపాద్మే ॥
ప్రాణ్యంగచూర్ణంచర్మాంబుజంబీరంబీజపూరకమ్ । అయజ్ఞశిష్టమాషాది
యద్విష్ణోరనివేదితమ్ ॥ దగ్ధమన్నంమసూరంచమాంసంచేత్యష్టధామిషమ్ ।
రుచ్యంతత్రద్దేశలభ్యాంసుప్తేదేవేవివర్జయేత్॥ పాద్మే, కార్తికమాహాత్మ్యే॥
గోఛాగీమహిషీదుగ్ధాదన్యదుగ్ధాదిచామిషమ్ । ధాన్యేమసూరికాఃప్రోక్తాః

అన్నంపర్యుషితంతథా ॥ ద్విజక్రీతారసాస్సర్వేలవణంభూమిజంతథా। తా
మ్రపాత్రస్థితంగవ్యంజలంపల్వలసంస్థితమ్ ॥ ఆత్మార్థంపాచితంచాన్నంఆమి
షంతత్స్మృతంబుధైః ॥ తథా ॥ నిష్పావాన్రాజమాషాంశ్చమసూరంసంధి
తానిచ । వృంతాకంచకళింగంచసుప్తేదేవేవిసర్జయేత్ ॥ సంధితానిలవణ
శాకాదీని ॥ తత్రైవవిష్ణుధర్మే ॥ చతుర్ష్వపిహిమాసేషుహవిష్యాశీసపాప
భాక్ ॥ హవిష్యాణితుపృథ్వీచంద్రోదయేభవిష్యే ॥ హైమంతికంసితాస్వి
న్నంధాన్యంముద్గాయవాస్తిలాః । కలాయకంగునీవారవాస్తుకంహిలమో
చికా ॥ షష్టికాకాలశాకంచమూలకంకేముకేతరత్ । కందస్సైంధవసాము
ద్రేగవ్యేచదధిసర్పిషీ ॥ పయోనుద్ధృతసారంచపనసామ్రహరీతకీ । పిప్పలీజీ
రకంచైవనాగరంగంచతింత్రిణీ ॥ కదళీలవలీధాత్రీఫలాన్యగుడమైక్షవమ్ । అ
తైలపక్వంమునయోహవిష్యాణిప్రచక్షతేఇతి ॥ సితాస్విన్నం, అనూష్మప
క్వంధాన్యంచతండులాః - కేముకంకేముతాఇతిప్రాచ్యేషుప్రసిద్ధఃకందః॥ క
లాయస్తుసతీనకఇత్యమరః - వటురీఇతిప్రసిద్ధంధాన్యం- మదనరత్నేప్యేవం,
అగస్త్యసంహితాయాం, హైమంతాద్యుక్త్వా ॥ నారికేళఫలంచైవకదళీలవ
లీతథా । ఆమ్రమామలకంచైవపనసంచహరీతకీ॥ వ్రతాంతరప్రశస్తంచహ
విష్యంమన్వతేబుధాః ॥ అన్యాన్యపివ్రతాన్యుక్తానిహేమాద్రౌభవిష్యే॥ స్త్రీ
వాసరోవామద్భక్త్యోథర్మార్థంసుదృఢవ్రతః । గృహ్ణీయాన్నియమాన్తాన్
దంతధావనపూర్వకాన్ ॥ తేషాంఫలానివక్ష్యామితత్కర్తౄణాంపృథక్పృ
థక్ । మధురస్వరోభవేద్రాజాపురుషోగుడవర్జనాత్ ॥ తైలస్యవర్జనాద్రా
జన్సుందరాంగఃప్రజాయతే । కటుతైలపరిత్యాగాచ్ఛత్రునాశఃప్రజాయ
తే ॥ యోగాభ్యాసీభవేద్యస్తుసబ్రహ్మపదమాప్నుయాత్ । తాంబూలవర్జ
నాద్భోగీరక్తకంఠశ్చజాయతే॥ ఘృతత్యాగాచ్చలావణ్యంసర్వస్నిగ్ధతనుర్భ
వేత్ । శాకపత్రాశనాద్భోగీఅపక్వాదోమలోభవేత్ ॥ భూమౌప్రస్తర
శాయీచవిప్రోమునివరోభవేత్ । ఏకాంతరోపవాసేనబ్రహ్మలోకేమహీ
యతే ॥ ధారణాన్నఖరోమ్ణాంచగంగాస్నానఫలంలభేత్ । మౌనవ్రతీభవే
ద్యస్తుతస్యాజ్ఞాస్ఖలితాభవేత్ ॥ భూమౌభుక్తేసదాయస్తుసపృథివ్యాఃప
తిర్భవేత్ । ప్రదక్షిణాశతంయస్తుకరోతిస్తుతిపాఠకః॥ హంసయుక్తవిమా
నేనసచవిష్ణుపురంవ్రజేత్ । అయాచితేనప్రాప్నోతిపుత్రాన్ధర్మాన్విశేష
తః ॥ షష్ఠాన్నకాలభోక్తాయఃకల్పస్థాయీభవేదితి । పర్వేషుయోనరోభు
క్తేకురుక్షేత్రఫలంలభేత్ ॥ గుడవర్జీనరోదద్యాత్తద్ఘృతంతామ్రభాజన

మ్ । సహిరణ్యం నరశ్శ్రేష్ఠలవణస్యాఢ్యయం విధిః ॥ సుప్తేదేవేతుయోభ[illegible]శ్శివస్యాంగణమర్చయేత్ । పంచవర్ణైస్తుయోనిత్యం స్వస్తికైః పద్మకైస్తథా ॥ సయాతిరుద్రలోకం హి గాణపత్యమవాప్నుయాత్ ॥ అథైషాం సమాప్తౌ కార్తిక్యాం దానాని - ఏకభక్తవ్రతే దంపతీ సంపూజ్య ధేనుర్దేయా - నక్తే వస్త్రయుగం - ఏకాంతరోపవాసే గౌః - భూశయనే శయ్యా - షష్ఠకాలభోజనే గౌః - వ్రీహిగోధూమాదిత్యాగే హైమవ్రీహ్యాది - కృచ్ఛ్రే గోయుగ్మం - శాకాశనే గౌః పయోవ్రతే చ - దధిమధుఘృతవ్రతేషు వాసో గౌశ్చ - బ్రహ్మచర్యే స్వర్ణమూర్తిః - తాంబూలవ్రతే వాసో యుగం మానే ఘృతకుంభో వస్త్రయుగం ఘంటా చ, దేవాగ్రే రంగమాలికాకరణే ధేనుర్హైమపద్మం చ - దీపికావ్రతే దీపికా వాసో యుగం చ భూమిభోజనే పర్ణభోజనే చ కాంస్యపాత్రం గౌశ్చ - చతుష్పథదీపే గోగ్రాసే చ గోవృషౌ - ప్రదక్షిణాశతే వస్త్రం అనుక్తేషు స్వర్ణం గౌశ్చేత్యాది హేమాద్రౌ జ్ఞేయం - తథా చ భార్గవార్చనదీపికాయాం పాద్మే ॥ శయనీబోధినీమధ్యే శమీదూర్వాపమార్గకైః । భృంగరాజేన దేవాంస్తు నార్చయీత కదాచన ॥ హేమాద్రౌ పాద్మే ॥ ఆషాఢాదిచతుర్మాసానభ్యంగం వర్జయేన్నరః । సమాప్తౌ చ పునర్దద్యాత్తిలతైలయుతం ఘటమ్ ॥ ఆషాఢాదిచతుర్మాసం వర్జయేన్నఖకృంతనమ్ । వృంతాకం గృంజనం చైవ మధుసర్పిర్ఘటాన్వితమ్ ॥ కార్తిక్యాం తత్పునర్హైమం బ్రాహ్మణాయ నివేదయేత్ । అన్యాన్యపి కేశకర్తనాది వర్జనసంకల్పానురూపాణి పృథ్వీచంద్రోదయే జ్ఞేయాని ॥ టోడరానందే స్కాందే ॥ ఏకాంతరం ద్వ్యంతరం వా కుర్యాన్మాసోపవాసకమ్ । అనోదనం ఫలాహారం నక్తవ్రతమథాపి వా ॥ అత్రైవ తప్తముద్రాధారణముక్తం రామార్చనచంద్రికాయాం భవిష్యే ॥ శయన్యాం చైవ బోధిన్యాం చక్రతీర్థే తథైవ చ । శంఖచక్రవిధానేన వహ్నిపూతో భవేన్నర ఇతి - అతప్తతనూర్నతదామో అశ్నుతే ఇతి ఋగ్వేదాత్ - స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యస్తస్మాత్పుమానాత్మహితాయ హరిం భజేత్ - సుశ్లోకమౌలేర్వార్మాణ్యగ్నినా సందధత ఇతి శతపథశ్రుతేః ॥ ప్రతద్విష్ణో అబ్జచక్రే సుతప్తే జన్మాంభోధీతర్తవే చర్షణీంద్రాః । మూలే బాహ్వోర్దధత్యే పురాణా తు లింగాన్యంగే తప్తాయుధాన్యర్పయంత ఇతి సామవేదాత్ ॥ అగ్నిహోత్రం యథా నిత్యం వేదస్యాధ్యాయనం తథా । బ్రాహ్మణస్య తథైవేదం తప్తముద్రాదిధారణమితి పద్మపురాణాచ్చేతి ॥ బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యః శూద్రో వా యది వేతరః । శంఖముద్రాంకితతనుస్తులసీమంజరీధరః ॥ గోపీచందనలిప్తాంగో దృష్ట

శ్చైత్తదఘుంకృతః ॥ ఇతికాశీఖండాత్ - తత్ప్రకారస్తు రామార్చనచంద్రికాతోఽజ్ఞేయః - పృథ్వీచందోదయాదయస్తు ॥ యస్తుసంతప్తశంఖాది లింగచిహ్నతనుర్నరః । ససర్వయాతనాభోగీ చండాలోజన్మకోటిషు ॥ ద్విజంతు తప్తశంఖాదిలింగాంకితతనుర్నరః । సంభాష్యరౌరవంయాతి యావదింద్రాశ్చతుర్దశేతిబృహన్నారదీయోక్తేః ॥ శంఖచక్రాద్యంకనంచగీత నృత్యాదికం తథా । ఏకజాతేరయంధర్మోనజాతుస్యాద్ద్విజన్మనః। శంఖచక్రేమృదాయస్తుకుర్యాత్తప్తాయసేనవా ॥ సశూద్రవద్బహిష్కార్య స్సర్వస్మాద్ద్విజకర్మణః । యథాశ్మశానజంకాష్ఠమనర్హంసర్వకర్మసు ॥ తథాచక్రాంకితోవిప్రస్సర్వకర్మసుగర్హితః ॥ తథా ॥ శివకేశవయోరంకా ఞ్శూలచక్రాదికాన్ద్విజః । నధారయేతమతిమాన్వైదికేవర్త్మనిస్థితఇతి విష్ణ్వాశ్వలాయనాదివచనాత్ - ఋగ్వేదాదిశ్రుతీనామన్యార్థత్వాదన్యశ్రుతీనాంచాసత్త్వాత్ - చక్రాదిధారణంశూద్రవిషయమిత్యాహుః - నృత్యంచోదరార్థంనిషిద్ధమితిశ్రీధరస్వామీయస్యాపినిషేధస్య ప్రాప్తిసాపేక్షత్వాద్విధింవినాచతదయోగాదుపజీవ్యవిరోధేనసతాపశంకిరోతీతివద్వికల్పోప్యయుక్తస్తథాప్యేకజాతేరయం ధర్మఇత్యనేనసామాన్యవాక్యానాముపసంహారాత్ ద్విజాతినిషేధో నిత్యానువాద ఇతితదాశయః - అత్రశిష్టాచారఏవసంకటపాశనిస్సరణ సృణిరితిసంక్షేపః— ఆషాఢపౌర్ణమాస్యాంకోకిలావ్రతముక్తం హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ ఆషాఢపౌర్ణమాస్యాంతుసంధ్యాకాలేహ్యుపస్థితే । సంకల్పయేన్మాసమేకం శ్రావణేప్రత్యహంహ్యహమ్ ॥ స్నానంకరిష్యేనియతాబ్రహ్మచర్యస్థితాసతీ । భోక్ష్యామినక్తంభూశయ్యాంకరిష్యేప్రాణినాందయామితి॥ అస్యానక్తవ్రతత్వాత్సాయాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యా - అత్రైవశివశయనోత్సవఉక్తో హేమాద్రౌవామనపురాణే ॥ పౌర్ణమాస్యాముమానాథస్స్వపతేచర్మసంస్తరే। వైయ్యాఘ్రేచజటాభారంసముద్గ్రథ్యాహివర్మణా॥ మదనరత్నేప్యేవం - ఇయంచప్రదోషవ్యాపినీ - అత్రైవవ్యాసపూజోక్తా - తత్రత్రిముహూర్తాచేత్పరైవేతిసన్న్యాసపద్ధతౌ ॥ త్రిముహూర్తాధికంగ్రాహ్యాం సర్వక్షౌరప్రణామయోరితివచనాత్ ॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, ఆషాఢమాసనిర్ణయః—కర్కసంక్రాంతౌపూర్వంత్రింశద్దండాఃపుణ్యకాలః - సూర్యోదయోత్తరంసంక్రమేతుపరతఏవ పుణ్యంరాత్రౌతునిశీథాత్ప్రాక్పరతశ్చ సంక్రమేఽపరార్కే— హేమాద్ర్యనంతభట్టాది మతేపూర్వోత్తరదినయోః పంచనాడ్యఃపుణ్యకాలః ॥ ధనుర్మీనావతిక్రమ్యకన్యాంచమిథునంతథా ॥ పూర్వా

పరవిభాగేనరాత్రౌసంక్రమతేరవిః ॥ దినాంతేపంచనాడ్యస్తు తదాపుణ్యత
మాస్స్మృతాః । ఉదయేపితథాపంచదైవేపిత్ర్యేచ కర్మణీతిస్కాందో
క్తేః - పూర్వాపరవిభాగేనేతిమకరకర్కభిన్నసంక్రాంతిపరం - వక్ష్యమా
ణవచోవిరోధాదిత్యుక్తం మదనరత్నే తేనాయమర్థః - రాత్రౌపూర్వభా
గేమకరేఉదయేపంచనాడ్యఃపుణ్యకాలః- రాత్రావపరభాగేకర్కేదినాం
తేపంచనాడ్యఃపుణ్యకాలః - విషువతోస్తుపూర్వదినేపంచాపరదినేచ పంచే
తివాక్యాంతరానురోధాత్తేన హేమాద్రిమాధవయో స్సర్వవచనానాం
చావిరోధః - మాధవమతేత్వర్ధరాత్రేతదూర్ధ్వంవాసంక్రాంతౌ దక్షిణా
యనే పూర్వమేవదినంగ్రాహ్యం - యావన్నోదయతేరవిరితి వృద్ధగార్గ్యో
క్తేః ॥ మిథునాత్కర్కసంక్రాంతిర్యదిస్యాదంశుమాలినః । ప్రభాతేవానిశీ
థేవాతదాపుణ్యంతుపూర్వతఇతి భవిష్యోక్తేశ్చపూర్వదినఏవ పుణ్యందాక్షి
ణాత్యాస్త్వేతదేవాద్రియంతే - అత్రరాత్రావపిస్నానాది భవతీత్యుక్తం
ప్రాక్ - అత్రదానోపవాసాదిపూర్వముక్తం - తథాకర్కేకేశాదికర్తనం
నిషిద్ధం ॥ కుంభేకర్కటకేవాపికన్యాయాంకార్ముకేరవౌ। రోమఖండంగృహ
స్థస్యపితౄన్ప్రాశయతేయమఇతి సుమంతువచనాదిత్యుక్తం జీవత్పితృకనిర్ణ
యేగురుభిః—అథనదీనాంరజోదోషః - హేమాద్రౌవత్రిః ॥ సింహకర్క
టయోర్మధ్యేసర్వానద్యోరజస్వలాః । నస్నానాదీనికర్మాణితాసుకుర్వీతమా
నవః ॥ ఇదంచక్షుద్రనదీషు ॥ సింహకర్కటయోర్మధ్యేసర్వానద్యో రజస్వ
లాః । తాసుస్నానంనకుర్వీతవర్జయిత్వాసముద్రగాఇతివ్యాఘ్రోక్తేః - మా
త్స్యేత్వగస్త్యోదయావధిత్వముక్తం ॥ యావన్నోదేతిభగవాన్ దక్షిణాశావి
భూషణః ॥ తావద్రజోమహానద్యః కరతోయాఃప్రకీర్తితాః ॥ కరతోయా
అల్పతోయాః - తథాకాత్యాయనః ॥ యాశ్శోషముపగచ్ఛంతిగ్రీష్మేకుసరి
తోభువి । తాసుప్రావృషిసస్నాయాదపూర్ణేదశవాసరే॥ ఇదంచాపదిస్మృ
తిసంగ్రహే ॥ ధనుస్సహస్రాణ్యష్టౌతుగతిర్యాసాంనవిద్యతే । నతానదీశబ్ద
వహాగర్తాస్తాఃపరికీర్తితాః ॥ మహానదీషుతుభవిష్యేఉక్తం ॥ ఆదౌతుకర్క
టేదేవిమహానద్యోరజస్వలాః । త్రిదినంచచతుర్థేహ్నిశుద్ధాస్యుర్జాహ్నవీయ
థా ॥ మహానద్యశ్చబ్రాహ్మే ॥ గోదావరీభీమరథీ తుంగభద్రాచవేణికా ।
తాపీపయోష్ణీవింధ్యస్యదక్షిణేతుప్రకీర్తితాః ॥ భాగీరథీనర్మదాచ యమునా
చసరస్వతీ । విశోకాచవితస్తాచవింధ్యస్యోత్తరసంస్థితాః ॥ ద్వాదశైతా
మహానద్యోదేవర్షిక్షేత్రసంభవాః ॥ మదనరత్నేపురాణాంతరే ॥ మహాన

ద్యోదేవికాచ కావేరీవంజరాతథా । రజసాతుప్రదుష్టాస్స్యుః కర్కటాదౌ త్ర్యహంనృప ॥ కాత్యాయనః ॥ కర్కటాదౌరజోదుష్టాగోమతీ వాసరత్రయమ్ । చంద్రభాగాసతీసింధుస్సరయూర్నర్మదాతథా ॥ ఇదంగంగాద్యతిరిక్తవిషయం ॥ గంగాచయమునాచైవప్లక్షజాతా సరస్వతీ । రజసానాభిభూయంతే యేచాన్యేనదసంజ్ఞితాః ॥ శోణసింధుహిరణ్యాఖ్యాః కోకలోహితఘర్ఘరాః । శతద్రూశ్చనదాస్సప్తపావనాఃపరికీర్తితాః॥ ఇతిదేవలోక్తేః - యత్తు ॥ ప్రథమంకర్కటేదేవి త్ర్యహంగంగారజస్వలేత్యాదివచనం, తజ్జాహ్నవీభిన్నగోదావర్యాదిగంగాంతరపరమితిమదనరత్నే - అన్యేత్వంతర్గతరజోవిషయం ॥ గంగాధర్మద్రవఃపుణ్యాయమునాచసరస్వతీ । అంతర్గతరజోదోషాస్సర్వావస్థాసుచామలాఇతినిగమోక్తేః - తీరవాసినాంతురజోదోషోనాస్తి - సతుతత్తీరవాసినామితినిగమోక్తేః - రజోదుష్టమపిజలంగంగాజలయోగేపావనం ॥ గంగాంభసాసమాయోగాద్దుష్టమప్యంబుపావనమితిమాత్స్యోక్తేః॥ - నూతనకూపాదౌతుయోగయాజ్ఞవల్క్యః॥ అజాగావోమహిష్యశ్చబ్రాహ్మణీచప్రసూతికా । భూమేర్నవోదకంచైవ దశరాత్రేణశుధ్యతీతి ॥ క్వచిత్త్వదోషమాహవ్యాఘ్రపాదః ॥ అభావేకూపవాపీనామసపాయిపయోభృతామ్ । రజోదుష్టేపిపయసిగ్రామభోగోనదుష్యతి ॥ గౌడాస్తు ॥ అన్యేనాపిసముద్ధృతేఇతిద్వితీయపాదేపాఠః - తేనోద్ధృతేనదోషః - తథాచతాసుస్నానంనేతిప్రాగుక్తమిత్యాహుః - వసిష్ఠోపి ॥ ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేప్రేతస్నానేతథైవచ । చంద్రసూర్యగ్రహేచైవరజోదోషోనవిద్యతే॥ ఇత్యలంవిస్తరేణ— శ్రావణశుక్లతృతీయామధుస్రవాఖ్యాగుర్జరేషుప్రసిద్ధా - సాపరయుతాగ్రాహ్యేతిదివోదాసః - శ్రావణశుక్లచతుర్థీపూర్వయుతామాతృవిద్ధాగణేశ్వర ఇత్యాదివచనాత్— శ్రావణశుక్లపంచమినాగపూజాదౌపరైవేతిసామాన్యనిర్ణయేఉక్తం - చమత్కారచింతామణౌ ॥ పంచమీనాగపూజాయాంకార్యాషష్ఠీసమన్వితా । తస్యాంతుతుషితానాగాఇతరాసచతుర్థికేతి॥ శ్రావణేపంచమీశుక్లాసంప్రోక్తానాగపంచమీ । తాంపరిత్యజ్యపంచమ్యశ్చతుర్థీసహితాహితా ఇతిమదనరత్నేభిధానాచ్చ - తేనపరైవేతి - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ శ్రావణేమాసిపంచమ్యాంశుక్లపక్షేనరాధిప । ద్వారస్యోభయతోలేఖ్యాగోమయేనవిషోల్బణాః ॥ పూజయేద్విధివద్వీరదధిదూర్వాంకురైఃకుశైః । గంధపుష్పోపహారైశ్చబ్రాహ్మణానాంచతర్పణైః ॥ యేతస్యాంపూజయన్తిహనాగాన్భ

క్తిపురస్సరాః । సతేషాంసర్వతోపిరభయంభవతీత్యుక్తచిదితి— శ్రావణశు
క్లద్వాదశ్యాందధివ్రతంప్రాగుక్తం - తక్రాదీనాంత్వనిషేధః - తత్రతద్దధివ్య
వహారాభావాదితివక్ష్యతే - అత్రైవవిష్ణోఃపవిత్రారోపణముక్తం - హే
మాద్రౌవిష్ణురహస్యే ॥ శ్రావణస్యసితేపక్షేకర్కటస్థేదివాకరే । ద్వాద
శ్యాంవాసుదేవాయపవిత్రారోపణంస్మృతమ్॥ ద్వాదశ్యాంశ్రవణేవాపిపం
చమ్యామథవాద్విజ । అనుమాత్యేషుకర్తవ్యంపంచదశ్యామథాపివేతి ॥ శివే
తుతత్రైవకాలోత్తరే ॥ ఆషాఢాంతేచతుర్దశ్యాం నభస్యనభసోస్తథా । అ
ష్టమ్యాంచచతుర్దశ్యాం పక్షయోరుభయోస్సమమితి ॥ అస్యదేవతానాంతు
వక్ష్యతే - అధివాసనంతుదీపికాయాం ॥ గోదోహాంతరితేకాలే పూర్వేద్యు
ర్వాధివాసనమితి ॥ గౌణకాలోరామార్చనచంద్రికాయాం ॥ పవిత్రారో
పణంవిఘ్నాచ్చేచ్ఛ్రావణేనభవేద్యది । కార్తిక్యవధిశుక్రాస్తేకర్తవ్యమితినారదః॥
హైమరౌప్యతామ్రక్షౌమైస్సూత్రైఃకౌశేయపద్మజైః । కుశైఃకాశైశ్చకా
ర్పాసైర్బ్రాహ్మణ్యాకర్తితైశ్శుభైః ॥ కృత్వాత్రిగుణితంసూత్రం త్రిగుణీకృ
త్యశోధయేత్ । తత్రోత్తమంపవిత్రంతుషష్ట్యాసహశతైస్త్రిభిః ॥ సప్తత్యా
సహితంద్వాభ్యాంశతాభ్యాంమధ్యమంస్మృతమ్ । సాశీతినాశతేనైవకనిష్ఠం
తత్సమాచరేత్ ॥ సాధారణపవిత్రాణిత్రిభిస్సూత్రైస్సమాచరేత్ । ఉత్త
మంతుశతగ్రంథి పంచాశద్గ్రంథిమధ్యమమ్ ॥ కనిష్ఠంతుపవిత్రంస్యాత్షట్త్రింశ
ద్గ్రంథిశోభనమ్ । షట్త్రింశచ్చచతుర్వింశద్ద్వాదశేతిచకేచన ॥ చతుర్వింశ
ద్ద్వాదశాష్టావిత్యేకేమునయోవిదుః ॥ హేమాద్రౌవిష్ణురహస్యేత్వన్యథో
క్తం ॥ అష్టోత్తరశతంవాస్యాచ్చతుఃపంచాశదేవవా । సప్తవింశతిరేవాథజ్యే
ష్ఠమధ్యకనీయసమ్ ॥ అథమంనాభిమాత్రంస్యా దూరుమాత్రంద్వితీయక
మ్ । ప్రలంబతోజానుమాత్రంప్రతిమాయాంనిగద్యతే॥శివపవిత్రంతుతత్రైవ
శైవాగమే ॥ ఏకాశీత్యథవాసూత్రైస్త్రింశతావాష్టయుక్తయా । పం
చాశతావాకర్తవ్యం తుల్యగ్రంథ్యంతరాళకమ్ ॥ ద్వాదశాంగుళమానాని
వ్యాసాదష్టాంగుళానివా । లింగవిస్తారమానానిచతురంగుళకానిచేతి ॥ అధి
కారిణోపితత్రైవవిష్ణురహస్యే ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్య స్తథాస్త్రీ
శూద్రఏవచ । స్వధర్మావస్థితాస్సర్వేభక్త్యాకుర్యుఃపవిత్రకమ్ ॥ తథా॥ అ
తోదేవేతిమంత్రేణద్విజోవిష్ణౌనివేదయేత్ । శూద్రస్యమూలమంత్రోవామేన
నాప్యూజయేద్ధరిమ్॥ ఏతచ్చనిత్యం॥సకరోతివిధానేనపవిత్రారోపణంతుయః।
తస్యసాంవత్సరీపూజానిష్ఫలామునిసత్తమ ॥ తస్మాద్భక్తిసమాయు క్త

ర్వైర్విష్ణుపరాయణైః । వర్షేవర్షేప్రకర్తవ్యంపవిత్రారోపణంహరేరితితత్రై
వోక్తేః- దేవతావిశేషేతిథయోపితత్రైవ॥ ధనదశ్చరమాగౌరీగణేశస్సోమ
రాడ్గుహః । భాస్కరశ్చండికాంబాశ్చ వాసుకిశ్చతథర్షయః ॥ చక్రపాణి
ర్వ్యాసంగశ్చశివోబ్రహ్మాతథైవచ।ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేతాఃపూజ్యాస్తిథిషు
దేవతాః ॥ యథోక్తాశ్శుక్లపక్షేతుతిథయశ్శ్రావణస్యచేతి॥ తథాహేమా
ద్రికాలోత్తరే ॥ చతుర్దశ్యామథాష్టమ్యాం సర్వసాధారణంతుతదితి ॥ త
త్ప్రకారస్తు రామార్చనచంద్రికాయాం - యథా ॥ తతస్తానిపవిత్రాణి
వైణవేపటలేశుభే । సంస్థాప్యశుచివస్త్రేణ పిధాయపురతోన్యసేత్ ॥ అ
రత్నిసమ్మితాం వేణీంకుర్యాత్షట్త్రింశతాకరైః । క్రియాలోపవిఘాతార్థం
యత్త్వయావిహితంప్రభో ॥ మయైతత్క్రియతేదేవతవతుష్ట్యైపవిత్రకమ్ ।
నమేవిఘ్నో భవేద్దేవకురునాథదయాంమయి ॥ సర్వథాసర్వదావిష్ణోమమ
త్వంపరమాగతిః । ఉపవాసేనదేవత్వాంతోషయామిజగత్పతే ॥ కామక్రో
ధాదయోప్యేతేనమేస్యుర్వ్రతఘాతకాః । అద్యప్రభృతిదేవేశయావద్వైశే
షికందినమ్ ॥ తావద్రక్షాత్వయాకార్యాసర్వస్యాస్యనమోస్తుతే ॥ ఇతిదేవం
సంప్రార్థ్యకుంభంసంస్థాప్యతత్రవంశపాత్రే ॥ ఓం,సాంవత్సరస్యయాగస్య
పవిత్రీకరణాయభో । విష్ణులోకాత్పవిత్రాద్యఆగచ్ఛేహనమోస్తుతే ॥ అనే
నమూలేనచావాహ్యోత్తమమధ్యమకనిష్ఠేషు విష్ణుబ్రహ్మరుద్రాన్ సత్వరజ
స్తమాంసివేదత్రయంవనమాలాయాంప్రకృతించావాహ్య త్రిసూత్ర్యాంబ్ర
హ్మవిష్ణురుద్రాన్గ్రంథిషు,క్రియా,పౌరుషీ, వీరా,విజయా, ఈశా,అపరాజి
తా,మనోన్మనీ,జయా, భద్రా,ముక్తిశ్చేత్యావాహ్యసంపూజ్య॥ఓం,సంవత్స
రకృతార్చాయాస్సంపూర్ణఫలదోపియత్ । పవిత్రారోపణాయైతత్కురుకం
ధరతేనమః ॥ విష్ణుతేజోద్భవంరమ్యంసర్వపాతకనాశనమ్ । సర్వకామప్రదం
దేవతవాంగేధారయామ్యహమితి ॥ దేవకరేమంగళసూత్రంబద్ధ్వాదేవంసం
పూజ్యనిమంత్రయేత్ ॥ ఆమంత్రితోసిదేవేశ పురాణపురుషోత్తమ । ప్రా
తస్త్వాంపూజయిష్యామిసాన్నిధ్యంకురు కేశవ ॥ క్షీరోదధిమహానాగశయ్యా
వస్థితవిగ్రహ । ప్రాతస్త్వాంపూజయిష్యా మిసన్నిధౌ భవ తేనమః ॥ నివేద
యామ్యహంతుభ్యంప్రాతరేతత్పవిత్రకమ్ । సర్వథాసర్వదావిష్ణోనమస్తేస్తు
ప్రసీదమే ॥ తతఃపుష్పాంజలిందత్వా రాత్రౌజాగరణంకుర్యాదితి - అధివా
సనం - ప్రాతర్నిత్యపూజాంకృత్వాగంధదూర్వాక్షతయుతంపవిత్రమాదా
య ॥ ఓం,దేవదేవనమస్తుభ్యంగృహాణేదంపవిత్రకమ్ । పవిత్రీకరణార్థాయ

సర్వపూజాఫలప్రదమ్ ॥ పవిత్రకంకురుష్వాద్య యన్మయాదుష్కృతంకృతమ్। శుద్ధోభవామ్యహం దేవత్వత్ప్రసాదాన్మహేశ్వర ॥ మూలసంపుటితేనానేనదత్వాంగదేవతాభ్యోనామ్నా సమర్ప్యమహానైవేద్యం దత్వానీరాజ్యమణివిద్రుమమాలాభిరిత్యాదిభిర్గమనారోపణోక్తమంత్రైః ప్రార్థయిత్వాగురవే బ్రాహ్మణేభ్యశ్చదత్వాస్వయంధారయేత్ - తథా ॥ మాసంపక్షమహోరాత్రంత్రిరాత్రంధారయేత్తథా । దేవేతంసూత్రసందర్భం దేశకాలవివక్షయా ॥ అకరణేతుతత్రైవ ॥ పవిత్రారోపణంకాలేనకరోతి కథంచన । తదాయుతంజపేన్మంత్రం స్తోత్రంవాపిసమాహిత ఇత్యుక్తం - ఇతిపవిత్రారోపః — శ్రావణశుక్లచతుర్దశీపూర్వయుతాగ్రాహ్యా - అత్రవక్తవ్యోవిశేషశ్చైత్రచతుర్దశ్యాముక్తః - అథోపాకర్మ - తత్రబహ్వృచానాంప్రయోగపారిజాతే శౌనకః ॥ అథాతశ్శ్రావణేమాసే శ్రవణర్క్షయుతేదినే । శ్రావణ్యాంశ్రావణేమాసిపంచమ్యాంహస్తసంయుతే ॥ దివసేవిదధీతైతదుపాకర్మయథోదితమ్ । అధ్యాయోపాకృతింకుర్యాత్తత్రౌపాసనవహ్నినేతి ॥ అత్రపార్థమాస్యుపసంహారన్యాయేనయజుర్వేదిపరేతి హేమాద్రిః - అత్రహస్తయుక్తాపంచమ్యుక్తా - కారికాపి ॥ తస్మాన్నేహస్తయుక్తాయాంపంచమ్యాంవాతదిష్యతే ఇతికేవలపంచమ్యాంహస్తయుతే స్యన్నిద్ధినేఇతితుహేమాద్రిః-ఉపాసనవహ్నినేతితుకర్మద్వయమిదంకేచిత్ లౌకికాగ్నౌప్రకుర్వతే ఇతికారికోక్తలౌకికాగ్నినావికల్ప్యతే - తత్రాప్యధ్యాయైర్నాపారబ్ధఇతిసూత్రాత్ - సశిష్యత్వేతదధికారికస్యాచార్యాగ్నౌనాన్యస్యాగ్నావన్యోజుహుయాదితినిషేధాత్ లౌకికఏవ-తదభావేతుస్మార్తఇతినిగర్వః - యద్యపిదీపికాయాం ॥ వేదోపాకృతిరోషధిప్రజననేపక్షేసితేశ్రావణే ॥ ఇతిశుక్లపక్షోపిసర్వేషాంముఖ్యకాలత్వేనోక్తః - వక్ష్యమాణగార్గ్యవచనేనఛందోగానాంప్రతివిహితస్యతస్యావిరోధినస్సర్వాన్ప్రతిప్రవృత్తిశ్చ - తథాపి - శ్రావణమాససంబంధస్యసూత్రోక్తత్వాత్ కృష్ణపక్షేపికార్యమితివృద్ధాః- తథాచసూత్రం ॥ అథాతోధ్యాయోపాకరణమోషధీనాం ప్రాదుర్భావేశ్రవణేనశ్రావణస్యపంచమ్యాంహస్తేనవా - అత్రశ్రవణోముఖ్యోన్యేగౌణాః - తేస్యాహర్ద్వయయోగేహేమాద్రౌవ్యాసః ॥ ధనిష్ఠాసంయుతంకుర్యాచ్ఛ్రావణంకర్మయద్భవేత్ । తత్కర్మసకలంజ్ఞేయముపాకరణసంజ్ఞితమ్ ॥ శ్రవణేనతుయత్కర్మహ్యుత్తరాషాఢసంయుతమ్ । సంవత్సరకృతోధ్యాయస్తత్క్షణాదేవనశ్యతీతి ॥ గార్గ్యోపి ॥ ఉదయవ్యాపినిత్వేపవిష్ణ్వర్క్షేఘటికాద్వయ

యమ్ । తత్కర్మసఫలం జ్ఞేయం తస్య పుణ్యం త్వనంతకమ్ ॥ ఇతి పూర్వేద్యురు
త్తరాషాఢ యోగే పరేద్యుః శ్రవణాభావే ఘటికాద్వయన్యూనే వా పంచ
మ్యాదౌ కార్యం - న తు పూర్వవిద్ధాయాం సంగవమాత్రే అపవాదాభావాత్ -
కించ పరేద్యుస్సంగవాస్పర్శే నిషిద్ధపూర్వాగ్రహణే కిం మానం సంగవవాక్యం
శ్రవణవాక్యం చేతి చేత్ - తర్హి వ్రీహివాక్యాదశ్వశఫవాక్యాచ్చ మాషమి
శ్రిణామప్యపాదానం స్యాదితి మహత్పాండిత్యం నిషేధానప్రవేశాన్నైర
పేక్ష్యబాధా నేతి చేత్ - ఇహాపి తుల్యం - ఏతేన పర్వాప్యాదయికం వ్యాఖ్యా
తం నిషేధానుప్రవేశస్యోభయత్ర తుల్యత్వాత్ - శ్రవణయుతదినే సంక్రాం
త్యాదౌ తు ॥ ఉపాకర్మ న కుర్వంతి క్రమాత్సామర్గ్యజుర్విదః । గ్రహసంక్రాం
తియుక్తేషు హస్తశ్రవణపర్వస్వితి హేమాద్రౌ నిషేధాత్పంచమ్యాదయో
గ్రాహ్యాః - మదనరత్నేపి ॥ యది స్యాచ్ఛ్రావణం పర్వ గ్రహసంక్రాంతిదూ
షితమ్ । స్యాదుపాకరణం శుక్లపంచమ్యాం శ్రావణస్య తు ॥ స్మృతిమహార్ణ
వే ॥ సంక్రాంతిర్గ్రహణం వాపి యది పర్వణి జాయతే । తన్మాసే హస్తయు
క్తాయాం పంచమ్యాం వా తదిష్యతే ॥ తత్రాపి ప్రయోగపారిజాతే వృద్ధమ
నుకాత్యాయనౌ ॥ అర్ధరాత్రాదధస్తాచ్చేత్సంక్రాంతిర్గ్రహణం తథా । ఉ
పాకర్మ న కుర్వీత పరతశ్చేన్న దోషకృదితి ॥ మదనరత్నే గార్గ్యోపి ॥ యద్యర్ధరా
త్రాదర్వాక్తు గ్రహస్సంక్రమ ఏవ చ । నోపాకర్మ తదా కుర్యాచ్ఛ్రావణ్యాం
శ్రవణేపి వా ॥ ఏతేన గ్రహణసంక్రాంతికాలే శ్రవణసత్త్వ ఏవ నిషేధో నా
న్యాగితి మూర్ఖశంకాపరాస్తా - గ్రహణవిశిష్టానాం హస్తశ్రవణపర్వణాం ప్ర
త్యేకం నిషేధే తద్యుతోపాకర్మనిషేధే చ విశిష్టోద్దేశవాక్యభేదాత్ - పం
చమ్యాం సంక్రాంతౌ నిషేధాభావాపత్తేశ్చ తేనార్ధరాత్రాత్పూర్వం గ్ర
హసంక్రమసత్త్వ ఏవోపాకర్మనిషేధో న తద్యోగ ఏవ - యత్తు ॥ ప్రతిపన్మి
శ్రితే నైవ నోత్తరాషాఢసంయుతే । శ్రవణే శ్రావణం కుర్యాద్గ్రహసంక్రాం
తివర్జితే ఇతి ప్రతిపన్మిశ్రనిషేధకం వచనం తన్నిర్మూలం - అత్ర చ ॥ వేదోప
కారణే ప్రాప్తే కుళీరే సంస్థితే రవౌ । ఉపాకర్మ న కర్తవ్యం కర్తవ్యం సింహ
యుక్తకే ॥ ఇతి వచనం దేశాంతరవిషయం ॥ నర్మదోత్తరభాగే తు కర్తవ్యం సిం
హయుక్తకే । కర్కటే సంస్థితే భానావుపాకుర్యాత్తు దక్షిణ ఇతి బృహస్పతి
వచనాదితి ప్రయోగపారిజాతేనోక్తం - పరాశరమాధవీయేఽప్యేవం ॥ సా
మగానాం సింహస్థరవావుక్తస్తద్విషయ ఇదం పురోడాశచతుర్ధాకరణవదు
పసంహ్రియతే - తేషామేవ దేశవ్యవస్థా - న తు బహ్వృచాదిపరం తేషాం

సూత్రేచాంద్రశ్రావణోక్తేః - సౌరేపంచమ్యాయోగాత్ ఇతిషడ్గురుశిష్యః - యత్తుకాలాదర్శే ॥ అధ్యాయానాముపాకర్మ శ్రావణ్యాంతైత్తిరీయకాః। బహ్వృచాశ్శ్రవణేకుర్యుస్సింహస్థోర్కోభవేద్యది। సహస్తర్క్షే పంచమ్యాంవాతద్గ్రహణసంక్రమే ॥ అసింహార్కే ప్రోష్ఠపద్యాంశ్రవణే సవ్యవస్థయేతి ॥ తన్మూలాలేఖనాచ్చింత్యం - శ్రావణేసస్యానుద్గమాదౌతుబహ్వృచపరిశిష్టే ॥ అవృష్ట్యోషధయస్సస్మిన్మాసేతునభవంతిచేత్। తదాభాద్రపదేమాసిశ్రవణేనతదిష్యతేఇతి ॥ తత్రాప్యనుద్గమేతుకుర్యాదేవంతదావార్షికమిత్యాచక్షతేఇతిసూత్రాత్ - వర్షర్తౌభవంవార్షికం - ఏతచ్ఛుక్రాస్తాదావపికార్యం॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచపవిత్రదమనార్పణమితి దమనారోపేఽభిహితవచనాత్ ॥ నిత్యేనైమిత్తికేజప్యేహోమేయజ్ఞక్రియాసుచ। ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేగ్రహవేధోనవిద్యతఇతి ప్రయోగపారిజాతేసంగ్రహోక్తేః - పర్వణిగ్రహణేసతి పూర్వంత్రిరాత్రాదివేధాభావంవక్తుమిదంతేన పర్వణిగ్రహణేపిచతుర్దశ్యాం శ్రవణేకార్యమితిహేమాద్రిః - అస్తేప్రథమారంభస్తునభవతి ॥ గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యేబాల్యేవావార్ధకేపివా। తథాధిమాససంసర్పమలమాసాదిషుద్విజే ॥ ప్రథమోపాకృతిర్నస్యాత్కృతంకర్మవినాశకృదితితత్త్రికశ్యపోక్తేః - అత్రప్రథమారంభే వృద్ధిశ్రాద్ధంకుర్యాదితి నారాయణవృత్తౌ - ఏతచ్చాధిమాసేనకార్యం॥ ఉపాకర్మతథోత్సర్గః ప్రసవాహోత్సవాష్టకాః। మాసవృద్ధౌపరేకార్యావర్జయిత్వాతు పైతృకమితి జ్యోతిఃపరాశరోక్తేః ॥ ఉత్కర్షఃకాలవృద్ధౌస్యాదుపాకర్మాదికర్మణి।అభిషేకాదివృద్ధీనాంసతూత్కర్షోయుగాదిష్వితికాత్యాయనోక్తేశ్చ - యత్తు॥ ఉపాకర్మణిచోత్సర్గేహ్యేతదిష్టంవృషాదితఇతి ఋష్యశృంగవచనంతత్సామగవిషయం- తేషాంసింహార్కఏవోక్తేః- ఏతచ్చాపరాహ్ణేకార్యం॥ ఉపాకర్మాపరాహ్ణేస్యాదుత్సర్గఃప్రాతరేవత్వితి ॥ అధ్యాయానాముపాకర్మకుర్యాత్కాలేపరాహ్ణికే। పూర్వాహ్ణేతువిసర్గస్స్యాదితివేదవిదోవిదురితిచ హేమాద్రౌగోభిలోక్తేః - వస్తుతస్తు ॥ భవేదుపాకృతిః పౌర్ణమాస్యాం పూర్వాహ్ణఏవత్వితిప్రచేతసోవచనాత్ - పూర్వవాక్యంసామగవిషయం - తేషామపరాహ్ణఏవోక్తేరిత్యనుపదంవక్ష్యతే - దీపికాపి - అన్యస్తుపిండైఃపూర్వాహ్ణకాలఃస్మృతఇతి - యాజుషాస్తుపర్వణికుర్యుః - తచ్చాపస్తంబైరౌదయికంగ్రాహ్యంఅన్యైస్తుపూర్వం ॥ పర్వణ్యౌదయికేకుర్యుశ్శ్రావణంతైత్తిరీయకాః। బహ్వృచాశ్శ్రవణేకుర్యుర్గ్రహసంక్రాంతివర్జితఇతి గార్గ్యో

ప్తేః ॥ సంప్రాప్తే ప్రవాణ్ఛ్రుతిర్గృహ్యపర్వణ్యౌదయికే పునః । అతో భూతదినే
తస్మిన్నోపాకరణమిష్యత ఇతి కాళికాపురాణాచ్చ ॥ అథ చేద్దోషసంయు
క్తే పర్వణి స్యాదుపాక్రియా । దుఃఖశోకామయగ్రస్తే రాష్ట్రే తస్మిన్ద్విజా
తయ ఇతి మదనరత్నే హేమాద్రౌ గార్గ్యేణ దోషోక్తేః - అత్ర శింగాభట్టీయే
విశేషః ॥ శ్రవణశ్రావణం పర్వ సంగవస్పృగ్యదా భవేత్ । తదైవౌదయికం
కార్యం నాన్యదౌదయికం భవేత్ ॥ పరాశరమాధవీయేపి గార్గ్యః ॥ శ్రావ
ణీ పౌర్ణమాసీ తు సంగవాత్పరతో యది । తదైవౌదయికీ గ్రాహ్యా నాన్యదౌద
యికీ భవేత్ ॥ కర్మకాలమాహ- కాలాదర్శే నిగమః ॥ శ్రావణ్యాం ప్రోష్ఠప
ద్యాం వా ప్రతిపత్త్ర్యణ్యుహూర్ధ్వకైః । విద్ధా స్యాచ్ఛందసాం తత్రోపాకర్మో
త్సర్జనం భవేత్ ॥ అత్ర పౌర్ణమాసీశ్రవణహస్తయోరుపలక్షణం - తేన తా
వపి సంగవస్పృశౌ ॥ ఉదయే సంగవస్పర్శే శ్రుతౌ పర్వణి చార్క్ష-భే । కుర్యుర్న
భస్యుపాకర్మ ఋగ్యజుస్సామగాః క్రమాదితి పృథ్వీచంద్రః - తేనోదయసం
గవోభయవ్యాపినీ ముఖ్యా - పరేద్యుస్సంగవాభావే పూర్వేద్యురుభయాభా
వే చైకైకసత్త్వే పూర్వేద్యుశ్చతుర్దశీవేధనిషేధాత్సామాన్యవాక్యాదౌదయి
కీ కర్మపర్యాప్తా గ్రాహ్యా - న పూర్వా - సంగవనిమిత్తపూర్వవిద్ధాపవాదా
భావాత్ - నాన్యదౌదయికీత్యస్య పూర్వవిద్ధాపరత్వాభావాత్ - తేన భా
ద్రపదాపౌ కాలాంతరే స్యాన్నతు నిషిద్ధే నహి వ్రీహ్యలాభే నిషిద్ధమాష గ్రహ
ణం యుక్తం - అత ఏవ పరేద్యుస్సంగవవ్యాప్తౌ పూర్వవిద్ధానిషేధః- తద
భావే తు నేతి మూర్ఖవ్యవస్థాప్యయుక్తా విధివైషమ్యాత్ - మాసనిషేధేపి త
దాపత్తేశ్చ - పూర్వవిద్ధావచనసత్త్వేహి సా యుజ్యతే - ఏవం శ్రవణేపి జ్ఞే
యం - తన్న, విష్టవ్యర్కే ఘటికాద్వయమితి పూర్వోక్తవిరోధాత్ - తేన ప్రా
శస్త్యమాత్రపరమిదం - తత్త్వం తు- ఏతచ్ఛ్రద్ధాధికపరం - తేన యథాగ్ని
హోత్రాదౌ సాయంప్రాతః కాలబాధే సామాన్యే జీవనావచ్ఛిన్న కాలే ద
ర్శాదౌ వానుష్ఠానం - యథా వా వ్రీహ్యశ్వశఫాద్యభావే యాగాక్షిప్తనిషి
ద్ధవర్జద్రవ్యేణ - తథాత్ర సంగవాభావే నిషిద్ధవర్జ కర్మపర్యాప్త్యౌదయికే కా
లాంతరే వానుష్ఠానం నతు కదాచిన్నిషిద్ధే- అపవాదాభావే ఉత్సర్గస్యైవ ప్రా
ప్తేః - కాత్యాయనాదీనాం తు దినద్వయే పూర్వాహ్ణవ్యాప్తావేకదేశస్పర్శే వా
పూర్వైవేతి హేమాద్రిః - యదపి ॥ శ్రావణీ దుర్గనవమీ దూర్వా చైవ హు
తాశనీ । పూర్వవిద్ధా ప్రకర్తవ్యా శివరాత్రిర్బలేర్దినమితి బ్రహ్మవైవర్తం - తద్గృ
హ్యపవిత్రశ్రవణకర్మాదిదైవకర్మవిషయమితి హేమాద్రిః - అతఏవ వచనా

షట్–శిధర్మవ్రతాదావపిపూర్వైవ - మదనరత్నేప్యేవం - మదనపారిజాతే పి,పూర్వవిద్ధాయాంశ్రావణ్యాంవాజసనేయినాముపాకర్మేత్యుక్తం - మదనరత్నేతు ॥ పర్వణ్యౌదయికేకుర్యుశ్శ్రావణంతైత్తిరీయకాఇతిబహ్వృచపరిశిష్టాత్ - బహ్వృచానాంప్రతికర్మవిధానార్థంప్రవృత్తేఃతత్రతైత్తిరీయకకర్మవిధ్యయోగాత్పూర్వోక్తకాళికాపురాణాదేస్సామాన్యతః - ఔదయికపర్వప్రాప్తేస్తస్మిన్పక్షేసబహ్వృచానాంశ్రవణవిధానాత్తైత్తిరీయకపదమనువాదత్వాత్తస్యచప్రాప్త్యధీనత్వాత్ - ప్రాప్తేశ్చయజుర్వేదిమాత్రపరత్వాత్సర్వయజుర్వేద్యుపలక్షణార్థం - అవయుత్యానువాదోవా - నతువిధాయకంయేనవిశేషవిధినోపసంహారస్స్యాత్ - అనువాదత్వాల్లక్షణానదోషః - అన్యథాత్వౌదయికపర్వవిశిష్టోపాకర్మోద్దేశేనకర్తృవిధౌకర్తృవిశిష్టేవా ఔదయికపర్వవిధౌవాక్యభేదాపత్తేః - తస్మాత్తైత్తిరీయకపక్షవిపక్షయా సర్వయజుర్వేదినామౌదయికమేవపర్వేత్యుక్తం - తన్న, నతావత్పరిశిష్టేబహ్వృచానాంప్రత్యవధిః॥ ధనిష్ఠాప్రతిపద్యుక్తంత్వాష్ట్రర్క్షయుతసమన్వితమిత్యాదితదుదాహృతేపివపరిశిష్టేవేదాంతధర్మవిధీనాందర్శనాత్ - నాప్యనువాదోయంకాళికాపురాణాద్బహ్వృచాదీనామపితదాపత్తేః కుర్యురిత్యస్యవిధిత్వేనతస్యైవార్థవాదత్వేనైతత్ప్రాప్తానువాదిత్వాచ్చ - నచతైత్తిరీయకాణాం గృహ్యేతద్విధిరస్తి - యేనానువాదస్స్యాత్ - నచవాక్యభేదః తైత్తిరీయకమాత్రస్యకర్మమాత్రస్యవా ఉద్దేశ్యత్వాద్యోగేనహవిరార్త్రివదష్టవర్షంబ్రాహ్మణముపనయీతేతివచ్ఛాగత్యాపిశిష్టస్యోద్దేశ్యత్వాత్ - అన్యథోత్తరార్ధేబహ్వృచపదస్యాప్యవివక్షాపత్త్యాశ్రవణస్యసర్వసాధారణ్యాపత్తేః - తస్మాద్ధేమాద్రిమతమేవయుక్తమితిదిక్ - ఇదంచశిష్యానధ్యాపయేత - ఆవసథ్యగ్నేఅనధ్యాపయతో నాధికారఇతికర్కః. శ్రావణ్యామపిగ్రహణాదిదుష్టాయాంకాతీయభిన్నైఃప్రోష్ఠపద్యాంకార్యం - తైస్తుశ్రావణపంచమ్యాం॥ సంక్రాంతిర్గ్రహణంవాపిపౌర్ణమాస్యాంయదాభవేత్ । ఉపాకృతిస్తుపంచమ్యాంకార్యావాజసనేయిభిరితిస్మృతిమహార్ణవేవాజసనేయిగ్రహణాదితి హేమాద్రిః ఇదంచసూత్రోక్తకాలపరత్వాద్బహ్వృచపరమపిసాంఖ్యాయనైస్తుహస్తేకార్యం - ఆపస్తంబైరాథర్వణైశ్చప్రోష్ఠపద్యాం-యత్తుబోధాయనః॥ శ్రావణ్యాంపౌర్ణమాస్యామాషాఢ్యాంవోపాకృత్యేత్యుచేతత్ప్రోష్ఠపద్యామపిదోషే ఆషాఢ్యాంకార్యమిత్యేవమర్థం - తచ్ఛాఖీయవిషయంవా - సామగాస్తుశ్రావణేహస్తేకుర్యుర్బహ్వృచాః॥ శ్రవణేచైవహస్తర్క్షే

సామవేదినఇతినిర్ణయామృతేగోభిలోక్తేః - సోప్యుత్తరః ॥ ధనిష్ఠాప్రతిపద్యు
క్తంత్వాష్ట్రిఋక్షసమన్వితమ్ । శ్రావణంకర్మకుర్వీరన్ ఋగ్యజుస్సామపా
ఠకాః ॥ ఇతిమదనరత్నే పరిశిష్టోక్తేః - గార్గ్యోపి ॥ సింహేరవౌతుపుష్యర్క్షే
పూర్వాహ్ణేవివరేబహిః । ఛందోగామిళిత్వాఃకుర్యురుత్సర్గంస్వస్వఛందసా
మ్ ॥ శుక్లపక్షేతుహస్తేనఉపాకర్మాపరాహ్ణికమితి ॥ అవివరేగ్రహాదిదోష
హీనేవిచరేదితిపాఠోజ్ఞానకృతః - పుష్యర్క్షేపూర్వాహ్ణేఉత్సర్గః - అపరా
హ్ణకముపాకర్మేత్యన్వయః - అన్యస్తువిశేషఃపూర్వమేవోక్తః - ప్రయోగపా
రిజాతేగోభిలః ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనంచవనస్థానామపీష్యతే । ధారణాధ్యయ
నాంగత్వాద్గృహిణాంబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ఉత్సర్జనంచ వేదానాముపాకర
ణకర్మచ । అకృత్వావేదజప్యేన ఫలంనాప్నోతి మానవః ॥ సర్వథాలోపేతు
కృచ్ఛ్రఃఉపవాసశ్చ ॥ వేదోదితానాంనిత్యానామితిమనునాభోజనోక్తేః - ఏ
వముత్సర్గేపి - అథప్రసంగాదత్రైవోత్సర్జనముచ్యతే - తచ్చపౌషమాసే
రోహిణ్యాంతత్కృష్ణాష్టమ్యాంవాకార్యం ॥ పౌషమాసస్యరోహిణ్యాము
ష్టకాయామథాపివా । జలాంతేఛందసాంకుర్యాదుత్సర్గంవిధివద్బహిరితియా
జ్ఞవల్క్యోక్తేః - శ్రావణ్యాంప్రోష్ఠపద్యాంచోపాకృతౌక్రమేణపౌషశు
క్లప్రతిపదిమాఘశుక్లప్రతిపదివాకార్యం - అర్ధపంచమాన్మాసానధీయీతేతి
తేనైవోక్తేః - అర్ధపంచమోయేషుసార్ధచతురఇత్యర్థః - యత్తుహారీతః ॥
అర్ధపంచమాన్మాసానధీత్యోర్ధ్వముత్సృజేత్ - పంచార్ధషష్ఠాన్వేతితదాషా
ఢ్యుపాకర్మవిషయం - బౌధాయనాస్తుపౌష్యాంమాఘ్యాంవాకుర్యుః-పౌ
ష్యాంమాఘ్యాంచోత్సృజేదితితత్సూత్రాత్ - తైత్తిరీయైస్తుతైష్యాంకార్యం-
తైష్యాంపౌర్ణమాస్యాంరోహిణ్యాంవావిరమేదితి తత్సూత్రాత్ - బహ్వృ
చైస్తుమాఘ్యాంకార్యం ॥ అధ్యాయోత్సర్జనంమాఘ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవి
ధీయతఇతికారికోక్తేః - కాతీయాస్తుభాద్రపదేకుర్యుః ఉత్సర్గశ్చేతినందాది
తిథ్యాంప్రోష్ఠపదేపివేతికాత్యాయనోక్తేః - సామగాస్తుసింహార్కేపుష్యే
కుర్యుః - తథాచసింహేరవౌ త్వితిగార్గ్యవచనంపూర్వముక్తం - సర్వైరు
పాకర్మదినేవాకార్యం ॥ పుష్యేత్సూత్సర్జనంకుర్యాదుపాకర్మదినేథవేతిహే
మాద్రౌఖాదిరగృహ్యోక్తేః - యదాసింహస్థేసూర్యేసతితన్మధ్యస్థహస్త
నక్షత్రాత్ప్రాక్పుష్యఃకర్కటస్థోభవతి - తదాతస్మిన్పుష్యేఉత్సర్గంకృత్వా
తదుత్తరహస్తేఉపాకర్మసామగాఃకుర్యుః ॥ మాసేప్రోష్ఠపదేహస్తాత్పుష్యః
పూర్వోభవేద్యదా । తదాచశ్రావణేకుర్యాదుత్సర్గంఛందసాంద్విజఇతితత్రై

పరిశిష్టోక్తేః - అత్రద్వావపిసౌరౌ మాసౌ జ్ఞేయౌ - తేషాంసౌరస్యైవో
క్తేః - అత్రవిశేషమాహ కాత్యాయనః ॥ ఉపాకర్మణి చోత్సర్గే యథాకా
ంసమేత్యచ। ఋషీన్దర్భమయాన్కృత్వా పూజయేత్తర్పయేత్తత ఇతి- ఉపా
కర్మణ్యుత్సర్గేచ త్రిరాత్రంపక్షిణీమహోరాత్రంవా నధ్యాయ ఇతి మితాక్ష
రాయాముక్తం - అత్రనదీనాం రజోదోషోనాస్తి ॥ ఉపాకర్మణిచోత్స
ర్గే రజోదోషోనవిద్యతేఇతిగార్గ్యోక్తేః - అత్రైవరక్షాబంధన ముక్తంహే
మాద్రౌ భవిష్యే ॥ సంప్రాప్తే శ్రావణస్యాంతే పౌర్ణమాస్యాం దినోదయే ।
స్నానం కుర్వీతమతిమాన్ శ్రుతిస్మృతివిధానతః ॥ ఉపాకర్మాదికంప్రోక్త
మృషీణాంచైవతర్పణమ్। శూద్రాణాంమంత్రరహితంస్నానం దానంచశస్య
తే ॥ ఉపాకర్మణికర్తవ్యంఋషీణాంచైవపూజనమ్ । తతోపరాహ్ణసమ
యే రక్షాపోటలికాంశుభామ్ ॥ కారయేదక్షతైశ్శస్తైస్సిద్ధార్థైర్హేమభూ
షితైరితి ॥ అత్రోపాకర్మానంతర్యస్యపూర్ణిమాతిథావార్థికస్యానువాదోనతువి
ధిః - గౌరవాత్ప్రయోగవిధిభేదేచ క్రమాయోగాచ్ఛ భద్రాదౌతదయోగా
చ్చ - తేనపరేద్యురుపాకరణేపిపూర్వేద్యురపరాహ్ణేతత్కరణంసిద్ధం - ఇ
దంభద్రాయాంనకార్యం ॥ భద్రాయాంద్వేన కర్తవ్యే శ్రావణీఫాల్గునీత
థా । శ్రావణీనృపతింహంతి గ్రామం దహతిఫాల్గునీతి సంగ్రహోక్తేః - త
త్త్వేతు రాత్రావపితదంతే కుర్యాదితి నిర్ణయామృతే ఇదంప్రతిపద్యుతా
యాంనకార్యం ॥ నందాయాందర్శనేరక్షాబలిదానందశాసుచ । భద్రాయా
ంగోకులక్రీడాదేశనాశాయజాయతే॥ ఇతిమదనరత్నే బ్రహ్మవైవర్తాత్ భవి
ష్యే ॥ ఉపలిప్తేగృహమధ్యేదత్తచతుష్కన్యస్తకుంభమ్। పీఠేతత్రోపవి
ష్టోరాజామాత్యైర్యుతశ్శుభముహూర్తే॥ తదనుపురోధానృపతేరక్షాంబ
ధ్నీతమంత్రేణ ॥ ఇదంరక్షాబంధనంనియతకాలత్వాత్ - భద్రావర్జ్యంగ్రహ
ణదినేపికార్యంహోలికావత్ - గ్రహసంక్రాంత్యాదౌనిషేధాభావాత్ ॥
సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకం రాహుదర్శనే । ఇతితత్కాలీనకర్మపరప
రత్వస్యాత్ర - అన్యథాహోలికాయాంకాగతిః - అతఏవ ॥ నిత్యేనైమిత్తి
కేజప్యేహోమయజ్ఞక్రియాసుచ । ఉపాకర్మణిచోత్సర్గే గ్రహవేధోనవిద్య
తే ఇతినియతకాలేనైతదభావఇతిదిక్ - ఉపాకర్మణితద్దినభిన్నపరతంత్రతన్ని
షేధాదిత్యుక్తంప్రాక్ - మంత్రస్తు ॥ యేనబద్ధోబలీరాజా దానవేంద్రోమ
హాబలః । తేనత్వామపిబధ్నామిరక్షేమాచలమాచల ॥ బ్రాహ్మణైఃక్షత్రి
యైర్వైశ్యైశ్శూద్రైరన్యైశ్చ మానవైః । కర్తవ్యోరక్షితాచారో ద్విజా

స్త్వంపూజ్యశక్తితఇతి - అత్రైవహయగ్రీవోత్పత్తిః - తదుక్తంకల్పతరౌ॥ శ్రావణ్యాంశ్రవణేజాతః పూర్వంహయ శిరాహరిః । జగాదసామవేదం తుసర్వకల్మషనాశనమ్॥ స్నాత్వాసంపూజయేత్తంతుశంఖచక్రగదాధరమ్॥ అత్రాశ్వలాయనానాంశ్రవణాకర్మోక్తం-శ్రావణ్యాంపౌర్ణమాస్యాంశ్రవణాకర్మేతి - తత్రాస్తమయయోగినీగ్రాహ్యా - అస్తమితేస్థాలీపాకం శ్రపయిత్వేతిసూత్రాత్ - అతఏవనిశేష్టిత్వప్రయోగాంతఃపాత నియమాత్తదంగైఃప్రసంగసిద్ధిరుక్తాద్వాదశే - అన్యథాపరేద్యుః ప్రాప్తౌకఃప్రసంగః - ప్రసంగస్యయాజ్ఞికాస్తుపౌర్ణమాదర్శశబ్దయోఃపర్వాంత్యత్వగుణవదహోరాత్రవాచిత్వాత్తత్రైవకర్మకాలవ్యాప్తిర్గ్రాహ్యేతి వికృతిత్వాచ్ఛేషపక్ష్వేచ్ఛంతిశ్రావణాదిమాసచతుష్టయ కృష్ణపక్షద్వితీయాసు అశూన్యశయనవ్రతం - తత్రచంద్రోదయవ్యాపినీ - ఉపవ్యమేత త్త్వే పరేతినిర్ణయామృతే - ఇతికాలనిర్ణయ సింధౌ, శ్రావణమాసనిర్ణయః—సింహేపరాః షోడశఘటికాఃపుణ్యకాలః - అన్యత్పూర్వవత్ - అత్రగోప్రసవేద్భుతసాగరేనారదః॥ భానౌసింహగతేచైవయస్యగౌస్సంప్రసూయతే। మరణంతస్యనిర్దిష్టం షడ్భిర్మాసైర్నసంశయః॥ తత్రశాంతింప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభమ్। ప్రసూతాంతత్క్షణాద్దేవతాంగాం విప్రాయదాపయేత్॥ తతోహోమం ప్రకుర్వీతఘృతాక్తైరాజసర్షపైః। ఆహుతీనాంఘృతాక్తానామయుతంజుహుయాత్తతః॥ వ్యాహృతిభిశ్చయంహోమః॥ సోపవాసఃప్రయత్నేన దద్యాద్విప్రాయదక్షిణామితి॥ తథా॥ సింహరాశౌగతేసూర్యేగోప్రసూతిర్యదాభవేత్। పౌషేచమహిషీసూతేదివావాశ్వతరీతథా॥ తదానిష్టం భవేత్కించిత్తచ్ఛాంత్యైశాంతికంచరేత్। అస్యవామేతిసూక్తేనతద్విష్ణోరితిమంత్రతః॥ జుహుయాచ్ఛతిలాజ్యేనశతమష్టోత్తరాధికమ్। మృత్యుంజయవిధానేనజుహుయాచ్ఛతథాయుతమ్॥శ్రీసూక్తేనతతస్స్నాయాచ్ఛాంతిసూక్తేనవాపునః। మధ్యరాత్రేనిశీథేవాయదాగౌఃక్రందతేసదా॥ గ్రామేవా స్వగృహేవాపిశాంతికంపూర్వవద్భవేత్॥ ఏవంశ్రావణేబడబాప్రసవోఽపినిషిద్ధః - తదుక్తమథర్వవేదినాంగార్గ్యపరిశిష్టే॥ మాఘేబుధేచమహిషీ శ్రావణేబడబాదివా।సింహేగావఃప్రసూయంతేస్వామినోమృత్యుదాయకా ఇతిఅత్రతదుక్తామృతాఖ్యాశాంతిఃకార్యా- భాద్రకృష్ణతృతీయాకజ్జలీసంజ్ఞా సాపరాగ్రాహ్యేతిదివోదాసీయఉక్తం - వచనంతుహరితాళికాప్రకరణేవక్ష్యామః - భాద్రకృష్ణచతుర్థీబహుళాఖ్యామధ్యదేశేప్రసిద్ధాసాసాయాహ్న

వ్యాపినీగ్రాహ్యా-దినద్వయేతత్త్వపూర్వాగ్రాహ్యా॥ గౌర్యాశ్చతుర్థీవటధేను
పూజాదుర్గార్చసందుర్భరహూశికేచ। వత్సస్యపూజాశివరాత్రిరేతాఃపరా
న్వితాఘ్నంతినృపంసరాష్ట్రమితిదివోదాసీయవచనాత్ - అత్రవత్సపూజా
యాః పృథగుపాదానాద్ధేనుపూజాశబ్దేన బహుళాఖ్యాగృహ్యతఇతి సఏవ
వ్యాచఖ్యౌ-మదనరత్నేప్యేవం - అత్రగోపూజాయవాన్నాశనంచతత్రైవో
క్తం-భాద్రకృష్ణషష్ఠీహాళషష్ఠీసా సప్తమీయుతేతిదివోదాసః —భాద్రకృష్ణ
సప్తమ్యాంశీతలావ్రతం- తత్రపూర్వాగ్రాహ్యేతి హేమాద్రౌ- అథజన్మాష్ట
మీ-సాచకృష్ణాదిమాసేనభాద్రపదకృష్ణాష్టమీ॥ తథాభాద్రపదేమాసికృష్ణా
ష్టమ్యాంకలౌయుగే। అష్టావింశతిమేజాతః కృష్ణోసౌదేవకీ సుతఇతికల్పత
రౌబ్రాహ్మోక్తేః- అత్రేదంమాధవమతం- అష్టమీద్వేధా - జన్మాష్టమీజ
యంతీచేతి - తత్రాద్యాకేవలాష్టమీ ॥ యేనకుర్వంతిజానంతఃకృష్ణజన్మాష్ట
మీవ్రతమ్। తేభవంతినరాః ప్రాజ్ఞవ్యాళావ్యాఘ్రాశ్చకాననఇతిస్కాందా
త్ ॥ దివావాయదివారాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా। రాత్రియుక్తాంప్రకు
ర్వీతవిశేషేణేందుసంయుతామితిపురాణాంతరాత్॥ శ్రావణేబహుళేపక్షే
కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతమ్। నకరోతినరోయస్తుభవతిక్రూరరాక్షసఇతిభవిష్యో
క్తేశ్చ కేవలాష్టమ్యాఏవోపోష్యత్వావగతేః సైవరోహిణీయుక్తాజయంతీ ॥
కృష్ణాష్టమ్యాంభవేద్యత్రకలైకారోహిణీయది। జయంతీనామసాప్రోక్తా
ఉపోష్యాసాప్రయత్నతఇతివహ్నిపురాణాత్ ॥ అష్టమీకృష్ణపక్షస్యరోహి
ణీఋక్షసంయుతా। భవేత్ప్రోష్ఠపదేమాసిజయంతీనామసాస్మృతేతివిష్ణు
రహస్యాదివచనాచ్చ - జ్యోతిరాదివత్సంజ్ఞయాకర్మభేదః - రోహిణీయోగ
శ్చాహోరాత్రంముఖ్యః - నిశీథమాత్రేమధ్యమః - దివసాదావధమః ॥
అహోరాత్రంతయోర్యోగో హ్యసంపూర్ణోభవేద్యది। ముహూర్తమప్య
హోరాత్రేయోగశ్చేత్తాముపోషయేదితివసిష్ఠసంహితోక్తేః ॥ అర్ధరాత్రే
తుయోగోయంతారాపత్యుదయేసతి। నియతాత్మాశుచిస్స్నాతఃపూజాం
తత్రప్రవర్తయేదితివిష్ణుధర్మోక్తేః॥ వాసరేవానిశాయాంవాయత్రస్వల్పాపి
రోహిణీ। విశేషేణనభోమాసేసైవోపోష్యామనీషిభిరితి పురాణాంతరా
చ్చ - విశేషేణేతిశ్రుతేర్భాద్రపదేపీదం - శ్రావణేతునభస్యేవేతివక్ష్యమా
ణాత్ - గౌడాస్తునిశీథఏవరోహిణీయోగే జయంతీనాన్యథేత్యాహుః - త
న్న, వాసరేవానిశాయాం వేతివిరోధాత్ - యోగవిశేషాద్గుణాత్ఫలమిత్య
న్యే - తేష్వాకరణేదోషశ్రుతేరుపేక్ష్యాః - తత్రజన్మాష్టమీవ్రతంనిత్యం -

పూర్వోక్తవచనేషు అకరణేదోషశ్రుతేః ॥ వర్షేవర్షేతు యానారీకృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతమ్। నకరోతిమహాప్రాజ్ఞ వ్యాళీభవతికాననఇతిస్కాందేదోషశ్రుతేశ్చ - నకరోతినరోయస్త్వితిపూర్వముక్తైరత్రస్త్రీ లింగమతంత్రంమదనరత్నేస్కాందేత్వత్రఫలముక్తం ॥ జన్మాష్టమీవ్రతం యేవైప్రకుర్వంతినరోత్తమాః। కారయంత్యథవాలోకాన్లక్ష్మీస్తేషాంసదాస్థితా ॥ సిధ్యంతిసర్వకార్యాణికృతేజన్మాష్టమీవ్రతఇతి - జయంతీవ్రతం తునిత్యంకామ్యంచ ॥ మహాజయార్థంకురుతాంజయంతీముక్తయేనఘ। ధర్మమర్థంచకామంచమోక్షంచమునిపుంగవ ॥ దదాతివాంఛితానర్థాన్యేచాన్యేప్యతిదుర్లభాఇతిస్కాందాదౌఫలశ్రుతేః ॥ శూద్రాన్నేనతుయత్పాపంశవహస్తస్థభోజనే। తత్పాపంలభతేకుంతీజయంతీవిముఖోనరః ॥ నకరోతియదావిష్ణోర్జయంతీసంభవంవ్రతమ్ ॥ యమస్యవశమాపన్నస్సహతేనారకీంవ్యథామిత్యకరణేనిందాశ్రుతేశ్చ - యదాచపూర్వేద్యుఃపరేద్యుర్వారోహిణీయోగస్తదాజన్మాష్టమీజయంత్యామంతర్భూతాజ్ఞేయా - నతుజన్మాష్టమీవ్రతంపృథక్కార్యం - విష్ణుశృంఖలవత్ - తదుక్తంమాధవేనైవ ॥ యస్మిన్వర్షేజయంత్యాఖ్యోయోగోజన్మాష్టమీతదా। అంతర్భూతాజయంత్యాం స్యాదృతుయోగప్రశస్తితఇతి - మదనరత్నేనిర్ణయామృతగౌడమైథిలమతేప్యేవం - హేమాద్రిస్తు ॥ రోహిణీసంయుతోపిస్యాత్సర్వాఘౌఘవినాశనీ। అర్ధరాత్రాధశ్చోర్ధ్వంకలయాపాయదాభవేత్ ॥ జయంతీనామసాప్రోక్తాసర్వపాపప్రణాశనీత్యగ్నిపురాణాదర్ధరాత్రఏవరోహిణీయోగస్యప్రాశస్త్యాత్ - ముహూర్తమపిలభ్యేతేత్యాదీనాంచార్ధరాత్రయోగేప్యుపపత్తేర్నజయంతీవ్రతంభిన్నం - తత్త్వంతుహేమాద్రిమతేపిజయంతీవ్రతంభిన్నమేవ - ఉదయేచాష్టమీత్యస్యతేనజయంతీపరత్వోక్తేః - కించ ॥ రోహిణ్యామర్ధరాత్రేచయదాకృష్ణాష్టమీభవేత్। తస్యామభ్యర్చనంశౌరేర్హంతిపాపంత్రిజన్మజమితివిష్ణుధర్మోక్తేః॥ సమాయోగేతురోహిణ్యాంనిశీథేరాజసత్తమ। సమజాయతగోవిందోబాలరూపీచతుర్భుజః ॥ తస్మాత్తంపూజయేత్తత్రయథావిత్తానురూపతఇతివహ్నిపురాణాచ్చార్ధరాత్రస్యకర్మకాలత్వమవసీయతే- అతఃకర్మణోయస్యయఃకాలఇత్యాదివచనాత్పూర్వత్రైవప్రాప్తేఃపరదినేసతోపిరోహిణీయోగస్యనప్రయోజకత్వం - అన్యథాబుధవారాదేరపితత్ప్రాప్తేః - కించ - జయంతీశబ్దోరాత్రివిశేషవచనః ॥ అభిజిన్నామనక్షత్రంజయంతీనామశర్వరీ। ముహూర్తోవిజయోనామయత్రజాతోజనార

సఇతిబ్రహ్మాండపురాణాత్ - తేనతద్యోగిరోహిణ్యాం - గౌణత్వాన్న వ్ర
తభేదః - యత్తు, వాసరేవానిశాయాంవేతి తత్రైకమతికన్యాయేనరోహి
ణీయోగస్యైవస్తుత్యర్థంపూర్వదినేర్ధరాత్రయోగాభావేప్రాశస్త్యార్థం - య
ద్యపి ॥ దివావాయదివారాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా । రాత్రియుక్తాంప్ర
కుర్వీతవిశేషేణేందుసంయుతామిత్యనేనరోహిణీయోగాభావేర్ధరాత్ర
వ్యాప్తేర్గ్రాహ్యతోక్తా - తథాపియుస్మిన్వర్షేజయంతీయోగానాస్తితత్రజ
యంతీవ్రతలోపేప్రాప్తే - అష్టమీమాత్రేపిజయంతీ వ్రతంకార్యం ఇత్యేవం
పరమిదమితితదాశయః - అత్రహేమాద్రౌయామార్యవిశ్వజితాయజేత ॥ ఏ
షామసంభవేకుర్యాదిష్టిం వైశ్వానరీంద్విజఇతివ ద్రోహిణీయోగాభావేవి
ధానాత్తత్కార్యాపత్తిస్స్యాత్ - అతఏవోక్తం - జయంతీ నామశర్వరీతి-
యచ్చనారదే ॥ ఉదయేచాష్టమీకించిన్నవమీసకలాయది । భవతేబుధసం
యుక్తాప్రాజాపత్యర్క్షసంయుతా ॥ అపివర్షశతేనాపిలభ్యతే వాథవానవేతి
యచ్చపాద్మే ॥ ప్రేతయోనిగతానాంతుప్రేతత్వంనాశితంతుతైః । యైఃకృ
తాశ్రావణేమాసిఅష్టమీరోహిణీయుతా ॥ కింపునర్బుధవారేణ సోమేనాప
విశేషతః । కింపునర్నవమీయుక్తాకులకోట్యాస్తుముక్తిదేతితద్దానాదివిషయం
ఉపవాసాశ్రవణాదిత్యనంతభట్టః - జయంతీపరమితిహేమాద్రిః - ఉదయే
చంద్రోదయఇతికేచిత్ - తన్న,చంద్రోదయసత్వే సందేహాన్నవమీసకలత్వ
యోగాస్మానాభావాచ్చ - తేనపూర్వేద్యుస్సప్తమీవేధేపరదినే సూర్యోద
యేఘటికాపిగ్రాహ్యాపూర్వవిద్ధాష్టమీతిపాద్మోక్తేః- ఇతియుక్తం - అతోన
వ్రతభేదోనాప్యంతర్భావఇత్యూచివాన్ - గౌడాస్తునవమీతుయపరమిదంవ
చనం - నవమీసకలాయదీతివిశిష్యోక్తేః - ఏతత్పూర్వదినేజయంత్యభావపర
మిత్యాహుః - జయంత్యాది సర్వాపవాదోయమితిచూడామణ్యాదయః -
వయంతుసత్యంవ్రతభేదః - లోకాస్తుజన్మాష్టమీవానుష్ఠంతి - నహి ॥ శ్రావ
ణేవానభస్యేవారోహిణీసహితాష్టమీ । యదాకృష్ణానరైర్లబ్ధాసాజయం
తీతికీర్తితా ॥ శ్రావణేనభవేద్యోగోనభస్యేతుభవేధ్రువమితిమాధవీయేవసి
ష్ఠసంహితోక్తాపిభాద్రేజయంతీ కేనాపిక్రియతే - అతఃపూర్వేద్యురేవోప
వాసః - యద్వాగుణాత్ఫలం- సప్తమేబ్రహ్మవర్చసకామముపనయేదితివది
త్యనే-తన్న,నిత్యత్వానుపపత్తేః- అత్రగౌణముఖ్యచాంద్రాభ్యామేకఏవమా
సఇత్యన్యే - తన్న,ఏకవాక్యేఉభయనిర్దేశవాశబ్దద్వయాయోగాత్ ॥ అతోజ
యంతీవ్రతస్యాపినిత్యత్వాద్దినద్వయేఉపవాసద్వయం కార్యమితిబ్రూమః - అతఏవ

హేమాద్రిమదనరత్నాదౌజన్మాష్టమీవ్రతంజయంతీవ్రతంచభిన్నముక్తం - భి
న్నకాలత్వాత్సర్వథా తావదంతర్భావో నేతిసిద్ధంయద్యపి-పూర్వాపరావా
ల్పాపిరోహిణీయుతైవ కార్యేతి గ్రంథానాంతత్త్వంప్రతీయతే తదపిజయం
తీపరమేవ ఇదంచ కామ్యమేవేత్యనంతభట్టః-తద్దూషణం హేమాద్రౌజ్ఞేయం-
నిత్యంకామ్యమితిబహవః- ననుయథావిష్ణుశృంఖలయోగేనశ్రవణద్వాదశీవా
మనజయంత్యాదిసర్వసిద్ధిర్యథావైకాదశీస్వల్పాపిపరా - తథా॥కలాకాష్ఠా
ముహూర్తాపియదాకృష్ణాష్టమీతిథిః।నవమ్యాంసైవగ్రాహ్యాస్యాత్సప్తమీసం
యుతానహి॥ఇత్యాదివచనాద్గోదయాదివద్యోగాధిక్యేఫలాధిక్యాత్పరైవజ
న్మాష్టమీయుక్తేతిచేత్-వార్తామాత్ర-సహితత్రవ్రతభేదో ద్వయోర్నిత్యత్వం
ద్వయోరకరణేదోషోవాశ్రుతః-ఇహత్వేతైస్త్రిభిర్హేతుభిస్సంజ్ఞాభేదాద్ధర్మ
భేదాత్కాలభేదాచ్చోపవాసభేదస్స్పష్టఏవ- ఏకదైవతత్వాచ్ఛ్రవణద్వా
దశీవన్నపారణాలోపదోషోపి- తేనవ్రతద్వయమేవయుక్తం - ద్వయోరపి
నిత్యత్వాత్- కేచిత్తు॥ త్రేతాయాంద్వాపరేచైవరాజన్కృతయుగేతథా।
రోహిణీసహితాచేయంవిద్వద్భిస్సముపోషితా॥ అతఃపరంమహీపాలసం
ప్రాప్తేతామసేకలౌ। జన్మనావాసుదేవస్య భవితావ్రతముత్తమమితిహే
మాద్రిపద్మపురాణాత్- కలౌజన్మాష్టమీవ్రతమేవనజయంతీవ్రతమిత్యా
హుః- తన్న- తామసేకలావిత్యుక్తేః - పరమశ్రేయోహేతోరస్యకలౌప్రా
పినాందుర్లభత్వముచ్యతే- తేనకలౌతామసానకరిష్యంతి - కింయథాన్యాయఏవే
త్యర్థః - అన్యథా॥ శూద్రాశ్చబ్రాహ్మణాచారాభవిష్యంతియుగేకలౌ॥
ఇత్యాదావిధికల్పనాపత్తేః - అత్రనిశీథవేధఏవగ్రాహ్యః - పూర్వోక్తవచ
నేషుతస్యైవముఖ్యకాలత్వోక్తేః॥ అష్టమీశివరాత్రిశ్చహ్యర్ధరాత్రాదధో
యది। దృశ్యేతేఘటికామేకాంసా పూర్వవిద్ధాప్రకీర్తితేతిమాధవీయే పురా
ణాంతరాత్॥ అర్ధరాత్రేతురోహిణ్యాంయదాకృష్ణాష్టమీభవేత్। తస్యా
మభ్యర్చనంశౌరేర్హంతిపాపంత్రిజన్మజమితిభవిష్యోక్తేః॥ అష్టమీ రోహిణీ
యుక్తానిశ్యర్ధేదృశ్యతేయది। ముఖ్యకాలఇతిఖ్యాతస్తత్రజాతో హరిస్స్వ
యమితివసిష్ఠసంహితోక్తేశ్చ - తత్రాష్టమీద్వేధారోహిణీరహితా తద్యు
తాచ - ఆద్యాపిచతుర్ధా - పూర్వేద్యురేవనిశీథయోగినీపరేద్యురేవోభయే
ద్యురనుభయేద్యుశ్చేతి - తత్రాద్యయోరసందేహఏవ కర్మకాలవ్యాప్తేః॥
జన్మాష్టమీరోహిణీచశివరాత్రిస్తథైవచ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యా తిథిభాం

తేచ పారణమితి భృగూక్తేశ్చ - అస్మాత్కేవలరోహిణ్యుపవాసో౽పి సిద్ధః - అంత్యయోఃపరైవ - ప్రాతస్సంకల్పకాలవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ ॥ వర్జనీయా ప్రయత్నేన సప్తమీసంయుతాష్టమీతి బ్రహ్మవైవర్తాచ్చ- ఏవమంశతః - సమవ్యాప్తావపి విషమవ్యాప్తావాధిక్యే న నిర్ణయః - రోహిణీయుతాపి చతుర్ధా- పూర్వేద్యురేవ నిశీథే రోహిణీయుతా పరేద్యురేవోభయేద్యురనుభయేద్యుశ్చ- అత్రాద్యయోర్న సందేహః ॥ కార్యా విద్ధాపి సప్తమ్యా రోహిణీసహితాష్టమీతి పాద్మోక్తేః ॥ జయంత్యాం పూర్వవిద్ధాయాముప వాసం సమాచరేదితి గారుడాచ్చ ॥ సప్తమీసంయుతాష్టమ్యాం నిశీథే రోహిణీ యది। భవితా సాష్టమీ పుణ్యా యావచ్చంద్రదివాకరావితి వహ్నిపురాణాచ్చ - ద్వితీయేత్వసందేహ ఏవ- తృతీయపక్షే పరైవ ॥ వర్జనీయా ప్రయత్నేన సప్తమీ సంయుతాష్టమీ । సఋక్షాపి న కర్తవ్యా సప్తమీసంయుతాష్టమీతి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - చతుర్థ్యపి ద్వేధా - పూర్వేద్యుర్నిశీథేష్టమీ పరేహ్ని రోహిణీ పరేహ్న్యష్టమీ పూర్వేహ్ని రోహిణీ- ఉభయేద్యురుభయస్య నిశీథాసంబంధో వేతి- ఆద్యే పరేద్యుర్జయంతీయోగస్య సత్త్వాత్పరైవేతి మాధవః - తదుక్తం తత్రైవ॥ యస్మిన్వర్షే జయంత్యాఖ్యో యోగో జన్మాష్టమీ తదా । అంతర్భూతా జయంత్యాం స్యాదృక్షయోగప్రశస్తిత ఇతి ॥ పూర్వవిద్ధాష్టమీ యా తు ఉదయే నవమీదినే । ముహూర్తమపి సంయుక్తా సంపూర్ణా సాష్టమీ భవేత్ ॥ కలా కాష్ఠాముహూర్తాపి యదా కృష్ణాష్టమీ తిథిః । నవమ్యాం సైవ గ్రాహ్యా స్యాత్సప్తమీసంయుతా నహీతి పాద్మోక్తేశ్చ ॥ హేమాద్రిస్త్వాహ- అష్టమ్యాః ప్రాధాన్యాత్తస్యాశ్చ పూర్వేద్యుః కర్మకాలవ్యాపిత్వాత్పూర్వైవ- పాద్మం తు పూర్వేహ్ని నిశీథేష్టమ్యభావే జ్ఞేయం - అంతర్భావోక్తిస్తు మూర్ఖదంభణమాత్రమితి - అన్యే తు పూర్వవిద్ధాష్టమీవాక్యైర్జన్మాష్టమ్యాం సూర్యోదయే సప్తమీవేధనిషేధాత్ - కలాఘటీమాత్రవ్యాప్త్యౌదయికీ గ్రాహ్యా - కార్యా విద్ధాపి సప్తమ్యేతి జయంతీపరం ॥ జయంత్యాం పూర్వవిద్ధాయాముపవాసం సమాచరేదిత్యేకవాక్యత్వాత్ - తత్రాద్యయోర్నిత్యత్వాత్తత్కాలభేదాచ్చోపవాసద్వయం భవత్యేవ - యదా తు కేవలాష్టమీ శుద్ధాధికా తదాల్యాగహేతోః సప్తమీవేధస్యాభావాత్పూర్వైవ - యది వా విద్ధన్యూనా తదా పరదినే గ్రాహ్యేతి ధరభావాత్పూర్వైవ - ఏవం సర్వాణ్యౌదయికా వాక్యాని సప్తమీవేధపరాణి - యే తు॥ జన్మాష్టమీం పూర్వవిద్ధాం సఋక్షాం సకలామపి । విహాయ నవమీం శుద్ధాముపోష్య వ్రతమాచరేదితి వ్యాసోక్తేర్విద్ధాయా

త్రయే శుద్ధనవమ్యాముపవాసః - దశమివేధేద్వాదశ్యాముపవాసమిత్యాహుః ॥ తేనిర్మూలత్వాదుపేక్ష్యాః ముహూర్తమపి సంయుతేతిరోహిణీ - యోగే త్యాజ్యత్వోక్తేః - తిథ్యంతపారణవాక్యానాంనిర్విషయత్వాపత్తేః - సచ జయంతీపరాణి శుద్ధాధికాపరాణి వా తాని, భృగ్వాద్యైః పూర్వవిద్ధాష్టమ్యామపితిథ్యంతేపారణోక్తేః - తేనకలాకాష్ఠేతివాక్యాంతరపక్షాజ్జయంతీపరమేతత్ - తత్త్వంతు అష్టమ్యాః కర్మకాలవ్యాప్తేః ॥ దివావాయదివా రాత్రౌనాస్తిచేద్రోహిణీకలా । రాత్రియుక్తాం ప్రకుర్వీత విశేషేణేందు సంయుతామితిపూర్వోక్తవాక్యైః - రోహిణీయోగాభావేగ్రాహ్యత్వోక్తేర్వచనాత్కర్మకాలవ్యాపినీం త్యక్త్వాపూర్వాపరావాల్పాపి రోహిణీయుతాగ్రాహ్యా - మాధవమదనరత్ననిర్ణయామృతానంతభట్ట గౌడమైథిల గ్రంథాదిష్వప్యేవమితి - యుక్తంతు ఉపవాసద్వయంకార్యం - ద్వయోర్నిత్యత్వాదితితువయం - అంత్యయోఃపక్షైవ ॥ సప్తమీసంయుతాష్టమ్యాం భూత్వాఋక్షంద్విజోత్తమ । ప్రాజాపత్యంద్వితీయేహ్నిముహూర్తార్ధం భవేద్యది ॥ తదాష్టయామికంపుణ్యం ప్రోక్తంవ్యాసాదిభిః పురేతిస్కాందాత్ ॥ ముహూర్తేనాపిసంయుక్తాసంపూర్ణాసాష్టమీభవేత్ । కింపునర్నవమీయుక్తాకులకోట్యాస్తుముక్తిదేతి పాద్మాచ్చేతిదిక్ ॥ నింబాదిత్యోపాసకాస్తుజన్మాష్టమీ రామనవమీ శివరాత్ర్యాదౌ పూర్వేహ్ని కర్మకాలినీంతిథింత్యక్త్వాద్విత్రిముహూర్తాపరైవతిథిర్గ్రాహ్యా ॥ ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా కులేతిథిరుపోషణే । నింబార్కభగవాన్యేషాం వాంఛితార్థఫలప్రదఇతి హేమాద్రౌమాత్స్యోక్తముక్తేసప్తమీ వ్రతేభవిష్యోక్తేరిత్యాహుః - తన్న - యదిద్వితీయేదివసేతుఋక్షతిథ్యోర్వ్యతిస్స్యాత్ నతదోపవాసః ॥ పూర్వేప్రసుర్యాద్దివసేద్వితీయే దినేశభక్త్యోథతదా వ్రతాద్యమితిమాత్స్యవాక్యేనతత్రైవఉపసంహారాత్సర్వార్థత్వేన మానాభావాత్ - ఋక్షతిథ్యోర్గ్రహణసప్తమ్యోః- అన్యథాఋషిపంచమ్యాదౌతదాపత్తేః- శిష్టాచారాన్నేతి చేత్ - నతస్యన్యాయవచోవిరోధేనహేయత్వాత్ - ఇదానీంక్వాపినింబార్కోపాసనాభావాచ్చేతి సంక్షేపః - పారణంతు ॥ తిథిరష్టగుణంహంతినక్షత్రంచచతుర్గుణమ్ । తస్మాత్ప్రయత్నతఃకుర్యాత్తిథిభాంతేచ పారణమితిబ్రహ్మవైవర్తాత్ ॥ తిథ్యృక్షయోర్యదాచ్ఛేదో నక్షత్రాంతమథాపివా । అర్ధరాత్రేథవాకుర్యాత్పారణంత్వపరేహనీతి హేమాద్రౌవచనాచ్చార్ధరాత్రేపూర్వభాగేయాంతేస్యాపరాంతే వేతిముఖ్యోపక్షః ॥ సర్వేష్వేవోపవాసేషు

దివాపారణమిష్యతఇతి బ్రహ్మవైవర్తస్యవిషయం దినేముఖ్యకాలలాభే న్యతరాంతేవాజ్ఞేయం - గౌడాస్తు ॥ నరాత్రౌపారణంకుర్యాదృతేవైరోహిణీవ్రతాత్ । తత్రనిశ్యపితత్కుర్యాద్వర్జయిత్వామహానిశామితిబ్రహ్మాండపురాణాద్రాత్రౌసార్ధప్రహరమధ్యే కార్యమిత్యాహుః ॥ మహానిశాతువిజ్ఞేయామధ్యమంమధ్యయామయోః ॥ తథా ॥ మధ్యమప్రహరేమాత్రేపిజ్ఞేయాతుమహానిశేతిస్మృత్యంతరాత్ - కల్పతరౌమదనరత్నే చైవం - కామధేనౌగర్గస్తు ॥ మహానిశాతువిజ్ఞేయామధ్యమంప్రహరద్వయమితి ॥ అహావృద్ధశాతాతపస్తు ॥ మహానిశాద్వేఘటికేరాత్రౌ మధ్యమయామయోరిత్యాహ-వేదపాఠపరమేతదిత్యన్యే - మహానిశాయామన్యతరాంతే తృతీయదినేపారణం - అపరేహనీతిపారణోత్తరదినపరత్వాత్ - ఉభయాంతాపేక్షణాదిత్యాహుః-తత్త్వంతు ॥ మహానిశాతోర్వాగన్యతరాంతలాభేమహానిశానిషేధః-మహానిశాయామేవలాభేతత్రైవపారణమితి - దివోదాసస్తు॥రజనీప్రహరంయావత్ప్రవృత్తిఃకర్మణోమతా।పారణంతావదేవేష్టం ప్రసాదాన్నభవేద్యదీతిస్కాందాదూర్ధ్వంనిషేధమాహ - తన్నిర్మూలం - అశక్తౌతువహ్నిపురాణే ॥ భాంతేకుర్యాత్తిథేర్వాపి శస్తంభారతపారణమితి - గారుడేవిష్ణుధర్మేచ ॥ జయంత్యాంపూర్వవిద్ధాయా ముపవాసం సమాచరేత్ । తిథ్యంతేవోత్సవాంతేవావ్రతీకుర్వీతపారణమ్ ॥ అశక్తౌతు ॥ తిథ్యంతేతిథిభాంతేవాపారణంయత్రచోదితమ్ । యామద్వయోర్ధ్వగామిన్యాం ప్రాతరేవహిపారణా ॥ సపహోత్సవాంతఇతికాలాదర్శోక్తేశ్చేతి సంక్షేపః - అష్టమ్యాంవిశేషో హేమాద్రౌభవిష్యే॥ తతోష్టమ్యాంతిథౌస్నాత్వానద్యాదౌవిమలేజలే । సుదేశేశోభనంకుర్యాద్దేవక్యాస్సూతికాగృహమ్ ॥ తన్మధ్యేప్రతిమాస్థాప్యాసాచాప్యష్టవిధాస్మృతా । కాంచనీరాజతీతామ్రీపైత్తళీమృన్మయీతథా॥ వార్క్షీమణిమయీచైవ వర్ణకైర్లిఖితాథవా । సర్వలక్షణసంపూర్ణాపర్యంకేచపటావృతే॥ దేవకీంతత్రచైకస్మిన్ప్రదేశేసూతికాగృహే । ప్రస్తుతాంచప్రసూతాంచస్థాపయేన్మంచకోపరి ॥ మాంతత్రబాలకంసుప్తంపర్యంకేస్తనపాయినమ్ । యశోదాంతత్రచైకస్మిన్ప్రదేశేసూతికాగృహే ॥ తద్వచ్చకల్పయేత్పార్థ ప్రసూతవరకన్యకామ్ । కశ్యపోవసుదేవోయమదితిశ్చైవదేవకీ॥ శేషోవైబలభద్రోయంయశోదాక్షితిరప్యభూత్ । నందఃప్రజాపతిర్దక్షోగర్గశ్చాపిచతుర్ముఖః ॥ గావోధేనుఃకుంజరశ్చైవ దానవాశ్శస్త్రపాణయః । క్షేపణీయాశ్చతత్రైవ కాళిందీయమునాహ్రదే ॥ ఇత్యేవమాదియ

త్కించిచ్ఛక్త్యాతేచరితంమమ । లేఖయిత్వాప్రయత్నేన పూజయేద్భక్తితత్ప
రః ॥ మంత్రేణానేనకౌంతేయదేవకీం పూజయేన్నరః ॥ గాయద్భిఃకిన్నరా
ద్యైస్సతతపరివృతా వేణువీణానినాదైశ్శృంగారాదర్శకుంభప్రవరకృతక
రైఃకింకరైస్సేవ్యమానా । పర్యంకేస్వాస్తృతేయాముదితతరముఖీపుత్రిణీస
మ్యగాస్తేసాదేవీదేవమాతా జయతిసుతనయాదేవకీకాంతరూపా ॥ పాదౌ
సంవాహయంతీశ్రీర్దేవక్యాశ్చరణాంతికే । నిషణ్ణాపంకజేపూజ్యానమోదే
వ్యైశ్రియేఇతి ॥ అర్ధరాత్రేవసోర్ధారాంపాతయేద్గుడసర్పిషా । నాడీవర్ధా
పనంషష్ఠీనామాదేఃకరణంమమ ॥ తతోమంత్రేణవైదద్యాచ్చంద్రాయార్ఘ్యం
సమాహితః । శంఖేతోయంసమాదాయసపుష్పకుశచందనమ్ ॥ జానుభ్యాం
ధరణీంగత్వాచంద్రాయార్ఘ్యంనివేదయేత్ । క్షీరోదార్ణవసంభూతఅత్రి
గోత్రసముద్భవ ॥ గృహాణార్ఘ్యం శశాంకేదంరోహిణ్యా సహితోమమ ।
జ్యోత్స్నాపతేనమస్తుభ్యం నమస్తేజ్యోతిషాంపతే॥ నమస్తేరోహిణీకాంతఅ
ర్ఘ్యంనఃప్రతిగృహ్యతామ్ । యథాపుత్రంహరింలబ్ధ్వాప్రాప్తాతేనిర్వృతిః
పరా ॥ తామేవనిర్వృతిందేహిసుపుత్రందర్శయస్వమే ॥ ఇతిదేవక్యర్ఘ్యః -
తతఃపుష్పాంజలిందత్వా యామేయామేప్రపూజయేత్ ॥ ప్రభాతేబ్రాహ్మ
ణాన్భక్త్యాభోజయేద్భక్తిమాన్నరః ॥ ఓంనమోవాసుదేవాయగోబ్రాహ్మ
ణహితాయచ । శాంతిరస్తు శివంచాస్తుఇత్యుక్త్వామాంవిసర్జయేత్ ॥ ఇదం
ప్రతిమాసకృష్ణాష్టమ్యాముక్తం - మదనరత్నే వహ్నిపురాణే ॥ ప్రతి
మాసంచతేపూజామష్టమ్యాంయఃకరిష్యతి । మమచైవాఖిలాన్కామాన్స
సంప్రాప్స్యత్యసంశయమ్ ॥ తథా ॥ అనేనవిధినాయస్తు ప్రతిమాసంనరేశ్వ
ర । కరోతివత్సరంపూర్ణంయావదాగమసంహరేః ॥ దద్యాచ్ఛయ్యాంసుసం
పూర్ణాంగోభిరత్నైరలంకృతామ్ ॥ ఇతిజన్మాష్టమీవ్రతమ్—భాద్రామా
వాస్యాయాంకుశగ్రహణముక్తం హేమాద్రౌహారీతేన॥ మాసేనభస్యమా
వాస్యాతస్యాందర్భచ్చయోమతః । అయాతయామాస్తే దర్భా వినియో
జ్యాఃపునఃపునః ॥ నభాశ్శ్రావణః తేనదర్భాంతమాసేజన్మాష్టమ్యానంతరం
దర్శేలభ్యతే - మదనరత్నేతు ॥ మాసేనభస్యేమావాస్యా తస్యాంద
ర్భచ్చయోమతఇతి మరీచివాక్యముక్తం-నభస్యోభాద్రపదః - తేనమహా
లయాంతర్గతదర్శేలభ్యతే - అత్రగౌణముఖ్యౌ - చాంద్రాభ్యామేక
ఏవదర్శ ఇత్యన్యే— భాద్రపదశుక్లతృతీయాయాం హరితాళికావ్రతం -
తత్రపరాగ్రాహ్యా ॥ ముహూర్తమాత్రసత్త్వేపిదినేగౌరీవ్రతంపరే । శుద్ధా

ధికాయామప్యేవం గణయోగప్రశంసనాదితి మాధవోక్తేః - చతుర్థీయుక్తా
యాం ఫలాధిక్యం మాధవీయే ఆపస్తంబః ॥ చతుర్థీసహితా యాతు సా తృతీ
యా ఫలప్రదా । అవైధవ్యకరా స్త్రీణాం పుత్రపౌత్రప్రవర్ధినీ ॥ ద్వితీయా
యోగే ప్రత్యవాయమాహ స ఏవ ॥ ద్వితీయాశేషసంయుక్తాం యా కరోతి వి
మోహితా । సా వైధవ్యమవాప్నోతి ప్రవదంతి మనీషిణ ఇతి ॥ అద్యా మధుశ్రా
వణికా కజ్జలీ హరితాళికా । చతుర్థీమిశ్రితా స్త్రీభిర్దివా నక్తే విధీయతే ॥ తృ
తీయా నభసశ్శుక్లా మధుశ్రావణికా స్మృతా । భాద్రస్య కజ్జలీ కృష్ణా శుక్లా చ
హరితాళికేతి దివోదాసోదాహృతవచనాచ్చ - భాద్రశుక్లచతుర్థీ వరదచతుర్థీ -
సా మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥ ప్రాతశ్శుక్లతిలైస్స్నాత్వా మధ్యాహ్నే
పూజయేన్నృపేతి హేమాద్రౌ భవిష్యోత్తరే వ్రతపూజోక్తేః - మదనరత్నే
ప్యేవం - పరదినే ఏవ వా అంశేన సాకల్యేన వా మధ్యాహ్నవ్యాప్త్యభావే సర్వపక్షే
షు పూర్వైవ గ్రాహ్యా - తథా చ బృహస్పతిః ॥ చతుర్థీ గణనాథస్య మాతృవిద్ధా
ప్రశస్యతే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీ చేత్స్యాత్పరతశ్చేత్పరేహనీతి ॥ మాతృవి
ద్ధా ప్రశస్తా స్యాచ్చతుర్థీ గణనాయకే । మధ్యాహ్నే పరతశ్చేత్స్యాన్నాగవి
ద్ధా ప్రశస్యత ఇతి మాధవీయే స్మృత్యంతరాచ్చ - తత్ర గణేశరూపం స్కాందే ॥
ఏకదంతం శూర్పకర్ణం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్ । పాశాంకుశధరం దేవం ధ్యాయే
త్సిద్ధివినాయకమితి ॥ ఇయం రవిభౌమయోరతిప్రశస్తా ॥ భాద్రశుక్లచతుర్థీ యా
భౌమేనార్కేణ వా యుతా । మహతీ సాత్ర విఘ్నేశమర్చిత్వేష్టం లభేన్నర ఇతి ని
ర్ణయామృతే వారాహోక్తేః - అత్ర చంద్రదర్శనం నిషిద్ధం - తథా చాపరార్కే
మార్కండేయః ॥ సింహాదిత్యే శుక్లపక్షే చతుర్థ్యాం చంద్రదర్శనమ్ । మిథ్యాభి
దూషణం కుర్యాత్తస్మాత్పశ్యేన్న తం సదేతి ॥ చతుర్థ్యాం న పశ్యేదిత్యన్వయః - ప్ర
ధానక్రియాన్వయలాభాత్ - తేన చతుర్థ్యాముదితస్య పంచమ్యాం న నిషేధః -
గౌడా అప్యేవమాహుః - పరాశరోపి ॥ కన్యాదిత్యే చతుర్థ్యాం తు శుక్లే చంద్రస్య
దర్శనమ్ । మిథ్యాభిదూషణం కుర్యాత్తస్మాత్పశ్యేన్న తం సదా ॥ తద్దోషశాంత
యే సింహః ప్రసేనమితి వై పఠేదితి ॥ శ్లోకస్తు విష్ణుపురాణే ॥ సింహః ప్రసేనమవధీ
త్సింహో జాంబవతా హతః । సుకుమారక మా రోదీస్తవ హ్యేష స్యమంతక ఇ
తి - భాద్రపదశుక్లపంచమీ ఋషిపంచమీ - సా మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ॥
పూజావ్రతేషు సర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీ తిథిరితి మాధవీయే హారీతోక్తేః -
దినద్వయే తత్త్వే హేమాద్రిమతే పరా - సితా పరయుతా స్యాత్పంచమీతి దీ
పికోక్తేః - మాధవమతే పూర్వా - సర్వా తు పంచమీ పూర్వేత్యుక్తేః - యుగ్మ

వాక్యాన్నిర్ణయస్తూయుక్తః - ఋషిపంచమీషష్ఠీయుతైవేతిదివోదాసః - అ
త్రఋషీన్ప్రతిమాసుపూజయిత్వాఽకృష్టభూమిజశాకేనవర్తనం ఏవంస
ప్తవర్షాణికృత్వాసప్తకుంభేషుప్రతిమాసుసంపూజ్యాపరేహ్నితత్తన్మంత్రే
ణాష్టోత్తరశతంతిలాజ్యైర్హుత్వాసప్తబ్రాహ్మణాన్భోజయేదితినిర్ణయామృ
తే - భాద్రశుక్లషష్ఠీసూర్యషష్ఠీసాసప్తమీయుతైవేతిదివోదాసః ॥ శుక్లేభా
ద్రపదేషష్ఠ్యాంస్నానంభాస్కరపూజనమ్ । ప్రాశనంపంచగవ్యస్యఅశ్వమే
ధఫలాధికమితివచనాత్ - కల్పతరౌభవిష్యే ॥ యేయంభాద్రపదేమాసిష
ష్ఠీస్యాద్భరతర్షభ । యోస్యాంపశ్యతిగాంగేయందక్షిణాపథవాసినమ్ ॥ బ్ర
హ్మహత్యాదిపాపైస్తు ముచ్యతే నాత్రసంశయః ॥ గాంగేయఃస్వామికా
ర్తికేయః — భాద్రపదశుక్లసప్తమ్యాం ముక్తాభరణవ్రతమ్ - తత్రసప్తమీ
పూర్వాయుతాగ్రాహ్యా - షణ్మున్యోరితియుగ్మవాక్యాత్ — భాద్రపదశు
క్లాష్టమీదూర్వాష్టమీసాపూర్వాగ్రాహ్యా ॥ శ్రావణీదుర్గనవమీదూర్వాచైవ
హుతాశనీ । పూర్వవిద్ధాతుకర్తవ్యా శివరాత్రిర్బలేర్దినమితిహేమాద్రౌబృ
హద్యమోక్తేః ॥ శుక్లాష్టమీతిథిర్యాతుమాసిభాద్రపదేభవేత్ । దూర్వాష్ట
మీతుసాజ్ఞేయానోత్తరాసావిధీయత ఇతిపురాణసముచ్చయాచ్చ - యత్తు ॥
ముహూర్తేరోహిణేష్టమ్యాం పూర్వావాయదివాపరా । దూర్వాష్టమీతు
సాకార్యాజ్యేష్ఠామూలంచవర్జయేదితితత్రైవపరాకార్యేత్యుక్తం - తత్పూ
ర్వదినేజ్యేష్ఠాదియోగేద్రష్టవ్యం ॥ దూర్వాష్టమీసదాత్యాజ్యా జ్యేష్ఠామూ
లర్క్షసంయుతా ॥ తథా ॥ ఐంద్రర్క్షేపూజితాదూర్వాహంత్యపత్యానినాన్య
థా । భర్తురాయుర్హరామూలేతస్మాత్తాంపరివర్జయేదితి తత్రైవతన్నిషే
ధాత్ - ఇదమగస్త్యోదయేకన్యార్కేచనకార్యం ॥ మశుక్లేభాద్రపదేమాసి
దూర్వాసంజ్ఞాతథాష్టమీ । సింహార్కఏవకర్తవ్యా నకన్యార్కేకదాచన ॥
సింహస్థేసోత్ర మాసూర్యేనుదితేమునిసత్తమ ఇతి మదనరత్నేస్కాందో
క్తేః ॥ అగస్త్యేఉదితేతాతపూజనీయేదవ్యతోద్భవమ్ । వైధవ్యంపుత్రశోకం
చదశవర్షాణిపంచచేతి తత్రైవనిషేధోక్తేశ్చ ॥ భాద్రపద శుక్లాష్టమ్యామగ
స్త్యోదయేభావినిసతిపూర్వ కృష్ణాష్టమ్యామేవకుర్యాదితి హేమాద్రిః - దీపి
కాప్యేవం - ఇదంచవ్రతం స్త్రీణాంనిత్యం ॥ యానపూజయతేదూర్వాం
మోహాదిహయథావిధి । త్రీణిజన్మానివైధవ్యంలభతేనాత్ర సంశయః ॥ త
స్మాత్సంపూజనీయాసాప్రతివర్షంవధూజనైరితిపురాణసముచ్చయాత్ - య
దాజ్యేష్ఠాదికంవినాష్టమీనలభ్యతే తదాతత్రైవోక్తం ॥ కర్తవ్యాచైకభక్తేన

జ్యేష్ఠామూలం యదా భవేత్ । దూర్వామభ్యర్చయేద్భక్త్యా సపంథ్యం దివసం
నయేదితి - అత్రవిధిర్మదనరత్నే భవిష్యే ॥ శుచౌ దేశే ప్రజాతాయాం దూ
ర్వాయాం బ్రాహ్మణోత్తమ । స్థాప్య లింగం తతో గంధైః పుష్పైర్ధూపైస్సమ
ర్చయేత్ ॥ దధ్యక్షతైర్విప్ర జలైశ్చైవ అర్ఘ్యం దద్యాత్ప్రలోచనే । దూర్వాం శమీ
భ్యాం విధివత్పూజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః ॥ మంత్రస్తు ॥ త్వం దూర్వేఽమృతజన్మా
సి వందితాసి సురాసురైః । సౌభాగ్యం సంతతిం దేహి సర్వకార్యకరీ భవ । య
థా శాఖాప్రశాఖాభిర్విస్తృతాసి మహీతలే । తథా మమాపి సంతానం దేహి
త్వమజరామరమితి ॥ అత్రానగ్నిపక్వం భక్షయేత్ ॥ అనగ్నిపక్వమశ్నీయా
దన్నం దధి ఫలం తథా । అక్షారలవణం చ స్యాన్నాశ్నీయాన్మధునాన్వితమితి త
త్రైవ భవిష్యోక్తేః - భాద్రపదేఽధిమాసే నసతి నిర్ణయదీపే స్కాందే ॥ అధిమాసే
తు సంప్రాప్తే నభస్య ఉదయే మునేః । అర్వాగ్దూర్వావ్రతం కార్యం పరతో నై
వ కుత్రచిత్ ॥ అత్రైవ జ్యేష్ఠాపూజోక్తా మాధవీయే స్కాందే ॥ మాసి భాద్ర
పదే శుక్లపక్షే జ్యేష్ఠర్క్షసంయుతా । రాత్రిర్యస్మిన్దినే కుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాః పరి
పూజనమితి - ఇయం జ్యేష్ఠాయోగవశేన పూర్వా పరా వా గ్రాహ్యా - దినద్వ
యయోగే పరా - పూర్వేద్యూ రాత్రియోగే పూర్వైవ ॥ సప్తమ్యా సహ కా
ర్యా స్యాదష్టమీ నాత్ర సంశయః । మాసి భాద్రపదే శుక్లపక్షే జ్యేష్ఠర్క్షసంయు
తా ॥ రాత్రిర్యస్మిన్దినే కుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాః పరిపూజనమితి తత్రైవోక్తేః - అ
స్యాపవాదః ॥ యస్మిన్దినే భవేజ్జ్యేష్ఠా మధ్యాహ్నాదూర్ధ్వమప్యణుః । తస్మిన్
హావిష్యం పూజా చ న్యూనా చేత్పూర్వవాసర ఇతి - ఇదం కేవలతిథౌ నక్షత్రే చో
క్తం - తత్రాద్యం కేవలతిథౌ కార్యం - అంత్యం కేవలర్క్షే - తదుక్తం మాత్స్యే ॥
ప్రత్యాబ్దికం తిథావుక్తం యజ్జ్యేష్ఠాదైవతం వ్రతమ్ । ప్రతి జ్యేష్ఠావ్రతం యచ్చ
విహితం కేవలోడుని ॥ తిథావేవాచరేదాద్యం ద్వితీయం కేవలర్క్షత ఇతి - అతఏ
వ మదనరత్నే భవిష్యే నక్షత్రమాత్రేణోక్తం ॥ మాసి భాద్రపదే పక్షే శుక్లే జ్యే
ష్ఠా యదా భవేత్ । రాత్రౌ జాగరణం కృత్వా ఏభిర్మంత్రైశ్చ పూజయేదితి - దా
క్షిణాత్యాస్త్వష్టమ్యామేవ కుర్వంతి హేమాద్రౌ స్కాందేపి ॥ మాసి భాద్రపదే శు
క్లపక్షే జ్యేష్ఠర్క్షసంయుతే । యస్మిన్కస్మిన్దినే కుర్యాజ్జ్యేష్ఠాయాః పరిపూజన
మితి - తథా ॥ మంత్రేణావాహయేద్దేవీం జ్యేష్ఠాయాం తు ప్రపూజయేత్ । మూ
లే విసర్జయేద్దేవీం త్రిదినం వ్రతముత్తమమితి ॥ మంత్రస్తు ॥ ఏహ్యేహి త్వం మహా
భాగే సురాసురనమస్కృతే । జ్యేష్ఠే త్వం సర్వదేవానాం మత్సమీపగతా భవే
త్యావాహ్య - తా[illegible]సంపూజ్య ॥ జ్యేష్ఠాయై దేవ్యై నమస్తుభ్యం శ్రేష్ఠా

న్మై తేన మోనమః ॥ శర్వాణ్యై తేనమస్తుభ్యం శాంకర్యై తేన మోనమః। జ్యే
ష్ఠే శ్రేష్ఠే తపోనిష్ఠే బ్రహ్మిష్ఠే సత్యవాదిని । ఏహ్యేహి త్వం మహాభాగే అ
ర్ఘ్యం గృహాణ సరస్వతి ॥ ఇత్యర్ఘ్యః - భాద్రపదశుక్ల ద్వాదశ్యాం శ్రవణ
యోగరహితాయాం పారణం కుర్యాత్ , ఆభాకాసిత పక్షేష్వితి దివో
దాసోదాహృత వచనాత్ ॥ ఉపోష్యైకాదశీం మోహాత్పారణం శ్రవణే
యది । కరోతి హంతి తత్పుణ్యం ద్వాదశద్వాదశీభవమితి ॥ తత్రైవ స్కాం
దాచ్చ - అన్యత్రైవ ప్రసవః - మార్కండేయః ॥ విశేషేణ మహా
పాల శ్రవణం వర్జయేద్యది । తిథిక్షయే న భోక్తవ్యం ద్వాదశీం లంఘయేన్నహీ
తి ॥ కేచిత్తు - యదా త్వపరిహార్యో యోగస్తదా శ్రవణనక్షత్రే త్రేధా విభ
క్తే మధ్యమవింశతిఘటికా యోగం త్యక్త్వా పారణం కార్యం - తదుక్తం విష్ణుధ
ర్మే ॥ శ్రుతేశ్చ మధ్యే పరివర్తమేతి సుప్తిప్రబోధపరివర్తనమంబ వర్జ్యమితి -
కేచిచ్చతుర్ధా విభజ్య మధ్య పాదద్వయం వర్జ్యమాహుః - అత్ర మూలం చిం
త్యం - అత్రైవ విష్ణుపరివర్తనోత్సవం కుర్యాత్ - సంధ్యాయాం విష్ణుం సం
పూజ్య ప్రార్థయేత - మంత్రస్తు తిథితత్త్వ ఉక్తః ॥ ఓం వాసుదేవ జగన్నాథ
ప్రాప్తేయం ద్వాదశీతవ । పార్శ్వేన పరివర్తస్వ సుఖం స్వపిహి మాధవేతి॥
అత్రైవ శక్రధ్వజోత్థాపనముక్తం అపరార్కే గర్గేణ ॥ ద్వాదశ్యాం తు సితే ప
క్షే మాసి ప్రోష్ఠపదే తథా । శక్రముత్థాపయేద్రాజా విశ్వశ్రవణవాసవే॥ ఇ
యమేవ శ్రవణద్వాదశీ - తత్రైకాదశ్యాం ద్వాదశీ శ్రవణయోగే నైవోపో
ష్యా ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ చ వైష్ణవ్యమపి తత్ర చేత్ । తద్విష్ణుశృంఖలం నామ విష్ణు
సాయుజ్యకృద్భవేదితి విష్ణుధర్మోక్తేః - నారదీయేపి॥ సంస్పృశ్యైకాదశీం రా
జన్ద్వాదశీం యది సంస్పృశేత్ । శ్రవణం జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠం బ్రహ్మహత్యాం
వ్యపోహతి ॥ ద్వాదశీ శ్రవణస్పృష్టా స్పృశేదేకాదశీం యది । స ఏవ వైష్ణవో
యోగో విష్ణుశృంఖలసంజ్ఞిత ఇతి హేమాద్రౌ మాత్స్యోక్తేశ్చ - దినద్వయే
ద్వాదశీ శ్రవణయోగేపి పూర్వా - నిర్ణయామృతే త్వస్యపూర్వార్ధగస్యథాప
తితం ॥ ద్వాదశీ శ్రవణర్క్షం చ స్పృశేదేకాదశీం యదీతి - తేన హేమాద్రిమతే
ఏకాదశ్యాం శ్రవణయోగాభావేపి తద్యుక్తద్వాదశీయోగమాత్రేణ విష్ణుశృం
ఖలం భవతి - నిర్ణయామృతమతే తు - శ్రవణస్యైకాదశీద్వాదశీభ్యాం యోగ
ఏవ విష్ణుశృంఖలం - నాన్యథేతి - యదా నిశీథానంతరం సూర్యోదయావధి
ద్వికాలమాత్రమపి శ్రవణర్క్షం భవతి - తదాపి పూర్వైవ - తదుక్తం తత్రైవ
నారదీయే - ఇమాం ప్రసక్త్యా ॥ తిథినక్షత్రయోర్యోగో యోగశ్చైవ నరాధి

ప । ద్వికలో యదిలభ్యేత సజ్ఞేయోహ్యష్టయామిక ఇతి ॥ ద్వాదశీ శ్రవణస్పృష్టా కృత్స్నా పుణ్యతమా తిథిః । నతుసా తేనసంయుక్తా తావత్యేవ ప్రశస్యతే ఇతి మదనరత్నే మాత్స్యాచ్చ ॥ దివాదాసీయేతు ॥ రాత్రేః ప్రథమపాదే చేచ్ఛ్రవణం హరివాసరే । తదాపూర్వ్యాముపవసేత్ త్రాపితర్భ్యాం తేచపారణమిత్యుక్తం ॥ ఇదంతు నిర్మూలత్వాత్పూర్వవిరోధాచ్చోపేక్ష్యం - ఇయం బుధవారేతి ప్రశస్తా ॥ బుధశ్రవణసంయుక్తా సైవచేద్ద్వాదశీ భవేత్ । అత్యంతమహతీ సాస్యాద్దత్తం భవతిచాక్షయమితి హేమాద్రౌ స్కాందాత్ - యాని తుపఠంతి ॥ ఉత్తరాషాఢసంయుక్తా శ్రోణామధ్యాహ్నగాపివా । ఆసుర్నైవ తారాసావృద్ధంతి పుణ్యం పురాకృతమ్ ॥ ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా శ్రోణా ద్వాదశకాయుతా । పక్ష్వర్క్ష సంయుతా సాచ నైనోష్యా శుభేప్సుభిరిత్యాదీని విష్ణుధర్మస్కందభవిష్యాదీని వచనాని తాని నిర్మూలాని - యదపి స్మృత్యర్థసారే ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యేత్యుక్తం - యచ్చ బృహన్నారదీయ ఉదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా శ్రవణద్వాదశీవ్రత ఇతి - తద్యదా శుద్ధాధికా ద్వాదశీ పరదిన ఏవోదయే శ్రవణయోగః - పూర్వేహ్ని చ తద్భిన్నే కాలే యోగస్తత్పరం - దినద్వయే ఉదయయోగే పూర్వైవ - బహుకర్మకాలవ్యాప్తేరిత్యుక్తం మదనరత్నే - యదాత్వేకాదశ్యేవ శ్రవణయుతా న ద్వాదశీ తదాపి పూర్వైవ ॥ యదా న ప్రాప్యతే ఋక్షం ద్వాదశ్యాం వైష్ణవం క్వచిత్ । ఏకాదశీ తదోపోష్యా పాపఘ్నీ శ్రవణాన్వితే తి మదనరత్నే నారదీయోక్తేః - యదా పరైవ ఋక్షయుతా తదా పరా - తత్ర శక్తేనోపవాసద్వయం కార్యం ॥ ఏకాదశీముపోష్యైవ ద్వాదశీం సముపోషయేత్ । నచాత్ర విధిలోపస్స్యాదుభయోర్దేవతం హరిరితి భవిష్యోక్తేః ॥ యత్తు విష్ణుధర్మే ॥ పారణాంతం వ్రతం జ్ఞేయం వ్రతాంతే విప్రభోజనమ్ । అసమాప్తే వ్రతే పూర్వే నైవ కుర్యాద్వ్రతాంతరమితి తదేతద్భిన్నపరం - అత్ర గౌడాః ॥ శృణు రాజన్ పరం కామ్యం శ్రవణద్వాదశీవ్రతమితి స్థూలశీర్ష వచనాత్కామ్యమేవేదం - తేనాశక్తస్య నిత్యైకాదశీవ్రతమేవేతి మన్యంతే ॥ ద్వాదశ్యాముపవాసేన శుద్ధాత్మా నృపసర్వశః । చక్రవర్తిత్వ మతులం సంప్రాప్నోత్యుత్తమాం శ్రియమితి గౌడనిబంధే మార్కండేయోక్తేశ్చ ॥ దాక్షిణాత్యాస్తు ॥ ఏకాదశ్యాం నరో భుక్త్వా ద్వాదశ్యాం సముపోషణాత్ । వ్రతద్వయకృతం పుణ్యం సర్వం ప్రాప్నోత్యసంశయమితి వరాహవామనపురాణోక్తేః - శ్రవణద్వాదశీవ్రతమేవేత్యాహుః - భుక్త్వేతి ఫలాద్యాహారపరం - నత్వన్నపరం - అన్నాశ్రితాని పాపానీతి నిషేధాత్ ॥ ఉపవాసద్వయం [illegible] శక్తో

తీనరోయది । ప్రథమేహ్నిఫలాహారీనిరాహారోపరేహనీతిదివోదాసీయేభవి
ష్యోక్తేశ్చ ॥ అశక్తౌతుగృహీతైకాదశీవ్రతో యస్తంప్రత్యుక్తం మాత్స్యే॥
ద్వాదశ్యాంశుక్లపక్షేతు నక్షత్రంశ్రవణంయది । ఉపోష్యైకాదశీంతత్రద్వా
దశ్యాంపూజయేద్ధరిమితి ॥ పూజయేన్నత్రోపవసేదిత్యర్థః - అగృహీతైకా
దశీవ్రతశ్చేదేకాదశ్యాం భుక్త్వాద్వాదశ్యాముపవసేత్ ॥ ఏవమేకాదశీంభు
క్త్వాద్వాదశీంసముపోషయేత్ । పూర్వవాసరజం పుణ్యంసర్వంప్రాప్నోత్య
సంశయమితినారదీయోక్తేః॥పారణంతూభయాంతేన్యతరాంతే వాకుర్యా
త్ ॥ తిథినక్షత్రనియమే తిథిభాంతేచపారణ మితిస్కాందాత్ ॥ తిథినక్షత్ర
సంయోగేఉపవాసోయదాభవేత్ । పారణంతునకర్తవ్యం యావన్నైకస్య
సంక్షయఇతినారదీయాదితిహేమాద్రిః - యద్యప్యత్రనక్షత్రమాత్రాంతేపి
పారణంప్రతిభాతి - తథాపితిథిమాత్రాంతే జ్ఞేయం - నన్వృక్షాంతేతిథిమ
ధ్యేపి ॥ యాఃకాశ్చిత్తిథయఃప్రోక్తాః పుణ్యానక్షత్రయోగతః । ఋక్షాంతే
పారణంకుర్యాద్వినాశ్రవణరోహిణీమితివిష్ణుధర్మేశ్రవణాంతమాత్రేపా
రణనిషేధాత్ - రోహిణ్యాంతు ॥ భాంతేకుర్యాత్తిథేర్వాపి ఇతివహ్నిపు
రాణాత్ - తదంతేప్యస్తుసత్వాత్రివమస్తీతిన ఋక్షాంతోనుకల్పఇతిమదనర
త్నే- అసంభవేతు॥తిథ్యంతేతిథిభాంతేవాపారణంయత్రచోదితమ్ । యామ
త్రయోర్ధ్వగామిన్యాంప్రాతరేవహిపారణేతిజ్ఞేయమ్॥ యత్తుమదనరత్నే॥
ద్వాదశీవృద్ధౌశ్రవణవృద్ధౌవాశ్రవణాంత ఏవపారణంకుర్యాత్ ॥ పారణం
తిథివృద్ధౌతుద్వాదశ్యాముడుసంక్షయాత్। వృద్ధౌకుర్యాత్త్రయోదశ్యాంత
త్రదోషోనవిద్యత ఇతివహ్నిపురాణాదిత్యుక్తం- తత్ప్రకరణాదేతస్యామేవ
శ్రవణయుక్తైకాదశ్యాం విహితవిజయైకాదశీవ్రతపరం నతుశ్రవణద్వాదశీ
పరమితిమదనరత్నే - గౌడాస్తుశ్రవణద్వాదశీపరమాహుః - అత్రవిధిర్మద
నరత్నేవిష్ణుధర్మే ॥ తస్మిన్దినేతథాస్నానంయత్రక్వచనసంగమే ॥ తథా ॥ ద
ధ్యోదనయుతంతస్యాం జలపూర్ణం ఘటంద్విజే । వస్త్రసంవేష్టితందత్వాఛ
త్రోపానహమేవచ ॥ నదుర్గతిమవాప్నోతిగతిమగ్ర్యాంచవిందతి ॥ మంత్రస్తు
భవిష్యే ॥ ఘటేజనార్దన పూజామభిధాయ॥ నమోనమస్తేగోవిందబుధశ్ర
వణసంజ్ఞక । అఘౌఘసంక్షయం కృత్వాసర్వసౌఖ్యప్రదోభవ । ప్రీయ
తాందేవదేవేశోమమసంశయనాశనః ॥ వామనావతారనిమిత్తోపాసస్తువ్ర
తహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ ద్వాదశ్యాస్తే విధిఃప్రోక్తఃకృష్ణశ్రవణేన యుధిష్ఠిర।స
ర్వపాపప్రశమనస్సర్వసౌఖ్యప్రదాయకః ॥ ఏకాదశీయదా [illegible] శ్రవ

తేనసమన్వితా । విజయానామతిథిఃప్రోక్తాభక్తానాంవిజయప్రదేత్యుపక్రమ్య -
అథకాలేబహుతిథిగతేసాగుర్విణీభవేత్ ॥ సుషువేనవమేమాసి పుత్రంసా
వామనంహరిమిత్యుక్త్వా ॥ ఏతత్సర్వంసమభవదేకాదశ్యాంయుధిష్ఠిర । తేనే
ష్టాదేవదేవస్యసర్వథావిజయాతిథిః॥ఏషావ్యుష్టిస్సమాఖ్యాతాఏకాదశ్యాం
మయాతవ । పూర్వమేవసమాఖ్యాతాద్వాదశీశ్రవణాన్వితా తస్యాఃసంపూర్ణా
దేకాదశ్యామేవ - వ్యుష్టిఃఫలం ॥ భాగవతేప్యష్టమస్కంధేతుద్వాదశ్యాంవామ
నోత్పత్తిరుక్తా ॥ శ్రోణాయాంశ్రవణద్వాదశ్యాంముహూర్తేభిజితిప్రభుః ।
గ్రహానక్షత్రతారాద్యాశ్చక్రుస్తజ్జన్మదక్షిణమ్ ॥ ద్వాదశ్యాంసవితాతిష్ఠన్మ
ధ్యందినగతోనృప । విజయానామసాప్రోక్తాయస్యాంజన్మవిదుర్హరేః॥ శ్రో
ణాయాంచంద్రే- అభిజిచ్ఛ్రవణప్రథమాంశః - గౌడాఅప్యేవం - అత్రక
ల్పభేదాద్వ్యవస్థా - తద్విధిశ్చహేమాద్రౌ వహ్నిపురాణే ॥ నదీనాంసంగ
మేస్నాయాదర్చయేదత్రవామనమ్ । సౌవర్ణంవస్త్రసంయుక్తం ద్వాదశాం
గుళముచ్ఛ్రితమ్ ॥ తతోవిధివత్సంపూజ్య ॥ హిరణ్మయేనపాత్రేణదద్యాద
ర్ఘ్యంప్రయత్నతః । నమస్తేపద్మనాభాయనమస్తేజలశాయినే॥ తుభ్యమర్ఘ్యం
ప్రయచ్ఛామిబాలవామనరూపిణే। నమఃకమలకింజల్కపీతనిర్మలవాససే॥ మ
హాహవరిపుస్కంధఘృష్టచక్రాయచక్రిణే। నమశ్శార్ఙ్గాసిబాణపాణయే
వామనాయచ ॥ యజ్ఞభుక్ఫలదాత్రేచవామనాయనమోనమః । దేవేశ్వ
రాయదేవాయదేవసంభూతికారిణే ॥ ప్రభవేసర్వదేవానాంవామనాయన
మోనమః । ఏవంసంపూజయిత్వాతంద్వాదశ్యాముదయేరవేః ॥ శృంగారస
హితంతంతుబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ । వామనఃప్రతిగృహ్ణాతివామనోహం
దదామితే॥ వామనంసర్వతోభద్రంద్విజాయప్రతిపాదయేదితి - అనంతభ
ట్టోప్యాహ- శ్రవణద్వాదశ్యాంజనార్దననామావిష్ణుఃపూజ్యతే - శ్రవణైకా
దశ్యాంవామనావతారఇతి- శ్రవణయుతశుక్లైకాదశ్యలాభేతుదశమీవిద్ధా
పిశ్రవణయుతాకార్యా॥ దశమ్యేకాదశీయత్రసానోపోష్యాభవేత్తిథిః। శ్ర
వణేనతుసంయుక్తాసాచేత్స్యాత్సర్వకామదేతివహ్నిపురాణాదిత్యుక్తంమద
నరత్నేపూజాచమధ్యాహ్నేకార్యా ॥ అహ్నోమధ్యేవామనోరామరా
మావితిపూర్వోక్తవచనాత్ ॥ అత్రైవదుగ్ధవ్రతంసంకల్పయేత్-తదుక్తం॥
దుగ్ధమాశ్వయుజేమాసీతి - అత్రేదంచింత్యతే - దుగ్ధవ్రతేపాయసాది
వర్జ్యంనవేతి - నేతికేచిత్ - నహిప్రసృతేవర్జనేవికారవర్జసంయుక్తం - ద
ధిసృతాదీనామపివర్జనాపత్తేః - నచయత్రప్రసృతిరసోపలంభస్తద్వర్జనమి

తివాచ్యమ్ - మాంసవికారస్యౌష్ట్రదధ్యాదేశ్చవర్జనాపత్తేః - తస్మాద్ద ధ్యాదివత్పాయసాదిభక్ష్యమితి- అత్రప్రబ్రూమః- యత్రవికారేప్రకృతిర సోపలంభ స్తత్ప్రత్యభిజ్ఞా వాతత్రవికారస్యాపి నిషేధః - అస్తిచమాంస వికారేమాంస ప్రత్యభిజ్ఞామాంసత్వానపాయాత్ - యత్తు - ఔష్ట్రద ధ్యాదేరనిషేధాపత్తిరితి - తన్న - ఔష్ట్రమితివికారతద్ధితేననిషే ధాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః ॥ ఔష్ట్రమేకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథా వికమిత్యత్రఔష్ట్రమితివికారతద్ధితాచ్ఛకృన్మూత్రాదీనామపి నిషేధఇత్యా హ - నన్వేవంసంధిన్యనిర్దశావత్సాగోపయః పరివర్జయేదితిసంధిన్యాదిక్షీరని షేధేపిదధ్యాదిగ్రహణంస్యాత్ - సత్యంప్రాప్తంవచనేనపరంనిషేధః - త దాహాపరార్కే-శంఖః ॥ క్షీరాణియాన్యభక్ష్యాణితద్వికారాశనేబుధః ।స ప్తరాత్రంవ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితఇతి వ్రతంగోమూత్రయావ కమ్ - తస్మాత్పాయసేదుగ్ధరసోపలంభాద్వర్జనం - అతఏవామిక్షాయాంద ధిసత్త్వేపిమాధుర్యోపలంభాత్ - పయోరూపత్వముక్తంమీమాంసకైః - త దుక్తం ॥ పయఏవఘనీభూతమామిక్షేత్యభిధీయతఇతి దధ్యాదిషుతుతదభా వాదవర్జనమితి - ఏవందధ్యాదివ్రతేనతక్రాదీనాంనిషేధః - ఉక్తోభయహే త్వభావాదితికేచిత్ - పూర్వోక్తశంఖవచనాత్సర్వవికారనిషేధఇతి యు క్తంప్రతీమః - ఇతిదుగ్ధవ్రతం—భాద్రపదశుక్లచతుర్దశ్యామనంతవ్రతమ్ - తత్రత్రిముహూర్తాప్యౌదయికీగ్రాహ్యేతిమాధవః - తదుక్తం ॥ ఉదయేత్రి ముహూర్తాపిగ్రాహ్యానంతవ్రతేతిథిరితి - మధ్యాహ్నేభోజ్యవేళాయామి తికథాయాంశ్రవణాదుపరిహేనేవేభ్యో ధారయతీతి వచ్వధికల్పనాత్ ॥ పూజావ్రతేషుసర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీతిథిరితి మాధవీయే వచనాత్ - మధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేతితుదివోదాసః - ప్రతాపమార్తండేప్యేవంఇ దమేవయుక్తం - నిర్ణయామృతేతు ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీత్యుక్తం ॥ తథాభాద్రపదస్యాంతేచతుర్దశ్యాంద్విజోత్తమ। పౌర్ణమాస్యాస్సమాయోగే వ్రతంచానంతకంచరేదితిభవిష్యోక్తేః ॥ ముహూర్తమపిచేద్భాద్రేపూర్ణిమా యాంచతుర్దశీ । సంపూర్ణాంతాంవిదుస్తస్యాం పూజయేద్విష్ణుమవ్యయమితి స్కాందాచ్చేతి - అత్రమూలంచింత్యం-ద్వ్యహేఔదయికత్వేపూర్ణత్వా త్పూర్వేతియుక్తం - తత్త్వంతువిధ్యర్థవాదయోర్భిన్నార్థత్వేఏకవాక్యతా యోగాత్ - సందిగ్ధేషుఏకవాక్యత్వాదితి న్యాయేనపూర్వాపరావామధ్యా హ్నవ్యాపిన్యేవముఖ్యా- మాధవస్తుసామాన్యవాక్యస్మిర్ణయంకుర్వన్నా

తథైవ - అనంతవ్రతస్యపురాణాంతరేష్వభావాన్నిబంధాంతరేష్వభావాచ్చ
వచనంనిర్మూలమేవేతి - అథాగస్త్యార్ఘ్యః - తత్కాలో వ్రతహేమాద్రౌ
భవిష్యే ॥ కన్యాయామాగతేసూర్యేఽర్వాగ్వైసప్తమేదినే । కన్యాయాం
సమనుప్రాప్తేహ్యర్ఘ్యకాలేనివర్తతే ॥ తేనఉదయోత్తర మపిసప్తదినమధ్యేఇ
త్యర్థః - యత్తుపద్మే ॥ అసప్తరాత్రాదుదయాదర్ఘ్యమస్యదాతవ్యమేతత్సకలం
నరేణ । యావత్సమాస్సప్తదశాథవాస్యురథోర్ధ్వమప్యత్రవదంతికేచిత్ ॥
యమస్యాగస్త్యస్య - ఉదయకాలశ్చదివోదాసీయేఉక్తః ॥ ఉదేతియామ్యాం
హరిసంక్రమాద్రవేరేకాధికేవింశతిమేహ్యగస్త్యః । ససప్తమేస్తంవృషసం
క్రమాచ్చ ప్రయాతిగర్గాదిభిరభ్యుభాణి ॥ అత్రవిధిర్విష్ణురహస్యే ॥ కాశపు
ష్పమయీంరమ్యాంకృత్వామూర్తింతువారుణేః । ప్రదోషేవిన్యసేత్తాంతు
పూర్ణకుంభేస్వలంకృతామ్ ॥ కుంభస్థాంపూజయేత్తాంతు పుష్పధూపవిలేప
నైః । దధ్యక్షతబలిందద్యాద్రాత్రౌకుర్యాత్ప్రజాగరమ్ ॥ పూజాంచవక్ష్య
మాణార్ఘ్యమంత్రేణకార్యా ॥ ప్రభాతేతాంసమాదాయ యాయాత్పుణ్యం
జలాశయమ్ । నిశావసానేతాంపశ్యేజ్జలాంతేప్రతిమాంమునేః ॥ అర్ఘ్యందద
ద్యాదగస్త్యాయభక్త్యాసమ్యగుపోషితః ॥ మాత్స్యేతు ॥ అంగుష్ఠమాత్రంపు
రుషంతథైవసౌవర్ణమత్యాయతబాహుదండమ్ ॥ పూర్వంకాశమయీంత్వమ
శక్తౌ ॥ చతుర్భుజంకుంభముఖేనిధాయ ధాన్యానిసప్తాంకురసంయుతాని ।
సకాశపుష్పాక్షతశుక్తియుక్త మంత్రేణదద్యాద్ద్విజపుంగవాయ ॥ ధేనుంబ
హుక్షీరవతీంచదద్యాత్సవస్త్రఘంటాభరణాంద్విజాయ ॥ భవిష్యే ॥ విరూ
ఢైస్సప్తధాన్యైశ్చ వంశపాత్రనిధాపితైః । సౌవర్ణరూప్యపాత్రేణతామ్ర
వంశమయేనవా ॥ మూర్ధ్నిన్యస్తేనసప్రేమ్ణాజానుభ్యాంధరణీంగతః ॥ విష్ణుర
హస్యే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతిపఠన్మంత్రమిమంమునేః । అర్ఘ్యందద్యాదగ
స్త్యాయశూద్రేమంత్రవిధిస్త్వయమ్ ॥ కాశపుష్పప్రతీకాశవహ్నిమారుత
సంభవ । మిత్రావరుణయోఃపుత్రకుంభయోనేనమోస్తుతే ॥ వింధ్యవృద్ధిక్ష
యకరమేఘతోయవిషాపహ । రత్నవల్లభదేవేశ లంకావాసనమోస్తుతే ॥
వాతాపీభక్షితోయేన సముద్రశ్శోషితఃపురా । లోపాముద్రాపతిశ్శ్రీమా
న్యోసౌతస్మైనమోనమః ॥ యేనోదితేనపాపానివిలయంయాంతివ్యాధయః ।
తస్మైనమోస్త్వగస్త్యాయసశిష్యాయసపుత్రిణే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతివి
ప్రోఽర్ఘ్యంవినివేదయేత్ । రాజపుత్రిమహాభాగే ఋషిపత్నివరాననే ॥ లో
పాముద్రేనమస్తుభ్యమర్ఘ్యంమేప్రతిగృహ్యతామ్ । దత్త్వైవమర్ఘ్యంకోఽప్య

తివాచ్యమ్ - మాంసవికారస్యోష్ట్రదధ్యాదేశ్చావర్జనాపత్తేః - తస్మాద్దధ్యాదివత్పాయసాదిభక్ష్యమితి- అత్రప్రబ్రూమః- యత్రవికారేప్రకృతిరసోపలంభ స్తత్ప్రత్యభిజ్ఞా వాతత్రవికారస్యాపి నిషేధః - అస్తిచమాంసవికారేమాంస ప్రత్యభిజ్ఞామాంసత్వాసహాయాత్ - యత్తు - ఔష్ట్రదధ్యాదేరనిషేధాపత్తిరితి - తన్న - ఔష్ట్రమితివికారతద్ధితేననిషేధాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః ॥ ఔష్ట్రమేకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథావికమిత్యత్రఔష్ట్రమితివికారతద్ధితాచ్ఛకృన్మూత్రాదీనామపి నిషేధఇత్యాహ - నన్వేవంసంధిన్యనిర్దశావత్సాగోపయః పరివర్జయేదితిసంధిన్యాదిక్షీరనిషేధేపిదధ్యాదిగ్రహణంస్యాత్ - సత్యంప్రాప్తంవచనేనపరంనిషేధః - తదాహోపరార్కే-శంఖః ॥ క్షీరాణియాన్యభక్ష్యాణితద్వికారాశనేబుధః ।సప్తరాత్రంవ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితఇతి వ్రతంగోమూత్రయావకమ్ - తస్మాత్పాయసేదుగ్ధరసోపలంభాద్వర్జనం - అతఏవామిక్షాయాందధిసత్త్వేపిమాధుర్యోపలంభాత్ - పయోరూపత్వముక్తంమీమాంసకైః - తదుక్తం ॥ పయఏవఘనీభూతమామిక్షేత్యభిధీయతఇతి దధ్యాదిషుతుతదభావాదవర్జనమితి - ఏవంచదధ్యాదివ్రతేనతక్రాదీనాంనిషేధః - ఉక్తోభయహేత్వభావాదితికేచిత్ - పూర్వోక్తశంఖవచనాత్సర్వవికారనిషేధఇతి యుక్తంప్రతీమః - ఇతిదుగ్ధవ్రతం—భాద్రపదశుక్లచతుర్దశ్యామనంతవ్రతమ్ - తత్రత్రిముహూర్తావ్యాప్యౌదయికీగ్రాహ్యేతిమాధవః - తదుక్తం ॥ ఉదయేత్రిముహూర్తాపిగ్రాహ్యానంతవ్రతేతిథిరితి - మధ్యాహ్నభోజ్యవేళాయామితికథాయాంశ్రవణాదుపరిహి దేవేభ్యో ధారయతీతి వద్విధికల్పనాత్ ॥ పూజావ్రతేషుసర్వేషు మధ్యాహ్నవ్యాపినీతిథిరితి మాధవీయే వచనాత్ - మధ్యాహ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యేతితుదివోదాసః - ప్రతాపమార్తండేప్యేవంఇదమేవయుక్తం - నిర్ణయామృతేతు ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీత్యుక్తం ॥ తథాభాద్రపదస్యాంతేచతుర్దశ్యాంద్విజోత్తమ। పౌర్ణమాస్యాస్సమాయోగే వ్రతంచానంతకంచరేదితిభవిష్యోక్తేః ॥ ముహూర్తమపిచేద్భాద్రేపూర్ణిమాయాంచతుర్దశీ । సంపూర్ణాంతాంవిదుస్తస్యాం పూజయేద్విష్ణుమవ్యయమితి స్కాందాచ్చేతి - అత్రమూలంచింత్యం-వ్యహోదయికత్వేపూర్ణత్వాత్పూర్వేతియుక్తం - తత్త్వంతువిధ్యర్థవాదయోర్భిన్నార్థత్వేఏకవాక్యతాయోగాత్ - సందిగ్ధేషుఏకవాక్యత్వాదితి న్యాయేనపూర్వాపరావామధ్యాహ్నవ్యాపిన్యేవముఖ్యా- మాధవస్తుసామాన్యవాక్యైర్నిర్ణయంతుప్వన్నా

తఏవ - అనంతవ్రతస్యపురాణాంతరేష్వభావాన్నిబంధాంతరేష్వభావాచ్చ వచనంనిర్మూలమేవేతి - అథాగస్త్యార్ఘ్యః - తత్కాలో వ్రతహేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ కన్యాయామాగతేసూర్యే అర్వాగ్వైసప్తమేదినే । కన్యాయాం సమనుప్రాప్తేహ్యర్ఘ్యకాలేనివర్తతే ॥ తేనఉదయోత్తర మపిసప్తదినమధ్యేఇత్యర్థః - యత్పాద్మే ॥ అసప్తరాత్రాదుదయాద్యమస్యదాతవ్యమేతత్సకలం నరేణ । యావత్సమాస్సప్తదశాథవాస్యు రథోర్ధ్వమప్యత్రవదంతికేచిత్ ॥ యమస్యాగస్త్యస్య - ఉదయకాలశ్చదివోదాసీయేఉక్తః ॥ ఉదేతియామ్యాం హరిసంక్రమాద్రవేరేకాధికేవింశతిమేహ్యగస్త్యః । ససప్తమే స్తంవృషసంక్రమాచ్చ ప్రయాతిగర్గాదిభిరభ్యభాణి ॥ అత్రవిధిర్విష్ణురహస్యే ॥ కాశపుష్పమయీంరమ్యాంకృత్వామూర్తింతువారుణైః । ప్రదోషేవిన్యసేత్తాంతు పూర్ణకుంభేస్వలంకృతామ్ ॥ కుంభస్థాంపూజయేత్తాంతు పుష్పధూపవిలేపనైః । దధ్యక్షతబలిందద్యాద్రాత్రౌకుర్యాత్ప్రజాగరమ్ ॥ పూజాంచవక్ష్యమాణార్ఘ్యమంత్రేణకార్యా ॥ ప్రభాతేతాంసమాదాయయాయాత్పుణ్యం జలాశయమ్ । నిశావసానేతాంపశ్యన్జలాంతేప్రతిమాంమునేః ॥ అర్ఘ్యందద్యాదగస్త్యాయభక్త్యాసమ్యగుపోషితః ॥ మాత్స్యేతు ॥ అంగుష్ఠమాత్రంపురుషంతథైవసౌవర్ణమత్యాయతబాహుదండమ్ ॥ పూర్వంకాశమయీత్వేమశక్తౌ ॥ చతుర్భుజంకుంభముఖేనిధాయ ధాన్యానిసప్తాంకురసంయుతాని । సకాశపుష్పాక్షతశుక్తియుక్త మంత్రేణదద్యాద్ద్విజపుంగవాయ ॥ ధేనుంబహుక్షీరవతీంచదద్యాత్సవస్త్రఘంటాభరణాంద్విజాయ ॥ భవిష్యే ॥ విరూఢైస్సప్తధాన్యైశ్చ వంశపాత్రనిధాపితైః । సౌవర్ణరూప్య పాత్రేణతామ్రవంశమయేనవా ॥ మూర్ధ్నిస్థితేనసర్వేణజానుభ్యాంధరణీంగతః ॥ విష్ణురహస్యే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతిపఠన్మంత్రమిమంమునేః । అర్ఘ్యందద్యాదగస్త్యాయశూద్రేమంత్రవిధిస్త్వయమ్ ॥ కాశపుష్పప్రతీకాశవహ్నిమారుతసంభవ । మిత్రావరుణయోఃపుత్రకుంభయోనేనమోస్తుతే ॥ వింధ్యవృద్ధిక్షయకరమేఘతోయవిషాపహ । రత్నవల్లభదేవేశ లంకావాసనమోస్తుతే ॥ వాతాపీభక్షితోయేన సముద్రశ్శోషితఃపురా । లోపాముద్రాపతిశ్శ్రీమాన్యోసౌతస్మైనమోనమః ॥ యేనోదితేనపాపానివిలయంయాంతివ్యాధయః । తస్మైనమోస్త్వగస్త్యాయసశిష్యాయచపుత్రిణే ॥ అగస్త్యఃఖనమానేతివిప్రోర్ఘ్యంవినివేదయేత్ । రాజపుత్రిమహాభాగే ఋషిపత్నివరాననే ॥ లోపాముద్రేనమస్తుభ్యమర్ఘ్యంమేప్రతిగృహ్యతామ్ । దత్త్వైవమర్ఘ్యంకాశస్య

ప్రణిపత్య విసర్జయేత్ ॥ అర్చితస్త్వం యథాశక్త్యా మయాగస్త్య మహామునే । ఐహికాముష్మికం దత్వా కార్యసిద్ధిం వ్రజస్వ మే ॥ విసర్జయిత్వాగస్త్యం తం విప్రాయ ప్రతిపాదయేత్ । అగస్త్యో మమ సంస్థోస్తు అగస్త్యోస్మిన్ష్ఠు తే స్థితః ॥ అగస్త్యో ద్విజరూపేణ ప్రతిగృహ్ణాతు సత్కృతః ॥ దానమంత్రః ॥ అగస్త్యస్స్వ త జన్మాక్షం నాశయిత్వా పయోరయమ్ । అతులం విమలం సౌఖ్యం ప్రయచ్ఛ త్వం మహామునే ॥ ప్రతిగ్రహమంత్రః - విష్టరహస్తే ॥ త్యజేదగస్త్యముద్దిశ్య ధాన్యమేకం ఫలం రసమ్ । హోమం కృత్వా తతః పశ్చాద్వర్జయేన్మాసషఃఫలమ్ ॥ హోమశ్చార్ఘ్యమంత్రేణాజ్యేన భవిష్యే ॥ దత్వార్ఘ్యం సప్తవర్షాణి క్రమేణానేన పాండవ । బ్రాహ్మణస్స్యాచ్చతుర్వేదః క్షత్రియః పృథివీపతిః । వైశ్యస్య ధాన్యనిష్పత్తిశ్శూద్రశ్చ ధనవాన్భవేత్ । యావదాయుశ్చ యః కుర్యాత్స పరంబ్రహ్మాగచ్ఛతి ॥ ఇత్యగస్త్యార్ఘ్యః - భాద్రపౌర్ణమాస్యాం ప్రపితామహాత్పరాంస్త్రీనుద్దిశ్య శ్రాద్ధం కార్యం - తదుక్తం హేమాద్రౌ బ్రహ్మమార్కండేయయోః ॥ నాందీముఖానాం ప్రత్యబ్దం కన్యారాశిగతే రవౌ । పౌర్ణమాస్యాం తు కర్తవ్యం వరాహవచనం యథేతి ॥ నాందీముఖత్వం చోక్తం బ్రాహ్మే ॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః । త్రయో హ్యశ్రుముఖా హ్యేతే పితరః పరికీర్తితాః ॥ తేభ్యః పూర్వతరా యే చ ప్రజావంతస్సుఖైధితాః । తే తు నాందీముఖా నాందీ సమృద్ధిరితి కథ్యతే ॥ ఏతచ్చ ప్రత్యబ్దమిత్యుక్తేః - పక్షశ్రాద్ధపక్షే సకృన్మహాలయపక్షే చావశ్యకమితి ప్రయోగపారిజాతే - అత్ర మాతామహా అపి కార్యాః ॥ పితరో యత్ర పూజ్యంతే తత్ర మాతామహా అపీతి ధౌమ్యోక్తేః - పితృశబ్దస్య చ జనకపరత్వే బహువచనవిరోధేన పితృభావాపన్నపరత్వాత్ - వార్షికే తు వచనాన్నివృత్తిః - న చ జీవత్పితృకస్యాష్టకాయాం మాతృశ్రాద్ధే తదాపత్తిః - ఇష్టాపత్తేః - అత ఏవ సదుక్తశ్రాద్ధేష్వ మాతృమాతామహయోర్ద్వ్యాదితి మదనరత్నకాలాదర్శౌ - ఏతజ్జీవత్పితృకశ్రాద్ధే వక్ష్యామః - కేచిత్తు - అజహల్లక్షణయా పిత్రాదయో యత్ర తత్ర మాతామహాస్తే నాత్ర నేత్యాహుః - స చాత్ర నామ్నా నాందీశ్రాద్ధధర్మాతిదేశః - వైష్ణవాదిశబ్దవద్దేవతాపరస్య కర్మనామత్వాభావాత్ - నాపి నాందీముఖత్వం పితృవిశేషణం - పారిభాషికత్వాదితి దిక్ - తథా నిర్ణయదీపే గార్గ్యః ॥ ప్రౌష్ఠపమాసేషు సర్వాసు నిషిద్ధం పిండపాతనమ్ । వర్జయిత్వా ప్రోష్ఠపదీం యథాపర్వస్తథైవ సేతి ॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ భాద్రపదమాసనిర్ణయః — కన్యాసంక్రమే పరాః షోడశ ఘటికాః పుణ్యాః శేషం ప్రాగ్వత్ — అథ మహాలయః -

తత్రపృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధమనుః ॥ ఆషాఢీమవధింకృత్వాపంచమంపక్షమా
శ్రితాః । కాంక్షంతిపితరఃక్లిష్టాఅన్నమప్యన్వహంజలమ్ ॥ కన్యాయోగేప్రశ్య
తమత్వమాహ - శాట్యాయనిః ॥ కన్యాస్థార్కాన్వితఃపక్షస్సోఽత్యంతంప్రశ్య
ముచ్యతఇతి - అత్రవిశేషమాహవృద్ధమనుః ॥ మధ్యేవాయదివాప్యంతే య
త్రకన్యాంవ్రజేద్రవిః । సపక్షస్సకలశ్శ్రేష్ఠశ్శ్రాద్ధేషోడశకంప్రతి ॥ తథా
బ్రహ్మాండమార్కండేయయోః ॥ కన్యాగతేసవితరిదినానిదశపంచచ । పా
ర్వణేనైహవిధినా శ్రాద్ధంతత్రవిధీయతే ॥ తథాతత్రైవషోడశదినాన్యుక్తా
ని ॥ కన్యాగతేసవితరియాన్యహానితుషోడశ । ఋతుభిస్తానితుల్యానిదేవనా
రాయణోఽబ్రవీత్ ॥ అత్రహేమాద్రిః - షోడశత్వంత్రేధావ్యాచఖ్యౌ - తి
థివృద్ధ్యాపక్షస్యషోడశదినాత్మకత్వే శ్రాద్ధవృద్ధ్యర్థమేకఃపక్షః - భాద్రపద
పూర్ణిమయాసహేతిద్వితీయః - ఆశ్వినశుక్లప్రతిపదాసహేతితృతీయః -
అంత్యఏవతుయుక్తః ॥ అహాన్షోడశకంయత్తుశుక్లప్రతిపదాసహ । చంద్రక్ష
యావిశేషేణసాపిదర్శాత్మికాస్మృతేతిదేవలోక్తేః - తత్రపంచపక్షాః - త
దుక్తంహేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ అశ్వయుక్కృష్ణపక్షేతుశ్రాద్ధంకార్యందినే
దినే । త్రిభాగహీనంపక్షంవాత్రిభాగంత్వర్ధమేవవా ॥ దినేదినేఇతిపక్షపర్యం
తత్వముక్తం - త్రిభాగహీనమితిపంచమ్యాదిపక్షః - త్రిభాగమితిదశమ్యా
దిపక్షః - త్రిభాగహీనమితిచతుర్దశీసహిత ప్రతిపదాదిచతుష్టయ వర్జనాభి
ప్రాయేణేతికల్పతరుః - అత్రదినపదంతిథిపరం విప్రయాతత్పక్షీయతిథిత్వం
శ్రాద్ధవ్యాప్యతావచ్ఛేదకం - తేనపంచదశతిథివ్యాపిశ్రాద్ధంసిద్ధ్యతి - తేన
చతుర్దశీనిషేధోఽన్యకృష్ణపక్షపరఇతి గౌడాః - తన్న ॥ శ్రాద్ధంశస్త్రహత
స్యైవచతుర్దశ్యాంమహాలయే ॥ ఇత్యాదివిరోధాత్ - యచ్చ - కల్పతరౌప్ర
ణప్రత్యయలోపేనతృతీయభాగహీనంషష్ఠ్యాదిపక్షతృతీయభాగమేకాదశ్యా
దితదర్ధంత్రయోదశ్యాదిఉత్తరోత్తరంలఘుకాలోక్తేరితి - తన్న - గౌడమా
దివచనేనమూలకల్పనాలాఘవాత్ - పక్షమిత్యన్వయాపత్తేశ్చ ॥ పంచమ్యా
ద్యంచతత్రాపిదశమ్యాద్యంతతోఽప్యతితిథిషు ధర్మోక్తేః - షష్ఠ్యాద్యేకాద
శ్యాదిపక్షావపిజ్ఞేయావితితత్త్వం - కాలాదర్శేపి ॥ పక్షాద్యాదిచదర్శాంతం
పంచమ్యాదిదిగాదిచ । అష్టమ్యాదియథాశక్తికుర్యాదాపరపక్షికమ్ ॥ ప
క్షాదిఃప్రతిపత్ - దిక్దశమీ - దర్శాంతమితిసర్వత్ర - గౌతమోఽపి - అథా
పరపక్షేశ్రాద్ధంపితృభ్యోదద్యాత్పంచమ్యాదిదర్శాంత మష్టమ్యాదిదశమ్యా
దిసర్వస్మింశ్చేతి - తత్రైకస్మిన్నపిదినే శ్రాద్ధముక్తం హేమాద్రౌనాగరఖండ

డే ॥ ఆషాఢ్యాః పంచమే పక్షే కన్యాసంస్థే దివాకరే । యో వై శ్రాద్ధం నరః కు
ర్యాదేకస్మిన్నపి వాసరే ॥ తస్య సంవత్సరం యావత్తృప్తాః పితరో ధ్రువమి
తి - అత్ర శక్తాశక్తపరా వ్యవస్థేతి ప్రాంచః - తన్న - తద్వాచకపదాభావా
త్ - త్రయోదశ్యాదిపక్షఏవ నిత్యః - తత్రైవ నిందాశ్రుతేః - బ్రాహ్మే ॥ ఏ
వకారేణ తస్యైవ పంచమపక్షాయోగవ్యవచ్ఛేదోక్తేరితి గౌడాః - తన్న - ఏ
కస్మిన్నపీతి విరోధాత్ - తేన ఫలభూమార్థినాన్యాని కార్యాణీతి తత్త్వం - త
త్ర చతుర్దశీశ్రాద్ధాభావే పంచమ్యాది దశమ్యాదిపక్షౌ తత్సత్త్వే షష్ఠ్యేకా
దశ్యాదికౌ - ఏవం చతుర్థ్యభావే ద్వాదశ్యాదిః - తత్సత్త్వే త్రయోదశ్యాదిరి
తి వ్యవస్థా - విధవాయాస్తు విశేషః స్మృతిసంగ్రహే ॥ చత్వారః పార్వణాః
ప్రోక్తా విధవాయాస్సదైవ హి । స్వభర్తృశ్వశురాదీనాం మాతాపిత్రోస్త
థైవ చ ॥ తతో మాతామహానాంచ శ్రాద్ధదానముపక్రమేత్ ॥ తథా ॥ శ్వ
శ్రూణాంచ విశేషేణ మాతామహ్యాస్తథైవ చేతి ॥ అశక్తౌ తు స్మృతిరత్నావ
ళ్యాం ॥ స్వభర్తృప్రభృతిత్రిభ్యస్స్వపితృభ్యస్తథైవ చ । విధవా కారయే
చ్ఛ్రాద్ధం యథాకాలమతంద్రితా ॥ విధవా స్వయం సంకల్పం కృత్వాస్యద్బ్రా
హ్మణద్వారా కారయేదిత్యుక్తం - ప్రయోగపారిజాతే - సకృన్మహాలయే
చ వర్జ్యతిథ్యాద్యుక్తం - పృథ్వీచంద్రోదయప్రయోగపారిజాతాదిషు ॥ వ
సిష్ఠః ॥ నందాయాం భార్గవదినే చతుర్దశ్యాం త్రిజన్మసు । ఏషు శ్రాద్ధం న కుర్వీ
త గృహీ పుత్రధనక్షయాత్ ॥ జన్మభం తత్పూర్వోత్తరే చ త్రిజన్మాని - వృద్ధగా
ర్గ్యః ॥ ప్రాజాపత్యే చ పౌష్ణే చ పిత్ర్యర్క్షే భార్గవే తథా । యస్తు శ్రాద్ధం ప్రకు
ర్వీత తస్య పుత్రో వినశ్యతి ॥ ప్రాజాపత్యం రోహిణీ - పౌష్ణం రేవతీ - పిత్ర్యం
మఘా - అన్యాన్యపి ప్రత్యరాదీని తత్రైవ జ్ఞేయాని - కేచిత్తు ॥ నందాశ్వకా
మరవ్యారభృగ్వగ్నిపిత్ర్యకాలభే । గండే వైధృతిపాతే చ పిండాస్త్యాజ్యాస్సుతే
ప్సుభిరితి సంగ్రహాత్ - నందా ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశ్యః - అశ్వస్సప్తమీ - కా
మస్త్రయోదశీ - ఆరో భౌమః - భృగుశ్శుక్రః - అగ్నిభం కృత్తికా - కాల
భం భరణీ - భర్త్రి పిండాస్త్యాజ్యా ఇత్యాహుః - తత్ర మూలం మృగ్యం - ఏ
తచ్చ సకృన్మహాలయవిషయం ॥ సకృన్మహాలయే కామ్యే పునశ్శ్రాద్ధే ఖిలేషు
చ । అతీతవిషయే చైవ సర్వమేతద్విచింతయేదితి పృథ్వీచంద్రోదయే నారదో
క్తేః - అస్యాపవాదో హేమాద్రౌ పృథ్వీచంద్రోదయే చ ॥ అమాపాతే భర
ణ్యాంచ ద్వాదశ్యాం పక్షమధ్యకే । తథా తిథిం చ నక్షత్రం వారం చ న విచారయేత్ ॥
పరాశరమాధవీయే మదనపారిజాతాదిషు చైవం నిర్ణయదీపికాయాం తు - పిత్ర్య

మృతాహేనిషిద్ధదినేపిసకృన్మహాలయః కార్యఇత్యుక్తం ॥ ఆషాఢ్యాఃపంచ
మేపక్షేకన్యాసంస్థేదివాకరే। మృతాహానిపితుర్యోవైశ్రాద్ధందాస్యతిమాన
వః॥ తస్యసంవత్సరంయావత్సంతృప్తాఃపితరోధ్రువమితి నాగరఖండోక్తేః॥
యాతిథిర్యస్యమాసస్య మృతాహేతుప్రవర్తతే । సాతిథిఃపితృపక్షేతుపూజ
నీయాప్రయత్నతః॥తిథిచ్ఛేదోనకర్తవ్యోవినాశౌచంయదృచ్ఛయా।పిండశ్రా
ద్ధంచకర్తవ్యంవిచ్ఛిత్తింనైవకారయేత్ ॥ అశక్తః పక్షమధ్యేతుకరోత్యేకదినే
యదా । నిషిద్ధేపిదినేకుర్యాత్పిండదానంయథావిధీతి కాత్యాయనోక్తేశ్చ-అ
త్రమూలంచింత్యం - తథాపక్షశ్రాద్ధకరణేపి ననందాదిషుపిండనిషేధఇత్యా
హ - పరాశరమాధవీయేకార్ష్ణాజినిః ॥ నభస్యస్యాపరేపక్షేశ్రాద్ధంకా
ర్యందినేదినే । నైవనందాదివర్జ్యంస్యాన్నైవనింద్యాచతుర్దశీతి ॥ అత్రశ్రాద్ధ
మిత్యేకవచనాద్దినేదినేఇతివీప్సావశాచ్చ ॥ సోమయాగవదేకస్యాభ్యాసేనై
కప్రయోగపరమిదం - అతః ॥ ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేకాంవర్జయిత్వాచతుర్ద
శీమితియాజ్ఞవల్క్యీయంప్రయోగభేదపరం-నతుపంచమ్యాదిపక్షవిషయం-ప్ర
తిపత్ప్రభృతిష్వితివిశిష్యోక్తేః- నిర్ణయదీపేపృథ్వీచంద్రోదయే మదనపారి
జాతేచైవం - అన్యేకృష్ణపక్షపరం యాజ్ఞవల్క్యీయం - ఏతత్పరత్వేనైవనిం
ద్యాచతుర్దశీతివిరోధాదితిగౌడాః - తన్న ॥ శ్రాద్ధంశస్త్రహతస్యైవచతుర్ద
శ్యాంమహాలయ ఇతివిరోధాత్ - తత్త్వంతు ॥ తిథినక్షత్రవారాదినిషేధో
యఉదాహృతః । సశ్రాద్ధేతన్నిమిత్తేస్యాన్నానుషంగకృతేహ్యసావితిదివో
దాసీయేవృద్ధగార్గ్యోక్తేస్తన్నిమిత్తేపక్షాంతరేచజ్ఞేయః - సకృన్మహాలయేతు
వచనాన్నిషేధః - అన్యత్రసకోపినిషేధః - కార్ష్ణాజినిస్మృతేరితి - అతో
నందాదౌసపిండకశ్రాద్ధేపుత్రవతోప్యధికారః- అత్రిరపి ॥ మహాలయేక్షయా
హేచదర్శేపుత్రస్యజన్మని । తీర్థేపినిర్వపేత్పిండాన్రవివారాదికేష్వపి ॥ పూ
ర్వోక్తనందాదినిషేధస్తుమృతాహాతిక్రమేసకృన్మహాలయే పార్వణాన్యాది
మృతశ్రాద్ధేతన్నిమిత్తేచజ్ఞేయః-యత్తుస్మృత్యర్థసారే॥ వివాహవ్రతచూడా
సువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్।పిండదానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమితి॥ త
స్యాత్రాపవాదోదివోదాసీయేబృహస్పతిః ॥ తీర్థేసంవత్సరేప్రేతేపిత్ర్యయా
గేమహాలయే । పిండదానంప్రకుర్వీతయుగాదిభరణీమఘే ॥ మహాలయేగ
యాశ్రాద్ధేమాతాపిత్రోఃక్షయేహని । కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వప
ణంసదేతి ॥ నిర్ణయదీపేతునందాదినిషేధః - ప్రత్యహాభిన్నశ్రాద్ధవిషయః-
షోడశాహాన్యాపిశ్రాద్ధప్రయోగైకత్వేతుప్రత్యహంపిండదానంకార్యమేవే

త్యుక్తం - తదయమర్థస్సంపన్నః - షోడశాహవ్యాపిశ్రాద్ధైక్యేసపిండనిషే
ధః-మృతాహేసకృన్మహాలయేపితథా ఇతి కేచిత్-తత్రాపినిషేధస్తుయుక్తః-
ప్రత్యహంశ్రాద్ధభేదేపివ్యతీపాతాదౌతథా- అన్యత్రమృతాహాతిక్రమేమహా
లయాతిక్రమేచపిండనిషేధ ఇతి- సన్యాసినాంతుద్వాదశ్యాంశ్రాద్ధంకార్యం॥
యతీనాంచవనస్థానాంవైష్ణవానాంవిశేషతః। ద్వాదశ్యాంవిహితంశ్రాద్ధం
కృష్ణపక్షేవిశేషత ఇతిపృథ్వీచంద్రోదయేసంగ్రహోక్తేః- అత్రపక్షేశ్రాద్ధా
కరణేగౌణకాలమాహ-హేమాద్రౌయమః॥ హంసేకన్యాసుపర్యస్థేశాకే
నాపిగృహేవసన్।పంచమ్యోరంతరేదద్యాదుభయోరపిపక్షయోః॥ఆశ్వినకృ
ష్ణశుక్లపంచమ్యోర్మధ్యఇత్యర్థః-తత్రాప్యసంభవేభవిష్యే॥యేయందీపాన్వి
తారాజన్ఖ్యాతాపంచదశీభువి।తస్యాందద్యాన్నచేద్దత్తంపితౄణాంవైమహా
లయే॥తత్రాప్యసంభవేభారతే ॥ యావచ్చకన్యాతులయోఃక్రమాదాస్తేది
వాకరః।శూన్యంప్రేతపురంతావద్వృశ్చికంయావదాగతః॥బ్రాహ్మే॥వృశ్చి
కేసమతిక్రాంతేపితరోదైవతైస్సహ । నిశ్వస్యప్రతిగచ్ఛంతిశాపందత్వాసు
దారుణమ్॥యత్తుజాతూకర్ణ్యః ॥ ఆకాంక్షంతిస్మపితరఃపంచమంపక్షమాశ్రి
తాః। తస్మాత్తత్రైవదాతవ్యందత్తమన్యత్రనిష్ఫలమితి॥ తత్ఫలాతిశయహాని
పరమ్ - కన్యాంగచ్ఛతువాసవేతుర్యపాదేనాపాతఃతేనకన్యాయోగేప్రాశ
స్త్యమాత్రం-అతశ్శ్రాద్ధవివేకోక్తంశ్రాద్ధద్వయంహేయం - ఇదంచశ్రాద్ధ
మన్నేనైవకార్యంనామాన్నాదినా॥మృతాహంచసపిండంచగయాశ్రాద్ధం
మహాలయమ్। ఆపన్నోపినకుర్వీతశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిదితిస్మృతిదర్పణేగాల
వోక్తేః-అథాత్రదేవతాస్సంగ్రహే॥ తాతాంబాత్రితయంసపత్నజననీమా
తామహాదిత్రయంసస్త్రీస్త్రీతనయాది తాతజననీస్వభ్రాతరస్తత్స్త్రియః।
తాతాంబాత్మభగిన్యపత్యధవయుగ్జాయాపితాసద్గురుశ్శిష్యాప్తాఃపితరోమ
హాలయవిధౌతీర్థేతథాతర్పణే॥ అస్యార్థః- తాతత్రయీపితృత్రయీఅంబాత్ర
యీచస్మృత్యర్థసారేపి॥ మహాలయేమాతృశ్రాద్ధంపృథక్ప్రశస్తమితి-అత్రవి
శేషస్స్మృతిదర్పణేగాలవః॥అనేకామాతరోయస్యశ్రాద్ధేచాపరపక్షికే।అ
ర్ఘ్యదానంపృథక్కుర్యాత్పిండమేకంతునిర్వపేత్॥జీవన్మాతృకస్తు ॥ సాపత్న
మాతురేకోద్దిష్టం కుర్యాన్నపార్వణమ్ ॥ శ్రాద్ధదీపకళికాయాంతు పా
ర్వణముక్తం - అన్వష్టక్యంచయన్మాతుర్గయాశ్రాద్ధంమహాలయమ్ । పితృప
త్న్యాశ్చశ్రాద్ధంకార్యంపార్వణవద్బహుదేతిబృహన్మనూక్తేః- సస్త్రీతిమాతా

మహోనాంసపత్నీకత్వేపివిభవేసతి మాతామహీనాంపృథక్కార్యం॥మహాల
యేగయాశ్రాద్ధేవృద్ధౌచాన్వష్టకాసుచ। జ్ఞేయంద్వాదశదైవత్యంతీర్థేప్రో
ష్ఠేమఘాసుచేతినిగమోక్తేః- హేమాద్రిమతేత్వత్రనవదైవత్యమేవ॥మహాల
యేగయాశ్రాద్ధేవృద్ధౌచాన్వష్టకాసుచ।నవదైవత్యమత్రేష్టంశేషంషాట్పౌరు
షంవిదురితివిష్ణుధర్మోక్తేః-తాతభ్రాతాపితృవ్యః- జననీభ్రాతామాతులఃత
త్స్త్రియః-పితృవ్యస్త్రీమాతులానీభ్రాతృర్జాయాః - పితృష్వసృమాతృష్వ
సృస్వభగిన్యోపత్యభర్తృయుక్తాః-తేనసాపత్యాయైసధవాయైఇతిప్రయో
గోజ్ఞేయః-ఏతాసుసతీషునతద్భర్త్రాదేర్దానం- ద్వారలోపాత్- జాయాపి
తాశ్వశురః - శ్వశ్రూరప్యత్రోపలక్ష్యౌ - అత్రమూలంస్మృతిచంద్రికా
యాంజ్ఞేయం-అత్రపార్వణైకోద్దిష్టవ్యవస్థోక్తా హేమాద్రౌపురాణాంతరే॥
ఉపాధ్యాయగురుశ్వశ్రూపితృవ్యాచార్యమాతులాః। శ్వశురభ్రాతృతత్పు
త్రపుత్రర్త్విక్శిష్యపోషకాః॥భగినీస్వామిదుహితృజామాతృభగినీసుతాః।పిత
రౌపితృపత్నీనాంపితుర్మాతుశ్చయాస్వసా॥ సఖిద్రవ్యదశిష్యాద్యాస్తీర్థేచై
వమహాలయే। ఏకోద్దిష్టవిధానేనపూజనీయాఃప్రయత్నతఇతి॥ ఇతరేషాం
పిత్రాదీనాంపార్వణమర్థసిద్ధం - అత్రక్రమాన్యత్వేప్యాచారాద్వ్యవస్థా-అ
శక్తౌతుపృథ్వీచంద్రోదయేచతుర్వింశతిమతే ॥ ఏకస్మిన్బ్రాహ్మణేసర్వానా
చార్యాదీన్ప్రపూజయేత్ ।దశద్వాదశవాపిండాన్దద్యాదకరణంనతు॥ ఏకో
ద్దిష్టస్వరూపంచాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ ఏకోద్దిష్టం దేవహీనమేకార్ఘ్యైక
పవిత్రకమ్। ఆవాహనాగ్నౌకరణరహితంత్వపసవ్యవదితి॥ అత్రైకపాకో
వైశ్వదేవతంత్రం పిండంబర్హిశ్చైకమితిస్మృత్యర్థసారేఉక్తం - అత్రపాణి
హోమః - పిండాశ్చద్విజాంతిక ఇత్యాహప్రయోగపారిజాతేఆచార్యః॥కా
మ్యమభ్యుదయేష్టమ్యామేకోద్దిష్టమథాష్టమమ్।చతుర్ష్వేషుకరేహోమఃపిం
డాశ్చాత్రద్విజాంతికఇతి - పార్వణైకోద్దిష్టయోస్సమానతంత్రత్వేతుఅగ్నిస
మీపఏవ - అత్రధురిలోచనౌవైశ్వదేవౌ॥ అపికన్యాగతేసూర్యేకామ్యేచ
ధురిలోచనౌఇతిహేమాద్రావాదిత్యపురాణాత్ - అత్రప్రతిదినంభిన్నప్ర
యోగత్వాద్దక్షిణాభేదోవాప్రయోగైక్యాదంతేఏవవా దక్షిణేతి హేమా
ద్రావుక్తం - ఏతచ్చసన్న్యస్తపితృకాదినాజీవత్పితృకేణాపికార్యం॥ వృద్ధౌతీ
ర్థేచసన్న్యస్తేతాతేచపతితేసతి । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వ
యంసుతఇతికాత్యాయనోక్తేః॥ యత్తుకౌండిన్యః॥ దర్శశ్రాద్ధంగయాశ్రా
ద్ధంశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్॥ నజీవత్పితృకఃకుర్యాత్తిలైస్తర్పణమేవచేతి॥ తత్స

న్యస్తపిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం - కామ్యశ్రాద్ధపరంవా - అత్రబహువక్త
వ్యం - శ్రీపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయేజ్ఞేయం - ఏతచ్చజీవత్పితృకేణపిండరహి
తంకార్యం ॥ ముండనంపిండదానంచప్రేతకర్మచసర్వశః - నజీవత్పితృకఃకు
ర్యాద్గుర్విణీపతిరేవచేతిదక్షేణతస్యపిండనిషేధాత్ - అన్వష్టక్యమాతృవా
ర్షికావౌతుపచనాద్భవతీతివక్ష్యామః - తథాభాగలేయః ॥ పిండోయత్రని
వర్తేతమఘాదిషుకథంచన। సాంకల్పంతు తదాకార్యంనియమాద్బ్రహ్మవా
దిభిః ॥ సాంకల్పస్వరూపంచవక్ష్యతే - అత్రశ్రాద్ధాంగతర్పణంపక్షశ్రాద్ధే
ప్రతిదినంశ్రాద్ధోత్తరం - సకృన్మహాలయేతుపరేహ్నికార్యం- తదుక్తంనార
దీయే ॥ పక్షశ్రాద్ధం యదాకుర్యాత్తర్పణంతుదినేదినే । సకృన్మహాలయేచైవ
పరేహనితిలోదకమ్ ॥ గర్గోపి ॥ పక్షశ్రాద్ధేహిరణ్యేచఅనువ్రజ్యాతిలోదక
మితి ॥ తథాప్రయోగపారిజాతేగర్గః ॥ కృష్ణేభాద్రపదేమాసిశ్రాద్ధంప్రతి
దినంభవేత్ । పితౄణాంప్రత్యహంకార్యంనిషిద్ధాహేపితర్పణమ్ ॥ సకృన్మ
హాలయేశ్వస్స్యాదష్టకాస్వంతఏవహి ॥ ఇదంనిషిద్ధదినేపికార్యం ॥ తిథితీర్థవి
శేషేషుకార్యంప్రేతేచసర్వదేతిస్మృత్యర్థసారోక్తేః ॥ తీర్థేతిథివిశేషేచగ
యాయాంప్రేతపక్షకే। నిషిద్ధేపిదినేకుర్యాత్తర్పణంతిలమిశ్రితమితిస్మృతిర
త్నావళ్యాంవచనాచ్చ - ఏతచ్చశ్రాద్ధంమలమాసేనకార్యం - తదాహభృ
గుః ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధంతథాసోమమగ్న్యాధేయంమహాలయమ్ । రాజాభిషేకం
కామ్యంచనకుర్యాద్భానులంఘిత ఇతి ॥ హేమాద్రౌనాగరఖండే ॥ నభోవా
థనభస్యోవామలమాసోయదాభవేత్ । సప్తమఃపితృపక్షస్స్యాదన్యత్రైవ
తుపంచమః ॥ ఏతచ్చపిత్రోర్మరణే ప్రథమాబ్దేకృతాకృతమితిత్రిస్థలీసేతౌభ
ట్టాః - ఇదంచనిత్యంకామ్యం ॥ పుత్రానాయుస్తథారోగ్యమైశ్వర్యమతులం
తథా। ప్రాప్నోతిపంచమేదత్వాశ్రాద్ధంకామాంస్తుపుష్కలానితిజాబాల్యు
క్తేః ॥ వృశ్చికేసమతిక్రాంతేపితరోదైవతైస్సహ । నిశ్శ్వస్యప్రతిగచ్ఛంతిశా
పందత్వాసుదారుణమితికార్ష్ణాజినివచనాచ్చ - తదతిక్రమేప్రాయశ్చిత్త
ముక్తమృగ్విధానే ॥ దురోఅశ్వస్యమంత్రంచదశమాసంద్విమాసయోః। మ
హాలయంయదాన్యూనంతదాసంపూర్ణమేతితదితి ॥ ద్విమాసయోఃకన్యాతుల
యోర్మహాలయశ్రాద్ధంయదాహీనమిత్యర్థః - అత్రభరణ్యాంశ్రాద్ధమతిప్రశ
స్తం - తదుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యే ॥ భరణీపితృపక్షేతుమహతీప
రికీర్తితా । అస్యాంశ్రాద్ధంకృతంయేనసగయాశ్రాద్ధకృద్భవేత్ ॥ పృథ్వీచం
ద్రోదయేశ్రీధరీయే బృహస్పతిః ॥ నభస్యాపరపక్షస్యద్వితీయా యదియా

మృగే । తృతీయాచాగ్నితారాభిస్సహితాప్రీతిదాపితుః ॥ ఏతత్పక్షేషష్ఠీ
యోగవిశేషేణకపిలాసంజ్ఞా - తదుక్తంవారాహే ॥ నభస్యకృష్ణపక్షే
తురోహిణీపాతభూసుతైః । యుక్తాషష్ఠీపురాణజ్ఞైఃకపిలాపరికీర్తితా ॥
వ్రతోపవాసనియమైర్భాస్కరంతత్రపూజయేత్ । కపిలాంచద్విజాగ్ర్యా
యదత్వాక్రతుఫలంలభేత్ ॥ పురాణసముచ్చయే ॥ భాద్రేమాస్యసితేప
క్షేభానౌచైవకరేస్థితే । పాతేకుజేచరోహిణ్యాం సాషష్ఠీకపిలాభవేత్॥
అత్రదర్శాంతత్వేన మహాలయోభాద్రపద కృష్ణపక్షోజ్ఞేయ ఇత్యుక్తంనిర్ణ
యామృతేహేమాద్రౌచ - హస్తార్కస్తుఫలాతిశయార్థః ॥ సంయోగేతుచ
తుర్ణాంవైనిర్దిష్టాపరమేష్ఠినేతితత్రైవోక్తేః - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌస్కాం
దే ॥ దేవదారుంతథోశీరం కుంకుమైలామనశ్శిలామ్ । పత్రకంపద్మకంయష్టి
మధుగవ్యేనపేషయేత్ ॥ క్షీరేణాలోడ్య కల్కేనస్నానం కుర్యాత్సమంత్రక
మ్ । ఆపస్త్వమసిదేవేశజ్యోతిషాం పతిరేవచ ॥ పాపంనాశయమేదేవవా
ఙ్మనఃకాయకర్మజమ్ । పంచగవ్యకృతస్నానః పంచభంగైస్తుమార్జయేత్ ॥
పంచభంగైఃపంచపల్లవైః,తథా ॥ రత్నైర్నానావిధైర్యుక్తంసౌవర్ణంకార
యేద్రవిమ్ । శక్తితస్తుపలాదూర్ధ్వం తదర్ధంకర్షతోపివా ॥ సౌవర్ణమరుణం
కుర్యాన్నౌకాంచైవతథారథమ్ ॥ తథా ॥ అల్పవిత్తోపియఃకశ్చిత్సోపికుర్యా
దిమంవిధిమ్ ॥ ప్రభాసఖండే ॥ స్థాపయేదవ్రణంకుంభం చందనోదకపూరిత
మ్ । రక్తవస్త్రయుగచ్ఛన్నంతామ్రపాత్రేణసంయుతమ్ ॥ రథోరౌక్మఫల
స్యైవఏకచక్రస్సుచిత్రితః । సౌవర్ణపలసంయుక్తాంమూర్తింసూర్యస్యకార
యేత్ ॥ తతస్సూర్యంకపిలాంచషోడశోపచారైస్సంపూజ్యదద్యాత్ ॥ దివ్య
మూర్తిర్జగచ్చక్షుర్ద్వాదశాత్మాదివాకరః। కపిలాసహితోదేవోమమముక్తిం
ప్రయచ్ఛతు ॥ యస్మాత్త్వంకపిలేపుణ్యాసర్వలోకస్యపావనీ । ప్రదత్తాస
హసూర్యేణమమముక్తిప్రదాభవేతి ॥ విశేషాంతరంతత్రైవజ్ఞేయమితిదిక్ -
ఇయమేవచంద్రషష్ఠీ - సాచంద్రోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా - ఉభయత్రతథా
త్వేపూర్వా - తదుక్తంభవిష్యే ॥ తద్వద్భాద్రపదేమాసిషష్ఠ్యాంపక్షేసితే
తిరే । చంద్రషష్ఠీవ్రతంకుర్యాత్పూర్వవేధఃప్రశస్యతే ॥ చంద్రోదయేయదా
షష్ఠీపూర్వాహ్ణేచాపరేహని । చంద్రషష్ఠ్యసితేపక్షేసైవోపోష్యాప్రయత్న
తఇతి - అష్టమ్యామాశ్వలాయనైనమఘావర్షసంజ్ఞంశ్రాద్ధముక్తం - ఏతేన
మాఘ్యావర్షం ప్రోష్ఠపద్యా అపరపక్షేఇతి - ఇదంసప్తమ్యాదిషుత్రిష్వహ

స్సకార్యమితినారాయణవృత్తిః - హరదత్తస్తుమఘాయుక్తవర్షాసుభవం
త్రయోదశీశ్రాద్ధమితివ్యాచఖ్యౌ - పృథ్వీచంద్రోదయే బ్రాహ్మే ॥ ఆషా
ఢ్యాః పంచమే పక్షే గయామధ్యాష్టమీస్మృతా । త్రయోదశీ గజచ్ఛాయాగ
యాతుల్యాతుపైతృకే ॥ ఆశ్వినకృష్ణాష్టమ్యాం మహాలక్ష్మీవ్రతమ్ - తత్రనిర్ణ
యామృతేపురాణసముచ్చయే ॥ శ్రియోర్చనంభాద్రపదేసితాష్టమీంప్రార
భ్యకన్యాంగతేచసూర్యే । సమాపయేత్తత్రతిథౌచయావత్సూర్యస్తుపూ
ర్వార్ధగతోయువత్యాఇతి - తత్రైవ ॥ కన్యాంగతేర్కేప్రారభ్యకర్తవ్యంస
శ్రియోర్చనమ్ । హస్తప్రాంతదళస్థర్కేతద్వ్రతంనసమాపయేత్ ॥ పూజ
నీయాగృహస్థానామష్టమీప్రావృషిశ్రియః । దోషైశ్చతుర్భిస్సంయుక్తాసర్వ
సంపత్కరీతిథిః ॥ తథా ॥ పుత్రసౌభాగ్యరాజ్యాయుర్నాశినీసాప్రకీర్తితా ।
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనత్యాజ్యాకన్యాగతేరవౌ ॥ విశేషేణపరిత్యాజ్యానవ
మీదూషితాయదీతి ॥ దోషచతుష్టయంతత్రైవోక్తం ॥ త్రిదినేచావమేచైవ
అష్టమీంనోపవాసయేత్ । పుత్రహానవమీవిద్ధాస్వఘ్నీహస్తార్ధగేరవావితి ॥
త్రిదినావమదినలక్షణంచరత్నమాలాయాం ॥ యత్రైకస్స్పృశతితిథిద్వయా
వసానంవారశ్ఛేదవమదినం తదుక్తమార్యైః । యస్స్పృశేద్భవతితిథిత్రయ
స్యచాహ్నాంత్రిద్యుస్పృక్కథితమిదంద్వయం చ నేష్టమ్ ॥ ఏతేచ సర్వేనిషే
ధాఃప్రథమారంభవిషయాః - మధ్యేతుసతిసంభవేజ్ఞేయాః - వ్రతస్యషోడ
శాబ్దసాధ్యత్వేన మధ్యేత్యాగాయోగాత్ - ఇయంచంద్రోదయవ్యాపినీగ్రా
హ్యా - తత్రైవపూజాద్యుక్తేః - పరదినేచంద్రోదయాదూర్ధ్వంత్రిముహూ
ర్తవ్యాపిత్వేపరైవకార్యా - అన్యథాపూర్వైవ ॥ పూర్వావాపరవిద్ధావా
గ్రాహ్యాచంద్రోదయేసదా । త్రిముహూర్తాపి సాపూజ్యాపరతశ్చోర్ధ్వగామి
నీతిమదనరత్నేనిర్ణయామృతేచసంగ్రహోక్తేః ॥ అర్ధరాత్రమతిక్రమ్యవర్తతే
యోత్తరాతిథిః । తదాతస్యాంతిథౌకార్యంమహాలక్ష్మీవ్రతంసదేతివచనాచ్చే
తిసంక్షేపః ॥ ఇతిమహాలక్ష్మీవ్రతనిర్ణయః — అథనవమ్యామన్వష్టకాశ్రాద్ధం-
తత్రకాత్యాయనః ॥ అన్వష్టకాసునవభిః పిండైశ్శ్రాద్ధముదాహృతమ్ । పి
త్రాదిమాతృమధ్యంచ తతోమాతామహాంతకమ్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేబ్ర
హ్మాండే ॥ పితౄణాంప్రథమందద్యాన్మాతౄణాంతదనంతరమ్ । తతోమా
తామహానాంచఅన్వష్టక్యేక్రమస్స్మృతః ॥ శ్రాద్ధహేమాద్రౌభాగలేయః ॥
కేవలాస్తుక్షయే కార్యావృద్ధౌ వాదౌప్రకీర్తితాః । అన్వష్టకాసుమధ్యస్థా
నాంత్యాః కార్యాస్తుమాతరః ॥ దీపికాయాంతు - "మాతృశ్రాద్ధమాదౌ కా

ర్యమిత్యుక్తం ॥ మాతృయజనంత్వన్వష్టకాస్వపితఇతి - హేమాద్రౌబ్రాహ్మే
పి ॥ అన్వష్టకాసుక్రమశోమాతృపూర్వంతదిష్యతఇతి - అత్రశాఖాభేదేనవ్య
వస్థేతిపృథ్వీచంద్రోదయః - జీవత్పితృకవిషయమితినిర్ణయదీపః - ఇదంచజీవ
త్పితృకేణాపికార్యం - తదుక్తంనిర్ణయామృతేమైత్రాయణీయపరిశిష్టే ॥ ఆ
న్వష్టక్యంగయాప్రాప్తౌసత్యాంయచ్చమృతేహని । మాతుశ్శ్రాద్ధంసుతఃకు
ర్యాత్పితర్యపిచజీవతి ॥ యద్యపిజీవత్పితృకస్యపంచాన్వష్టకా - అవశ్యంకర్త
వ్యాః - తథాప్యశక్తస్యేయమావశ్యకీ ॥ ప్రోష్ఠపద్యష్టకాభూయఃపితృలో
కేభవిష్యతీతిహేమాద్రౌపాద్మోక్తేః ॥ సర్వాసామేవమాతౄణాంశ్రాద్ధం
కన్యాగతేరవౌ । నవమ్యాంహిప్రదాతవ్యంబ్రహ్మలబ్ధవరాయతఇతిసూతే
నావశ్యకతోక్తేశ్చ - అత్రసర్వాసామిత్యుక్తేః స్వమాతరిజీవంత్యామపిస
పత్నమాతృభ్యోదద్యాత్ - తన్మరణేసతితస్యైతాభ్యశ్చదద్యాదిత్యుక్తం -
జీవత్పితృకనిర్ణయేగురుభిః - అత్రసర్వాసాం నామనిర్దేశేనైకోబ్రాహ్మణో
ర్ఘ్యఃపిండశ్చ - నామైక్యేతుద్వివచనాది ప్రయోగ ఇత్యుక్తం నారాయణవృ
త్తౌ - అన్వష్టకాశ్రాద్ధంతద్యాగశ్చగోభిలీయానాంమధ్యమాయామేవనసర్వా
సు - అన్వష్టక్యంమధ్యమాయామితిగోభిలగౌతమావితిఛందోగపరిశిష్టాత్ -
అత్రభర్తృ మరణోత్తరం పూర్వమృత మాతృశ్రాద్ధం నకార్యమితి కేచిదా
హుః - పఠంతిచ ॥ శ్రాద్ధంనవమ్యాంకుర్యాత్తన్మృతేభర్తరిలుప్యతఇతి - త
చ్చేతన్నిర్మూలత్వాన్మూర్ఖప్రతారణ మాత్రం - శ్రాద్ధదీపకలికాయాంబ్రా
హ్మే ॥ పితృమాతృకులోత్పన్నాయాః కాశ్చిత్సుమృతాః స్త్రియః । శ్రాద్ధా
ర్హామాతృగోత్రజ్ఞేయాశ్శ్రాద్ధంతత్ప్రతిదీయతఇతి - అత్రదేశాచారాద్వ్యవ
స్థా - ఇదంచానుపనీతేనాపికార్యం - తదుక్తంశ్రాద్ధశూలపాణౌమాత్స్యే ॥
అమావాస్యాష్టకాకృష్ణపక్షపంచదశీషుచేత్యభిధాయ ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపి
కుర్యాత్సర్వేషుపర్వసు । శ్రాద్ధంసాధారణంనామసర్వకామఫలప్రదమ్ ॥ భా
ర్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవాసస్థోపినిత్యశః । శూద్రోప్యమంత్రవత్కుర్యాద
నేనవిధినాబుధఇతి - తేనసాగ్నేరేవేదమితి పరాస్తం - అన్వష్టకాతఃపృ
థగేవేదంమాతుశ్శ్రాద్ధమిత్యపిపరాస్తం - లాఘవేన మాత్రైక్యాదష్టకాప
దావిశేషాచ్చ - తేనాన్యత్రాన్వష్టకాశ్రాద్ధస్యాంగస్యాప్యత్రప్రధానత్వం
వచనాత్ - అవేష్టేరివరాజసూయాంతర్గతాయాఏతయాన్నాద్యకామం
యాజయేదితిఫలార్థత్వం - అత్రాష్టకాన్వష్టకాపూర్వానురోధాత్ - త
థాగ్నిపురాణే ॥ అన్వష్టకాసువృద్ధౌచగయాయాంచమృతేహని । అత్రమా

తుః పృథక్ఛ్రాద్ధమన్యత్ర పతినాసహ ॥ ఆపస్తంబానాం త్వష్టకాసు చ వృద్ధౌ
చేతి భాష్యకారైః - పాత్రాదష్టకాయాం మాతృకాశ్రాద్ధం - ఛందోగైస్త్వ
త్ర మాతృమాతామహశ్రాద్ధేన కార్యే - కింతు త్రిపురుషమేవ ॥ నయోషిద్భ్యః
పృథగ్దద్యాదవసానదినాదృతే । కర్షూసమన్వితం ముక్త్వా తథాద్యం శ్రాద్ధషో
డశమ ॥ ప్రత్యాబ్దికంచ శేషేషు పిండాస్స్యుష్షడితి స్థితిరితి ఛందోగపరిశిష్టాత్ -
అన్వష్టకాసు తేషాం కర్షూవిధానాదితి శూలపాణిః - యత్తు ॥ తమిస్రపక్షే
నవమీ పుణ్యా భాద్రపదే హ్యయా । చత్వారః పార్వణాః కార్యాః పితృపక్షే మ
నీషిభిరితి తద్దేశాచారతో వ్యవస్థితం జ్ఞేయం - ఇదం జీవత్పితృకేణాపి సపిండం కా
ర్యం - హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ అన్వష్టకాసు చ స్త్రీణాం శ్రాద్ధం కా
ర్యం తథైవ చేత్యుపక్రమ్య ॥ పిండనిర్వపణం కార్యం తస్యామపి నృసత్తమేతి వచ
నం - శ్రాద్ధవిధినా పిండదానే ప్రాప్తే - పునస్తత్కీర్తనం యస్య జీవత్పితృకక
ర్తృణీపతిత్వావినా పిండదానం నిషిద్ధం - తస్య తత్ప్రాప్త్యర్థమితి శ్రీతాతచర
ణాః - అత్ర సువాసినీ భోజనముక్తం - మార్కండేయపురాణే ॥ మాతుశ్శ్రా
ద్ధే తు సంప్రాప్తే బ్రాహ్మణైస్సహ భోజనమ్ । సువాసిన్యై ప్రదాతవ్యమితి శా
తాతపో బ్రవీత్ ॥ భర్తురగ్రే మృతా నారీ సహ దాహేన వా మృతా । తస్యాః
స్థానే నియుంజీత విప్రైస్సహ సువాసినీ ॥ తత్రైవ మదాలసావాక్యం ॥ స్త్రీ
శ్రాద్ధే పుత్ర దేయాస్స్యురలంకారాశ్చ యోషితే । మంజరీ మేఖలా దామ కర్ణికా
కంకణాదయ ఇతి - అత్ర శక్తావనుకల్పమాహాశ్వలాయనః ॥ అనడ్వాహాయ యవ
సమాహరేదగ్నినా వా కక్షముపోదేషా మేష్టకేతి నత్వేవానష్టకస్స్యాదితి హే
మాద్రౌ పితామహః ॥ అమావాస్యా వ్యతీపాత పౌర్ణమాస్యష్టకాసు చ । వి
ద్వాన్ శ్రాద్ధమకుర్వాణో నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ అకరణే చ ప్రాయశ్చిత్తము
క్తం స్మృత్యర్థసారే ॥ ఏభిర్ద్వ్యభిర్జపేన్మంత్రం శతవారం తు తద్దినే । ఆన్వష్టక్యం యదా
శూన్యం సపూర్ణం యాతి సర్వథేతి ॥ ఏతత్పక్షే ద్వాదశ్యాం విశేషః - పృథివీ
చంద్రోదయే వాయవీయే ॥ సన్న్యాసినోప్యాబ్దికాది పుత్రః కుర్యాద్యథావి
ధి । మహాలయే తు యచ్ఛ్రాద్ధం ద్వాదశ్యాం పార్వణం తు తదితి — అథ త్రయో
దశీశ్రాద్ధం ॥ తత్ర చంద్రికా ॥ త్రయోదశీ భాద్రపదీ కృష్ణా ముఖ్యా పితృప్రియా । తృ
ప్యంతి పితరస్తస్యాం స్వయం పంచశతం సమాః ॥ మఘాయుతాయాం తస్యాం
తు జలాద్యైరపి తోషితాః । తృప్యంతి పితరస్తద్వద్వర్షాణామయుతాయుతమ్ ॥
ప్రయోగపారిజాతే శంఖః ॥ ప్రోష్ఠపద్యామతీతాయాం మఘాయుక్తాం త్ర
యోదశీమ్ । ప్రాప్య శ్రాద్ధం తు కర్తవ్యం మధునా పాయసేన చ ॥ ప్రజామిష్టాం

యశస్స్వర్గమారోగ్యంచధనంతథా।నృణాంశ్రాద్ధేసదాప్రీతాఃప్రయచ్ఛంతి
పితామహాః॥ఏతన్నిత్యమపి-పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుధర్మే॥ప్రోష్ఠపద్యామతీ
తాయాంతథాకృష్ణత్రయోదశీత్యుక్త్వా॥ఏతాంస్తుశ్రాద్ధకాలాన్వైనిత్యానా
హప్రజాపతిః।శ్రాద్ధమేతేష్వకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతఇత్యుక్తేః-ఏతచ్చా
విభక్తైరపిపృథక్కార్యం- తథాచహేమాద్రౌ॥విభక్తావావిభక్తావాకుర్యు
శ్శ్రాద్ధంపృథక్సుతాః।మఘాసుచతతోన్యత్రనాధికారఃపృథగ్వినేతి॥అపరార్కే
వాయవీయే ॥ హంసేహస్తస్థితేయాతుమఘాయుక్తత్రయోదశీ । తిథిర్వై
వస్వతీనామసాఛాయాకుంజరస్యతు ॥ అత్రచ ॥ అపినస్సకులేభూయాద్యో
నోదద్యాత్త్రయోదశీమ్ । పాయసంమధుసర్పిర్భ్యాం ప్రాక్ఛాయేకుంజర
స్యచేతివిష్ణువచనేకేవలత్రయోదశీస్తుతేర్మఘాగుణఇతికల్పతరుః - శూ
లపాణిస్తుకేవలవాక్యానామర్థవాదత్వాద్విధౌచమఘాయోగస్తుతేర్విధిలా
ఘవాద్విశిష్టమేవనిమిత్తమిత్యాహ - వస్తుతస్తు ॥ మధుమాంసైశ్చ శాకైశ్చ
పయసాపాయసేనచ । ఏషనోదాస్యతిశ్రాద్ధంవర్షాసుచమఘాసుచేతివసిష్ఠ
వచనేకేవలమఘాస్తుతేర్వినిగమకాభావాదుభయంభిన్ననిమిత్తం - పూర్వో
క్తవచనాచ్చయోగాధిక్యేఫలాధిక్యం - అతఏవయాజ్ఞవల్క్యః ॥ తథావర్షా
త్రయోదశ్యాంమఘాసుచవిశేషతఇతిత్రయోదశీశ్రాద్ధంనిత్యం - అస్యకా
మ్యం - అత్రత్రయోదశ్యాంబహుపుత్రాయువమారిణస్తుభవంతీత్యాపస్తం
భోక్తేర్యువమారిత్వమపత్యదోషసహిష్ణోరపత్యమాత్రార్థినః - స్మృత్యం
తరోక్తధనార్థినోవాధికారఇతికల్పతరుః - అపత్యనిందయాతదర్థినోనాధి
కారాత్ - ఫలాంతరకామస్యైవాధికారఇతిహలాయుధః - ఏతత్పిండరహి
తంకార్యం ॥ మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాంపిండనిర్వపణంద్విజః । ససంతా
నోనైవకుర్యాన్నిత్యం తేకవయోవిదురితి బృహత్పరాశరోక్తేః - ఇదంమల
మాసేపికార్యం ॥ మఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధంప్రత్యపస్థితిహేతుకమ్ । అనన్య
గతికత్వేనకర్తవ్యంస్యాన్మలిమ్లుచే ఇతికాఠకగృహ్యోక్తేః- యానితు,అంగి
రాః ॥ త్రయోదశ్యాంకృష్ణపక్షేయశ్శ్రాద్ధంకురుతేనరః - పంచత్వంతస్య
జానీయాజ్జ్యేష్ఠపుత్రస్య నిశ్చితమ్ ॥ వామనపురాణే ॥ త్రయోదశ్యాంతువై
శ్రాద్ధంనకుర్యాత్పుత్రవాన్గృహీత్యాదీనివచనానితానిపుత్రవద్విషయాణివా
మహాలయస్థభిన్నత్రయోదశీవిషయాణివాకామ్యశ్రాద్ధవిషయాణి వాసపిండ
కశ్రాద్ధవిషయాణివేతికేచిత్ - హేమాద్రిప్రముఖాస్త్వేకవర్గశ్రాద్ధవిషయా
ణి॥శ్రాద్ధంనైవైకవర్గస్యత్రయోదశ్యాముపక్రమేత్। నస్పృష్టాస్త్రోన్నోయస్య

ప్రజాహీంసంతతితస్యత్రఇతి కార్ష్ణాజినిస్మృతేః-యద్యపి ॥ పితరోయత్రపూ
జ్యంతేతత్రమాతా మహాఅపితిథౌ మ్యాక్తే ర్న కేవలపితృవర్గస్య ప్రాప్తిస్త
థాపివ్యామోహాదిప్రాప్తనిషేధోయమిత్యాహుః - వయంతుపశ్యామః-
పుత్రవద్విషయాణ్యేవేతి ॥ అసంతానస్తుయ స్తస్య శ్రాద్ధప్రోక్తాత్రయోద
శీ । సంతానయుక్తోయఃకుర్యాత్తస్య వంశక్షయోభవేదితి హేమాద్రౌనాగ
రఖండోక్తేః - పూర్వవాక్యమప్యసంతానస్యైవైకవర్గనిషేధకమితి - అత్ర
మఘాత్రయోదశీమహాలయ యుగాదిశ్రాద్ధానాంతంత్రేణప్రయోగః - సతు
ప్రసంగసిద్ధిరిత్యన్యత్రవిస్తరః- అథచతుర్దశీ - పృథ్వీచంద్రోదయేప్రచేతాః॥
వృక్షారోహణలోహాద్యైర్వి ద్యుజ్జలవిషాగ్నిభిః । నఖిదంష్ట్రివిపన్నాయే తే
షాంశస్తాచతుర్దశీ ॥ బ్రాహ్మే ॥ యువానఃపితరోయస్యమృతాశ్శస్త్రేణవా
హతాః । తేనకార్యంచతుర్దశ్యాం తేషాంతృప్తిమభీప్సతా ॥ నాగరఖండే॥
అపమృత్యుర్భవేద్యేషాంశస్త్రమృత్యురథాపివా । శ్రాద్ధంతేషాంప్రకర్త
వ్యంచతుర్దశ్యాంనరాధిప ॥ ఏతచ్చప్రాయోనాశకశస్త్రాగ్నివిషోదకోద్బం
ధనప్రపతనైశ్చభృతామితిగౌతమోక్తదుర్మరణోపలక్షణం - ఏకయోగనిర్దే
శాత్ ॥ సర్వేషాంతుల్యధర్మాణామేకస్యాపియదుచ్యతే । సర్వేషాంతత్స
మంజ్ఞేయమేకరూపాహితేస్మృతా ॥ ఇత్యుశనసోక్తేశ్చ - తచ్చకృతక్రియా
ణామేవేతివక్ష్యామః - మరీచిః ॥ విషశస్త్రశ్వాపదాహితిర్యగ్బ్రాహ్మణఘా
తినామ్ । చతుర్దశ్యాంక్రియాఃకార్యాఅన్యేషాంతువిగర్హితాః ॥ అత్రబ్రా
హ్మణఘాతీతేసహతోనతుబ్రహ్మహా ॥ తస్యపతితత్వాదితిశూలపాణిః ॥ అ
త్రోద్దేశ్యవిశేషణస్యావివక్షితత్వాత్ స్త్రీణామపిశస్త్రాదిహతానామేకో
ద్దిష్టంకార్యం - సపార్వణమితిశ్రీదత్తోపాధ్యాయః - ఇదంవిషాదిహతానా
మేవనప్రసవాదిమృతానామితివాచస్పతిః - యత్తుశాకటాయనః ॥ జలాగ్ని
భ్యాంవిపన్నానాంసన్న్యాసేవాగృహేపథి । శ్రాద్ధంకుర్వీత తేషాంవైవర్జ
యిత్వాచతుర్దశీమితి ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థ జలాదిమృతవిషయమిత్యాకరేడ
క్తం - అతఏవవైధత్వాత్సహాగమనేపినకార్యమితిహేమాద్రిః - ఏతచ్చదైవ
యుక్తమేకోద్దిష్టం కార్యమిత్యుక్తం - ప్రయోగపారిజాతే ॥ ప్రేతపక్షేచ
తుర్దశ్యామేకోద్దిష్టంవిధానతః । దైవయుక్తంతుతచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణామక్ష
యంభవేత్ ॥ తచ్ఛ్రాద్ధందైవహీనంచేత్పుత్రదారధనక్షయః । ఏకోద్దిష్టం
దైవయుక్తమిత్యేవమనురబ్రవీత్ ॥ భవిష్యేపి ॥ సమత్వమాగతస్యాపిపితు
శ్శస్త్రహతస్యచ । చతుర్దశ్యాంతుకర్తవ్యమేకోద్దిష్టంమహాలయే॥చతుర్దశ్యాం

తుయచ్ఛ్రాద్ధంసపిండీకరణేకృతే । ఏకోద్దిష్టవిధానేనతత్కార్యంశస్త్రఘాతిన
ఇతి॥ సంవత్సరప్రదీపేహారీతః॥విశ్వేదేవాంశ్చతత్రాపిపూజయిత్వాదతోము
లాన్।యేవైశస్త్రహతాస్తేషాంశ్రాద్ధంకుర్యాదతంద్రితః ॥ అత్రైకోద్దిష్ట
వచనానాంనిర్మూలత్వం - సమూలత్వేపిపార్వణాశక్తపరాణి - విష్ణ్వా
దివచనైఃప్రకరణాత్కృష్ణపక్షీయపార్వణాపరతేరితిశూలపాణిః- తన్న -
వాక్యేనప్రకరణస్యబాధాత్- పిత్రాదీనాంపార్వణంభ్రాత్రాదీనామేకోద్ది
ష్టమితిగౌడార్వాంచః - తన్న - పితురిత్యనేనవిరోధాత్ - విశేషవాక్యవై
యర్థ్యాపత్తేశ్చ - అత్రశస్త్రహతస్యైవచతుర్దశ్యామితినియమోనతుచతుర్ద
శ్యామేవశస్త్రహతస్యేతి॥ శ్రాద్ధంశస్త్రహతస్యైవచతుర్దశ్యాం మహాలయే
ఇతికాలాదర్శాత్- వార్షికాదీనామకరణాపత్తేశ్చ- తేనమహాలయేఏవ - ది
నాంతరేపార్వణం-మాతామహాదిత్ర్యర్థంకార్యమేవ - పితామహాపిశ
స్త్రహతశ్చేదేకోద్దిష్టద్వయంకార్యం- తదుక్తంహేమాద్రౌస్మృత్యంతరే-ఏ
కస్మిన్ద్వయోర్వైకోద్దిష్టమితి - త్రిషుశస్త్రహతేషుపార్వణమేవకార్యం-య
త్తుదేవస్వామినోక్తం - త్రిష్వపిశస్త్రహతేషుపృథగేకోద్దిష్టత్రయంకార్యం-
నతుపార్వణమూహస్యవచనాభావాదితితదయుక్తం ॥ పిత్రాదయస్త్రయో
యస్యశస్త్రైర్యాతాస్త్వసుక్రమాత్ ।సభూతేపార్వణంకుర్యాదాబ్దికాని
పృథక్పృథగితి బృహత్పరాశరోక్తేః ॥ ఏకస్మిన్ద్వయోర్వాపి విద్యచ్ఛ
స్త్రేణవాహతే । ఏకోద్దిష్టంసుతః కుర్యాత్త్రయాణాం దర్శవద్భవేదితి,
స్మృత్యంతరాచ్చేతిపృథ్వీచంద్రోదయేఉక్తం - అపరార్కే-హేమాద్రౌ
చైవం - యత్తు - అత్రైవశస్త్రాదినాహతస్యవార్షికమేవ పార్వ
ణమేకోద్దిష్టంవా కార్యం నతుశ్రాద్ధద్వయం - ప్రసంగసిద్ధేరితి పృథ్వీచం
ద్రోదయే - అత్ర శ్రాద్ధాకరణేగ్రిమాపరపక్షే దినాంతరే పార్వణేనైవ
కార్యమితి తత్రైవోక్తం- యద్యపి ॥ శస్త్రవిప్రహతానాంచ శృంగిదం
ష్ట్రిసరీసృపైః । ఆత్మనస్త్యాగినాంచైవ శ్రాద్ధమేషాం నకారయేదితి ఛా
గలేయాద్యైః - శస్త్రాదిహతానాం శ్రాద్ధంనిషిద్ధం - తథాపి ప్రమా
దమృతానాంశ్రాద్ధార్హత్వాత్కార్యం - వృద్ధాదిభిన్నబుద్ధిపూర్వమృతా
నాంతునకార్యం - యత్తు ॥ చతుర్దశ్యాంతర్పణీయాలుప్తపిండోదకక్రియా ॥
ఇతిబ్రాహ్మేతద్గౌణమితిశూలపాణిః - లక్షణాయాంమానాభావాత్ ॥ స
తితేనాపికర్తవ్యంకర్తవ్యంపతితస్యచేతి ॥ గరుడాదిపురాణస్యశేషవిధిబలాత్పతి
తానామపికార్యమితినవ్యగౌడాః - తత్త్వంతు - సమన్త్వమాంత్రికత్వేన్యాయ్యాదిత

శాత్కృతక్రియాణాం కార్యం నాన్యేషామితి వయం ప్రతీమః - యత్తు మనుః ॥ న పైతృయజ్ఞియో హోమో లౌకికాగ్నౌ విధీయతే । న దర్శేన వినా శ్రాద్ధమాహితాగ్నేర్విధీయత ఇతి ॥ అత్ర పూర్వార్ధం హేతుత్వేనోక్తం - తద్యథాశ్రుతమేవ మన్వతే పృథ్వీచంద్రోదయాదయః - ఆహితాగ్నేః పిండపితృయజ్ఞకల్పే న శ్రాద్ధనిషేధార్థమిదం న తు సాకల్యాదేరపీత్యస్మద్గురవః - కృష్ణపక్షశ్రాద్ధమప్యన్యేషు ప్రాప్తమాహితాగ్నేర్దర్శే నియమ్యత ఇతి తు వయం - దర్శేన పార్వణేన వినా శ్రాద్ధం న తేన క్వాపి వార్షికాదావేకోద్దిష్టం నేతి పరిహారః - ఇతి చతుర్దశీ——అమాయామపి శేష మాహాపరార్కే యమః ॥ హంసే కరస్థితే యా తు అమావాస్యా కరాన్వితా । సా జ్ఞేయా కుంజరచ్ఛాయా ఇతి బౌధాయనోఽబ్రవీత్ ॥ వనస్పతిగతే సోమే ఛాయా యా ప్రాఙ్ముఖీ భవేత్ । గజచ్ఛాయా తు సా ప్రోక్తా తస్యాం శ్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్ ॥ భారతే ॥ అజేన సర్వలోహేన వర్షాసు నియతవ్రతః । హస్తిచ్ఛాయాసు విధివత్కర్ణవ్యజనవీజితమ్ ॥ శ్రాద్ధం దద్యాదితి శేషః - ఆశ్వినశుక్ల ప్రతిపది దౌహిత్రస్య మాతామహశ్రాద్ధముక్తం- హేమాద్రౌ సంగ్రహే చ ॥ జాతమాత్రోఽపి దౌహిత్రో విద్యమానేఽపి మాతులే । కుర్యాన్మాతామహశ్రాద్ధం ప్రతిపద్యాశ్వినే సితే ఇతి- ఇదం సంగవవ్యాపిని గ్రాహ్యమితి నిర్ణయదీపే ఉక్తం - ప్రతిపద్యాశ్వినే శుక్లే దౌహిత్రస్త్వేకపార్వణమ్ । శ్రాద్ధం మాతామహం కుర్యాత్స పితా సంగవే సదా ॥ జాతమాత్రోఽపి దౌహిత్రో జీవత్యపి చ మాతులే । ప్రాతస్సంగవయోర్మధ్యే అర్ఘ్యస్య ప్రతిపద్భవేదితి వచనాత్ - అత్ర సమూలత్వం విమృశ్యం - ఇదం చ మలమాసే న కార్యం ॥ స్పష్టమాసవిశేషాఖ్యావిహీనం వర్జయేన్మలే ఇతి నిషేధాత్ - ఇదం చ జీవత్పితృకేణైవ కార్యమితి శిష్టాః - ఇదం చ శిష్టాచారాత్సపిండకం కార్యమితి కేచిత్ -పిండరహితం తు యుక్తం - జీవత్పితృకస్య ॥ ముండనం పిండదానం చ ప్రేతకర్మ చ సర్వశః । న జీవత్పితృకః కుర్యాద్గుర్విణీపతిరేవ చేతి దక్షేణ పిండనిషేధాత్ ॥ అస్పష్టస్యాపి విశేషవచనాభావాచ్చేతి సంక్షేపః - ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ మహాలయనిర్ణయః———అథాశ్వినశుక్ల ప్రతిపది నవరాత్రారంభః - తన్నిర్ణయః - తత్ర భార్గవార్చనదీపికాయాం దేవీపురాణే సుమేధా ఉవాచ ॥ శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి చండికాపూజనక్రమమ్ । ఆశ్వినస్య సితే పక్షే ప్రతిపత్సు శుభే దినే ॥ ఇత్యుపక్రమ్యోక్తం ॥ శుద్ధే తిథౌ ప్రకర్తవ్యం ప్రతిపచ్చోర్ధ్వగామినీ । ఆద్యాస్తు నాడికాస్త్యక్త్వా షోడశ ద్వాదశాపి వా ॥ అపరాహ్ణే చ కర్తవ్యం శుభసంతతికాంక్షిభిః ॥ ఇదం చాపరాహ్ణయోగిన్యాః ప్రాశస్త్యం ద్వ

యది నేత్ప్రతిపదో భావే జ్ఞేయం - తథా తత్రైవ దేవీపురాణే డామరతంత్రే చ దేవీవచః ॥ అమాయుక్తా న కర్తవ్యా ప్రతిపత్పూజనే మమ । ముహూర్తమాత్రా కర్తవ్యా ద్వితీయాదిగుణాన్వితా॥ ఆద్యాః షోడశనాడీస్తు లబ్ధ్వా యః కురుతే నరః । కలశస్థాపనం తత్ర హ్యరిష్టం జాయతే ధ్రువమ్ ॥ మార్కండేయదేవీపురాణయోః ॥ పూర్వవిద్ధా తు యా శుక్లా భవేత్ప్రతిపదాశ్వినీ । నవరాత్రవ్రతం తస్యాం న కార్యం శుభమిచ్ఛతా॥ దేశభంగో భవేత్తత్ర దుర్భిక్షం చోపజాయతే । నందాయాం దర్శయుక్తాయాం యత్ర స్యాన్మమ పూజనమితి॥ స్కాందేపి ॥ ప్రతిపద్యాశ్వినే మాసి సా శుద్ధా శుభదా భవేత్ । భాద్రపంచదశీ కృష్ణా తథా యుక్తా న శస్యతే ॥ విరుద్ధఫలదా సా హి పుత్రదారభయావహేతి ॥ తథా ॥ వర్జనీయా ప్రయత్నేన అమాయుక్తా తు పార్థివ । ద్వితీయాదిగుణైర్యుక్తా ప్రతిపత్సర్వకామదా ॥ తథా దేవీపురాణే ॥ యో మాం పూజయతే నిత్యం ద్వితీయాదిగుణాన్వితామ్ । ప్రతిపచ్ఛారదీం జ్ఞాత్వా సోశ్నుతే సుఖమవ్యయమ్ ॥ యది కుర్యాదమాయుక్తాం ప్రతిపత్స్థాపనే మమ । తస్య శాపాయుతం దత్వా భస్మశేషం కరోమ్యహమ్ ॥ అగ్రహాత్కురుతే యస్తు కలశస్థాపనం మమ । తస్య సంపద్వినాశః స్యాజ్జ్యేష్ఠపుత్రో వినశ్యతి ॥ అమాయుక్తా న కర్తవ్యా ప్రతిపచ్చండికార్చనే । ధనార్థిభిర్విశేషేణ వంశహానిశ్చ జాయతే ॥ న దర్శకలయా యుక్తా ప్రతిపచ్చండికార్చనే । ఉదయే ద్విముహూర్తాపి గ్రాహ్యా సోదయదాయినీతి॥ దేవీపురాణే॥ యా చాశ్వయుజి మాసే స్యాత్ప్రతిపద్భద్రయాన్వితా । శుద్ధా మమార్చనం తస్యాం శతయజ్ఞఫలప్రదమ్ ॥ రుద్రయామళే ॥ అమాయుక్తా సదా హ్యేవ ప్రతిపన్నిందితా మతా । తత్ర చేత్స్థాపయేత్కుంభం దుర్భిక్షం జాయతే ధ్రువమ్ । ప్రతిపత్సద్వితీయా తు కుంభారోపణకర్మణీతి ॥ యద్యపి రుద్రయామళం డామరం చ నిర్మూలం - తథాప్యవిరోధాత్ - ప్రచారాచ్చ తద్వచనాని లిఖ్యంతే - తిథితత్త్వే దేవీపురాణేపి॥ ప్రాతరావాహయేద్దేవీం ప్రాతరేవ ప్రవేశయేత్। ప్రాతః ప్రాతశ్చ సంపూజ్య ప్రాతరేవ విసర్జయేత్ ॥ తత్రైవ॥ శరత్కాలే మహాపూజా క్రియతే యా చ వార్షికీ । సా కార్యోదయగామిన్యాం న తత్ర తిథియుగ్మతా ॥ తథా ॥ కుహూకాష్ఠోపసంయుక్తాం వర్జయేత్ప్రతిపత్తిథిమ్। రాజ్యనాశాయ సా ప్రోక్తా నిందితా చాశ్వపూజనే ఇతి॥ ఏషు వచనేషు కలశస్థాపనగ్రహణాత్ - తదేవ ప్రథమదినే నిషిధ్యతే - నతూపవాసాది - తస్యాః ప్రతిపద్యస్యమావాస్యేతి యుగ్మవాక్యాత్ - శుక్లా స్యాత్ప్రతిపత్తిథిః - ప్రథ

మత ఇతి దీపికోక్తేః - శుక్లపక్షే దర్శవిద్ధేతి మాధవోక్తేశ్చ - పూర్వదినే ప్రాప్తస్య బాధే మానాభావాదితి కేచిత్ - వస్తుతస్తు పూర్వోక్తవాక్యేషు చండికాప్రసపూజాగ్రహణాదుపవాసాదేశ్చాంగత్వాత్ప్రధానదేవీపూజాదా ౨౨౨ రేతి యుక్తం - కలశస్థాపనగ్రహణంత్వాపలక్షణం - అత ఏవ దేవలః॥ ప్రతిపద్యుపవాసనియమే ఘటికైకాపి యా భవేత్ । సా తిథిస్తద్దినే పూజ్యా విపరీతా తు పైతృక ఇతి - అత్ర ఘటికా ముహూర్త ఇతి గౌడాః - యదా తు పూర్వదినే సంపూర్ణాశుద్ధా చ ఘటాత్వా పరదినే వర్ధతే తదా సంపూర్ణత్వాద మాయోగాభావాచ్చ పూర్వైవ - యాని చ ద్వితీయాయోగనిషేధకాని వచనాని కేచిత్పఠంతి - తాన్యపి శుద్ధాధికనిషేధపరాణి - పరదినే ప్రతిపదోఽత్యంతాసత్త్వే తు దర్శయుతాపి పూర్వైవ గ్రాహ్యా - తదాహ లల్లః ॥ తిథిః శరీరం తిథిరేవ కారణం తిథిః ప్రమాణం తిథిరేవ సాధనమితి - యాని త్వమాయుక్తా ప్రకర్తవ్యేత్యాదీని నృసింహప్రసాదవచనాని తాని సమూలత్వే సత్యేతద్విషయాణి - అత్రేదం తత్త్వం - పూర్వోక్తవాక్యానాం సర్వేషాం హేమాద్ర్యాద్యలిఖితత్వేన నిర్మూలత్వాత్తైశ్చాస్య నిర్ణయస్యానుక్తేః - సామాన్యనిర్ణయాత్పూర్వవత్ప్రాప్తావపి గౌడనిబంధేషు విశేషనిర్ణయాదౌదయికీ గ్రాహ్యా - తత్రాపి ఘటికైకేత్యస్య ద్విముహూర్తస్తుతితోక్తేర్ద్విముహూర్తా గ్రాహ్యా॥ ఉదితే దైవతం భానావిత్యత్ర ద్విముహూర్తా త్రిరహ్నస్స్పృగౌదయిక్యాద్విముహూర్తత్వనియమాత్ - తేన ఉదయే ద్విముహూర్తాపి త్యాద్యనుసారోఽపి ముహూర్తమాత్రా ప్రకర్తవ్యేతి ద్విముహూర్తస్తుతిః - అన్యథా ద్విముహూర్తవిధివైయర్థ్యాత్ - కేచిత్తు ముహూర్తమాత్రేతి వచనాత్తతో న్యూనత్వే పరానేత్యాహుః - గౌడా అప్యేవం - అత్ర దేవీపూజైవ ప్రధానమ్ - ఉపవాసాదిస్త్వంగం - అష్టమ్యాం చ నవమ్యాం చ జగన్మాతరమంబికామ్ । పూజయిత్వాశ్వినే మాసి విశోకో జాయతే నర ఇతి హేమాద్రౌ భవిష్యే - తస్యా ఏవ ఫలసంబంధాత్ - నవమీతిథిపర్యంతం వృద్ధ్యా పూజాజపాదికమితి తత్రైవ దేవీపురాణాత్ - శరత్కాలే మహాపూజా క్రియతే యా చ వార్షికీ తి మార్కండేయపురాణాచ్చ - పూర్వవచనాదష్టమీనవమీపూజైవ ప్రధానమన్యస్సర్వమంగమితి గౌడాః - ఏకాహాపక్షోఽపి కాళికాపురాణే ॥ యస్త్వేకస్యామథాష్టమ్యాం నవమ్యామథ సాధకః । పూజయేద్వరదాం దేవీం మహావిభవవిస్తరైరితి ॥ తత్త్వంతు రాజసూయే స్వయాగ్నేస్సహ ప్రధానాః యాస్సహితా యా అప్యవేష్టిరేతయా న్నాద్యకామం యాజయేదిత్యేకత్వాన్నిష్ట్యవిధానాచ్చ యథా ఫలా

ర్థో బహూః - ప్రయోగస్తథా నవరాత్రమధ్యస్థాయాం ॥ అష్టమ్యాం నవమ్యాం వా ఫలార్థః పృథక్ప్రయోగః - రూపనారాయణోద్ధృతదేవీపురాణే ॥ మహానవమ్యాం పూజేయం సర్వకామప్రదాయికా । సర్వేషు వత్సవర్గేషు తవ భక్త్యా ప్రకీర్తితా ॥ కృత్వాప్నోతి యశో రాజ్యపుత్రాయుర్ధనసంపదః ॥ సా చ కామ్యా నిత్యా చ ॥ ఏవమన్యైరపి తథా దేవ్యాః కార్యం ప్రపూజనమ్ । విభూతిమతులాం లబ్ధుం చతుర్వర్గప్రదాయికామితి ॥ యో మోహాదథవాలస్యాద్దేవీం దుర్గాం మహోత్సవే । న పూజయతి దంభాద్వా ద్వేషాద్వాప్యత్ర భైరవ॥ క్రుద్ధా భగవతీ తస్య కామానిష్టాన్నిహంతి వై ॥ ఇతి కాలికాపురాణే ఫలనిందాశ్రుతేః ॥ పక్షే పక్షే విధాతవ్యం స్థాపనం చ విసర్జనమితి తిథితత్త్వే దేవీపురాణాచ్చ - అతోఽపవాసాదికముక్తం హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ ఏవం చ విన్ధ్యవాసిన్యాం నవరాత్రోపవాసతః । ఏకభక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ ॥ పూజనీయా జనైర్దేవీ స్థానే స్థానే పురే పురే । గృహే గృహే శక్తిపరైర్గ్రామే గ్రామే వనే వనే ॥ స్నాతైః ప్రముదితైర్హృష్టైర్బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్నృపైః । వైశ్యైః శూద్రైర్భక్తియుక్తైర్మ్లేచ్ఛైరన్యైశ్చ మానవైరితి - యత్తు రూపనారాయణీయే భవిష్యే ॥ ఏవం నానామ్లేచ్ఛగణైః పూజ్యతే సర్వదస్యుభిరితి ॥ తత్తామసపూజాపరం ॥ వినా మంత్రైస్తామసీ స్యాత్కిరాతానాం తు సమ్మతేతి తత్రైవోక్తేః - మదనరత్నే దేవీపురాణేపి ॥ కన్యాసంస్థే రవౌ శక్ర శుక్లామారభ్య నందికామ్ । అయాచీ హ్యేకభక్తో వా నక్తాశీ వాథవాప్యదః ॥ భూమౌ శయీత చామంత్ర్య కుమారీర్భోజయేన్ముదా । వస్త్రాలంకారదానైశ్చ సంతోష్యాః ప్రతివాసరమ్ ॥ బలించ ప్రత్యహం దద్యాదోదనం మాంససమాషవత్ । త్రికాలం పూజయేద్దేవీం జపస్తోత్రపరాయణ ఇతి నందికా ప్రతిపత్తిథిరితి మైథిలాః - షష్ఠీతి గౌడాః - తచ్చ పూజనం రాత్రౌ కార్యం ॥ ఆశ్వినే మాసి మేఘాంతే మహిషాసురమర్దినీమ్ । నిశాసు పూజయేద్భక్త్యా సోపవాసాదికః క్రమాదితి దేవీపురాణాత్ - సంగ్రహేపి ॥ ఆశ్వినే మాసి మేఘాంతే ప్రతిపద్యా తిథిర్భవేత్ । తస్యాం నక్తం ప్రకుర్వీత రాత్రౌ దేవీంచ పూజయేత్ ॥ రాత్రిరూపా యతో దేవీ దివారూపో మహేశ్వరః । రాత్రివ్రతమిదం దేవి సర్వపాపప్రణాశనమ్ ॥ సర్వకామప్రదం నౄణాం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ । రాత్రివ్రతమిదం తస్యా రాత్రౌ కర్తవ్యతేష్యతే ॥ నక్తవ్రతమిదం యస్మాదన్యథా నరకే గతిరిత్యాదివచనాచ్చ - రాత్రివ్రతత్వమేవాభిప్రేత్య మాధవేనోక్తం - తస్య నక్తవ్రతత్వాదితి- నతు రాత్రిభోజనాత్ - సను॥మా

సిచాశ్వయుజేశుక్లేనవరాత్రేవిశేషః ॥ సంపూజ్యనవదుర్గాంచనక్తంకుర్యాత్సమాహితః । నవరాత్రాభిధంకర్మనక్తవ్రతమిదంస్మృతమ్ ॥ ఆరంభేనవరాత్రస్యేత్యాదిస్కాందాన్మాధవోక్తేశ్చనక్తమేవప్రధానమితిచేత్ - ననవరాత్రోపవాసతఇత్యాదేరనుపపత్తేః - తేనపాక్షికనక్తానువాదోయం-నిత్యానిత్యసంయోగవిరోధాత్ - సహ్యాగ్నిహోత్రేదశమపక్షేప్రాప్తస్యదధ్నాజుహోతీత్యస్యేంద్రియకామహోమేనువాదోఘటతే - నిత్యవదేనువాదాయోగాదిత్యుక్తంవార్త్తికే - తథాత్రాపి- తేనాత్రతద్వదేవగుణాత్ఫలమితిజ్ఞేయం - నను రాత్రేః కర్మకాలత్వేతద్వ్యాపినీపూర్వైవప్రతిపత్ప్రాప్నుయాత్ - మైవం, న్యాయతఃప్రాప్తావపిపూర్వోక్తవచనైర్బాధాత్ - తథాపూర్వేద్యుఃకర్మకాలవ్యాపినీమపిత్యక్త్వా స్వల్పాపిపరైవ రామనవమీతిప్రాగుక్తం - యథా వానిశీథేసతీమపిపూర్వాంజన్మాష్టమీంత్యక్త్వారోహిణీయుక్తాపరైనేతిమాధవేనోక్తం - తథాత్రాపి - వస్తుతస్తు - రాత్రేః కర్మకాలత్వవచసాంహేమాద్ర్యాద్యలిఖనాత్సమూలత్వంవిమృశ్యమేవ - త్రికాలంపూజయేదిత్యాదిపూర్వవిరోధాచ్చ - మాధవోక్తిస్తుపాక్షికనక్తానువాదఇత్యుక్తం - తస్మాత్సర్వపక్షేషుపరైవ ప్రతిపదితిసిద్ధం - అత్రకేచిన్నవరాత్రశబ్దోనవాహోరాత్రపరః ॥ వృద్ధౌసమాప్తిరష్టమ్యాంహ్రాసేమాప్తిపన్నిశి । ప్రారంభోనవచండ్యాస్తునవరాత్ర మతోర్థవదితిదేవీపురాణాదిత్యాహుః - తన్న - అతిహ్రాసవృద్ధ్యోర్న్యూనాధికత్వాపత్తేః - అత్రమూలాభావాచ్చ - తేనతిథివాచ్యేవాయం - తదుక్తం ॥ తిథివృద్ధౌ తిథిహ్రాసేనపరాత్రమపార్థకమ్ । అష్టరాత్రేనదోషోయంనవరాత్రతిథిక్షయేఇతినచనవరాత్రశబ్దః- క్వచిల్లక్షణయాకర్మవాచీ - తథాప్రారంభోనవరాత్రస్యేత్యత్రేతిదిక్ - ప్రతిపదిచవైధృత్యాదియోగనిషేధోభార్గవార్చనదీపికాయాందేవీపురాణే ॥ స్వాష్ట్రవైధృతియుక్తాచేత్ప్రతిపచ్చండికార్చనే । తయోరంతే విధాతవ్యంకలశారోపణంగృహేతి ॥ చిత్రావైధృతియుక్తాపిద్వితీయాయుతాచేత్సైవగ్రాహ్యేత్యుక్తం -దుర్గోత్సవే ॥ భద్రాస్వితాచేత్ప్రతిపన్నలభ్యతేవిరుద్ధయోగైరపిసంగతాసతీ । సైవాపరాహ్ణేవిబుధైర్విధేయాశ్రీపుత్రరాజ్యాదివివృద్ధిహేతురితి ॥ యదాతువైధృత్యాదిపరిహారేణప్రతిపన్నలభ్యతే - తదోక్తంతత్రైవకాత్యాయనేన ॥ ప్రతిపద్యాశ్వినేమాసిభవోవైధృతిచిత్రయోః - ఆద్యపాదౌపరిత్యజ్యప్రారభేన్నవరాత్రకమితి ॥ భవిష్యేపి ॥ చిత్రావైధృతిసంపూర్ణాప్రతిపచ్చేద్భవేన్నృప । త్యాజ్యాద్యాంశా స్త్ర

యస్త్వావ్యాస్తురీయాంశేతుపూజనమితి ॥ రుద్రయామళేపి ॥ వైధృతౌపుత్ర
నాశస్స్యాచ్చిత్రాయాంధననాశనమ్ । తస్యాస్స్థాపయేత్కుంభం చిత్రా
యాంవైధృతౌతథా ॥ సంపూర్ణాప్రతిపద్యేవచిత్రాయుక్తాయదాభవేత్ ।
వైధృత్యావాపియుక్తా స్యాత్తదామధ్యందినేరవౌ ॥అభిజిత్తుముహూర్తంయ
త్తత్రస్థాపనమిష్యతఇతి - చిత్రాదినిషేధేమూలంచింత్యం - ఇదంకలశస్థా
పనంరాత్రౌనకార్యం ॥ నరాత్రౌస్థాపనంకార్యం నచకుంభాభిషేచనమితి
మాత్స్యోక్తేః ॥ భాస్కరోదయమారభ్యయావత్తుదశనాడికాః । ప్రాతః
కాలఇతిప్రోక్తఃస్థాపనారోపణాదిష్వితి విష్ణుధర్మోక్తేశ్చ ॥ రుద్రయామళే ॥
స్నానంమాంగళికంకృత్వాతతోదేవీంప్రపూజయేత్ । శుభాభిర్మృత్తికాభి
శ్చపూర్వంకృత్వాతువేదికామ్ ॥ యవాన్వైవాపయేత్తత్రగోధూమైశ్చాపి
సంయుతాన్ । తత్రసంస్థాపయేత్కుంభంవిధినామంత్రపూర్వకమ్ ॥ సౌవ
ర్ణంరాజతంవాపితామ్రంమృన్మయజంతువేతి ॥అథపూజావిధిః - సచజయం
తీమంత్రేణనవాక్షరేణకార్యః - తదుక్తందుర్గాభక్తితరంగిణ్యాం దేవీపురా
ణే ॥ కుర్యాద్దేవ్యాస్తుమంత్రేణపూజాంక్షీరఘృతాదిభిరిత్యుక్త్వా ॥ జయంతీ
మంగళాకాళీభద్రకాళీకపాలినీ । దుర్గాక్షమాశివాధాత్రీస్వధాస్వాహాన
మోస్తుతే ॥ అన్నేనైవతుమంత్రేణజపహోమౌతుకారయేదితి ॥ ఓందుర్గేదు
ర్గేరక్షిణిస్వాహేతినవాక్షరః - తత్రప్రతిపదిప్రాతరభ్యంగంకృత్వాదేశకా
లౌసంకీర్త్యమమేహజన్మనిదుర్గాప్రీతిద్వారా సర్వాపచ్ఛాంతిపూర్వకదీర్ఘా
యుర్విపులధనపుత్రపౌత్రాద్యనవచ్ఛిన్నసంతతి వృద్ధిస్థిరలక్ష్మీకీర్తిలాభశత్రు
పరాజయసదభీష్టసిద్ధ్యర్థంశారదనవరాత్రప్రతిపదివిహితకలశస్థాపనదుర్గా
పూజాకుమారీ పూజాదికరిష్యేఇతి సంకల్ప్య, మహీద్యౌరితి భూమింస్పృ
ష్ట్వా,ఓషధయస్సమితియవాన్నిక్షిప్య, ఆకలశేష్వితికుంభంస్థాప్య,ఇమంమే
గంగేఇతిజలేనాపూర్య, గంధద్వారామితిగంధం,యాఓషధీరితి సర్వౌషధీః,
కాండాత్కాండాదితిదూర్వాః, అశ్వత్థేవఇతిపంచపల్లవాన్, స్యోనాపృథి
వీతిసప్తమృదః,యాఃఫలినీరితిఫలం, సహిరత్నానీతిపంచరత్నాని, హిరణ్యం
క్షిప్త్వా,యువాసువాసాఇతివస్త్రేణావేష్ట్య, పూర్ణాదర్వీతిపూర్ణపాత్రంని
ధాయతత్రవరుణంసంపూజ్య,జీర్ణాయాంనూతనాయాంవా ప్రతిమాయాం
దుర్గామావాహ్యపూజయేత్ - తద్యథా,పూర్వోక్తమంత్రముక్త్వా॥ఆగచ్ఛ
వరదేదేవిదైత్యదర్పనిషూదని । పూజాంగృహాణసుముఖినమస్తేశంకరప్రియే॥
సర్వతీర్థమయంవారిసర్వదేవసమన్వితమ్ । ఇమంఘటంసమాగచ్ఛతిష్ఠదేవగ

ణైస్సహ ॥ దుర్గే దేవిసమాగచ్ఛసాన్నిధ్యమిహకల్పయ ॥ బలింపూజాంగృహా
ణత్వమష్టాభిశ్శక్తిభిస్సహేత్యావాహ్యపూర్వోక్తమంత్రేణ షోడశోపచా
రైః పూజయిత్వా మాషభక్తబలింకూశ్మాండాదిబలింవానివేదయేత్ — త
తఃకుమారీపూజా - తదుక్తంహేమాద్రౌస్కాందే ॥ ఏకైకాంపూజయేత్క
న్యామేకవృద్ధ్యాతథైవచ । ద్విగుణంత్రిగుణంవాపి ప్రత్యేకంనవకంతువా ॥ త
థా ॥ నవభిర్లభతేభూమిమైశ్వర్యంద్విగుణేనతు । ఏకవృద్ధ్యాలభేత్క్షేమమేకై
కేనశ్రియంలభేత్ ॥ ఏకవర్షాతుయాకన్యాపూజార్థేతాంవివర్జయేత్ । గంధ
పుష్పఫలాదీనాంప్రీతిస్తస్యానవిద్యతే ॥ తేనద్వివర్షామారభ్యదశవర్షాపర్యం
తాఏవపూజ్యాఃసత్వస్యాః - తాసాంచక్రమేణకుమారికాత్రిమూర్తిః, కల్యా
ణీరోహిణీకాళీచండికాశాంభవీదుర్గా సుభద్రేతినామభిఃపూజాకార్యా ఆ
సాంచప్రత్యేకంపూజామంత్రాఃఫలవిశేషాశ్చ తత్రైవజ్ఞేయాః-సామాన్యత
స్తు ॥ మంత్రాక్షరమయీంలక్ష్మీంమాతౄణాం రూపధారిణీమ్ । నవదుర్గా
త్మికాంసాక్షాత్కన్యామావాహయామ్యహమ్ ॥ ఏవమభ్యర్చ్యసంకుర్యాత్కు
మారీణాంప్రయత్నతః । కంచుకైశ్చైవవస్త్రైశ్చగంధపుష్పాక్షతాదిభిః ॥ నా
నావిధైర్భక్ష్యభోజ్యైర్భోజయేత్పాయసాదిభిః ॥ తథా ॥ గ్రంథిస్ఫుటితశీ
ర్ణాంగీంరక్తపూయవ్రణాంకితామ్ । జాత్యంధాంకేకరాంకాణీంకురూ
పాంతనురోమశామ్ ॥ సంత్యజేద్రోగిణీంకన్యాందాసీగర్భసముద్భవామ్ ॥ త
థా ॥ బ్రాహ్మణీంసర్వకార్యేషు జయార్థేనృపవంశజామ్ । లాభార్థేవైశ్య
వంశోత్థాంసుతార్థేశూద్రవంశజామ్ ॥ దారుణేచాంత్యజాతానాంపూజయే
ద్విధినానరఇతి - అత్రవేదపారాయణమప్యుక్తం, రుద్రయామళే ॥ ఏవంచతు
ర్వేదవిదోవిప్రాన్సర్వాన్ప్రసాదయేత్ । తేషాంచవరణంకార్యంవేదపా
రాయణాయవైఇతి ॥ తథా ॥ ఏకోత్తరాభివృద్ధ్యాతునవమీంయావదేవహి ।
చండీపాఠంజపేచ్చైవజాపయేద్వావిధానతః ॥ తిథితత్త్వేవారాహీతంత్రే ॥
ప్రణవంచాదితోజప్త్వాస్తోత్రంవాసంహితాంపఠేత్ । అంతేచప్రణవందద్యా
దిత్యువాచాదిపూరుషః ॥ ఆధారేస్థాపయిత్వాతుపుస్తకంప్రజపేత్సుధీః । హ
స్తసంస్థాపనాదేవయస్మాద్వైవిఫలంభవేత్ ॥ స్వయంచలిఖితంయచ్చశూ
ద్రేణలిఖితంభవేత్ । అబ్రాహ్మణేనలిఖితంతచ్చాపివిఫలంభవేత్ ॥ ఋషిచ్ఛం
దాదికంన్యస్యపఠేత్స్తోత్రంవిచక్షణః । స్తోత్రేసదృశ్యతేయత్రప్రణవంతత్ర
విన్యసేత్ ॥ సర్వత్రపాఠ్యేవిజ్ఞేయస్త్వన్యథావిఫలంభవేత్ । ఏవంనవమీప
ర్యంతం ప్రత్యహంకుర్యాత్ - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌదేవీపురాణే ॥ య

దాక్ష్యేదివసేకుర్యాచ్చండికాపూజనాదికమ్ । ద్విగుణంతద్ద్వితీయేహ్ని త్రి
గుణంతత్పరేహని ॥ నవమితిథిపర్యంతం వృద్ధ్యాపూజాజపాదికమితి ॥ ఏ
తేననవరాత్రే పూజైవ ప్రధానం ఉపవాసాదిత్వంగమితిగమ్యతే ॥ తిథిహ్రా
సేతుతిథిద్వయనిమిత్తం పూజాదిమహాలయశ్రాద్ధవదేకదినే ఆవృత్త్యాకా
ర్యమ్ - వృద్ధౌ తద్వదేవావృత్తిః - తతోనవరాత్రోపవాసాది సంకల్పం
కుర్యాత్ - స్వస్యాఽశక్తావన్యేనవా పూజాదికారయేత్ ॥ స్వయంవా
ప్యన్యతోవాపి పూజయేత్పూజయీతవేతి ॥ తరంగిణ్యాం దేవీపురా
ణాత్ - ఇదంచదేవీపూజనం శుక్రాస్తాదావపికార్యం - తదుక్తంధర్మ
ప్రదీపే ॥ నష్టేశుక్రేతథాజీవేసింహస్థేచబృహస్పతౌ । కార్యాచైవస్వదే
వ్యర్చా ప్రత్యబ్దంకులధర్మతఇతి ॥ మలమాసేతు వచనాభావాన్న భవతి-
అత్రసాశ్వస్యాశ్వపూజనముక్తం - మదనరత్నే దేవీపురాణే ॥ ఆశ్వయుక్ఛు
క్లప్రతిపత్స్వాతీయోగేశుభేదినే । పూర్వముచ్చైశ్శ్రవానామప్రథమంశ్రియ
మావహత్ ॥ తస్మాత్సాశ్వైర్నరైస్తత్రపూజ్యోసౌశ్రద్ధయాసహ । పూ
జనీయాశ్చతురగానవమీయావదేవహి ॥ శాంతిస్స్వస్త్యయనంకార్యంతదాత్తే
షాందినేదినే । ధాన్యంభల్లాతకంకుష్ఠంవచాసిద్ధార్థకాస్తథా ॥ పంచవర్ణేన
సూత్రేణగ్రంథింతేషాం తుబంధయేత్ । వాయవ్యైర్వారుణైస్సౌరైశ్శాక్తై
శ్శాంతైస్సవైష్ణవైః ॥ వైశ్వదేవైస్తథాగ్నేయైర్హోమః కార్యోదినేదినే ॥ క
ల్పతరౌత్వేతదగ్రేన్యదపి ॥ జ్యేష్ఠాయోగేపురాతత్ర గజాశ్చాష్టౌమహాబ
లాః । పృథివీమవహన్పూర్వంసశైలవనకాననామ్ ॥ కుముదైరావణౌపద్మః
పుష్పదంతోథవామనః । సుప్రతీకోంజనోనీలస్తస్మాత్తాంస్తత్రపూజయేత్॥
శాక్రాద్వృత్తోత్సమారభ్య నవమ్యంతంచపూర్వవత్ ॥ అశ్వబద్ధోమాదీత్య
ర్థః - అథప్రతిపదాదిషువిశేషోదుర్గాభక్తితరంగిణ్యాంభవిష్యే ॥ కేశసం
స్కారద్రవ్యాణిప్రదద్యాత్ప్రతిపద్దినే । పక్వతైలంద్వితీయాయాం కేశసం
యమహేతవే ॥ పట్టడోరమితి గౌడపాఠః ॥ దర్పణంచతృతీయాయాంసిం
దూరాలక్తకంతథా । మధుపర్కంచతుర్థ్యాంతుతిలకంనేత్రమండనమ్॥ పం
చమ్యామంగరాగంచ శక్త్యాలంకరణానిచ । షష్ఠ్యాంబిల్వతరౌబోధంసా
యంసంధ్యాసుకారయేత్ ॥ సప్తమ్యాంప్రాతరానీయగృహమధ్యేప్రపూజ
యేత్ । ఉపోషణమథాష్టమ్యామాత్మశక్త్యాచ పూజనమ్ ॥ నవమ్యాముగ్ర
చండాయాః పూజాంకుర్యాద్బలింతథా । సంపూజ్యప్రేషణంకుర్యాద్దశ
మ్యాంసారవోత్సవైః ॥ అనేనవిధినాయస్తుదేవీంప్రీణయతేనరః । స్కందవ

త్వాలయేద్దేవీతంపుత్రధనకీర్తిభిః ॥ కృత్యతత్త్వార్ణవే లైంగే ॥ కన్యాయాంకృ
ష్ణపక్షేతుపూజయిత్వార్ద్రభేపివా । నవమ్యాంబోధయేద్దేవీంమహావిభవవి
స్తరైః ॥ శుక్లపక్షేచతుర్థ్యాంతుదేవీకేశవిమోక్షణమ్ । ప్రాతరేవతుపంచ
మ్యాంస్నాపయేత్సుశుభైర్జలైః ॥ షష్ఠ్యాంసాయం ప్రకుర్వీతబిల్వవృక్షేధివా
సనమ్ ॥ సప్తమ్యాంపత్రికాపూజాఅష్టమ్యాంచాప్యుపోషణమ్ । పూజాచ
జాగరశ్చైవనవమ్యాంవిధివద్బలిః ॥ విసర్జనందశమ్యాంతు క్రీడాకౌతుకమం
గళైః॥ అత్రనవమ్యాంబోధనాసామర్థ్యేషష్ఠ్యాంబోధనమితిస్మార్తాః ఫలభూ
మార్థినః - సముచ్చయఇత్యన్యే - నవమ్యాంమంత్రః కాళికాపురాణే ॥ ఇ
షేమాస్యసితేపక్షేనవమ్యామార్ద్రభేదివా । శ్రీవృక్షేబోధయామిత్వాం
యావత్పూజాంకరోమ్యహమ్ ॥ అత్రస్త్రీవ్రతేవిశేషః, పరిభాషాయాంజ్ఞే
యః - అథాశౌచేవిశేషోనిర్ణయామృతేవిశ్వరూపనిబంధే ॥ ఆశ్వినేశుక్లప
క్షేతుప్రారబ్ధేనవరాత్రకే । శావాశౌచేసముత్పన్నే క్రియాకార్యాకథంబు
ధైః ॥ సూతకేవర్తమానేచతత్రోత్పన్నేసదాబుధైః । దేవీపూజాప్రకర్త
వ్యాపశుయజ్ఞవిధానతః ॥ సూతకేపూజనంప్రోక్తందానంచైవవిశేషతః। దే
వీముద్దిశ్యకర్తవ్యంతత్రదోషోనవిద్యతఇతి ॥ కాలాదర్శేవిష్ణురహస్యేపి॥ పూ
ర్వసంకల్పితంయచ్చవ్రతంసునియతవ్రతైః । తత్కర్తవ్యంనరైశ్శుద్ధందానా
ర్చనవివర్జితమితి ॥ గౌడనిబంధేతిథితత్త్వేప్యుక్తం - ఆశ్వినకృష్ణనవమ్యాదిశు
క్లప్రతిపదాదిషష్ఠ్యాదిసప్తమ్యాదిచైకంకర్మ - అతశ్చమధ్యేఆశౌచపాతేపిన
దోషః - సంకల్పేవ్రతసత్రయోరితివిష్ణూక్తేరితి - ఆరబ్ధంస్వయమేవకా
ర్యం - అనారబ్ధంత్వన్యేనకారయేదితిదివోదాసః - రజస్వలాత్వన్యేనకారయే
త్ - సూతకాదివద్విశేషవచనాభావాత్ - స్త్రీణాంచనవరాత్రేతాంబూ
లాదిచర్వణంభవతి - తదుక్తంవ్రతహేమాద్రౌగారుడే ॥ గంధాలంకార
తాంబూలపుష్పమాలానులేపనమ్। ఉపవాసేనదుష్యంతిదంతధావనమంజన
మితి ॥ ఏతత్సభర్తృకోపవాసవిషయం - అస్యాశ్చాత్రవిశేషః పరిభాషాయా
ముక్తః - ఆశ్వినశుక్లపంచమ్యాముపాంగలలితావ్రతమ్ - మహారాష్ట్రేషు
ప్రసిద్ధం - తత్రయద్యపికథాయాంకాలవిశేషోనోక్తస్తథాపి॥ రాత్రౌజాగ
రణంకుర్యాద్గీతవాదిత్రనిస్స్వనైరితిరాత్రౌజాగరోక్తేః-శక్తిపూజాయారా
త్రౌప్రాశస్త్యాచ్చరాత్రివ్యాపినీగ్రాహ్యేతికేచిత్,వస్తుతస్తువచనంవినారా
త్రిపూజాయాంమానాభావాత్ - జాగరస్యచాంగత్వాద్వ్యగ్రవాక్యాత్ ॥
భుక్త్వాజాగరణేసక్తేచండాద్యర్ఘ్యవ్రతేతథా। తారోవ్రతేషుసర్వేషురా

త్రియోగోవిశిష్యతఇతికాలహేమాద్రౌవచనాచ్చ - పూర్వవిద్ధాగ్రాహ్యా-
రాత్రిశబ్దఃపూర్వవిద్ధావచనఇతిహేమాద్రిః - అస్యచభుక్త్వాజాగరణరూప
త్వాదితిసాధుప్రతీమః - భుక్త్వాజాగరణంయత్రేత్యేకంపదం - తస్మిన్వ్రతే
ఇత్యర్థః - అన్యథాభుక్త్వేత్యసంగతేః - దివోదాసీయేత్వేవం—ఆశ్వినశు
క్లపక్షేమూలనక్షత్రేసరస్వతీస్థాపనం - యథోక్తంనిర్ణయామృతేదేవీపురా
ణే ॥ మూలేషుస్థాపనందేవ్యాఃపూర్వాషాఢాసుపూజనమ్ । ఉత్తరాసుబ
లిందద్యాచ్ఛ్రవణేనవిసర్జయేదితి ॥ రుద్రయామలేఽపి ॥ మూలఋక్షేసురా
ధీశపూజనీయాసరస్వతీ । పూజయేత్ప్రత్యహందేవయావద్వైష్ణవమృక్షక
మ్ ॥ నాధ్యాపయేన్నచలిఖేన్నాధీయీతకదాచన । పుస్తకేస్థాపితేదేవవిద్యా
కామోద్విజోత్తమః ॥ సంగ్రహే ॥ ఆశ్వినస్యసితేపక్షేమేధాకామస్సరస్వ
తీమ్ । మూలేనావాహయేద్దేవీంశ్రవణేనవిసర్జయేత్ ॥ మూలస్యాద్యపాదే
ఆవాహనమితిశిష్టాః - శ్రవణాద్యపాదేచవిసర్జయేత్ ॥ ఆదిభాగోనిశాయాం
తుశ్రవణస్యయదాభవేత్ । సంప్రేషణంతదాదేవ్యాదశమ్యాంచమహోత్స
వఇతిచింతామణౌ బ్రహ్మాండపురాణాత్ —అథషష్ఠీ - గౌడనిబంధేదేవీపు
రాణే ॥ జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తాయాంషష్ఠ్యాంబిల్వాభిమంత్రణమ్ । సప్తమ్యాం
మూలయుక్తాయాం పత్రికాయాఃప్రవేశనమ్ ॥ పూర్వాషాఢాయుతాష్ట
మ్యాంపూజాహోమాద్యుపోషణమ్ ॥ ఉత్తరేణనవమ్యాంతుబలిభిఃపూజ
యేచ్ఛివామ్ । శ్రవణేనదశమ్యాంతుప్రణిపత్యవిసర్జయేత్ ॥ కాళికాపురా
ణే ॥ బోధయేద్బిల్వశాఖాయాంషష్ఠ్యాందేవీంఫలేషుచ । సప్తమ్యాంబిల్వ
శాఖాంతామాహృత్యప్రతిపూజయేత్ ॥ పునఃపూజాం తథాష్టమ్యాంవిశే
షేణసమాచరేత్ । జాగరంచస్వయంకుర్యాద్బలిదానంమహానిశి ॥ ప్రభూ
తబలిదానంతునవమ్యాంవిధివచ్చరేత్ । విసర్జనందశమ్యాంతుకుర్యాద్వైసా
రవోత్సవైః । ధూళికర్దమనిక్షేపైఃక్రీడాకౌతుకమంగళైః ॥ అత్రసర్వత్రతిథి
నక్షత్రయోగాదరోముఖ్యఃకల్పః - తదభావేతుతిథిరేవగ్రాహ్యా ॥ తిథిశ్శరీరం
దేవస్యతిథౌనక్షత్రమాశ్రితమ్ । తస్మాత్తిథింప్రశంసంతినక్షత్రంనతిథింవినేతి
విద్యాపతిలిఖితవచనాత్ - తిథినక్షత్రయోర్యోగేద్వయోరేవానుపాలనమ్।
యోగాభావేతిథిర్గ్రాహ్యాదేవ్యాఃపూజనకర్మణీతితత్రైవదేవలోక్తేశ్చ - అ
త్రచపత్రీప్రవేశాత్పూర్వేద్యుః - సాయంకాలేషష్ఠ్యభావేతత్పూర్వదినేధి
వాసనంకార్యం - సాయంకాలేత్యంతాసత్త్వేత్వధివాసనలోపః ॥ షష్ఠ్యాం
సాయంప్రకుర్వీతబిల్వవృక్షాధివాసనమితిపూర్వవచనాదితికల్పతరుః. సాయం

స్రుతిఃఫలాతిశయమాత్రార్థానతుకర్మలోపఇత్యాచార్యచూడామణిః- అత్ర క్రమః - బిల్వసమీపంగత్వా దేవీంబిల్వంచసంపూజ్యప్రార్థయేత్ - తత్రమంత్రః ॥ రావణస్యవధార్థాయరామస్యానుగ్రహాయచ । అకాలేబ్రహ్మణాబోధో దేవ్యాస్త్వయికృతఃపురా ॥ అహమప్యాశ్రితషష్ఠ్యాంసాయాహ్నేబోధయామ్యతః । శ్రీశైలశిఖరేజాతశ్రీఫలశ్రీనికేతనః ॥ నేతవ్యోసిసమాగచ్ఛపూజ్యోదుర్గాస్వరూపతఇతి ॥ ఏవందేవీమధివాస్యపరదినేసమంత్రితబిల్వశాఖాపత్రీప్రవేశపూజాంకుర్యాత్ - తదుక్తం హేమాద్రౌలైంగే ॥ మూలాభావేతుసప్తమ్యాంకేవలాయాంప్రవేశయేత్ । యుగ్మాభ్యాంసహబిల్వస్యఫలాభ్యాంశాఖికాంతథా ॥ తథైవప్రతిమాందేవ్యాస్స్నాత్వాభ్యుక్ష్యప్రవేశయేత్ । అత్రచోపవాసపూజాదావౌదయికీసప్తమీగ్రాహ్యా - నతుయుగ్మవాక్యాత్పూర్వా ॥ యుగాద్యావర్షవృద్ధిశ్చసప్తమీపార్వతీప్రియా । రవేరుదయమీక్షంతేనతత్రతిథియుగ్మతేతికృత్యతత్త్వార్ణవోదాహృతవచనాత్ ॥ భగవత్యాఃప్రవేశాదివిసర్గాంతాశ్చయాఃక్రియాః॥ తిథావుదయగామిన్యాంసర్వాస్తాఃకారయేద్బుధఇతితిథితత్త్వేనందికేశ్వరపురాణాచ్చ - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యామప్యేవం - తత్రాపిఘటికాతోన్యూనత్వేపరాసకార్యా ॥ వ్రతోపవాసనియమేఘటికైకాపియాభవేదితిదేవలోక్తేరితిగౌడాః-దాక్షిణాత్యాస్తుపూర్వవచనమదృష్ట్వా యుగ్మవాక్యాత్పూర్వాం కుర్వంతి - పత్రికాపూజాపపూర్వాహ్ణ ఏవకార్యా - నతుమూలానురోధాన్మధ్యాహ్నాదావితికృత్యతత్త్వార్ణవేఉక్తం - పత్రికాస్తు॥ రంభాకచ్వీహరిద్రాచ జయంతీబిల్వదాడిమా । అశోకోమానవృక్షశ్చధాన్యాదినవపత్రికాఇతితత్రైవోక్తాః - అస్యామేవసప్తమ్యాందేవీత్రిరాత్రముక్తంహేమాద్రౌ - ప్రతిపదాదినవతిథిషుఉపవాసకరణాసామర్థ్యేసప్తమ్యాది దినత్రయేవాకుర్యాత్ - తదాహధౌమ్యః॥ ఆశ్వినేమాసిశుక్లేతు కర్తవ్యంనవరాత్రకమ్ । ప్రతిపదాదిక్రమేణైవయావచ్చనవమీభవేత్ ॥ త్రిరాత్రంవాపికర్తవ్యంసప్తమ్యాదియథాక్రమమ్॥ అతఏవహేమాద్రౌదేవీపురాణేమంగళావ్రతే ॥ ఆశ్వినేవాథవామాఘేచైత్రేవాశ్రావణేపివా । కృష్ణాష్టమ్యాదికర్తవ్యంవ్రతంశుక్లావధింహరేః॥యావచ్ఛుక్లాష్టమీశక్ర ఉపోష్యాతువిధానతః । దానంహోమోజపఃపూజాకన్యాభోజ్యాస్తథాన్వహమ్ ॥ మహాభైరవరూపేణఅస్థిమాలాధరాశ్చయే । పూజనీయావిశేషేణ వస్త్రైర్గ్రామపురాదిషు ॥ ఇతిమాసచతుష్టయేభిధాయ - అస్యత్రాపి॥ అథవానవరాత్రం చమత్పంచత్రికంతువా । ఏకభక్తేన

సక్తేనాయాచితోపోషితైః క్రమాదితి ॥ పూజయేదాశ్వినేశుక్లేయావచ్ఛుక్లా ష్టమీభవేత్ । సర్వకార్యాణిసిద్ధ్యంతిశక్రనాస్త్యత్రసంశయఇత్యుక్తం - ది వేత్యేకరాత్రముక్తం - దేవీపురాణే ॥ నవరాత్రవ్రతేశక్తస్త్రిరాత్రంచైక రాత్రికమ్ । వ్రతంచరతియోభక్త్యాతస్మైదాస్యామివాంఛితమితి ॥ తత్రాపి సప్తమ్యాంపూజనేపూర్వోక్తోనిర్ణయః - అత్రతిథ్యాగపక్షేతంత్రేణోప వాసః - తిథిద్వయనిమిత్తంపూజాదికంతుభేదేన - అత్రవిశేషోనిర్ణయామృతే భవిష్యే ॥ సప్తమ్యాంనవగేహానిదారుజానినవానిచ । ఏవంవావిత్తభావేన కారయేత్సుసమాహితః ॥ దుర్గాగృహంప్రకర్తవ్యంచతురస్రంసుశోభనమ్ । తన్మధ్యేవేదికాంకుర్యాచ్చతుర్హస్తాం సమాంశుభామ్ ॥ తస్యాంసింహాసనం క్షౌమంకంబళాజినసంయుతమ్ । తత్రదుర్గాంప్రతిష్ఠాప్యసర్వలక్షణసంయు తామ్ ॥ భుజైశ్చతుర్భీరుచిరైర్దశభిర్వావిభూషితామ్ । తప్తహాటకవర్ణాభాం త్రినేత్రాంశశిశేఖరామ్ ॥ అనేకకుసుమాకీర్ణాం కపర్దేనసుశోభితామ్ । ని తంబబింబసన్నద్ధకింకిణీక్వాణనాదినీమ్ ॥ శూలచక్రదండశక్తివజ్రచాపాసి ధారిణీమ్ । ఘంటాంకుమాలాకంకణపాశపాత్రలసత్కరామ్ ॥ తదగ్రేఛిన్న శిరసంమాహిషంరుధిరాప్లుతమ్ । నిష్క్రాంతార్ధతనుంకంఠనాళేచర్మాసిధారి ణమ్ ॥ దేవీధృతకరగ్రీవంశూలేనోరసితాడితమ్ । నాగపాశేనవిక్షిప్తం సింహా ర్యక్షేణాపివిద్రుతమ్ ॥ వమద్రుధిరవక్త్రేణధున్వతోర్ధ్వంసటాన్సహా । స ర్వతోమాతృచక్రేణసేవ్యమానాంసురైస్తథేతి ॥ తత్రదేవీప్రకర్తవ్యాహైమీ వారాజతీతథా । మృద్ధాత్రీలక్షణోపేతాఖడ్గశూలేచపూజయేత్ ॥ వార్క్షీ దారుమయీవా - దేవీమూర్తిస్థాపనేవిశేషోదుర్గాభక్తితరంగిణ్యాందేవీపురా ణే ॥ యామ్యాస్యాశుభదాదుర్గాపూర్వాస్యాజయవర్ధినీ । పశ్చిమాభిముఖీ నిత్యంనస్థాప్యాసౌమ్యదిఙ్ముఖీ ॥ ప్రతిమాభావేవిశేషస్తత్రైవ ॥ హైమరా జతమృద్ధాతుశైలచిత్రార్పితాపివా । ఖడ్గేశూలేర్చితాదేవీసర్వకామఫలప్ర దా ॥ యద్యద్యస్యాయుధంప్రోక్తంతస్మింస్తాంప్రపూజయేత్ । దేవీభక్త్యా ర్చితాపుంసాంరాజ్యాయుస్సుతసౌఖ్యదా ॥ కృత్యతత్త్వార్ణవేకాళికాపురా ణే ॥ లింగస్థాంపూజయేద్దేవీంమండలస్థాంతథైవచ । పుస్తకస్థాంమహాదేవీం పావకేప్రతిమాసుచ ॥ చిత్రేచత్రిశిఖేఖడ్గే జలస్థాంవాపిపూజయేత్ । బిల్వ పత్రైర్యజేద్దేవీం తథాజాతిప్రసూనకైః ॥ నానావిష్టకనైవేద్యైర్ధూపదీపైర్మ నోహరైః । భగలింగాభిధానైశ్చభగలింగప్రగీతకైః ॥ భగలింగక్రియాభిశ్చ ప్రీణయేద్వరచండికామ్ । పదైర్నాక్షిప్యతేయస్తుయఃపరాన్నాక్షిపత్యపి ॥

తస్యాః క్రుద్ధా భగవతీ శాపం దద్యాత్సుదారుణమ్ ॥ చిత్రమృణ్మయాదౌ స్నానాద్యసంభవే తత్తైత్రిహోక్తం ॥ అంతికే స్థాపి తే ఖడ్గే స్నానమేద్దర్పణే థవేతి — అథ సప్తమీపూజావిధిః - ప్రతిపద్యుక్తవిధినా ఫలసంకీర్తనాంతే నవపత్రికామృన్మయదుర్గాపూజాబలిదానాని కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య పూర్వనిమంత్రిత బిల్వసమీపం గత్వా సంపూజ్య - ఆగచ్ఛ సర్వకల్యాణీతి పూర్వోక్తమంత్రం పఠిత్వా ॥ బిల్వవృక్ష మహాభాగ సదా త్వం శంకరప్రియ । గృహీత్వా తవ శాఖాం చ దేవీపూజాం కరోమ్యహమ్ ॥ శాఖాచ్ఛేదోద్భవం దుఃఖం న చ కార్యం త్వయా ప్రభో । గృహీత్వా తవ శాఖాం చ పూజ్యా దుర్గేతి చ స్మృతిః ॥ ఉత్తిష్ఠ పత్రికే దేవి సర్వకల్యాణహేతవే । పూజాం గృహాణ సకలామస్మాకం వరదా భవ ॥ మేరుమందారకైలాసహిమవచ్ఛిఖరే గిరౌ । జాతః శ్రీఫలవృక్ష త్వమంబికాయాః సదా ప్రియః ॥ ఇతి సంప్రార్థ్య - ఓం ఛింధి ఫట్ ఫట్, ఓం హుం ఫట్ స్వాహేతి ఛిత్వా సంపూజ్య, ఓం చాముండే చల చల ఇతి నాద్య ఘోషేణ దేవీం తాం చ గృహం ప్రవేశ్య ॥ ఆరోపితాసి దుర్గే త్వం మృన్మయ్యాం శ్రీఫలే పి చ । స్థిరాసి తాం తం భూత్వా చ గృహే త్వం కామదా భవేతి స్థిరీకృత్య రంభాదిపత్రికాః - పంచగవ్యేన పంచామృతేన చ స్నాపయిత్వా పట్టే నా వేష్ట్య స్థాపయేత్ - తతః పూర్వవత్సంకల్పం కృత్వా ఽక్షతానాదాయ దేవీమావాహయేత్ - తత్ర మంత్రః ॥ ఆవాహయామ్యహం దేవి మృన్మయ్యాం శ్రీఫలే తథా । కైలాసశిఖరాద్దేవి విం ధ్యాద్రేర్హిమపర్వతాత్ - ఆగత్య బిల్వశాఖాయాం చండికే కురు సన్నిధిమ్ । స్థాపితాసి మయా దుర్గే పూజయే త్వాం ప్రసీద మే ॥ ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దేహి దేవి నమోఽస్తు తే । దుర్గే దుర్గస్వరూపాసి సురతేజోమయేఽర్చితే ॥ సదానందకరే దేవి ప్రసీద మమ సిద్ధయే । ఏహ్యేహి భగవత్యంబ శత్రుక్షయజయప్రదే ॥ భక్తితః పూజయామి త్వాం దుర్గే దేవి సురార్చితే । పల్లవైశ్చ ఫలోపేతైః పుష్పైశ్చ సుమనోహరైః ॥ పల్లవే సంస్థితే దేవి పూజయే త్వాం ప్రసీద మే । దుర్గే దేవి ఇహాగచ్ఛ సాన్నిధ్యమిహ కల్పయ ॥ యజ్ఞభాగాన్ గృహాణ త్వం యోగినీకోటిభిస్సహేతి - తతో మూలమంత్రేణ పాద్యాదిగంధాంతోపచారైః ॥ అమృతోద్భవం చ శ్రీవృక్షం శంకరస్య సదా ప్రియమ్ । బిల్వపత్రం ప్రయచ్ఛామి పవిత్రం తే సురేశ్వరీతి బిల్వపత్రమ్ ॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం ద్రోణపుష్పం సదా ప్రియమ్ ॥ తత్తే దుర్గే ప్రయచ్ఛామి సర్వకామార్థసిద్ధయ ఇతి ద్రోణపుష్పం నివేద్య ధూపాది దక్షిణాంతాం పూజాం మూలేన కృత్వా ప్రార్థయేత్ ॥ ఓం, మహిషఘ్ని మహామాయే చాముండే ముండమాలిని । ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దే

హి దేవి నమోఽస్తు తే ॥ కుంకుమేన సమాలబ్ధే చందనేన విలేపితే । బిల్వపత్రకృతాపీడే దుర్గేఽహం శరణం గతః ॥ రూపం దేహి యశో దేహి భగం భగవతి దేహి మే । పుత్రాన్దేహి ధనం దేహి సర్వాన్కామాంశ్చ దేహి మే ॥ సర్వమంగళమాంగల్యే ఇతి చ సంప్రార్థ్య పత్రికాః పూజయేత్ - కదళ్యాం బ్రహ్మాణీం, దాడిమే రక్తదంతికాం, ధాన్యే లక్ష్మీం, హరిద్రాయాం దుర్గాం, మానే చాముండాం, కచ్వే కాళికాం, బిల్వే శివాం, అశోకే శోకరహితామ్, జయంత్యాం కార్తికీం చావాహ్య సంపూజ్య దుర్గాయై బలిం దద్యాత్ - అత్ర శస్త్రాదిపూజా వక్ష్యతే - తతః స్తుతిం పఠేత్ - తదుక్తం శివరహస్యే ॥ దుర్గాం శివాం శాంతికరీం బ్రహ్మాణీం బ్రహ్మణః ప్రియామ్ । సర్వలోకప్రణేత్రీం చ ప్రణమామి సదా శివామ్ ॥ మంగళాం శోభనాం శుద్ధాం నిష్కళాం పరమాం కళామ్ । విశ్వేశ్వరీం విశ్వమాతాం చండికాం ప్రణమామ్యహమ్ ॥ సర్వదేవమయీం దేవీం సర్వరోగభయాపహామ్ । బ్రహ్మేశవిష్ణునమితాం ప్రణమామి సదా ఉమామ్ ॥ వింధ్యస్థాం వింధ్యనిలయాం దివ్యస్థాననివాసినీమ్ । యోగినీం యోగమాతాం చ చండికాం ప్రణమామ్యహమ్ ॥ ఈశానమాతరం దేవీమీశ్వరీమీశ్వరప్రియామ్ । ప్రణతోఽస్మి సదా దుర్గాం సంసారార్ణవతారిణీమ్ ॥ య ఇమం పఠతే స్తోత్రం శృణుయాద్వాపి యో నరః । స ముక్తః సర్వపాపైస్తు మోదతే దుర్గయా సహ ॥ ——

అథ మహాష్టమీ - సా చ పరయుతా ॥ శుక్లపక్షేఽష్టమీ చైవ శుక్లపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా కర్తవ్యా పరసంయుతా ఇతి బ్రహ్మవైవర్తాత్ - మదనరత్నే స్మృతిసంగ్రహే ॥ శరన్మహాష్టమీ పూజ్యా నవమీసంయుతా సదా । సప్తమీసంయుతా నిత్యం శోకసంతాపకారిణీ ॥ జంభేన సప్తమీయుక్తా పూజితా తు మహాష్టమీ । ఇంద్రేణ నిహతో జంభస్తస్మాద్దానవపుంగవః ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సప్తమీమిశ్రితాష్టమీ । వర్జనీయా ప్రయత్నేన మనుజైశ్శుభకాంక్షిభిః ॥ సప్తమీం శల్యసంయుక్తాం మోహాదజ్ఞానతోఽపి వా । మహాష్టమీం ప్రకుర్వాణో నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ సప్తమీకలయా యత్ర పరతశ్చాష్టమీ భవేత్ । తేన శల్యమిదం ప్రోక్తం పుత్రపౌత్రక్షయప్రదమ్ ॥ తథా ॥ పుత్రాన్హంతి పశూన్హంతి హంతి రాష్ట్రం సరాజకమ్ । హంతి జాతానజాతాంశ్చ సప్తమీసహితాష్టమీ ॥ తేన నాత్ర త్రిముహూర్తవేధః - తదా ఘటికామాత్రాప్యౌదయికీ గ్రాహ్యా - వ్రతోపవాసనియమే ఘటికైకాపి యా భవేదితి దేవలోక్తేః - గౌడా అప్యేవమాహుః - అత ఏవోక్తం భోజరాజేన ॥ న చ సప్తమీశల్యసమోపహతేతి - ఇయం భౌమే తిప్రశస్తా ॥ అష్టమ్యాముదితే సూర్యే దినాం తేన వ

మీభవేత్ । కుజవారోభవేత్తత్రపూజనీయాప్రయత్నత ఇతి మదనరత్నేవచ
నాత్ ॥ సప్తమీశల్యసంవిద్ధావర్జనీయాసదాష్టమీ । స్తోకాపిసామహాపుణ్యా
యస్యాంసూర్యోదయేభవేదితిమదనరత్నేస్మృతిసముచ్చయవచనాత్ ॥ అష్ట
మీనవమీయుక్తానవమీచాష్టమీయుతేతి పాద్మవచనాచ్చ - ఇయం నవమీ
యుక్తాచేన్మహానవమీసంజ్ఞా ॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లపక్షే యాష్టమీమూలేనసం
యుతా । సామహానవమీప్రోక్తాత్రైలోక్యేపిసుదుర్లభేతి హేమాద్రౌస్కాం
దాత్ - మూలయుక్తాపిసప్తమీయుతాచేత్త్యాజ్యైవేత్యుక్తంనిర్ణయామృతే
దుర్గోత్సవే ॥ మూలేనాపిహిసంయుక్తాసదాత్యాజ్యాష్టమీబుధైః । లేశమా
త్రేణసప్తమ్యాఅపిస్యాద్యదిదూషితేతి - మహాష్టమీపూర్వేద్యుః - పూరా
ష్ఠావ్యాపిత్వేపూర్వాన్యథాపరైవేతినిర్ణయదీపమతమ్ - ఏతచ్చతుచ్ఛత్వాదు
పేక్ష్యం - రూపనారాయణధృతే దేవీపురాణే ॥ సప్తమీవేధసంయుక్తాయైః
కృతాతుమహాష్టమీ । పుత్రదారధనైర్హీనాభ్రమంతీహపిశాచవత్ ॥ యత్తు
సప్తమ్యాముదితేసూర్యే పరతోయాష్టమీభవేత్ । తత్రదుర్గోత్సవంకురా
న్నకుర్యాదపరేహనీతి విశ్వరూపనిబంధవచనం - తదాశ్వినకృష్ణాష్టమీవి
షయం ॥ కన్యాయాంకృష్ణపక్షేతుపూజయిత్వాష్టమీదినే । నవమ్యాంబోధయే
ద్దేవీంగీతవాదిత్రనిస్స్వనైరితి దేవీపురాణే తత్రాపిపూజోక్తేరితి హేమాద్రౌ
నిర్ణయామృతేచోక్తం - యాంతు॥ భాద్రియాంభద్రకాళ్యాశ్చమధ్యస్యాదు
నక్రియా । తస్మాద్వైసప్తమీవిద్ధా కార్యాదుర్గాష్టమీబుధైరితి ॥ యచ్చ, వె
హమాలోత్తరేబ్రాహ్మే ॥ ఆశ్వినస్యసితాష్టమ్యామర్ధరాత్రేతుపార్వ
భద్రకాళీసముత్పన్నాపూర్వా షోడశసమాయుతేతి ॥ తథా ॥ తత్రా
మ్యాంభద్రకాళీదక్షయజ్ఞవినాశినీ । ప్రాదుర్భూతా మహాఘోరాయోగి
కోటిభిస్సహేతి ॥ యచ్చమదనరత్నే ॥ మహాష్టమ్యాశ్వినేమాసిశుక్లాకల
ణకారిణీ । సప్తమ్యాపియుతాకార్యామూలేనతువిశేషత ఇతి ॥ తానిప
న్నేష్టమ్యాభావవిషయాణీతిమదనరత్నేఉక్తం - యత్తు,తత్రైవపరదినేష్ట
సత్త్వేపిపూర్వవిద్ధావిధాయకంవచనం - యదాష్టమీతుసంప్రాప్యహ్యు
యాతిదివాకరః । తత్రదుర్గోత్సవంకుర్యాన్నకుర్యాదపరేహని ॥ దుర్భి
తత్రజానీయాన్నవమ్యాంయత్రపూజ్యత ఇతి - తత్పరదినేదశమ్యాంనవ
భావవిషయమ్ ॥ యదాసూర్యోదయేనస్యాన్నవమీచాపరేహని । తదా
మీంప్రకుర్వీతసప్తమ్యాసహితాంనృపేతి ॥ తత్రైవస్మృతిసంగ్రహేపి -
ఉత్తరాస్తిథయోయాస్తుక్షయంయాంతినరాధిప। పూర్వాష్టమీంతదాకు

దన్యథాత్వ శుభంభవేదితి దుర్గోత్సవోక్తేశ్చేతి మదనరత్నే - వస్తుతస్త్విదంవచనద్వయంఅష్టమీనవమ్యోః సూర్యోదయద్వయసంబంధపరమ్ - అతఏవనవమీచేతి చకారాదష్టమీచ - తిథయఇతిబహువచనా దష్టమీనవమీదశమ్యుక్తా - అన్యథాపూర్వోక్తవిరోధాదితిదిక్-యత్తు॥ అహంభద్రాచభద్రాహంనావయోరంతరంక్వచిత్ । సర్వసిద్ధింప్రదాస్యామిభద్రాయామర్చితాహ్యహమితి - దేవీపురాణేతద్విష్టికరణమధ్యేపూజావిధానార్థం॥ విష్టింత్యక్త్వామహాష్టమ్యాం మమపూజాంకరోతియః । తస్యపూజాఫలంనస్యాత్తేనాహమవమానితేతితత్త్రివోక్తేరితినిర్ణయామృతే- తథాకాళికాపురాణే॥ సప్తమ్యాంపత్రికాపూజాఅష్టమ్యాంచాప్యుపోషణమ్। పూజాచజాగరశ్చైవనవమ్యాంవిధివద్బలిరితి- అష్టమ్యుపవాసశ్చపుత్రవతానకార్యః॥ఉపవాసంమహాష్టమ్యాంపుత్రవాన్నసమాచరేత్। యథాతథావాపూతాత్మావ్రతీదేవీంప్రపూజయేదితితత్త్రివోక్తేః - రూపనారాయణీయేబ్రాహ్మే॥ అతోర్థంపూజనీయాసాతస్మిన్నహనిమానవైః । ఉపోషితైర్వస్త్రధూపమాల్యారత్నానులేపనైః॥ పశుభిఃపానకైర్నృత్యైర్వాద్యైరాత్రిజాగరణేనచ। దుర్గాగృహేచశస్త్రాణిపూజితవ్యానిపండితైః ॥ వాద్యభాండానిచిహ్నాని కవచాన్యాయుధానిచ॥ అత్రవిశేషోహేమాద్రౌనిర్ణయామృతేభవిష్యే॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లపక్షస్యఅష్టమీమూలసంయుతా। సామహానవమీనామత్రిలోక్యేపిసుదుర్లభా॥ కన్యాగతేసవితరిశుక్లపక్షేష్టమీయుతా। మూలనక్షత్రసంయుక్తాసామహానవమీస్మృతా॥ నవమ్యాంపూజితాదేవీదద్యాత్యభిమతంఫలమ్ । సాపుణ్యాసాపవిత్రాచసాధన్యాసుఖదాయినీ॥ తస్యాంసదాపూజనీయా చాముండాముండమాలినీ ॥ సప్తేత్యుక్తేర్గ్నిన్యతాపి ॥ తస్యాంయేహ్యుపయుజ్యంతేప్రాణినో మహిషాదయః । సర్వేతేస్వర్గతింయాంతిఘ్నతాంపాపంనవిద్యతే ॥ యావన్నచాలయేద్గాత్రంపశుస్తావన్నహస్యతే । నతథాబలిదానేన పుష్పధూపవిలేపనైః॥ యథాసంతుష్యతేమేషైర్మహిషైర్వింధ్యవాసినీ। ఏవంచవింధ్యవాసిన్యాంనవరాత్రోపవాసతః ॥ ఏకభుక్తేననక్తేనస్వశక్త్యాయాచితేనచ ।పూజనీయాజనైర్దేవీస్థానేస్థానేపురేపురే ॥ గృహేగృహేభక్తిపరైర్గ్రామేగ్రామేవనేవనే।స్నాతైఃప్రముదితైర్హృష్టైర్బ్రాహ్మణైఃక్షత్రియైర్నృపైః॥వైశ్యైశ్శూద్రైర్భక్తియుతైర్మ్లేచ్ఛైరన్యైశ్చమానవైః । స్త్రీభిశ్చకురుశార్దూలతద్విధానమిదంశృణు ॥ జయాభిలాషీనృపతిః ప్రతిపత్ప్రభృతిక్రమాత్। లౌహాభిసారికంకర్మకారయేద్యావదష్టమీతి॥ లౌహాభిసారికకర్మవిధానం

తత్రైవోక్తం ॥ ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే పతాకాభిరలఙ్కృతమ్। మండపం కా
రయేద్దివ్యం నవసప్తకరం పరమ్ ॥ షోడశహస్తమిత్యర్థః ॥ ఆగ్నేయ్యాం కార
యేత్కుండం హస్తమాత్రం సుశోభనమ్। మేఖలాత్రయసంయుక్తం యోన్యా
శ్వత్థదళాభయా ॥ రాజచిహ్నాని సర్వాణి శస్త్రాణ్యస్త్రాణి యాని చ। ఆనీయ
మండపే తాని సర్వాణ్యేతాన్యధివాసయేత్ ॥ తతస్తు బ్రాహ్మణస్స్నాతశ్శుక్లాం
బరధరశ్శుచిః। ఓంకారపూర్వకైర్మంత్రైస్తల్లింగైర్జుహుయాద్ఘృతమ్ ॥ శ
స్త్రాస్త్రమంత్రైర్హోతవ్యం పాయసం ఘృతసంయుతమ్ । హుతశేషం తురం
గాణాం రాజా సముపహారయేత్ ॥ లోహాభిసారికం కర్మ తేనైవ ఋషిభిః
స్మృతమ్ । ధృతపల్యయనానశ్వాన్గజాంశ్చ సమలఙ్కృతామ్ ॥ భ్రామయే
న్నగరే నిత్యం వందిఘోష పురస్సరమ్ । ప్రత్యహం నృపతిస్స్నాత్వా సం
పూజ్య పితృదేవతాః ॥ పూజయేద్రాజచిహ్నాని ఫలమాల్యవిలేపనైః। య
స్మాభిసరణాద్రాజ్ఞో విజయస్సముదాహృతః ॥ పూజామంత్రాన్ప్రవక్ష్యా
మి పురాణోక్తాన్మహాంతవ । యైః పూజితాః ప్రయచ్ఛంతి కీర్తిమాయుర్యశో బ
లమ్ ॥ అథ మంత్రా విష్ణుధర్మోత్తరోక్తాః। ఛత్రస్య ॥ యథాంబుదశ్ఛాదయతి శి
వాయేమాం వసుంధరామ్ । తథాచ్ఛాదయ రాజానం విజయారోగ్యవృద్ధయే ॥
చామరస్య ॥ శశాంకకరసంకాశ క్షీరడిండీరపాండుర । ప్రోత్సారయాశు దురి
తం చామరామరదుర్లభ ॥ అశ్వానాం వృద్ధ్యర్థం రేవంతపూజనమహం కరిష్యే ॥
సూర్యపుత్ర మహాబాహో ఛాయాహృదయనందన । శాంతిం కురు తురంగా
ణాం రేవంతాయ నమో నమః ॥ అనేన మంత్రేణ పూజా- అథాశ్వస్య ॥ గంధ
ర్వకులజాతస్త్వం మాభూయాః కులదూషకః। బ్రహ్మణస్సత్యవాక్యేన సోమ
స్య వరుణస్య చ ॥ ప్రభావాచ్చ హుతాశస్య వర్ధయ త్వం తురంగమాన్ । తేజ
సా చైవ సూర్యస్య మునీనాం తపసా తథా ॥ రుద్రస్య బ్రహ్మచర్యేణ పవనస్య బ
లేన చ। స్మర త్వం రాజపుత్రం త్వం కౌస్తుభం చ మణిం స్మర ॥ యాం గతిం బ్రహ్మ
హా గచ్ఛేన్మాతృహా పితృహా తథా। భూమిహానృతవాదీ చ క్షత్రియశ్చ పరాఙ్ము
ఖః ॥ సూర్యాచంద్రమసౌ వాయుర్యావత్పశ్యంతి దుష్కృతమ్। వ్రజాశ్వ తాం
గతిం క్షిప్రం తచ్చ పాపం భవేత్తవ ॥ నివృత్తో యది గచ్ఛేథా యుద్ధాధ్వాని తురం
గమ। రిపూన్విజిత్య సమరే సహ భర్త్రా సుఖీ భవేః ॥ అథ ధ్వజస్య ॥ శక్రకేతో
మహావీర్య శ్యామవర్ణాచ్ఛయాన్యహమ్। పత్రిరాజ నమస్తేస్తు తథా నారాయ
ణ ధ్వజ ॥ కాశ్యపేయారుణభ్రాతర్నాగారే విష్ణువాహన। అప్రమేయ దురాధ
ర్ష రణే దేవారిసూదన ॥ గరుత్మాన్మారుతగతిస్త్వయి సన్నిహితో యతః। సార

వంత్యాయుధాన్యత్రరక్షత్వంచరిపూన్దహ॥ అథపతాకాయాః॥హుతభుగ్వసవోరుద్రావాయుస్సోమోమహర్షయః। నాగకిన్నరగంధర్వయక్షభూతగణగ్రహాః॥ ప్రమథాస్తుసహాదిత్యైర్భూతేశోమాతృభిస్సహ। శక్రస్సేనాపతిస్స్కందోవరుణశ్చాశ్రితాస్త్వయి ॥ ప్రదహంతురిపూన్సర్వాన్రాజావిజయమృచ్ఛతు। యానిప్రయుక్తాన్యరిభిరాయుధానిసమంతతః॥ పతంతూపరిశత్రూణాంహతానితవతేజసా। హిరణ్యకశిపోర్యుద్ధేయుద్ధేదేవాసురేతథా॥ కాలనేమివధేయద్వద్యద్వత్త్రిపురఘాతనే। శోభితాసితథైవాద్య శోభయాస్మాంశ్చసంస్మర ॥ నీలాశ్శ్వేతానిమాన్దృష్ట్వా నశ్యంత్వాశునృపారయః। వ్యాధిభిర్వివిధైర్ఘోరైశ్శస్త్రైశ్చయుధినిర్జితాః॥ పూతనారేవతీనామ్నా కాలరాత్రిశ్చయాస్మృతా । దహత్వాశురిపూన్సర్వాన్ పతాకేత్వంమయార్చితా॥ అథగజస్య॥ కుముదైరావణౌపద్మఃపుష్పదంతోథవామనః। సుప్రతీకోంజనోనీలఏతేష్టౌదేవయోనయః ॥ తేషాంపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చవనాన్యష్టౌసమాశ్రితాః। మందోభద్రోమృగశ్చైవగజస్సంకీర్ణఏవచ॥ వనేవనేప్రసూతాస్తేయూథానిసుమహాంతిచ । పాంతుత్వాంవసవోరుద్రా ఆదిత్యాస్సమరుద్గణాః ॥ భర్తారంరక్షనాగేంద్రస్వామివత్ప్రతిపాల్యతామ్ । అవాప్నుహిజయంయుద్ధేగమనేస్వస్తినోవ్రజ॥ శ్రీస్తేసోమాద్బలంవిష్ణోస్తేజస్సూర్యాజ్జవోనిలాత్। స్థైర్యంమేరోర్జయంరుద్రాద్యశోదేవాత్పురందరాత్ ॥ యుద్ధేరక్షంతునాగాస్త్వాందిశశ్చసహదైవతైః। అశ్వినౌసహగంధర్వైఃపాంతుత్వాంసర్వతస్సదేతి॥ అథఖడ్గమంత్రః॥ అసిర్విశసనఃఖడ్గస్తీక్ష్ణధారోదురాసదః॥శ్రీగర్భోవిజయశ్చైవధర్మధారస్తథైవచ॥ ఏతానితవనామానిస్వయముక్తానివేధసా। నక్షత్రంకృత్తికాతేతుగురుర్దేవోమహేశ్వరః ॥ రోహిణ్యశ్చశరీరంతేదైవతంచజనార్దనః । పితాపితామహోదేవస్త్వంమాంపాలయసర్వదా॥ నీలజీమూతసంకాశస్తీక్ష్ణదంష్ట్రఃకృశోదరః। భావశుద్ధోమర్షణశ్చఅతితేజాస్తథైవచ॥ ఇయంయేనధృతాక్షోణీహతశ్చమహిషాసురః। తీక్ష్ణధారాయశుద్ధాయతస్మైఖడ్గాయతేనమః॥ అథఛురికాయాః ॥ సర్వాయుధానాంప్రథమంనిర్మితాసిపినాకినా। శూలాయుధాద్వినిష్కృష్యకృత్వాముష్టిగ్రహంశుభమ్॥ చండికాయాఃప్రదత్తాసిసర్వదుష్టనిబర్హిణీ। తయావిస్తారితాచాసిదేవానాంప్రతిపాదితా ॥ సర్వసత్వాంగభూతాసి సర్వాశుభనిబర్హిణీ। ఛురికేరక్షమాంనిత్యంశాంతింయచ్ఛనమోస్తుతే॥ అథకట్టారకపూజా॥రక్షాం

గానిగజాన్రక్షతురక్షవాజిధనానిచ। మమదేహంసదారక్షకట్టారకనమోఽస్తుతే॥ కట్టారకోమధ్యదేశేకటారీతిప్రసిద్ధా॥ ధనుఃపూజా॥ సర్వాయుధమహామాత్రసర్వదేవారిసూదన। చాపమాంసమరేరక్షసాకంశరవరైరిహ॥ ధృతంకృష్ణేనరక్షార్థంసంహారాయహరేణచ। త్రయామూర్తిగతంగేవంధనురస్త్రంనమామ్యహమ్॥ కుంతపూజా॥ ప్రాసపాతయశత్రూంస్త్వమనయానాకమాయయా। గృహాణజీవితంతేషాంమమసైన్యంచరక్షతామ్॥ చర్మపూజా॥ శర్మప్రదస్త్వంసమరేచర్మసైన్యేయశోద్యమే। రక్షమాంరక్షణీయోఽహంతాపనేయనమోఽస్తుతే॥ అథకనకదండమంత్రః॥ ప్రోత్సారణాయదుష్టానాంసాధుసంరక్షణాయచ। బ్రహ్మణానిర్మితశ్చాసివ్యవహారప్రసిద్ధయే॥ యశోదేహిసుఖందేహిజయదోభవభూపతేః। తాడయస్వరిపూన్సర్వాన్హేమదండనమోఽస్తుతే॥ అథదుందుభిమంత్రః॥ దుందుభేత్వంసపత్నానాంఘోరోహృదయకంపనః। భవభూమిపసైన్యానాంతథావిజయవర్ధనః॥ యథాజీమూతఘోషేణప్రహృష్యంతిచబర్హిణః। తథాస్తుతవశబ్దేనహర్షోస్మాకంముదావహః॥ యథాజీమూతశబ్దేనస్త్రీణాంత్రాసోభిజాయతే। తథాత్రతవశబ్దేనత్రస్యంత్వస్మద్విషోరణే॥ అథశంఖమంత్రః॥ పుణ్యస్త్వంశంఖపుణ్యానాంమంగళానాంచమంగళమ్। విష్ణునావిధృతోనిత్యమతశ్శాంతిప్రదోభవ॥ అథసింహాసనమంత్రః॥ విజయోజయదోజేతారిపుఘాతీశుభంకరః। దుఃఖహాధర్మదశ్శాంతస్సర్వారిష్టవినాశనః॥ ఏతేవైసన్నిధాయస్మాత్తవసింహామహాబలాః। తేనసింహాసనేతిత్వందేవైర్మంత్రైశ్చగీయసే॥ త్వయిస్థితశ్శివశ్శాంతస్త్వయిశక్రస్సురేశ్వరః। నమస్తేసర్వతోభద్రభద్రదోభవభూపతేః॥ త్రైలోక్యజయసర్వస్వసింహాసననమోఽస్తుతే। తథైవకర్మచిహ్నానిస్వానిపూజ్యానిశిల్పిభిః॥ లౌహాభిసారికంకర్మకృత్వైవంమంత్రపూర్వకమ్। నియమంకృత్వాతథాష్టమ్యాపూర్వాహ్ణేస్నానమాచరేత్॥ కుంకుమచందనచంపకచతుస్సమైశ్శైలపిష్టైశ్చ। చర్చితగాత్రీందేవీంకుసుమైరభ్యర్చయేద్బహుభిః॥ కుముదైస్సపద్మపుష్పైస్సదీపధూపైస్సనైవేద్యైః। మాంసైర్బల్యుపహారైర్మంగళశబ్దైస్సముచ్ఛలితైః॥ విహితచ్ఛత్రైర్వ్యానైస్స్యందనసితశస్త్రధారిజనలోకైః। తుష్టిఃపశ్వస్త్రాదితునివేద్యతేసర్వమేవభగవత్యై॥ దుర్గాసాపూజనీయాచతద్దినేద్రోణపుష్పకైః। తతఃఖడ్గంనమస్కృత్యశత్రూణాంవధసిద్ధయే॥ ఇచ్ఛేతవిజయంరాజ్యంసుభిక్షంచాత్మనేనృపః। పునఃపునఃప్రణమ్యాయాంసం

స్మరన్హృదయేశివామ్॥ సర్వంకృత్వేతికౌరవ్యఅష్టమ్యాంజాగరంనిశి। నటన
ర్తకగీతైశ్చకారయేచ్చమహోత్సవమ్॥ ఏవంహృష్టైర్నిశాంనీత్వాప్రభాతే
అరుణోదయే। ఘాతయేన్మహిషాన్మేషానగ్రతోనతకంధరాన్ ॥ శతమర్ధశ
తంవాపితదర్ధంవాయథేచ్ఛయా। సురాశవఘృతైఃకుంభైస్తర్పయేత్పరమేశ్వ
రీమ్॥ కాపాలికేభ్యస్తద్దేయందాసీదాసజనేతథా। తతోపరాహ్ణసమయేన
వమ్యాంవైరథేస్థితామ్ ॥ భ్రామయేద్రాష్ట్రే స్వయంరాజా సశబ్ద
వాన్। కశ్చిచ్చోపోషితోవీరోవిధృతోఽన్యైస్సశస్త్రవాన్॥ భూతేభ్యస్తుబలింద
ద్యాన్మంత్రేణానేనసామిషమ్ । సరక్తంసజలంచాన్నంగంధపుష్పాక్షతైర్యు
తమ్॥ త్రీంస్త్రీన్వారాన్సమూలేనదిగ్విదిక్షుకిరేద్బలిమ్॥ మంత్రశ్చ॥ బలింగృ
హ్ణంత్విమందేవాఆదిత్యావసవస్తథా । మరుతశ్చాశ్వినౌరుద్రాస్సుపర్ణాఃప
న్నగాగ్రహాః॥ అసురాయాతుధానాశ్చపిశాచోరగరాక్షసాః। డాకిన్యోయ
క్షవేతాళాయోగిన్యఃపూతనాశివాః॥ జృంభకాస్సిద్ధగంధర్వామాలావిద్యా
ధరానగాః। దిక్పాలాలోకపాలాశ్చయేచవిఘ్నవినాయకాః ॥ జగతాంశాం
తికర్తారోబ్రహ్మాద్యాశ్చమహర్షయః। మావిఘ్నంమాచమేపాపంమాసంతు
పరిపంథినః॥ సౌమ్యాభవంతుతృప్తాశ్చభూతప్రేతాస్సుఖావహాఇతి, ఇతిమ
హాష్టమీ—మహానవమీతుపూర్వయుతాగ్రాహ్యాపూర్వోక్తవచనాత్ - నవ
మీదుర్గావ్రతేశ్రావణీతిదీపికోక్తేః- శ్రావణీదుర్గనవమీదూర్వాచైవహుతా
శనీ ।. పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితి ॥ హేమాద్రౌపాద్మో
క్తేశ్చ- భవిష్యేపి॥ ఆశ్వయుక్ఛుక్లపక్షేతుఅష్టమీమూలసంయుతా । సామ
హానవమీనామత్రైలోక్యేపిసుదుర్లభేతి॥ మూలముపలక్షణం॥ దుర్గాపూజా
సునవమీమూలాద్యృక్షత్రయాన్వితా। మహతీకీర్తితాతస్యాందుర్గామహిష
మర్దినీఇతి మదనరత్నే లైంగాత్ - అత్రపూజయేదిత్యగ్రేశేషః - యా
నితు ॥ సాకాల్యోదయగామిన్యాంతిథావుదయగామిన్యామిత్యాదిప్రాగుక్తా
నితానినవమీభిన్నతిథిపరాణి - నవమ్యాంవిశేషోక్తేః - వేధశ్చముహూర్త
త్రయేణైవజ్ఞేయః - యద్యపిహేమాద్రిమతేముహూర్తద్వయాత్మాపివేధో
స్తి,తథాపిసూర్యోదయఏవసః- సాయంతుత్రిముహూర్తఏవ- తదుక్తందీపి
కాయాం॥ త్రిముహూర్తగాతుసకలాసాయంఇతి- మాధవోపి॥ సాయంతూ
త్తరయాతద్వన్న్యూనయానతువిద్ధ్యతఇతి - తేనత్రిముహూర్తయోగేపూ
ర్వానవమీ - పూర్వోక్తవచనాత్॥ నకుర్యాన్నవమీంతాతదశమ్యాంతుకదా

చనేతిస్కాందేపరాన్నిషేధాచ్చ - త్రిముహూర్త యోగాభావేతునిషిద్ధా
పిపరైవకార్యేతినిష్కర్షః ॥ యత్తు ॥ నవమ్యాంచజపం హోమంసమాప్య
శ్రవణేపివేతి సంగ్రహోక్తేః ॥ వ్రతంచజాగరశ్చైవ నవమ్యాంవిధివద్బలిరి
తిదేవీపురాణాచ్చ ॥ నవమ్యాంహోమబల్యాదివిహితంతత్ర ॥ ఆశ్వయుక్ఛు
క్లనవమీముహూర్తంవాకలాయది । సాతిథిస్సకలాజ్ఞేయా లక్ష్మీవిద్యాజ
యార్థిభిరితిసౌరపురాణాత్ ॥ సూర్యోదయేపరం రిక్తాపూర్ణాస్యాదపరా
యది । బలిదానం ప్రకర్తవ్యంతత్రదేశే శుభావహమ్ ॥ బలిదానేకృతేష్ట
మ్యాంపుత్రభంగోభవేన్నృపేతి మదనరత్నే దేవీపురాణాచ్చ - బల్యాదౌప
రాకార్యా - ఉపవాసాదౌతుపూర్వేతిమదనరత్నేఉక్తం - ప్రతాపమార్తం
డేప్యేవం - యత్తు ॥ అష్టమ్యాంబలిదానేనపుత్రనాశోభవేద్ధ్రువమితి ॥ కా
ళికాపురాణం,తత్సంధిపూజాపరం ॥ అష్టమీనవమీసంధౌతృతీయాఖలుకథ్య
త ఇతితత్రైవ తదుక్తేః - కామరూపనిబంధే ॥ అష్టమ్యాశ్చైవ దండశ్చనవ
మ్యాఃపూర్వఏవచ । తత్రయాక్రియతేపూజావిజ్ఞేయాసామహాఫలా ॥ అష్ట
మీమాత్రేభవత్యేవ ॥ ఆశ్వినేపూజయిత్వాతుఅర్ధరాత్రేష్టమీషుచ । ఘాత
యంతిపశూన్భక్త్యా తేభవంతిమహాబలాః ॥ తథా ॥ కన్యాసంస్థేరవావీశేశు
క్లాష్టమ్యాంప్రపూజయేత్ । సోపవాసోనిశార్ధేతుమహావిభవవిస్తరైః ॥ త
థా ॥ పశుఘాతశ్చకర్తవ్యోగవయాజవధస్తథేతిరూప నారాయణీయేదేవీ
పురాణాత్ - తత్రైవభవిష్యే ॥ తస్మాన్నియంమహాపుణ్యానవమీపాపనా
శినీ । ఉపోష్యాసుప్రయత్నేనసతతంసర్వపార్థివైః ॥ నిర్ణయదీపేతుమహాన
వమీపరదినేపరాహ్ణవ్యాపిత్వేపరా - అన్యథాపూర్వా ॥ ఆవర్తనాత్పూర్వ
కాలేనవమీస్యాత్పరేహని । దుర్గార్చాతత్రపూర్వేద్యుః పూర్వాహ్ణేత్వష్ట
మీయదీతిధౌమ్యవచనాదిత్యుక్తం - అస్యతుశారదానవమీవిషయత్వంసమూ
లత్వంచవిమృశ్యం - యానితు ॥ నందాయాంజ్వలతేవహ్నౌపూర్ణాయాంప
శుఘాతనమ్ । భద్రాయాంగోకులక్రీడాతత్రరాజ్యంవినశ్యతీతి ॥ నవమ్యామ
పరాహ్ణేతుబలిదానంప్రశస్యతే । దశమీంవర్జయేత్తత్రనాత్రకార్యావిచార
ణేతి ॥ నందాయాందర్శనేరక్షాబలిదానందశాసుచ । భద్రాయాంగోకుల
క్రీడాదేశనాశాయజాయతఇతి బ్రహ్మకైవర్తనారదాదివచనానితానిశుద్ధా
ధికనిషేధపరాణీతిమదనరత్నే - తథాకాళికాపురాణే ॥ నవమ్యాంబలిదా
నంతుకర్తవ్యంవైయథావిధి । జపంహోమఞ్చవిధివత్కుర్యాత్తత్రవిభూత
యే ॥ కేచిత్తు ॥ పూర్వాషాఢాయుతాష్టమ్యాంపూజాహోమాద్యుపోష

ణమితిపూర్వోక్తదేవీపురాణాదష్టమ్యాం హోమమాహుః - అన్యేతుద్వివి
ధవాక్యవశాదష్టమ్యామారభ్యనవమ్యాంసమాపయతి - సముచ్చయస్తుయు
క్తః - రుద్రయామళేతువికల్పఉక్తః - తత్తునిర్మూలం - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యా
దిగౌడగ్రంథేష్వపినవమ్యాం హోమఉక్తః - హోమేచవిశేషఉక్తో డామర
తంత్రే ॥ పాయసంసర్పిషాయుక్తంతిలైశ్శుక్లైర్విమిశ్రితమ్। హోమయేద్వి
ధివద్భక్త్యాదశాంశేనన్నృపోత్తమ ॥ రుద్రాధ్యాయేయథా హోమంమంత్రే
ణైకేనసాధయేత్ । తథాస్తోత్రజపేహోమంశ్లోకేనైకేనసాధయేత్ ॥ య
ద్వాసప్తశతీంజప్త్వాహోమమంత్రోనవాక్షరః ॥ ఐంహ్రీంక్లీంచాముండాయై
విచ్చే ఇతినవాక్షర ఇతి కేచిత్ - పూజోక్తాగ్రాహ్యా ఇతితుయుక్తం - రుద్ర
యామళేపి ॥ ప్రధానాద్ద్రవ్యముద్దిష్టంపాయసాన్నంతిలాస్తథా । కింశుకై
స్సర్షపైఃపూగైర్లాజదూర్వాంకురైరపి ॥ యవైర్వాశ్రీఫలైర్దివ్యైర్నానా
విధఫలైస్తథా । రక్తచందనఖండైశ్చగుగ్గులైశ్చమనోహరైః ॥ ప్రతిశ్లోకంచ
జుహుయాత్సర్వద్రవ్యాణిచక్రమాత్ । నవాక్షరేణవాహుత్వానమోదేవ్యా
ఇతీతిచేతి - రహస్యేతు ॥ ప్రతిశ్లోకంచజుహుయాత్పాయసం తిలసర్పిషే
త్యుక్తం - దుర్గాభక్తితరంగిణ్యాంతుతిలైర్జయంతీమంత్రేణచహోమఉక్తః ॥
పురశ్చరణకార్యేతుబిల్వపత్రయుతైస్తిలైరితి కాళికా పురాణాద్బిల్వపత్రై
శ్చేతిస్మార్తాః - తన్న, అస్యాత్రమానాభావాత్ - అథబలిదానం - తత్రాశ్వ
మేషచ్ఛాగమహిషస్వమాంసానా ముత్తరోత్తర ప్రాశస్త్యం - ఫలవిశేష
శ్చాన్యతోవసేయ ఇతిదిక్ - బలిప్రకారస్తుదేవీపురాణే ॥ కన్యాసంస్థేరవౌ
శుక్రశుక్లాష్టమ్యాంప్రపూజయేత్ । ద్రోణపుష్పైశ్చబిల్వైశ్చజాతీపున్నా
గచంపకైః ॥ పంచాబ్దంలక్షణోపేతంగంధపుష్పసమన్వితమ్ । విధివత్కాళి
కాళీతిజప్త్వాఖడ్గేనఘాతయేత్ ॥ ఓం, కాళికాళి యజ్ఞేశ్వరిలోహదండా
యైనమఇతిమంత్రః ॥ తదుత్థరుధిరంమాంసంగృహీత్వాపూజనాదిషు ॥ ఆది
శబ్దాచ్చరకీవిదారీ పాపరాక్షస్యః ॥ నైరృతేభ్యః ప్రదాతవ్యంమహాకౌశిక
మంత్రితమ్ ॥ మంత్రస్తువక్ష్యతే - తథా ॥ తస్యాగ్రతోనృపస్స్నాయాత్కృ
త్వాశత్రుంతుపైష్టికమ్ । ఖడ్గేనఘాతయిత్వాతుదద్యాత్స్కందవిశాఖయోః ॥
అశక్తౌబ్రాహ్మణేనచ కూశ్మాండాదిభిర్బలిదానంకార్యం - తదుక్తంకా
ళికాపురాణే ॥ కూశ్మాండమిక్షుదండంచ మాసంసారసమేవచ । ఏతే
బలిసమాఃప్రోక్తాస్తృప్తౌఛాగసమాస్సదా ॥ రుద్రయామళేపి ॥ ఛాగా
భావేతుకూశ్మాండంశ్రీఫలంవామనోహర । వస్త్రసంవేష్టితంకృత్వాఛేదయే

చ్ఛురికాదినా ॥ తథా ॥ బ్రాహ్మణేనసదాదేయంకూశ్మాండంబలికర్మణి । శ్రీఫలంవా సురాధీశ ఛేదంనైవతుకారయేత్ ॥ ఛేదేవికల్పః ॥ మాషాన్నేన బలిర్దేయోబ్రాహ్మణేనవిజానతా ॥ కాళికాపురాణే ॥ ఉత్తరాభిముఖోభూత్వాబలింపూర్వముఖంతథా । నిరీక్ష్యసాధకఃపశ్చాదిమంమంత్రముదీరయేత్ ॥ పశుస్త్వంబలిరూపేణమమభాగ్యాదుపస్థితః । ప్రణమామితతస్సర్వరూపిణం బలిరూపిణమ్ ॥ చండికాప్రీతిదానేన దాతురాపద్వినాశనమ్ । చాముండాబలిరూపాయబలేతుభ్యంనమోస్తుతే ॥ యజ్ఞార్థబలయస్సృష్టాస్స్వయమేవస్వయంభువా । అతస్త్వాం ఘాతయామ్యద్య తస్మాద్యజ్ఞేవధోవధః ॥ ఐం హ్రీంశ్రీమితిమంత్రేణతంబలింమత్స్వరూపిణమ్ । చింతయిత్వాస్యసేత్పుష్పం మూర్ధ్నితస్యతుభైరవ ॥ రసనాంత్వంచండికాయాః స్సురలోకప్రసాధకః । హ్రీంహ్రీంఖడ్గేతిమంత్రేణ ధ్యాత్వాఖడ్గంచపూజయేత్ ॥ పూజయిత్వాతతఃఖడ్గంఓంహుంఫడితిమంత్రకైః । గృహీత్వావిమలంఖడ్గం ఛేదయేద్బలిముత్తమమ్ ॥ ఓంహ్రీంఐంహ్రీంకౌశికీతిరుధిరేణాప్యాయతామితి ॥ బలిదానేతుదుర్గాయాస్సర్వత్రాయంవిధిఃస్మృతః ॥ మత్స్యసూక్తే ॥ నవమ్యాంపూర్వవత్పూజాంకర్తవ్యాభూతిమిచ్ఛతా । దక్షిణాంవస్త్రయుగ్మంచఆచార్యాయనివేదయేత్ —— అథాత్రప్రసంగాచ్ఛతచండీవిధానముచ్యతే - రుద్రయామళే ॥ శతచండీవిధానంచప్రోచ్యమానంశృణుష్వతత్ । సర్వోపద్రవనాశార్థే శతచండీంసమారభేత్ ॥ షోడశస్తంభసంయుక్తంమండలంపల్లవోజ్జ్వలమ్ । వసుకోణయుతాంవేదీంమధ్యేకుర్యాత్త్రిభాగతః ॥ పక్వేష్టకచితాంరమ్యాముచ్ఛ్రాయేహస్తసమ్మితామ్ । పంచవర్ణరసోభిశ్చకుర్యాన్మండలకంశుభమ్ ॥ పంచవర్ణవితానంచకింకిణీజాలమండితమ్ । ఆచార్యేనసమంవిప్రాన్వరయేద్దశసువ్రతాన్ ॥ ఈశాన్యాంస్థాపయేత్కుంభంపూర్వోక్తవిధినాచరేత్ । వారుణ్యాంచప్రకర్తవ్యంకుండంలక్షణలక్షితమ్ ॥ మూర్తిందేవ్యాఃప్రకుర్వీతసువర్ణస్యపలేనవై । తదర్ధేనతదర్ధేన తదర్ధేన మహామతే ॥ అష్టాదశభుజాందేవీంకుర్యాద్వాష్టకరామపి । పట్టకూలయుగచ్ఛన్నాందేవీంమధ్యేనిధాపయేత్ ॥ దేవీంసంపూజ్యవిధివజ్జపంకుర్యుర్దశద్విజాః । శతమావౌశతంచాంతేజపేన్మంత్రంనవార్ణవమ్ ॥ చండీంసప్తశతీంమధ్యేసంపుటోయముదాహృతః । ఏకంద్వేత్రీణిచత్వారిజపేద్దినచతుష్టయమ్ ॥ రూపాణిక్రమశస్తద్వత్పూజనాదికమాచరేత్ ॥ పంచమేదివసేప్రాతర్హోమంకుర్యాద్విధానతః ॥ గుడూచీంపాయసందూర్వాం తిలాన్ఛిన్నాన్యవానపి । చండీపాఠస్యహోమం

తుప్రతిశ్లోకం దశాంశతః ॥ హోమంకుర్యాద్గ్రహాదిభ్యస్సమిదాజ్యచరూన్క్రమాత్ । హుత్వాపూర్ణాహుతిందద్యాద్విప్రేభ్యోదక్షిణాంక్రమాత్ ॥ కపిలాంగాంనీలమణిం శ్వేతాశ్వంఛత్రచామరే । అభిషేకంతతఃకుర్యుర్యజమానస్యర్త్విజః ॥ ఏవంకృతేమరేశానసర్వసిద్ధిః ప్రజాయతే— అథసహస్రచండీ, సాచతత్రైవోక్తా॥ సహస్రచండీంవిధివచ్ఛృణువిష్ణోమహామతే। రాజ్యభ్రంశేమహోత్పాతేజనమారేమహాభయే॥ గజమారేఽశ్వమారేచపరచక్రభయేతథా। ఇత్యాదివివిధేదుఃఖేక్షయరోగాదిజేభయే ॥ సహస్రచండికాపాఠంకుర్యాద్వాకారయేత్తథా । జాపకాస్తుశతంప్రోక్తా వింశద్ధస్తశ్చమండపః॥ భోజ్యాస్సహస్రంవిప్రేంద్రాగోశతందక్షిణాందిశేత్ । గురవేద్విగుణందేయంశయ్యాదానంతథైవచ ॥ సప్తధాన్యంచభూదానం శ్వేతాశ్వంచమనోహరమ్। పంచనిష్కమితాంమూర్తిఃకర్తవ్యావార్ధమానతః॥ అష్టాదశభుజాదేవీసర్వాయుధవిభూషితా । అనారతాన్నందాతవ్యంసహస్రంప్రత్యహంప్రభో॥శతంవానియతాహారఃపయఃపానేనవర్తయేత్ ।ఏవంయశ్చండికాపాఠంసహస్రంతుసమాచరేత్ ॥ తస్యస్యాత్కార్యసిద్ధిస్తునాత్రకార్యావిచారణేతి॥ఏతద్ద్వయంయద్యపిమహానిబంధేషునాస్తి- తథాపిప్రచరద్రూపత్వాదుక్తమితిదిక్ - వారాహీతంత్రే ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తేదుశ్చికిత్స్యామయేతథా। జాతిభ్రంశేకులోచ్ఛేదేఽప్యాయుషోనాశఆగతే ॥ వైరివృద్ధౌవ్యాధివృద్ధౌధననాశేతథాక్షయే । తథైవత్రివిధోత్పాతేతథాచైవోపపాతకే॥ కుర్యాద్యత్నాచ్ఛతావృత్తంతతస్సంపద్యతేశుభమ్। శ్రేయోవృద్ధిశ్శతావృత్తాద్రాజ్యవృద్ధిస్తథాపరా॥ మనసాచింతితందేవిసిద్ధ్యేదష్టోత్తరాచ్ఛతాత్ । సహస్రావర్తనాల్లక్ష్మీరావృణోతిస్వయంస్థిరా ॥ భుక్త్వామనోరథాన్కామాన్నరోమోక్షమవాప్నుయాత్। చండ్యాశ్శతావృత్తిపాఠాత్సర్వాస్సిధ్యంతిసిద్ధయః॥ ఇతిశతచండీసహస్రచండీవిధిః— అథనవరాత్రపారణానిర్ణయః- సాచదశమ్యాంకార్యా ॥ ఆశ్వినేమాసిశుక్లేతుకర్తవ్యంనవరాత్రకమ్। ప్రతిపదాదిక్రమేణైవయావచ్చనవమీభవేత్ ॥ త్రిరాత్రంవాపికర్తవ్యంసప్తమ్యాదియథాక్రమమితి హేమాద్రౌధౌమ్యవచనాత్ ॥ నవమీతిథిపర్యంతంవృద్ధ్యా పూజాజపాదికమితి, ప్రాగుక్తవచనైర్నవమీపర్యంతం ప్రధానభూతపూజాద్యుక్తేరుపవాసాదేశ్చాంగత్వేనతత్పర్యంతత్వాత్ - ఆదిశబ్దేనోపవాసోక్తేః - పూర్వోక్తత్రిరాత్రవ్రతే నవమ్యా అప్యుపోష్యత్వాచ్చ- నచపారణాంతత్వేసత్రిరాత్రత్వం- విష్ణుత్రిరాత్రాదౌతథాప్రసక్తేః-

సచాతోఽపవాసే మానాభావఇతివాచ్యం ॥ ఏవంచవింధ్యవాసిన్యాంనవరా
త్రోపవాసతః। ఏకభక్తేననక్తేనతథైవాయాచితేనచ ॥ పూజనీయాజనైర్దే
వీస్థానేస్థానేపురేపురఇతి హేమాద్రౌభవిష్యోక్తేః - నవసత్రసమాఖ్యాతో
నవమ్యాఅప్యుపోష్యత్వాచ్చ- నతుతిథిహ్రాసేఽష్టావయ్యుపవాసాభవంతీతిక
థంసమాఖ్యా- తేనకర్మవిశేషేనవరాత్రశబ్దోరూఢః - అతఏవోక్తందేవీపు
రాణే॥ తిథివృద్ధౌతిథిహ్రాసేనవరాత్రమపార్థకమితిచేన్నతిథిహ్రాసేపినవతిథీ
నాముపోష్యత్వాన్నవరాత్రత్వాక్షతేః - ఏ[illegible]రాత్రీణాంప్రాధాన్యాత్ -
హ్రాసేఽమావాస్యాదాయనవత్వమితిమూర్ఖో[illegible], పరాస్తా - యత్తుదేవీపు
రాణే॥ కన్యాసంస్థేరవౌశుక్ర శుక్లామారభ్యనందికామ్ । అయాచీహ్యథవై
కాశీనక్తాశీవాథవాపదఇతి వ్రతచతుష్టయముక్తం - తత్ లోహాభి సారికవిష
యం- తస్య॥ జయాభిలాషీనృపతిః ప్రతిపత్ప్రభృతిక్రమాత్ । లోహాభిసారి
కంకర్మకారయేద్యావదష్టమీతిభవిష్యేష్టమీపర్యంతమేవోక్తేః- రూపనారా
యణేనతునందాది వ్రతప్రయోగం పృథగేవోక్త్వా తస్యనవమ్యాంపారణము
క్తం - యదపినిర్ణయదీపే ॥ ఆశ్వినేశుక్లపక్షేతునవరాత్రముపోషితః । నవ
మ్యాంపారణంకుర్యాద్దశమీమిశ్రితానచేత్ ॥ దశమీమిశ్రితాయత్ర పారణే
నవమీభవేత్ । దుఃఖదారిద్రదాజ్ఞేయాతథా వ్రతవినాశినీతిబ్రహ్మనామ్నాలి
ఖితంవచనం -యచ్చరుద్రయామళఇతివదంతి॥ అష్టమ్యాసహకార్యాస్యాన్న
వమీపారణాదినే । యోమోహాద్దశమీవేధో నవమ్యాంచండికాంయజేత్॥
పారణంచప్రకుర్యాద్వైతస్యపుణ్యంనిరర్థకమ్ । నవమ్యాంపారితాదేవీకుల
వృద్ధింప్రయచ్ఛతి॥ దశమ్యాంపారితాదేవీకులనాశంకరోతివై । తస్మాత్తుపా
రణంకుర్యాన్నవమ్యాంవిబుధాధిపేత్యాదీని తానియదిసమూలాని తదాలో
హాభిసారికనందాదివ్రతచతుష్టయవిషయాణి- తస్యాష్టమీపర్యంతమేవోక్తేరి
త్యుక్తంప్రాక్ -అన్యథామహాష్టమ్యాపరవిద్ధాయాంపారణావిధానేపూర్వ
నిబంధైర్విరోధోదుర్వారస్స్యాత్ - యానితుకైశ్చిల్లిఖితానినవమ్యాంపార
ణావిధాయకానివచనానితానిహేమాద్ర్యాదివిరుద్ధత్వాన్నిర్మూలాని- స
మూలత్వేపి యదాదినద్వయే నవమీతదాద్వితీయదిన ఉపోష్యతిథ్యంతేపార
ణానకింతునవమీమధ్యేకార్యేత్యేవంనేయాని శివరాత్రిపారణావత్ - అత్ర
కేచిత్పారణాహే సూతకాదిప్రాప్తౌ తదతిక్రమ్యపారణాం కుర్యాదిత్యా
హుః- తన్మందం॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేత్వంతరామృతసూతకే। తత్ర
కామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమితిమాధవీయేకౌర్మోక్తేః ॥ వ్రతయ

జ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజపే। ప్రారబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతు
సూతకమితివిష్ణువచనాచ్చాశౌచమధ్యేపితత్కర్తవ్యతావగతేః పారణాంత
త్వాద్వ్రతస్య- ప్రారంభస్తుతేనైవోక్తః ॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంక
ల్పోవ్రతసత్రయోః। నాందీముఖంవివాహాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతి॥ రుద్ర
యామళేపి॥ సూతకేపారణంకుర్యాన్నవమ్యాంహోమపూర్వకమ్ । తదం
తేభోజయేద్విప్రాన్దానందద్యాచ్చశక్తితఇతి ॥ తదంతేసూతకాంతే- ఏవం
స్త్రీభిరపిరజోదర్శనమధ్యేకర్తవ్యమేవపారణం ॥ సంప్రవృత్తేపిరజసి నత్యా
జ్యంద్వాదశీవ్రతమితిమాధవీయేఋష్యశృంగవచనాత్ - ద్వాదశీవ్రతమిత్యు
పలక్షణం॥ ప్రారబ్ధదీర్ఘతపసాంనారీణాంయద్రజోభవేత్ । నతత్రాపివ్రత
స్యస్యాదుపరోధఃకదాచనేతి తత్రైవసత్యవ్రతవచనాత్ - కించ, ఏకాద
శ్యాదౌపంచమ్యాశౌచపాతేమాసాంతేపారణాపత్తిః - మాసోపవాసాం
తేపంచమ్యాశౌచపాతేజీవనాసంభవశ్చ- యత్తు॥ నియమస్థాయదానారీప్ర
పశ్యేదంతరారజః। ఉపోష్యైవతుతారాత్రీస్నాత్వాశేషంచరేద్వ్రతమి
త్యంగిరోవచనం- యచ్చహారీతవచనం॥ నియమస్థావ్రతస్థాస్త్రీరజఃపశ్యేత్క
థంచన। త్రిరాత్రంతుక్షిపేదూర్ధ్వంవ్రతశేషంసమాపయేత్ ॥ తద్విధవోప
వాసవిషయం- తాసాంతత్రభోజననిషేధాదితికేచిత్ - వయంతుప్రాగుక్త
సత్యవ్రతవచనేదీర్ఘతపసామితివిశేషణోపాదానాద్ద్వాదశీవ్యతిరిక్తసఫలై
కాహోపవాసవిషయోయంనిషేధః- త్రిరాత్రనవరాత్రాదిదీర్ఘవ్రతేషుతు
రజోమధ్యేపారణేతిబ్రూమః- ఆశౌచమధ్యేతుసర్వాపిపారణాభవతి ప్రా
గుక్తకార్ష్ణవచనాదితిసిద్ధం - అయంచోపవాసపారణానిర్ణయః- సర్వవ్రతే
షుబోద్ధవ్యఇత్యలంభూయసా- దశమ్యాందేవీంవిసర్జయేత్ - తదుక్తందుర్గా
భక్తితరంగిణ్యాందేవీపురాణే ॥ తతఃప్రీతఃపూజయిత్వా దశమ్యాంవిధి
పూర్వకమ్ । సంప్రేషణంతుకర్తవ్యంగీతవాదిత్రనిస్స్వనైః ॥ రూపందేహి
యశోదేహిభగంభగవతిదేహిమే। పుత్రాన్దేహిధనందేహిసర్వకామాంశ్చ
దేహిమే॥ మహిషఘ్నిమహామాయేచాముండేముండమాలిని। ఆయురారో
గ్యమైశ్వర్యందేహిదేవినమోస్తుతే ॥ ఇతిసంప్రార్థ్యదేవీంతుతతఉత్థాపయే
ద్బుధః। ఉత్తిష్ఠదేవిచండేశిశుభాంపూజాంప్రగృహ్యచ॥ కురుష్వమమకల్యా
ణమష్టాభిశ్శక్తిభిస్సహ। గచ్ఛగచ్ఛపరంస్థానం స్వస్థానందేవిచండికే ॥ వ్రజ
స్రోతోజలంవృద్ధ్యైస్థీయతాంచజలేత్వితి, ఉత్థాప్యజలంనీత్వా ॥ దుర్గే

దేవిజగన్మాతస్స్వస్థానంగచ్ఛపూజితే । సంవత్సరేవ్యతీతేతు పునరాగమనా
యవై ॥ ఇమాంపూజాంమయాదేవియథాశక్త్యోపపాదితామ్ । రక్షార్థం
త్వంసమాదాయవ్రజస్వస్థానముత్తమమితిజలే ప్రవాహయేత్—ఇయమేవ
విజయాదశమీ- సాచద్వితీయదినేశ్రవణయోగాభావేపూర్వాగ్రాహ్యా - త
దుక్తం హేమాద్రౌస్కాందే ॥ దశమ్యాంతుసరైస్సమ్యక్పూజనీయాపరాజి
తా। ఐశానీందిశమాశ్రిత్యఅపరాహ్ణేప్రయత్నతః ॥ యాపూర్ణానవమీయు
క్తాతస్యాంపూజ్యాపరాజితా। క్షేమార్థంవిజయార్థంచ పూర్వోక్తవిధినాన
రైః॥ నవమీశేషయుక్తాయాందశమ్యామపరాజితా । దదాతివిజయందేవీపూ
జితాజయవర్ధినీ॥ తథా ॥ ఆశ్వినేశుక్లపక్షేతుదశమ్యాంపూజయేన్నరః । ఏ
కాదశ్యాంనకుర్వీత పూజనంచాపరాజితమితి ॥ యదాతుపూర్వదినేశ్రవణ
యోగాభావః- పరదినేచాల్పాపితద్యోగినీతదాపరైవ- తథాచ హేమాద్రౌ
వ్రతకాండేకశ్యపః॥ ఉదయేదశమీకించిత్సంపూర్ణైకాదశీయది । శ్రవణర్క్షం
యదాకాలేసాతిథిర్విజయాభిధా॥ శ్రవణర్క్షేతుపూర్ణాయాంకాకుత్స్థఃప్రస్థి
తోయతః। ఉల్లంఘయేయుస్సీమానంతద్దినర్క్షేతతోనరాఇతి - కాలేపరాహ్ణే
పరదినే అపరాహ్ణేశ్రవణాభావేతు సర్వపక్షేషుపూర్వైవ - మదనరత్నే
ప్యేవం- జ్యోతిర్నిబంధేరత్నకోశేచనారదః॥ ఈషత్సంధ్యామతిక్రాంతఃకిం
చిదుద్భిన్నతారకః। విజయోనామకాలోయంసర్వకార్యార్థసిద్ధిదః॥ ఇషస్య
దశమీంశుక్లాంపూర్వవిద్ధాంనకారయేత్ । శ్రవణేనాపిసంయుక్తాంరాజ్ఞాం
పట్టాభిషేచనే॥ సూర్యోదయేయదారాజన్దృశ్యతేదశమీతిథిః । ఆశ్వినేమా
సిశుక్లేతువిజయాంతాంవిదుర్బుధాః॥ అత్రాయంనిర్గళితోర్థః-అపరాహ్ణో
ముఖ్యఃకర్మకాలః- తత్రైవపూజాద్యుక్తేః- ప్రదోషోగౌణః-తత్రదినద్వయే
పరాహ్ణవ్యాపిత్వేపూర్వా- ప్రదోషవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ - దినద్వయేప్రదో
షవ్యాపిత్వేపరా - అపరాహ్ణవ్యాప్తేరాధిక్యాత్ - ఇదంశుద్ధతిథావన్యకా
లే- శ్రవణస్తురోహిణీవదప్రయోజకః- దినద్వయేపరాహ్ణస్పర్శేతుపూర్వా-
తత్రాపిపరదినేపరాహ్ణేశ్రవణసత్త్వేపరైవేతిదిక్ - అత్రవిశేషోభార్గవార్చన
దీపికాయాంభవిష్యే॥ శమీయుక్తంజగన్నాథంభక్తానామభయంకరమ్।అర్చ
యిత్వాశమీవృక్షమర్చయేచ్చతతఃపునః ॥ శమీమంత్రస్తుహేమాద్రౌగోపథ
బ్రాహ్మణే॥ అమంగళానాంశమనీంశమనీందుష్కృతస్యచ। దుస్స్వప్ననాశి
నీంధన్యాంప్రపద్యేహంశమీంశుభామ్॥ తథాభవిష్యే॥ శమీశమయతేపాపం
శమీలోహితకంటకా। ధారిణ్యర్జునబాణానాంరామస్యప్రియవాదినీ॥ కరిష్య

మాణయా త్రియాం యథా కాలం సుఖం మయా। తత్రనిర్విఘ్నకర్త్రీత్వంభ
వశ్రీరామపూజితేఇతి॥ తథా॥ గృహీత్వాసాక్షతాంమార్గాంశమీమూలగ
తాంమృదమ్। గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైరానయేత్స్వగృహంప్రతి॥ తతోభూషణ
వస్త్రాదిధారయేత్స్వజనైస్సహేతి - అత్రైవబలసీరాజ సముక్తంకృత్యర
త్నే॥ తత్రమంత్రః॥ చతురంగంబలంమహ్యంనిరరిత్వంవ్రజత్విహ। సర్వత్రవి
జయోమేస్తుత్వత్ప్రసాదాత్సురేశ్వరేతి॥గాడనిబంధేజ్యోతిషే॥ కృత్వాసీరాజ
నంరాజాబలవృద్ధ్యైయథాక్రమమ్। శోభనంఖంజనంపశ్యేజ్జలగోగోష్ఠసన్ని
ధౌ॥ అస్యఫలానిశుభాశుభదేశాశ్చతత్రైవజ్ఞేయాః-ఆశ్వినపౌర్ణమాసీపరా
గ్రాహ్యా॥ సావిత్రీవ్రతమంతరేణభవతోమాపౌర్ణమాస్యౌపరఇతిదీపికోక్తేః-
అత్రవిశేషస్తిథితత్త్వేలైంగే॥ ఆశ్వినేపౌర్ణమాస్యాంతుచరేజ్జాగరణంనిశి।
కౌముదీసాసమాఖ్యాతాకార్యాలోకవిభూతయే॥ కౌముద్యాంపూజయే
ల్లక్ష్మీమింద్రమైరావతస్థితమ్। సుగంధిర్నిశిసద్వేషఅక్షైర్జాగరణంచరేత్॥
తథా॥ నిశీథంవరదాలక్ష్మీఃకోజాగర్తీతిభాషిణీ। తస్మైవిత్తంప్రయచ్ఛామి
అక్షైఃక్రీడాంకరోతియఇతి - అత్రైవాశ్వయుజీకర్మోక్తమాశ్వలాయనేన॥
ఆశ్వయుజ్యామాశ్వయుజీకర్మేతితచ్చపర్వణికార్యం - వికృతిత్వాత్ - త
త్రపూర్వాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా- దైవకర్మత్వాత్ - ఆగ్రయణంతుపర్వణికా
ర్యం॥ శరద్యాగ్రయణంనామపర్వణి స్యాత్తదుచ్యతఇతిశౌనకోక్తేః- తత్రా
పిశేషపర్వణికార్యమితిప్రాగుక్తం- తచ్చవ్రీహిభిరిష్ట్వావ్రీహిభిరేవయజేత,
యవేభ్యోయవైరిష్ట్వాయవైరేవయజేత, వ్రీహిభ్యఇతి శ్రుత్యాదర్శపూర్ణ
మాసయోరేకకర్మత్వేనైకద్రవ్యనియమాద్దర్శేష్ట్యాః- పరంపౌర్ణమాసేష్ట్యా
శ్చప్రాగ్భవతీతిహేమాద్ర్యాదయః॥ దర్శేష్ట్యాఃపరముక్తమాగ్రయణకం
ప్రాక్పౌర్ణమాసాచ్చతదితిదీపికోక్తేశ్చ- తచ్చాగ్రయణంత్రేధా- వ్రీహ్యాగ్ర
యణంయవాగ్రయణంశ్యామాకాగ్రయణంచేతి- ఏషాంకాలస్సూత్రే, గృ
హమేధీవ్రీహియవాభ్యాం శరద్వసంతయోర్యజేత, శ్యామాకైర్నీవారైర్వ
ర్షాస్వాపత్కాలేనాన్యేనపురాణైర్వేతి- ఆపస్తంబోపి- వర్షాసుశ్యామాకై
ర్యజేతశరదివ్రీహిభిర్వసంతేయవైర్యథర్తువేణుయవైరితి - తత్రాపిశ్యామా
కాగ్రయణమనిత్యమితరేతు- అనాహితాగ్నేర్నిత్యేయవాగ్రయణంచ కార్య
మితిస్మార్తవృత్తావుక్తత్వాత్, - సూత్రేవ్రీహియవదేవతాసంబద్ధానామేవ
మంత్రాణామామ్నానాచ్చ - ఆహితాగ్నేస్తుయవాగ్రయణస్యాప్య నిత్య

త్వం- అపివాక్రియాయావేష్వితిసూత్రాత్ - యద్వావ్రీహ్యాగ్రయణేనసమా
నతంత్రతా- శ్యామాకైస్తుప్రస్తరంకుర్యాన్నాగ్రయణం - యదివాతదపిస
మానతంత్రమిత్యాదినారాయణవృత్తౌ పరిశ్రమవతాంసులభమిత్యలం - ఇ
దంచపర్వాభావేశుక్లపక్షే దేవనక్షత్రేకృత్తికాదివిశాఖాంతేకార్యమితిస్మృ
త్యర్థసారేఉక్తం- బౌధాయనీయేకేశవస్వామినాప్యేవముక్తం - పరిశిష్టే॥
శ్యామాకైర్వ్రీహిభిశ్చైవయవైశ్చాన్యోస్యకాలతః॥ ప్రాగ్యష్టుంయుజ్యతేవ
శ్యంనహ్యత్రాగ్రయణాత్యయః॥ త్రికాండమండనోప్యేవం- యదాత్వేతదా
శ్వినపౌర్ణమాస్యాంక్రియతేతదైకకాలత్వాదాశ్వయుజీకర్మణోస్యచసమాన
తంత్రతాభవతి - తదేతద్వృత్తికృతాఏకబర్హిరిధ్మాజ్యేతి సూత్రేస్పష్టము
క్తం- అస్యాకరణేప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్మృతిచంద్రికాయాంకాత్యాయనే
న॥ నిత్యయజ్ఞాత్యయేచైవవైశ్వదేవద్వయస్యచ। అనిష్ట్వానవయజ్ఞేననవాన్న
ప్రాశనేతథా॥ భోజనేపతితాన్నస్యచరుర్వైశ్వానరోభవేత్ ॥ కారికాపి॥
అకృతాగ్రయణోఽశ్నీయాన్నవాన్నం యదివైనరః। వైశ్వానరాయకర్త
వ్యశ్చరుఃపూర్ణాహుతిస్తునేతి॥ ఋగ్విధానేతు ॥ సమింద్రరాయామంత్రం
చనశ్లేపశ్లేజపేచ్ఛతమ్।ఆగ్రయణంయదాన్యూనంతదాసంపూర్ణమేతితదిత్యు
క్తం- ఏతచ్చాపదిమలమాసేకార్యమన్యథానేతిప్రాగుక్తం- అన్యోప్యాపహ
తాగ్న్యాదివిశేషఃశౌనకాదేర్జ్ఞేయఇత్యలంబహునా - ఇతికాలనిర్ణయసిం
ధౌ, ఆశ్వినమాసనిర్ణయః—అథకార్తికమాసః - తులాసంక్రమే ప్రాగప
రాదశఘటికాఃపుణ్యాః- రాత్రౌతుప్రాగుక్తం—అథకార్తికస్నానం-తత్ర
పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుస్మృతిపాద్మయోః॥తులామకరమేషేషుప్రాతస్స్నా
నంవిధీయతే। హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచమహాపాతకనాశనమితి సౌరమాస
ఉక్తః- ప్రాచ్యాస్త్వేతదేవాద్రియంతే- దాక్షిణాత్యాస్తు॥ఆశ్వినస్యతుమా
సస్య యాశుక్లైకాదశీభవేత్- కార్తికస్యవ్రతానీహతస్యాంవైప్రారభేత్సు
ధీరితిపాద్మోక్తేః- భార్గవార్చనేచ॥ ప్రారభ్యైకాదశీంశుక్లా మాశ్వినస్యతు
మానవః। ప్రాతస్స్నానంప్రకుర్వీతయావత్కార్తికభాస్కరఇతి విష్ణురహ
స్యోక్తేః- హేమాద్రావాదిత్యపురాణే॥ పూర్ణ ఆశ్వయుజేమాసిపౌర్ణమా
స్యాంసమాహితఇత్యుక్త్వా ॥ మాసంసమగ్రంపరయాచభక్త్యాసమాప్యతే
కార్తికపౌర్ణమాస్యా మిత్యంతేభిధానాచ్చాశ్విన శుక్లైకాదశ్యాం పౌర్ణ
మాస్యాంవారభ్యకార్తికశుక్లద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవాసమాపయేది
త్యాహుః- మదనపారిజాతేవిష్ణుః॥ కార్తికంసకలంమాసంనిత్యస్నాయీ జి

తేంద్రియః। జపన్ హవిష్యభుక్ఛాంతస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ అత్ర దేశవిశేషః పాద్మే కార్తికం ప్రక్రమ్య ॥ కురుక్షేత్రే కోటిగుణో గంగాయామపి తత్సమః। తతోధికః పుష్కరే స్యాద్ద్వారవత్యాం చ భార్గవ॥ పుణ్యాః పుర్యశ్చ సప్తైవ మునయో మథురాధికా। దుర్లభః కార్తికో విప్రా మథురాయాం నృణామిహ॥ యత్రార్చితస్స్వకం రూపం భక్తేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతీతి॥ ఇదంచ స్నానం కాశ్యాం పంచనదేప్యతిప్రశస్తం॥ శతం సమాస్తపస్తప్త్వా కృతే యత్ప్రాప్యతే ఫలమ్। తత్కార్తికే పంచనదే సకృత్స్నానేన లభ్యతే॥ కార్తికే బిందుతీర్థే యో బ్రహ్మచర్యపరాయణః। స్నాస్యత్యనుదితే భానౌ భానుజాతస్య భీః కుత ఇత్యాదికాశీఖండోక్తేః - భానుజో యమః - ఇదంచ ప్రాతస్స్నానం సంధ్యాం చ కృత్వా కార్యం- తేనవినేతరకర్మానధికారాదితి వర్ధమానః - యద్యపి ప్రాతస్సంధ్యాయాస్సూర్యోదయే సమాప్తిస్తథాపి వచనబలాదనుదితహోమవద్భవిష్యతి - స్నానమంత్రశ్చ తత్రైవ ॥ కార్తికేహం కరిష్యామి ప్రాతస్స్నానం జనార్దన। ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ దామోదర మయా సహ ॥ ఇమం మంత్రం సముచ్చార్య మౌనీ స్నాయాద్వ్రతీ సర ఇతి - అర్ఘ్యమంత్రోపి తత్రైవ ॥ వ్రతినః కార్తికే మాసి స్నాతస్య విధివన్మమ। గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం దనుజేంద్రనిషూదన ॥ నిత్యే నైమిత్తికే కృష్ణ కార్తికే పాపనాశనే। గృహాణార్ఘ్యం మయా దత్తం రాధయా సహితో హరే ॥ ఇమౌ మంత్రౌ సముచ్చార్య యోర్ఘ్యం మహ్యాం ప్రయచ్ఛతి। సువర్ణరత్నపుష్పాంబుపూర్ణశంఖేన పుణ్యవాన్ ॥ సువర్ణపూర్ణా పృథివీ తేన దత్తా న సంశయ ఇతి. ఏవం సంపూర్ణస్నానాశక్తౌ త్ర్యహం స్నాయాత్ ॥ వారాణస్యాం పంచనదే త్ర్యహం స్నాతాస్సు కార్తికే। అమీ తే పుణ్యవపుషః పుణ్యభాజోతినిర్మలా ఇతి కాశీఖండోక్తేః - అథ మాలాధారణం - తత్ర స్కాందే ద్వారకామాహాత్మ్యే ॥ నివేద్య కేశవే మాలాం తులసీకాష్ఠసంభవామ్। వహతే యో నరో భక్త్యా తస్య వై నాస్తి పాతకమ్ ॥ నజహ్యాత్తులసీమాలాం ధాత్రీమాలాం విశేషతః। మహాపాతకసంహర్త్రీం ధర్మకామార్థదాయినీమ్ ॥ విష్ణుధర్మే ॥ స్పృశేత్తు యాని లోమాని ధాత్రీమాలా కలౌ నృణామ్। తావద్వర్షసహస్రాణి వైకుంఠే వసతిర్భవేత్ ॥ మాలాయుగ్మం తు యో నిత్యం ధాత్రీతులసిసంభవమ్। వహతే కంఠదేశే తు కల్పకోటిదివం వసేత్॥ తులసీకాష్ఠసంభూతే మాలే కృష్ణజనప్రియే। బిభర్మి త్వామహం కంఠే కురు మాం కృష్ణవల్లభమ్ ॥ ఏవం సంప్రార్థ్య విధివన్మాలాం కృష్ణగళేర్పితామ్। ధారయేత్కార్తికే యో వై స గచ్ఛేద్వైష్ణవం పదమితి ॥ అత్ర మూలం చింత్యం - త

థా కాశీఖండే ॥ కార్తికేమాసిమేయాత్రిమైఃకృతాభక్తితత్పరైః । బిందుతీర్థకృతస్నానైస్తేషాం ముక్తిర్నదూరతః ॥ భార్గవార్చనదీపికాయాంనృసింహపురాణే ॥ అగస్తికుసుమైర్దేవంయోర్చయేచ్చజనార్దనమ్ । దర్శనాత్తస్యదేవర్షేర్నరకంనాశ్నుతేనరః ॥ విహాయసర్వపుష్పాణిమునిపుష్పేణ కేశవమ్। కార్తికేయోర్చయేద్భక్త్యావాజపేయఫలంలభేత్ ॥ స్కాందేకార్తికమాహాత్మ్యే ॥ మాలతీమాలయావిష్ణుః కేతక్యాచైవపూజితః । సమాస్సహస్రంసుప్రీతోభవేత్తేమధుసూదనః ॥ పృథ్వీచందోదయేపాద్మే ॥ కార్తికేనార్చితోయైస్తుకమలైఃకమలేక్షణః । జన్మకోటిషువిప్రేంద్రన తేషాంకమలాగృహే ॥ తథా ॥ కార్తికేకేశవేపూజామేషాంనామ్నాసుతైఃకృతా । తేనిర్భర్త్స్యరవేఃపుత్రంవసంతిత్రిదివేసదా ॥ తులసీదళలక్షేణకార్తికేయోర్చయేద్ధరిమ్ । పత్రేపత్రేమునిశ్రేష్ఠమౌక్తికంలభతేఫలమ్ ॥ తథాస్కాందేకార్తికమాహాత్మ్యే॥ధాత్రీఛాయేతుయఃకుర్యాత్పిండదానంమహామునే । ముక్తింప్రయాంతిపితరఃప్రసాదాన్మాధవస్యతు ॥ ధాత్రీఫలవిలిప్తాంగో ధాత్రీఫలవిభూషితః । ధాత్రీఫలకృతాహారో నరోనారాయణోభవేత్ ॥ ధాత్రీఛాయాంసమాశ్రిత్యయోర్చయేచ్చక్రధారిణమ్ । పుష్పేపుష్పేశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నోతిమానవః॥తథాస్కాందే॥ కార్తికేమాసివిప్రేంద్రధాత్రీవృక్షోపశోభితే। వనేదామోదరం విష్ణుంచిత్రాన్నైస్తోషయేద్విభుమ్ ॥ మూలేనపాయసేనాథహోమంకుర్యాద్విచక్షణః । బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛక్త్యాస్వయంభుంజీతబంధుభిరితి ॥ తథా - కార్తికేద్విదళ వ్రతంప్రాగుక్తం - కార్తికేద్విదళంత్యజేదితి - పాద్మేపికార్తికమాహాత్మ్యే ॥ రాజికామాఢకంచైవనైవాద్యాత్కార్తికవ్రతీ । ద్విదళంతిలతైలంచతథాన్యస్మృతిదూషితమ్ ॥ స్కాందేపి ॥ కార్తికేవర్జయేత్తద్వద్ద్విదళం బహుబీజకమ్ । మాషముద్గమసూరాశ్చచణకాశ్చ కులుత్థకాః ॥ నిష్పావారాజమాషాశ్చఆఢక్యోద్విదళంస్మృతమ్। నూతనాన్యపిజీర్ణానిసర్వాణ్యేతానివర్జయేత్ ॥ అత్రకేచిదుత్పత్తిసమయేదళద్వయంయస్యభవతితద్భూత పూర్వగత్యాద్విదళ మిత్యుచ్యతఇత్యాహుః- ఉదాహరంతిచ ॥ బీజమేవసముద్భూతంద్విదళంచాంకురంవినా । దృశ్యతేయత్రసస్యేషుద్విదళంతన్నిగద్యతఇతి ॥ అన్యేతులక్షణాయ్యాం మానాభావాద్వచనస్యనిర్మూలత్వాద్ద్వి దళాత్మకంయస్య స్వరూపం తదేవవర్జ్యమేదిత్యాహుః - తథానారదీయే ॥ కార్తికేవర్జయేత్తైలంకార్తికేవర్జయేన్మధు । కార్తికేవర్జయేత్కాంస్యంకార్తికేశుక్లసంధితమ్॥ కాంస్యంతత్పాత్రభోజనం-

శుక్లంపర్యుషితం - సంధితంలవణశాకః - తత్రైవ ॥ కార్తికేవిష్ణుమూ
ర్త్యగ్రేదీపదానాద్దివంవ్రజేత్ ॥ తథా ॥ కార్తికేతుకృతాదీక్షానృణాంజన్మ
నిమోచనీ ॥ తథా ॥ కార్తికేకృచ్ఛ్రసేవీయఃప్రాజాపత్యపరోథవా । ఏకాం
తరోపవాసీవాత్రి రాత్రోపోషితోపివా ॥ షడ్ద్వాద్వాదశ పక్షంవామాసం
వాపరవర్జిని । ఏకభక్తేననక్తేనతథైవా యాచితేనచ ॥ ఉపవాసేనభైక్షేణ
వ్రజతేపరమం పదమ్ ॥ అన్యేపినియమాః ప్రాగుక్తాః - గ్రాహ్యముక్తం
స్కాందే ॥ వ్రీహయోయవగోధూమాః ప్రియంగుతిలశాలయః । ఏతేహి
సాత్త్వికాఃప్రోక్తాస్స్వర్గమోక్షఫలప్రదాః ॥ కాశీఖండే ॥ ఊర్జేయవాన్నమ
శ్నీయాద్దేవాన్నమథవాపునః । వృంతాకంసూరణంచైవశూకశింబీశ్చవర్జయే
త్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ నోర్జోవంధ్యోవిధాతవ్యో వ్రతినాకేనచి
త్క్వచిత్ ॥ తథానారదీయే ॥ అవ్రతేనక్షిపేద్యస్తుమాసందామోదరప్రియ
మ్ । తిర్యగ్యోనిమవాప్నోతినాత్రకార్యావిచారణా ॥ అన్యాన్యపి - తాంబూ
లతైలకేశకర్తనాదివర్జనసంకల్పరూపాణిప్రాగుక్తాని - తథాకార్తికేఆకా
శదీపఉక్తోనిర్ణయామృతే పుష్కరపురాణే ॥ తులాయాంతిలతైలేనసాయం
కాలేసమాగతే । ఆకాశదీపంయోదద్యాన్మాస మేకంహరింప్రతి ॥ మహ
తీంశ్రియమవాప్నోతిరూపసౌభాగ్యసంపదమితి ॥ తద్విధిశ్చ హేమాద్రావాది
త్యపురాణే ॥ దివాకరేస్తాచలమౌళిభూతేగృహాదదూరేపురుషప్రమాణమ్ ।
యూపాకృతింయజ్ఞియవృక్షదారుమారోప్యభూమావథతస్యమూర్ధ్ని ॥
యవాంగుళిచ్ఛిద్రయుతాస్తుమధ్యేద్విహస్తదీర్ఘాఅథపట్టికాసు । కృత్వాచ
తస్రోష్టదళాకృతీస్తుయాభిర్భవేదష్టదిశానుసారీ ॥ తత్కర్ణికాయాంతుమహా
ప్రకాశోదీపఃప్రదేయో దళగాస్తథాష్టౌ । నివేద్యధర్మాయహరాయభూ
మ్యైదామోదరాయాప్యథధర్మరాజ్ఞే ॥ ప్రజాపతిభ్యస్త్వథసత్పితృభ్యఃప్రే
తేభ్యఏవాథతమస్థితేభ్యఇతి ॥ అపరార్కేత్వన్యోమంత్రఉక్తః - యథా ॥
దామోదరాయనభసితులాయాంలోలయాసహ । ప్రదీపంతేప్రయచ్ఛామి
నమోనంతాయవేధసఇతి— కార్తికకృష్ణచతుర్థీకరకచతుర్థీ - సాచంద్రోద
యవ్యాపినీగ్రాహ్యా - దినద్వయేతత్త్వేపూర్వా తత్రైవ పూజాద్యామ్నా
నాత్ — కార్తికకృష్ణద్వాదశీగోవత్ససంజ్ఞా- సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా-
దినద్వయే తత్త్వేపూర్వా యుగ్మవాక్యాత్ ॥ వత్సపూజా వటశ్చైవ
కర్తవ్యా ప్రథమేహనీతి నిర్ణయామృతేభిధానాచ్చ - అత్రవిశేషోమదన
రత్నేభవిష్యే ॥ సవత్సాంతుల్యవర్ణాంచ శీలినీంగాంపయస్వినీమ్ । చంద

నాదిభిరాలిప్య పుష్పమాలాభిరర్చయేత్ ॥ అర్ఘ్యంతామ్రమయేపాత్రే కృత్వాపుష్పాక్షతైస్తిలైః । పాదమూలేతుదద్యాద్వైమంత్రేణానేనపాండవ ॥ క్షీరోదార్ణవసంభూతేసురాసురనమస్కృతే । సర్వదేవమయేమాతర్గృహాణార్ఘ్యం నమోనమః ॥ తతోమాషాదిసంసిద్ధాన్వటకాన్వినివేదయేత్ । సురభిత్వంజగన్మాతర్దేవివిష్ణుపదేస్థితా ॥ సర్వదేవమయేగ్రాసంమయాదత్తమిమంగ్రస । తతస్సర్వమయేదేవిసర్వదేవైరలంకృతే ॥ మాతర్మమాభిలషితంసఫలంకురునందిని ॥ ఇతిప్రార్థయేత్ - తథా ॥ తద్దినేతైలపక్వంచస్థాలీపక్వంయుధిష్ఠిర । గోక్షీరంగోఘృతంచైవదధితక్రంచవర్జయేత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః ॥ ఆశ్వినేకృష్ణపక్షేతుద్వాదశ్యాదిషుపంచసు । తిథిషూక్తఃపూర్వరాత్రేనృణాంనీరాజనావిధిః ॥ నీరాజయేయుర్దేవాంస్తువిప్రాన్గాశ్చతురంగమాన్ । జ్యేష్ఠాన్శ్రేష్ఠాన్జఘన్యాంశ్చ మాతృముఖ్యాశ్చయోషితఇతి - నిర్ణయామృతేస్కాందే ॥ కార్తికస్యసితేపక్షేత్రయోదశ్యాంనిశాముఖే । యమదీపంబహిర్దద్యాదపమృత్యుర్వినశ్యతి ॥ మంత్రస్తు ॥ మృత్యునాపాశదండాభ్యాంకాలేనయమయాసహ । త్రయోదశ్యాందీపదానాత్సూర్యజఃప్రీయతాంమమేతి—కార్తికకృష్ణచతుర్దశ్యాం ప్రభాతేచంద్రోదయేభ్యంగం కుర్యాత్ - తదుక్తంహేమాద్రౌనిర్ణయామృతేచభవిష్యోత్తరే ॥ కార్తికేకృష్ణపక్షేతుచతుర్దశ్యామినోదయే । అవశ్యమేవకర్తవ్యంస్నానంనరకభీరుభిః ॥ ఇనశ్చంద్రః - మదనరత్నే,విధూదయఇతిపాఠః - దినోదయఇతిపాఠాత్సూర్యోదయోత్తరంత్రిముహూర్తేస్నానంవదతాం గౌడానాం తదనుసారిణాంచాజ్ఞైవ ॥ పూర్వవిద్ధచతుర్దశ్యాంకార్తికస్యసితేతరే । పక్షేప్రత్యూషసమయేస్నానంకుర్యాత్ప్రయత్నతఇతి - స్మృతిదర్పణేపి ॥ చతుర్దశీచాశ్వయుజశ్చకృష్ణాస్వాత్యర్క్షయుక్తాచభవేత్ప్రభాతే । స్నానంసమభ్యజ్యనరైస్తుకార్యంసుగంధతైలేనవిభూతికామైరితిపృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ ఆశ్వయుక్కృష్ణపక్షస్యచతుర్దశ్యాంవిధూదయే । తిలతైలేనకర్తవ్యం స్నానంనరకభీరుణేతి ॥ కర్తవ్యంమంగళస్నానంనరైర్నిరయభీరుభిరితికాలాదర్శేపాఠః - ఉభయత్రాశ్వయుగిత్యమావాస్యాంతమాసమభిప్రేత్యోక్తం - తథా ॥ తైలేలక్ష్మీర్జలేగంగాదీపావళ్యాశ్చతుర్దశీమ్ ॥ ప్రాప్త్యేతివిశేషః ॥ ప్రాతస్స్నానంతుయః కుర్యాద్యమలోకంనపశ్యతీతి - దినద్వయేపిచంద్రోదయేచతుర్దశీసత్వేతదభావేప్యరుణోదయే సంపూర్ణేఖండేవాదినద్వయే చతుర్దశీసత్వేచపూర్వదినేభ్యంగంకుర్యాత్ - పూర్వవిద్ధచతుర్దశ్యామితివచనాత్ - పూర్వదినేపరదిన

ఏవవాసత్త్వేసైవగ్రాహ్యా - దినద్వయేప్యసత్త్వేఅరుణోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా-
పక్షేప్రత్యూషసమయఇత్యుక్తేః - వక్ష్యమాణవచనాచ్చతదభావేతుచతుర్దశీ
హ్రాసంపూర్వేద్యుః ప్రవేశ్యపూర్వేహ్న్యత్రయోదశీ మధ్యఏవాభ్యంగంకు
ర్యాదితిదివోదాసః - కేచిదత్రవచనమపిసాధకత్వేనవదంతి ॥ తిథ్యాదౌతుభ
వేద్యావాన్హ్రాసోవృద్ధిఃపరేహని । తావాన్గ్రాహ్యస్స పూర్వేద్యురదృష్టో
పిస్వకర్మణీతి ॥ తన్మందం - నహీదంవచనంపూర్వదినస్య పూర్వంగ్రాహ్య
త్వంవిధత్తే - నక్తైకభక్తజన్మాష్టమ్యాదౌదినద్వయేకర్మకాలవ్యాప్త్యభావే
సర్వత్రపూర్వదినస్యగ్రాహ్యత్వప్రసంగాత్ - కింతు - యత్రైకభక్తాదౌది
నద్వయేకర్మకాలవ్యాప్త్యభావే వాక్యాంతరేణ న్యాయేనవాపూర్వదినస్య
గ్రాహ్యత్వముక్తం - తత్రముఖ్యకాలేతత్తిథేరభావేపితత్రైవానుష్ఠానబో
ధకమిదం - నచాత్రతదస్తీతియత్కించిదేతత్ - తేనచతుర్థయామగామినీగ్రా
హ్యా - అతఏవసర్వజ్ఞనారాయణః ॥ తథాకృష్ణచతుర్దశ్యామాశ్వినేర్కోద
యాత్పురా । యామిన్యాఃపశ్చిమేయామేతైలాభ్యంగోవిశిష్యతఇతి ॥ మృగాం
కోదయవేళాయాంత్రయోదశ్యాంయదాభవేత్ । దర్శేవామంగళస్నానం
దుఃఖశోకభయప్రదమితికాలాదర్శేత్రయోదశీనిషేధాచ్చ - తేనాయమర్థః-
యథాగ్నిహోత్రేయావజ్జీవంసాయంప్రాతః కాలేషువ్యాప్యకాలస్యగురు
త్వం - తథాత్రచతుర్దశీచతుర్థ యామారుణోదయ చంద్రోదయానాముత్త
రోత్తరస్యవ్యాప్యత్వాద్గురుత్వమితి - యదపిదివోదాసీయే ॥ త్రయోదశీయ
దాప్రాతఃక్షయంయాతిచతుర్దశీ । రాత్రిశేషేత్వమావాస్యాతదాభ్యంగేత్ర
యోదశీతివచనంతద్ధేమాద్రినిర్ణయామృతాద్యలిఖితత్వేననిర్మూలం - సమూ
లత్వేపిచతుర్దశ్యాస్సూర్యోదయద్వయాసంబంధిత్వరూపః క్షయోత్రవివక్షి
తః - సూర్యోదయాత్ప్రాక్సమాప్తౌచంద్రోదయకాలసత్త్వేచతథైవాంగీ
కారాత్ - కింతు - అభ్యంగకాలాత్ప్రాక్సమాప్తిరూపోత్రహ్రాసఃక్షయశ
బ్దేనవివక్షితః - నచారుణోదయాచ్చతుర్థయామాద్వాప్రాగ్యదాహ్రాసస్త
త్పరమిదం - అతఏవసర్వజ్ఞనారాయణేన చతుర్థయామమాత్రే స్నానము
క్తం - తథాచోదాహృతమ్ ॥ తథాకృష్ణచతుర్దశ్యామితి, జ్యోతిర్నిబంధేనార
దేపి ॥ ఇషాసితచతుర్దశ్యామిందుక్షయతిథావపి । ఊర్జాదౌస్వాతిసంయుక్తే
తదాదీపావళీభవేత్ ॥ కుర్యాత్సంలగ్నమేతచ్చదీపోత్సవదినత్రయమ్ ॥ యే
తుత్రయోదశీమధ్యేస్నానమాహుస్తేషామాశయం నవిద్మఇత్యలంభూయ
సా - యదపి ॥ అరుణోదయతోన్యత్రరిక్తాయాంస్నాతియోనరః । తస్యాబ్ది

కభవోధర్మోనశ్యత్యేవనసంశయఇతి దివోదాసీయేభవిష్యవచనం తన్ముఖ్యకాలేరుణోదయేచతుర్దశ్యభావే పితత్రైవస్నాతవ్యమిత్యేవంపరమితిసర్వంసిద్ధం - చతుర్ఘటికాత్మకోరుణోదయఇతితత్రైవోక్తం - మదనరత్నేపాద్మే॥ అపామార్గమథోతుంబీప్రపున్నాటమథాపరమ్ । భ్రామయేత్స్నానమధ్యేతునరకస్యక్షయాయవై ॥ ప్రపున్నాటశ్చక్రమర్దః - మంత్రస్తు ॥ సీతాలోష్ఠసమాయుక్తసకంటకదళాన్విత। హరపాపమపామార్గభ్రామ్యమాణఃపునఃపునరితి - అస్యామేవప్రదోషేదీపాన్దద్యాదిత్యుక్తం - హేమాద్రౌస్కాందే ॥ తతఃప్రదోషసమయేదీపాన్దద్యాన్మనోరమాన్ । బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాంభవనేషుమఠేషుచేతి ॥ దివోదాసీయేబ్రాహ్మే ॥ అమావాస్యాచతుర్దశ్యోఃప్రదోషేదీపదానతః । యమమార్గాధికారేభ్యోముచ్యతేకార్తికేనరః ॥ ఖండతిథౌతుపూర్వేహ్నిప్రదోషేదీపాన్దత్వాపరేద్యుస్స్నాయాదితి దివోదాసీయేఉక్తం- అత్రనరకోద్దేశేనచతుర్వర్తియుక్తందీపదానంకార్యం- తత్రమంత్రః ॥ దత్తోదీపశ్చతుర్దశ్యాంనరకప్రీతయే మయా । చతుర్వర్తిసమాయుక్తస్సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ తత్రైవలైంగే ॥ మాషపత్రస్యశాకేన భుక్త్వాతత్రదినేనరః । ప్రేతాఖ్యాయాంచతుర్దశ్యాం సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ అత్రయమతర్పణముక్తంమదనపారిజాతేవృద్ధమనునా ॥ దీపోత్సవచతుర్దశ్యాంకార్యంతుయమతర్పణమ్ ॥ మదనరత్నేబ్రాహ్మే ॥ అపామార్గస్యపత్రాణిభ్రామయేచ్ఛిరసోపరి । తతశ్చతర్పణంకార్యంధర్మరాజస్యనామభిః ॥ యమాయధర్మరాజాయ మృత్యవేచాంతకాయచ । వైవస్వతాయకాలాయసర్వభూతక్షయాయచ ॥ ఔదుంబరాయదధ్నాయనీలాయపరమేష్ఠినే। వృకోదరాయచిత్రాయ చిత్రగుప్తాయవైనమఇతి ॥ తర్పణప్రకారస్తుహేమాద్రౌ ॥ ఏకైకేనతిలైర్మిశ్రాన్దద్యాత్త్రీంస్త్రీన్జలాంజలీన్ । సంవత్సరకృతంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతి ॥ తథామదనరత్నేస్కాందే ॥ దక్షిణాభిముఖోభూత్వాతిలైస్సవ్యంసమాహితః । దేవతీర్థేనదేవత్వాత్తిలైఃప్రేతాధిపోయతః ॥ తథా ॥ యజ్ఞోపవీతినాకార్యంప్రాచీనావీతినాథవేతి ॥ ఇదంజీవత్పితృకేణాపికార్యం ॥ జీవత్పితాపికుర్వీతతర్పణంయమభీష్మయోరితి పాద్మోక్తేః - అత్రభీష్మతర్పణమప్యుక్తం, దివోదాసీయే - తత్ప్రకారస్తుమాఘేవక్ష్యతే- ఇతినరకచతుర్దశీ—— కార్తికామావాస్యాయాం ప్రాతరభ్యంగంకుర్యాత్ - తదుక్తంకాలాదర్శే ॥ ప్రత్యూషఆశ్వయుగ్దర్శేకృతాభ్యంగాదిమంగళః । భక్త్యాప్రపూజయేద్దేవీమలక్ష్మీవినివృత్తయే ॥ అస్యవ్యాఖ్యానేఆదిశ

ష్ఠాత్పంచత్వగుదకస్నానాదేరుపసంగ్రహః - తదుక్తంపుష్కరపురాణే ॥
స్వాతీస్థితేరవావిందుర్యదిస్వాతిగతోభవేత్ । పంచత్వగుదకస్నాయీకృతా
భ్యంగవిధిర్నరః॥ నీరాజితోమహాలక్ష్మీమర్చయఞ్ఛ్రియమశ్నుతే ॥ ఆశ్వయు
గ్దర్శఇతిదర్శశబ్దఃప్రత్యూషస్వాతియుక్తతిథిపరః - తదుక్తంబ్రాహ్మే ॥ ఊ
ర్జేశుక్లద్వితీయాయాం తిథిషుస్వాతిభుక్తగే । మానవోమంగళస్నాయీనైవ
లక్ష్మ్యావియుజ్యతే ॥ తత్రైవ ॥ ఇషేభూతేచదర్శేచకార్తికప్రథమేదినే।
యదాస్వాతీతదాభ్యంగస్నానంకుర్యాదినోదయే ॥ కశ్యపసంహితాయాం
తుదీపావళిదర్శంప్రక్రమ్య ॥ ఇందుక్షయేపిసంక్రాంతౌరవౌపాతేదినక్షయే।
తత్రాభ్యంగోనదోషాయప్రాతఃపాపాపనుత్తయఇతి॥ స్వాతియోగంవినా
ప్యభ్యంగఉక్తః-మాత్స్యే ॥ దీపైర్నీరాజనాదత్రసైషాదీపావళీస్మృతా॥
అత్రవిశేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ దివాతత్రనభోక్తవ్యమృతేబాలాతురా
జ్జనాత్ । ప్రదోషసమయేలక్ష్మీంపూజయిత్వాతతఃక్రమాత్ ॥ దీపవృక్షా
శ్చదాతవ్యాశ్శక్త్యా దేవగృహేషుచ । తత్రైవాభ్యంగమభిధాయ - ఏవం
ప్రభాతసమయేత్వమావాస్యాంనరాధిప । కృత్వాతుపార్వణశ్రాద్ధందధిక్షీ
రఘృతాదిభిః ॥ దీపాన్దత్వాప్రదోషే తులక్ష్మీంపూజ్యయథావిధి । స్వలం
కృతేనభోక్తవ్యంసితవస్త్రోపశోభినా ॥ అయంప్రదోష వ్యాపీగ్రాహ్యః॥ తు
లాసంస్థేసహస్రాంశౌప్రదోషేభూతదర్శయోః । ఉల్కాహస్తానరాః కు
ర్యుః పితౄణాంమార్గదర్శనమితిజ్యోతిషోక్తేః- దినద్వయేసత్త్వేపరః॥దండైకర
జనీయోగేదర్శస్స్యాత్తుపరేహని। తదావిహాయపూర్వేద్యుః పరేహ్నిసుఖరా
త్రికేతితిథితత్త్వేజ్యోతిర్వచనాత్- దివోదాసీయేతుప్రదోషస్యకర్మకాలత్వా
త్॥అర్ధరాత్రేభవత్యేవలక్ష్మీరాశ్రయితుంగృహాన్ ।అతస్స్వలంకృతాలిప్తా
దీపైర్జాగ్రజ్జనోత్సవాః॥సుధాధవళితాఃకార్యాఃపుష్పమాలోపశోభితాఇతి
బ్రాహ్మోక్తేశ్చ-ప్రదోషార్ధరాత్రవ్యాపినీముఖ్యా-ఏకైకవ్యాప్తౌపరైవ-ప్ర
దోషస్యముఖ్యత్వాదర్ధరాత్రేనుష్ఠేయాభావాచ్చ-యత్తు॥ అపరాహ్ణేప్రక
ర్తవ్యంశ్రాద్ధంపితృపరాయణైః । ప్రదోషసమయేరాజన్కర్తవ్యా దీపమా
లికేతి॥ క్రమః॥ ససంపూర్ణతిథావేవప్రాప్తేరనువాదోనవిధిః - తత్రతత్కర్మ
కాలవ్యాప్తేర్బలవత్త్వా త్సంపూర్ణతిథౌప్రాప్త్యాఖండ తిథావప్రాప్త్యా వి
ధ్యనువాదవిరోధాచ్చేత్యుక్తం- అత్రైవదర్శేపరరాత్రేలక్ష్మీనిస్సారణము
క్తం మదనరత్నేభవిష్యే ॥ ఏవంగతేనిశీథేతుజనేనిద్రార్ధలోచనే । తావన్న
గరనారీభిశ్శూర్పడిండిమవాదనైః॥ నిష్కాశ్యతేప్రహృష్టాభిరలక్ష్మీస్స్వగృ

హాంగణాత్॥—కార్తికశుక్లప్రతిపదిగోక్రీడనముక్తం - నిర్ణయామృతే- అస్యామేవరాత్రౌబలేః పూజోక్తా హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ కృత్వైతత్సర్వమేవేహరాత్రౌదైత్యపతేర్బలేః । పూజాంకుర్యాన్నృపస్సాక్షాద్భూమౌమండలకేశుభే॥ బలిమాలిఖ్యదైత్యేంద్రంవర్ణకైఃపంచరంగకైః । గృహస్యమధ్యేశాలాయాంవిశాలాయాం తతోర్చయేత్ ॥ లోకశ్చాపిగృహస్యాంతశ్శయ్యాయాంశుక్లతండులైః । సంస్థాప్యబలిరాజానంఫలైఃపుష్పైశ్చపూజయేత్ ॥ మంత్రస్తుపాద్మే॥బలిరాజనమస్తుభ్యం దైత్యదానవవందిత । ఇంద్రశత్రోమరారాతేవిష్ణుసాన్నిధ్యదోభవేతి ॥ తథా॥ బలిముద్దిశ్యదీయంతేదానానికురునందన। యానితాన్యక్షయాణ్యాహుర్మయైవంసంప్రదర్శితమితి ॥ తదేతత్పూర్వవిద్ధప్రతిపదికర్తవ్యం॥ పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితి హేమాద్రౌపాద్మోక్తేః - మాధవోపి ॥ బల్యుత్సవంచపూర్వేద్యురుపవాసవదాచరేదితి ॥ నిర్ణయామృతేపి ॥ యాకుహూఃప్రతిపన్మిశ్రాతత్రగాఃపూజయేన్నృప । పూజనాత్త్రీణివర్ధంతేప్రజాగావోమహీపతిరితి॥తథా॥భద్రాయాంగోకులక్రీడాసదేశోవైవినశ్యతీతి ॥ భద్రాయాంద్వితీయాయాం - తథాప్రతిపద్యగ్నికరణంద్వితీయాయాంతుగోర్చనమ్। ఛత్రచ్ఛేదంకరిష్యేతేవిత్తనాశంకులక్షయమితి॥తథా॥ ప్రతిపద్దర్శసంయోగేక్రీడనంతుగవాంమతమ్। పరవిద్ధేషుయఃకుర్యాత్పుత్రదారధనక్షయఇతి దేవలవచనాచ్చ- ఏతేచవిధిప్రతిషేధాః- పూర్వదినేప్రతిపదః- సాయాహ్నవ్యాపిత్వేద్వితీయదినేచంద్రదర్శనసంభవేచజ్ఞేయాః॥ గవాంక్రీడాదినేయత్రరాత్రౌదృశ్యేతచంద్రమాః । సోమోరాజాపశూన్ హంతిసురభిః పూజకాంస్తథేతి ॥ పురాణసముచ్చయాత్, దినద్వయేసాయాహ్నవ్యాపిత్వేతుపరైవగ్రాహ్యా ॥ వర్ధమానతిథౌనందాయదాసార్ధత్రియామికా। ద్వితీయావృద్ధిగామిత్వాదుత్తరాతత్రచోచ్యతఇతి॥తథా॥ త్రియామగాదర్శతిథిర్భవేచ్చేత్సార్ధత్రియామాప్రతిపద్వివృద్ధౌ। దీపోత్సవేతేమునిభిఃప్రదిష్టే అతోన్యథా పూర్వయుతేవిధేయఇతి ॥ పురాణసముచ్చయాదితినిర్ణయామృతకారః - సార్ధత్రియామికేత్యనేనచంద్రదర్శనాభావఉక్తః - ద్వితీయాయాఃపంచధావిభక్తదినచతుర్థాంశరూపాపరాహ్ణవ్యాప్తావేవచంద్రదర్శనసంభవాత్ - వయంత్వేతద్వచనద్వయంపూర్వవిద్ధాసంభవేవేదితవ్యమితిబ్రూమః - దినద్వయేప్రతిపదః సాయాహ్నవ్యాప్త్యభావేతు [illegible]వ - రాత్రౌబలిపూజావిధానేనకర్మకాలవ్యాపిత్వాత్ - పరదినేచంద్రోదయేతన్నిషేధాదితిదిక్ - మదనరత్నేతుపూర్వవిద్ధాయాంగోక్రీ

డా - నీరాజనమంగళమాలికే తూత్తరత్రకార్యే ॥ కార్తికేశుక్లపక్షేతువిధానద్వితయంభవేత్। నారీనీరాజనంప్రాతస్సాయంమంగళమాలికా ॥ యదాచప్రతిపత్స్వల్పానారీనీరాజనంభవేత్ । ద్వితీయాయాంతదాకుర్యాత్సాయంమంగళమాలికామితి బ్రాహ్మోక్తేః ॥ లభ్యతేయదివాప్రాతః ప్రతిపద్ఘటికాద్వయమ్। తస్యాంనీరాజనంకార్యంసాయంమంగళమాలికేతిభవిష్యోక్తేః ॥ ప్రాతర్వాయదిలభ్యేత ప్రతిపద్ఘటికాశుభా । ద్వితీయాయాంతదాకుర్యాత్సాయంమంగళమాలికామ్ ॥ కార్తికేశుక్లపక్షాదౌత్వమావాస్యాఘటీద్వయమ్। దేశభంగభయాన్నైవకుర్యాన్మంగళమాలికామితి ॥ దేవీపురాణాచ్చేత్యుక్తం - అత్రవిశేషో హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే - బలిప్రతిపదంప్రక్రమ్య ॥ తస్మాద్ద్యూతంప్రకర్తవ్యంప్రభాతేతత్రమానవైః । తస్మిన్ద్యూతేజయోయస్యతస్యసంవత్సరంజయః ॥ పరాజయోవిరుద్ధశ్చలాభనాశకరోభవేత్ । దయితాభిశ్చసహితైర్నేయాసాచభవేన్నిశేతి ॥ అత్రగోవర్ధనపూజాదిమార్గపాలీపూజాదిచోక్తం - హేమాద్రౌనిర్ణయామృతేచస్కాందే ॥ ప్రాతర్గోవర్ధనంపూజ్యద్యూతం చాపిసమాచరేత్ । భూషణీయాస్తథాగావః పూజ్యాశ్చావాహదోహనాః ॥ గోవర్ధనశ్చగోమయేనకార్యశ్చిత్రేణవా- మంత్రస్తు॥గోవర్ధనధరాధారగోకులత్రాణకారణ । బహుబాహుకృతచ్ఛాయగవాంకోటిప్రదోభవ ॥ గోమంత్రస్తు ॥ లక్ష్మీర్యాలోకపాలానాంధనురూపేణసంస్థితా । ఘృతంవహతియజ్ఞార్థేమమ పాపంవ్యపోహతు ॥ తత్రైవస్కాందే ॥ తతోపరాహ్ణసమయేపూర్వస్యాందిశిభారత । మార్గపాలీంప్రబధ్నీయాత్తుంగేస్తంభేథపాదపే ॥ కుశకాశమయీందివ్యాం లంబకైర్బహుభిర్మునే । దర్శయిత్వాగజానశ్వాన్తస్యామస్యాస్తలేనయేత్ ॥ కృతహోమైర్ద్విజేంద్రైస్తుబధ్నీయాన్మార్గపాలికామ్॥నమస్కారంతతఃకుర్యాన్మంత్రేణానేనసువ్రత । మార్గపాలినమస్తేస్తుసర్వలోకసుఖప్రదే ॥ విధేయైఃపుత్రదారాద్యైఃపునరేహివ్రతస్యమే । నీరాజనంచతత్రైవ కార్యంరాష్ట్రజయప్రదమ్ ॥ రాజానోరాజపుత్రాశ్చ బ్రాహ్మణాశ్శూద్రజాతయః । మార్గపాలీంసముల్లంఘ్యనీరుజస్స్యుస్సుఖాన్వితాః ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే ॥ కుశకాశమయీంకుర్యాం ద్వష్టికాంసుదృఢాంనవామ్ । తామేకతోరాజపుత్రాహీనవర్ణాస్తథాన్యతః ॥ గృహీత్వాకర్షయేయుస్తాం యథాసారం ముహుర్ముహుః । జయోత్రహీనజాతీనాం జయోరాజ్ఞస్తువత్సరమితి —యమద్వితీయాతుప్రతిపద్యుతాగ్రాహ్యేత్యుక్తం నిర్ణయామృతాదౌ ॥ యమద్వితీయా

మధ్యాహ్నవ్యాపినీ పూర్వవిద్ధాచేతి హేమాద్రిః-అత్రవిశేషో హేమాద్రౌ స్కాందే ॥ ఊర్జేశుక్లద్వితీయాయామపరాహ్ణేఽర్చయేద్యమమ్ । స్నానంకృత్వాభానుజాయాంయమలోకంనపశ్యతీతి ॥ ఊర్జేశుక్లద్వితీయాయాంపూజితస్తర్పితోయమః । వేష్టితఃకిన్నరైర్హృష్టైస్తస్మైయచ్ఛతివాంఛితమ్ ॥ తథా భవిష్యే ॥ ప్రథమాశ్రావణేమాసితథాభాద్రపదేతరా । తృతీయాశ్వయుజేమాసిచతుర్థీ కార్తికేభవేత్ ॥ శ్రావణేకలుషానామ తథాభాద్రేచగిర్మలా । ఆశ్వినప్రేతసంచారా కార్తికేయామ్యకామతేత్యుక్త్వాప్రథమాయాం వ్రతం,ద్వితీయాయాంసరస్వతీపూజా - తృతీయాయాం శ్రాద్ధముక్త్వాచతుర్థ్యాముక్తం ॥ కార్తికేశుక్లపక్షస్యద్వితీయాయాంయుధిష్ఠిర । యమోయమునయాపూర్వంభోజితస్స్వగృహేర్చితః ॥ అతోయమద్వితీయేయంత్రిషు లోకేషువిశ్రుతా । అస్యాంనిజగృహేవిప్రనభోక్తవ్యంతతోనరైః ॥ స్నేహేనభగినీహస్తాద్భోక్తవ్యంపుష్టివర్ధనమ్ । దానానిచప్రదేయానిభగినీభ్యోవిధానతః ॥ స్వర్ణాలంకారవస్త్రాన్నపూజా సత్కారభోజనైః । సర్వాభగిన్యస్సంపూజ్యోఅభావేప్రతిపన్నకాః ॥ ప్రతిపన్నా మాతాభగిన్యఇతిహేమాద్రిః ॥ పితృవ్యభగినీహస్తాత్ప్రథమాయాంయుధిష్ఠిర । మాతులస్యసుతాహస్తాద్ద్వితీయాయాం తథానృప ॥ పితుర్మాతుస్స్వసుః కన్యేతృతీ యాయాంతయోఃకరాత్ । భోక్తవ్యంసహజాయాశ్చభగిన్యాహస్తతఃపరమ్ ॥ సర్వాసుభగినీహస్తాద్భోక్తవ్యం బలవర్ధనమ్ యస్యాంతిథౌయమునయాయమరాజదేవస్సంభోజితఃప్రతిజగత్స్వసృసౌహృదేన । తస్యాస్స్వసుఃకరతలాదిహయోభునక్తిప్రాప్నోతిరత్నసుఖధాన్యమనుత్తమంసః ॥ గౌడాస్తు ॥ యమంచచిత్రగుప్తం చయమదూతాంశ్చ పూజయేత్ । అర్ఘ్యశ్చాత్రప్రదాతవ్యో యమాయసహజద్వయైః ॥ మంత్రః ॥ ఏహ్యేహిమార్తండజపాశహస్తయమాంతకాలోకధరామరేశ । భ్రాతృద్వితీయాకృతదేవపూజాంగృహాణచార్ఘ్యంభగవన్నమస్తే ॥ భ్రాతస్తవానుజాతాహం భుంక్ష్వభక్తమిదంశుభమ్ । ప్రీతయేయమరాజస్య యమునాయాంవిశేషతః ॥ జ్యేష్ఠాగ్రజాతేతివదేదితిస్మార్తాః - ఇత్యన్నదానమిత్యప్యాహుః - బ్రహ్మాండపురాణేపి ॥ యాతుభోజయతేనారీభ్రాతరం యుగ్మకేతిథౌ । అర్చయేచ్చాపితాంబూలైర్నసావైధవ్యమాప్నుయాత్ ॥ భ్రాతురాయుఃక్షయోరాజన్నభవేత్తత్రకర్హిచిదితి॥ కార్తికశుక్లనవమీయుగాదిః-సాపౌర్వాహ్ణికీగ్రాహ్యా-శుక్లపక్షస్యత్వా

త్ - అత్రపిండరహితంశ్రాద్ధంకర్తవ్యం - అన్యత్ప్రాగుక్తం - అత్రైవవి
ష్ణుత్రిరాత్రముక్తం హేమాద్రౌపాద్మే ॥ కార్తికేశుక్లనవమీమవాప్యవిజి
తేంద్రియః । హరింవిధాయసౌవర్ణంతులస్యాసహితంవిభుమ్ ॥ పూజయేద్వి
ధివద్భక్త్యాప్రతీతత్రదినత్రయమ్ । ఏవంయథోక్తవిధినాకుర్యాద్వైవాహికం
విధిమితి — కార్తికశుక్లైకాదశ్యాం భీష్మపంచకవ్రతముక్తంనారదీయే॥ అ
తోనరైఃప్రయత్నేనకర్తవ్యంభీష్మపంచకమ్ । కార్తికస్యామలేపక్షేస్నాత్వా
సమ్యగ్యతవ్రతః ॥ ఏకాదశ్యాంతుగృహ్ణీయాద్వ్రతంపంచదినాత్మకమితి ॥ త
ద్విధిస్తు - గోమయేనస్నాత్వామౌనీపంచామృతైఃపంచగవ్యైర్విష్ణుంసంస్నా
ప్యసంపూజ్యపాయసం నివేద్య ద్వాదశాక్షరమష్టోత్తరశతంజప్త్వా ,, ఓంన
మోవిష్ణవ ,, ఇతిషడక్షరేణఘృతాక్తాన్ యవాన్వ్రీహీం శ్చాష్టోత్తరశతం
హుత్వాభూమౌస్వపేత్ - ఏవంపంచదినేషుకుర్యాత్ - విశేషస్త్వాద్యే
హ్నిహరేః పాదౌకమలైస్సంపూజ్య గోమయంప్రాశ్యం - ద్వితీయేహ్ని
బిల్వపత్రైర్జానునీసంపూజ్యగోమూత్రం, త్రయోదశ్యాం భృంగరాజేననా
భింసంపూజ్యక్షీరం, చతుర్దశ్యాంకరవీరైః స్కంధంసంపూజ్య దధిపౌర్ణమా
స్యాంహైమాంతేలౌహీం పాషప్రతిమాంషట్చక్రహస్తాం కృష్ణవస్త్రేణవే
ష్టితాంప్రస్థతిలోపరిస్థాంకృత్వా ధర్మరాజనామభిః కరవీరైస్సంపూజ్య॥య
దన్యజ్జన్మనికృతమిహజన్మనివాపునః । తన్మేపాపంప్రశమమాయాతుమత్వాపంతవ
పూజనాదితి॥ పుష్పాంజలిందత్వా కృష్ణప్రతిమాంచసంపూజ్య,విప్రాయద
త్వా,విప్రాన్ సంభోజ్యదక్షిణాందత్వా పంచగవ్యంప్రాశ్య - పౌర్ణమా
స్యాంనక్తంభుంజీతేతిలఘునారదీయే - పంచగవ్యప్రాశనంషడక్షరేణేతిహే
మాద్రిః- హేమాద్రౌభవిష్యేతు॥ శాకైర్మున్యన్నైర్వాపంచాహంవర్తనము
క్తం - అంతేప్యుక్తం ॥ యద్భీష్మపంచకమితిప్రథితంపృథివ్యామేకాదశీప్ర
భృతిపంచదశీనిరుద్ధమ్ । మున్యన్నభోజనపరస్య నరస్యతస్మిన్నిష్టంఫలందిశతి
పాండవశార్ఙ్గధన్వేతి ॥ తథాపాద్మే ॥ పంచాహం పంచగవ్యాశీభీష్మా
యార్ఘ్యంచపంచసు । అహస్స్వపితథాదద్యాన్మంత్రేణానేనసువ్రత ॥ స
త్యవ్రతాయశుచయేగాంగేయాయమహాత్మనే । భీష్మాయైతద్దదామ్యర్ఘ్యమ
మాజన్మబ్రహ్మచారిణే ॥ వైయాఘ్రపద్యగోత్రాయేతిచ ॥ సవ్యేనానేనమం
త్రేణతర్పణంసార్వవర్ణికమితి॥ కార్తికశుక్లద్వాదశ్యాం రేవతీనక్షత్రయోగర
హితాయాంపారణంకార్యం-తదుక్తం॥ ఆభాకాసితపక్షేషుమైత్రశ్రవణరే
వతీ । సంగమేనహిభోక్తవ్యంద్వాదశద్వాదశీర్హరేదితి ॥ యదాతురేవతీయో

గరహితాద్వాదశీసర్వథానలభ్యతే తదారేవత్యాశ్చతుర్థపాదంవర్జయేత్ - వచనంతుప్రాగుక్తం - లఘునారదీయే ॥ కార్తికేశుక్లపక్షస్యకృత్వావైకాదశీంనరః । ప్రాతర్దత్వాశుభాన్కుంభాన్ప్రయాతిహరిమందిరమ్ ॥ మదనరత్నే,వారాహే ॥ ఏకాదశీసోమయుక్తా కార్తికేమాసిభామిని । ఉత్తరాభాద్రసంయోగేఅనంతాసాప్రకీర్తితా ॥ తస్యాంయత్క్రియతేభద్రేసర్వమానంత్యముచ్యతే ॥ అస్యామేవరాత్రౌదేవోత్థాపనముక్తం హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ ఏకాదశ్యాంచశుక్లాయాంకార్తికేమాసికేశవమ్ । ప్రసుప్తంబోధయేద్రాత్రౌశ్రద్ధాభక్తిసమన్వితఇతి ॥ మదనరత్నేభవిష్యే ॥ కార్తికేశుక్లపక్షేతుఏకాదశ్యాంవృథాసుత । మంత్రేణానేనరాజేంద్రదేవముత్థాపయేద్ద్విజః ॥ రామార్చాచంద్రికాయాంతు ద్వాదశ్యాముక్తం ॥ పారణాహేప్యపూర్వారాత్రేఘంటాదీన్వాదయన్మహానితి,అత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా॥తత్రైవదేవదేవస్యస్నానం ప్రాగ్వత్సమాచరేత్ । మహాపూజాం తతఃకృత్వాదేవముత్థాపయేత్సుధీః ॥ మంత్రాస్తు - వారాహపురాణేఉక్తాః ॥ ఓంబ్రహ్మేంద్రరుద్రాగ్నికుబేరసూర్య సోమాదిభిర్వందితవందనీయ । బుధ్యస్వదేవేశజగన్నివాసమంత్రప్రభావేనసుఖేనదేవ ॥ ఇయంతుద్వాదశీదేవప్రబోధార్థంవినిర్మితా । త్వయైవసర్వలోకానాం హితార్థంశేషశాయినా ॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠగోవిందత్యజనిద్రాంజగత్పతే । త్వయిసుప్తేజగన్నాథ జగత్సుప్తంభవేదిదమ్ ॥ ఉత్థితేచేష్టతేసర్వముత్తిష్ఠోత్తిష్ఠమాధవ । గతామేఘావియచ్చైవనిర్మలంనిర్మలాదిశః ॥ శారదానిచపుష్పాణిగృహాణమమకేశవ । ఇదంవిష్ణురితిప్రోక్తోమంత్రఉత్థాపనేహరేరితి ॥ ఏవందేవముత్థాప్యతదగ్రేచాతుర్మాస్యవ్రతసమాప్తింకుర్యాత్ - తదుక్తంభారతే॥చతుర్థాగృహ్యవైచీర్ణంచాతుర్మాస్యవ్రతంనరః । కార్తికేశుక్లపక్షేతుద్వాదశ్యాం తత్సమాపయేత్ ॥ లఘునారదీయే ॥ చాతుర్మాస్యవ్రతానాం చసమాప్తిఃకార్తికేస్మృతా ॥ మంత్రశ్చనిర్ణయామృతే సనత్కుమారేణోక్తః ॥ ఇదంవ్రతంమయా దేవకృతంప్రీత్యైతవప్రభో । న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతుత్వత్ప్రసాదాజ్జనార్దనేతి ॥ అథవారాహోక్తో బోధినీవిధిః - ఏకాదశ్యాంరాత్రౌకుంభేఘృతపాత్రోపరిహైమంమాషమితంమత్స్యంపంచామృతేన సంస్నాప్యకుంకుమపీతవస్త్రయుగపద్మాద్యైస్సంపూజ్య మత్స్యాదిదశావతారాన్ సంపూజ్య జాగరంకృత్వాప్రాతర్దేవమాచార్యంచవస్త్రాద్యైస్సంపూజ్య॥జగదాదిర్జగద్యోనిర్జగదాదిరనాదిమాన్ । జగదాద్యోజగద్యోనిః ప్రీయతాంమేజనార్దనఇతినత్వా దక్షి

ణాందత్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేదితి - తథా బ్రాహ్మే ॥ మహాతూర్యర
వై రాత్రౌ భ్రామయేత్స్యందనే స్థితమ్ । ఉత్థితం దేవదేవేశం నగరే పార్థివ
స్స్వయమ్ ॥ చతురో వార్షికాన్మాసాన్నియమం యస్య యత్కృతమ్ । కథయి
త్వా ద్విజేభ్యస్తద్దద్యాద్భక్త్యా సదక్షిణమ్ ॥ యస్యభక్త్యాస్య నియమః కృతస్తద్ర
వ్యం దద్యాదిత్యర్థః - ఇదం సుప్తస్యాపి కార్యం - ఆశౌచేతు పూజామన్యే
న కారయేత్ — కార్తికశుద్ధద్వాదశీ పౌర్ణమాసీ చ మన్వాదిః - సా పౌర్వాహ్ణి
కీ గ్రాహ్యా - అస్యాస్తత్ప్రాగుక్తం — కార్తికశుక్లచతుర్దశీ వైకుంఠసంజ్ఞా - సావి
ష్ణుపూజాయాం, రాత్రివ్యాపినీ గ్రాహ్యా - దినద్వయే తద్వ్యాప్తౌ నిశీథప్రదో
షోభయవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - తదుక్తం హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ కార్తికస్య సితే
పక్షే చతుర్దశ్యాం నరాధిప । సోపవాసస్తు సంపూజ్య హరిం రాత్రౌ జితేంద్రి
య ఇతి ॥ అస్యామేవ విశ్వేశ్వరప్రతిష్ఠాం కృత్వా తత్ప్రీత్యర్థం యదుపవాసాది
క్రియతే తదారుణోదయవ్యాపినీ గ్రాహ్యా - తదుక్తం త్రిస్థలీసేతౌ సనత్కుమా
రసంహితాయాం ॥ వర్షే చ హేమలంబాఖ్యే మాసే శ్రీమతి కార్తికే । శుక్లపక్షే
చతుర్దశ్యామరుణాభ్యుదయం ప్రతి ॥ మహాదేవతిథౌ బ్రాహ్మే ముహూర్తే మ
ణికర్ణికే । స్నాత్వా విశ్వేశ్వరో దేవో విశ్వేశ్వరమపూజయదితి ॥ తత్పూర్వ
దినే చోపవాసః కార్యః ॥ తతః ప్రభాతే విమలే కృత్వా పూజాం మహోద్భుతా
మ్ । దండపాణేర్మహాధామ్ని వసేన్నిష్కృతపారణ ఇతి తత్త్రైవోక్తేః - శివర
హస్యేపి పూజాం జాగరం చోక్త్వోక్తం ॥ తతోరుణోదయే జాతే స్నాత్వా స్నా
త్వా చ శంభోస్తథా । సంధ్యాం సమాప్య విశ్వేశం మామభ్యర్చ్య యథావిధి ॥ మ
ద్భక్తాన్భోజయామాస స్వయం చ బుభుజే తత ఇతి - అత్ర కార్తికవ్రతోద్యా
పనం పాద్మోక్తం, కార్తికమాహాత్మ్యే ॥ అథోర్జవ్రతినః సమ్యగుద్యాపనవి
ధిం శృణు । ఊర్జశుక్లచతుర్దశ్యాం కుర్యాదుద్యాపనం వ్రతీ ॥ తులస్యా ఉపరిష్టా
త్తు కుర్యాన్మండపికాం శుభామ్ । తులసీమూలదేశే చ సర్వతోభద్రమేవ చ ॥
తస్యోపరిష్టాత్కలశం పంచరత్నసమన్వితమ్ । పూజయేత్తత్ర దేవేశం సౌవ
ర్ణం గురువాజ్ఞయా ॥ రాత్రౌ జాగరణం కుర్యాద్గీతవాద్యాదిమంగలైః । తత
స్తు పౌర్ణమాస్యాం వై సపత్నీకాన్ద్విజోత్తమాన్ ॥ త్రింశన్మితానథైకం వా స్వ
శక్త్యా వా నిమంత్రయేత్ ॥ అతో దేవా ఇతి ద్వాభ్యాం జుహుయాత్తిలపాయస
మ్ । తతో గాం కపిలాం దద్యాత్పూజయేద్విధివద్గురుమితి ॥ కార్తికపౌర్ణమా
సీ పరా గ్రాహ్యా - అమాపౌర్ణమాస్యౌ పరేణేతి దీపికోక్తేః - అత్ర విశేషో హే
మాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ పుణ్యా మహా కార్తికీ స్యాజ్జీవేంద్వోః కృత్తికాసు చ ॥ త

థా ॥ ఆగ్నేయంతుయదాఋక్షంకార్తిక్యాంభవతిక్వచిత్ । మహతీసాతిథిర్జ్ఞేయాస్నానదానేషుచోత్తమా ॥ యదాతుయామ్యంభవతిఋక్షంతస్యాంతిథౌక్వచిత్ । తిథిస్సాపిమహాపుణ్యామునిభిఃపరికీర్తితా ॥ ప్రాజాపత్యంయదాఋక్షంతిథౌతస్యాంనరాధిప । సామహాకార్తికీప్రోక్తాదేవానామపిదుర్లభేతి ॥ పాద్మే ॥ విశాఖాసుయదాభానుఃకృత్తికాసుచచంద్రమాః । సంయోగఃపద్మకోనామ పుష్కరేష్వపిదుర్లభః ॥ పద్మకంపుష్కరే ప్రాప్యకపిలాం యఃప్రయచ్ఛతి । సహత్వాసర్వపాపాని వైష్ణవంలభతేఫలమ్ ॥ యమః ॥ కార్తిక్యాంపుష్కరేస్నాతస్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । మాఘ్యాంస్నాతఃప్రయాగేతుముచ్యతేసర్వకిల్బిషైః ॥ అస్యామేవసాయం కాలేమత్స్యావతారజాతఇత్యుక్తం - పాద్మేకార్తికమాహాత్మ్యే ॥ వరాన్దత్వాయతోవిష్ణుర్మత్స్యరూపీభవేత్తతః । తస్యాందత్తంహుతం జప్తంతదక్షయ్యఫలంస్మృతమితి—అత్రత్రిపురోత్సవఉక్తోభార్గవార్చనదీపికాయాం॥పౌర్ణమాస్యాంతుసంధ్యాయాంకర్తవ్యస్త్రిపురోత్సవః । దద్యాదనేనమంత్రేణ ప్రదీపాంశ్చసురాలయే ॥ కీటాఃపతంగామశకాశ్చవృక్షా జలేస్థలేయేవిచరంతిజీవాః । దృష్ట్వాప్రదీపంనచజన్మభాగినోభవంతినిత్యం శ్వపచాహివిప్రాః ॥ అత్రవృషోత్సర్గోతిప్రశస్తః-తదుక్తంమాత్స్యే ॥ కార్తిక్యాం యోవృషోత్సర్గంకృత్వానక్తంసమాచరేత్ । శైవంపదమవాప్నోతిశివవ్రతమిదంస్మృతమితి॥అత్రకార్తికేయదర్శనముక్తంకాశీఖండే॥ కార్తిక్యాంకృత్తికాయోగేయఃకుర్యాత్స్వామిదర్శనమ్ । సప్తజన్మభవేద్విప్రోధనాఢ్యోవేదపారగః ॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, కార్తికమాసనిర్ణయః—వృశ్చికేపూర్వా షోడశఘటికాఃపుణ్యాః శేషంప్రాగ్వత్—మార్గశీర్షకృష్ణాష్టమీ కాలాష్టమీ - సాచరాత్రి వ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ మార్గశీర్షాసితాష్టమ్యాం కాలభైరవసన్నిధౌ । ఉపోష్యజాగరం కుర్వన్ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ ఇతి - కాశీఖండాత్ - రాత్రివ్రతత్వావగతేః ॥ రుద్రవ్రతేషుసర్వేషుకర్తవ్యాసమ్ముఖీతిథిరితిబ్రహ్మవైవర్తాచ్చ- దినద్వయేంశతోరాత్రివ్యాప్తావుత్తరైవ- భైరవోత్పత్తేఃప్రదోషకాలీనత్వాదితి కేచిత్ - తన్న, శివరహస్యేమధ్యాహ్నేభైరవోత్పత్తేశ్శ్రవణాత్- తథా చతత్రైవ ॥ నిత్యయాత్రాదికంకృత్వామధ్యాహ్నేసంస్థితే రవావిత్యుపక్రమ్య - బ్రహ్మణారుద్రదేవజ్ఞాతేఉక్తం॥ తదోగ్రరూపాదభవద్యస్మాత్తస్మాత్ కాలభైరవః । ఆవిరాసీత్తదాలోకాన్భీషయన్నఖిలానపీతి ॥ అత్రోపవాసఏవప్రధానమిత్యుక్తంతత్రైవ ॥ ఉపోషణాస్యాంగభూత మర్ఘ్యదానమిహాః

స్మృతమ్ । తథాజాగరణంరాత్రౌపూజాయామచతుష్టయే ॥ సంధ్యాయా
మపిపూజైవోక్తా తేన - మధ్యాహ్నవ్యాపినీయుక్తాదినద్వయేంశతః సంపూ
ర్ణాయాంవాతద్వ్యాప్తౌపూర్వైవపూర్వోక్తవచనాత్ - పారణాతుప్రా
తరేవ॥యామత్రయోర్ధ్వగామిన్యాంప్రాతరేవహిపారణేతివచనాత్ - అత్ర
చకాలభైరవపూజోక్తా త్రిస్థలీసేతౌ॥కృత్వాచవివిధాంపూజాంమహాసంభా
రవిస్తరైః॥నరోమార్గాసితాష్టమ్యాంవార్షికంవిఘ్నముత్సృజేత్॥ తథా॥ తీ
ర్థేకాలోదకేస్నాత్వాకృత్వాతర్పణమత్వరః॥ విలోక్యకాలరాజానంనిరయా
దుద్ధరేత్పితౄనితి-ఇయంచకార్తిక్యనంతరాగా చాంద్రాభిప్రాయేణ——
మార్గశీర్షశుక్లపంచమ్యాంనాగపూజోక్తా - హేమాద్రౌస్కాందే॥ శుక్లా
మార్గశిరేపుణ్యాశ్రావణేయాచపంచమీ । స్నానదానైర్బహుఫలా నాగలోక
ప్రదాయినీతి ॥ ఇయంనాగపూజాయాంషష్ఠీయుతైవగ్రాహ్యా- పంచమీనా
గపూజాయాంకార్యాషష్ఠీసమన్వితా । తస్యాంతుతుషితానాగ ఇతరా సచ
తుర్థికేతి ॥ మదనరత్నేవచనాత్——మార్గశీర్షశుక్లషష్ఠీచంపాషష్ఠీతి-మహా
రాష్ట్రేషుప్రసిద్ధా-సోత్తరయుతాగ్రాహ్యా ॥ షణ్మున్యోరితియుగ్మవాక్యా
త్ ॥ పూర్వాహ్ణేదైవికంకుర్యాదితివచనాదస్యచదైవకర్మత్వాత్ ఇయమేవ
యోగవిశేషేణచంపేత్యుచ్యతే- తదుక్తంబ్రహ్మాండపురాణే-మల్లారిమాహా
త్మ్యే ॥ మార్గేభాద్రపదేశుక్లాషష్ఠీవైధృతిసంయుతా । రవివారేణసంయు
క్తాసాచంపేతీహ కీర్తితేతి ॥ విశాఖాభౌమయోగేన సాచంపేతీ హ
కీర్తితేతి మదనరత్నేపాఠః ॥ మార్గశీర్షేమలేపక్షే షష్ఠ్యాంవారేంశుమా
లినః । శతతారాగతేచంద్రే లింగంస్యాద్దృష్టి గోచరమితి ॥ ఇయంచ
యోగవశేనపూర్వా పరావాకార్యా - చంపాషష్ఠీసప్తమీయుతేతి దివో
దాసః——ఇయమేవస్కందషష్ఠీ - సాపూర్వయుతా ॥ కృష్ణాష్టమీస్కం
దషష్ఠీశివరాత్రిశ్చతుర్దశీ । ఏతాఃపూర్వయుతాఃకార్యాస్తిథ్యంతే పారణం
భవేదితి భృగూక్తేః - పరేహ్నిరాత్రౌవా ద్వయోర్మధ్యే పారణాసం
భవేఇదం - అన్యథోత్తరైవేతిదివోదాసః - అబ్దపర్యంతంషష్ఠీషు॥ సేనావి
దారకస్కందమహాసేనమహాబల । రుద్రోమాగ్నిజషడ్వక్త్ర గంగాగర్భన
మోస్తుతే॥ ఇతి-రాజతంస్కందంసంపూజ్యవిప్రాయదద్యాదితిదివోదాసః॥
మార్గశీర్షశుక్లచతుర్దశ్యాంపిశాచవిమోచనీతీర్థేశ్రాద్ధం - త్రిస్థలీసేతౌభట్టచ
రణైరుక్తం - తస్యప్రాప్తపైశాచ్యస్యపిత్రాదేర్యద్దేశ్యకత్వే పార్వణత్వాద
పరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా - అజ్ఞాతనామపిశాచాద్యుద్దేశ్యకత్వే త్వేకోద్దిష్ట

త్వాత్ - మధ్యాహ్నవ్యాపినీతికులధర్మవ్రతాదౌతూత్తరైవ - చైత్రనభోగతే
తరసితాస్యాదూర్ధ్వమితిదీపికోక్తేః — మార్గశీర్షపౌర్ణమాస్యాం దత్తాత్రే
యోత్పత్తిః - తదుక్తంస్కాందే - సహ్యాద్రిఖండే॥ మార్గశీర్షేతథామాసిదశ
మేహ్నిసునిర్మలే। మృగశీర్షయుతేపౌర్ణమాస్యాంయజ్ఞస్యవాసరే॥ జనయా
మాసదేదీప్యమానంపుత్రంసతీశుభమ్। తంవిష్ణుమాగతంజ్ఞాత్వా అత్రిర్నా
మాకరోత్స్వయమ్॥ దత్తవాన్స్వస్యపుత్రత్వాద్దత్తాత్రేయ ఇతీశ్వరఇతి॥
ఇయంప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యేతివృద్ధాః- మార్గశీర్షపౌర్ణిమాసంతరాష్టమీ
అష్టకా - ఏవంపౌషాదిమాసత్రయేపిహేమంతశిశిరయోశ్చతుర్ణామపరప
క్షాణామష్టమీష్వష్టకా - ఏకస్యాం వేత్యాశ్వలాయనోక్తేః॥ ఏకస్యామష్ట
మ్యాంవైకాష్టేతిహారదత్తః - క్వచిత్పంచమ్యప్యుక్తా॥ ప్రోష్ఠపద్యష్టకాభూ
యఃపిత్ర్యలోకేభవిష్యతీతిపాద్మవచనాత్ - తత్పూర్వసప్తమీషుపూర్వేద్యుః
తత్పరనవమీష్వన్వష్టకాసుచశ్రాద్ధముక్తం- కాలాదర్శే॥ మార్గశీర్షేచపౌషే
చమాఘేప్రోష్ఠేచఫాల్గునే। కృష్ణపక్షేచపూర్వేద్యురన్వష్టక్యంతథాష్ట
కాఇతి॥ యత్తువిష్ణుః॥ అమావాస్యాస్తిస్రోష్టకాస్తిస్రోన్వష్టకాఇతి-య
చ్చకౌర్మే॥ అమావాస్యాష్టకాస్తిస్రఃపౌషమాసాదిషుత్రిష్వితి- తచ్చతుర్థ్యా
మనావశ్యకత్వార్థం॥ యాచాస్యాన్యాచతుర్థీస్యాత్తాంచకుర్యాత్ప్రయత్నత
ఇతివాయుబ్రహ్మాండపురాణాత్॥ శ్రాద్ధమేతేష్వకుర్వాణోనరకంప్రతిప
ద్యతఇతివిష్ణూక్తేరితి శూలపాణిః - శాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతితత్త్వం - వా
యుబ్రహ్మాండయోః॥ ఆద్యాపూపైస్సదాకార్యా మాంసైరన్యాసదాభవే
త్। శాకైఃకార్యాతృతీయాస్యాదేషద్రవ్యగతోవిధిః॥ పౌషాదిక్రమః - అ
న్వష్టకాతుప్రాగేవనిర్ణీతా - తత్రాష్టక్యపరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥ అథా
చ్ఛాదనపర్యంతంశ్రాద్ధంపార్వణవద్భవేదిత్యాశ్వలాయనకారికోక్తేరపరా
హ్ణకాలత్వాచ్చపార్వణస్య - పూర్వేద్యురష్టకాశ్రాద్ధయోస్తుఅష్టన్యాయబో
ధేననిర్ణయః - అతఏవసూత్రం॥ పూర్వేద్యుఃపితృభ్యోదద్యాత్, అపరేద్యుర
న్వష్టక్యమితిచ - అత్రకామకాలౌవిశ్వేదేవావిష్టిశ్రాద్ధే క్రతుదక్షావష్టమ్యాం
కామకాలావితిసాయణీయేశంఖోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధాకరణప్రాయశ్చిత్తము
క్తమృగ్విధానే॥ ఏభిర్ద్యుభిర్జపేన్మంత్రంశతవారంతుతద్దినే। అన్వష్టక్యంయ
దాన్యూనంసంపూర్ణంయాతిసర్వథేతి॥ అశక్తౌత్వాశ్వలాయనః॥ అథశ్వోభూ
తేష్టకాఃపశునాస్థాలీపాకేనచాన్యసదుపహారంయథాసమాహారేదగ్నినావాక
క్షముపోష్యదేవామేష్టకేతినత్వేవానష్టకస్స్యాదితి - మార్గశీర్షాదిషుమలమా

సేసతితత్రాష్టకానకార్యా - చతుర్థ్యామితి గ్రహణాదిత్యుక్తం నారాయణవృత్తౌ - తథా కాత్యాయనగృహ్యేఽపి॥ మహాలయాష్టకాశ్రాద్ధోపాకర్మాద్యపి కర్మయత్। స్పష్టమాసవిశేషాఖ్యావిహితం వర్జయేన్మలేఇతి॥ మార్గాదిరవివారేషు కామ్యం వ్రతముక్తం హేమాద్రౌ - తత్రభవిష్యోత్తరే సంగ్రహే సౌరధర్మే॥ పత్రత్రితయంతులస్యాస్త్రిపలంఘృతం మార్గశీర్షాదిభక్ష్యం ముష్టీనాం త్రిస్త్రిలానాం త్రిఫలపథితథాదుగ్ధకం గోమయంచ। త్రితయంతోయాంజలీనాం త్రిమరిచకమథో త్రీణిపలాన్యుక్తవస్త్వర్గోమూత్రం శర్కరాగంధవిరితి విధినా భానువారేక్రమేణేతి॥ ఇతి కాలనిర్ణయసింధౌ, మార్గశీర్షమాస నిర్ణయః—

ధనుస్సంక్రమే పరాః షోడశఘటికాః పుణ్యాః - అన్యత్ప్రాగ్వత్ - అత్రోత్సర్జన నిర్ణయ ఉపాకర్మప్రసంగాత్ప్రాగేవోక్తః - కల్పతరౌ భవిష్యే॥ పౌషే మాసి యదా దేవి శుక్లాష్టమ్యాం బుధో భవేత్। తస్యాం స్నానం జపో హోమస్తర్పణం విప్రభోజనమ్॥ మత్ప్రీతయే కృతం దేవి శతసాహస్రికం భవేత్॥ అత్రైవ రోహిణ్యార్ద్రాయోగే పుణ్యతమత్వం, తత్రైవ జ్ఞేయం — పౌషశుక్లైకాదశ్యాం మన్వాది - సా చోక్తా ప్రాక్ - పౌషపౌర్ణమాసంతరాస్తిస్రోఽష్టకా ఇత్యుక్తం ప్రాక్ - పౌషామావాస్యాయాం అర్ధోదయోయోగవిశేషః - తదుక్తం మదనరత్నే మహాభారతే॥ అమార్కపాతశ్రవణైర్యుక్తా చేత్పుష్యమాఘయోః। అర్ధోదయస్స విజ్ఞేయః కోటిసూర్యగ్రహైస్సమ ఇతి - పుష్యమాఘయోర్మధ్యవర్తినీ పౌషీ పౌర్ణమాస్యుత్తరామావాస్యేత్యర్థ ఇతి భట్టాః - మదనరత్నే పుష్యస్య చ మాఘస్య చేత్యర్థ ఉక్తః - తన్న హేమాద్రివిరోధాత్ - తత్రహిమాఘ ఏవోక్తః - తథా॥ దివైవయోగశ్శస్తోయం నతు రాత్రౌ కదాచనేతి ఇదమర్ధమస్యాం నిబంధేష్వభావాన్నిర్ణయామృతమాత్రోక్తేర్నిర్మూలమేవ- తేన హేమాద్ర్యాదిమతే రాత్రావర్ధోదయో భవత్యేవ - కేచిత్తు కించిదూనోఽమహోదయ ఇత్యాహుస్తన్నిర్మూలం - హేమాద్రౌ మదనరత్నే చ స్కాందే॥ మాఘామాయాం వ్యతీపాతే ఆదిత్యే విష్ణుదైవతే। అర్ధోదయం తద్విత్యాహుస్సహస్రార్కగ్రహైస్సమమ్॥ తత్రైవ॥ మాఘమాసే కృష్ణపక్షే పంచదశ్యాం రవేర్దినే। నైషవేన తు యుక్తా వ్యతీపాతేన సుదుర్లభే॥ వ్రతం కుర్యాదిత్యగ్రే౽న్వయః-తత్రైవ॥ బ్రహ్మావిష్ణుమహేశానాం సౌవర్ణీః పలసంఖ్యయా॥ ప్రతిమాస్తు ప్రకర్తవ్యాస్తదర్ధేనాపి జోత్తమ॥ సార్ధం శతత్రయం శంభోర్ద్రోణానాం తిలపర్వతః। కర్తవ్యా పర్వతౌ విష్ణురుద్రయోః పూర్వసంఖ్యయా॥ శంభురత్రబ్రహ్మా॥ శయ్యాత్రయం తతః కుర్యాదుపస్క-

రసమన్వితమ్॥ తిలైర్హోమంకృత్వాప్రతిమాందద్యాదిత్యుక్తం- స్కాందే ॥ అ
ర్ధోదయేతుసంప్రాప్తేసర్వంగంగాసమంజలమ్ । శుద్ధాత్మానోద్విజాస్సర్వే
భవేయుర్బ్రహ్మసమ్మితాః ॥ యత్కించిద్దీయతేదానంతద్దానం మేరుసన్ని
భమితి ॥ అత్రదానవిశేషోనిర్ణయామృతేస్కాందే ॥ చతుష్షష్టిపలంముఖ్యమ
మత్రంతత్రకారయేత్ । చత్వారింశత్పలంవాథపంచవింశతిరేవవా॥ అమత్రం
పాత్రం- తచ్చకాంస్యమయమిత్యుక్తంతత్రైవ॥ ఏవంసుఘటితంకార్యంకాం
స్యభాజనముత్తమమితి ॥ తథా ॥ నిధాయపాయసంతత్రపద్మమష్టదళంలిఖే
త్। పద్మస్యకర్ణికాయాంతుకర్షమాత్రంసువర్ణకమ్॥ తదభావేతదర్ధంవాతద
ర్ధంవాపికారయేత్ । భూమౌతుతండులైశ్శుద్ధైః కృత్వాష్టదళముత్తమమ్॥
అమత్రంస్థాపయేత్తత్రబ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్ । తేషాంపూజాతతఃకార్యా
శ్వేతమాల్యైస్సుశోభనైః । వస్త్రాదిభిరలంకృత్యబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ ॥
మంత్రస్తు ॥ సువర్ణపాయసామత్రం యస్మాదేతత్త్రయీమయమ్ । ఆపత్తే
స్తారకయస్మాత్తద్గృహాణద్విజోత్తమ ॥ సముద్రమేఖలంపృథ్వీంసమ్యగ్దాతుశ్చ
యత్ఫలమ్ । తత్ఫలంలభతేమర్త్యఃకృత్వైదందానముత్తమమితి ॥ ఇతికాలని
ర్ణయసింధౌ,పౌషమాసనిర్ణయః—అథమాఘస్నానం- తత్రవిష్ణుః ॥ తులా
మకరమేషేషుప్రాతస్స్నాయీసదాభవేత్ । హవిష్యంబ్రహ్మచర్యంచమా
ఘస్నానేమహాఫలమితిసౌరమాసఉక్తః - బ్రాహ్మేతుసావనఉక్తః ॥ ఏకా
దశ్యాంశుక్లపక్షేపౌషమాసేసమారభేత్ । ద్వాదశ్యాంపౌర్ణమాస్యాంవా
శుక్లపక్షేసమాపనమితి ॥ పాద్మేపి ॥ పుష్యస్యైకాదశీంశుక్లామారభ్యస్థండి
లేశయః ॥ మాసమాత్రంనిరాహారస్త్రికాలంస్నానమాచరేత్ । త్రికాలమ
ర్చయేద్విష్ణుం త్యక్తభోగోజితేంద్రియః ॥ మాఘస్యైకాదశీం శుక్లాంయావ
ద్ద్వాదశ్యానరోత్తమేతి ॥ త్రికాలస్నానం మాసోపవాసవిషయం - నిరాహార
ఇత్యుక్తేః-పృథ్వీచంద్రోదయేప్యన్యథోక్తం - విష్ణుః ॥ దర్శేవాపౌర్ణమాసీం
వాప్రారభ్యస్నానమాచరేత్। పుణ్యాన్యహానిత్రింశత్తుమకరస్థేదివాకరఇతి॥
అత్రదర్శమితిశుక్లాదిముఖ్యంచాంద్రాభిప్రాయేణ- అయంతుపక్షోనేదానీం
ప్రచరతి - అత్రాధికారిణోభవిష్యే ॥ బ్రహ్మచారీగృహస్థోవావానప్రస్థో
థభిక్షుకః । బాలవృద్ధయువానశ్చనరనారీనపుంసకాః ॥ స్నాత్వామాఘేశు
భేతీర్థేప్రాప్నువంతీప్సితంఫలమ్ ॥ పాద్మే ॥ సర్వేధికారిణోహ్యత్రవిష్ణుభక్తా
యథానృప ॥ బ్రాహ్మే ॥ ఉష్ణోదకేనవాస్నానమశక్యసతికుర్వతే । దృఢేషు

సర్వగాత్రేషుఉష్ణోదంనవిశిష్యతే॥ వైష్ణవామృతే గౌడనిబంధేచస్కాందే॥ పౌష్యాంతుసమతీతాయాంయావద్భవతిపూర్ణిమా । మాఘమాసస్యతావద్ధిపూజావిష్ణోర్విధీయతే॥ పితౄణాందేవతానాంచమూలకంనైవదాపయేత్ । బ్రాహ్మణోమూలకంభుక్త్వాచరేచ్చాంద్రాయణంవ్రతమ్ ॥ అన్యథాయాతినరకంపుత్రవిట్శూద్రఏవచ । వర్జనీయంప్రయత్నేన మూలకంమదిరోపమమ్ ॥ యదాతుమాఘోమలమాసోభవతి తదాకామ్యానాం తత్రసమాప్తినిషేధాన్మాసద్వయేస్నానం తన్నియమాశ్చ కార్యాః - మాసోపవాసచాంద్రాయణాదితుమలమాసఏవసమాపయేత్-తదుక్తందీపికాయాం,నియతత్రింశద్దినత్వాచ్ఛుభేమాస్యారభ్యసమాపయేత్ - మలినమాసోపవాసవ్రతమితి - మాసోపవాసపదంచాంద్రాయణాదేరుపలక్షణం - స్నానారంభేచమంత్రోవిష్ణునోక్తః॥ తత్రచోత్థాయనియమంగృహ్ణీయాద్విధిపూర్వకమ్। మాఘమాసమిమంపూర్ణంస్నాస్యేహందేవమాధవ ॥ తీర్థస్యాస్యజలేనిత్యమితిసంకల్ప్యచేతసీతి ॥ స్నాస్యేహంమంత్రశ్చపాద్మే ॥ దుఃఖదారిద్ర్యనాశాయ శ్రీవిష్ణోస్తోషణాయచ । ప్రాతఃస్నానంకరోమ్యద్యమాఘేపాపవినాశనమ్॥ మకరస్థేరవౌమాఘేగోవిందాచ్యుతమాధవ । స్నానేనానేనమేదేవయథోక్తఫలదోభవ ॥ ఇమంమంత్రంసముచ్చార్యస్నాయాన్మౌనసమన్వితఇతి ॥ ప్రత్యహంసూర్యార్ఘ్యం - మంత్రస్తుపృథ్వీచంద్రోదయేపాద్మే ॥ సవిత్రేప్రసవిత్రేచపరంధామజలేమమ । త్వత్తేజసాపరిభ్రష్టంపాపంయాతుసహస్రధేతి ॥ స్నానకాలశ్చసూర్యోదయఃత్రిస్థలీసేతౌ ॥ మకరస్థేరవౌ యోహినస్నాత్యభ్యుదితేరవావితి॥ మాఘమాసేరటంత్యాపఃకించిదభ్యుదితేరవావితిచ ॥ పాద్మవచనాత్ ॥ సంప్రాప్తేమాఘమాసేతుతపస్విజనవల్లభే । క్రోశంతిసర్వవారీణిసముద్యచ్ఛతిభాస్కరే॥ పునీమస్సర్వపాపానిత్రివిధానినసంశయఇతి। నారదీయోక్తేః॥ యోమాఘమాస్యుషసిసూర్యకరాభితప్తేస్నానంసమాచరతిచారునదీప్రవాహే । ఉద్ధృత్యసప్తపురుషాన్పితృమాతృవంశ్యాన్స్వర్గంప్రయాత్యమరదేహధరోనరోసావితి భవిష్యోత్తరవచనాచ్చ॥ బ్రాహ్మేస్వరుణోదయఉక్తః ॥ అరుణోదయేతుసంప్రాప్తేస్నానకాలేవిచక్షణః । మాధవాంఘ్రియుగంధ్యాయన్ యస్స్నాతిసురపూజితఇతి ॥ తథా ॥ అరుణోదయమారభ్యప్రాప్తఃకాలావధిప్రభో । మాఘస్నానవతాంపుణ్యంక్రమాత్తాప్రవధారణా ॥ ఉత్తమంతుసనక్షత్రంమధ్యమంలుప్తతారకమ్ । సవితర్యుదితేభూపతతోహీనంప్రకీర్తితమితి ॥ తేనాత్రశక్త్యపేక్షయావ్యవస్థా - ఇ

దంచస్నానంప్రయాగేతిప్రశస్తం ॥ కాశ్యాశ్శతగుణంప్రోక్తంగంగాయము
నసంగమే । సహస్రగుణితాసాపిభవేత్పశ్చిమవాహినీ ॥ పశ్చిమాభిముఖీగం
గాకాళింద్యాసహసంగతా । హంతికల్పకృతంపాపంసామాఘేనృపదుర్లభే
త్యాదిపాద్మాదివచోభ్యః - విస్తరస్తుమత్పితామహకృతప్రయాగసేతౌజ్ఞే
యః - బ్రాహ్మే ॥ యత్రకుత్రాపియోమాఘేప్రయాగస్మరణాన్వితః ॥ క
రోతిమజ్జనంతీర్థేసలభేద్గాంగమజ్జనమ్ ॥ తథా,సముద్రేప్యతిప్రశస్తం - త
దుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయేప్రభాసఖండే ॥ మాఘేమాసిచయస్స్నాయా[illegible]ని
రంతర్యేణభావతః । పౌండరీకఫలం[illegible]దివసేదివసేభవేత్ ॥ మాఘస్నా
నంకామ్యమేవేతిభట్టాః - విష్ణ్వాదివాక్యేసదావశ్యశబ్దాన్నిత్యత్వాగతేర్ని
త్యకామ్యమితితుయుక్తం - మాసపర్యంతం స్నానాసంభవేతుత్ర్యహమేకా
హంవాస్నాయాత్ ॥ మహామాఘీంపురస్కృత్యసస్నాతత్రదినత్రయమితిలిం
గాత్ ॥ అస్మిన్యోగేత్వశక్తోపిస్నాయాదపిదినత్రయమ్ । ప్రయాగేమాఘమా
సేతుత్ర్యహంస్నాతస్యయత్ఫలమ్ ॥ నాశ్వమేధసహస్రేణతత్ఫలంలభతేభు
వీతిపాద్మాదివచనాత్ — అత్రమకరసంక్రమోరథసప్తమీ - మాఘీత్ర్యహ
మిత్యేకే - మాఘశుక్లదశమ్యాదీత్యన్యే- మకరాద్యత్ర్యహమిత్యపరే- మాఘ
మాసాద్యత్ర్యహమితికేచిత్ - త్రయోదశ్యాదీతిబహవః ॥ మహామాఘీంపు
రస్కృత్యసస్నాతత్రదినత్రయమితిపాద్మోక్తేః - ఏతస్యార్థవాదత్వాద్యత్కిం
చిద్దినత్రయమితిభట్టాః - తత్త్వంతుసందిగ్ధేషువాక్యశేషాదితిన్యాయాత్త్రి
యోదశ్యాద్యేవేతి - ప్రయాగం వినాపిపాద్మే ॥ అస్మిన్యోగేత్వశక్తోపిస్నా
యాదపిదినత్రయమితి - మాఘస్నానేనియమాస్తునారదీయే ॥ నవహ్నింసే
వయేత్స్నాతోహ్యస్నాతోపివరాననే । హోమార్థంసేవయేద్వహ్నింశీతా
ర్థంనకదాచన ॥ అహన్యహనిదాతవ్యాస్తిలాశ్శర్కరయాన్వితాః । విభాగ
స్తుతిలానాంహిచతుర్థశ్శర్కరాన్వితః ॥ అనభ్యంగీవరారోహేసర్వమాసంన
యేద్వ్రతీ ॥ తథా ॥ అప్రావృతశరీరస్తుయఃకష్టంస్నానమాచరేత్ । పదే
పదేశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నోతిమానవః ॥ తథా ॥ శంఖచక్రధరందేవంమా
ధవంనామపూజయేత్ । వహ్నింహుత్వావిధానేనతతస్త్వేకాశనోభవేత్ ॥
భూశయ్యాబ్రహ్మచర్యేణ శక్తస్స్నానం సమాచరేత్ । అశక్తోబ్రహ్మచ
ర్యాదౌస్వేచ్ఛాసర్వత్రకథ్యతే ॥ తథా ॥ తిలస్నాయీతిలోద్వర్తీతిలహోమీ
తిలోదకీ । తిలభుక్తిలదాతాచషట్తిలాఃపాపనాశనాఃఇతి ॥ ప్రయాగాసంభ
వే-కాశ్యాందశాశ్వమేధోత్తరస్థప్రయాగతీర్థేస్నానముక్తం-కాశీఖండే ॥ కా

శ్యద్భవేత్ప్రయాగేయేతపసి స్నాంతిమానవాః । దశాశ్వమేధజనితంఫలంతేషాంభవేద్ధ్రువమితి ॥ స్నానోత్తరంమదనపారిజాతేవిష్ణుః ॥ కాష్ఠమౌనాస్నమస్కృత్యపూజయేత్పురుషోత్తమమ్ । అవశ్యమేవకర్తవ్యంమాఘస్నానమితి శ్రుతిః ॥ భవిష్యే ॥ తైలమామలకాశ్చైవతీర్థేదేయాస్తునిత్యశః। తతఃప్రజ్వాలయేద్వహ్నింసేవనార్థేద్విజన్మనామ్ ॥ ఏవంస్నానావసానేతు భోజ్యందేయమవారితమ్। భోజయేద్ద్విజదాంపత్యంభూషయేద్వస్త్రభూషణైః ॥ కంబళాజినరత్నానివాసాంసివివిధానిచ । చోళకానిచదేయానిప్రచ్ఛాదనపటాస్తథా ॥ ఉపానహౌతథాగుప్తమోచకౌపాపమోచకౌ । అనేనవిధినాదద్యాన్మాధవప్రీయతామితి ॥ పాద్మే ॥ భూమౌశయీతహోతవ్యమాజ్యంతిలసమన్వితమ్ ॥ తథా ॥ అన్నంచైవయథాశక్త్యాదేయంమాఘేనరాధిప । సువర్ణరక్తికామాత్రందద్యాద్విజపతేతథా ॥ మాఘాంతేతువిశేషోనారదీయే ॥ మాఘావసానేసుభగేషడ్రసంభోజనంస్మృతమ్ । సూర్యోమేప్రీయతాందేవోవిష్ణుమూర్తిర్నిరంజనః ॥ దంపత్యోర్వాససీసూక్ష్మేసప్తధాన్యసమన్వితే । త్రింశత్తుమోదకాదేయాశ్శర్కరాతిలసంయుతా ఇతి ॥ అత్ర॥ ఏకాదశీవిధానేనవ్రతస్యోద్యాపనంతథేతిపాద్మవచనాత్ - పూర్వేహ్నిఉపవాసపూజనాదికృత్వాపరేహ్ని తిలచర్వాజ్యైరష్టోత్తరశతం హోమంకృత్వా,సవిత్రేప్రసవిత్రే చేతిపూర్వోక్తంమంత్రముక్త్వా ॥ దివాకరజగన్నాథప్రభాకరనమోస్తుతే॥ పరిపూర్ణంకురుష్వేహమాఘస్నానముషఃపతే ॥ ఇతి సమాపయేదితిసంక్షేపః- మకరసంక్రాంతౌహేమాద్రిమతేపరతశ్చత్వారింశద్ఘటికాఃపుణ్యాః ॥ త్రింశత్కర్కాటకేనాడ్యో మకరేతుదశాధికాఇతిబ్రహ్మవైవర్తాత్ - మాధవమతేతువింశతిః ॥ త్రింశత్కర్కాటకేపూర్వామకరేవింశతిఃపరేతివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః - యదాతుసూర్యాస్తాత్పూర్వంసంక్రాంతిర్భవతి - తదోభయమతేపూర్వఏవపుణ్యకాలః- రాత్రౌతుప్రదోషేనిశీథేవా మకరసంక్రమే మాధవమతేద్వితీయదినఏవ పుణ్యం ॥ యద్యస్తమయవేళాయాంమకరంయాతిభాస్కరః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవాస్నానందానంపరేహనీతివృద్ధగార్గ్యవచనాత్ ॥ అస్తమయాత్ప్రదోషః - ప్రదోషేపూర్వరాత్రే ॥ కార్ముకంతుపరిత్యజ్యఝషం సంక్రమతేరవిః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవాస్నానందానంపరేహనీతిభవిష్యోక్తేశ్చ ॥ తదాభోగఃపరేహనీతిహేమాద్రౌపాఠః - కాలాదర్శనిర్ణయామృతమదనపారిజాతాదయో ప్యేవమాహుః - దాక్షిణాత్యాశ్చైతదేవాద్రియంతే - యత్తుహేమాద్రిణాద్యోవా

శబ్దోయథార్థే - ద్వితీయస్తథార్థే - యథాప్రదోషేపూర్వేద్యుస్తథార్ధ
రాత్రేపరేహ్నీత్యుక్తం - తస్మైనమోస్తు- తేనపరేహ్నిపుణ్యంవక్తుంప్రదో
షేఇతి - దినద్వయేపుణ్యనిరాసార్థంఅర్ధరాత్రగ్రహణం - హేమాద్రిస్మృ
త్యర్థసారానంతభట్టాదిమతేతు నిశీథాత్పూర్వే పశ్చాచ్చసంక్రాంతౌపూర్వ
దినేపరదినేవాపుణ్యం ॥ ధనుర్మీనావతిక్రమ్య కన్యాంచమిథునంతథా । పూ
ర్వాపరవిభాగేనరాత్రౌసంక్రమణంయదా ॥ దినాంతేపంచనాడ్యస్తుతదాపు
ణ్యతమాఃస్మృతాః। ఉదయేపితథాపంచదైవేపిత్ర్యేచకర్మణీతిస్కాందవ
చనాత్ - పూర్వాపరవిభాగేనేతిమకరకర్కభిన్నవిషయం - పూర్వోక్తవ
చోవిరోధాదితిమదనరత్నేఉక్తం ॥ షడశీతిముఖేతీతేఅతీతేచోత్తరాయణే॥
ఇత్యాదివిరోధాచ్చ- తేనపూర్వైకవాక్యతయాయమర్థః - రాత్రౌపూర్వభా
గేమకరసంక్రమేపరేహ్నిఉదయేపంచనాడ్యఃపుణ్యాః - రాత్ర్యపరభాగే
కర్కసంక్రమే పూర్వదినాంతేపంచనాడ్యఇతి - ఏవంసర్వేషామవిరోధః- మ
కరేసామాన్యేనపరదినేపుణ్యత్వేపి పుణ్యాతిశయార్థమిదం - యత్తుదేవలయ
జ్ఞపార్శ్వే ॥ ఆసన్నేసంక్రమంపుణ్యందినార్ధంస్నానదానయోః । రాత్రౌ
సంక్రమణేభానోర్విషువత్యయనేదినేతి ॥ అత్రమాధవః - అయనేవాజాతే
తదర్ధంపుణ్యం-కర్కే-పూర్వంమకరేంత్యం - ఏతన్మధ్యందినాయనపరమితిహే
మాద్రిస్తు - రాత్రౌవిషువత్యాసన్నదినార్ధంపుణ్యంఅయనేత్వాసన్నదినంపు
ణ్యం-దినేఇతిపాఠే ఉభయత్రదినార్ధంపుణ్య మిత్యాహ-ఏతదేవోక్తందీపికా
యాం-అథాయనమథఃపశ్చాన్నిశీథాద్భవేద్యద్యాసన్నమహస్తదర్ధమథవా
పుణ్యమితి - తత్త్వంతుఆసన్నసంక్రమమిత్యస్యవిషువత్యయనాన్వయః - అయ
నేరాత్రౌసతిదినేపుణ్యం కస్మిన్నిత్యపేక్షాయాం కర్కేపూర్వేహ్నిమకరేప
రేహ్నిఇతి- వాక్యాంతరవశాదర్థఉచ్యమానేనకోపివిరోధః-యత్త్వనంత
భట్టః ॥ అథసంక్రమణంభానోర్నిశీథాత్ప్రాగ్యదాభవేత్ । అయనంవి
షువంతత్రప్రాగ్దినాంతిమనాడికాః ॥ పంచపుణ్యతమాఃపశ్చాన్నిశీథాచ్చేద్భ
వేత్తథా । ఆద్యాపరదినస్యాపితద్వదిత్యేషనిర్ణయఇతి - అపరార్కేప్యేవం॥
అస్తంగతేయదాసూర్యే ఝషంయాతిదివాకరః । ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవా
తదాపుణ్యందినద్వయమితిబౌధాయనవచనాద్దినద్వయంవాపుణ్యకాలః - త
దాపుణ్యందినాంతరమితిమదనరత్నేపాఠః - గుర్జరప్రాచ్యోదీచ్యాస్త్విదమే
వాద్రియంతే- అత్రాపిపూర్వవద్వ్యాఖ్యేయమ్ - తిథితత్త్వాదయోగౌడగ్రం
థాస్తుప్రదోషార్ధరాత్రిభిన్నేరాత్రేః పూర్వభాగేపూర్వదినేపరభాగేపర

రదినేపుణ్యమన్యసంక్రాంతివత్ - విశిష్యతయోర్నిర్దేశాత్ - ప్రదోషశ్చ ॥ ప్రదోషోస్తమయాదూర్ధ్వంఘటికాద్వయమిష్యతే॥ ఇతివత్సోక్త ఇత్యాహుః- తన్న, అస్తంగతఇతి ప్రతయవైయర్థ్యాపత్తేః- అతఃప్రదోషపదేనతద్భిన్నైవ రాత్రిరుచ్యతే—అతఏవయావన్నోదయతేరవిరితి వృద్ధగార్గ్యాదిభిర్దక్షిణాయనేపూర్వరాత్రౌసంక్రమేపూర్వదినముక్తం - వత్సోక్తిరప్యధ్యయనాదిపరా - ఇహతుత్రిముహూర్తఏవప్రదోషః- మకరేదానవిశేషోహేమాద్రౌ స్కాందే ॥ ధేనుంతిలమయీంరాజన్దద్యాద్యస్తూత్తరాయణే । సర్వాన్కామానవాప్నోతివిందతేపరమంసుఖం ॥ విష్ణుధర్మే ॥ ఉత్తరేత్వయనేవిప్ర వస్త్రదానంమహాఫలమ్ । తిలపూర్ణమనడ్వాహందత్వారోగైఃప్రముచ్యతే ఇతి॥శివరహస్యేపి ॥ తస్యాంకృష్ణతిలైస్స్నానం కార్యంచోద్వర్తనంశుభైః । తిలాదేయాశ్చవిప్రేభ్యస్సర్వదైవోత్తరాయణే ॥ తిలతైలేనదీపాశ్చదేయాశ్శివగృహేశుభాః ॥ కల్పతరౌకాళికాపురాణే ॥ హోమంతిలైఃప్రకుర్వీత సర్వదైవోత్తరాయణే । తాన్యోదేవాయవిప్రేభ్యోహాటకేనసమందదేత్ ॥ ఉత్తరాయణమాసాద్యనరఃకస్మాత్సశోచతి॥తథా,మకరేరాత్రావపిశ్రాద్ధాది భవతీత్యుక్తంప్రాక్ - మాఘామాయాం యోగవిశేషోర్ధోదయః ప్రాగేవోక్తః—మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యాంయమతర్పణముక్తం - హేమాద్రౌయమేన ॥ అనర్కాభ్యుదితేకాలేమాఘకృష్ణచతుర్దశీమ్ । స్నాతస్సంతర్ప్యతుయమంసర్వపాపైఃప్రముచ్యతఇతి—మాఘశుక్లచతుర్థీతిలచతుర్థీ - సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతుసక్తవ్రతపరాయణాః। యేత్వాం ఢుండేఽర్చయిష్యంతి తేర్చ్యాస్స్యుస్సురద్రుహామితికాశీఖండాత్ ॥ మాఘమాసేచతుర్థ్యాంతుతస్మిన్కాలేఉపోషితః।అర్చయిత్వాతుయోదేవిజాగరంతత్రకారయేదితి ॥ త్రిస్థలీసేతౌలైంగాచ్చ—ఇయమేవకుందచతుర్థీ - సాప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతు కుందపుష్పైస్సదాశివమ్। సంపూజ్యయోహితఃకాశీం సమాప్నోతిశ్రియంనరఇతి కాలాదర్శేకౌర్మోక్తేః— మాఘశుక్లపంచమీ శ్రీపంచమీ - తదుక్తంహేమాద్రౌ, వారాహే ॥ మాఘశుక్లచతుర్థ్యాంతువరమారాధ్యచశ్రియః । పంచమ్యాంకుందకుసుమైఃపూజాం కుర్యాత్సమృద్ధయే ॥ ఇయంమాధవమతేపూర్వా, హేమాద్రిమతేపరా-చైత్రశుక్లశ్రీపంచమీదివోదాసః- మాఘశుక్లసప్తమీరథసప్తమీ-సాఅరుణోదయవ్యాపినీగ్రాహ్యా ॥ సూర్యగ్రహణతుల్యాతుశుక్లామాఘస్యసప్తమీ ॥ అరుణోదయవేళాయాం తస్యాంస్నానంమహాఫలమితి ॥ చం

ద్రికాయాంవిష్ణువచనాత్॥ అరుణోదయవేళాయాంశుక్లామాఘస్యసప్తమీ। ప్రయాగేయదిలభ్యేత కోటిసూర్యగ్రహైః సమేతివచనాచ్చ - యత్తు దివోదాసీయే॥ అచలాసప్తమీదుర్గాశివరాత్రిర్మహాభరః। ద్వాదశీవత్సపూజాయాంసుఖదాప్రాగ్యుతాసదేతి షష్ఠీయుతత్వముక్తమ్ - తద్యదాపూర్వేహ్నిఘటికాద్వయంషష్ఠీసప్తమీచ పరేద్యుః - క్షయవశారుణోదయాత్ప్రాక్సంసమాప్యతే - తత్పరంజ్ఞేయం - తత్రషష్ఠ్యాంసప్తమీక్షయంప్రవేశ్యారుణోదయేస్నానంకార్యం -మదనరత్నేభవిష్యోత్తరే॥ మాఘేమాసిసితేపక్షేసప్తమీకోటిభాస్కరా। కుర్యాత్స్నానార్ఘ్యదానాభ్యామాయురారోగ్యసంపదః॥ అత్రవిధిర్భవిష్యే॥స్నాత్వాషష్ఠ్యామేకభక్తంసప్తమ్యాం నిశ్చలంజలమ్। రాత్ర్యంతేచాలయేథాస్వందత్వాశిరసిదీపకమ్॥ తథాజలంప్రక్రమ్య॥ నకేనచాల్యతేయావత్తావత్స్నానంసమాచరేత్। సౌవర్ణేరాజతేపాత్రేభక్త్యాలాబుమయేథవా॥ తైలేనవర్తిర్దాతవ్యామహారజనరంజితా॥ మహారజనంకుసుంభం॥ సమాహితమనాభూత్వాదత్వాశిరసిదీపకమ్। భాస్కరంహృదయేధ్యాత్వాఇమంమంత్రముదీరయేత్॥ నమస్తేరుద్రరూపాయరసానాంపతయేనమః। వరుణాయనమస్తేస్తుహరివాసనమోస్తుతే॥ జలేపరిహరేద్దీపంధ్యాత్వాసంతర్ప్యదేవతాఇతి॥ చందనేనలిఖేత్పద్మమష్టపత్రంసకర్ణికమ్। మధ్యేశివంసపత్నీకంప్రణవేనచసంయుతమ్॥ పూర్వాదిదళేషు,రవిభానువివస్వద్భాస్కరసవితృఅర్కసహస్రకిరణసర్వాత్మకాన్ సంపూజ్యగృహంగచ్ఛేదితి - స్నానమంత్రశ్చకాశీఖండే॥ యద్యజ్జన్మకృతంపాపంమయాసప్తసుజన్మసు। తన్మేరోగంచశోకంచమాకరీహంతుసప్తమీ॥ ఏతజ్జన్మకృతంపాపంయచ్చజన్మాంతరార్జితమ్। మనోవాక్కాయజంయచ్చజ్ఞాతాజ్ఞాతేచయేపునః॥ ఇతిసప్తవిధంపాపంస్నానాన్మేసప్తసప్తికే। సప్తవ్యాధిసమాయుక్తంహరమాకరిసప్తమి॥ ఏతన్మంత్రత్రయంజప్త్వాస్నాత్వాపాదోదకేసరః। కేశవాదిత్యమాలోక్యక్షణాన్నిష్కల్మషోభవేత్॥ దివోదాసీయేమదనరత్నేచ - ఇక్షుదండేనజలంచాలయిత్వా సప్తార్కపత్రాణి బదరీపత్రాణిచ శిరసినిధాయపూర్వోక్తైర్మంత్రైస్స్నాత్వాతిలపిష్టమయాపూపైర్హైమంసూర్యంసంపూజ్యవిప్రాయదద్యాత్ - అర్ఘ్యమంత్రోమదనరత్నే॥ సప్తసప్తివహప్రీతసప్తలోకప్రదీపన। సప్తమీసహితోదేవగృహాణార్ఘ్యందివాకర॥ తతః॥ జననీసర్వలోకానాంసప్తమీసప్తసప్తికే। సప్తవ్యాహృతికేదేవినమస్తేసూర్యమండలఇతిప్రార్థయేత్ - సౌరాగమే॥ అర్కపత్రైస్సబదరై

ర్ధూర్వాక్షతసచందనైః । అష్టాంగవిధినాచార్ఘ్యందద్యాదాదిత్యతుష్టయే ॥ అత్రదానవిశేషో మదనరత్నేభవిష్యే ॥ తామ్రపాత్రేయథాశక్త్యామృన్మయేవాథభక్తితః । స్థాపయేత్తిలపిష్టంచసఘృతంసగుడంతథా ॥ కాంచనంతాళకంకృత్వా అశక్తస్తిలపిష్టజమ్ । సంఛాద్యరక్తవస్త్రేణపుష్పైర్ధూపైరథార్చయేత్ ॥ దానమంత్రస్తు ॥ ఆదిత్యస్యప్రసాదేనప్రాతస్స్నానఫలేనచ । దుష్టదౌర్భాగ్యదుఃఖఘ్నంమయాదత్తంతుతాళకమ్ ॥ తాళకంకర్ణాభరణమితితత్రైవోక్తం,దీపపాత్రమితి హేమాద్రౌ - తత్రైవభవిష్యోత్తరే ॥ ఏవంవిధంరథవరంరథవాజియుక్తంహైమంచహేమశతదీధితినాసమేతమ్ । దద్యాచ్చమాఘసితసప్తమివాసరేయస్సోసంగచక్రగతిరేవమహీంభునక్తి ॥ ఇయంమన్వాదిరపి - ఇయంచశుక్లపక్షస్థత్వాత్పౌర్వాహ్ణికీగ్రాహ్యా-యదామాఘోమలమాసోభవతి తదా మాసద్వయే మన్వాదిశ్రాద్ధంకుర్యాత్ ॥ మన్వాదికంతైర్థికంచ కుర్యాన్మాసద్వయేపిచేతిస్మృతి చంద్రికోక్తేః— మాఘశుక్లాష్టమీభీష్మాష్టమీ - తదుక్తంహేమాద్రౌ పాద్మే ॥ మాఘేమాసిసితాష్టమ్యాంసతిలంభీష్మతర్పణమ్ । శ్రాద్ధంచయేనరాఃకుర్యుస్తేస్యుస్సంతతిభాగినఇతి ॥ భారతేపి ॥ శుక్లాష్టమ్యాంతుమాఘస్యదద్యాద్భీష్మాయయోజలమ్ । సంవత్సరకృతంపాపంతత్క్షణాదేవనశ్యతీతి ॥ ధవళనిబంధేస్మృతిః ॥ అష్టమ్యాంతుసితేపక్షేభీష్మాయతుతిలోదకమ్ । అన్నంచపితృవద్దద్యుస్సర్వేవర్ణాద్విజాతయః ॥ సర్వవర్ణోక్తేర్ద్విజాతయఇతి సంబోధనం - తర్పణమంత్రస్తత్రైవ ॥ భీష్మశ్శాంతనవోవీరస్సత్యవాదీ జితేంద్రియః । ఆభిరద్భిరవాప్నోతుపుత్రపౌత్రోచితాంక్రియామ్ ॥ వైయాఘ్రపద్యగోత్రాయసాంకృత్యప్రవరాయచ । అపుత్రాయదదామ్యేతజ్జలంభీష్మాయవర్మణే । వసూనామవతారాయశంతనోరాత్మజాయచ ॥ అర్ఘ్యందదామిభీష్మాయ ఆబాలబ్రహ్మచారిణేఇతి ॥ ఏతజ్జీవత్పితృకస్యాపిభవతి ॥ జీవత్పితాపికుర్వీతతర్పణంయమభీష్మయోరితిపాద్మోక్తేరితిజీవత్పితృకనిర్ణయేపితృచరణైరుక్తం- ఏతచ్చాపసవ్యేనకార్యమితిదివోదాసీయే- అత్రశ్రాద్ధంకామ్యం- తర్పణంచ నిత్యం।బ్రాహ్మణాద్యాశ్చయేవర్ణాదద్యుర్భీష్మాయనోజలమ్। సంవత్సరకృతంతేషాంపుణ్యంనశ్యతిసత్తమేతిమదనరత్నేవచనాత్ — మాఘశుక్లద్వాదశీభీష్మద్వాదశీ ॥ త్వయాకృతమిదంవీర తవనామ్నాభవిష్యతి । సాభీష్మద్వాదశీత్యేషాసర్వపాపహరాశుభేతి హేమాద్రౌపాద్మవచనాత్ - ఇయంపూర్వయుతాయుగ్మవాక్యాత్- మాఘీపూర్ణిమాపరేత్యుక్తంప్రాక్- తథా హేమాద్రౌ

బ్రాహ్మే ॥ మాఘస్య మోశ్చజీవేందోర్వర్మహామాఘీతికథ్యతే॥ తత్రైవజ్యో
తిషే ॥ మేషస్థేతథాసౌరిస్సింహేచగురుచంద్రమాః। భాస్కరశ్శ్రవ
ణరేచమహామాఘీతిసాస్మృతా ॥ తథాభవిష్యే ॥ వైశాఖీకార్తికీమాఘీ
తిథయోతివపూజితాః। స్నానదానవిహీనాస్తానేయాః పాండునందన ॥ త
థా ॥ తిలపాత్రాణిదేయానికంచుకాఃకంబళాస్తథేతి॥మాఘపూర్ణిమాసం
తరాష్టముమాఘీఅష్టకాతన్నిర్ణయః - పూర్వేద్యురష్టకానిర్ణయశ్చపూ
ర్వముక్తః - మలమాసేచైతాసభవంతీత్యేతత్సర్వం మార్గశీర్షప్రకరణేభిహి
తం - తథా చతస్రష్టకాస్వశక్తావేషాఆవశ్యకీ- హేమంతశిశిరయోశ్చ
తుర్ణామపరపక్షాణామష్టమీష్వష్టకాఏకస్యాంవేత్యాశ్వలాయనోక్తేః - త
థామాఘాష్టకాంప్రక్రమ్య - తామేకాష్టకేత్యాచక్షత ఇత్యాపస్తంబవచ
నాచ్చేత్యాదిప్రయోగపారిజాతేజ్ఞేయమ్-ఇతికాలనిర్ణయసింధౌ,మాఘమా
సనిర్ణయః—కుంభేషోడశఘటికాఃపుణ్యాః- శేషంప్రాగ్వత్—ఫాల్గున
కృష్ణాష్టమ్యాంవిశేషఃకల్పతరౌ ॥ ఫాల్గునస్యచమాసస్యకృష్ణాష్టమ్యాంమ
హీపతే,ఇత్యుపక్రమ్య,జాతాదాశరథేఃపత్నీతస్మిన్నహనిజానకీ। ఉపోషితో
రఘుపతిస్సముద్రస్యతటేతదా ॥ రామపత్నీచసంపూజ్యాసీతాజనకనందినీ
తి—ఫాల్గునకృష్ణచతుర్దశీశివరాత్రిః - సాచకేషుచిద్వచనేషుప్రదోషవ్యాపి
నీగ్రాహ్యేత్యుక్తం - కేషుచిన్నిశీథవ్యాపినీ-తత్రాద్యామాధవీయే॥త్రయోద
శ్యస్తగేసూర్యేచతసృష్వేవనాడిషు। భూతవిద్ధాతుయాతత్రశివరాత్రివ్రతం
చరేత్ ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యాశివరాత్రిచతుర్దశీ। రా
త్రౌజాగరణంయస్మాత్తస్మాత్తాంసముపోషయేత్ ॥ అత్రప్రదోషోరాత్రిః-
ఉత్తరార్ధేతస్యాహేతుత్వోక్తేః- కామికేపి ॥ ఆదిత్యాస్తమయేకాలేఅస్తిచే
ద్యాచతుర్దశీ। తద్రాత్రిశ్శివరాత్రిస్స్యాత్సాభవేదుత్తమోత్తమేతి॥ ద్వితీయా
పితత్రైవనారదసంహితాయాం ॥ అర్ధరాత్రయుతాయత్రమాఘకృష్ణచతు
ర్దశీ। శివరాత్రివ్రతంతత్రసోశ్వమేధఫలంలభేత్ ॥ స్మృత్యంతరేపి॥ భవేద్యత్ర
త్రయోదశ్యాంభూతవ్యాప్తామహానిశా । శివరాత్రివ్రతంతత్రకుర్యాజ్జాగర
ణంతథేతి॥ ఈశానసంహితాయాం॥ మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యామాదిదేవోమహా
నిశి। శివలింగతయోద్భూతఃకోటిసూర్యసమప్రభః ॥ తత్కాలవ్యాపినీగ్రా
హ్యాశివరాత్రివ్రతేతిథిరితి ॥ అర్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వంయుక్తాయత్రచతుర్దశీ।
తత్తిథావేవకుర్వీతశివరాత్రివ్రతంవ్రతీ ॥ నార్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వంయుక్తా
యత్రచతుర్దశీ । నైవతత్రవ్రతంకుర్యాదాయురైశ్వర్యహానితః॥ అర్ధరాత్రశ్చ

ద్వితీయయామాంత్యతృతీయయామాద్యఘటీద్వయరూపఇతిమాధవః - వచ
నంతూక్తంప్రాక్ - ఏవంసతిపూర్వేద్యురేవోభయవ్యాప్తౌపూర్వైవ ॥ త్ర
యోదశీయదాదేవిదినభుక్తిప్రమాణతః । జాగరేశివరాత్రిస్స్యాన్నిశిపూర్ణా
చతుర్దశీతిస్కాందోక్తేః - దినభుక్తిరస్తమయః ॥ జయంతీశివరాత్రిశ్చకార్యే
భద్రాజయాన్వితేతిస్కాందాచ్చ - దినద్వయేనిశీథవ్యాప్తౌహేమాద్రిమతే
పూర్వా ॥ అర్ధరాత్రాత్పురస్తాచ్చేజ్జయాయోగోయదాభవేత్ । పూర్వవి
ద్ధైవకర్తవ్యాశివరాత్రిశ్శివప్రియైరితిపాద్మవచనాత్ - మదనరత్నేప్యేవం,
గౌడాఅప్యేవమాహుః - నిర్ణయామృతేతుసర్వాపిశివరాత్రిఃప్రదోషవ్యాపి
న్యేవ అర్ధరాత్రవాక్యానికైముతికన్యాయేన ప్రదోషస్తావకానీత్యుక్తం - త
న్న,అర్ధరాత్రస్యపూర్వకర్మకాలత్వోక్తేః - పరదినప్రదోషనిశీథోభయవ్యా
ప్తిసత్వాత్పరైవేతితుమాధవః - ఇదమేవచయుక్తంప్రతీమః - పరేద్యుఃప్రా
గుక్తార్ధరాత్రస్యైకదేశవ్యాప్తౌపూర్వేద్యుస్సంపూర్ణతద్వ్యాప్తౌచసత్యపి
పరేద్యుస్సంపూర్ణవ్యాప్తేఃపూర్వైవ॥ వ్యాప్యార్ధరాత్రంయస్యాంతులభ్యతే
యాచతుర్దశీ । తస్యామేవవ్రతంకార్యంమత్ప్రసాదార్థిభిర్నరైః। తదూర్ధ్వా
ధోనితాభూతాసా కార్యావ్రతిభిస్సదేతి మాధవధృతేశానసంహితోక్తేః-
పూర్వేద్యుర్నిశీథస్యపరేద్యుః ప్రదోషస్యచైకైక వ్యాప్తౌతుపూర్వైవ - జ
యాయోగస్యప్రాశస్త్యాత్ - తచ్చోక్తంనాగరఖండే ॥ మాఘఫాల్గునయో
ర్మధ్యేఅసితాయాచతుర్దశీ । అనంగేనసమాయుక్తాకర్తవ్యాసాసదాతిథిరితి॥
పాద్మే ॥ అర్ధరాత్రాత్పురస్తాచ్చేజ్జయాయోగోయదాభవేత్ । పూర్వవిద్ధై
వకర్తవ్యాశివరాత్రిశ్శివప్రియైరితి ॥ స్కాందేపి ॥ భవేద్యత్రత్రయోదశ్యాం
భూతవ్యాప్తామహానిశా । శివరాత్రివ్రతంతత్రకుర్యాజ్జాగరణంతథేతి ॥ మ
హతామపిపాపానాందృష్టావైనిష్కృతిఃపరా । నదృష్టాకుర్వతాంపుంసాం
కుహూయుక్తాంతిథింశివామితి స్కాందేదర్శయోగస్యనిందితత్వాచ్చ - య
దాచతుర్దశీపూర్వేద్యుర్నిశీథాదూర్ధ్వంప్రవృత్తాపరేద్యుశ్చనిశీథాదర్వాగే
వసమాప్తాతదాపరేద్యురేకవ్యాప్తిసత్వాత్పరైవ ॥ మాఘాసితేభూతదినం
హిరాజన్నుపైతియోగం యదిపంచదశ్యాః । జయాప్రయుక్తానతుజాతుకు
ర్యాచ్ఛివస్యరాత్రింప్రియకృచ్ఛివస్యేతి వచనాత్ - ఏవందినద్వయేప్రదోష
వ్యాప్త్యభావేనిశీథవ్యాప్తిసత్వాత్పూర్వైవ - తేనదినద్వయేనిశీథవ్యాప్తౌప్ర
దోషవ్యాప్త్యానిర్ణయః-దినద్వయేప్రదోషవ్యాప్తౌనిశీథేననిర్ణయః-ఏకైకవ్యా

ప్తాతునిశీథేననిర్ణయఇతి- ఇయంచరవిభౌమసోమవారేషుశివయోగేచాతిప్రశ
స్తాహేమాద్రౌతీర్థఖండేలైంగే॥ ఫాల్గునస్యచతుర్దశ్యాంకృష్ణపక్షేసమాహి
తాః । కృత్తివాసేశ్వరంలింగమర్చయంతిశివంశుభే॥ తేయాంతిపరమంస్థానం
సదాశివమనామయమ్ ॥ శివరాత్రిపారణేతువిరుద్ధవాక్యానిదృశ్యంతేస్కాం
దే ॥ కృష్ణాష్టమీస్కాందషష్ఠీ శివరాత్రిచతుర్దశీ । ఏతాఃపూర్వయుతాఃకా
ర్యాస్తిథ్యంతేపారణంభవేత్ ॥ జన్మాష్టమీరోహిణీచశివరాత్రిస్తథైవచ ।
పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాతిథిభాంతేచపారణమితి॥ తిథిమధ్యేపిపారణంస్కాందే
ఉక్తం ॥ ఉపోషణంచతుర్దశ్యాంచతుర్దశ్యాంతుపారణమ్ । కృతైస్సుకృతలక్షై
శ్చలభ్యతేవాథవానవా॥ బ్రహ్మాండోదరమధ్యేతుయానితీర్థానిసంతివై । సం
స్నాతానిభవంతీహభూతాయాంపారణేకృతే॥ తిథీనామేవసర్వాసాముప
వాసవ్రతాదిషు । తిథ్యంతేపారణంకుర్యాద్వినాశివచతుర్దశీమితి ॥ అత్రయా
మత్రయాదర్వాక్చతుర్దశీసమాప్తౌ తదంతేతదూర్ధ్వగామిన్యాంతు ప్రాత
స్తిథిమధ్యఏవేతిహేమాద్రిమాధవాదయోవ్యవస్థామాహుః-తన్న॥ తిథ్యంతే
తిథిభాంతేవాపారణంయత్రచోదితమ్ । యామత్రయోర్ధ్వగామిన్యాంప్రా
తరేవహిపారణేత్యాదిసామాన్య వచనైరేవ వ్యవస్థాసిద్ధేరుభయవిధవాక్య
వైయర్థ్యాపత్తేః- వయంతు- తిథ్యంతేపారణంభవేదితికృష్ణాష్టమ్యాది విష
యమేవ- నతుశివరాత్రివిషయం- తదుపాదానంతుపూర్వయుతత్వమాత్ర
కథనార్థం- కథమన్యథాస్కాందేఏవశ్రూయస్యహృదయవాక్యస్యతిథిమధ్యే పా
రణవిధానంఘటతే - తస్మాద్వినాశివచతుర్దశీమితి పర్యుదస్తత్వాచ్ఛివరా
త్రౌసర్వప్రకారేషుతిథిమధ్యఏవపారణేతిబ్రూమః- శిష్టాచారోప్యేవమే
వ- దీపికాయాంతురాత్రావపితిథ్యంతఏవోక్తం- ప్రతతిథేరంతేనిశీథేపివా
స్నాయాదితి- మదనరత్నకాలాదర్శయోస్తు ॥ సాహ్యాస్తమయపర్యంతంవ్యాపి
నీచేత్పరేహని। దివైవపారణంకుర్యాత్పారణేనైవదోషభాగిత్యుక్తం- తన్న
తిథిమధ్యేపారణవిధానాన్నిషేధేఫలాయోగాచ్చతిథ్యంతా సపేక్షణాద్దో
షాప్రసక్త్యాచతుర్థపాదాసంగతేః - తేనేదంశివరాత్రి భిన్న[illegible]రంజ్ఞే
యం- ఇదంచవ్రతంసంయోగపృథక్త్వన్యాయేననిత్యంకామ్యంచ- తథాచమా
ధవీయేస్కాందే॥ పరాత్పరతరంనాస్తిశివరాత్రిపరాత్పరమ్ । నపూజయ
తిభక్త్యేశంరుద్రంత్రిభువనేశ్వరమ్ ॥ జంతుర్జన్మసహస్రేషుభ్రమతేనాత్ర
సంశయఇత్యకరణేప్రత్యవాయశ్రవణాత్ ॥ వక్ష్యేవక్ష్యేమహాదేవిస[illegible]నారీపతి

వ్రతా । శివరాత్రౌమహాదేవంనిత్యంభక్త్యాప్రపూజయేదితి వీప్సాశ్రుతేః॥ అర్ణవోయదివాశుష్యేత్క్షీయతేహిమవానపి। చలంత్యేతేకదాచిద్వైనిశ్చలంహిశివవ్రతమితివచనాచ్చనిత్యతా ॥ మమభక్తస్తుయోదేవిశివరాత్రిముపోషకః । గణత్వమక్షయందివ్యమక్షయంశివశాసనమ్ ॥ సర్వాన్భుక్త్వామహాభోగాం స్థతి మోక్షమవాప్నుయాదితిస్కాందాత్॥ద్వాదశాబ్దాదికమేతత్స్యాచ్చతుర్వింశాబ్దికంతు వేతిత్రైవేశానసంహితావచనాత్కామ్యతా - తత్రైవ॥ శివరాత్రివ్రతంనామసర్వపాపప్రణాశనమ్ । ఆచండాలమనుష్యాణాంభుక్తిముక్తిప్రదాయకమ్॥ అత్రజాగరోపవాసపూజాస్సముదితాః- వ్రతంనతుప్రత్యేకం- సముదితానాంఫలసంబంధాత్- యత్తు ॥ అథవాశివరాత్రించపూజాజాగరణైర్నయేత్॥ తథా॥ అఖండితవ్రతోయోహిశివరాత్రిముపోషయేత్। సర్వాన్కామానవాప్నోతిశివేనసహమోదతే॥ కశ్చిత్పుణ్యవిశేషేణవ్రతహీనోపియఃపుమాన్ । జాగరంకురుతేతత్ర సరుద్రసమతాం వ్రజేదిత్యాదిస్కాందంతదనుకూల్యత్వాదశక్తపరం- మాఘేతరప్రతిమాసశివరాత్రిస్తు- శివరాత్రిశబ్దస్యమాఘకృష్ణచతుర్దశ్యామేవరూఢత్వాత్॥ మాఘమాసస్యశేషేయా ప్రథమాఫాల్గునస్యచ । కృష్ణాచతుర్దశీసాతుశివరాత్రిఃప్రకీర్తితేతిహేమాద్రౌవచనాచ్చ- నాయంనిర్ణయఃతత్రేతిరాత్రౌ యామచతుష్టయేపూజావిధానాద్యస్మిన్దినేఅధికారాత్రివ్యాప్తిఃసాగ్రాహ్యా- సామ్యేతుపూర్వైవేతిహేమాద్రిరూచితవాన్ - వస్తుతస్తుప్రతిమాసకృష్ణచతుర్దశ్యామపి॥సర్వకామప్రదంకృష్ణచతుర్దశ్యాంశివవ్రతమిత్యుపక్రమ్య॥ చతుర్దశాబ్దంకర్తవ్యం శివరాత్రివ్రతంశుభమితిహేమాద్రౌ కాలోత్తరేశివరాత్రిశబ్దప్రయోగాత్ - కౌండపాయినామయనాగ్నిహోత్రే నైత్యకాగ్నిహోత్రధర్మాఇవతద్ధర్మప్రాప్తిస్స్యాదేవ - అతఃప్రదోషనిశీథోభయవ్యాప్త్యైవనిర్ణయఇతివయంప్రతీమః- అస్యారంభోహేమాద్రౌస్కాందే॥ ఆదౌమార్గశిరేమాసిదీపోత్సవదినేపివా । గృహ్ణీయాన్మాఘమాసేవాద్వాదశైవ ముపోషయేత్॥ తథా ॥ దీపోత్సవేతథామాఘేకృష్ణాయాతుచతుర్దశీ। ద్వాదశస్వపిమాసేషుప్రకుర్యాదిహజాగరమ్ ॥ ఏవంద్వాదశవర్షేషు ద్వాదశైవతపోధనాన్ ॥ వరయేదితిశేషః - చతుర్దశవావిప్రానాచార్యంచవృత్వా ॥ కుంభోపరిన్యసేద్దేవముమయాసహితంశివమ్ । సౌవర్ణేస్యథవారౌప్యే వృషభే సంస్థితంశుభేఇత్యుక్తం ॥ హైమీంమూర్తింసంపూజ్య స్థిరంచరంవా లింగంపంచామృతసహస్రశతే పంచాశత్తదర్ధాన్యతరకుంభైః స్సంస్నాప్య సంపూ

జ్యాజాగరంకృత్వాపరేద్యుస్తిలాన్ సహస్రంశతంవాహుత్వా విప్రేభ్యోవ
స్త్రాణిద్వాదశగాశ్చదత్వా ఆచార్యాయధేనుంశయ్యాంచదత్వావిప్రాన్భో
జయేదితి మదనరత్నేఉక్తం—మాఘామావాస్యాయుగాదిః- తదుక్తంమా
ఘమాసేత్వమావాస్యేతిఅన్యత్ప్రాగ్వత్ - తథాన్యోపివిశేషోవిష్ణుపురాణే॥
మాఘాసితేపంచదశీకదాచిదుపైతియోగంయదివారుణేన। ఋక్షేణకాలస్స
పరఃపితౄణాంనహ్యల్పపుణ్యైర్నృపలభ్యతేసావితి॥వారుణంశతభిషక్ - ఇ
దంచకుంభాదిత్యేజ్ఞేయమితి హేమాద్రిః-భారతే॥కాలేధనిష్ఠాయదినామతస్మి
న్భవేత్తుభూపాలతదాపితృభ్యః। దత్తంతిలాన్నంప్రదదాతితృప్తింవర్షాయు
తంతత్కులజైర్మనుష్యైరితి—ఫాల్గునపౌర్ణమాసీహోలికా- సాచసాయా
హ్నవ్యాపినీగ్రాహ్యా॥ సాయాహ్నేహోలికాంకుర్యాత్పూర్వాహ్ణేక్రీడనం
గవామితివచనాదితినిర్ణయామృతేఉక్తం-జ్యోతిర్నిబంధేతు॥ ప్రతిపద్భూతభ
ద్రాసుయార్చితాహోలికాదివా। సంవత్సరంచతద్రాష్ట్రంపురందహతిసా
ద్భుతమ్॥ప్రదోషవ్యాపినీగ్రాహ్యాపౌర్ణిమాఫాల్గునీసదా। తస్యాంభద్రాము
ఖంత్యక్త్వాపూజ్యాహోళానిశాముఖఇతి నారదవచనాత్ప్రదోషవ్యాపినీ
త్యుక్తం - హేమాద్రౌమదనరత్నేచభవిష్యే ॥ అస్యాంనిశాగమేపార్థసంర
క్ష్యాశ్శిశవోగృహే । గోమయేనోపలిప్తేచసచతుష్కే- గృహాంగణేఇత్యాది
నాతత్రైవతద్విధానాచ్చ - తేనేయంపూర్వవిద్ధా॥ శ్రావణీదుర్గనవమీదూ
ర్వాచైవహుతాశనీ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాశివరాత్రిర్బలేర్దినమితిబృహద్య
మబ్రహ్మకైవర్తోక్తేశ్చ- దినద్వయేప్రదోషవ్యాప్తావపరైవ-పూర్వదినేభద్రా
సత్వాత్తత్రచహోలికానిషేధాత్ - తదుక్తంనిర్ణయామృతేమదనరత్నేచ
పురాణసముచ్చయే ॥ భద్రాయాందీపితాహోలీరాష్ట్రభంగంకరోతివై।
నగరస్యచనైవేష్టాతస్మాత్తాంపరివర్జయేత్॥ తథా ॥ భద్రాయాంద్వేనకర్త
వ్యేశ్రావణీఫాల్గునీతథా । శ్రావణీనృపతింహంతిగ్రామందహతిఫాల్గునీ॥ త
థా ॥ దినార్ధాత్పరతోపిస్యాత్ఫాల్గునీ పౌర్ణిమాయది । రాత్రౌభద్రావసా
నేతుహోలికాదీప్యతేతదేతి ॥ యదాతుపూర్వదినేచతుర్దశీప్రదోషవ్యాపినీ
పరదినేచక్షయవశాత్సాయాహ్నాత్ప్రాగేవ పూర్ణిమాసమాప్యతే తదా
పూర్వదినసంపూర్ణరాత్రౌ భద్రాసత్వాత్తత్రచ తన్నిషేధాత్పరేహ్నిప్ర
తిపద్యేవకుర్యాత్ ॥ సార్ధయామత్రయంవాస్యాద్ద్వితీయదివసేయదా। ప్రతి
పద్వర్ధమానాతుతదాసాహోలికాస్మృతేతిభవిష్యవచనాదితినిర్ణయామృత

కారః - మదనరత్నేప్యేవం - యత్తు,పహ్నౌవహ్నింపరిత్యజేదితి భవిష్యం-
వపశ్చాహోలికాయాంవహ్నింప్రతిపదంవర్జయేదిత్యర్థః - తదుక్తంభిన్నవి
షయమితితత్త్రైవోక్తం- అన్యేతుతస్యాంభద్రాముఖంత్యక్త్వేత్యర్థః॥ ప్రదో
షవ్యాపినీచేత్స్యాద్యదాపూర్వదినేతథా। భద్రాముఖంవర్జయిత్వాహోళి
కాయాఃప్రదీపనమితినారదవచనాత్ ॥ నిశాగమేప్రపూజ్యేత హోలికాసర్వ
దాబుధైః।నదివాపూజయేద్ఢుండాంపూజితాదుఃఖదాభవేదితిదివోదాసీయ
వచనాత్॥యామత్రయోర్ధ్వయుక్తాచేత్ప్రతిపత్తుభవేత్తిథిః। భద్రాముఖం
పరిత్యజ్యకార్యాహోళామనీషిభిరితివిద్యావినోదేభిధానాచ్చ - భద్రాము
ఖంవిహాయపూర్వదినఏవకార్యేత్యాహుః - భద్రాముఖంతునాడ్యస్తుపంచ
వదనంగళేకస్తుథైకేతిరత్నమాలోక్తంజ్ఞేయం - శిష్టాచారోప్యేవమేవ-అత్ర
చేచ్చంద్రగ్రహణంతదా తతోర్వాఙ్నిశిభద్రావర్జ్యపౌర్ణమాస్యాంహోళి
కాదీపనం - అథపరేహ్నిగ్రస్తోదయస్తదాపూర్వదినేభద్రావర్జ్యంరాత్రౌ
చతుర్థయామేవిష్టిపుచ్ఛేవాహోళికాకార్యా- గ్రహోత్తరంప్రతిపత్సత్త్వా
త్తత్పూర్వంచదివాహోళానిషేధాదితిదివోదాసచంద్రప్రకాశౌ - వస్తుత
స్తుపరదినేప్రదోషేపౌర్ణమాసీసత్త్వేకర్మకాలస్యచతుర్థయామాదిగౌణ
కాలగ్రహణేమానాభావాద్భద్రాభావాచ్చగ్రహణకాలఏవహోళాకా
ర్యా - నచ ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకంరాహుదర్శనే। స్నాత్వా
కర్మాణికుర్వీతశృతమన్నంవివర్జయేదితినిషేధాత్ - కథంసూతకేహోళే
తివాచ్యం- తస్యోత్తరార్ధశేషత్వాత్ ః పూజామంత్రస్తు॥అసృక్పాభయసం
త్రస్తైఃకృతాత్వంహోళిబాలిశైః। అతస్త్వాంపూజయిష్యామిభూతేభూతి
ప్రదాభవేతి॥ యత్తువాత్రికకారైర్హోళికాఆచారప్రాప్తేత్యుక్తం- తత్రహే
మాద్రిర్యదుదాహృతభవిష్యవచనాన్యసిద్ధానికృత్వాచింత్యాజ్ఞేయా - ఆ
ర్త్యధికరణవత్ - హుతాశినీమలమాసేనభవతి - ఇయంమన్వాదిరపి- సాతు
పౌర్వాహ్ణికీగ్రాహ్యా - మలమాసేసతిమన్వాదిశ్రాద్ధంమాసద్వయేకార్యమి
త్యుక్తంప్రాక్ - కృత్యచింతామణౌబ్రాహ్మే॥ నరోదోలాగతంద్రష్ట్వాగో
విందంపురుషోత్తమమ్ । ఫాల్గున్యాంసంయతోభూత్వాగోవిందస్యపురంవ్ర
జేత్ —చైత్రకృష్ణప్రతిపదివసంతోత్సవః- సాచౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ ప్రవృత్తే
మధుమాసేతుప్రతిపద్యుదితేరవావితిభవిష్యోక్తేః - దినద్వయేతథాత్వేపూ
ర్వా॥ వత్సరాదౌవసంతాదౌబలిరాజ్యేతథైవచ। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాప్ర

తిపత్సర్వదాబుధైరితి వృద్ధవసిష్ఠవచనాత్ - అత్రవిశేషో హేమాద్రౌభవిష్యే॥ చైత్రేమాసిమహాబాహోపుణ్యేతుప్రతిపద్దినే। యస్తత్రశ్వపచంస్పృష్ట్వాస్నానంకుర్యాన్నరోత్తమః ॥ నతస్యదురితంకించిన్నాధయోవ్యాధయోనృపేతి ॥ తథా ॥ ప్రవృత్తేమధుమాసేతుప్రతిపద్యుదితేరవౌ। కృత్వాచావశ్యకార్యాణిసంతర్ప్యపితృదేవతాః । వందయేద్ధోళికాభూతింసర్వదుఃఖోపశాంతయే ॥ మంత్రశ్చ ॥ వందితాసిసురేంద్రేణబ్రహ్మణాశంకరేణచ ॥ అతస్త్వంపాహినోదేవిభూతేభూతిప్రదాభవేతి ॥ అత్రచూతకుసుమప్రాశనముక్తంతత్రైవపురాణసముచ్చయే ॥ వృత్తేతుషారసమయేసితపంచదశ్యాంప్రాతర్వసంతసమయేసముపస్థితేచ । సంప్రాశ్యచూతకుసుమంసహచందనేనసత్యంహిపార్థపురుషోథసమాస్సుఖీస్యాత్ ॥ మంత్రస్తు ॥ చూతమగ్ర్యంవసంతస్యమాకందకుసుమంతవ । సచందనంపిబామ్యద్యసర్వకామార్థసిద్ధయ ఇతి—చైత్రామావాస్యామన్వాదిః - సాచాపరాహ్ణవ్యాపినీగ్రాహ్యాకృష్ణపక్షస్థత్వాత్ —ఇతికాలనిర్ణయసింధౌఫాల్గునమాసనిర్ణయః. ... ❋

శ్లో ॥ ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుకాలతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చసమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిమపహాయవివేచనీయం విద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోఽస్మితేషు ॥ మయాసద్వాసద్వాయదిహగదితం మందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్యవసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్రతాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగహనార్ణవకర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపి మర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమలాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ ... ❋

ఇతి శ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర
భట్టసూరిసూను మీమాంసకనారాయణభట్టసుత విద్వన్ముకుట
హీరాంకుర శ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజ దినకరభట్టానుజ
భట్టకమలాకరకృతే నిర్ణయసింధౌ సంవత్సర
కృత్యనిరూపణంనామ
ద్వితీయపరిచ్ఛేదః.

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయ పరిచ్ఛేదః.

అథ ప్రకీర్ణకనిర్ణయః.

శ్రీరామకృష్ణతనయః కమలాకరసంజ్ఞితః ।
నిరూప్య తిథికృత్యంతు ప్రకీర్ణం వక్తుముద్యతః ॥

తత్రాదౌ సంస్కారేషు గర్భాధానం - తత్ర ప్రథమరజోదర్శనే దుష్టమాసగ్రహణసంక్రమాదిఫలం- తత్ర శాంత్యాదిచ పితృకృతం భట్టకృతప్రయోగరత్నే జ్ఞేయం, కించిదుచ్యతే - మదనరత్నే నారదః ॥ అమార్కక్షయాష్టమీషష్ఠీద్వాదశీప్రతిపత్స్వపి । పరిఘస్యతు పూర్వార్ధే వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ ॥ సంధ్యాసూపప్లవే విష్ట్యామశుభం ప్రథమార్తవమ్ । రోగీ పతివ్రతా దుఃఖీ పుత్రిణీ భోగభాగినీ ॥ పతివ్రతా క్లేశభాగీ సూర్యవారాదిషు క్రమాత్ । వైధవ్యం సుతలాభశ్చ మైత్రం శత్రువివర్ధనమ్ ॥ మిత్రలాభశ్శత్రువృద్ధిః కులర్ద్ధిర్బంధునాశనమ్ । మరణం వంశవృద్ధిశ్చ నిరాహారః కులక్షయః॥ తేజశ్చ సుతనాశశ్చ కులహానిస్థితిః క్రమాత్ ॥ గర్గః ॥ సుభగా చైవ దుశ్శీలా వంధ్యా పుత్రసమన్వితా । ధర్మయుక్తా వ్రతఘ్నీ చ పరసంతానమోదనీ ॥ సుపుత్రా చైవ దుష్పుత్రా పితృవేశ్మరతా సదా। దీనా ప్రజావతీ చైవ పుత్రాఢ్యా చిత్రకారిణీ॥ సాధ్వీ పతిప్రియా నిత్యం సుపుత్రా కష్టచారిణీ । స్వకర్మనిరతా హింస్రా పుణ్యపుత్రాదిసంయుతా ॥ నిత్యం ధనచయాసక్తా పుత్రధాన్యసమన్వితా । మూర్ఖా చాజ్ఞా పుణ్యవతీ దస్రర్క్షాదేః క్రమాత్ఫలమ్ ॥ నారదః ॥ కుళీరవృషచాపాత్యస్త్రీయుక్కన్యాతులాఘటాః । రాశయశ్శుభదా జ్ఞేయా నారీణాం ప్రథమార్తవే ॥ గర్గః॥ సుభగా శ్వేతవస్త్రా స్యాద్దృఢవస్త్రా పతివ్రతా।। క్షౌమవస్త్రా క్షితీశా స్యాన్నవవస్త్రా సుఖాన్వితా ॥ దుర్భగా జీర్ణవస్త్రా స్యాద్రోగిణీ రక్తవాససా । నీలాంబరధరా నారీ పుష్పితా విధవా తతః ॥ వస్త్రే స్యుర్విషమా రక్తబిందవః పుత్రమాప్నుయాత్। సమాశ్చేత్కన్యకాశ్చేతి ఫలం స్యాత్ప్రథమార్తవే— అథ స్త్రీసంసర్గవర్జనమాహ వసిష్ఠః॥ ప్రభూతదోషో యదదృశ్యతే తత్ప్రపంతదాశాం

ఽతికకర్మ కార్యమ్ । విపర్యయే దేవతద్వైకశయ్యాం యావద్రజోదర్శనముక్తమషే హ్నా॥ జ్యోతిర్నిబంధే వసిష్ఠః॥ ఆద్యర్తౌ పౌషశుక్రోర్జమధుశుచినభస్యాః కుయుక్పాపవారా రిక్తామార్కాష్టషష్ఠ్యః పిత్ర్యపరసదనే రాత్రిసంధ్యాపరాహ్ణే। మిశ్రోగ్రాగ్నిమూలతీక్ష్ణం వివరమనరుణాల్పాదికాసంగరాష్ట్రోత్పాతః పాపస్య లగ్నం నసదరుణజరన్నీలరక్తాంబరం చ॥ ఆద్యర్తౌ దుర్భగా నారీ విష్కంభే చేద్రజస్వలా । వంధ్యా చైవాతిగండే చ శూలే శూలవతీ భవేత్ ॥ గండే తు పుంశ్చలీ నారీ వ్యాఘాతే చాత్మఘాతినీ। వజ్రే చ స్వైరిణీ ప్రోక్తా పాతే చ పతిఘాతినీ॥ పరిఘే మృతవంధ్యా చ వైధృతౌ పతిమారిణీ। శేషాశ్శుభావహా యోగా యథానామఫలప్రదాః ॥ శాంతిమాహ ప్రయోగపారిజాతే శౌనకః॥ సార్తవానాం తు నారీణాం శాంతిం వక్ష్యామి శౌనకః । పంచమేహ్ని చతుర్థే వా గ్రహయజ్ఞపురస్సరమ్॥ ద్రోణప్రమాణధాన్యైస్స వ్రీహిరాశిత్రయం భవేత్। కుంభత్రయం న్యసేద్రాశౌ తంతువస్త్రాదివేష్టితమ్॥ సూక్తేనాథ సవర్చైస ప్రసువ ఆప ఇత్యథ॥ ఋచాయాః ప్రవత స్సద్వగ్దాయతార్య్యచ తతః క్రమాత్ ॥ మధ్యకుంభే తు పేద్ధాన్యమాషధాని చ హేమ చ । ఉదుంబరః కుశో దూర్వా రాజీవవటబిల్వకాః। విష్ణుక్రాంతాథ తులసీ బర్హిషం శంఖపుష్పికా ॥ శతావర్యశ్వగంధా చ నిర్గుండీ సర్షపద్వయమ్। అపామార్గపలాశశ్చ పనసో జీవకస్తథా ॥ ప్రియంగవశ్చ గోధూమా వ్రీహయోశ్వత్థ ఏవ చ । క్షీరం దధి చ సర్పిశ్చ పద్మసత్రం తథోత్పలమ్॥ కురంటకత్రయం గుంజా వచా భద్రకముస్తకాః । ద్వాత్రింశదౌషధానీహ యథాసంభవమాహరేత్ ॥ మృత్తికాశ్చౌషధాదీని తన్మంత్రేణ క్షిపేత్క్రమాత్ । కుంభోపరి న్యసేత్పాత్రం కాంస్యం వా ద్వేణుతామ్రజమ్ ॥ భువనేశ్వరీం న్యసేత్తత్ర ఇంద్రాణీం చ పురందరమ్ । జపేద్గాంక్రిపూహోమాచ్ఛ్రీసూక్తం చ జపేత్తతః ॥ స్పృశన్వై దక్షిణం కుంభం ఋత్విగేకో జపేదథ । చత్వారి రుద్రసూక్తాని చతుర్మంత్రోత్తరాణి చ ॥ సంస్పృశన్నుత్తరం కుంభం శ్రీసూక్తం రుద్రసంఖ్యయా। శన్న ఇంద్రాగ్నీ సూక్తం చ తత్రైవ సంస్పృశన్జపేత్॥ కుంభస్య పశ్చిమే దేశే శాంతిహోమం సమాచరేత్ । దూర్వాభిస్తిలగోధూమైః పాయసేన ఘృతేన చ॥ తిసృభిస్త్వేవ దూర్వాభిరేకైకాహుతిర్భవేత్ । అష్టోత్తరసహస్రం వా శతమష్టోత్తరం తు వా ॥ గాయత్ర్యైవ తు హోతవ్యం హవిర్ద్రవ్యచతుష్టయమ్। తతస్స్విష్టకృతం హుత్వా సముద్రాదూర్మిసూక్తతః॥ సంతతామాజ్యధారాం తాం పూర్ణాహుతిమథాచరేత్ । అథాభిషేకం కుర్యాత్ప్రతికుంభస్థితోదకైః ॥ ఆపోహిష్ఠేతి నవభిస్సూక్తేన చ తతః పరమ్ ।

ఇందోఽంగత్వృచేనైవపావమానైఃక్రమేణతు॥ఉభయంశృణవచ్చనస్వస్తిదా విశపేకయా। త్రైయ్యంబకేనమంత్రేణజాతవేదసఏకయా॥ సముద్రజ్యేష్ఠా ఇత్యాదిత్ర్యంతాంచత్రిభిఃక్రమాత్ । ఇమాఆపస్సృచేనైవదేవస్యత్వేతి మంత్రతః ॥ మంత్రేణాథతమీశానంత్వమగ్నేరుద్రఇత్యథ । తమష్టుహీతిమం త్రేణభువనస్యపితరంతథా ॥ యాతేరుద్రేతిమంత్రేణశివసంకల్పమంత్రతః । ఇంద్రత్వావృషభంపంచమంత్రైశ్చాభిషేచయేత్ ॥ ధేనుంపయస్వినీం దద్యాదాచార్యాయచభూషణైః । సదక్షిణమనడ్వాహంప్రదద్యాద్రుద్రజా పినే ॥ మహాశాంతింప్రజప్యాథబ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతఇతి ॥ నారదః ॥ తత్రశాంతింప్రకుర్వీతఘృతదూర్వాతిలాక్షతైః। ప్రత్యేకాష్టశతంచైవగాయత్ర్యాజుహుయాత్తతః ॥ స్వర్ణగోభూతిలాన్దద్యాత్సర్వదోషాపనుత్తయే॥ ప్రకారాంతరంమదనరత్నే జ్ఞేయం,విస్తరభయాన్నోచ్యతే- గ్రహణేరజోదర్శనేతుజాతకర్మప్రస్తావేశాంతింవక్ష్యామః॥ ప్రథమర్తౌవిశేషఃస్మృతిచంద్రికాయాం ॥ ప్రథమర్తౌతుపుష్పిణ్యాఃపతిపుత్రవతీస్త్రియః । అక్షతైరాసనంకృత్వాతస్మింస్తాముపవేశయేత్ ॥ హరిద్రాగంధపుష్పాదిదద్యుస్తాంబూలకంస్రజమ్ । దీపైర్నీరాజనంకుర్యాత్సదీపేవాసయేద్గృహే ॥ లవణాపూపముద్గాదిదద్యాత్తాభ్యస్స్వశక్తితఇతి ద్వితీయాద్యృతుషుతు తన్నియమమాహపారిజాతేదక్షః ॥ అంజనాభ్యంజనేస్నానంప్రవాసందంతధావనమ్ । నకుర్యాత్సార్తవానారీగ్రహాణామీక్షణంతథా॥ అత్రిరపి॥ వర్జయేన్మధుమాంసంచపాత్రేఖర్వేచభోజనమ్ । గంధమాల్యేదివాస్వాపంతాంబూలంచాస్యశోధనమ్ ॥ దగ్ధేశరావేభుంజీతపేయంచాంజలినాపిబేత్॥ మదనరత్నేహారీతః ॥ రజఃప్రాప్తావధశ్శాయీభూమాకాష్ఠాయసేపాణౌమృన్మయే వాశ్నీయాదితి ॥ విష్ణుధర్మే ॥ ఆహారంగోరసానాంచపుష్పాలంకారధారణమ్ । అంజనంకంకతంగంధాన్దివాశయ్యాధిరోహణమ్॥ అగ్నిసంస్పర్శనంచైవ వర్జయేత్స్నాదినత్రయమితి॥ తథాచప్రథమర్తౌపూర్వంస్త్రీసంగమనం నకార్యం॥ప్రాగ్రజోదర్శనాత్పత్నీంనేయాద్గత్వాపతత్యధః । వ్యర్థీకారేణశుక్రస్య బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయాదితితత్రైవాశ్వలాయనోక్తేః- ఏతచ్చదశవర్షాత్ప్రాక్ జ్ఞేయం- ప్రథమర్తౌగమనేగౌతమేనవిశేషోదర్శితః॥ గౌరీమపిచరత్యర్థంగచ్ఛేత్పురుషఆకులః । అన్యథావీర్యపాతోఽపిహింసహస్రకులపాతకః॥ అన్యథాపితదిచ్ఛయాభవతీతివిజ్ఞానేశ్వరః - తత్రఋతౌగమనమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ షోడశర్తుర్నిశాఃస్త్రీణాంతస్మిన్యుగ్మాసుసంవసేదితి- అస్యాంవ్యా

హ గౌతమః ॥ ఋతావుపేయాత్సర్వత్ర వా ప్రతిషిద్ధవర్జమితి మనుః ॥ ఋతు
స్స్వాభావికః స్త్రీణాం రాత్రయష్షోడశ స్మృతాః ॥ తాసామాద్యాశ్చతస్ర
స్తు నింద్యైకాదశీ తథా । త్రయోదశీ చ శేషాస్స్యుః ప్రశస్తా దశ రాత్రయః ॥ మ
దనరత్నే దేవలః ॥ తస్మాత్త్రిరాత్రం చాండాలీం పుష్పితాం పరివర్జయేదితి ॥ త
త్ర తిథ్యాదీనాహ శ్రీధరః ॥ షష్ఠ్యష్టమీం పంచదశీం చతుర్థీం చతుర్దశీమప్యుభయత్ర
హిత్వా । శేషాశ్శుభాస్స్యుస్తిథయో నిషేకే వారాశ్శశాంకార్యసితేందుజా
నామ్ ॥ ఉభయత్ర పక్షద్వయే, ఆర్యో గురుః, సితశ్శుక్రః, ఇందుజో బుధః ॥ వి
ష్ణుప్రజేశరవిమిత్రసమీరపౌష్ణమూలోత్తరావరుణభాని నిషేకకార్యే । పూ
జ్యాని పుష్యవసుశీతకరాశ్విచిత్రాదిత్యాశ్చ మధ్యమఫలా విఫలాస్స్యురన్యే ॥ వి
ష్ణ్వాదిదైవత్యనక్షత్రాణ్యుక్తాని రత్నమాలాయాం ॥ భంశాదస్రయమాగ్ని
ధాతృశశినశ్శర్వోఽదితిర్వాక్పతిః కద్రూజాః పితరో భగోఽర్యమరవీత్వష్ట్రాహ్వ
యో మారుతః । శక్రాగ్నీ త్వథమిత్ర ఇంద్రనిరృతీ తోయం చ విశ్వే విధిర్గోవిందో
వసవోఽంబుపాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాభిధాః ॥ ఉత్తరాశబ్దేనోత్తరా
త్రయం, అత్ర మూలస్యాపూజ్యత్వముక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన తు ॥ ఏవం గచ్ఛన్
స్త్రియం క్షామాం మఘాం మూలం చ వర్జయేదిత్యుక్తం- తేన పూర్వత్ర మూలం
చింత్యం- అత్ర ॥ సమాసు పుత్రా విషమాసు కన్యకేతి జ్ఞేయం ॥ యుగ్మాసు పుత్రా
జాయంతే స్త్రియోఽయుగ్మాసు రాత్రిష్వితి హేమాద్రౌ శంఖోక్తేః తత్రాప్యు
త్తరోత్తరాః ప్రశస్తాః - తదాహాపస్తంబః ॥ తత్రాప్యుత్తరోత్తరా ప్రశస్తే
తి, తత్రైవ వ్యాసః ॥ రాత్రౌ చతుర్థ్యాం పుత్రస్స్యాదల్పాయుర్ధనవర్జితః । పంచ
మ్యాం పుత్రిణీ నారీ షష్ఠ్యాం పుత్రస్తు మధ్యమః ॥ సప్తమ్యామప్రజా యోషిదష్ట
మ్యామీశ్వరః పుమాన్ । నవమ్యాం సుభగా నారీ దశమ్యాం ప్రవరస్సుతః ॥ ఏకా
దశ్యామధర్మా స్త్రీ ద్వాదశ్యాం పురుషోత్తమః । త్రయోదశ్యాం సుతా పాపా
వర్ణసంకరకారిణీ ॥ ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ ఆత్మవేదీ దృఢవ్రతః । ప్రజాయతే చ
తుర్దశ్యాం పంచదశ్యాం పతివ్రతా ॥ ఆశ్రయస్సర్వభూతానాం షోడశ్యాం జా
యతే పుమానితి ॥ అత్ర చతుర్థదిననిషేధేఽపి ॥ స్నాతాం చతుర్థదివసే రాత్రౌ గ
చ్ఛేద్విచక్షణ ఇతి మహాభారతోక్తేః- చతుర్థేఽహని స్నాతాయాం యుగ్మాసు వా
గర్భాధానం సందధాతీతి హారీతోక్తేర్వికల్పో జ్ఞేయః- తత్రాపి ॥ స్నానం రజస్వలా
యాస్తు చతుర్థేఽహని శస్యతే । గమ్యా నివృత్తే రజసి నానివృత్తే కథంచనేత్యాప
స్తంబోక్తేర్వ్యవస్థా జ్ఞేయా - అత్ర సర్వాసు యుగ్మాసు గమనమావశ్యకం -
యుగ్మాస్వితి బహువచననిర్దేశాదితి విజ్ఞానేశ్వరః - తచ్చైకస్యాం రాత్రౌ సకృ

దేవకార్యాం ॥ సుస్థ ఇందౌ సకృత్పుత్రం లక్షణ్యం జనయేత్పుమానితి యాజ్ఞవ
ల్క్యోక్తేః- ఇదంచ త్రైర్గమనమన్యకాలేఽపి బంధాదినాఽగమనాసంభవే శ్రా
ద్ధైకాదశ్యాదావపికార్యం - బ్రహ్మచార్యేవపర్వాణ్యాద్యాశ్చతస్రశ్చవర్జ
యేదితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - వ్యాఖ్యాతంచేదం మితాక్షరాయాం - యత్ర
శ్రాద్ధాదౌ బ్రహ్మచర్యంవిహితం తత్రాప్యృతౌగచ్ఛతో న బ్రహ్మచర్యస్ఖలన
దోషఇతి పర్వాణీతిబహుత్వేనాష్టమీ చతుర్దశ్యోర్గ్రహణమితిచమదనరత్నే
ప్యేవం - యత్తు హేమాద్రౌ శివరహస్యే ॥ దివాజన్మదినేచైవనకుర్యాన్మైథు
నంవ్రతీ । శ్రాద్ధందత్త్వాచభుక్త్వాచ ప్రశేయోర్ధ్వీనచపర్వస్త్వితి ॥ తదనృతువిష
యం ॥ బ్రహ్మచార్యేవభవతియత్రతత్రాశ్రమేవసన్నితిమనూక్తేః - దర్శా
దౌతునభవత్యేవ ॥ పర్వణాంపర్యుదస్తత్వాత్ - మాధవీయేతు ॥ ఋతుకా
లంనియుక్తోవానైవగచ్ఛేత్ స్త్రియంక్వచిత్ । తత్రగచ్ఛన్సమాప్నోతిహ్యాని
ష్టఫలమేవత్వితి ॥ వృద్ధమనూక్తేః- శ్రాద్ధేబ్రహ్మచర్యంనియతమిత్యుక్తంపృథి
వీచంద్రోదయేప్యేవం - ఏతత్సతిసంభవేజ్ఞేయం - అనేకభార్యస్యతుయాగ
పత్న్యేహేమాద్రౌకశ్యపః ॥ యాగపత్న్యేతుతీర్థానాంవివాహక్రమశోవ్రజేత్ ।
రక్షణార్థమపుత్రాంవాగ్రహణక్రమశోఽపివేతి ॥ గ్రహణమృతుగ్రహణం - ఋ
గ్విధానే ॥ విష్ణుర్యోనిజపేత్సూక్తంయోనింస్పృష్ట్వాత్రిభిర్వ్రతీ । గర్భాధా
నంతతఃకుర్యాత్సపుత్రోజాయతేధ్రువమ్ ॥ అగమనేదోషమాహ పరాశ
రః ॥ ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాంసన్నిధౌనోపగచ్ఛతి । ఘోరాయాంభ్రూ
ణహత్యాయాంపచ్యతే నాత్రసంశయః ॥ అస్యాపవాదమాహమదనరత్నే
వ్యాసః ॥ వ్యాధితోబంధనస్థోవాప్రవాసేష్వథపర్వసు । ఋతుకాలేఽపినారీణాం
భ్రూణహత్యాప్రముచ్యతే ॥ వృద్ధాంవంధ్యామసద్వృత్తాంమృతాపత్యామ
పుష్పిణీమ్ । కన్యాంచబహుపుత్రాంచవర్జయన్ముచ్యతేభయాత్ ॥ వృద్ధాం
గతరజస్కాం-గర్భాధానాంగహోమాకరణేప్రాయశ్చిత్తమాహపారిజా
తేఆశ్వలాయనః ॥ గర్భాధానస్యాకరణాత్తస్యాంజాతస్తుదుష్యతి । అకృత్వా
గాంద్విజేదత్త్వాకుర్యాత్పుంసవనంపతిః ॥ గర్భాధానంమలమాసగురుశుక్రా
స్తాదావపికార్యం ॥ ఉత్సవేషుచసర్వేషుసీమంతేఋతుజన్మసు । సురాసురే
జ్యయోశ్చైవ మౌఢ్యదోషోనవిద్యతఇతి జ్యోతిర్నిబంధేభృగూక్తేః - ఋతు
గమనేపరాశరః ॥ ఋతౌతుగర్భశంకిత్వాత్స్నానంమైథునినఃస్మృతమ్ ॥ అ
నృతౌతుయదాగచ్ఛేచ్ఛౌచంమూత్రపురీషవత్ ॥ స్త్రీణాంతునస్నానం ॥ ఉభా

వహ్యశుచీస్స్యాతాం దంపతీశయనంగతౌ । శయనాదుత్థితానారీశుచిస్స్యాద
శుచిఃపుమానితివృద్ధశాతాతపోక్తేః - అత్రకశ్చిద్విశేషఉచ్యతే॥ తత్రరాత్రౌ
రజసిజననాదౌచరాత్రింత్రిభాగాంకృత్వా ఆద్యభాగద్వయే చేత్పూర్వదినం
గ్రాహ్యం - పరతస్తూత్తరదినమితిమితాక్షరాయాం- యత్తు - ప్రాగర్ధరా
త్రాత్ప్రాగ్వాసూర్యోదయాత్పూర్వ దినంగ్రాహ్యమిత్యుక్తం - తత్రదేశా
చారాద్వ్యవస్థా- తథాసప్తదశదినపర్యంతం పునరజోదర్శనే స్నానమాత్రం
అష్టాదశేఏకరాత్రం ఏకోనవింశేద్వ్యహః వింశతిప్రభృతిత్రిరాత్రమితి - త
తఏవజ్ఞేయం- యత్తు ॥ చతుర్దశదినాదర్వాగశుచిత్వంనవిద్యతఇతి॥ తత్రస్నా
నప్రభృతిత్వమభిప్రేతం - ఏతచ్చ-యస్యావింశతిదినోత్తరం ప్రాయశోరజస్త
త్రైవ - యస్యాస్త్వర్వాక్ప్రాయశోరజస్తతోర్వాక్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ త్ర
యోదశదినాదూర్ధ్వంప్రాయోరజోవతీనామేకాదశదినాత్ప్రాగశుచిత్వం
నాస్తి - ఏకాదశదినేఏకరాత్రంద్వాదశేద్విరాత్రంఊర్ధ్వంత్రిరాత్రమితిప్ర
యోగపారిజాతేస్యైవం- రోగజేతుతత్రైవవిశేషస్సంగ్రహే ॥ రోగేణయ
ద్రజఃస్త్రీణామన్వహంహిప్రవర్తతే । నాశుచిస్సాభవేత్తేనయస్మాద్వైకారి
కంమతమితి॥ కర్మాధికారస్తురజోనివృత్తావేవ॥సాధ్వాచారానతావత్స్యా
త్స్నాతాపిస్త్రీరజస్వలా।యావత్ప్రవర్తమానం హిరజోనైవనివర్తతఇతి-
శ్రాద్ధహేమాద్రౌశంఖోక్తేః-తత్రాపిస్వకాలేఅశుచిరేవేత్యాహ - ఋష్య
శృంగః॥ రోగజేవర్తమానేపికాలేనిర్యాతికాలజమ్। తస్మాత్కాలేప్రమత్తా
స్యాదన్యథాసంకరోభవేత్॥ తథారజస్వలాయాఃరజస్వలాంతరస్పర్శేఅకా
మతస్స్నానంకామతఃఉపవాసః - పంచగవ్యాశనంచ- అసవర్ణానాంతుబ్రా
హ్మణ్యాః-క్షత్రియాదిస్పర్శేక్రమేణకృచ్ఛ్రార్ధపాదోనకృచ్ఛ్రకృచ్ఛ్రాః-క్ష
త్రియాదీనాంతుకృచ్ఛ్రపాదఏవ- క్షత్రియాదీనాంహీనవర్ణాస్పర్శేత్రిరాత్ర
ముపవాసః-వైశ్యాశూద్రయోఃపూర్వయాస్పర్శేహోరాత్రంద్విరాత్రంచఏ
తచ్చకామతః- అకామతస్తుప్రాక్శుద్ధేరనశనంఅకామతఃచాండాలాదిస్పర్శే
ప్యనశనమేవప్రాక్శుద్ధేః - కామతస్తుప్రథమేహ్నిత్ర్యహఃద్వితీయేద్వ్యహః
తృతీయఏకాహశ్చస్పర్శేతుద్వ్యహఏకాహోవాభుంజానాయాశ్చాండా
లాదిస్పర్శేషడ్రాత్రం - ఉచ్ఛిష్టయోస్స్పర్శేతుకృచ్ఛ్రఇత్యాదిమితాక్షరా
యాంజ్ఞేయం- స్మృత్యర్థసారేతుసర్వత్రబాలాపత్యాయాః॥ స్పర్శేస్నానేక్ష్మ
తేభుక్తిఃపశ్చాద్దశనప్రత్యామ్నాయఇతి- స్నానవిధించాహపరాశరః॥ స్నాతే
నైమిత్తికేప్రాప్తే నారీయదిరజస్వలా । పాత్రాంతరితతోయేనస్నానంకృ

త్వా వ్రతంచరేత్ ॥ సిక్తగాత్రా భవేదద్భిస్సాంగోపాంగా కథంచన। న వస్త్ర
పీడనం కుర్యాన్నాన్యద్వాసశ్చ ధారయేత్ ॥ అథ రజస్వలాస్నానం- దైవజ్ఞవ
ల్లభః ॥ బ్రహ్మానురాధాశ్వినసౌమ్యభేషు హస్తానిలాఖండలవాసవేషు॥ విశ్వా
ర్యమర్క్షోత్తరభాద్రభేషు వరాంగనాస్నానవిధిః ప్రదిష్టః ॥ జ్వరే తూశనాః॥ జ్వ
రాభిభూతా యా నారీ రజసా చ పరిప్లుతా । కథం తస్యా భవేచ్ఛౌచం శుద్ధిస్స్యా
త్కేన కర్మణా ॥ చతుర్థేహని సంప్రాప్తే స్పృశేదన్యా తు తాం స్త్రియమ్ । సా
సచైలావగాహ్యాపస్స్నాత్వా స్నాత్వా పునస్స్పృశేత్ ॥ దశద్వాదశకృత్వో వ
వా ఆచామేచ్చ పునః పునః । అంతే చ వాససాం త్యాగస్తతశ్శుద్ధా భవేత్తు సేతి॥
ఇదం చాతురమాత్రే జ్ఞేయం ॥ ఆతురే స్నాన ఉత్పన్నే దశకృత్వో హ్యనాతుర ఇ
తి పరాశరోక్తేః - రజసోఽజ్ఞానే తు పరాశరమాధవీయే ప్రజాపతిః॥ అవిజ్ఞా
తే మలే సా చ మలవద్వాసనా యది । కృతం గృహేషు దుష్టం స్యాచ్ఛుద్ధిస్సస్యాత్త్రి
రాత్రతః ॥ దేవజానీయే కారికాయాం ॥ ఉచ్ఛిష్టా తు ద్విజాతీనాం రజస్త్రీయ
దిపశ్యతి। ఉపవాసమధోచ్ఛిష్టే ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టే త్ర్యహం క్షిపేదితి ॥ —అథ
పుంసవనం - ప్రయోగపారిజాతే జాతూకర్ణ్యః॥ ద్వితీయే వా తృతీయే వా మా
సి పుంసవనం భవేత్ । వ్యక్తే గర్భే భవేత్కార్యం సీమంతేన సహాథవా ॥ బృ
హస్పతిః॥ తృతీయే మాసి కర్తవ్యం గృష్టేరన్యత్ర శోభనమ్॥ గృష్టేశ్చతుర్థే మా
సే తు షష్ఠే మాస్యథవాష్టమే॥ సకృత్ప్రసూతా గృష్టిః-ఏతేన ప్రతిగర్భమపి భ
వతీతి విజ్ఞాయతే- బహ్వృచకారికాపి॥ కర్తా స్యాద్దేవరస్తస్యా యస్యాః పత్యు
రసంభవః। ఆవర్తత ఇదం కర్మ ప్రతిగర్భమితి స్థితిః॥ బ్రాహ్మే॥ గర్భాధానా
దిసంస్కర్తా పితా శ్రేష్ఠతమః స్మృతః । అభావే స్వకులీనస్స్యాద్బాంధవో వా
న్యగోత్రజః ॥ మదనరత్నే సత్యవ్రతః ॥ మృతో దేశాంతరగతో భర్తా స్త్రీయ
ద్యసంస్కృతా । దేవరో వా గురుర్వాపి వంశ్యో వాపి సమాచరేత్ ॥ హే
మాద్రౌ యమః॥ ప్రథమే మాసి ద్వితీయే వా యదా పుంనక్షత్రేణ చంద్రమా యు
క్తస్స్యాదితి వరాహః ॥ హస్తో మూలం శ్రవణః పునర్వసుర్మృగశిరస్తథా పు
ష్యః। పుంసంజ్ఞకేషు కార్యేష్వేతాని శుభాని ధిష్ణ్యాని ॥ అనూరాధాపి పుంన
క్షత్రం- అనూరాధా హ్నవిషావర్ధయంతో ఇతి శ్రుతేః- గర్గోపి॥ పున్నామా శ్ర
వణస్తిష్యో హస్తశ్చైవ పునర్వసుః। అభిజిత్ప్రోష్ఠపాచైవ అనూరాధా త
థాశ్వయుక్ ॥ నృసింహః॥ రిక్తాం పర్వ చ నవమీం త్యక్త్వా పుంసవనే శుభా। జ్యో
తిర్నిబంధే వసిష్ఠః ॥ మృత్యుశ్చ భౌమే స్తనహాసిరిందోర్మృతప్రజా పుంసవనేషు
ధస్య। కాకీవ వంధ్యా భవతీహ శుక్రే స్త్రీపుత్రలాభో రవిభౌమజీవైః॥ అనవలో

భనస్యాప్యయమేవకాలః దీపికాయాంతు॥ చతుర్థేఽనవలోభనమిత్యుక్తం—
అథసీమంతః- హేమాద్రౌబైజవాపః॥ అథసీమంతోన్నయనం - చతుర్థేపంచ
మేషష్ఠేచేతి-వసిష్ఠః॥ చతుర్థేసప్తమేమాసిషష్ఠేవాప్యథవాష్టమే॥ హేమా
ద్రౌశంఖః గర్భస్పందనేసీమంతోన్నయనంయావద్వాప్రసవాః కార్ష్ణాజినిః॥
గర్భాలంబనమారభ్యయావన్నప్రసవస్తదా।సీమంతోన్నయనంకుర్యాచ్ఛంఖ
స్యవచనంయథా॥మాసశ్చైత్రసౌరః॥సావనోవాకాలవిధానే-చతుర్థషష్ఠా
ష్టమమాసభాజిసౌరేణగర్భేప్రథమంవిధేయం॥సీమంతకర్మద్విజభామినీనాం
మాసేష్టమేవిషుబలించకుర్యాత్॥ వసిష్ఠః॥ చతుర్థేసావనేమాసిషష్ఠేవాప్య
థవాష్టమే॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ అరిక్తాపర్వదివసేకుజజీవార్కవాసరే।
కాలవిధానే॥సీమంతేతిష్యహస్తాదితి॥ హరిశశభృత్పౌష్ణవిధ్యుత్తరాఖ్యాః ప
క్షచ్ఛిద్రంచరిక్తాం పిత్ర్యవిధిముపహాయాపరాస్స్యుః ప్రశస్తాః॥ అదితిఃపునర్వ
సుః పక్షచ్ఛిద్రంచాహవసిష్ఠః॥ చతుర్దశీచతుర్థీచఅష్టమీనవమీతథా। షష్ఠీ
చద్వాదశీచైవపక్షచ్ఛిద్రాః ప్రకీర్తితాః॥ క్రమాదేతాసుతిథిషువర్జనీయా
శ్చనాడికాః। భూతాష్టమనుగతత్వాంకదశ౧౦ శేషాస్తుశోభ
నాః॥కాలనిర్ణయే॥శుభసంస్థేనిశానాథేచతుర్థీంచచతుర్దశీమ్।పౌర్ణమాసీంప్ర
శంసంతికేచిత్సీమంతకర్మణి॥ బృహస్పతిః॥ పూర్వపక్షశ్శుభః ప్రోక్తఃకృష్ణ
శ్చాంత్యత్రికంవినా। చతుర్దశీచతుర్థీచశుక్లపక్షేశుభప్రదే॥ నారదః॥ విప్రక్ష
త్రియయోఃకుర్యాద్దివాసీమంతకర్మతత్। వైశ్యశూద్రకయోరేతద్దివానిశ్య
పికేచన॥ వారాః పూర్వోక్తాఏవఏతచ్చసకృత్కార్యమితివిజ్ఞానేశ్వరః॥ స
కృచ్చసంస్కృతానారీసర్వగర్భేషుసంస్కృతేతిదేవలోక్తేః॥ సకృత్ప్రతిగ
ర్భంవాకార్యమితిహేమాద్రిః॥ సకృచ్చకృతసంస్కారాస్సీమంతేనద్విజస్త్రి
యః।యంయంగర్భంప్రసూయంతేససర్వస్సంస్కృతోభవేదితి॥హారీతోక్తేః॥
సీమంతోన్నయనంకర్మనస్త్రీసంస్కారఇష్యతే। కేచిద్గర్భస్యసంస్కారాత్ప్ర
తిగర్భంప్రయుంజతఇతిహేమాద్రౌవిష్ణువచనాచ్చ- సఏవ॥ స్త్రీయద్యకృత
సీమంతాప్రసవేతకథంచన। గృహీతపుత్రావిధివత్పునస్సంస్కారమర్హతి॥సీ
మంతేభోజనేప్రాయశ్చిత్తముక్తంపరాశరమాధవీయేధామ్యేన॥ బ్రహ్మౌ
దనేచసోమేచసీమంతోన్నయనేతథా। జాతకర్మనవశ్రాద్ధేభుక్త్వాచాంద్రా
యణంచరేత్॥ ఋగ్విధానేతు॥ అరాఇవేజపేన్మంత్రంశతవారంనసంశయః।
సీమంతేచయదాభుక్తేర్ముచ్యతేకిల్బిషాత్తదేతి॥ అథగర్భిణీతత్పతిధర్మాః
వరాహః॥ సామిషమశనంయత్నాత్ప్రమదాపరివర్జయేదతఃప్రభృతి॥ గృ

హ్యాకారికా ॥ అంగారభస్మాస్థికపాలచుల్లీశూర్పాదికేషూపవిశేన్న నారీ॥ నోలూఖలాద్యేదృషదాదికేవాయంత్రేతుపాద్యేనతథోపవిష్టా ॥ నోమార్జనీగోమయపిండకాద్యౌకుర్యాన్నవారిణ్యవగాహనంసా । అంగారభూత్యాననఖైర్లిఖేత్క్ష్మాంకలింపభర్గంగమంథోనకుర్యాత్ ॥ నోముక్తకేశీవివశాథవాస్యాద్భుజ్ క్తేనసంధ్యావసరేనశేతే । నామంగళంవాక్యముదీరయేత్సాశూన్యాలయంద్రుకుతలంనయాయాత్ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ కటుతీక్ష్ణకషాయాణిఅత్యుష్ణలవణానిచ । ఆయాసంచవ్యవాయంచగర్భిణీవర్జయేత్సదేతి॥ హేమాద్రౌకౌండిన్యః॥ ముండనంపిండదానంచప్రేతకర్మచసర్వశః । నజీవత్పితృకఃకుర్యాద్గుర్విణీపతిరేవచ॥ మితాక్షరాయాం॥ఉదన్వతోంభసిస్నానంనఖకేశాదికర్తనమ్ । అంతర్వత్న్యాఃపతిఃకుర్వన్నప్రజోజాయతేధ్రువం ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేగారుడే ॥ గయాయాంపిండదానస్యనకదాచిన్నిరాక్రియా॥ అత్రకాలేదాప్రత్యయస్మృతేర్నిషిద్ధకాలస్యైవాపవాదోనతుజీవత్పితృకగర్భిణీపత్యాశౌచాదినిమిత్తస్య నిమిత్తసంయోగస్యకాల సంయోగాద్భేదేనాపవాదాభావాత్ - అగ్నిహోత్రవత్ యావజ్జీవపరత్వాభావాత్ - అన్యథాశౌచేపిగయాయాంశ్రాద్ధంచస్యాత్ - యత్రనిమిత్తసంయోగస్యాపవాదోయథాశౌచేగ్నిహోత్రాదేర్యథావాజీవత్పితృకస్యాపవాదోమాతుర్గయాస్వష్టకావౌతదేవభవతి - నాన్యదితిసంక్షేపః - ప్రయోగపారిజాతేకశ్యపః॥ గర్భిణీకుంజరాశ్వాదిశైలహర్మ్యాదిరోహణమ్ । వ్యాయామంశీఘ్రగమనంశకటారోహణంత్యజేత్ ॥ శోకంరక్తవిమోక్షంచసాధ్వసంకుక్కుటాసనమ్ । వ్యవసాయందివాస్వాపం రాత్రౌజాగరణంత్యజేత్ ॥ మదనరత్నేస్కాందే ॥ హరిద్రాంకుంకుమంచైవసిందూరంకజ్జలంతథా । కూర్పాసకంచతాంబూలంమాంగల్యాభరణంశుభమ్ ॥ కేశసంస్కారకబరీకరకర్ణవిభూషణమ్ । భర్తురాయుష్యమిచ్ఛంతివర్జయేద్గర్భిణీసహి॥ బృహస్పతిః॥ చతుర్థేమాసిషష్ఠేవాప్యష్టమేగర్భిణీయదా । యాత్రానిత్యంవివర్జ్యాస్యాదాషాఢేతువిశేషతః॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ దౌహృదస్యాప్రదానేనగర్భోదోషమవాప్నుయాత్ । వైరూప్యంమరణంవాపితస్మాత్కార్యంప్రియంస్త్రియాః॥ దౌహృదంగర్భిణీప్రియం,తత్రైవాశ్వలాయనః॥ వపనంమైథునంతీర్థంవర్జయేద్గర్భిణీపతిః।శ్రాద్ధంచసప్తమాన్మాసాదూర్ధ్వంచాన్యత్రవేదవిత్॥ శ్రాద్ధంతద్భోజనమితిప్రయోగపారిజాతః॥కాలవిధానేముహూర్తదీపికాయాంచ ॥ క్షౌరంశవానుగమనంనఖకృంతనంచయుద్ధాదివాస్తుకరణంత్వతిదూరయానమ్।ఉ

ద్వాహమాపనయనంజలధేశ్చగాహమాయుఃక్షయార్థమితిగర్భిణికాపతీనా
మ్॥రత్నసంగ్రహేగాలవః॥దహనంవపనంచైవచౌలంవైగిరిరోహణమ్। నావ
ఆరోహణంచైవవర్జయేద్గర్భిణీపతిః॥అన్యత్రాపి॥ప్రవ్యక్తగర్భాపతిరబ్ధియా
నంమృతస్యవాహం క్షురకర్మసంగమ్। తస్యానుయత్నేనగయాదితీర్థంయా
గాదికంవస్తువిధింనకుర్యాత్॥ ప్రవ్యక్తగర్భావనితాభవేన్మాసత్రయాత్ప
రమ్।షణ్మాసాత్పరతస్నాతిర్నవమేరిష్టవాసినీ—అథసూతికాగృహప్రవేశః॥
గర్గః॥ రోహిణ్యైందవపౌష్ణేషుస్వాతీవరుణయోరపి। పునర్వసౌపుష్యహ
స్తధనిష్ఠాసుత్ర్యుత్తరాసుచ॥ మైత్రేత్వాష్ట్రేతథాశ్విన్యాంసూతికాగారవేశ
నమ్॥ ఏతచ్చసంభవే॥ ప్రసూతిసమయేకాలేసద్యఏవప్రవేశయేదితివసిష్ఠో
క్తేః॥తచ్చనైరృత్యాంకార్యం॥వారుణ్యాంభోజనగృహంనైరృత్యాంసూతికా
గృహమితివసిష్ఠోక్తేః॥ విష్ణుధర్మే॥ దశాహంసూతికాగారమాయుధైశ్చవి
శేషతః। వహ్నినాతిందుకాలాతైఃపూర్ణకుంభైఃప్రదీపకైః। ముసలేనతథా
వారివర్ణకైశ్చిత్రితేనచేతి—అథజాతకర్మ-పారిజాతేవసిష్ఠః॥ శ్రుత్వాజా
తంపితాపుత్రంసచైలంస్నానమాచరేత్॥ మనుః॥ప్రాఙ్నాభివర్ధనాత్పుంసో
జాతకర్మవిధీయతే॥ వర్ధనంఛేదనం-హేమాద్రౌబైజవాపః॥ జన్మనోనంత
రంకార్యంజాతకర్మయథావిధి। దైవాదతీతకాలంచేదతీతేసూతకేభవేత్॥
పృథ్వీచంద్రోదయేవిష్ణుధర్మే॥అచ్ఛిన్ననాభికర్తవ్యంశ్రాద్ధంవైపుత్రజన్మని॥పు
త్రపదేనకన్యాపిగృహ్యతేతదాహతత్రైవకార్ష్ణాజినిః॥ప్రాదుర్భావేపుత్ర
పుత్ర్యోర్గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః। స్నాత్వానంతరమాత్మీయాన్పితౄన్
శ్రాద్ధేనతర్పయేత్॥ ఏతచ్చరాత్రావపికార్యం॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాం
శర్వర్యాందత్తమక్షయమితితత్రైవవ్యాసోక్తేః - బైజవాపః॥ జాతమాత్రం
కుమారస్యజాతకర్మవిధీయతే। స్తనప్రాశనతఃపూర్వంనాభికర్తనతోపివా॥
ఏతేననైమిత్తికమపీదంజాతేష్టివదాశౌచాంతేకార్యమితిశంకాపరాస్తా- జా
తేకుమారేపితౄణామామోదాత్పుణ్యంతదహరితి హారీతోక్తేశ్చఅత్రశ్రా
ద్ధమామేనహేమ్నావాకార్యమిత్యుక్తంపృథ్వీచంద్రోదయే॥ఆదిత్యపురాణే॥
జాతశ్రాద్ధేషుపక్వాన్నంసదద్యాద్బ్రాహ్మణేష్వపీతి-హేమాద్రిస్తు॥ పుత్రజ
న్మనికుర్వీతశ్రాద్ధంహేమ్నైవబుద్ధిమాన్। నపక్వేననచామేనకల్యాణార్థీక
కామయన్నితిసంవర్తోక్తేర్హేమ్నైవేత్యాహ-ఏతచ్చజననాశౌచేమరణాశౌచే

మృతాశౌచస్యమధ్యేతుపుత్రజన్మయదాభవేత్। అశౌచాపగమేకార్యంజాత కర్మయథావిధీతి స్మృతిసంగ్రహోక్తే రాశౌచాంతేకార్యమిత్యాహుః - స్మృత్యర్థసారేపివికల్పఉక్తః॥ మృదుధ్రువచరక్షిప్రభేష్వేషాముదయేషుచ। గురౌశుక్రేథవాకేంద్రేజాతకర్మచనామచ॥ మృద్వాదిలక్షణమాహశ్రీధరః॥ రోహిణ్యుత్తరభం స్థిరంగిరిశమూలేంద్రో రగాదారుణంక్షిప్రంచాశ్విదినేశ పుష్యమనలేంద్రాగ్నీతుసాధారణమ్।ఉగ్రంపూర్వమఘాంతకంమృదుగతిత్వా ష్ట్రాంత్యమైత్రంచరంవిష్ణుస్వాతిశతోడువస్వదితయఃకుర్యుస్స్వసంజ్ఞాఫలమ్॥ అత్రసర్వత్రజాతకర్మనామకర్మాదావక్షుకాలాతిక్రమేనక్షత్రాదికంజ్ఞేయం॥ దేశకాలోపఘాతాద్యైఃకాలాతిక్రమణంయది। అనస్తగేజ్యేందుసితేతత్కా ర్యంచోత్తరాయణఇతి మదనరత్నేనారదోక్తేః॥ బృహస్పతిరపి॥ ముఖ్యా లాభేవిధిజ్ఞేనవిధిశ్చింత్యోప్రమాదతః। నక్షత్రతిథిలగ్నానాం విచార్యైతంపు నఃపునః॥ సూతకేసంధ్యాదౌవిశేషంవక్ష్యామః - అథజన్మనిదుష్టకాలాః- తత్రగండాంతఃజ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ పూర్ణానందాఖ్యయోస్తిథ్యోస్సంధి ర్నాడీద్వయంతథా। గండాంతంమృత్యుదంజన్మయాత్రోద్వాహవ్రతాదిషు॥ కులీరసింహయోఃకీటచాపయోర్మీనమేషయోః। గండాంతమంతరాళంస్యాద్ఘ టికార్ధంమృతిప్రదమ్॥ సార్పేంద్రపౌష్ణభేష్వంత్యషోడశాంశాభసంధయః। తదగ్రభేష్వాద్యపాదాభానాంగండాంతసంజ్ఞకాః॥రత్నమాలాయాం॥ పౌ ష్ణాశ్విన్యోస్సార్పపిత్ర్యర్క్షయోశ్చయచ్చజ్యేష్ఠామూలయోరంతరాళమ్। స్యా ద్గండాంతంస్యాచ్చతుర్నాడికంహియాత్రాజన్మోద్వాహకాలేష్వనిష్టమ్॥ ర త్నసంగ్రహేనవనీతారిష్టే॥ సర్వేషాంగండజాతానాంపరిత్యాగోవిధీయ తే। వర్జయేద్దర్శనంత్రావంతచ్చషాణ్మాసికంభవేత్॥ తిథ్యర్క్షగండేపితృమా తృనాశోలగ్నేతుసంధౌతనయస్యనాశః। సర్వేషునోజీవతిహంతిబంధూన్జీ వన్పునస్స్యాద్బహువారణాశ్వః॥ అథైషాందానముత్తరగార్గ్యేతిథిగండేత్వ నడ్వాహంనక్షత్రేధేనురుచ్యతే॥ కాంచనంలగ్నగండేతుగండదోషోవినశ్యతి॥ ఉత్తరేతిలపాత్రంస్యాత్పుష్యేగోదానముచ్యతే॥ అజాప్రదానంత్వాష్ట్రే స్యాత్పూర్వాషాఢేచకాంచనమ్। ఉత్తరాపుష్యచిత్రాసు పూర్వాషాఢో ద్భవస్యచ॥ కుర్యాచ్ఛాంతింప్రయత్నేననక్షత్రకరజాంబుధః॥ అథాశ్లేషా ఫలం॥ మూర్ధాస్యనేత్రగళకాంసయుగంచబాహూహృజ్జానుగుహ్యపదమిత్య హిదేహభాగః।బాణాద్రినేత్రహుతభుక్శ్రుతినాగరుద్రషణ్ణందపంచశిరసః క్రమశస్తునాడ్యః॥ రాజ్యంపితృక్షయోమాతృనాశఃకామక్రియారతిః। పితృ

భక్తోబలీస్వఘ్నస్త్యాగీభోగీధనీక్రమాత్ ॥ అథజ్యేష్ఠాఫలంబ్రహ్మయామళే ॥ జ్యేష్ఠాదౌజననీమాతా ద్వితీయేజననీపితా। తృతీయేజననీభ్రాతా స్వయంమాతా చతుర్థకే ॥ ఆత్మానంపంచమేహంతిషష్ఠేగోత్రక్షయోభవేత్ । సప్తమేచోభయకులంజ్యేష్ఠభ్రాతరమష్టమే ॥ నవమేశ్వశురంహంతిసర్వంహంతి దశాంశకఇతి- అథమూలఫలం-భల్లాటః॥ అభుక్తమూలసంభవంపరిత్యజేత్తు బాలకంసమాష్టకంపితాథవానతన్ముఖంవిలోకయేత్। తదాద్యపాదకేపితా ద్వితీయకేజనన్యథధనక్షయస్తృతీయకేచతుర్థకేశుభావహః ॥ ప్రతీపమంత్యపాదతఃఫలంతదేవసార్పభే ॥ అభుక్తమూలంత్వాహవృద్ధవసిష్ఠః ॥ జ్యేష్ఠాంతేఘటికాచైకామూలాదౌఘటికాద్వయమ్ । అభుక్తమూలమిత్యాహుస్తత్రజాతంశిశుంత్యజేత్ ॥ కేచిజ్జ్యేష్ఠాంత్యమూలాద్యంచపాదమభుక్తమూలమాహుః-కశ్యపసంహితాయాంత్వన్యథోక్తం॥ మూలాద్యపాదజోహంతి పితరంతుద్వితీయజః । మాతరంస్వంతృతీయోర్థాన్సుహృదంతస్తురీయజః॥ ఫలంతదేవసార్పర్క్షేప్రతీపంత్వంత్యపాదతః॥అథమూలవృక్షః-జయార్ణవే॥మూలంస్తంభస్త్వచాశాఖాపత్రంపుష్పంఫలంశిఖా । వేదాశ్చమునయశ్శైవదిశశ్చవసవస్తథా ॥ సంవాబాణారసారుద్రామూలభేదఃప్రకీర్తితః । మూలేమూలవినాశాయస్తంభేహానిర్ధనక్షయః ॥ త్వచిభ్రాతృవినాశాయశాఖామాతృవినాశకృత్ । పత్రేసపరివారస్స్యాత్పుష్పేషునృపవల్లభః॥ ఫలేషులభతేరాజ్యంశిఖాయామల్పజీవితమ్ ॥ అన్యత్రత్వన్యథోక్తం ॥ మూలేసప్తఘటీషుమూలహాసనంస్తంభేష్టసుగ్వక్షయంత్వగ్దిగ్బంధువినాశనంచవిటపేరుద్రైర్హతోమాతులః । పత్రైరర్కైస్సుకృతీతుబాణకుసుమేమంత్రీఫలేసాగరైరాజావహ్నౌశిఖాల్పమాయురితిసన్మూలాంఘ్రిపేస్యాత్ఫలమ్ ॥ భూపాలవల్లభః॥ వృషాళిసింహేషుఘటేచమూలందివిస్థితంయుగ్మతులాంగనాంత్యే । పాతాళగంమేషధనుఃకులీరనక్రేషుమర్త్యేష్వితిసంస్మరంతి ॥ స్వర్గేమూలేభవేద్రాజ్యంపాతాళేచేద్ధనాగమః । మర్త్యలోకేయదామూలం తదాశూన్యంసమాదిశేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ నైరృత్యభోద్భూతసుతస్సుతావాక్షిపాదవశ్యం శ్వశురంనిహంతి । తదంత్యపాదేజనితోనిహంతితస్యోత్క్రమేణాహిభవేకళత్రమ్ ॥ సురేశతారాజనితాధవాగ్రజంద్విదైవతారాజనితాతుదేవరమ్। పురందరర్క్షేజనితస్సుతస్తథాస్వస్యాగ్రజంహంతిసపుత్రికాయది॥ ప్రయోగపారిజాతే॥మూలజాశ్వశురంహంతివ్యాళజాచతదంగనామ్ । మాహేంద్రజాగ్రజంహంతిదేవరంతుద్విదైవజా ॥ నృసింహప్రసాదే ॥ ధవాగ్రజంహంతిసురేం

ద్రజాతాతథైవపత్న్యాభగినీంపుమాంశ్చ। ద్విదైవజాదేవరమాశుహన్యా
ద్భార్యానుజామాశునిహంతిసూనుః॥ పత్న్యగ్రజామగ్రజంవాహంతిజ్యేష్ఠ
ర్క్షజఃపుమాన్ । తథాభార్యాస్వసారంవాశాలకంవాద్విదైవజః ॥ కన్యకాదే
వరంహంతివిశాఖాంత్యసముద్భవా। ఆద్యపాదత్రయేనైవఆద్యభేతుపుమాన్భ
వేత్ ॥ నహన్యాద్దేవరంకన్యాతులామిశ్రాద్విదైవజా। తద్వృషాంతోద్భవా
వర్జ్యాదుష్టావృశ్చికపుచ్ఛవత్॥ చిత్రాద్యర్ధేపుష్యమధ్యేద్విపాద్రేపూర్వాషా
ఢాధిష్ణ్యపాదేతృతీయే। జాతఃపుత్రశ్చోత్తరాద్యేవిధత్తేమాతాపిత్రోర్భ్రా
తరంబాలనాశనమ్॥ ద్విమాసంచోత్తరాదోషఃపుష్యేచైవత్రిమాసకః। పూ
ర్వాషాఢాష్టమేమాసిచిత్రాషాణ్మాసికంఫలమ్ ॥ నవమాసంతథాశ్లేషా
మూలేచాష్టకవర్షకమ్। జ్యేష్ఠాపంచదశేమాసీపుత్రదర్శనవర్జితా॥ వసిష్ఠః॥
వ్యతీపాతేంగహానిస్స్యాత్పరిఘేమృత్యుమాదిశేత్।వైధృతౌపితృహానిస్స్యాన్న
ష్టేచాబంధతాంవ్రజేత్ ॥ మూలేసమూలనాశస్స్యాత్కులనాశోధృతౌభ
వేత్ । వికృతాంగశ్చహీనశ్చసంధ్యయోరుభయోరపి ॥ పర్వణ్యపిప్రసూతౌ
చసర్వారిష్టభయప్రదః ॥ తద్వత్సదంతజాతశ్చపాదజాతస్తథైవచ । వి
పరీతప్రసూతౌతునాభినాళేనవేష్టితః ॥ రాష్ట్రస్యనృపతేశ్చైవస్వస్యాపిచ
వినాశకః। తస్మాచ్ఛాంతింప్రకుర్వీతగ్రహాణాంక్రూరచేతసామ్॥ గర్గః ॥ కృ
ష్ణాంచతుర్దశీంషోఢాంకుర్యాదాదౌశుభంస్మృతమ్ । ద్వితీయేపితరంహంతి
తృతీయేహంతిమాతరమ్॥ చతుర్థేమాతులంహంతిపంచమేవంశనాశనమ్॥ ష
ష్ఠేతుధననాశస్స్యాదాత్మనోవంశనాశనమ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనశాంతిం
కుర్యాద్విధానతః ॥ అథపిత్రోర్నక్షత్రేజన్మదోషః- తత్రదేవకీర్తిః॥యద్యేక
స్మిన్ధిష్ణ్యే జాయంతేదుహితరోథవాపుత్రాః। పితురంతకరాహ్యేతేయద్యప
రేప్రీతిరతులాస్యాత్ ॥ గర్గః ॥ ఏకస్మిన్నేవనక్షత్రేభ్రాత్రోర్వాపితృపుత్ర
యోః। ప్రసూతిశ్చతయోర్మృత్యుర్భవేదేకస్యనిశ్చితమ్॥ శౌనకః॥ గ్రహణే
చంద్రసూర్యస్యప్రసూతిర్యదిజాయతే। వ్యాధిపీడాతదాస్త్రీణామాదౌతు
ఋతుదర్శనాత్॥ ఇత్థంసంజాయతేయస్యతస్యమృత్యుర్నసంశయః॥శాంతిస్తు॥
తదృక్షాధిపతేరూపం సువర్ణేనప్రకల్పయేత్ । సూర్యగ్రహేసూర్యరూపం
హైమంచంద్రంతురాజతమ్ ॥ రాహురూపంప్రకుర్వీతనాగేనైవవిచక్షణః॥
నాగస్సీసం ॥ త్రయాణాంచైవరూపాణాంస్థాపనంతత్రకారయేత్ ॥ ఆకృ
ష్ణేనాప్యాయస్వస్వర్భానోరితిపూజామంత్రాః - నక్షత్రదేవతాయాస్త
న్మంత్రేణ॥ సంపూజ్యతుయజేత్పూర్వంసమిద్భిశ్చరుసంభవైః। చంద్రగ

హేంచపాలాశైర్దూర్వాభీరాహుమేవచ ॥ సమిద్భిర్బ్రహ్మవృక్షస్యభేశా
యజుహుయాద్బుధః । ఆజ్యేనచరుణాచైవతిలైశ్చజుహుయాత్తతః ॥ పం
చగవ్యైఃపంచరత్నైఃపంచత్వక్పంచపల్లవైః । జలైరోషధికల్కైశ్చఅభిషే
కంసమాచరేత్ ॥మంత్రైర్వారుణసంభూతైరాపోహిష్ఠాదిభిస్త్రిభిః। ఇమం
మేగంగేపరత స్తత్వాయామీతిమంత్రకైః॥యజమానస్తతోదద్యాత్ భక్త్యాప్ర
తికృతిత్రయమితి ॥ మాత్స్యే ॥ అకాలప్రసవానార్యఃకాలాతీతప్రజాస్తథా।
వికృతప్రసవాశ్చైవయుగ్మప్రసవకాస్తథా॥ అమానుషాఅముండాశ్చఅజా
తవ్యంజనాస్తథా । హీనాంగాఅధికాంగాశ్చజాయంతేయదివాస్త్రియః ॥
పశవఃపక్షిణశ్చైవతథైవచసరీసృపాః । వినాశంతస్యదేవస్యశలస్యచవిని
ర్దిశేత్ ॥ నిర్వాసయేత్తాంనగరాత్తతశ్శాంతింసమాచరేత్ ॥ పాద్మే ॥ ఉప
రిప్రథమంయస్యజాయంతేచశిశోర్ద్విజాః।దత్తైర్వాసహయస్యాస్యజన్మభార్గ
వసత్తమ । ద్వితీయేచతృతీయేచచతుర్థేపంచమేతథా ॥ యదాదంతాశ్చజా
యంతేమాసేచైవమహత్ భయమ్ ।మాతరంపితరంవాధఖాదేదాత్మానమేవ
చ । జగత్పృష్ఠగతంబాలంనాస్థంవాస్థాపయేద్ద్విజ। తదభావేతుధర్మజ్ఞ కాంచ
నేవావరాసనే ॥ సర్వౌషధైస్సర్వగంధైర్బీజైఃపుష్పైఃఫలైస్తథా । పం
చగవ్యేనరత్నైశ్చ పతాకాభిశ్చభార్గవ ॥ స్థాలీపాకేనధాతారంపూజయేత్త
దనంతరమ్ । సప్తాహంచాత్రకర్తవ్యంతథాబ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥ భద్రా
సనేనివేశ్యైనంమృత్ భిర్మాల్యైఃఫలైస్తథా । సర్వౌషధైస్సర్వగంధైస్సర్వబీ
జైస్తథైవచ ॥ స్నాపయేత్పూజయేచ్చాత్రవహ్నింసోమంసమీరణమ్ । పర్వ
తాంశ్చతథాఖ్యాతాన్దేవంచకేశవమ్ ॥ ఏతేషామేవజుహుయాద్ఘృత
మగ్నౌయథావిధి । బ్రాహ్మణానాంతుదాతవ్యా తతస్సంపూజ్యదక్షిణా ॥
బ్రహ్మయామళే॥ప్రథమందంతనిర్ముక్తిరూర్ధ్వంబాలస్యచేత్ భవేత్ ।క్లేశాయ
మాతులస్యేహతదాప్రోక్తామనీషిభిః ॥ సౌవర్ణంరాజతం వాపితామ్రంకాం
స్యమయంతువా । దధ్యోదనేనసంపూర్ణంపాత్రందద్యాచ్ఛిశోఃకరే ॥ సమం
త్రంభాజనందత్వాసపశ్యేన్మాతులశ్శిశుమ్॥ సాలంకారంసవస్త్రంచశిశుమా
లింగ్యసాదరమ్ ॥ తత్రమంత్రః ॥' రక్షమాంభాగినేయత్వం'రక్షమేసకలంకు
లమ్।గృహీత్వాభాజనంసాన్నంప్రసన్నోభవసర్వదా ॥ నిర్విఘ్నంకురుకల్యా
ణంనిర్విఘ్నంచస్వమాతరమ్ । మయ్యాత్మానమధిష్ఠాప్య చిరంజీవమయాస
హ ॥ ఏవంకృతేవిధానేతువిఘ్నఃకోపినజాయతఇతి—అథత్రికశాంతిః- శాం
తిసర్వస్వే ॥ సుతత్రయేసుతాచేత్స్యాత్తత్రయేవాసుతోయది । మాతా

తోఽపికులస్యాపి తదానిష్టం మహద్భవేత్ ॥ జ్యేష్ఠనాశో ధనేహానిర్దుఃఖం వాసు
మహద్భవేత్ । తత్రశాంతింప్రకుర్వీత విత్తశాఠ్యవివర్జితః ॥ జాతస్యైకాద
శాహేవాద్వాదశాహేఽశుభేదినే । ఆచార్యమృత్విజో వృత్వాగ్రహయజ్ఞపు
రస్సరమ్ ॥ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశేంద్రప్రతిమాస్స్వర్ణతఃకృతాః । పూజయేద్ధా
న్యరాశిస్థకలశోపరిశక్తితః ॥ పంచమేకలశేరుద్రం పూజయేద్రుద్రసంఖ్య
యా । రుద్రసూక్తానిచత్వారిశాంతిసూక్తానిసర్వశః ॥ ద్విజపకోజపేద్ధోమ
కాలేషుచిసమాహితః । ఆచార్యోజుహుయాత్తత్ర సమిదాజ్యతిలాంశ్చరు
మ్ ॥ అష్టోత్తరసహస్రంవాశతంవాత్రిశతంతువా । దేవతాభ్యశ్చతుర్వక్త్రా
దిభ్యోగ్రహపురస్సరమ్॥ బ్రహ్మాదిమంత్రైరింద్రస్యయతఇంద్రభయామహే।
తతస్స్విష్టకృతంహుత్వా బలింపూర్ణాహుతింతతః ॥ అభిషేకంకుటుంబస్య
కృత్వాచార్యంప్రపూజయేత్ । హిరణ్యంధేనురేకాచ ఋత్విజాందక్షిణాత
తః ॥ ఆజ్యస్యవీక్షణంకృత్వాశాంతి పాఠంతుకారయేత్ । ప్రతిమాగురవేద
త్వాఉపస్కరసమన్వితాః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛక్త్యాదీనానాథాంశ్చ
తర్పయేత్ । ఏవంశాంతివిధానేనసర్వారిష్టంప్రలీయతఇతి ॥ అన్యేషుమూ
లాద్యృక్షేషుశాంత్యాదిప్రయోగపారిజాతేమత్కృతేశాంతిరత్నేచజ్ఞేయం-
మితాక్షరాయాంమార్కండేయః ॥ రక్షణీయాతథా షష్ఠీనిశాతత్రవిశేష
తః । రాత్రౌజాగరణంకార్యంజన్మదానాంతథాబలిః ॥ పురుషాశ్శస్త్రహ
స్తాశ్చనృత్యగీతైశ్చయోషితః । రాత్రౌజాగరణంకుర్యుర్దశమ్యాంచైవసూత
కే ॥ వ్యాసః ॥ సూతికావాసనిలయాజన్మదానామదేవతాః । తాసాంయా
గనిమిత్తంతుశుద్ధిర్జన్మనికీర్తితా ॥ ప్రథమేదివసేషష్ఠేదశమేచైవసర్వదా । త్రి
ష్వేతేషునకుర్వీతసూతకంపుత్రజన్మని ॥ అపరార్కేబ్రాహ్మే ॥ కన్యాశ్చ
తస్రోరాకాద్యావాతఘ్నీచైవపంచమీ । క్రీడనార్థాచబాలానాంషష్ఠీచశిశు
రక్షిణీ ॥ ఖడ్గేతుపూజనీయావైవైశ్యైర్వాత్రైర్ద్విజాతిభిః । రాకానుమతి
స్సినీవాలీకుహూరితిచతస్రః ॥ కన్యాఇత్యర్థః—అథదత్తపుత్రపరిగ్రహవిధిః-
పారిజాతేశౌనకః ॥ అపుత్రోమృతపుత్రోవాపుత్రార్థంసముపోష్యచ । వా
ససీకుండలేదత్వా ఉష్ణీషంచాంగులీయకమ్ ॥ బంధూనన్నేనసంపూజ్యబ్రా
హ్మణాంశ్చవిశేషతః।అన్వాధానాదియత్తంత్రంకృత్వాజ్యోత్పవనాంతకమ్॥
దాతుస్సమక్షంగత్వాతుపుత్రందేహీతియాచయేత్. । దానేసమర్థోదాతా
స్మైయేయజ్ఞేనేతిపంచభిః ॥ దేవస్యత్వేతిమంత్రేణహస్తాభ్యాంపరిగృహ్యచ ।
అంగాదంగేత్యృచంజప్త్వాఆఘ్రాయశిశుమూర్ధని ॥ గృహమధ్యేతమాధా

యచరుంహుత్వావిధానతః । యస్త్వాహృదాత్యృచాచైవతుభ్యమగ్రఋ
చైకయా॥ సోమోదదదిత్యేతాభిఃప్రత్యృచంపంచభిస్తథా । స్విష్టకృదాది
హోమంచకృత్వా శేషం సమాపయేత్ ॥ సచ॥బ్రాహ్మణానాంసపిండేషుక
ర్తవ్యః పుత్రసంగ్రహః । తదభావేసపిండోవాఅన్యత్రతునకారయేత్ ॥ మి
తాక్షరాదౌతు - వ్యాహృతిభిరాజ్యేనహోమఉక్తః- సచహోమోత్తరం
జలపూర్వకందేయః- నవాజ్మాత్రేణ-వ్యాహృతిభిర్హుత్వాప్రతిగృహ్ణీయాది
తివసిష్ఠోక్తేః॥మాతాపితావాదద్యాత్తాంయమద్భిఃపుత్రమాపది।సదృశంప్రీతి
సంయుక్తంసజ్ఞేయోదంత్రిమస్సుతఇతిమనూక్తేః తత్రైవవసిష్ఠః॥ నత్వేవైకం
పుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వానస్త్రీపుత్రందద్యాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్వాఅ
న్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తురితి॥ఇదంచభర్తృసత్వే-అన్యథా॥ దద్యాన్మాతాపితా
వాయంసపుత్రోదత్రిమస్మృతఇతివత్సవ్యాసవచోవిరోధస్స్యాత్-దానంప్ర
తిగ్రహోపలక్షణం-యత్తుసమంత్రకహోమస్యపుత్రప్రతిగ్రహాంగత్వాత్-
వ్యాహృత్యాదిమంత్రపాఠేచస్త్రీశూద్రయోరనధికారాత్ - తయోర్దత్తకః
పుత్రోనభవత్యేవేతిశుద్ధివివేకేరుద్రధరేణోక్తం- వాచస్పతిశ్చైవమేవాహ॥
తన్నభర్తురనుజ్ఞయాస్త్రియాఅపిప్రతిగ్రహోక్తేః- యద్యపిమేధాతిథినాభా
ర్యాత్వవదదృష్టరూపం దత్తకత్వంహోమసాధ్యముక్తం స్త్రియాశ్చహో
మాసంభవస్తథాపివ్రతాదివద్విప్రద్వారాహోమాదికారయేదితి హరినా
థాదయః-సంబంధతత్వేప్యేవం-ఏవంశూద్రస్యాపి॥ స్త్రీశూద్రాశ్చసధర్మా
ణఇతిస్మృతేః - అతఏవశూద్రకర్తృకహోమోవిప్రద్వారైవపరాశరేణో
క్తః॥దక్షిణార్థంతుయోవిప్రశ్శూద్రస్యజుహుయాద్ధవిః । బ్రాహ్మణస్తుభవే
చ్ఛూద్రఃశూద్రస్తుబ్రాహ్మణోభవేత్ ॥ అత్రమాధవాచార్యః॥యోవిప్రశ్శూ
ద్రదక్షిణామాదాయ తదీయంహవిశ్శాంతిపుష్ట్యాది సిద్ధయేవైదికైర్మంత్రైర్జు
హోతితస్యవిప్రస్యైవదోషః-శూద్రస్తు హోమఫలంలభేతైవేతివ్యాచఖ్యే-
దత్తకేవిశేషఃకాళికాపురాణే॥పితుర్గోత్రేణయఃపుత్రస్సంస్కృతఃపృథివీపతే!
ఆచూడాంతంనపుత్రస్సపుత్రతాంయాతిచాన్యతః ॥ చూడోపాయనసంస్కా
రానిజగోత్రేణవైకృతాః।దత్తాద్యాస్తనయాస్తేస్యూరన్యథాదాసఉచ్యతే॥ ఊ
ర్ధ్వంతుపంచమాద్వర్షాన్నదత్తాద్యాస్సుతానృప । గృహీత్వాపంచవర్షీయం
పుత్రేష్టింప్రథమంచరేత్ ॥ పంచమోర్ధ్వంతుస్వదానేచ్ఛో రేవదానంనాన్య
థా॥విక్రయంచైవదానంచననేయాస్స్యురనిచ్ఛవః।దారాఃపుత్రాశ్చసర్వస్వ
మాత్మన్యేవతుయోజయేదితి॥ హేమాద్రిమాధవధృతవ్యాసదక్షాదివచనాత్

యచ్చయాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్వకుటుంబావిరోధేన దేయందారసుతాదృతఇతి - తదూర్ధ్వంస్వదానానిచ్ఛుపుత్రపరం - తేనసర్వస్వదానేస్వదానేచ్ఛదారపుత్రదానంసిద్ధం - యత్తువిశ్వజిదధికరణంషష్ఠే-తత్రపుత్రాదీనాం జ్ఞాతిత్వేన స్వశబ్దవాచ్యత్వాత్పుత్రత్వేన దానమాశంకానిరాకృతం - జన్యపుంస్త్వస్య దానేనానివృత్తేః దాసత్వేనదానంభవత్యేవ - తస్మాద్యథేష్టవినియోగార్హత్వంస్వత్వంభవత్యేవ - పుత్రేస్వత్వాభావం - వదన్పుత్రక్రయవిక్రయాదిషు నశ్శేపవిక్రయాదిశ్రౌతలింగాద్దాసక్రయవిక్రయాదివ్యవహారాయోగాత్ - మూర్ఖఏవ,నహిగ్రభాయారణః సుశేపోన్యోదర్యోమనసామంతవాఉఇతిశ్రుతౌదత్తకనిషేధః - సోప్యారసాతిశయార్థః - అన్యథాశునశ్శేపాదిప్రతిగ్రహశ్రౌతలింగవిరోధాపత్తేః - ఉపేయాంతవపుత్రతామిత్యుక్తేః- ఇదంచ శ్రౌతలింగంస్వయం దత్తక్రీతపరంనదత్తకపరం - ద్వాదశవిధపుత్రమధ్యేదత్తాత్మాతుస్వయందత్తః క్రీతశ్చతాభ్యాంవిక్రీతఇతి యాజ్ఞవల్క్యేనతయోర్దత్తకాద్భేదోక్తేః-తయోశ్చదత్తౌరసేతరేషాంతుపుత్రత్వేనపరిగ్రహఇతికలౌనిషేధాత్తేనసంస్కారోత్తరంస్వయంక్రీతౌనభవతః - తదుత్తరందత్తకోనభవత్యేవేతిసిద్ధం- అథయమళయోఃసంస్కారక్రమార్థంజ్యేష్ఠకనిష్ఠభావ ఉచ్యతే - మనుః ॥ పుత్రఃకనిష్ఠోజ్యేష్ఠాయాంకనిష్ఠాయాంచపూర్వజః। కథం తయోర్విభాగస్స్యాదితిచేత్సంశయోభవేత్ ॥ సదృశఃస్త్రీప్రజాతానాంపుత్రాణామవిశేషతః । నమాతృతోజ్యైష్ఠ్యమస్తిజన్మతోజ్యైష్ఠ్యముచ్యతే॥ తేనకనిష్ఠాయాంపూర్వజాతఏవజ్యేష్ఠోనజ్యేష్ఠాయాంపశ్చాజ్జాతఇత్యర్థః - సఏవశ్రాద్ధాధికారీ॥ జన్మజ్యేష్ఠేనచాహ్వానం సుబ్రహ్మణ్యాస్వపిస్మృతమ్ । యమయోశ్చైవగర్భేషుజన్మతోజ్యేష్ఠతామతా ॥ దేవలః ॥ యస్యజాతస్య యమయోఃపశ్యంతిప్రథమంముఖమ్।సంతానఃపితరశ్చైవతస్మిన్జ్యైష్ఠ్యంప్రతిష్ఠితమ్ ॥ భాగవతేతు ॥ ద్వౌతదాభవతోగర్భౌసూతిర్వేశవిపర్యయాదిత్యుక్తేః - పశ్చాదుత్పన్నస్యజ్యైష్ఠ్యముక్తం - అత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా-పూర్వమేవతుయుక్తంగర్భాష్టమఇత్యాదౌ విశేషనిర్దేశేఏవగర్భగ్రహణంనాన్యత్ర-అన్యథాతద్వైయర్థ్యాత్ —అథసూతికాస్నానం-జ్యోతిషే॥కరేంద్రభాగ్యానిలవాసవాంత్యమైత్రేందనాశ్విధ్రువభేహ్నిపుంసామ్ । తిథావరిక్తేశుభమాహురేనంతిప్రసూతికాస్నానవిధింమునీంద్రాః—అథనామకర్మ-మ

బృహస్పతిః ॥ ద్వాదశేదశమేవాపిజన్మతోపిత్రయోదశే । షోడశేః వద్వాత్రింశేవర్ణతఃక్రమాత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః- అహన్యేకాదశే

మాదౌప్రభవిష్యే॥ నామధేయందశమ్యాంతుద్వాదశ్యాంమాసికేచన। అష్టా
దశేహానితథావదంత్యన్యేమనీషిణః ॥ దశమ్యామతీతాయామితిజ్ఞేయం - ఆ
శౌచాపగమేనామధేయమితివిష్ణూక్తేః - గృహ్యపరిశిష్టేపిజననాద్దశరాత్రే
వ్యుష్టే శతరాత్రేసంవత్సరేవా నామకరణంవ్యాష్టైతీతే-జ్యోతిర్నిబంధేగర్గః ॥
అమాసంక్రాంతివిష్ట్యాదౌ ప్రాప్తకాలేపినాచరేత్ ॥ శ్రీధరః ॥ మిత్రాదిత్య
మఘోత్తరాశతభిషక్స్వాతీధనిష్ఠాచ్యుతప్రాజేశాశ్విశశాంకపౌష్ణదినకృత్సు
ష్వేషు రాశౌస్థిరే।ఛిద్రాంపంచదశీంవిహాయనవమీంశుద్ధేష్టమేభార్గవజ్ఞాచా
ర్యామృతపాదభాగదివసేనామానికుర్యాచ్ఛిశోః॥మనుః॥శర్మాంతంబ్రాహ్మ
ణస్యస్యాద్వర్మాంతంక్షత్రియస్యతు। వైశ్యస్యధనసంయుక్తంశూద్రస్యప్రేష్య
సంయుతమ్॥ మదనరత్నేనారదీయే ॥ సూతకాంతేనామకర్మవిధేయంస్వకు
లోచితమ్ । నామపూర్వంతుమాసస్యమంగళంసుసమాక్షరైః ॥ తత్రైవగా
ర్గ్యః ॥ మాసనామగురోర్నామదద్యాద్బాలస్యవైపితా॥ స్మృతిసంగ్రహే॥
కృష్ణోనంతోచ్యుతశ్చక్రీవైకుంఠోథజనార్దనః । ఉపేంద్రోయజ్ఞపురుషోవాసు
దేవస్తథాహరిః॥ యోగీశఃపుండరీకాక్షోమాసనామాన్యనుక్రమాత్॥ అత్ర
మార్గశీర్షాదిశ్చైత్రాదిర్వాక్రమఇతిమదనరత్నే ॥ తన్మాసనామప్రథమంద
ద్యాత్సంబుద్ధ్యచైవహి। దేవాలయగజాశ్వానాంవృషాణాంవాపికూపయోః॥
సర్వోపకారిణాంపుణ్యానాంచిహ్నార్థంయోషితాంనృణామ్। కావ్యానాంచక
పీనాంచపశ్వాదీనాంచసర్వశః। రాజప్రాసాదవాస్తూనాంనామకర్మవిశిష్యతే
నాక్షత్రమపినామకార్యం-అభివాదనీయంచసమీక్షేత॥ తన్మాతాపితరౌవిద్యా
తామోపనయనాదిత్యాశ్వలాయనోక్తేః - కులదేవతానక్షత్రసంబద్ధంపిత
నామకుర్యాదితి- మదనరత్నేశంఖోక్తేః- తచ్చనక్షత్రపాదాక్షరాద్యక్షర
కుర్యాదిత్యుక్తం పరిశిష్టే ॥ తదక్షరాదికంనామయస్మిన్ధిష్ణ్యేయదాక్షరమితి
సుపద్మనభాష్యేతు ॥ గోరేమవృశ్చికేషువృద్ధిరాదౌతాత్యేచవాంత్యేశ్రవణ
శ్చయుక్షు । శేషేషునాద్యోవ్యకపరస్స్వరోంత్యస్యాప్యారదీర్ఘస్సవిస
ఇష్టః ॥ ఇత్యుక్తంతాంత్యేతిప్రోష్ఠపదేత్యాదౌ తాత్పరేచవృద్ధిఃప్రోష్ఠ
పాదఇతి - అంత్యమపభరణీశబ్దఃశ్రుతావుక్తః - తత్రశ్రవణాదౌచవాదిప
ద్ధిః- అపభరణఆపభరణఇత్యాదిమదనరత్నేవసిష్ఠః॥ జన్మాహేద్వాదశాహే
వాదశాహేవావిశేషతః। ఉత్తరారేవతీహస్తమూలపుష్యాస్సవారుణాః
శ్రవణాదితిమైత్రంచస్వాతీమృగశిరస్తథా । ప్రాజాపత్యంధనిష్ఠాచప్రశస్తా
నామకర్మణి—అథడోలారోహః- పారిజాతేబృహస్పతిః॥ డోలారోహస్త

కర్తవ్యోదశమేద్వాదశేపివా । షోడశేదివసేవాపిద్వావింశేదివసేపివా॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥ కరత్రయమైష్ణవరేవతీషుదితిద్వయేవాశ్వినకధ్రువేషు । కుర్యాచ్ఛిశూనాంనృపతేశ్చతద్వదాందోళనంవైసుఖినోభవంతి ॥ తత్రైవ ॥ ఆందోళాశయనేపుంసోద్వాదశోదివసశ్శుభః। త్రయోదశస్తుకన్యాయానక్షత్రవిచారణా॥ అన్యస్మిన్దివసేచేత్స్యాత్తిర్యగాస్యేప్రశస్యతే—అథదుగ్ధపానం-నృసింహః ॥ ఏకత్రింశద్దినేచైవపయశ్శంఖేనపాయయేత్ । అన్నప్రాశననక్షత్రేదివసోదయరాత్రిషు—అథకర్ణవేధః-మదనరత్నేవసిష్ఠశ్రీధరౌ॥ మాసేషష్ఠేసప్తమేవాష్టమేవావేధ్యౌకర్ణౌద్వాదశేషోడశేహ్ని। మధ్యేనాహ్నఃపూర్వభాగేనరాత్రౌనక్షత్రేద్వేద్వేతిథీవర్జయిత్వా॥అత్రజన్మమాసోవర్జ్యః జ్యోతిర్నిబంధేగర్గః ॥ మాసేషష్ఠేసప్తమేవాప్యష్టమేమాసివత్సరే । కర్ణవేధంప్రశంసంతిపుష్ట్యాయుశ్శ్రీవివృద్ధయే॥ మదనరత్నే ॥ ప్రథమేసప్తమేమాసిఅష్టమేదశమేథవా। ద్వాదశేచతథాకుర్యాత్కర్ణవేధంశుభావహమ్॥ హేమాద్రౌవ్యాసః ॥ కార్తికేపౌషమాసేవాచైత్రేవాఫాల్గునేపివా।కర్ణవేధంప్రశంసంతిశుక్లపక్షేశుభేదినే॥ శ్రీధరః॥ హరిహయకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్ణోత్తరార్క్యాదితివసుషుఘటాళీసింహవర్జ్యేసులగ్నే।శశిగురుబుధకావ్యానాందినేపర్వరిక్తారహితతిథిషుశుద్ధేనైధనేకర్ణవేధః॥ మదనరత్నేబృహస్పతిః॥ ద్వితీయాదశమీషష్ఠీసప్తమీచత్రయోదశీ । ద్వాదశీపంచమీశస్తాతృతీయాకర్ణవేధనే॥ సౌవర్ణీరాజపుత్రస్యరాజతీవిప్రవైశ్యయోః । శూద్రస్యచాయసీసూచీమధ్యమాష్టాంగుళాత్మికా ॥ హేమాద్రౌదేవలః॥ కర్ణరంధ్రేరవేశ్ఛాయానవిశేదగ్రజన్మనః । తందృష్ట్వావిలయం యాంతిపుణ్యౌఘాశ్చపురాతనాః ॥ శంఖః॥ అంగుష్ఠమాత్రసుషిరౌకర్ణౌనభవతోయది। తస్మైశ్రాద్ధంనదాతవ్యందత్తంచేదాసురంభవేత్—అథతాంబూలభక్షణం-చండేశ్వరః॥సార్ధమాసద్వయేదద్యాత్తాంబూలంప్రథమంశిశోః। కర్పూరాదికసంమిశ్రంవిలాసాయహితాయచ ॥ మూలార్కచిత్రకరతిష్యహరీంద్ర భేషుపౌష్ణేతథామృగశిరోదితివాసవేషు। అర్కేందుజీవభృగుబోధనవాసరేషుతాంబూలభక్షణవిధిర్మునిభిఃప్రదిష్టః—అథనిష్క్రమణం-జ్యోతిర్నిబంధేయమః॥ తృతీయేవాచతుర్థేవామాసినిష్క్రమణంభవేత్॥ యమః॥ తతస్తృతీయేకర్తవ్యంమాసిసూర్యస్యదర్శనమ్। చతుర్థేమాసికర్తవ్యంశిశోశ్చంద్రస్యదర్శనమ్॥అత్ర॥ సూర్యేంద్వోః కర్మణీయేచతయోశ్శ్రాద్ధంనవిద్యతఇతిఛందోగపరిశిష్టాత్ - ఛందోగానాంనిష్క్రమణేవృద్ధిశ్రాద్ధం నాస్తీతికల్పతరుః - వ్యాసః ॥ మైత్రేపుష్య

పునర్వసుప్రథమభేపౌష్ణే నుకూలేవిధౌహస్తేచైవసురేశ్వరేచ మృగభేతా
రాసుశస్తాసుచ । కుర్యాన్నిష్క్రమణంశిశోర్బుధ గురౌశుక్రేవిరిక్తేతిథౌక
న్యాకుంభతులామృగారిభవనేసౌమ్యగ్రహాలోకితే॥ మదనరత్నే॥ అన్నప్రా
శనకాలేవాకుర్యాన్నిష్క్రమణక్రియామ్॥ విష్ణుధర్మే॥దిగీశానాందినేతత్రతత
థాచంద్రార్కయోర్ద్విజః॥ పూజనంవాసుదేవస్యగగనస్యచకారయేత్। బ
హిర్నిష్క్రమయేద్గేహాచ్ఛంఖపుణ్యాహనిస్స్వనైః॥ చంద్రార్కయోర్దిగీశా
నాందిశాంచగగనస్యచ । నిక్షేపార్థమిమందద్మితేమేరక్షంతుసర్వదా॥ అప్ర
మత్తంప్రమత్తంవాదివారాత్రమథాపివా । రక్షంతుసతతంసర్వేదేవాశ్శక్ర
పురోగమాః॥ మాధవీయేమార్కండేయః॥ అగ్రతోథప్రవిస్యస్యశిల్పభాం
డానిసర్వశః। శస్త్రాణిచైవవస్త్రాణితతఃపశ్యేత్తులక్షణమ్॥ప్రథమంయత్స్పృ
శేద్బాలస్తతోభాండంస్వయంతదా।జీవికాతస్యబాలస్యతేనైవతుభవిష్యతీతి॥
అథోపవేశనం - ప్రయోగపారిజాతేపాద్మేవిష్ణుధర్మేచ॥ పంచమేచతథా
మాసిభూమౌమాతముపవేశయేత్ । తత్రసర్వేగ్రహాశ్శస్తాభౌమోప్యత్రవిశేష
తః॥ ఉత్తరాత్రితయంసౌమ్యపుష్యర్క్షంశక్రదైవతమ్। ప్రాజాపత్యంచహస్త
శ్చశస్తమాశ్వినమిత్రభమ్॥వారాహంపూజయేద్దేవంపృథివీంచతథాద్విజమ్।
రక్షైనంవసుధేదేవి సదాసర్వగతంశుభే ॥ ఆయుఃప్రమాణంసకలంనిక్షిపస్వ
హరిప్రియే । అచిరాదాయుషస్త్వస్యయేకేచిత్పరిపంథినః ॥ జీవితారోగ్య
విత్తేషునిర్దహాస్వాచిరేణతాన్। వరేణ్యాశేషభూతానాంమాతాత్వమసికా
మధుక్॥ అజరాచాప్రమేయాచసర్వభూతనమస్కృతా । చరాచరాణాం
భూతానాంప్రతిష్ఠానాహ్యయాహ్యసి॥ కుమారంపాహిమాతస్త్వంబ్రహ్మ
తదనుమన్యతామ్—అథాన్నప్రాశనం - పారిజాతేనారదః॥ జన్మతోమాసి
షష్ఠేస్యాత్సౌరేణాన్నాశనంపరమ్ । తదభావేఽష్టమేమాసి నవమేదశమేపి
వా ॥ ద్వాదశేవాపికుర్వీతప్రథమాన్నాశనంపరమ్ । సంవత్సరేవాసంపూ
ర్ణేకేచిదిచ్ఛంతిపండితాః ॥ మదనరత్నేలౌగాక్షిః ॥ షష్ఠేన్నప్రాశనంజాతే
షుదంతేషువేతి॥శంఖః॥ సంవత్సరేన్నప్రాశనమర్ధసంవత్సరేవేతి-జ్యోతిర్నిబం
ధేనారదః॥ షష్ఠేవాప్యష్టమేమాసిపుంసాంస్త్రీణాంతుపంచమే। సప్తమేమా
సివాకార్యంనవాన్నప్రాశనంశుభమ్॥ రిక్తాందినక్షయంనందాంద్వాదశీమష్ట
మీమమామ్ । త్యక్త్వాన్యతిథయఃప్రోక్తాస్సితజీవజ్ఞవాసరాః ॥ చంద్రవారం
ప్రశంసంతికృష్ణేచాంత్యత్రికంవినా॥ శ్రీధరః॥ ఆదిత్యతిష్యవసుసౌమ్యకరాని
లాశ్వచిత్రాజవిష్ణువరుణోత్తరపౌష్ణమిత్రైః । బాలాన్నభోజనవిధౌదశమే

విశుద్ధేభిదాంవిహాయనవమీంతిథయశ్శుభాస్స్యుః ॥ వసిష్ఠః ॥ బాలాన్నభు
క్తౌవ్రతబంధనేచరాజాభిషేకే ఖలుజన్మధిష్ణ్యమ్ । శుభంత్వనిష్టంసతతంవి
వాహేసీమంతయాత్రాదిషుమంగళేషు ॥ మార్కండేయ విష్ణుధర్మయోః ॥
బ్రహ్మాణంశంకరంవిష్ణుంచంద్రార్కౌచదిగీశ్వరాన్ । భువందిశశ్చసంపూ
జ్యహుత్వావహ్నౌతథాచరుమ్ ॥ దేవతాపురతస్తస్యధాత్ర్యుత్సంగగత
స్యచ । అలంకృతస్యదాతవ్యమన్నంపాత్రేసకాంచనమ్ ॥ మధ్వాజ్యదధిసం
యుక్తంప్రాశయేత్పాయసంతువేతి—అథాబ్దపూర్తిః - వ్యవహారనిర్ణ
యే ॥ నవాంబరధరోభూత్వాపూజయేచ్చచిరాయుషమ్। మార్కండేయం
నరోభక్త్యాపూజయేత్ప్రయతస్తథా ॥ తతోదీర్ఘాయుషంవ్యాసం రామం
ద్రౌణింకృపంబలిమ్ । ప్రహ్లాదంచహనూమంతంవిభీషణమథార్చయేత్ ॥ స్వ
నక్షత్రంజన్మతిథింప్రాప్యసంపూజయేన్నరః । షష్ఠీంచదధిభక్తేనవర్షేవర్షేపు
నఃపునః ॥ తిథితత్త్వేప్యేతన్నానుభిస్తిలహోమోప్యుక్తః - ఆదిత్యపురాణే॥
సర్వైశ్చజన్మదివసేస్నాతైర్మంగళవారిభిః । గురుదేవాగ్నివిప్రాశ్చపూజనీ
యాఃప్రయత్నతః॥ స్వనక్షత్రంచపితరౌతథాదేవఃప్రజాపతిః। ప్రతిసంవత్స
రంయత్నాత్కర్తవ్యశ్చమహోత్సవః ॥ కృత్యచింతామణౌ ॥ గుడదుగ్ధతిలా
న్దద్యాద్ధస్తేగ్రంథౌచబంధయేత్ । గుగ్గులుంనింబసిద్ధార్థదూర్వాగోరోచ
నాదికమ్ ॥ సంపూజ్యభానువిఘ్నేశౌమహర్షింప్రార్థయేదిదమ్ । చిరంజీవీ
యథాత్వంభోభవిష్యామితథామునే॥ రూపవాన్విత్తవాంశ్చైవశ్రియాయు
క్తశ్చసర్వదా । మార్కండేయనమస్తేస్తుసప్తకల్పాంతజీవన॥ ఆయురారో
గ్యసిద్ధ్యర్థంప్రసీదభగవన్మునే । చిరంజీవియథాత్వంతుమునీనాంప్రవరద్విజ॥
కురుష్వమునిశార్దూలతథామాంచిరజీవినమ్ । మార్కండేయమహాభాగ స
ప్తకల్పాంతజీవన ॥ ఆయురారోగ్యసిద్ధ్యర్థమస్మాకంవరదోభవ । సతిలంగు
డసంమిశ్రమంజల్యర్థమితంపయః ॥ మార్కండేయాద్వరంలబ్ధ్వా పిబామ్యా
యుర్వివృద్ధయఇతి ॥ పయఃపిబేత్ -తిథితత్త్వేస్కాందే॥ ఖండనంనఖకేశానాం
మైథునాధ్వగమౌతథా । ఆమిషంకలహంహింసాంవర్షవృద్ధౌ వివర్జయేత్॥
తత్రైవదీపికాయాం ॥ కృతాంతకుజయోర్వారేయస్యజన్మతిథిర్భవేత్ । అ
నృక్షయోగసంప్రాప్త్యావిఘ్నస్తస్యపదేపదే ॥ కృతాంతఃశనిః ॥ తస్యసర్వౌ
షధిస్నానంగురుదేవాగ్నిపూజనమ్ ॥ వృద్ధమనుః ॥ మృతేజన్మనిసంక్రాంతౌ
శ్రాద్ధేజన్మదినేతథా।అస్పృశ్యస్పర్శనేచైవనస్నాయాదుష్ణవారిణా ॥ అత్ర
జన్మతిథిరౌదయికీగ్రాహ్యా ॥ యుగాద్యావర్షవృద్ధిశ్చసప్తమీ పార్వతీప్రి

యా । రవేరుదయమీక్షుం తేనతత్రతిథియుగ్మ తేతి ॥ కృత్యతత్వార్ణవేపచనాత్ విశేషోమత్కృతశూద్రధర్మేజ్ఞేయః-అథకటిసూత్రం-ప్రయోగపారిజాతే బ్రాహ్మే ॥ ప్రతిసంవత్సరాంతర్దేవష్యేన్యాణాంవిధింపరమ్ । దత్వాగోభూహిరణ్యాదితథాస్వర్ణాదినిర్మితమ్॥ బధ్నీయాత్కటిసూత్రంచవాససం గృహ్యానూతనమ్ । దూర్వాంకురైరథాజ్యేనచరుణావాపినాకినమ్ ॥ ఆయుష్యహోమంకృత్వాచతర్పయేత్పితృదేవతాః—అథచౌలం- ప్రయోగపారిజాతేషడ్గురుశిష్యః ॥ జాతాధికారాజ్జన్మాదిత్తృతీయేబ్దేతుచౌలకమ్ । ఆద్యేబ్దేకుర్వతేకేచిత్పంచమేబ్దేద్వితీయకే ॥ ఉపనీత్యాసహైవేతివికల్పాఃకులధర్మతః ॥ బృహస్పతిః ॥ తృతీయేబ్దేశిశోర్గర్భాజ్జన్మతోవావిశేషతః । పంచమేసప్తమేవాపిస్త్రియాఃపుంసోపివాసమమ్ ॥ తత్రైవనారదః ॥ జన్మతస్తు తృతీయేబ్దేశ్రేష్ఠమిచ్ఛంతిపండితాః । పంచమేసప్తమేవాపిజన్మతో మధ్యమం భవేత్ ॥ అధమంగర్భతస్స్యాత్తునవమైకాదశేపివేతి ॥ పారిజాతేబృహస్పతిః ॥ ఉత్తరాయణగేసూర్యేవిశేషాత్సౌమ్యగోళకే । శుక్లపక్షేశుభంప్రోక్తంకృష్ణపక్షేశుభేతరత్ ॥ అశుభోంత్యత్రిభాగస్స్యాత్కృష్ణపక్షేత్రిధాకృతే॥ తత్రైవవసిష్ఠః ॥ ద్విత్రిపంచమసప్తమ్యామేకాదశ్యాంతథైవచ।దశమ్యాంచత్రయోదశ్యాంకార్యంక్షౌరంవిజానతా ॥ నృసింహీయే ॥ షష్ఠ్యష్టమీచతుర్థీచనవమీచచతుర్దశీ। ద్వాదశీదర్శపూర్ణేద్వేప్రతిపచ్చైవనిందితాః॥ వసిష్ఠః ॥ రవేరంగారకస్యైవసూర్యపుత్రస్యచైవహి । నిందితాదివసాఃక్షౌరే శేషాఃకార్యకరాస్స్మృతాః ॥ జ్యోతిర్నిబంధేబృహస్పతిః ॥ పాపగ్రహాణాంవారాదౌవిప్రాణాంశుభదంరవౌ । క్షత్రియాణాంక్షమాసూనౌవిట్ఛూద్రాణాంశనౌశుభమ్ ॥ హస్తాశ్వివిష్ణుపౌష్ణాశ్చ శ్రవిష్ఠాదిత్యపుష్యమ్ । సౌమ్యచిత్రేసక్షౌరేఉత్తమానవతారకాః ॥ త్రీణ్యుత్తరాణివాయవ్యంరోహిణీవారుణంతథా । క్షౌరేషణ్మధ్యమాఃప్రోక్తాః శేషాద్వాదశగర్హితాః ॥ నిధనేజన్మనక్షత్రేవైనాశేచంద్రమేష్టమే । విపత్కరేపథక్షౌరం ప్రత్యరేచవివర్జయేత్ ॥ అత్రలగ్నశుద్ధిరన్యేచయోగాజ్యోతిర్విద్భ్యోజ్ఞేయాః- అన్యేచవిశేషాఃశ్మశ్రుకర్మనిర్ణయేవక్ష్యంతే- ఏతచ్చశిశోర్మాతరిగర్భిణ్యాం నకార్యం - తదాహజ్యోతిర్నిబంధేమదనరత్నేచవృద్ధగార్గ్యః ॥ పుత్రచూడాకృతౌమాతాయదిసాగర్భిణీభవేత్ । శస్త్రేణమృత్యుమాప్నోతితస్మాత్క్షౌరంవివర్జయేత్ ॥ అస్యాపవాదమాహతత్రైవనారదః ॥ సూనోర్మాతరిగర్భిణ్యాంచూడాకర్మనకారయేత్। పంచాబ్దాత్ప్రాగథోర్ధ్వంతుగర్భిణ

ణ్యామపికారయేత్ ॥ యదిగర్భవిపత్తిస్స్యాచ్ఛిశోర్వామరణంయది । స
హోపనీత్యాకుర్యాచ్చేత్తదాదోషోనవిద్యతే ॥ బృహస్పతిః ॥ గర్భిణ్యాం
మాతరిశిశోఃక్షౌరకర్మనకారయేత్ । వ్రతాభిషేకేష్వేవంస్యాత్కాలోఽపద
వ్రతేష్వపి ॥ అభిషేకస్సమావర్తనం - గర్భిణ్యామపిపంచమాసపర్యంతంన
దోషఇత్యుక్తంముహూర్తదీపికాయాంగర్గేణ॥ పంచమమాసాదూర్ధ్వంమా
తుర్గర్భస్యజాయతే ॥ మృత్యురితిమదనరత్నేబృహస్పతిః॥ పుత్రచూడాకృతౌ
మాతాగర్భిణీయదివాభవేత్ । విపద్యతేగురుస్తత్రదంపతీశిశురబ్దకైః ॥ గ
ర్భేమాతుఃకుమారస్య నకుర్యాచ్చౌలకర్మతు । పంచమాసాదధఃకుర్యాదత
ఊర్ధ్వంనకారయేత్ ॥ గర్గః ॥ జ్వరస్యోత్పాదనంయస్యలగ్నంతస్యనకారయే
త్ । దోషనిర్గమనాత్పశ్చాత్స్వస్థోధర్మంసమాచరేత్ । లగ్నమితిమంగళోప
లక్షణంజ్యోతిర్గర్గః ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుమాతాయదిరజస్వలా। తదాస
మృత్యుమాప్నోతిపంచమందివసంవినా॥ వసిష్ఠః ॥ యస్యమంగళకంకార్యం
తస్యమాతారజస్వలా ॥ అర్థంతదేవ-తత్రైవబృహస్పతిః॥ ప్రాప్తేవభ్యుద
యశ్రాద్ధంపుత్రసంస్కారకర్మణి।పత్నీరజస్వలాచేత్స్యాన్నకుర్యాత్తత్పితా
తదా॥ పితేతికర్తృమాత్రోపలక్షణం-సంకేతేతువాక్యసారేఉక్తం॥ అలాభే
సుముహూర్తస్యరజోదోషేహ్యుపస్థితే॥ శ్రియంసంపూజ్యవిధివత్తతోమం
గళమాచరేత్॥ ఏతచ్చముండనోత్తరంనకార్యం ॥ నముండనాచ్చాకీహాముండ
నంచగోత్రైకతాయాంయదినాబ్దభేదఇతిమదనరత్నేవసిష్ఠోక్తేః - తత్రైవ
కాత్యాయనః॥ కులేఋతుత్రయాదర్వాఙ్మండనాన్నతుముండనమ్ । ప్రవేశా
న్నిర్గమోనేష్టోనకుర్యాన్మంగళత్రయమ్॥ తథావృద్ధమనుః॥ ఏకమాతృజయో
రేకవత్సరేపురుషస్త్రియోః । నసమానక్రియాంకుర్యాన్మాతృభేదేవిధీయతే॥
ఆశౌచేతుసంగ్రహే ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తే సూతకేసముపాగతే । కూ
ష్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాగాం చదద్యాత్పయస్వినీమ్ ॥ చూడోపనయనో
ద్వాహప్రతిష్ఠాదికమాచరేదితి ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ షష్ఠేబ్దేషోడశేవర్షేవివా
హేబ్దేతథైవచ । అంతర్వత్న్యాంచజాయాయాంనేష్యతేముండనంక్వచిత్॥
అన్యోపివిశేషోవివాహప్రకరణేవక్ష్యతే - దీపికాయాం ॥ నచూడాజన్మభా
గ్నేయదా[illegible]ణేషుశనౌకుజే। ప్రతిపద్భద్రరిక్తాసువిద్యారంభస్తుపంచమే॥ ప్ర
యోగరత్నే ॥ మధ్యేశిరసిచూడాస్యాద్వసిష్ఠానాంతుదక్షిణే । ఉభయోః
పార్శ్వయోరత్రికశ్యపానాంశిఖామతా ॥ మాధవీయేప్యేవంఆపస్తంబస్త్వా
హ ॥ తూష్ణీంకేశాన్వినీయయథర్షి శిఖానిదధాతియథర్షి ప్రవరసంఖ్యయాతా

సాంమధ్యశిఖావర్జముపనయనేవపనంకార్యం ప్రతిదిశంప్రవపతీత్యుపనయనే
తేనైవోక్తేః ॥ రిక్తోవాఏషోఽనపిహితో యన్ముండస్తస్మైతదపిధానం యచ్ఛిఖేతి
శ్రుతేః ॥ విశిఖోవ్యుపవీతశ్చ యత్కరోతి న తత్కృతమితి నిషేధాచ్చ - సత్రే
తు వచనాత్సశిఖం వపనమితి సుదర్శనభాష్యేఉక్తం - యత్తు కుమారా విశిఖా ఇ
వేతి లింగం తచ్ఛందోగపరం - అపరార్కే మదనరత్నే లౌగాక్షిః ॥ దక్షిణతః
కముంజా వసిష్ఠానాముభయతోఽత్రికశ్యపానాం ముండా భృగవః పంచచూ
డా అంగిరసో వాజిమేకే మంగళార్థం శిఖినోఽన్యే యథాకులధర్మం వేతి కముంజా
శిఖా వాజిః కేశపంక్తిః - స్మృతిదర్పణే ॥ ఏకా శిఖా దక్షిణతో వసిష్ఠగోత్రస్య
పంచాంగిరసో భృగోస్తు । నైకాశిఖా కశ్యపగోత్రజానాం శిఖోభయతోఽత్రిపియ
థాకులంచ ॥ ఏతచ్చూడాత్రిరిక్తవిషయం ॥ శూద్రస్యానియతాః కేశవేషా
ఇతి వసిష్ఠోక్తేః - యత్తు పాద్మే ॥ నశిఖీనోపవీతీస్యాన్నోచ్చరేత్సంస్కృతాంగిర
మితి శూద్రముపక్రమ్యోక్తం - తదసచ్ఛూద్రస్యేతి కేచిత్ - వికల్ప ఇతి తు యు
క్తం - అతఏవ హారీతః ॥ స్త్రీశూద్రౌ తు శిఖాంఛిత్వా క్రోధాద్వైరాగ్యతో
పివా । ప్రాజాపత్యం ప్రకుర్వాతాం నిష్కృతిర్నాన్యథా భవేత్ ॥ ఏతత్పరిగ్ర
హపక్షే అత్ర దేశభేదాద్వ్యవస్థేతి దిక్ - జ్యోతిర్నిబంధే ॥ నర్మదోత్తరదేశే
తు సింహస్థే దేవమంత్రిణి। శుభకర్మ న కుర్వీతనిషేధో నాస్తి దక్షిణే ॥ అత్ర భో
జనే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం పరాశరమాధవీయే ॥ నివృత్తే చూడహోమే తు ప్రా
డ్వామకరణాత్తథా ॥ చరేత్సాంతపనం భుక్త్వా జాతకర్మణి చైవహి ॥ అతో
న్యేషు తు సంస్కారేషూపవాసేన శుధ్యతి॥ ఏతే సంస్కారాః స్త్రీణామమంత్ర
కాః కార్యాః - హోమస్తు సమంత్రక ఇతి ప్రయోగపారిజాతే - ఆశ్వలాయనో
పి॥ హోమకృత్యంతు పుంవత్స్యాత్ స్త్రీణాంచూడాకృతావపీతి॥ మనురపి॥ అ
మంత్రకా తు కార్యేయం స్త్రీణామావృదశేషత ఇతి హోమోప్యమంత్ర ఇత్యే
కే - సంస్కారాః స్త్రీణామహోమకాస్తూష్ణీం స్యురితి స్మృత్యర్థసారే హో
మోనేతి వృత్తికృత్ — అథ విద్యారంభః - మదనరత్నే నృసింహః ॥ అక్షరస్వీ
కృతిం కుర్యాత్ప్రాప్తే పంచమహాయనే । ఉత్తరాయణగే సూర్యే కుంభమా
సం వివర్జయేత్ ॥ దీపికాయాం ॥ వర్జ్యేపక్షస్య కే కాలే షష్ఠీం రిక్తాం శనిం కుజమ్।
అనధ్యాయాన్వినానత్వా దేవం గ్రంథకృతం గురుమ్॥ శ్రీధరః॥ హస్తాదిత్యసమీ
రమిత్రపురుజిత్త్వాష్ట్ర చిత్రాచ్యుతేష్వా రార్క్యాంశదినోదయాదిరహితే
రాశౌ స్థిరే చోభయే । రక్షేపూర్ణనిశాకరే ప్రతిపదం రిక్తం విహాయాష్టమీంష
ష్ఠీముష్ణమశుద్ధభాజి భవనే ప్రోక్తాక్షరస్వీకృతిః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ ప్రాజయి

త్వాహరింలక్ష్మీంతథా దేవీంసరస్వతీమ్ । స్వవిద్యాసూత్రకారాంశ్చస్వాం
విద్యాంచవిశేషతః ॥ ఏతేషామేవదేవానాంనామ్నాతుజుహుయాద్ఘృతమ్॥
దక్షిణాభిర్ద్విజేంద్రాణాంకర్తవ్యంచాత్రపూజనమితి—అథధనుర్విద్యాదీపి
కాయాం ॥ అదితిగురుయమార్క-స్వాతిచిత్రాగ్నిపిత్రౌ వ్యధుప్రవహరివసుమూ
లేష్విందుభాగాంత్యభేషు । శనిశశిబుధవారేవిష్ణుబోధే విశేషేసుసమయతి
థియోగేచాపవిద్యాప్రదానమ్॥ అథానుపనీతస్యవిశేషః- గౌతమః॥ ప్రాగు
పనయనాత్కామచారవాదభక్షా ఇతి - భక్షణంలశునాదేరపీతిహారదత్తః -
అపరార్కే-వృద్ధశాతాతపః॥ శిశోరభ్యుక్షణంప్రోక్తంబాలస్యాచమనంస్మృ
తమ్। రజస్వలాదిసంస్పర్శేస్నానమేవకుమారకే॥ ప్రాక్చూడాకరణాద్బాలః
ప్రాగన్నప్రాశనాచ్ఛిశుః । కుమారకస్తువిజ్ఞేయోయావన్మౌంజీనిబంధనమ్॥
ఆపస్తంబోపిఅన్నప్రాశనాత్ప్రియతోభవత్యాసంవత్సరాదిత్యేకేఇతి- గౌ
తమోపి॥ నతదుపస్పర్శనాదాశౌచంతస్యానుపనీతస్యచండాలాదిస్పృష్టస్యా
పిస్పర్శాన్నస్నానం - ఇదంచషష్ఠవర్షాత్ప్రాగూర్ధ్వంతుస్నానంభవత్యేవ॥
బాలస్యపంచమాద్వర్షాద్రక్షార్థం శౌచమాచరేదితిస్మృతేః - కామచారా
దికేప్యేవం॥ ఊనైకాదశవర్షస్యపంచవర్షాత్పరస్యచ। చరేద్గురుస్సుహృచ్చై
వప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే ॥ అతోబాలతరస్యాస్య నాపరాధోనపాతకమితి
స్మృతేరితిహారదత్తః - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం—అథోపనయనం- ఆశ్వలా
యనః ॥ గర్భాష్టమేష్టమేవాబ్దేపంచమేసప్తమేపివా। ద్విజత్వంప్రాప్నుయా
ద్విప్రోవర్షేత్వేకాదశేనృపః॥ మనుః ॥ బ్రహ్మవర్చసకామస్యకార్యంవిప్రస్య
పంచమే । రాజ్ఞోబలార్థినష్షష్ఠేవైశ్యస్యార్థార్థినోష్టమే ॥ విష్ణుః ॥ షష్ఠేతు
ధనకామస్యవిద్యాకామస్యసప్తమః। అష్టమేసర్వకామస్యనవమేకాంతిమిచ్ఛ
తః॥ ఆపస్తంబః ॥ గర్భాష్టమేషుబ్రాహ్మణముపనయీతబహువచనంగర్భ
షష్ఠగర్భసప్తమయోః ప్రాప్త్యర్థమితి - సుదర్శనభాష్యేకేచిత్తువిప్రస్యషష్ఠం
నమస్యంతే- ఆపస్తంబః ॥ అథకామ్యానిసప్తమేబ్రహ్మవర్చసకామమష్టమ
ఆయుష్కామంనవమే తేజస్కామందశమేన్నాద్య కామమేకాదశఇంద్రియ
కామంద్వాదశేపశుకామముపనయేత్ - గౌణకాలమాహమనుః ॥ ఆషోడ
శాద్బ్రాహ్మణస్యసావిత్రీనాతివర్తతే। ఆద్వావింశాత్క్షత్రబంధోరాచతుర్విం
శతేర్విశః- జ్యోతిర్నిబంధే ॥ అగ్రజాబాహుజావైశ్యాస్స్వవధేరూర్ధ్వమ
బ్దతః - అకృతోపనయాస్సర్వేవృషలాఏవతేస్మృతాః ॥ గర్గః ॥ విప్రంవసం
తేక్షితిపంనిదాఘేవైశ్యంఘనాంతేవ్రతినంవిదధ్యాత్ । మాఘాదిశుక్రాంతిక

పంచమాసాస్సాధారణావాసకలద్విజానామ్॥ హేమాద్రౌజ్యోతిషే॥ మాఘాదిషుచమాసేషుమౌంజీపంచసుశస్యతే ॥ కాలాదర్శేవృద్ధగార్గ్యః ॥ మాఘాదిమాసషట్కేతుమేఖలాబంధనంమతమ్ । చూడాకరణమన్నంచశ్రావణాదావివర్జయేత్ ॥ మైత్రేయసూత్రేపివసంతోగ్రీష్మఃశరదిత్యృతవోవర్ణానుపూర్వ్యేణమాఘాదిషణ్మాసావాసర్వవర్ణానామేతదుదగయనమనయోర్వికల్పఇతి-అత్రేదంతత్త్వంనాత్రవసంతేనోత్తరాయణస్యసంకోచశ్శ్రౌద్ధదర్శస్యాపరాహ్ణావిధినైవాధానేవసంతాదేః కృత్తికాదినేవ సాయంప్రాతర్విధినాయావజ్జీవవిధేరివయుక్తః- ఆద్యయోఃపరస్పరవ్యభిచారాన్నియమః- అంత్యేనిమిత్తేసాంగకర్మోక్తేః- కాలాపేక్షాయామపిహతూత్తరాయణంవినావసంతస్యాభావాన్ననియమః - నవానిమిత్తత్వంనచైకంవృణీతఇతివదవయుత్యానువాదః- తద్వద్వాక్యభేదాపరిహారాత్ - ఉత్తరాయణవిధివైయర్థ్యాత్వనుకల్పోయమితి మాఘాదిశ్వేషాంపంచానాంఏవంషట్సురిజాతేబృహస్పతిః ॥ ఝషచాపకుళీరస్థోజీవోప్యశుభగోచరః। అతిశోభనతాందద్యాద్వివాహోపనయాదిషు ॥ వృత్తశతే ॥ నజన్మధిష్ణ్యేనచజన్మమాసేనజన్మకాలీయదినేవిదధ్యాత్ । జ్యేష్ఠేనమాసిప్రథమస్యసూనోస్తథాసుతాయాఅపిమంగళాని॥ రాజమార్తండః ॥ జాతందినసంగ్రాహయతేవసిష్ఠోహ్యష్టౌచగర్గోనియతందశాత్రిః । జాతస్యపక్షంకిలభాగురిశ్చశేషాఃప్రశస్తాఃఖలుజన్మమాసి ॥ జన్మమాసేతిథౌభేచవిపరీతేదళేసతి । కార్యంమంగళమిత్యాహుర్గర్గభార్గవశౌనకాః ॥ జన్మమాసనిషేధేపిదినానిదశవర్జయేత్ । ఆరభ్యజన్మదివ సాచ్ఛుభాస్స్యుస్తిథయోపరే॥గ్రంథాంతరే॥ వ్రతేజన్మత్రిఖారిస్థోజీవోపీష్టార్చనాత్సకృత్ । శుభేతికాలేతుర్యాష్టవ్యయస్థోప్యగుణార్చనాత్॥శుద్ధిరైష్ణవగురోర్యస్యవర్షేప్రాప్తేష్టమేయది । చైత్రేమీనగతేభానౌతస్యోపనయనం శుభమ్॥ జన్మభాదష్టమేసింహేనచేవాశత్రుభేగురౌ । మౌంజీబంధశ్శుభఃప్రోక్తశ్చైత్రేమీనగతేరవౌ ॥ నారదః ॥ బాలస్యబలహీనోపిశాంత్యాజీవోబలప్రదః । యథోక్తవత్సరేకార్యమనుక్తేచోపనాయనమ్ ॥ శాంతిశ్చాగ్రేవక్ష్యతే-జ్యోతిర్నిబంధేనృసింహః ॥ తృతీయాపంచమీషష్ఠీద్వితీయాచాపిసప్తమీ।పక్షయోరుభయోశ్చైవవిశేషేణ సుపూజితాః ॥ ధర్మకామాసితేపక్షేకృష్ణేచప్రథమాతథా ।. శుక్లత్రయోదశీంకేచిదిచ్ఛంతి మునయస్తథా ॥ టోడరానందేవసిష్ఠః ॥ నైమిత్తికమనధ్యాయంకృష్ణేచప్రతిపద్దినమ్ । మేఖలాబంధనేశస్తంచాలేదేవవ్రతేష్వపి॥ ప్రశస్తాప్రతిపత్కృష్ణేనపూర్వాపరసంయుతా॥

ఏతదతీతకాలస్యార్తస్యవటోరుపనయనవిషయం ॥ ప్రశస్తాప్రతిపత్కృష్ణే
కదాచిచ్ఛుభగేవిధౌ । చంద్రేబలయుతేలగ్నవర్జ్యాణామపిలంఘనఇతివ్యాసో
క్తేరిత్యాహుః- ఏవంసప్తమ్యపితస్యాగళగ్రహత్వోక్తేః- బృహస్పతిః॥ శుక్లప
క్షశ్శుభఃప్రోక్తఃకృష్ణశ్చాంత్యత్రికంవినా॥ తథా॥ మిథునేసంస్థితేభానౌజ్యే
ష్ఠమాసోనదోషకృత్॥ మదనరత్నేనారదః॥ వినర్తునావసంతేనాకృష్ణపక్షే
గళగ్రహః। అపరాహ్ణేచోపనీతఃపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అపరాహ్ణస్త్రి
ధావిభక్తదిన తృతీయాంశఇత్యుక్తం - తత్రైవవసంతే గళగ్రహేనాదో
షాయేత్యర్థః- నారదః॥ కృష్ణపక్షేచతుర్థీచసప్తమ్యాదిదినత్రయమ్ । త్రయో
దశీచతుష్కంచఅష్టావేతేగళగ్రహాః ॥ వసిష్ఠః ॥ పాపాంశకగతేచంద్రేఅరి
నీచస్థితేపిచ। అనధ్యాయేచోపనీతఃపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అనధ్యాయస్య
పూర్వేద్యుస్తస్యచైవాపరేహని। వ్రతబంధంవిసర్గంచవిద్యారంభంనకారయే
త్॥ రాజమార్తండః॥ ఆరంభానంతరంయత్రప్రత్యారంభోనసిద్ధ్యతి। గర్గా
దిమునయస్సర్వేతమేవాహుర్గళగ్రహమ్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ అష్టకాసుచస
ర్వాసుయుగమన్వంతరాదిషు । అనధ్యాయంప్రకుర్వీతతథాసోపపదాస్వపి॥
సోపపదాస్తుస్మృత్యర్థసారే ॥ సితాజ్యేష్ఠేద్వితీయాచఆశ్వినేదశమీసితా। చ
తుర్థీద్వాదశీమాఘేఏతాస్సోపపదాఃస్మృతాః॥ ఏవంప్రదోషదినంవర్జ్యం-ప్ర
దోషస్వరూపమాహగోభిలః॥ షష్ఠీచద్వాదశీచైవఅర్ధరాత్రోననాడికా। ప్ర
దోషమిహకుర్వీతతృతీయాతూనయామికా ॥ జ్యోతిర్నిబంధేవ్యాసః॥ యాచై
త్రవైశాఖసితాతృతీయామాఘస్యసప్తమ్యథఫాల్గునస్య ।కృష్ణేతృతీయోప
నయేప్రశస్తాప్రోక్తాభరద్వాజమునీంద్రముఖ్యైః ॥ అత్రాపికృష్ణప్రతిపత్ జ్ఞే
యం- యత్తుబృహద్గార్గ్యః॥ అనధ్యాయేప్రకుర్వీతయస్తునైమిత్తికోభవేత్।
సప్తమీమాఘశుక్లేతుతృతీయాచాక్షయాతథా ॥ బుధత్రయేందువారాశ్చశ
స్తానివ్రతబంధనఇతితత్ప్రాయశ్చిత్తార్థోపనయనవిషయం ॥ స్వాధ్యాయవి
యుజోఘస్రాఃకృష్ణప్రతిపదాదయః। ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తేతుమేఖలాబంధనే
మతాఇతి ॥ తేనైవోక్తేరితినిర్ణయామృతకాలాదర్శౌ- యద్యప్యథోపేతపూ
ర్వస్యేత్యుక్త్వా- అనిరుక్తంపరిదానంకాలశ్చేత్యాశ్వలాయనేపునరుపనయనే
కాలానియమఉక్తస్తథాపి నిమిత్తాంతరమేవసః- తదానీమకరణేతుపూర్వో
క్తకాలోజ్ఞేయః - ప్రతివేదముపనయనేకాలానియమఇతితుయుక్తం- గర్గః॥
గ్రహేరవీంద్వోరవనిప్రకంపేకేతూద్గమోల్కాపతనాదిదోషే । వ్రతేదశా
హానివదంతితజ్జ్ఞాస్త్రయోదశాహానివదంతికేచిత్ ॥ సంకటేతుచండేశ్వరః॥

దాహేదిశాంచైవధరాప్రకంపేవజ్రప్రపాతేథవిదారణేచ। కేతౌతథోల్కాం
శుకణప్రపాతే త్ర్యహంనకుర్యాద్వ్రతమంగళాని॥తత్రైవ॥ వేదవ్రతోపన
యనేస్వాధ్యాయాధ్యయనే తథా। నదోషోయజుషాంసోపపదాస్వధ్యయ
నేపిచ॥హేమాద్రౌజ్యోతిషే॥ హస్తత్రయేపుష్యధనిష్ఠయోశ్చపౌష్ణాశ్విసౌ
మ్యాదితివిష్ణుభేషు। శస్తేతిథౌచంద్రబలేనయుక్తే కార్యోద్విజానాంవ్రతబం
ధమోక్షః॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ శ్రేష్ఠాన్యర్కత్రయంత్వైజ్యచంద్రా
దిత్యుత్తరాణిచ। విష్ణుత్రయాశ్విమిత్రాబ్జయోనిభాన్యుపనాయనే॥ బృహ
స్పతిః॥ త్రిషూత్తరేషురోహిణ్యాంహస్తేమైత్రేచవాసవే। త్వాష్ట్రేసౌమ్యే
పునర్వస్వోరుత్తమంహ్యుపనాయనమ్॥జ్యోతిర్నిబంధే॥ పూర్వాహస్తత్రయే
సార్పశ్రుతిమూలేషుబహ్వృచామ్। యజుషాంపౌష్ణమైత్రార్కాదిత్యపు
ష్యమృదుధ్రువైః॥ సామగానాంహరీశార్కవసుపుష్యోత్తరాశ్విభైః। ధనిష్ఠా
దితిమైత్రార్కేష్విందుపౌష్ణేప్యథర్వణామ్॥ రాజమార్తండస్తుబ్రాహ్మణ
స్యపునర్వసుంనిషేధతి॥ తారాచంద్రానుకూలేషుగ్రహోచ్చేషుశుభేష్వపి। పు
నర్వసౌకృతోవిప్రఃపునస్సంస్కారమర్హతి॥ జ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ సర్వే
షాంజీవశుక్రజ్ఞ వారాఃప్రోక్తావ్రతేశుభాః। చంద్రార్కౌ మధ్యమౌజ్ఞే
యౌసామబాహుజయోఃకుజః॥ శాఖాధిపతివారశ్చశాఖాధిపబలంతథా। శా
ఖాధిపతిలగ్నంచదుర్లభంత్రితయంవ్రతే॥ శాఖాధిపాశ్చరత్నసంగ్రహే॥ఋ
గథర్వసామయజుషామధిపాగురుసౌమ్యభౌమసితాః। జీవసితౌవిప్రాణాం
క్షత్రస్యార్కోష్ణగూవిశాంచంద్రేఇతి॥పారిజాతేబృహస్పతిః॥బహ్వృచానాం
గురోర్వారేయజుర్వేదజుషాంబుధే॥ సామగానాంధరాసూనోరథర్వవిదు
షాంరవేః॥ అత్రలగ్నశుద్ధ్యాదిదైవజ్ఞేభ్యోజ్ఞేయంవిస్తరభయాన్నోచ్యతే -
లల్లః॥ వ్రతేహ్నిపూర్వసంధ్యాయాం వారిదోయదిగర్జతి। తద్దినేస్యాదన
ధ్యాయోవ్రతంతత్రవివర్జయేత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥ నాందీశ్రాద్ధంకృతంచే
త్స్యాదనధ్యాయస్తుకాలికః। తదోపనయనంకార్యంవేదారంభంనకార
యేత్॥ఏతద్బహ్వృచాతిరిక్తానాం తేషాంతద్దినేవేదారంభాభావాత్-అతస్తే
షాముపనయనంభవత్యేవ-ఐతరేయోపనిషది॥ మృగాదిజ్యేష్ఠాంతంవర్షర్తుః
తంవినావర్షాద్రాత్రిరాత్రమనధ్యాయఇతివేదభాష్యేఉక్తం - ఏతచ్చప్రాతః
స్తనితేసాయంస్తనితేతుదివైవచరుంశ్రపయిత్వాసాయంసంధ్యోత్తరంహో
మంకుర్యాత్ ॥ నసంధ్యాగర్జితేకాలేనవృష్ట్యాతావదూషితే। బ్రహ్మౌదనం
పచేదగ్నౌపక్వంచేన్ననివర్తతే॥ బ్రహ్మౌదనంపచేదగ్నౌపక్వమన్నంనదుష్య

తీతిసంగ్రహోక్తేరితిప్రయోగరత్నేభట్టచరణాః- అత్రశాంతిరప్యుక్తానృసింహప్రసాదే ॥ బ్రహ్మౌదనవిధేఃపూర్వంప్రదోషేగర్జితంయది । తదావిఘ్నకరంజ్ఞేయంవటోరధ్యయనస్యతత్ ॥ తస్యశాంతిప్రకారంతువక్ష్యేశాస్త్రానుసారతః । ప్రధానంపాయసంపాజ్యంద్రవ్యంశాంతియజౌభవేత్ ॥ సూక్తంబృహస్పతేర్విద్వాన్పఠేత్ప్రజ్ఞావివృద్ధయే। గాయత్రీచైవమంత్రస్స్యాత్ప్రియశ్చిత్తంతుసర్పిషా ॥ ధేనుంసవత్సకాందద్యాదాచార్యాయపయస్వినీమ్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తతోబ్రహ్మౌదనంచరేత్ ॥ ఉపనయనేచాధికారిణఃమాధవీయేవృద్ధమనునోక్తాః ॥ పితాపితామహోభ్రాతాజ్ఞాతయోగోత్రజాగ్రజాః । ఉపాయనేధి[illegible]రీస్యాత్పూర్వాభావేపరఃపరః ॥ ప్రయోగరత్నే ॥ పిత్రైవోపనయేత్పుత్రంతదభావేపితుఃపితా । తదభావేపితృర్భ్రాతా తదభావేతుసోదరః ॥ పితేతివిప్రపరంనక్షత్రియాదేః తేషాంపురోహితఏవ - ఉపనయనస్యదృష్టార్థత్వాత్ - తేషాంచాధ్యాపనేనధికారాత్ - అత్రపితృవ్యస్యజ్యేష్ఠభ్రాత్రభావేధికారః ॥ అసంస్కృతాస్తుసంస్కార్యాభ్రాతృభిః పూర్వసంస్కృతైరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః- తేనేదమవిభక్తపరంపూర్వంతువిభక్తపరంమాతురజోదోషేతుప్రాగుక్తం-అథషండమూకాదీనాంవిశేషః- ప్రయోగపారిజాతేబ్రాహ్మే ॥ బ్రాహ్మణ్యాంబ్రాహ్మణాజ్జాతోబ్రాహ్మణస్సఇతిశ్రుతిః। తస్మాచ్ఛషండబధిరకుబ్జవామనపంగుషు ॥ జడగద్గదరోగార్తశుష్కాంగవికలాంగిషు । మత్తోన్మత్తేషుమూకేషుశయనస్థేనిరింద్రియే ॥ ధ్వస్తపుంస్త్వేషుచైతేషు సంస్కారాస్స్యుర్యథోచితమ్ । మత్తోన్మత్తౌనసంస్కార్యావితికేచిత్ప్రచక్షతే ॥ కర్మస్వనధికారాచ్చ పాతిత్యంనాస్తిచైతయోః । తదపత్యంచసంస్కార్యమపరేత్వాహురన్యథా ॥ సంస్కారమంత్రహోమాదీన్కరోత్యాచార్యఏవతు । ఉపనేయాంశ్చవిధివదాచార్యస్యసమీపతః ॥ ఆనీయాగ్నిసమీపంవాసావిత్రీంస్పృశ్యవాజపేత్ । కన్యాస్వీకరణాదన్యత్సర్వంవిప్రేణకారయేత్ ॥ ఏవమేవద్విజైర్జాతౌసంస్కార్యౌకుండగోళకౌఇతిస్మృత్యర్థసారేప్యేవం - కుండగోళకయోస్సంస్కార్యత్వంశ్రాద్ధనిషేధశ్చక్షేత్రజపుత్రవిషయః - అన్యస్యవిన్యస్యేషవిధిఃస్మృతఇతివచనాత్ - అబ్రాహ్మణ్యేనోపనయనాద్యప్రాప్తేరిత్యపరార్కః- ఉపనయనంచకుమారంభోజయిత్వాకార్యంప్రాగేవైనంతదహర్భోజయంతీతి-మదనపారిజాతేగోభిలోక్తేః- గాయత్ర్యుపదేశశ్చోత్తరతోగ్నేఃకార్యః - ఉత్తరేణాగ్నిముపవిశతఃప్రాఙ్ముఖఆచార్యఃప్రత్యఙ్ముఖఇతరోధీహిభోఇతిసాంఖ్యాయనసూత్రో

క్తేః- యద్యపికాత్యాయనేనాథాస్మైసావిత్రీమన్వాహోత్తరతోఽగ్నేః ప్రత్య
ఙ్ముఖాయేత్యుక్త్వాదక్షిణత స్తిష్ఠతఆసీనాయ వైకేఇతి వికల్పఉక్తస్తథాపి
కాతీయానామేవసః- బహ్వృచానాంతూత్తరఏవవేదైక్యాత్ భిక్షాయాంవిశే
షమాహకాత్యాయనః॥ మాతరమేవాగ్రేభిక్షేత- పరాశరమాధవీయే॥ మా
తరంవాస్వసారంవామాతుర్వా భగినీంనిజామ్। భిక్షేతభిక్షాంప్రథమంయా
చైనంనవిమానయేత్ ॥ అథసంస్కారలోపేశౌనకః॥ ఆరభ్యాధానమాచౌ
లాత్కాలేఽతీతేతుకర్మణామ్। వ్యాహృత్యాగ్నింసుసంస్కృత్యహుత్వాకర్మ
యథాక్రమమ్॥ ఏతేష్వేకైకలోపేతుపాదకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్। చూడా
యామర్ధకృచ్ఛ్రంస్యాదాపదిత్వేవమీరితమ్॥ అనాపదితుసర్వత్రద్విగుణంద్విగు
ణంచరేత్॥ పారిజాతేకాత్యాయనః॥ లుప్తేకర్మణిసర్వత్రప్రాయశ్చిత్తంవి
ధీయతే। ప్రాయశ్చిత్తేకృతేపశ్చాల్లుప్తంకర్మసమాచరేత్॥ స్మృత్యర్థసారే
చైవంకారికాయాంతు॥ ప్రాయశ్చిత్తేకృతేతీతంకర్మకృతాకృతమిత్యుక్తం -
ప్రాయశ్చిత్తకృతేపశ్చాదతీతమపికర్మవై। కార్యమిత్యేక ఆచార్యానేత్యన్యేతు
విపశ్చితఇతి - త్రికాండమండనేతు॥ కాలాతీతేషుకార్యేషుప్రాప్తవత్స్వప
రేషుచ। కాలాతీతానికృత్వైవవిదధ్యాదుత్తరాణితు॥ తత్రసర్వేషాంతంత్రే
ణనాందీశ్రాద్ధంకుర్యాత్- దేశకాలకర్త్రైక్యాత్॥ గణశఃక్రియమాణానాం
మాతౄణాంపూజనంసకృత్ । సకృదేవభవేచ్ఛ్రాద్ధమాదౌనపృథగాది
ష్వితిఛందోగపరిశిష్టాత్॥ ఏతద్బహూనామపత్యానాంయుగపత్సంస్కారక
రణవిషయమితిబోపదేవః- అతీతసంస్కారాణాంయుగపత్కరణఇత్యన్యే -
తత్రాపిచౌలస్యోపనీత్యాసహేతిపక్షే ఉపనీతిదినఏవానుష్ఠానంనపూర్వదినే
సహత్వస్యదివసైక్యసన్నికృష్టతరత్వాత్ - వృద్ధాచారోఽప్యేవం - ఉపనీతిది
నేమధ్యాహ్నసంధ్యామాహపారిజాతేజైమినిః॥ యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు
తావత్సంధ్యాదికంచన। తతోమధ్యాహ్నసంధ్యాదిసర్వంకర్మసమాచరేదితి॥
బ్రహ్మగాయత్రీయత్తువచనం॥ ఉపాయనేతుకర్తవ్యంసాయంసంధ్యోపాస
నమ్। ఆరంభేబ్రహ్మయజ్ఞంతుమధ్యాహ్నేతుపరేఽహనీతితచ్ఛాఖాంతరవిషయ
మితిపారిజాతః - వికల్పఇతియుక్తంపశ్యామః - ఉపనయనాగ్నిస్త్రిరాత్రం
ధార్యఃత్ర్యహమేతమగ్నింధారయంతీత్యాపస్తంబోక్తేః- బౌధాయనసూ
త్రేతుసదాధారణమప్యుక్తం ఉపనయనాదిరగ్నిస్తమౌపాసన మిత్యాచక్ష
తేపాణిగ్రహణాదిత్యేకేనిత్యోధార్యోఽనుగతోనిర్మంథ్యఇతి- ఇదంజాతారణి
పక్షేఅన్యథామంథనాసంభవాత్ - బ్రహ్మయజ్ఞేవిశేషమాహ - తత్రైవజై

మినిః ॥ అనుపాకృతవేదస్యకర్తవ్యోబ్రహ్మయజ్ఞకః। వేదస్థానేతుసావిత్రీగృ
హ్యతేతత్సమాయతఇతి॥యేషాంతద్దినఏవవేదారంభస్తేషాంనేదమితిదిక్ —
అథబ్రహ్మచారిధర్మాః- యాజ్ఞవల్క్యః॥ మధుమాంసాంజనోచ్ఛిష్టంశుక్ల-
స్త్రీప్రాణిహింసనమ్। భాస్కరాలోకనాశ్లీలపరివాదాదివర్జయేత్ ॥ మనుః॥
అభ్యంగమంజనంచాక్ష్ణోరుపానచ్ఛత్రధారణమ్ ॥ వర్జయేదతిప్రకృతంపారి
జాతేకార్ష్యే ॥ నాదర్శంచైవవీక్షేతనాచరేద్దంతధావనమ్। గురూచ్ఛిష్టంభే
షజార్థంప్రయుంజీతనకామతః॥ ఏతన్నిషిద్ధమధ్వాదివిషయం - అస్యస్యగు
రూచ్ఛిష్టస్యసర్వదాప్రాప్తేః- సచేద్వ్యాధీయీతకామం గురోరుచ్ఛిష్టంభేష
జార్థంసర్వంప్రాశ్నీయాదితివసిష్ఠోక్తేః-జ్యేష్ఠభ్రాతురిత్యపిజ్ఞేయం॥ పితుర్జ్యే
ష్ఠస్యచభ్రాతురుచ్ఛిష్టంభోజ్యమిత్యాపస్తంబోక్తేః గురుపుత్రేతుస్మృత్యంత
రేఉక్తం॥ గురువద్గురుపుత్రస్యాన్యదన్యత్రోచ్ఛిష్టభోజనాత్ ॥ప్రచేతాః॥తాం
బూలాభ్యంజనంచైవకాంస్యపాత్రేచభోజనమ్। యతిశ్చబ్రహ్మచారీచవిధ
వాచవివర్జయేత్ ॥యమః॥మేఖలామజినందండముపవీతంచనిత్యశః।కౌపీనంకటి
సూత్రంచబ్రహ్మచారీతుధారయేత్ ॥ అగ్నీంధనభైక్ష్యచర్యామధశ్శయ్యాం
గురోర్హితమ్।కుర్యాదితిశేషః- మేఖలామాహాశ్వలాయనః॥ తేషాంమేఖలా
మౌంజీబ్రాహ్మణస్యధనుర్జ్యాక్షత్రియస్యావీవైశ్యస్యేతిఆచార్యః ॥ త్రివృతా
మేఖలాకార్యాత్రివారంస్యాత్సమావృతా।తద్గ్రంథయస్త్రయఃకార్యాఏకం
చవాసప్తవాపునః॥మనుః॥ మౌంజీత్రివృత్సమాశ్లక్ష్ణాకార్యావిప్రస్యమేఖలా।
త్రివృతాగ్రంథినైకేనత్రిభిఃపంచభిరేవవా ॥ మౌంజ్యభావేతుకర్తవ్యాకుశా
శ్మాంతకబిల్వజైః॥ అత్రప్రవరసంఖ్యానియమఇతివృద్ధాః-అథదండాః-మనుః॥
బ్రాహ్మణోబైల్వపాలాశౌక్షత్రియోవటఖాదిరౌ। పైప్పలౌదుంబరౌవైశ్యో
దండానర్హంతిధర్మతః॥ఏషామభావేగౌతమః॥ యజ్ఞియోవాసర్వేషాంమూ
ర్ధలలాటనాసాప్రమాణఇతి-అజినమాహాశ్వలాయనః- అహతేనవాససాసం
వీతమైణేయేనవాజినేన బ్రాహ్మణంరౌరవేణ క్షత్రియమాజేనవైశ్యమితి -
యద్యప్యైణేయశబ్దేనమృగీచర్మైవోచ్యతే-ఏణ్యాఢఇతిపాణినిస్మృతేః॥ ఐ
ణేయమేణ్యాశ్చర్మాద్యమేణస్యైణముభేత్రిష్వితి అమరకోశాచ్చ - తథాపి
కృష్ణరురుబస్తాన్యజినానీతిశంఖోక్తేః - సర్వేషాంవారౌరవమితియమోక్తే
శ్చమృగచర్మణాసహవికల్పోజ్ఞేయః - వస్త్రాజినయోస్తువికల్పః - కార్పా
సంవావికృతమితిగౌతమోక్తేః—అథయజ్ఞోపవీతం - మనుః॥ కార్పాసము
పవీతంస్యాద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతంత్రివృత్ ॥ పారిజాతేదేవలః ॥ కార్పాసక్షౌ

మగోవాలశణబల్వతృణాదికమ్ । యథాసంభవతో ధార్య ముపవీతంద్విజా
తిభిః ॥ శుచౌ దేశే శుచిస్సూత్రంసంహతాంగుళిమూలకే । ఆవ ర్త్య షణ్ణవ
త్యాత త్త్రిగుణంకృత్వయత్నతః ॥ అబ్లింగకైస్త్రిభిస్సమ్యక్ప్రక్షాళ్యోర్ధ్వ
వృతంత్రివృత్ । అప్రదక్షిణమావృత్యసావిత్ర్యాత్రిగుణీకృతమ్ ॥ తతఃప్ర
దక్షిణావ ర్తంసమంస్యాన్నవసూత్రకమ్ । త్రిరావేష్ట్య దృఢంబద్ధ్వాబ్రహ్మ
విష్ణ్వీశ్వరాన్నమేత్ ॥ తన్నవతంతుకార్యం ॥ సావిత్ర్యాత్రిగుణంకుర్యా
న్నవసూత్రంతుతద్భవేదితి తేనైవో క్తేః - ఛందోగపరిశిష్టే ॥ త్రివృదూర్ధ్వ
వృతంకార్యంతంతుత్రయమధోవృతమ్ । త్రివృతంచోపవీతంస్యా త్తస్యైకో
గ్రంథిరిష్యతే ॥ ఊర్ధ్వ వృతందక్షిణంకరమూర్ధ్వంకృత్వావలితం- భృగుః॥
వామావ ర్తవళితంత్రిగుణంకృత్వాదక్షిణావ ర్తవళితంత్రిగుణంకార్యం - సః
ఏక స్తంతు రేవంత్రితంతుకమిత్యర్థః - కాత్యాయనః॥ పృష్ఠ దేశేచనాభ్యాంచ
ధృతంయద్విందతేకటిమ్తద్ధార్యముపవీతంస్యాన్నాతిలంబంనచోచ్ఛ్రితమ్॥వ
సిష్ఠః ॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధో నాభే స్తపఃక్షయః । తస్మాన్నాభిస
మంకుర్యాదుపవీతంవిచక్షణః ॥ పారిజాతేదేవలః ॥ ఉపవీతంవటోరేకం
ద్వే తథేతరయోఃస్మృతేః ॥ ఏకమేవయతీనాంస్యాదితిశాస్త్రస్య నిశ్చయః॥
సఏవ॥బహూనివాయుష్కామస్య-తత్రమంత్రమాహసఏవ॥ యజ్ఞోపవీతమి
తివాప్యాహృత్యావాపిధారయేత్ ॥ హేమాద్రౌ॥యజ్ఞోపవీతే ద్వేధార్యే
శ్రౌతేస్మార్తేచకర్మణి । తృతీయము త్తరీయార్థేవస్త్రాభావేతదిష్యతే ॥ దే
వలః ॥ సావిత్ర్యాదశకృత్వోద్భిర్మంత్రితాభి స్తదుక్షయే । విచ్ఛిన్నంచాప్య
ధోయాతంభుక్త్వానిర్మితముత్సృజేత్॥ మనుః॥ మేఖలామజినందండ ముపవీ
తంకమండలుమ్ । అప్సుప్రాశ్యవినష్టానిగృహ్ణీతాన్యానిమంత్రతః ॥ అకృతౌత
ల్లోపేప్రాయశ్చిత్తం ॥ మనుః॥ అకృత్వాభైక్షచరణమసమిధ్యచపావకమ్।
అనాతురస్సప్తరాత్రమవకీర్ణివ్రతంచరేత్ ॥ అమత్యాఆపదిత్యాగేతుయాజ్ఞ
వల్క్యః ॥ భిక్షాగ్నికార్యేత్యక్త్వాతుస ప్తరాత్రమనాతురః । కామావకీర్ణ ఇ
త్యాభ్యాంజుహుయాదాహుతిద్వయమ్ ॥ ఉపస్థానంతతఃకుర్యాత్సమాసిం
చంత్వనేనతు ॥ మంత్రాస్తుమితాక్షరాయాంజ్ఞేయాః - సకృల్లోపేతుబుగ్వి
ధానే ॥ మానస్తోకేజపేన్మంత్రంశతసంఖ్యంశివాలయే । అగ్నికార్యంవినా
భుక్త్వానపాపంబ్రహ్మచారిణః ॥ స్మృత్యర్థసారేతు ॥ సంధ్యాగ్నికార్యలో
పేస్నాత్వాష్టసహస్రంజపః భిక్షాలోపేష్టశతంఅభ్యాసేద్విగుణం పునఃసం
స్కారశ్చేత్యుక్తం - అపరార్కేసంవ ర్తః ॥ యస్సంధ్యాంచైవనోపాస్తే

అగ్నికార్యంయథావిధి । గాయత్ర్యష్టసహస్రంతుజపేత్స్నాత్వా సమా
హితః ॥ అగ్నికార్యంసంధ్యాద్వయేకార్యం ॥ అగ్నికార్యంతతఃకుర్యాత్సం
ధ్యయోరుభయోరపీతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - సాయమేవవాసాయమేవవాగ్ని
మింధీతేత్యేకేఇతిలౌగాక్షిణోక్తేః - పారిజాతేవృద్ధశాతాతపః ॥ బ్రహ్మ
చారీతుయోఽశ్నీయాన్మధుమాంసంతథైవచ । ప్రాజాపత్యంచరేత్కృచ్ఛ్రం
వ్రతశేషంసమాపయేత్ ॥ ఋగ్విధానే ॥ తంవోధియాజపేన్మంత్రంలక్షం
చైవశివాలయే । బ్రహ్మచారీస్వధర్మేషున్యూనంచేత్పూర్ణమేతితత్ ॥ స్త్రీసం
గేతుమనుః ॥ అవకీర్ణీతుకామేనగర్దభేనచతుష్పథే । స్థాలీపాకవిధానేనయ
జేద్వైనిరృతింనిశి ॥ విస్తరస్తుమితాక్షరాదౌజ్ఞేయః - ఉపవీతనాశేహారీతః ॥
మనోవ్రతపతీభిశ్చతస్రఆజ్యాహుతీర్హుత్వాపునఃప్రతీయాత్ - తత్రైవమరీ
చిః ॥ బ్రహ్మసూత్రంవినాభుంక్తేవిణ్మూత్రంకురుతేఽథవా । గాయత్ర్యష్ట
సహస్రేణప్రాణాయామేనశుద్ధ్యతి ॥ మనుః ॥ భోఃశబ్దంకీర్తయేదంతేస్వస్య
నామ్నోఽభివాదనే। ఆయుష్మాన్భవసౌమ్యేతివాచ్యోవిప్రోఽభివాదనే ॥ అకా
రశ్చాస్యనామ్నోంతేవాచ్యఃపూర్వాక్షరఃప్లుతః। శర్మన్నితినకారాత్పూర్వ
ఇత్యర్థః - అభివాదనేప్రత్యభివాద నాదౌవిశేషఃస్మృత్యర్థసారేపారిజాతా
దౌజ్ఞేయః ॥ యమః ॥ జ్యాయానపికనీయాంసంసంధ్యాయామభివాదయేత్ ।
వినాశిష్యంచపుత్రంచ దౌహిత్రందుహితుఃపతిమ్— అథపునరుప నయనం
పారిజాతేశాతాతపః ॥ లశునంగృంజనంజగ్ధ్వాపలాండుంచతథాశునమ్। ఉ
ష్ట్రీమానుషకేభాశ్వరాసభీక్షీర భోజనాత్ ॥ ఉపాయవంపునఃకుర్యాత్త
ప్తకృచ్ఛ్రంచరేన్మహురితి ॥ హేమాద్రౌవృద్ధమనుః ॥ జీవన్యదిసమాగచ్ఛే
ద్ఘృతకుంభేనిమజ్యచ । ఉద్ధృత్యస్నాపయిత్వాస్యజాతకర్మాదికారయేత్ ॥ త
త్రైవపాద్మే ॥ ప్రేతశయ్యాప్రతిగ్రాహీపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ చంద్రికా
యాంబౌధాయనః ॥ సింధుసౌవీరసౌరాష్ట్రాంస్తథాప్రత్యంతవాసినః। అం
గవంగకళింగాంశ్చగత్వాసంస్కారమర్హతి ॥ హేమాద్రౌప్రాయశ్చిత్తకాం
డేవృద్ధగౌతమః ॥ ఖరముష్ట్రంచమహిషమసద్వాహమజంతథా । బస్తమా
రుహ్యముఖజఃక్రోశేచాంద్రంవినిర్దిశేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ ఖరమారుహ్య
విప్రస్తుయోజనంయదిగచ్ఛతి । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంప్రోక్తంశరీరస్యవిశోధన
మ్ ॥ పునర్జన్మప్రకుర్వీతఘృతగర్భవిధానతః ॥ మదనరత్నేమితాక్షరాయాం
చస్నానమాత్రముక్తంమనుః ॥ అజ్ఞానాత్ప్రాశ్యవిణ్మూత్రం సురాసంస్పృష్ట
మేవచ । పునస్సంస్కారమర్హంతి త్రయోవర్ణాద్విజాతయః ॥ మితాక్షరా

యాంపరాశరః ॥ యఃప్రత్యవసితోవిప్రఃప్రవ్రజ్యాతోవినిర్గతః । అనాశకని
వృత్తశ్చగార్హస్థ్యంచేచ్చికీర్షతి॥ సచరేత్త్రీణికృచ్ఛ్రాణిత్రీణిచాంద్రాయ
ణానిచ। జాతకర్మాదిభిస్సర్వైస్సంస్కృతశ్శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ బౌధాయ
నసూత్రే ॥ అథోపనీతస్యవ్రత్యానిభవంతినాన్యస్యోచ్ఛిష్టంభుంజీతాన్యత్ర -
పితృజ్యేష్ఠాభ్యాం నస్త్రియాసహభుంజీతమధుమాంస శ్రాద్ధంసూతకాన్నా
ని దశాహసంధినీక్షీరంఛత్రాకనిర్యాసౌవిలాపనం గణాన్నంగణికాన్నమి
త్యేతేషుపునస్సంస్కారఃప్రతిషిద్ధదేశగమనమిత్యేకే - అథాప్యుదాహరంతి॥
సురాష్ట్రసింధుసౌవీరమవంతీందక్షిణాపథమ్ । ఏతానిబ్రాహ్మణోగత్వా
పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ అథపునస్సంస్కారం వ్యాఖ్యాస్యామో దేవయ
జనప్రభృత్యగ్నిముఖాత్కృత్వా పాలాశీం సమిధమాజ్యేనాక్తామభ్యా
ధాయవాచయతిపునస్త్వాదిత్యారుద్రావసవఃకామాస్స్వాహేత్యథావ్రత్యా
ప్రాయశ్చిత్తైర్జుహోతియన్మఆత్మనోమిందాభూత్పునరగ్నిశ్చక్షురాదాదితి
ద్వాభ్యామథపక్వాజ్జుహోతి సప్తతేఅగ్నేస్సు తేనస్వాహేత్యథాజ్యాహుతీ
రుపజుహోతియేనదేవాః పవిత్రేణేతిపృథిరనుచ్ఛందసంస్విష్టకృత్ప్రభృతి -
సిద్ధమాధేనువరదానాదథాపరమాపరిధానాత్కృత్వాపాలాశీంసమిధమా
ధాయాథావ్రత్యప్రాయశ్చిత్తైర్జుహోత్యథవ్యాహృతీర్జుహోతి-అథాపరో
బ్రాహ్మణవచనాదేవసావిత్ర్యాశతకృత్వో ఘృతమభిమంత్ర్యప్రాశ్యకృత
ప్రాయశ్చిత్తోభవతి - గురోర్వాప్యుచ్ఛిష్టంభుంజీతాథాప్యుదాహరంతి -
వపనందక్షిణాదానంమేఖలాదండమజినంభైక్ష్యచర్యావ్రతాని చనివర్తంతేపు
నస్సంస్కారకర్మణీతి- ఆశ్వలాయనగృహ్యేపి॥ అథోపేతపూర్వస్యేత్యాది
నాపునస్సంస్కారఉక్తః - తథాపిత్రాదివ్యతిరేకేణబ్రహ్మచారిణఃప్రేతక
ర్మకరణేపునరుపనయనమిత్యపరార్కాదయః - త్రిస్థలీసేతౌ ॥ కర్మనాశా
జలస్పర్శాత్కరతోయావిలంఘనాత్ । గండకీబాహుతరణాత్పునస్సంస్కా
రమర్హతి ॥ గౌడాస్తు ॥ కరతోయాజలస్పర్శాత్కర్మనాశావిలంఘనాదితిప
ఠతి- తన్న, వానధర్మేషుకరతోయాస్నానేప్రాశస్త్యోక్తేః ॥ కరతోయేసదా
నీరేసరిచ్ఛ్రేష్ఠేతివిశ్రుతే। ఆప్లావయసిపౌరాణాంపాపంహరకరోద్భవే
ఇతి ॥ స్మృతిదర్పణచంద్రికాలిఖితస్నానమంత్రాచ్చపరాశరః ॥ అజినంమేఖ
లాదండోభైక్షచర్యావ్రతానిచ । నివర్తంతేద్విజాతీనాంపునస్సంస్కారకర్మ
ణి ॥ హారీతస్తు ॥ యఏకంవేదమధీత్యాన్యంవేదమధ్యేతుమిచ్ఛతి, తస్యపున
రుపనయనంతేనప్రతివేదముపనయనంకర్తవ్యమిత్యాహ- అన్యేనైతన్మన్యంతే

సర్వేభ్యోవై వేదేభ్యస్సావిత్ర్యనూచ్యత ఇత్యాపస్తంబోక్తేః - తద్విధిః కా
రికాయాం ॥ వేదాంతరమధీత్యైవ ఋగ్వేదం యేత్వధీయతే । ఉపనీతిరియం
తేషామలంకరణవర్జితా ॥ యద్యేతదుపనీతస్య ప్రాయశ్చిత్తం యదా భవేత్ ।
కృతాకృతం చ వపనం మేధాజననమేవ చ ॥ మేధాజననసద్భావే వ్రతచర్యాభ
వేదిహ । అనుప్రవచనీయశ్చ తదభావే ద్వయం నహి ॥ పరిదానం న కార్యం స్యా
న్నిమిత్తానంతరం త్విదమ్ । పూర్వస్యా వాచయేత్ స్థానే తత్సవితుర్వృణీమహ
ఇతి ॥ యత్తు హారీతః ॥ ద్వివిధాః స్త్రియః బ్రహ్మవాదిన్యస్సద్యోవధ్వశ్చ తత్ర
బ్రహ్మవాదినీనాముపనయనమగ్నీంధనం వేదాధ్యయనం స్వగృహే చ భైక్ష్య
చర్యేతి - సద్యోవధూనాముపనయనం కృత్వా వివాహః కార్య ఇతి తద్యుగాం
తరవిషయం ॥ పురాకల్పేషు నారీణాం మౌంజీబంధనమిష్యతే । అధ్యాపనం చ వే
దానాం సావిత్రీవాచనం తథేతి యమోక్తేః - అథానధ్యాయాః - పారిజాతే బృ
హస్పతిః ॥ ప్రతిపత్సు చతుర్దశ్యామష్టమ్యాం పర్వణోర్ద్వయోః । శ్వోఽనధ్యాయే
ద్య శర్వర్యాం నాధీయీత కదాచన ॥ నారదః ॥ అయనే విషువే చైవ శయనే
బోధనే హరేః । అనధ్యాయస్తు కర్తవ్యో మన్వాదిషు యుగాదిషు ॥ నిర్ణయా
మృతే ॥ చాతుర్మాస్యద్వితీయాసు మన్వాదిషు యుగాదిషు । అనధ్యాయస్తు కర్త
వ్యో యాచ సోపపదా తిథిః ॥ గర్గః ॥ శుచౌ పూర్జే తపస్యే చ యా ద్వితీయా వి
ధుక్షయే । చాతుర్మాస్యద్వితీయాస్తాః ప్రవదంతి మనీషిణః ॥ స్మృత్యర్థసారేపి ॥
ఆషాఢీ కార్తికీ ఫాల్గునీసమీపస్థద్వితీయాసు చేతి - మనుః ॥ ఉపాకర్మణి చోత్స
ర్గే త్రిరాత్రం క్షపణం స్మృతమ్ । అష్టకాసు త్వహోరాత్రమృత్వంతాసు చ రా
త్రిష్వితి ॥ ఉత్సర్గే తు మనూక్త పక్షిణ్యహోరాత్రాభ్యాం త్ర్యహస్య వికల్ప ఇ
తి విజ్ఞానేశ్వరః - అష్టకాశబ్దేన సప్తమ్యాదిత్రయం జ్ఞేయం - తిస్రోష్టకాస్త్రి
రాత్రమంత్యామేకే ఇతి గౌతమోక్తేః - ఋత్వంతాస్వితి సౌరఋత్వంతాసు
చాంద్రం తస్య పర్వత్వేనైవ నిషేధసిద్ధేరితి సర్వజ్ఞనారాయణః - ఏతే నిత్యాః -
నైమిత్తికానప్యాహ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ త్ర్యహం ప్రేతేష్వనధ్యాయశ్శిష్యర్త్విగ్
గురుబంధుషు । ఉపాకర్మణి చోత్సర్గే స్వశాఖాశ్రోత్రియే తథా ॥ సంధ్యాగర్జి
తనిర్ఘాతభూకంపోల్కానిపాతనే । సమాప్య వేదం ద్యునిశమారణ్యకమధీత్య
చ ॥ పంచదశ్యాం చతుర్దశ్యామష్టమ్యాం రాహుసూతకే । ఋతుసంధిషు భు
క్త్వా వా శ్రాద్ధికం ప్రతిగృహ్య చ ॥ పశుమండూకనకులశ్వాహిమార్జారమూష
కైః । కృతేంతరే త్వహోరాత్రం శక్రపాతే తథోచ్ఛ్రయే ॥ గ్రహణే ద్యునిశో
క్తావపి గ్రస్తాస్తే త్ర్యహమిత్యుక్తం ప్రాక్ - స్మృత్యర్థసారే తు ॥ రాత్రౌ తు గ్రహే

తిస్రోరాత్రీఃదివాచత్ర్యహమిత్యుక్తం,ఋతుస్నాతః,భుక్తేత్యుత్సవవిషయం-
ఊర్ధ్వంభోజనాదుత్సవే ఇతిగౌతమోక్తేః ॥ శ్రాద్ధికంమహైకోద్దిష్టభిన్నం
తత్రతుత్ర్యహమితిమనుః- స్మృత్యర్థసారేచైవం - యత్తు - పశ్వాద్యంతరా
యేత్ర్యహముపవాసోవిప్రవాసశ్చేతిగౌతమోక్తం - తత్ప్రథమాధ్యాయ
నేయాజ్ఞవల్క్యః॥శ్వక్రోష్టృగర్దభోలూకసామబాణార్తనిస్స్వనే । అమే
ధ్యశవశూద్రాంత్యశ్మశానపతితాంతికే ॥ దేశేశుచావాత్మనిచవిద్యుత్స్తని
తసంప్లవే। భుక్త్వార్ద్రపాణిరంభోంతరర్ధరాత్రేతిమారుతే॥పాంసుప్రవర్షే
దిగ్దాహేసంధ్యానీహారభీతిషు। ధావతఃపూతిగంధేచశిష్టేచగృహమాగతే॥
ఖరోష్ట్రయానహస్త్యశ్వనౌవృక్షగిరిరోహణే । సప్తత్రింశదనధ్యాయానే
తాంస్తాత్కాలికాన్విదుః ॥ బాణోవంశశ్శతతంతుర్వీణేతిహారదత్తః - అమే
ధ్యాస్సూతికాదయః- స్తనితంగర్జః - వర్షాతోస్యత్రగర్జవృష్టివిద్యుతాంయౌ
గపద్యేఆకాలికః వర్షాసుతాత్కాలికఇతినారాయణః - సంధ్యాగర్జేతుహారీ
తః - సాయంసంధ్యాస్తనితేరాత్రిఃప్రాతస్సంధ్యాస్తనితేహోరాత్రంరా
త్రౌవిద్యుత్యపరరాత్ర్యవధిః-విద్యుతినక్తంచాపరరాత్రాదితిగౌతమోక్తేః-
తృతీయదినాంశోత్తరంతువిద్యుతి సర్వరాత్రమిత్యాహసఏవ - త్రిభాగాదిప్ర
వృత్తౌసర్వమితి- అర్ధరాత్రేమధ్యయామద్వయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- మధ్యదండ
చతుష్టయఇతినిర్ణయామృతే- మనుః॥ నవివాదేనకలహేనసేనాయాంనసంగ
రే । నభుక్తమాత్రేనాజీర్ణేనవమిత్వానసూతకే ॥ రుధిరేచస్రుతేగాత్రాచ్ఛ
స్త్రేణచపరిక్షతే॥ కౌర్మే ॥ శ్లేష్మాతకస్యచ్ఛాయాయాంశాల్మలేర్మధుకస్య
చ। కదాచిదపినాధ్యేయంకోవిదారకపిత్థయోః॥ మనుః॥ శయానఃప్రౌఢపా
దశ్చకృత్వాచైవావసక్థికామ్। నాధీయీతామిషంజగ్ధ్వాసూతకాన్నాద్యమే
వచ ॥ ప్రౌఢపాదః పాదోపరిపాదదాతా ఆసనారూఢపాదోవేతిహారద
త్తః - సోపపదాస్వపిప్రాగుక్తం - స్మృత్యర్థసారేశ్రవణద్వాదశీమహాభర
ణ్యోః ప్రేతద్వితీయాయాం రథసప్తమ్యామాకాశేశవదర్శనే చాహోరా
త్రం- అసపిండేగురౌమృతేత్రిరాత్రం-ఆచార్యేఉపాధ్యాయేచపక్షిణీ-ఆచా
ర్యభార్యాపుత్రశిష్యేష్వహోరాత్రం- అగ్న్యుత్పాతేగోవిప్రవృత్తౌత్రిరా
త్రం - అయనేవిషువేచపక్షిణీ అకాలవృష్టౌచ- ఆరణ్యమార్జారసర్పనకుల
పంచనఖాదేరంతరాగమనేత్రిరాత్రం- ఆరణ్యశ్వసృగాలాదివానరరజకాదౌ
ద్వాదశరాత్రం శ్వఖరవరాహోష్ట్రచాండాలసూతికోదక్యాశవాదౌ మా
సం-గోగవయాజానాంస్త్రీకాదౌ త్రిరాత్రం-శశమేషశ్వాకాదౌపక్షిణ్యాసం-

గజగండసారససింహవ్యాఘ్రమహాపాపికృతఘ్నాదావప్యనధ్యాయః- శోభనదినేచానధ్యాయః- వినాహప్రతిష్ఠోద్యాపనాదిష్వాసమాప్తేస్సగోత్రిణామనధ్యాయః॥ఉదయేస్తమయేచాపిముహూర్తత్రయగామియత్ । తద్దినంతదహోరాత్రంచానధ్యాయవిదోవిదుః ॥ కేచిదాహుః క్వచిద్దేశేయావత్తద్దిననాడికాః । తావదేవత్వనధ్యాయో తత్తస్మిన్దేశదినాంతరే ॥ ప్రదోషంత్వాహప్రజాపతిః ॥ షష్ఠీచద్వాదశీచైవఅర్ధరాత్రోననాడికా । ప్రదోషేనత్వధీయీతతృతీయానవనాడికా ॥ నిర్ణయామృతేగర్గః ॥ రాత్రియామత్రయాదర్వాక్సప్తమీవాత్రయోదశీ । ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవిద్యావిగర్హితః॥ రాత్రౌనవసునాడీషుచతుర్థీయదిదృశ్యతే । ప్రదోషస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవిద్యావిగర్హితః॥ కౌర్మే ॥ అనధ్యాయస్తునాంగేషునేతిహాసపురాణయోః । నధర్మశాస్త్రేష్వన్యేషుపర్వణ్యేతానివర్జయేత్॥ శౌనకః॥ నిత్యేజపేచకామ్యేచక్రతౌపారాయణేపిచ । నానధ్యాయోస్తివేదానాంగ్రహణేగ్రాహణేస్మృతః ॥ ఇత్యనధ్యాయాః— అథమహానామ్న్యాదివ్రతం - శ్రీధరః॥ తిథినక్షత్రవారాంశవర్గోదయనిరీక్షణమ్ । చౌలవత్సర్వమాఖ్యాతంసగోదానవ్రతేషుచ ॥ ఏషాంలోపేశౌనకః ॥ వ్రతానివిధినాకృత్వాస్వశాఖాధ్యయనంచరేత్ । అకృత్వాభ్యస్యతేయేనసపాపీవిధిఘాతకః॥ ప్రత్యేకంకృచ్ఛ్రమేకైకంచరిత్వాజ్యాహుతిశ్శతమ్ । హుత్వాచైవతుగాయత్ర్యాస్నాయాదిత్యాహశౌనకః॥ స్మృత్యర్థసారేతు ॥ త్రీన్షడ్ద్వాదశవాకృచ్ఛ్రాన్కృత్వాపునర్వ్రతంచరేదిత్యుక్తం- అథసమావర్తనంసురేశ్వరః॥భౌమభానుజయోర్వారేనక్షత్రేచప్రతోదితే। తారాచంద్రవిశుద్ధౌచస్యాత్సమావర్తనక్రియా ॥ బౌధాయనసూత్రేతు-రోహిణ్యాంతిష్యోత్తరయోః ఫాల్గున్యోర్హస్తేచిత్రాయామైంద్రేవిశాఖయోర్వాస్నాయాదిత్యుక్తం - వసిష్ఠః ॥ స్నానంమాధ్యాహ్నకాలేతుహోరాయాంకారయేచ్ఛుభమ్ । పూర్వాహ్ణేతదభావేతుకుర్యాత్స్నానంయథావిధి॥ సర్వఋతవోవివాహస్యేతిసూత్రాత్ - యదాదక్షిణాయనేవివాహస్తదాసమావర్తనమపితత్రైవ- అన్యథోదగయనేసమావర్తనే- అనాశ్రమీనతిష్ఠేతేతివిరోధస్స్యాదిత్యుక్తం సుదర్శనభాష్యే- ఏతచ్చబ్రహ్మచారివ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాకార్యం - తదాహబౌధాయనః॥ శౌచసంధ్యాదర్భభిక్షాగ్నికార్యరాహిత్య కౌపీనోపవీతమేఖలాదండాజినాధారణేదివాస్వాపచ్ఛత్రపాదుకాస్రగ్విధారణాంగోద్వర్తనానులేపనాంజన ద్యూతనృత్యగీతవాద్యాభిరతౌబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్ మహావ్యాహృ

తిహోమంపాహిత్రయోదశహోమంచకుర్యాత్ - సమావర్తనోత్తరంస్త్రా
ర్యమృతానాంత్రిరాత్రమాశౌచంకార్యం॥ ఆదిష్టీనోదకంకుర్యాదావ్రతస్యస
మాపనాత్ । సమాప్తేతూదకందత్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిమనూక్తేః- ఆ
దిష్టీబ్రహ్మచారీతివిజ్ఞానేశ్వరః - బ్రహ్మచర్యేయదికశ్చిన్మృతస్తదాత్రిరా
త్రమస్యావివాహఃకార్యోఽన్యథానేతిసిద్ధ్యతి - జననేతుసత్యపినత్రిరాత్రం త
త్రాతికాలింతాశౌచాభావాదుదకందత్వేతి వచనాచ్చేతిదిక్ - తత్రాపివిక
ల్పః ॥ పితర్యపిమృతేనైషాందోషోభవతికర్హిచిత్ । ఆశౌచంకర్మణోంతేస్యా
త్ర్యహంవాబ్రహ్మచారిణామితిచ్ఛందోగపరిశిష్టాత్ - స్నాతకవ్రతాన్యా
హవ్యాసః॥ యజ్ఞోపవీతద్వితయంసోదకంచకమండలుమ్। ఛత్రంచోష్ణీషమమ
లంపాదుకేచాప్యుపానహౌ ॥ రౌక్మేచకుండలేవేదఃకృత్తకేశనఖశ్శుచిః ॥ వే
దోదర్భవటుః- మనుః॥ ఉపానహౌచవాసశ్చధృతమన్యైర్నధారయేత్ । ఉ
పవీతమలంకారంస్రజంకరకమేవచ ॥ అన్యాన్యపిబహ్వృచగృహ్యస్మృత్యాది
భ్యోజ్ఞేయాని—అథచ్ఛురికాబంధః - జ్యోతిర్నిబంధేనారదః॥ ఛురికాబంధ
నంవక్ష్యేనృపాణాంప్రాక్కరగ్రహాత్ । వివాహోక్తేషుమాసేషుశుక్లప
క్షేప్యనస్తగే ॥ జీవేశుక్రేచభూపుత్రేచంద్రతారాబలాన్వితే।మౌంజీబంధర్క్ష
తిథిషుకుజవర్జితవాసరే॥ సంగ్రహే ॥ శూద్రాణాంరాజపుత్రాణాంమౌం
జ్యభావేక్షురబంధనమ్।మౌంజీబంధోక్తతిథ్యాదౌకార్యంభౌమదినంవినా—
అథవివాహః- యాజ్ఞవల్క్యః॥ అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యోలక్షణ్యాంస్త్రియము
ద్వహేత్। అనన్యపూర్వికాంకాంతామసపిండాంయవీయసీమ్ ॥ అరోగిణీం
భ్రాతృమతీమసమానార్షగోత్రజామ్ ॥ లక్షణ్యాంబాహ్యాభ్యంతరలక్షణైర్యు
క్తాం - బాహ్యానికాశీఖండాదౌప్రసిద్ధాని- ఆంతరాణ్యాశ్వలాయనోక్తాన్య
ష్టాపిండాన్కృత్వేత్యాదీని- మనుః॥ అసపిండాచ యామాతురసగోత్రాచ
యాపితుః । సాప్రశస్తాద్విజాతీనాం దారకర్మణిమైథునే ॥ దత్రిమమాతుర్గృ
హీతాఅపిసపిండాపిసగోత్రా-తత్కులనివృత్తయేచకారాన్మాతు రసగో
త్రాదత్తస్య పితుర్జనకకులేపితురసగోత్రాపి సపిండత్వాన్నిషిద్ధేత్యర్థశ్చకా
రః- అసపిండాంసాపిండ్యరహితాం- తచ్చైకశరీరావయవాన్వయేనభవతి-
ఏకస్యహి పితుర్మాతుర్వాశరీరస్యావయవాః - పుత్రపౌత్రాదిషుసాక్షాత్ప
రంపరయావాశుక్రశోణితాది రూపేణానుస్యూతాః- యద్యపిపత్న్యాః ప
త్యాసహభ్రాతృపత్నీనాంచపరస్పరంనతత్సంభవతి - తథాపిఆధారత్వేనై
కశరీరావయవాన్వయోస్త్యేవ-అస్థిభిరస్థీనిమంత్రలింగాత్ - ఏకస్యహిపిత్రో

శరీరస్యావయవాః పుత్రద్వారా తాస్వాహితా ఇతిమదనరత్న పారిజాత విజ్ఞానేశ్వరాదయః-వాచస్పతిశుద్ధివివేకశూలపాణ్యాదిగౌడమైథిలాః-అయో ప్యేవం శ్రుతావపి-ఏతస్మాట్ కౌశికం శరీరం త్రీణిపితృతః త్రీణిమాతృతోస్థిస్నాయుమజ్జానః పితృతస్త్వఙ్మాంసరుధిరాణిమాతృతఇతి - ప్రజామనుప్రజాయసఇతిచ- చంద్రికాపరార్క-మేధాతిథిమాధవాదయస్తు ఏకపిండదానక్రియాన్వయిత్వంసాపిండ్యం॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాః పిండభాగినః। పిండదస్సప్తమస్తేషాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమితిమాత్స్యోక్తేః -. నచపితృవ్యాదిష్వేతన్నాస్తీతివాచ్యం - తత్కర్తృకశ్రాద్ధేదైవతైక్యేనతత్సత్వాత్-దేవదత్తకర్తృకశ్రాద్ధేహియేదేవతాభూతాస్తేషాంమధ్యేయఃకశ్చిదన్యకర్తృకశ్రాద్ధేనుప్రవిశతితేషాంసాపిండ్యం-తద్భార్యాణామపిభర్తృకర్తృకశ్రాద్ధేసహాధికారిత్వేనతదన్వయాత్ ॥ ఏకత్వంసాగతాభర్తుః పిండేగోత్రేచసూతకేఇతిస్మృతేశ్చ- శ్రుతీనాంచవైరాగ్యార్థత్వాత్తస్యసాపిండ్యనిమిత్తత్వమానాభావాత్ - నచమాతులాదిష్వేతన్నాస్తీతివాచ్యం - మాతామహరూపదైవతైక్యాత్,ననుగురుశిష్యాదేరపిశ్రాద్ధదేవతాత్వాత్సపిండత్వంస్యాత్ - కింబహునా॥ సర్వాభావేతునృపతిఃకారయేత్తస్యరిక్థతఇతిమార్కండేయపురాణాద్రాజ్ఞోపిశ్రాద్ధకర్తృత్వాత్సాపిండ్యప్రసంగః-సత్యం॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వంమాతృతః పితృతస్తథేతియాజ్ఞవల్క్యవచనేనమాతాపితృసంబంధఏవతత్సత్వాత్- ఊర్ధ్వంసాపిండ్యంనివర్తతఇతి శేషః - ననుపంచమత్వాద్యత్రనియమ్యతేనమాతృతఇత్యాదివాక్యభేదాత్ - మైవం - మాతృకులేపంచమత్వస్యపితృకులేసప్తమత్వస్యచబోధనేతుల్యత్వాత్ - పౌరుషేయత్వాదదోషఇతిచేత్-తుల్యమన్యత్రాపి- అన్యకర్తృకేరాజ్ఞస్తత్పిత్రాణాంవాదేవతాత్వాభావాచ్చ - కించఅవయవాన్వయపక్షేయథాయోగరూఢ్యాపరిహారస్తథేహాపితేనమాతృకులేపితృకులేచైకపిండదానక్రియాన్వయిత్వంసాపిండ్యమిత్యాహుః - తేనైకస్యపిత్రాదయష్షట్పుత్రాదయశ్చషట్సపిండాభవంతి- అత్రకేచిదుభయతస్సాపిండ్యనివృత్తావేవోద్వాహోనాన్యథేత్యాహుః-శుద్ధచింతామణివాచస్పతిహరిదత్తాదయస్తు సగోత్రత్వవత్సాపిండ్యస్యసప్రతియోగికత్వేనసంయోగవదుభయనిరూప్యత్వాత్ - ఏకతోనివృత్తావన్యతోనివృత్తేరావశ్యకత్వాన్మూలపురుషమారభ్యాష్టమోవరోమూలపురుషమారభ్యద్వితీయాతృతీయాదికాంకన్యాముద్వహేదిత్యాహుః-శిష్టాస్తు- నవమావరయోస్స్వతస్సాపిండ్యంకింతుకూటస్థసంతతిత్వాత్తత్సాపిండ్యేనైవ- అ

తోక్తమవరంప్రతికన్యాయాఅసాపిండ్యేపికన్యాయాఃకూటస్థేనసాపిండ్యాత్తత్సంతతిస్థత్వాద్వరస్యాంప్రతి సపిండఏవేత్య వివాహః - సాపిండ్యాసాపిండ్యయోఃప్రతియోగిభేదేనావిరోధాదిత్యాహుః - ఇదమేవచయుక్తం- ఆశౌచేప్యేవంసాపిండ్యంజ్ఞేయం- యత్రతుమధ్యేవిచ్ఛిన్నమపి సాపిండ్యంమండూకప్లుతివత్పునరనువర్తతే యథాకూటస్థాత్పంచమ్యోఃకన్యయోః పుత్రౌతత్రనివృత్తిః-తదపత్యయోస్త్వనువృత్తిస్తత్రాపినసాపిండ్యాసాపిండ్యయోర్దోషః-సంబంధిభేదాత్ తేనతత్రనవివాహః- అత్రకూటస్థమారభ్యగణనాకార్యా-తదుక్తం॥ వధ్వావరస్యవాతాతఃకూటస్థాద్యదిసప్తమః। పంచమీచేత్తయోర్మాతాతత్సాపిండ్యంనివర్తతఇతి-కూటస్థోమూలపురుషః-విశ్వరూపనిబంధే॥ ఏవముక్తప్రకారేణపితృబంధుషుసప్తమాత్। ఊర్ధ్వమేవవివాహ్యాత్వంపంచమాన్మాతృబంధుతః॥ సంతానోభిద్యతేయస్మాత్పూర్వజాదుభయత్రచ। తమాదాయగణేద్ధీమాన్వరంయావచ్చకన్యకామ్॥ స్మృతితత్త్వేనారదః॥ ఆసప్తమాత్పంచమాచ్చబంధుభ్యః పితృమాతృతః। అవివాహ్యాసగోత్రాచసమానప్రవరాతథా॥ అత్రబంధుభ్యఇతిపంచమీనిర్దేశాత్- పితుఃపితృష్వసృపుత్రాత్సప్తమీంమాతుఃపితృష్వసృపుత్రాచ్చపంచమీమపిత్యజేత్ - ఏవమన్యబంధుషుజ్ఞేయం-తత్రాపిత్రిగోత్రాత్యయేఽర్వాగపివివాహంకుర్యాత్ వక్ష్యమాణవచనాత్- త్రిగోత్రగణనాచమాతామహగోత్రాపేక్షయా,నతుస్వాపేక్షయాఅన్యథాపితుఃపితామహదుహితుర్దౌహిత్రీపుత్రీపరిణేయాస్యాత్ - వధ్వాఃమాతామహగోత్రాపేక్షయాతు త్రిగోత్రాంతర్గతేన వివాహప్రసంగఇతిసంబంధతత్త్వాదయో గౌడగ్రంథాః-సంబంధవివేకేశూలపాణిరప్యాహ-పంచమాత్సప్తమాచ్చార్వాగపిత్రిగోత్రాంతరితావివాహ్యా॥ అసంబద్ధాభవేన్మాతుఃపిండేనైవోదకేనవా। సావివాహ్యాద్విజాతీనాంత్రిగోత్రాంతరితాచయేతిబృహన్మనూక్తేః॥ సన్నికర్షేపికర్తవ్యం త్రిగోత్రాత్పరతోయదీతిదేవలోక్తేశ్చేతి- ఏతచ్చదాక్షిణాత్యాసమస్యంతే- యత్తువసిష్ఠః॥ పంచమీంసప్తమీంచైవమాతృతఃపితృతస్తథేతి- యచ్చవిష్ణుపురాణం॥ పంచమీంమాతృపక్షాచ్చపితృపక్షాచ్చసప్తమీమ్। గృహస్థఉద్వహేత్కన్యాంన్యాయ్యేనవిధినానృపేతి॥ తత్పంచమీసప్తమీమతీత్యేతివ్యాఖ్యేయం॥ పంచమేసప్తమేచైవయేషాంవైవాహికీక్రియా। క్రియాపరాఅపిహితేపతితాశ్శూద్రతాంగతాః॥ ఇత్యపరార్కే-మరీచివచనాత్ - హారలతాయాంశంఖలిఖితౌ॥ సపిండతాతుసర్వేషాంగోత్రతస్సాప్తపౌరుషీ। పిండశ్చోదకదానంచఆశౌచంచతదాను

గమ్॥ గోత్రంసంతానం- ఆశౌచంతానభివ్యాప్యగచ్ఛతీత్యర్థః- శుద్ధివివేకేశు ద్ధిచింతామణౌచబ్రాహ్మే॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంవిజ్ఞేయాసాప్తపౌరుషీ। సపిండతాతతఃపశ్చాత్సమానోదకధర్మతా ॥ తతఃకాలవశాత్తత్రశిస్మృతౌ నామగోత్రతః। సమానోదకసంజ్ఞాతుతావన్మాత్రాపినశ్యతి ॥ సప్తోర్ధ్వంత్రి యస్సోదకాస్తతోగోత్రజాః - తత్రైవబ్రాహ్మే॥ అవిభక్తధనాస్త్వేతేస పిండాఃపరికీర్తితాః॥ తేనావిభక్తధనాభావేవిభక్తః - సపిండోధనహారీనా న్యథేత్యర్థః - తేనవివాహేఆశౌచేధనగ్రహణేచత్రిధాసాపిండ్యంసిద్ధం- య త్తుపంచమీంమాతృతఃపరిహరేత్సప్తమీంపితృతస్త్రీన్మాతృతఃపంచపితృతోవే తిపైఠీనసిస్మృతౌత్రీనిత్యనుకల్పఇతిమాధవోక్తేః॥పంచమీంసప్తమీంచైవమా తృతఃపితృతస్తథా । దశభిఃపురుషైఃఖ్యాతాచ్ఛ్రోత్రియాణాంమహాకులా త్॥ ఉద్వహేత్సప్తమాదూర్ధ్వంతదభావేతుసప్తమీమ్। పంచమీంతదభావేతు పితృపక్షేప్యయంవిధిః ॥ సప్తమీంచతథాషష్ఠీంపంచమీంచతథైవచ। ఏవము ద్వాహయేత్కన్యాంనదోషశ్శాకటాయనః ॥ తృతీయాంవాచతుర్థీంవాపక్షు యోరుభయోరపి। వివాహయేన్మనుఃప్రాహపారాశర్యోంగిరాయమః॥య స్తుదేశానురూపేణకులమార్గేణచోద్వహేత్ । నిత్యంసవ్యవహార్యస్స్యాద్వే దాచ్చైతత్ప్రదృశ్యతఇతిచతుర్వింశతిమతాత్ ॥ చతుర్థీముద్వహేత్కన్యాం చతుర్థఃపంచమోపివా । పరాశరమతేషష్ఠీంపంచమోనతుపంచమీమితిపరా శరోక్తేశ్చానుకల్పత్వే నాపదిపంచమ్యాదిపరిణయనంకార్యమితిప్రతీయతే- అత్రహితదభావేఇతి స్పష్టమేవానుకల్పత్వముక్తం - తత్రయథాశ్రుతంజ్ఞే యం-పూర్వోక్తమరీచివచోవిరోధాత్ - వస్తునివికల్పాసంభవాత్ ॥ పంచ మాత్సప్తమాద్ధీనాంయః కన్యాముద్వహేద్ద్విజః। గురుతల్పీసవిజ్ఞేయస్సగో త్రాంచైవముద్వహన్నితివి[illegible]క్తేఃపరాశరస్యమూలాభావాచ్చ - తస్మాన్మ దన పారిజాతాద్యుక్తదిశాదత్తకసాపత్న్య సంబంధాద్యనుప్రవేశేబ్రాహ్మ ణాదీనాంక్షత్రియాదిసపిండవిషయేవాపూర్వోక్తానినేయాని - నత్వనుకల్ప ఇతిభ్రమితవ్యం- యత్తుస్మృతిచంద్రికామాధవాదయఆహుః ॥ తృతీయేసం గచ్ఛావహైచతుర్థేసంగచ్ఛావహాఇతిశతపథశ్రుతేః - తృప్తాంజహుర్మాతు లస్యేవయోషాభాగస్తేపైతృష్వసేయీవపామివేతి గర్భేనునౌజనితాదంప తీకరితిచమంత్రవర్ణాత్॥ మాతృష్వసృసుతాంకేచిత్పితృష్వసృసుతాంతథా। వివహంతిక్వచిద్దేశే సంకోచ్యాపిసపిండతామితిశాతాతపోక్తేశ్చ మాతులక న్యోద్వాహఃకార్యః-యద్యపిపితృష్వసృకన్యోద్వాహోపిప్రాప్తస్తథాపి॥అ

స్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టం ధర్మమప్యాచరేన్నత్వితినిషేధా ద్వచనాంతరేణతదు
ద్వాహస్యావిధానాచ్చ నకార్యః - అయంతుదాక్షిణాత్యశిష్టాచారాత్కా
ర్యఇతి - నచపూర్వోక్తశ్రుతీనామర్థవాదమాత్రతామానాంతరేణాసిద్ధాఉ
పరిహితదేవేభ్యోధారయతీతివదనువాదానుపపత్త్యావిధికల్పనాత్ - యత్తుశా
తాతపః॥ మాతులస్యసుతామూఢ్వామాతృగోత్రాంతథైవచ। సమానప్రవ
రాంచైవత్యక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ యచ్చమనుః॥ పైతృష్వసేయీంభగి
నీంస్వస్రీయాంమాతురేవచ। మాతుశ్చభ్రాతురాప్తస్యగత్వాచాంద్రాయ
ణంచరేత్॥ ఏతాస్తిస్రస్తుభార్యార్థేనోపయచ్ఛేతబుద్ధిమాన్॥ యచ్చవ్యాసః॥
మాతుస్సపిండాద్యత్నేనవర్జనీయాద్విజాతిభిరితి తద్గాంధర్వాదివివాహోఢ
మాతృవిషయం-తత్రపితృగోత్రానివృత్తేః-అతఏవమార్కండేయపురాణమ్॥
గాంధర్వాదివివాహేషుపితృగోత్రేణధర్మవిదితి-బ్రాహ్మ్యాదివివాహేతుపరిణే
త్రైవేతిభట్టసోమేశ్వరేపితృతీయేధ్యాయేవాక్యపాదే మాతులకన్యోద్వాహ
ముదాహృత్యస్మృతివిరోధేనాచారప్రాప్తస్యాస్యవార్తికేబాధోక్తావపిపూ
ర్వోక్తశ్రౌతలింగబలీయస్త్వాదస్యకర్తవ్యతామాహ-తదేతద్దత్తకస్యపాలక
దత్త్రిమమాతృసోదరకన్యావిషయత్వేనాసవర్ణ మాతులకన్యావిషయత్వేన
యుగాంతరపరత్వేనచోపపన్నమపిఅవిచారితరమణీయం-యథాతథాస్తు-త
థాపికలౌతావన్నిషిద్ధమేవ॥ గోత్రాన్మాతుస్సపిండాచ్చవివాహోగోవధస్త
థేత్యాదిపురాణాత్ - మాధవీయేబౌధాయనోప్యస్యనిందామాహ॥ పంచ
ధావిప్రతిపత్తిర్దక్షిణతస్తథోత్తరత ఊర్ణావిక్రయోనుపేతే నస్త్రియాచ స
హభోజనం పర్యుషితభోజనంమాతులపితృష్వసృదుహితృపరిణయనమితి-
అథోత్తరతస్సీధుపానాదికముక్త్వా ఇతరఇతరస్మిన్కుర్వన్దుష్యతీతి - ఇతరఇత
రస్మిన్నితిభట్టసోమేశ్వరేణాపిస్మృతివిరుద్ధానాం మాతులకన్యోద్వాహాదీనా
మస్మాద్వచనాదప్రామాణ్యమిత్యుక్తం - బృహస్పతిరపి॥ ఉద్వాహ్యతేదా
క్షిణాత్యైర్మాతులస్యసుతాద్విజైః। మత్స్యాదాశ్చనరాఃపూర్వేవ్యభిచా
రరతాఃస్త్రియః॥ ఉత్తరేమద్యపాశ్చైవస్పృశ్యానృణాం రజస్వలాఇత్య
నాచారత్వమాహ - అతఏవహేమాద్రిమాత్స్యే - కర్ణాటకాదీనాంత
త్కారిణాంశ్రాద్ధనిషేధః - బోపదేవేనాపిలిఖితం బ్రాహ్మం॥ యత్రమా
తులజోద్వాహోయత్రవైవృషలీపతిః। శ్రాద్ధంనగచ్ఛేత్తద్విప్రాఃకృతంయచ్చ
నిరామిషమితితస్మాన్మాతృతఃపంచపితృతఃసప్తకోర్ధ్వముద్వాహాదితిసిద్ధం- సం
బంధవిశేషేసుమంతుః॥ బ్రాహ్మణానామేకపిండస్వగోత్రాణామాదశమాద్ధర్మ

విచ్ఛిత్తిర్భవతి ఆసప్తమాద్రిక్థవిచ్ఛిత్తిర్భవతి ఆతృతీయాత్పిండవిచ్ఛిత్తిరన్య
థాపిండశౌచక్రియావిచ్ఛేదాద్బ్రహ్మహతుల్యోభవతి- అస్యార్థమాహాశూ
లపాణిః ॥ జీవత్పిత్రాదిత్రికస్యవృద్ధప్రపితామహాదయస్త్రయశ్శ్రాద్ధదే
వతాత్వాత్పిండభాజోభవంతితదూర్ధ్వంత్రయో నవపురుషపర్యంతాలేపభా
జఃశ్రాద్ధకర్తాచదశమఇతి - దశమాదూర్ధ్వంసాపిండ్యనివృత్తిః - దశమాది
త్యుపలక్షణం తేనపితృపితామహజీవనేనవపురుషపర్యంతంపితృజీవనేచాష్టపు
రుషపర్యంతంసాపిండ్యమితిజ్ఞేయం - అపుత్రధనగ్రహణే సన్నిహితాభావే
సప్తపురుషపర్యంతమధికారః ధనగ్రాహిణమారభ్యతృతీయః పౌత్రఃతదూ
ర్ధ్వంశ్రాద్ధవిచ్ఛేదఃఅన్యథాధనహారిత్వేపుత్రశ్రాద్ధాద్యకరణేబ్రహ్మహత్యేత్య
ర్థః- ఆతృతీయాదిత్యనూఢకన్యావిషయం- అప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురుషీ
విజ్ఞాయతఇతివసిష్ఠోక్తేః- ఏతచ్చాశౌచవిషయంసాపిండ్యంనతువివాహేదౌత
త్రపూర్వోక్తవచనైః పంచమత్వసప్తమత్వనియమాదితి మేధాతిథిప్రముఖా
దాక్షిణాత్యాఃవాగ్గ్లానో త్తర మేతదితిశుద్ధివివేకః మాతృకులవిషయంకానీన
కన్యకావిషయంచైతత్- అన్యథా॥ అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసా
ప్తపౌరుషమ్। ప్రత్తానాంభర్తృసాపిండ్యంప్రాహదేవఃప్రజాపతిరితికౌర్మే
ణవిరోధస్స్యాదితి- రత్నాకరస్మృతితత్త్వాదిగౌడగ్రంథాః-యుక్తంచైతత్-
అన్యథాకన్యోత్పత్త్యాపురుషత్రయపర్యంతమేవసూతకంస్యాన్నోర్ధ్వంసాప
త్నమాతామహకులేత్వాహమితాక్షరాయాంశంఖః ॥ యద్యేకజాతాబహ
వఃపృథక్క్షేత్రాఃపృథగ్జనాః। ఏకపిండాఃపృథక్శౌచాః పిండస్త్వావర్తతేత్రి
షు ॥ పృథక్క్షేత్రాఃభిన్నజాతీయస్త్రీషుజాతాఃపృథగ్జనాః - సజాతీయభిన్న
మాతృషుజాతాఃఅత్రత్రిపురుషంసాపిండ్యమితివిజ్ఞానేశ్వరోవ్యాచఖ్యౌ - పృ
థ్వీచంద్రోదయేసాపిండ్యదీపికాయాంచైవం- మదనపారిజాతేతుపృథక్క్షేత
జాఃభిన్నమాతృజాః పృథగ్జనాఃభిన్నజాతీయాః ఏతద్ద్విజాతీయసాపత్నమా
తృకులవిషయం - సవర్ణసాపత్నమాతృకులేచతుఃపురుషంసాపిండ్యం ॥ పం
చమీంసప్తమీంచైవమాతృతఃపితృతస్తథేతివసిష్ఠోక్తేః - సప్తమీమితిబ్రాహ్మ
ణాదీనాంక్షత్రియాదిదారోత్పన్నపితృకులవిషయంచేత్యుక్తం - తత్స్వకపోల
కల్పితత్వాత్ గ్రంథాంతరవిరోధాచ్చనిర్మూలం - పితృపత్న్యస్సర్వామా
తరఇత్యుక్త్వాసుమంతునాతదపత్యాని భాగినేయానీతిపృథఙ్నిషేధాచ్చ
అన్యథాసపిండత్వేననిషేధాత్ - సపత్నమాతులత్వాదినిర్దేశోవ్యర్థః- అత
ఏవతేనస్మృతికౌముద్యాం సవర్ణసాపత్నమాతామహకులపరత్వేన తథైవ

శంఖవచనంవ్యాఖ్యాతం - తేనవాసిష్ఠంపంచమీం సప్తమీమతీత్యేతివ్యాఖ్యే యం - తస్మాత్ప్రాచ్యైవవ్యాఖ్యాయుక్తా ప్రయోగరత్నేభట్టైః - స్మృతితత్త్వాదిగౌడగ్రంథేషుచ సపత్నమాతామహకులేయావదుక్తం వాచనికమేవ సాపిండ్యముక్తం - యథాహసుమంతుః మాతృపితృసంబద్ధా ఆసప్తమాదవివాహ్యాభవంతి - ఆపంచమాదన్యేషాంపితృపత్న్యస్సర్వామాతరస్తద్భ్రాతరోమాతులాస్తద్భగిన్యో మాతృష్వసారస్తద్దుహితరశ్చ భగిన్యస్తదపత్యానిభాగినేయాని - అన్యథాసంకరకారిణస్స్యుస్తథాధ్యాపయితురేతదేవేతి- ఆపంచమాదితిమాతృకులేత్రిగోత్రాంతరితవిషయంవేతిప్రాచ్యాః - మాత్స్యే॥సమానప్రవరాచైవశిష్యసంతతిరేవచ।బ్రహ్మదాతుర్గురోశ్చైవసంతతిఃప్రతిషిధ్యతే॥ తద్భగిన్యోమాతృష్వసారఇతితుఆకరేనపఠితంక్వచిద్వచనాదవివాహః- యథాగృహ్యపరిశిష్టే అవిరుద్ధసంబంధాముపయచ్ఛేతేత్యుక్త్వావిరుద్ధసంబంధః స్వయమేవోక్తః - యథాభార్యాస్వసుర్దుహితా పితృవ్యపత్నీస్వసాచేతిబౌధాయనః ॥ మాతుస్సపత్న్యా భగినీంతత్సుతాంచవివర్జయేత్। పితృవ్యపత్న్యాభగినీంతత్సుతాంచవివర్జయేత్॥ అతోమాతృష్వసుఃసాపత్నపుత్రకన్యాప్యవివాహ్యాసాపత్న. మాతృకులజామితిమదనపారిజాతోక్తేరితి కేచిత్- కేచిత్తు ॥ జ్యేష్ఠోభ్రాతాపితుస్సమఇతిమనూక్తేస్తత్పత్న్యాః మాతృత్వాత్తత్పితుర్మాతామహత్వాత్- జ్యేష్ఠభ్రాతృపత్నీభగినీనవివాహ్యా తథా॥ఉత్పాదకబ్రహ్మదాత్రోర్గరీయాన్బ్రహ్మదఃపితేతి మనూక్తేర్గురుణాత్రిపురుషంసాపిండ్యంసఖాపినిర్వాహ్యః - అతస్తేషాంకన్యానోద్వాహ్యాః॥ గాయత్ర్యుపదేష్టుశ్చ కన్యాంనైవోద్వహేద్ద్విజః । గురోశ్చకన్యాంశిష్యోవాతత్సంతత్యాపినేష్యతే॥ పురుషత్రయపర్యంతంభ్రాతృభ్రాతృత్వమిష్యతే। వాక్యంబంధకృతానాం తుస్నేహసంబంధభాగినామ్ ॥ వివాహోత్రనకర్తవ్యోలోకగర్హాప్రసజ్యతఇతివచనాచ్చేత్యాహుః - తత్రమూలంచింత్యం - దత్తకవిషయేతూచ్యతే- తత్రగౌతమః॥ఊర్ధ్వంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యోబీజినశ్చమాతృబంధుభ్యః పంచమాదితిబంధుగ్రహణాన్నదత్తకమాత్రపరమిదం - కింతుసంతానేపిపతత్త్రౌత్రజాదిసర్వద్వ్యాముష్యాయణపరమితిహరదత్తః- అత్రస్మృతిచంద్రికానియోగాత్ -యఉత్పాదయతితస్మాద్బీజినోప్యూర్ధ్వంసప్తమాదిత్యర్థఇతిదత్తకస్యజనకవిషయమేతదితిసాపిండ్యమీమాంసాయాం- తేనదత్తకస్యజనకకులేసాప్తపౌరుషంజననీకులేపంచపౌరుషం సాపిండ్యం ॥ దత్తక్రీ

తాదిపుత్రాణా[illegible]పుస్సపిండతా । సప్తమీపంచమీంచైవగోత్రత్వంపాలక
స్యచేతిబృహన్మనూక్తేః-బీజినశ్చేతిగౌతమోక్తేశ్చ పాలకపితృకులేతుపంచపు
రుషం-పాలకమాతృకులేత్రిపురుషం-తథాచాపరార్కే-పైఠీనసిః-త్రీన్మాతృ
తః పంచపితృతః పురుషానతీత్యోద్వహేదితిఏతత్సఏవవ్యాచఖ్యౌ- దత్తకాదీన్పు
త్రాన్పితృపక్షతోనివృత్తపిండగోత్రాన్షష్ఠేయాన్సప్తమ్యేతదుచ్యతే - పంచపితృ
తఇతినాన్యాన్ప్రతీతి-యత్తువృద్ధగౌతమః ॥ స్వగోత్రేషుకృతాయేస్యుర్దత్తక్రీ
తాదయస్సుతాః । విధినాగోత్రమాయాంతినసాపిండ్యంవిధీయతే ॥ యచ్చ
వసిష్ఠః ॥ అన్యశాఖోద్భవోదత్తఃపుత్రశ్చైవోపనాయితః । స్వగోత్రేణస్వ
శాఖోక్తావిధినాస్యాత్సస్వశాఖభాగితి ॥ యచ్చనారదః ॥ ధర్మార్థంవర్ధితాః
పుత్రాస్తత్తద్గోత్రేణపుత్రవత్ । అంశపిండవిభాగిత్వం తేషు కేవలమీరితమి
తి॥ తత్పాలకకులేసాప్తపౌరుషంసాపిండ్యంనేత్యేవంపరం- నతుసర్వథాసా
పిండ్యనిషేధపరమితిసాపిండ్యమీమాంసాయాం-మదనపారిజాతాదపిదత్తకా
నుప్రవేశేఅల్పంసాపిండ్యంప్రతిభాతి - తథాహితేనత్రీనతీత్యేత్యాద్యాహృత్య
యస్యమాతాదత్తపుత్రీప్రతిగృహీతాపుత్రీకృతాతస్యాఃప్రతిగృహీతుఃకులే
త్రీనతీత్యేతి- పంచపితృత ఇతియస్యదత్తపుత్రః పితాతస్యదత్తస్యయజ్జనకకులం
తద్విషయమిత్యుక్తం - వస్తుతస్తుపూర్వవచసాం మహానిబంధేషుక్వాప్యనుప
లంభాదపరార్కాదిలిఖనాభావాత్ - పూర్వోక్తవ్యవస్థాయాశ్చప్రాతిభిజ్ఞాన
తుల్యత్వాద్వైరేతల్లిఖితం తేషామేవశోభతే- మమతుపాలకకులేఏకపిండదా
నక్రియాన్వయిత్వరూపం సాప్తపౌరుషమేవసాపిండ్యం బీజినశ్చేతిగౌతమో
క్తేర్జనకకులేపి తావదేవత్రీన్మాతృత ఇత్యాదితుసవర్ణసాపత్నమాతృకులప
రం - యద్యేకజాతాబహవ ఇతిశాంఖైక్యత్వాదితియుక్తంప్రతిభాతి - అతఏ
వాస్యద్వ్యాముష్యాయణత్వం హేమాద్రిప్రవరమంజరీవృత్తికృన్నారాయ
ణాదిభిరుక్తం - భట్టసోమేశ్వరేణాపిపృథాయాఃకుంతిభోజస్యపాలకకన్యా
త్వేపి ఊర్ధ్వంసప్తమాత్పితృబంధుభ్యోబీజినశ్చేతిగౌతమోక్తేర్దత్రిమాయాః
పృథాయాఃజనకస్యశూరసేనస్యకులేపి సాప్తపౌరుషంపాలకకులేపితావదే
వసాపిండ్యముక్తమపివాకారణాగ్రహణే ఇత్యత్రసాపిండ్యదీపికాయాంతు ద
త్తక్రీతాదీనాంజనకగోత్రేణోపనయనేకృతేజనకకులే సాప్తపౌరుషంసాపిం
డ్యంపాలకమాతాపితృకులేత్రిపురుషం పిండనిర్వాపాన్నిర్వాప్యలక్షణంసా
పిండ్యంపాలకగోత్రేణోపనయనే తత్కులేసాప్తపౌరుషమిత్యుక్తం - తన్న॥
చూడోపాయనసంస్కారానిజగోత్రేణవైకృతాః।దత్తాద్యాస్తనయాస్తేస్యుర్య

న్యథా దాస ఉచ్యత ఇతి కాళికా పురాణాదుపనయనా[illegible] దత్తకనిషేధా
త్ - త్రిపురుషమిత్యత్రాపి మూలం మృగ్యమిత్యలం బహునా - మాతాపితృ
ద్వారకసాపిండ్యవతీనాం కన్యానామియం సంఖ్యా రామవాజపేయినోక్తా॥ ఉ
ద్వోఢుః పితరౌ పితుశ్చ పితరౌ తజ్జన్మకృద్దంపతిద్వంద్వం తస్య చతుష్టమష్టచతతో
ప్యస్య క్రమాత్షోడశ। వంశారంభకదంపతీ ప్రమితిరిత్యాసప్తకక్షుం రదాప్యేకైకా
న్వయకన్యకాః పితృకులే త్వాసప్తకక్షుం బ్రువే॥ యద్యప్యేకస్య బహవస్సుతా
స్యుస్తదపి హాతు। సంబంధసామ్యాదేకైకగణితే త్యేవ ధార్యతామ్॥ ఏకస్మాన్మి
థునాత్సుతోథ దుహితా ద్వంద్వద్వయం తద్వయాత్తస్మాద్ద్వంద్వచతుష్టమష్టచ
తతోఽతష్షోడశాఽతోరదాః। యావత్సప్తమకక్షుమగ్నిఋతవః కన్యా ఇహా
కాన్వయేతాదం తేర్గుణితా రసైకసదృశో వంశే సపిండాః పితుః॥ మాతుర్జన్మద
దంపతీ చ మిథునద్వంద్వం తథోస్సాగరాస్తస్యాః పంచమకక్షుమష్టమితిరిత్యే
కాన్వయః పుంసుతే॥ ద్వంద్వాద్ద్వంద్వయుగం భతోఽభ్యయ ఇతోఽష్టా పంచ
కక్షుం శరతోఽన్యాస్సప్తగుణాశ్చ రాభ్రవిధవో మాతుస్సపిండాః కులే॥ కులద్వ
యస్య కన్యకా యుతా మిథస్సపిండకా హి మాంశుదృగ్ధరా దృశోవివాహకర్మ
వర్జితా ఇతి - ఏతచ్చ సర్వవర్ణసాధారణం సర్వత్ర సాపిండ్యసద్భావాదితి వి
జ్ఞానేశ్వరోక్తేః॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం మాతృతః పితృతః క్రమాత్।
సపిండతా నివర్తేత సర్వవర్ణేష్వయం విధిరితి హారనాథధృతదేవలవచనాచ్చ -
సంబంధతత్త్వే సుమంతుః॥ పితృష్వస్సృసుతాం మాతృష్వస్సృసుతాం మాతులసు
తాం మాతృసగోత్రాం సమానార్షేయీం వివాహ్య చాంద్రాయణం చరేత్ప
రిత్యజ్యైనాం మాతృవద్బిభృయాదితి దిక్ - ఋషేరిదమార్షం ప్రవరః గోత్రం ప్ర
సిద్ధం సమానే ఆర్షే గోత్రే యస్య తస్మాజ్జాతా యా న భవతి తాం— అథ సం
క్షేపేణ గోత్రప్రవరనిర్ణయః - తౌ చ భిన్నౌ నిషేధనిమిత్తం - సగోత్రాయ
దుహితరం న ప్రయచ్ఛేదిత్యాపస్తంబోక్తేః అసమానప్రవరైర్వివాహ ఇతి
గౌతమోక్తేశ్చ తత్ర గోత్రలక్షణమాహ - ప్రవరమంజర్యాం బౌధాయనః॥ వి
శ్వామిత్రో జమదగ్నిర్భరద్వాజోఽథ గౌతమః। అత్రిర్వసిష్ఠః కశ్యప ఇత్యేతే స
ప్త ఋషయః॥ సప్తానామృషీణామగస్త్యాష్టమానాం యదపత్యం తద్గోత్రమి
తి యద్యపి కేవలభార్గవేష్వార్ష్టిషేణాదిషు కేవలాంగిరసేషు చ హారితాదిషు
నైతత్ - భృగ్వంగిరసోరుక్తేష్వనంతర్గతేః - తథాప్యత్రేష్టాపత్తిరేవేతి కేచి
త్ - అత ఏవ స్మృత్యర్థసారే॥ ప్రవరైక్యాదేవాత్రాఽవివాహ ఉక్తః యద్య
పి వసిష్ఠాదీనాం సగోత్రత్వం యుక్తం - తేషాం సప్తర్షిత్వేన తదపత్యత్వాభా

వాత్ - తథాపితత్పూర్వభావావసిష్ఠాద్యపత్యత్వేసగోత్రత్వంయుక్తం- అ
తఏవపూర్వేషాంపరేషాంచైతద్గోత్రం - అత్రవిశేషోఽస్మత్కృతప్రవరద
ర్పణేజ్ఞేయః- ప్రవరాస్తుప్రవరణానిప్రవరాః-కల్పకారాహివాసిష్ఠేతిహో
తావసిష్ఠవదిత్యధ్వర్యురిత్యాదినాయేషాంప్రవరణమామనంతి తేప్రవరాః -
తచ్చవరణం యద్యపిగోత్రభూతస్యాపిక్వచిద్దృశ్యతే- తథాపిపూర్వవదృషి
భేదోద్రష్టవ్యః - అన్యథా తేషాంత్ర్యార్షేయ ఏకార్షేయఇత్యాదనిర్దేశాను
పపత్తేః - అన్యేతుతద్గోత్రాణాం త్ర్యార్షేయఇతిభేద మాహురితిదిక్ - త
త్త్వంతుగోత్రభూతస్య పితృపితామహప్రపితామహాఏవప్రవరాః॥ పితైవా
గ్రేథపుత్రోథపౌత్రఇతిశతపథశ్రుతేః- పరంపరంప్రథమమిత్యాశ్వలాయనో
క్తేశ్చ - అత్రవిశేషమాహబౌధాయనః ॥ ఏకఏవఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వ
నువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్ర భృగ్వంగిరసాంగణాదితి॥స్మృత్య
ర్థసారే॥ ద్వియమాణతయా వాపిసత్తయా వానువర్తనమ్। ఏకస్యదృశ్యతేయ
త్రతద్గోత్రంతస్యకథ్యతే॥ భృగ్వంగిరోగణేషుతుమాధవీయే స్మృత్యంతరే॥పం
చానాంత్రిషుసామాన్యాదవివాహస్త్రిషుద్వయోః। భృగ్వంగిరోగణేష్వేవం
శేషేష్వేకోపివారయేత్ ॥ శేషగోత్రేషుఏకోపిసమానఃప్రవరోవివాహం
వారయేదిత్యర్థః- బౌధాయనోపి-భృగ్వంగిరసావధికృత్యేదాత్ర్యార్షేయసన్నిపా
తే వివాహస్త్ర్యార్షేయాణాం త్ర్యార్షేయసన్నిపాతేవివాహః- పంచార్షే
యాణామితిభృగ్వంగిరోగణేష్వపిజమదగ్ని గౌతమభరద్వాజేష్వేకప్రవర
సామ్యేసర్వేషామప్యసామ్యేవా సగోత్రత్వాదేవావివాహ ఇతిదిక్ —అథ
గోత్రాణిప్రవరాశ్చోచ్యంతే- తత్రబౌధాయనః॥ గోత్రాణాంతుసహస్రా
ణిప్రయుతాన్యర్బుదానిచ। ఊనపంచాశదేవైషాంప్రవరాఋషిదర్శనాత్॥
తత్రసప్తభృగవః ॥వత్సావిదాఆర్ష్టిషేణాయస్కామిత్రయువావైన్యాశ్శు
నకాఇతి- వత్సానాంభార్గవచ్యావనాప్నవానౌర్వజామదగ్న్యేతి భార్గవౌర్వ
జామదగ్న్యేతివా భార్గవచ్యావనాప్నవానేతివా విదానాంపంచ భార్గవ
చ్యావనాప్నవానౌర్వవైదేతి భార్గవౌర్వజామదగ్న్యేతివాఏతౌద్వౌ జామద
గ్న్యసంజ్ఞౌఆర్ష్టిషేణానాం - భార్గవచ్యావనాప్నవానార్ష్టిషేణానూపే
తి - భార్గవార్ష్టిషేణానూపేతివాఏషాంత్రయాణాంపరస్పరమవివాహః-
వాత్స్యానాం-భార్గవచ్యాననాప్నవానేతి- వత్సపురోధసయోఃపంచభార్గవ
చ్యావనాప్నవానవాత్స్యపౌరోధసేతి- బైజవనిమతిథయోఃపంచ - భార్గవా
చ్యావనాప్నవానబైజవనైమథితేతి-ఏతేత్రయఃక్వచిత్ - ఏషామపిపూర్వైర్వవి

వాహాఃఅత్రతత్తద్గణస్థాఋషయోన్యశ్చవిశేషోమత్కృతే(ప్రవరదర్పణేజ్ఞేయః
యస్కానాం భార్గవవైతహవ్య సావేతసేతి-మిత్రయువానాం-భార్గవవాధ్య్రశ్వదివోదాసేతి-భార్గవచ్యావనదివోదాసేతివావాధ్య్రశ్వేత్యేకోవా-వైన్యా
నాంభార్గవవైన్యపార్థేతి ఏతఏవశ్యైతాఃశునకానాంశునకేతివా - గార్త్సమ
దేతివాభార్గవగార్త్సమదేతిద్వావా - భార్గవశౌనహోత్రగార్త్సమదేతిత్ర
యోవా- వేదవిశ్వజ్యోతిషాంభార్గవవేదవైశ్వజ్యోతిషేతిశాఠరమాఠరాణాం
భార్గవశాఠరమాఠరేతి-ఏతౌద్వౌక్వచిత్-యస్కాదీనాంస్వగణంత్యక్త్వాసర్వై
ర్వివాహః-తదుక్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ యస్కా-మిత్ర యువావైన్యాశ్శునకాః
ప్రవరైక్యతః । స్వంస్వంహిత్వాగణంసర్వైవివహేయుః పరావరైరితి ॥ అ
థాంగిరసః - తేగౌతమాఃభరద్వాజాఃకేవలాంగిరసశ్చేతిత్రిధా - అత్రగౌ
తమాదశ - ఆయాస్యాశ్శరద్వంతాఃకౌమండాదీర్ఘతమసః - ఔశనసఃకా
రేణుపాలేయః రాహూగణాస్సోమరాజకాః వామదేవాః బృహదుక్థాశ్చే
తి-తత్రాయాస్యానాం ఆంగిరసాయాస్యగౌతమేతి- శరద్వంతానాంఆంగిరస
గౌతమశారద్వంతేతి- కౌమండానాం, ఆంగిరసౌతథ్య కాక్షీవంతగౌతమకౌ
మాండేతివా- ఆంగిరసాయాస్యౌశిజగౌతమకాక్షీవతేతివా- ఆంగిరసౌతథ్య
గౌత మౌశిజకాక్షీవతేతివా- ఆంగిరసౌశిజ కాక్షీవతేతిత్రయోవా-దీర్ఘతమ
సాం- ఆంగిరసౌతథ్యకాక్షీవతగౌతమదైర్ఘతమసేతి - ఆంగిరసౌతథ్యదైర్ఘత
మసేతిత్రయోవా-ఔశనసాం-ఆంగిరసగౌతమౌశనసేతిత్రయః-కారేణుపా
లానాం- ఆంగిరసగౌతమకారేణుపాలేతిత్రయః- రాహూగణానాంఆంగిర
సరాహూగణగౌతమేతి-సోమరాజకానాం-ఆంగిరససోమరాజకగౌతమేతి-
వామదేవానాం-ఆంగిరసవామదేవ్యగౌతమేతి-బృహదుక్థానాం-ఆంగిరసబా
ర్హదుక్థగౌతమేతి- ఆంగిరసవామదేవబార్హదుక్థేతివా-ఉచథ్యానామాంగి
రసౌతథ్యగౌతమేతి-. ఔశిజానామాంగిరసౌశిజకాక్షీవతేత్యాపస్తంబః-ఆం
గిరసాయాస్యౌశిజగౌతమకాక్షీవతేతి కాత్యాయనః- ఏతౌద్వౌక్వచిత్-రఘు
వానాంఆంగిరసరాఘువగౌతమేతి కేచిత్ - తత్రమూలంచింత్యం - ఏషాంస
ర్వేషాంగౌతమానామవివాహః-అథభరద్వాజాః- తేచత్వారఃభరద్వాజాగ
ర్గాఋక్షాఃకపయఇతి - భరద్వాజానామాంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజేతి
త్రయః - గర్గాణామాంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజశైన్యగార్గేతి పంచ-
ఆంగిరసశైన్యగార్గ్యేతివా-అంత్యయోర్వ్యత్యయోవా-భారద్వాజగార్గ్యశై
న్యేతివా-గర్గభేదానాం-ఆంగిరసతైత్తిరకాపిభువేతి- ఋక్షాణాంకపిలానాం

చాంగిరసబార్హస్పత్యభరద్వాజ వాందనమాతవచసేతి పంచ-ఆంగిరసవాం
దనమాతవచసేతిత్రయోవా-కపిలానా మాంగిరసామహీయవో ఋక్షయ
సేతి-ఆత్మభువాంగిరసభారద్వాజ బార్హస్పత్యమంత్ర వరాత్మభు వేతిపంచ-
ఆయంక్వచిత్-భరద్వాజానాంసర్వేషామవివాహః- అథ కేవలాంగిరసః-హా
రితానాంఆంగిరసాంబరీషయౌవనా శ్వేతి ఆద్యోమాంధాతావాకుత్సానాం
ఆంగిరసమాంధాతృకౌత్సేతి- కణ్వానామాంగిరసాజమీఢకాణ్వేతి-ఆంగిరస
ఘోరకాణ్వేతివా-రథీతరాణామాంగిరసవైరూపరాథీతరేతి - ఆంగిరసవై
రూపపార్షదశ్వేతివా-అష్టాదంష్ట్రపార్షదశ్వవైరూపేతివా- అంత్యయో
ర్వ్యత్యయోవాముద్గలానామాంగిరసభార్మ్యశ్వమౌద్గల్యేతి - ఆద్యాస్తా
ర్క్ష్యోవా-ఆంగిరసతావిమౌద్గల్యేతివా - విష్ణువృద్ధానామాంగిరసపౌరుకుత్స
త్రాసదస్యవేతి-ఏషాంస్వగణంవిహాయసర్వైర్వివాహోభవతి-హారితకుత్స
యోస్తునభవతి- అథాత్రేయః- తేచత్వారః- ఆత్రేయావాద్భుతకాఃగవిష్ఠి
రాఃముద్గలాఇతి- ఆద్యానామాత్రేయార్చనానసశ్యావాశ్వేతి-వాద్భుతకా
నాం-ఆత్రేయార్చనానశవాద్భుతకేతి - ధనంజయానాంఆత్రేయార్చనానశ
ధానంజయేతిక్వచిత్-గవిష్ఠిరాణామాత్రేయార్చనానశగవిష్ఠిరేతి-ఆత్రేయ
గావిష్ఠిరపౌర్వాతిథేతివా- ముద్గలానామాత్రేయార్చనానశపౌర్వాతిథేతి-
వామరథ్యసుమంగళబైజవాపానామాత్రేయార్చనానశాతిథేతి- ఆత్రేయార్చ
నానశగావిష్ఠిరేతివా - సుమంగళానాంఅత్రిసుమంగళశ్యావాశ్వేతికేచిత్-అ
త్రేఃపుత్రికాపుత్రాణాంఆత్రేయవామరథ్యపౌత్రికేతి- అత్రీణాంసర్వేషామ
వివాహః-అథవిశ్వామిత్రాః- తేదశకుశికాఃలౌహితాఃరౌక్షకాఃకామకాయ
నాఃకతాఃధనంజయాఃఅఘమర్షణాఃపూరణాఃఇంద్రకౌశికాఇతి-కుశికానాం
విశ్వామిత్రదేవరాతౌదలేతి-లౌహితానాంవిశ్వామిత్రాష్టకలౌహితేతి అం
త్యయోర్వ్యత్యయోవా-వైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాష్టకేతివా- విశ్వామిత్రా
ష్టకేతిద్వౌవా-రౌక్షకాణాంవైశ్వామిత్రగాథినరైవణేతి-వైశ్వామిత్రరౌక్షక
రైవణేతివా-కామకాయనానాంవైశ్వామిత్రదేవశ్రవసదైవతరసేతివా-అజా
నాంవైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాజేతి-వైశ్వామిత్రాశ్మరథవాధూలేతివా- అ
ఘమర్షణానాంవైశ్వామిత్రాఘమర్షణకౌశికేతి- పూరణానాం వైశ్వామిత్ర
పౌరణేతిద్వౌవా వైశ్వామిత్రదేవరాతపూరణేతి వా ఇంద్రకౌశికానాంవిశ్వా
మిత్రేంద్రకౌశికేతిద్వౌ- ధనంజయానాం విశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసధానంజ
యేతి, వైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందసాఘమర్షణేతివా- కతానాంవైశ్వామిత్రకా

త్యాక్షీలేతి-ఏతేబాభ్రాయనోక్తాఃరౌహిణానాంవైశ్వామిత్రమాధుచ్ఛందస
రౌహిణేతి రేణూనాంవైశ్వామిత్రగాధినరైణవేతి- వేణూనాంవైశ్వామిత్రగా
థినవైణవేతి - జహ్నూనాంవైశ్వామిత్రశాలంకాయనకౌశికేతి- ఆశ్మరథ్యా
నాంవైశ్వామిత్రాశ్మరథ్యవాధులేతి-ఉదవేణూనాంవైశ్వామిత్రగాథినవైణవే
తి-ఏతేఆశ్వలాయనామాత్స్యోక్తాః-అన్యే స్వస్యేపిషడ్గణాఉక్తాః- తేన్యత్ర
మత్కృతౌజ్ఞేయాః-ఏషాంవిశ్వామిత్రాణామవివాహః-అథకశ్యపాః- తేపంచ
నిధ్రువాఃకశ్యపాశ్శండిలాఃరేభాఃలౌగాక్షయశ్చ- నిధ్రువాణాంకాశ్యపావ
త్సారనైధ్రువేతి-కశ్యపానాంకాశ్యపావత్సారాసితేతి రేభాణాంకాశ్యపా
వత్సారరైభ్యేతి- శండిలానాంకాశ్యపశాండిల్యేతిఅంత్యస్థానేదేవలోవాసితో
వా-శాండిలాసితదేవలేతివా-కశ్యపాసితదేవలేతివా-అంత్యయోర్వ్యత్యయో
వా-దేవలాసితేతిద్వ్యావా-లౌగాక్షీణ్వత్యామః-ఏషాంకశ్యపానామవివాహః
అథవసిష్ఠాః- తేపంచ వసిష్ఠాఃకుండినాఃఉపమన్యవఃపరాశరాఃజాతూకర్ణ్యా
శ్చేతి-వసిష్ఠానాంవాసిష్ఠేంద్రప్రమదాభరద్వస్వితి- వాసిష్ఠేత్యేకోవా-కుండి
నానాం వాసిష్ఠమైత్రావరుణకౌండిన్యేతి- ఉపమన్యూనాం వాసిష్ఠేంద్రప్రమ
దాభరద్వసన్యేతి-వాసిష్ఠాభరద్వస్వింద్రప్రమదేతివా- ఆద్యయోర్వ్యత్యయో
వా-పరాశరాణాంవాసిష్ఠశాక్త్యపారాశర్యేతి- జాతూకర్ణ్యానాంవాసిష్ఠా
త్రిజాతూకర్ణ్యేతి-వాసిష్ఠానాంసర్వేషామవివాహః-అంత్యస్యాత్రిభిశ్చఅథా
గస్త్యాః- తేచత్వారః-ఇధ్మవాహాఃసాంబవాహాఃసోమవాహాఃయజ్ఞవాహాశ్చే
తి-ఆద్యానాంఆగస్త్యదార్ఢ్యచ్యుతైధ్మవాహేతి-ఆగస్త్యేత్యేకోవా-సోమవా
హానాం ఆగస్త్యదార్ఢ్యచ్యుతసోమవాహేతి- సాంభవాహానాం సాంభవా
హేత్యంత్యః యజ్ఞవాహానాంయజ్ఞవాహేత్యంత్యః- ఆద్యాపూర్వోక్తావేవ-సా
రవాహానాంతదంతాస్త్రయః-దర్భవాహ్వానాంతదంతాస్త్రయః-అగస్తీనా
మాగస్త్యమాహేంద్రమాయోభువేతి-పూర్ణమాసానాంఆగస్త్యపౌర్ణమా
సపారణేతి-హిమోదకానాంఆగస్త్యహైమచర్చిహైమోదకేతి- పాణికా
నామాగస్త్యపైనాయకపాణికేతి - ఏతేషట్క్వచిత్ - అగస్తీనాంసర్వే
షామవివాహః - అథద్విగోత్రాః - శౌంగశైశిరీణాం - ఆంగిరసబార్హస్ప
త్యభారద్వాజకాత్యాక్షీలేతిపంచ - కాత్యాక్షీలయోః స్థానేశౌంగశై
శిరీవా- ఆంగిరసకాత్యాక్షీలేతిత్రయోవా- ఏషాంభరద్వాజైర్విశ్వామిత్రై
శ్చావివాహః - ఏవంకపిలానాంకతానాంచసంస్కృతిపూతిమాషాదీనాం-
ఆంగిరసగౌరివీతసాంకృత్యేతి - శాక్త్యగౌరివీతసాంకృత్యేతివా - ఏషాం

స్వగణస్థైర్వసిష్ఠైః శౌంగశైశిరైర్గోగాత్షి భిశ్చావివాహః - కశ్యపైరపీతి
ప్రయోగపారిజాతే - లౌగాక్షీణాం కాశ్యపావత్సారవాసిష్ఠేతి - కాశ్య
పావత్సారాసితేతివా-ఏతేహర్వసిష్ఠానక్తంకశ్యపాః - ఏషాంవసిష్ఠైఃకశ్య
పైస్సంస్కృతాద్యైశ్చావివాహః- దేవరాతస్యజామదగ్న్యైర్విశ్వామిత్రై
శ్చావివాహఇతిప్రయోగపారిజాతే-యదుక్తంబహ్వృచప్రశుతౌ॥యథైవాం
గిరసస్సన్నుపేయాంతవపుత్రతాంఆంగిరసోజన్మనాస్యాజీగర్తిఃశ్రుతః- కవిరి
త్యంగిరోగణస్థత్వేనభార్గవజామదగ్న్యత్వస్మృతేబాధాత్ - తేనప్రత్యక్షశ్రు
త్యాహరివంశాది స్మృతేశ్చబాధాత్ - తేనద్వౌదేవరాతౌ-ఏకఆంగిరసశ్శున
త్యుక్తః - అన్యోభార్గవః - తయోఃకల్పభేదేప్యాంగిరసేనదేవరాతేనజమద
గ్నిభిర్భవత్యేవ వివాహః- భార్గవేణతు నేతితత్వంధనంజయానాంవిశ్వామిత్రై
రత్రిభిశ్చావివాహః - జాతూకర్ణ్యానాంవసిష్ఠైరత్రిభిశ్చావివాహః - ఏవం
దత్తక్రీతకృత్రిమస్వయందత్తపుత్రికాపుత్రాదీనాం ఉత్పాదకపాలకయోఃపి
తోర్గోత్రప్రవరావర్జ్యాఇతి - ప్రవరమంజరీనారాయణవృత్తిప్రయోగపా
రిజాతాదయః- అత్రసర్వతోపపత్తయః - మూలంచమత్కృతేప్రవరదర్ప
ణేజ్ఞేయమితిదిక్ - క్షత్రియవైశ్యయోస్తుపురోహితగోత్రప్రవరానేవేతి స
ర్వసిద్ధాంతః-యద్యపిబహ్వృచాంపరిశిష్టేకపిభరద్వాజయోర్వివాహఉక్త
స్తథాపి॥భరద్వాజాశ్చకపయోగర్గారౌక్షాయణాఇతి।చత్వారోపిభరద్వా
జగోత్రైక్యాన్నస్వయేయుర్మిథః॥కపిగర్గభరద్వాజామిథోరౌక్షాయణాద్వి
జాః । నోద్వహేయుస్సగోత్రత్వాత్ప్రవరైక్యాచ్చకుత్రచిదితిస్మృత్యర్థసా
రాద్యుక్తేరవివాహఏవతయోరితి ప్రవరమంజర్యాంయద్యపీదముక్తం- తథా
పిభృగ్వంగిరోగణేషుతుభవత్యేవ-తథాబహ్వృచపరిశిష్టేబౌధాయనః॥ ఏక
ఏవఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వనువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమృతేభృగ్వంగి
రోగణాత్ ॥ మాధవీయేస్మృత్యంతరే॥ పంచానాంత్రిషుసామాన్యాదవివా
హస్త్రిషుద్వయోః । భృగ్వంగిరోగణేష్వేవం శేషేష్వేకోపివారయేదితిదే
శాచారాచ్చసోప్యాభీరదేశేప్రసిద్ధః- చతుర్వింశతిమతే॥ యస్తుదేశానురూ
పేణకులమార్గేణచోద్వహేత్ ।నిత్యంసవ్యవహార్యస్స్యాద్వేదాచ్చైతత్ప్రదృ
శ్యతఇతిదిక్ - తథాచభృగుః॥ యస్మిన్దేశేపురేగ్రామేత్రైవిద్యేనగరేపివా।
యోయత్రవిహితోధర్మస్తంధర్మంనవిచాలయేదితి ॥ పునశ్చతుర్వింశతిమతే॥
యస్మిన్దేశేయఆచారః పారంపర్యక్రమాగతః । వర్ణానాంకిలసర్వేషాంసస

దాచారఉచ్యతే ॥ స్వగోత్రాద్భ్రష్టానేతుసత్యాషాఢః - అథానాజ్ఞాతబం
ధోః పురోహితప్రవరేణాచార్యప్రవరేణవేతి॥ ఆచార్యగోత్రప్రవరానభిజ్ఞ
స్తుద్విజస్స్వయమ్।దత్వాత్మానంతుకస్మైచిత్తద్గోత్రప్రవరోభవేత్॥ యద్వా
స్వగోత్రప్రవరవిధురోజామదగ్నిజః । వివాహంచనతేనైవగోత్రేణతుసమా
చరేదితికశ్చిత్॥ దివోదాసీయేపి॥ స్వగోత్రప్రవరాజ్ఞానేజమదగ్నిముపాశ్ర
యేత్॥ అథమాతృగోత్రనిర్ణయః- శాతాతపః॥ మాతులస్యసుతామూఢ్వా
మాతృగోత్రాంతథైవచ । సమానప్రవరాంచైవ గత్వాచాంద్రాయణంచ
రేత్॥ యద్యపి॥సగోత్రాంమాతురప్యేకేనేచ్ఛంత్యుద్వాహకర్మణి । జన్మనా
మ్నోరవిజ్ఞాతేప్యుద్వహేదవిశంకితఇతి వ్యాసోక్తేరజ్ఞాతనామత్వేనసగోత్ర
త్వదోషస్తథాపి నేదంకలౌప్రవర్తతే ॥ గోత్రాన్మాతుస్సపిండాచ్చవివా
హోగోవధస్తథేతి కలివర్జ్యోక్తేః- ఇదంమాతృగోత్రవర్జనంమాధ్యందినీ
యానామేవ - మాతృగోత్రంమాధ్యందినీయానామపుత్రాయాశ్చేతిసత్యా
షాఢోక్తేరితికశ్చిన్మహారాష్ట్రకల్పితం-తన్నిర్మూలం- అన్యథాఘూర్జరాదేః
క్వాపిస్యకుతోననిషేధః - అతఏవప్రవరమంజరీకారః దోషస్యాతిగురుత్వా
త్సర్వేషాంమాతృగోత్రంవర్జ్యమితి - యత్తుఘూర్జరాదీనాంమాధ్యందినీయా
నామప్యాచరణాచ్చ॥ఏకస్మిన్నపివరేతుల్యేమాతృగోత్రేపరస్యచ। తముద్వా
హంనకుర్వీతసాకన్యాభగినీస్మృతేతిమాతృకులేప్రవరచింతనముక్తం - తదా
సురాదివివాహోఢాపరమితిదిక్ - విస్తరస్తుగ్రంథాంతరేభ్యోజ్ఞేయః- సగో
త్రాదివివాహే ప్రాయశ్చిత్తంస్మృత్యర్థసారే ॥ ఇత్థంసగోత్రసంబంధవివా
హవిషయేస్థితే। యదికశ్చిత్ జ్ఞానతస్తాంకన్యామూఢ్వోపగచ్ఛతి॥గురుతల్పవ్ర
తాచ్ఛుద్ధ్యేద్గర్భస్తజ్జోంత్యతాంవ్రజేత్। భోగతస్తాంపరిత్యజ్యపాలయేజ్జననీ
మివ॥ అజ్ఞానాదైందవైశ్శుద్ధ్యేత్త్రిభిర్గర్భస్తుకశ్యపః॥ ఏవంసాపిండ్యేపి॥ సపిం
డాపత్యాదారేషుప్రాణత్యాగోవిధీయతఇతి బృహద్యమోక్తేః - తిథితత్త్వే
బౌధాయనః - సపిండాంసగోత్రాంచేదమత్యోపయచ్ఛేన్మాతృవదేనాంబి
భృయాత్ - కన్యావివాహకాలఉక్తోజ్యోతిర్నిబంధే॥ షడబ్దమధ్యేనోద్వాహ్యా
కన్యావర్షద్వయంయతః । సోమోభుఙ్క్తే-తతస్తద్వద్గంధర్వశ్చతథానలః ॥
రాజమార్తండః ॥ అయుగ్మేదుర్భగానారీయుగ్మేతువిధవాభవేత్। తస్మా
ద్గర్భాన్వితేయుగ్మేవివాహేసాపతివ్రతా ॥ మాసత్రయాదూర్ధ్వమయుగ్మ
వర్షేయుగ్మేపిమాసత్రయమేవయావత్ । వివాహశుద్ధింప్రవదంతిసంహితో
వాత్స్యాదయఃస్త్రీజనిజన్మమాసాత్ ॥ పరాశరమాధవీయేతు ॥ జన్మతోగ

భాఽధానాద్వాపంచమాబ్దాత్పరంశుభమ్ । కుమారీవరణందానంమేఖలా
బంధనంతథేత్యుక్తం- సంబంధతత్త్వేయమః ॥ కన్యాద్వాదశవర్షాణియాఽప్ర
దత్తావసేద్గృహే । బ్రహ్మహత్యాపితుస్తస్యాస్సాకన్యావరయేత్స్వయమ్ ॥
భారతే ॥ త్రింశద్వర్షఃషోడశాబ్దాంభార్యాంవిందేతనగ్నికామ్ । దశవర్షోఽష్ట
వర్షాంవాధర్మేసీదతిసత్వరః॥ అతోఽప్రవృత్తేరజసికన్యాందద్యాత్పితాసకృత్॥
తత్రైవ ॥ సప్తసంవత్సరాదూర్ధ్వంవివాహస్సార్వవర్ణికః। కన్యాయాశ్శస్య
తేరాజన్నన్యథాధర్మగర్హితః॥ రాజమార్తండః॥ రాహుగ్రస్తేతథాయుద్ధే
పితౄణాంప్రాణసంశయే। అతిప్రౌఢాచయాకన్యాచంద్రలగ్నబలేనతు॥చ
కారాదతిబాలాప్రాణసంశయఇత్యుక్తేః - మనుః ॥ త్రింశద్వర్షోవహేత్క
న్యాంకృత్వాద్వాదశవార్షికీమ్ । ద్వ్యష్టవర్షోఽష్టవర్షాంవాధర్మేసీదతిసత్వరః॥
యద్యపి ॥ వివాహస్త్వష్టవర్షాయాఃకన్యాయాశ్శస్యతేబుధైరితిసంవర్తోక్తే
రతఊర్ధ్వంరజస్వలేత్యాదేశ్చదశవర్షాదూర్ధ్వంవివాహోనిషిద్ధః - తథాపి
దాతురభావేద్వాదశషోడశాబ్దిజ్ఞేయే ॥ త్రీణివర్షాణ్యృతుమతీకాంక్షేతపి
తృశాసనమితిపరాశరమాధవీయేబౌధాయనోక్తేశ్చ- మనుః॥ స్త్రీసంబంధే
దశైతానికులానిపరివర్జయేత్ । హీనక్రియంనిఃపురుషంనిశ్ఛందోరోమశార్శ
సమ్ ॥ క్షయామయావ్యపస్మారిశ్విత్రికుష్ఠికులానిచ । నర్క్షవృక్షనదీనామ్నీం
నాంత్యపర్వతనామికామ్ ॥ నపక్ష్యహిప్రేష్యనామ్నీంనబిభీషణనామికామ్ ॥
యమః॥ తస్మాదుద్వాహయేత్కన్యాంయావన్నర్తుమతీభవేత్ । తథామూ
లజలాదీనాంఫలంప్రాగుక్తం-తథావర్ణవశ్యగ్రహమైత్ర్యాదిఘటితవిచారో
జ్యోతిర్విద్భ్యోజ్ఞేయః - విస్తరాత్తునోచ్యతే - అథగుర్వర్కబలంజ్యోతిర్నిబం
ధే,గర్గః ॥ స్త్రీణాంగురుబలంశ్రేష్ఠంపురుషాణాంరవేర్బలమ్। తయోశ్చంద్ర
బలంశ్రేష్ఠమితిగర్గేణభాషితమ్॥ జన్మత్రిదశమారిస్థఃపూజయాశుభదోగురుః।
వివాహేఽథచతుర్థాష్టద్వాదశస్థోమృతిప్రదః॥ దేవలః ॥ నష్టాత్మజాధనవతీవి
ధవాకుశీలాపుత్రాన్వితాహతధవాసుభగావిపుత్రా। స్వామిప్రియావిగతపు
త్రధవాధనాఢ్యావంధ్యాభవేత్సురగురౌక్రమశోఽభిజన్మ॥ బృహస్పతిః ॥ ఝష
చాపకుళీరస్థోజీవోఽప్యశుభగోచరః । అతిశోభనతాందద్యాద్వివాహోపన
యాదిషు ॥ లల్లః ॥ ద్వాదశదశమచతుర్థేజన్మనిషష్ఠాష్టమేతృతీయేచ। ప్రా
ప్తేపాణిగ్రహణేజీవేవైధవ్యమాప్నోతి॥ గర్గః॥ సర్వత్రాపిశుభందద్యాద్ద్వా
దశాబ్దాత్పరంగురుః । పంచషష్ఠాబ్దయోరేవశుభగోచరతామతా ॥ సప్త
మాత్పంచవర్షేషుస్వోచ్చస్వర్క్షగతోయది।అశుభోఽపిశుభందద్యాచ్ఛుభయుక్తే

షకింపునః॥ రజస్వలాయాఃకన్యాయాఃగురుశుద్ధింనచింతయేత్। అష్టమేపిప్ర
కర్తవ్యోవివాహస్త్రిగుణార్చనాత్ ॥ అర్క-గుర్వోర్బలంగౌర్యారోహిణ్యా
ర్క-బలాస్మృతా। కన్యాచంద్రబలాప్రోక్తావృషలీలగ్నతోబలా॥ అష్టవర్షా
భవేద్గౌరీనవవర్షాచరోహిణీ । దశవర్షాభవేత్క-న్యా అతఊర్ధ్వంరజస్వ
లా ॥ అథబృహస్పతిశాంతిః- శౌనకః ॥ కన్యకోద్వాహకాలేతుఆనుకూల్యం
నవిద్యతే। బ్రాహ్మణస్యోపనయనేగురోర్విధిరుదాహృతః॥ సువర్ణేనగురుం
కృత్వాపీతవస్త్రేణవేష్టయేత్ । ఈశాన్యాంధవళంకుంభంధాన్యోపరినిధా
యచ ॥ దమనంమధుపుష్పంచపలాశంచైవసర్షపాన్। మాంసీగుడూచ్యపా
మార్గీవిడంగీశంఖినీవచా॥ సహదేవీహరిక్రాంతాసర్వౌషధిశతావరీ। బలా
చసహదేవీచనిశాద్వితయమేవచ ॥ కృత్వాజ్యభాగపర్యంతంస్వశాఖోక్తవి
ధానతః॥ గ్రహహోమోక్తమండలేభ్యర్చ్యపీతపుష్పాక్షతాదిభిః। దేవపూజోత్తరే
కాలేతతఃకుంభానుమంత్రణమ్॥ అశ్వత్థసమిధశ్చాజ్యంపాయసంసర్పిషాయు
తమ్।యవవ్రీహితిలాస్సాజ్యామంత్రేణైవబృహస్పతేః।అష్టోత్తరశతంసర్వం
హోమశేషంసమాపయేత్ ॥ పుత్రదారసమేతస్యఅభిషేకంసమాచరేత్ ।
కుంభాభిమంత్రణోక్తైశ్చసముద్రజ్యేష్ఠమంత్రతః॥ ప్రతిమాంకుంభవస్త్రంచఆ
చార్యాయనివేదయేత్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాచ్ఛుభదస్స్యాన్నసం
శయః ॥ ఇతిబృహస్పతిశాంతిః-శౌనకః॥ గుర్వాదిత్యేవ్యతీపాతేవక్రాతీచా
రగేగురౌ । నష్టేశశినిశుక్రేవాబాలేవృద్ధేథవాగురౌ ॥ పౌషేచైత్రేథవర్షా
సుశరద్యధికమాసకే । కేతూద్గమేనిరంశేర్క-సంహస్థేమరమంత్రిణి ॥ వివా
హవ్రతయాత్రాదిపురహర్మ్యగృహాదికమ్। క్షౌరంవిద్యోపవిద్యాంచయత్న
తఃపరివర్జయేత్ ॥ మదనపారిజాతేజ్యోతిస్సాగరే॥ బాలేశుక్రేవృద్ధేశుక్రేవృ
ద్ధేజీవేనష్టేజీవే। బాలేజీవేజీవేసింహేసంహాదిత్యేజీవాదిత్యే ॥ తథామలిమ్లు
చేమాసిసురాచార్యేతిచారగే। వాపీకూపవివాహాది క్రియాఃప్రాగుదితా
స్త్యజేత్॥ సింహస్థంమకరస్థంచగురుంయత్నేనవర్జయేత్॥లల్లః॥అతిచారంగ
తోజీవస్తంరాశింనైవచేత్పునః । లుప్తస్సంవత్సరోజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృ
తః ॥ సింహస్థగురోరపవాదమాహ - పరాశరః ॥ గోదాభాగీరథీమధ్యేనో
ద్వాహస్సింహగేగురౌ। మఘాస్థేసర్వదేశేషుతథామీనగతేరవౌ॥ వసిష్ఠోపి॥
వివాహోదక్షిణేకూలే గౌతమ్యానేతరత్రతు । భాగీరథ్యుత్తరేకూలేగౌత
మ్యాదక్షిణేతథా॥ వివాహోవ్రతబంధశ్చసింహస్థేజ్యేనదుష్యతి॥ కన్యాదా
తృక్రమమాహ- యాజ్ఞవల్క్యః॥ పితాపితామహోభ్రాతాసకుల్యోజననీ

తథా। కన్యాప్రదః పూర్వనాశే ప్రకృతిస్థః పరః పరః ॥ అప్రయచ్ఛన్ సమాప్నో తి భ్రూణహత్యామృతావృతౌ । గమ్యత్వభావే దాతౄణాం కన్యా కుర్యాత్స్వయంవరమ్ ॥ భ్రాతౄణాం సంస్కృతానామేవాధికారమాహ స ఏవ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అసంస్కృతాస్తు సంస్కార్యా భ్రాతృభిః పూర్వసంస్కృతైః । భగిన్యశ్చ నిజాదంశాద్దత్త్వాంశం తు తురీయకమ్ ॥ అత్ర చకారేణ పూర్వసంస్కృతైరిత్యస్యానువృత్తేర్వివాహపర్యాప్తద్రవ్యదానే స్వాంశసమాంశచతుర్థభాగదానే వాసంస్కృతగ్రహణం వ్యర్థం స్యాత్ - అతః కర్తృనియమోఽయం తేనానుపనీతభ్రాతృమాత్రాదిసత్త్వే మాత్రాదేరేవాధికారో న భ్రాతురిత్యుక్తం - సంబంధతత్త్వేఽపి కన్యాస్వయంవరే మాతుర్ద్రాతృత్వేచ తాభ్యామేవ నాందీశ్రాద్ధం కార్యం - తత్ర చ స్వయం ప్రధానసంకల్పమాత్రం కృత్వాన్యద్బ్రాహ్మణద్వారా కారయేదితి. ప్రయోగపారిజాతే - వరస్తు సంస్కృతభ్రాత్రాద్యభావే స్వయమేవ నాందీశ్రాద్ధం కుర్యాత్ - సమాతా॥ పుత్రేషు విద్యమానేషు నాన్యం వై కారయేత్స్వధామితి నిషేధాత్ - ఉపనయనే న కర్మాధికారస్యాజాతత్వాచ్చేతి పృథ్వీచంద్రోదయః - మాధవీయేఽపరార్కే చ నారదః॥ పితా దద్యాత్స్వయం కన్యాం భ్రాతా వానుమతే పితుః। మాతామహో మాతులశ్చ సకుల్యో బాంధవస్తథా ॥ మాతా త్వభావే సర్వేషాం ప్రకృతౌ యది వర్తతే। తస్యామప్రకృతిస్థాయాం కన్యాం దద్యుస్స్వజాతయః। సతుల్యాః పితృపక్షీయో బాంధవో మాతృవంశ్యః॥ మదనపారిజాతే కాత్యాయనః॥ స్వయమేవౌరసీం దద్యాత్పిత్రభావే స్వబాంధవాః । మాతామహస్తతోఽన్యాం హి మాతా వా ధర్మజాం సుతామ్॥ తతోఽన్యామౌరసీం భిన్నాం ధర్మజాం నియోగాత్క్షేత్రజాం మాతామహో మాతా మాతులో వా దద్యాత్ - తేనౌరసీదానే పితృబంధుషు సత్సు మాతామహాదీనాం నాధికారః - అనుమతిం వినా అస్యాపవాదస్తత్రైవ ॥ దీర్ఘప్రవాసయుక్తేషు పౌగండేషు చ బంధుషు । మాతా తు సమయే దద్యాదౌరసీమపి కన్యకామ్॥ మనుః ॥ యదా తు నైవ కశ్చిత్స్యాత్కన్యా రాజానమావ్రజేత్॥ పరకీయకన్యాదానే విశేషో మదనరత్నే స్కాందే ॥ ఆత్మీకృత్య సువర్ణేన పరక్రీయాం తు కన్యకామ్। ధర్మేణ విధినా దానమసగోత్రేపి యుజ్యతే॥ అత్ర ప్రకృతిగ్రహణాదప్రకృతిస్థే న కృతమకృతమేవ ॥ స్వతంత్రోఽయదితత్కార్యం కుర్యాదప్రకృతిం గతః । తదప్రకృతమేవ స్యాదస్వాతంత్ర్యస్య హేతుత ఇత్యపరార్కే నారదోక్తేః ॥ యది తు సప్తపదీవివాహహోమాదిప్రధానం జాతం - తదంగవైకల్యేపి నావృత్తిర్వివాహస్య గౌడా అప్యేవమాహుః - తత్రైవ

వమరీచిః ॥ గౌరీందదన్నాకపృష్ఠంవైకుంఠంరోహిణీందదత్ । కన్యాందద
న్బ్రహ్మలోకంరౌరవంతురజస్వలామ్॥ అథమాసనిర్ణయః- తత్రజన్మమాసే
విశేషః ప్రాగుక్తః- జ్యోతిఃప్రకాశేవ్యాసః ॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖేయద్వా
డామార్గశీర్షకే । జ్యేష్ఠేవాషాఢమాసేచసుభగావిత్తసంయుతా॥ శ్రావణే
వాపిపౌషేవాకన్యాభాద్రపదేతథా । చైత్రాశ్వయుక్కార్తికేషుయాతివై
ధవ్యతాంలఘు॥ నారదః॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాశ్శుభప్రదాః।
కార్తికోమార్గశీర్షశ్చమధ్యమౌనిందితాఃపరే ॥ వసిష్ఠః ॥ పౌషేపికుర్యాన్మ
కరస్థితేర్కేచైత్రేభవేన్మేషగతోయదాస్యాత్ । ప్రశస్తమాషాఢకృతంవి
వాహంవదంతిగర్గామిథునస్థితేర్కే ॥ ఆచార్యచూడామణౌజ్యోతిర్గర్గరా
జమార్తండౌ ॥ మాంగల్యేషువివాహేషుకన్యాసంవరణేషుచ। దశమాసాః
ప్రశస్యంతేచైత్రేపౌషేవివర్జితాః॥ ఆపస్తంబః ॥ సర్వఋతవోవివాహస్య
శైశిరౌమాసౌపరిహాప్యోత్తమంచనైదాఘం- అత్రమాఘఫాల్గునాషాఢవ
ర్జ్యం-నవమాసాముఖ్యాఃకాలఇతిసుదర్శనభాష్యేండవిలాయాంబ్రహ్మవిద్యా
తీర్థైశ్చోక్తం-బౌధాయనసూత్రేపి॥ సర్వేమాసావివాహస్యశుచితపస్తప
స్యావర్జమిత్యేకే - తేనపూర్వోత్తరాశిశిరసంబంధి నౌమాసౌపౌషచైత్రౌవి
వాహఇతినిర్ణయామృతవ్యాఖ్యానం - మౌర్ఖ్యకృతమిత్యపేత్యంనిశిచేత్సర్వే
షుద్వాదశస్వపిమాసేషూద్వహేదితికాలాదర్శః - యత్తుజ్యోతిషే ॥ మా
ఘాదివిధయస్తైగృహ్యసూత్రాణాంద్విజపరత్వేన ప్రాబల్యాచ్ఛూద్రాదిప
రాఃజ్యోతిషే ॥ వాత్స్యోవర్షమనూనమిచ్ఛతితథారైభ్యోయసంచోత్తరంశ్రీ
వాసంతమృతుంవిహాయమునయోమాండవ్యశిష్యాజగుః। చైత్రంప్రోజ్ఝ్యప
రాశరఃపరిణయేపౌషంచదౌర్భాగ్యదంహ్యాషాఢాదిచతుష్టయంనహితదం
కైశ్చిత్ప్రదిష్టంబుధైః ॥ చండేశ్వరః ॥ మార్గేమాసితథాజ్యేష్ఠేక్షౌరంపరిణ
యంవ్రతమ్ । జ్యేష్ఠపుత్రదుహిత్రోస్తుయత్నేనపరివర్జయేత్ ॥ కృత్తికాస్థం
రవింత్యక్త్వాజ్యేష్ఠపుత్రస్యకారయేత్ । ఉత్సవాదిషుకార్యేషు దినానిదశవర్జ
యేత్॥ రత్నకోశే ॥ జన్మర్క్షేజన్మదివసేజన్మమాసేశుభంత్యజేత్।జ్యేష్ఠేమా
స్యాద్యగర్భస్యశుభంవర్జంస్త్రియాఅపి॥ పరాశరః ॥ అజ్యేష్ఠాకన్యకాయత్ర
జ్యేష్ఠపుత్రోవరోయది । వ్యత్యయోవాతయోస్తత్రజ్యేష్ఠమాసశ్శుభప్రదః ॥
మిహిరః ॥ జ్యేష్ఠస్యజ్యేష్ఠకన్యాయావివాహోనప్రశస్యతే। తయోరన్యతరే
జ్యేష్ఠేజ్యేష్ఠోమాసఃప్రశస్యతే ॥ ద్వౌజ్యేష్ఠౌమధ్యమౌప్రోక్తావేకంజ్యేష్ఠంశు
భావహమ్। జ్యేష్ఠత్రయంనకుర్వీతవివాహేసర్వసమ్మతమ్॥ యత్తు- సార్వకా

ళమే కేవివాహమితి-తదాసురాదివివాహవిషయం-ధర్మ్యేషువివాహేషుకా
లపరీక్షణంనాధర్మ్యేష్వితిగృహ్యపరిశిష్టాత్ - రత్నమాలాయామప్యేవం ॥
తేనాసురాదయోమాఘచైత్రాదినిషిద్ధ కాలేష్వపిభవంతి - మాసాస్సౌరా
స్సారోమాసోవివాహః దావిత్యుక్తేః॥ ఝషోననింద్యోయది ఫాల్గునేస్యాదజ
స్తువైశాఖగతోననింద్యఇతిత్వపవాదః- అథదశదోషాః - వ్యవహారోచ్చయే॥
వేధశ్చలత్తాచతథైవపాతః ఖర్జూరవేధోదశయోగచక్రమ్।యుతిశ్చజామిత్ర
ముపగ్రహశ్చబాణాఖ్య వర్జేచదశైవదోషాః ॥ ఏషాంలక్షణంజ్యోతిషేజ్ఞే
యం ॥ అతిచారగేగురౌతువసిష్ఠః ॥ అతిచారగతేజీవేవర్జయేత్తదనంతరమ్।
వివాహాదిషుకార్యేషుఅష్టవింశతివాసరాన్ ॥ రత్నమాలాయాం॥ ఏకపంచ
నవయుగ్మషడ్దశత్రీణి సప్తచతురష్టలాభగః । ద్వాదశాజ్ఞవృషభాదిరాశి
తోఘాతచంద్రఇతికీర్తితోబుధైః॥ నారదః॥ భూబాణనందహస్తాశ్చరసదిగ్వ
హ్ని శైలజాః । వేదావసుశివాదిత్యాయాత చంద్రోయథాక్రమమ్ ॥ యా
త్రాయాంయుద్ధకార్యేషుఘాతచంద్రంవివర్జయేత్ । వివాహేసర్వమాంగ
ళ్యేచౌలాదౌవ్రతబంధనే॥ ఘాతచంద్రోనైవచింత్యఇతిపారాశరోబ్రవీత్॥
జ్యోతిర్నిబంధే॥ వివాహచౌలవ్రతబంధయజ్ఞేపట్టాభిషేకేచతథైవరాజ్ఞామ్।
సీమంతయాత్రాసుతథైవజాతేనోచింతనీయఃఖలుఘాతచంద్రః॥ నారదః॥ అ
కాలజాభవేయుశ్చేద్విద్యున్నీహారవృష్టయః। ప్రత్యర్కపరివేషేంద్రచాపా
భ్రధ్వనయోయది ॥ దోషాయమంగళేనూనంనదోషాయైవకాలజాః॥ అకా
లవృష్టిస్వరూపమాహ- లల్లః॥ పౌషాదిచతురోమాసాఃప్రోక్తావృష్టిరకాల
జాః॥శార్ఙ్గధరః॥ నిర్ఘాతేక్షితిచలనేగ్రహయుద్ధేరాహుదర్శనేచైవ।ఆపంచ
దినాత్కన్యాపరిణీతానాశముపయాతి ॥ ఉల్కాపాతేంద్రచాపప్రబలఘన
రజోధూమనిర్ఘాతవిద్యుద్వృష్టిప్రత్యర్క దోషాదిషుసకల బుధైస్త్యాజ్యమేవై
కరాత్రమ్ । దుస్స్వప్నేదుర్నిమిత్తేహ్యశుభఫలదృశోదుర్మనోభ్రాంతబుద్ధౌ
చౌలేమౌంజీనిబంధేపరిణయనవిధౌసర్వదాత్యాజ్యమేవ ॥ జ్యోతిఃప్రకాశే॥
అర్వాక్షోడశనాడ్య స్సంక్రాంతేఃపుణ్యదాఃపరతః । ఉపనయనవ్రతయా
త్రాపరిణయనాదౌవివర్జ్యాస్తాః ॥ గర్గః ॥ దిగ్దాహేదినమేకంచగృహేసప్తది
నానితు । భూకంపేచసముత్పన్నేత్ర్యహమేవతువర్జయేత్ ॥ ఉల్కాపాతే
త్రిదివసంధూమేపంచదినానిచ। వజ్రపాతేత్వైకదినంవర్జయేత్సర్వకర్మసు॥ దర్శ
నాదర్శనాద్రాహుకేత్వోస్సప్తదినంత్యజేత్ ।యావత్కేతూర్ధ్వమస్తావదశుభ
స్సమయోభవేత్॥ అస్యాపవాదోద్భుతసాగరే॥ అథదివసత్రయమధ్యేస్పృదు

పానీయం యదా భవతి। ఉత్పాతదోషశమనం తద్దైవసంప్రాహురాచార్యాః॥
సంబంధతత్త్వే ॥ భూకంపాదేర్న దోషో స్త్రీవృద్ధిశ్రాద్ధకృతే సతి ॥ అథాప
రిహార్యైకన్యాయా వైధవ్య యోగే విశేష ఉచ్యతే - మార్కండేయపురాణే ॥
బాలవైధవ్యయోగే తు కుంభద్రుప్రతిమాదిభిః। కృత్వా లగ్నం తతః పశ్చాత్క-
న్యోద్వాహ్యేతి చాపరే॥ అత్ర పునర్భూదోషాభావ ఉక్తో విధానఖండే॥ స్వర్ణాం
బు పిప్పలానాంచ ప్రతిమా విష్ణురూపిణీ। తయా సహ వివాహే తు పునర్భూత్వం
న జాయతే॥ సూర్యారుణసంవాదే॥ వివాహాత్పూర్వకాలేచ చంద్రతారాబ
లాన్వితే। వివాహర్క్షే చ తాం కన్యాం కుంభేన సహ చోద్వహేత్॥ సూత్రేణ
వేష్టయేత్పశ్చాద్దశతంతువిధానతః। కుంకుమాలంకృతం దేహం తయోరేకాం
తమందిరే ॥ తతః కుంభం చ నిస్సార్య ప్రభజ్య సలిలాశయే । తతోఽభిషేచనం కు
ర్యాత్పంచపల్లవవారిభిః॥ కుంభప్రార్థనా తత్రైవ॥ వరుణాంగస్వరూపా
య జీవనానాం సమాశ్రయ। పతిం జీవయ కన్యాయాశ్చిరం పుత్రసుఖం కురు॥ దే
హి విష్ణో వరం దేవ కన్యాం పాలయ దుఃఖతః । తతోఽలంకారవస్త్రాద్యాం వరా
య ప్రతిపాదయేత్ ॥ ఇతి కుంభవివాహః ॥ మూర్తిదానమపి తత్రైవోక్తం॥
బ్రాహ్మణం సాధుమామంత్ర్య సంపూజ్య విధివర్హణైః । తస్మై దద్యాద్విధా
నేన విష్ణోర్మూర్తిం చతుర్భుజామ్॥ శుద్ధవర్ణసువర్ణేన విత్తశక్త్యాథవా పునః। నిర్మి
తాం రుచిరాం శంఖగదాచక్రాంగసంయుతామ్ ॥ దధానాం వాససీ పీతే కు
ముదోత్పలమాలినీమ్ । సదక్షిణాం చ తాం దద్యాన్మంత్రమేన ముదీరయేత్ ॥
యన్మయా ప్రాంచ జనుషి ఘ్నం త్వ్యా పతీ సమాగమమ్ । విషోపవిషశస్త్రాద్యై
ర్హతో వాతివిరక్తయా ॥ ప్రాప్యమానం మహాఘోరం యశస్సౌఖ్యధనాపహా
మ్ । వైధవ్యాద్యతిదుఃఖౌఘనాశాయ సుఖలబ్ధయే ॥ బహుసౌభాగ్యలబ్ధ్యై చ
మహావిష్ణోరిమాం తనుమ్ । సౌవర్ణీం నిర్మితాం శక్త్యా తుభ్యం సంప్రదదే ద్విజ ॥
అనఘాద్యాహమస్మీతి త్రివారం ప్రజపేదితి। ఏవమస్త్వితి తస్యోక్తిం గృహీత్వా
స్వగృహం విశేత్॥ తతో వైవాహికం కుర్యాద్విధిం చాతామృగీదృశః॥ అన్యేష్వ
శ్వత్థవివాహాదిషు సేచ నాదయస్తత్రైవ జ్ఞేయాః - విస్తరభయాన్నోచ్యతే-
అథ ప్రతికూలాది జ్యోతిర్నిబంధే గర్గః ॥ కృతే తు నిశ్చయే పశ్చాన్మృత్యుర్భవతి
కస్యచిత్ । తదా న మంగళం కుర్యాత్కృతే వైధవ్యమాప్నుయాత్॥ జ్యోతిర్మ
థాతిథిః॥ వధూవరార్థం ఘటితే సునిశ్చితే వరస్య గేహేప్యథ కన్యకాయాః। మృ
త్యుర్యది స్యాన్మనుజస్య కస్యచిత్తదా న కార్యం ఖలు మంగళం బుధైః ॥ మంగళ

వివాహః- స్మృతిచంద్రికాయాం॥ కృతేవాఙ్నిశ్చయేపశ్చాన్మృత్యుర్మర్త్యస్య గోత్రిణః । తదానమంగళంకార్యంనారీ వైధవ్యదంధ్రువమ్॥ భృగుః॥ వాగ్దానానంతరంయత్రకులయోఃకస్యచిన్మృతిః। తదోద్వాహోనైవకార్యస్స్వవంశక్షయదోయతః॥ శౌనకః॥ వరవధ్వోఃపితామాతాపితృవ్యశ్చసహోదరః। ఏతేషాంప్రతికూలంచమహావిఘ్నప్రదంభవేత్ ॥ పితాపితామహశ్చైవమాతాచైవపితామహీ । పితృవ్యస్త్రీసుతోభ్రాతాభగినీచావివాహితా॥ ఏభిరప్రవిపన్నైశ్చప్రతికూలంబుధైస్స్మృతమ్ । అన్యైరపివిపన్నైస్తుకేచిదూచుర్నతద్భవేత్ ॥ మాండవ్యః ॥ వాగ్దానానంతరంమాతాపితాభ్రాతావిపద్యతే । వివాహోనైవకర్తవ్యస్స్వవంశస్థితిమిచ్ఛతా ॥ సంకటేతుమేధాతిథిః ॥ వాగ్దానానంతరంయత్రకులయోఃకస్యచిన్మృతిః। తదాసంవత్సరాదూర్ధ్వంవివాహశ్శుభదోభవేత్॥ స్మృతిరత్నావళ్యాం॥ పితురబ్దమశౌచంస్యాత్తదర్ధంమాతురేవచ । మాసత్రయంతుభార్యాయాస్తదర్ధం భ్రాతృపుత్రయోః ॥ అన్యేషాంతుసపిండానామాశౌచంమాసమీరితమ్ । తదంతేశాంతికంకృత్వాతతోలగ్నంవిధీయతే ॥ జ్యోతిఃప్రకాశే ॥ ప్రతికూలేపికర్తవ్యోవివాహోమాసతఃపరః। శాంతింవిధాయగాందత్వావాగ్దానాదిచరేత్పునః॥ శాంతింవినాయకశాంతిం- తథాచమేధాతిథిః ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తే యాజ్ఞవల్క్యేనయోగినా । శాంతిరుక్తాగణేశస్యకృత్వాతాం శుభమాచరేదితి॥ ప్రతికూలేనకర్తవ్యోగచ్ఛేద్యావదృతుత్రయమ్ । ప్రతికూలేపికర్తవ్య మిత్యాహుర్బృహఃవిప్లవే ॥ ప్రతికూలేసపిండస్యమాసమేకంవివర్జయేత్ ॥ జ్యోతిస్సారే ॥ దుర్భిక్షేరాష్ట్రభంగేచపిత్రోర్వాప్రాణసంశయే। ప్రౌఢాయామపికన్యాయాంనానుకూల్యంప్రతీక్ష్యతే ॥ మేధాతిథిః॥ పురుషత్రయపర్యంతంప్రతికూలంస్వగోత్రిణామ్ । ప్రవేశాన్నిర్గమస్తద్వత్తథా మండనముండనే ॥ ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్। ఆచతుర్థేతతఃపుంసిపంచమేశుభదంభవేత్ —అథరజోదోషేనిర్ణయః - మాధవీయే॥ప్రారంభాత్ప్రాగ్వివాహస్యమాతాయదిరజస్వలా । నివృత్తిస్తస్యకర్తవ్యాసహత్వశ్రుతిచోదనాత్ ॥ ఆరంభాత్ నాందీశ్రాద్ధాత్ నాందీముఖంవివాహాదావిత్యాదినాతస్యైవప్రారంభోక్తేః - మేధాతిథిః ॥ చౌలేచవ్రతబంధేచవివాహేయజ్ఞకర్మణి । భార్యారజస్వలాయస్య ప్రాయస్తస్య నశోభనమ్ ॥ వధూవరాన్యతమయోర్జననీచేద్రజస్వలా । తస్యాశ్శుద్ధేఃపరంకార్యం మాంగల్యంమనురబ్రవీత్ ॥ వృద్ధమనుః ॥ వివాహవ్రతచూడాసుమాతాయదిరజస్వ

లా । తదానమంగళంకార్యం శుద్ధాకార్యం శుభేప్సుభిః ॥ గర్గః ॥ యస్యో
ద్వాహాదిమాంగల్యేమాతాయదిరజస్వలా । తదానతత్ప్రకర్తవ్యమాయుః
క్షయకరంయతః ॥ నాందీశ్రాద్ధోత్తరంరజోదోషేతు కపర్దికారికాసు ॥
సూతికోదక్యయోశ్శుద్ధ్యైగాం దద్యాద్ధోమపూర్వకమ్। ప్రాప్తేకర్మణిశుద్ధి
స్స్యాదితరస్మిన్నశుధ్యతి ॥ అలాభేసుముహూర్తస్యరజోదోషేచసంగతే ।
శ్రియంసంపూజ్యతత్కుర్యాత్పాణిగ్రహణమంగళమ్ ॥ హైమీంమాషమి
తాంపద్మాంశ్రీసూక్తవిధినార్చయేత్ । ప్రత్యృచంపాయసంహుత్వాఅభి
షేకంసమాచరేదితి॥ సూతకాదిసంకటేతు కూష్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాప
యస్వినీంగాంచదత్వా వివాహాదికుర్యాదితిచప్రాగుక్తం- అథైకక్రియానిర్ణ
యః - జ్యోతిర్నిబంధేవృద్ధమనుః ॥ ఏకమాతృజయోరేక వత్సరేపురుషస్త్రి
యోః। నసమానక్రియాంకుర్యాన్మాతృభేదేవిధీయతే॥ ఏతేనఏకస్యపుంసోవి
వాహద్వయమేకదినేనిషిద్ధంమాతృభేదాభావాత్ -నారదః॥పుత్రోద్వాహాత్ప
రంపుత్రీవివాహోనఋతుత్రయే।నతయోర్వ్రతముద్వాహాన్మండనాదపిముం
డనమ్॥ వరాహః॥ వివాహస్త్వేకజాతానాంషణ్మాసాభ్యంతరేయది।అసం
శయంత్రిభిర్వర్షైస్తత్రైకావిధవాభవేత్॥ మదనరత్నేవసిష్ఠః॥ నపుంవివా
హోర్ధ్వమృతుత్రయేపివివాహకార్యం దుహితుఃప్రకుర్యాత్ । నమండనా
చ్చాపిహిముండనంచగోత్రైకతాయాంయదినాబ్దభేదః ॥ ఏకోదరభ్రాతృవి
వాహకృత్యంస్వసుర్నపాణిగ్రహణంవిధేయమ్ । షణ్మాసమధ్యేమునయస్స
మూచుర్నముండనంమండనతోపికార్యమ్ ॥ ఏతదపవాదస్తత్రైవ॥ ఋతుత్ర
యస్యమధ్యేచేదన్యాబ్దస్యప్రవేశనమ్ । తదాహ్యేకోదరస్యాపివివాహస్తుప్ర
శస్యతే ॥ సారావళ్యాం ॥ ఫాల్గునేచైత్రమాసేతుపుత్రోద్వాహోపనా
యనే । భేదాదబ్దస్యకుర్వీతనర్తుత్రయవిలంఘనమ్ ॥ సంహితాప్రదీపే ॥ ఊ
ర్ధ్వంవివాహాత్తనయస్యనైవకార్యోవినాహోదుహితుస్సమార్ధమ్ । అప్రా
ప్యకన్యాంశ్వశురాలయంచవధూఃప్రవేశ్యాస్వగృహంచనాదౌ॥ మదనరత్నే
వసిష్ఠః ॥ ద్విశోభనంత్వేకగృహేపినేష్టం శుభంతుపశ్చాన్నవభిర్దినైస్తు। ఆవ
శ్యకంశోభనముత్సవోవాద్వారేథవాచార్యవిభేదతోవా ॥ ఏకోదరప్రసూ
తానాంనాగ్నికార్య త్రయంభవేత్ । భిన్నోదరప్రసూతానాంనేతిశాతాత
పోబ్రవీత్ ॥ జ్యోతిర్నిబంధేకాత్యాయనః ॥ కులేఋతుత్రయాదర్వాఙ్మండ
నాన్నతుముండనమ్।ప్రవేశాన్నిర్గమోనేష్టోనకుర్యాన్మంగళత్రయమ్॥ కుర్వం

తిమునయః కేచిదన్యస్మిన్వత్సరేలఘు । లఘువాగురువాకార్యం ప్రాప్తంనైమిత్తికంతుయత్ ॥ పుత్రోద్వాహఃప్రవేశాఖ్యఃకన్యోద్వాహస్తునిర్గమః । ముండనంచౌలమిత్యుక్తంవ్రతోద్వాహౌ తుమంగళమ్ ॥ చౌలంముండనమేవోక్తం వర్జయేన్మండనాత్పరమ్। మౌంజీచోభయతఃకార్యాయతోమౌంజీనముండనమ్ । అభిన్నవత్సరేపిస్యాత్తదహస్తత్రభేదయేత్ ॥ అభేదేతువినాశస్స్యాన్నకుర్యాదేకమండపే॥ సంకటేతుకపర్దికారికాసు,వరాహమిహిరశ్చ ॥ ఉద్వాహ్యపుత్రీంనపితావిదధ్యాత్పుత్ర్యంతరస్యోద్వహనంకదాచిత్ । యావచ్చతుర్థందినమత్రపూర్వంసమాప్యచాన్యోద్వహనంవిదధ్యాత్॥ కశ్యపః॥ మౌంజీబంధస్తథోద్వాహష్షణ్మాసాభ్యంతరేపివా । పుత్ర్యుద్వాహంనకుర్వీతవిభక్తానాంనదోషకృత్॥ జ్యోతిర్నిబంధే॥ వివాహమారభ్యచతుర్థిమధ్యేశ్రాద్ధందినందర్శదినంయదిస్యాత్ । వైధవ్యమాప్నోతితదాతుకన్యాజీవేత్పతిశ్చేదనపత్యతాస్యాత్ ॥ తథా ॥ వివాహమధ్యేయదిచేత్క్షయాహస్తత్రస్వముఖ్యాఃపితరోనయాంతి । వృత్తేవివాహేపరతస్తుకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంస్వధాభిర్నతుదూషయేత్తమ్॥ యేవాభద్రందూషయంతిస్వధాభిరితిశ్రుతేశ్చ॥ మాసికవిషయే కాలహేమాద్రౌ శాట్యాయనిః ॥ ప్రేతశ్రాద్ధానిసర్వాణి సపిండీకరణంతథా । అపకృష్యాపికుర్వీతకర్తుంనాందీముఖంద్విజః ॥ వృద్ధింవినాపకర్షేదోషమాహాత్రైవోశనాః ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధవిహీనస్తుప్రేతశ్రాద్ధానియశ్చరేత్ । సశ్రాద్ధీనరకేఘోరేపితృభిస్సహమజ్జతీతి ॥ మేధాతిథిః ॥ ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్ । ఆచతుర్థంతతఃపుంసిపంచమేశుభదంభవేత్ ॥ స్మృత్యంతరే॥ సపిండీకరణాదర్వాగపకృష్యకృతాన్యపి । పునరప్యపకృష్యంతేవృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాత్॥ స్మృతిసారావళ్యాం ॥ భ్రాతృయుగేస్వసృయుగేభ్రాతృస్వసృయుగేతథా । ఏకస్మిన్మండపేచైవనకుర్యాన్మండనద్వయమ్ ॥ సోదరవిషయమేతత్ - యమః ॥ ఏకోదరప్రసూతానామేకస్మిన్వాసరేపునః। వివాహంనైవకుర్వీతమండనోపరిముండనమ్॥ గార్గ్యః ॥ భ్రాతృయుగేస్వసృయుగేభ్రాతృస్వసృయుగేతథా । నకుర్యాన్మంగళంకించిదేకస్మిన్మండపేహని ॥ ఏకస్మిన్వాసరేప్రాప్తేకుర్యాద్యమలజాతయోః। క్షౌరంచైవవివాహంచమౌంజీబంధనమేవచ ॥ జ్యోతిర్వివరణే ॥ ఏకోదరయోరేకదినోద్వహనేభవేన్నాశః । నద్యంతరఏకదినేకేప్యాహుస్సంకటేచశుభ[illegible]ర్థవివాహోచ్ఛుభదోనరస్యనారీ వివాహాన్నఋతుత్రయంస్యా[illegible] నారీవివాహాత్తదహేపిశస్తంనరస్థపాణిగ్రహమాహురార్యాః ॥ [illegible]

CHIDAMBARANATHA

ఏకవాసరేవివాహమాహమేధాతిథిః ॥ పృథఙ్మాతృజయోః కార్యోవివాహ స్త్వేకవాసరే । ఏకస్మిన్మండపేకార్యఃపృథగ్వేదికయో స్తథా ॥ పుష్పపట్టి కయోఃకార్యందర్శనంనశిరస్థయోః । భగినీభ్యాముభాభ్యాం చయావత్సప్తప దీభవేత్ ॥ యమయోస్తువిశేషః ॥ భట్టకార్తికాయాం ॥ ఏకస్మిన్వత్సరేచైక వాసరేమండపేతథా ॥ కర్తవ్యంమంగళం స్వసోర్భ్రాత్రోర్యమజా తయోః ॥ జ్యోతిర్నిబంధే నారదః ॥ ప్రత్యుద్వాహోనైవకార్యోనైకస్మై దుహితృద్వయమ్। నైవైకజన్యయోఃపుంసోరేకజన్యేతుకన్యకే ॥ నైవంకదా చిదుద్వాహోనైకదాముండనద్వయమ్। నైకజన్యేతుకన్యేద్వేపుత్రయోరేక జన్యయోః ॥ నపుత్రీద్వయమేకస్మైప్రదద్యాత్తుకదాచనేతి ॥ కన్యాయారజో దర్శనేతుఅపరార్కే-సంవర్తః ॥ మాతాచైవపితాచైవజ్యేష్ఠభ్రాతాతథైవ చ।త్రయస్తేనరకంయాంతిదృష్ట్వాకన్యాంరజస్వలామ్॥ హారీతః ॥ పితుర్గేహే తుయాకన్యారజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । సాకన్యావృషలీజ్ఞేయాతత్పతిర్వృష లీపతిః ॥ దేవలాత్రికాణ్యాపాః- పూర్వార్ధంతదేవ ॥ భ్రూణహత్యాపితుస్త స్యాస్సాకన్యావృషలీస్మృతా । యస్తాంసముద్వహేత్కన్యాం బ్రాహ్మణో జ్ఞానదుర్బలః ॥ అశ్రాద్ధేయమపాఙ్క్తేయంతంవిద్యాద్వృషలీపతిమ్॥ మాధ వీయేబౌధాయనః॥ త్రీణివర్షాణ్యృతుమతీకాంక్షేతపితృశాసనమ్॥ విష్ణుః॥ఋ తుత్రయముపాస్యైవకన్యాకుర్యాత్స్వయంవరమ్ ॥ అత్రవరస్యదోషాభావ మాహయమః ॥ కన్యాద్వాదశవర్షాణియాప్రదత్తావసేద్గృహే। భ్రూణహ త్యాపితుస్తస్యాస్సాకన్యా వరయేత్స్వయమ్ ॥ ఏవంచోపనతాంపత్నీంనావ మన్యేత్కదాచన । నతుతాంబంధకీంవిద్యాన్మనుస్స్వాయంభువోఽబ్రవీత్ ॥ మనుః॥ అలంకారంనాదదీతపితృదత్తంస్వయంవరే। పితృదత్తంమాతృదత్తం స్తేయీస్యాద్యదితంహరేత్॥ వరంప్రత్యాహ॥పిత్రేనదద్యాచ్ఛుల్కంతుకన్యా మృతుమతీంహరన్। సహిస్వామ్యాదతిక్రామేదృతూనాంప్రతిబోధనాత్॥ అ త్రప్రాయశ్చిత్తముక్తమాశ్వలాయనేన ॥ కన్యామృతుమతీంశుద్ధాంకృత్వాని ష్కృతిమాత్మనః।శుద్ధించకారయిత్వాతుముద్వహేదానృశంస్యధీః॥పితాఋ తూన్స్వపుత్ర్యాస్తుగణయేదాదితస్సుధీః । దానావధిగృహేయత్నాత్పాల యేచ్చరజోవతీమ్ ॥ దద్యాత్తదృతుసంఖ్యాగాశ్శక్తఃకన్యాపితాయది। దాత వ్యైకాపినిస్స్వేనదానేతస్యాయథావిధి ॥ దద్యాద్వాబ్రాహ్మణేష్వన్నమితి నిస్స్వస్సదక్షిణమ్ । తస్యాతీతర్తుసంఖ్యేషువరాయప్రతిపాదయేత్ ॥ ఉపో ష్యత్రిదినంకన్యాంరాత్రౌపీత్వాగవాంపయః । అదృష్టరజసేదద్యాత్కన్యాయై

ర్మైరత్నభూషణమ్ ॥ తాముద్వహస్వరశ్చాపి కూష్మాండైర్జుహుయాద్ద్విజ
ఇతి॥ మదనపారిజాతే యజ్ఞపార్శ్వః ॥ వివాహే వితతే యజ్ఞే హోమకాల ఉ
పస్థితే। కన్యామృతుమతీం దృష్ట్వా కథం కుర్వంతి యాజ్ఞికాః॥ స్నాపయిత్వా తు
తాం కన్యామర్చయిత్వా యథావిధి । యుంజానామాహుతిం హుత్వా తత
స్తంత్రం ప్రవర్తయేత్॥ బౌధాయనసూత్రే॥ అథ యది కన్యోపసాద్యమానా
చోహ్యమానా వా రజస్వలా స్యాత్తామనుమంత్రయేత్ ॥ పుమాంసౌ మిత్రా
వరుణౌ పుమాంసావశ్వినావుభౌ । పుమానింద్రశ్చ సూర్యశ్చ పుమాంసం చ ద
ధాత్వయమితి ॥ అథ ద్వాదశరాత్రమలంకృత్య ప్రాశయేత్పంచగవ్యమథశు
ద్ధాం కృత్వా వివహేత్ - అత్ర గాంధర్వాద్యష్టవివాహాస్తద్వ్యవస్థా చాకరే
జ్ఞేయా- మనుః॥ షడానుపూర్వ్యా విప్రస్య క్షత్రస్య చతురోవరాన్ । విట్శూ
ద్రయోస్తు తానేవ విద్యాద్ధర్మ్యాన్నరాక్షసాన్॥ చతురః ఆసురగాంధర్వరా
క్షసపైశాచాన్ తాన్రాక్షసవర్జ్యాన్వైశ్యశూద్రయోః స ఏవ - ఆసురం వైశ్య
శూద్రయోః హేమాద్రౌ పైఠీనసిః॥ రాక్షసో వైశ్యస్య పైశాచః శూద్రస్య ప్రచే
తాః పైశాచోఽసంస్కృతప్రసూతానాం ప్రతిలోమజానాం చ - మనుః॥ రా
జ్ఞస్తథాసురో వైశ్యశూద్రే చాంత్యస్తు గర్హితః ॥ క్షత్రియాదేస్సంకటే పై
శాచమాహ మాధవీయే॥ వత్సః॥ సర్వోపాయైరసాధ్యా స్యాత్సుకన్యా పురుష
స్యయా। చౌర్యేణాపి వివాహేన సా వివాహ్యా రహఃస్థితా॥ గాంధర్వాదివివా
హేష్వప్యుదకపూర్వకం దానమాహ తత్రైవ- యమః॥ నోదకేన న వాచా వా
చా కన్యాయాః పతిరుచ్యతే। పాణిగ్రహణసంస్కారాత్పతిత్వం సప్తమే పదే॥
పరాశరమాధవీయే దేవలోపి॥ గాంధర్వాదివివాహేషు పునర్వైవాహికో
విధిః। కర్తవ్యశ్చ త్రిభిర్వర్ణైః సమర్థేనాగ్నిసాక్షికః॥ త్రైవర్ణోక్తేర్గాంధర్వా
దౌ విప్రవర్జమధికార ఉక్తః తత్రైవ పరిశిష్టే ॥ గాంధర్వాసురపైశాచా వివా
హా రాక్షసశ్చ యః । పూర్వం పరిశ్రయస్తేషు పశ్చాద్ధోమో విధీయతే ॥ అతో
హోమాదావకృతే భార్యాత్వాభావా ద్వరాంతరాయ దేయా- తథా చ త
త్రైవ వసిష్ఠబోధాయనౌ ॥ బలాదపహృతా కన్యా మంత్రైర్యది న సంస్కృ
తా। అన్యస్మై విధివద్దేయా యథా కన్యా తథైవ సేతి॥ అత్ర మంత్రసంస్కారా
భావే అన్యస్మై దానస్య సర్వవివాహేషు సామ్యాద్బలాదపహారే రాక్షసపైశా
చయోర్విశేషవచనం వ్యర్థం- తేన తయోర్యది న సంస్కృతా సంస్కృతా వేత్యా
వృత్త్యా కన్యానుమత్యాభావాదన్యస్మై దేయేతి వ్యాఖ్యేయం- మదనపారిజాతే నా
రదః॥ పాణిగ్రహణికా మంత్రా నియతం దారలక్షణమ్ । తేషాం చ నిష్ఠా విజ్ఞే

యావివృద్ధిస్సప్తమేపదే॥ స్మృతిచంద్రికాయామపరార్కేచైవం-ఆశౌచేతు
యాజ్ఞవల్క్యః॥ దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే। ఆపద్యపిచకష్టా
యాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతే॥ కేషామిత్యపేక్షితేబ్రహ్మపురాణేఉక్తం ॥ దా
తుఃప్రతిగృహీతుశ్చకన్యాదానేచనోభవేత్ ।వివాహయిష్యోఃకన్యాయాలాజ
హోమాదికర్మణీతి ॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజపే। ఆర
బ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతక మితివిష్ణువచనాచ్చప్రారంభ స్తేనైవో
క్తః ॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః। నాందీముఖంవివా
హాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతి॥వరణమితిమధుపర్కపరం॥ గృహీతమధుపర్కస్య
యజమానాచ్చఋత్విజః।పశ్చాదశౌచేపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతి బ్రహ్మో
క్తేః- మధుపర్కాత్పూర్వంతుభవత్యేవాశౌచమితిశుద్ధివివేకః- రామాండా
రభాష్యేప్యేవం - నాందీముఖావధిశ్చస్మృత్యంతరే ॥ ఏకవింశత్యహర్యజ్ఞే
వివాహేదశవాసరాః॥త్రిషట్చౌలోపనయనేనాందీశ్రాద్ధంవిధీయతే॥ ఆరం
భాభావేపిలగ్నాంతరాభావేగద్యవిష్ణుఃనదేవప్రతిష్ఠావివాహయోః పూర్వ
సంభృతయోరపీతిఅత్రప్రాయశ్చిత్తమాహమదనపారిజాతేవిష్ణుః॥ అనారబ్ధ
విశుద్ధ్యర్థంకూష్మాండైర్జుహుయాద్ఘృతమ్ । గాందద్యాత్పంచగవ్యాశీతత
శ్శుద్ధ్యతిసూతకీ॥సంగ్రహేపి ॥ సంకటేసమనుప్రాప్తేసూతకేసముపాగతే।
కూశ్మాండీభిర్ఘృతంహుత్వాగాంచదద్యాత్పయస్వినీమ్ ॥ చూడోపనయనో
ద్వాహప్రతిష్ఠాదిక మాచరేత్ । యద్దైవసూతకప్రాప్తిస్తదైవాభ్యుదయక్రి
యా ॥ అన్నాదిషువిశేషః - షట్త్రింశన్మతే ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుఅంత
రామృతసూతకే । పరైరన్నంప్రదాతవ్యంభోక్తవ్యంచద్విజోత్తమైః ॥ పరైర
సగోత్రైః ॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుత్వంతరామృతసూతకే । అన్యగేహోద
కాచాంతాస్సర్వేతు శుచయఃస్మృతాః ॥ ఏతదాశౌచాత్పూర్వమపృథక్కృ
తాన్నవిషయమ్ - తత్ర శేషమన్నంత్యాజ్యమిత్యర్థః - పృథక్కృతేషుతుబృ
హస్పతిరాహ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషుత్వంతరామృతసూతకే । పూర్వసం
కల్పితాన్నేషునదోషః పరికీర్తితఇతి॥ ధర్మార్థంవివాహకరణేఫలముక్తంమ
హాభారతే ॥ జ్ఞాత్వాస్వవిత్తసామర్థ్యాదేకంచోద్వాహయేద్ద్విజమ్॥ తేనా
ప్నోతితత్స్థానంశివభక్తోనసంశయః ॥ అపరార్కేదక్షః ॥ మాతాపి
తృవిహీనంతుసంస్కారోద్వాహనాదిభిః । యఃస్థాపయతితస్యేహపుణ్యసం
ఖ్యానవిద్యతే॥మదనరత్నేభవిష్యే॥ వివాహాదిక్రియాకాలేతత్క్రియాసిద్ధికా
రణమ్ । యఃప్రయచ్ఛతిధర్మజ్ఞస్సోశ్వమేధఫలంలభేత్ ॥ కన్యాగృహేభో

జననిషేధోపి - తత్రైవ ॥ అప్రజాయాంతుకన్యాయాంనభుంజీతకదాచన ।
దౌహిత్రస్యముఖందృష్ట్వాకిమర్థమనుశోచతి॥ అపరార్కే-ఆదిత్యపురాణే॥ వి
ష్ణుంజామాతరంమన్యేతస్యకోపంనకారయేత్ । అప్రజాయాంతుకన్యాయాం
నాశ్నీయాత్తస్యవైగృహే॥ బ్రహ్మదేయాంనవైకన్యాందత్వాశ్నీయాత్కదాచ
న ॥ అథభుంజీతమోహాచ్చేత్పూయశోణితకేవసేత్ ॥ తత్రైవకశ్యపః॥ అహ
తంయంత్రనిర్ముక్తంవాసఃప్రోక్తంస్వయంభువా ।శస్తంతన్మాంగలిక్యేషుతా
వత్కాలంనసర్వదా ॥ యంత్రనిర్ముక్తంనూతనం- వివాహమధ్యేస్త్రియాస
హభోజనేపినదోష ఇత్యాహ ॥ హేమాద్రౌప్రాయశ్చిత్తకాండేగాలవః ॥
వివాహకాలేయాత్రాయాంపథిచోరసమాకులే । అసహాయోభవేద్విప్రప్ర శస్త
దాకార్యంద్విజన్మభిః ॥ ఏకయానసమారోహఏకపాత్రేచభోజనమ్ । వివా
హేపథియాత్రాయాంకృత్వావిప్రోనదోషభాక్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి
పశ్చాచ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ మితాక్షరాయామప్యేవం, రత్నమా-లా
యాం ॥ మూలమైత్రమృగరోహిణీకరైఃపౌష్ణమారుతమఘోత్తరాన్వితైః।
భౌమసౌరిరవివారవర్జితేపాణిపీడ నవిధిర్విధీయతే ॥ అత్రానిష్టేషుతారాది
దానముక్తంజ్యోతిషే ॥ విపత్తారేగుడందద్యాన్నిధనేతిలకాంచనమ్ । ప్ర
త్యరేలవణందద్యాచ్ఛాగందద్యాత్త్రిజన్మసు ॥ చంద్రేచశంఖంలవణంచతారే
తిథౌవిరుద్ధేత్వథతండులాంశ్చ । ధాన్యంచదద్యాత్కరణేచవారేయోగేవిరు
ద్ధేకనకంప్రదేయమ్॥వివాహమండపమాహవసిష్ఠః ॥ షోడశారత్నికంకుర్యా
చ్చతుర్ద్వారోపశోభితమ్।మండపంతోరణైర్యుక్తంతత్రవేదింప్రకల్పయేత్॥ అ
ష్టహస్తంతురచయేన్మండపంవాద్విషట్కరమ్ ॥ దైవజ్ఞమనోహరః ॥ చిత్రా
విశాఖాశతతారకాశ్వినీజ్యేష్ఠా భరణ్యోశివభాచ్చతుష్టయమ్ । హిత్వాప్రశ
స్తంఫలతైలవేదికాప్రదానకంకండనమండపాదికమ్ ॥ హేమాద్రౌవ్యాసః ॥
కండనదళనయవారకమండ పమృద్వేదివర్ణకాద్యఖిలమ్ । తత్సంబంధిగతాగ
తమృక్షేవైవాహికేకుర్యాత్ ॥ యవారకంచికసాఇతిప్రసిద్ధం ॥ వైవాహకే
తుదివసేశుభేవాథతిథౌశుభే । చతుర్థికంప్రకుర్వీతవిధిదృష్టేనకర్మణా ॥ వేది
మాహనారదః ॥ హస్తోచ్ఛ్రితాంచతుర్హస్తైశ్చతురస్రాంసమన్తతః । స్తం
భైశ్చతుర్భిస్సుశ్లక్ష్ణాంవామభాగేతుసద్మని॥ సమాంతథాచతుర్దిక్షుసోపానై
రతిశోభితామ్ । ప్రాగుదక్ప్రవణారంభాంస్తంభహంసశుకాదిభిః ॥ ఏవంవి
ధామారురుక్షేన్మిథునంసాగ్నివేదికామితి॥సప్తర్షిమతే ॥ మంగళేషుచసర్వే
షుమండపోగృహమానతః । కార్యష్షోడశహస్తోవాద్వ్యష్టహస్తోదశావథ॥

స్తంభైశ్చతుర్భిరేవాత్ర వేదీమధ్యేప్రతిష్ఠితా॥ హస్తోవధ్వాస్స్యోపానంపశ్చిమ
తః ఉపరిభాగేడక్తపరిమాణాద్భిన్నం-అథమృదాహరణం జ్యోతిర్నిబంధేనార
దః॥ కర్తవ్యం మంగళేష్వాదౌ మంగళాయాంకురార్పణమ్। నవమేసప్తమేవాపి
పంచమేదివసేపివా॥ తృతీయేబీజనక్షత్రేశుభదారేశుభోదయే। సమ్యగ్గృహా
ణ్యలంకృత్యవితానధ్వజతోరణైః॥ సహవాదిత్రనృత్యాద్యైర్గత్వాప్రాగుత్త
రాం దిశమ్। తత్రమృత్సికతాం శ్లక్ష్ణాం గృహీత్వాపునరాగతః॥ మృన్మయేష్వథ
వావైణవేషుపాత్రేషుయోజయేత్। అనేకబీజసంయుక్తాం తోయపుష్పోప
శోభితామ్॥ శౌనకః॥ ఆధానంగర్భసంస్కారం జాతకర్మచనామచ। హిత్వా
న్యత్రవిధాతవ్యం మంగళేంకురవాపనమ్॥ బృహస్పతిః॥ ఆత్యంతికేషుకా
ర్యేషుకార్యం సద్యోంకురార్పణమ్॥ తత్రైవవాగ్దానం హరిద్రావందనంచకా
ర్యం జ్యోతిః ప్రకాశే॥ చతుర్థో మండపశ్శ్రేష్ఠస్సప్తమః పంచమస్తథా। నవ
మైకాదశౌశ్రేష్ఠౌ నేష్టౌ షష్ఠతృతీయకౌ॥ వివాహభేస్వోదయేవాకన్యావర
ణమాచరేత్॥ వరస్యాపివరణమాహ చండేశ్వరః॥ ఉపవీతం ఫలం పుష్పం వా
సాంసివివిధానిచ। దేయం వరాయవరణేకన్యాభ్రాత్రా ద్విజేనవేతి వాగ్దానో
త్తరం వరమరణేపరార్కస్మృతిచంద్రికాయాం వసిష్ఠః॥ అద్భిర్వాచాచద
త్తాయాం మ్రియేతోర్ధ్వం వరోయది। నచమంత్రోపనీతాస్యాత్కుమారీపితు
రేవసా॥ యత్తునారదః॥ ఉద్వాహితాపిసాకన్యానచేత్సంప్రాప్తమైథునా।
పునస్సంస్కారమర్హేతయథాకన్యాతథైవసేతి॥ యచ్చకాత్యాయనః॥ వ
రోయద్యన్యజాతీయః పతితః క్లీబఏవచ। వికర్మస్థస్సగోత్రోవాదాసోదీర్ఘామ
యోపివా॥ ఊఢాపిదేయాసాన్యస్మైసహావరణభూషణేతి ఇదంకలౌనిషిద్ధం॥

దేవరేణసుతోత్పత్తిర్దత్తాకన్యానదీయతే ఇత్యాదిత్యపురాణేకలౌనిషేధాత్-
దత్తాశబ్దః ఊఢాపరః - ఊఢాయాః పునరుద్వాహమితి హేమాద్రావుక్తేః- అ
తఏవసగోత్రాసపిండాదివివాహేపి॥ భోగతస్తాం పరిత్యజ్య పాలయేజ్జననీమి
వేత్యుక్తం- దేశాంతరగమనేతు కాత్యాయనః॥ వరయిత్వాతుయః కశ్చిత్ప్ర
ణశ్యేత్పురుషోయదా। ఋత్వాగమాంస్త్రీనతీత్యకన్యాన్యంవరయేద్వరమ్॥
అపరార్కేనారదోపి॥ ప్రతిగృహ్యతుయఃకన్యాం వరోదేశాంతరం వ్రజేత్।
త్రీనృతూన్ సమతిక్రమ్యకన్యాన్యంవరయేద్వరమ్॥ శుల్కదానేతుమనువసిష్ఠౌ॥
కన్యాయాం దత్తశుల్కాయాం మ్రియతేయదిశుల్కదః॥ దేవరాయప్రదాతవ్యా
యదికన్యానుమన్యతే॥ చంద్రికాయాం కాత్యాయనః॥ ప్రదాయశుల్కంగచ్ఛే

ద్వ్యేకన్యాయాః స్త్రీధనంతథా । ధార్యాసావర్షమేకంతుదేయాన్యస్మైవిధా
నతః॥ అనేకేభ్యోపిహిదత్తాయామనూఢాయాంతుతత్రైవ॥ పూర్వాగతశ్చస
ర్వేషాంలభేతాద్యవరస్తుతామ్।పశ్చాద్వరేణయద్దత్తంతస్యాఃప్రతిలభేతసః॥
అథాగచ్ఛేన్నవోఢాయాందత్తంపూర్వవరోహరేత్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥సకృ
త్ప్రదీయతేకన్యాహరంస్తాం శ్చౌరదండభాక్। దత్తామపిహరేత్పూర్వాచ్ఛ్రే
యాంశ్చేద్వరఆవ్రజేత్॥పూర్వస్యదోషసత్వేఇదమితివిజ్ఞానేశ్వరః- సంబంధ
తత్త్వేవసిష్ఠః ॥ కులశీలవిహీనస్యపశ్చాద్ధిపతితస్యచ । అపస్మారివిధర్మస్య
రోగిణాంవేషధారిణామ్॥దత్తామపిహరేత్కన్యాంసగోత్రోఢాంతథైవచ
మనుః॥షండాంధబధిరాదీనాంవివాహోస్తియథోచితమ్ । వివాహసంభవే
తేషాంకనిష్ఠోవివహేత్తదా ॥ పితృవ్యపుత్రేసాపత్నేపరదారసుతేషుచ। వి
వాహాధానయజ్ఞాదౌపరివేదోనదూషణమ్ ॥ అన్యద్వక్తవ్యంవిస్తరభీతేర్నో
చ్యతేఇతిదిక్ - అత్రనాందీశ్రాద్ధవిశేషంతదధికారివిశేషంచాగ్రేవక్ష్యామః-
ఇదంచాద్యవివాహేపితాకుర్యాద్ద్వితీయాదౌవరఏవ॥ నాందీశ్రాద్ధంపితాకు
ర్యాదాద్యేపాణిగ్రహేపునః । అతఊర్ధ్వంప్రకుర్వీతస్వయమేవతునాందిక
మితిస్మృతేః॥ త్రికాండమండనోపి॥పిత్రోస్తుజీవతోఃకుర్యాత్పునఃపాణిగ్రహం
యదా।పితుర్నాందీముఖంశ్రాద్ధంనోక్తంతస్యమనీషిభిరితి॥ రేణుకాకారికా॥
ఉక్తేకాలేవివాహాంగంకుర్యాన్నాందీముఖంపితా । దేశాంతరేవివాహశ్చే
త్తత్రగత్వాభవేదిదమ్॥లగ్నఘటీస్థాపనమాహనారదః॥ షడంగులమితోత్సే
ధంద్వాదశాంగులమాయతమ్ ॥ కుర్యాత్కపాలవత్తామ్రపాత్రంతద్దశభిఃప
లైః॥తామ్రపాత్రేజలైఃపూర్ణేమృత్పాత్రేవాథవాశుభే। మండలార్ధోదయం
వీక్ష్యరవేస్తత్రవినిక్షిపేత్॥తత్రమంత్రః॥ముఖ్యంత్వమసియంత్రాణాంబ్రహ్మ
ణానిర్మితంపురా। భవభావాయదంపత్యోఃకాలసాధనకారణమితి॥ వరస్యమ
ధుపర్కమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ప్రతిసంవత్సరంత్వర్చ్యాస్స్నాతకాచార్యపా
ర్థివాః॥ప్రియోవివాహ్యశ్చతథాయజ్ఞంప్రత్యృత్విజఃపునః ॥ అత్రవిశేషోగృ
హ్యపరిశిష్టే॥వరస్యయాభవేచ్ఛాఖాతచ్ఛాఖాగృహ్యచోదితః। మధుపర్కఃప్ర
దాతవ్యోగృహ్యస్యశాఖేపిదాతరి ॥ అత్రవరదాతృశబ్దోఋత్విగాద్యుపలక్షణం-
తదాహుః-అర్చ్యశాఖయామధుపర్క ఇతి-అర్చ్యస్యయచ్ఛాఖీయంకర్మతచ్ఛా
ఖయామధుపర్క-ఇతియాజ్ఞికాః-జయంతస్తువరణపక్షేప్యత్రయజమానశాఖ
యైవమధుపర్క-ఇత్యాహయత్తునాద్రియంతేవృద్ధాః - అత్ర ॥ పంచాశతా
భవేద్బ్రహ్మాతదర్ధేనతువిష్టర ఇత్యాదిగృహ్యపరిశిష్టోక్తవిష్టరాదిలక్షణమ

ధుపర్కాదివిధిశ్చస్వగృహ్యాద్జ్ఞేయః - కన్యాదానేప్రపితామహపూర్వకమిత్యుక్తంస్మృత్యర్థసారే॥ నాందీముఖేవివాహేచప్రపితామహపూర్వకమ్। నామసంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్రపితృపూర్వకమ్ ॥ నాందీముఖేఇతిబహ్వృచాద్యతిరిక్తవిషయం-గృహ్యపరిశిష్టేపిత్రాద్యుల్లేఖ్యామ్నానాత్ - వ్యాసః॥ భుక్త్వాసముద్వహేత్కన్యాంసావిత్రీగ్రహణంతథా । ఉపోషితస్సుతాందద్యాదర్చితాయద్విజాయతు॥భుక్త్వేతిమధుపర్కేవైధభోజనపరం - గృహ్యపరిశిష్టే॥కన్యాంవరయమాణానామేషధర్మోవిధీయతే। ప్రత్యఙ్ముఖావరయంతిప్రతిగృహ్ణంతిప్రాఙ్ముఖాః॥ మదనరత్నేఋష్యశృంగః॥వరగోత్రంసముచ్చార్యప్రపితామహపూర్వకమ్।నామసంకీర్తయేద్విద్వాన్ కన్యాయాశ్చైవమేవహి ॥ తిష్ఠేత్పూర్వముఖోదాతావరఃప్రత్యఙ్ముఖోభవేత్ । మధుపర్కార్చితాయైనాంతస్మైదద్యాత్సదక్షిణామ్॥ఉదపాత్రంతతోగృహ్యమంత్రేణానేనదాపయత్ । గౌరీంకన్యామిమాంవిప్రయథాశక్తివిభూషితామ్॥గోత్రాయశర్మణేతుభ్యందత్తాంవిప్రసమాశ్రయ। భూమింగాంచైవదాసీంచవాసాంసిచస్వశక్తితః॥మహిషీంవాజినశ్చైవదద్యాత్స్వర్ణమణీనపి । తతస్స్వగృహ్యవిధినాహోమాద్యంకర్మకారయేత్ ॥ యథాచారంవిధేయానిమాంగల్యానికౌతుకానిచ॥ఏతత్కన్యాదానంత్రిఃకార్యమితిశౌనకః - గృహప్రవేశనీయహోమేవిశేషమాహాశ్వలాయనః ॥ అర్ధరాత్రేప్యతీతేతుపరేద్యుఃప్రాతరేవహి। గృహప్రవేశనీయస్స్యాదితియజ్ఞవిదోవిదురితి॥ ఔపాసనహోమేవిశేషమాహశౌనకః॥యదిరాత్రౌవివాహాగ్నిర్హుతస్సస్యాత్తథాసతి। ఉపక్రమ్యోత్తరస్యాహ్నస్సాయం పరిచరేదముమ్ ॥ యదిరాత్రౌనవనాడీమధ్యేఽగ్న్యుత్పత్తిస్తదాతత్రైవహోమారంభః - తదుత్తరంచేత్పరదినేసాయమారంభ ఇతి సుదర్శనభాష్యేఉక్తం అథదేవకోత్థాపనం ॥ సమేచదివసేకుర్యాద్దేవకోత్థాపనంబుధః । షష్ఠంచవిషమంనేష్టంముక్త్వాపంచమసప్తమౌ ॥నిర్ణయదీపేగార్గ్యః॥నాందీశ్రాద్ధేకృతేపశ్చాద్యావన్మాతృవిసర్జనమ్। దర్శశ్రాద్ధంతుయశ్శ్రాద్ధంస్నానంశీతోదకేనచ॥ అపసవ్యంస్వధాకారంనిత్యశ్రాద్ధంతథైవచ।బ్రహ్మయజ్ఞంచాధ్యయనంనదీసీమాతిలంఘనమ్ ॥ ఉపవాసవ్రతంచైవశ్రాద్ధభోజనమేవచ।నైవకుర్యుస్సపిండాశ్చమండపోద్వాసనావధి ॥ బృహస్పతిః॥తీర్థేవివాహేయాత్రాయాంసంగ్రామేదేశవిప్లవే । నగరగ్రామదాహేచస్పృష్టాస్పృష్టిర్నదుష్యతి॥యోగయాజ్ఞవల్క్యః ॥ నస్నాయాదుత్సవేతీతేమంగళంవినివర్త్యచ । అనువ్రజ్యసుహృద్బంధూనర్చయిత్వేష్టదేవతామ్॥జ్యోతిషే॥

స్నానంసచైలంతిలభిశ్చకర్మప్రేతానుయానంకలశప్రదానమ్। అపూర్వతీర్థామరదర్శనంచ వివర్జయేన్మంగళతోఽబ్దమేకమ్ ॥ మాసషట్కంవివాహాదౌ వ్రతే త్రీన్ప్రారంభణేనచ।జీర్ణభాండాదినత్యాజ్యంగృహసంమార్జనంతథా॥ ఊర్ధ్వం వివాహాత్పుత్రస్యతథాచవ్రతబంధనాత్। ఆత్మనోముండనంనైవవర్షంవర్షార్ధమేవచ॥అభ్యంగేసూతకేచైవవివాహేపుత్రజన్మని। మాంగల్యేషుచసర్వేషుసధార్యంగోపిచందనమ్॥జ్యోతిర్నిబంధే॥ ఉద్వాహాత్ప్రథమేశుచౌయదివసేద్భర్తృగృహేకన్యకాహన్యాత్తజ్జననీంక్షయేనిజతనుంజ్యేష్ఠేపతిజ్యేష్ఠకమ్। పౌషేచశ్వశురంపతిం చమలిసచైత్రేస్వపితాలయేతిష్ఠంతీపితరంనిహంతినభయంతేషామభావేభవేత్॥నిబంధే॥ వివాహాత్ప్రథమేపౌషే ఆషాఢేచాధిమాసకే।నసాభర్తృగృహేతిష్ఠేచ్చైత్రేపితృగృహేతథా ॥ హేమాద్రౌస్మృత్యంతరే॥వివాహవ్రతచూడాసువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్। పిండదానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥తథా-అర్ధంపూర్వవత్ ॥ సపిండానైవకుర్వీరన్నద్భిస్నానాన్యృతుత్రయే। తీర్థేసంవత్సరేప్రేతేపిత్ర్యయజ్ఞేమహాలయే ॥ కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వపణంసదా— అథవధూప్రవేశః- జయతుంగే॥మార్గశీర్షేతథామాఘేమాధవేజ్యేష్ఠసంజ్ఞకే।సుప్రశస్తేభవేద్వేశ్మప్రవేశేనవయోషితామ్॥నారదః॥ ఆరభ్యోద్వాహదివసాత్షష్ఠేపాప్యష్టమేదినే। వధూప్రవేశస్సంపత్త్యైదశమే థసమేదినే॥సంగ్రహే॥వివాహమారభ్యవధూప్రవేశోయుగ్మేతిథౌషోడశవాసరాంతాత్।ఊర్ధ్వంతతోఽబ్దేయుజిపంచమాంతాదతఃపరస్తాన్నియమోనచాస్తి॥ నారదః॥సమేవర్షేసమేమాసేయదినారీగృహంవ్రజేత్।ఆయుష్యంహరతేభర్తుస్సానారీమరణంవ్రజేత్॥ ప్రయోగరత్నేతు॥వధూప్రవేశఃప్రథమేతృతీయేశుభప్రదఃపంచమకేథవాహ్ని।ద్వితీయకేవాథచతుర్థకేవాషష్ఠేవియోగామయదుఃఖదస్స్యాదిత్యుక్తం॥తత్రమూలంచింత్యం వృద్ధవసిష్ఠోపి॥షష్ఠాష్టమేవాదశమేదినేవావివాహమారభ్యవధూప్రవేశఃపంచాంగసంశుద్ధదినంవినాపివిధావసద్గోచరగేపికార్యః॥ లల్లః॥స్వభువనపురవేశదేశానాంవిఘ్నవేతథోద్వాహే। నవవధ్వాగృహగమనేప్రతిశుక్రవిచారణానాస్తి॥మాండవ్యః॥నిత్యయానేగృహేజీర్ణేప్రాశనాంతేషుసప్తసు।వధూప్రవేశేమాంగల్యేనమౌఢ్యంగురుశుక్రయోః॥జ్యోతిఃప్రకాశే॥ వామేశుక్రేనవోఢాయాస్సుఖంహానిశ్చదక్షిణే। ధనంధాన్యంచపృష్ఠస్థేసర్వనాశఃపురస్థితే॥ నవోఢాయాస్తువైధవ్యంయదుక్తంసమ్ముఖేభృగౌ। తదేవవిబుధైర్జ్ఞేయం కేవలం తుద్వీరాగమే॥పూర్వతోభ్యాదితేశుక్రేప్రయాయాద్దక్షిణాపరే।పశ్చాదభ్యుది

తేచైవయాయాత్పూర్వోక్తరేదిశౌ॥ వ్యవహారతత్త్వే॥ పౌష్ణాత్కరాచ్చశ్రవ
ణాచ్చయుగ్మేహస్తత్రయేమూలమఘోత్తరాసు। పుష్యేచమైత్రేచవధూప్ర
వేశోరిక్తేతరేవ్యర్కకుజేచశస్తః॥ గర్గః॥ వ్యతీపాతేచసంక్రాంతౌగ్రహణేవై
ధృతావపి। శ్రాద్ధంవినాశుభంనైవప్రాప్తకాలేపిమానవః॥ తథా॥ అమాసం
క్రాంతివిష్ట్యాద్యౌప్రాప్తకాలేపినాచరేదితి- అథద్విరాగమనంబుక్తోచ్చయే॥
మాఘఫాల్గునవైశాఖేశుక్లపక్షేశుభేదినే। గుర్వాదిత్యవిశుద్ధౌస్యాన్నిత్యంప
త్న్యాద్విరాగమః॥ బాదరాయణః॥ నీహారాంశుదినోత్తరాదితిగురుబ్రహ్మాను
రాధాశ్వినీశక్రేభాస్కరవాయువిష్ణువరుణత్వాష్ట్రేప్రశస్తేతిథౌ। కుంభా
జాలిగతేరవౌశుభకరేప్రాప్తోదయేభార్గవేజీవజ్ఞాస్యుజితాందినేనవవధూవే
శ్మప్రవేశశ్శుభః— అథపునర్వివాహః- శ్రీధరీయే॥ పునర్వివాహంవక్ష్యామిదం
పత్యోశ్శుభవృద్ధిదమ్। లగ్నేందులగ్నయోర్దోషేగ్రహతారాదిసంభవే॥ అన్యే
ష్వశుభకాలేషుదుష్టరోగాదిసంభవే। వివాహేచాపిదంపత్యోరాశౌచాదిస
ముద్భవే॥ తస్యదోషస్యశాంత్యర్థంపునర్వైవాహ్యమిష్యతే॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ సు
రాపీవ్యాధితా ధూర్తావంధ్యార్థఘ్న్యప్రియంవదా। స్త్రీప్రసూశ్చాధివేత్త
వ్యాపురుషద్వేషిణీతథా॥ మనుః॥ వంధ్యాష్టమేధివేత్తవ్యాదశమేతుమృతప్ర
జా। ఏకాదశేస్త్రీజననీసద్యస్త్వప్రియవాదినీ॥ సంగ్రహేతు॥ అప్రజాందశమే
వర్షేస్త్రీప్రజాంద్వాదశేత్యజేత్ । మృతప్రజాపంచదశేసద్యస్త్వప్రియవాది
నీమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ ఏకాముత్క్రమ్యకామార్థమన్యాంలబ్ధుంయఇచ్ఛతి। సమ
ర్థస్తోషయిత్వార్థైః పూర్వోఢామపరాంవ్రజేత్ ॥ ఆజ్ఞాసంపాదినీందక్షాం
వీరసూంప్రియవాదినీమ్ । త్యజన్దాప్యస్తృతీయాంశమద్రవ్యోభరణంస్త్రి
యాః॥ మనుః॥ అవిధింనాతుయానారీనిగచ్ఛేదోషితాగృహాత్ ।సాసద్యస్సన్ని
రోద్ధవ్యాత్యాజ్యావాకులసన్నిధావితి ॥ హేమాద్రౌకాత్యాయనః॥ అగ్నిశి
ష్టాదిశుశ్రూషాంబహుభార్యస్సవర్ణయా । కారయేత్తద్బహుత్వంచేజ్జ్యేష్ఠ
యాగర్హితానచేదితి॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సత్యామన్యాంసవర్ణాయాంధర్మకా
ర్యంనకారయేత్ ।సవర్ణాసువిధౌధర్మ్యేజ్యేష్ఠయానవినేతరా ॥ ద్వితీయవివా
హహోమమగ్నిమాహ కాత్యాయనః ॥ సదారోఽన్యానపునర్దారానుద్వో
ఢుంకారణాంతరాత్ । యదీచ్ఛేదగ్నిమాన్కర్తుంక్వహోమోస్యవిధీయతే॥
స్వేఽగ్నావేవభవేద్ధోమోలౌకికేనకదాచన ॥ త్రికాండమండనోపి ॥ ఆద్యా
యాంవిద్యమానాయాంద్వితీయాముద్వహేద్యది । తదావైవాహికంకర్మకు
ర్యాదావసథేఽగ్నిమాన్॥ సుదర్శనభాష్యేతు॥ ద్వితీయవివాహహోమోలౌ

కైకఏవనపూర్వోపాసనేత్యుక్తం- ఇదంచాసంభవే-తత్రచాగ్నిద్వయసంసర్గః కార్యః- తదాహశౌనకః॥ అథాగ్న్యోర్గృహ్యయోర్యోగంసపత్నీభేదజాతయోః।సహాధికారసిద్ధ్యర్థమహంవక్ష్యామిశౌనకః॥ అరోగాముద్వహేత్కన్యాంధర్మలోపభయాత్స్వయమ్। కృతేతత్రవివాహేచవ్రతాంతేతుపరేఽహని॥పృథక్స్థండిలయోరగ్నింసమాధాయయథావిధి। తంత్రంకృత్వాజ్యభాగాంతమన్వాధానాదికంతతః॥ జుహుయాత్పూర్వపత్న్యగ్నౌతయాన్వారబ్ధఆహుతీః। అగ్నిమీళేపురోహితంసూక్తేనసవర్చేనతు।సమిత్త్వేనంసమారోప్యఅయంతేయోనిరిత్యృచా। ప్రత్యవరోహేత్యనయాకనిష్ఠాగ్నౌనిధాయతమ్॥ఆజ్యభాగాంతతంత్రాదికృత్వారభ్యతదాదితః। సమన్వారబ్ధఏతాభ్యాంపత్నీభ్యాంజుహుయాద్ఘృతమ్। చతుర్గృహీతమేతాభిరృగ్భిఃషడ్భిర్యథాక్రమమ్॥అగ్నావగ్నిశ్చరతీత్యగ్నినాగ్నిస్సమిధ్యతే। అస్తీదమితితిసృభిఃపాహినోఅగ్నఏకయా॥ తతస్స్విష్టకృదారభ్యహోమశేషంసమాపయేత్।గోయుగందక్షిణాదేయాశ్రోత్రియాయాహితాగ్నయే॥పత్న్యోరేకాయదిమృతాదగ్ధ్వాతేనైవతాంపునః। ఆదధీతాన్యయాసార్ధమాధానవిధినాగృహీతి॥ బౌధాయనసూత్రేతు॥ అథయదిగృహస్థోద్వేభార్యేవిందేతకథంతత్రకుర్యాదితియస్మిన్కాలే విందేతోభావగ్నీపరిచరేదపరాగ్నిముపసమాధాయపరిస్తీర్యాజ్యంవిలాప్యస్రుచిచతుర్గృహీతంగృహీత్వాఽన్వారబ్ధాయాంజుహోతినమస్తఋషేరాదాన్యధామ్నేత్వాస్వధాయైత్వామానఇంద్రాభిమతస్త్వదృష్ట్వారిష్టాంసఏవబ్రహ్మన్నవేదసుస్స్వాహేత్యథాయంతేయోనిరృత్వియఇతిసమిధిసమారోపయేత్, పూర్వాగ్నిముపసమాధాయజుహ్వానఉద్బుధ్యస్వాగ్నఇతి సమిధమాధాయపరిస్తీర్యస్రుచిచతుర్గృహీత్వాద్వయోర్భార్యయోరన్వారబ్ధయోర్యజమానోభిమృశతి యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణఇత్యేతేనసూక్తేనైకంచతుర్గృహీతంజుహోత్యగ్నిముఖాత్ కృత్వాపక్వాంజుహోతి - సమ్మితం సంకల్పేథామితి పురోనువాక్యామనూచాగ్నేపురీష్యఇతియాజ్యయాజుహోత్యథాజ్యాహుతీరుపజుహోతిపురీష్యస్త్వమిత్యంతాదనువాకస్యస్విష్టకృత్ప్రభృతిసిద్ధమాధేనువరదానాద్ధాగ్రేణాగ్నిందర్భస్తంబేహుతశేషంనిదధాతిబ్రహ్మజజ్ఞానంపితావిరాజామితిద్వాభ్యాంసంసర్గవిధిఃకార్యః

ద్వితీయాదివివాహేకాలఉక్తః - సంగ్రహే॥ ప్రమదామృతివాసరాదితఃపునరుద్వాహవిధింవరస్యచ। విషమేయుగవత్సరేశుభో యుగళేచాపిమృతిప్రదోభవేత్॥ తృతీయవివాహనిషేధోమాత్స్యే॥ ఉద్వహేఇతిసిద్ధ్యర్థంత్వ

తీయాంసకదాచన । మోహాదజ్ఞానతోవాపియదిగచ్ఛేత్తుమానుషీమ్ ॥ నశ్యే
త్యేవనసందేహోగర్గస్యవచనంయథేతి ॥ సంగ్రహే ॥ తృతీయాంయదిచో
ద్వాహేత్ త్రిస్సావిధవాభవేత్ । చతుర్థాదివివాహార్థంతృతీయే ర్కంసము
ద్వహేత్ ॥ తద్విధిస్తు,రవిశన్యోర్హస్తేవాపరఃసంకల్పస్వస్తివాచనం నాందీ
శ్రాద్ధంకృత్వాచార్యంవృత్వా ఆకృష్ణేనేతిచ్ఛాయాయుతం సూర్యమర్కం
సంపూజ్యగుడౌదనందత్వా వస్త్రేణతంతుభిరావేష్ట్య ॥ త్రిలోకవాసిన్స
ప్తాశ్వచ్ఛాయయాసహితోరవే । తృతీయోద్వాహజందోషం నివారయసు
ఖంకురిత్తిసంప్రార్థ్యజలేనత్రిస్సించేత్ ॥ మమప్రీతికరాయేయంమయాసృష్టా
పురాతనీ।అర్కజాబ్రహ్మణాసృష్టాఅస్మాకంప్రతిరక్షతు॥ నమస్తేమంగళేదేవి
నమస్సవితురాత్మజే । త్రాహిమాంకృపయాదేవి పత్నీత్వంమే ఇహాగతా॥
అర్కత్వంబ్రహ్మణాసృష్టస్సర్వప్రాణిహితాయచ । వృక్షాణామాదిభూ
తస్త్వం దేవానాంప్రీతివర్ధనః ॥ తృతీయోద్వాహజంపాపంమృత్యుంచాశువి
నాశయేతి ॥ తతఆచార్యఃకాశ్యపగోత్రామాదిత్యప్రపౌత్రీం సవితుఃపౌత్రీం
మమపుత్రీ మర్కకన్యామముకగోత్రాయ వరాయదాస్యే ఇతివాగ్దానంకృ
త్వావరస్యమధుపర్కంకృత్వాం తఃపటంధృత్వాస్వస్తినఇతిసూక్తంజప్త్వా
పూర్వవత్కన్యాందత్వా అర్కకన్యామిమామిత్యూహేన కన్యాదానమంత్ర
ముక్త్వాదక్షిణాందద్యాత్-తతోగాయత్ర్యావేష్టితసూత్రేణబృహత్సామేతి
మంత్రేణకంకణంబద్ధ్వా ర్కస్యచతుర్దిక్షుకుంభేషు విష్ణుంసంపూజ్యాగ్నింప్ర
తిష్ఠాప్యాఘారాంతే సంగోభిరితిబృహస్పతయే యస్మైత్వాకామకామా
యేత్యృచా గ్నయేవ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిరాజ్యం హుత్వాచార్యాయ
గోయుగందత్వా ॥ మయాకృతమిదంకర్మస్థావరేషుజరాయుణా । అర్కా
పత్యానినోదేహితత్సర్వంక్షంతుమర్హసీతినమేమేతిదిక్ —ఇతి నిర్ణయసింధౌ
వివాహః—అథాధానం- రత్నమాలాయాం ॥ప్రజాపత్యేపూషభేసద్విదై
వేపుష్యేజ్యేష్ఠాస్వైందవేకృత్తికాసు । అగ్న్యాధానంప్యుత్తరాణాం
త్రయేపిచిత్రాదిత్యేకీర్తితంగర్గముఖ్యైః ॥ ఆశ్వలాయనః॥ అగ్న్యాధేయం
కృత్తికాసురోహిణ్యాం మృగశిరసిఫాల్గునీషు విశాఖయోరుత్తరయోఃప్రో
ష్ఠపదయోరేతేషాం కస్మింశ్చిద్వసంతే పర్వణిబ్రాహ్మణఆదధీత - గ్రీష్మవ
ర్షాశరత్సుక్షత్రియవైశ్యోపకృష్టాయస్మిన్ కస్మింశ్చిదృతావాదధీత - సోమే
నక్ష్యమాణోనర్తుంపృచ్ఛేన్ననక్షత్రం సోమాధానేఋత్వా ద్యనాలోచన
మార్తవరం - అథోఖలుయత్రైవైనంశ్రద్ధోపనమేదథాదధీత నైవాస్యర్ధిరితి

ష్టోమేనయక్ష్యమాణోనర్తుంపృచ్ఛేన్ననక్షత్రం తదేతదార్త్రస్యాతిశేషంవాశ్రద్ధాయుక్తస్యభవతీతిబౌధాయనోక్తేరితి - మదనరత్నేవృద్ధగార్గ్యః॥పుష్యాగ్నేయత్ర్యుత్తరాదిత్యపౌష్ణజ్యేష్ఠాచిత్రాస్వర్కద్విదైవేందుభేషు । కుర్యాత్స్వపత్న్యాధానమాద్యంవసంతగ్రీష్మేష్మాంతేష్వవిప్రాదివర్ణాః ॥ కాలాదర్శే॥ అగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణమాసావప్యుత్తరాయణే । ఉపక్రమ్యయథాకాలముపాసీరన్ద్విజాతయః॥సోమంచపశుబంధంచసర్వాశ్చవికృతీరపి।సౌమ్యాయనేయథాకాలంవిదధ్యుర్గృహమేధినః॥అత్రవిశేషఃపూర్వముక్తః-అగ్నిహోత్రకాలఉక్తశ్ఛందోగపరిశిష్టే ॥ ఉదితేనుదితేచైవసమయాధ్యుషితేతథా।సర్వథావర్తతేయజ్ఞ ఇతీయంవైదికీశ్రుతిః॥ ఏషాంస్వరూపంతత్రైవ॥రాత్రేస్తుషోడశే భాగేగ్రహనక్షత్రభూషితే । కాలంత్వనుదితంజ్ఞాత్వాహోమంకుర్యాద్విచక్షణః ॥ తథాప్రభాతసమయేనష్టేనక్షత్రమండలే। రవిర్యావన్నదృశ్యేతసమయాధ్యుషితంచతత్ ॥ రేఖామాత్రంప్రదృశ్యేతరశ్మిభిశ్చసమన్వితః। ఉదితంతద్విజానీయాత్తత్రహోమంప్రకల్పయేత్॥ఆశ్వలాయనః॥ఉషోదయంవ్యుషితఉదితేవా-సాయంతుసఏవ-అస్తమితేహోమఇతి- గౌణకాలమాహసఏవ-ప్రదోషాంతోహోమకాలఃసంగవాంతఃప్రాతరితి-ఛందోగపరిశిష్టే ॥ యావత్సమ్యఙ్నభావ్యంతేనభస్యృక్షాణిసర్వతః।నచలోహితమాపైతితావత్సాయంతుహూయతే॥ ఔపాసనేప్యేవం-తస్యాగ్నిహోత్రేణప్రాదుష్కరణహోమకాలౌవ్యాఖ్యాతావిత్యాశ్వలాయనోక్తేః - అథావసథ్యాధానం-పారస్కరః ॥ ఆవసథ్యాధానందారకాలేదాయాద్యకాలఏకేషామితి-దాయాద్యకాలోవిభాగకాలః - మదనరత్నేవ్యాసః॥అగ్నిర్వైవాహికోయేననగృహీతఃప్రమాదినా । పితర్యుపరతేతేనగృహీతవ్యఃప్రయత్నతః॥యోగృహీత్వావివాహాగ్నింగృహస్థఇతిమన్యతే। అన్నంతస్యనభోక్తవ్యంవృథాపాకోహిసఃస్మృతః ॥ జ్యేష్ఠభ్రాతరిపితరివాసాగ్నికేనిష్ఠస్యపుత్రస్యవా గ్న్యభావేపినదోషః- తదాహాత్రైవగార్గ్యః॥ పితృపాకోపజీవీవాభ్రాతృపాకోపజీవికః। జ్ఞానాధ్యయననిష్ఠోవానదుష్యేతాగ్నినావినా॥గృహస్థస్యాప్యధ్యయనమాహసత్యవ్రతః॥ అనధీత్యద్విజోవేదంస్నాతోవేదావహ్యాయథాతథా। అధీతేబ్రహ్మచర్యేణసాంగంవేదంగురోర్గృహే॥ఇదంచాధానంజ్యేష్ఠేకృతాధానేనకార్యం ॥ దారాగ్నిహోత్రసంయోగంకురుతేయోగ్రజేస్థితే । పరివేత్తాసవిజ్ఞేయఃపరివిత్తిస్తుపూర్వజఇతిమనుశాతాతపోక్తేః॥స్మార్తేప్యేవం॥సోదర్యేతిష్ఠతిజ్యేష్ఠేనకుర్యాద్దారసంగ్రహమ్।ఆవసథ్యం

తథాధానంపతితస్తుతథాభవేదితితత్రైవగార్గ్యోక్తేః ॥ ఆజ్ఞాయాంత్వదోష
మాహసుమంతుః ॥ జ్యేష్ఠోభ్రాతాయదాతిష్ఠేదాధానంనైవచాశ్రయేత్ ।
అనుజ్ఞాతస్తుకుర్వీతశంఖస్యవచనంయథా॥వృద్ధవసిష్ఠః॥అగ్రజస్తుయదా నగ్ని
రాదధ్యాదనుజఃకథమ్ । అగ్రజో నుమతఃకుర్యాదగ్నిహోత్రంయథావిధి॥
హారీతః॥సోదరాణాంతుసర్వేషాంపరివేత్తాకథంభవేత్ । దారైస్తుపరివిద్యం
తేనాగ్నిహోత్రేణనేజ్యయా ॥ అధికారిణోపిభ్రాతురనుజ్ఞయాకుర్యాదితిమ
దనపారిజాతః- వివాహస్త్వనుజ్ఞయాపినేత్యర్థః-సోదరోక్తేరసోదరాణాం
సాపత్నదత్తకాదీనాంనదోషః - దత్తకస్యాపిసోదరవివాహాభావేదోషఏవ-
తదాహహేమాద్రౌవసిష్ఠః॥ పితృవ్యపుత్రాన్సాపత్నాన్పరనారీసుతాంస్త
థా। దారాగ్నిహోత్రసంయోగేనదోషఃపరివేదనే ॥ పరనారీసుతాఃదత్త
కాదయః-దేశాంతరేవిశేషమాహసఏవ- అష్టాదశద్వాదశవర్షాణివాజ్యేష్ఠ
భ్రాతరమనివిష్టమప్రతీక్షమాణఃప్రాయశ్చిత్తీభవతీతిక్లీబాదావప్యదోషమా
హకాత్యాయనః॥దేశాంతరస్థక్లీబైకవృషణానసహోదరాన్।వేశ్యానిష్ఠాం
శ్చపతితశూద్రతుల్యాతిరోగిణః॥ జడమూకాంధబధిరకుబ్జవామనఖంజకాన్।
అతివృద్ధానభార్యాంశ్చకృషిసక్తాన్నృపస్యచ॥ ధనవృద్ధిప్రసక్తాంశ్చకామతో
కారిణస్తథా।కుటిలోన్మత్తచోరాంశ్చపరివిందన్నదుష్యతి॥ ఆశార్కేపి॥ ఉన్మ
త్తఃకిల్బిషీకుష్ఠీపతితఃక్లీబఏవవా। రాజయక్ష్మామయావీచనన్యాయ్యస్స్యాత్ప్ర
తీక్షితుమ్॥ ఏవంజ్యేష్ఠేచ్ఛిన్నహస్తాదావపినపరివేత్తృత్వం-తదాహత్రికాండ
మండనః॥ దర్శేష్టింపౌర్ణమాసేష్టింసోమేజ్యామగ్నిసంగ్రహమ్ । అగ్నిహో
త్రంవివాహంచప్రయోగేప్రథమేస్థితమ్॥నకుర్యాజ్జనకేజ్యేష్ఠేసోదరేచాప్యకు
ర్వతి। క్షేత్రజాదావనీజానేవిద్యమానేపిసోదరే॥ నాధికారవిఘాతోస్తిభిన్నో
దర్యోపిచారసే।పంగ్వంధమూకబధిరపతితోన్మాదదూషణే ॥ సన్యస్తచ్ఛిన్న
హస్తాదౌయద్వాషండాదిదూషణే। జనకేసోదరేజ్యేష్ఠేకుర్యాదేవేతరఃక్రి
యామితి॥ఆరోహతందశతంశక్వరీర్మమేత్యాధానేమంత్రవర్ణాచ్చ-శక్వరీరం
గుళీః-తంత్రరత్నేప్యుక్తం- అంగవైకల్యాత్పూర్వమాహితాగ్నిత్వేధిక్రియే
తైవనిత్యేషు-ఆధానంతునకుర్యాత్తస్యనైమిత్తికత్వాదితి-ఏవంచతురంగుళేపి
షడంగులకాణవివర్ణాదేస్వస్త్యేవాధికారఃఏకాదశసుదశాంతర్గతేఃశగీరకా
ర్శ్యంవావిప్రతిషిద్ధమితిహిరణ్యకేశిసూత్రేకర్మాశక్తిహేతోరేవాంగవైకల్య
స్యనిషేధాత్ - అతఏవద్రాహ్యాయణసూత్రేయాజ్యశ్చప్రథమైస్త్రిభిర్గుణై
రితిస్నానాంగస్యాప్యధికారఉక్తః- అపరార్కే-ఉశనాః॥పితాపితామహో

యస్యాగ్రజోఽథవా కస్యచిత్। తపోఽగ్నిహోత్రమంత్రేషు నదోషః పరివేదనే॥ పితురాజ్ఞాయామప్యదోషమాహ మదనరత్నే సుమంతుః ॥ పిత్రా యస్య తు నాధానం కథం పుత్రస్తు కారయేత్। అగ్నిహోత్రేధికారోఽస్తి శంఖస్య వచనం యథేతి॥ నాధానం కృతమిత్యర్థః - ఏతదాజ్ఞాయామేవేతి హేమాద్రిః-యత్తు॥ పితుస్సత్యప్యనుజ్ఞానే నాదధీత కదాచనేతి తత్సత్యధికారే జ్ఞేయం—అథ శూద్రసంస్కారాః-యమః॥ శూద్రోఽప్యేవంవిధః కార్యో వినా మంత్రేణ సంస్కృతః। న కేనచిత్సమసృజచ్ఛందసాం తం ప్రజాపతిః ॥ ఛందసా మంత్రేణ వ్యాసోఽపి॥ గర్భాధానం పుంసవనం సీమంతో జాతకర్మ చ। నామక్రియా నిష్క్రమోఽన్నప్రాశనం వపనక్రియా॥ కర్ణవేధో వ్రతాదేశో వేదారంభక్రియా విధిః। కేశాంతస్నానముద్వాహో వివాహాగ్నిపరిగ్రహః॥ త్రేతాగ్నిసంగ్రహశ్చైవ సంస్కారాః షోడశ స్మృతా ఇత్యుక్త్వాహ ॥ నవైతాః కర్ణవేధాంతా మంత్రవర్జం స్త్రియాః క్రియాః॥ వివాహో మంత్రతస్తస్యాః శూద్రస్యామంత్రతో దశేతి॥ మదనరత్నే హిరణ్యగర్భదానే తు ॥ గర్భాధానం పుంసవనం సీమంతోన్నయనం తథా। కుర్యాద్ధిరణ్యగర్భస్య తతస్తే ద్విజపుంగవా ఇత్యుక్త్వా ॥ జాతకర్మాదికాః కుర్యాత్ క్రియాః షోడశ చాపరా ఇత్యత్ర స్త్రియా జాతకర్మ నామకరణ నిష్క్రమణాన్నప్రాశన చూడావివాహాః షట్ శూద్రాణాం తు షడేతే పంచమహాయజ్ఞాశ్చేత్యేకాదశేత్యుక్తం - రూపనారాయణ హరిహర భాష్యయోరప్యేవం శార్ఙ్గధరస్తు ॥ ద్విజానాం షోడశైవస్యుశ్శూద్రాణాం ద్వాదశైవహి। పంచైవ మిశ్రజాతీనాం సంస్కారాః కులధర్మతః ॥ వేదవ్రతోపనయన మహానామ్నీ మహావ్రతమ్। వినా ద్వాదశ శూద్రాణాం సంస్కారా నామమంత్రత ఇత్యాహ-అపరార్కస్తు-గర్భాధాన మృతౌ పుంస ఇత్యత్రాహ- ఏతచ్చాతుర్వర్ణ్యపరం-న ద్విజాతిమాత్రపరం-తథా సత్యుపనయనం విధాయ వాచ్యం స్యాదితి - తేన తన్మతే ష్టౌ భవంతి-బ్రాహ్మే తు॥ వివాహమాత్రసంస్కారం శూద్రోఽపి లభతాం సదేత్యుక్తం-అత్ర సదసచ్ఛూద్రగోచరత్వేన దేశభేదాద్వ్యవస్థా॥ యత్తు మనుః॥ న శూద్రే పాతకం కించిన్నచ సంస్కారమర్హతీతి॥ తదర్థమాహ మేధాతిథిః ॥ యత్సామాన్యతో నిషిద్ధం స్తేయానృతాది న తదతిక్రమే స్య పాపం యథా ద్విజానాం ఉపనయనరూపం సంస్కారం చ నార్హతీతి- తే చ తూష్ణీం కార్యాః॥ శూద్రోఽపి వర్ణశ్చతుర్థోఽపి వర్ణత్వాద్ధర్మమర్హతి। వేదమంత్రస్వధాస్వాహావషట్కారాదిభిర్వినేతి వ్యాసోక్తేః॥ అమంత్రస్య తు శూద్రస్య విప్రో మంత్రేణ గృహ్యత ఇతి మరీచ్యుక్తేశ్చ-ఇయం పరిభాషా సర్వార్థా-తేన శూద్రధర్మేషు సర్వత్ర విప్రేణ మంత్రః పఠ

నీయః - సోపిపౌరాణపవేతిశూలపాణిః- ఏవంస్త్రీణామపీతిదిక్ —ఇతినిర్ణయసింధౌసంస్కారనిర్ణయః—అథక్షుద్రకాలాః - తత్రజలాశయస్యవారాహః॥ హస్తేచాంబుపపౌష్ణకేశవమఘామిత్రోత్తరారోహిణీదేవజ్యేషుచ శుక్రసౌమ్యశశభృద్వాగీశవారాంశకే। రిక్తాంఛిద్రతిథింవిహాయన్నపఘేనక్రే కుళీరేషు టేమీనేకూపతటాకకర్మమునయశ్శంసంతిశుద్ధేష్టమే ॥ హస్తో మఘానురాధాపుష్యధనిష్ఠోత్తరాణిరోహిణ్యః। శతభిషగిత్యారంభేకూపానాంశస్యతేభగణః॥ హేమాద్రౌభవిష్యే॥ తస్మిన్సలిలసంపూర్ణేకార్తికేతువిశేషతః।మునయః కేచిదిచ్ఛంతివ్యతీతేచోత్తరాయణే॥నకాలనియమస్తత్రసలిలంతత్రకారణమ్।దీపికాపి॥ మార్గంటేందూడుశుద్ధౌమకరజిదశయానేమాఘపట్కస్యాశుక్లేమూలాషాఢోత్తరాశ్వశ్రవణగురుకరేపౌష్ణశుక్రేజ్యచంద్రే । మైత్రేవాప్యేష్మేచపూర్ణామదనరవితిథౌసద్వితీయాతృతీయేకార్యాలోయప్రతిష్ఠాజ్ఞగురుసితదినేకాలశుద్ధేసులగ్నే॥ వరాహః॥ అగ్నేయేయదికోణేగ్రామస్యపురస్యవాభవతికూపః। నిత్యంసకరోతిభయందాహంచసమానసంప్రాయః॥ నైరృత్యేబాలభయంవనితాక్షయంచవాయవ్యే। దిక్త్రయమేతత్త్యక్త్వాశేషాస్తుశుభావహాఃకూపాః॥ వాస్తుశాస్త్రే॥ భూతింపుష్టింపుత్రహానింపురంధ్రీనాశం మృత్యుంసంపదం శత్రుబాధామ్ । కించిత్సౌఖ్యంశంభుకోణాదికుర్యాత్కూపోమధ్యేగేహమధ్యక్షయంచ ॥ తన్నిర్ణయసిద్ధిశ్చక్రోబహ్వృచపరిశిష్టే ॥ అథాతోవాపీకూపతటాకయజ్ఞంవ్యాఖ్యాస్యామః- పుణ్యే హన్యుదకసమీపే స్థండిలంసమూహ్యాధాయవారుణంచరుం శ్రపయిత్వా జ్యభాగాంతే ఆజ్యాహుతీర్జుహుయాత్ -సముద్రజ్యేష్ఠేతి(ఋగ్వ్యచంతలో హవిషాప్త్వాత్త్వాయామీతిపంచత్వంనోఅగ్నేఇతిద్వే - ఇమంమేవరుణేతిచ స్విష్టకృతంనవమం-మార్జనాంతేధేనుంతారయేత్ -అవతీర్యమాణామనుమంత్రయేత ఇదంసలిలంపవిత్రం కురుష్వశుద్ధాః పూతాఅమృతాః సంతునిత్యం మాంతారయంతీ కురుతీర్థాభిషేకంలోకాల్లోకంతరతేతీర్యతేచేతిపుచ్ఛాగ్రే న్వారభ్య ఉత్తీర్యాపో అస్మాన్మాతరః శుంధయంత్వేత్యథా పరాజితాయాం దిశ్యుత్థాపయేత్ సూయవసాద్భగవతీతిహింకృతం చేద్ధింకృణ్వతీత్యేలం కృత్వాం విప్రాయదద్యాదితరాంవాశక్త్యాదక్షిణాంతత ఉత్సృజేద్దేవపిత్రేవ ను స్యాః ప్రీయంతామితిబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాస్వస్త్యయనం వాచయీత- విస్తరస్తుమాతృస్యకోక్తో స్మత్కృతజలాశయోత్సర్గవిధౌ జ్ఞేయః - కూపాదేరుత్సర్గాకరణేదోష ఉక్తోభవిష్యే ॥ సదాజలంపవిత్రంస్యాదపవిత్రమసం

స్కృతమ్ । కుశాగ్రేణాపి రాజేంద్ర నస్పృష్టవ్యమసంస్కృతమ్ ॥ తథా ॥ వాపీకూపతటాకాదౌ యజ్జలం స్యాదసంస్కృతమ్ । అపేయం తద్భవేత్సర్వం పీత్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ అథ వృక్షారోపణం - చండేశ్వరః ॥ ఆదిత్యచాంద్రపిత్ర్యతిష్యవిశాఖపౌష్ణ మూలోత్తరాత్రయతురంగమవారుణాశ్చ । ఏతేషు తారకగణేషు హితం నరాణాం వృక్షాదిరోపణమిహోపదిశంతి ధీరాః ―

అథ మూర్తిప్రతిష్ఠా - వసిష్ఠః ॥ హస్తత్రయే మిత్రహరిత్రయే చ పౌష్ణద్వయాదిత్యసురేజ్యభేషు । తిస్రోత్తరాధాతృశశాంకభేషు సర్వామరస్థాపనముత్తమం స్యాత్ ॥ మాత్స్యే ॥ చైత్రే వా ఫాల్గునే వాపి జ్యేష్ఠే వా మాధవే తథా । మాఘే వా సర్వదేవానాం ప్రతిష్ఠా శుభదా భవేత్ ॥ నారదస్తు చైత్రం నిషేధతి ॥ విచైత్రేష్వేవమాసేషు మాఘాదిషు చ పంచస్వితి ॥ తేనాత్ర వికల్పః - అత్ర మాఘమాసో విష్ణుప్రతిష్ఠావ్యతిరిక్తవిషయః ॥ మాఘే కర్తుర్వినాశాయ ఫాల్గునే శుభదా భవేదితి విష్ణుధర్మోక్తేరితి హేమాద్రిః ॥ మాత్స్యే ॥ దృఢా ధనకరీ స్త్రీ తా తథా ప్రతిపది స్మృతా । ద్వితీయాయాం ధనోపేతా తృతీయాయాం ధనప్రదా । చతుర్థ్యాం నాశమాప్నోతి యమస్య స్యాత్సుఖావహా । వినాయకస్య చేష్టస్య తథా తత్ర మహోత్రప్రదా ॥ పంచమ్యాం శ్రీయుతా కర్తుర్వరదా చ తథా భవేత్ । షష్ఠ్యాం లక్ష్మీయుతా నిత్యం సప్తమ్యాం రోగనాశినీ ॥ అష్టమ్యాం ధాన్యబహుళా నవమ్యాం చ వినశ్యతి । భద్రకాళ్యాః కృతా తత్ర కర్తుర్భవతి తుష్టయే ॥ ధర్మవృద్ధికరీ జ్ఞేయా దశమ్యాం తు తథా తిథౌ । ఏకాదశ్యాం తథా యుక్తా ద్వాదశ్యాం సర్వకామదా ॥ త్రయోదశ్యాం తథా జ్ఞేయా చతుర్దశ్యాం వినశ్యతి । కృష్ణపక్షే పంచదశ్యాం కర్తుః క్షయకరీ భవేత్ ॥ పంచదశ్యాం తథా శుక్లే సర్వకామకరీ భవేత్ । ఆషాఢే ద్వే తథా మూలముత్తరాత్రయమేవ చ । జ్యేష్ఠా శ్రవణరోహిణ్యః పూర్వాభాద్రపదా తథా ॥ హస్తాశ్వినీ రేవతీ చ పుష్యో మృగశిరాస్తథా । అనూరాధా తథా స్వాతీ ప్రతిష్ఠాసు ప్రశస్యతే ॥ శ్రీపతిః ॥ రోహిణ్యుత్తరపౌష్ణవైష్ణవకరాదిత్యాశ్వినీవాసవానూరాధేందవజీవభేషు గదితం విష్ణోః ప్రతిష్ఠాపనమ్ । పుష్యశ్రుత్యభిజిత్సు చేశ్వరకయోర్విత్తాధిపస్కందయోర్మైత్రే త్రేతిగ్మరుచః కరే నైరృతిభే దుర్గాదికానాం శుభమ్ ॥ గణాధిపఖగరక్షోయక్షభూతాసురాణాం ప్రమథఫణిసరస్వత్యాదికానాం చరే ష్టై శ్రవసి సుగతనామ్నో వాసవే లోకపానాం నిగదితమఖిలానాం స్థాపనం చ స్థిరేషు ॥ తేజస్వినీ క్షేమకృదగ్నిదాహవిధాయినీ స్యాద్ధనదా దృఢా చ । ఆనందకృత్కల్పవినాశినీ స్యాత్సూర్యాదివారేషు భవేత్ప్రతిష్ఠా ॥ మాధవీయే వై

ఖానసః॥ మాతృభైరవవారాహనరసింహత్రివిక్రమాః । మహిషాసురహం
త్ర్యశ్చ స్థాప్యా వై దక్షిణాయనే ॥ వైశబ్దోఽప్యర్థే లింగప్రతిష్ఠాయాం విశేషః-
హేమాద్రౌ లక్షణసముచ్చయే ॥ ఉత్తరాయణగతే భానౌ లింగస్థాపనముత్త
మమ్ । దక్షిణే త్వయనే పూజ్య త్రివర్షార్థభయావహమ్ ॥ స్వగృహే స్థాపనం
నేష్టం తస్మాద్వై దక్షిణాయనే । స్థాపనం తు ప్రకర్తవ్యం శిశిరాదావృతుత్రయే।
ప్రావృషి స్థాపితం లింగం భవేద్వరదయోగదమ్ ॥ హేమంతే జ్ఞానదం చైవ లిం
గస్యారోపణం మతమ్॥ రత్నావళ్యాం ॥ మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠాషాఢే
షు పంచసు । మాసేషు శుక్లపక్షేషు లింగస్థాపనముత్తమమ్ ॥ పిష్టోరప్యాహ
వైఖానసః ॥ మార్గశీర్షాదిమాసౌ ద్వౌ నిందితౌ బ్రహ్మణా పురా।
మాసేషు ఫాల్గునశ్శ్రేష్ఠశ్చైత్రో వైశాఖ ఏవ చ ॥ వృషే వా ప్యాశ్వయుజ్మా
సే శ్రావణే మాసి వా భవేత్ ॥ బౌధాయనసూత్రే విష్ణుప్రతిష్ఠాముపక్రమ్య
ద్వాదశ్యాం శ్రోణాయాం వా యాని చాన్యాని పుణ్యనక్షత్రాణీతి కృత్తికాది
విశాఖాంతేష్విత్యర్థః - సర్వదేవేషు మాసవిశేషో హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మే॥
మాఘే కర్తుర్వినాశాయ ఫాల్గునే శుభదా భవేత్ । లోకానందకరీ చైత్రే వై
శాఖే చ రససంయుతా । ఆజ్ఞాయుతా సదా జ్యేష్ఠే ఆషాఢే ధర్మవృద్ధిదా ॥ శ్రా
వణే ధనహీనా స్యాత్ ప్రౌష్ఠపాదే విసృత్యతి । ఆశ్వినే నాశమాప్నోతి వహ్నినా
కార్తికే తథా ॥ సౌమ్యే సౌభాగ్యమతులం పౌషే వృష్టిరనుత్తమా। దోషాన్వి
తాధిమాసే స్యాత్కర్తురాత్మన ఏవ చేతి ॥ అత్ర శ్రావణాశ్వినయోర్నిషేధో
మార్గశీర్ష విధిశ్చ విష్ణువ్యతిరిక్తవిషయః - పూర్వోక్తవచనాదితి హేమాద్రిః-
మాఘశ్రావణభాద్రపదనిషేధః శివవ్యతిరిక్తవిషయః తత్ర తత్రోక్తేః దేవీ
స్థాపనే తత్రైవ విశేషో దేవీపురాణే ॥ దేవ్యా మాఘేశ్వినే మాసే ఉత్తమా స
ర్వకామదా ॥ తథా ॥ నతిథిర్న చ నక్షత్రం నోపవాసో త్ర కారణమ్। సర్వకా
లం ప్రకర్తవ్యం కృష్ణపక్షే విశేషతః ॥ అస్యాశ్చాత్ర విచారో హేమాద్రౌ జ్ఞే
యః-నారదః॥ హంత్యర్థహీనా కర్తారం మంత్రహీనా తు ఋత్విజమ్। స్త్రియం
లక్షణహీనా తు న ప్రతిష్ఠాసమో రిపుః ॥ అథాధికారిణ ఉక్తాః కృత్యకల్పతరౌ
దేవీపురాణే॥ వర్ణాశ్రమవిభేదేన దేవాః స్థాప్యాస్తు నాన్యథా। బ్రహ్మాత బ్రా
హ్మణైః స్థాప్యో గాయత్రీసహితః ప్రభుః ॥ చతుర్వర్ణైస్తథా విష్ణుః ప్రతిష్ఠా
ప్యస్సుఖార్థిభిః । భైరవోపి చతుర్వర్ణైరంత్యజానాం తథా మతః॥ మాతరస్స
ర్వలోకైస్తు స్థాప్యాః పూజ్యాస్సురోత్తమాః । లింగం గృహీ యతిర్వాపి సం
స్థాప్య తు యజేత్సదా॥ శివసర్వస్వే భవిష్యే ॥ యస్తు పూజయతే లింగం దేవా

దింమాంజగత్పతిమ్ । బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యశ్శూద్రో వా మత్పరాయ
ణః ॥ తస్య ప్రీతః ప్రదాస్యామి శుభాల్లోకాననుత్తమాన్ ॥ లిఖిత్వా స్కాం
దే॥ శూద్రః కర్మాణి యో నిత్యం స్వీయాని కురుతే ప్రియే । తస్యాహమర్చాం గృ
హ్ణామి చంద్రఖండవిభూషితే ॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వా వానప్రస్థశ్చ సువ్రతే।
ఏవం దినే దినే దేవం పూజయేదంబికాపతిమ్ ॥ సన్న్యాసీ దేవదేవేశం ప్రణవే
నైవ పూజయేత్ । నమోంతేన శివేనైవ స్త్రీణాం పూజా విధీయతే॥ ఏతచ్చపు
రాణప్రసిద్ధజీర్ణలింగపూజావిషయం - యాని తు- త్రిస్థలీసేతౌ నారదీయే॥ య
శ్శూద్రేణార్చితం లింగం విష్ణుం వా ప్రణమేన్నరః । న తస్య నిష్కృతిర్దృష్టా ప్రా
యశ్చిత్తాయుతైరపి ॥ నమేద్యశ్శూద్రసంస్పృష్టం లింగం వా హరిమేవ వా । స
సర్వయాతనాభోగీ యావదాచంద్రతారకమ్ । పాషండపూజితం లింగం న
త్వా పాషండతాం వ్రజేత్ । ఆభీరపూజితం లింగం నత్వా నరకమశ్నుతే। యో
షిద్భిః పూజితం లింగం విష్ణుం వాపి నమేత్తు యః । స కోటికులసంయుక్తమాక
ల్పం రౌరవం వసేదిత్యాదీని తాని నూతనస్థాపితలింగాదివిషయాణి ॥ యదా
ప్రతిష్ఠితం లింగం మంత్రవిద్భిర్యథావిధి। తదాప్రభృత్యశూద్రశ్చ యోషిద్వాపి
న సంస్పృశేదితి తత్రైవోక్తేః ॥ ప్రతిష్ఠాయాం తు శూద్రాదీనాం నాధికారః ॥
స్త్రీణామనుపనీతానాం శూద్రాణాం చ జనేశ్వర । స్పర్శనే నాధికారోస్తి వి
ష్ణోర్వా శంకరస్య వా ॥ యశ్శూద్రసంస్కృతం లింగం విష్ణుం వాపి నమేన్నరః।
ఇహైవాప్యంతదుఃఖాని పశ్యత్యాముష్మికే కిము ॥ శూద్రో వానుపనీతో వా
స్త్రియో వా పతితోపి వా । కేశవం వా శివం వాపి స్పృష్ట్వా నరకమశ్నుతే ఇతి
బృహన్నారదీయస్కాందోక్తేరితి త్రిస్థలీసేతౌ పితామహచరణాః చతుర్వ
ర్ణైరితి పూర్వోక్తవచనాద్విప్రాదిప్రతిష్ఠాయాం శూద్రస్య వికల్ప ఇతి యు
క్తం పశ్యామః- తత్రైవ గౌతమః॥ శివార్చనం సదాస్యేవం శుచిః కుర్యాదుదఙ్ము
ఖః॥ వాచస్పతిమతం॥ ప్రాక్పశ్చిమోదగాస్యస్తు ప్రాతస్సాయం నిశాసు చేతి॥ ప్ర
యోగపారిజాతే గృహ్యపరిశిష్టే॥ ప్రతిమాః ప్రాఙ్ముఖీరుదఙ్ముఖో యజేతాన్య
త్ర ప్రాఙ్ముఖః॥ ఏతచ్చ స్థిరప్రతిమావిషయం అన్యత్ర చలార్చాసు- అథ ప్రతిమాః
భార్గవార్చనదీపికాయాం భవిష్యే॥ సౌవర్ణీ రాజతీ తామ్రీ మృన్మయీ చ తథా భ
వేత్ । పాషాణధాతుయుక్తా వా రీతికాంస్యమయీ తథా॥ రీతిః పిత్తలం శుద్ధదారు
మయీ వాపి దేవతార్చా ప్రశస్యతే। అఙ్గుష్ఠపర్వాదారభ్య వితస్తిం యావదేవ
తు॥ గృహేషు ప్రతిమా కార్యా నాధికా శస్యతే బుధైః॥ పంచరాత్రే తు॥ వృద్ధా
రులాభాగో మేదవఘ్నాశ్చిష్టమయీం సత్విలి నిషేధ ఉక్తః భాగవతే॥ శైలీ దా

రుమయీ లౌహీ లేప్యా లేఖ్యా చ సైకతీ । మనోమయీ మణిమయీ ప్రతిమాష్టవిధా స్మృతా॥ కాష్ఠం మధుకస్యైవ - తత్ర కాష్ఠేషు మధుకమానీయ చ వసుంధరే। కృత్వా తత్ప్రతిమాం చైవ ప్రతిష్ఠావిధినార్చయేదితి వరాహోక్తేః॥ దేవీపురాణే॥ సప్తాంగులం సమారభ్య యావచ్చ ద్వాదశాంగులమ్। గృహేష్వర్చా సమాఖ్యాతా ప్రాసాదే వాధికా శుభా॥ తిథితత్త్వే కాలికాపురాణే॥ ప్రతిమాయాః కపాలౌ ద్వౌ స్పృష్ట్వా దక్షిణపాణినా । ప్రాణప్రతిష్ఠాం కుర్వీత తస్యా దేవస్య వా హరేః ॥ అన్యేషామపి దేవానాం ప్రతిమాసు చ పార్థివ । ప్రాణప్రతిష్ఠా కర్తవ్యా తస్యాం దేవత్వసిద్ధయే ॥ వాసుదేవస్య బీజేన తద్విష్ణోరిత్యనేన చ । తత్రైవ హృదయేంగుష్ఠం దత్వా శశ్వచ్చ మంత్రవిత్ ॥ ఏభిర్మంత్రైః ప్రతిష్ఠాం తు హృదయేపి సమాచరేత్। అస్యై ప్రాణాః ప్రతిష్ఠంతు అస్యై ప్రాణాః క్షరంతు చ ॥ అస్యై దేవత్వమర్చాయై మామహేతి చ కశ్చన ॥ హయశీర్షపంచరాత్రే॥ అగ్నేః కస్యాపి యోగాదర్చనస్యాతిశాయనాత్ ॥ ఆభిరూప్యాచ్చ బింబానాం దేవసాన్నిధ్యమృచ్ఛతి॥ ప్రయోగపారిజాతే వ్యాసః॥ ప్రతిమాపటయంత్రాణాం నిత్యం స్నానం న కారయేత్ । కారయేత్పర్వదివసే యదా వా మలధారణమ్ ॥ లింగేపి శేషః స్థితిత్వే భవిష్యే। మృద్భస్మగోశకృత్పిష్టతామ్రకాంస్యమయం తథా । కృత్వా లింగం సకృత్పూజ్య వసేత్కల్పాయుతం దివి। వార్క్షం విత్తప్రదం లింగం స్ఫాటికం సర్వకామదమ్॥ కృత్వా పూజయ విప్రేంద్ర లభస్వ సేవాంఛితం ఫలమ్॥ తత్రైవ కాలకౌముద్యాం స్కాందే॥ అంగుష్ఠాదల్పపరిమాణం న లింగం కుత్రచిన్నరః। కుర్వీత అంగుష్ఠతో హ్రస్వం న కదాచిత్సమాచరేత్॥ అష్టౌ శిత్రీర్గుంజా గుంజాః పంచాల్పమాషకః। తే షోడశాక్షః కర్షో స్త్రీ త్యమరకోశాత్ - ప్రయోగపారిజాతే క్రియాసారే॥ నవాష్టసప్తాంగులికం లింగం శ్రేష్ఠమిహోచ్యతే। షట్పంచకచతుర్మానం మధ్యమం త్రివిధం స్మృతమ్॥ త్రిద్వ్యేకాంగులిమానం యత్త్రివిధం తత్కనీయసమ్। ఏవం నవవిధం ప్రోక్తం చరలింగం యథాక్రమమ్॥ అథ పంచసూత్రీనిర్ణయః ॥ గౌతమీతంత్రే॥ లింగమస్తకవిస్తారో లింగోచ్ఛ్రాయసమో మతః। పరిధిస్త్రగుణేత స్తద్వత్పీఠం వ్యవస్థితం॥ ప్రవాలికా తథా స్యాత్పంచసూత్రవినిర్ణయః ॥ అత్రేదం తత్త్వం - లింగమస్తకవిస్తారం లింగోచ్ఛ్రితా సమం కృత్వా త్రిగుణసూత్రవేష్టనార్హం లింగస్థౌల్యం కృత్వా తత్సమం వృత్తం చతురశ్రం వా పీఠవిస్తారమధశ్చోర్ధ్వం చ కుర్యాత్ - పీఠోచ్చతా తు లింగోచ్చతాతో ద్విగుణా పీఠమధ్యే లింగాద్ద్విగుణస్థూలం పీఠోచ్చతాతృతీయాంశేన కంఠం కృత్వా తస్యోర్ధ్వమధశ్చ సప్తాంశవప్రద్వయం త్రయం

వాం కృత్వా లింగవిస్తారషష్ఠాంశేన పీఠోపరిబాహ్యామేఖలాం కృత్వా తదంత
స్సంలగ్నాంతత్సమఖాతం కృత్వా పీఠాద్బహిర్లింగసమదీర్ఘాం పీఠార్ధదీర్ఘాం
వామూలదైర్ఘ్య సప్తవిస్తారాం తృతీయాంశేనమధ్యేఖాతాం పీఠవత్సమేఖ
లాంప్రనాళికాం కుర్యాదితి . అత్రమూలంసిద్ధాంతశేఖరే శైవాగమేచజ్ఞే
యం - తిథితత్త్వేబ్రాహ్మే॥ సర్వత్రైవప్రశస్తోబ్జశ్శివసూర్యార్చనంవినా॥ త
త్రైవవారాహపాద్మయోః॥ గృహేలింగద్వయంనార్చ్యంసాలగ్రామద్వయం
తథా। ద్వేచక్రేద్వారకాయాస్తునార్చ్యంసూర్యద్వయంతథా। శక్తిత్రయంత
థానార్చ్యంగణేశత్రయమేవచ॥ ద్వౌశంఖౌనార్చయేన్నైవభగ్నాంచప్రతి
మాంతథా। నార్చయేచ్చతథామత్స్యకూర్మాదిదశకంతథా॥ గృహేగ్ని
దగ్ధాభగ్నాశ్చనార్చ్యాః పూజ్యావసుంధరే। ఏతాసాంపూజనాన్నిత్యము
ద్వేగంప్రాప్నుయాద్గృహీ॥ సాలగ్రామాస్సమాః పూజ్యాస్సమేషుద్వితయం
నహి। విషమానైవపూజ్యాస్తువిషమేష్వేకఏవహి॥ సాలగ్రామశిలాభగ్నా
పూజనీయాసచక్రకా। ఖండితాస్స్ఫుటితావాపిసాలగ్రామశిలాశుభా॥ వా
రాహే॥ దద్యాద్భక్తాయయోదేవిసాలగ్రామశిలాంనరః। సువర్ణసహితాం
దివ్యాంపృథ్వీదానఫలంలభేత్॥ తత్రైవ॥ యఃపునః పూజయేద్భక్త్యాసాల
గ్రామశిలాశతమ్। తత్ఫలంనైవశక్తోహంవక్తుంవర్షశతైరపి॥ దేవీపురాణే॥
బ్రాహ్మణః క్షత్రియోవైశ్యశ్శూద్రశ్చపృథివీపతే। స్వధర్మతత్పరోవిష్ణుమా
రాధయతినాన్యథా॥ అవిభక్తానామపృథగ్దేవపూజామాహప్రయోగపారి
జాతే- ఆశ్వలాయనః॥ పృథగస్త్యేకపాకానాంబ్రహ్మయజ్ఞోద్విజాతినామ్।
అగ్నిహోత్రంసురార్చాచసంధ్యానిత్యంభవేత్పృథక్॥ తత్రైవవిష్ణుధర్మే॥
సాలగ్రామశిలాంవాపిచక్రాంకితశిలాంతథా। బ్రాహ్మణఃపూజయేన్నిత్యంక్షత్రి
యాదిర్నపూజయేత్॥ ఇదంస్పర్శసహితపూజావిషయం॥ శూద్రోవానుప
నీతోవాస్త్రియోవాపతితోపివా। కేశవంవాశివంవాపిస్పృష్ట్వానరకమశ్ను
తే॥ బ్రాహ్మణ్యపిహరింవిష్ణుంనస్పృశేచ్ఛ్రేయఇచ్ఛతీ। సనాథావ్రతనా
థావాతస్యానాస్తీహనిష్కృతిః॥ స్త్రీణామనుపనీతానాంశూద్రాణాంచ
జనేశ్వర। స్పర్శనేనాధికారోస్తిశ్రీవిష్ణౌశంకరస్యచేతిస్కాందాత్॥ స్పర్శ
రహితాతుతయోర్భవత్యేవ॥ సాలగ్రామంనస్పృశేత్తుహీనవర్ణోవసుంధరే।
స్త్రీశూద్రకరసంస్పర్శోవజ్రస్పర్శాధికోమతః॥ మోహాద్యస్సంస్పృశేచ్ఛూ
ద్రోయోషిద్వాపికదాచన। స్వపతేనరకేఘోరేయావదాభూతసంప్లవమ్॥
యదిభక్తిర్భవేత్తస్యస్త్రీణాంవాపివసుంధరే। దూరాదేవాస్పృశన్పూజాం

కారయేత్సుసమాహిత ఇతివారాహోక్తేః ॥ సాలగ్రామశిలామాత్రే నిర్బంధోన ప్రతిమాదౌ ॥ సర్వవర్ణైస్తు సంపూజ్యాః ప్రతిమాస్సర్వదేవతాః । లింగాన్యపి తు పూజ్యాని మణిభిః కల్పితాని చేతి తత్రైవోక్తేః ॥ చత్వారో బ్రాహ్మణైః పూజ్యాస్త్రయో రాజన్యజాతిభిః । వైశ్యైర్ద్వావేవ సంపూజ్యౌ తథైకశ్శూద్రజాతిభిరితి స్కాందాత్ - అన్యే తు దీక్షితవిషయత్వేన వ్యవస్థామాహుః- విష్ణుధర్మే ॥ తయోరసంభవే ర్చా వై సా చేహానవధా స్మృతా । రత్నజా హేమజా చైవ రాజతీ తామ్రజా తథా ॥ రైతిక్యర్చా తథా లౌహీ శైలజా ద్రుమజా తథా । అధమాధమా చ విజ్ఞేయా మృన్మయా ప్రతిమా చ యా ॥ ఏషాం ఫలాని తత్రైవ జ్ఞేయాని ॥ నార్చ్యా గృహే శ్మజా మూర్తిశ్చతురంగుళతోధికా । నవితస్త్యధికా ధాతుసంభవా శ్రేయ ఇచ్ఛతా ॥ ఏవం లక్షణసంపన్నా పారంపర్యక్రమాగతా । ఉత్తమా సా తు విజ్ఞేయా గురుదత్తాపి తత్సమా ॥ తత్రైవ పాద్మే సాలగ్రామం ప్రక్రమ్య ॥ తత్రాప్యామలకీతుల్యా పూజ్యా సూక్ష్మైవ యా భవేత్ । యథా యథా శిలా సూక్ష్మా తథా స్యాత్తు మహత్ఫలమ్ ॥ తథా ॥ యవమాత్రం తు గర్తస్స్యాద్యవార్ధం లింగముచ్యతే । శివనాభిరితి ఖ్యాతస్త్రిషు లోకేషు దుర్లభః ॥ తత్రైవ ॥ సాలగ్రామమయీ ముద్రా సంస్థితా యత్ర కుత్రచిత్ । వారాణస్యా యవాధిక్యం సమంతాద్యోజనత్రయమ్ ॥ యో వృతస్తత్సమీపే తు మృతో వాసీ యతేంతికమ్ ॥ స వై మోక్షమవాప్నోతి సత్యం సత్యం న చాన్యథా ॥ తత్రైవ ॥ చక్రాంకమిథునం పూజ్యం నైకం చక్రాంకమర్చయేత్ । చక్రాంకమిథునాత్సార్ధం సాలగ్రామం ప్రపూజయేత్ ॥ తత్రైవ వారాహే ॥ మ్లేచ్ఛదేశేశుచౌ వాపి చక్రాంకో యత్ర తిష్ఠతి । యోజనానాంతథా త్రీణి మమ క్షేత్రం వసుంధరే ॥ తత్రైవ సాలగ్రామం ప్రక్రమ్య ॥ క్రయక్రీతా పరిజ్ఞేయా మధ్యమా యాచితాధమా ॥ ప్రయోగపారిజాతే వారాహే ॥ ఏవం లక్షణసంపన్నా పారంపర్యక్రమాగతా । ఉత్తమా సా తు విజ్ఞేయా గురుదత్తాపి తత్సమా ॥ అథ పార్థివపూజా- నందిపురాణే ॥ ఆయుష్మాన్ బలవాన్ శ్రీమాన్పుత్రవాన్ ధనవాన్ సుఖీ । వరమిష్టం లభేల్లింగం పార్థివం యస్సమర్చయేత్ ॥ తస్మాత్తు పార్థివం లింగం జ్ఞేయం సర్వార్థసాధకమ్ ॥ తత్రైవ ॥ గోభూహిరణ్యవస్త్రాదిబలిపుష్పనివేదనే । జ్ఞేయో నమశ్శివాయేతి మంత్రస్సర్వార్థసాధకః ॥ సర్వమంత్రాధికశ్చాయమోంకారాద్యష్టాక్షరః ॥ భవిష్యే ॥ మూర్తయోష్టౌ శివస్యైతాః పూర్వాదిక్రమయోగతః । ఆగ్నేయ్యాం తాః ప్రపూజ్యాస్తు వేద్యాం లింగే శివం యజేత్ ॥ అత్ర స ప్రాచీ ప్రగ్రతశ్శంభోరితి రుద్ర

యామశేనిషేధాత్ -నాంతరాళంప్రాచీకింతుప్రసిద్ధైవ-తిథితత్త్వేశివపు
రాణే ॥ మృదాహరణసంఘట్టప్రతిష్ఠాహ్వానమేవచ । స్నపనంపూజనంచై
వవిసర్జనమతఃపరమ్ ॥ హరోమహేశ్వరశ్చైవశూలపాణిఃపినాకధృక్ । శి
వఃపశుపతిశ్చైవమహాదేవఇతిక్రమః॥స్కాందే ॥ శుష్కాణ్యపిచపత్రాణిశ్రీవృ
క్షస్యనివేదయేత్॥ తత్రైవభవిష్యే ॥ దుత్తూరకైశ్చయోలింగంసకృత్పూజ
యతేనరః । సగోలక్షఫలంప్రాప్యశివలోకేమహీయతే ॥ యోగినీతంత్రే॥శి
వాగారేమల్లకంచసూర్యాగారేచశంఖకమ్ । దుర్గాగారేవంశవాద్యంమ
ధూరీంనచవాదయేత్ ॥ శ్రాద్ధహేమాద్రౌస్కాందే ॥ స్పృష్ట్వారుద్రస్యని
ర్మాల్యంవాససాఆప్లుతశ్శుచిః॥ ప్రయోగపారిజాతేక్రియాసారే ॥ మధ్యమా
నామికామధ్యేపుష్పంసంగృహ్యపూజయేత్ । అంగుష్ఠతర్జన్యగ్రాభ్యాంనిర్మా
ల్యమపనోదయేత్ ॥ అపనీతంచనిర్మాల్యంచండేశాయనివేదయేత్ ।అశూన్య
మస్తకంలింగంసదాకుర్వీతపూజకః ॥ శూలపాణౌలైంగే ॥ వరంప్రాణపరి
త్యాగశ్శిరసోవాపికర్తనమ్ । నచైవాపూజ్యభుంజీతశివలింగేమహేశ్వరమ్॥
సూతకేమృతకేచైవనత్యాజ్యంశివపూజనమ్ ॥ తిథితత్త్వేలైంగే ॥ వినాభస్మ
త్రిపుండ్రేణవినారుద్రాక్షమాలయా । పూజితోపిమహాదేవోనస్యాత్తస్యఫల
ప్రదః॥ తస్మాన్మృదాపికర్తవ్యంలలాటేవైత్రిపుండ్రకమ్ ॥ రుద్రాక్షధారణే
విశేషః-శివరహస్యే ॥ ఏకవక్త్రశ్శివస్సాక్షాద్బ్రహ్మహత్యాంవ్యపోహతి।
అవంధ్యత్వంప్రతిస్రోతోవహ్నిస్తంభంకరోతిచ ॥ ద్వివక్త్రోహరగౌరీస్స్యా
ద్గోవధాద్యఘనాశకృత్.। త్రివక్త్రోద్యగ్నిజన్మాథపాపరాశింప్రణాశయే
త్।చతుర్వక్త్రస్స్వయంబ్రహ్మనరహత్యాంవ్యపోహతి।పంచవక్త్రస్తుకాలా
గ్నిరగమ్యాభక్ష్యపాపనుత్॥షడ్వక్త్రస్తుగుహోజ్ఞేయోభ్రూణహత్యాదినా
శయేత్।సప్తవక్త్రస్త్వనంతస్స్యాత్స్వర్ణస్తేయాదిపాపహృత్॥ వినాయకో
ష్టవక్త్రస్స్యాత్సర్వానృతవినాశకృత్।భైరవోనవవక్త్రస్తుశివసాయుజ్యకార
కః॥దశవక్త్రఃస్మృతోవిష్ణుర్భూతప్రేతమయాపహః।ఏకాదశముఖోరుద్రో
నానాయజ్ఞఫలప్రదః ॥ ద్వాదశాస్యస్తథాదిత్యస్సర్వరోగనిబర్హణః । త్ర
యోదశముఖః కామస్సర్వకామ ఫలప్రదః ॥ చతుర్దశాస్యశ్శ్రీకంఠోవం
శోద్ధారకరఃపరఇతి ॥తథా ॥ వినామంత్రేణయోధత్తేరుద్రాక్షంభువిమాన
వః।సయాతినరకాన్ఘోరాన్యావదింద్రాశ్చతుర్దశ ॥ పంచామృతంపంచ
గవ్యంస్నానకాలేప్రయోజయేత్। రుద్రాక్షస్యప్రతిష్ఠాయాంమంత్రంపంచా
క్షరంతథా ॥ త్రియంబకాదిమంత్రంచతథాతత్రప్రయోజయేత్ ॥యద్వా-

ఓం అఘోర ఓంహ్రైం అఘోరతర ఓంహ్రాం హ్రీం నమస్తే రుద్రరూప హ్రైం స్వాహా-అనేనాభిమంత్ర్య ధారయేత్ ॥ తథా ॥ అష్టోత్తరశతంకార్యాచతుః పంచాశదేవవా । సప్తవింశతిమానావాతతో హీనాధమాఃస్మృతా॥ప్రజాపతిః ॥ మోక్షార్థీపంచవింశత్యాధనార్థీత్రింశతాజపేత్। పుష్ట్యర్థీపంచవింశత్యాపంచదశ్యాభిచారకే ॥ సప్తవింశతిరుద్రాక్షమాలయాదేహసంస్థయా । యత్కరోతినరఃపుణ్యంసర్వంకోటిగుణంభవేత్॥యోదద్యాద్ద్విజేభ్యశ్చరుద్రాక్షంభువిసన్ముఖమ్ ।తస్యప్రీతోభవేద్రుద్రస్స్వపదంచప్రయచ్ఛతీతి॥పదార్థాదర్శేబోపదేవః ॥ రుద్రాక్షాన్కంఠదేశేదశనపరిమితాన్మస్తకేవింశతిద్వేషట్కర్ణప్రదేశేకరయుగళకృతేద్వాదశద్వాదశైవ। బాహ్వోరిందోఃకలాభిర్నయనయుగకృతేఏకమేకంశిఖాయాంవక్షస్యష్టాధికంయఃకలయతిశతకంసస్స్వయంనీలకంఠః ॥ హేమాద్రౌశివధర్మే॥ స్నానంపలశతంజ్ఞేయమభ్యంగఃపంచవింశతిః। పలానాంద్వేసహస్రేతుమహాస్నానంప్రకీర్తితమ్॥ పంచవింశత్పలంలింగేఅభ్యంగంకారయేదథ । శివస్యసర్పిషాస్నానంప్రోక్తంపలశతేనచ ॥ తావతామధునాచైవదధ్నాచైవతతఃపునః। తావత్తైవచక్షీరేణగవ్యేనైవభవేత్తతః ॥ భూయస్సార్ధసహస్రేణపలానామైక్షవేణచ । రసేనకారయేత్స్నానంభక్త్యాచోష్ణాంబునాతతః ॥ విష్ణ్వాదౌతుస్కాందే ॥ క్షీరాద్దశగుణందధ్నాఘృతేనైవదశోత్తరమ్ । ఘృతాద్దశగుణంక్షౌద్రంక్షౌద్రాచ్చైక్షవజం॥ తథా ॥ బ్రాహ్మే॥దేవానాంప్రతిమాయత్రఘృతాభ్యంగక్షమాభవేత్ । పలానితత్రదేయానిశ్రద్ధయాపంచవింశతిః॥ఇదంక్రోడీకృతాభిప్రాయేణ- తత్రైవసంగ్రహే ॥ విష్వక్సేనాయదాతవ్యంనైవేద్యస్యశతాంశకమ్ । పాదోదకంప్రసాదంచలింగేచండేశ్వరాయతు॥ పంచాయతనసన్నివేశమాహబోపదేవః - పదార్థాదర్శశ్చ ॥ శంభౌమధ్యగతేహరీనహరభూదేవ్యోహరౌశంకరే భాస్యేనాగసుతారవౌహరగణేశాజాంబికాఃస్థాపితాః । దేవ్యాంవిష్ణుహరేభవక్త్రరవయోలంబోదరేజేశ్వరేనాంబాశ్శంకరభాగతోఽతిసుఖదావ్యస్తాస్తుహానిప్రదాః ॥ శంకరభాగతఃఈశానకోణాదారభ్యప్రదక్షిణమిత్యర్థః - అత్రదిక్స్వరూపముక్తం ప్రయోగపారిజాతేమంత్రశాస్త్రే ॥ దేవస్యముఖ మారభ్యదిశంప్రాచీం ప్రకల్పయేత్ ।తదాదిపరివారాణామంగాద్యావరణస్థితిః ॥తత్రక్రమఃపాద్మే॥ రవిర్వినాయకశ్చండీఈశోవిష్ణుస్తుపంచమః । అనుక్రమేణపూజ్యంతేవ్యుత్క్రమేతుమహద్భయమ్ ॥ తథా ॥ పూజ్యపూజకయోర్మధ్యేప్రాచీప్రోక్తావిచక్షణైః ॥

అథ కేశవాదిమూర్తయః- బోపదేవః- కేవిగోవాదాపుహ్యాపేంప్రజాచ్చక్ర
మమాత్రినా,బాధోన్నృహసానిశ్రీపాశాచ్చగేవిగపేచపే - అత్రకోవిగవిత్యా
ద్యైః కేశవవిష్ణ్వాదిచతుర్వింశతిమూర్తయోఽభిధీయంతే - శాత్ శంఖాత్ -
చగేచక్రగదేజ్ఞేయేత్యర్థః-శిష్టేభుజేపద్మంత్వర్థతస్సిద్ధం - అత్రదక్షిణాధఃకర
క్రమేణజ్ఞేయం - దక్షిణోర్ధ్వాధఃకరక్రమాదితి హేమాద్రివచనాత్- తేన హే
మాద్రిణాసంవాదః - విశబ్దేనవిపరీతంగచేఇత్యర్థః - అత్రాపిశబ్దాదనువృ
త్తిఃశంఖాద్గదాచక్రేఇత్యర్థః- గపేఇత్యత్రాపిశాదిత్యనువర్తతే - శంఖాద్గ
దాపద్మేఇత్యర్థః- విపరీతేపద్మగదేఇత్యత్రాపిశంఖాత్ జ్ఞేయే - చపేచక్రప
ద్మేశంఖాచ్చక్రపద్మేఇత్యర్థః- విఇత్యత్రాపిపద్మచక్రేఇత్యర్థః - తేనచగదేఇ
త్యష్టౌమూర్తయః గపేఇత్యష్టౌమూర్తయః చపేఇత్యత్రచ అత్రమూలం
హేమాద్రౌజ్ఞేయం- అథబౌధాయనసూత్రం ॥ త్రైవిక్రమీంచానుస్మృత్య
లింగార్చాప్రతిష్ఠాచ్యతేయజమానః పూర్వోక్తకాలేపూర్వేద్యుఃదశద్వాద
శషోడశాన్యతరహస్తంమండపం కృత్వాగ్నేయేహస్తమాత్రంచతురశ్రంకుం
డంస్థండిలంవాపూర్వతోహస్తమాత్రాంవేదీంనైరృతేవాస్తుమండలమధ్యేవే
దీంతదుపరిసర్వతోభద్రంకృత్వాప్రాణానాయమ్యాస్యాంమూర్తౌదేవస్య
సాన్నిధ్యసిద్ధ్యర్థందీర్ఘాయుర్లక్ష్మీసర్వకామసమృద్ధ్యక్షయ్యసుఖకామో ము
కమూర్తిప్రతిష్ఠాంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్యగణేశ పూజాపుణ్యాహవాచనమా
తృకాపూజననాందీశ్రాద్ధానికృత్వాచార్యంచతురోఋత్విజశ్చవృత్వావస్త్రా
ద్యైఃపూజయేత్ -,అథాచార్యః-యదత్రసంస్థితమితిసర్షపాన్ వికీర్యాపో
హిష్ఠేతికుశోదకేన భూమింప్రోక్ష్య దేవాఆయాంతుయాతుధానా అప
యాంతు విష్ణోదేవయజనంరక్షస్వేతి భూమౌప్రాదేశంకృత్వా స్మృత్యర్థత
తులాపద్ధతిమార్గేణమండపప్రతిష్ఠాం కృత్వా కృత్వావా పూర్వరాత్రౌహి
రణ్యోపధానందేవంపంచగవ్య హిరణ్యయవదూర్వాశ్వత్థపలాశపత్రైరా
పోహిష్ఠేతితిసృభిర్హిరణ్యవర్ణా ఇతిచతసృభిః పవమానస్సువర్చనఇత్యనువా
కేనాభిషిచ్యవ్యాహృతిభిరిదంవిష్ణురితి ఫలయవదూర్వాస్సమర్ప్యరక్షోహణ
మితిహస్తేకంకణంబధ్వా వాససాచ్ఛాద్య అవతేహేడ ఉదుత్తమమితిజలేధి
వాసయేత్ - ఇదంబౌధాయనోక్తం- తతశ్చలలింగార్చాయాంవా-అత్రా
గ్నింప్రతిష్ఠాప్య గోక్షీరనీవారచరుం కృత్వావిష్ణుశ్చేత్కృసరమమిశ్రపయి
త్వాజ్యభాగాంతేపలాశోదుంబరాశ్వత్థశమ్యపామార్గసమిద్భిః ఆజ్యేనచరు
ణాతిలైర్వాప్రత్యేకమష్టావింశతి మష్టౌవాహుత్వీర్లోకపాలమూర్తి మూ

త్రిపతిభ్యోహుత్వాస్థాప్య దేవమంత్రేణపూర్వోక్తసమిత్తిలనైవారచర్వా
జ్యైరష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతింవాహుత్వాఅగ్నిర్యజుర్భిరిత్యనువాకేన
దశాహుతీర్జుహుయాత్ - ప్రతిద్రవ్యహోమాంతే దేవంపాదనాభిశిరస్సుస్పృ
శేత్ -ఆజ్యహోమేచోత్తరతస్సజలకుంభేసంపాతాన్నయేత్ - తేషాంమం
త్రాః - ఇంద్రాయేంద్రోఇతీంద్రస్యస్యోనేతిపృథివీమూర్తేః అఘోరేభ్యఇతి
తత్పతేః సర్వస్యఅగ్నఆయాహీత్యగ్నేః అగ్నిందూతమిత్యగ్నిమూర్తేఃనమః
శర్వాయచపశుపతయేచేతిపశుపతేః యమాయసోమంయమస్యఅసిహావీరి
తియజమానమూర్తేఃస్తుహిశ్రుతంతత్పతేః ఉగ్రస్యఅసున్వంతంనిరృతేఃఆకృ
ష్ణేనసూర్యమూర్తేఃయోరుద్రోఅగ్నాఇతితత్పతేరుద్రస్యఇమంమేవరుణస్య
శన్నోదేవీజలమూర్తేఃనమోభవాయేతిభవస్యఆనోనియుద్భిరితివాయోఃవా
తఆవాతువాయుమూర్తేః తమీశానంతత్పతేరీశానస్య ఆప్యాయస్వేతికుబేర
స్యవయంసోమేతిసోమమూర్తేః తత్పురుషాయ మహాదేవస్యఅభిత్వాఈశా
నస్య ఆదిత్ప్రత్నస్యేత్యాకాశస్య నమఉగ్రాయచేతి తత్పతేర్భీమస్య తతోదే
వస్యపాదౌస్పృశేత్ - ఏవంద్వితీయేహుత్వానాభిం తృతీయేమధ్యంచతుర్థే
ఉరఃపంచమేశిరఃస్పృష్ట్వాప్రతిపర్యాయంసంపాతజలేనదేవమభిషించేత్ -
తతస్స్విష్టకృదాదిహోమశేషంసమాప్యార్చాంశోధయేత్ - స్థిరలింగార్చా
దౌతునేదానీమగ్నిస్థాపనహోమాదికార్యం - తతోదేవంనత్వా ॥ స్వాగతం
దేవదేవేశవిశ్వరూపనమోస్తుతే । శుద్ధేపిత్వదధిష్ఠానేశుద్ధింకుర్మస్సహస్వ
తామితిసంప్రార్థ్యఉత్తిష్ఠబ్రహ్మణస్పతఇతిసముత్థాప్యగర్తాస్యపూర్వమకృతే
గ్న్యుత్తారణేఅధునావాకార్యం - అగ్నిఃసప్తిమితిసూక్తమగ్నిపదహీనంప
ఠిత్వాతత్సహితంపునఃపఠేత్ - ఏవమష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతింవాస
కృజ్జలంపాతయేత్ - తతోర్చాంద్వాదశవారంమృదాజలేనచప్రక్షాళ్యమం
త్రవత్పంచగవ్యం కృత్వాపయః పృథివ్యామాపోరాజానమితిచ. సంస్నాప్య
ఆప్యాయస్వదధిక్రావ్ణస్తేజోసిమధువాతా అయంగౌరితి పంచామృతైః సం
స్నాప్యలింగంచేన్నమస్తేరుద్రమన్యవఇత్యష్టాభిః సంస్నాప్యఘృతేనాభ్యజ్యో
ద్వర్తనేనోద్వర్త్యోష్ణోదకేన ప్రక్షాళ్యగంధందత్వాసంపాతోదకేనాభిషిచ్య
సపల్లవైః చతుర్భిఃకుంభైరాపోహిష్ఠేతిత్రిభిరాకలశేష్వితిచ ప్రత్యేకంసము
ద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చతుర్భిరాకలశేష్వితిచ మిలితైః సంస్నాప్యోదుంబరాదిపీ
ఠేర్చాముపవేశ్యపరితోష్టదిక్షుసజలకుంభాన్ సంస్థాప్యతేషుగంధపుష్ప
దూర్వాః క్షిప్త్వాద్యేసప్తమృదః ద్వితీయేపుష్కరపర్ణశమీవికంకతాశ్మంతక

త్వచః పల్లవాంశ్చ తృతీయాదిషు సప్తధాన్యం పంచరత్నఫలపుష్పాణి కుశదూర్వాగోరోచనసంపాతోదకగంధఫలసర్వౌషధీః క్షిప్త్వా క్రమేణాపోహిష్ఠేతి తిసృభిర్హిరణ్యవర్ణా ఇతిచతుర్భిః పవమానానువాకేనచాభిషిచ్యైకకుంభే శమీపలాశవటఖదిరబిల్వాశ్వత్థవికంకతపనసామ్ర శిరీషోదుంబరాణాం పల్లవాన్ కషాయాంశ్చ క్షిప్త్వా అశ్వత్థవ ఇత్యభిషిచ్య పంచరత్నోదకేన హిరణ్యవర్ణా ఇతిసంస్నాప్యవాససీదత్వా ఉపవీతాదిదీపాంతం కృత్వా హిరణ్యగర్భః య ఆత్మదా యః ప్రాణతః యస్యేమే యేనద్యౌః యంక్రందసీ ఆపోహయన్ యశ్చిదాపో ఇత్యష్టాభిష్టదీపాన్ దత్వా సువర్ణశలాకయా తైజసపాత్రస్థం మధుఘృతంచగృహీత్వా చిత్రం దేవానాం తేజోసీతిమంత్రాభ్యాం॥ ఓం నమో భగవతే తుభ్యం శివాయ హరయే నమః। హిరణ్యరేతసే విష్ణో విశ్వరూపాయ తే నమ ఇతిచ దక్షిణసవ్యదేవనేత్రే మంత్రావృత్త్యా లిఖేత్ - అంజంతి త్వేత్యంజనేన మధునా వాంక్త్వా దేవస్య త్వేతి మధ్వాజ్య శర్కరాభిరంక్త్వా తేనైవాంజనేన పునరంజయేత్ - అత్రాగ్నిర్జ్యోతి శేషః స్థిరలింగే తు స్వర్ణసూచ్యాగంధేన ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ హిరణ్యరేతసే పరాయ పరమాత్మనే విశ్వరూపాయోమా ప్రియాయ నమ ఇత్యంక్త్వాంజనాదినాంజయేత్ - తతః ఆదర్శభక్ష్యాదిదర్శయేత్ - తతః కర్తా ఆచార్యాయ గాం ఋత్విగ్భ్యశ్చ దక్షిణాం దద్యాత్ అథాచార్యః ప్రత్యృచమాదౌ ప్రణవం పఠన్ పురుషసూక్తేన స్తుత్వా వంశపాత్రే పంచవర్ణాదనేన దేవస్య నీరాజనం కారయిత్వా రుద్రాయ చతుష్పథాదౌ దద్యాత్ - మంత్రస్తు - ఓం నమో రుద్రాయ సర్వభూతాధిపతయే దీప్తశూలధరాయోమాదయితాయ విశ్వాధిపతయే రుద్రాయ వై నమో నమః శివమగర్హితం కర్మాస్తు స్వాహేతి అశ్వత్థపత్రే భూతేభ్యో నమ ఇతి కేచిదేతద్రాత్రౌ స్థిరప్రతిష్ఠాయామిచ్ఛంతి-అథాచార్యః-సర్వతోభద్రే దేవానావాహయేత్ మధ్యే బ్రహ్మాణం పూర్వాదిదిక్షు ఇంద్రాదిలోకపాలాన్ ఈశానేంద్రాద్యంతరాళేషు వసూన్ రుద్రాన్ ఆదిత్యాన్ అశ్వినౌ విశ్వాన్దేవాన్ పితౄన్ నాగాన్ స్కందవృషౌ బ్రహ్మేశానాద్యంతరాళేషు దక్షవిష్ణుదుర్గాస్వధాకారమృత్యురోగాన్ సముద్రాన్ సరితః మరుతః గణాధిపం చేతి మధ్యే పృథివీం మేరుం సంస్థాప్య దేవం చావాహ్య ప్రాగాది వజ్రం శక్తిం దండం ఖడ్గం పాశం అంకుశం గదాం శూలం తద్బాహ్యే గౌతమం భరద్వాజం విశ్వామిత్రం కశ్యపం జమదగ్నిం వసిష్ఠం అత్రిం అరుంధతీం చ తద్బాహ్యే నవగ్రహాన్ తద్బాహ్యే ఐంద్రీం కౌమారీం బ్రాహ్మీం వారాహీం చాముండాం వైష్ణవీం మాహేశ్వరీం వైనాయకీమితిపీఠాః

నామభిరావాహ్యసంపూజ్య అర్చాయాందేవంతన్మంత్రేణావాహ్యమండల మధ్యే ర్చాసుప్రతిష్ఠోభవేతినివేశ్య సంపూజ్యవహ్నౌమండల దేవతానాం నామభిస్తిలాజ్యేన దశదశాహుతీర్హుత్వా శయ్యాయాం దేవమారోప్యపురుషసూక్తోత్తరనారాయణాభ్యాంస్తుత్వాదేవేన్యాసంకుర్యాత్ - తద్యథా- పురుషాత్మనేనమః ప్రాణాత్మనేనమః ప్రకృతితత్త్వాయనమః బుద్ధితత్త్వాయనమః అహంకారతత్త్వాయనమః మనస్తత్త్వాయనమః ఇతిసర్వాంగే ప్రకృతితత్త్వాయనమః బుద్ధితత్త్వాయనమః హృదితత్త్వాయనమః శబ్దతత్త్వాయనమః శిరసి స్పర్శతత్త్వాయనమః త్వచిరూపతత్త్వాయనమః హృదిఏవంరసగంధశ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణవాక్పాణిపాదపాయూపస్థపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశసత్త్వరజస్తమోదేహాతత్త్వానివిన్యసేత్ తతఃపురుషసూక్తస్యాద్యమృగ్ద్వయకరయోఃతదుత్తరంజాన్వోఃతదుత్తరంకట్యోః తంయజ్ఞమితిత్రిసఃనాభిహృత్కంఠేషుతస్మాదశ్వాతిద్వయంబాహ్వోఃబ్రాహ్మణస్యేతిద్వయంనాసయోఃనాభ్యేతిద్వయమక్ష్ణోరంత్యాంశిరసికేచిత్తత్త్వన్యాసమన్యథామాహుఃపురుషప్రకృతిమహదహంకారతత్త్వాని శబ్దస్పర్శరూపరసగంధ తన్మాత్రాణిఆకాశవాయుతేజోప్పృథివీశ్రోత్రత్వక్చక్షూరసనాఘ్రాణవాక్పాణి పాదపాయూపస్థమనస్తత్త్వానీతికేచిదేతానిస్థిరలింగావావేవేచ్ఛంతి - తతస్సుఖశాయీభవేతి శయ్యాయాందేవం స్వాపయిత్వామండలశయ్యయోరంతరాళేనగంతవ్యమితిప్రైషం దత్వామండలదేవతాభ్యోనామభిః పాయసేనచరుణావాబలీం దద్యాత్ నీవారచరుశేషేణదిగ్బలింనేదంస్థిర ప్రతిష్ఠాయాం స్థిరలింగార్చాదౌత్వయంవిశేషః అగ్నిస్థాపనహోమవర్జ్యసర్వంపూర్వవత్కృత్వాఇదానీమగ్నిస్థాపనంకృత్వాపూర్వోక్తహోమంకుర్యాత్ - నాత్రనైవారశ్చరుః విష్ణుశ్చేత్పూర్వోక్తహోమంకృత్వాపురుషసూక్తేనప్రత్యృచమాజ్యంహుత్వా ఇదంవిష్ణురితిపాదౌస్పృష్ట్వాపునస్తావవహుత్వా విష్ణోర్నుకమితినాభింస్పృష్ట్వాపునస్తా ఏవహుత్వాఅతోదేవేతిశిరః స్పృష్ట్వాపునస్తాఏవహుత్వాపురుషసూక్తేనసర్వాంగంస్పృశేత్ - స్థిరలింగంచేదగ్నిస్థాపనాదిపూర్వోక్తసమిదాజ్యతిలాహుతీర్హుత్వా యాతఇషురిత్యనువాకాంతం ద్రాపేసహస్రాణీత్యనువాకాభ్యాంచ ప్రత్యృచమాజ్యంహుత్వా సర్వోవైరుద్రఇతిమూలం స్పృశేత్ పునస్తా ఏవహుత్వా కద్రుద్రాయేతిమధ్యంపునస్తా ఏవహుత్వానమోహిరణ్యబాహవ ఇత్యగ్రంపునస్తాఏవహుత్వా సర్వరుద్రేణసర్వాంగం స్పృశేత్ తతోధామంత ఇతిపూర్ణాహుతింజుహుయాన్నవా ఏవమధివాస

నం కృత్వోపరేద్యుః సద్యోవాపీఠికాంస్నాపయిత్వామహీమూష్విత్యావా
హ్య అదితిర్ద్యౌరితిస్తుత్వాహ్రీంనమఇతి సంపూజ్య తేనైవపూర్ణాహుతింహు
త్వోఉత్తిష్ఠబ్రహ్మణస్పత ఇతిదేవముత్థాప్యపుష్పాంజలిందత్వాపురుషసూ
క్తేనస్తుత్వా ఉదుత్యమిత్యుత్థాప్యకనిక్రదదితిసూక్తేనవిష్ణుం సద్యోజాతమితి
పంచానువాకైర్లింగంగృహంప్రవే శ్యపీఠికాయాం ఇంద్రాదినామభిరష్టర
త్నానిక్షిప్త్వాసప్తధాన్యరూప్యవృషమనశ్శిలాః క్షిప్త్వాపాయసేనసంలిప్య
ప్రణవేనాంగన్యాసం కృత్వాసువర్ణశలాకామంతరితాం కృత్వాఓంసులగ్నే
ప్రతితిష్ఠపరమేశ్వరేత్యుక్త్వా అతోదేవేతివిష్ణుం రుద్రేణచలింగంస్థాపయేత్
తతఃప్రాణప్రతిష్ఠా- చలార్చాదావప్యధివాసనాంతేపరేద్యురుత్తిష్ఠబ్రహ్మణ
స్పతఇతిదేవముత్థాప్యపురుషసూక్తోత్తరనారాయణాభ్యాంస్తుత్వాఘృతేవ్రీ
హిచరుంకృత్వాతద్దైవతామంత్రేణదశాహుతీర్హుత్వానామభిర్జుహుయాత్
అగ్నయేస్వాహాసోమాయస్వాహాధన్వంతరయేస్వాహాకుహ్వైస్వాహా అను
మత్యైస్వాహాప్రజాపతయేస్వాహాపరమేష్ఠినేస్వాహాబ్రహ్మణేస్వాహాఅగ్న
యేస్వాహాసోమాయస్వాహా అగ్నయేన్నాదాయస్వాహా అగ్నయేన్నపత
యేస్వాహా ప్రజాపతయేస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్స్వాహాసర్వేభ్యోదేవే
భ్యస్స్వాహా భూర్భువస్స్వః అగ్నయేస్విష్టకృతే ఇతితతఃసప్తతేపునస్తైవ
త్యాభ్యాంపూర్ణాహుతిఃతతఃఆచార్యోయాఓషధీరితిసర్వౌషధీస్సమర్ప్యసం
పాతోదకందేవమంత్రేణశతవారమభిమంత్ర్య తేనైవాభిషించేత్ - తతఃఉ
త్తిష్ఠేతిదేవముత్థాప్యవిశ్వతశ్చక్షురిత్యుపస్థాయదేవంధ్యాత్వాజపేత్ - బ్ర
హ్మణేనమఃఏవంవిష్ణవేరుద్రాయనమః ఇంద్రాదీనష్టౌవసుభ్యోరుద్రేభ్యఆది
త్యేభ్యోశ్విభ్యాంమరుద్భ్యఃకుబేరాయగంగాదిమహానదీభ్యోగ్నిషోమాభ్యా
మింద్రాగ్నిభ్యాంద్యావాపృథివీభ్యాంధన్వంతరయేసర్వేశాయ విశ్వేభ్యోదే
వేభ్యోబ్రహ్మణేనమ ఇతితతఃసంపాతోదకేనయజమానమభిషిచ్యదేవంధ్యా
త్వాప్రతితిష్ఠపరమేశ్వరేతిపుష్పాంజలింనివేద్యసచ్చిదానందంబ్రహ్మైవభక్తా
నుగ్రహాయ గృహీతవిగ్రహంకరచరణాద్యవయవినం శంఖచక్రాద్యాయు
ధవంతం నిజవాహనాద్యుపేతం నిజహృత్కమలే వస్థితంసర్వలోకసాక్షిణమ
ణీయాంసం పరమేష్ఠ్యసిపరమాం శ్రియంగమయేతిమంత్రేణపుష్పాంజలా
వాగతంవిభావ్యార్చాయాంవిన్యస్యప్రాణప్రతిష్ఠాంకుర్యాత్ యథాప్రాణ
ప్రతిష్ఠామంత్రస్యబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాఋషయః ఋగ్యజుస్సామానిచ్ఛందాం
సిక్రియామయవపుఃప్రాణాఖ్యాదేవతా - ఆంబీజం- క్రోంశక్తిః-ప్రాణప్ర

త్రిష్టాయాంవినియోగః - తతోఋష్యాదీన్‌క్రమేణశిరోముఖహృదయగుహ్య
పాదేషువిన్యస్య- ఓంకంఖంగంఘంఙంఅంపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాత్మనే
ఆంహృదయాయనమఃఓంచంఛంజంఝంఞంఇం శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మ
నేఈంశిరసేస్వాహా ఓంటంఠండంఢంణంఉం శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణా
త్మనే ఊంశిఖాయైవషట్ ఓంతంథందంధంనంఏం వాక్పాణిపాదపాయూప
స్థాత్మనేఐం కవచాయహుం ఓంపంఫంబంభంమంఓం వచనాదానవిహార
ణోత్సర్గానందాత్మనేఔం నేత్రత్రయాయవౌషట్ ఓంయంరంలంవంశంషం
సంహంళంక్షంఅంమనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాత్మనేఅః అస్త్రాయఫట్ ఏవం
ఆత్మనిదేవేచకృత్వా దేవంస్పృష్ట్వాజపేత్ - ఓంఓంహ్రీంక్రోంయంరంలం
వంశంషంసంహంసః దేవస్యప్రాణాఇహప్రాణాః ఓంఆంహ్రీంక్రోంయం
రంలంవంశంషంసంహంసఃదేవస్య జీవఇహస్థితః ఓంఆంహ్రీంక్రోంయంరం
లంవంశంషంసంహంసఃదేవస్య సర్వేంద్రియాణి ఓంఆంహ్రీంక్రోంయంరం
లం వం శంషంసంహంసః దేవస్యవాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర ఘ్రాణప్రాణాఇ
హాగత్యస్వస్తయేసుఖేన సుచిరంతిష్ఠంతుస్వాహేతి తతోర్చాహృద్యంగుష్ఠం
దత్వాజపేత్ ॥ అస్యైప్రాణాఃప్రతిష్ఠంతుఅస్యైప్రాణాఃక్షరంతుచ।అస్యై
దేవత్వమర్చాయైమామహేతిచకశ్చనేతితతః ప్రణవేనసరిరుద్ధ్యసజీవంధ్యా
త్వాధ్రువాద్యౌరితిత్ర్యృచం జప్త్వాకర్ణేగాయత్రీందేవమంత్రంచజప్త్వాపురుష
సూక్తేనోపస్థాయపాదనాభిశిరః స్పృష్ట్వాఇహైవైధీతిత్రిర్జపేత్ తతఃకర్తా॥
స్వాగతం దేవదేవేశమద్భాగ్యాత్త్వమిహాగతః । ప్రాకృతంత్వమదృష్ట్వా
మాంబాలవత్పరిపాలయ ॥ ధర్మార్థకామసిధ్యర్థంస్థిరోభవశుభాయనః। సా
న్నిధ్యంతుసదాదేవస్వార్చాయాంపరికల్పయ ॥ యావచ్చంద్రావనీసూర్యా
స్తిష్ఠంత్యప్రతిఘాతినః । తావత్త్వయాత్రదేవేశస్థేయంభక్తానుకంపయా॥
భగవన్దేవదేవేశత్వంపితాసర్వదేహినామ్। యేనరూపేణభగవంస్త్వయా
వ్యాప్తంచరాచరమ్ । తేనరూపేణదేవేశస్వార్చాయాంసన్నిధౌభవేతి న
మేత్ - ఏతదంతంసర్వదేవానాం సమానందేవమంత్రశ్చమూలమంత్రోవై
దికోవాగ్రాహ్యః - అథాచార్యః కర్తావాలింగమర్చాంవాఓంభూఃపురుష
మావాహయామి-ఓంభువఃపురుషమావాహయామి - ఓంసువఃపురుషమా
వాహయామి - ఓంభూర్భువఃసువః పురుషమావాహయామీత్యావాహ్య
ప్రణవేనాసనందత్వా తేనైవదూర్వాశ్యామాక విష్ణుక్రాంతాపద్మమిశ్రం
పాద్యంఇమాఆపశ్శివతమాఃపూతాః పూతతమామేధ్యామేధ్యతమాఅమృ

తాఅమృతరసాఃపాద్యాస్తాజుషతాంప్రతిగృహ్యతాం ప్రతిగృహ్ణంతుభగవా
న్మహావిష్ణుర్విష్ణవేనమఇతిపాద్యం- భగవాన్మహాదేవోరుద్రాయనమఇతిలిం
గేఇమాఆపఆచమనీయాస్తాజుషతామిత్యాచమనీయం అర్ఘ్యాఇత్యర్ఘ్యం-త
తోవేదమంత్రైః సంస్నాప్యఇదంవిష్ణురితివిష్ణౌ నమోఅస్తునీలగ్రీవాయేతిలిం
గేప్రతిసరంవిస్రస్య ॥ ఇమేగంధాశ్శుభాదివ్యాస్సర్వగంధైరలంకృతాః।పూ
తాబ్రహ్మపవిత్రేణపూతాస్సర్వస్యరశ్మిభిః ॥ పూతాఇత్యాదిపూర్వవత్- ఇ
తిగంధం॥ఇమేమాల్యాశ్శుభాదివ్యాస్సర్వమాల్యైరలంకృతాః॥పూతాఇత్యా
దిమాల్యంఇమెపుష్పాశ్శుభా ఇత్యాదిపుష్పం ॥ వనస్పతిరసోద్భూతోగంధా
ఢ్యోధూపఉత్తమః। ఆఘ్రేయస్సర్వదేవానాంధూపోఽయంప్రతిగృహ్యతా
మ్ ॥ ప్రతిగృహ్ణంత్విత్యాదిధూపం॥జ్యోతిశ్శుక్రంచతేజశ్చదేవానాంసతతంప్రి
యః। ప్రభాకరస్సర్వభూతానాందీపోఽయంప్రతిగృహ్యతామితిదీపందత్వా
విష్ణౌసంకర్షణవాసుదేవప్రద్యుమ్నానిరుద్ధపురుషోత్తమాధోక్షజనృసింహా
చ్యుతజనార్దనోపేంద్రహరి శ్రీకృష్ణేతిద్వాదశనామభిః కేశవాదిద్వాదశనామ
భిర్వాపుష్పాణిసమర్ప్యతైరేవతర్పణం కృత్వాపాయసగుడౌదనచిత్రౌదనా
నిపవిత్రంతేవితతమితినివేద్యకృసరంపూర్వోక్తనామభిర్హుత్వాతేనైవశాజ్ఞే
ణేశ్రిమైసరస్వత్యైవిష్ణవే ఇతిహుత్వావిష్ణోర్నుకంవీర్యాణి॥తదస్యప్రియమ
భిపాథో॥ప్రతద్విష్ణుస్తవతేవీర్యేణ॥పరోమాత్రయాతన్వావృధాన॥విచక్ర
మేపృథివీమేషఏతాం॥త్రిర్దేవఃపృథివీమేషఏతాం ఇతిద్వాదశనామభిశ్చాము
ష్మైస్వాహేతిజుహుయాత్-లింగేతుశివాంతంకృత్వాభవాయ॥దేవాయశ
ర్వాయ॥ఈశానాయ॥ పశుపతయేరుద్రాయఉగ్రాయభీమాయమహతేదే
వాయనమఇతి పుష్పాణిదత్వాతైరేవతర్పణంకృత్వాపవిత్రంతేఇతిపాయసం
గుడౌదనంచనివేద్య పూర్వోక్తనామభిః కృసరంహుత్వా భవస్యదేవస్యప
త్న్యైస్వాహేత్యాద్యష్టభిర్గుడౌదనంహుత్వాభవస్య దేవస్యసుతాయస్వా
హేత్యాద్యైర్హరిద్రౌదనంహుత్వాత్ర్యంబకంయజామహే॥మానోమహాం
తముతమానోమానస్తోకేతనయే ఆరాత్తేగోఘ్నముతపూరుషఘ్నంవికిరిదవి
లోహిత॥సహస్రాణిసహస్రశోఇతిద్వాదశభిస్తైర్హుత్వాశివాయశంకరాయ
సహమానాయ శితికంఠాయ కపర్దినేతామ్రాయ అరుణాయఅపగురమా
ణాయ హిరణ్యబాహవే సస్పింజరాయ బభ్లుశాయ హిరణ్యాయేతిచజు
హుయాత్- తతస్స్విష్టకృదాదిహోమశేషంసమాప్యపూర్వోక్తసర్వహవి
ర్భిర్విష్ణవేలింగాయవాబలిందద్యాత్ - మంత్రస్తు॥త్వామేకమాద్యంపురుషం

పురాతనంనారాయణంవిశ్వసృజంయజామహే । త్వమేవయజ్ఞోవిహితోవి
ధేయస్త్వమాత్మనాత్మన్ప్రతిగృహ్ణీష్వహవ్యమితి ॥ లింగేతునారాయణపదే
రుద్రంశివమితివదేత్ - తతోఽశ్వత్థపర్ణైర్భూర్భువస్స్వరోమితిహుతశేషంని
ధాయప్రదక్షిణీకృత్యవిశ్వభుజే ఆత్మనే పరమాత్మనే నమఇతినత్వా ఆచా
ర్యాయశతంతదర్ధంతదర్ధంద్వాదశత్రిస్రఏకాంవాగాందత్వాఋత్విగ్భ్యోపిద
క్షిణాందత్వాశతంద్వాదశవాబ్రాహ్మణాన్భోజయేదితిసంక్షేపః - ప్రాసా
దమాత్రేనూతనేతుమాత్స్యోక్తజలాశయప్రతిష్ఠావిధిమేవకుర్యాత్ గోరు
త్తారణపాత్రీప్రక్షేపాదితునభవతిద్వారలోపాత్ వారుణహోమస్థానే
వాస్తుహోమః, అన్యత్తద్వదేవ॥—ఇతి నిర్ణయసింధౌలింగార్చాప్రతిష్ఠా
విధిః—అథపునఃప్రతిష్ఠా- తామధికృత్యహయశీర్షపంచరాత్రే॥ చాండాల
మద్యసంస్పర్శదూషితావహ్నినాథవా । అపుణ్యజనసంస్పృష్టాపిప్రక్షుత
జదూషితా ॥ సంస్కార్యేతి శేషః- సదార్థాదర్నేబ్రాహ్మే ॥ ఖండితేస్ఫుటి
తేదగ్ధేభ్రష్టేమానవివర్జితే। యాగహీనేపశుస్పృష్టేపతితేదుష్టభూమిషు॥
అన్యమంత్రార్చితేచైవపతితస్పర్శదూషితే। దశస్వేతేషునోచక్రుస్సన్నిధా
నందివౌకసః॥ యాగఃపూజా-పశుర్గర్దభాదిః-పంచరాత్రే॥ఖండితాస్ఫుటితా
దగ్ధాయస్మాదర్చాభయావహా । తస్మాత్సముద్ధరేత్తాంతుపూర్వోక్త విధినా
నరః॥అర్చాభంగాదావుపవాసఃకార్యః॥ నరాజ్ఞోవిప్లవే స్నియాత్సురార్చా
విప్లవేతథేతివిష్ణుధర్మోక్తేః - సిద్ధాంతశేఖరే॥ చోరచండాలపతితశ్వోదక్యా
స్పర్శనేసతి। శివాద్యుపహతౌచైవప్రతిష్ఠాంపునరాచరేత్ -పంచరాత్రే॥అం
గాదంగాదిసంధానేప్రతిష్ఠాంపునరాచరేత్। జలాధివాసవిహితేనతోన్నిర్మల
నవర్జితామ్ ॥ శుద్ధివివేకేవిష్ణుః॥ ద్రవ్యవత్కృతశౌచానాం దేవతార్చానాం
భూయఃప్రతిష్ఠాపనేనశుద్ధిరితి - అర్చాఃప్రతిమాః - తద్ద్రవ్యవత్తామ్రాదే
రుక్తశౌచంకృత్వాపునఃప్రతిష్ఠాంకుర్యాదిత్యర్థః - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం-త
ద్విధిర్బోధాయనసూత్రే.॥ పూర్వప్రతిష్ఠితస్యాబుద్ధిపూర్వమేకరాత్రం ద్వి
రాత్రమేకమాసం ద్విమాసంవార్చనాది విచ్ఛేదేశూద్రరజస్వలాద్యుపస్పర్శ
నే పూర్వోక్తేకాలే పుణ్యాహంవాచయిత్వాయుగ్మాన్బ్రాహ్మణాన్భోజ
యిత్వానిశాయాంజలాధివాసం కృత్వాశ్వోభూతేకలశపూర్ణేనపంచగవ్యే
నతత్తన్మంత్రైస్స్నాపయిత్వాన్యంకలశం శుద్ధోదకేనాపూర్యతస్మిన్నవర
త్నానిప్రక్షిప్యతంకలశం తత్తద్గాయత్ర్యాష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతి
వారంవాభిమంత్రితేనోదకేన దేవంస్నాపయేత్తతశ్శుద్ధోదకేనస్నాపయేద

ష్టసహస్రమష్టశతమష్టావింశతింవా పురుషసూక్తేన మూలమంత్రేణచతతః పుష్పాణిదత్వా· యథాసంభవమర్చయిత్వాగుడౌదనంనివేదయేదితి- బుద్ధిపూర్వంతువిచ్ఛేదేపూర్వోక్తాంప్రతిష్ఠాంపునః కుర్యాత్ పూర్వోక్తవసిష్ఠవచనాత్- ఇదంమలమాసశుక్రాస్తాదావపికార్యమితిమదనరత్నే హేమాద్రౌ చ దేవార్చాప్రాసాదభేదనేతు శూలపాణౌ కాశ్యపః - వాపీకూపారామసేతు సభాతటాక వప్రదేవతాయతనభేదనేప్రాయశ్చిత్తంచతత్రస ఆజ్యాహుతీర్జుహుయాత్ - ఇదంవిష్ణుర్మానసస్తోకేవిష్ణోఃకర్మాణిపాదోస్యేతియాం దేవతాముత్సాదయతి తస్యైదేవతాయై బ్రాహ్మణాన్భోజయేదితి శంఖలిఖితౌ ॥ ప్రతిమారామకూప సంక్రమధ్వజసేతు నిపాతభంగేషుతత్సముత్థానం ప్రతి సంస్కారోష్టశతంచ నిపాతితానామితిసముత్థానం ప్రతిక్రియాప్రతిసంస్కారః పునఃప్రతిష్ఠాఅష్టశతంపణాదండశ్చేత్యర్థః—అథజీర్ణోద్ధారః- సచలింగాదౌదగ్ధభగ్నేచలితేవాకార్యః - అయంచానాదిసిద్ధప్రతిష్ఠితలింగాదౌభంగాదిదుష్టేపినకార్యః - తత్రతుమహాభిషేకంకుర్యాదితిత్రివిక్రమః- కర్తాముకదేవస్యజీర్ణోద్ధారంకరిష్యే ఇత్యుక్త్వాపుణ్యాహంవాచయిత్వా ఆచార్యమృత్విజశ్చవృత్వాలింగేఓంవ్యాపకేశ్వరహృదయాయనమః- ఓంవ్యాపకేశ్వరశిరసేస్వాహేత్యేవంషడంగం కృత్వాఘోరమంత్రంశతంజప్త్వాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాఘోరేణఘృతసర్షపైఃసహస్రంహుత్వాఇంద్రాదిభ్యోనామ్నా బలిందత్వాజీర్ణదేవం ప్రణవేనసంపూజ్య బ్రహ్మాదిమండలదేవతానాంహోమంపూర్వోక్తంకృత్వాదేవంప్రార్థయేత్ ॥ జీర్ణభగ్నమిదంచైవసర్వదోషావహంనృణామ్ । అస్యోద్ధారేకృతేశాంతిశ్శాస్త్రేస్మిన్కథితాత్వయా ॥ జీర్ణోద్ధారవిధానంచనృపరాష్ట్రహితావహమ్ । తదధిష్ఠితాందేవప్రహారామితవాజ్ఞయేతి॥ తతఃక్షీరాజ్యమధుదూర్వాభిఃసమిద్భిశ్చాష్టోత్తరసహస్రంశతంవా దేవమంత్రేణహుత్వాంగానాం దశాంశేనలింగచాలనార్థంసహస్రంశతంవాపాయసేనహుత్వాలింగంప్రార్థయేత్ ॥ లింగరూపంసమాగత్యయేనేదంసమధిష్ఠితమ్। యాయాస్త్వంసమ్మితంస్థానంసంత్యజ్యైవశివాజ్ఞయా॥అత్రస్థానేచయావిద్యాసర్వవిద్యేశ్వరైర్యుతా ॥ శివేనసహసంతిష్ఠేతిమంత్రితజలేనాభిషిచ్యవిసర్జయేత్ - తతోస్త్రమంత్రితేనఖనిత్రేణఖాత్వాలింగమాదాయనద్యాదౌవామదేవేనలింగంప్రణవేనమూర్తింక్షిపేత్ - దారుజంతుమధునా భ్యజ్యాఘోరేణదహేత్ - హేమరత్నాదిమయంతుదగ్ధంచలితం వాపునస్తత్రైవస్థాపయేత్ - తతశ్శాంత్యై అఘోరేణతిలైస్సహస్రం

హుత్వాప్రార్థయేత్ ॥ భగవన్భూతభవ్యేశలోకనాథజగత్పతే। జీర్ణలింగస
ముద్ధారః కృతస్తవాజ్ఞయామయా ॥ అగ్నినాదారుజందగ్ధంక్షిప్తంశైలాది
కంజలే। ప్రాయశ్చిత్తాయదేవేశఅఘోరాస్త్రేణతర్పితమ్॥ జ్ఞానతోఽజ్ఞానతో
వాపియథోక్తంనకృతంయది। తత్సర్వంపూర్ణమేవాస్తుత్వత్ప్రసాదాన్మహే
శ్వరేతితతోయజమానఃప్రార్థయేత్ ॥ గోవిప్రశిల్పభూతానామాచార్యస్య
చయజ్వనః। శాంతిర్భవతుదేవేశఅచ్ఛిద్రంజాయతామిదమ్॥మూర్తౌతువిశే
షః॥త్వత్ప్రసాదేననిర్విఘ్నందేహంనిర్మాయయత్యసౌ। వాసంకురుసురశ్రేష్ఠ
తావత్త్వంచాల్పకేగృహే॥ వసన్క్లేశంసహిత్వేహమూర్తింవైతవపూర్వవ
త్।యావత్కారయతేభక్తఃకురుతస్యచవాంఛితమితి॥ తతోనవాంమూర్తిం
లింగంవాకృత్వోక్తవిధినాస్థాపయేత్ - మూలంత్వగ్నిపురాణేస్పష్టం-ఇతిజీ
ర్ణోద్ధారః—అథతులసీగ్రహణం-దేవయాజ్ఞికకృతేస్మృతిసారే॥ వైధృతౌచ
వ్యతీపాతేభౌమభార్గవభానుషు। పర్వద్వయేచసంక్రాంతౌద్వాదశ్యాంసూత
కద్వయే॥తులసీంయేవిచిన్వంతితేచ్ఛిందంతిహరేశ్శిరః॥విష్ణుధర్మోత్తరే॥రవివా
రంవినాదూర్వాంతులసీంద్వాదశీంవినా। జీవితస్యావినాశాయప్రవిచిన్వీతధ
ర్మవిత్॥ తథా॥ సంక్రాంత్యామర్కపక్షాంతేద్వాదశ్యాంనిశిసంధ్యయోః।యై
శ్ఛిన్నంతులసీపత్రంతైశ్ఛిన్నంహరిమస్తకమ్॥ పాద్మే॥ద్వాదశ్యాంతులసీపత్రం
ధాత్రీపత్రంచకార్తికే। లునాతిసనరోగచ్ఛేన్నిరయానతిగర్హితాన్॥ రుద్ర
యామళే॥ద్వాదశ్యాంచదివాస్వాపస్తులస్యవచయస్తథా। విష్ణోశ్చైవదివా
స్నానంవర్జనీయంసదాబుధైః ॥ విష్ణుధర్మే ॥ నచ్ఛింద్యాత్తులసీంవిప్రోద్వాద
శ్యాంవైష్ణవఃక్వచిత్। దేవార్థేతులసీచ్ఛేదోహోమార్థేసమిధాంతథా॥ఇం
దుక్షయేనదుష్యేతగవార్థేద్రుతృణస్యచ ॥ గ్రహణమంత్రస్తుపాద్మే॥ తులస్య
మృతజన్మాసిసదాత్వంకేశవప్రియే। కేశవార్థంవిచిన్వామివరదాభవశోభ
నేఇతి॥పారిజాతేదక్షః॥ సమిత్పుష్పకుశాదీనాంద్వితీయఃప్రహరోమతః॥అథ
పుష్పాదేఃపర్యుషితత్వం-భార్గవార్చనేభవిష్యే॥ ప్రహరంతిష్ఠతేజాతీకరవీర
మహర్నిశమ్।తులస్యాబిల్వపత్రేషుసర్వేషుజలజేషుచ ॥ నపర్యుషితదోషోస్తి
మాలాకారగృహేపిచ॥బృహన్నారదీయే॥వర్జ్యంపర్యుషితంపుష్పంవర్జ్యంప
ర్యుషితంజలమ్।నవర్జ్యంతులసీపత్రంనవర్జ్యంజాహ్నవీజలమ్॥తత్రైవపాద్మే॥
తులసీపర్యుషితానైవబిల్వంతుత్రిదినావధి। పద్మంపంచదినాత్త్యాజ్యంశేషంప
ర్యుషితంవిదుః॥స్కాందే ॥ పాలాశందినమేకంతుపంకజంచదినత్రయమ్।పం
చాహంబిల్వపత్రంచదశాహంతులసీదళమ్ ॥ పదార్థాదర్శేబోపదేవస్త్వ

స్యాథా॥ బిల్వాపామార్గజాతీతులసీశమీశతాకేతకీభృంగదూర్వామందారం
భోజాహీంద్రదర్భామునితిలతగరబ్రహ్మకల్హారవల్ల్యః । చంపాశ్వారాతికుంభీ
దమనమరుబకాబిల్వతోహానిశస్తాస్త్రింశ ౩౦ త్ర్యేకా౧ ర్యష్టశో౧౧దధిర
నిధివసులభూ౧భూ౧యమా౨భూయఏవమ్ ॥ అస్యార్థః- శతాశతావరీ-
మందఃమందారః-అహిర్నాగకేసరః - మునిరగస్త్యః - అశ్వారాతికరవీరః-
కుంభీపాటలేతి క్వచిన్నిఘంటుః - అరయఃషట్-ఈశాఃఏకాదశ-ఉదధయశ్చ
త్వారః-నిధయోనవ-వసవోష్టౌ-భూఃఏకః-యమౌద్వౌ-బిల్వమారభ్యాహి
పర్యంతంగణయిత్వాదర్భమారభ్యపునస్త్రింశదాదిగణయేదిత్యర్థః - ఏతద్భి
న్నోత్తరంపర్యుషితానీత్యర్థః-తోడరానందే స్కాందే- దమనముపక్రమ్య॥తస్య
మాలాభగవతఃపరమప్రీతికారిణీ। శుష్కాపర్యుషితావాపిసదుషాభవతిక్వ
చిత్ ॥తిథితత్త్వేమాత్స్యే॥ బిల్వపత్రంచమాఘ్యంచతమాలామలకీదళే। కల్హా
రంతులసీచైవపద్మంచమునిపుష్పకమ్ ॥ ఏతత్పర్యుషితంనస్యాత్కుశాశ్చకళికా
స్తథా ॥ స్మృతిసారావళ్యాం॥జలజానాంచసర్వేషాంపత్రాణామహతస్య
చ।కుశపుష్పస్యరజతసువర్ణకృతయోరపి॥ నపర్యుషితదోషోస్తి తీర్థతోయస్య
చైవహి । ముకులైర్నార్చయేద్దేవం పంకజైర్జలజైర్వినా—అథశివనిర్మాల్య
నిర్ణయః - సిద్ధాంతశేఖరే ॥ ధరాహిరణ్యగోరత్నతామ్రరౌప్యాంశుకాది
కాన్। విహాయశేషంనిర్మాల్యంచండేశాయనివేదయేత్ ॥ అన్యదన్నాదిపానీ
యంతాంబూలంగంధపుష్పకమ్ । దద్యాచ్చండాయనిర్మాల్యంశివభుక్తంతుస
ర్వశః॥ఆచార్యశివచండానామాజ్ఞాభంగేతులక్షకమ్ । ధనస్యభక్షణేతేషాం
పాదోనంలక్షమీరితమ్॥నిర్మాల్యేభక్షితేలక్షపాదతశ్శుద్ధిమీరితా। దానంచభ
క్షణసమంతదర్ధంతదుపేక్షణే॥ అకామాద్భక్షణేయద్వానిర్మాల్యస్యజపేత్సు
ధీః॥బ్రహ్మపంచకసాహస్రంధర్మేణసహితంతతః॥ కామతోభక్షణేదీక్షాప్రా
యశ్చిత్తంనచాన్యతః । నిర్మాల్యంలంఘనేఘోరంప్రజపేదయుతంతతః॥స్పర్శ
శ్చలంఘనసమోవిక్రయోభక్షణేనచ ॥ స్మృత్యర్థసారేపి॥ శైవసౌరనిర్మాల్య
నైవేద్యభక్షణేచాంద్రం అభ్యాసేద్విగుణమత్యాభ్యాసేపతపనం అన్యనిర్మా
ల్యేష్వనాపద్యేవమితి ఇదంచజ్యోతిర్లింగాద్యతిరిక్తవిషయం - తథాచపురు
షార్థప్రబోధేభవిష్యే॥ జ్యోతిర్లింగంవినాలింగంయఃపూజయతిసత్తమః । త
స్యనైవేద్యనిర్మాల్యభక్షణాత్తప్తకృచ్ఛ్రకమ్॥సాలగ్రామోద్భవేలింగేబాణ
లింగేస్వయంభువి।రసలింగేతథార్షేచసుప్రసిద్ధప్రతిష్ఠితే॥హృదయేచంద్రకాం
తేచస్వర్ణరౌప్యాదినిర్మితే । శివదీక్షావతాభక్తేనేదంభక్ష్యమితీర్యతే॥తథా॥

బాణలింగే స్వయంభూతే చంద్రకాంతే హృదిస్థితే । చాంద్రాయణసమం జ్ఞే-
యం శంభోర్నైవేద్యభక్షణమ్॥ లింగే స్వయంభువే బాణే రత్నజే రసనిర్మితే। సి-
ద్ధప్రతిష్ఠితే చైవ న చండాధికృతిర్భవేత్॥ యత్ర చండాధికారోస్తి తద్భోక్తవ్యం
న మానవైః । చండాధికారో నో యత్ర భోక్తవ్యం తత్ర భక్తితః ॥ త్రైవిక్ర-
మ్యాం ॥ బాణలింగే చ లౌహే చ సిద్ధలింగే స్వయంభువి । ప్రతిమాసు చ సర్వా-
సు న చండోధికృతో భవేత్ ॥ అత్ర॥ బ్రహ్మహాపి శుచిర్భూత్వా నిర్మాల్యం యస్తు
ధారయేత్ । తస్య పాపం మహచ్ఛీఘ్రం నాశయిష్యే మహావ్రతే ఇతి స్కాం-
దాదశుచినా నగ్రాహ్యం శివనిర్మాల్యం- కింతు స్నాత్వేతి స్మార్తాః-అనుపనీతేన
న గ్రాహ్యమితి శ్రీదత్తః - శివదీక్షాహీనైర్న గ్రాహ్యమితి శైవాః - తిథితత్త్వే
హేమాద్రౌ పరిశిష్టే॥ అగ్రాహ్యం శివనైవేద్యం పత్రం పుష్పం ఫలం జలమ్। సా-
లగ్రామశిలాసంగాత్సర్వం యాతి పవిత్రతామ్ ॥ పంచాయతనపూజాయాం
తంత్రేణ చ నివేదితమిత్యర్థః-శివపురాణే ॥ యే వీరభద్రగణమిత్యా శివభక్తిపరా-
ఙ్ముఖాః। శంభోరన్యత్ర దేవేషు యే భక్తా యే న దీక్షితాః॥ తేషామనర్హమీశస్య
తత్ప్రసాదచతుష్టయమ్॥ కాశీఖండే ॥ జలస్య ధారణం మూర్ధ్ని విశ్వేశస్నాన
జన్మనః। ఏష జాలంధరో బంధస్సమస్తసుఖవల్లభః॥ తథా ॥ స్నాపయిత్వా వి-
ధానేన యో లింగస్నపనోదకమ్ । త్రిః పిబేత్త్రివిధం పాపం తస్యేహాశు వినశ్య-
తి॥ లింగస్నపనవార్భిర్యః కుర్యాన్మూర్ధ్న్యభిషేచనమ్। గంగాస్నానఫలం తస్య
జాయతే త్రవిపాప్మనః ॥ ఇదం పూర్వవాక్యహాసాద్విశ్వేశ్వరవిషయమితి కే-
చిత్-కాశీస్థపురాణప్రసిద్ధసర్వలింగవిషయం- కాశీఖండే రత్నేశ్వరాఖ్యానే త-
త్రైవ దర్శనాదిత్యన్యే - అథ కృషిః, రాజమార్తండః॥ ఋక్షేషూత్తరపౌష్ణవై-
ష్ణవమఘామూలానురాధాశ్వినీప్రాజాపత్యకరద్వ్యైదైవతగురుప్రాలేయపా-
దేషు చ । నిర్ఘోషైర్వృషభైర్హలైశ్చ సుమనోమాలాభిరభ్యర్చితైర్గత్వా క్షేత్ర-
పతేశ్చ లింహాలధరః క్షేత్రం తతః కర్షయేత్ ॥ ప్రాజేశశ్రవణోత్తరాదితిమ-
ఘామార్తండతిథ్యాశ్వినీపౌష్ణానుష్ణమరీచయశ్శతభిషక్స్వాతీవిశాఖా తథా।
జీవార్కేందుసితేందుసంవనదినే లగ్నే చ సౌమ్యోదయే సస్యానాం వపనే తథై-
వ లవనే శస్తాస్తథారోపణే॥ చండేశ్వరః ॥ హస్తచిత్రాదితిస్వాతీరేవత్యాం
శ్రవణత్రయే। స్థిరలగ్నే గురోర్వారే బీజం ధాన్యం జ్ఞశుక్రయోః ॥ ఓం ధనదా-
య సర్వలోకహితాయ దేహి మే ధాన్యం స్వాహా లేఖయిత్వా ఇమం మంత్రం
ధాన్యాగారే నిధాపయేత్ ॥ సస్యవృద్ధిం పరాం కుర్యాత్పూజితం ప్రతిపూజ-
యేత్॥ దక్షిణదిఙ్ముఖగమనసంగమనమభిసవాసునాడీషు । వ్యయమపి సస్యధనా-

నానబుధాబ్జభౌవాసరేకుర్యాః ॥ శనివారేచనోకార్యోధనధాన్యవ్యయోంబు
ధైః ॥అథవస్త్రం-శ్రీపతిః॥రోహిణీషుకరపంచకేశ్విభేత్ర్యుత్తరాసుచపునర్వ్వ
సుద్వయే। రేవతీషువసుదైవతేచభేనవ్యవస్త్రపరిధానమిష్యతే ॥ జీర్ణంరవౌస
తతమంబుభిరార్ద్రిమిందౌభౌమ్యేశుచేబుధదినేతుభవేద్ధనాయ। జ్ఞానాయమం
త్రిణిసితేప్రియసంగమాయమందేమలాయచనవాంబరధారణంస్యాత్॥
రోహిణీగురుపునర్వసూత్తరేయాబిభర్తినవవస్త్రభూషణే । సానయోషి
దవలంబతేపతింస్నానసమాచరతివారుణేపియా ॥ అథాలంకారవలయాది,
దైవజ్ఞవల్లభః॥నాసత్యపూషవసుభిః కరపంచకేనమార్తండభౌమగురుదాన
వమంత్రివారే।ముక్తిస్సువర్ణమణివిద్రుమశంఖదంతరక్తాంబరాణివిధృతానిభ
వంతిసిద్ధ్యై॥ జ్యోతిర్నిబంధే।హస్తానురాధమృగపూషధనిష్ఠయుక్తచిత్రోత్త
రాసుచపునర్వసురోహిణీషు । లగ్నే స్థిరేరవిసుతేందుజజీవవారే హేమాది
ధారణవిధిఃకథితోనరాణామ్॥ తత్రైవ శ్రీపతిః ॥ పౌష్ణాశ్వినీవసుకరాదిషు
పంచకేషుకౌసుంభహేమమణివిద్రుమకాచశంఖాః। నార్యాధృతాస్సుతసు
ఖార్థకరాభవంతిబాహ్యోత్తరాదితిగురుష్వసుఖాయభర్తుః॥ తత్రైవ॥శం
ఖాదివరరత్నానిపుష్యాదిత్యోత్తరాసుచ । రోహిణ్యాంనైవగృహ్ణీతభర్తు
ర్జీవితకాంక్షిణీ.అథసూచీకర్మ॥ వాసవాదితిభత్వాష్ట్రమైత్రచంద్రాశ్వినీషు
చ।సూచీకర్మతనుత్రాణమేభిర్ఋక్షైఃప్రశస్యతే॥ అథశయ్యా-హస్తాదితిబ్రహ్మ
గురూత్తరాణిపౌష్ణాశ్వమూలేందుభచిత్రభాని।వారేషుజీవేందుసితేందుజా
నాంశయ్యాసనారంభణముత్తమంస్యాత్ ॥అథశస్త్రధారణమ్।పుష్యేచాదితి
చిత్రపద్మతనయేశకోత్తరా రేవతీస్వాతివాజివిశాఖమిత్రసహితే భానాగు
రౌభార్గవే।కుంభేకీటగృహేవృషేమృగపతౌచేందౌశుభైర్వీక్షితేసన్నాహాశ్శ
రఖడ్గకుంతఛురికాధార్యానృపాణాంహితాః ॥ అథస్వామిసేవా-చండేశ్వ
రః॥ రోహిణ్యుత్తరపౌష్ణేషువసువారుణయోరపి । సేవేతస్వామినంభృత్య
శ్శుభవారోదయేతథా ॥ జ్యోతిర్నిబంధే ॥ దాసీదాసాదిభృత్యానాంకు
ర్యాత్సంగ్రహణంబుధైః । స్థిరలగ్నేశుభైర్దృష్టేమందవారేవిశేషతః ॥
అథగజాశ్వడోలాః - సఏవ ॥ పౌష్ణప్రజేశాదితిభద్వయాని హస్తాదిషట్క-
శ్రవణోత్తరాణి । డోలాదిమాతంగతురంగమాణామారోహణేభీష్టఫలప్రద
దాని ॥ అథనృత్యం ॥ హస్తః పుష్యోవాసవంరోహిణీచజ్యేష్ఠాపౌష్ణంవారు
ణంచోత్తరాశ్చ । పూర్వాచార్యైఃకీర్తితశ్చక్రవర్తీనృత్యారంభేశోభనోఽ
యంభవర్గః॥ అథరాజదర్శనం-శ్రీపతిః ॥ మృగాశ్వీపుష్యశ్రవణశ్రవిష్ఠాహస్త

ధ్రువత్వాష్ట్రభపూషభాని। మైత్రేణయుక్తానినరేశ్వరాణాంవిలోకనేభా
నిశుభప్రదాని॥అథక్రయవిక్రయౌ॥భాద్రద్వయత్రిదశమంత్రిదివాకరేషుమూ
లానిలోత్తరతురంగమరేవతీషు। సారంగపాణిరజనీకరమైత్రభేషులాభస్స
దైవభవతిక్రయవిక్రయాభ్యామ్॥ వస్త్రే॥తు॥ చిత్రాశతభిషాస్వాతీరేవతీచా
శ్వినీశుభా। శ్రవణశ్చతథాప్రోక్తావస్త్రాణాంక్రయణేశుభః॥ అథసేతుః॥
స్వాతీయుక్తేమందవారేవృషలగ్నేశుభేదినే। సేతూనాంబంధనంకార్యంధ్రు
వభేచార్కజీవయోః॥అథపశుకృత్యం-శ్రీపతిః॥ చిత్రోత్తరావైష్ణవరోహిణీ
షుచతుర్దశీదర్శదినాష్టమీషు। స్థానప్రవేశోగమనంవిదధ్యాత్పుమాన్పశూనాం
నకదాచిదేవ॥ చండేశ్వరః॥ హస్తమూలవిశాఖాసురేవత్యాంశ్రవణేతథా।
మైత్రేచవారుణేశ్రేష్ఠంపశుక్రయణముచ్యతే॥ పూర్వాత్రయామృతమయూ
ఖహుతాశనేషు ఇంద్రాగ్నివాజివసువారుణశంకరేషు। ఏతేషుగోమహిష
దంతితురంగమాదినానాప్రకారపశుజాతిగతిఃప్రశస్తా॥ అథగజదంతచ్ఛేదః-
జ్యోతిర్నిబంధే॥త్వాష్ట్రవైష్ణవఅశ్విన్యామాదిత్యేవసుదైవతే। దంతినాంశు
భదంకర్మపుష్యేహస్తేచకర్తనమ్॥అథనిక్షేపః॥ భరణీత్రీణిపూర్వాణిఆర్ద్రా
శ్లేషామఘాతథా। చిత్రాజ్యేష్ఠావిశాఖాచమూలంమృగపునర్వసూ॥ ఏభిర్ద
త్తంప్రయుక్తంచయద్వాన్నిక్షిప్యతేధనమ్। పృష్ఠతోధావమానస్యనిర్ధనోవో
పపద్యతే॥అథఋణమోక్షః॥శ్రీధరః॥ వాగీశమందదివసాంశకలగ్నయుక్తే
రిక్తాసుసందదివసేకులికోదయేచ। మైత్రద్వితీయపదమైత్రముహూర్తయు
క్తేరాశ్యర్ధమేచఋణమోక్షముశంతిసంతః॥ అథరాజముద్రా॥ మృదుధ్రు
వక్షిప్రచరేశుభేషుయోగేప్రశస్తేశనిచంద్రవర్జమ్। వారేతిథౌపూర్ణజయా
ఖ్యయోశ్చముద్రాప్రతిష్ఠాశుభదామహీంద్రాజ్ఞామ్॥ అథనౌః-చండేశ్వరః॥పౌ
ష్ణాశ్వినీతురగవారుణమిత్రచిత్రాశీతోష్ణరశ్మివసవోనలవంత్యమూని। వారే
చజీవభృగునందనకే ప్రశస్తేనౌకాదిసంఘటనవాహనమేషుకుర్యాత్॥ అథ
భాగః॥ గురుభరవిభానురాధావిధాతృపౌష్ణాశ్విరోహిణీషుస్యాత్। స్వా
త్యుత్తరాసుకుర్యాచ్ఛయనాసనభోగభోగాది॥ అథశ్మశ్రుకర్మ-శ్రీపతిః॥పు
ష్యేపౌష్ణేచాశ్వినీమైత్ర్యేందవేచశాక్రేహస్తాద్యేత్రికేభేష్వదిత్యాః। క్షౌరం
కార్యంవైష్ణవాదిత్రయేచముక్త్వాభౌమాదిత్యపాతంగివారాన్॥ నస్నాతభు
క్తోత్కటభూషితానామభ్యక్తయాత్రాసమరోత్సుకానామ్। క్షౌరంవిద
ధ్యాన్నిశిసంధ్యయోర్వాజీవిషూణాంనవమేనచాహ్ని॥ త్రిస్థలీసేతౌవృద్ధ
గార్గ్యః॥నవ్యాంరసారవారేషురాత్రౌపాతేవ్రతాహని। శ్రాద్ధాహఃప్రతిప

ద్రిక్తాభద్రాః క్షౌరేషువర్జయేత్ ॥ గార్గ్యః ॥ షష్ఠ్యమాపూర్ణిమాపాతచతుర్ద
శ్యష్టమీతథా । ఆసుసన్నిహితంపాపంతైలేభగేక్షురే ॥ రాజమార్తం
డః ॥ దేవకార్యేపితుశ్శ్రాద్ధేరవేరంశపరిక్షయే । క్షౌరకర్మనకుర్వీతజన్మమా
సేచజన్మభే ॥ బృహస్పతిః ॥ రాజకార్యేనియుక్తానాంనరాణాంభూపజీవి
నామ్ । శ్మశ్రులోమనఖచ్ఛేదోనాస్తికాలవిశోధనమ్ ॥ తథా ॥ క్షౌరంనైమిత్తి
కంకార్యంనిషేధేసత్యపిధ్రువమ్ । పిత్రాదిమృతిదీక్షాసుప్రాయశ్చిత్తేచతీర్థకే ।
కేచిత్తూత్తరార్ధమన్యథాపఠంతి ॥ ముండనస్యనిషేధేపికర్తనంతువిధీయతఇ
తి ॥ నారదః ॥ నృపవిప్రాజ్ఞయాయజ్ఞేమరణేబంధమోక్షణే । ఉద్వాహేఽఖి
లవారర్క్షతిథిషుక్షౌరమిష్టదమ్ ॥ భారతే ॥ ప్రాఙ్ముఖశ్శ్మశ్రుకర్మాణికారయీ
తసమాహితః । ఉదఙ్ముఖోవాఽథభూత్వాతథాయుర్విందతేమహత్ ॥ అపరా
ర్కే ॥ ఉదఙ్ముఖఃప్రాఙ్ముఖోవావపనంకారయేత్సుధీః । కేశశ్మశ్రులోమనఖా
న్యుదక్సంస్థానివాపయేత్ ॥ దక్షిణంకర్ణమారభ్యకర్మార్థంపాపసంక్షయే । శి
ఖాద్యంనవసంస్కారేశిఖాద్యంతంశిరోవపేత్ ॥ యతీనాంతువిశేషోనిగమే ॥
కక్షోపస్థశిఖావర్జమృతుసంధిషువాపయేదితి ॥ అస్యాపవిధిప్రతిషేధాఃప్రాగు
క్తాః — అథేంధనసంగ్రహః ॥ బ్రహ్మానిలార్కవసుమూలత్రిపూర్వరౌద్ర
పౌష్ణానురాధగురువిష్ణువిశాఖయుక్తే । వారేకుజార్కభృగునందనసోమజా
నాంశ్రేష్ఠేంధనస్యకరణంభవతిప్రశస్తమ్ ॥ అథనవాన్నం-శ్రీపతిః ॥ రేవతీశ్రు
తిపునర్వసుహస్తబ్రాహ్మతిష్యపృథగపిద్వితయేచ । త్ర్యుత్తరేషుగదితంపృథు
కానాంప్రాశనంనవనవాన్నవిధానమ్ ॥ అథనవభోజనపాత్రం-జ్యోతిర్నిబం
ధే ॥ భోజ్యపాత్రంసుధాసింధౌఘటయేద్వాసమాహరేత్ । తత్రాన్నప్రాశన
ప్రోక్తేకాలేభోజనమాచరేత్ ॥ అథనవపర్ణఫలాదిభక్షణం - చండేశ్వరః ॥
మూలాశ్విమైత్రకరతిష్యహరీంద్రభేషుపౌష్ణోత్తరేందవపునర్వసువాసవేషు ।
వారేషుభూమితనయార్కజవారవర్జంతాంబూలనూతనఫలాద్యశనంహి
తాయ ॥ అథహోమేఆహుతిపాతః-జ్యోతిషే ॥ తరణివిద్భృగుభాస్కరిచం
ద్రమాఃకుజసురేజ్యవిధుంతుదకేతవః । రవిభతోదినభంగణయేత్త్రిమాత్ప్రతి
ఖగంత్రితయంత్రితయంన్యసేత్ ॥ దినకరార్కితమఃకుజకేతవోహు
తభుజేనశుభాస్త్వితరేశుభాః । హవనచక్రమిదంప్రవిలోక్యతాంహవనక
ర్మణిసర్వసమృద్ధయే ॥ అత్రశాంతిరుక్తావిష్ణుధర్మే ॥ క్రూరగ్రహాముఖేచైవసం
జాతేహవనేశుభే । శాంతింవిధాయగాందద్యాద్బ్రాహ్మణాయకుటుంబినే ॥
ఆయసీంప్రతిమాంకృత్వానిక్షిప్తామధోముఖీమ్ । గోమూత్రమధుగంధా

ద్యైరర్చితాంప్రతిమాంతతః ॥ స్వస్థాంనిధాయసంపూజ్యతత్రైవహోమోవిధీ
యతే॥ అత్రాపవాదః -క్రియాసారే- నిత్యేనైమిత్తికేదుర్గాహోమాదౌనవి
చారయేత్ ॥అథజ్వరాదౌఫలం-శ్రీపతిః ॥ స్వాత్యాశ్లేషార్ద్రపూర్వాసుశా
క్రేరోగోత్పత్తిర్జాయతేయస్యపుంసః।తద్వైభషజ్యంవ్యాపృతోసిప్రయత్నా
న్న్యాదుద్ధార్తాభైరబ్జజన్మాపివైద్యః ॥ వ్యాధ్యుత్పత్తిర్యస్యపౌష్ణేసమైత్రేప్రా
ణత్రాణంజాయతేతస్యకృచ్ఛ్రాత్ ।వైశ్వేసౌమ్యేరోగముక్తిస్తుమాసాద్విం
శత్యాస్యాద్వాసరాణాంమఘాసుపక్షాద్ధస్తేవాసవేసద్విదేవేమూలాశ్విన్యో
రగ్నిధిష్ణ్యేనవాహాత్ । యామ్యేత్వాష్ట్రేవైష్ణవేవారుణేచనైరుజ్యంస్యా
న్న్యూనమేకాదశాహాత్॥ అహిర్బుధ్న్యేతిపిత్ర్యసంజ్ఞేయమాఖ్యేప్రాజాపత్యా
దిత్యయోస్సప్తరాత్రాత్ । రోగాన్ముక్తిర్జాయతేమానవానాంనిస్సందిగ్ధం
జల్పితంగర్గముఖ్యైః ॥ జ్యోతిషే ॥ఏకాహాన్నాసిభేసందశాహమనిలాద్భాణావి
యత్పర్వతాస్సప్తాంగాపిలయశ్చమాసయుగళం మాసోమృతిఃపక్షకః । ద్వౌ
మాసావథవింశతిర్దశనిశాః పక్షాంతపక్షానఖామాసౌ పక్షదశాంతపక్షక
కుభాఃపీడాదినాన్యశ్విభాత్ ॥ దైవజ్ఞః॥ఉరగవరుణరౌద్రావాసవేంద్రత్రిపూ
ర్వాయమదహన విశాఖాపాపవారేణయుక్తాః । తిథిషునవమిషష్ఠీద్వాదశీ
వాచతుర్థీభవతిమరణయోగోరోగిణాంకాలహేతుః ॥ అత్రకుంభేహైమీంన
క్షత్రదేవతా ప్రతిమాంసంపూజ్య ద్వాదశదళేషుసంకర్షణాదిద్వాదశమూ
ర్తీర్ద్వాదశాదిత్యాన్వా సంపూజ్య దూర్వాసమిత్తిలక్షీరాజ్యైర్గాయ
త్ర్యాత్రిశద్దేవతాయై అష్టోత్తరశతంహుత్వాదధ్యోదనంబలిందత్వాచార్యా
యగాంప్రతిమాంచదత్వావిప్రాన్భోజయేదితిసంక్షేపః - విశేషస్తువ్రతహే
మాద్రౌపచారార్థాదర్శేచజ్ఞేయః —అథభేషజం-చండేశ్వరః ॥ మూలానురా
ధమృగతిష్యపునర్వసౌచ పౌష్ణాశ్వినీశ్రవణశక్రకరత్రయేచ । వారేషువాక్ప
తిదినేషుసితేందుశస్తైర్భేషజ్యభక్షణమమీషుహితంనరాణామ్ ॥ అథారోగ్య
స్నానం-శ్రీపతిః॥ఇందోర్వారేభార్గవేచధ్రువేషుసార్పాదిత్యస్వాతియుక్తేషు
భేషు । పిత్ర్యేత్రీంతే వాపికుర్యాత్కదాచిన్నైవస్నానంరోగనిర్ముక్తజం
తుః ॥ చరేవిలగ్నేరవిభౌమవారేరిక్తేతిథౌస్యాద్బహుశేచపక్షే।ధిష్ణ్యేచరే
రోగనిపీడితానాంస్నానంనరాణాంనిరుజత్వకారి॥ అథదంతధావనం-పృథ్వీ
చంద్రోదయేవిష్ణుః॥ప్రతిపద్దర్శషష్ఠీషుచతుర్దశ్యష్టమీషుచ।నవమ్యాంభానువా
రేచదంతకాష్ఠంవివర్జయేత్ ॥ నారదః ॥ చతుర్దశ్యష్టమీపర్వషష్ఠీసంక్రమ
ణేషుచ। సంధ్యాసుచనవమ్యాంచదంతకాష్ఠంవివర్జయేత్॥శ్రాద్ధేయజ్ఞేచనియ

షేత్ తథా ప్రోషితభర్తృకా । వ్యతీపాతే చ సంక్రాంత్యాం నందాభూతాష్ట పర్వసు ॥ తైలం స్త్రీసంగమం మాంసం దంతకాష్ఠం చ వర్జయేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ శన్యర్కశుక్రవారేషు హ్యవ్రతవాసరే । జన్మాహే శ్రాద్ధదివసే దంతకాష్ఠం వివర్జయేత్ ॥ [illegible] ॥ అభ్యంగే జలధిస్నానే దంతధావనమైథునే । జాతే చ నిధనే చైవ [illegible] కాలవ్యాపినీ తిథిః ॥ సంవర్తః ॥ రవౌ వివాహ ఆశౌచే వర్జయేద్దంతధావనమ్ ॥ వ్యాసః ॥ అలాభే దంతకాష్ఠానాం నిషిద్ధానాం తథా తిథౌ । అపాం ద్వాదశగండూషైర్విదధ్యాద్దంతధావనమ్ ॥ అథామలకస్నానం- వ్యాసః ॥ శ్రీకామస్సర్వదా స్నానం కుర్వీతామలకైర్నరః । సప్తమీం నవమీం చైవ పర్వకాలం వివర్జయేత్ ॥ చంద్రసూర్యోపరాగే చ స్నానమామలకైస్త్యజేత్ ॥ క్రతుః ॥ షష్ఠీ చ సప్తమీ చైవ నవమీ చ త్రయోదశీ ॥ సంక్రాంతౌ రవివారే చ స్నానమామలకైస్త్యజేత్ ॥ [illegible] ॥ నవమీ దశమీ చైవ తృతీయా చ త్రయోదశీ ॥ ప్రతిపద్ద్వాదశీ కృష్ణా స్నానం తాసు వివర్జయేత్ ॥ యచ్చ ॥ దర్శే స్నానం న కుర్వీత మాతాపిత్రోస్సుజీవతోః । పుత్రీ కుర్వన్నరాచ షైపిత్రోరున్నతిజీవితే ఇతి కన్యాయమాద్యైస్స్నానమాత్రం నిషిద్ధం - తదభ్యంగార్థస్నానపరం - న నిత్యనైమిత్తికపరమితి హేమాద్రిః- అథ తైలస్నాననిషేధః - కాత్యాయనః ॥ పక్షాదౌ చ రవౌ షష్ఠ్యాం రిక్తాయాం చ తిథౌ తథా । తైలేనాభ్యజ్యమానస్తు చతుర్భిః పరిహీయతే గర్గః ॥ పఞ్చదశ్యాం చతుర్దశ్యామష్టమ్యాం రవిసంక్రమే । ద్వాదశ్యాం సప్తమీషష్ఠ్యోస్తైలస్పర్శం వివర్జయేత్ ॥ న చ కుర్యాత్తృతీయాయాం త్రయోదశ్యాం తిథౌ తథా । శాశ్వతీం గతిమన్విచ్ఛన్ దశమ్యామపి పండితః ॥ తత్రైవాయుర్వేదే ॥ షష్ఠ్యాం దినక్షయేఽష్టమ్యామేకాదశ్యాం చ పర్వసు । ద్వాదశ్యాం చ చతుర్దశ్యాం పంచమ్యాం ప్రతిపత్తిథౌ ॥ వ్రతే శ్రాద్ధదినే జన్మత్రితయే శ్రవణార్ద్రయోః । జ్యేష్ఠోత్తరాఫల్గునీషు వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ॥ విష్టియోగే చ సంక్రాంతౌ మన్వాదిషు యుగాదిషు । నాభ్యంగం తత్ర బాలానాం వృద్ధానాం తు న దోషకృదితి ॥ వ్యవహారతత్త్వే ॥ సంక్రాంతౌ భద్రే వ్యతిపాతే వైధృతీషష్ఠ్యష్టమీపర్వసు నార్కభూసుతే । స్నానే ద్వితీయా దశమీ చ గర్హితా షష్ఠ్యాదిమాద్యా రదధావనే ధమాః ॥ అస్యాపవాదమాహ తత్రైవ ప్రచేతాః ॥ సార్షపం గంధతైలం చ యత్తైలం పుష్పవాసితమ్ । అన్యద్రవ్యయుతం తైలం న దుష్యతి కదాచన ॥ ఆయుర్వేదే ॥ నిషిద్ధతిథివారర్క్షగ్రహణేష్వపి రాత్రిషు । కించిద్గోఘృతయుక్తం వా విప్రపాదరజోన్వితమ్ ॥ భానౌ దూర్వాన్వితం భౌమే భూయుక్తం పుష్పయుగ్గురౌ । సర్వేషాం సర్వదా తైలమభ్యంగేషు న దుష్యతి ॥ [illegible]ంగళేష్వప్యదోషః ॥

మాంగళ్యంవిద్యతేస్నానంవృద్ధిపూర్వోత్సవేషుచ । స్నేహమాత్రసమాయు
క్తంమధ్యాహ్నాత్ప్రాక్తదిష్యతే, ఇతిమదనపారిజాతే కాత్యాయనోక్తేః॥
హేమాద్రౌబృహన్మనుః ॥ తైలాభ్యంగోనాకవారేనభౌమేనోసంక్రాంతౌ
వైధృతౌవిష్టిషష్ఠ్యోః । పర్వస్వష్టమ్యాంచనేష్టస్స్యాత్పోక్తాన్యుక్త్వావాస
రేసూర్యసూనోః॥తిలస్నాననిషేధస్తుషట్త్రింశన్మతే ॥తథాసప్తమ్యామావా
స్యాసంక్రాంతిగ్రహజన్మసు॥ ధనపుత్రకళత్రార్థీతిలపిష్టంనసంస్పృశేత్ ॥—
అథగృహారంభః-జ్యోతిర్నిబంధేబాదరాయణః॥వైశాఖేఫాల్గునేపౌషేశ్రా
వణేమార్గశీర్షకే । సూత్రారంభశ్శిలాన్యాసః స్తంభారంభఃప్రశస్యతే॥నార
దః॥ సౌమ్యఫాల్గునవైశాఖమాఘశ్రావణకార్తికాః । మాసాస్స్యుర్గృహని
ర్మాణేపుత్రారోగ్యధనప్రదాః॥ అత్రవృషసింహవృశ్చికాః-వైశాఖశ్రావణ
కార్తికాస్సౌరాజ్ఞేయాఇతికాలాదర్శః-తత్రైవకారణతంత్రే ॥ స్థిరమాసే
స్థిరేరాశౌస్థిరేంశేనవవేశ్మనామ్ । కుర్వీతస్థాపనంశంకోశ్శంభుస్థాపనమేవ
వా॥కార్తికనిషేధస్తులాపరః ॥ కుంభేమాఘేపిసర్వేషాంమందిరాణాముప
క్రమమ్। మహర్షయఃప్రశంసంతిధాన్యాగారంవిహాయచ ॥ నిషేధోధాన్య
గృహపరః॥పాకభోజనశాలాదౌమార్గశీర్షశ్చఫాల్గునః । రథ్యాగేహమఠా
దౌచసహస్యశ్శుచిరేవతు ॥ పౌషాషాఢనిషేధస్తుప్రధానగృహపరః॥ నప్ర
ధానగృహారంభంకుర్యాత్పౌషేశుచావపీతితత్రైవోక్తేః - జ్యోతిస్తత్త్వే॥
పూర్వాపరాస్యంతునభోంత్యపౌషేయామ్యోత్తరాస్యం సహసిద్వితీయే।
కార్యంగృహంజీవబుధర్క్షగార్కంనీచాస్తగౌజీవసితౌచహిత్వా ॥ రత్నమా
లాయాం॥ కర్కనక్రహరికుంభగతేర్కేపూర్వపశ్చిమముఖానిగృహాణి।తౌ
లిమేషవృషవృశ్చికయాతేదక్షిణోత్తరముఖానివదంతి॥ దైవజ్ఞవల్లభః॥శోకం
ధాన్యంపరచతాంనిఃపశుత్వంస్వాప్తింనైఃస్వంసంగరంభృత్యనాశమ్ । స్వం
శ్రీప్రాప్తింవహ్నిభీతించలక్ష్మీంకుర్యాశ్చైత్రాద్యగృహారంభకాలే ॥ గర్గః॥
త్ర్యుత్తరామృగరోహిణ్యాంపుష్యేమైత్రేకరత్రయే । ధనిష్ఠాద్వితయేపౌ
ష్ణేగృహారంభః ప్రశస్యతే ॥ రోహిణ్యాంశ్రవణత్రయేదితియుగేహస్తత్ర
యేమూలకేరేవత్యుత్తరఫాల్గునీష్వురగభేమైత్రోత్తరాషాఢయోః। శస్తం
వాస్తుకుజార్కవర్జితదినేగోకుంభసింహేముఖేకన్యాయాంమిథునేసభశ్శు
చిసహోరాధార్జకేఫాల్గునే॥ కాలాదర్శేసనత్కుమారః ॥ ఆదిత్యభౌమవ
ర్జంతుసర్వేవారాశ్శుభప్రదాః ॥ వాస్తుశాస్త్రే ॥ మార్గశీర్షేతథాపౌషేవై
శాఖేశ్రావణేతథా।ఫాల్గునేచకృతంవేశ్మసర్వసంపత్ప్రదంభవేత్ ॥ కార్తి

శేమాఘమాసేచచైత్రేజ్యేష్ఠేతథాశ్వినే। మాస్యాషాఢేభాద్రపదేనకుర్యా
త్సర్వథాగృహమ్ ॥ ద్వితీయాచతృతీయాచపంచమీసప్తమీతథా । త్రయోద
శీచదశమీపూర్ణాచైకాదశీతథా ॥ ఏశ్చారంభేశుభాయస్యుర్విశేషాచ్ఛుక్ల
పక్షగాః ॥ వ్యవహారసారే॥శిలాన్యాసఃప్రకర్తవ్యోగృహాణాంశ్రవణేమృగే।
పౌష్ణేహస్తేచరోహిణ్యాంపుష్యేస్వన్యుత్తరాత్రయే ॥ వాస్తుప్రదీపే।అధో
ముఖైర్భైర్విదధీతఖాతంశిలాస్తథైవోర్ధ్వముఖైశ్చపట్టమ్।తిర్యఙ్ముఖైర్ద్వారక
పాటయానంగృహప్రవేశోమృదుధ్రువైశ్చ॥ లల్లః॥ స్నానంచపాకంశయనం
చభోజ్యంగజాలయం వాజిగృహంధనస్య । దేవస్య పూర్వాది దిశిక్రమేణ
తుర్యేసభాభూపనివేశనాయ॥శిల్పశాస్త్రే॥ కన్యాసింహతులాయాంభుజగ
పతిముఖంశంభుకోణేగ్నిఖాతంవాయవ్యేస్యాత్తదాస్యం త్వలిధనమకరే ఈ
శఖాతంవదంతి । కుంభేమీనేచమేషేనిరృతిదిశిముఖంఖాతవాయవ్యకోణేచా
గ్నేయకోణేముఖంవైవృషమిథునగతేకర్కటేరక్షఃఖాతమ్ ॥ తత్త్వచింతామ
ణౌ॥ యత్రదైర్ఘ్యంగృహాదీనాంద్వాత్రింశద్ధస్తతోధికమ్ । నతత్రచింతయే
ద్ధీమాన్గుణానాయవ్యయాదికాన్॥ రాజమార్తండః॥ ఆయవ్యయామాసశు
ద్ధింతృణాగారేనచింతయేత్ । శిలాన్యాసాదినోకుర్యాత్తథాగారపురాతనే॥
వ్యవహారతత్త్వే ॥ నిషిద్ధేష్వపికాలేషుస్వానుకూలేషుభదినే । తృణకాష్ఠగృ
హారంభేమాసదోషోనవిద్యతే॥చండేశ్వరః ॥ పూర్ణాదిత్వష్టమీంయావత్పూ
ర్వాస్యంవర్జయేద్గృహమ్ ॥ ఉత్తరాస్యంనకుర్వీతనవమ్యాదిచతుర్దశీమ్ ॥ అ
మావాస్యాష్టమీంయావత్పశ్చిమాస్యంవివర్జయేత్ । నవమ్యాదౌతథాయా
మ్యంయావత్కృష్ణచతుర్దశీ॥ ధ్రువందృష్ట్వాథవాస్మృత్వాకర్తవ్యంవాస్తురో
పణమ్।సాయాహ్నేవర్జందివసే రాత్రౌత్యక్త్వామహానిశామ్ ॥ వరాహః।ద
క్షిణపూర్వకోణేకృత్వా పూజాంశిలాంన్యసేత్ప్రథమమ్ । శేషాఃప్రదక్షి
ణేన స్తంభాశ్చైవంసముత్థాప్యాః ॥ కాలాదర్శే - వాస్తుశాస్త్రే॥ఖాతేచై
వశిలాన్యాసేవృషచక్రంప్రశస్యతే॥ తచ్చోక్తంశాంతిరత్నే ॥ చతుర్హస్తప్ర
మాణంతుఖాత్వాగర్తంసమంతతః। కుంభోదకైస్సేచయేయుశ్శాంతిపాఠపు
రస్సరమ్॥ తతఈశానదిగ్భాగేసాక్షతంరత్నపంచకమ్ । సాజ్యంకుంభంస్థిరం
ముక్త్వావాస్తుపూజనపూర్వకమ్ ॥ కుంభోపరిశిలాన్యాసః కర్తవ్యస్తదనంత
రమ్ ॥ అథగృహప్రవేశః- బృహస్పతిః ॥ నందాయాందక్షిణంద్వారంభద్రా
యాంపశ్చిమేనతు । జయాయాముత్తరద్వారం పూర్ణాయాంపూర్వతోవిశే
త్ ॥ వసిష్ఠః ॥ కృత్వాశుక్రంపృష్ఠతోవామతోర్కంవిప్రాన్పూజ్యానగ్రతః

పూర్ణకుంభమ్ । హర్మ్యం రమ్యం తోరణస్రగ్వితానైః స్త్రీభిస్స్రగ్వీ గీతవా
ద్యైర్విశేచ్చ ॥ వ్యవహారతత్త్వే ॥ సౌమ్యాయనే శ్రవణమార్గపౌషే జన్మర్క్ష
లగ్నోపచయోదయాంశే । వామం గతే ర్కే గృహవాస్తుపూజాం కృత్వా విశే
ద్వేశ్మ భకూటశుద్ధమ్ ॥ వాస్తుశాస్త్రే ॥ లగ్నాత్ప్రాగాదితో దిక్షు ద్వే ద్వే
రాశీ నియోజయేత్ । ఏకమేకం న్యసేత్కోణే సూర్యం వామం విచింతయేత్ ॥ వ
సిష్ఠః ॥ చంద్రజార్యసితవాసరేషు చ శ్రీకరం సుతమహార్థలాభదమ్ । సూర్యసూ
నుదివసే స్థిరప్రదం కింతు చౌరభయమత్ర నిర్దిశేత్ ॥ రత్నకోశే ॥ పుష్యే ధనిష్ఠాగ
మృవారుణేషు స్వాయంభువత్రేత్రషు చోత్తరాసు । అక్షీణచంద్రే శుభదో న్న
పస్య తిథావరిక్తే చ గృహప్రవేశః ॥ నారదః ॥ ప్రవేశో మధ్యమో జ్ఞేయస్సౌమ్య
కార్తికమాసయోః । మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసేషు శోభనః ॥ అక
పాటమనాచ్ఛన్నమదత్తబలిభోజనమ్ ॥ గృహం న ప్రవిశేద్ధీమానాపదామాక
రో హి తత్ ॥ జ్యేష్ఠః క్షుద్రగృహాపరః- వృద్ధగార్గ్యః ॥ భానోశ్చ భౌమస్య విహా
య వారౌ శూలాదియోగానశుభాన్న వాపి । రిక్తాతిథీశ్చాపి మృదుధ్రువర్క్షైస్సౌ
మ్యాయనే చ ప్రవిశేద్గృహాణి ॥ రత్నమాలాయాం ॥ త్వాష్ట్రమిత్రశశిపుష్య
దైవతాన్యామనంతి మునయో మృదూన్యథ । మైత్రగేహరతిభూషణాంబరో
ద్గీతమంగళవిధానమేషు చ ॥ రోహిణ్యుత్తరరాత్రయం చ ధ్రువాణి, ప్రవేశశ్చ వా
స్తుపూజాం కృత్వా కార్యః ॥ జీర్ణోద్ధారే తథోద్యానే తథా గృహనివేశనే । నవ
ప్రసాదభవనే ప్రాసాదపరివర్తనే ॥ ద్వారాభివర్తనే తద్వత్ప్రాసాదేషు గృ
హేషు చ । వాస్తూపశమనం కుర్యాత్పూర్వమేవ విచక్షణ ఇతి మాత్స్యోక్తేః ॥
తత్రైవ ॥ కృత్వాఽగ్రతో ద్విజవరానథ పూర్ణకుంభం దధ్యక్షతామ్రదళపుష్ప
ఫలోపశోభమ్ । దత్వా హిరణ్యవసనా తథా ద్విజేభ్యో మాంగల్యశాంతిని
లయం స్వగృహం విశేచ్చ ॥ గృహ్యోక్తహోమవిధినా బలికర్మ కుర్యాత్ప్రా
సాదవాస్తుశమనే చ విధిర్య ఉక్తః । సంతర్పయేద్ద్విజవరానథ భక్ష్యభోజ్యైశ్శు
క్లాంబరస్స్వభవనం ప్రవిశేత్సరూపమ్ ॥—అథ కలివర్జ్యాని - బృహన్నారదీ
యే ॥ సముద్రయాతుస్స్వీకారః కమండలువిధారణమ్ । ద్విజానామసవర్ణాసు
కన్యాసూపయమస్తథా ॥ దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిం మధుపర్కే పశోర్వధః ॥ మాం
సదానం తథా శ్రాద్ధే వానప్రస్థాశ్రమస్తథా ॥ దత్తాక్షతాయాః కన్యాయాః
పునర్దానం పరస్య చ । దీర్ఘకాలం బ్రహ్మచర్యం నరమేధాశ్వమేధకౌ ॥ మహాప్ర
స్థానగమనం గోమేధశ్చ తథా మఖః । ఇమాన్ధర్మాన్కలియుగే వర్జ్యానాహుర్మ
నీషిణః ॥ కమండలుస్సోదకం చ కమండలుమిత్యుక్తిః-వృష్మయోవా, దత్తౌరా ॥

ఊఢాయాః పునరుద్వాహం జ్యేష్ఠాంశం గోవధస్తథా।కలౌ పంచ న కుర్వీత భ్రాతృజాయాం కమండలుమితి హేమాద్రివచనాత్॥ఊఢాయాః॥ పురా పురుషసంయోగాన్మృతే దేవేతి కేచనేత్యాదిభిర్వివాహ్యత్వోక్తాం హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే॥ గోత్రాన్మాతుస్సపిండాచ్చ వివాహో గోవధస్తథా । నరాశ్వమేధౌ మద్యం చ కలౌ వర్జ్యం ద్విజాతిభిః॥గోత్రాద్గోత్రజాయాః పితృష్వసుః మాతృసపిండాత్ మాతులాత్తత్కన్యాయా వివాహః కలౌ న కార్యః - తేన యాని తద్విధాయకాని తాని యుగాంతరవిషయాణి- తథా వ్యాసః॥తృతీయాం మాతృతః కన్యాం తృతీయాం పితృతస్తథా। శుల్కేన చోద్వహిష్యంతి విప్రాః పాపవిమోహితాః ఇతి కలౌ తన్నిందామాహ మాతృతస్తృతీయాం మాతులకన్యామిత్యర్థః-ఉక్తం చైతత్ ప్రాక్- మద్యం స్త్రీభ్యశ్చ సురామాచామమిత్యాదినా విహితమపి వర్జ్యం హేమాద్రౌ ఆదిత్యపురాణే ॥ విధవాయాం ప్రజోత్పత్తౌ దేవరస్య నియోజనమ్ । బాలాయాః క్షతయోన్యాస్తు వరేణాన్యేన సంస్కృతిః ॥ కన్యానామసవర్ణానాం వివాహశ్చ ద్విజన్మభిః । ఆతతాయిద్విజాగ్ర్యాణాం ధర్మయుద్ధేన హింసనమ్ ॥ ద్విజస్యాబ్ధౌ తు నౌయాతుః శోధితస్యాపి సంగ్రహః। సత్రదీక్షా చ సర్వేషాం కమండలువిధారణమ్ ॥ మహాప్రస్థానగమనం గోసంజ్ఞప్తిశ్చ గోసవే । సౌత్రామణ్యామపి సురాగ్రహణస్య చ సంగ్రహః ॥ అగ్నిహోత్రహవన్యాశ్చ లేహో లీఢాపరిగ్రహః ॥ వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్ష్యమద్యసంకోచనం తథా। ప్రాయశ్చిత్తవిధానం చ విప్రాణాం మరణాంతికమ్॥ సంసర్గదోషస్తేయాన్యమహాపాతకనిష్కృతిః॥ సంసర్గదోషస్తత్సంసర్గీ చ పంచమ ఇత్యుక్తః-స్తేయం చ, తదన్యాని మహాపాతకాని బ్రహ్మహత్యాసురాపగురుతల్పాని త్రీణి తేషాం కామకృతానాం మరణాంతికం ప్రాయశ్చిత్తం విప్రాణాం కలౌ నేత్యర్థః - మరణాంతికే హి జాతివధనిమిత్తం ద్వాదశాబ్దద్విగుణం బ్రహ్మవధనిమిత్తం చ ద్విగుణం భవతి - తచ్చతుర్థేనాస్తి నిష్కృతిరితి నిషిద్ధం- న చాత్మహత్యా విధినా తద్బాధః తేన హ్యాత్మహత్యా నిమిత్తస్యైవ బాధో న జాతివధనిమిత్తస్య భిన్నవిషయత్వాత్ - సంసర్గిణస్తు కామతోఽపి ప్రవృత్తస్యైవోక్తైర్న మరణాంతికం నాపి స్తేయే తత్ర రాజ్ఞో వధకర్తృత్వాత్ తేన తయోర్మరణాంతికాభావాత్ - తయోరేవ నిష్కృతిరన్యేషాం త్రయాణాం యుగాంతరే తు కలౌ నిషేధబలాదేవ ప్రవృత్తిః - ఏతద్విప్రపరం-న తు క్షత్రియాదేః- తదుక్తం విప్రాణాం మరణాంతికమితి విశేషోఽస్మత్కృతే ప్రాయశ్చిత్తరత్నే జ్ఞేయః॥వరాతిథిపితృభ్యశ్చ పశూపాకరణక్రియా। దత్తౌరసేతరేషాం తు పుత్ర

త్వేనపరిగ్రహః॥సవర్ణాన్యాంగనాదుష్టైస్సంసర్గఃశోధితైరపి। అయోనౌసం
గ్రహేవృత్తేపరిత్యాగోగురుస్త్రియః॥ పరోద్దేశాన్యసంత్యాగఉద్దిష్టస్యాపి
వర్జనమ్। ప్రతిమాభ్యర్చనార్థాయసంకల్పశ్చసధర్మకః॥ అస్థిసంచయనా
దూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవచ। శామిత్రంచైవవిప్రాణాంసోమవిక్రయణంత
థా॥ షడ్భక్తానశనేచాన్నహరణంహీనకర్మణః॥ మాధవీయేపృథ్వీచంద్రో
దయేచ॥ శూద్రేషుదాసగోపాలకులమిత్రార్ధసీరిణామ్। భోజ్యాన్నతాగృ
హస్థస్యతీర్థసేవాతిదూరతః॥ శిష్యస్యగురుదారేషుగురువద్వృత్తిశీలతా। ఆప
ద్వృత్తిర్ద్విజాగ్ర్యాణామశ్వస్తనికతాతథా॥ ప్రజార్థంతుద్విజాగ్ర్యాణాం
ప్రజారణిపరిగ్రహః। బ్రాహ్మణానాంప్రవాసిత్వంముఖాగ్నిధమనక్రియా॥
బలాత్కారాదిదుష్టస్త్రీసంగ్రహోవిధిచోదితః। యతేశ్చసర్వవర్ణేషుభిక్షా
చర్యావిధానతః॥నవోదకేదశాహంచదక్షిణాగురుచోదితా। బ్రాహ్మణా
దిషుశూద్రస్యపచనాదిక్రియాపిచ॥ భృగ్వగ్నిపతనైశ్చైవవృద్ధాదిమరణంత
థా।గోతృప్తిశిష్టేపయసిశిష్టైరాచమనక్రియా॥పితాపుత్రవిరోధేషుసాక్షి
ణాందండకల్పనమ్। యతేస్సాయంగృహత్వంచసూరిభిస్తత్త్వదర్శిభిః॥ ఏతా
నిలోకగుప్త్యర్థంకలేరాదౌమహాత్మభిః। నివర్తితానివిద్వద్భిర్వ్యవస్థాపూర్వ
కంబుధైః॥సురాగ్రహణస్యతత్కర్తుస్సంగ్రహోవ్యవహారకః -నచమద్యంచే
తిసామాన్యేననిషిద్ధస్యానేనోపసంహారఇతివాచ్యం - నిషిద్ధస్యనివృత్తిమాత్ర
ఫలత్వేన విశేషానపేక్షత్వాత్ - నహింస్యాదిత్యస్యనబ్రాహ్మణంహన్యాది
త్యనేనోపసంహారే హింసాంతరస్యాదోషత్వాపత్తేశ్చనిరూపితంచైతద్ధేమా
ద్రిణాస్యత్రైత్యుపరమ్యతే- సురాగ్రహస్యోద్దేశ్యస్యసౌత్రామణివిశేషణావి
వక్షయావాజపేయేపినిషేధః- సౌత్రామణ్యాంతుపయోగ్రహాస్స్యురిత్యా
పస్తంబోక్తైర్వైకల్పికపయోగ్రహైరప్యధికారః - వాజపేయేతుతత్ప్రాప్తౌప్ర
మానాభావాత్- సోమసురయోస్సహత్యాగేనాంశేసురాద్రవ్యత్వాత్తత్ప్ర
త్యక్షతయాయాగనామత్వేనతాంవినా సంజ్ఞాయోగాత్ కలౌనాధికారఇతి
యుక్తంప్రతీమః - త్రికాండమండనాదిలిఖనంతునిర్మూలమనాకరంచ - వృత్తే
తి॥ ఏకాహాద్బ్రాహ్మణశ్శుద్ధ్యేద్యోగ్నివేదసమన్వితఇతిఉక్తః -ఆద్యస్యాశౌచ
స్యసంకోచోనతస్యనిష్కృతిర్ద్రష్టాభృగ్వగ్నిపతనాదృతే ఇత్యుక్తస్యప్రా
యశ్చిత్తస్యవిధానం ఉపదేశఃకలౌకర్తైవలిప్యతే ఇతివ్యాసోక్తేః- పతితసం
సర్గదోషసత్త్వేపిపాతిత్యంనేత్యర్థః - అన్యథాసంసర్గశ్శోధితైరపీతివిరోధా
పత్తేః- స్తేయభిన్నమహాపాపేరహస్యకృతేప్రాయశ్చిత్తంనేత్యర్థః-సవర్ణా

స్యాఅసవర్ణాత్క్షత్రియాదిస్త్రయాదుష్టే అయోనౌశిష్యాద్దౌచతస్రస్తుపరిత్యాజ్యాఃశిష్యగాగురుగాచయేత్యుక్తస్త్యాగః - పరోద్దేశేనబ్రాహ్మణాద్యర్థంఆత్మత్యాగః యద్వాపరోద్దేశాత్మత్యాగోగోదానంమనసాపాత్రముద్దిశ్యేత్యుక్తం - ఉద్దిష్టస్యోక్తస్యవర్జనం ప్రతిగ్రహాసమర్థోపీత్యుక్తం - వేతనగ్రహణేనప్రతిమాపూజా ॥ స్వాశౌచకాలాద్విజ్ఞేయంస్పర్శనంతుత్రిభాగతఇత్యుక్తస్పర్శః,షడితి॥ఉపోషితస్త్ర్యహంస్థిత్వాధాన్యంబ్రాహ్మణాద్ధరేదిత్యుక్తమన్నచౌర్యం-ఆపదిక్షత్రియవృత్తిః-ముఖేనైవధమేదగ్నిమిత్యుక్తంధమనం॥ దశాహేనైవశుద్ధ్యేత్భూమిష్ఠంపయసోదకమిత్యుక్తోదశాహః-గురవేతువరందత్త్వేత్యుక్త్వాదక్షిణాశూద్రేషుదాసగోపాలేతి।కందూపక్వంస్నేహపక్వంయచ్చదుగ్ధేనపాచితమ్।ఏతాన్యశూద్రస్యభుజోభోజ్యానిమనురబ్రవీదిత్యపరార్కేసుమంతూక్తాశూద్రస్యపాకక్రియా ॥ పితాపుత్రవివాదేతుసాక్షిణాంత్రిపణోదమఇత్యుక్తః సాయంగృహత్వంవిధూమేసన్నముసలేఇత్యుక్తం-పృథ్వీచంద్రేణేతు॥ అటంతివసుధాంవిప్రాఃపృథివీదర్శనాయచ । అనికేతాహ్యనాహారాయత్రసాయంగృహాస్తుతేఇతివిష్ణుపురాణోక్తోనిషిద్ధః - తేనజ్ఞాతశీలపాంథాదేశ్రాద్ధాదావినియోగోనకార్యః కలావిత్యర్థఉక్తః - ఏతానివర్జ్యానీత్యర్థఃనిగమః॥అగ్నిహోత్రంగవాలంబంసన్న్యాసంపలపైతృకమ్ । దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిఃకలౌపంచవివర్జయేత్॥ అగ్నిహోత్రంతదర్థసమాధానం-ఏతచ్చసర్వాధానపరం॥అర్ధాధానంస్మృతౌశ్రౌతస్మార్తాగ్న్యోస్తుపృథక్కృతిః। సర్వాధానంతయోరైక్యకృతిఃపూర్వయుగాశ్రయేతి లౌగాక్షివచనాదితిస్మృతిచంద్రికాయాం-ఏతేన॥చత్వార్యబ్దసహస్రాణిచత్వార్యబ్దశతానిచ। కలేర్యదాగమిష్యంతితదాత్రేతాపరిగ్రహః॥ సన్న్యాసశ్చనకర్తవ్యోబ్రాహ్మణేనవిజానతేతివ్యాసవచసంవ్యాఖ్యాతం - సర్వాధానేపివిశేషమాహదేవలః॥ యావద్వర్ణవిభాగోస్తియావద్వేదఃప్రవర్తతే। సన్న్యాసంచాగ్నిహోత్రంచతావత్కుర్యాత్కలౌయుగేఇతి ॥ అత్రపూర్వయుగాశ్రితేతిలౌగాక్షివాక్యేపూర్వయుగానికృతాదీనీత్యేకోర్థః - అన్యేతుయుగస్యపూర్వంకలేః పూర్వోభాగః- సచత్వార్యబ్దసహస్రాణీతిపూర్వోక్తవాక్యాచ్చతుశ్చత్వారింశచ్ఛతవర్షావచ్ఛిన్నఃతస్మిన్భాగేసర్వాధానంకార్యం - తదుత్తరంతుయావద్వర్ణవిభాగోస్తీతివాక్యాత్ వర్ణవిభాగపర్యంత మర్ధాధానమిత్యాహుస్సన్న్యాసస్త్రిదండః॥ ... ... *

ఇతిశ్రీమత్కమలాకరకృతనిర్ణయసింధౌ,కలివర్జ్యానిసమాప్తాని

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదే

శ్రాద్ధనిర్ణయప్రారంభః.

నానానిబంధవైమత్యభ్రాంతచిత్తోద్దిధీర్షయా ।
కమలాకరసంజ్ఞేన క్రియతే శ్రాద్ధనిర్ణయః ॥

తత్స్వరూపమాహ పృథ్వీచంద్రోదయే మరీచిః ॥ ప్రేతం పితౄంశ్చ నిర్దిశ్య భోజ్యం యత్ప్రియమాత్మనః। శ్రద్ధయా దీయతే యత్ర తచ్ఛ్రాద్ధం పరికీర్తితమ్। బ్రాహ్మణస్వీకారాంతశ్చతుర్థ్యంతపదోపనీతపిత్రాద్యుద్దేశ్యకస్త్యాగః శ్రాద్ధమిత్యర్థః- తత్ర యద్యపి హోమపిండభోజనాని ప్రధానమితి హేమాద్రిః ॥ హోమశ్చ పిండదానంచ తథా బ్రాహ్మణభోజనమ్ । శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయం స్యాదేకస్మిన్నౌపచారికమితి॥ శ్రీధరశ్చ తథా క్వచిద్విశేషం వక్ష్యామః- నిమిత్తభేదే భోజనస్య పిండదానాం వా నిషేధో న ప్రాధాన్యం విరుణద్ధి- ఆసోమయాజినో దధిపయోయాగవత్-యచ్ఛూలపాణిః ॥ నిత్యశ్రాద్ధమదైవం స్యాదర్ఘ్యపిండవివర్జితమితి- హారీతీయే నిత్యశ్రాద్ధమఘాదౌ పిండనిషేధోస్తి నచ ప్రాప్తిం వినా సః-నచాతిదేశం వినా ప్రాప్తిః-నచాంగత్వం వినాతిదేశః ప్రధానస్యానతిదేశాత్ సప్తమే ఉపకారకత్వేనాతిదేశోక్తేః - తేన భోజనం ప్రధానం పిండోంగం- పిండదానమాత్రవిధిస్త్వంగభూతాత్కర్మాంతరమేవ ప్రకరణాంతరన్యాయాదితి-తన్న ॥ జాతశ్రాద్ధే న దద్యాత్తు పక్వాన్నం బ్రాహ్మణేష్వపి। న పక్వం భోజయేద్విప్రాన్ సచ్ఛూద్రోపి కదాచనేత్యాద్యైర్జాతశ్రాద్ధశూద్రశ్రాద్ధాదౌ భోజనస్య నిషేధేనాంగత్వాపత్తేః - సతౌపశాకరోతీతివదుపజీవ్యవిరోధేన వికల్పాపత్తేశ్చ - తేన శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయత్వేనోభయప్రాప్తౌ నిషేధః-పర్యుదాసో వా దీక్షితో న దదాతి న జుహోతి నాసోమయాజీ సన్నయేదితివదితి తత్త్వం-ధర్మప్రదీపేపి ॥ యజుషాం పిండదానంతు బహ్వృచానాం ద్విజార్చనమ్ । శ్రాద్ధశబ్దాభిధేయం స్యాదుభయం సామవేదినామ్॥ తచ్చ పితౄన్ యజేత పితృభ్యో దద్యాదిత్యుభయప్రయోగదర్శనాద్యాగదానోభయాత్మకం పితరో దేవతా ఇతి పిత్రుద్దేశ్యకత్వాద్యాగత్వం, విప్రాపేక్షయా చ దానత్వమిత్యవిరుద్ధం - ఏతేన నాయం యాగః -దేవతోద్దేశేన త్యాగో యా

గః-యాగోద్దేశ్యాచదేవతేత్యాత్మాశ్రయాదితిగౌడమతమపాస్తం-వైధశబ్ద
విశేషోద్దేశ్యత్వస్యతస్యేదమితిస్వత్వారోపప్రతియోగిత్వస్యవాదేవతాత్వా
త్-తత్రైవసుమంతుః॥శ్రాద్ధాత్పరతరంనాన్యచ్ఛ్రేయస్కరముదాహృతమ్॥
ఆదిత్యపురాణే॥నసంతిపితరశ్చేతికృత్వామనసియోనరః। శ్రాద్ధంనకురుతేతత
త్రతస్యరక్తంపిబంతితే॥తద్భేదానాహవిశ్వామిత్రః॥ నిత్యంనైమిత్తికంకా
మ్యంవృద్ధిశ్రాద్ధంసపిండనమ్। పార్వణంచేతివిజ్ఞేయంగోష్ఠ్యాంశుద్ధ్యర్థమష్ట
కమ్॥కర్మాంగంనవమంప్రోక్తందైవికందశమంస్మృతమ్। యాత్రాస్వేకాద
శంప్రోక్తంపుష్ట్యర్థంద్వాదశంస్మృతమితి॥ ఏషాంలక్షణానిభవిష్యే॥అహ
న్యహనియచ్ఛ్రాద్ధంతన్నిత్యమితికీర్తితమ్। వైశ్వదేవవిహీనంతదశక్తావుద
కేనతు॥ఏకోద్దిష్టంతుయచ్ఛ్రాద్ధంతన్నైమిత్తికముచ్యతే। తదప్యదైవంకర్త
వ్యమయుగ్మాన్భోజయేద్ద్విజాన్॥ కామాయవిహితంకామ్యమభిప్రేతార్థసి
ద్ధయే।వృద్ధౌయత్క్రియతేశ్రాద్ధంవృద్ధిశ్రాద్ధంతదుచ్యతే॥గంధోదకతిలైర్యు
క్తంకుర్యాత్పాత్రచతుష్టయమ్। అర్ఘ్యార్థంపితృపాత్రేషుప్రేతపాత్రంప్ర
సేచయేత్॥యేసమానాఇతిద్వాభ్యామేతత్ జ్ఞేయంసపిండనమ్।నిత్యేనతుల్య
వేషంస్యాదేకోద్దిష్టంస్త్రియాఅపి॥ ఏతదుభయమేవస్త్రియాః - తేనస్త్రీక
ర్తృకంస్త్రీసంప్రదానకంచేత్యుభయనియమఇతికల్పతరుః ॥ అమావాస్యా
యాంయత్క్రియతేతత్పార్వణమితిస్మృతం క్రియతేనాపర్వణియత్తత్పార్వ
ణమితిస్థితిః-అత్రపర్వ॥చతుర్దశ్యష్టమీచైవఅమావాస్యాచపౌర్ణిమాపర్వాణ్యే
తానిరాజేంద్రరవిసంక్రమణంతథేతివిష్ణుపురాణోక్తంసంక్రాంత్యాది॥గో
ష్ఠ్యాంయత్క్రియతేశ్రాద్ధంగోష్ఠీశ్రాద్ధంతదుచ్యతే। బహూనాంవిదుషాం
సంపత్సుఖార్థంపితృతృప్తయే॥క్రియతేశుద్ధయేయత్తుబ్రాహ్మణానాంతుభో
జనమ్॥శుద్ధ్యర్థమితితత్ప్రోక్తంవైనతేయమనీషిభిః॥ నిషేకకాలేసోమేచసీ
మంతోన్నయనేతథా। జ్ఞేయంపుంసవనేచైవశ్రాద్ధంకర్మాంగమేవచ॥దేవా
నుద్దిశ్యయచ్ఛ్రాద్ధంతత్తుదైవికముచ్యతే। గచ్ఛన్దేశాంతరంయస్తుశ్రాద్ధం
కుర్యాత్తుసర్పిషా॥ యాత్రార్థమితితత్ప్రోక్తంప్రవేశేచనసంశయః।శరీరోప
చయేశ్రాద్ధమర్థోపచయఏవచ॥పుష్ట్యర్థమేతద్విజ్ఞేయమౌపచాయికముచ్యతే
గోష్ఠ్యాంశ్రాద్ధకర్తృసముదాయే సంభూయసామగ్రీసంపాదనేనశ్రాద్ధమి
త్యర్థః-యుగపత్తీర్థాదిప్రాప్తౌవిదుషాంశ్రాద్ధసంపదాసుఖార్థంభిన్నపాకా
శక్తౌ బహుపితృకశ్రాద్ధమేకః కుర్యాదితికల్పతరుః శంఖధరశ్చశుద్ధిశ్రాద్ధం
ప్రాయశ్చిత్తాంగమితిమైథిలాః - అత్రపార్వణైకోద్దిష్టవృద్ధిసపిండీకరణాత్మ

కంచతుర్విధమేవముఖ్యం-తస్యైవాయంప్రపంచః - అథశ్రాద్ధదేశాః-మనుః॥
శుచిదేశంవివిక్తంతుగోమయేనోపలేపయేత్ । దక్షిణాప్రవణంచైవప్రయ
త్నేనోపపాదయేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేఽపిష్ణుధర్మే ॥ దక్షిణాప్రవణేదేశేతీ
ర్థాదౌచగృహేపివా।భూసంస్కారాదిసంయుక్తేశ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రయత్నతః
తత్రైవప్రభాసఖండే॥తీర్థాదష్టగుణంపుణ్యంస్వగృహేదదతశ్శుభే।భారతే॥
తస్యదేశాఃకురుక్షేత్రంగయాగంగాసరస్వతీ। ప్రభాసంపుష్కరంచేతితేషు
శ్రాద్ధంమహాఫలమ్॥స్కాందే॥ తులసీకాననచ్ఛాయాయత్రయత్రభవేద్ద్విజ।
తత్రశ్రాద్ధంప్రదాతవ్యంపితౄణాంతృప్తిహేతవే॥ మాధవీయేశ్రాద్ధప్రక్ర
మేవ్యాసః ॥ మహానదీప్రయాగేచకాశ్యాంచకురుజాంగలే॥ శంఖః॥గం
గాయమునయోస్తీరేపయోష్ణ్యమరకంటకే। నర్మదాబాహుదాతీరేభృగు
లింగేహిమాలయే॥గంగాద్వారేప్రయాగేచనైమిషేపుష్కరేతథా। సన్ని
హత్యాంగయాయాంచదత్తమక్షయతాంవ్రజేత్ ॥ అపిజాయేతసోఽస్మాకం
కులేకశ్చిన్నరోత్తమః। గయాశీర్షేవటేశ్రాద్ధంయోనోదద్యాత్సమాహితః॥ఏ
ష్టవ్యాబహవఃపుత్రాయద్యేకోఽపిగయాంవ్రజేత్ । యజేతవాఽశ్వమేధేననీలం
వావృషముత్సృజేత్॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ పంచక్రోశంగయాక్షేత్రంక్రోశమే
కంగయాశిరః ।మహానద్యాఃపశ్చిమేనయావద్గృధ్రేశ్వరోగిరిః॥ ఉత్తరేబ్రహ్మ
యూపస్యయావద్దక్షిణమానసమ్ । ఏతద్గయాశిరోనామత్రిషులోకేషువిశ్రు
తమితి॥శూలపాణౌబృహస్పతిః॥ గంగాయాంధర్మపృష్ఠేచసరసిబ్రహ్మణస్త
థా।గయాశీర్షేఽక్షయవటేపితౄణాందత్తమక్షయమ్ ॥ ధర్మారణ్యంధర్మపృ
ష్ఠంధేనుకారణ్యమేవచ ।దృష్ట్వైతానిపితౄంశ్చార్చ్యవంశాన్వింశతిముద్ధరే
త్॥ త్రిస్థలీసేతౌవాయవీయే ॥ శమీపత్రప్రమాణేనపిండందద్యాద్గయాశిరే।
ఉద్ధరేత్సప్తగోత్రాణికులమేకోత్తరంశతమ్॥ సప్తగోత్రాణితు ॥ పితామా
తాచభార్యాచభగినీదుహితాతథా। పితృమాతృష్వసాచైవసప్తగోత్రాణి
వైవిదురితి॥ఏషాంగోత్రాణామేకోత్తరశతంకులంపురుషాఇత్యర్థః - తేచో
క్తాస్తత్రైవ॥పిత్ర్యాన్వింశతిస్సపాద్వాదశైకాదశాదశ। అష్టౌపంచగోత్రా
ణాంకులమేకోత్తరంశతమ్ ॥ తత్త్వానిచతుర్వింశతిః - తేచద్వాదశపూర్వా
ద్వాదశపరాః-ఏవమగ్రేపి- ప్రయోగపారిజాతేపాద్మే ॥ సాలగ్రామమయే
ముద్రాసంస్థితాయత్రకుత్రచిత్। వారాణస్యాంయువాధిక్యంసమంతాద్యోజ
నత్రయమ్॥తథా॥యత్కించిత్పైతృకంకుర్యాత్సపిండంవాపదంతికే। విష్ణులో
కంసగచ్ఛేత్తులభతేశాశ్వతంపదమ్॥తత్రైవవారాహే॥చక్రాంకస్యతుసాన్ని

ధ్యం యత్కర్మ క్రియతే నరైః । స్నానం దానం తపః శ్రాద్ధం సర్వమక్షయతాం
వ్రజేత్ ॥ అథ నిషిద్ధదేశః- పృథ్వీచంద్రోదయే స్కాందే ॥ త్రిశంకోర్వర్జయేద్దే
శం సర్వం ద్వాదశయోజనమ్ । ఉత్తరేణ మహానద్యా దక్షిణేన తు కీకటాత్ ॥ దేశ
స్త్రైశంకవో నామ శ్రాద్ధకర్మణి వర్జితః ॥ వాయవీయే ॥ ప్రసష్టాశ్రమధర్మాశ్చ
దేశా వర్జ్యాః ప్రయత్నతః ॥ యమః ॥ రూక్షం కృమిహతం క్లిన్నం సంకీర్ణానిష్టగం
ధికమ్ । దేశం త్వనిష్టశబ్దం చ వర్జయేచ్ఛ్రాద్ధకర్మణి ॥ తత్రైవ శంఖః ॥ గోగజా
శ్వాదిజుష్టేషు కృత్రిమాయాం తథా భువి । న కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమేతేషు పారక్యా
సు చ భూమిషు ॥ యమః ॥ పరకీయే ప్రదేశేషు పిత్రూణాం నిర్వపేత్తు యః । త
ద్భూమిస్వామిపితృభిః శ్రాద్ధకర్మ విహన్యతే ॥ బ్రాహ్మభారతయోరపి ॥ పరకీ
యగృహే యస్తు స్వాన్పిత్రూంస్తర్పయేద్యది । తద్భూమిస్వామినస్తస్య హరంతి
పితరో బలాత్ ॥ అగ్రభాగం తతస్తేభ్యో దద్యాన్మూల్యం చ జల్పితమ్ ॥ శ్రాద్ధస్థా
నామగ్రభాగం శ్రాద్ధం తదనర్హాణాం శూద్రాణాం తు మూల్యమితి కేచిత్ - షో
డశీపిండే బాంధవానామపి పిండోక్తేః -యే బాంధవా బాంధవా వేత్యాది ప్రణ
బాధాపత్తేశ్చ - నామగోత్రపూర్వం శ్రాద్ధనిషేధో నాన్యత్రేతి గౌడాః - వి
ప్రాసుతస్య శూద్రాపుత్రశ్రాద్ధనిషేధో నాన్యత్ర అన్నదానం చాన్నత్యాగా
త్పూర్వం కార్యమితి మైథిలాః తన్న, అగ్రభాగస్య శ్రాద్ధాంగత్వే మానాభావాత్
అన్నదానే చ నిషేధాభావాత్ - త్యాగాత్పూర్వం కరణే సంగే సవ్యవధానాప
త్తేః- అంగత్వే చ మానాభావాత్ ఇదం చ స్వామ్యననుజ్ఞాభావే తదుక్తం తత్రైవ
బ్రాహ్మే ॥ స్వనులిప్తేషు గేహేషు స్వేష్వనుజ్ఞాపితేషు చ । శ్రాద్ధమేతేషు వాత
వ్యం వర్జ్యమేతేషు నోచ్యతే ॥ కిరాతేషు కలింగేషు కొంకణేషు ఖసేష్వపి । సింధోరు
త్తరకూలేషు నర్మదాయాశ్చ దక్షిణే ॥ పూర్వేణ కరతోయాయా న దేయం శ్రాద్ధ
ముచ్యతే ॥ ఇదం కామ్యవిషయమన్యథా తత్రత్యానాం సర్వశ్రాద్ధాకరణాపత్తేః
నర్మదాదక్షిణేపవాదః స్కాందే ॥ సహ్యస్య చోద్భవో యత్ర యత్ర గోదావరీ నదీ ।
పృథివ్యామపి కృత్స్నాయాం స ప్రదేశోఽతిపావనః ॥ పరకీయత్వాపవాద ఆది
త్యపురాణే ॥ అటవీపర్వతాః పుణ్యా నదీతీరాణి యాని చ । సర్వాణ్యస్వామికా
న్యాహుర్నహి తేషు పరిగ్రహః ॥ వనాని గిరయో నద్యస్తీర్థాన్యాయతనాని చ ।
దేవఖాతాశ్చ గర్తాశ్చ న స్వామ్యం తేషు విద్యతే ॥ స్మృతిసారే ॥ నైకవాసా న చ ద్వీ
పే నాంతరిక్షే కదాచన । శ్రుతిస్మృత్యుదితం కర్మ న కుర్యాదశుచిః క్వచిత్ ॥ ది
వోదాసీయే ॥ మ్లేచ్ఛదేశే తథా రాత్రౌ సంధ్యాయాంపిప్రవర్జితః । న శ్రాద్ధ
మాచరేద్విద్వాన్న చాకాశే కథంచన ॥ — అథ శ్రాద్ధకాలాః- తే చ సంక్రాంతి

యుగాదిమహాలయాదయః ప్రాయేణపూర్వపరిచ్ఛేదద్వయఏవోక్తాఏవ కేచి
త్తూచ్యంతే-పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః॥శ్రాద్ధంవృద్ధావచంద్రేభచ్ఛా
యాగ్రహణసంక్రమే। నవోదకేనవాన్నేచనవచ్ఛన్నేతథాగృహే॥నవైత్తువే
షుచేహంతేపితరోహిమఘాస్వపి। పితరః స్పృహయంత్యన్నమష్టకాసుమ
ఘాసుచేతిశాతాతపపాఠః - నవోదకేనవకూపవాప్యాదావితికేచిత్-వర్షో
పక్రమేఆర్ద్రాప్రవేశఇతిగౌడాః-నవాన్నశ్రాద్ధవిశేషోజ్యోతిషే॥ జ్యేష్ఠాశే
షార్ధగేసూర్యేమృగనేత్రానిశాత్మకే। నవాన్నైర్భోజనశ్రాద్ధంజన్మచంద్ర
తిథౌనచ॥ఆశ్లేషాకృత్తికాజ్యేష్ఠామూలాజపదగేషుచ। గురుభౌమదినేరిక్తే
తిథౌనాద్యాన్నమోదనమ్॥తత్రైవ॥ వృశ్చికేశుక్లపక్షేతునవాన్నంశస్యతే
బుధైః॥ అతఃకృష్ణపక్షేనేతిగౌడాః-మైథిలాస్తు॥ అకృతాగ్రయణంచైవధాన్య
జాతంనరోత్తమఇతివారాహోక్తేఃప్రతిధాన్యంశ్రాద్ధమాహుః-తన్న-జాత
పదస్యశ్రాద్ధయోగ్యసమూహపరత్వాత్ - హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః॥
గ్రహోపరాగేచసుతేచజాతేపిత్ర్యేగయాయామయనద్వయేచ। నిత్యంచ
శంఖేపతత్థేరపద్మేదత్తంభవేన్నిష్కసహస్రతుల్యమ్॥శంఖంప్రాహురమావా
స్యాంక్షీణచంద్రాంద్విజోత్తమాః। అష్టకాసుభవేత్పద్మంతత్రదత్తంతథాక్ష
యమ్॥తత్రైవశంఖః॥యదావిష్టిర్వ్యతీపాతోభానువారస్తథైవచ। పద్మకం
నామతత్ప్రోక్తమయనాచ్చచతుర్గుణమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ అమావాస్యాష్ట
కావృద్ధిఃకృష్ణపక్షోయనద్వయమ్। ద్రవ్యంబ్రాహ్మణసంపత్తిర్విషువత్సూ
ర్యసంక్రమః॥ వ్యతీపాతోగజచ్ఛాయాగ్రహణంచంద్రసూర్యయోః।శ్రాద్ధం
ప్రతిరుచిశ్చైవశ్రాద్ధకాలాఃప్రకీర్తితాః॥కృష్ణపక్షస్సర్వోఽపి శాకేనాపరప
క్షంనాతిక్రమేత్ మాసిమాసివాశనమితిశ్రుతేః - ఊర్ధ్వంవాచతుర్థ్యాయద
హస్సంపద్యతేఋతేచతుర్దశీమితికాత్యాయనోక్తేః- మాసిమాసికార్యమపర
పక్షస్యాపరాహ్ణఃశ్రేయానిత్యాపస్తంబోక్తేశ్చ- వీప్సయాసర్వకృష్ణపక్షేషు
నిత్యంతనోపసంహారాన్మహాలయపరత్వంపరాస్తం - అత్రప్రత్యహంపంచ
మ్యాదియదహస్సంపత్తిర్వేతిత్రయఃపక్షాఃయద్వైకదినేశ్రాద్ధం తదాదార్శం
పృథగేవయాజ్ఞవల్క్యేనామావాస్యాయాఃపృథఙ్నిర్దేశాత్ -ఏతేనకృష్ణపక్షే
యదహస్సంపద్యతే - అమావాస్యాయాంతువిశేషేణేతినిగమోక్తేర్గుణోప
రపక్షశ్రాద్ధస్యామావాస్యేతిశూలపాణిమతమప్యపాస్తం - అశక్తౌదర్శేనా
పిమాసిశ్రాద్ధసిద్ధిరితినారాయణవృత్తిః- నిరగ్నికానాంకస్మింశ్చిద్దినేఆహితా
గ్నేస్తుదర్శఏవ॥ నదర్శేనవినాశ్రాద్ధమాహితాగ్నేర్ద్విజన్మనఇతిమనూక్తేః-

సర్వకృష్ణపక్షాశక్తౌమాత్స్యే ॥ అనేనవిధినాశ్రాద్ధంత్రిరబ్దస్యేహనిర్వపేత్ ॥
కన్యాకుంభవృషస్థేర్కే కృష్ణపక్షేచసర్వదా ॥ కర్కేపి ॥ ఆహితాగ్నేస్సంవ
త్సరేత్రిశ్శ్రాద్ధనియమఇతిదేవలః ॥ అనేనవిధినాశ్రాద్ధంకుర్యాత్సంవత్సరం
సకృత్ । ద్విశ్చతుర్వాయథాశ్రాద్ధంమాసేమాసేదినేదినే ॥ కృష్ణపక్షేష్వపి
మహాలయస్యశ్రేష్ఠత్వంతచ్చోక్తంప్రాక్ - వ్యతీపాతేవిశేషమాహ హేమా
ద్రౌశంఖః ॥ ఫలంలక్షఘ్నముత్పత్తౌభ్రమణేకోటిరుచ్యతే । పతనేశతకోట్య
స్తుపాతేవైదత్తమక్షయమ్ ॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రే ॥ ద్వావింశతిస్తథోత్పత్తౌభ్రమ
ణేచైకవింశతిః । పతనేదశనాడ్యస్తుపతితేసప్తనాడికాః ॥ అంత్యౌచద్వౌవ్యతీ
పాతౌప్రాగుక్తౌ హేమాద్రౌమార్కండేయః ॥ యదాచశ్రోత్రియోభ్యేతిగృ
హంవేదవిదగ్నిచిత్ । తేనైకేనాపికర్తవ్యంశ్రాద్ధంచవిషువచ్ఛుభమ్ ॥ ఇదం
చాపిండంకార్యమితిహేమాద్రిః - ఏతజ్జీవత్పితృకోపికుర్యాత్ ॥ ఉద్వాహేపుత్ర
జననేపిత్ర్యేష్ట్యాంసౌమికేమఖే । తీర్థేబ్రాహ్మణఆయాతేషడేతేజీవతఃపితు
రితిమైత్రాయణీయపరిశిష్టోక్తేః - తిథివిశేషేఫలవిశేషోయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తః ॥
కన్యాంకన్యావేదినశ్చపశూన్వైసత్సుతానపి । ద్యూతంకృషించవాణిజ్యంద్విశ
ఫైకశఫాంస్తథా ॥ బ్రహ్మవర్చస్వినఃపుత్రాన్ స్వర్ణరౌప్యేసకుప్యకే । జ్ఞాని
శ్రైష్ఠ్యంసర్వకామానాప్నోతి శ్రాద్ధదస్సదా ॥ ప్రతిపత్ప్రభృతిష్వేకాం
వర్జయిత్వాచతుర్దశీమ్ ॥ ఏతాః కృష్ణపక్షస్థాఏవ - మహాలయేతుఫలభూమేతి
పృథ్వీచంద్రోదయః - పౌర్ణమాస్యాంహేమాద్రౌపితామహః ॥ అమావా
స్యావ్యతీపాతేపౌర్ణమాస్యష్టకాసుచ । విద్వాన్ శ్రాద్ధమకుర్వాణోనరకంప్ర
తిపద్యతే ॥ ఏతన్మాఘ్యావిషయం ॥ వ్రీహిపాకేచకర్తవ్యంయవపాకేచపార్థివ ।
పౌర్ణమాసీతథామాఘీశ్రావణీచనృపోత్తమ ॥ ప్రోష్ఠపద్యామతీతాయాంత
థాకృష్ణత్రయోదశీ । ఏతాంస్తుశ్రాద్ధకాలాన్వైనిత్యానాహప్రజాపతిరితివిష్ణు
ధర్మోక్తేః విష్ణుః - మాఘీప్రోష్ఠపద్యోర్ధ్వంకృష్ణాత్రయోదశీతి అత్రమాఘీపౌ
ర్ణమాసీతికల్పతరుః శ్రావణ్యూర్ధ్వమపిమఘాయోగసంభవాత్త్రయోదశీవిశే
షణమితిగౌడాః - నక్షత్రేష్వపియాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్వర్గంహ్యపత్యమోజశ్చశౌర్యం
క్షేత్రంబలంతథా । పుత్రాన్ శ్రైష్ఠ్యంచసౌభాగ్యంసమృద్ధింముఖ్యతాంశుభ
మ్ ప్రవృత్తచక్రతాంవాపివాణిజ్యప్రభృతీనపి । అరోగిత్వంయశోవీతశోకతాం
పరమాంగతిమ్ ॥ ధనంవేదాన్భిషక్సిద్ధింకుప్యంగావస్త్వజావికమ్ । అశ్వానా
యుశ్చవిధివద్యశ్శ్రాద్ధంసంప్రయచ్ఛతి ॥ కృత్తికాదిభరణ్యంతంసకామానాప్రా
ప్నుయాదిమాన్ ॥ ఫలాంతరాణ్యపిమహాభారతేకాగ్న్యాగేజ్ఞేయాని - మా

ధనీ మేధావీ విఖ్యాతః కృత్తికాదిషు యమేషు శ్రాద్ధే యత్ఫలమీరితమ్। విష్ణుధర్మే షు తమేవ యోగేషు తదేవ ఫలమిష్యతే॥ బృహస్పతిః॥ ఆరోగ్యం చైవ సౌభాగ్యం శత్రూణాం చ పరాజయమ్॥ సర్వాన్ కామాన్ శ్రియం విద్యాం ధనమాయుర్యథాక్రమమ్॥ సూర్యాదిదివసేష్వేతచ్ఛ్రాద్ధకృల్లభతే ఫలమ్। బవాదికరణేష్వేతచ్ఛ్రాద్ధకృల్లభతే ఫలమ్॥ అన్యాని చ షణ్ణవతిశ్రాద్ధాదీని ప్రాగుక్తాని మార్కండేయపురాణే॥ శ్రాద్ధార్హద్రవ్యసంపత్తౌ తథా దుస్స్వప్నదర్శనే। జన్మర్క్షే గ్రహపీడాసు శ్రాద్ధం కుర్వీత చేచ్ఛయా॥—అథ శ్రాద్ధాధికారిణః - చంద్రికాయాం సుమంతుః॥ మాతుః పితుః ప్రకుర్వీత సంస్థితస్యౌరసస్సుతః। పైతృమేధికసంస్కారం మంత్రపూర్వకమాదృతః॥ తత్రైవ హేమాద్రౌ శంఖః॥ పితుః పుత్రేణ కర్తవ్యా పిండదానోదకక్రియా। పుత్రాభావే తు పత్నీ స్యాత్తదభావే తు సోదరః॥ అత్ర యద్యపి పుత్రపదం క్షేత్రజాదిద్వాదశవిధపుత్రపరం- తే చ ద్వాదశ పుత్రా యాజ్ఞవల్క్యేనోక్తాః॥ ఔరసో ధర్మపత్నీజస్తత్సమః పుత్రికాసుతః। క్షేత్రజః క్షేత్రజాతస్తు సగోత్రేణేతరేణ వా॥ గృహే ప్రచ్ఛన్న ఉత్పన్నో గూఢజస్తు సుతః స్మృతః। కానీనః కన్యకాజాతో మాతామహసుతః స్మృతః॥ అక్షతాయాం క్షతాయాం వా జాతః పౌనర్భవస్తథా। దద్యాన్మాతా పితా వా యం స పుత్రో దత్తకో భవేత్॥ క్రీతశ్చ తాభ్యాం విక్రీతః కృత్రిమస్స్యాత్స్వయం కృతః। దత్తాత్మా తు స్వయం దత్తో గర్భే విన్నస్సహోఢజః॥ ఉత్సృష్టో గృహ్యతే యస్తు సోపవిద్ధో భవేత్సుతః। పిండదోంశహరశ్చైషాం పూర్వాభావే పరః పర ఇతి॥ తథాపి॥ దత్తౌరసేతరేషాం తు పుత్రత్వేన పరిగ్రహ ఇతి హేమాద్రావాదిత్యపురాణే కలావితరేషాం పుత్రత్వనిషేధాదౌరసదత్తకపరమేవ- యద్యపి పిండదోంశహరశ్చైషాం పూర్వాభావే పరః పర ఇతి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేరౌరసాభావే దత్తకప్రాప్తిః-తథాప్యౌరసాభావే పౌత్రస్తదభావే ప్రపౌత్రస్తదభావే దత్తకాదయ ఇతి జ్ఞేయం- పుత్రేణ లోకాన్జయతి పౌత్రేణానంత్యమశ్నుతే। అథ పుత్రస్య పౌత్రేణ బ్రధ్నస్యాప్నోతి విష్టపమితి జీమూతవాహనధృతవసిష్ఠహారీతశంఖలిఖితోక్తేః- లోకానంత్యం దివః ప్రాప్తిం పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైరితి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ॥ పుత్రః పౌత్రశ్చ తత్పుత్రః పుత్రికాపుత్ర ఏవ చ। పత్నీ భ్రాతా చ తజ్జశ్చ పితా మాతా స్నుషా తథా॥ భగినీ భాగినేయశ్చ సపిండస్సోదకస్తథా। అసన్నిధానే పూర్వేషాముత్తరే పిండదాః స్మృతాః॥ స్మృతిసంగ్రహే॥ ప్రపౌత్రానంతరం పుత్రికాపుత్రోక్తేస్తత్సమత్వాచ్చ దత్తకస్య- యద్యపి బృహస్పతినా॥ పుత్రశ్చ పుత్రికా

పుత్రస్స్వర్గప్రాప్తికరావుభౌ। రిక్థే చ పిండదానే చ సమానౌ పరికీర్తితావితి పౌ
త్రస్యాప్యుక్తం- యాజ్ఞవల్క్యేనచ॥ ఔరసో ధర్మపత్నీజస్తత్సమః పుత్రికా
సుత ఇతి ఔరససామ్యం తథాపి లోకే రాజసమో మంత్రీత్యాదౌ కించిన్న్యూనే
సమశబ్దప్రయోగాత్ గౌణముఖ్యయోఃసామ్యాయోగాచ్చ స్తుత్యర్థంతత్ నతుస
మవికల్ప ఇతి భ్రమితవ్యం॥ పుత్రః పౌత్రః ప్రపౌత్రో వా భ్రాతా వా భ్రాతృసం
తతిః। సపిండసంతతిర్వాపి క్రియార్హా నృప జాయతే॥ తేషామభావే సర్వేషాం
సమానోదకసంతతిః। మాతృపక్షసపిండేన సంబంధో యో జలేన వా॥ కులద్వ
యేపి చోచ్ఛిన్నే స్త్రీభిః కార్యా క్రియా నృప। తత్సంఘాతగతైర్వాపి తద్రిక్థా
త్కారయేన్నృపేతి విష్ణుపురాణాచ్చేతి ప్రపౌత్రానంతరం దత్తకాదయ ఇతి
పృథ్వీచంద్రమదనరత్నకాలాదర్శాదయః - మదనపారిజాతే త్వేవం, బోపదే
వరుద్రధరాదయస్తు॥ పుత్రేషు విద్యమానేషు నాన్యం వై కారయేత్స్వధామి
తి సుమంతూక్తౌ॥ పితామహః పితుః పశ్చాత్పంచత్వం యది గచ్ఛతి। పౌత్రేణై
కాదశాహాది కర్తవ్యం శ్రాద్ధషోడశమ్॥ నైతత్పౌత్రేణ కర్తవ్యం పుత్రవాంశ్చే
త్పితామహ ఇతి ఛందోగపరిశిష్టే చ పుత్రశబ్దస్య ద్వాదశవిధసుతపరత్వాత్పౌ
త్రాభావే పరః పర ఇత్యస్యానన్యపరత్వాచ్చ దత్తకాద్యభావే పుత్రాదీనామ
ప్యధికార ఇత్యాహుః - తద్గౌణముఖ్యయోస్సామ్యాయోగాద్దత్తకే సతి పౌ
త్రస్యాంశహరత్వస్యాప్యభావాపత్తేః- పుత్రపదస్యౌరసమాత్రపరత్వాచ్చిం
త్యం - అతఏవ నిషేధాదుపనీతపౌత్రసత్త్వేప్యనుపనీతపుత్రస్యైవాధికారః-
ఔరసశ్చానుపనీతోపి కుర్యాదిత్యాహ పృథ్వీచంద్రోదయే సుమంతుః॥ శ్రాద్ధం
కుర్యాదవశ్యం తు ప్రమీతపితృకో ద్విజః। వ్రతస్థో వా వ్రతస్థో వా ఏక ఏవ భవేద్య
ది॥ వృద్ధమనుః॥ కుర్యాదనుపనీతోపి శ్రాద్ధమేకో హి యస్స్వతః। పితృయజ్ఞాహు
తిం పాణౌ జుహుయాద్బ్రాహ్మణస్య సః॥ ఏకో ముఖ్య ఔరస ఇత్యర్థః- మనుః॥
నహ్యస్మిన్ యుజ్యతే కర్మ కించిదామౌంజిబంధనాత్। నాభివ్యాహారయేద్బ్ర
హ్మస్వధానినయనాదృతే॥ బ్రహ్మ వేదః, సుమంతురపి॥ నాభివ్యాహారయేద్బ్ర
హ్మయావన్మౌంజీ నిబధ్యతే। మంత్రాననుపనీతోపి పఠేదేవైక ఔరసః॥ అ
యం మంత్రపాఠః త్రివర్షకృతచూడస్యైవ॥ అనుపనీతోపి కుర్వీత మంత్రవత్పి
తృమేధికమ్। యద్యసౌ కృతచూడస్స్యాద్యది స్యాచ్చ త్రివత్సర ఇతి సుమంతూక్తేః-
యత్తు వ్యాఘ్రః॥ కృతచూడస్తు కుర్వీత ఉదకం పిండమేవ చ। స్వధాకారం ప్ర
యుంజీత వేదోచ్చారం న కారయేదితి॥ యచ్చ స్మృతిసంగ్రహే॥ కృతచూడోను
పేతశ్చ పిత్రోశ్శ్రాద్ధం సమాచరేత్। ఉదాహరేత్స్వధాకారం నతు వేదాక్ష

రాణ్యసావితి-తత్ప్రథమవర్షచూడా విషయమితిమాధవమదనరత్నపృథ్వీచంద్రాః, త్రివర్షోర్ధ్వంమంత్రవత్త్వస్యవికల్పఇతిచంద్రికాబోపదేవశ్చదత్తకాదిపరోనిషేధఇతివయం - మదనరత్నేస్కాందే॥ యజ్ఞేషుమంత్రవత్కర్మపత్నీకుర్యాద్యథానృప। తథౌర్ధ్వదైహికంకర్మకుర్యాత్సాధర్మసంస్కృతా॥ అశక్తౌతుకాత్యాయనః॥ అసంస్కృతేతుపత్న్యైచహ్యగ్నిదానంసమంత్రకమ్। కర్తవ్యమితరత్సర్వంకారయేదన్యమేవహి॥ పుత్రశ్చేత్జన్మతోధికారికంతువర్షోత్తరమిత్యాహకాలాదర్శః॥ చౌలాదాద్యాబ్దికాదర్వాఙ్నకుర్యాత్పైతృమేధికమ్॥ పుత్రశ్చేత్ప్రసూతిమాత్రేణసంకుర్యాదృణమోచనాత్ ॥ పితరంసాబ్దికాచ్చౌలాత్పైతృమేధేనకర్మణా॥ ఏతచ్చౌరసస్యైవదత్తకాదీనాంతూపనీతానామేవాధికారఇతికాలాదర్శః - పృథ్వీచంద్రోదయేపిస్కాందే॥ పిత్రోరనుపనీతోపివిదధ్యాదౌరసస్సుతః। ఔర్ధ్వదైహికమన్యేతుసంస్కృతాశ్శ్రాద్ధకారిణఇతి॥ అస్యత్రాపిదర్శమహాలయాదావనుపనీతస్యాధికారోస్మాభిఃపూర్వముక్తః - ప్రపౌత్రాభావేదత్తకాదయఏకాదశపుత్రాః- తదభావేభర్తుఃపత్నీతస్యాశ్చసః॥ అపుత్రాశయనంభర్తుఃపాలయంతీవ్రతేస్థితా। పత్న్యేవదద్యాత్తత్పిండంకృత్స్నమంశంలభేతచేతివృద్ధమనూక్తేః॥ భార్యాపిండంపతిర్దద్యాద్భర్త్రేభార్యాతథైవచ। శ్వశ్ర్వాదేశ్చస్నుషాచైవతదభావేసపిండకాఇతి॥ పుత్రాభావేతుపత్నీస్యాత్పత్న్యభావేతుసోదరఇతిచహేమాద్రౌశంఖోక్తేః- పృథ్వీచంద్రోదయస్తు॥ కానీనగూఢసహజపునర్భూతనయాశ్చయే। పత్న్యభావేధికుర్యుస్తేఅప్రశస్తాఃస్మృతాహితేఇతిస్మృతిసంగ్రహాత్ - పత్న్యభావేకానీనాదయఇత్యాహ పత్యురపిసపత్నీపుత్రేసతినాధికారః - పితృపత్న్యస్సర్వామాతరస్సుమంతూక్తేః॥ విదధ్యాదౌరసఃపుత్రోజనన్యాఔర్ధ్వదైహికమ్। తదభావేసపత్నీజఃక్షేత్రజాద్యాస్తథాస్మృతాః॥ తేషామభావేతుపతిస్తదభావేసపిండకాఇతిమదనరత్నేకాత్యాయనోక్తేశ్చ॥ బహ్వీనామేకపత్నీనామేషఏవవిధిస్స్మృతః। ఏకాచేత్పుత్రిణీతాసాంసర్వాసాంపిండదస్తుసఇతిబృహస్పతివచనాచ్చఅపరార్కేప్యేవం - తేనయచ్ఛుద్ధివివేకేఉక్తంసత్యపిసపత్నీపుత్రేపత్యురేవాధికారఇతి తన్నిరస్తం - యచ్చతత్రైవకాత్యాయనః॥ నభార్యాయాఃపతిర్దద్యాదపుత్రాయాఅపిక్వచిత్ - యచ్చవిష్ణుపురాణం॥ కులద్వయేపిచోత్సన్నేస్త్రీభిఃకార్యాక్రియానృపేతి॥ యచ్చమార్కండేయపురాణం॥ సర్వాభావేస్త్రియఃకుర్యుస్స్వభర్తౄణామమంత్రకమితి-తదాసురాదివివాహోఢావిషయం॥ ధర్మైర్వివాహైరూఢాయాస్తాపత్నీ

పరికీర్తితా। క్రయక్రీతా తు యా నారీ న సా పత్న్యభిధీయతే ॥ న సా దైవే న వా పి
త్ర్యే దాసీం తాం మునయో విదురితి మాధవీయే శాతాతపోక్తేః - యత్తు శుద్ధి
రత్నాకరః శూలపాణిశ్చ ॥ అపుత్రస్య చ యా పుత్రీ సాపి పిండప్రదా భవేత్।
తస్య పిండాన్న శైకం వా ఏకాహేనైవ సతృపేదితి జాబాలోక్తేః ॥ భర్తుర్ధన
హరా పత్నీ తాం వినా దుహితా స్మృతా। అంగాదంగాత్సంభవతి పుత్రవద్దు
హితా నృణామితి బృహస్పతిదుహితుర్ధనహారిత్వోక్తేశ్చ - పుత్రాభావే కన్యా
తదభావే సపత్నీపుత్ర ఇత్యాహతుః తత్పూర్వవిరోధాత్ ॥ మాతుర్దుహితర
శ్శేషమృణాత్ తాభ్య ఋతేన్వయ ఇతి దుహితుర్మాతృధనగ్రాహిత్వే సపుత్రస్య
తచ్ఛ్రాద్ధానధికారాపత్తేశ్చోపేక్ష్యం- వచనం తు భ్రాతృపుత్రాద్యభావవిష
యం- పత్న్యభావే అవిభక్తస్య సోదరః పూర్వోక్తశంఖవచనాత్ - విభక్త
స్య తు దుహితా ధనహారిత్వాత్ పూర్వోక్తజాబాలవచనాచ్చ - తత్రాపి వ్యూ
ఢానూఢసమవాయే ఊఢైవ ॥ దుహితా పుత్రవత్కుర్యాన్మాతాపిత్రోస్తు సం
స్కృతా। ఆశౌచముదకం పిండ మేకోద్దిష్టం సదా తయోరితి భరద్వాజోక్తేః-
తదభావే దౌహిత్రః ధనహారిత్వాత్ మాతాపిత్రోరుపాధ్యాయాచార్యయో
రౌర్ధ్వదేహికం॥ కుర్వన్మాతామహస్యాపి ప్రవ్రతీ న భ్రశ్యతే వ్రతాదితి చంద్రికా
యాం వృద్ధమనూక్తే ॥ యథా వ్రతస్థోఽపి సుతః పితుః కుర్యాత్క్రియాం నృప। ఉద
కాద్యం మహాబాహో దౌహిత్రోఽపి తథార్హతీత్యపరార్కే భవిష్యోక్తేశ్చ-
ఏతద్ధనహారిణా ఆవశ్యకం నాన్యస్యేత్యాహ-తత్రైవ స్కందః॥ శ్రాద్ధం మాతా
మహానాం తు అవశ్యం ధనహారిణా। దౌహిత్రేణార్థనిష్కృత్యై కర్తవ్యం పూ
ర్వముత్తరమితి తేన దౌహిత్రోఽపుత్రపుత్రీకృత ఇతి దేవయాజ్ఞికోక్తిః పరాస్తా-
అత్ర పత్నీదౌహిత్రసమవాయే అంశపరత్వాత్పత్న్యేవ కుర్యాత్ దౌహిత్రభ్రా
తృపుత్రసత్త్వే విభక్తస్య దౌహిత్రః అవిభాగే భ్రాతృపుత్రః భ్రాతృతత్పుత్రస
త్త్వే కనిష్ఠశ్చేద్భ్రాతైవ జ్యేష్ఠశ్చేత్తత్పుత్రః కుర్యాదితి దాక్షిణాత్యగ్రంథాః
హారలతాదౌ తు॥ భ్రాతుర్భ్రాతా స్వయం చక్రే తద్భార్యా చేన్న విద్యతే। తస్య
భ్రాతృసుతశ్చక్రే యస్య నాస్తి సహోదర ఇతి బ్రాహ్మోక్తేః॥ పత్నీ కుర్యాత్సు
తాభావే పత్న్యభావే సహోదర ఇతి కౌర్మాచ్చ, జ్యేష్ఠభ్రాతైవ కుర్యాన్న త
త్పుత్రః- యత్తు నానుజస్య తథాగ్రజ ఇతి తత్కనిష్ఠభ్రాతృసత్త్వవిషయం- యచ్చ
మనుః॥ సర్వేషామేకజాతానామేకశ్చేత్పుత్రవాన్భవేత్। సర్వాంస్తాంస్తేన పు
త్రేణ పుత్రిణో మనురబ్రవీదితి॥ తత్సహోదరభావవిషయమిత్యుక్తం ఏతేన పుత్ర
త్వాతిదేశోఽయమత ఏతస్మిన్సతి ఏకాదశపుత్రాః ప్రతినిధయో న కార్యాః స ఏవ పి

ణ్డదోంశహరశ్చేతి అత్రాపీతివాచస్పతిమనుటీకాకల్పతరురత్నాకరాదయః
పరాస్తాః - ద్వాదశపుత్రాభావేపత్నీదుహితరఇతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ-త
స్మాద్దత్తపుత్రప్రశంసేయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- అవిభక్తవిషయంవామదనరత్నే
స్మృతిసంగ్రహే॥పుత్రఃకుర్యాత్పితుశ్శ్రాద్ధంపత్నీచతదసన్నిధౌ। ధనహార్య
థదౌహిత్రస్తతోభ్రాతాచతత్సుతః॥ భ్రాత్రోఽస్సహోదరోభ్రాతాకుర్యా
ద్దాహాదితత్సుతః। తతస్త్వసోదరోభ్రాతాతదభావేచతత్సుతఇతి - భ్రాతృ
పుత్రాభావేక్రమేణపితృమాతృస్నుషాస్వసృతత్పుత్రాదయః ధనహారిత్వా
త్ భగినీతత్సుతయోర్విశేషమాహమదనరత్నేకాత్యాయనః ॥ అనుజాఽగ్ర
జావాపిభ్రాతుఃకుర్వీతసత్క్రియామ్ । తతస్స్వసోదరాభద్వత్క్రమేణతన
యస్తయోః॥అపరార్కే-కార్ష్ణాజినిః॥ పుత్రశ్శిష్యోథవాపత్నీపితాభ్రాతా
స్నుషాగురుః। స్త్రీప్రహారీధనహారీచకుర్యాత్పిండోదకక్రియామ్ ॥ మార్కండే
యపురాణే॥పుత్రోభ్రాతాచతత్పుత్రఃపత్నీమాతాతథాపితా। విత్తాభావే
తుశిష్యశ్చకుర్వీరన్నౌర్ధ్వదేహికమ్॥ తేనధనహారీ ఏతద్భిన్నఇతికాలాదర్శః-అ
త్రపాఠక్రమోనవివక్షితః - పూర్వవాక్యేష్వథతతః శబ్దాదిభిఃశ్రౌతక్రమో
క్తేః- అథజిహ్వాయాఅథవక్షసఇతివత్ - పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధమనుః॥స్ను
షాస్వస్రీయతత్పుత్రజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవాః । పుత్రాభావేతుకుర్వీరన్నపిం
డాంతంయథావిధి॥మార్కండేయపురాణే॥పుత్రాద్యుత్పన్నబంధోశ్చసఖా
పిశ్వశురస్యచ।జామాతాస్నేహవత్కుర్యాదఖిలంపైతృమేధికమ్॥ చంద్రికా
యాంవృద్ధశాతాతపః ॥ మాతులోభాగినేయస్యస్వస్రీయోమాతులస్యచ।
శ్వశురస్యగురోశ్చైవసఖ్యుర్మాతామహస్యచ ॥ ఏతేషాంచైవభార్యాణాం
స్వసుర్మాతుఃపితుస్తథా।శ్రాద్ధమేషాంతుకర్తవ్యమితివేదవిదోవిదుః ॥ శుద్ధివి
వేకేపృథ్వీచంద్రోదయేచబ్రాహ్మే ॥ దత్తానాంవాప్యదత్తానాంకన్యానాం
కురుతేపితా। చతుర్థేహనితాస్తేషాంకుర్వీరన్ సుసమాహితాః ॥దత్తావాగ్ద
త్తాః॥ మాతామహానాందౌహిత్రాఃకుర్వంత్యహనిచాపరే। తేపితేషాంప్ర
కుర్వంతిద్వితీయేహనిసర్వదా ॥ జామాతుశ్శ్వశురాశ్చక్రుస్తేషాంతేపిచసం
యతాః । మిత్రాణాంతదపత్యానాంశ్రోత్రియాణాంగురోస్తథా ॥భాగినే
యసుతానాంచసర్వేషాంత్వపరేహని। రాజ్ఞోసతిసపిండేతునిరపత్యేపురోహి
తః॥మంత్రీవాతదశౌచంతుపురాచీర్త్వాకరోతిసః। అత్రద్వితీయాహాదౌశ్రా
ద్ధవిధానమస్థిసంచయపరం కాలాదర్శే ॥. దాహాదిమంత్రవత్పిత్రోర్విదధ్యా
దౌరసస్సుతః।తదభావేతుపౌత్రశ్చప్రపౌత్రఃపుత్రికాసుతః ॥ దౌహిత్రోధన

హారీచభ్రాతాతత్పుత్రఏవచ ॥ పితామాతాస్నుషాచైవస్వసాతత్పుత్రఏవచ। సపిండస్సోదకోమాతుస్సపిండశ్చసహోదకః । స్త్రీచశిష్యర్త్విగాచార్యా జామాతాచసఖాపిచ ॥ ఉత్పన్నబంధోరిక్థేనకారయేదవనీపతిః ॥ గౌతమః॥ పుత్రాభావేసపిండామాతృసపిండాశ్శిష్యాశ్చ దద్యుస్తదభావే ఋత్విగాచార్యౌ-యత్తుచంద్రికాయాంవృద్ధశాతాతపః॥ప్రీత్యాశ్రాద్ధంప్రకర్తవ్యంసర్వేషాంవర్ణలింగినామితితత్సవర్ణవిషయం॥ బ్రాహ్మణ్యాస్సర్వవర్ణానాంనకుర్యాత్కర్మకించన । కామాల్లోభాద్భయాన్మోహాత్కృత్వాతజ్జాతతాంవ్రజేదితిబ్రాహ్మోక్తేః ॥ నబ్రాహ్మణేనకర్తవ్యం శూద్రస్యాప్యౌర్ధ్వదేహికమ్। శూద్రేణవాబ్రాహ్మణస్య వినాపారసవాత్క్వచిదితి పారసవోక్తేశ్చ- పారసవఃఊఢశూద్రాపుత్రః-అత్రేదంతత్వం-సర్వత్రపుత్రాదేఃసర్వస్యాభావపత్న్యాదేరధికారఉక్తః - తత్రాభావోసన్నిధిర్నాశశ్చోచ్యతేఅతఏవపూర్వత్రఅసన్నిధానేపూర్వేషామిత్యుక్తం - తత్రాసన్నిధౌపత్న్యాదేస్సార్వాధికారేప్రాప్తే॥ ప్రోషితావసితేపుత్రఃకాలాదపిచిరాదపి । ఏకాదశాద్యాఃక్రమశోజ్యేష్ఠస్యవిధివత్క్రియాః ॥ జ్యేష్ఠేనైవతుయత్కృతమిత్యాద్యైర్దేశాంతరేపవాదాత్పుత్రనాశఏవపత్న్యాదేఃసపిండనాదధికారః - అసన్నిధౌతు తత్పూర్వమేవనోర్ధ్వం- అతోనధికారిణాభ్రాత్రాదినాకృతమప్యకృతమేవేతిపునరావర్తనీయం - మాసికాపకర్షోప్యావర్తనీయః - ఏకాదశాహమాసికానినావర్తంతే ॥ తజ్జ్యాయసాపికర్తవ్యంసపిండీకరణంపునరితివదావృత్తివిధానాభావాదితికేచిత్, తన్న, అస్యనిర్మూలత్వాత్ - అతస్తదపికనిష్ఠకృతమావర్తతేవృద్ధిశ్రౌతపిండపితృయజ్ఞార్థంతుకృతంనావర్తతే ॥ నాసపిండ్యాగ్నిమాన్పుత్రఃపితృయజ్ఞంసమాచరేత్ । నపార్వణంనాభ్యుదయంకుర్వన్నలభతేఫలమితివృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాదితి ॥ భ్రాతానాభ్రాతృపుత్రోవేత్యాదిహారీతాదివచోభ్యఃకనిష్ఠాదేరప్యధికారాత్- యథాత్రజ్యేష్ఠకర్తృకత్వబాధస్తథాపుత్రకర్తృకత్వస్యాపిబాధః- సపిండనేతుబహువక్తవ్యంతన్నిర్ణయేవక్ష్యామః-అధికారవిశేషేణక్రియావ్యవస్థోక్తా విష్ణుపురాణే ॥ పూర్వాః క్రియామధ్యమాశ్చతథాచైవోత్తరాఃక్రియాః। త్రిప్రకారాఃక్రియాహ్యేతాస్తాసాంభేదాన్ శృణుష్వమే॥ ఆదాహాద్ద్వాదశాహాచ్చమధ్యేయాస్యుఃక్రియానృప । తాఃపూర్వామధ్యమామాసమాస్యేకోద్దిష్టసంజ్ఞితాః ॥ ప్రేతేపితృత్వమాపన్నేసపిండీకరణాదను ॥ క్రియంతేయాఃక్రియాఃపుత్రప్రోచ్యంతేతానృపోత్తరాః॥పితృమాతృసపిండైశ్చసమానసలిలైస్తథా ॥ తత్సంఘాతగతై

త్రైశ్చైవ రాజ్ఞా వా ధనహారిణా । పూర్వా మధ్యాశ్చ కర్తవ్యాః పుత్రాద్యైరేవ చోత్తరాః ॥ దౌహిత్రైర్వా నరశ్రేష్ఠ కార్యాస్తత్తనయైస్తథా । మృతాహాని తు కర్తవ్యాః స్త్రీణామప్యుత్తరాః క్రియాః ॥ దౌహిత్రతత్పుత్రయోర్ధనహారిణోఽదం ఏవమన్యస్యధనహర్తుః యశ్చార్థహరస్సపిండదాయీ త్యాపస్తంబోక్తేః ॥ ప్రేతస్య ప్రేతకార్యాణి అకృత్వా ధనహారకః । వర్ణానాం యద్వధే ప్రోక్తం తద్వ్రతం ప్రయతశ్చరేదితి పృథ్వీచంద్రోదయే వ్యాఘ్రపాదోక్తేః-మదనరత్నే స్కాందే౽పి॥ మలమేతన్మనుష్యాణాం ద్రవిణం యత్ప్రకీర్తితమిత్యుక్త్వా। ఋషిభిస్తస్య నిర్దిష్టా నిష్కృతిః పావనీ పరా । ఆదేహపతనాత్తస్య కుర్యాత్పిండోదకక్రియామిత్యుక్తం-క్రియానిబంధే కాత్యాయనః ॥ న చ మాతా న చ పితా కుర్యాత్పుత్రస్య పైతృకమ్ । నాగ్రజశ్చ తథా భ్రాతా భ్రాతౄణాం తు కనీయసామ్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయే బౌధాయనః ॥ పిత్రా శ్రాద్ధం న కర్తవ్యం పుత్రాణాం తు కథంచన । భ్రాత్రా చైవ న కర్తవ్యం భ్రాతౄణాం చ కనీయసామ్ ॥ యది స్నేహాన్న కుర్యాత్తాం సపిండీకరణం వినా । గయాయాం తు విశేషేణ జ్యాయానపి సమాచరేత్ ॥ అన్యాభావే పిత్రాదిరపి కుర్యాత్ ॥ ఉత్పన్నబాంధవం ప్రేతం పితా భ్రాతా థవాగ్రజః । జననీ చాపి సంస్కుర్యాన్మహాదేనో౽న్యథా భవేదితి సుమంతూక్తేః- బ్రహ్మచారిణాం తు శుద్ధివివేకే పృథ్వీచంద్రోదయే చ బ్రాహ్మే॥ అసమాప్తవ్రతస్యాపి కర్తవ్యం బ్రహ్మచారిణః । శ్రాద్ధం తు మాతాపితృభ్యాం తు తేషాం కరోతి సః ॥ శ్రాద్ధం మాసికాబ్దికాది సర్వం కార్యమిత్యర్థః - నత్వితి నిషేధో౽న్యసత్త్వే, యత్తు ఛందోగపరిశిష్టే ॥ నత్యజేత్సూతకే కర్మ బ్రహ్మచారీ స్వయం క్వచిత్ । నదీక్షణాత్పరం యజ్ఞే న కృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్ ॥ పితర్యపి మృతే నైషాం దోషో భవతి కర్హిచిత్ । ఆశౌచం కర్మణో౽ంతే స్యాత్త్ర్యహం వా బ్రహ్మచారిణామ్ ॥ యచ్చ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ న బ్రహ్మచారిణః కుర్యురుదకం పతితాస్తథేతి - తదప్యన్యసత్త్వే అన్యాభావే తు బ్రహ్మచారిణాపి కార్యం పూర్వోక్తవృద్ధమనువచనాత్ ॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యాయాన్నిర్హృత్యాపి వ్రతీ వ్రతీ । సంకటాన్నం చ నాశ్నీయాన్న చ తైస్సహ సంవసేదితి తేనైవోక్తేః బ్రహ్మచారిణః శవకర్మిణో వ్రతాన్నివృత్తిరన్యత్ర మాతాపిత్రోరితి వసిష్ఠోక్తేః—అత్రాశౌచమేకాహం వక్ష్యామః- ప్రాగుపనయనాన్మృతస్య తు పంచవర్షోత్తరం సపిండీకరణవర్జ్యం షోడశశ్రాద్ధాది సర్వం కార్యమిత్యుక్తం దేవజానీయే॥ అసంస్కృతానాం భూమౌ పిండం దద్యాత్సంస్కృతానాం తు శేష్వితి ప్రచేతో వచనాచ్చ- ఏతచ్చాగ్రే వక్ష్యామః-అవిభక్తానాంపి

శేషమాహ పృథ్వీచంద్రోదయే మరీచిః ॥ బహవస్స్యుర్యదా పుత్రాః పితురేకత్రవాసినః । సర్వేషాం తు మతం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవ తు యత్కృతమ్ ॥ ద్రవ్యేణ చావిభక్తేన సర్వైరేవ కృతం భవేత్ ॥ జ్యేష్ఠస్యైక కర్తృత్వేపి సర్వే ఫలభాగిన ఇత్యర్థః - తేన యే బ్రహ్మచర్యపరాన్నవర్జనాదయః ఫలసంస్కారాస్తే సర్వేషాం భవంతీతి సిద్ధం - సంసృష్టీనామప్యేవం తుల్యత్వాత్ - విభక్తానాం విశేషమాహోశనాః ॥ నవశ్రాద్ధం సపిండత్వం శ్రాద్ధాన్యపి చ షోడశ । ఏకేనైవ తు కార్యాణి సంవిభక్తధనేష్వపి ॥ లఘుహారీతః ॥ సపిండీకరణాంతాని యాని శ్రాద్ధాని షోడశ । పృథఙ్నైవ సుతాః కుర్యుః పృథగ్ద్రవ్యా అపి క్వచిత్ ॥ ఊర్ధ్వం సపిండీకరణాత్సర్వే కుర్యుః పృథక్ పృథక్ ॥ మదనరత్నే ॥ విభక్తాస్తు పృథక్కుర్యుః ప్రతిసంవత్సరాదికమ్ । ఏకేనైవావిభక్తేషు కృతే సర్వైస్తు తత్కృతమ్ ॥ ఏతేనాబ్దికాదిష్వవిభక్తానామనియమ ఇతి వదన్ శూలపాణిః పరాస్తః - దత్తకస్తు జనకస్యాపుత్రత్వాద్యభావే దద్యాన్న తత్సత్వే ॥ గోత్రరిక్థే జనయితుర్న భజేద్దత్రిమస్సుతః । గోత్రరిక్థానుగః పిండో వ్యపైతి దదతస్స్వధేతి మనూక్తేః - ఇదం జనకస్య పుత్రసత్వవిషయం - ఏతచ్చ ప్రవరమంజర్యాం కాత్యాయనలౌగాక్షిభ్యాం స్పష్టముక్తం - అథ యే దత్తకక్రీతకృత్రిమపుత్రికాపుత్రాః పరపరిగ్రహేణానార్షేయా జాతాస్తే ద్వ్యాముష్యాయణా భవంతి - యథా శౌంగశైశిరీణాం యాని చాన్యాన్యనే సముత్పత్తీని కులాని భవంతీత్యాదినా ద్వయోః పిత్రోః ప్రవరానుక్త్వోక్తం- అథ యద్యేషాం స్వాసు భార్యాస్వపత్యం న స్యాత్రిక్థం హరేయుః పిండం చైభ్యస్త్రిపురుషం దద్యుర్యద్యుభయోర్న స్యాదుభాభ్యామేవ దద్యురేకస్మిన్ శ్రాద్ధే పృథగుద్దిశ్యైకపిండే ద్వావనుకీర్తయేత్పరిగృహీతారం చోత్పాదయితారం చా తృతీయాత్పురుషాదితి హేమాద్రౌ కార్ష్ణాజినిః ॥ యావంతః పితృవర్గ్యాస్స్యుస్తావద్భిర్దత్తకాదయః । ప్రేతానాం యోజనం కుర్యుస్స్వకీయైః పితృభిస్సహ । ద్వాభ్యాం సహాథ తత్పుత్రాః పౌత్రాస్త్వేకేన తత్సమమ్ । చతుర్థపురుషే ఛేదస్తస్మాదేవం త్రిపూరుషీ ॥ సాధారణేషు కాలేషు విశేషో నాస్తి వర్గిణామ్ । మృతాహే త్వేకముద్దిశ్య కుర్యుశ్శ్రాద్ధం యథావిధీతి ॥ అస్యార్థమాహ హేమాద్రిః - దత్తకాదయః జనకపాలకయోః కులే ప్రేతానాం స్వవర్గీయైస్సపిండనం కుర్యుః - దత్తకానాం పుత్రాస్తు పితుర్దత్తకస్య పితృభ్యాం జనకపాలకాభ్యాం స్వపితామహాభ్యాం సపిండనం కుర్యుః - తేషాం పౌత్రాః స్వపితరం దత్తకేన పితామహేన తజ్జనకేన చ సపిండయేయుః చతుర్థోపి తత్కాలక్షయ ఏవ తేషాం ప్రపౌత్రస్తు దత్తకస్య ప్రపితామహస్య పాలకత్వ

లస్థం చతుర్థం యోజయేన్నవా ఛందఇచ్ఛాదర్శమహాలయాదౌతు ద్వయోః పి
త్రోః పితామహయోః ప్రపితామహయోర్వా శ్రాద్ధం దేయం- తత్ర ద్వయోః
పిత్రాద్యోః పృథక్ పిండదానం ద్వయోరుద్దేశే నైకో వేతి - అత్ర కేచిత్ ఆవ
యోరయమితి పరిభాష్య యో దత్తస్తస్యేదం ద్వయోః పిత్రోః శ్రాద్ధం యస్త్వ
పరిభాష్య దత్తః స గ్రహీతు రేవ- స పాలకాయైవ దద్యాదిత్యాహుః అత్ర మూ
లం త ఏవ ప్రష్టవ్యాః - వస్తుతస్తు జనకస్య పుత్రపత్న్యాద్యభావే దత్తకో ద్వ
యోర్దద్యాదన్యథా పాలకాయైవ ప్రాగుక్త కాత్యాయనవచనాత్ - మానవీ
యమప్యేతద్విషయమేవ గోత్రం తు శ్రాద్ధే పాలకస్యైవ వివాహాదౌ తూభ
యోరిత్యాది మత్కృత ప్రవరదర్పణే జ్ఞేయం - యస్తు మూల్యక్రీతాయాం పర
భార్యాయాం దాస్యాం చోత్పన్నః స బీజిన ఏవ దద్యాత్ - మూల్యం వినా స్వయ
ముపనతాయాం తు క్షేత్రిణ ఏవ తదుక్తం పృథ్వీచంద్రోదయే కౌర్మే ॥ అనియో
గాత్సుతో యస్తు శుల్కతో జాయతే త్విహ । ప్రదద్యాద్బీజినే పిండం క్షేత్రిణే తు
తతోన్యథేతి॥ క్షేత్రజాదేర్విశేషస్తు కలౌ తదభావాన్నోచ్యత ఇతి దిక్ - జారజా
నాం విశేషమాహాపరార్కే నారదః ॥ జాయంతే త్వనియుక్తాయామేకేన బ
హుభిస్తథా । అరిక్థభాజస్తే సర్వే బీజినామేవ తే సుతాః ॥ దద్యుస్తే బీజినే పిండం
మాతా చేచ్ఛుల్కతో హృతా । అశుల్కోపహృతాయాం తు పిండదా వోఢు
రేవ తే॥ ధర్మార్థం శ్రాద్ధకరణే ఫలమాహ చంద్రికాయాం శాతాతపః ॥ ప్రీత్యా
శ్రాద్ధం తు కర్తవ్యం సర్వేషాం వర్ణలింగినామ్ । ఏవం కుర్వన్నరస్సమ్యఙ్మహ
తీం శ్రియమవాప్నుయాత్ ॥ గయాయామపి తత్రైవ బ్రహ్మవైవర్తే॥ ఆత్మజో
వాన్యజో వాపి గయాశీర్షే యదా తదా । యన్నామ్నా పాతయేత్పిండం తం న
యేద్బ్రహ్మ శాశ్వతమ్ ॥ ఏతచ్చ యదా ఫలభూమార్థినా ద్విస్త్రిర్వా క్రియతే
తదా ప్రేతశిలాశ్రాద్ధవర్జ్యం కుర్యాత్తస్య ప్రేతత్వవిమోక్షార్థత్వాత్తస్య చ
జాతత్వాదితి కేచిత్ - వస్తుతస్తు సన్న్యాసిశ్రాద్ధవదత్రాపి సర్వం కార్యం సాం
గాధికారాదితి యుక్తం ప్రతీమః - సన్న్యస్తపిత్రాదిస్తు పితుః పిత్రాదిభ్యః సర్వ
శ్రాద్ధేషు దద్యాదిత్యుక్తం ప్రాక్ వక్ష్యతే చ జీవత్పితృకశ్రాద్ధే - అత్ర స్త్రీశూ
ద్రాణాం శ్రాద్ధం మంత్రవర్జ్యం తూష్ణీం భవతి స్త్రీణామమంత్రకం శ్రాద్ధం తథా
శూద్రాసుతస్య చ । ప్రాగ్ద్విజాశ్చ వ్రతాదేశాత్తే చతుర్థ్యస్తథైవ తదితి హే
మాద్రౌ మరీచివచనాత్ ॥ అయమేవ విధిః ప్రోక్తః శూద్రాణాం మంత్రవర్జితః ।
అమంత్రస్య తు శూద్రస్య విప్రో మంత్రేణ గృహ్యతే ఇతి బ్రాహ్మోక్తేశ్చ - గృహ్య
తే సంబధ్యతే అస్య శ్రాద్ధప్రకరణే పాఠేపి పరిభాషాత్వాన్న ప్రకరణేన సంకో

చోయుక్తః - తేనశూద్రస్యస్నానదానాదావపివిప్రేణమంత్రపాఠఃకార్యః- అమంత్రశ్చేతివిశేషణాత్ స్త్రియాఅపీతిశూలపాణిః -యత్తుతేనోక్తం,మంత్రజస్యనియమాదృష్టసిద్ధిస్తునమస్కారేణ అనుమతోఽస్యనమస్కారోమంత్రఇతిగౌతమోక్తేరితి - తన్న, దృష్టద్వారైవహితత్వాత్ప్రిప్తిర్నస్వాతంత్ర్యేణఅన్యథానఖవిపూతేష్వవఘాతజన్యా దృష్టార్థంసోఽపిక్రియేతేతికించిదేతత్ తేన పితౄణాంనామగోత్రత ఇత్యాదౌయత్రద్విజానామపినామమంత్ర ఉక్తస్తత్రప్రతిప్రసవమాత్రార్థంయుక్తం నతిలావపనాదావపి - అత్రకేచిత్ వైదికమంత్రోవిప్రస్య-పౌరాణస్తుశూద్రైఃపఠనీయః - నహివేదేష్వధికారఃక్వచిచ్ఛూద్రస్యవిద్యతే పురాణేష్వధికారోమేదర్శితోబ్రాహ్మణైరిహేతితత్రైవపాద్మోక్తేరిత్యాహుః గౌడాఅప్యేవం-తన్న॥నాధ్యేతవ్యమిదంశాస్త్రంవృషలస్యతుసన్నిధావితికౌర్మే పురాణనిషేధేనవేదస్యదూరాపాస్తత్వాత్॥ అధ్యేతవ్యంబ్రాహ్మణేనవైశ్యేనక్షత్రియేణచ । శ్రోతవ్యమేవశూద్రేణనాధ్యేతవ్యంకదాచన॥ శ్రౌతంస్మార్తంచవైధర్మంప్రోక్తమస్మిన్నృపోత్తమ।తస్మాచ్ఛూద్రైర్వినావిప్రంనశ్రోతవ్యంకదాచనేతి తత్రైవపురాణాధికారేభవిష్యోక్తేశ్చ - ఏతేననాధ్యేతవ్యమితినిషేధోమంత్రేతరపురాణపరఇతిశ్రీదత్తాదిమతమపాస్తం తేనపౌరాణమంత్రాణామేవవిప్రేణపాఠోనవైదికానామితిసిద్ధం - ద్విజస్త్రియస్తుసంకల్పమాత్రంస్వయంకృత్వావైదికమంత్రయుక్తం సర్వంబ్రాహ్మణద్వారాకారయేయురితిప్రయోగపారిజాతః - అతఏవస్త్రీణామిత్యకృతవివాహస్త్రీపరమితిహేమాద్రిరాహ - అనుపనీతస్తువైదికమంత్రయుక్తంసర్వంస్వయమేవకుర్యాదిత్యుక్తంప్రాక్ -యత్తుప్రాగ్ద్విజాశ్చవ్రతాదేశాదితితదశక్తవిషయమచూడవిషయంవేతిదిక్ శూద్రస్యతుసదామశ్రాద్ధమేవ ॥ సదాచైవతుశూద్రాణామామశ్రాద్ధంవిధీయతఇతిసుమంతూక్తేః॥ పృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యేఽపి ॥ ఏవంశూద్రోఽపిసామాన్యంవృద్ధిశ్రాద్ధంచసర్వదా।నమస్కారేణమంత్రేణకుర్యాదామాన్నవత్సదా ॥ తత్రైవవృద్ధపరాశరః ॥ ఆమాన్నేనతుశూద్రస్యతూష్ణీంతుద్విజపూజనం । కృత్వాశ్రాద్ధంతునిర్వాప్యసజాతీనాశయేదథ సఏవ॥ఆమంశూద్రస్యపక్వాన్నంపక్వముచ్ఛిష్టముచ్యతే। హేమాద్రౌభవిష్యేధర్మేష్వవస్తుధర్మజ్ఞాయదిశూద్రాఃప్రకుర్వతే॥అగ్నౌకరణమంత్రశ్చనమస్కారోవిధీయతే।ఆవాహనాదికర్తవ్యంయథాశూద్రేణతచ్ఛృణు॥దేవానాందేవనామ్నాతుపితౄణాంనామగోత్రతః।పిణ్డాదీన్నిర్వపేద్వీరనామతోగోత్రతస్తథాశూద్రాణాంగోత్రాభావేపికాశ్యపంగోత్రం

జ్ఞేయం-తస్మాదాహుః॥ సర్వాః ప్రజాః కాశ్యప్య ఇతి శ్రుతేః- గోత్రనాశేతు కాశ్యప ఇతి వ్యాఘ్రపాదోక్తేశ్చేతి హేమాద్రిః- ఏవమస్యత్ర గోత్రాజ్ఞానే ఏవం తర్పణాదిషు జ్ఞేయం- తత్రైవ భవిష్యే ॥ శూద్రస్తు గృహపాకేన సపిండాన్నిర్వపేత్తథా। సక్తుమూలం ఫలం తస్య పాయసం వాఽభవేత్ స్మృతమ్ ॥ గౌతమః॥ అనుమతోఽస్య నమస్కారో మంత్ర ఇతి దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చేత్యేవం నమస్కార మంత్ర ఇతి కేచిత్ విజ్ఞానేశ్వరోఽప్యేవమాహ - హేమాద్రిస్తు॥ శూద్రోఽప్యమంత్రవత్కుర్యాదనేన విధినా బుధ ఇతి - మాత్స్యే మంత్ర నిషేధాన్నామమంత్రేణేత్యాహ- పృథ్వీచంద్రోదయే స్కాందే ॥ రాజకార్యనియుక్తస్య బంధనిగ్రహవర్తినః । వ్యసనేషు చ సర్వేషు శ్రాద్ధం విప్రేణ కారయేత్ ॥ యత్తు భారతే రాజధర్మేషు ॥ యవనాః కిరాతాః గాంధారాశ్చీనాశ్శబరబర్బరాః॥ శకాస్తుషారాః కంకాశ్చ పల్హవాశ్చాంధ్రమద్రకా ఇత్యుక్త్వా॥ బ్రహ్మక్షత్రప్రసూతాశ్చ వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ మానవాః। కథం ధర్మాంశ్చరిష్యంతి సర్వే విషయవాసినా ఇతి చోక్తాః ॥ వేదధర్మక్రియాశ్చైవ తేషాం ధర్మో విధీయతే। పితృయజ్ఞాస్తథా కూపాః ప్రపాశ్చ శయనాని చ ॥ దానాని చ యథాకాలం ద్విజేభ్యో విసృజేత్సదా ॥ తథా ॥ దక్షిణాః సర్వయజ్ఞానాం దాతవ్యా భూతిమిచ్ఛతా। పాకయజ్ఞా మహార్హాశ్చ కర్తవ్యాస్సర్వదస్యుభిరితి మ్లేచ్ఛాదీనాం శ్రాద్ధవిధానం- తదపి సజాతీయ భోజన ద్రవ్య దానాది పరం- న తు శ్రాద్ధపరమితి— ఇతి కమలాకరభట్టకృతే నిర్ణయసింధౌ అధికారనిర్ణయః॥—అథ పితరః - హేమాద్రౌ మాత్స్యదేవలౌ ॥ నామగోత్రం పితౄణాంతు ప్రాపకం హవ్యకవ్యయోః। అగ్నిష్వాత్తాదయస్తేషామాధిపత్యే వ్యవస్థితాః॥ నామమంత్రాస్తథా దేశా భవాంతరగతానపి ॥ ప్రాణినః ప్రీణయంత్యేవ తదాహారత్వమాగతాన్। దేవో యది పితా జాతశ్శుభకర్మానుయోగతః। తస్యాన్నమమృతం భూత్వా దేవత్వేప్యనుగచ్ఛతి॥ గాంధర్వే భోగరూపేణ పశుత్వే చ తృణం భవేత్। శ్రాద్ధాన్నం వాయురూపేణ నాగత్వేప్యుపతిష్ఠతి॥ పానం భవతి యక్షత్వే రాక్షసత్వే తథామిషమ్। దనుజత్వే తథా మద్యం ప్రేతత్వే రుధిరోదకమ్ ॥ మనుష్యత్వేన్నపానాదినానా భోగకరం భవేత్ ॥ అత్ర పిత్రాదిశబ్దైర్జనకాదీనామేవ దేవతాత్వముచ్యతే- న వస్వాదీనాం అసావేతత ఇతి యజమానస్య పిత్రే ఇతి శతపథశ్రుతేః- యస్య పితా ప్రేతస్స్యాత్స పిత్రే పిండం నిధాయేతి విష్ణ్వాదిస్మృతేశ్చ- యత్తు మనుదేవలౌ॥ వసవః పితరో జ్ఞేయా రుద్రా జ్ఞేయాః పితామహాః । ప్రపితామహాస్తథాదిత్యాశ్శ్రుతిరేషా సనాతనీ॥ యచ్చ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వసురుద్రాదితి

సుతాఃపితరశ్శ్రాద్ధదేవతాఇతి - తదభేదధ్యానార్థంయానితుహేమాద్రౌ
నందిపురాణే ॥ విష్ణుఃపితాస్యజగతోదివ్యోయజ్ఞస్సఏవచ । బ్రహ్మాపితామ
హోజ్ఞేయోహ్యహంచప్రపితామహఇతి ॥ యచ్చభవిష్యే ॥ అనిరుద్ధస్స్వ
యంజ్ఞేయఃప్రద్యుమ్నశ్చపితాస్మృతః । సంకర్షణస్తజ్జనకోవాసుదేవస్తుతత్పి
తా॥ స్వయంకర్తా యత్తుసర్వత్ర॥ ప్రథమోవరుణోజ్ఞేయఃప్రాజాపత్యస్త
థాపరః।తృతీయోగ్నిఃస్మృతఃపిండే హ్యేషపిండవిధిఃస్మృతః ॥ యచ్చమనుః॥
సోమపానామవిప్రాణాంక్షత్రియాణాంహవిర్భుజః। వైశ్యానామాజ్యపా
నామశూద్రాణాంతుసుకాలినః॥ యచ్చాదిత్యపురాణే ॥ మాసాశ్చపితరోజ్ఞే
యాఋతవశ్చపితామహాః । సంవత్సరః ప్రజానాంచసుత్వేకః ప్రపితామ
హాః॥యచ్చనందీపురాణే॥ అగ్నిష్వాత్తాబ్రాహ్మణానాంపితరఃపరికీర్తితాః।
రాజ్ఞాంబర్హిషదోనామవిశాంకావ్యాఃప్రకీర్తితాః ॥ సుకాలినస్తుశూద్రా
ణాంవ్యామామ్లేచ్ఛాంత్యజాతిషు ॥ అతోవాహనాదిషుపిత్రాదయస్సము
చ్చయేనవికల్పేనవాయథాచారం తత్తద్దేవతారూపేణవాచ్యా ఇతిహేమా
ద్ర్యాదయః- హేమాద్రౌబ్రాహ్మే॥పార్వణంకురుతేయస్తుకేవలంపితృహే
తుకమ్।మాతామహ్యంనకురుతేపితృహాసప్రజాయతే ॥ ధౌమ్యః॥ పితరోయ
త్రపూజ్యంతేతత్రమాతామహాధ్రువమ్ । అవిశేషేణకర్తవ్యం విశేషాన్నర
కంవ్రజేత్॥అస్యాపవాదమాహకాత్యాయనః॥కర్షూసమన్వితంముక్త్వాతథా
ద్యంశ్రాద్ధషోడశమ్।ప్రత్యాబ్దికంతుశేషేషుపిండాస్స్యుఃషడితిస్థితిః॥ కర్షూస
మన్వితం సపిండీకరణం దర్శాదౌసపత్నీకానామేవదేవతాత్వం ॥ స్వేనభ
ర్త్రాసమంశ్రాద్ధంమాతాభుఙ్క్తేసుధాసమమ్ । పితామహీచస్వేనైవత
థైవప్రపితామహీతి తత్రైవోక్తేః - చంద్రికాయాంచతుర్వింశతిమతే॥ తు
యాహంవర్జయిత్వైకం స్త్రీణాంనాస్తిపృథక్క్రియా । కేచిదిచ్ఛంతినారీ
ణాంపృథక్ శ్రాద్ధమహర్షయః॥ అన్వష్టకాసువృద్ధౌచగయాయాంచక్షయేఽ
హని । అత్రమాతుఃపృథక్ శ్రాద్ధమన్యత్రపతినాసహేతికాత్యాయనోక్తేశ్చ-
అస్యనిర్మూలతాంవదంతోగౌడాస్త్వజ్ఞాఏవ - అత్రభాగఇత్యధ్యాహారః-అ
న్యథాసపతికాయైమాత్రేఇతిప్రయోగాపత్తేః- అత్రమాతృశబ్దోజనన్యామే
వముఖ్యః- తేనసపత్నమాతృభ్యోనదద్యాత్ -ఏవంపితామహ్యాదిశబ్దైఃపితృ
జనన్యాదయఏవోచ్యంతేఇతితత్సపత్నీభ్యోనదేయమితిహేమాద్రిః - కారు
ణ్యేనతుమహాలయాదౌదేయమితిసఏవ—అథవిశ్వేదేవాః- హేమాద్రౌశం
ఖబృహస్పతీ ॥ ఇష్టిశ్రాద్ధేక్రతుర్దక్షౌ సత్యౌనాందీముఖేవసూ । నైమిత్తికే

కామకాలౌ కామ్యేచధురిలోచనౌ॥ పురూరవార్ద్రవౌ చైవపార్వణేసముదా
హృతౌ॥తత్రైవ॥ఉత్పత్తింనామచైతేషాంనవిదుర్యేద్విజాతయః । అయము
చ్చారణీయస్తైశ్లోకశ్శ్రద్ధాసమన్వితైః ॥ ఆగచ్ఛంతుమహాభాగావిశ్వేదేవామ
హాబలాః।యేయత్రవిహితాశ్శ్రాద్ధేసావధానాభవంతుతేఇతిఇష్టిశ్రాద్ధంప్ర
తిరుచిరిత్యుక్తమితికల్పతరుః- ఆధానాదికర్మాంగమిత్యన్యే, నైమిత్తికమేకో
ద్దిష్టం ॥ ఏకోద్దిష్టంతుయచ్ఛ్రాద్ధంతన్నైమిత్తికముచ్యతేఇతి భవిష్యోక్తేః-
ఏతద్యద్యప్యేకోద్దిష్టంద్దైవహీనమిత తత్రవిశ్వేదేవ నిషేధస్తథాపినవశ్రాద్ధే
ద్వాదశమాసికేచకామకాలౌజ్ఞేయౌ ॥ నవశ్రాద్ధందశాహానినవమిశ్రంతుష
డృతూన్।అతఃపరంపురాణంవైత్రివిధంశ్రాద్ధముచ్యతేయస్మిన్నేవపురాణే
వావిశ్వేదేవానలేభిరే। ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధం వృషలంమంత్రవర్జితమితిబ
హ్వృచపరిశిష్టాత్-ఏతచ్చబహ్వృచానామేవ-తేషామేవోక్తేః- అన్యేషాన్తు
నాత్రవిశ్వేదేవాఇతికాత్యాయనోక్తేస్తన్నిషేధఏవేతిపృథ్వీచంద్రోదయః -
అన్యేతునైమిత్తికంసపిండీకరణమాహుః- భవిష్యే॥ యద్యప్యేకోద్దిష్టంతచ్ఛ
బ్దేనోక్తం - తథాపి ॥ తదప్యదైవంకర్తవ్యమయుగ్మాన్భోజయేద్ద్విజానితిత
త్రైవవిశ్వేదేవనిషేధాత్ - యద్యపిసపిండీకరణేంశతఏకోద్దిష్టత్వం తథా
పి॥సపిండీకరణంశ్రాద్ధందేవపూర్వంనియోజయేదితివచనాత్తత్పరత్వం - హే
మాద్రావాదిత్యపురాణే॥ విశ్వేదేవాక్రతుర్దక్షస్సర్వాస్విష్టిషుకీర్తితౌ।నిత్యం
నాందీముఖేశ్రాద్ధేవసూసత్యౌచపైతృకే ॥ నవాన్నలంభనేదేవాకామకాలౌ
సదైవహి। అపికన్యాగతేసూర్యేకామ్యేచధురిలోచనౌ ॥ పురూరవార్ద్రవౌ
చైవవిశ్వేదేవౌతుపార్వణే ॥ క్వచిద్విశ్వేదేవాపవాదమాహ హేమాద్రౌశా
తాతపః ॥ నిత్యంశ్రాద్ధమదైవంస్యాదేకోద్దిష్టంతథైవచ । మాతుశ్శ్రాద్ధంచ
యుగ్మైస్స్యాదదైవంప్రాఙ్ముఖైఃపృథక్ ॥ యోజయేద్దేవపూర్వాణిశ్రాద్ధా
న్యన్యానియత్నతః। నాందీశ్రాద్ధేభిన్నప్రయోగపక్షేమాతుశ్శ్రాద్ధమదైవమితి
హేమాద్రిః—అథవిప్రాః - తేచోత్తమమధ్యమాధమభేదేనత్రివిధాః - త
త్రాద్యాః-అత్రమదీయాఃశ్లోకాః ॥ త్రినాచికేతస్త్రిమధుశ్చబహ్వృచోప్యా
థర్వణోయాజుషసామగౌచ । షడంగవిచ్చత్రిసుపర్ణవేత్తాప్యథర్వశీర్షోఽధ్య
యనేతరశ్చ ॥ శతాయుర్వేదార్థవిదాప్రవక్తాస్యాద్బ్రహ్మచారీచతథాగ్నివి
చ్చ।సీదద్వృత్తిస్సత్యవాక్పూరుషైఃస్వైర్జ్ఞాతాపిత్రోఃపంచభిఃఖ్యాతవంశః।
పత్నీయుక్తోజ్యేష్ఠసామాపురాణవేత్తాపుత్రీచేతిహాసేష్వభిజ్ఞః ॥ యోగీభిక్షు
స్స్నామగోబ్రహ్మవేత్తాపంచాగ్నిశ్చశ్రోత్రియస్తత్సుతోవా ।శంభుర్ధ్యాయీ

శ్రీశపాదాబ్జసేవీపాంథశ్చైతేతూత్తమాస్సంప్రదిష్టాః॥ భిక్షుర్యోగీపాం
థపతేత్వలభ్యాభాగ్యాల్లబ్ధాశ్చేత్తదాభోజనీయాః । శ్రాద్ధేష్వేషాంపవి
ష్టేషుపశ్చాత్సంప్రాప్తాశ్చద్విప్రసపఙ్క్తౌతుభోజ్యాః - అత్రమూలంహే
మాద్రౌజ్ఞేయం - తత్రైవనారదః ॥ యోవైయతీననాదృత్యభోజయేదితరా
న్ద్విజాన్।విజానన్వసతోగ్రామేకవ్యంతద్యాతిరాక్షసాన్ ॥ దీపకలికాయాం
దక్షః॥వినామాంసేనమధునావినాదక్షిణయాశిషా । పరిపూర్ణంభవేచ్ఛ్రా
ద్ధంయతిషుశ్రాద్ధభోజిషు॥ఏతచ్చజ్ఞాతివిషయం- త్రినాచికేతస్త్రిసుపర్ణోయజు
ర్వేదైకదేశాతద్వ్రతేనతదధ్యాయినోయస్యసప్తపూర్వేసోమపాః సత్రిసు
పర్ణ ఇతిబోపదేవః - త్రిమధుఋగ్వేదైకదేశఃతదధ్యాయీకేచిన్నాచికేతంచ
యనంత్రిఃకృతవానిత్యర్థమాహుస్తద్ధేమాద్రివిరుద్ధం - హేమాద్రౌగౌతమః॥
యువభ్యోదానంప్రథమంపితృవయస ఇత్యేకే-మాత్స్యేమనుః।యచ్చవ్యాకరు
తేవాచంయశ్చమీమాంసతేఽధ్వరమ్।సామస్వరవిధిజ్ఞశ్చపఙ్క్తిపావనపావ
నాః॥కౌర్మే॥అసమానప్రవరకోహ్యసగోత్రస్తథైవచ। అసంబంధీచవిజ్ఞేయో
బ్రాహ్మణాశ్శ్రాద్ధసిద్ధయే॥గారుడే॥శ్రాద్ధేషువినియోజ్యాస్తేబ్రాహ్మణాబ్ర
హ్మవిత్తమాః॥ యేయోనిగోత్రమంత్రాంతేవాసిసంబంధవర్జితాః ॥ మనుః॥
నమిత్రంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేధనైఃకార్యోస్యసంగ్రహః । నారింనమిత్రంయో
విద్యాత్తంతుశ్రాద్ధేనిమంత్రయేత్ ॥ ద్వయోర్భ్రాత్రోఃశ్రాద్ధభోజనంనిషి
ద్ధం-పితృపుత్రౌభ్రాతరౌద్వౌనిరగ్నింగుర్విణీపతిమ్। సగోత్రప్రవరంచైవశ్రా
ద్ధేషుపరివర్జయేదితి ॥ శ్రాద్ధదీపకలికాయాంజాతూకర్ణ్యోక్తేః—అథమధ్య
మాః- హేమాద్రౌకౌర్మేగార్గ్యః॥ నైకగోత్రేహవిర్దద్యాద్యథాకన్యాంతథా
హవిః । అభావేహ్యన్యగోత్రాణామేకగోత్రాంస్తుభోజయేత్ ॥ అత్రకేచి
త్స్వశాఖీయాన్ముఖ్యానాహుః-పఠంతిచ ॥ నిమంత్రయీతపూర్వేద్యుస్స్వ
శాఖీయాన్ ద్విజోత్తమాన్ । స్వశాఖీయద్విజాభావేద్విజానన్యాన్నిమంత్ర
యేదితి॥ఇదంతునిర్మూలత్వాద్ధేమాద్రిణాదూషితత్వాచ్చోపేక్ష్యం - మనుర
పి॥యత్నేనభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేబ్రాహ్మణంవేదపారగమ్ । శాఖాంతగమథా
ధ్వర్యుంఛందోగంవాసమాప్తిగమ్ ॥ ఏషామన్యతమోయస్యభుంజీతశ్రాద్ధ
మర్చితః । పితౄణాంతస్యతృప్తిస్స్యాచ్ఛాశ్వతీసాప్తపౌరుషీ ॥ అత్రమామ
కాఃశ్లోకాః॥మాతామహోమాతులభాగినేయదౌహిత్రజామాతృగురుస్వశి
ష్యాః । ఋత్విక్చయాజ్యశ్వశురౌస్వబంధుస్యాలాగుణాఢ్యాస్త్వనుకల్పభూ
తాః॥ బంధవోమాతృష్వస్సృపితృష్వస్సృమాతులపుత్రాఇతిబోపదేవః - అత్ర

మూలం హేమాద్రౌ జ్ఞేయం-సగుణస్వస్రీయాద్యతిక్రమే దోష ఏవ ॥ సప్తపూ
ర్వాన్ సప్తపరాన్పురుషానాత్మనాసహ। అతిక్రమ్యద్విజాన్ సేత్స్యన్నరకే పాత
యేత్తథ॥ సంబంధిన స్తథా సర్వాన్ దౌహిత్రం విట్పతింతథా। భాగినేయం వి శే
షేణతథా బంధుం ఖగాధిపేతి మదనరత్నే భవిష్యోక్తేః- అతఏవయాజ్ఞవల్క్యో
బ్రాహ్మణప్రాతివేశ్యానామేతదేవానిమంత్రణే ఇతిగుర్వ్యతిక్రమే దశపణం దం
డమాహ-ఆసన్నమాత్రపరమిదం మూర్ఖే తు న దోషః ॥ బ్రాహ్మణాతిక్రమో
నాస్తి మూర్ఖే చైవ నివర్జితే । జ్వలంతమగ్నిముత్సృజ్య న హి భస్మని హూయతే
ఇతి కాత్యాయనోక్తేః-విప్రస్యాపిదోషః ॥ అవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణానో భస్మీభవ
తి దారువదితి మనూక్తేః - అపరార్కే-అత్రిః ॥ షడ్భ్యస్తుపురుషేభ్యోర్వాగ్
శ్రాద్ధేయాస్తుగోత్రిణః॥ షడ్భ్యస్తు పరతో భోజ్యాః శ్రాద్ధేస్యుర్గోత్రజా అపి॥
ఏతచ్చ బ్రాహ్మణాలాభే అపిశబ్దాత్ అసంభవే హేమాద్రౌ గౌతమః॥శిష్యాం
శ్చైకం సగోత్రాంశ్చ భోజయేదూర్ధ్వం త్రిభ్యో గుణవతః - ఆపస్తంబః॥ బ్రా
హ్మణాన్ భోజయేద్యోనిగోత్రమంత్రాంతేవాస్యసంబంధాన్ గుణహాన్యాం
తు పరేషాం సముదితస్సోదరోఽపి భోజయితవ్య ఏతేనాంతేవాసినో వ్యాఖ్యా
తా ఇతి అత్ర విశేషమాహాత్రిః ॥ పితా పితామహో భ్రాతా పుత్రో వాథ సపిం
డకః। న పరస్పరమర్ఘ్యాస్స్యుర్న శ్రాద్ధే ఋత్విజస్తథా ॥ ఋత్విక్పుత్రాదయో
హ్యేతే సకుల్యా బ్రాహ్మణాః స్మృతాః। వైశ్వదేవే నియోక్తవ్యా యద్యేతే గు
ణవత్తరాః ॥ సగోత్రాన్న నియోక్తవ్యాః స్త్రియాశ్చైవ విశేషత ఇతి—అథవ
ర్జ్యాః-అత్ర మామకాః శ్లోకాః॥ వర్జ్యాన్ప్రవక్ష్యే త్వథ రోగి వైరి హీనాధికాం
గాన్ కితవాన్ కృతఘ్నాన్ । నక్షత్రశాస్త్రేణ చ జీవనానాం భైషజ్యవృత్త్యా
పి చ రాజభృత్యాన్ ॥ సంగీతకాయస్థకుసీదవృత్త్యా వేదత్రయేణాపి కపిత్వవృ
త్త్యా । దేవార్చనేనాపి చ జీవనానాం స్వధ్యాయదారాగ్నిసుతోజ్ఝకా
నాన్ ॥ దూర్వాలఖల్వాటకునఖ్యధర్మి నటాంశ్చ పౌనర్భవకృష్ణదంతాన్ ।
అగారదాహీ గరదస్సముద్రయాయీ చ కుండాశ్వ ఫకూటకారీ ॥ బాలాంశ్చ
యోధ్యాపయతే స్వపుత్రాదివా ప్రవిద్యాస్స్వథ కుండగోళౌ ॥ అగ్రేదిధిషూః
పతిరత్రకర్తా సోమక్రయీ తైలిక కేకరాక్షౌ। యుద్ధాచార్యః పక్షిణాం పోష
కశ్చ సోప్తా భేత్తా వృక్షసంరోపకశ్చ ॥ మేషాణాం వా మాహిషాణాం చ పు
ష్ట్యా స్వీయస్త్రీషు ప్రాహితైర్యశ్చజారైః । జీవత్యద్యేతుశ్చ దత్తానుయోగా
ద్ద్రవ్యప్రాప్త్యై వేదముద్ఘాటయంతః॥ గ్రామయాజీ పశుకేశవిక్రయీ స్తేనశిల్పి
పిశువాదకారకాన్ ।అర్థకామరత శూద్రయాజకశ్మశ్రుహీనజటిముండినిర్ఘృ

ణాన్॥ యస్యాశ్చైవగృహేణీరజస్వలాస్వార్థపాకరతశాపదాయకాన్॥ క్లీబకు
ష్ఠిఖల్వాటహీనాంగాన్ కుబ్జవామనవృషాభిశాపినః ॥ పుత్రహీనమథకూట
సాక్షిణంప్రాతిహారికమయాజ్యయాజకం। స్వాత్మదాతృపరివేత్తృజాగ్రకస్తే
నహింస్రకముఖాన్వివర్జయేత్॥ అత్రమూలం హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయే
చజ్ఞేయం - భారతేదానధర్మేషు శ్రాద్ధవర్జ్యవిప్రాధికారం ॥ కితవోభ్రూణ
హాయక్ష్మీపశుపాలోనిరాకృతిః । గ్రామ్యప్రేష్యోవార్ధుషికోగాయకస్సర్వ
విక్రయీ॥సాముద్రికోరాజభృత్యస్తైలికఃకూటకారకః । పిత్రావివదమానశ్చ
యస్యచోపపతిర్గృహే॥అభిశస్తస్తథాస్తేనశ్శిల్పంయశ్చోపజీవతి।పర్వకారశ్చ
సూచీచమిత్రధ్రుక్పారదారికః ॥ అవ్రతానాముపాధ్యాయఃకాండపృష్ఠస్త
థైవచ। శ్వభిశ్చయఃపరిక్రామేద్యశ్శునాదష్టఏవచ ॥ పరివిత్తిస్తథాస్తేనోదు
శ్చర్మాగురుతల్పగః।కుశీలకోదేవలకోనక్షత్రైర్యశ్చజీవతి॥ ఈదృశాన్బ్రాహ్మ
ణాన్జ్ఞేయాఅపాంక్తేయాయుధిష్ఠిర ॥ తథా ॥ ఋణకర్తావయోరాజన్యశ్చ
వార్ధుషికోనరః। కాండపృష్ఠస్యశాఖాంత్యక్త్వాపరశాఖయోపనీతఃతదధ్యా
యీచకుర్విన్ వైశ్యవృత్త్యానారదస్తు॥ తస్యామేవతుయోవృత్త్యాబ్రాహ్మణోవ్యవ
సతేరసాన్। కాండపృష్ఠశ్చ్యుతోమార్గాత్సోపాంక్తేయఃప్రకీర్తితఇత్యాహ
హారీతః। శూద్రాత్పుత్రాస్స్వయందత్తామేచైతేక్రీతకాస్సుతాః ॥ తేసర్వేమ
మునాప్రోక్తాఃకాండపృష్ఠానసంశయః ॥ అన్యేపిహేమాద్రౌమాత్స్యే॥ త్రి
శంకూన్బర్బరానంధ్రాన్ చీనద్రవిడకొంకణాన్ । కర్ణాటకాంస్తథాభీరాన్
కాలింగాంశ్చవివర్జయేత్॥తత్రైవసౌరపురాణే॥ అంగవంగకలింగాంశ్చసౌ
రాష్ట్రాన్గుర్జరాంస్తథా।ఆభీరాన్కొంకణాంశ్చైవద్రావిడాన్దాక్షిణా
యనాన్॥ఆవంత్యాన్మాగధాంశ్చైవబ్రాహ్మణాంస్తువివర్జయేత్ । చంద్రి
కాయాంయమః॥కాణాఃకుబ్జాశ్చషండాశ్చకృతఘ్నాగురుతల్పగాః।మానకూ
టాస్తులాకూటాశ్శిల్పినోగ్రామయాజకాః ॥ రాజభృత్యాంధబధిరమూకఖ
ల్వాటపంగవః।వణిజోమధుహర్తారోరోగదావసదాహకః॥ సమయానాంచ
భేత్తారఃప్రదానేమేనివారకాః। ప్రవ్రజ్యోపనివృత్తాశ్చవధాప్రవ్రజితాశ్చ
యే॥యశ్చప్రవ్రజితాజ్జాతఃప్రవ్రజ్యావసితశ్చయః।అవకీర్ణీచవీరఘ్నోగురు
ఘ్నఃపితృదూషకః॥ శ్రాద్ధకాశికాయాంకాత్యాయనః॥వ్రాగ్వాఃకీలదుశ్చర్మా
సక్లోతికపిలస్తథా।ఛిన్నోష్ఠశ్ఛిన్నలింగశ్చనైవకేతనమర్హతి॥ద్విర్నగ్నఃపిత్రో
ర్వాంశేత్రిపురుషం విచ్ఛిన్నవేదాగ్నిః-హేమాద్రౌమరీచిః ॥ అవిద్ధకర్ణఃకృష్ణ
శ్చలంబకర్ణస్తథైవచ।వర్జనీయాః ప్రయత్నేనబ్రాహ్మణాశ్శ్రాద్ధకర్మణి॥ బ్రా

హ్మా ॥ మూకశ్చపూతినాభశ్చచిన్నాంగశ్చాధికాంగులిః । గళరోగీగదుమాన్స్ఫుటితాంగశ్చసజ్వరః ।. షండతూవరమందాశ్చశ్రాద్ధేష్వేతాన్వివర్జయేత్ । లంబకర్ణంచాహాత్రైవగోభిలః॥ హనుమూలాదధఃకర్ణౌ లంబౌతు పరికీర్తితౌ। ద్వ్యంగులౌ త్ర్యంగులౌ శస్తావితిశాతాతపోఽబ్రవీత్ ॥ చంద్రికాయాంయమః॥ ద్వ్యంగులాతీతకర్ణస్యభుంజతేపితరోనతు॥ షండశ్చాత్రచంద్రికోక్తః - సప్తవిధోగ్రాహ్యః.॥ యథా ॥ షండకోవాతజష్షండః పండః క్లీబోనపుంసకః। కీలకశ్చేతిసప్తైవక్లీబభేదాఃప్రకీర్తితాః॥ పరాశరమాధవీయేతు చతుర్దశవిధఉక్తః తేషాంస్వరూపాణి తత్రైవజ్ఞేయాని - చంద్రికాయాంశాతాతపఃఅగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైర్యేయజంత్యల్పదక్షిణైః। తేషామన్నం

నభోక్తవ్యమపాంక్తాస్తేప్రకీర్తితాః। ఏతచ్చశక్తౌసత్యాంఅపరార్కే-భారతే ॥ అవ్రతీకితవస్తేనః ప్రాణివిక్రయకోపివా । పశ్చాచ్చేత్పీతవాన్సోమంసోపికేతసమర్హతి । శ్రాద్ధదీపకళికాయాంయమః । అపత్నీకశ్చవర్జ్యస్స్యాత్సపత్నీకోప్యసగ్నికః । తత్రైవాశ్వలాయనః॥ ప్రతిమావిక్రయంయోవైకరోతిపతితస్తుసః। జీవనార్థంపరాన్స్త్రీసిధృత్వాతీర్థంప్రయాతియః । మాతాపితోర్వినాసోపిపతితఃపరికీర్తితః ॥ తత్రైవజాతూకర్ణ్యః ॥ యత్రమాతులజోద్వాహోయత్రవావృషళీపతిః॥ శ్రాద్ధంనగచ్ఛేత్తద్విప్రఃకృతంయచ్చనిరామిషమ్ ॥ పితృపుత్రౌభ్రాతరౌద్వౌ నిరగ్నింగుర్విణీపతిమ్ । సగోత్రప్రవరం చైవశ్రాద్ధేషు పరివర్జయేత్ ॥ బృహన్నారదీయే ॥ శంఖంచక్రంమృదాయస్తుకుర్యాత్తప్తాయసేనవా । సశూద్రవద్బహిఃకార్యస్సర్వస్మాద్ద్విజకర్మణః । శంఖచక్రాద్యంకనంచగీతనృత్యాదికంతథా।ఏకజాతేరయంధర్మోనజాతుస్స్యాద్ద్విజన్మనః ॥ తేనయేతప్తముద్రాదివిధయస్తేశూద్రవిషయాఇతి-పృథ్వీచంద్రోదయే ॥ శివకేశవయోరంకాన్శూలచక్రాదికాన్ద్విజః।నధారయేతమతిమాన్వైదికేవర్త్మనిస్థితఇత్యాశ్వలాయనోక్తేశ్చనృత్యంచోదరార్థంనిషిద్ధమితిశ్రీధరస్వామి-అన్యేపినిషేధానిబంధేషుజ్ఞేయాఇతిదిక్-అత్రవిప్రాణాంగ్రాహ్యత్వోక్త్యైవతద్వర్జ్యానాం నిషేధేసిద్ధే పునర్వర్జ్యపరిగణనం - నిషిద్ధవర్జ్యనిర్గుణప్రాప్త్యర్థమితివిజ్ఞానేశ్వరః - కుష్ఠికాణాదేరపవాదోహేమాద్రౌవసిష్ఠః ॥ అపిచేన్మంత్రవిద్యుక్తశ్శారీరైఃపఙ్క్తిదూషణైః। అదూష్యంతంయమఃప్రాహపఙ్క్తిపావనఏవసః । క్వచిద్విప్రాణాంజాతిమాత్రేణగ్రాహ్యత్వముక్తం-చంద్రికాయామాగ్నేయే। యదిపుత్రోగయాం

గచ్ఛేత్కదాచిత్కాలపర్యయాత్। తానేవభోజయేద్విప్రాన్బ్రాహ్మణా యే ప్రకల్పితాః। బ్రహ్మణాకృతసంస్థానావిప్రాబ్రహ్మసమాఃస్మృతాః॥అమానుషాగయావిప్రాబ్రాహ్మణాయే ప్రకల్పితాః॥ తేషుతుష్టేషుసంతుష్టాః పితృభిస్సహదేవతాః॥తత్రైవ॥నవిచార్యంకులంశీలంవిద్యాచతపఏవచ।పూజితైస్తైస్తుసంతుష్టా దేవాః సపితృగుహ్యకాః॥ గయాయాం నిర్గుణాఅపితఏవ భోజ్యాఇతి హేమాద్రౌ- అక్షయ్య వటశ్రాద్ధఏవతన్నియమోనాన్యత్రేతి త్రిస్థలీసేతౌపితామహచరణాః - పృథ్వీచంద్రోదయేపిపాద్మే॥ తీర్థేషుబ్రాహ్మణంనైవపరీక్షేతకదాచన। అన్నార్థినమనుప్రాప్తం భోజ్యంతంమనురబ్రవీత్ ॥ స్కాందేపి ॥ బ్రాహ్మణాన్నపరీక్షేతతీర్థేక్షేత్రనివాసినః ॥ మనుః॥న బ్రాహ్మణంపరీక్షేతదైవేకర్మణిధర్మవిత్।పిత్ర్యేకర్మణితుప్రాప్తేపరీక్షేతప్రయత్నతః॥ అసంభవ పరమేతదితి మేధాతిథిః - హేమాద్రౌవ్యాసః॥ గాయత్రీసారమాత్రోపి వరంవిప్రస్సుయంత్రితః। నాయంత్రితశ్చతుర్వేదస్సర్వాశీసర్వవిక్రయీ ॥ కాణాఃకూటాశ్చకులజాదరిద్రావ్యాధితాస్తథా। సర్వేశ్రాద్ధేనియోక్తవ్యామిశ్రితావేదపారగైః॥ అథవిప్రనిమంత్రణం-చంద్రికాయాం వారాహే ॥ వస్త్రశౌచాదికర్తవ్యం శ్వఃకర్తాస్మీతిజానతా। స్నానోపలేపనంకృత్వాతతోపివిప్రాన్నిమంత్రయేత్॥ దంతకాష్ఠంచవిసృజేత్ బ్రహ్మచారీశుచిర్భవేత్ ॥ తత్రైవప్రచేతాః ॥ దక్షిణంచరణంవిప్రస్సవ్యం వైక్షత్రియస్తథా। పాదావాదాయవైశ్యోద్వౌశూద్రఃప్రణతిపూర్వకమ్॥తత్రైవవృషలస్యాన్నంబ్రాహ్మణేననిమంత్రితమ్।బృహస్పతిః॥ ఉపవీతీతతోభూత్వాదేవార్థేతుద్విజోత్తమాన్। అపసవ్యేనపిత్రేథస్వయంశిష్యోథవాసుతః॥ప్రచేతాః॥సవర్ణంప్రేషయేదాప్తంద్విజానాంతునిమంత్రణే॥పృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే॥రాజకార్యేనియుక్తస్యబంధనిగ్రహవర్తినః।వ్యసనేషుచసర్వేషుశ్రాద్ధంవిప్రేణకారయేత్॥చంద్రికాయాంయమః ॥ అభోజ్యంబ్రాహ్మణస్యాన్నం వృషలేననిమంత్రితమ్॥తత్రైవపైఠీనసిః॥సప్తపంచద్వావాశ్రోత్రియాన్నిమంత్రయేత్॥ఆశ్వలాయనసూత్రే॥ఏకైకమేకైకస్యద్వౌద్వౌత్రీంస్త్రీన్వావృద్ధౌఫలభూయస్త్వంచ్వావితి-వృద్ధిశ్రాద్ధేగౌతమః॥ నవావరాన్భోజయేదయుజోవాయథోత్సాహంయాజ్ఞవల్క్యః॥ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్యఉదగేకైకమేవవా।మాతామహానామప్యేవంతంత్రంవావైశ్వదేవికం-దీపకలికాయాంపారాశరః-సంపత్తావర్ధపాత్రాణామేకైకస్యత్రయస్త్రయః। పిత్రాదేర్బ్రాహ్మణాఃప్రోక్తాశ్చత్వారోవైశ్వదైవికే॥వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః॥దశైకం

పంచవావిప్రాన్ పార్వణేవినియోజయేత్ । అత్రవైశ్వదేవేద్వౌచతురోవో
పవేశ్యపిత్రాదీనామేకైకస్యస్థానే ఏకంత్రీన్పంచసప్తనవవోపవేశయేదితిసి
ద్ధోర్థః-మనుః॥ద్వౌదైవేపితృకృత్యేత్రీనేకైకముభయత్రవా।భోజయేత్సుస
మృద్ధోపినప్రసజ్యేతవిస్తరే॥సత్క్రియాందేశకాలౌచశౌచంబ్రాహ్మణసంపద
మ్।పంచైతాన్విస్తరోహంతితస్మాన్నేహేతవిస్తరమ్॥ పృథ్వీచంద్రోదయే శా
తాతపః॥ద్వౌదైవేథర్వణౌవిప్రౌప్రాఙ్ముఖావుపవేశయేత్। పిత్ర్యేతూదఙ్ము
ఖాంస్త్రీంశ్చబహ్వృచాధ్వర్యుసామగాన్ అత్యశక్తౌ హేమాద్రౌదేవలః॥ఏకే
నాపిహివిప్రేణషట్పిండంశ్రాద్ధమాచరేత్ ।షడర్ఘ్యాన్దాపయేత్తత్రషడ్భ్యో
దద్యాత్తథాహవిః॥గోభిలః॥యద్యేకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేఛందోగంతత్రభోజ
యేత్ ।ఋచోయజూంషిసామానిత్రితయంతత్రవిద్యతే॥అత్రవైశ్వదేవేవిశేష
మాహతత్రైవవసిష్ఠః॥యద్యేకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధేదైవంతత్రకథంభవేత్ ।అ
న్నంపాత్రేసముద్ధృత్యసర్వస్యప్రకృతస్యచ॥దేవతాయతనేకృత్వాతతశ్శ్రా
ద్ధంసమాచరేత్ ।ప్రాస్యేదగ్నౌతదన్నంతుదద్యాద్వాబ్రహ్మచారిణే॥ ఏతచ్చ
సపిండీకరణవర్జ్యంజ్ఞేయం - నత్వేవైకంసర్వేషాంకామమనాద్యేఇత్యాశ్వ
లాయనోక్తేః-అస్యార్థఉక్తోనారాయణవృత్తౌ- ఆద్యంసపిండీకరణంతద్వ[illegible]
షుశ్రాద్ధేషుకామంత్రయాణామేకంభోజయేత్ - సపిండీకరణేతుస[illegible]
థగ్భవితవ్యమితి - అనాద్యేపార్వణవర్జితేవా అభోజనేఆమహేమశ్రాద్ధే
వాఅన్నాభావేవేతివ్యాఖ్యాంతరం తత్రైవజ్ఞేయం - కారికాపి॥ద్వే[illegible]
థవైకైకంసపిండీకరణంవినేతి- అత్రైకవిప్రేసాగ్నేర్విశేషమాహపృథ్వీచం
ద్రోదయేప్రచేతాః ॥ ఏకస్మిన్బ్రాహ్మణేదైవేసాగ్నేరగ్నిర్భవేత్సదా। అన
గ్నేఃకుశముష్టిస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధకర్మణిసర్వతః ॥ సర్వథావిప్రాలాభేతత్రైవ
హేమాద్రౌచసత్యవ్రతః ॥ నిధాయదర్భనిచయమాసనేషుసమాహితః ।
ప్రైషానుప్రైషసంయుక్తంసర్వంశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ అత్రనాన్యభావాత్స
త్రేఇవఋత్విక్కార్యేయజమానవిధానదక్షిణేతికేచిత్-తన్న - అదృష్టార్థా
యాఃదక్షిణాయాఃప్రాప్తేః ॥ సర్వంతత్రిజబేతుభ్యంయచ్ఛ్రాద్ధమదక్షి
ణమితిపాద్మాత్॥ పిదధ్యాద్ధాత్రమన్యశ్చేద్దక్షిణార్థహరోభవేత్ ।స్వయంచే
దుభయంకుర్యాదన్యస్మైప్రతిపాదయేదితిఛందోగపరిశిష్టాచ్చ - ఏవంయతి
శ్రాద్ధేపికాత్యాయనః ॥ యజ్ఞవస్తునిముష్టౌచస్తంభేదర్భబటౌతథా । దర్భ
సంఖ్యానవిహితావిష్టరాస్తరణేషుచ ॥ మాతృశ్రాద్ధేతువిప్రాలాభేసువాసి
న్యోపిభోజనీయాః ఇత్యాహాపరార్కే-వృద్ధవసిష్ఠః మాతృశ్రాద్ధేతువిప్రా

ణామలాభేపూజయేదపి। పతిపుత్రాన్వితాభవ్యాయోషితోఽష్టాకులోద్భవా
ఇతి-అష్టాపతివృద్ధిశ్రాద్ధవిషయం- పాద్మేఉత్తరఖండే ॥ సకృదభ్యర్చితంలిం
గంసాలగ్రామశిలాంచయః।పీఠేసంస్థాపయిత్వాతుశ్రాద్ధంచకురుతేనరః।పిత
రస్తస్యతృప్యంతికల్పకోటిశతందివి॥ చంద్రికాయాంమాత్స్యే॥పరంనిమంత్ర్య॥
నియమాన్శ్రావయేత్తైపైతృకాన్బుధః ॥ అక్రోధనైశ్శౌచపరైస్సతతంబ్రహ్మ
చారిభిః । భవితవ్యంభవద్భిశ్చమయాచశ్రాద్ధకారిణా ॥ యత్తుమనుః॥సర్వా
యాసవిసర్ముక్తైఃకామక్రోధపివర్జితైః। భవితవ్యంభవద్భిర్నశ్శ్వోభూతేశ్రా
ద్ధకర్మణి॥తత్ పూర్వేద్యుర్నిమంత్రణపరం-నతదహః।తత్రైవదేవలః॥ అసం
భవేపరేద్యుర్వాబ్రాహ్మణాంస్తాన్నిమంత్రయేత్ ।అజ్ఞాతీనసమానార్షానయు
గ్మానాత్మశక్తితః॥కాత్యాయనః ॥ అనింద్యేనామంత్రితోనాపక్రామేత్కే-త
నంగృహ్యాశక్తః—అథశ్రాద్ధకర్తృభోక్తృనియమాః - తత్రనిమంత్రితవిప్ర
త్యాగే-పరార్కే-యమః॥ కేతనంకారయిత్వాతుయోతిపాతయతిద్విజమ్।
బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతిశూద్రయోనౌచజాయతే। ఆమంత్ర్యబ్రాహ్మణం
యస్తుయథాన్యాయంనపూజయేత్ ॥ అతికృచ్ఛ్రాసుఘోరాసుతిర్యగ్యోనిషు
జాయతే॥ప్రమాదాత్త్యాగేతుహారీతః ॥ ప్రమాదాద్విస్మృతంజ్ఞాత్వాప్రసా
ద్యైనంప్రయత్నతః । తర్పయిత్వాయథాన్యాయంసర్వంతత్ఫలమశ్నుతే ॥
ప్రమాదాభావేతునారాయణః ॥ ఏకస్మిన్నేనసిప్రాప్తేబ్రాహ్మణోనియత
శ్శుచిః।యతిచాంద్రాయణంకృత్వాతస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ యమః॥ఆ
మంత్రితస్తుయోవిప్రోభోక్తుమన్యత్రగచ్ఛతి॥ నరకాణాంశతంగత్వాచండా
లేష్వభిజాయతే॥తత్రైవదేవలః ॥ పూర్వంనిమంత్రితోఽన్యేనకుర్యాదన్యప్రతి
గ్రహమ్।భుక్త్వాహారోధవాభుక్తే-సుకృతంతస్యనశ్యతి ॥ యదివిప్రోవిలంబే
తతదోక్తమాదిత్యపురాణే॥ ఆమంత్రితశ్చిరంనైవకుర్యాద్విప్రఃకదాచనదే
వానాంపితౄణాంచదాతురన్నస్యచైవహి ॥ చిరకారీభవేద్ద్రోహీపచ్యతే
నరకాగ్నినా ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేయమః ॥ నిమంత్రితస్తుయోవిప్రోహ్యధ్వా
నంయాతిదుర్మతిః । భవంతిపితరస్తస్యతంమాసంపాంసుభోజనాః ॥ఆమం
త్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధేహింసాంవైకురుతేద్విజః । పితరస్తస్యతంమాసంభవం
తిరుధిరాశనాః॥ఆమంత్రితస్తుయోవిప్రోభారముద్వహతేద్విజః।పితరస్తస్యతం
మాసంభవంతిస్వేదభోజనాః॥ నిమంత్రితస్తుయోవిప్రఃప్రకుర్యాత్కలహం
యది।పితరస్తస్యతంమాసంభవంతిమలభోజనాః॥శంఖః ॥ నిమంత్రితస్తుయ
శ్శ్రాద్ధేమైథునంసేవతేద్విజః। శ్రాద్ధందత్వాచభుక్త్వాచయుక్తస్స్యాన్మైథునా

త్తైనసా॥మైథునంఋతావపినిషిద్ధం ॥ఋతుకాలేనియుక్తోవానైవగచ్ఛేత్ స్త్రి
యంక్వచిత్ ।తత్రగచ్ఛన్నవాప్నోతిహ్యనిష్టానిఫలానిత్వితి ॥ తత్రైవమాధవి
యేచవృద్ధమనూక్తేః - శ్రాద్ధంకరిష్యన్కృత్వావాభుక్త్వావాపినిమంత్రితః।ఉ
పోష్యచతథాభుక్త్వానోపేయాచ్చఋతావపి॥ వివర్జయేదితితత్రైవాశ్వలా
యనోక్తేశ్చ-విజ్ఞానేశ్వరేణతుశ్రాద్ధేఋతౌగచ్ఛతోపినదోషఇత్యుక్తం-తత్త్వ
గతికత్వేజ్ఞేయం-బృహస్పతిః ॥ ద్వినిశంబ్రహ్మచారీస్యాచ్ఛ్రాద్ధకృద్బ్రాహ్మ
ణైస్సహ । అన్యథావర్తమానౌతుస్యాతాంనిరయగామినౌ ॥ పునర్భోజనమ
ధ్వానంభారమాయాససమైథునమ్ । శ్రాద్ధకృచ్ఛ్రాద్ధభుక్చైవసర్వమేతద్వివ
ర్జయేత్॥స్వాధ్యాయంకలహంచైవదివాస్వాపంతథైవచ ॥ యత్తుశ్రాద్ధకాశి
కాయాంపురాణసముచ్చయే॥ కృత్వాతురుధిరస్రావంనవిద్వాన్ శ్రాద్ధమా
చరేత్। ఏకంద్వేత్రీణివావిద్వాన్దినానిపరివర్జయేదితి తన్నిర్మూలం - పృథ్వీ
చంద్రోదయేయమః॥పునర్భోజనమధ్వానంనభారమాయాససమైథునమ్।సం
ధ్యాంప్రతిగ్రహంహోమంశ్రాద్ధభోక్తాష్టవర్జయేత్॥సంధ్యానిషేధం ప్రా
యశ్చిత్తాత్పూర్వంజ్ఞేయం- యథాహోశనాః ॥ దశకృత్వఃపిబేదాపోగాయ
త్ర్యాశ్రాద్ధభుగ్ద్విజః। తతస్సంధ్యాముపాసీతజపేచ్చజుహుయాదపి॥గౌడా
స్తు॥సాయంసంధ్యాంపరాన్నంచఛేదనంచవనస్పతేః। అమావాస్యాన్నకుర్వీ
తరాత్రిభోజనమేవచ॥ ద్యూతంచకలహంచైవసాయంసంధ్యాంఽవాసిశమ్॥
శ్రాద్ధకర్తాచభోక్తాచపునర్భుక్తిం చవర్జయేదితి కామధేనౌవరాహాద్యు
క్తేః-శ్రాద్ధకర్తురపిసాయంసంధ్యానిషేధమాహుః-శిష్టాస్తునిర్మూలత్వమా
హుః-హోమనిషేధస్తుస్వవిషయః ॥ సూతకేచప్రవాసేచఅశక్తౌశ్రాద్ధభో
జనే । ఏవమాదినిమిత్తేషుహావయేన్నతుహాపయేదితిఛందోగపరిశిష్టాత్ - త
త్రైవాదిత్యపురాణే॥నిమంత్రితస్తునశ్రాద్ధేకుర్యాద్భార్యాదితాడనమ్॥చంద్రి
కాయాంప్రచేతాః॥శ్రాద్ధభుక్ప్రాతరుత్థాయప్రకుర్యాద్దంతధావనమ్। శ్రా
ద్ధకర్తానకుర్వీతదంతానాంధావనంబుధః॥ హేమాద్రౌజాబాలిః॥ దంతధా
వనతాంబూలేతైలాభ్యంగమభోజనమ్ । రత్యౌషధపరాన్నంచశ్రాద్ధకృత్స
ప్తవర్జయేదితి ॥ విష్ణురహస్యేశ్రాద్ధోపవాసదివసేఖాదిత్వాదంతధావనమ్।
గాయత్ర్యాశతసంపూతమంబుప్రాశ్యవిశుధ్యతి ॥ పునర్భోజనమధ్వానం
యానమాయాససమైథునమ్। దానప్రతిగ్రహౌహోమం శ్రాద్ధభుక్త్వష్టవర్జ
యేత్॥సోమోత్పత్తౌ ॥ వనస్పతిగతేసోమేయస్తుహింస్యాద్వనస్పతిమ్ । ఘో
రాయాంభ్రూణహత్యాయాంయుజ్యతేనాత్రసంశయః ॥ ఏతద్విహితేధ్మా

తివ్యతిరేకేణ ॥వనస్పతిగతేసోమేనదుహ్యాయస్తువాహయేత్ ।నాశ్నంతిపితర
స్తస్యదశవర్షాణిపంచచ॥ వనస్పతిగతేసోమేమంథానంయస్తుకారయేత్ ।గా
వస్తస్యప్రణశ్యంతిచిరకాలముపస్థితాః ॥ వనస్పతిగతస్వరూపం మాహపృథ్వీ
చంద్రోదయేవ్యాసః॥ త్రిముహూర్తంవసేదర్కేత్రీముహూర్తంవసేజ్జలే।త్రి
ముహూర్తంవసేద్గోషుత్రిముహూర్తంవనస్పతౌ ॥ కలికాయాంపృథ్వ్యాంమనుః॥
నిమంత్ర్యవిప్రాంస్తదహర్వర్జయేన్మైథునంక్షురమ్ । ప్రమత్తతాంచస్వా
ధ్యాయంక్రోధశౌచేతథానృతం ॥ కేచిన్నిమంత్రణాత్పూర్వంశ్రాద్ధార్థంపూ
ర్వేహ్నిక్షౌరంకుర్వంతి - తత్రమూలంమృగ్యం - మరీచిః ॥ పక్షాంతసర్వ
సుపక్షాదారిక్తాభద్రాతిథిష్వపిపాతేశ్రాద్ధవ్రతాహేచక్షౌరంవర్జ్యంనిశా
సుచ ॥ యదాకర్తురశక్త్యాతత్పుత్రశిష్యాదిః శ్రాద్ధంకరోతి - తదాకర్త్రా
ప్రతినిధినాచప్రాగుక్తనియమాః కార్యాః । నశక్నోతిస్వయంకర్తుంయదా
హ్యనవకాశతః।శ్రాద్ధంశిష్యేణపుత్రేణతదాన్యేనాపికారయేత్ ॥ నియమా
నాచరేత్సోపినియతాంశ్చవసుంధరే॥ యజమానోపితాన్సర్వానాచరేత్సు
సమాహితఇతిహేమాద్రౌవారాహోక్తేః - స్త్రియస్తుపాద్మే ॥ ముక్తక
చ్ఛాతుయానారీముక్తకేశీతథైవచ।హసతేవదతేచైవనిరాశాఃపితరోగతాః॥
ఆశ్వలాయనః॥ శ్రాద్ధేహ్నిభోజయేద్వాస్తానబాలానపియత్నతః । ప్రాక్పిం
డదానాద్గంధాద్యైర్నాలంకుర్యాత్స్వవిగ్రహమ్॥ వాస్తాగృహే—అథశ్రా
ద్ధవస్తూని-తత్రాదౌకుశాః॥పృథ్వీచంద్రోదయేదక్షః॥ సమిత్పుష్పకుశాదీనాం
ద్వితీయఃపరికీర్తితః-అష్టధాభక్తేదినేద్వితీయోభాగఇత్యర్థః- తత్రైవయమః॥
సమూలస్తుభవేద్దర్భఃపితౄణాంశ్రాద్ధకర్మణి । మూలేనలోకాన్జయతిశక్ర
స్యసుమహాత్మనః॥వ్యాసః ॥ తర్పణాదీనికార్యాణిపితౄణాంయానికానిచిత్।
తానిస్యుర్ద్విగుణైర్దర్భైస్సప్తపత్రైర్విశేషతః॥శాలంకాయనః॥సపిండీకరణం
యావదృజుదర్భైఃపితృక్రియా। సపిండీకరణాదూర్ధ్వంద్విగుణైర్విధివద్భవేత్॥
శంఖః॥అనంతర్గర్భిణంసాగ్రంకౌశంద్విదళమేవచ। ప్రాదేశమాత్రంవిజ్ఞేయం
పవిత్రంయత్రకుత్రచిత్॥ హారీతః ॥ పవిత్రంబ్రాహ్మణస్యైవచతుర్భిర్దర్భపింజు
లైః।ఏకైకంన్యూనముద్దిష్టంవర్ణేవర్ణేయథాక్రమమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారే॥ సర్వే
షాంవాభవేద్ద్వాభ్యాంపవిత్రంగ్రంథితంనవమ్ ॥ రత్నావళ్యాం ॥ ద్వయోస్తు
పర్వణోర్మధ్యేపవిత్రంధారయేద్బుధః। హేమాద్రౌస్కాందే ॥ అనామికా
ధృతాదర్భాహ్యేకానామికయాపివా। ద్వాభ్యామనామికాభ్యాంతుధార్యే
దర్భపవిత్రకే॥పవిత్రాభావేతుతత్రైవసుమంతుః॥ సమూలాగ్రౌవిగర్భౌతు

కుశాద్వాదక్షిణేకరే। సవ్యేచైవతథాత్రీణిబిభృయాత్సర్వకర్మసు॥బోధాయ
నః॥హస్తయోరుభయోర్ద్వౌద్వావాసనేపితథైవచ॥ దర్భగ్రహణేమంత్రమా
హ ॥ శంఖః ॥ విరించినాసహోత్పన్నపరమేష్ఠినిసర్గజనుదపాపానిసర్వాణి
దర్భస్వస్తికరోభవ॥స్మృత్యర్థసారే॥ హుంఫట్కారేణమంత్రేణసకృచ్ఛిత్త్వా
సముద్ధరేత్॥భరద్వాజః ॥ ప్రేతక్రియార్థంపిత్రర్థమభిచారార్థమేవచ।దక్షిణా
భిముఖశ్ఛింద్యాత్ప్రాచీనావీతికోద్విజః ॥ కుశాభావే పరాశరః సుమంతుః ॥
కుశాఃకాశాఃశరోగుంద్రోయవాదూర్వాథబల్బజాః। గోకేశముంజకుందా
శ్చపూర్వాభావేపరఃపరః ॥ కాశాదావిశేషమాహశంఖః ॥ కాశహస్తస్తు
నాచామేత్కదాచిద్విధిశంకయా । ప్రాయశ్చిత్తేనయుజ్యేతదూర్వాహస్త
స్తథైవచ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేయమః ॥ మాసిమాస్యుద్ధృతాదర్భామాసిమా
స్యేవశోధితాః॥షట్త్రింశన్మతే॥ మాసేనస్యాదమావాస్యాదర్భోగ్రాహ్యో
నవఃస్మృతః॥గృహ్యపరిశిష్టే ॥ యేచపిండాశ్రితాదర్భాయైఃకృతంపితృతర్ప
ణమ్। అమేధ్యాశుచిలిప్తాయేతేషాంత్యాగోవిధీయతే ॥ లఘుహారీతః॥పథిద
ర్భాశ్చితాదర్భాయేదర్భాయజ్ఞభూమిషు। తరణాసనపిండేషుషట్కుశాన్ప
రివర్జయేత్॥బ్రహ్మయజ్ఞేచయేదర్భాయేదర్భాఃపితృతర్పణే॥ హతామూత్ర
పురీషాభ్యాంతేషాంత్యాగోవిధీయతే॥హేమాద్రౌ ॥ అన్యానిచపవిత్రాణి
కుశాదూర్వాత్మకానిచ । హేమాత్మకపవిత్రస్యహ్యేకాంనార్హంతివైక
లామ్ ॥ అథహవిర్హేమాద్రౌప్రచేతాః ॥ కృష్ణమాషాస్తిలాశ్చైవ శ్రే
ష్ఠాస్స్యుర్యవశాలయః । మహాయవాఃవ్రీహియవాస్తథైవచమధూలికాః॥కృ
ష్ణాశ్శ్వేతాశ్చలోహాశ్చగ్రాహ్యాస్స్యుశ్శ్రాద్ధకర్మణి । మహాయవారేణుబీ
జం-మధూళికాయావనాలాఇతిహేమాద్రిః-కల్పతరుశ్చ॥భారతే॥ వర్ధమాన
తిలంశ్రాద్ధమక్షయ్యంమనురబ్రవీత్ । సర్వకామైస్సయజ్ఞేతేయస్తిలైర్యజతేపి
తౄన్॥చంద్రికాయాందేవలః ॥ ఇష్టాపూర్తేమృతాహేచదర్శవృద్ధ్యష్టకా
సుచ।పాత్రేభ్యస్తేషుకాలే[illegible]దేయంనైవకుభోజనమ్ ॥ సాయణీయే॥ అగో
ధూమంచయచ్ఛ్రాద్ధంమాషముద్గవివర్జితమ్। తైలపక్వేనరహితంకృతమప్య
కృతంభవేత్॥హేమాద్రావత్రిః॥ అగోధూమంచయచ్ఛ్రాద్ధంకృతమప్యకృ
తంభవేత్ ॥ తథైవత్రీబ్రాహ్మయవైర్వ్రీహిభిర్గోధూమైశ్చణకై
స్తథా।సంతర్పయేత్పితౄన్ముద్గైశ్శ్యామాకైస్సర్షపస్తిలైః ॥ నీవారైర్హరి
శ్యామాకైఃప్రియంగుభిరథార్చయేత్॥హేమాద్రౌకార్ష్ణాజినిః॥యదిష్టంజీ
వతశ్చాసీత్తద్దద్యాత్తత్స్వయత్నతః। సత్పృష్టోదుస్తరంమార్గంతతోయాతిసనం

శయః॥ కలికాయామాశ్వలాయనః॥ కదల్యాదిఫలైశ్చ తైర్ద్రాక్షామలకైరార్ద్రాదిభిర
పి।గోరసైర్మధు నాదద్యాచ్ఛ్రాద్ధే●ంతర్పణే త్రిపిత్రాన్॥ కదల్యామ్రఫలాదీని
శ్రాద్ధేసంపాదయేత్సుధీః॥ హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయేచ - మార్కండే
యః॥ గోధూమైరిక్షుభిర్ముద్గైస్సతీనైశ్చణకైరపి। శ్రాద్ధేషుదత్తైః ప్రీయంతే
మాసమేకంపితామహాః॥ విదార్యాపిచభేరుండైస్సిలైశ్శృంగాటకైస్తథా।
కంచుకైశ్చతథాకందైః కర్కంధుబదరైరపి॥ పాలేవతైరారుకైశ్చాప్యక్షో
టైఃపనసైస్తథా।కాకోల్యాక్షీరకాకోల్యాతథాపిండాలకైశ్శుభైః॥లాజాభి
శ్చసధానాభిస్త్రిపుసైశ్చారుచిర్భటైః। సర్షపారాజకాశాభ్యామింగుదై
రాజజంబుభిః॥ప్రియాలామలకైర్ముఖ్యైఃఫల్గుభిశ్చతిలంటకైః। వేత్రాంకురై
స్తాలకందైశ్చక్రియాభీరికావచైః॥ లోచైస్సమోచైర్లికుచైస్తథావై బీజపూర
కైః।కుంజాతకైఃపద్మఫలైర్భక్ష్యభోజ్యైశ్చసంస్కృతైః॥ రాగఖాండవచో
ష్యైశ్చత్రిజాత స ●వాతైః దత్తైస్తుమాసంప్రీయంతేశ్రాద్ధేషుపితరోనృణాం
ఏషాంకోశాహేమాద్రివ్యాఖ్యావైద్యకాద్యనుసారేణమధ్యదేశభాషా
యానామాన్యుచ్యంతే-సతీనైఃకలాపైఃకలాపస్తుసతీనకఇత్యమరః - బదరీతి
ప్రసిద్ధం-ః బిదార్యాతత్కందేనభేరుండంజలజంముఖాణాఇతిశ్రాద్ధమంజర్యా
త్-భూకూష్మాండమిత్యన్యే, శృంగాటకంసింఘాడా- కేచుకఃకంచనారః-కం
దఃసూరణః-అర్శోఘ్నఃసూరణఃకందఇత్యమరః- కర్కంధూఃవన్యంసూక్ష్మం
బదరం పాలెవతంకోశాతకీ-ఆరుకంఅరుద్రఅక్షోటం అఖరోట-క్యాలోక్షీ
రకాకోల్యౌ గౌడేషు ప్రసిద్ధౌ-పిండాలకంసుధనీ మహారాష్ట్రాణాం మో
హాలకుందఇతిప్రసిద్ధం- త్రపుసాదయస్త్రయః కర్కటీభేదాః-చిర్భటంఖర్బు
జం సర్షపేతిదీర్ఘశ్ఛాందసః- ప్రియాలంచిరౌంజీ- ఫల్గుడేదుంబరంతిలంటకం
పటోలకంతాలకందః కందవిశేషః - చక్రికాంతింత్రిణీ బింబాక్షీరికారిణీ
మోచంకదలీఫలం - లకుచంవడహారంసుంజాతకంగౌడదేశేప్రసిద్ధం- పద్మఫ
లంగట్టారాగఖాండవః - పిప్పలీశుంఠియుక్తస్తుముద్గయూషస్తుఖాండవః।రా
గఖాండవతాంయాతిశర్కరాసంయుతంతుతత్॥ ఇత్యుక్తః పానవిశేషః-
త్రిజాతంలవంగైలాపత్రికాణి॥మదనరత్నేకౌర్మే॥●●లశాకంచవాస్తూకం
మూలకంకృష్ణనాళికా। ప్రశస్తానితిశేషః- హేమాద్రౌపృథ్వీచంద్రోదయే
చవాయుపురాణే॥కాలశాకంమహాశాకం ద్రోణశాకంతథార్ద్రిమ్।బిల్వామ
లకమృద్వీకాపనసామ్రాతదాడిమమ్॥ చవ్యంపాలివటాక్షోటఖర్జూరంచక
సేరుకమ్। కోవిదారశ్చకందశ్చపటోలంబృహతీఫలమ్॥ పిప్పలీమరిచంచైవపి

లాశుంఠీచ సైంధవమ్। శర్కరాగుడకర్పూరబదరీద్రోణపత్రకమ్॥ తథా॥ మధు
కం రామఠంచైవ కర్పూరంగుడమేవచ। శ్రాద్ధకర్మణి శస్తాని సైంధవంత్రపుసం
తథా॥ రామఠంహింగుః॥ కసేరుఃకోవిదారశ్చ తాలకందస్తథాబిసమ్। తమా
లంశతకందశ్చ మధ్వాలుశ్శీతకందకమ్॥ కాలేయంకాలశాకంచ సునిషణ్ణంసు
వర్చలమ్। మాంసంశాకందధిక్షీరంచాంబువేత్రాంకురస్తథా॥ కట్ఫలంకౌంక
ణీద్రాక్షాలకుచంమోచమేవచ। అలాబుంగ్రీవకంచారంకర్కంధుర్మధుసా
హ్వయమ్॥ వైకంకతంనారికేళంశృంగాటకపరూషకమ్। పిప్పలీమరిచంచై
వపటోలంబృహతీఫలమ్॥ ఏవమాదీనిచాన్యాని స్వాదూనిమధురాణిచ। నాగ
రంచార్ద్రకందేయందీర్ఘమూలకమేవచేతి - తథా॥ శర్కరాక్షీరసంయు
క్తాః పృథుకానిత్యమక్షయాః॥ ద్రోణశాకంగూమఇతిప్రసిద్ధం - మృద్వీద్రా
క్షా-ఆమ్రాతంఆంబాడా ఇతిప్రసిద్ధో వృక్షః-తత్ఫలంచ-పాలివతంజంబీరం
పాలిఆలమితిగౌడప్రసిద్ధం వా-ఖర్జూరంఖంజూరఇతిప్రసిద్ధం-కసేరుఃజలజః-
కందఃకోవిదారః కంచనారసదృశః-తాలకందః తాలమూలీ - విసంభసిడం
శతకందఃశతావరీ-శీతకందఃశాలూకం సేరుకీతిప్రసిద్ధం- కాలేయంకరాళసం
జ్ఞఃశాకః-దారుహరిద్రాలేతిప్రథ్వీచంద్రోదయః-సునిషణ్ణంకర్కటీసదృశంసు
లటీయాఇతిగౌడప్రసిద్ధం- సువర్చలంశాకవిశేషః-కట్ఫలంశ్రీపర్ణీవృక్షఫలం
కౌంకణీ-అమ్లరసాద్రాక్షాతింమకండిండిసమితిక్షైదేవః-తిందుఫలంవా-గ్రీవకం
ఫలవిశేషః- చారంక్షుద్రతాలం- మధుసాహ్వయంమధుకపుష్పంఫలంవా-వై
కంకతం చైంచీతిగౌడఖ్యాతం-పరూషకంపరూసమితిప్రసిద్ధం-నాగరంశుంఠీ।
పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే॥ ఆమ్రమామ్రాతకంబిల్వందాడిమంబీజపూర
కమ్। ప్రాచీనామలకంక్షీరంనారికేళంపరూషకమ్॥ నారంగంచఖర్జూరం
ద్రాక్షానీలకపిత్థకమ్। ఏతానిఫలజాతాని శ్రాద్ధేదేయానియత్నతః॥ మాత్స్యే॥
అన్నంతుసదధిక్షీరంగోఘృతంశర్కరాన్వితమ్। మాంసంప్రీణాతిసర్వాన్వై
పితౄనిత్యాహకేశవః॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ హవిష్యాన్నేనవైమాసంపాయసేన
తువత్సరమ్। మాత్స్యహారిణకౌరభ్రశాకునచ్ఛాగపార్షతైః॥ ఐణరౌరవవారా
హశాశైర్మాంసైర్యథాక్రమం। మాసవృద్ధ్యాభితృప్యంతిదత్తైరిహపితామహాః॥
ఖడ్గామిషంమహాశల్కంమధుమున్యన్నమేవచ। లోహామిషంకాలశాకంమాంస
వార్ధ్రీణసస్యచ॥ నిగమః॥ త్రిఃపిబంత్వింద్రియక్షీణం శ్వేతంవృద్ధమజాపతిమ్। వా
ర్ధ్రీణసంతుతంప్రాహుర్యాజ్ఞికాశ్శ్రాద్ధకర్మణి। వార్ధ్రీణసోజరచ్ఛాగ ఇతిమే
ధాతిథిః। కాత్యాయనః- భాగాగ్రసమేషానాలభ్య శేషాణిక్రీత్వాలబ్ధ్వావాస్వ

యంస్మృతానాంవాద్భృత్యపచేత్॥ కౌర్మే ॥ క్రీత్వాలబ్ధ్వాస్వయంవాథమృతా నాహృత్యవాద్విజః।దద్యాచ్ఛ్రాద్ధేప్రయత్నేనతదస్యాత్తుయ్యముచ్యతే॥శ్రాద్ధే దత్తస్యమాంసస్యాభక్షణే దోషమాహమనుః॥ నియుక్తస్తుయథాన్యాయం యోమాంసంనాత్తిమానవః।సమేత్యపశుతాంయాతిసంభవానేకవింశతిమ్॥ అత్రబహుషువచనేషుశ్రాద్ధేమాంసమధునోః ప్రాశస్త్యోక్తేః॥వినామాంసే నయచ్ఛ్రాద్ధంకృతమప్యకృతంభవేదితి హేమాద్రౌదేవలోక్తేః॥యశ్శ్రాద్ధం మధునాహీనంతద్రసైస్సకలైరపి। మృష్టాన్నైరపిసంయుక్తంపితౄణాంనైవ తృప్తయే॥ అణుమాత్రమపిశ్రాద్ధేయదినస్యాచ్ఛమాక్షికమ్ । నామాపికీర్తనీ యంస్యాత్పితౄణాంప్రీతయేతతఇతి హేమాద్రౌబ్రాహ్మోక్తేశ్చ - మాంస మధునోశ్శ్రాద్ధేనియతత్వంగమ్యతే - గౌడనిబంధేమాత్స్యేసుమంతూక్తేః॥ మధ్వభావేగుడోదేయఃక్షీరస్యచతథాదధి। నలభ్యతేఘృతంయత్రకుర్యాత్ ఘృతవతీజపమ్ ॥ శ్రాద్ధకలికాయాంనాగరఖండే ॥ కథంచిద్యదివిప్రేభ్యోనద త్తంభోజనేమధు।పిండాస్తునైవదాతవ్యాఃకదాచిన్మధునావినా ॥ బృహత్ప రాశరస్తు మాంసంనిషేధతి ॥ యస్తుప్రాణివధంకృత్వామాంసైస్తర్పయతే పితౄన్।సవిద్వాన్ చందనందగ్ధ్వాకుర్యాదంగారవిక్రయమ్ ॥ క్షిప్త్వాకూపే యథాకించిద్బాలఆదాతుమిచ్ఛతి । పతత్యజ్ఞానతస్సోపిమాంసేనశ్రాద్ధకృత్త థా॥సఏవ॥సర్వథాన్నంయదానస్యాత్తదైవామిషమాత్రయేత్ । బ్రాహ్మణ శ్చస్వయంనాద్యాత్తచ్చశ్వాదిహతంయది॥భాగవతేపి॥నదద్యాదమిషంశ్రా ద్ధేనచాద్యాద్ధర్మతత్త్వవిత్। మున్యన్నైస్స్యాత్పరాప్రీతిర్యథానపశుహింస యా॥తథేతి శేషః-అత్ర కేచిత్ ॥ మున్యన్నంబ్రాహ్మణస్యోక్తంమాంసంక్షత్రి యవైశ్యయోః । మధుప్రదానంశూద్రస్యసర్వేషాంవావిరోధియదితి హే మాద్రావులస్త్యోక్త్యావ్యవస్థామాహుః-పృథ్వీచంద్రోదయస్తు ॥ అక్షతాగో పశుశ్చైవశ్రాద్ధేమాంసంతథామధు । దేవరాచ్చసుతోత్పత్తిః కలౌపంచవి వర్జయేదితినిగమోక్తేః ॥ వరాతిథిపితృభ్యశ్చపశూపాకారణక్రియేతి - కలివ ర్జ్యేషు హేమాద్రావాదిత్యపురాణాత్-బృహన్నారదీయే॥మాంసదానంయ థాశ్రాద్ధేవానప్రస్థాశ్రమస్తథేత్యుక్త్వా - ఇమాన్ధర్మాన్కలియుగేవర్జ్యా నాహుర్మనీషిణఇతి బృహన్నారదీయేభిధానాచ్చమాంసవిధిః కలివ్యతిరిక్త విషయః- కలౌమాంసనిషేధానాంచదేశాచారాద్వ్యవస్థాత। చబృహన్నా రదీయేశ్రాద్ధంప్రకృత్య ॥ యథాచారంప్రదేయంతుమధుమాంసాదికంతథా। దేశాచారాఃపరిగ్రాహ్యాస్తత్తద్దేశీయజైర్నరైః॥ అన్యథాపతితోజ్ఞేయస్సర్వ

ధర్మబహిష్కృతఇతి॥యస్మిన్దేశేపురేగ్రామేత్రైవిద్యేనగరేపివా।యోయత్ర విహితోధర్మస్తంధర్మంనవిచాలయేదితిభృగూక్తేశ్చేత్యాహుః-తన్న, హోలాకాధికరణన్యాయేనదేశవిశేషవ్యవస్థాపకపదకల్పనాయోగాత్ - నిరూపితంచతత్పితామహచరణైర్మాంసమీమాంసాయామితిదిక్ - మనుః॥ సంవత్సరంతుగవ్యేనపయసాపాయసేనచ। వార్ధ్రీణసస్యమాంసేనతృప్తిర్ద్వాదశవార్షికీ॥త్రిపిబంత్వింద్రియక్షీణం శ్వేతంవృద్ధమజాపతిమ్ । వార్ధ్రీణసంతుతంప్రాహుర్యాజ్ఞికాశ్శ్రాద్ధకర్మణి॥క్షీరాదావిశేషమాహ హేమాద్రౌసుమంతుః ॥ పయోదధిఘృతంచైవగవాంశ్రాద్ధేషుపావనమ్ । మహిషీణాంఘృతంప్రాహుఃశ్శ్రేష్ఠంనతుపయఃక్వచిత్ ॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ సంధిన్యనిర్దశావత్సాగోపయఃపరివర్జయేత్।ఔష్ట్రమైకశఫంస్త్రైణమారణ్యకమథావికమ్॥హేమాద్రౌహారీతః ॥ నవసూతాయాస్సప్తరాత్రాదిత్యేకే దశరాత్రాదిత్యపరే మాసేనోపేయుషంభవతీతిధర్మవిదః ఏతదాజ్యాభావపరం-దేవలః॥అజావిమహిషీణాంతుపయశ్శ్రాద్ధేషువర్జయేత్। వికారాన్పయసశ్చైవమాహిషంతుఘృతంహితమ్॥తత్రైవబ్రాహ్మే॥మాహిషంచామరంమార్గమావికైకశఫోద్భవమ్।స్త్రైణమౌష్ట్రంపాచితంచదధిక్షీరంత్యజేద్ఘృతమ్॥ సగుడంమరిచాక్తంతుయథాపర్యుషితందధి । దీర్ఘంతక్రమపేతంచనష్టాస్వాదంచఫేనవత్॥ మాహిషాపవాదోఽపరార్కేబ్రాహ్మే ॥ దేయంతక్రంతుసద్యస్కంనవనీతాదనుద్ధృతమ్।ఆరణ్యమహిషీక్షీరంశర్కరాకృతిసంయుతమ్॥మధ్వాక్తంతుహీనంచైవదద్యాత్తదమృతంయతః । స్మృతిఃక్షీరశరఃశ్రాద్ధకౌముద్యాంచైవయద్యపియాజ్ఞవల్క్యేన ॥ అన్నంపర్యుషితంభోజ్యంస్నేహాక్తంచిరసంస్థితమ్। అస్నేహాఅపిగోధూమయవగోరసవిక్రియాః॥ ఇతిపర్యుషితందధ్యాదిభోజ్యముక్తం - తథాపిగుడమరీచాక్తస్యపర్యుషితదోషోత్రోచ్యతఇతి హేమాద్రిఃతత్రైవబ్రాహ్మే ॥ కాలశాకంతండులీయంవాస్తుకంమూలకంతథా। శాకమారణ్యకంచైవదద్యాచ్ఛ్రాద్ధేషునిత్యశః ॥ తండులీయంసూక్ష్మపత్రమితిహేమాద్రిః - మహారాష్ట్రాణాంమాఠఇతిప్రసిద్ధం - ఆరణ్యకంఫాంజీచూచాది తత్రైవ ॥ దాడిమంమాగధీంచైవనాగరార్ద్రకతింత్రిణీ । ఆమ్రాతకంజీరకంచకుబరంచైవయోజయేత్ ॥ మాగధీపిప్పలీ।నాగరంశుంఠీ। కుబరంకుస్తుంబరం ధణియాఇతిప్రసిద్ధం।వాయవీయే ॥ అగస్త్యస్యశిఖాస్తామ్రాఃకాషాయాస్సర్వఏవచ॥శిఖానవపల్లవాః । ప్రభాసఖండే॥ఆరామస్యతుసీమంతాఃకలాయాస్సర్వఏవచ। సీమంతాఃనవపల్లవాః।కౌర్మే॥ తమాలం

శతకందంచమధ్వాలుంశీతకందలీ। మధ్వాలుః మోహాలకందః।శీతకందత్ రా
తాత్ ఇతిప్రసిద్ధం—అథవర్జ్యం-మార్కండేయపురాణే॥ యచ్చోత్క్రోచాది
నాప్రాప్తంపతితాద్యదుపార్జితమ్। అన్యాయవన్యాశుల్కార్థంద్రవ్యంచా
త్రవిగర్హితమ్॥ పిత్రర్థంమేప్రయచ్ఛస్వేత్యుక్త్వాయచ్చాప్యుపాహృతమ్॥చం
ద్రోదయేశంఖః॥ భూస్తృణంసురసాశిగ్రుపాలంకీమృదుకంతథా। కూశ్మాం
డాలాబువార్తాకకోవిదారాంశ్చవర్జయేత్॥ పిప్పలీమరిచంచైవతథావైపిం
డమూలకమ్।కృతంచలవణంసర్వంవంశాగ్రంచవివర్జయేత్॥ రాజమాషాన్
మసూరాంశ్చకోద్రవాన్కోరదూషకాన్। లోహితాన్వృక్షనిర్యాసాన్శ్రా
ద్ధకర్మణివర్జయేత్॥భూస్తృణంకాశ్మీరదేశేప్రసిద్ధం- సురసానిర్గుండీతి।మాధ
వః - తులసీతిపృథ్వీచంద్రోదయః- సాచిభక్ష్యత్వేననిషిద్ధానపుష్పత్వేనేతిగౌ
డాః-పాలంకీపాలకఇతిప్రసిద్ధా- మృతఙ్కంజలజశ్శాకస్సుకమితిపారెఖదిర
శాకఇతి హేమాద్రిః- మరీచాన్యార్ద్రాణీతి హేమాద్రిః-కృతలవణంసాంభర
భిన్నం॥ సైంధవంలవణంచైవతథామానససంభవమ్॥ యచ్చసాముద్రికంభ
వేదితిశూలపాణౌపాఠః॥ పవిత్రేపరమేహ్యేతేప్రత్యక్షేఅపినిత్యశఇతివాయ
వీయోక్తేః-మానసంసాంభరం-యత్తుభవిష్యే॥ తర్జన్యాదంతకాష్ఠంచప్రత్య
క్షంలవణంతథేతి॥ తత్రతక్షారలవణంఖారీతిప్రసిద్ధం నిషిద్ధం॥భుక్త్వాతుక్షారల
వణంత్రిరాత్రంతువసేవసేదితిబ్రాహ్మోక్తేరితిశూలపాణిః - క్షీరలవణమితి
యావత్। క్షీరమిశ్రంలవణంనిషిద్ధమితివాచస్పతిః రాజమాషాః రతరాఇతి
ప్రసిద్ధాః-కోరదూషకఃవనకోద్రవః।చంద్రికాయాంశంఖః॥పిండాలకంచతుం
డీరంకరమర్దంచనాళికమ్। కూశ్మాండంబహుబీజానిశ్రాద్ధదత్వావ్రజత్యధః॥
పిండాలకంమహారాష్ట్రేషుపిండరమితిప్రసిద్ధం- తుండీరంబింబీఫలమితికైదే
వః-కరమర్దంకరవందమితిప్రసిద్ధం-తత్రైవ॥ బిడాలోచ్ఛిష్టమాఘ్రాతంశ్రాద్ధే
యత్నేనవర్జయేత్।కూశ్మాండంమహిషీక్షీరమాఢక్యోరాజసర్షపాః॥ చణకా
రాజమాషాశ్చఘ్నంతిశ్రాద్ధంనసంశయః॥వృద్ధపరాశరః॥ కరీరఫలపుష్పాణి
విడంగమరిచానిచ।జంభారికాసజంబీరాసుపక్వంబీజపూరకమ్॥జంబ్వలాబూ
నిపిప్పల్యాఃపటోలంపిండమూలకమ్।మసూరాంజనపుష్పంచశ్రాద్ధేదత్వాపత
త్యధః-జంబూసూక్ష్మంమాధవీమేచతుర్వింశతిమతే॥యావనాళాఃకులుత్థాం
శ్చవర్జయంతివిపశ్చితః।యావనాలాజోంధహాః - అత్రయానిచణకాదీనివిహి
తనిషిద్ధానితేషాంవికల్పః-అన్యథా॥ శ్యామాకైశ్చణకైశ్శాకైర్నీవారైశ్చ
ప్రియంగుభిః। గోధూమైశ్చతిలైర్ముద్గైర్మాసంప్రీణయతేపితౄనితిగోధూ

మైరితుభిర్ముద్రైస్సతీనైశ్చణకైరపీతి హేమాద్రౌకౌర్మవిష్ణుధర్మాదివిరోధః
స్యాత్ - పిప్పలీమరీచాదేస్తుప్రత్యక్షస్యనిషేధోనత్వస్యద్రవ్య మిశ్రస్య॥సౌవీ
రతిక్తైర్లవణాదిభిస్తుపాకస్య సిద్ధిర్మహతీపాయైస్తు । తద్బీజపూరార్ద్రకమరిచా
దియోగాత్సిద్ధం ప్రదేయంనతుదుష్యతీహేతి పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశ
రోక్తేః-తత్రైవ॥దాతుశ్చయస్మిన్మనసోభిలాషశ్శ్రాద్ధాభవేద్యత్రచదీయమా
నే।శ్రాద్ధేషుదేయంవిధిమత్తదేవతద్దత్తమక్షయ్యమితిబ్రువంతి ॥ ఏతన్నిషిద్ధేత
రవిషయం। చంద్రికాయాం కృష్ణధాన్యానిసర్వాణివర్జయేచ్ఛ్రాద్ధకర్మణి।
నవర్జయేత్తిలాంశ్చైవముద్గమాషాంస్తథైవచ।మాత్స్యే॥ మసూరశణనిష్పా
వరాజమాషకుసుంభికాః। పద్మబిల్వార్కధత్తూరపారిభద్రాటరూషకాః॥
నదేయాఃపితృకార్యేషుపయశ్చాజావికంతథా। కోద్రవోద్దారవరకకపిత్థమ
ధుకాతసీ॥ఏతాన్యపినదేయానిపితృభ్యశ్శ్రాద్ధమిచ్ఛతా ॥ నిష్పావాఃవల్లాః-
యత్తుమార్కండేయః ॥ ప్రియంగవఃకోవిదారానిష్పావాశ్చాత్రశోభనా ఇ
తి । తత్రనిష్పావఃశ్వేతశిబీతిదానసాగరే శ్రాద్ధప్రకాశేచోక్తంబిల్వంచర
క్తంనిషిద్ధం ॥ జబీరంరక్తబిల్వంచశాలక్యాపిఫలంత్యజేదితిబ్రాహ్మోక్తేః॥పా
రిభద్రేనింబతరురిత్యమరః-రక్తమందారఇతి హేమాద్రిః॥ ఆటరూషోవాసాత
పుష్పం-ఉద్దారఃకాంచనారః-మధుకంజ్యేష్ఠీమధ్వితిచంద్రికాచరకావనముద్గా
హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ అసనారూఢమన్నాద్యంపాదోపహతమేవచ।అమే
ధ్యైర్జంగమైఃస్పృష్టంశుష్కంపర్యుషితంచయత్ ॥ ద్విస్స్విన్నంపరిదగ్ధంచత
థైవాగ్రావలేహితమ్ । శర్కరాకీటపాషాణైః కేశైర్యచ్చాప్యుపద్రుతమ్॥
పిణ్యాకంమథితంచైవతథాతిలవణంచయత్ । సిద్ధాఃకృతాశ్చయే భక్ష్యాఃప్ర
త్యక్షలవణీకృతాః॥ వాససాచావధూతానివర్జ్యానిశ్రాద్ధకర్మణి।ద్విస్స్విన్నం
యత్సకృత్పాకేనభక్ష్యమపిహింగుజీరకాదిసంస్కారార్థం పునఃపచ్యతేతత
ద్వర్జ్యం - యత్తుత్రిక్తశాకాన్నవికారాదిద్విఃపాకేనైవభక్షణార్థం నిషిద్ధం-
అగ్రావలేహితమాస్వాదితపూర్వం పర్యుషితస్యసదానిషేధేపిపునర్వచనం
అపూపాశ్చకరంభాశ్చధానావటకసక్తవః । శాకంమాంసమపూపంచసూ
పంకృసరమేవచ॥యవాగూఃపాయసంచైవయచ్చాన్యత్స్నేహసంయుతమ్॥
సర్వంపర్యుషితంభోజ్యంభుక్తేచేత్పరివర్జయేదితిమాధవీయేయథోక్తవట
కాదేరపిపర్యుషితస్య నిషేధార్థమితిచంద్రికాదయః- వర్జ్యేషువిశ్వామిత్రః॥
కపిత్థంకుస్తుభంచైవనాళికేరంచవైనికమ్। జంబూఫలాదిపక్వంచపిణ్యాకంతం
డులీయకమ్॥ హేమాద్రౌషడ్వింశన్మతే ॥ వర్జ్యాఃకర్కటకాశ్శ్రాద్ధేరాజ

మాషాస్తథైవచ।మర్కటకాఃలాకాఇతిప్రసిద్ధాః - పైఠీనసిః॥ వృంతాకంన
ళికాపోతకుసుంభాశ్మంతకానిచ । శాకానామథమ్యాఇతిపోతంపోఈఇతిప్రసి
ద్ధం-కుసుంభంకరడఇతిమహారాష్ట్రప్రసిద్ధం - మార్కండేయః॥వర్జ్యాశ్చా
భిషవానిత్యంశతపుష్పాగవేధుకాః । జంబీరకంఫలంవర్జ్యంకోవిదారశ్చనిత్య
శః ॥ అభిషవఃసూక్తమితిచంద్రికా-సంధానకమితిపృథ్వీచంద్రః- శతపుష్పా
ఓంవాఇతిప్రసిద్ధం- శాట్యాయనః ॥ మారిషంనాళికాచైవరక్తాయాచకలంబి
కా।అసురాన్నమిదంసర్వంపితౄణాంనోపతిష్ఠతి ॥ మారిషంమధ్యదేశేమరు
సాఇతి-మహారాష్ట్రేషురాజగిరాఇతిప్రసిద్ధం- కలంబికావేణ్వాకృతిపత్రే-
తత్రైవ ॥ గాంధారికాపటోలానిశ్రాద్ధకర్మణివర్జయేత్ ॥ గాంధారికాతం
డులీయమితిచంద్రికా।జవాసారవ్యాదురాలభేతికైదేవః - భారతే॥ హింగు
ద్రవ్యేషుశాకేషు అలాబుంలశునంతథా। కుకుండకాన్యలాబూనికృష్ణంలవణ
మేవచ । పునరలాబుగ్రహణముభయాలాబునిషేధార్థమితిపృథ్వీ కుకుండకం
వర్తులం భత్రాకం-తత్రైవ॥ కుస్తుంబురుంకలింగోత్థంవర్జయేచ్చామ్లవేతసమ్॥
హేమాద్రౌబ్రాహ్మే॥వార్తాకపంచబింబంచలోమశానిఫలానిచ। కలింగం
రక్తచారంచపీనాకంధృతచారకమ్॥ కపాలంకాపమారీచకరంజంపిండమూ
లకమ్।గృంజనంచుళికాంచైవగాజరంజీవకంతథా ॥ వృంతాకంశ్వేతం ॥ కం
డూరాంశ్వేతవృంతాకంకూష్మాండంచవివర్జయేదితిదేవలోక్తేః - తేనకృష్ణ
స్యానిషేధఇతిచంద్రికామాధవౌ। వస్తుతస్తుసదాశ్వేతనిషేధాత్పునఃశ్రాద్ధే
నిషేధోవ్యర్థః - తేనభక్ష్యస్యకృష్ణవృంతాకస్యాపినిషేధార్థమిదమితివయం-
కందూరాకపికచ్ఛూః-కుంభాండంవృత్తాలాబుః-పంచశివంపల్లమసూరరాజ
మాషమఠకులిత్థాః-లోమశానికుళిత్థాని-రక్తచారంలోహితచారఫలం-పీరా
కంకృష్ణదీర్ఘకర్కటీ - ఘృతచారకంచరస్థితచారఫలం చారోళీతిప్రసిద్ధం
కపాలంనారికేళం-కాచంకచువృక్షఫలం-చారీచంఆర్ద్రమరీచాని-గృంజనంప
లాండుభేదఃపశ్చిమదిశిప్రసిద్ధః-నతుగాజరంతస్యపృథగుక్తేః-హేమాద్రిణాతు
గృంజనంగాజరమేవోక్తం- గౌడశ్రాద్ధకౌముద్యామప్యేవం - తచ్చింత్యం-చం
ద్రికాచిరకాలసిక్తం పానకం-చంద్రికాయాంహారీతః॥ నవటప్లతక్షోదలంబర
శోలుదధిత్థనీపమాతులుంగాని భక్షయేత్। శేలుః శ్లేష్మాతకఃభోకరసంజ్ఞః-
దధిత్థంకపిత్థం - స్మృతిసారే॥ క్షీరేతులవణందత్వాఉచ్ఛిష్టేపిచయద్ఘృతమ్॥
స్నానంరజకతీర్థేషుతామ్రేగవ్యంసురాసమమ్ ॥ గౌడనిబంధేసాగరస్మృతిః।
నారికేళోదకంకాంస్యేతామ్రపాత్రేస్థితంమధు । గవ్యంచతామ్రపాత్రస్థం

మద్యతుల్యంఘృతంవినా ॥ తామ్రపాత్రేఘృతంమాంసంయచ్చగవ్యంఘృతేత
రత్ । ఆమిషంతుగవాంమాంసందధిమద్యంపయోరజః ॥ ద్రవ్యాంతరయుతం
మాంసంపయసాసంయుతందధి । పయోనుద్ధృతసారంచతామ్రపాత్రేనదు
ష్యతి—అథజలం-యాజ్ఞవల్క్యః॥ శుచిగోతృప్తికృత్తోయంప్రకృతిస్థంమహీ
గతమ్॥వర్జ్యం-జలముక్తంహేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ దుర్గంధిఫేనిలంక్షారంపం
కిలంపల్వలోదకమ్। నభవేద్యత్రగోతృప్తిర్నక్తంయచ్చాప్యుపాహృతమ్॥య
న్నసర్వార్థముత్సృష్టంయచ్చాభోజ్యనిపానజమ్। తద్వర్జ్యంసలిలంతాతస
దైవశ్రాద్ధకర్మణి॥నిపానోజలాశయః-శుద్ధితత్త్వేశంఖః ॥ స్నానమాచమనం
దానందేవతాపితృతర్పణమ్ । శూద్రోదకైర్నకుర్వీతతథామేధ్యాద్వినిఃసృ
తైః॥ హేమాద్రావాదిత్యపురాణే॥ చిరంపర్యుషితంవాపిశూద్రస్పృష్టమథా
పివా। జాహ్నవ్యాఃస్నానదానాదౌపునాత్యేవసదాపయః ॥ కాత్యాయనః॥
అపోనిశినగృహ్ణీయాన్నపిబేచ్చకదాచన। ఉద్ధృత్యాగ్నిముపర్యగ్నేర్ధామ్నో
ధామ్నఇతీరయేత్॥రజోదోషేతుప్రాగుక్తం-నారదీయే ॥ త్యజేత్పర్యుషితం
పుష్పంత్యజేత్పర్యుషితంజలమ్ । నత్యజేజ్జాహ్నవీతోయంతులసీబిల్వపద్మకమ్॥
అన్యాన్యపిపృథ్వీచంద్రోదయేమాత్స్యే ॥ మధ్యాహ్నఃఖడ్గపాత్రంచతథానే
పాలకంబలః।రౌప్యందర్భాస్తిలాగావోదౌహిత్రశ్చాష్టమఃస్మృతః॥పాపం
కుత్సితమిత్యాహుస్తస్యసంతాపకారిణః॥అష్టావేతేయతస్తస్మాత్కుతపా
ఇతివిశ్రుతాః॥బ్రాహ్మే ॥ యతిస్త్రిదండఃకరుణారాజతంపాత్రమేవచ।దౌ
హిత్రంకుతపఃకాలశ్ఛాగకృష్ణాజినంతథా ॥ శస్త్రాసీతి శేషః.- దౌహిత్రంఖడ్గ
పాత్రమితికల్పతరుః-అపరార్కే-స్మృత్యంతరే ॥ అపత్యందుహితుశ్చైవఖడ్గ
పాత్రంతథైవచ। ఘృతంచకపిలాయాగోర్దౌహిత్రమితికీర్తితమ్॥ బ్రహ్మాండే॥
అమావాస్యాగతేసోమేయాతుఖాదపిగాస్తృణమ్।తస్యాగోర్యద్భవేత్ క్షీరం
తద్దౌహిత్రముదాహృతమ్॥స్మృతిసంగ్రహే॥ ఉచ్ఛిష్టంశివనిర్మాల్యంవాంతం
చమృతకర్పటమ్।శ్రాద్ధేసప్తపవిత్రాణిదౌహిత్రఃకుతపస్తిలాః ॥ ఉచ్ఛిష్టంవ
త్సస్యదుగ్ధమిత్యర్థః- శివనిర్మాల్యంగంగోదకం-వాంతంమధు-మృతకర్పటంతస
రీపట్టం-తిలేష్వాపస్తంబః॥ అటవ్యాంయేసముత్పన్నా అకృష్టఫలితాస్తథా।
తేవైశ్రాద్ధేపవిత్రాస్స్యుస్తివాస్సేనతిలాస్తిలాః॥ అభావేగ్రామ్యాః॥గౌరాః
కృష్ణాస్తథారణ్యాస్తథైవత్రివిధాస్తిలాఇతిబ్రాహ్మోక్తేః- అథవర్జ్యాని-
చంద్రికాయాంయమః ॥ కుక్కుటోవిడ్వరాహశ్చకాకశ్చాథబిడాలకః।వృష
లీపతిశ్చవృషలఃషండోవీరారజస్వలా ॥ ఏతేతుశ్రాద్ధకాలేవైవర్జనీయాఃప్ర

యత్నతః॥ఖంజఃకాణః కుణిశ్శ్విత్రీదాతుఃప్రేష్యకరస్తథా। న్యూనాంగోఽప్య
తిరిక్తాంగస్తమప్యపనయేత్తతః॥ వాయవీయే ॥ అన్నంపచేయుశ్చేతేతుయది
వైహవ్యకవ్యయోః । ఉత్సృష్టవ్యంప్రధానార్థంసంస్కారస్త్వపదిస్మృతః॥
సుమంతుః ॥ చాండాలాదివీక్షితమన్నమభోజ్యమన్యత్రతన్మృద్భస్మహిరణ్యోదక
స్పర్శాత్ తత్రైవజమదగ్నిః॥ శుద్ధవత్యోఽథకూశ్మాండ్యః పావమాన్యస్తర
త్సమాః।పూతేనవారిణాదర్భైరన్నదోషమపానుదేత్॥ చంద్రోదయే॥పా
గుకోపానహచ్ఛత్రంచిత్రరక్తాంబరంతథా । రక్తపుష్పంచమార్జారంశ్రాద్ధ
భూమౌవివర్జయేత్॥నిర్ణయదీపే॥ ఘంటానినాదోహయసన్నిధానంశంఖా
కశంఖంకదళీదళంచ । ఉన్మత్తజాత్యర్కహయారిజానిశ్రాద్ధస్యవైగుహ్యకరా
ణ్యమూని॥ హయారిజంమహిషీక్షీరాది॥—అథశ్రాద్ధదినకృత్యం-చంద్రోద
యేఉశనాః॥గోమయోదకైర్భూమిభాజనశౌచంకుర్యాత్॥ పరాశరః।కాం
జికందధితక్రంచశృతంవాశృతమేవచ । పూర్వమేవనదాతవ్యమేకోద్దిష్టేథపా
ర్వణే ॥ హేమాద్రౌపరాశరః ॥ గృహాగ్నిశిశుదేవానాంబ్రహ్మచారితపస్వి
నామ్।తావన్నదీయతేకించిద్యావత్పిండాన్ననిర్వపేత్॥ కౌర్మే ॥ తిలాన్వికిరే
త్తత్రసర్వతోబంధయేదజాన్॥తత్రైవదేవలః॥ తథైవయంత్రితోదాతాప్రా
తస్స్నాత్వాసహాంబరః।ఆరభేతనవైఃపాత్రైరన్నారంభంచబాంధవైః॥అ
త్రాత్మనేపదాత్స్వయమేవపాకఃకార్యః - అశక్తౌపత్న్యాతదభావేబాంధ
వైః॥తతస్తానిపపాచాశుసీతాజనకనందినీతిపాద్మలింగాదితిహేమాద్రిః-శ్రా
ద్ధదీపకలికాయామాశ్వలాయనః॥సమానప్రవరైర్విప్రైస్సపిండైశ్చగుణాన్వి
తైః।కృతోపకారిభిశ్చైవపాకకార్యంప్రశస్యతే॥ వ్యాసః ॥ గృహిణీచైవసు
స్నాతాపాకంకుర్యాత్ప్రయత్నతః । నిష్పన్నేషుచపాకేషుపునఃస్నానంస
మాచరేత్॥పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ రజస్వలాంచపాషండాంపుంశ్చ
లీంపతితాంతథా । త్యజేచ్ఛూద్రాంతథా వంధ్యాంవిధవాంచాన్యగోత్ర
జామ్॥ వ్యంగకర్ణీంచతుర్థాహస్నాతామపిరజస్వలామ్ । వర్జయేచ్ఛ్రాద్ధ
పాకార్థమమాతృపితృవంశజామ్ ॥ మాతృపితృవంశజభిన్నాంత్యజేదిత్యర్థః-
స్మృతిసారే॥ నపాకంకారయేత్పత్నీమన్యాంవాప్యన్యగోత్రజామ్ । మృతవం
ధ్యాంచగర్భఘ్నీంగర్భిణీంచైవదుర్ముఖీమ్॥ పాకభాండానితుహేమాద్రౌ
నాగరఖండే॥సౌవర్ణాన్యథరౌప్యాణికాంస్యతామ్రోద్భవానిచ। మార్తికా
న్యపిభవ్యానినూతనానిదృఢానిచ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే ॥ పచేదన్నానిసు
స్నాతఃపాత్రేషుశుచిషుస్వయమ్। స్వర్ణాదిధాతుజాతేషుమృణ్మయేష్వపివా

ద్విజః॥అచ్ఛిద్రేష్వనులిప్తేషుతథానుపహతేషుచ। నాయసేషునభిన్నేషుదూ
షితేష్వగ్నికర్హిచిత్ ॥ పూర్వంకృతోపయోగేషుమృణ్మయేషునతుక్వచిత్ ॥ వా
యుపురాణే॥కదాచిత్పచేదన్నమయస్థాలీషుపైతృకమ్। అయసోదర్శనాదేవ
పితరోవిద్రవంతిహి। కాలాయసంవిశేషేణనిఘ్నంతిపితృకర్మణి॥ఫలానాంచై
వశాకానాంఛేదనార్థానియానితు। మహానసేపిశస్త్రాణితేషామేవాస్యస
న్నిధిః॥ఇష్యతేనేతరస్యాత్రశస్త్రమాత్రస్యదర్శనమ్। శ్రాద్ధదేశేతువిదుషాపి
తౄణాంతృప్తిమిచ్ఛతా।మహానసేపియుక్తానామపికార్యంనదర్శనమ్॥తత్రై
వ॥పచమానస్తుభాండేషుభక్త్యాతామ్రమయేషుచ। సముద్ధరతివైఘోరాత్
పితౄన్ దుఃఖమహార్ణవాత్ ॥ తైజసానామభావేతుపితరేమృణ్మయేపిచ।నవే
షుచౌప్రకుర్వీతపాకంపిత్రర్థమాదరాత్ ॥ తత్రైవాదిత్యపురాణే॥పక్వాన్న
స్థాపనార్థేతునశ్యంతేవారిజాన్యపి। దధ్యాదీన్యపికార్యాణియజ్ఞియైరపిదా
రుభిః॥యమః॥వివాహేప్రేతకార్యేచమాతాపిత్రోః క్షయేహని। నవభాండా
నికుర్వీతయజ్ఞకాలేవిశేషతః॥——అథపాకాగ్నిః- హేమాద్రౌప్రజాపతిః ॥
ఔపాసనేనాన్నసిద్ధిరగ్నౌకరణమేవచ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేంగిరాః॥శాలా
గ్నౌతుపచేదన్నంలౌకికేవాపినిత్యశః। యస్మిన్నగ్నౌపచేదన్నంతస్మిన్ హో
మోవిధీయతే॥మనుః॥ వైవాహికేఽగ్నౌకుర్వీతగృహ్యంకర్మయథావిధి।పం
చయజ్ఞవిధానంచపక్తించాన్వాహికీంద్విజః ॥ శ్రాద్ధస్యగృహ్యత్వంచోక్త
మపరార్కేణ-అత్రవిశేషఃకర్మప్రదీపే॥ ప్రాశర్హోమంతునిర్వర్త్యసముద్ధృ
త్యహుతాశనాత్। శేషంమహానసేకృత్వాతత్రపాకంసమాచరేత్ ॥ పా
కాంతేగ్నింతమాహృత్యగృహ్యాగ్నౌతుపునః క్షిపేత్।తతోస్మిన్ వైశ్వదేవాది
కర్మకుర్యాదతంద్రితః॥తదభావేలౌకికే॥ తతఃపచేయురన్నానినిర్వాపానంత
రంశనైః। వైవాహికేగ్నావన్యత్రలౌకికేవాపిసంయతఇతికలికాయాం సం
గ్రహోక్తేః-పిత్రర్థంనిర్వాపంకృత్వేత్యర్థః - అతఏవహేమాద్రౌవాయుపు
రాణే॥పిత్రర్థంనిర్వపేద్ధూమాకూర్చేనాదర్భసంస్కృతే। తత్రైవపాద్మ
మాత్స్యయోః॥అగ్నిమాన్నిర్వపేత్పైత్రంచరుంవాసమముష్టిభిః। పితృభ్యోని
ర్వపామీతిసర్వందక్షిణతోన్యసేత్.। చరుగ్రహణాన్నశాకాదావితిహేమా
ద్రిః-పిండపితృయజ్ఞార్థంపాకవిషయోయంనిర్వాపః-ఇతితుయుక్తం- అయం
శేతరేషామగ్నిః - ఆశ్వలాయనానాంతుగురుణాభిహితా అనతోవాప
క్షీయమాణా అమావాస్యాయాం శాంతికర్మకుర్వీరన్నిత్యాదిసూత్రేణపచ
నాగ్నేస్త్యాగముక్త్వావిహైవాయమితరోజాతవేదా ఇత్యర్థ శ్చైనశమీమయీ

భ్యా మరణీభ్యామగ్నింమంథేత్సపచనాగ్నిర్భవతీతిసూత్రేవృత్తౌచోక్తః- ప
చనాగ్నావేవపాకః - బోధాయనేనాప్యుక్తం-ఆహ్నాతపచనాగ్నిమౌపా
సనంవాభిప్రవ్రజంతీతిస్మార్తాగ్నౌ పాకస్త్వన్యశాఖావిషయ ఇతికేచిత్-వ
స్తుతస్తుపూర్వోక్తస్యసర్వాధానవిషయత్వంయుక్తం - శిష్టాచారేపినపచ
నోదృశ్యతే అండవిలాయామపిసర్వాధానపక్షే వైశ్వదేవంశ్రాద్ధంచపచనే
కుర్యాదన్యథౌపాసనే ఇత్యుక్తం - అగ్నౌకరణంతుప్రయోగపారిజాతాదిభి
రాబ్దికాదిసర్వశ్రాద్ధేషుపిండపితృయజ్ఞవ్యతిషంగోక్తేర్లౌకికపచనంవా పాకే
కృతేపి-గృహ్యాగ్నౌపక్వచరుణైవ కార్యమితిప్రతిభాతి - మదనరత్నేప్యేవం
విధుర్గోత్సన్నాగ్న్యాదేస్తుపృష్టోదివిధానేనాగ్నిసంపాదనమిత్యుక్తం హ
రిహరభాష్యేఇతిపాకాగ్నిః-చంద్రికాయాంమార్కండేయః ॥ అహ్నఃషట్
సుముహూర్తేషుగతేషుప్రయతాన్ ద్విజాన్। ప్రత్యేకంప్రేషయేత్తేషాంప్ర
దాయామలకోదకమ్॥దేవలః ॥ తతోనివృత్తేమధ్యాహ్నేకృత్తరోమనఖాన్
ద్విజాన్।అభిగమ్యయథాన్యాయంప్రయచ్ఛేద్దంతధావనమ్ । తైలమభ్యంజ
నస్నానంస్నానీయంచపృథగ్విధమ్ ॥ పాత్రైరౌదుంబరైర్దద్యాద్వైశ్వదైవిక
పూర్వకమ్।ఔదుంబరైస్తామ్రమయైః - అత్రక్షౌరామలకస్నానాదినిషిద్ధతి
థ్యాదివ్యతిరిక్తవిషయమితిహేమాద్రిర్మాధవశ్చ - యత్తుచంద్రికాయాంప్ర
చేతాః॥తైలముద్వర్తనంస్నానందద్యాత్పూర్వాహ్ణఏవచ । శ్రాద్ధభుగ్భ్యోన
ఖశ్మశ్రుచ్ఛేదనంతునకారయేదితితన్నిషిద్ధతిథ్యాదివిషయం - నిషిద్ధతిథ్యాదితు
ప్రాగుక్తంఅభ్యంగేతుకలికాయాంకాత్యాయనః ॥ తైలముద్వర్తనందేయం
బ్రాహ్మణేభ్యఃప్రయత్నతః।తైరభ్యంగశ్చకర్తవ్యోవర్జ్యకాలంనచింతయేత్॥
అపరార్కే-ప్రచేతాః॥స్నాతోఽధికారీభవతిదైవేపిత్ర్యేచకర్మణి। శ్రాద్ధకృ
చ్ఛుక్లవాసాస్స్యాన్నోనీచవిజితేంద్రియః॥ హేమాద్రౌజాబాలః॥తాంబూలం
దంతకాష్ఠంచస్నేహస్నానమభోజనమ్।రత్యౌషధంపరాన్నానిశ్రాద్ధకర్తావి
వర్జయేత్॥వస్త్రేవిశేషమాహతత్రైవ భృగుః॥ నగ్నస్స్యాన్మలవద్వాసాన
గ్నఃకౌపీనకేవలః॥ద్వికచ్ఛోనుత్తరీయశ్చఅకచ్ఛశ్చావస్త్రఏవచ ॥ నగ్నఃకాషా
యవాసాస్స్యాన్నగ్నశ్చార్ధపటస్స్మృతః॥నగ్నోద్విగుణవస్త్రస్స్యాన్నగ్నో
రక్తపటస్స్మృతః॥నగ్నస్తుస్నిగ్ధవస్త్రస్స్యాన్నగ్నస్స్యూతఃకటస్తథా॥ తతః
కర్తాఊర్ధ్వపుండ్రంకుర్యాత్॥జపేహోమేతథాదానేస్వాధ్యాయేపితృకర్మ
ణి । తత్సర్వంనశ్యతిక్షిప్రమూర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితిహేమాద్రావుక్తేః॥
యజ్ఞోదానంజపోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ । వృథాభవతివిప్రే

ద్రాఊర్ధ్వపుండ్రంవినాకృతమితిబృహన్నారదీయాత్ ॥ ఊర్ధ్వంచతిలకంకు
ర్యాత్ దైవేపిత్ర్యేచకర్మణీతివృద్ధపరాశరోక్తేశ్చ-అన్యేతు॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం
ద్విజాతీనామగ్నిహోత్రసమోవిధిః- శ్రాద్ధకాలేతుసంప్రాప్తేకర్తాభోక్తావ
తత్త్యజేత్। వామహస్తేతుదర్భాంస్తుగృహేరంగవలింతథా।లలాటేతిలకం
దృష్ట్వానిరాశాఃపితరోగతాఇతిసంగ్రహోక్తేః॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంత్రిపుండ్రం
వాచంద్రాకారమథాపివా। శ్రాద్ధకర్తానకుర్వీతయావత్పిండాన్ననిర్వపేదితి
విశ్వప్రకాశవచనాచ్చనకార్యమిత్యాహుః॥ అత్రాచారాద్వ్యవస్థా - అత
ఏవ బృహన్నారదీయే ॥ ఊర్ధ్వపుండ్రంచతులసీంశ్రాద్ధేనేచ్ఛంతికేచనేతి॥
ఊర్ధ్వపుండ్రంవిధిర్విప్రవిషయః నిషేధః కర్తృపరఇతిపృథ్వీచంద్రః - య
త్తుహేమాద్రౌదేవలః॥ లలాటేపుండ్రకందృష్ట్వాస్కంధేమాల్యంతథైవచ।
నిరాశాఃపితరోయాంతిదృష్ట్వాచవృషలీపతిమితి॥తద్గంధేనత్రిపుండ్రవిషయం॥
ప్రాక్పిండదానాద్గంధాద్యైర్నాలంకుర్యాత్స్వవిగ్రహమిత్యాశ్వలాయనో
క్తేః-పుండ్రంవర్తులమిత్యపరార్కే- మదనరత్నేచ-పృథ్వీచంద్రస్తు ॥ పుండ్రం
త్రిపుండ్రం-ఊర్ధ్వంచతిలకంకుర్యాన్నకుర్యాద్వైత్రిపుండ్రకమ్। నిరాశాఃపిత
రోయాంతిదృష్ట్వైవత్రిపుండ్రకమితి బృహత్పరాశరోక్తేః-భోక్తుస్తిర్యగ్గ
పోభవత్యేవ-వర్జయేత్తిలకంఫాలేశ్రాద్ధకాలేచసర్వదా। తిర్యగప్యూర్ధ్వపుం
డ్రంవాధారయేత్తుప్రయత్నతఇతివ్యాసోక్తేరిత్యాహ - పృథ్వీచంద్రోదయే
బ్రాహ్మే॥సదర్భేణతుహస్తేనయఃకుర్యాత్తిలకంబుధః। ఆచమ్యసవిశుద్ధ్యేత
దర్భత్యాగేనచైవహి॥ శ్రాద్ధారంభకాలమాహాపరార్కే-గౌతమః॥ ఆరభ్య
కుతపేశ్రాద్ధంకుర్యాదారోహణంబుధః। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతు
నలంఘయేత్॥ఏతదేకోద్దిష్టే, పార్వణేతూక్తంమాత్స్యే॥ ఊర్ధ్వంముహూ
ర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయమ్। ముహూర్తపంచకంహ్యేతత్స్వ
ధాభవనమిష్యతే॥తథా ॥ మధ్యాహ్నేసర్వదాయస్మాన్మందీభవతిభాస్క
రః।తస్మాదనంతఫలదస్తత్రారంభోవిశిష్యతే॥—అథశ్రాద్ధపరిభాషా - చం
ద్రికాయాంకాత్యాయనః ॥ దక్షిణంపాతయేజ్జానుందేవాన్పరిచరన్సదా।
పాతయేదితరంజానుంపితౄన్పరిచరన్సదా ॥ బోధాయనః॥ప్రదక్షిణంతుదే
వానాంపితౄణామప్రదక్షిణమ్। దేవానామృజవోదర్భాఃపితౄణాంద్విగు
ణాస్తథా॥ పృథ్వీచంద్రోదయేశంఖః ॥ ఆవాహనార్ఘ్యసంకల్పేపిండదానా
న్నదానయోః। పిండాభ్యంజనకాలేతుతథైవాంజనకర్మణి ॥ అక్షయ్యాసన
యోఃపాద్యేగోత్రంనామప్రకాశయేత్॥తత్రైవపరిశిష్టే ॥ దక్షిణాపిండదా

నేచగంధధూపాతుయేతథా। సంకల్పేచాసనేదీపేఽంజనాభ్యంజనేతథా॥
అన్నాద్యర్ఘ్యదానాద్యం తేషుగోత్రంనామచకీర్తయేత్ ॥ కలికాయాంసంగ్ర
హే॥ఆసనావాహనేపాద్యేఅన్నదానేతథైవచ । అక్షయ్యేపిండదానేచష
ట్సునామానికీర్తయేత్॥మాత్స్యే॥ సంబంధంప్రథమంబ్రూయాద్గోత్రంనా
మతథైవచ।పశ్చాద్రూపంవిజానీయాత్క్రమఏషసనాతనః॥ తత్రైవ॥సకా
రేణతువక్తవ్యంగోత్రంసర్వత్రధీమతా।సకారఃకుతపోజ్ఞేయస్తస్మాద్యత్నేన
తంవదేత్॥ యథాకాశ్యపసగోత్రేతి॥ పరాశరసగోత్రస్యవృద్ధస్యతుమహా
త్మనః।భిక్షోఃపంచశిఖస్యాహంశిష్యఃపరమధార్మిక ఇతిమోక్షధర్మేషుప్రయో
గాచ్చ - తేనగోత్రసగోత్రయోఃపర్యాయత్వాచ్ఛాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతిశూ
లపాణిః - ఏతద్వ్యసామామ్నాతంతేషామేవ - హేమాద్రౌబృహత్ప్రచే
తాః॥గోత్రంస్వరాంతంసర్వత్రగోత్రస్యాక్షయ్యకర్మణి।గోత్రస్తుతర్పణేప్రో
క్తఏవందాతానముహ్యతి॥ సర్వత్రైవపితఃప్రోక్తఃపితాతర్పణకర్మణి।పితురక
క్షయ్యకాలేతుపిత్రేసంకల్పనేతథా॥ శర్మన్నర్ఘ్యాదికేకార్యంశర్మాతర్పణ
కర్మణి।శర్మణోక్షయ్యకాలేతుపితౄణాందత్తమక్షయమ్॥ స్వరాంతంసంబు
ద్ధ్యంతమితిహేమాద్రిః - తత్రైవచంద్రికాయాంచస్మృత్యంతరే।గోత్రస్య
త్వపరిజ్ఞానేకాశ్యపంగోత్రముచ్యతే। యస్మాదాహశ్రుతిస్సర్వాఃప్రజాఃక
శ్యపసంభవాః॥యత్తుసత్యాషాఢః॥ అథానాజ్ఞాతబంధోఃపురోహితగోత్రే
ణాచార్యగోత్రేణవేతితద్వివాహపరం - నామోచ్చారణేవిశేషమాహహే
మాద్రౌబోధాయనః॥ శర్మాంతంబ్రాహ్మణస్యోక్తంవర్మాంతంక్షత్రియస్య
తు।గుప్తాంతంచైవవైశ్యస్యదాసాంతంశూద్రజన్మనః॥ పిత్రాదినామాజ్ఞానే
తత్రైవ॥పృథివీషత్పితావాచ్యస్తత్పితాచాంతరిక్షసత్। అభిధానాపరిజ్ఞానే
దివిషత్ప్రపితామహః॥ పిత్రాదీనాంనామయదాపుత్రైర్నజ్ఞాయతేతదా॥
ఆపస్తంబసూత్రేప్యేవం-ఏతదన్యశాఖాపరం - ఆశ్వలాయనానాంతూక్తం
తత్సూత్రే ॥ యదినామాస్యవిద్వాంసస్తత్పితామహప్రపితామహేతిబ్రూ
యాత్।తత్కారికాపి॥నామానిచేన్నజానీయాత్తతేత్యాదివదేత్క్రమాత్॥
తతేతిసంబంధమాత్రపరం-తేనపితృవ్యాదావపితథేతిగౌడాః- స్త్రీణాందాం
తంనామజ్ఞేయందాంతంనామస్త్రీణామితిపృథ్వీచంద్రోదయేగోభిలోక్తేః-క్వ
చిద్దేవీశబ్దాంతమాహుః - అన్యేతుదేవీదా ఇతిద్వయోస్సముచ్చయమాహుః-
హేమాద్రౌనారాయణః॥విభక్తిభిస్తుయత్కించిద్దీయతేపితృదైవతే।తత్సర్వం
సఫలంజ్ఞేయంవిపరీతంనిరర్థకమ్॥చంద్రికాస్మృత్యర్థసారయోశ్చనారదీయే॥

తు య్యాసనయోష్షష్ఠీ ద్వితీయావాహనే తథా । అన్నదానే చతుర్థీస్యాచ్ఛేషా
స్సంబుద్ధయస్స్మృతాః॥ యత్తు వ్యాసః ॥ చతుర్థీ చాసనే నిత్యం సంకల్పే చ విధీయ
తే। ప్రథమా తర్పణే ప్రోక్తా సంబుద్ధిమపరే జగుః ఇతి ॥ అత్ర శాఖాభేదాద్వ్యవస్థే
తి హేమాద్రిః. హేమాద్రౌ భృగుః ॥ అర్ఘ్యావనేజనం పిండమన్నం ప్రత్యవనేజ
మ్। సంబుద్ధిం తత్ర కుర్వీత శేషే షష్ఠీ విధీయతే ॥ తత్రైవ మాతుర్విశేషో నాగర
ఖండే ॥ మాతర్మాత్రే తే తథా మాతురాసనే కల్పనే ఽక్షయే। గోత్రే గోత్రాయై
గోత్రాయాః ప్రథమాద్యా విభక్తయః - హేమాద్రౌ ప్రభాసఖండే॥ యజ్ఞో
పవీతినా కార్యం దైవం కర్మ ప్రదక్షిణమ్ । ప్రాచీనావీతినా కార్యం పితృకర్మా
ప్రదక్షిణమ్ ॥ అనుపనీత స్త్రీ శూద్రాదేస్తూత్తరీయే ణైవ సవ్యాపసవ్యే జ్ఞేయే-
తస్యోపవీతస్థానీయత్వాత ॥ అపసవ్యం క్రమాద్వస్త్రం కృత్వా కశ్చిత్స గోత్ర
జ ఇతి బ్రాహ్మణాచ్చేతి వాచస్పతిః- యత్తు కేచిత్ - సదోపవీతినా భావ్యమిత్య
స్య పురుషార్థత్వాత్, ప్రాచీనావీతకాలేప్యుపవీతాంతరేణ తత్కార్యమేవే
తి, తన్న- విశేషేణ బాధాత్-జమదగ్నిః ॥ సూక్తస్తోత్రజపం త్యక్త్వా పిండా
ఘ్రాణం చ దక్షిణామ్ । ఆహ్వానం స్వాగతం చార్ఘ్యం వినా చ పరివేషణమ్॥ విస
ర్జనం సౌమనస్యమాశిషాం ప్రార్థనే తథా । విప్రప్రదక్షిణాం చైవ స్వస్తివాచ
నకం వినా ॥ పితౄనుద్దిశ్య కర్తవ్యం ప్రాచీనావీతినా సదా ॥ హేమాద్రౌ సం
గ్రహే ॥ ఆదౌ విప్రాంఘ్రిశౌచాంతే భ్యర్చనే పికిరే కృతే । పిండానభ్యర్చయి
త్వా చ విసర్జ్య బ్రాహ్మణాంస్తథా ॥ ఆచమేచ్ఛ్రాద్ధకర్తా చ స్థానేష్వేతేషు
సప్తసు । ఆద్యంతయోర్ద్విరాచామేచ్ఛేషేషు తు సకృత్సకృత్ ।తత్రైవ॥ శ్రా
ద్ధారంభే వసానే చ పాదశౌచార్చనాంతయోః । వికిరే పిండదానే చ షట్స్వాచ
మనమిష్యతే ॥ ఆశ్వలాయనః ॥ దానాధ్యయన దేవార్చా జప హోమ వ్రతాది
కాన్ । న కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధదివసే ప్రాగ్విప్రాణాం విసర్జనాత్ ॥ ఏతన్నిత్యవర్జ్య
మితి బోప్పదేవః- ఇదం విష్ణుభిన్న దేవపరం॥ విష్ణోర్నివేదితాన్నేన యష్టవ్యం దేవ
తాంతరమ్। పితృభ్యశ్చాపి తద్దేయం తదానంత్యాయ కల్పతే॥ పితృశేషం తు యో
దద్యాద్ధరయే పరమాత్మనే। రేతోధాః పితరస్తస్య భవంతి క్లేశభాగిన ఇతి
స్కాందాత్ ॥ పితరస్సర్వమనుష్యా విష్ణునాశితమశ్నంతీతి శ్రుతేః ॥ యశ్శ్రాద్ధ
కాలే హరిభుక్తశేషం దదాతి భక్త్యా పితృదేవతానామ్ । తేనైవ పిండాంస్తులసీ
విమిశ్రానాకల్పకోటిం పితరస్తు తృప్తా ఇతి బ్రాహ్మోక్తేశ్చేతి శ్రీధరస్వామి న్నృ
సింహపరిచర్యాదయః - ఏతత్సర్వం నిబంధవిరోధాన్నిర్మూలం- అత్ర విశేషో
హేమాద్రౌ విష్ణుధర్మే ॥ శ్రాద్ధాహ్ని తు సమభ్యర్చ్య నృవరాహం జనార్దనమ్॥

శివపురాణే॥పూజయిత్వాశివంభక్త్యాపితృశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్॥ పూర్వవిశే
షస్తువిహితభిన్నపరః- తథా హేమాద్రౌ ॥ దేవ్యర్ఘ్యాదక్షిణాంగాదిఃపాద
జాన్వంసమూర్ధని । శిరోంసజానుపాదేషువామాంగాదిచపైతృకమ్॥కలికా
యాంస్మృత్యంతరే॥ శ్రాద్ధారంభేతుయేదర్భాఃపాదశౌచేవిసర్జయేత్।అర్చ
నాదౌతుయేదర్భాఉచ్ఛిష్టాంతేవిసర్జయేత్ ॥ మార్జనాదౌతుయేదర్భాఃపిం
డోత్థానేవిసర్జయేత్। ఉత్తానాదౌతుయేదర్భాదక్షిణాంతేవిసర్జయేత్॥ప్రా
ర్థనాదౌతుయేదర్భానమస్కారేవిసర్జయేత్ ॥ ఊహమాహవిష్ణుః॥మాతామ
హానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః। మంత్రోహేనయథాన్యాయంశే
షాణాంమంత్రవర్జితమ్ ॥ యథాన్యాయమితియత్రబహువచనాంతఃపితృశబ్ద
స్తత్రసర్వపితృవాచిత్వాన్నోహః- తత్రాపిశుంధంతాంపితరఇత్యత్రోహఏ
వ- సర్వపితృవాచిత్వేఉత్తరమంత్రద్వయవైయర్థ్యాత్ - బహువచనంతునో
హ్యతే ప్రకృతావసమర్థత్వాత్పాశానితివత్ । ఋగంతేచనోహః-తస్మాదృ
చంనోహేదితినిషేధాత్-ఏకోద్దిష్టేప్యేవం- ప్రేతైకోద్దిష్టేప్యేకవన్మంత్రా
నూహేన్నైకోద్దిష్టేఇతివిష్ణూక్తేరూహః - అత్రబహువచనస్యాప్యూహావ
చనాత్-వృద్ధ్యాదౌతువిశేషంవక్ష్యామః- శేషాణామితిపితృవ్యాద్యేకోద్దిష్టేఆ
వాహనాదిమంత్రవర్జ్యంకార్యమితికల్పతరుః- ఊహయోగ్యపితృపదవాన్మం
త్రఏవతత్రనప్రయోజ్యః, సతూహః, నాపిపితృపదరహితః ప్రయోజ్యఇతి
శూలపాణిః-అర్థాంతరంచోక్తంప్రాక్-బహ్వృచకారికాపి॥ అర్ఘ్యప్రదా
నమంత్రేతుమాత్రాదిపదమావపేత్,। శుంధంతామితిపిత్రాదౌమాత్రాది
పదమావపేత్ ॥ మాతృశ్రాద్ధేపిండదానేమేచత్వామత్రాస్విత్యత్రనోహఇ
తివృత్తికృత్-తథా॥మాతుశ్శ్రాద్ధేప్యనూహేనకుర్యాత్పిండానుమంత్రణమ్।
దశాదానముపస్థానంతద్వత్కార్యమితిస్థితిః ॥ ప్రవాహణమనూహేనతద్వ
త్ప్రాశనమిష్యతే॥తథా॥ఆయంతునస్త్రిలోసీతిఉశంతస్త్వేతియానితు । అనూ
హ్యాఃపితృశబ్దోత్రపితృసామాన్యవాచకః ॥ ఆపస్తంబానాంతువక్ష్యతే, హే
మాద్రౌమార్కండేయః॥ స్నాతస్స్నాతాన్సమాహూతాన్స్వాగతేనార్చ
యేత్పృథక్.॥ కలికాయాంనారదీయే ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాతేభ్యోను
జ్ఞాంప్రగృహ్యచ। దద్యాద్ద్విబ్రహ్మదండార్థంహిరణ్యంకుశమేవచ॥ తత్రైవ
సంగ్రహే॥తిథివారాదికంజ్ఞాత్వాసంకల్ప్యచయథావిధి।ప్రాచీనావీతినాకా
ర్యంసర్వసంకల్పనాదికమ్ ॥ సంబంధంప్రథమంబ్రూయాన్నామగోత్రేతతై
వచ।వస్వాదిరూపతాంచాపిస్వపితౄణామనుక్రమాత్ ॥ చంద్రోదయేవార

దీయే॥ శ్రాద్ధార్థంసమనుప్రాప్తాన్విప్రాన్భూయో నిమంత్రయేత్॥ ఆపస్తంబ
స్తుపూర్వేద్యుర్నిమంత్రణంపరేద్యుర్ద్వితీయంతృతీయమామంత్రణమిత్యాహ,
యూయంమయానిమంత్రణీయా ఇతినివేదనరూపంఆద్యం- తద్విధిమాహ శౌన
కః॥ గృహీత్వాముకసంజ్ఞస్యాముకగోత్రస్యచాముకే । శ్రాద్ధేతువైశ్వదేవా
ర్థంకరణీయః క్షణః స్త్వయా॥ ఇత్యేవంశ్రాద్ధకృద్బ్రూయాదోంతథేతివదేత్తు
సః। శ్రాద్ధస్యకర్తాసంబ్రూయాత్తంప్రాప్నోతుభవానితి ॥ సవదేత్ప్రాప్న
వానీతి ఇతరస్తంప్రతిద్విజః॥ దేవౌపార్వణేపురూరవార్ద్రవౌవాచ్యౌ॥ పిత్రి
దేరస్యనైవవృణీతవిధినాద్విజాన్ ॥ తతఃకర్తాబహ్వృచోఽనాహితాగ్నిః
పిండపితృయజ్ఞంపరిస్తరణాదిధ్మాధానాంతంకుర్యాత్ - అర్ధాధానినోప్యే
వమితిప్రయోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ - భాష్యకారమతేఆబ్దికేప్యేవం- వృత్తి
కారమతేనేదం- హేమాద్రౌశంభుః ॥ సమ్మార్జితోపలిప్తేతుద్వారికుర్వీతమం
డలే। ఉదక్ప్లవముదీచ్యంస్యాద్దక్షిణందక్షిణాప్లవమ్ ॥ వ్యాఘ్రః॥ ఉత్తరేక్ష
తసంయుక్తాన్పూర్వాగ్రాన్విన్యసేత్కుశాన్ । దక్షిణేదక్షిణాగ్రాంస్తుసతి
లాన్విన్యసేత్కుశాన్ ॥ తత్రైవబోధాయనః ॥ చతురశ్రంత్రికోణంచవ
ర్తులంచార్ధచంద్రకమ్ । కర్తవ్యమానుపూర్వ్యేణబ్రాహ్మణాదిషుమండలమ్॥
తత్రైవలౌగాక్షిః ॥ హస్తద్వయమితంకార్యంవైశ్వదైవికమండలమ్॥ దక్షిణే
చచతుర్హస్తంపితౄణామంఘ్రిశోధనే॥ కలికాయాంసంగ్రహేతు॥ ప్రాదే
వమాత్రందేవానాంచతురశ్రంతుమండలమ్ । త్యక్త్వాషడంగుళంతస్మాద్దక్షిణే
వర్తులంతథేత్యుక్తం- స్మృత్యంతరే॥ గర్తఃపంచాంగుళోవిప్రేజానుమాత్రో
మహీభుజి । ప్రాదేశమాత్రోవైశ్యేచసాధికస్తుశూద్రకే । తిర్యగూర్ధ్వప్ర
మాణేనవ్యాఖ్యాతోదైవపిత్ర్యయోః । చతురశ్రంసవర్తులంచకథితంగర్తలక్ష
ణమ్। పాదప్రక్షాళనంప్రోక్తముపవేశ్యాసనేద్విజాన్ । తిష్ఠంశ్చేత్క్షాళనంకు
ర్యాన్నిరాశాః పితరోగతా ఇతి తత్సమూలత్వేమండలాగ్రేపృథక్ జ్ఞేయం- త
త్రగోమయే హేమాద్రౌభృగుః ॥ అత్యంతజీర్ణదేహాయావంధ్యాయాశ్చవిశే
షతః। ఆర్తాయానవసూతాయానగోర్గోమయమాహరేత్ ॥ మాత్స్యే॥ అక్ష
తాభిస్సపుష్పాభిస్తదభ్యర్చ్యాపసవ్యవత్ । విప్రాణాంక్షాళయేత్పాదాన
భివంద్యపునఃపునః ॥ ప్రత్యఙ్ముఖస్థితఃకుర్యాద్విప్రపాదాభిషేచనమ్॥ తత్రై
వభవిష్యే॥ ప్రక్షాళయేద్విప్రపాదాన్శన్నోదేవీరితిత్యృచా ॥ పృథ్వీచంద్రో
దయేవృద్ధవసిష్ఠః॥ నకుశగ్రంథిహస్తస్తుపాద్యందద్యాద్విచక్షణః॥ కలికాయాం
సంగ్రహే॥ తతఃప్రక్షాళయేత్పాదౌభార్యాస్రావితవారిణా ॥ తథా॥ శ్రాద

శాలేయదాపత్నీవామేనీరప్రదాభవేత్ । ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄ
ణాంనోపతిష్ఠతే॥తత్రైవ ॥ నాధఃప్రక్షాళయేత్పాదాకర్త్రాపిత్రాదికర్మసు॥
పాద్యానంతరమర్ఘ్యమపిదద్యాదితి హేమాద్రిః - తత్రైవలౌగాక్షిః॥మండ
లాదుత్తరేదేశేదద్యాదాచమనీయకమ్॥తత్రైవ ॥ విధాయక్షాళనంతేషాం
ద్విరాచమనమిష్యతే । స్వయంచాపీద్విరాచామేద్విధిజ్ఞశ్శ్రాద్ధయాన్వితః॥
హేమాద్రౌనారదీయే ॥ యత్రాచమనవారీణిపాదప్రక్షాళనోదకైః।సంగ
చ్ఛంతేబుధాశ్శ్రాద్ధమాసురంతత్ప్రచక్షతే ॥ హేమాద్రౌవ్యాసః॥సవ్యేనై
వాసనంధృత్వాదక్షిణేదక్షిణంకరమ్ । వ్యాహృతీభిస్సమస్తాభిరాసనేషూప
వేశయేత్॥సమాధ్వమితిచైవోక్త్వాదక్షిణంజానుసంస్పృశన్ ।ఆస్యతామితి
తాన్బ్రూయాదాసనంసంస్పృశన్నపి॥ హేమాద్రౌశాతాతపః॥ద్వౌదైవే
థర్వణౌవిప్రౌప్రాఙ్ముఖావుపవేశయేత్ । పిత్ర్యేతూదఙ్ముఖాంస్త్రీంశ్చబ
హ్వృచాధ్వర్యుసామగాన్॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్య
ఉదగేకైకమేవవా॥యత్తుహేమాద్రౌహారీతః॥ దక్షిణాగ్రదర్భేషుప్రాఙ్ము
ఖాన్బ్రాహ్మణాన్భోజయేదుదఙ్ముఖానిత్యేకేఇతితన్మైత్రాయణీయవిషయం॥
ప్రాఙ్ముఖాన్భోజయేదుదఙ్ముఖానిత్యేకేఇతితత్పరిశిష్టాత్-వికల్పఇతిహేమా
ద్రిః-మాధవీయేయమః॥భిక్షుకోబ్రహ్మచారీవాభోజనార్థముపస్థితః । ఉపవి
ష్టేష్వనుప్రాప్తఃకామంతమభిభోజయేత్॥కౌర్మే॥ అతిథిర్యస్యనాశ్నాతినత
చ్ఛ్రాద్ధంప్రచక్షతే॥ విప్రణయమోమాధవీయే ॥ పవిత్రపాణయస్సర్వేతే
చమానవ్రతాన్వితాః । ఉచ్ఛిష్టోచ్ఛిష్టసంస్పర్శంవర్జయంతఃపరస్పరమ్॥త
త్రాసనానిపృథ్వీచంద్రోదయేయమః ॥ ఆసనంకుతపందద్యాదితరద్వాపవిత్ర
కమ్॥ హేమాద్రౌచమత్కారఖండే ॥ పితౄణాంఘటితంహైమంరాజతం
వాపిచాసనమ్। యేనతామ్రమయందత్తమాసనంపితృకర్మణి ॥ సవైదివ్యాస
నారూఢోనహిప్రచ్యవతేదివః॥హేమాద్రౌనాగరఖండే॥అయశ్శంకుమయం
పీఠంప్రదేయంనోపవేశనే॥కలికాయాంసంగ్రహే॥ క్షౌమందుకూలంనైపా
లమావికందారుజంతథా । తార్ణంపార్ణంబృసీంచైవవిష్టరాదిచవిన్యసేత్॥
అగ్నిదగ్ధాన్యాయసానిభగ్నానిచవివర్జయేత్ ॥ హేమాద్రౌభాగలేయః॥ ప
శ్చాద్భాగాదుపక్రమ్యప్రాచ్యాంపఙ్క్తిర్యథాభవేత్ । దక్షిణాసంస్థితా
హ్యేషాపితౄణాంశ్రాద్ధకర్మణి॥పులస్త్యః॥ శ్రీపర్ణీవారుణీక్షీరీజంబుకామ్ర
కదంబకమ్।సప్తమంవాకులంపీఠంపితౄణాందత్తమక్షయమ్ ॥ సంగ్రహే॥శ
మీచకాశ్మరీశేలుఃకదంబోవారుణస్తథా । పంచాసనానిశస్తానిశ్రాద్ధేదేవా

ర్చనే తథా ॥ కారికా॥ ద్వౌ దైవే ప్రాఙ్ముఖౌ పిత్ర్యే త్రీన్వ ప్రాగుదగాననాన్॥ పైఠీనసిః॥ కుతపశ్శ్రాద్ధవేళాయాం శ్రోత్రియో యది దృశ్యతే॥ ఆశ్వలాయనః॥ నీవీనాసోదశాం తేన స్వరక్షార్థం ప్రబంధయేత్ ॥ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యస్తు ॥ దక్షిణే కటిదేశే తు తిలైస్సహ కుశత్రయమ్॥ యత్తు కాతీయం ॥ నీవీ కార్యా దశాగుప్తిర్వామకుక్షౌ కుశైస్సహేతి-తద్వృద్ధిశ్రాద్ధే॥ పిత్ర్యాణాం దక్షిణే పార్శ్వే విపరీతా తు దైవిక ఇతి స్మృత్యంతరాత్ - వామే దక్షిణే వేత్యాచారాద్వ్యవస్థేతి మదనపారిజాతే॥ ఆచార్యః ॥ ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా గాయత్రీస్మరణం తథా। శ్రాద్ధం కర్తాస్మీతి వదేద్విప్రైర్వాచ్యం కురుష్వ చ ॥ బ్రాహ్మే॥ తతస్తిలాన్గృహీత్వాస్మిన్వికిరేచ్చ ప్రదక్షిణమ్। శ్రద్ధయా పరయా యుక్తో జపేదపహతా ఇతి ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ అపహతా ఇతి తిలాన్వికీర్య ఉదీరతామిత్యృచా ప్రోక్షేత్ -పరాశరః ॥ తద్విష్ణోరితి మంత్రేణ గాయత్ర్యా చ ప్రయత్నతః। ప్రోక్షయేదన్నజాతం తు శూద్రదృష్ట్యాదిశుద్ధయే॥ హేమాద్రౌ బ్రహ్మాండే॥ శ్రాద్ధభూమౌ గయాం ధ్యాత్వా ధ్యాత్వా దేవం గదాధరమ్ । వస్వాదీంశ్చ పితౄన్ధ్యాత్వా తతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తతే ॥ దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చ మహాయోగిభ్య ఏవ చ। నమస్స్వాహాయై స్వధాయై నిత్యమేవ నమో నమః ॥ ఆదిమధ్యావసానేషు త్రిరావృత్తం జపేత్సుధీః । పితరః క్షిప్రమాయాంతి రాక్షసాః ప్రవదంతి చ॥ తత్రైవ స్కాందే॥ తిలా రక్షంత్వసురాన్దర్భా రక్షంతు రాక్షసాన్ । పఙ్క్తిం వై శ్రోత్రియో రక్షేదతిథిస్సర్వరక్షకః ॥ వసిష్ఠః ॥ శుద్ధవతీభిః కూశ్మాండీభిః పావమానీభిశ్చ పాకాది ప్రోక్షయేత్॥——అథ దేవార్చా • తత్ర ప్రత్యుపచారమాద్యంతయోరపో దద్యాదిత్యుక్తం వృత్తౌ స్మృత్యర్థసారే చ -' హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే॥ ఆసనేష్వాసనం దద్యాద్వామే వా దక్షిణేపి వా । పితృకర్మణి వామే చ దైవే దద్యాత్తు దక్షిణే। ప్రతేతాః॥ ఆసనేష్వాసనం దద్యాన్న తు పాణౌ కదాచన। ధర్మో౽సీత్యథ మంత్రేణ గృహ్ణీయుస్తే తు తాన్కుశాన్ ॥ ధర్మో౽సి విశిరాజా ప్రతిష్ఠిత ఇతి మంత్రః॥ గాలవః ॥ దర్భానాదాయ హస్తాభ్యాం గృహీత్వా దక్షిణే కరే। దైవేక్షణః క్రియతాం తు నిరంగుష్ఠం కరం తతః ॥ ఓం తథేతి ద్విజా బ్రూయుస్తే ప్రాప్నోతు భవానితి। కర్తా బ్రూయాత్తతో విప్రః ప్రాప్నవానీతి వై వదేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయే బృహన్నారదీయే ॥ యవైర్దర్భైశ్చ విశ్వేషాం దేవానామిదమాసనమ్। దత్త్వేతి భూయో దద్యాద్వై దేవే తు క్షణ ఇతి క్షణమ్ ॥ తచ్చ షష్ఠ్యా చతుర్థ్యా వా కార్యమితి స ఏవ - తతో౽ర్ఘ్యం కల్పయేదితి మన్వాదయః - శౌనకజయంతాభ్యామర్ఘ్యరహితస్య దేవార్చనస్యోక్తేః - 'ఆశ్వలాయనానాం దైవే

ర్ఘ్యదానం బోపదేవః - తన్న-పరిశిష్టప్రయోగపారిజాతవిరోధాత్ -వృద్ధి
శ్రాద్ధే తు దైవేప్యర్ఘ్యం దద్యాత్ - దేవేభ్యోపి పృథగ్దద్యాదిత్యాహార్ఘ్యం
శ్రుతిచోదనాదితి శౌనకోక్తేః—అథార్ఘ్యపాత్రం - పృథ్వీచంద్రోదయే
మాత్స్యపాద్మయోః॥పాత్రం వనస్పతిమయం తథా పర్ణమయం పునః। జలజం
వాపి కుర్వీత తథా సాగరసంభవమ్ ॥ బ్రాహ్మే॥ సౌవర్ణం రాజతం తామ్రం ఖ
డ్గం మణిమయం తథా। యజ్ఞియం చ సమం వాపి అర్ఘ్యార్థం పూరయేద్బుధః॥అత్ర
విప్రైకత్వద్విత్వచతుష్ట్వాదావర్ఘ్యపాత్రే ద్వే ఏవ - మానవసూత్రే తు ద్వే
వైశ్వదేవికే-త్రీణి పైత్ర్యే - ఏకైకముభయత్ర చేత్యుక్తమ్ - తదేకవిప్రపరం-
పాత్రాలాభపరం చేతి హేమాద్రిః - మదనరత్నే తు దైవ ఏకపాత్రముక్తం-
పృథ్వీచంద్రోదయేపి త్రీణి పైత్ర్యే కపాత్రాణి ద్వే వైశ్వదేవిక ఇతి బృహత్ప
రాశరోక్తేర్ద్వే ఏవేత్యాహ- బహ్వృచానాం తు దైవే పిత్ర్యే చ ప్రత్యేకమర్ఘ్య
పాత్రం అర్ఘశో దద్యాదిత్యుక్తం పరిశిష్టప్రయోగపారిజాతే చ - కలికాయాం
హారీతః॥దత్తమత్యర్ఘ్యతాం యాతి ఖడ్గేనార్ఘ్యం తు యత్కృతమ్ ॥ వృద్ధమనుః॥
మృన్మయం దారుజం పాత్రమయః పాత్రం చ యద్భవేత్ । రాజతం దైవికే కా
ర్యే శిలాపాత్రం చ వర్జయేత్ ॥పురాణసముచ్చయే॥ మృత్స్నాభవం తథా కాం
స్యమారక్తం జతుసంభవమ్ । త్రపుసీసలోహభవం సదా పాత్రం వివర్జయేత్॥
తత్రైవ॥అష్టాంగుళం భవేత్పాత్రం పితౄణాం రజతం శుభమ్ । దశాంగుళం
తు దేవానాం సౌవర్ణం శక్తితః కృతమ్ ॥ స్థాపయేదర్ఘ్యపాత్రే ద్వే న్యుబ్జే తత్ర
కుశోపరి। ద్వే ద్వే సపవిత్రే విధివత్పాత్రయోశ్చోపరి క్షిపేత్ ॥ యజ్ఞపార్శ్వః॥
పవిత్రే స్థే ఇతి మంత్రేణ పత్రచ్ఛేదయేత్తు తే। ఓషధీమంతరే కృత్వా అంగుష్ఠాం
గుళిపర్వణోః॥ స్వ్యేన కాష్ఠేన లోహేన న మృన్మయనఖాదిభిః ॥ వసిష్ఠః॥తూ
ష్ణీం ప్రోక్ష్యాంభసా పాత్రే కుర్యాదూర్ధ్వబిలే తతః । పూరయేత్పాత్రయుగ్మం
తు కృత్వోపరి పవిత్రకే॥వృద్ధపరాశరః ॥ పాత్రద్వయమథార్ఘ్యార్థం తైజసం చై
కవస్తునః। ప్రాఙ్ముఖో మరతీర్థేన శన్నో దేవ్యోదకం క్షిపేత్ ।యవోసీతి యవాం
స్తత్ర తూష్ణీం పుష్పాణి చందనమ్॥మానవసూత్రే- సుమనసః ప్రతీక్ష్య యయ
వాన్ప్రక్షిప్యేతి-యవోసీతి మంత్రః- ప్రాగ్నే ॥ యవోసి ధాన్యరాజో వా వారు
ణో మధుమిశ్రితః । నిర్ణోదస్సర్వపాపానాం పవిత్రమృషిభిః స్మృతః॥ రాజో వా
వారుణో మధుసంయుత ఇతి పరిశిష్టపాఠః - గోభిలేన తు యవోసి సోమదేవత్యో
ఇతి తిలమంత్రోత్ర శ్వాహాయుక్త ఉక్తః- హేమాద్రావయమః ॥ యవహస్తస్త
తో దేవాన్విజ్ఞాప్యావాహనం ప్రతి।ఆవాహయేదనుజ్ఞాతో విశ్వేదేవాస ఇత్యృ

చా ॥ వృద్ధపరాశరః ॥ తతస్సవ్యకరంన్యస్యవిప్రదక్షిణజానునిదేవానావాహ-
యిష్యేహమితివాచముదీరయేత్ ॥ ఆవాహయేత్యనుజ్ఞాతోవిశ్వేదేవాసఆగ-
త।విశ్వేదేవాశ్శృణుతేమమితిమంత్రద్వయంపఠేత్ ॥ శ్రాద్ధవిశేషేవిశ్వేదేవా-
నానుజ్ఞానేహేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ ఉత్పత్తింనామచైతేషాంనవిదుర్యేద్వి-
జాతయః। అయముచ్చారణీయస్తైర్మంత్రశ్శ్రద్ధాసమన్వితైః ॥ ఆగచ్ఛంతుమ-
హాభాగావిశ్వేదేవామహాబలాః। యేఅత్రవిహితాశ్శ్రాద్ధేసావధానాభ-
వంతుతే ॥ ఇదంచావాహనైఃప్రాక్కార్యంతద్దైవతత్వాత్ప్రాక్, అన్యైస్తదు-
త్తరం- పృథ్వీచంద్రోదయేశంఖః ॥ సయవంపుష్పమాదాయచరణాదిశిరోంతి-
కమ్।అర్చతేత్యర్చనంకుర్యాదంతరేచోదకంతథా ॥ పిత్ర్యేతుమూర్ధాదిపా-
దాంతం ॥ పాదప్రభృతిమూర్ధాంతందైవికేపూజనంభవేత్ । శిరఃప్రభృతిపా-
దాంతంనమోకఇతిపైతృకే ఇతిమదనరత్నేప్రచేతసోక్తేః - కలికాయాంసం-
గ్రహే ॥ తిష్ఠన్కృతాంజలిర్భూత్వాపఠేన్మంత్రౌసమాహితః। విశ్వేదేవా-
శ్శృణుతేఇత్యాగచ్ఛత్వపరంతతః- హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః ॥ తతోర్ఘ్య-
పాత్రసంపత్తింవాచయిత్వాద్విజోత్తమాన్। తదగ్రేచార్ఘ్యపాత్రంతుస్వా-
హార్ఘ్యాఇతివిన్యసేత్ ॥ గార్గ్యః ॥ దత్వాహస్తేపవిత్రంచకృత్వాపూజాంచపా-
దతః।యాదివ్యాఇతిమంత్రేణహస్తేష్వర్ఘ్యంవినిక్షిపేత్ ॥ సంగ్రహే ॥ విశ్వేదే-
వాఇదంవోర్ఘ్యమితిదానంసమాదిశేత్ ॥ తదంతేస్వాహానమఇతివాచ్యంయాది-
వ్యా ఇతిమంత్రేణస్వాహాకారంనమోంతకమితిహేమాద్రౌనాగరఖండాత్-
అథర్వణసూత్రేతు- పాద్యమర్ఘ్యమథాచమనీయమితిద్విజకరేనినయేదిత్యస్మి-
వత్రయముక్తం-గభస్తిః ॥ అర్ఘ్యంచపిండదానంచస్వస్త్యత్తుయ్యత్రదైవచ
గంధపుష్పాదికంసర్వంహస్తేనైవతుదాపయే ॥ ప్రతివిప్రంయాదివ్యేత్యావృ-
త్తిః- బహ్వృచానాంత్వనేనదత్తార్ఘ్యానుమంత్రణం, తతఃపాత్రందేవేభ్య
స్థానమసీతిన్యుబ్జముత్తానంవాకార్యమితిగారుడేఉక్తం- ఏతదాపస్తంబానా-
నియతమన్యేషాంన - హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మే ॥ గంధైఃపుష్పైశ్చధూపైశ్చ-
స్త్రైశ్చపృథగ్భూషణైః। అర్చయేద్బ్రాహ్మణాన్భక్త్యాశ్రద్దధానస్సమా-
హితః ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేమార్కండేయః ॥ చందనాగరుకర్పూరకుంకుమా-
నిప్రదాపయేత్ ॥ విష్ణుః ॥ చందనకుంకుమకర్పూరాగరుపద్మకాన్యనులేపనా-
యేతి ॥ వ్యాసః ॥ అపవిత్రకరోగంధేగంధద్వారేతిపూజయేత్ ॥ కలికాయా-
స్మృతిః ॥ గంధద్వారేతివైగంధమాయనేతేచపుష్పకమ్। ధూరసీత్యమునాధూ-
పముద్దీప్యస్వేతిదీపకమ్ ॥ యువంవస్త్రాణిమంత్రేణవస్త్రందద్యాత్ప్రియః

తః। ఆసనే స్వాసనం బ్రూయాదర్ఘ్యే స్వర్ఘ్యం ద్విజోత్తమః ॥ సుగంధిశ్చ సుపు
ష్పాణి సుమాల్యాని సుధూపకః। సుజ్యోతిశ్చైవ దీపేతు స్వాచ్ఛాదనమితి క్రమః॥
విప్రాణామంగం ధనవర్తులం త్రిపుండ్రవా నకార్యం - హేమాద్రౌ దేవలః॥ లలా
టే పుండ్రకం దృష్ట్వా స్కంధే మాలాం తథైవ చ । నిరాశాః పితరో యాంతి దృ
ష్ట్వా చ వృషలీపతిమ్॥ పుండ్రం వర్తులమిత్యపరార్కే - మదనరత్నే చ - పుండ్రం త్రి
పుండ్రం వర్తులమర్ధచంద్రం చ ॥ ఊర్ధ్వం చ తిలకం కుర్యాన్న కుర్యాద్వై త్రిపుం
డ్రకమ్ । ఊర్ధ్వం చ తిలకం కుర్యాత్ దైవే పిత్ర్యే చ కర్మణి ॥ నిరాశాః పితరో
యాంతి దృష్ట్వా చైవ త్రిపుండ్రకమితి వృద్ధపరాశరోక్తేః - తిర్యగ్గ్లేపో భవత్యేవ॥
వర్జయేత్తిలకం ఫాలే శ్రాద్ధకాలే చ సర్వదా। తిర్యగప్యూర్ధ్వపుండ్రం వా ధార
యేత్తు ప్రయత్నత ఇతి వ్యాసోక్తేరితి పృథ్వీచంద్రః - యత్తు నారదీయే॥ ఊర్ధ్వ
పుండ్రం చ తులసీం శ్రాద్ధే నేచ్ఛంతి కేచన ఇతి తత్కర్తృకపరం హేమాద్రౌ బ్రా
హ్మే॥ పూతికం మృగనాభిం చ రోచనం రక్తచందనమ్। కాలేయకం తూగ్రగం
ధం తురుష్కం చాపి వర్జయేత్॥ కస్తూర్యా వికల్ప ఇతి హేమాద్రిః - వృద్ధశాతా
తపః ॥ పవిత్రం తు కరే కృత్వా యస్సమాలభతే ద్విజః । రాక్షసానాం భవే
చ్ఛ్రాద్ధం నిరాశైః పితృభిర్గతైః॥ పుష్పం తు బ్రాహ్మే ॥ జాతీచంపకలోధ్రాశ్చ
మల్లికా బాణబర్బరీ । చూతాశోకాఢరూషం చ తులసీ శతపత్రకమ్॥ కుబ్జకం త
గరం చైవ భృంగమారణ్యకేతకీ। యూథికామతిముక్తం చ శ్రాద్ధయోగ్యాని భో
ద్విజాః॥ కమలం కుముదం పద్మం పుండరీకం చ యత్నతః । ఇందీవరం కోకనదం క
ల్హారం చ నివేదయేత్ ॥ హేమాద్రౌ వాయుభవిష్యయోః ॥ సుకుమారైః కిసల
యైర్యవదూర్వాంకురైరపి । సంపూజనీయాః పితరః శ్రియస్కామేన సర్వ
దా॥ స్కాందే॥ జాతిశ్చ సర్వదాతవ్యా మల్లికా శ్వేతయూథికా । జలోద్భవా
ని సర్వాణి కుసుమాని చ చంపకమ్॥ తత్రైవ వృద్ధమనుః॥ నని యుక్తశ్శిఖావర్జ్యం
మాల్యం శిరసి ధారయేత్ ॥ వర్జ్యాని పృథ్వీచంద్రోదయే భవిష్యే ॥ కేతకీం తులసీ
పత్రం బిల్వపత్రం చ వర్జయేత్ । ద్రోణం చ కరవీరం చ దత్తూరం కింశుకం తథా॥
మాధవీయే స్మృత్యర్థసారే చ తులసీ నిషిద్ధా - తులసీనిషేధో నిర్మాల్య ఇతి హే
మాద్రిః- సమూలత్వేపి పిండపరః ॥ తులసీగంధమాఘ్రాయ పితరస్తుష్టమాన
సాః । ప్రయాంతి గరుడారూఢాస్తత్పదం చక్రపాణిన ఇతి ప్రయోగపారిజాతే
పాద్మోక్తేరితి బోపదేవః- వృద్ధపరాశరః॥ న జాతీకుసుమైర్విద్వాన్బిల్వపత్రై
శ్చ నార్చయేత్ । జపాదికుసుమం ఝుంటీరూపికా సకురంటికా ॥ పుష్పాణి వర్జ
నీయాని శ్రాద్ధకర్మణి నిత్యశః॥ హేమాద్రౌ శంఖః ॥ ఉగ్రగంధీన్యగంధీని చైత్య

వృక్షోద్భవానిచ।పుష్పాణివర్జనీయానిరక్తవర్ణానియానిచ ॥ జలోద్భవానిదే
యానిరక్తాన్యపివిశేషతః॥అంగిరాః॥ నజాతీకుసుమానిదద్యాన్నకదళీపత్రమి
తి-జాత్యాంవికల్పఇతిహేమాద్రిః, నిషేధఃపిండవిషయః ॥ కుందంశంభౌచ
నోదద్యాన్నోప్యుత్తంగరుడధ్వజే । పిండేజాతీచనోదద్యాద్దేవీమర్కేణనార్చ
యేదితివృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోక్తేరితిబోపదేవః-స్మృతిసారే॥ అగస్త్యంభృంగ
రాజంచతులసీశతపత్రికా।చంపకంతిలపుష్పంచషడేతేపితృవల్లభాః॥ కేతకీం
కరవీరంచవకుళంకుందకంతథా । పాటలాంచైవజాతీంచశ్రాద్ధేయత్నేనవర్జ
యేత్॥ కేచిత్పిండేతులసీమాహుః ॥ పితృపిండార్చనంశ్రాద్ధేయైఃకృతంతులసీ
దళైః । ప్రీణితాఃపితరస్తైస్తుయావచ్చంద్రార్కమేదినీతిమార్కండేయోక్తేః-
ధూపస్తత్రైవవిష్ణుధర్మే ॥ ధూపస్తుగుగ్గులుర్దేయస్తథాచందనసారజః।అగ
రుశ్చసకర్పూరస్తురుష్కస్త్వక్తథైవచ॥విష్ణుః॥ ఘృతమధుయుక్తంగుగ్గులుం
శ్రీఖండదేవదారుసరళాదిదద్యాదితితత్రైవదేవలః ॥ యేహిప్రాణ్యంగజా
ధూపాహస్తవాతాహతాశ్చయే । నతేశ్రాద్ధేనియోక్తవ్యాయేచకేచోగ్ర
గంధయః॥ఘృతంనకేవలందద్యాద్దుష్టంవాతృణగుగ్గులుమ్॥ దీపమాహవిష్ణుః॥
ఘృతేనదీపోదాతవ్యస్తిలతైలేనవాపునః । వసామేదోద్భవందీపంప్రయత్నే
నవివర్జయేత్॥వస్త్రంబ్రాహ్మే ॥ కౌశేయంక్షౌమకార్పాసందుకూలమహ
తంతథా । శ్రాద్ధేష్వేతానినోదద్యాత్కామానాప్నోతిచోత్తమాన్॥ హే
మాద్రౌబ్రహ్మకైవర్తే॥యజ్ఞోపవీతందాతవ్యంవస్త్రాభావేవిజానతా। పితృ
భ్యోవస్త్రదానస్యఫలంతన్నాశ్నుతేఽఖిలమ్ ॥ తత్రైవపాద్మే॥ నిష్క్రియో
వాయథాశక్తివస్త్రాభావేప్రదీయతే॥ అన్యాన్యపిచదేయానితత్రైవకాళి
కాపురాణే॥ ధాత్వాదినిర్మితారమ్యాదీపికాశ్రాద్ధకర్మణి।పితౄనుద్దిశ్య
యోదద్యాత్సభవేద్భాజనంశ్రియః ॥ యోధూపదానపాత్రంతుపాత్రమా
రాత్రికస్యచ । దద్యాత్పితృభ్యఃప్రయతస్తస్యస్వర్గేఽక్షయాగతిః॥విష్ణుధర్మే
యఃకంచుకంతథోష్ణీషంపితృభ్యఃప్రతిదాపయేత్ । జ్వరోద్భవానిదుఃఖాని
నకదాచిన్నపశ్యతి॥స్త్రీణాంశ్రాద్ధేతుసిందూరందద్యాచ్చండాతకానిచ। నిమం
త్రితాభ్యఃస్త్రీభ్యోయేతేస్యుస్సౌభాగ్యసంయుతాః॥ హేమాద్రావాదిత్య
పురాణే॥ నకృష్ణవర్ణందాతవ్యంనాపికార్పాససంభవమ్ । పితృభ్యోనాపివ
లినంనోపయుక్తంకదాచన ॥ నచ్ఛిద్రితంనాపదశంనధౌతంకారుణాపిచ॥ కా
ర్పాసనిషేధోన్యసంభవే ॥ తత్రైవ ॥ పితౄన్సత్కృత్యవాసోభిర్దద్యాద్య
జ్ఞోపవీతకమ్। యజ్ఞోపవీతదానేనవినాశ్రాద్ధంతునిష్ఫలమ్ ॥ ఏతద్వ్యతిశూ

స్త్రీశ్రాద్ధేపిదేయమితి హేమాద్రిః॥ తత్రైవనృసింహపురాణే॥ కమండలుంతా మ్రమయంశ్రాద్ధేషుప్రదదాతియః। కాష్ఠేననిర్మితంవాపినారికేళమథాపివా॥ దద్యాత్కమండలుంశ్రాద్ధేసక్లీబమానభిజాయతే। యోమృత్తికావిరచితాన్ శ్రాద్ధేషుచఘటాన్ శుభాన్॥ ప్రదద్యాత్కరకాన్వాపిసోఽక్షయ్యంవిందతేసుఖమ్॥ తత్రైవ॥ ఉపానచ్ఛత్రవస్త్రాణిభుక్తిపాత్రంకమండలుమ్। శయనాసనయానానిదర్పణవ్యజనానిచ ॥ అన్నంసుసంస్కృతంగంధాంస్తాంబూలం దీపచామరమ్।పితృభ్యోయఃప్రయచ్ఛేత్తువిష్ణులోకంసగచ్ఛతి॥ సౌరపురాణే॥ చామరందాళవృత్తంచ శ్వేతఛత్రంచదర్పణమ్। దత్వాపితౄణామేతానిభూమిపాలోభవేదిహ॥ తత్రైవనందిపురాణే॥ అలంకారాఃప్రదాతవ్యాయథాశక్తిహిరణ్మయాః। కేయూరహారకటకముద్రికాకుండలాదయః । తథా ॥ స్త్రీశ్రాద్ధేషుప్రదేయాస్స్యురలంకారాస్తుయోషితామ్ । మంజీరమేఖలాదామకర్ణికాకంకణాదయః॥ఆదర్శవ్యజనచ్ఛత్రశయనాసనపాదుకాః।మనోజ్ఞాః పటవాసాశ్చసుగంధాశ్చూర్ణదృష్టయః॥ అంగారధానకాశ్శీతేయోగపట్టాశ్చదృష్టయః । కటిసూత్రాణిరౌప్యాణిమేఖలాశ్చైవకంబళాః ॥ కర్పూరాదేశ్చభాండానితాంబూలాయతనంతథా।భోజనాధారయంత్రాణిపతద్గ్రాహాంస్తథైవచ॥ తథాంజనశలాకాశ్చ కేశానాంచప్రసాధనమ్ । ఏతాన్దద్యాత్తుయస్సమ్యక్సోశ్వమేధఫలంలభేత్॥ స్కాందే॥ సౌవర్ణంరాజతంవాపికాంస్యేనాప్యథనిర్మితమ్ । దత్వాభోజనపాత్రంతుసమ్రాడ్భవతిభూతలే॥ వామనపురాణే॥ బందీకృతాస్తుయేకేచిత్స్వయంవాయదివాపరైః । యేనకేనాప్యుపాయేనయస్తాన్మోచయతేనరః॥పితరస్తస్యగచ్ఛంతిశాశ్వతంపదమవ్యయమ్॥ పరాశరః ॥ వాచయేత్పరిపూర్ణత్వంవాసోదత్వావిధానతః ॥ నారదీయే ॥ దైవైశ్చసమనుజ్ఞాతోయజేత్పితృగణంత్వథ॥ తత్రపిత్ర్యేఆసనాద్యశేషమర్చనకాండేవైశ్వదేవికంజ్ఞేయం - విశేషస్తూచ్యతే - తత్రాసనేద్విగుణభుగ్నాః కుశాః- అత్రావాహనమాసనాత్పూర్వంవార్ఘ్యంపూరణోత్తరంవాగ్నౌకరణోత్తరంవేతిస్మృతిషుపక్షాఉక్తాః - ఏషాంశాఖాభేదేనవ్యవస్థా- ద్వితీయపక్షఏవబహుసమ్మతః- తత్రార్ఘ్యమాశ్వలాయనః - తైజసాశ్మమయమృన్మయేషుపాత్రేష్వేకద్రవ్యేషువాదర్భాంతర్హితేష్వపఃప్రసిచ్యశన్నోదేవీరిత్యనుమంత్ర్యతిలానావపతి॥ తిలోఽసిసోమదేవత్యోగోసవేదేవనిర్మితః। ప్రత్నవద్భిఃప్రత్తస్స్వధయాపితౄనిమాల్లోకాన్ప్రీణయాహినస్స్వధానమఇతి- అశ్మమయంస్ఫాటికాది,మృన్మయంహస్తకృతమేవ॥ కులాలచక్రనిష్పన్నమాసు

రందైవికంనతత్ । తదేవహస్తఘటితందైవికంకేవలంతథేపితిఛందోగపరిశి
ష్టాత్ - అన్యాన్యపిపాత్రాణిపూర్వముక్తాని ॥ మనుః ॥ అన్నాభావేద్విజా
భావేయద్యేకోబ్రాహ్మణోభవేత్ । పాత్రాణ్యాసాదయేత్త్రీణినతుబ్రా
హ్మణసంఖ్యయా ॥ దత్తకాదేఃకర్తుర్ద్విపితృత్వాదావపివచనాత్త్రీణ్యేవపా
త్రాణీతిపరిహారః - మాధవీయేబైజవాపః ॥ అర్ఘ్యేపితౄణాంత్రీణ్యేవకు
ర్యాత్పాత్రాణిధర్మవిత్ । ఏకస్మిన్వాబహుషువాబ్రాహ్మణేషుయథావిధి ॥
హేమాద్రావప్యేవం, అత్రానుమంత్రణంసకృత్, తిలోసీత్యస్యప్రతిపాత్ర
మావృత్తిః - పితృశబ్దస్యానూహశ్చేతివృత్తికృత్ - దర్భశ్చత్రిగుణంపవిత్రం ॥
తిస్రస్తిస్రశ్శలాకాస్తుపితృపాత్రేషుపార్వణే । ఏకోద్దిష్టేశలాకైకాంనిధా
యోదకమాహరేదితిహేమాద్రౌచతుర్వింశతిమతాత్ . తత్రైవవిష్ణుః ॥ ద
క్షిణాగ్రేషుదక్షిణాపవర్గముత్సేషుపవిత్రాంతర్హితేష్వప ఆసించేచ్ఛన్నోదే
వీతిమంత్రేణజలసేచనంబహ్వృచభిన్నవిషయమ్ - అత్రాస్మిన్పక్షేప్రతిపా
త్రంమంత్రావృత్తిః- కారికాయాం ॥ గంధపుష్పాణిచైతేషుపాత్రేషుపక్షి
పేదథ ॥ బ్రాహ్మే జలంక్షీరందధిఘృతంతిలతండులసర్షపాః । కుశాగ్రమ
ధుపుష్పాణిదత్వాచామేత్తతస్స్వయమ్ ॥ జాతూకర్ణ్యః । తతోర్ఘ్యపాత్ర
సంపత్తింవాచయిత్వాద్విజోత్తమాః । తదగ్రేచార్ఘ్యపాత్రాణిస్వధా
ర్ఘ్యాఇతివిన్యసేత్ - తతస్తిలహస్తోవిప్రసవ్యజానౌదక్షిణకరంన్యస్యావా
హనంపృచ్ఛేత్- అత్రగోత్రసంబంధనామానిద్వితీయాంతత్వంచప్రాగుక్తం-
బైజవాపగృహ్యే - తిష్ఠన్పితౄనావాహయిష్యామీత్యామంత్ర్య - కౌర్మే ॥
అపసవ్యంతతః కృత్వాపితౄణాందక్షిణాముఖః । ఆవాహనంతతః కుర్యా
దుశంతస్త్వేత్యృచాబుధః । ఆవాహ్యతదనుజ్ఞాతోజపేదాయంతునస్తతః ।
అత్రసవ్యస్యాపిప్రాగుక్తేర్వికల్పః- అత్రాద్యమంత్రావృత్త్యాస్మత్పితరమము
కశర్మాణమముకగోత్రంవసురూపమావాహయామీత్యుక్త్వామూర్ధాదిపా
దాంతంతిలాన్వికిర్యాయంతునఇతిసర్వాంతేసకృజ్జపేదితినిబంధాః - అత్రో
పవేశనసంవేశనపాద్యార్ఘ్యాచమనీయాన్యపిహేమాద్రిణోక్తాని తాన్యథర్వ
వేదినాంతియతాని నాన్యేషాం తేషాంచప్రపితామహాదిష్వత్ర తంప్రాతిలో
మ్యేనసర్వఃప్రయోగః-వారాహే ॥ గంధపుష్పార్చనంకృత్వాదద్యాద్ధస్తేతిలో
దకమ్ ॥ గార్గ్యః ॥ శిరస్తఃపాదతోవాపిసవ్యగభ్యర్చయేత్తతః ॥ తతస్స్వధార్ఘ్యా
ఇతిపితృపితామహాదివిప్రాగ్రేప్రత్యేకంనివేదయేదితికారికాయాంవృత్తౌచ-ఆ
శ్వలాయనః ॥ ప్రసవ్యేనేతరపాణ్యంగుష్ఠాంతరేణోపవీతిత్వాద్దక్షిణేనవాస

వ్యోపగృహీతేనపితరిదం తేఅర్ఘ్యంపితామహేదంత అర్ఘ్యంప్రపితామహే
దం తేఅర్ఘ్యమిత్యన్ పూర్వం తాః ప్రతిగ్రాహయిష్యన్ సకృత్సకృత్స్వధా అ
ర్ఘ్యాఇతిప్రసృష్టాఅనుమంత్రయీత, యాదివ్యాఆపః పృథివిసంబభూవుర్యా
అంతరిక్ష్యాఉతపార్థివీర్యాః, హిరణ్యవర్ణాయజ్ఞియాస్తానఆపః శంస్యోనాభ
వంతు-అర్ఘ్యాదిపాత్రగంధాదర్యజ్ఞోపవీతమేవ- అర్ఘ్యదానాత్ప్రాగన్యాఅపో
దత్యాత్ - యద్యప్యత్రసవ్యేనదక్షిణేనవార్ఘ్యందద్యాదిత్యుక్తం - తథాపిద
క్షిణేనేత్యభిమతోర్థః - కారికాయాంవృత్తౌచైవం, పిత్రాదేస్త్రిభిఃపాత్రై
ర్దద్యాత్ - పితుఃస్థానేవిప్రత్రయంచేదేకార్ఘ్యంవిభజ్యదద్యాత్ - త్రయా
ణాంస్వధాఅర్ఘ్యాఇతిసకృత్ప్రశ్నః - ఏవంపైతామహాదావపి, అన్యజలదా
నమర్ఘ్యమంత్రశ్చ ప్రతివిప్రమావర్తంతే, తేషుగంధాదాచప్రతివిప్రంప
దార్థానుసమయః కాండానుసమయోవా - పిత్రాదిత్రయాణామేకవిప్రప
క్షేత్రిభిః పాత్రైరేకస్యైవార్ఘ్యందద్యాదితివృత్తిః - కారికాపి॥ స్వధార్ఘ్యా
ఇత్యపోర్ఘ్యాస్తాఉపవీతీనివేదయేత్ ॥ దివేదనాత్ప్రాక్ప్రాచీనావీతమేవేత్య
ర్థః॥ అర్ఘ్యంసశేషమాదాయదక్షిణేనతుపాణినా । సవ్యహస్తగృహీతేనని
సయేత్పితృతీర్థతః ॥ దత్వాదత్వానితీతాస్తాయాదివ్యార్చానుమంత్రయేత్॥
యత్తు ॥ యాదివ్యాఇతిమంత్రేణహస్తేష్వర్ఘ్యంవినిక్షిపేదితి - యచ్చవారా
హే॥తిలాంబునాచాపసవ్యందద్యాదర్ఘ్యాదికంద్విజఇతి - యచ్చవ్యాసః॥గో
త్రసంబంధనామానిపితౄణామనుకీర్తయన్ । ఏకైకస్యతువిప్రస్యఅర్ఘ్యపా
త్రంవినిక్షిపేదితితద్బహ్వృచాతిరిక్తవిషయమ్- తతఆచామేత్-ఏవంమాతా
మహేష్వపి, ఆశ్వలాయనః ॥ సంస్రవాన్ సమవనీయతాభిరద్భిః పుత్రకా
మోముఖమనక్తిసంస్రవశేషః- సంస్రవోహిపరిశిష్టోభవతీతిశతపథశ్రుతేః-
కేచిత్తుహస్తగళితాంబువదంతి - సమవనీయాంత్యేద్వేపాత్రేపితృపాత్రేఆ
సిచ్యేతివృత్తిః ప్రథమేపాత్రేసంస్రవాన్ సమవనీయేతికాతీయసూత్రాచ్చ-
బ్రాహ్మేతుప్రతిబింబావలోకనము - స్యాందేత్వాయఃకామస్యనేత్రాసె
చనముక్తం - పిత్ర్యవిప్రైఃపాత్రైర్ముఖస్యకర్తురభిషేకఃలౌర్యఇతికేచిత్ -
ఆశ్వలాయనః॥ నోద్ధరేత్ప్రథమంపాత్రంపితౄణామర్ఘ్యపాతితమ్ । ఆవృ
తాస్తత్రతిష్ఠంతిపితరశ్శౌనకోబ్రవీత్ ॥ యావద్విప్రవిసర్జనమితితుర్యపాదే
యమీయఃపాఠః-అత్రవృత్తిః- పితృపాత్రంసమవనయనదేన్నచాలయేదా
శ్రాద్ధసమాప్తేః-యస్మాత్తత్రతృతీయపాత్రేణావృత్తాఇతి - యద్వా-ప్రథ
మపాత్రమేవన్యుబ్జలంకుర్యాదితికామాభావేపీదమేవశేషప్రతిపాదనం- హే

మాద్రౌకౌర్మే ॥ సంస్రవాంశ్చ తతస్సర్వాన్పాత్రే కుర్యాత్సమాహితః। పితృ
భ్యః స్థానమసీతి న్యుబ్జం పాత్రం నిధాపయేత్ ॥ శూలపాణౌ యమః ॥ పైతృకం
ప్రథమం పాత్రం తస్మిన్ పైతామహం న్యసేత్ । ప్రపితామహం తతో న్యస్య నో
ద్ధరేన్న చ చాలయేదిత్యాహ - అథ సంస్రవానానీయ తృతీయేనాచ్ఛాద్య న్యుబ్జీ
కుర్యాదితి సర్వైకవాక్యతయార్థ ఇతి కేచిత్ - అత్రిః ॥ గంధాదిభిస్తదభ్యర్చ్య
తృతీయేనాపిధాపయేత్ । పితృభ్యః స్థానమసీతి శుచౌ దేశేర్చితైర్చయేత్ -అర్చ
నం న్యుబ్జీకృతేపి తుల్యం- న్యుబ్జముత్తరతో న్యసేదితి ప్రచేతసోక్తేః - సర్వవిప్రో
త్తరతో న్యసేదితి హేమాద్రికల్పతరూ విప్రవామే ఇతి హలాయుధః- కర్తుర్వా
మే ఇతి శూలపాణిః ॥ ఉత్తానం వివృతం వాపి పితృపాత్రం సీదద్భవేదిత్యుశనసో
క్తేర్న్యుబ్జతైవ సాధుః - మాతామహాదిసంస్రవానపి పితృపాత్ర ఏవ గృహీ
త్వా ప్రయోజనవత్తంత్రేణ న్యుబ్జీకుర్యాదితి శూలపాణిః - ఏకోద్దిష్టే తూహే
నన్యుబ్జతేతి పితృభక్తౌ శ్రీదత్తః - యమోపి ॥ స్పృష్టముత్తానమన్యత్ర నీతము
ద్ఘాటితం తథా । పాత్రం దృష్ట్వా వ్రజంత్యాశు పితరస్తం శపంతి చ ॥ వైశ్వదే
వేఉత్తానమితి మదనపారిజాతః ॥ బైజవాపః ॥ తస్యోపరి కుశాన్ దత్త్వా ప్రదద్యా
ద్దేవపూర్వకమ్ । గంధపుష్పాణి ధూపం చ దీపం వస్త్రోపవీతకే ॥ అత్ర గంధా
దేర్దైవేపి తంత్రే చ పదార్థానుసమయస్య యాజ్ఞవల్క్యోక్తకాండానుసమ
యేన వికల్పో జ్ఞేయః-బహ్వృచానాం తు సూత్రే దైవానుక్తేః- కాండానుసమ
య ఏవ - అత్ర ప్రాచీనావీతీ నామగోత్రసంబుద్ధ్యాద్యుక్తం ప్రాగన్యత్ దైవ
వత్ తదంత ఆచమనం చ- హేమాద్రౌ కాలికాపురాణే ॥ నిర్వర్త్య బ్రాహ్మణా
దేశాత్ క్రియామేవం యథావిధి । భాజనాని తతో దద్యాద్ధస్తశౌచం పునః క్ర
మాత్ - ఆదేశాత్పాత్రాణి దద్యాదిత్యన్వయః - తేన తత్రాపి ప్రశ్నానుజ్ఞే జ్ఞే
యే-తత్రైవ బ్రాహ్మే ॥ మండలాని చ కార్యాణి నైవారైశ్చూర్ణకైశ్శుభైః । గౌ
రమృత్తికయా వాపి భస్మనా గోమయేన వా ॥ భృగుః ॥ భస్మనా వారిణా వాపి కా
రయేన్మండలం తతః । చతుష్కోణం ద్విజాగ్ర్యస్య త్రికోణం క్షత్రియస్య తు ॥ మం
డలాకృతి వైశ్యస్య శూద్రస్యాభ్యుక్షణం స్మృతమ్ ॥ బహ్వృచపరిశిష్టే తు- దై
వే చతురస్రం పిత్ర్యే వృత్తం మండలం కృత్వా క్రమేణ సయవాన్ సతిలాంశ్చ ద
ర్భాన్ దద్యాదిత్యుక్తం-మార్కండేయః ॥ యాతుధానాః పిశాచాశ్చ క్రూరా
యే చైవ రాక్షసాః । హరంతి రసమన్నస్య మండలేన వివర్జితమ్ ॥ హేమాద్రౌ హా
రీతః ॥ భూమావేవ నిదధ్యాన్నో పరిపాత్రాణీతి - తాని చ హేమాద్రావత్రి
రాహ ॥ భోజనే హైమరౌప్యాణి దైవే పిత్ర్యే యథాక్రమమ్ ॥ హారీతః ॥ రాజ

తపార్ణతామ్రకాంస్యపాత్రాణిభోజనేఇతి-తత్రైవవారాహే॥సౌవర్ణానీ
హారౌప్యాణికాంస్యానితదసంభవే । అన్యాన్యపిహికార్యాణిదారుజాన్యపి
జానతా ॥ నాయసాన్యపికార్యాణిపైత్రలానినతుక్వచిత్ । నచసీసమయానీ
హశస్యంతేత్రపుజాన్యపి ॥ అత్రిః ॥ పంచాశత్పలికంకాంస్యంద్వ్యధికంభోజ
నాయవై ।గృహస్థస్తుసదాకార్యమభావేహేమరౌప్యయోః॥పాలాశేభ్యోవి
నానస్యుఃపర్ణపాత్రాణిభోజనే॥పృథ్వీచంద్రస్తు॥కాంస్యపాత్రేహవిర్దృష్ట్వా
నిరాశాఃపితరోగతాఇతిబ్రాహ్మోక్తేః-కాంస్యపాత్రనిషేధమాహాబోపదే
వస్తుస్మృతిసంగ్రహాముదాజహార॥శ్రాద్ధేపలాశపాత్రాణిమధుకోదుంబరా
ణిచ । పారికాకుటజప్లక్షక్రకచానిక్రమాజ్జగుః ॥ కదళీచూతపనసజంబువు
న్నాగచంపకాః । అలాభేముఖ్యపాత్రాణాంగ్రాహ్యాస్స్యుఃపితృకర్మణీతి॥
హేమాద్రౌతుకదళీపాత్రనిషేధమాహాంగిరాః॥నజాతీకుసుమానిదద్యాన్నక
దళీపత్రమితి ॥ క్రతుః ॥ అసురాణాంకులేజాతారంభాపూర్వపరిగ్రహే ।
తస్యాదర్శనమాత్రేణనిరాశాఃపితరోగతాః ॥ ఏవంపాత్రాణ్యాసాద్యభస్మ
మర్యాదాంకృత్వావిప్రహస్తశోధనంకుర్యాత్ - తత్రపిశంగరక్షాణోఇతి-
మంత్రద్వయంకేచిత్పఠంతి - మాత్స్యే ॥ అకృత్వాభస్మమర్యాదాంయఃకు
ర్యాత్పాణిశోధనమ్ । ఆసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణాంనోపతిష్ఠతే ॥ త
త్రైవబ్రహ్మాండే ॥ ప్రక్షాళ్యహస్తపాత్రాదిపశ్చాదద్భిర్విధానవత్ । ప్ర
క్షాళనజలందర్భైస్తిలైర్మిశ్రంక్షిపేచ్ఛుచౌ॥మండలోపరీతిహేమాద్రిః అథా
గ్నౌకరణం - హేమాద్రౌమార్కండేయః ॥ ఆహితాగ్నిస్తుజుహుయాద్ద
క్షిణాగ్నౌసమాహితః॥ అనాహితాగ్నిశ్చౌపాసనేఽగ్న్యభావేద్విజేప్సు
వా ॥ వాయవీయే ॥ ఆహృత్యదక్షిణాగ్నింతుహోమార్థంవైప్రయత్నతః-
అగ్న్యర్థంలౌకికంవాపిజుహుయాత్కర్మసిద్ధయే॥ ఆహితాగ్నిస్సర్వాధానీ-
అర్ధాధానీతుగృహ్యఏవేతిచంద్రికాపరార్కమితాక్షరామాధవాదయః -త
స్యాపిదక్షిణాగ్నౌలౌకికోగృహ్యఇతిహేమాద్రిఃకల్పతరుశ్చ - ఆద్యపక్ష
ఏవతుయుక్తఃబహుసమ్మతశ్చ - యద్యపిస్మార్తాగ్నౌకరణంశ్రౌతేదక్షిణా
గ్నౌనయుక్తం - తథాపివచనాద్భవతీతిహేమాద్రిచంద్రికాదయః - ఇదంద
ర్శశ్రాద్ధఏవ - ఆబ్దికాదిషుతుసర్వాధానీపాణౌఅర్ధాధానీగృహ్యేకుర్యాది
తిహేమాద్రిర్మాధవాదయశ్చ॥ పక్షాంతంకర్మనిర్వర్త్యవైశ్వదేవంచసాగ్ని
కః । పిండయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతోన్వాహార్యకంబుధఇతిలౌగాక్ష్యాదిభిఃక్ర
మోక్తేర్వ్యాపృతదక్షిణాగ్నిసత్వాత్ - అతఏవాత్రవచనేసాగ్నికఃఆహితా

గ్నిరుక్తో హేమాద్రిణా - ఏతదాపస్తంబాదీనామేవ - ఆశ్వలాయనస్యాహి
తాగ్న్యోః పాణావేవేతివృత్తిః- అర్ధాధానినః గృహ్యేఏవ వ్యతిషంగేణేతి ప్ర
యోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ- బోపదేవస్త్వాహ- హోమశబ్దః పిండపితృయ
జ్ఞపరః ॥ పితృయజ్ఞేతుజుహుయాద్దక్షిణాగ్నౌసమాహితః। శ్రాద్ధేత్వౌపా
సనాగ్నౌతునిరగ్నిర్లౌకికేనలే॥ అనగ్నిర్దూరభార్యశ్చ పార్వణేసముపస్థితే। సం
ధాయాగ్నింతతఃకుర్యాద్ధోమమగ్నింసముత్సృజేదితిత్రికాండమండనోక్తేః-
శ్రాద్ధేగృహ్యాగ్నావేవేతిలౌకికాగ్న్యాదివిధానంచ తైత్తిరీయాదివిషయం -
బహ్వృచస్యత్వనగ్నేరపిపాణిహోమఏవ-అగ్నివినాసూత్రేవిధానాంతరా
నుక్తేః ॥ అగ్న్యభావేతువిప్రస్యపాణావేవోపపాదయేదితిసూక్తేశ్చవృ
త్తావప్యేవం - క్వచిత్సాగ్నేరపిపాణిహోమఉక్తోగృహ్యపరిశిష్టే ॥ అన్వష్ట
క్యంచపూర్వేద్యుర్మాసిమాస్యథపార్వణమ్ । కామ్యమాభ్యుదయేష్టమ్యామే
కోద్దిష్టేతథాష్టమమ్ ॥ చతుర్ష్వాద్యేషుసాగ్నీనాంవహ్నౌహోమోవిధీయ
తే।పిత్ర్యబ్రాహ్మణహస్తేస్యాదుత్తరేషుచతుర్ష్వపీతి-ఏకోద్దిష్టంసపిండీకరణం
షుద్వేతన్నిషేధాత్-బహ్వృచభాష్యకారాస్తుసర్వైకోద్దిష్టేషుపాణిహో
మమాహుః - ఇదంబహ్వృచానామేవ - అత్రేదంతత్త్వం - స్థాలీపాకేనస
హపిండార్థముద్ధృత్యేతిసూత్రేనాత్రాపూర్వఃస్థాలీపాకశ్చోద్యతే - సర్వ
శ్రాద్ధేషుప్రసంగాత్తేనానువాదోయమితివృత్తికారోక్తేః - పార్వణేఆర్థిక
స్యానంగస్యవ్యతిషంగస్యవార్షికాదిష్వసతిదేశాద్యర్ధాధానినోపిపాణిహోమ
ఏవేతివృత్తిస్వరసః - ఏవంమాసికాదావపి ॥షోడశేమాసికేశ్రాద్ధేసపిండీక
రణేతథా। పాణావేవతుహోతవ్యమస్యత్రాగ్నౌతుహూయతే ఇతిబోప
దేవోదాహృతవచనాచ్చ - భాష్యకారమతేతు - సూత్రేస్థాలీపాకేనేతికర
ణత్వాన్నిత్యవచ్ఛ్రవణాచ్చపార్వణేసాంగం - తతఃకామ్యాదిషుతదభావే
కార్యస్యపిండదానస్యాప్యభావః - ఏతదేవానుసృత్యవికృతావపివార్షికాదౌ
వ్యతిషంగఉక్తః - ప్రయోగపారిజాతేపరిశిష్టేచ - తేనతన్మతేఽర్ధాధానీ
నోగ్నావేవ - వస్తుతస్తుస్థాలీపాకేసహశాఖయాప్రస్తరంప్రహరతీతివత్స
హభావమాత్రశ్రుతేః - పత్నీవతేత్వష్టురుపలక్షణమివనాంగత్వం - తత్త్వే
వానాంగానురోధేనప్రధానభూతపిండదానత్యాగోయుక్తః- తేనవ్యతిషం
గాభావేప్యగ్నౌహోమోభవతీతిబోపదేవః - అనాహితాగ్నేర్గృహ్యాగ్ని
మతస్తుసర్వమతేగ్నావేవ - వార్షికాదౌవృత్తిమతేవ్యతిషంగోన - అన్యమతే
త్వస్తి - అత్రయథాచారమనుష్ఠేయం - ఆశ్వలాయనః ॥ ఉద్ధృత్యఘృతా

క్తమనుజ్ఞాపయత్యగ్నౌ కరిష్యే కరవై కరవాణీతి వా ప్రత్యనుజ్ఞా క్రియతాంకు
రుష్వ కుర్విత్యథాగ్నౌ జుహోతీతి యథోక్తం పురస్తాదితి- వ్యతిషంగపక్షే ఇదమి
తి వృత్తిః - కరవై కరవాణీత్యత్రాగ్నావిత్యనుషంగః పురస్తాత్పిండపితృయజ్ఞే-
తచ్చైవం॥ మేక్షణేనావదాయావదానసంపదా జుహుయాత్సోమాయ పితృ
మతే స్వధా నమోఽగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధా నమ ఇతి స్వాహాకారేణ వా
గ్నిం పూర్వం యజ్ఞోపవీతీ మేక్షణమనుప్రహృత్యేతి - అవదానసంపదా ఉప
స్తరణాద్యపేక్షయేత్యర్థః - వ్యతిషంగపక్షే- అతిప్రణీతేయం హోమో న్య
థా ముఖ్యే అతిప్రణీతేఽగ్నావిధ్మముపసమాధాయేతి బహ్వృచపరిశిష్టాత్ - కే
చిత్తస్య రక్షోనిబర్హణార్థత్వాన్ముఖ్యే వదంతి- తదేతద్విరోధాచ్చింత్యం- ప్ర
యోగపారిజాతేప్యేవం - శౌనకః ॥ స్వాహాకారేణ హోమే తు భవేద్యజ్ఞో
పవీతవాన్ । తత్ర ప్రాగగ్నయే హుత్వా పశ్చాత్సోమాయ హూయతే ॥
అగ్నౌ యజ్ఞోపవీత్యేవ ప్రక్షిపేన్మేక్షణం తతః ॥ ఛందోగపరిశిష్టే ॥ అగ్నౌక
రణహోమశ్చ కర్తవ్య ఉపవీతినా । అపసవ్యేన వా కార్యో దక్షిణాభిముఖేన
చ॥ కాతీయానాం త్వపసవ్యమేవ పిండపితృయజ్ఞవత్ - హుత్వేతి సర్వాతిదే
శాత్ - సవ్యం తు ఛందోగపరం - గోభిలేనైతదుత్తరమేవాపసవ్యోక్తేః -
ఛందోగా జుహుయుస్సవ్యేనాపసవ్యేనయా జుషాణ ఇతి వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోక్తే
శ్చ — అథ పాణిహోమః- ఆశ్వలాయనః- అభ్యనుజ్ఞాయాం పాణిష్వేవ వేతి-
పిండపితృయజ్ఞకల్పాభావే సాగ్న్యభావే కామ్యాదిష్విత్యర్థః- తేన బహ్వృచా
నామేకోద్దిష్టే పాణిహోమో భవత్యేవ నిషేధోస్యపరః- పాణిష్వితి బహువ
చనాత్సర్వవిప్రపాణిషు హోమ ఇతి వృత్తిః- ఏవం మాతామహేపి- శౌనకోపి॥
స్వరేషాముపవిష్టానాం విప్రాణామథ పాణిషు । విభజ్య జుహుయాత్సర్వం సో
మాయేత్యాదిమంత్రతః- యత్తు హేమాద్రౌ కాత్యాయనః॥ పిత్ర్యే యః పఙ్క్తి
మూర్ధన్యస్తస్య పాణావనగ్నికః । హుత్వా మంత్రవదన్యేషాం తూష్ణీం పాత్రే
షు నిక్షిపేదితి బహ్వృచాతిరిక్తానాం - యత్తు తత్రైవ మాత్స్యే ॥ అగ్న్యభా
వే తు విప్రస్య పాణౌ వాథ జలేపి వా । అజకర్ణే శ్వకర్ణే వా గోష్ఠే వాథ శిలాంతిక ఇతి
తత్తీర్థశ్రాద్ధవిషయమ్- తద్యదాపాం సమీపే స్యాచ్ఛ్రాద్ధం జ్ఞేయో విధిస్తదేతి త
త్రైవ కాత్యాయనోక్తేః - నిర్జలే జకర్ణాదౌ - యత్తు చంద్రోదయే యమః॥
శేవవిప్రకరేఽనగ్నిః కృత్వాగ్నౌకరణం ద్విజ ఇతి తదభార్యపరం ॥ అపత్నీకో
యదా విప్రః శ్రాద్ధం కుర్వీత పార్వణమ్ । పిత్ర్యవిప్రైరనుజ్ఞాతో విశ్వేదేవేషు
హూయతే ఇతి తత్రైవ కాత్యాయనోక్తేః - హూయత ఇతి ఛాందసో వ్యత్య

యః - హేమాద్రావాయవీయే ॥ విధునో దైవికే కుర్యాచ్ఛేషం పిత్ర్యే నివే
దయేత్ ॥ దైవవిప్రానేకత్వే తత్రైవ ॥ వైశ్వదేవే యదైకస్మిన్భవేయుర్ద్వావ్యే
దయోర్ద్విజాః తదైకపాణౌ హోతవ్యం స్యాద్విధిర్విహితస్తదా ॥ సోప్యాద్యః
ప్రథమం వానియమ్యేతేతి న్యాయాత్ - తేన మృతభార్యస్య దైవే హోమః - అ
నుపనీతబ్రహ్మచార్యాదేస్తు పిత్ర్యే అగ్న్యభావః స్మృతస్తావద్యావద్భార్యాం
న విందతీతి హేమాద్రౌ జాతూకర్ణ్యోక్తేః - సభార్యస్య నష్టాగ్నేరపి పిత్ర్యవిప్రక
రే ఇతి పృథ్వీచంద్రః - ఉపవీతిత్వే దైవే హోమః - ప్రాచీనావీతేన పిత్ర్యే-
యద్వా సర్వత్ర దైవపిత్ర్యకరయోర్వికల్ప ఇతి హేమాద్రౌ మదనరత్నే పారిజా
తే చ - యదా తు పితృమాతామహయోర్దైవపిత్ర్యవిప్రభేదస్తదా భేదేన పా
ణిహోమ ఇత్యపరార్క-చంద్రికాదయః - యదా తు దైవం తంత్రం తదా తం
త్రేణ సకృదేవ పాణిహోమ ఇతి కేచిత్ - హేమాద్రిస్తు ॥ మాతామహస్య
భేదేపి కుర్యాత్తంత్రేణ సాగ్నిక ఇతి కాతీయస్మృతేర్భేదమాహ- ఏవం పిత్ర్యే
పి- మాధవీయేప్యేవం - ఏవం సాగ్నేరపి విదేశాదౌ పాణిహోమో జ్ఞేయః -
యత్తు కర్కేణాగ్నిం వినా శ్రాద్ధమేవ నాస్తీత్యుక్తం - తత్సపిండీకరణవార్షికా
ద్యకరణాపత్తేర్యత్కించిదేవ- యత్తు బృహన్నారదీయే ॥ అనగ్నిర్దూరభార్య
శ్చ పార్వణే సముపస్థితే। భ్రాతృభిః కారయేచ్ఛ్రాద్ధం సాగ్నికైర్విధివద్ద్విజాః॥
క్షయాహదివసే ప్రాప్తే స్వస్యాగ్నిర్దూరగో యది। తద్దైవ భ్రాతరన్యైశ్చైల్లౌ
కికాగ్నావితి స్థితిః ॥ ఔపాసనాగ్నౌ దూరస్థే సమీపే భ్రాతరి స్థితే । యద్య
గ్నౌ జుహుయాద్వాపి పాణౌ వా స హి పాతకీ ॥ ఔపాసనాగ్నౌ దూరస్థే కేచి
దిచ్ఛంతి సత్తమాః। పాణావేవ తు హోతవ్యమితి నైతత్సమంజసమ్॥ తద్వృద్ధా
నాదరాదుపేక్ష్యం - హేమాద్రౌ యమః ॥ అగ్న్యౌకరణవత్తత్ర హోమో
విప్రకరే భవేత్ । పర్యుక్ష్య దర్భాన్ స్తీర్య యతో హ్యగ్నిసమో ద్విజః ॥ మే
క్షణేన కరేణ వా హోమః - మేక్షణం ప్రహరణం నేతి వృత్తిః - స్మృతిరత్నావ
ళ్యాం ॥ నానుజ్ఞా పాణిహోమే స్యాన్నస్తః పర్యూహణోక్షణే । నాగ్నేత
మద్యాదితి చ నస్థాతామిక్ష్మమేక్షణే ॥ కర్కాచార్యోప్యేవమాహ - మాధ
వీయే చంద్రికాయాం చానుజ్ఞాదిసర్వం భవతీత్యుక్తం - పాణిహోమే ప్రశ్నా
ద్యాహాపరార్కే-శౌనకః ॥ అనగ్నిశ్చేదాజ్యం గృహీత్వా భవత్స్వేవాగ్నౌ
కరణమితి పూర్వవత్తథాస్త్వితి - ఆశ్వలాయనః ॥ యది పాణిష్వాచాంతే
ష్వన్యదన్నమనుదిశత్యన్నమన్నే సృష్టం దత్తమధుప్రవమితి పాణౌ హుతం పాత్రే
నిధాయ విప్రైరాచమ్య భోజనార్థమన్నే పరివిష్టే హుతశేషం పాత్రేషు ద్యా

దిత్యర్థః - సృష్టంప్రభూతం - నైమిత్తికంచేదమాచమనంనహుతభక్షణ
నిమిత్తం॥అన్నంపాణితలేదత్తంపూర్వమశ్నంత్యబుద్ధయః। పితరస్తేనతృప్యం
తి శేషాన్నంనలభంతి తే ॥ యచ్చపాణితలేదత్తంయచ్చాన్యదుపకల్పితమ్।ఏకీ
భావేనభోక్తవ్యంపృథగ్భావోనవిద్యతే॥ ఇతిబహ్వృచపరిశిష్టాత్-హేమా
ద్రావప్యాచమనే హేత్వర్థవాదఉక్తః-పాణ్యాస్యోహిద్విజఃస్మృతఇతి, భా
ష్యేత్వాచాంతేషుభక్షే తేషుచముభక్షుణేభక్షుణోత్తరంచనాచమనం - అ
గ్నిసామ్యాత్-పూర్వనిషేధస్తుసపిండీకరణేజ్ఞేయః - దదాతిచోదితత్వాత్-
నత్వత్రజుహోతచోదితత్వాదిత్యుక్తం- నత్వేతద్బహుసమ్మతం - యత్తుబౌ
ధాయనేన ॥ తస్మింస్తుపాత్రేదద్యాద్యదన్నం ప్రకృతంభవేదితిభక్షణము
క్తం-తత్తచ్ఛాఖీయానామేవేతి హేమాద్రిః - తత్రైవయమః ॥ పిత్ర్యేపాణి
హుతాచ్ఛేషంపితృపాత్రేషునిక్షిపేత్ । అగ్నౌకరణశేషంతునదద్యాద్వైవ
శ్వదేవికే ॥ ఏతదగ్నిహోమేపిసమం-తథాకర్కస్తు - సూత్రేహుతశేషంద
త్వేత్యవిశేషాత్సర్వవిప్రేషుదద్యాదిత్యాహ - తత్రైవవృద్ధవసిష్ఠః॥ పిత్ర్యే
విప్రకరేహుత్వా శేషంపాత్రేషునిక్షిపేత్ । పిండేభ్యశ్శేషమేకంచిన్నద
ద్యాద్వైశ్వదేవికే॥ అథాపస్తంబానాంసూత్రే॥ ఉద్ధ్రియతామగ్నౌచక్రియ
తామిత్యామంత్రయతే॥ కామముద్ధ్రియతాంకామమగ్నౌచక్రియతామిత్యతి
సృష్ట ఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చ - నష్టాగ్నివిధురాదేర్విశేషోబృహన్నారదీయేన
ష్టాగ్ని-ర్దూరభార్యశ్చపార్వణేసముపస్థితే। సంధాయాగ్నింతతోహోమం
కృత్వాతంవిసృజేత్పునః॥ అయాశ్చేతిత్యాలేగ్నింసంధాయహుత్వాత్యజే
దిత్యర్థః-ఏతదాపస్తంబానామేవ- పాణిహోమస్తుఛందోగాదీనాం-విశ్వప్ర
కాశే॥సాగ్నిరౌపాసనేఽనాగ్నిరగ్నౌకుర్వీతలౌకికే। పాణౌహోమంప్ర
శంసంతినత్వాపస్తంబశాఖినామ్॥స్నాతకావిధురావాస్యుర్యదివాబ్రహ్మచా
రిణః।అగ్నౌకరణహోమంతుకుర్యుస్తేలౌకికేనలే॥ అయాశ్చాగ్నేమనోజ్యోతి
రుద్బుద్ధ్యవ్యాహృతీర్హునేత్ ॥ తతోనుజ్ఞాతోగ్నింధనాద్యాజ్యభాగాంతే
యన్మేమాతేత్యాద్యైర్జుహుయాత్ - తత్రసప్తాన్నాహుతయష్షడాజ్యస్యే
తిత్రయోదశ - వ్యత్యయోవా-యథాయన్మేమాతాప్రలులోభతన్మే రేతఃపి
తా వృఙ్క్తాం-యయా స్త్రిష్యంతీతిద్వాభ్యామముష్మైస్వాహేతి పితుర్నామ్నా
ద్వాహోమః-యన్మేపితామహీప్రలులోభతన్మేరేతఃపితామహోవృఙ్క్తా-
మంతర్గర్భఇతితన్నామ్నాప్రపితామహాయద్వా- యన్మేప్రపితామహీప్రలులో
భతన్మేరేతః ప్రపితామహోవృఙ్క్తా-మంతర్గర్భఋతుభిరితితన్నామ్నాప్రపి

తామహోయద్వా-మాతామహేషుతూహః - యస్మైమాతామహీతస్మైమా
తామహాయావృజ్యాం,అన్యమాతామహోద్వృద్ధ ఇత్యాదౌ- యస్మైమాతుఃపి
తామహీప్రలులోభతస్మై రతో మాతుఃపితామహాయావృజ్యాంఅన్యంమాతుః
పితామహోద్వృద్ధం-యస్మైమాతుః పితామహీప్రలులోభ,- రతో మాతుఃప్రపి
తామహాయావృజ్యాం- అన్యంమాతుఃప్రపితామహోద్వృద్ధం-సర్వత్రాప్యము
ష్యాఇత్యత్రజేంతంతన్నామయోజ్యం-తద్గృహ్యసంగ్రహే॥ యోజ్యాః పిత్రాది
శబ్దానాంస్థానేమాతామహాదికః। అన్నహోమేతథాస్వర్ణజలపిండాదిదాన
కే॥ యస్మైమాతామహీత్యాదితతోదాహరణంభవేత్ - తతోమేకచేత్యేకా
న్నాహుతిః- తతస్స్వాహాపిత్రేఇత్యాద్యైరాజ్యంహుత్వాస్విష్టకృతంహు
త్వాసర్వభక్ష్యంకించిదాదాయోదగుష్ణంభస్మాపోహ్యతత్రతూష్ణీంస్వాహాకా
రేణజుహోతి-పరిషేచనాంతంస్థాలీపాకవత్- అయమగ్నౌకరణహోమో
మాసికశ్రాద్ధఏవ-తచ్చస్మార్తాగ్న్యభావేనకార్యమితికేచిత్- కార్యమేవేతిబ
హవః-అత ఏవసర్వాధానినోహోమవర్జంమాసికశ్రాద్ధముక్తం-సుదర్శనభా
ష్యే-మహాలయేతద్వదిత్యుక్తే, ప్రకరణాంతరత్వాత్-కర్మాంతరత్వేనస్మార్త
పార్వణవత్కార్యమిత్యస్మద్గురవః- ఆబ్దికాదిషుతస్మార్తపార్వణవిధిరేవ-
ఏవంమాతృవార్షికాదిషు-మాసిశ్రాద్ధవికృతావష్టకాయాంమాతృశ్రాద్ధేవై
కృతహోమేనప్రాకృతహోమబాధః - అన్వష్టకాసుమాతృశ్రాద్ధంనేతి
భాష్యే- తత్రాపిశ్రాద్ధాంతరవత్క్రియమాణేతుయస్మైమాతేత్యాదౌగుణ
త్వేపిమాతృప్రాధాన్యంవివక్షితమ్- మాసిశ్రాద్ధేనతల్లోపోవ్యాఖ్యాతఇతిసూ
త్రాత్ ఆగ్నేయ్యేపమనోతాకార్యమితివచనాదగ్నిశబ్దస్యైవవైకృతిదేవతాభి
ధాయిత్వం- తేనాముష్యాఇత్యత్రాముకశర్మభ్యాంపితృభ్యామిత్యాద్యూహః
కార్యః-తచ్చమాసిశ్రాద్ధంజీవత్పిత్రాదినావ్యుత్క్రమమృతపిత్రాదినాచకార్య
మిత్యుక్తంసుదర్శనభాష్యే-తత్ప్రకారస్తువక్ష్యతే-మాతాపిత్రోర్జీవత్త్వదాతు
నోహః-తస్మాదృచంనోహేదితినిషేధాత్-ప్రకృతావూహాభావాచ్చపత్నీం
సన్నహ్యేతివత్-ఉపదేశమతేతూహః-యథాయస్మైమాతరౌప్రలులోభతు
శ్చరత్వావననువ్రతేఇత్యాద్యస్య పైతృకృతమాసిశ్రాద్ధేతరయేష్వూహమితిదిక్ -
అన్యత్ప్రాగ్వత్ —— అథపరివేషణం - తచ్చోపవీత్యేవాజ్యేనదేవపూర్వమా
మాసుపక్వమితిపాత్రాణ్యాపస్తీర్యకుర్యాదితిహేమాద్రిః-భారతేదానధర్మే
పి ॥ ఆజ్యాహుతింవినానైవయత్కించిత్పరివిష్యతే । దురాచారైశ్చయద్భు
క్తంతంభాగంరక్షసాంవిదుః॥ తత్రైవశౌనకః ॥ విధినాదేవపూర్వంతుపరివే

క్షణమాచరేత్ ॥ తత్రైవధర్మః॥ ఫలస్యానంతతాప్రోక్తాస్వయంచపరివేషణే॥ తత్రైవవాయుభవిష్యయోః॥ భార్యయాశ్రాద్ధకాలేతు ప్రశస్తం పరివేషణమ్॥ బ్రహ్మాండే॥ నాపవిత్రేణనైకేనహస్తేనసవినాకుశమ్ । నాయసేనాయసేనైవశ్రాద్ధేతుపరివేషయేత్ ॥ వసిష్ఠః ॥ ఆయసేనతుపాత్రేణయదన్నంసమ్ప్రదీయతే । భోక్తావిష్ఠాసమంభుక్తేదాతాచనరకంవ్రజేత్॥ పైఠీనసిః ॥ సీసకాయసరీతిపాత్రాణ్యుచ్ఛిష్టయానితత్రైవహారీతః ॥ సౌవర్ణరాజతాభ్యాంచఖడ్గేనౌదుంబరేణవా । దత్తమక్షయ్యతాంయాతిఫల్గుపాత్రేణవాపునః ॥ కార్ష్ణాజినిః ॥ దర్వ్యాదేయంఘృతంచాన్నంసమస్తవ్యంజనానిచ । ఉదకంచైవపక్వాన్నంనోదద్యాత్కదాచన ॥ యమః ॥ పక్వాన్నంవిషమందాతుశ్చనిష్కృతిర్నైవవిద్యతే । పృథ్వీచందోదయేపరాశరః ॥ సర్వాబాచతిలాగ్రాహ్యాఃపితృకృత్యేవిశేషతః। భోజ్యపాత్రేతిలాన్దృష్ట్వానిరాశాఃపితరోగతాః॥ చంద్రికాయాంవృద్ధశాతాతపః॥ హస్తదత్తాస్తుయేస్నేహాలవణవ్యంజనాదయః। పితౄణాంనోపతిష్ఠంతిభోక్తాభుంజీతకిల్బిషమ్। ఘృతపాత్రేపిసోమ్యగ్రంథాంతరే। ఓదనేపరమాన్నేచపాత్రమాసాద్యముద్గదీః ఘృతేనపూరయేత్పాత్రంతోద్ధృతంరుధిరంభవేత్॥ ఘృతాదిపాత్రాణిభూమౌస్థాపయేన్నభోజనపాత్రంపురమదనరత్నే-సంగ్రహే॥ హస్తదత్తంతునాశ్నీయాల్లవణవ్యంజనాదికమ్। అపక్వంతైలపక్వంచహస్తేనైవప్రదీయతే ॥ పాత్రాలంభనముక్తంచతుర్వింశతిమతే ॥ ఉత్తానేనదక్షిణంసవ్యంనీచంపాత్రాణ్యుపస్పృశేత్ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ దత్వాన్నంపృథివీపాత్రమితిపాత్రాభిమంత్రణం ॥ కృత్వేదంవిష్ణురిత్యన్నేద్విజాంగుష్ఠంనివేశయేత్॥ బౌధాయనః॥ విప్రాంగుష్ఠేనానఖేనానుదిశతిపృథివీతేపాత్రంద్యౌరపిధానంబ్రాహ్మణస్యముఖేమృతేమృతంజుహోమి-బ్రాహ్మణానాంత్వావిద్యావతాంప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షితమసిమామేపితౄణాంక్షేష్ఠాఅముత్రాముష్మిల్లోకేఇతిఅద్యజుహోమ్యగ్నేస్వాహాశబ్దఃకాతీయసూత్రేఉక్తః- మైత్రేస్వధాశబ్దః - అంగుష్ఠేవిశేషమాహహేమాద్రౌధౌమ్యః ॥ పరివృత్యనవాంగుష్ఠంద్విజస్థానేనివేశయేత్ ॥ తథా ॥ ఉత్తానేనతుహస్తేనద్విజాంగుష్ఠనివేశనమ్। యఃకరోతిద్విజోమోహాత్తద్వైరక్షాంసిభుంజతే ॥ తత్రైవయమః॥ విష్ణోర్హవ్యంచకవ్యంచబ్రూయాద్రక్షస్వచక్రమాత్ ॥ దైవేపిత్ర్యేచేత్యర్థః- తత్రైవాత్రిః॥ సంబంధనామగోత్రాణి ఇదమన్నంతతస్స్వధా । పితృక్రమాదుదీర్యేతిస్వసత్తాంవినివర్తయేత్ ॥ హస్తేనాభుక్తమన్నాద్యమిదమన్నముదీరయేత్ ॥ అ

తాన్నదానేచతుర్థీస్యాదిత్యాదివిశేషాఃపూర్వముక్తాః - అత్రపూర్వోక్తమంత్రాంతేపురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకావిశ్వేదేవాదేవతా ఇదమన్నంసపరికరంహవ్యం అయంబ్రాహ్మణస్స్వాహవనీయార్థేదత్తం దాస్యమానంచాతృప్తేః గయేయంభూః గదాధరోభోక్తాఇదమన్నంబ్రహ్మసౌవర్ణపాత్రస్థమన్నమక్షయ్యవటచ్ఛాయాస్థం అముకేభ్యోవిశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదమన్నమమృతరూపంపరివిష్టంపరివేక్ష్యమాణంచాతృప్తేః స్వాహానమోనమమేతిబహ్వృచపరిశిష్టహేమాద్ర్యాద్యనుమతఃప్రయోగః - ఏవంపిత్ర్యేఅముకగోత్రవసురూపాదితత్తన్నామజ్ఞేయం - తతోయేదేవాసఇతిద్వేయేచేహపితరఇతిపిత్ర్యేకేచిజ్జపంతి-తతోఽచ్ఛిద్రంవాచయేత్-తత్రైవప్రచేతాః॥ ఆపోశానకరేవిప్రేసంకల్పాచ్ఛిద్రభాషణాత్ । నిరాశాఃపితరోయాంతిదేవైస్సహనసంశయః॥- పారస్కరః ॥ సంకల్ప్యపితృదేవేభ్యస్సావిత్రీమధుమజ్జపః॥శ్రాద్ధంనివేద్యాపోశానంజుషస్వైషోథభోజనమ్ ॥ నివేద్యేతిబ్రహ్మార్పణంకృత్వేత్యర్థః-అతఏవబృహన్నారదీయే న్నత్యాగముక్తం॥ దత్తంహవిశ్చతత్కర్మవిజ్ఞలేవైసమర్పయేదితి-యత్తుకృత్యరత్నేకాష్ణాజినిః ॥ అపసవ్యేనకర్తవ్యంపితృకృత్యమశేషతః । అన్నదానాదృతేసర్వమేవంమాతామహేష్వపి॥ తచ్చబ్రహ్మార్పణంబ్రహ్మహవిః, హరిర్దాతాచతుర్భిశ్చేతికేచిత్పఠంతి - ధర్మప్రదీపే॥తతోన్నంపితృదేవేభ్యస్సంకల్ప్యచయథావిధి । దత్తంయద్దాస్యమానంచఆతృప్తేర్నమమేతిచ॥తథా॥ శ్రాద్ధీయాన్నస్యసంకల్పేభూమావేనప్రదీయతే। హస్తేషుదీయమానంతుపితౄణాంనోపతిష్ఠతే ॥ వైశ్వదేవస్యవామేతుపితృపాత్రస్యదక్షిణే । సంకల్పోదకదానేస్యాన్నిత్యశ్రాద్ధేయథారుచి॥ప్రచేతాః॥ఆపోశానంప్రదాయాథసావిత్రీంత్రిర్జపేదథ । మధువాతాఇతిత్ర్యృచంమధ్విత్యేతత్త్రికంతథా ॥ మితాక్షరాయాంపారస్కరః॥ సంకల్ప్యపితృదేవేభ్యస్సావిత్రీమధుమజ్జపః । శ్రాద్ధంనివేద్యాపోశానంజుషస్వైషోథభోజనమ్ ॥ గాయత్రీంత్రిస్సకృద్వాపిజపేద్వ్యాహృతిపూర్వికామ్।మధువాతాఇతిత్ర్యృచంమధ్విత్యేతత్త్రికంతథా॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సవ్యాహృతికాంగాయత్రీంమధువాతాఇతిత్ర్యృచమ్ । జప్త్వాయథాసుఖంవాచ్యంభుంజీరంస్తేపివాగ్యతాః ॥ యథాసుఖంజుషధ్వమితివాచ్యం-అత్రిః ॥ అసంకల్పితమన్నాద్యంపాణిభ్యాంయదుపస్పృశేత్ । అభోజ్యంతద్భవేదన్నంపితౄణాంనోపతిష్ఠతే॥ అన్నందత్తంనగృహ్ణీయాద్యావత్తోయంనసంపిబేత్॥ఆపోశానేవిశేషమాహస్మృతిసముచ్చయే ॥ ఆపోశానంవామభాగేసురాపాన

సమంభవేత్ ॥ దక్షభాగేతుయఃకుర్యాత్సోమపానసమంభవేత్॥తథాగ్రపున
రాపూర్వ్యాపోశానంసురాపానసమంభవేత్॥హేమాద్రావత్రిః॥ దత్త్వైవా
పృథవాఽదత్త్వైభూమౌయోనిక్షిపేద్బలిమ్ । తదన్నంనిష్ఫలంయాతినిరాశైః
పితృభిర్గతైః॥ కేచిదాజ్యేనకుర్వంతి-తన్న॥ పాయసేనతథాజ్యేనమాషాన్నేన
తథైవచ।నకుర్యాద్బలిదానంతుఓదనేనప్రకల్పయేదితిస్మృతిసారేనిషేధాత్-
శంఖః॥ శ్రాద్ధేనియుక్తాన్భుంజానాన్నపృచ్ఛేల్లవణాదిషు । ఉచ్ఛిష్టాఃపితరో
యాంతిపృచ్ఛతోనాత్రసంశయః॥కాత్యాయనః॥ అశ్నత్సుజపేత్స వ్యాహృ
తికాంగాయత్రీంసకృత్త్రిర్వారాక్షోఘ్నీః పౌరుషంసూక్తమప్రతిరథమితి-
హేమాద్రౌసౌరపురాణే॥ ఐంద్రంచపౌరుషంసూక్తంశ్రావయేద్బ్రాహ్మ
ణాంస్తతః॥మాత్స్యపాద్మయోః ॥ బ్రహ్మవిష్ణ్వర్కరుద్రాణాంస్తోత్రాణి
వివిధానిచ।ఇంద్రేశసోమసూక్తానిపావమానీశ్చశక్తితః ॥ మండలంబ్రాహ్మ
ణంతద్వత్ప్రీతికారిచయత్పునః । అభావేసర్వవిద్యానాంగాయత్రీజపమాచ
రేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ వీణాంవంశధ్వనించాథవిప్రేభ్యస్సన్ని
వేదయేత్। జపేచ్చపౌరుషంసూక్తంనాచికేతత్రియంతథా ॥ త్రిమధుత్రి
సుపర్ణంచపావమానీర్యజూంషిచ॥హేమాద్రావత్రిః॥ హుంకారేణాపియో
బ్రూయాద్ధస్తాద్వాపివదేద్గుణాన్ । భూతలాచ్చోద్ధరేత్పాత్రంముంచేద్ధస్తే
నవాపిబేత్॥ ప్రౌఢపాదోబహిఃకచ్ఛోబహిర్జానుకరోపివా । అంగుష్ఠేనవి
నాశ్నాతిముఖశబ్దేనవాపునః॥ పీతావశిష్టతోయానిపునరుద్ధృత్యవాపిబేత్।
ఖాదితార్ధాత్పునఃఖాదేన్మోదకానిఫలానిచ ॥ ముఖేనవాధమేదన్నంనిష్ఠీవేద్భా
జనేపివా।ఇత్థమశ్నన్ద్విజశ్శ్రాద్ధంహత్వాగచ్ఛత్యధోగతిమ్ ॥ జాబాలిః॥ఇ
ష్టముష్ణంహవిష్యంచదద్యాదన్నంశనైశ్శనైః ॥ వృద్ధశాతాతపః॥అపేక్షితం
యాచితవ్యంశ్రాద్ధార్థముపకల్పితమ్ । నయాచతేద్విజోమూఢస్సభవేత్పితృ
ఘాతకః॥యత్తుయమః ॥ శ్రాద్ధేద్విజోనైవనదద్యాన్నయాచేన్నైవదాపయే
దితితదసంపాదితవస్తువిషయమితిహేమాద్రిః - హారీతః ॥ ఊర్ధ్వపాణిశ్చవి
హసన్సక్రోధోవిస్మయాన్వితః । భుగ్నపృష్ఠశ్చయద్భుంక్తేనతత్ప్రీణాతివై
పితౄన్॥ ప్రచేతాః ॥ నస్పృశేద్వామహస్తేనభుంజానోఽన్నంకదాచన।న
పాదౌనశిరోవస్తినపదాభాజనంస్పృశేత్।శంఖః॥ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభుంజా
నోబ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణంస్పృశేత్ । తదన్నమత్యజన్భుక్త్వాగాయత్ర్యష్ట
శతంజపేత్॥ఉశనాః ॥ భోజనంతుననిశ్శేషంకుర్యాత్ప్రాజ్ఞఃకథంచన।అన్య
త్రదధ్నఃక్షీరాద్వాక్షౌద్రాత్సక్తుభ్యఏవచ॥ బ్రాహ్మే॥నచాశ్రుపాతయేజ్జా

నూనశుష్కాంగిరమీరయేత్ । నచోద్వీక్షేతభుంజానాన్నచకుర్వీతమత్సరమ్ ॥ యమః॥ స్వాధ్యాయంశ్రావయేత్సమ్యగ్ధర్మశాస్త్రాణిచైవహి ॥ ప్రచేతాః॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుఋగ్యజుస్సామలక్షణమ్ । జపేదభిముఖోభూత్వాపిత్ర్యంచైవవిశేషతః॥ యజూంషిచైవరుద్రంచరాక్షోఘ్నీరృచఏవచ। రాక్షోఘ్నీఃకృణుష్వరక్షోహణమిత్యాద్యాః-తత్రైవనిగమః॥ భుంజత్సుజపేత్ ఏవమానీరుదీరతామధ్వన్నవతీశ్చ ॥ అన్నవత్యఃపితుంనుస్తోషమిత్యాః పృథ్వీచంద్రోదయేభరద్వాజః॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుప్రమాదాత్స్రవతేగుదమ్। పాదకృచ్ఛ్రంతతఃకృత్వాఅన్యంవిప్రంనియోజయేత్ ॥క్షణపాద్యాదిదత్త్వేత్యర్థః-విప్రవమనేతత్రైవదక్షః॥ నిమంత్రితస్తుయశ్శ్రాద్ధేభోజనేముఖనిస్సృతే। తదైవహోమంకుర్వీతస్వాగ్నౌవిప్రస్సమాహితః॥ ప్రాణాదిపంచభిర్మంత్రైర్యావద్ద్వాత్రింశసంఖ్యయా । బ్రాహ్మణస్తుతతఃకృత్వాఘృతప్రాశనమాచరేత్ ॥ ఋగ్విధానేతు ॥ ఇంద్రాయసోమసూక్తేనశ్రాద్ధవిఘ్నేయదాభవేత్ । అగ్న్యాదిభిర్భోజనేనశ్రాద్ధసంపూర్ణమేవహీత్యుక్తం- అగ్న్యాదిభిరితిలౌకికాగ్నిస్థాపనచరునిర్వాపాజ్యభాగాంతేనామగోత్రపూర్వమగ్నౌపితౄనావాహ్య సంపూజ్యాన్నత్యాగంకృత్వా ప్రాణాదిభిర్ద్వాత్రింశదాహుతీర్హుత్వానేదిత్యర్థః- భోజనేనపునశ్శ్రాద్ధేన ॥ తేనహోమఃపునశ్శ్రాద్ధంచేతిపక్షద్వయముక్తం-సూక్తజపస్తూభయానుగతః-స్మృతిసంగ్రహే ॥ ప్రాధాన్యంపిండదానస్యభోజనస్యతదంగతా । అతోభుక్తిక్రియాహానౌశ్రాద్ధవృత్తింనమన్వతే॥పిండదానోత్తరంవాంతౌహోమఘవనావృత్తిః॥ పిండదానాత్ప్రాగ్వాంతౌతద్దినేఉపవాసంకృత్వాపరేద్యుఃపునశ్శ్రాద్ధంకార్యమిత్యర్థః - తత్రైవ॥ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభుంజానోబ్రాహ్మణోవమతేయది। లౌకికాగ్నౌప్రతిష్ఠాప్యఅర్చయేచ్చహుతాశనమ్॥ తథా ॥ ఏకఏవయదావిప్రోభోజనేఛర్దితోయది। తదైవాగ్నింసమాధాయహోమంకుర్యాద్యథావిధి॥ద్వితీయపక్షేఋగ్విధానే॥భోజనోపక్రమాదూర్ధ్వంప్రక్రమాత్పూర్వతోయది । శ్రాద్ధవిఘ్నేపునఃకార్యంజపహోమౌనతృప్తిదౌ ॥ స్మృతిసంగ్రహే ॥ అకృతేపిండదానేతుభుంజానోబ్రాహ్మణోవమేత్ । 'పునఃపాకాత్తుకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి ॥ పిండదానంశ్రాద్ధం ॥ అకృతేపిండదానేతుపితాయదివమేత్తదా । పునఃపాకంప్రకుర్వీతశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధీతితత్రైవోక్తేః-తథా ॥ పిత్రర్థానాంత్రయాణాంచపితాచవమతేయది । తద్దినేచోపవాసస్స్యాత్పునశ్శ్రాద్ధంపరేహని॥ వమనేవాపిరేకేవాతద్దినంపరివర్జయేత్ ॥ఏషువచనేషు

మూలంచింత్యం - ఇదంమాసికాబ్దికవిషయం - దర్శాదౌతువాంతా
వామేనతద్దైవకార్యం ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్।
అమావాస్యాదినియతంమాససంవత్సరాదృతఇతిమరీచిస్మృతేః - శ్రాద్ధేపిం
డదానమేవప్రధానమితికర్కాచార్యాః - తన్మతేదక్షోక్తోహోమఏవనా
వృత్తిః- విప్రభోజనమితిమేధాతిథిః - భోజనపిండదానాగ్నౌకరణానీతికప
ర్దిధూర్తస్వామిహేమాద్ర్యాదయః - శ్రాద్ధస్యహోమదానోభయరూప
త్వాత్సం పూర్ణదానాభావాద్భోజనస్యాంగత్వేపిసోమవమతే ఇతియుక్తం-
తన్మతేపూర్వోక్తోనిర్ణయః- అన్నత్యాగమాత్రంప్రధానం - భోజనంతుప్ర
తిపత్తిరూపమంగం - అతోవాంతౌతద్ధానేపినావృత్తిరితిగౌడమైథిలాదయః-
నైమిత్తికవిధానమితియుక్తంప్రతీమః- అత్రేదంతత్త్వం - వైశ్వదేవికస్యవ
మనేహోమఏవనావృత్తిః-అంగత్వాత్ - తచ్చరక్షార్థత్వాదిష్టిశ్రాద్ధేక్రతూ
దక్షావిత్యాదిస్మృతేశ్చ-తత్రజయాన్జుహుయాదితివత్ - పితామహాదేరపిత
థా-పితేత్యుక్తేరితికేచిత్ - తస్యాపిప్రధానత్వాత్పితృవదితితుయుక్తం-సపిం
డీకరణాదావార్షికవత్॥సపిండీకరణాదీనియానిశ్రాద్ధానిషోడశ । తత్రపిండ
ప్రధానత్వంప్రేతత్వవినివర్తకమితిస్మృతేః - మహైకోద్దిష్టాదౌతూభయ
ప్రాధాన్యాదావృత్తిరేవ ॥ ఏకఏవద్విజోభోజ్యః పిండోప్యేకోవిధీయతఇతి
స్మృతేః - వృద్ధిసంకల్పనిత్యశ్రాద్ధాదౌతుభోజనప్రాధాన్యాద్వాంతావావృ
త్తిరేవ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధేవికల్పేనపిండదానంబుధైఃస్మృతమ్ । నిత్యశ్రాద్ధమదైవం
స్యాత్పిండదానవివర్జితమితిస్మృతేః ॥ భుక్తిక్రియాయాఃప్రాధాన్యంశ్రాద్ధే
సంకల్పసంజ్ఞకే । తత్రైవపితృవిప్రస్యతూపఘాతేపునఃక్రియేతిసంగ్రహో
క్తేశ్చ - మఘాదావప్యేవం - తీర్థమహాలయాదౌదర్శవదిత్యాశౌర్కాద్యా
లోచనేనప్రతీమః-ఆశ్వలాయనః ॥ తృప్తాన్జ్ఞాత్వామధుమతీః శ్రావయేద
క్షన్నమీమదంతేతిచసంపన్నంస్పృష్ట్వాయద్యదన్నముపభుక్తంతత్స్థాలీపా
కేనసహపిండార్థముద్ధృత్యశేషంనివేదయేత్ - అభిమతేనుమతేచేతిఅత్రగా
యత్రీమధ్వితిత్రికజపోపిజ్ఞేయః॥ తృప్తాన్బుద్ధ్వాన్నమాదాయసతిలంపూర్వవ
జ్జపేదితిప్రచేతసోక్తేః- వ్యాసః॥ తృప్తాఃస్థేతితుపృష్టాస్తేబ్రూయుస్తృప్తాః
స్మఇత్యథ।అభిమతేవిప్రైస్స్వీకర్తుమిష్టైః-శౌనకోపి॥ అన్నశేషైశ్చకింకార్య
మితిపృచ్ఛేతతాంస్తతః ॥ తేఇష్టైస్సహభోక్తవ్యమితిప్రత్యుక్తిపూర్వకమ్।
ప్రదద్యుస్సకలంతస్మైస్వీకుర్యుర్వాయథారుచి॥ శ్రాద్ధవిశేషేప్రశ్నభేదమా
హహేమాద్రౌవిష్ణుః॥పిత్ర్యేస్వదితమితిగోష్ఠ్యాంసుశ్రుతంసంపన్నమిత్యభ్యు

దయేద్దైవేరోచతఇతి- ఆయుష్యమితిస్వైరిసుస్వైరమిచ్ఛాశ్రాద్ధం-యాజ్ఞవల్క్యః ॥ అన్నమాదాయతృప్తాః స్థ శేషంచైవానుమాన్యచ । తదన్నంప్రకిరేద్భూమౌదద్యాదాపస్సకృత్సకృత్ ॥ ఇదంచాత్రవికిరదానమన్యశాఖినాం - ఆశ్వలాయనానాంతుపిండాంతఏవసూత్రకృతోక్తం - కాత్యాయనస్తువికిరోత్తరంగాయత్ర్యాదిజపంతృప్తిప్రశ్నంచాహ - హేమాద్రౌదేవలః ॥ తతస్సర్వాశనంపాత్రే గృహీత్వావివిధంబుధః । తేషాముచ్ఛేషణస్థానేవికిరంభువినిక్షిపేత్ ॥ మాధవీయేప్రచేతాః ॥ సార్వవర్ణికమాదాయ యేఅగ్నీతిభువిక్షిపేత్ ॥ సచకుశేకార్యః - దర్భేషువికిరశ్చయఇత్యుక్తేః- మంత్రః కాతీయః ॥ అగ్నిదగ్ధాశ్చయేజీవాయేప్యదగ్ధాః కులేమమ । భూమౌదత్తేనతృప్యంతుతృప్తాయాంతుపరాంగతిమితి ॥ అన్యేతు॥అసోమపాశ్చయేదేవాయజ్ఞభాగవివర్జితాః । తేషామన్నంప్రదాస్యామివికిరంవైశ్వదేవికమితిహేమాద్రౌగోభిలోక్తేసద్దైవే॥ అసంస్కృతప్రమీతాయేత్యాగినోయేయాః కులస్త్రియః । దాస్యామితేభ్యోవికిరమన్నంతాభ్యశ్చపైతృకమిత్యగ్నిపురాణోక్తేనపితృభ్యోన్నంవికీర్యయేఅగ్నిదగ్ధా ఇత్యుచ్ఛిష్టపిండంకుశోపరిపృథగ్దద్యాదిత్యాహుః - పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం - బ్రాహ్మే ॥ తతఃప్రక్షాళ్యహస్తౌచద్విరాచమ్యహరింస్మరేత్ ॥ మాధవీయేగౌతమః ॥ వికిరముచ్ఛిష్టైఃప్రతిపాదయేత్ - హేమాద్రౌవ్యాసః ॥ ఉచ్ఛిష్టైరేవవికిరంసదైవంప్రతిపాదయేత్ - భృగుః॥ పిండవత్ప్రతిపత్తిస్స్యాద్వికిరస్యేతితాల్బలిః ॥ శ్రాద్ధకాశికాయాం ॥ యజమానస్యదాసాదీనుద్దిశ్యద్విజసత్తమ । తస్మాదన్నంత్యజేద్భూమౌవామభాగేషుపైతృకే ॥ మనుః ॥ ఉచ్ఛేషణంభూమిగతమజిహ్మస్యాశఠస్యచ।దాసవర్గస్యతత్పిత్ర్యేభాగధేయంప్రచక్షతే ॥విష్ణుః ఉదఙ్ముఖేష్వాచమనమాదౌదద్యాత్తతఃప్రాఙ్ముఖేషుపిత్ర్యేదైవేచేత్యర్థః- శాతాతపః॥ విశ్వేదేవనివిష్టానాంచరమంహస్తధావనమ్॥హేమాద్రౌవారాహే॥హస్తంప్రక్షాళ్యయశ్చాపఃపిబేద్భుక్త్వాద్విజస్సదా। తదన్నమసురైర్భుక్తంనిరాశాః పితరోగతాః॥ మరీచిః॥హస్తంప్రక్షాళ్యగండూషంయఃపిబేదవిచక్షణః। అసురంతద్భవేచ్ఛ్రాద్ధంపితౄణాంనోపతిష్ఠతే॥ తత్రైవసంగ్రహే॥ పవిత్రగ్రంథిముత్సృజ్యమండలేభువినిక్షిపేత్ । హస్తాదీన్క్షాళయేద్విద్వాన్శరావాదౌతుకుత్రచిత్॥ వ్యాసః॥ తాంబూలోద్గిరణంచైవగండూషోద్గిరణంతథా।కాంస్యపాత్రేతథాతామ్రేనకుర్వీతకదాచన ॥ ఉష్ణోదకైర్ధాన్యచూర్ణైఃకరౌశ్మశ్రూణిశోధయేత్ ॥—అథపిండదానమ్ - తచ్చార్చనోత్తరమగ్నౌకరణో

త్తరంభోజనోత్తరంవికిరోత్తరంస్వధావాచనోత్తరం విప్రవిసర్జనోత్తరంచే
తి హేమాద్రౌస్మృతిషుపక్షాఉక్తాః - తేషాంశాఖాభేదేనవ్యవస్థా - ప్రేత
శ్రాద్ధేషుపూర్వమన్యేషుభోజనోత్తరమితిచంద్రికామాధవౌ - సర్వత్రభో
జనోత్తరమితిబహవః - ఆశ్వలాయనః ॥ భుక్తవత్స్వనాచాంతేషుపిండాన్ని
దధ్యాదాచాంతేష్వేకే - భుక్తవత్స్వితిపూర్వనిషేధార్థం - సాగ్నిరితి
ప్రణీతసమీపేఽనగ్నిర్ద్విజసమీపే- హేమాద్రౌజాతూకర్ణ్యః ॥ వ్యామమా
త్రంసముత్సృజ్యపిండాంస్తత్రప్రదాపయేత్ ॥ ప్రసారితభుజాంతరంవ్యామః-
సంకోచేతువ్యాసః - అరత్నిమాత్రముత్సృజ్యేతి - యత్తుతత్రైవ ॥ సికతాభి
ర్మృదావాపివేదీదక్షిణనిమ్నగేతితదన్యశాఖిపరం - దేవలః ॥ తతస్తైరభ్యను
జ్ఞాతోదక్షిణాందిశమేత్యచ॥ చంద్రికాయాం॥పిండనిర్వపణంకార్యంకుశాభా
వవిచక్షణైః । కాశేషురాజదూర్వాసుపవిత్రేపరమేహితే॥ఆశ్వలాయనః-
స్ఫ్యేనరేఖాముల్లిఖేత్॥ అపహతాఅసురారక్షాంసివేదిషదఇతితామభ్యు
క్ష్యసకృదాచ్ఛిన్నైరవస్తీర్యప్రాచీనావీతీరేఖాంత్రిరుదకేనోపనయేచ్ఛుంధం
తాంపితరః, శుంధంతాంపితామహాః,శుంధంతాంప్రపితామహాఇతితస్యాం
పిండాన్నిపృణీయాత్పరాచీనపాణిః- పిత్రేపితామహాయప్రపితామహాయై
తత్తేసౌయేచత్వామత్రాన్వితి - హేమాద్రౌపారస్కరః ॥ కరాభ్యాముల్లి
ఖేత్స్ఫ్యేనకుశైర్వాపిమహీంద్విజః।బహ్వృచానాంకరేణైవలేఖాచాగ్న్యా
భిముఖేతివృత్తిః-దక్షిణాప్రాచీంవేదిముద్ధృత్యేత్యాపస్తంబోక్తేశ్చ-దేవలః॥
ఆవాహయిత్వాదర్భాగ్రైస్తేషాంస్థానానికల్పయేత్।తేష్వాసీనేషుపాత్రే
ణప్రయచ్ఛేత్సతిలోదకమ్॥ పరాచీనేననిమ్నపిత్రతీర్థేన- వాయవీయే ॥ మధు
సర్పిస్తిలయుతాంస్త్రీన్పిండాన్నిర్వపేద్బుధః ॥ త్రిస్థలీసేతౌ ॥ తిలమన్నంచ
పానీయంధూపందీపంప్రయస్తథా। మధుసర్పిఃఖండయుక్తంపిండమష్టాంగ
ముచ్యతే॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ సర్వమన్నముపాదాయసతిలందక్షిణాముఖః।
ఉచ్ఛిష్టసన్నిధౌపిండాన్దద్యాద్వైపితృయజ్ఞవత్ ॥ కేచిత్పిండేషుమాషాన్వ
ర్జయంతి ॥ మాషాశ్శ్రాద్ధేషువైగ్రాహ్యావర్జ్యాశ్చైవాగ్నిపిండయోః। బ్రా
హ్మణేషుయథామద్యంతథామాషోగ్నిపిండయోరితిస్మృతిసారాత్ ॥ మా
షాన్సర్వత్రవైదద్యాత్పిండేగ్నౌచవివర్జయేదితిస్మృతేశ్చ - అత్రమూలంచిం
త్యం- హేమాద్రావపిసర్వశబ్దస్యప్రకృతార్థత్వాత్సర్వాన్నగ్రహణముక్తం-
అత్రశేషమన్నమనుజ్ఞాప్యసర్వమేకతోద్ధృత్యోచ్ఛిష్టసమీపేదర్భేషుత్రీంస్త్రీ
న్పిండాన్దద్యాదితిగోభిలసూత్రేసర్వస్మాత్ప్రకృతాదన్నపిండాన్మధుతిలాన్వి

తానితిచ శేషనియమాత్తదభావేపిండనివృత్తిఃప్రాప్నోతీతిమైథిలవాచస్పతీ -
తన్న - తుషోపవాపవత్ పరప్రయుక్తద్రవ్యత్వేప్యర్థకర్మత్వాద్గుణానురోధే
నప్రధానత్యాగాచ్చ శేషలోపేపిద్రవ్యాంతరేణకార్యం - అతోనేయంప్రతి
పత్తిః - కింతుప్రధానమిత్యుక్తంప్రాక్ - అగ్న్యర్థాసపిండీకరణాదౌసం
యోజనాదేఃప్రధానస్యలోపాపత్తేరితిదిక్ —అథపిండప్రమాణం- హేమా
ద్రావంగిరాః ॥కపిత్థబిల్వమాత్రాన్వాపిండాన్దద్యాద్విధానతః ।కుక్కుటాం
డప్రమాణాన్వామలకైర్బదరైఃసమానితి - తత్రైవధూమ్రః ॥ కపిత్థస్యప్ర
మాణేనపిండాన్దద్యాత్సమాహితః । తత్సమంవికిరందద్యాత్పిండాంతేతుషడ
ఙ్గులైః ॥ అంత్యేష్టిపద్ధతౌభట్టాస్తు ॥ ఏకోద్దిష్టేసపిండేతుకపిత్థంతువిధీయతే ।
నారికేళప్రమాణంతుప్రత్యబ్దేమాసికేతథా ॥ తీర్థేదర్శేచసంప్రాప్తేకుక్కు
టాండప్రమాణతః । మహాలయేగయాశ్రాద్ధేకుర్యాదామలకోపమమిత్యా
హుః - కలికాయామాచార్యః ॥ యత్రస్యుఃబహవఃపిండాస్తత్రబిల్వఫలోప
మాః। యత్రచైకోభవేత్పిండస్తత్రఖర్జూరసన్నిభః ॥ ప్రేతపిండస్తుదైర్ఘ్యేణ
ద్వాదశాంగుళఉచ్యతఇతి- వాయవీయే॥ పత్నీపిండాంస్తుమృద్నీయాత్త్రివ
ర్గస్యసహాయినీ ॥ హేమాద్రౌలౌగాక్షిః ॥ మహాలయేగయాయాంచప్రే
తశ్రాద్ధేదశాహికే। పిండశబ్దప్రయోగస్స్యాదన్నమన్యత్రకీర్తయేత్॥ శాట్యా
యనిః ॥ అసావేతత్త ఇత్యుక్త్వాతదంతేచస్వధానమః ॥ అసావిత్యత్రసంబంధ
రూపగోత్రాదివిశిష్టంపిత్రాదినామసంబుద్ధ్యంతముక్త్వాపునశ్చతుర్థ్యంతంత
దంతేయంపిండ ఇదమన్నంవాస్వధానమోనమమేతి వదేదితి హేమాద్రిః -
పిత్రాదీనామజ్ఞానేత్వాపస్తంబః - యదినామానినవింద్యాత్స్వధాపితృభ్యః
పృథివీషద్భ్యఇతిప్రథమంపిండందద్యాత్ - స్వధాపితృభ్యోంతరిక్షసద్భ్యఇతి
ద్వితీయంస్వధాపితృభ్యోదివిషద్భ్యఇతితృతీయం-ఏవంమాతామహేషుమా
తృషుచ - బహ్వృచానాంతూక్తంప్రాక్ - కలికాయాంస్మృతిః ॥ యావ
దేవోచ్చరేన్మంత్రంతావత్ప్రాణంనిరోధయేత్ ॥ యేషాంతుగృహ్యోక్తేద
ర్శేమాతుశ్శ్రాద్ధంపృథగుక్తం - తేషాంపితృభ్యఃపశ్చిమేమాతృభ్యస్తత్పశ్చి
మేమాతామహేభ్యఃపిండాదిదేయమితిసాంఖ్యాయనః- అస్మిన్పక్షేతత్పశ్చిమే
మాతామహీభ్యోపిదద్యాదితి హేమాద్రిః - పూర్వాసుపితృభ్యోదద్యాదప
రాసుస్త్రీభ్యఇతిసూత్రాచ్చ - ఏవంయత్రతీర్థమహాలయాదౌ ॥ కేచిదిచ్ఛం
తినారీణాంపృథక్ఛ్రాద్ధంమహర్షయఇతిచతుర్వింశతిమతాత్॥ పిత్రాదినవదై
వత్యం తథాద్వాదశదైవత్యమిత్యగ్నిపురాణాచ్చమాతౄణాంపృథగుక్తం -

యత్రవాఆచార్యగురుశిష్యేభ్యస్సఖిజ్ఞాతిభ్యఏవచతత్పత్నీభ్యశ్చసర్వాభ్యస్త
థైవచజలాఞ్జలీన్ ॥పిండాంస్తేభ్యస్సదాదద్యాత్పృథగ్భాద్రపదేనరః। తీర్థేషు
చైవసర్వేషుమాఘమాసేమఘాసుచేతిచతుర్వింశతిమతే ॥ దౌహిత్రపుత్ర
దారాశ్చయేకస్థాస్సహోదరాః । నిస్సంతానామృతాయేచతేభ్యోప్యత్ర
ప్రదీయతఇతిభవిష్యే ॥ ఏకోద్దిష్టాన్యుక్తానితత్రాపితత్పత్నీమేపిండదానం
జ్ఞేయం- యేషాంనపృథక్ త్రైస్సపత్నీకాః పిత్రాదయోవాచ్యాః॥అన్వష్టకాగ
యామాతృశ్రాద్ధంచైవమృతేహని । ఏకోద్దిష్టంతథాముక్త్వాస్త్రీషునాన్య
త్పృథగ్భవేదితిశంఖోక్తేశ్చ - మనుః ॥ తేషుదర్భేషుతంహస్తంనిమృజ్యాల్లేప
భాగినామ్ ॥ హస్తలేపాభావేపిహస్తంనిమృజ్యాదేవేతిమేధాతిథిః - విష్ణుః॥
అత్రపితరోమాదయధ్వమితిదర్భమూలేకరావఘర్షణం - కలికాయాంసు
మంతుః ॥ ఏకోద్దిష్టేమవర్షాసుదర్భలేపోనవిద్యతే । సపిండీకరణాదౌతులేప
స్సర్వత్రశస్యతే ॥ మనుః॥ ఆచమ్యోదక్పరావృత్యత్రిరాచమ్యశనైరసూన్।
షడృతూంశ్చనమస్కుర్యాత్పితౄనేవచమంత్రవత్ ॥ ఉదకంనినయేచ్ఛే
షంశనైఃపిండాంతికేపునః॥ త్రిఃప్రాణాయామంకృత్వేతిమేధాతిథిః- అమం
త్రంప్రాణాన్నిరుద్ధ్యేతికర్కాద్యాః- మంత్రవద్వసంతాయనమః- నమోవః
పితరఇత్యాద్యైః శేషంపూర్వావనయనశేషం - ఆశ్వలాయనఃనిపృతానను
మంత్రయేతాత్ర పితరోమాదయధ్వంయథాభాగమావృషాయధ్వమితిస
వ్యావృదుదగవృత్త్యయథాశక్తిప్రాణాన్నాసిత్వాభిపర్యావృత్త్యామీమ
దంతపితరోయథాభాగమావృషాయిషతేతిచరోఃప్రాణభక్షంభక్షయేన్ని
త్యంనినయనమితివిత్యగ్రహణంశేషాభావేపికుర్యాదిత్యర్థః-శౌనకః ॥ అథైషా
మత్రపితరఇత్యాద్యేనానుమంత్రణమ్ । అమీమదంతేత్యాద్యేనమంత్రేణాప్య
నుమంత్ర్యతామ్ ॥ పిండశిష్టచరోరన్నంకించిదాఘ్రాయతత్త్యజేత్ । ప్రత్యే
క్యాచమ్యశుంధంతామిత్యాద్యైరేవపూర్వవత్ ॥ మంత్రైఃపిండేషుపానీ
యంనిషించేత్పితృతీర్థతః॥ వ్యాఘ్రః॥ అద్భిఃప్రత్యాఖ్యాతత్పాత్రంతత్పిండంప్ర
తిపూర్వవత్। కృత్వావనేజనంకుర్యాత్పిండపాత్రమధోముఖమ్ ॥ ఏతత్కా
తీయాదీనాం, ఆచార్యాః ॥ తతస్సవ్యగ్భూత్వారాచమ్యసీవింవిస్రస్యవాగ్యతః ॥
ఆశ్వలాయనః॥ అసావభ్యంక్ష్వాసావంక్ష్వేతిపిండేష్వభ్యంజనాంజనేవాసోద
ద్యాద్దశామూర్ణాస్తుకాంవాపంచాశద్వర్షతాయాఊర్ధ్వంస్వంలోమైతద్వఃపి
తరోవాసోమానోతోన్యత్పితరోయుజ్ధ్వమితి - శ్రాద్ధచింతామణౌబా
హ్వృ॥ఏతద్వఃపితరోవాసఇతిజల్పన్పృథక్పృథక్ । అముకాముకగోత్రైతత్తు

భ్యంవాసఃపరేద్బుధః॥ ఇదంకాతీయానాం - ఏతద్వఇతిసూత్రేణప్రతిపిండమితితత్సూత్రాత్ - హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ శ్రేష్ఠమాహుస్త్రైకకుదమంజనంనిత్యమేవహి।తైలంకృష్ణతిలేభ్యశ్చదద్యాదభ్యంజనంహితత్ ॥ త్రైకకుదంసురపోఽఇతిప్రసిద్ధం - అంజనప్రాథమ్యమాపస్తంబాదివిషయం-తత్రైవవ్యాఘ్రః॥గంధపుష్పాణిధూపంచదీపంచవినివేదయేత్॥ దేవలః ॥ దక్షిణాంసర్వభోగాంశ్చప్రతిపిండంప్రదాపయేత్। భక్ష్యాణ్యపూపానిక్షూంశ్చవ్యంజనాన్యశనానిచ॥తత్రైవశంఖః॥ యత్కించిత్పచ్యతేగేహేభక్ష్యంభోజ్యమగర్హితమ్। అనివేద్యనభోక్తవ్యంపిండమూలేకథంచన ॥ ఏతత్సర్వేనేతికేచిత్-యుక్తంత్వపసవ్యేన॥మనుః ॥ అవజిఘ్రేచ్చతాన్పిండాన్యథాన్యుప్తాన్సమాహితః॥తతోనమోవఃపితరఇషఇత్యాదినోపస్థానం- మాత్స్యే॥ అథాచాంతేషుచాచమ్యవారిదద్యాత్సకృత్సకృత్ । తిలపుష్పాక్షతాన్పశ్చాదక్షయ్యోదకమేవచ॥అత్రదైవేసవ్యంపిత్ర్యేత్వపసవ్యమితికర్కః - పరిభాషోక్తవచనాత్సవ్యమితియుక్తం-అత్రశివాఆపస్సంతుసౌమనస్యమస్త్విత్యాదిప్రయోగోజ్ఞేయః- మాత్స్యే॥నత్వాశీఃప్రతిగృహ్ణీయాద్ద్విజేభ్యఃప్రాఙ్ముఖోబుధః । అఘోరాఃపితరస్సంతుసంత్విత్యుక్తేపునర్ద్విజైః॥ గోత్రంతథావర్ధతాంనస్తథేత్యుక్తస్సత్రైః పునః । దాతారోనోఽభివర్ధంతామన్నంచైవేత్యుదీరయేత్ ॥ స్వస్తివాచనకం కుర్యాత్పిండానుద్ధృత్యభక్తితః ॥ స్వస్తివాచనాత్ప్రాక్పాత్రచాలనం కార్యం - హేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ భోజనేషుచతిష్ఠత్సుస్వస్తికుర్వంతియేద్విజాః। తదన్నమసురైర్భుక్తంనిరాశైః పితృభిర్గతైః ॥ జాతూకర్ణ్యః ॥ పాత్రాణిచాలయేచ్ఛ్రాద్ధేస్వయంశిష్యోఽథవాసుతః। నస్త్రీభిర్నచబాలేననాసజాత్యాకథంచన ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతః కుర్యాదక్షయ్యోదకమేవచ ॥ తత్రైవవృద్ధశాతాతపః ॥ పితౄణాంనామగోత్రేణకరేదేయంతిలోదకమ్। ప్రత్యేకంపితృతీర్థేనఅక్షయ్యమిదమస్త్వితి- అత్రషష్ఠీప్రాగుక్తా-తత్రైవనాగరఖండే ॥ ఉత్తానమర్ఘ్యపాత్రంతుకృత్వాదత్వాచదక్షిణామ్ । హిరణ్యందేవతానాంచపితౄణాంరజతంతథా ॥ బృహస్పతిః ॥ తస్మాత్పణంకాకిణీంవాఫలంపుష్పమథాపివా।పదద్యాద్దక్షిణాంయజ్ఞేతయాసఫలోభవేత్॥అత్రపిత్రుద్దేశేనదక్షిణాదానేఽపసవ్యం-విప్రోద్దేశేనసవ్యమితిమాధవః - కలికాయామాచార్యః ॥ దద్యాద్యజ్ఞోపవీత్యేవతాంబూలందక్షిణాంతథా॥అత్రిః ॥ వదేచ్చతాంస్తతోవిప్రాన్పిత్రాదిభ్యస్స్వధోచ్యతామ్॥గోభిలః॥ అఘోరాఃపితరస్సంత్విత్యుక్తేస్వధాంవాచయి

ష్య ఇతిపృచ్ఛతిపితృభ్యః స్వధోచ్యతామిత్యుక్తేస్తుస్వధేత్యుచ్యమానేధారాం
దద్యాదూర్జంవహంతీతి ఆపస్తంబేనతుపుత్రాన్పౌత్రానభి తర్పయంతీరిత్యపి
పరిషేచనేమంత్రఉక్తః-ఆశ్వలాయనః - అక్షైతాన్ప్రవాహయేత్-పరేతనపి
తరస్సోమ్యాసోగంభీరేభిఃపథిభిఃపూర్వ్యేణేభిః, దత్వాయాస్మభ్యంద్రవిణేహ
భద్రంరయించనస్సర్వవీరంనియచ్ఛతేతి-మాత్స్యే॥వాజేవాజఇతిజపన్కుశా
గ్రేణవిసర్జయేత్॥ ప్రచేతాః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతఃకృత్వాపితృపూర్వంవిసర్జ
యేత్॥ఆశ్వలాయనః॥అన్నంప్రకీర్యోపవీత్యోంస్వధేతివిసృజేదస్తుస్వధేతివా॥
బ్రహ్మవైవర్తే॥ ఆమావాజేతిమంత్రంతుపఠిత్వాచప్రదక్షిణామ్ । ద్వారో
షాంతేతతఃకృత్వాసంయతఃప్రవిశేద్గృహమ్॥ ప్రాంజలిశ్చతతఃప్రాహతా
న్విప్రాన్సత్యవాదినః । దాతారోనోభివర్ధంతామన్నంచనఇతిబ్రూహీతి॥
ఏవమస్త్వితితేతంచకథయంతిసమాహితాః॥ ఏతన్మండలదేశేకార్యమితిహే
మాద్రిః॥మనుః॥ దాతారోనోభివర్ధంతాంవేదాస్సంతతిరేవచ । శ్రద్ధాచనో
మావ్యగమద్బహుదేయంచనోస్త్వితి॥బౌధాయనః॥ అన్నంచనోబహుభవే
దతిథీంశ్చలభేమహి । యాచితారశ్చనస్సంతుమాచయాచిష్మకంచనేతి॥అత్ర
దాతారోనోభివర్ధంతాం లభధ్వం యాచిష్వమిత్యాద్యూహేనపఠిత్వావి
ప్రైఃప్రతివచనంకార్యమితిసుదర్శనభాష్యే - స్వాదుషంసదఇతిబ్రాహ్మణా
సఃపితరఇతిమంత్రద్వయంచపఠంతి-శౌనకః॥ బ్రాహ్మణానథనిర్యాతాన్పరీత్య
త్రిఃప్రదక్షిణమ్।సస్త్రీకస్స్వజనైస్సార్ధంప్రణమేద్రచితాంజలిః ॥ కనిష్ఠప్రథ
మాజ్యేష్ఠచరమాస్స్యుఃప్రదక్షిణే॥హేమాద్రౌబృహస్పతిః ॥ అద్యమేసఫలం
జన్మభవత్పాదాబ్జవందనాత్ । అద్యమేవంశజాస్సర్వేయాతావోనుగ్రహాద్ది
వమ్॥పత్రశాకాదిదానేనక్లేశితాయూయమీదృశాః । తత్క్లేశజాతంచిత్తాత్తు
విస్మృత్యక్షంతుమర్హథ॥ప్రచేతాః॥ విసృజేద్భక్తిసంయుక్తస్సీమాంతంచాప్య
నువ్రజేత్॥——అథపిండప్రతిపత్తిః - హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే ॥ పిండమగ్నౌస
దాదద్యాద్భోగార్థీప్రథమంనరః । పత్న్యైప్రజార్థీదద్యాద్వైమధ్యమంమం
త్రపూర్వకమ్ ॥ ఉత్తమాంగతిమన్విచ్ఛన్గోషునిత్యంప్రయచ్ఛతి।ఆజ్ఞాంప్రజ్ఞాం
యశఃకీర్తిమప్సుపిండంప్రవేశయేత్ ॥ ప్రార్థయన్దీర్ఘమాయుష్యంవాయసే
భ్యఃప్రయచ్ఛతి । ఆకాశంగమయేదప్సుస్థితోవాదక్షిణాముఖః ॥ ఆశ్వలాయ
నః॥ వీరంమేదత్తపితర ఇతిపిండానాంమధ్యమంపత్నీప్రాశయేదాధత్తపితరో
గర్భంకుమారం పుష్కరస్రజంయథాయమరపాఅసదితి, భర్త్రాదత్తస్యాఆ
ద్యేనాదాయద్వితీయేనప్రాశనం- ఆపస్తంబస్తుదానేమంత్రమాహ-అపాం

త్వోషధీనాంరసంప్రాశయామిభూతకృతంగర్భంధత్స్వేతిమధ్యమంపత్న్యై ప్రయచ్ఛతీతి-ప్రాశనేపి ॥ యదేహపురుషోఽసదితితద్ద్వితీయఃపాఠః-అస్యాపాంతత్తచ్ఛాఖాయాంజ్ఞేయః - తత్రైవశంఖః॥పత్నీవామధ్యమంపిండమశ్నీయాదార్తవాన్వితా॥కలికాయాంభాగలేయః॥ ప్రాచీనావీతినామంత్ర్యోపత్నీపిండోవిభజ్యతే । ప్రతిపత్న్యస్యమంత్రస్యకర్తవ్యావృత్తిరత్రతు ॥ మాధవీయేవిష్ణుధర్మే ॥ తీర్థేశ్రాద్ధేసదాపిండాన్క్షిపేత్తీర్థసమాహితః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥పిండాంస్తుగోజవిప్రేభ్యోదద్యాదగ్నౌజలేపివా॥బృహస్పతిః॥ అన్యదేశగతాపత్నీరోగిణీగర్భిణీతథా । తదాతంజీర్ణవృషభశ్ఛాగోవాభోక్తుమర్హతి॥—అథపిండోపఘాతే - హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తకాండేదేవలః॥ శ్వసృగాలఖరైఃపిండస్స్పృష్టోభిన్నఃప్రమాదతః । కర్తురాయుష్యనాశస్స్యాత్ప్రేతస్తంనోపసర్పతి ॥ జాతూకర్ణ్యః పూర్వశ్లోకాంతే॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యంప్రకల్పయేత్। పునస్స్నాత్వాతదాకర్తాపిండంకుర్యాద్యథావిధి॥ కాకస్పర్శేతునదోషః - పిండోపఘాతంప్రక్రమ్య ॥ ధనస్యచవినాశస్స్యాత్కాకస్పర్శాదికంవినేతి-తత్రైవశ్లోకేగౌతమోక్తేః- స్మృతిదర్పణేఽత్రిః ॥ మార్జారమూషకస్పర్శేపిండేచవిదళీకృతే। పునఃపిండాఃప్రదాతవ్యాస్తేనపాకేనతత్క్షణాత్ ॥బౌధాయనః॥ శ్వచాండాలాదిభిస్స్పృష్టఃపిండోయద్యపహన్యతే । ప్రాజాపత్యంచరిత్వాథపునఃపిండంసమాచరేత్ ॥ బోపదేవోప్యేవమాహ ॥ అథదినాంతరేతుప్రాజాపత్యమాత్రంన శేషప్రతిపత్తిత్వేనపిండావృత్త్యభావాదితిమైథిలాః- తన్న ; సపిండీకరణాదౌశేషనాశేసంయోజనాదిలోపాపత్తేః- తేనవచనాద్వమనేఇవాత్రాపితన్మాత్రపిండదానావృత్తిః- అతఏవసచనక్తం శ్రాద్ధం కుర్వీతారబ్ధేవాభోజనసమాపనాదిత్యాపస్తంబసూత్రం-రాత్రౌభోజనమాత్రంపూర్వేద్యుఃకార్యం - శ్రాద్ధసమాప్తిస్తుపరదినేఏవసమాప్తిపర్యంతంకర్తురుపవాసశ్చేతిహరిదత్తేనవ్యాఖ్యాతం- తస్మాత్పాకాంతరేణపిండదానమాత్రంకార్యం—అథపిండనిషిద్ధకాలః- సచప్రాయేణమహాలయాదినిర్ణయేపూర్వముక్తః - హేమాద్రౌబృహత్పరాశరః ॥ యుగాదిషుమఘాయాంచవిషువత్యయనేతథా। భరణీషుచకుర్వీతపిండనిర్వపణంనహి॥స్మృతిరత్నావళ్యాం॥ పుత్రేజాతేవ్యతీపాతేగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః॥శ్రాద్ధంకుర్యాత్ప్రయత్నేనపిండనిర్వపణాదృతే॥ తత్రైవకాత్యాయనః॥వృద్ధేరనంతరంచైవయావన్మాసస్సమాప్యతే। తావత్పిండాన్నైవదద్యాన్నకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥బౌధాయనః॥సంస్కారేషుతథాన్యేషుమాసంమా

సార్థమేవచ॥తథా॥ ఖానాభామైత్రయోదశ్యాంనందాభృగుమఘాసుచ।పిండ
దానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥ త్రిస్థలీసేతౌ కార్ష్ణాజినిః॥వివా
హవ్రతచూడాసువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్॥ ఉత్తరార్ధంప్రాగ్వత్॥వృద్ధిమాత్రేతత
థాన్యత్రపిండదాననిరాక్రియా। కృతాగ్న్యాదిభిర్ముఖ్యైర్మాసమేకంతుకర్మ
ణామ్॥ హేమాద్రౌజ్యోతిఃపరాశరః॥ వివాహేవిహితేమాసాంస్త్యజేయు
ర్ద్వాదశైవహి। సపిండాఃపిండనిర్వాపంమౌంజీబంధేషడేవహి॥తత్రైవ॥మ
హాలయేగయాశ్రాద్ధేమాతాపిత్రోఃక్షయేహని। యస్యకస్యాపిమర్త్యస్యస
పిండీకరణేతథా॥ కృతోద్వాహోపికుర్వీతపిండనిర్వపణంసదేతి- మాతాపి
త్రోరితిక్షయాహవిశేషణం- హవిరుభయత్వవదవివక్షితమ్ - తేనభ్రాతృపితృ
వ్యాదివార్షికేపిపిండదానంకార్యమితికేచిత్ - సపిండీకరణంనవశ్రాద్ధషోడశ
శ్రాద్ధోపలక్షణార్థమితినిర్ణయామృతేఉక్తం- క్షయాహేవిశేషఃసంగ్రహే॥
మాతాపిత్రోరాబ్దికేతువివాహాదిషుసర్వదా। తిలైఃపిండాఃప్రదాతవ్యాఅన్య
శ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥అత్రమూలంచింత్యం-రామకౌతుకే॥నందాశ్వకామరవ్యా
రభృగ్వగ్నిపిత్ర్యకాలభే। గండవైధృతిపాతేచపిండాస్త్యాజ్యాస్సుతేప్సుభిః॥వి
శ్వరూపనిబంధే॥తిథివారప్రయుక్తోయోదోషోవైసముదాహృతః। సశ్రాద్ధే
తన్నిమిత్తేస్యాన్నాన్యశ్రాద్ధేకదాచన॥ అన్యత్రోక్తంప్రాక్-ఉచ్ఛిష్టోద్వాస
నమాహహేమాద్రౌవసిష్ఠః॥ శ్రాద్ధేనోద్వాసనీయాని ఉచ్ఛిష్టాన్యాదినక్షు
యాత్।శ్చ్యోతంతేవైసుధాధారాస్తాఃపిబంత్యకృతోదకాః॥ వ్యాసః॥ఉచ్ఛి
ష్టంనప్రమృజ్యాత్తుయావన్నాస్తమితోరవిః॥ ఇదంగృహాంతరసత్త్వే - ఏకగృ
హేతుమనుః॥ఉచ్ఛేషణంతుతత్తిష్ఠేద్యావద్విప్రావిసర్జితాః। తతోగృహబ
లింకుర్యాదితిధర్మోవ్యవస్థితః॥ బలింవైశ్వదేవాదినిత్యకర్మేతిమేధాతిథిః- బ్ర
హ్మాండే॥శూద్రాయచానుపేతాయశ్రాద్ధోచ్ఛిష్టంనదాపయేత్॥ తథా॥కా
ముందద్యాచ్చసర్వంతుశిష్యాయచసుతాయచ॥ భోక్తురితిశేషః - జాతూక
ర్ణ్యః॥ ద్విజభుక్తావశిష్టంతుశుచిభూమౌనిఖానయేత్॥——అథవైశ్వదేవాది.
అత్రమామకశ్శ్లోకః॥ శ్రాద్ధేఽనగ్నికకర్తృకేగ్నికరణాత్పశ్చాజ్జుహోతిర్బ
లిస్తత్త్వంతేస్యాదథవాభవేద్వికిరతఃపశ్చాత్పృథక్త్వేపచేః। శ్రాద్ధాంతేత్వథ
వామహాలయవిధావూర్ధ్వంభుజేస్సాన్వితత్రయేత్వంతేఽమాసుచమధ్యతాశు
భవిధావాదౌతథాసాగ్నికే॥ అస్యార్థః-సాగ్నేఃపృథక్పాకేనసర్వత్రాదౌవై
శ్వదేవః॥పక్షాంతంకర్మనిర్వర్త్యవైశ్వదేవంచసాగ్నికః। పిండయజ్ఞంతతఃకు
ర్యాత్తతోన్వాహార్యకంబుధః॥ పిత్రర్థంనిర్వపేత్పాకంవైశ్వదేవార్థమేవచ।

వైశ్వదేవం న పిత్రర్థం న దార్శం వైశ్వదేవికమితి లౌగాక్షిస్మృతేః - అత్ర సాగ్ని
కఆహితాగ్నిరితి హేమాద్రిః ॥ శ్రాద్ధాత్ప్రాగేవ కుర్వీత వైశ్వదేవం తు సాగ్ని
కః। ఏకాదశాహికం భుక్త్వా తత్రాహ్యం తే విధీయతే॥ ఇతి హేమాద్రౌ శాలంకా
యనోక్తేశ్చ- తత్రైవ పరిశిష్టే ॥ సంప్రాప్తే పార్వణశ్రాద్ధే ఏకోద్దిష్టే తథైవ చ।
అగ్రతో వైశ్వదేవస్స్యాత్ పశ్చాదేకాదశేఽహని॥ స్మార్తాగ్నిమతాం తద్రహితా
నాం వాగ్న్యౌకరణోత్తరం వికిరోత్తరం వా హోమమాత్రం పృథక్పాకేన- భూ
తయజ్ఞాదితు శ్రాద్ధాంత ఏవ - అత్ర మూలం హేమాద్రిచంద్రికాదౌ స్పష్టం-స
ర్వేషాం శ్రాద్ధాంతే వా తత్పాకేన వైశ్వదేవ నిత్యశ్రాద్ధాదీతి తృతీయః॥ శ్రాద్ధం
నిర్వర్త్య విధివద్వైశ్వదేవాదికం తతః। కుర్యాద్భిక్షాం తతో దద్యాద్ధంతకారాది
కం తథేతి పైఠీనసిస్మృతేః-తతశ్శ్రాద్ధశేషాత్ ॥ శ్రాద్ధాహ్ని శ్రాద్ధశేషేణ
వైశ్వదేవం సమాచరేదితి చతుర్వింశతిమతాచ్చ - ఏవం వైశ్వదేవకాలత్రయ
స్యాశ్వలాయన-శాంఖాయనపరిశిష్టముదాహృత్యైవ వ్యవస్థోక్తా॥ ఆదౌ వృద్ధౌ తు
యే చాంతే దర్శే మధ్యే మహాలయే । ఏకోద్దిష్టే నివృత్తే తు వైశ్వదేవో విధీయత
ఇతి బహుస్మృత్యుక్తత్వాత్సర్వేషాం శ్రాద్ధాంత ఏవేతి మేధాతిథిస్మృతిరత్నా
వళ్యాదయో బహవః-బోపదేవస్తు వృత్తికారేణ విసర్జనాంతం శ్రాద్ధముక్త్వా ఉ
చ్ఛేషణం త్వితి పూర్వోక్తమనువాక్యోదాహరణాద్బహ్వృచానాం శ్రాద్ధాం
త ఏవ మధ్యపక్షస్త్వన్యశాఖాపర ఇత్యాహ - హేమాద్రిస్తు వృద్ధావప్యంత ఏ
వ వైశ్వదేవమాహ - కాతీయానాం తు శ్రౌతస్మార్తాగ్నిమతామాదావేకే నై
వ పాకే నేతి కర్కః - అన్యేషాం మతే తైత్తిరీయాణాం తు సాగ్నికానాం సర్వ
త్రాదౌ వైశ్వదేవః - పంచయజ్ఞాంశ్చ అంతే చేతి సుదర్శనభాష్యే ఉక్తం- అస్య
పక్షద్వయస్య పూర్వవద్వ్యవస్థా- హేమాద్రౌ మార్కండేయః ॥ తతో నిత్యక్రి
యాం కుర్యాద్భోజయేచ్చ తతోఽతిథీన్ । తతస్తదన్నం భుంజీత సహ భృత్యాది
భిర్నరః॥ తతశ్శ్రాద్ధశేషాత్ - నిత్యక్రియాం నిత్యశ్రాద్ధం తత్ర పృథక్పాకేన నై
త్యకమితి తేనైవోక్తేః- పాకైక్యే వికల్పః—అథ నిత్యశ్రాద్ధం - హేమాద్రౌ
వ్యాసః॥ ఏకమప్యాశయేద్విప్రం షణ్ణామప్యన్వహం గృహీ॥ అపీత్యనుకల్పః-ప్ర
చేతాః॥ నావాహనం న హోమం చ నావాహనం న విసర్జనమ్ । న పిండదానం వికి
రం న దద్యాదత్ర దక్షిణామ్॥ అత్ర॥ నిర్దిశ్య భోజయిత్వా తు కించిద్దత్వా విసర్జయే
దితి తేనైవోక్తేర్దక్షిణావికల్పః-యత్తు ॥ నిత్యశ్రాద్ధం దైవహీనం నియమాదివివ
ర్జితమ్ । దక్షిణారహితం చైవ దాతృభోక్తృవ్రతోజ్ఝితమితి కాశీఖండే-తద్వి
ప్రాభావపరమితి పృథ్వీచంద్రః- భవిష్యే ॥ ఆవాహనం స్వధాకారం పిండా

గ్నౌకరణాదికమ్।బ్రహ్మచర్యాదినియమా విశ్వేదేవానథైవహి॥ దాతౄణా
మథభోక్తౄణాంనియమోనచవిద్యతే ॥ ఏతద్దివాసంభవేరాత్రావపికా
ర్యం॥దివోదితానికర్మాణిప్రమాదాదకృతానివై। యామిన్యాఃప్రహరంయా
వత్తావత్కర్మాణికారయేదితిబృహన్నారదీయోక్తేః॥ రాత్రౌప్రహరపర్యం
తందినాకృత్యానికారయేత్ । బ్రహ్మయజ్ఞంచసౌరంచవర్జయిత్వావిశేషత
ఇతిపృథ్వీచంద్రధృతసంగ్రహోక్తేశ్చ- నచదార్శికాబ్దికాద్యపిరాత్రౌస్యాది
తివాచ్యం-ఇష్టాపత్తేః-తస్యతిథిసంబంధితత్వాత్॥సంధ్యారాత్రౌనకర్తవ్యం
శ్రాద్ధంఖలువిచక్షణైరితివిష్ణ్వాద్యైరాత్రౌనిషేధాత్ - అతఏవాల్పద్వాద
శ్యాముషఃకాలేద్వయంకుర్యాత్ప్రాతర్మాధ్యాహ్నికంతదేత్యాద్యైరావ
శ్యకత్రయోదశీశ్రాద్ధం నాపకృష్యతే - భిన్నవిషయత్వాదిత్యుక్తంమదనర
త్నే-నిత్యంత్వపకృష్యతే. అన్వహమిత్యుక్తేస్తిథిసవార్థికాభావాత్-యథా
చసుదర్శనభాష్యే॥ పరపక్షేపితౄణీతినియమేపినిత్యశ్రాద్ధత్వేసంవత్సరమి
త్యత్యంతసంయోగేద్వితీయాబలాచ్ఛుక్లపక్షేపీత్యుక్తంతథారాత్రావపి - త
థాచమాధవేనప్రతిపత్ప్రకరణేస్పష్టముక్తం-వయంచాగ్రేవక్ష్యామః- అస్య
దినేకరణలోపఏవ - రాత్రౌశ్రాద్ధంనకుర్వీతేతినిషేధాదితిపృథ్వీచంద్రోద
యః-పాత్రాభావేకార్యే॥ ఉద్ధృత్యవాయథాశక్తికించిదన్నంప్రకల్పయేత్॥
తత్ప్రతిపత్తిమాహవిష్ణుః, భిక్షుకాభావే అన్నంగోభ్యోదద్యాదగ్నావాప్ర
క్షిపేదితి-హేమాద్రౌనాగరఖండే॥నిత్యశ్రాద్ధంనకుర్వీతప్రసంగాద్యత్రసిద్ధ్య
తి।శ్రాద్ధాంతరేకృతేన్యత్రనిత్యత్వాత్తన్నహాపయేత్ ॥ షట్దైవతేపృథజ్ఞ
త్యర్థః-మాత్స్యే॥తతస్తువైశ్వదేవాంతేసభృత్యసుతబాంధవః। భుంజీతాతిథి
సంయుక్తస్సర్వంపితృనిషేవితమ్ ॥ సర్వంపర్వనిషిద్ధంమాంసమాషాద్యపీత్య
ర్థః-ఏవంకృష్ణైకాదశ్యాదౌగృహిణోపిభోజనం-అస్యవైధత్వేననిషేధాప్ర
వృత్తేః-ఏవంగ్రహణవేధేపి- యత్త్వనాహితాగ్నేరఘాషమమాంసంప్రత
యేదిత్యుక్తం-తద్ధేయమేవ-శ్రౌతత్వేనతస్యబలవత్త్వాత్- దేవలః॥శ్రాద్ధంకృ
త్వాతుయోమర్త్యోనభుంక్తేథకదాచన । దేవాహవ్యంనగృహ్ణంతికవ్యానిపి
తరస్తథా॥శివరాత్ర్యేకాదశ్యాదౌత్వవఘ్రాణమేవేత్యుక్తంప్రాక్ - యత్ర
తూపవాసోనావశ్యకస్తత్రైకభక్తమయాచితంవాకార్యమితిహేమాద్రిః -
జాతూకర్ణ్యః॥ అహన్యేవతుభోక్తవ్యంకృతేశ్రాద్ధేద్విజన్మభిః। అన్యథాహ్యే
సురంశ్రాద్ధంపరపాకేచసేవితే ॥ శ్రాద్ధశేషభోజనస్యక్వచిన్నిషేధమాహ
హేమాద్రౌ ప్రాయశ్చిత్తకాండే మార్కండేయః ॥ పిత్రాదీనామథాన్యే

షాం శ్రాద్ధశేషాన్నభోజనమ్ । వ్రతినాం విధవానాం చ యతీనాం చ విగర్హి-
తమ్॥ అన్యైర్భిన్నగోత్రైః-వ్రతినో బ్రహ్మచారిణః ॥ శ్రాద్ధావశిష్టభోక్తారస్తే
తే నిరయగామినః । సగోత్రాణాం సకుల్యానాం జ్ఞాతీనాం చ న దోషకృదితి త
త్రైవోక్తేః-తత్రైవ జాబాలిః ॥ విప్రస్త్వన్యగృహే శ్రాద్ధశిష్టాన్నం భోజ
నం చరేత్ । ప్రాజాపత్యం విశుద్ధిస్స్యాత్ జ్ఞాతిగోత్రేన దోషకృత్ ॥ యతీనాం చ
పనం లక్షం ప్రణవజపశ్చేతి తత్రైవోక్తం- అస్యాపవాదమాహ స ఏవ॥ శ్వశుర
స్య గురోర్వాపి మాతులస్య మహాత్మనః। జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ పుత్రస్య బ్రహ్మనిష్ఠస్య
యోగినః॥ ఏతేషాం శ్రాద్ధశిష్టాన్నం భుక్త్వా దోషో న విద్యతే। ఇతి కేచిత్ప్రశంసం
తి మునయస్తదసాంప్రతమ్॥ విశేషాంతరం తత్రైవ జ్ఞేయం- హేమాద్రౌ జాబా
లిః ॥ తాంబూలం దంతకాష్ఠం చ స్నేహస్నానమభోజనమ్ । రత్యౌషధిపరా
న్నాని శ్రాద్ధకర్తా వివర్జయేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయే ఆచార్యః ॥ న శూద్రం భోజ
యేత్తస్మిన్నృహే యత్నేన తద్దినే। శ్రాద్ధశేషం న శూద్రేభ్యః ప్రదద్యాదఖిలేష్వ
పి-ఇతి నిర్ణయసింధౌ శ్రాద్ధప్రకరణే పార్వణశ్రాద్ధం——అథానుకల్పః- తత్ర వి
ప్రాలాభే॥ భోజయేదథవాప్యేకం బ్రాహ్మణం పఙ్క్తిపావనమ్। దైవే కృత్వా
తు నైవేద్యం పశ్చాత్తస్య తు ర్వపేదితి శంఖోక్తేరేకో విప్రః పూర్వముక్తః - వి
ప్రాభావే దర్భవటుః॥ నిధాయ వా దర్భవటూనాసనేషు సమాహితః। ప్రేషా
నుప్రేషసంయుక్తం విధానం ప్రతిపాదయేదితి దేవలోక్తేః - అశక్తావామశ్రా
ద్ధం॥ ఆపద్యనగ్నౌ తీర్థే చ ప్రవాసే పుత్రజన్మని। ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత భార్యారజ
సి సంక్రమే ఇతి కాత్యాయనోక్తేః-పృథ్వీచంద్రోదయే జమదగ్నిః॥ యావత్స్యా
న్నాగ్నిసంయుక్త ఉత్సన్నాగ్నిరథాపి వా। ఆమశ్రాద్ధం తదా కుర్యాద్ధస్తేగ్నౌ క
రణం భవేత్ ॥ కౌర్మే॥ అనగ్నిరథనో వాపి తథైవ వ్యసనాన్వితః। ఆమశ్రాద్ధం ద్విజః
కుర్యాద్వృషలస్తు సదైవ హి ॥ ఆహితాగ్నౌ ప్రవాసస్థే తత్పత్నీ గృహే దర్శం
ఋత్విగాదినా కారయేత్ ॥ అమావాస్యాదినియతం ప్రోషితే ధర్మచారిణి। ప
త్న్యైతు కారయేన్నిత్యమన్యేనా ఋత్విగాదినేతి లఘుహారీతోక్తేరితి పృథ్వీచం
ద్రోదయః - ఆదిపదమాబ్దికాదిసర్వపార్వణపరమితి శూలపాణిః - సుమం
తుః ॥ పాకాభావే ధికారస్స్యాద్విప్రాదీనాం నరాధిప। అపత్నీనాం మహాబా
హో విదేశగమనాదిభిః ॥ సదా చైవ తు శూద్రాణామామశ్రాద్ధం విదుర్బు
ధాః ॥ ప్రచేతాః॥ స్త్రీశూద్రస్స్వపచశ్చైవ జాతకర్మణి చాప్యథ। ఆమశ్రా
ద్ధం సదా కుర్యాద్విధినా పార్వణేన తు ॥ స్వయం పచతీతి స్వపచః - విజ్ఞానేశ న
సా ॥ ఆత్మనో దేశకాలాభ్యాం విప్లవే సముపస్థితే। ఆపద్యనగ్నౌ తీర్థే చ ప్రవా

సేపత్న్యసంభవే ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేచైవ దద్యాదామంవిశేషతః । నప
క్వంభోజయేద్విద్వాన్ సచ్ఛూద్రోపి కదాచన ॥ భోజయన్ప్రత్యవాయీస్యా
న్నచతత్ఫలంలభేత్ ॥ అత్రప్రవాసతీర్థగ్రహణాదావామ హేమశ్రాద్ధమే
వ- పాకశ్రాద్ధంతునభవత్యేవేతి హేమాద్రిరత్నావళ్యాదయః- అపరార్క
విజ్ఞానేశ్వరాదయస్తు ॥ పాకాభావేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంవిధీయతఇతిసు
మంతూక్తేః - సాగ్నికైర్నిరగ్నికైశ్చప్రవాసాదౌసర్వత్రపాకాభావేఆమాది
కార్యం - పాకసంభవేత్వన్నేనైవేత్యాహుః - అతఏవపాకశ్రాద్ధముక్త్వా॥
ఏతచ్చానుపనీతోపికుర్యాత్సర్వేషుకర్మసు । భార్యావిరహితోప్యేతత్ప్రవా
సస్థోపినిత్యశ ఇతిమాత్స్యే - నిరగ్నేరపిపాకేనోక్త మితిశూలపాణికల్పత
రూ - ఏతచ్ఛుద్ధశ్రాద్ధమాత్రపరఇత్యన్యే ॥ ఏకోద్దిష్టంతుకర్తవ్యంపాకేనై
వసదాస్వయమితి లఘుహారీతీయమపి సాగ్నేరేవ - నిరగ్నేర్మహైకోద్దిష్టమ
ప్యామేన - శూద్రస్యతుదశాహపిండాద్యామేనేతిహలాయుధః - ఉత్పన్నా
గ్నీనాంత్వామశ్రాద్ధమేవ - పూర్వోక్తజమదగ్నివాక్యాత్- మరీచిః॥ శ్రాద్ధ
విఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్। అమావాస్యాదినియతంమాససం
వత్సరాదృతే॥స్మృతిదర్పణే ॥ మృతాహంచసపిండంచగయాశ్రాద్ధంమహాల
యమ్।ఆపన్నోపినకుర్వీతశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిత్ - హేమాద్రౌవ్యాసః॥ఆ
మందదతుకౌంతేయదద్యాదామంచతుర్గుణమ్ । ద్విగుణంత్రిగుణంవాపినత్వేక
గుణమర్పయేత్॥ సిద్ధాన్నేతువిధిర్యస్స్యాదామశ్రాద్ధేప్యసౌవిధిః । ఆవాహ
నాదిసర్వంస్యాత్పిండదానంచభారత॥దద్యాద్యచ్చద్విజాతిభ్యశ్శృతంవాశృత
మేవవా।తేనాగ్నౌకరణంకుర్యాత్పిండాంస్తేనైవనిర్వపేత్ ॥ పక్షాంతరమా
హసఏవ॥ఆమందదద్ధికౌంతేయతదామంద్విగుణంచరేత్।త్రిగుణంచతుర్గుణం
చాపినత్వేకగుణమర్పయేత్॥ స్మృత్యర్థసారేసమమప్యుక్తం-షట్త్రింశన్మతే॥
ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాత్పిండదానంకథంభవేత్।గృహపాకాత్సముద్ధృత్య
సక్తుభిఃపాయసేనవా॥పిండాన్దద్యాద్యథాలాభంతిలైస్సహవిమత్సరః॥ పృథ్వీ
చంద్రోదయేవ్యాసః ॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాద్విధిజ్ఞశ్శ్రాద్ధదస్సదా।హ
స్తేగ్నౌకరణంకుర్యాద్బ్రాహ్మణస్యవిధానతః॥ ఏతత్సాగ్నేర్నిరగ్నేస్సదా
తత్సత్వాత్-యత్తు ॥ ఆమేనపిండందద్యాచ్చేద్విప్రాన్పాకేనభోజయేత్।ప
క్వేనకురుతేపిండమామాన్నంయఃప్రయచ్ఛతి ॥ తావుభౌమనుజౌప్రోక్తౌనర
కార్హౌనసంశయఇతితద[illegible]పరం-దేశాచారాద్వ్యవస్థేతియుక్తం-మరీచిః॥
ఆవాహనేస్వధాకారేమంత్రోహ్యోవిసర్జనే।అస్యకర్మణ్యనూహ్యస్స్యాత్

మన్త్రశ్రాద్ధవిధిఃస్మృతః ॥ ఆవాహనేహవిషే అత్తవఇత్యత్రస్వీకర్తవేఇత్యూ
హః - స్వధాకారేనమోవఃపితరఇషే ఇత్యత్రఇషే పదస్థానేఆమద్రవ్యాయే
త్యూహః- విసర్జనేవాజేవాజేఇత్యత్రతృప్తాఇతిస్థానే తర్పయతతృప్యతేతివో
హః-యద్యపితస్మాదృచంనోహేదితిఋచ్యాహ్యూహోనిషిద్ధః- తథాపివచనాద్భ
వతి॥తృప్తిప్రశ్నోనవగాహశ్చజుషప్రశ్నోయథాసుఖమ్।ఆమశ్రాద్ధేభవేన్నైత
దపోశానంచపంచమమ్॥అయంచానువాదః-స్వలేబాల్యాంఛేదనాదీనామివా
ర్థాభావాల్లోపసిద్ధేః-ధర్మప్రదీపేతు॥ ఆమంచతుర్గుణందద్యాదథవాద్విగుణం
తథా। హేమంచాష్టగుణంతద్వదామేహైమేష్వసౌవిధిః ॥ ఆమేహైమేతథా
నిత్యేనాందీశ్రాద్ధేతథైవచ। వ్యతీపాతాదికేశ్రాద్ధేనియమాన్పరివర్జయేత్ ॥గృ
హపాకాత్సముద్ధృత్యసక్తుభిఃపాయసేనవా।పిండదానంప్రకుర్వీతఆమేహై
మేకృతేసతి॥ఆమశ్రాద్ధేచవృద్ధౌచప్రేతశ్రాద్ధేతథైవచ। వికిరంనైవకుర్వీతము
నిఃకాత్యాయనోబ్రవీత్ ॥ ఆమశ్రాద్ధమసంగుష్ఠమగ్నౌకరణవర్జితమ్।తృప్తిప్ర
శ్నవిహీనంతుకర్తవ్యంమానవైర్ధ్రువమ్॥ ఆవాహనాగ్నౌకరణంవికిరంపాత్ర
పూరణమ్॥ తృప్తిప్రశ్నంనకుర్వీతఆమేహైమేకదాచనేత్యుక్తం. ఏతచ్చ॥ఆవా
హనం భవేత్కార్యమర్ఘ్యదానంతథైవచేతిహేమాద్రౌభవిష్యాదివిరోధా
చ్చింత్యం-శాఖాంతరవిషయంవాస్తు-వికిరోప్యామేనేతిహేమాద్రిః- శూద్ర
స్యతుతత్రైవోక్తం॥అగ్నౌకరణమంత్రశ్చనమస్కారోవిధీయతే॥ అగ్నయేక
వ్యవాహనాయనమః - సోమాయపితృమతేనమఇత్యయంమంత్రః-మాత్స్యే॥
మంత్రవర్జంహిశూద్రస్యసర్వమేవవిధీయతే । ఏవంశూద్రోపిసామాన్యంవృ
ద్ధిశ్రాద్ధంచసర్వదా ॥నమస్కారేణమంత్రేణకుర్యాదామాన్నవద్బుధః॥ తచ్చ
పూర్వాహ్ణేకార్యం॥ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణేఏకోద్దిష్టంచమధ్యతః।పార్వ
ణంచాపరాహ్ణేతుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమితిహారీతోక్తేః- ఏతద్ద్విజవిషయం-
శూద్రకర్తృకంత్వపరాహ్ణఏవ ॥ మధ్యాహ్నాత్పరతోయస్తుకుతుపస్సముదా
హృతః।ఆమశ్రాద్ధంతుతత్రైవపితౄణాందత్తమక్షయమితిసుమంతూక్తేరిత్య
పరార్కే- హేమాద్రౌచోక్తం- తదభావేహేమశ్రాద్ధమాహహేమాద్రౌ
మరీచిః॥ఆమాన్నస్యాప్యభావేతుశ్రాద్ధంకుర్వీతబుద్ధిమాన్ । ధాన్యాచ్చతుర్గు
ణేనైవహిరణ్యేనసురోచిషా॥ధర్మః॥ ఆమంతుద్విగుణంప్రోక్తంహేమంతద్వ
చ్చతుర్గుణమ్॥స్మృత్యర్థసారే॥హిరణ్యమష్టగుణంచతుర్గుణంసమంవాదద్యాత్
హేమాద్రౌభవిష్యే ॥ అన్నాభావేద్విజాభావేప్రవాసేపుత్రజన్మని। హేమ
శ్రాద్ధంసంగ్రహేచతథాస్త్రీశూద్రయోరపి ॥ షట్త్రింశన్మతేతుర్యపాదేవ

ర్జయిత్వాక్షయేఽహనీతిపాఠః ॥ యస్యభార్యారజస్వలేతివ్యాసపాఠః- పు
త్రోత్పత్తౌతు హేమనియమమాహసంవర్తః ॥ పుత్రజన్మనికుర్వీతశ్రాద్ధం హే
మ్నైవబుద్ధిమాన్ ॥ నపక్వేననచామేనకల్యాణాన్యభికామయన్ ॥ భవిష్యే
గృహపాకాత్సముద్ధృత్యసక్తుభిః పాయసేనవా । పిండదానంప్రకుర్వీత హే
మశ్రాద్ధేకృతేసతి ॥ శూద్రస్తుగృహపాకేనతత్పిండాన్నిర్వపేత్తథా । సక్తు
మూలంఫలంతస్యపాయసం వాభవేత్స్మృతమ్ ॥ హేమశ్రాద్ధేపిండదానం
నేతిదివోదాసః - స్మృత్యర్థసారేతువికల్పఉక్తః- తదాశయంనవిద్మఃషట్త్రిం
శన్మతే ॥ నామంత్రణాగ్నౌకరణంపికిరోనైవదీయతే । తృప్తిప్రశ్నోఽపినైవా
త్రకర్తవ్యః కేనచిద్భవేత్ ॥ అత్రమరీచినా - ఆమాభావే హేమవిధానేనస్థా
నాపత్త్యాధర్మప్రాప్తేః- పూర్వవన్మంత్రోహః పూర్వాహ్ణకాలతాచజ్ఞేయే
తిదిక్ - పూర్వోక్తధర్మప్రదీపోక్తేశ్చ- వ్యాసః॥ హిరణ్యమామంశ్రాద్ధీయంల
బ్ధంయత్క్షత్రియాదితః । యథేష్టంవినియోజ్యంస్యాద్భుంజీయాద్బ్రాహ్మణాన్
స్వయమ్ ॥ విప్రలబ్ధంభుంజీయాత్ - క్షత్రియాదిలబ్ధేతుయథేష్టవినియోగః-
తేనాపిశ్రాద్ధవైశ్వదేవాదినకార్యం - దేవోద్దేశేనత్యక్తస్యదేవతాంతరాయ
త్యాగాయోగాదితి దేవయాజ్ఞికః - శూద్రలబ్ధేతూక్తం తత్రైవషట్త్రింశ
న్మతే ॥ ఆమంశూద్రస్యయత్కించిచ్ఛ్రాద్ధికంప్రతిగృహ్యతే। తత్సర్వంభోజ
నాయాలంనిత్యనైమిత్తికేనచేతి - శుద్ధితత్త్వేంగిరాః ॥ శూద్రవేశ్మనివిప్రేణ
క్షీరంవాయదివాదధి। నివృత్తేననభోక్తవ్యంశూద్రాన్నంతదపిస్మృతమ్॥ శూ
ద్రాద్విప్రగృహేష్వన్నంప్రవిష్టంతుసదాశుచి॥ పరాశరః॥ తావద్భవతిశూ
ద్రాన్నంయావన్నస్పృశతిద్విజః। ద్విజాతికరసంస్పృష్టంసర్వంతద్ధవిరుచ్య
తే ॥ విష్ణుపురాణే॥ సంప్రోక్షయిత్వాగృహ్ణీయాచ్ఛూద్రాన్నంగృహమాగ
తమ్॥ అంగిరాః॥ పాత్రాంతరగతంగ్రాహ్యందుగ్ధంస్వగృహమాగతమ్॥ స
పిండశ్రాద్ధశక్త్యావాహ హేమాద్రౌసంవర్తః ॥ సమగ్రంయస్తుశక్నోతికర్తుం
నైవైహపార్వణమ్ । అపిసంకల్పవిధినాకాలేతస్యవిధీయతే ॥ పాత్రేభోజ్య
స్యచాన్నస్యత్యాగస్సంకల్పఉచ్యతే॥ వ్యాసః॥ సాంకల్పంతుయదాకుర్యాన్న
కుర్యాత్పాత్రపూరణమ్ । నావాహనాగ్నౌకరణే పిండాంశ్చైవనదాపయే
త్॥ పాత్రమర్ఘ్యస్య॥ సమంత్రకావాహనస్యనిషేధః- తూష్ణీంతుభవత్యేవే
తి హేమాద్రిః- స్మృత్యర్థసారే॥ వికిరంతునదాతవ్యమితితృతీయపాదేపాఠః-
స్మృత్యంతరే ॥ త్యజేదావాహనంచార్ఘ్యమగ్నౌకరణమేవచ । పిండాంశ్చవి
కిరాంశ్చైవశ్రాద్ధేసాంకల్పసంజ్ఞకే॥ హేమాద్రౌవృద్ధశాతాతపస్తు ॥ పిండ

నిర్వాపరహితంయత్తుశ్రాద్ధంవిధీయతే। స్వధావాచనలోపోఽత్రవికిరస్తునలు ప్యతఇత్యాహ - పృథ్వీచంద్రోదయేవసిష్ఠః॥ ఆవాహనంస్వధాశబ్దంపిండా గ్నౌకరణంతథా। వికిరంపిండదానంచసాంకల్పేషడ్వివర్జయేత్॥ వికిరేవికల్పః స్మృత్యంతరే॥ అంగానిపితృయజ్ఞస్యయదాకర్తుంనశక్నుయాత్। సతదావా చయేద్విప్రాన్సంకల్పాత్సిద్ధిరస్త్వితి॥ ఛాగలేయః॥ పిండోయత్రనివర్తేతమ ఘాదిషుకథంచన। సాంకల్పంతుతదాకార్యంనియమాద్బ్రహ్మవాదిభిః॥ కా ష్ణాజినిః॥ మౌంజీబంధాద్వత్సరార్ధంవత్సరంపాణిపీడనాత్। పిండాన్స పిండానోదద్యుఃప్రేతపిండంవినాత్రతు॥ అస్యాపవాదః పిత్రోరాబ్దికాదౌపూ ర్వముక్తః త్యక్త్వాగ్నేరపిసాంకల్పముక్తంషట్త్రింశన్మతే॥ అనగ్నికోయదా విప్రఉత్సన్నాగ్నిస్తథైవచ। తథావృద్ధిషుసర్వాసుసంకల్పశ్రాద్ధమాచరేత్॥ అశక్తౌపృథ్వీచంద్రోదయేబృహన్నారదీయే॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావేఽన్న మాత్రంతుపాచయేత్। పైతృకేనతుసూక్తేనహోమంకుర్యాద్విచక్షణః॥ దే వలః॥ పిండమాత్రంప్రదాతవ్యమభావేద్రవ్యవిప్రయోః। శ్రాద్ధీయాహానిసం ప్రాప్తేభవేన్నిరశనోపివా॥ వృద్ధవసిష్ఠః॥ కంచిద్దద్యాదశక్తస్తుఉదకుంభాది కంద్విజే। తృణానివాగవేదద్యాత్పిండాన్వాప్యథనిర్వపేత్॥ తిలదర్భైఃపితౄ న్వాపితర్పయేత్స్నానపూర్వకమ్॥ హేమాద్రౌభవిష్యే॥ అగ్నినావాదహే త్కక్షంశ్రాద్ధకాలేసమాగతే। తస్మిన్నోపవసేదహ్నిజపేద్వాశ్రాద్ధసంహి తామ్॥ శ్రాద్ధసంహితాసమంత్రశ్రాద్ధసంకల్పః-విష్ణువరాహపురాణయోః॥ అసమర్థోన్నదానస్యధాన్యమామంస్వశక్తితః। ప్రదాస్యతిలాన్వాపిస్వ ల్పాంవాపిచదక్షిణామ్॥ సర్వాభావేవనంగత్వాకక్షామూలప్రదర్శకః। సూ ర్యాదిలోకపాలానామిదముచ్చైఃపఠిష్యతి॥ నమేస్తివిత్తంనధనంనచాన్యం శ్రాద్ధోపయోగిస్వపితౄన్నతోస్మి। తృప్యంతుభక్త్యాపితరోమయైతౌభుజౌ కృతౌవర్త్మనిమారుతస్య॥ ఇత్యేతత్పితృభిర్గీతం భావాభావప్రయోజనమ్। యఃకరోతికృతంతేనశ్రాద్ధంభవతిభారత॥ ప్రభాసఖండే॥ గత్వారణ్యమమా ముష్యమూర్ధ్వబాహుర్విరౌత్యదః। నిరన్నోనిర్ధనోదేవాః పితరోమానృణం కృథాః॥ నమేస్తివిత్తంనధనంనభార్యాశ్రాద్ధంకథంవఃపితరఃకరోమి।వనంప్ర విశ్యేహతుతన్మయోచ్చైర్భుజౌకృతౌవర్త్మనిమారుతస్య॥ శ్రాద్ధర్ణమేతద్భవ తాంప్రదత్తంమహ్యందయధ్వంపితృదేవతాద్యాః। ఆఖ్యాయచోత్క్షిప్యభుజౌ తతోవైదినాచరాత్రింసముపోష్యతిష్ఠేత్॥ భవేత్సవైతేనకృతేనతేషామృణేన ముక్తఃపితృదేవతానామ్॥ఇత్యనుకల్పః—అథశ్రాద్ధభోజనేప్రాయశ్చిత్తం-

దర్శే షట్ప్రాణాయామాః - వృద్ధాత్రేయః - సంస్కారేషు జాతకర్మా దిచూడాంతేషు సాంతపనం - ఆద్యే చాంద్రం వా, అన్యసంస్కారేషూపవాసః - సీమంతే చాంద్రమితి విజ్ఞానేశ్వరః - ఆపది నవశ్రాద్ధ ఏకాదశాహేషు భోజనే కాయః - ద్వాదశాహాదూనమాసే చ పాదోనః - ద్విమాసే త్రిపక్షే ఊనషష్ఠే నాబ్దయోశ్చార్ధకృచ్ఛ్రః - త్రిమాసాద్యాబ్దికాంతేషు సపిండనే చ పాదకృచ్ఛ్రః - ఉపవాసో వా - గురుద్రవ్యార్థభోజనే ర్ధం - జపశీలే తదర్ధం - అనాపది తూనమాసాంతేషు చాంద్రం కాయం వా - ద్విమాసాదౌ పాదోనం - త్రిమాసాదావర్ధకాయః - ఆబ్దికే పాదోనకాయః - పునరాబ్దికే ఏకాహః - క్షత్రియాదిశ్రాద్ధేషు ద్విత్రిచతుర్గుణాని జ్ఞేయాని - చాండాలసర్పశ్వాదిహతపతితక్లీబాదినవశ్రాద్ధే చాంద్రం ఆద్యమాసికాంతే చాంద్రం పరాకశ్చ - ద్వాదశాహాదౌ పరాకః - ద్విమాసాదావతికృచ్ఛ్రః - త్రిమాసాదౌ కాయః - ఆబ్దికే పాదః - అభ్యాసే సర్వం ద్విగుణం - ఆమహేమసంకల్పశ్రాద్ధేషు తత్తదర్ధాని - యతిర్బ్రహ్మచారీ చోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా త్రీనుపవాసాన్ప్రాణాయామాన్ఘృతాశనం చాధికం కృత్వా వ్రతశేషం సమాపయేత్ - అనాపది ద్విగుణం - దర్శే ద్వాదశగాయత్రీమంత్రితా ఆపః పిబేత్ - షట్ప్రాణాయామా వా - సంస్కారేషు చౌలే కృచ్ఛ్రః - సీమంతే చాంద్రం - అన్యేషూపవాస ఇతి దిక్ - అత్ర మాధవమితాక్షరాదౌ క్వచిద్విరోధో విషయభేదాత్పరిహార్యః - ఏకాదశాహే చాంద్రం - పునస్సంస్కారశ్చేతి ప్రాయశ్చిత్తకాండే హేమాద్రిః - యత్తూశనాః ॥ దశకృత్వః పిబేదాపో గాయత్ర్యా శ్రాద్ధభుగ్ద్విజ ఇతి తదనుక్తప్రాయశ్చిత్తశ్రాద్ధపరమితి విజ్ఞానేశ్వరః — అథ క్షయాహశ్రాద్ధం - తత్స్వరూపమాహ హేమాద్రౌ వ్యాసః ॥ మాసపక్షతిథిస్పృష్టే యో యస్మిన్మ్రియతేఽహని । ప్రత్యబ్దం తు తథాభూతం క్షయాహం తస్య తం విదుః ॥ నారదీయే ॥ పారణే మరణే నౄణాం తిథిస్తాత్కాలికీ స్మృతా ॥ అత్ర చాంద్రం మానం జ్ఞేయం॥ అబ్దికే పితృకార్యే చ చాంద్రో మాసః ప్రశస్యత ఇతి గర్గోక్తేః - మలమాసమృతస్య తు సౌరం ॥ మలమాసమృతానాం తు సౌరం మానం సమాశ్రయేదితి హేమాద్ర్యాద్యుక్తేః - ఏతన్మృతమాసస్యైవాధిక్యే జ్ఞేయం - బ్రాహ్మే॥ ప్రతిసంవత్సరం కార్యం మాతాపిత్రోర్మృతేఽహని । పితృవ్యస్యాప్యపుత్రస్య భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య చైవ హి॥ అపుత్రస్యేతి భ్రాత్రాప్యన్వయః - జ్యేష్ఠస్యేతి కనిష్ఠస్యానావశ్యకత్వార్థం - మదనరత్నే భవిష్యే ॥ సర్వేషామేవ శ్రాద్ధానాం శ్రేష్ఠం సాంవత్సరం మతమ్॥ తథా॥ భోజకో యస్తు వై శ్రాద్ధం న కరోతి ఖగాధిప। మాతాపితృభ్యాం

సతతంవర్షేవర్షేమృతేహని ॥ సయాతినరకంఘోరంతామిస్రంనామనామతః॥ తచ్చ- నానాస్మృతిష్వేకోద్దిష్టంపార్వణంచోక్తం - ఆద్యమాహయమః॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వంప్రతిసంవత్సరంసుతైః । మాతాపిత్రోఃపృథక్కార్యమేకోద్దిష్టంమృతేహని॥ వ్యాసః॥ ఏకోద్దిష్టంతుకర్తవ్యంపిత్రోశ్చైవమృతేఽహని । ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణంకురుతేనరః ॥ అకృతంతద్విజానీయాద్భవేచ్చపితృఘాతకః ॥ అంత్యమాహశాతాతపః ॥ సంపిండీకరణంకృత్వాకుర్యాత్పార్వణవత్సదా। ప్రతిసంవత్సరంశ్రాద్ధంఛాగలేనోదితోవిధిః ॥ యస్సపిండీకృతంప్రేతంపృథక్పిండేనియోజయేత్ । విధిఘ్నస్తేనభవతి పితృహాచోపజాయతే ॥ అత్రౌరసక్షేత్రజయోఃపార్వణందత్తకాదీనామేకోద్దిష్టమిత్యేకఃపక్షః - సాగ్నేఃపార్వణంనిరగ్నేరేకోద్దిష్టమిత్యపరః- తద్దూషణంమితాక్షరాదౌజ్ఞేయం - కల్పతరుస్తుసాగ్న్యోరౌరసక్షేత్రజయోఃపార్వణం - నిరగ్నికయోస్త్వేకోద్దిష్టమిత్యాహ- అపరార్కేప్యేవం - దత్తకాదయోదశపుత్రాస్తుసాగ్నయోనిరగ్నయశ్చైకోద్దిష్టమేవకుర్యుః ॥ ప్రత్యబ్దంపార్వణేనైవవిధినాక్షేత్రజౌరసౌ । కుర్యాతామితరేకుర్యురేకోద్దిష్టంసుతాదశేతి జాతూకర్ణ్యోక్తేః ; యదాతుదత్తకస్య పితాదర్శేమహాలయేవా మృతస్తత్రపార్వణైకోద్దిష్టయోర్వికల్పః - వస్తుతస్తుసర్వేషాంపార్వణైకోద్దిష్టయోర్వ్రీహియవవద్వికల్పః- సచదేశాచారాద్వ్యవస్థితఇతిసర్వనిబంధసిద్ధాంతః - అతఏవ పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః॥ మాతాపిత్రోఃపృథక్కార్యమేకోద్దిష్టంమృతేహనీత్యుక్త్వాహ॥ దేశధర్మంసమాశ్రిత్యవంశధర్మమథాపరే । సూరయశ్శ్రాద్ధమిచ్ఛంతిపార్వణంచక్షయాహ్న్యపీతి - తచ్చ కేవలపితౄణాంసపత్నీకానామితి హేమాద్రిః- అత్రమాతామహానకార్యాః ॥ కర్షూసమన్వితంభుక్త్వాతథాద్యం శ్రాద్ధషోడశమ్ । ప్రత్యాబ్దికంచశేషేషుపిండాస్స్యుష్షడితిస్థితిరితికాత్యాయనోక్తేః - కర్షూసమన్వితంసపిండనంయైరేకోద్దిష్టంక్రియతేతేషామపిక్వచిత్పార్వణమేవ-శంఖోక్తేః- ఏవంసన్న్యాసినోపి ॥ ఏకోద్దిష్టంయతేర్నాస్తిత్రిదండగ్రహణాదిహ । సపిండీకరణాభావాత్పార్వణంతస్య సర్వదేతిప్రచేతసోక్తేః - వాయవీయే ॥ సన్న్యాసినోప్యాబ్దికాదిపుత్రఃకుర్యాద్యథావిధి । మహాలయేతుయచ్ఛ్రాద్ధంద్వాదశ్యాంపార్వణంహితత్ ॥ పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః ॥ సంగ్రామేసంస్థితానాంచప్రేతపక్షేశశిక్షయే । తేషాంపార్వణమేవోక్తంక్షయాహేపిచసత్తమైః॥ చంద్రక్షయానాశకసంయుగేషుయఃప్రేతపక్షేమృతవాన్సపిండః । సపిండితానా

మపిచాబ్దికానిభవంతి తేషామిహ పార్వణాని ॥ తథా ॥ భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యకు
ర్వీత జ్యేష్ఠో భ్రాతానుజస్యచ । దైవహీనంతు తత్కుర్యాదితి ధర్మవిదబ్రవీత్ ॥
దైవహీనమేకోద్దిష్టం- జ్యేష్ఠో భ్రాతానాద్యగర్భజః - తథాచ తత్రైవ శాతా
తపః ॥ అనాద్యగర్భజ్యేష్ఠోపి భ్రాతా సద్భిర్నిగద్యతే। ఋతే సపిండనాత్తస్య
నైవపార్వణమాచరేత్ ॥ ఆద్యగర్భేతు పార్వణమేకోద్దిష్టం వేత్యర్థః- మాతు
స్తు హేమాద్రౌ కాత్యాయనః ॥ ప్రత్యబ్దం యోయథా కుర్యాత్పుత్రః పిత్రే స
దా ద్విజః । తథైవ మాతుః కర్తవ్యం పార్వణం చాన్యదేవ వా॥ యత్తు తేనైవో
క్తం ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం పిత్రోరేవ హి పార్వణమ్ । పితృవ్యభ్రాతృమా
తృణామేకోద్దిష్టం సదైవత్వితి తత్సాపత్నమాతృపరమ్ ॥ యత్తు వృద్ధపరాశ
రః॥ అపుత్రస్య పితృవ్యస్య తత్పుత్రో భ్రాతృజో భవేత్। సఏవాస్యతు కుర్వీత పిండ
దానాదికక్రియామ్ । పార్వణం తేన కార్యం స్యాత్పుత్రవద్భ్రాతృజేన తు । పి
తృస్థానే తు తం కృత్వా శేషం పూర్వవదుచ్చరేదితి తత్పితృవద్దేశాచారవద్వ్యవ
స్థితమితి పృథ్వీచంద్రః - శ్రాద్ధదీపకలికాయాం చతుర్వింశతిమతే తు ॥ పితృవ్య
భ్రాతృమాతౄణాం జ్యేష్ఠానాం పార్వణం భవేత్। ఏకోద్దిష్టం కనిష్ఠానాం దం
పత్యోః పార్వణం మిథః ॥ అపుత్రస్య పితృవ్యస్య భ్రాతుశ్చైవాగ్రజన్మనః। మా
తామహస్య తత్పత్న్యాః శ్రాద్ధం పార్వణవద్భవేదిత్యుక్తం - తత్పత్న్యాః క
ర్తృత్వేపి పార్వణమేవ ॥ సర్వాభావే స్వయం పత్న్యాః స్వభర్తౄణామ
మంత్రకమ్। సపిండీకరణం కుర్యాత్తతః పార్వణమేవ చేతి లౌగాక్షిస్మృతేః॥ తతః
పత్న్యపి కుర్వీత సాపిండ్యం పార్వణం తథేతి సుమంతూక్తేశ్చేతి నిర్ణయామృతేఉ
క్తం-అన్యే త్వేతత్ప్రైక్షికపార్వణపరమాహుః-అతఏవ॥ భర్తుశ్రాద్ధం తుయా
నారీ మోహాత్పార్వణమాచరేత్ ।నతేన తృప్యతే భర్తా కృత్వా తు నరకం వ్రజేది
తి వచనం తుయా హే పాక్షికైకోద్దిష్టం ప్రశంసార్థం న పార్వణనిషేధార్థమిత్యు
క్తం త్రిస్థలీసేతౌ భట్టచరణైః- స్వభర్తృప్రభృతిత్రిభ్య ఇత్యనేన విరోధాచ్చ- అ
పుత్రాణాంచాహ హేమాద్రావాపస్తంబః॥ అపుత్రా యే మృతాః కేచిత్ స్త్రి
యోవా పురుషాశ్చ యే। తేషామపిచ దేయం స్యాదేకోద్దిష్టం న పార్వణమ్॥ మిత్ర
బంధు సపిండేభ్యః స్త్రీకుమారీభ్య ఏవ చ। దద్యాద్ద్వైమాసికం శ్రాద్ధం సాంవత్సర
మతోన్యథా॥ పారిజాతేతు॥ అన్యథా పార్వణమిత్యుక్త్వా సర్వత్ర పార్వణమిత్యు
క్తం - ఏకోద్దిష్టవాక్యాని తు తీర్థమహాలయపరాణీత్యుక్తం - పృథ్వీచంద్రోద
యే వృద్ధగార్గ్యః॥ మాతుస్సహోదరాయా చ పితుస్సహభవా చ యా । తయో
శ్చనైవ కుర్వీత పార్వణం పిండనాదృతే॥ ప్రచేతాః॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వమేకో

ద్దిష్టంవిధీయతే। అపుత్రాణాంచసర్వేషామపత్నీనాంతథైవచ॥ అపత్నీనాం బ్రహ్మచర్యాదీనాం-మార్కండేయపురాణే.।ప్రతిసంవత్సరంకార్యమేకోద్దిష్టం నరైఃస్త్రియాః। మృతాహనియథాన్యాయంనృణాంయద్వదిహోదితమ్॥నృణామిత్యుక్తేః స్త్రీణాంతాత్- గోవిప్రహతపాషండ్యాదీనాంసపిండనాభావేపిసాంవత్సరమేకోద్దిష్టంకార్యమేవేతిశూలపాణిః- అత్రివృద్ధవసిష్ఠౌ॥సపిండీకరణాదూర్ధ్వంయత్రయత్రప్రదీయతే। భ్రాత్రేభగిన్యైపుత్రాయస్వామినేమాతులాయచ॥పితృవ్యగురవేశ్రాద్ధమేకోద్దిష్టంనపార్వణమ్॥ యత్తుజాతూకర్ణ్యః॥ పితృవ్యభ్రాతృమాతౄణామపుత్రాణాంతథైవచ।మాతామహస్యాసుతస్య శ్రాద్ధాది పితృవద్భవేదితితదావశ్యకత్వార్థం నతుపార్వణార్థమితి హేమాద్రిః-యుక్తంత్వేవం॥ మాతుఃపితరమారభ్యత్రయోమాతామహాఃస్మృతాః। తేషాంతుపితృవచ్ఛ్రాద్ధం కుర్యుర్దుహితృసూనవ ఇతిపులస్త్యోక్తేర్మాతామహస్యపార్వణమేవ-తత్సాహచర్యాత్పితృవ్యాదౌతథా॥ పితృవ్యభ్రాతృమాతృణామేకోద్దిష్టం చపార్వణమితిశ్రుయాహో పక్రమేపులస్త్యోక్తేశ్చవికల్పః-కేచిత్త్వాపస్తంబాదివాక్యాని॥ వ్యుత్క్రమాచ్చప్రమీతానాంనైవకార్యాసపిండతేత్యస్య పితృవ్యాదిపరత్వాద కృతసపిండన పితృవ్యాదిపరాణీత్యాహుః-మాతాసపత్నమాతా- ఏకోద్దిష్టంతుకనిష్ఠపరమితిపృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం- విశేషస్త్వధికారినిర్ణయేప్రాగుక్తః - కేచిత్పుత్రాంతరాభావేపిపితామహవార్షికమప్యావశ్యకం॥ పుత్రాభావేచతత్పుత్రఃపత్నీమాతాతథాపతా। విత్తాభావేపసచ్ఛిష్యఃకుర్యాత్తస్యౌర్ధ్వదేహికమితిమార్కండేయపురాణాదిత్యాహుః, తన్న॥ పాత్రేత్రైకాదశాహాదికర్తవ్యంశ్రాద్ధషోడశమితికాతీయేవిశేషోక్తేః—అథక్షయాహద్వైధేనిర్ణయః - తత్రైకోద్దిష్టంమధ్యాహ్నేకార్యం - మధ్యాహ్నశ్చపంచధావిభక్తదినతృతీయభాగఇతిమాధవః॥ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణేఏకోద్దిష్టంతుమధ్యమే । పార్వణంచాపరాహ్ణేతుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమితిహారీతోక్తాప్రాతశ్శబ్దసాహచర్యాత్-తత్రాపికుతపాదిషుముహూర్తద్వితయేజ్ఞేయం॥ ప్రారభ్యకుతపేశ్రాద్ధంకుర్యాదారౌహిణంబుధః। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతునలంఘయేదితిగౌతమోక్తేరేతత్పరత్వాత్ - రౌహిణోనవమోముహూర్తః మైథిలాఃశ్రాద్ధకౌముదీచైవం - అన్యథా॥ ఊర్ధ్వంముహూర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయమ్। ముహూర్తపంచకంహ్యేతత్స్వధాభవనమిష్యతఇత్యాదివిరోధాత్-దీపికాపి॥ ఏకోద్దిష్టముపక్రమేతకుతపఇతిమాధవీయేవ్యాసోపి॥కుతప

ప్రథమేభాగేఏకోద్దిష్టముపక్రమేత్ । ఆవర్తనసమీపేవాతత్రైవనియతాత్మవాన్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవమ్ - తేనకుతుపాదిరౌహిణాంతో ముఖ్యః కాలః-దినద్వయేతద్వ్యాప్తౌసమవ్యాప్తౌచపూర్వా - విషమవ్యాప్తావాధిక్యేన నిర్ణయః-అవ్యాప్తౌపూర్వైవ-పరవిద్ధాయానిషేధాత్ - సాచపూర్వదినేరౌహిణలంఘనాపత్తేఃపరైవేతిగౌడాః ॥ శుక్లకృష్ణవశాత్ఖర్వదర్పాద్యైర్వ్యావ్యవస్థిత్యన్యే-తన్న- పరవిద్ధానిషేధప్రాబల్యాత్ - అత్రమూలంకాలమాధవీయేజ్ఞేయం-పార్వణంత్వపరాహ్ణేకార్యంపూర్వోక్తవచనాత్ ॥ మధ్యాహ్నవ్యాపినీయాస్యాత్సైకోద్దిష్టేతిథిర్భవేత్ । అపరాహ్ణవ్యాపినీయాపార్వణేసాతిథిర్భవేదితిపృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధగౌతమోక్తేశ్చ - పూర్వేద్యురేవపరేద్యురేవవాఽపరాహ్ణవ్యాప్తౌసైవగ్రాహ్యా-దినద్వయేతద్వ్యాప్తౌతదస్పర్శేంశతఃసమవ్యాప్తౌవాపూర్వైవ - విషమవ్యాప్తౌత్వధికాగ్రాహ్యా॥ ద్వ్యపరాహ్ణవ్యాపినీస్యాదాబ్దికస్యయదాతిథిః । మహతీయత్రతద్వృద్ధాంప్రశంసంతిమహర్షయఇతిమరీచిస్మృతేః ॥ దర్శంచపూర్ణమాసంచపితుస్సాంవత్సరందినమ్। పూర్వవిద్ధామకుర్వాణోనరకంప్రతిపద్యతఇత్యపరార్కే-నారదోక్తేః॥ ద్వ్యహేప్యవ్యాపినీచేత్స్యాత్స్మృతాహస్యయదాతిథిః । పూర్వవిద్ధాప్రకర్తవ్యాత్రిముహూర్తాభవేద్యదీతిసుమంతూక్తేః॥ పూర్వస్యాంనిర్వపేత్పిండానిత్యాంగిరసభాషితమితిహేమాద్రిపాఠః - తత్రైవవృద్ధమనుః॥ నద్వ్యహవ్యాపినీచేత్స్యాత్స్మృతాహస్యచయాతిథిః। పూర్వవిద్ధైవకర్తవ్యాత్రిముహూర్తాచయాభవేత్॥ మదనరత్నేప్యేవం-యత్తుకార్ష్ణాజినివ్యాసౌ॥ అహ్నాస్త్రమయవేళాయాంకలామాత్రాయదాతిథిః। సైవప్రత్యాబ్దికేజ్ఞేయానాపరాపుత్రహానిదేతిత్రిముహూర్తస్తుతిః - పూర్వేద్యుస్సాయంత్రిముహూర్తాభావేతుపరైవ॥ త్రిముహూర్తానచేద్గ్రాహ్యాపరైవకుతపేహిసేతికాలాదర్శగోభిలోక్తేః. కాలాదర్శేపి ॥ ప్రత్యాబ్దికేప్యేవమేవతిథిర్గ్రాహ్యాపరాహ్ణికీ। ఉభయత్రతథాత్వేతుమహత్త్వేనవినిర్ణయః। సమత్వేపూర్వవిద్ధైకహ్యతథాత్వేపిసాయది। త్రిముహూర్తాభవేత్సాయంసర్వేష్టోయంవినిర్ణయః॥ అన్యథాపి॥ సాయంతన్యపరత్రచేన్మృతతిథిస్సైవాబ్దికేమాసికేగ్రాహ్యాసాద్వ్యపరాహ్ణయోర్యదితదాయతాధికాసామతా । తుల్యాచేదుభయాపరాహ్ణసమయేపూర్వానచేత్తద్ద్వయేపూర్వైవత్రిముహూర్తగాస్తసమయేనోచేత్పరైవోచితా॥ మాధవపృథ్వీచంద్రౌతు - దినద్వయేపరాహ్ణవ్యాప్తౌఅంశతస్సమవ్యాప్తౌచక్షయేపూర్వా-వృద్ధౌపరా - ఖర్వదర్పౌపరౌపూజ్యావిత్యుక్తేః॥ అప

రాహ్ణద్వయవ్యాపిన్యతీతస్యచయాతిథిః। క్షయేపూర్వాచకర్తవ్యావృద్ధౌకా
ర్యాతథోత్తరేతిబౌధాయనోక్తేః ॥ క్షయాహస్యతిథిర్యాతు అపరాహ్ణద్వ
యేయది । పూర్వాక్షయేతుకర్తవ్యావృద్ధౌకార్యాతథోత్తరేతిబృహన్నార
దీయాచ్చేత్యాహుః - వృద్ధిక్షయాచాత్రపరతిథేర్నతుగ్రాహ్యతిథేః-తస్యాః
క్షయేపరాహ్ణద్వయవ్యాప్తేరసంభవాత్-తదాహమాధవః ॥ నగ్రాహ్యతిథి
గౌవృద్ధిక్షయాపూర్వతిథేస్తుతావితి - యత్తుపృథ్వీచంద్రః-పూర్వోక్తవచ
నేషుయత్రసాయాహ్నాస్తమయయోగినీతిథిరుక్తాతత్రాపరాహ్ణవ్యాపినీష్టే
యా॥సాయాహ్నస్త్రిముహూర్తస్స్యాత్తత్రశ్రాద్ధంనకారయేదితిమాత్స్య
దేసాయాహ్ననిషేధాత్ - యచ్చత్రిముహూర్తాదిగ్రహణంతచ్ఛ్రాద్ధా
ర్హాపరాహ్ణాపత్రిముహూర్తపరమిత్యాహ-తద్ధేమాద్రిమదనరత్నకాలా
దర్శాదిగ్రంథవిరోధాల్లక్షణాపత్తేశ్చచింత్యం - తస్మాత్పూర్వోక్తమేవసా
ధు - యదావిఘ్నవశాద్దినేసాంవత్సరంశ్రాద్ధం నకృతంతదారాత్రావపికా
ర్యం॥ మృతాహంసమతిక్రమ్యచండాలేష్వభిజాయతఇతిమరీచినామృతాహాతి
క్రమేదోషోక్తేః - నచనక్తంశ్రాద్ధంకుర్వీతారబ్ధేవాభోజనసమాపనమిత్యా
పస్తంబేనగౌణకాలోక్తేశ్చేతిమాధవః - ఆరబ్ధేశ్రాద్ధేవిఘ్నవశాద్రాత్రిభా
గేపాతేభోజనసమాప్త్యంతంరాత్రౌకార్యం- శేషసమాప్తిః పరదినేఏవేతి
హరదత్తః - గ్రహణదినేవార్షికప్రాప్తౌతద్దినఏవాన్నేనామేనహేమ్నావా
కుర్యాత్-నోత్తరదినేఇత్యుక్తంప్రాక్గ్రహణనిర్ణయే - తచ్చప్రథమాబ్దికం
త్రయోదశేమలమాసేకార్యమన్యథాన॥ ప్రత్యబ్దంద్వాదశేమాసికార్యాపిం
డక్రియాసుతైః।క్వచిత్త్రయోదశేపిస్యాదాద్యంముక్త్వాతువత్సరమితిలఘుహా
రీతోక్తేః - ఇదమంత్యాధికమాసపరంద్వాదశేత్రయోదశేవాతీతఇత్యర్థః-తే
నయత్రద్వాదశమాసికంశుద్ధమాసేభవతితత్రత్రయోదశేధికేఏవాబ్దికంకా
ర్యం - యత్రాధికమధ్యేద్వాదశంమాసికంతత్రతస్యద్విరావృత్తింకృత్వాచ
తుర్దశేశుద్ధఏవప్రథమాబ్దికమితీతిమాధవీయే - హేమాద్రౌచైవం-ద్వితీయా
బ్దికంతుశుద్ధమాస ఏవనాధికేనాప్యుభయోః - మలమాసమృతానాంతుయ
దాసఏవాధికస్స్యాత్తదా తత్రైవకార్యమన్యథాశుద్ధ ఏవేతిప్రాగుక్తం -
దర్శేవార్షికంచేత్తదాపూర్వంవార్షికంకృత్వాతతః పిండపితృయజ్ఞోదర్శశ్రా
ద్ధంచేతినిర్ణయదీపేక్రమఉక్తః-స్మృతిసారేపి ॥ దర్శేక్షయాహసంప్రాప్తేక
థంకుర్వంతియాజ్ఞికాః। ఆదౌక్షయాహంనిర్వర్త్యపశ్చాద్దర్శోవిధీయతఇతి-
యుక్తంత్వేవం-తద్వచనేమూలాభావాత్ ॥ పిండయజ్ఞంతతఃకుర్యాత్తతో

స్వాహార్యకంబుధ ఇతిదర్శశ్రాద్ధేపిండపితృయజ్ఞానంతర్యాత్తస్యాబ్దికేప్యతిదే
శాత్ప్రాప్తేః-పితృయజ్ఞానంతరంవార్షికం - తతోదర్శశ్రాద్ధమితివ్యతిషంగస్తు
నభవత్యేవ-తస్యార్థికత్వాత్-కాలాదర్శేపి ॥ నిమిత్తానియతశ్చాత్రపూర్వా
నుష్ఠానకారణమితి-సర్వాస్వప్రాప్త్యేకరూపాప్యాభావాత్ - క్షయాహనిమిత్తస్యా
నియతత్వం-దేవజానీయేప్యేవం-ఏవంమాసికాదిష్వపిజ్ఞేయం॥ ప్రత్యబ్దంయో
యథాకుర్యాత్సతాన్యపీతిసర్వాతిదేశాత్ - మృతాహేవృషోత్సర్గఉక్తోహే
మాద్రౌవిష్ణుధర్మే॥అయనద్వితయేచైవమృతాహేబాంధవస్యచ । ఉత్సృజే
న్నీలవృషభంకౌముద్యాస్సముపాగమే॥కౌముదీకార్తికీ—అథశుద్ధిశ్రాద్ధం -
దివోదాసీయే॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వంయావదబ్దత్రయంభవేత్ । తావదేవన
భోక్తవ్యంక్షయేహనికదాచన ॥ వర్షాంతసపిండనేప్యేతత్తుల్యం॥మృతాహ
నితుసంప్రాప్తేయావదబ్దచతుష్టయమ్ । బహుశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతనకుర్యా
చ్ఛ్రాద్ధభోజనమ్॥ ప్రథమేస్థినిమజ్జాచద్వితీయేమాంసభక్షణమ్। తృతీయేరు
ధిరంప్రోక్తం శ్రాద్ధంశుద్ధంచతుర్థకమితిశ్రాద్ధకాశికోక్తేః - శుద్ధంకించిదితిజ్ఞే
యం- స్మృత్యంతరే ॥ సప్తత్రింశచ్ఛయోమాసాన్శ్రాద్ధేభుక్తే-తమోహ
తః।సపంక్తిదూషితఃపాపః ప్రేతాశీచభవేత్తుసః ॥ తత్రప్రథమేబ్దేవర్షాంత
సపిండనపక్షేమృతాహాత్పూర్వేహ్నిసపిండనమబ్దపూర్తిశ్రాద్ధంచకృత్వాప
రేద్యుర్వార్షికంకుర్యాదితిస్మృత్యర్థసారేఉక్తం- హేమాద్రిస్తు-మృతాహేస
పిండీకరణేనైవవార్షికసిద్ధిః॥ పూర్ణేసంవత్సరేపిండషోడశఃపరికీర్తితః। తేనై
వచసపిండత్వంతేనైవాబ్దికమిష్యతఇతివచనాదిత్యాహ - ఇదమేవయుక్తం-
అథక్షయాహాజ్ఞానేమరీచిః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేసముత్పన్నేఅవిజ్ఞాతమృతేహని।ఏ
కాదశ్యాంతుకర్తవ్యంకృష్ణపక్షేవిశేషతఇత్యుక్తేః - శుక్లైకాదశ్యామపి-బృ
హస్పతిః॥ నజ్ఞాయతేమృతాహశ్చేత్ప్రమీతప్రోషితేసతి । మాసశ్చేత్ప్రతివి
జ్ఞాతస్తద్దర్శేస్యాదథాబ్దికమ్ ॥ దినమాసౌనవిజ్ఞాతౌమరణస్యయదాపునః।ప్ర
స్థానమాసదివసౌగ్రాహ్యౌపూర్వోక్తయాదిశా॥ మదనరత్నేభవిష్యే॥ మృ
తాహంయోనజానాతిమాసంవాపినతాత్మజ । తేనకార్యమమావాస్యాంశ్రా
ద్ధంసాంవత్సరంసదా॥ దినమేవతుజానాతిమాసంనైవతుయోనరః।మార్గశీర్షేత
థాభాద్రేమాఘేవాతద్దినంభవేత్ ॥ నిర్ణయామృతేతు॥యదామాసోనవిజ్ఞా
తోవిజ్ఞాతందినమేవతు।తదాచాషాఢకేమాసిమాఘేవాతద్దినంభవేత్ ॥ ఇతి
బృహస్పతిస్మృతేరాషాఢోప్యుక్తః-కాలాదర్శేపి॥ మాసాజ్ఞానేదినజ్ఞానేకా
ర్యమాషాఢమాఘయోరిత్యుక్తం- హేమాద్రౌప్రభాసఖండే ॥ మృతాహం

యోనజానాతిమాసంవా తిథింవాపికథంచన। తేనకార్యమమావాస్యాం శ్రాద్ధంమాఘ ఫమార్గకే ॥భవిష్యే॥ మృతవార్తాశ్రుతేర్గ్రాహ్యా పూర్వోక్తక్రమేణతు॥ పూర్వోక్తేతి ప్రస్థానదినాజ్ఞానేమాసజ్ఞానేచతద్దర్శేమాసాజ్ఞానేదినజ్ఞానేచ మార్గాదావితివచ్ఛ్రవణదినేపిజ్ఞేయమిత్యర్థః - శ్రవణదినేమాసాజ్ఞానేమాఘ మార్గదర్శేకార్యంపూర్వోక్తప్రభాసఖండాత్ అతోత్రలోపఇతిశూలపాణ్యు క్తంహేయం-తిథితత్త్వేయమః॥ గతస్యనభవేద్వార్తా యావద్ద్వాదశవార్షికీ। ప్రేతావధారణంతస్యకర్తవ్యంసుతబాంధవైః ॥ యన్మాసియదహర్యాతస్త న్మాసితదహఃక్రియా। దినాజ్ఞానేకుహూస్తస్యఆషాఢస్యాథవాకుహూః—

అథశ్రాద్ధవిఘ్నేనిర్ణయః తత్రవిప్రస్యనిమంత్రణోత్తరంసూతకేమృతకేచాశౌ చాభావః॥నిమంత్రితేషువిప్రేషుప్రారబ్ధేశ్రాద్ధకర్మణి। నిమంత్రణాద్ధివిప్రస్య స్వాధ్యాయాద్విరతస్యచ॥దేహేపితృషుతిష్ఠత్సునాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిబ్రా హ్మోక్తేః-కరుస్తువిష్ణురాహ॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషుశ్రాద్ధేహోమేర్చనేజ పే।ఆరబ్ధేసూతకంనస్యాదనారబ్ధేతుసూతకమ్॥శ్రాద్ధేప్రారంభస్తేనైవోక్తః॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః। నాన్దీముఖంవివాహాదౌశ్రా ద్ధేపాకపరిక్రియేతి॥మాధవీయేబ్రాహ్మేపి॥ శ్రాద్ధాదౌపిత్ర్యయజ్ఞేచకన్యాదా నేచనోభవేత్ ॥మితాక్షరాయాంస్మృత్యంతరే-సద్యశ్శౌచంప్రకృత్య॥ యజ్ఞే సంభృతసంభారేవివాహేశ్రాద్ధకర్మణీతి-తిథితత్త్వాదిగౌడగ్రంథాస్తునిమంత్ర ణోత్తరంకర్తుర్భోక్తుశ్చనాశౌచం-నిమంత్రణోత్తరంశ్రాద్ధప్రారంభస్స్యాది తిస్మృతిరితివిష్ణూక్తేః - యత్తుశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియేతితద్గృహ్యశ్రాద్ధవిషయమి త్యాహుః-దాతృగృహేమరణాద్బ్రాహ్మేఉక్తం ॥ భోజనార్థేతుసంభుక్తే విప్రైర్దాతుర్విపద్యతే।గృహేఇతిశేషః ॥ యదాకశ్చిత్తదోచ్ఛిష్టం శేషంత్య క్త్వాసమాహితః। ఆచమ్యపరకీయేనజలేనశుచయోద్విజాఇతి - అస్యశ్రాద్ధవి షయత్వంహేమాద్రిణోక్తం-పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం-మమతుప్రతిభాతి-ఇ దంవివాహాదివిషయం - నతుశ్రాద్ధవిషయంతత్ప్రదాభావాత్-వివాహోత్సవ యజ్ఞేష్విత్యుపక్రమ్య ॥ భుంజానేషుతువిప్రేషుత్వంతరామృతసూతకే।అన్యగే హోదకాచాంతాస్సర్వేతేశుచయఃస్మృతాఇతిషట్త్రింశన్మతైకవాక్యాత్॥ నిమంత్రితేషువిప్రేషుప్రారబ్ధేశ్రాద్ధకర్మణీతిపూర్వోక్తవిరోధాచ్చ - శ్రా ద్ధేతుయద్యపివిష్ణునాపాకోత్తరమాశౌచాభావఉక్తస్తథాపికర్తురేవసః-భో క్తృణాంత్వస్త్యేవ॥ అపిదాతృగృహేత్రోన్యసూతకేమృతకేతథా । అవిజ్ఞానేన దోషస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధాదిషుకథంచన॥ విజ్ఞానేభోక్తురేవస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తాది

కంప్రక్రమాత్ ॥ ఇతిమాధవీయప్రాచ్యోక్తేః - ఆదిశబ్దేనాశౌచముచ్యతే త
చ్చాహవిష్ణుః॥ బ్రాహ్మణాదీనామాశౌచేయస్సకృదేవాన్నమశ్నాతితస్యతా
వదాశౌచంయావత్తేషామాశౌచవ్యపగమేప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాదితి- యత్తు
దేహేపితృషుతిష్ఠత్సునాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిబ్రాహ్మం - తచ్ఛ్రాద్ధకాలీన
స్యనిషేధకంనతదుత్తరకాలీనస్య-శుద్ధిదీపస్తు - నిమంత్రితేష్విత్యామశ్రాద్ధప
రం-భోజనార్ధేష్విత్యాదిత్వన్నశ్రాద్ధపరమిత్యాహ - ప్రాయశ్చిత్తంత్వాహ
మార్కండేయః ॥ భుక్త్వాతుబ్రాహ్మణాశౌచేచరేత్సాంతపనంద్విజః ॥ ఏత
త్కామతః-అభ్యాసేశంఖః ॥ బ్రాహ్మణస్యతథాభుక్త్వామాసమేకంవ్రతీభ
వేదితి-అజ్ఞానాత్తుభాగలేయః ॥ ఏకాహంచత్ర్యహంపంచసప్తరాత్రమభో
జనమ్। తతశ్శుచిర్భవేద్విప్రఃపంచగవ్యంపిబేన్నరఇతివర్ణక్రమేణేదం:- అభ్యా
సేతుద్వైగుణ్యమిత్యాదిమితాక్షరామాధవీయాదౌజ్ఞేయం - మితాక్షరా
మాధవాదౌతుశ్రాద్ధకర్తుర్భోక్తుశ్చసర్వథాదోషాభావఉక్తః-ఆశౌచమధ్యే
శ్రాద్ధదినప్రాప్తౌతుమాధవీయే కాలాదర్శేచఋష్యశృంగః ॥ దేయేపిత్రా
ణాంశ్రాద్ధేతుఆశౌచంజాయతేయదా। ఆశౌచేతువ్యతిక్రాంతేతేభ్యశ్శ్రా
ద్ధంప్రదీయతే॥శ్రాద్ధచింతామణౌజ్యోతిషే ॥ ప్రతిసాంవత్సరంశ్రాద్ధమాశౌ
చాత్పతితంచయత్। మలమాసేపితత్కార్యమితిభాగురిభాషితమ్॥ఆశౌచాం
త్యదినత్వేననిమిత్తత్వాదిత్యర్థః-ఏతన్మాసికాదిపరంనదార్శికాదౌ- అతఏవసు
దర్శనభాష్యే - అపరపక్షేపితౄణీతినియమాత్ - కృష్ణపక్షశ్రాద్ధలోపే
ప్రాయశ్చిత్తమేవ - నతుగౌణకాలేకరణం-నచోపవాసః ॥ వేదోదితానాంని
త్యానాంకర్మణాంసమతిక్రమే। స్నాతకవ్రతలోపేచప్రాయశ్చిత్తమభోజన
మితిమనూక్తేరిత్యుక్తం- ఆశౌచేతుప్రాయశ్చిత్తమపిన- ముఖ్యకాలేఅనధికా
రాత్- ఆశౌచాంతేసంభవేతువ్యాసః॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేసముత్పన్నేత్వంతరామృ
తసూతకే। అమావాస్యాంప్రకుర్వీతశుద్ధావేకేమనీషిణః ॥ హేమాద్రౌ
షట్త్రింశన్మతేపి॥ మాసికేచాబ్దికేత్వహ్నిసంప్రాప్తేమృతసూతకే। వదంతి
శుద్ధౌతత్కార్యందర్శేచాపివిచక్షణాః॥ గోభిలః ॥ దేయేప్రత్యాబ్దికేశ్రాద్ధే
అంతరామృతసూతకే । ఆశౌచానంతరంకుర్యాత్తన్మాసేందుక్షయేతథా ॥
మరీచిః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేసముత్పన్నేహ్యవిజ్ఞాతేమృతేహని । ఏకాదశ్యాంతుక
ర్తవ్యంకృష్ణపక్షేవిశేషతః॥ విశేషతఇత్యుక్తేః-శుక్లైకాదశ్యామపి- ఆశౌచే
తరవిఘ్నఏతదితిమాధవపృథ్వీచంద్రౌ- యత్తువ్రతిః॥ తదహశ్చేత్ప్రదుష్యే
తకేనచిత్సూతకాదినా। సూతకానంతరంకుర్యాత్పునస్తదహరేవచేతితత్ప

ర్వ్యకాలాభావే జ్ఞేయం- ఏతదాబ్దికేతరశ్రాద్ధపరం- యచ్చ దేవలః॥ ఏకోద్దిష్టే
తుసంప్రాప్తేయదివిఘ్నఃప్రజాయతే। మాసేన్యస్మిం స్తిథౌతస్మిన్శ్రాద్ధంకు
ర్యాత్ప్రయత్నతఇతితదపిమాసిక పరమితిమదనరత్నే హేమాద్రౌచ - ఇద
మపిపూర్వకాలాసంభవేవ్యాధ్యాదౌ విస్మరణేచైవంజ్ఞేయం— అథభార్యా
రజోదర్శనే- తత్రదార్శికమామేనకార్యం॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనామామశ్రా
ద్ధంప్రకీర్తితమ్ । అమావాస్యాదినియతంమాససంవత్సరాదృతేఇతిహేమా
ద్రౌహారీతోక్తేః - వ్యాఘ్రపాదోపి ॥ ఆర్తవేదేశకాలానాంవిప్లవేసముపస్థి
తే। ఆమశ్రాద్ధంద్విజైఃకార్యంశూద్రఃకుర్యాత్సదైవహీతి- దీపికాపి॥ దర్శేతు
భార్యార్తవేత్వామశ్రాద్ధంవిధింప్రవాసివిధురాద్యాశ్చాచరేయుర్ద్విజాః- వ
స్తుతస్తు ॥ పాకాభావేద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంవిధీయతఇతిసుమంతూక్తేః -
పాకకర్త్రంతరసత్త్వేన్నాన్యథామేనేత్యుక్తం ॥ మాసికానిసపిండానిఅ
మావాస్యాతథాబ్దికమ్ । అన్నేనైవతుకర్తవ్యంయస్యభార్యారజస్వలేతికలి
కాయాంవచనాచ్చ - కాలాదర్శేతుస్త్రియారజోదర్శనేదర్శశ్రాద్ధంపంచమే
హనీతిపక్షాంతరముక్తం-పారిజాతేప్యేవం- ఏవంమహాలయయుగాదావపి-
ఆబ్దికంతురజోదర్శనేపితద్దినేఏవకార్యం ॥ పుష్పవత్స్వపిదారేషువిదేశస్థోప్య
నగ్నికః। అన్నేనైవాబ్దికంకుర్యాద్ధేమ్నావామేననక్వచిదితిమాధవీయేలౌగా
క్షిస్మృతేః॥ మరీచిరపి॥ అనగ్నికఃప్రవాసీచయస్యభార్యారజస్వలా।ఆమశ్రా
ద్ధంప్రకుర్వీతనతత్కుర్యాన్మృతేహని ॥ కార్ష్ణాజినిః॥ అపన్నోప్యాబ్దికంనై
వకుర్యాదామేనకుత్రచిత్ । అన్నేనతదమాయాంవాకృష్ణేవాహరివాసరే॥
ప్రయోగపారిజాతే ॥ రజస్వలాయాంభార్యాయాంతుయోహంయఃపరిత్య
జేత్।సవైనరకమాప్నోతియావదాభూతసంప్లవమ్ ॥ మాసికానిసపిండంచ
అమావాస్యాతథాబ్దికమ్। అన్నేనైవతుకర్తవ్యంయస్యభార్యారజస్వలా॥దే
వయాజ్ఞికనిబంధేపి॥ భర్తుశ్శ్రాద్ధంపంచమేహ్నికుర్యాద్భార్యారజస్వలా।
పుత్రఃపిత్రోఃప్రకుర్వీతమృతాహనిశుచిర్వ్రతః॥ కాలాదర్శేపి॥రజస్వలాంగనో
నగ్నిర్విదేశస్థోథవాబ్దికే । దర్శాదావివనామేనత్వన్నేనశ్రాద్ధమాచరేత్॥అ
న్యత్రాపి॥ విదేశకోవావిగతాగ్నికోవారజస్వలాయామపిధర్మపత్న్యామ్।
శ్రాద్ధంమృతాహేవిదధీతపాకైర్నామేనహేమ్నానతుపంచమేహ్ని॥ ఏవం
మాసికేపి యత్తుమరీచిః॥ఆబ్దికేసమనుప్రాప్తేయస్యభార్యారజస్వలా।పంచ
మేహనితచ్ఛ్రాద్ధంనతత్కుర్యాన్మృతేహని॥ మాధవీయే॥శ్రాద్ధంతదానకర్త
వ్యంకర్తవ్యంపంచమేహనీత్యుత్తరార్ధం- తదపుత్రస్త్రీకర్తృకశ్రాద్ధవిషయం॥

అపుత్రా తు యదా భార్యా సంప్రాప్తే భర్తురాబ్దికే । రజస్వలా భవేత్సా తు కు
ర్యాత్తత్పంచమేఽహనీతి శ్లోకగౌతమోక్తేః ॥ దైవే కర్మణి పిత్ర్యే వా పంచమే
హని శుద్ధ్యతీతి ప్రభాసఖండాచ్చ - నన్వశుచిత్వాదేవ తత్ర పంచమేఽహ్న్యర్థాత్ -
శ్రాద్ధం ప్రాప్తమితి వచనం వ్యర్థం - మైవం ॥ గర్భిణీ సూతికాదిశ్చ కుమారీ వాఽథ
రోగిణీ । యదాఽశుద్ధా తదాఽన్యేన కారయేత్ప్రయతా స్వయమితి హేమాద్రౌ
భవిష్యోక్తేః - అనుపనీత స్త్రీ శూద్రాశ్చ శ్రాద్ధమృత్విజా కారయేయుః - స్వ
యం వా మంత్రకం కుర్యురితి స్మృత్యర్థసారాచ్చ స్యాద్వా రాకరణని వృత్త్యర్థ
త్వాత్తస్య త్వదుక్తదిశా - ఆశౌచానంతరం శ్రాద్ధకర్తవ్యతాబోధకవాక్య
వైయర్థ్యాచ్చ - అతః ప్రాగుక్తమరీచ్యుక్తేః - పత్నీ పంచమేఽహనీతి యు
క్తం - యత్తు ॥ సప్తాహాత్పితృదేవానాం భవేద్యోగ్యా వ్రతార్చనే ఇతి త
ద్రజోనివృత్తిపరమితి హేమాద్రిభిన్నసర్వనిబంధ సిద్ధాంతః - హేమాద్రి
స్తు శ్రాద్ధాదౌ స్త్రియాస్సహైవాధికారాత్తస్యాం రజోదుష్టాయాం త
న్నివృత్తేరేకభార్యేణ పంచమేఽహని కార్యం ప్రాగుక్తమరీచ్యుక్తేః - భా
ర్యాంతరసత్త్వే తు పుష్పవత్స్వపీతి వచనాత్తద్దిన ఏవేత్యాహ - దీపికాపి ॥ భా
ర్యాయాం సతి పంచమే చ దివసే స్యాద్వార్షికం మాసికం పక్వాన్నైర్గృహభార్యక
స్త్వధికృతే పత్న్యంతరేతిష్ఠతి । కుర్యాత్తద్ద్వితయం స్వ ముఖ్యదివసే ఇతి త
చ్చింత్యం - సహాధికారస్సహత్వశ్రుత్యా వా ఏకఫలభాక్త్వేన వా పాకకర్తృ
త్వేన వా - నాద్యః, తదభావాత్ - పాణిగ్రహణాద్ధి సహత్వం కర్మస్విత్యస్యా
గ్నిసాధ్యకర్మవిషయత్వాత్ - ఆబ్దికస్య చ నిరగ్నేరపి పాకేనైవోక్తేః - స్మార్తా
గ్నిసాధ్యత్వానియమాత్తామపత్యద్ధ్యేతి పూర్వోక్తవచనసత్త్వాచ్చ - కథం చ
భార్యాంతరసత్త్వేఽధికారః - జ్యేష్ఠాయా న వినేతరేతి నియమాత్ - జ్యేష్ఠాపర
త్వే చ తేనైవ సిద్ధేర్వచనవైయర్థ్యాత్ - న ద్వితీయః - అవిభక్తభ్రాతృష్వేక
స్యాశుచిత్వేఽన్యస్యాధికారాపత్తేః - న తృతీయః - ప్రవాసనిర్దేశసూతికారోగి
ణ్యాదిష్వప్యకరణాపత్తేః ॥ ఆరభేత నవైః పాత్రైరన్నారంభం చ బాంధవైరితి
దేవలోక్త్యాఽఽత్మనేపదాత్స్వస్య బాంధవానాం చ పాకకర్తృత్వోక్త్యా విరో
ధాచ్చ ॥ తతస్తాని పపాచాశు సీతా జనకనందినీతి పాద్మాదిలింగాత్ప్రాప్తశ్చ స్త్ర్యం
భార్యాపాకస్యోచ్యేత న తత్కస్యాప్యనిష్టం - తేనైతద్వచనం యుక్త్యాద్య
భావాత్ - పూర్వోక్తవచోవిరోధాచ్చ యత్కించిదేవ - యదపి ॥ శ్రాద్ధీయా
హని సంప్రాప్తే యస్య భార్యా రజస్వలా । శ్రాద్ధం తత్ర న కర్తవ్యం కర్తవ్యం పం
చమేఽహనీతి శ్లోకగౌతమపాఠోఽన్యథా దగ్నితః - మాధవీయే చ తద్వ్యాఖ్యాప్రత్యుక్తం

తతముక్తం- తేనాపినాభిప్రేతార్థసిద్ధిః- యస్యప్రేతస్యేత్యర్థాత్- తేనాత్ర హేమాద్రిర్బభ్రామేతి బహువక్తవ్యేపినోచ్యతే —అథాన్వారోహణేనిర్ణయః- లౌగాక్షిః॥ మృతాహనిసమాసేనపిండనిర్వపణంపృథక్।నవశ్రాద్ధంచ దంపత్యోరన్వారోహణఏవతు ॥ సమాసేనతుతంత్రేణ ద్విపితృకశ్రాద్ధవద్ద్వయోరేకఃపిండోవిప్రశ్చ - పిండశబ్దశ్శ్రాద్ధపరః నవశ్రాద్ధంపృథగితి హేమాద్రిపృథ్వీచంద్రౌ - అత్రమృతాహనీత్యేకత్వాత్ ॥ దినభేదేద్వినైక్యేవామృతతిథేరేకత్వేకాలైక్యంకర్త్రైక్యంపాకైక్యంచ ॥ ఏకచిత్యధిరోహేతుతిథిరేకైవజాయతే। ఏకపాకేనపిండైక్యంద్వయోర్గృహ్ణీతనామనీఇతిస్మృత్యంతరాచ్చ అంత్యేష్టిపద్ధతౌభట్టపై రప్యుదాహృతం ॥ అన్వారోహేతునారీణాంపత్యుశ్చైకోదకక్రియా । పిండదానక్రియాతద్వచ్ఛ్రాద్ధంప్రత్యాబ్దికంతథా॥ నవశ్రాద్ధానిసర్వాణి సపిండీకరణంపృథక్ । ఏకఏవవృషోత్సర్గోగౌరేకాత్రదీయతేఇతి - తిథిభేదేతువార్షికంపృథగేవ- తథావార్షికేసమాసవిధానాదన్యత్రసర్వత్రపృథక్త్వప్రాప్తేనవశ్రాద్ధమేవపృథగితి పరిసంఖ్యయాన్యత్రపృథగుక్తేష్వపివార్షికషోడశశ్రాద్ధతీర్థ సపిండాన్వష్టక్యాదిషు సమాసఏవేతిమదనపారిజాతనిర్ణయామృతాదయః -అతస్సమాసవిధిబలాత్ - జ్యేష్ఠపుత్రస్యకర్తృత్వేసపత్నమాతురన్వారోహణే తత్పుత్రేసత్యపితద్వార్షికాదికమవిభక్తః సాపత్నపుత్రఏవజ్యేష్ఠఃకుర్యాన్నౌరసః - వక్ష్యమాణపృథ్వీచంద్రాదిమతేతుఔరసఏవమాతుఃపృథక్కుర్యాత్ -ఏవంబహ్వీష్వపిమాతృషుజ్ఞేయం-త్రిస్థలీసేతౌపితామహచరణైరప్యేవముక్తం-యత్తుగార్గ్యః॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌదంపతీనిధనంగతౌ। పృథక్ఛ్రాద్ధంతయోఃకుర్యాదోదనంచపృథక్పృథక్ ॥ ఓదనంపిండః - తన్నవశ్రాద్ధవిషయం - యత్తుభృగుః॥యాసమారోహణంకుర్యాద్భర్తుశ్చిత్యాంపతివ్రతా। తాంమృతాహనిసంప్రాప్తేపృథక్పిండేనియోజయేత్॥ప్రత్యబ్దంచనవశ్రాద్ధంయుగపత్తుసమాచరేత్ ॥ తద్యేషాం వార్షికమేకోద్దిష్టముక్తం - తద్విషయం - ప్రత్యబ్దంచమృతాహనీత్యన్వయః- నవశ్రాద్ధం యుగపదితిదర్శవర్గద్వయఏవదేకతంత్రేణపృథగిత్యర్థమాహ హేమాద్రిః- ఏతన్మృతతిథేర్భేదవిషయమితిపృథ్వీచంద్రనిర్ణయామృతాద్యాః- దేవయాజ్ఞికోప్యేవం-పరాశరమాధవస్తుగార్గ్యభృగ్వాదివచనాత్ - లౌగాక్షివాక్యేసమాసేనపాకాదితంత్రైక్యేనదర్శవర్గద్వయవత్పృథక్ఛ్రాద్ధంకుర్యాత్ - నవశ్రాద్ధంచతథేత్యాహ-పృథ్వీచంద్రచంద్రికాదయస్తుద్వయోరేకపిండదానంలౌగాక్షివచనంచాశద్విషయం- పృథక్పిండదానంతుముఖ్యఃకల్పః

తదాహ వృద్ధపరాశరః॥ ఆరుహ్యభర్తుశ్చితిరంగనాయాప్రాప్నోతివృత్త్యర్థఫలుసత్వయుక్తా। ఏకాదశాహేతుతయోర్విశేయంశ్రాద్ధంపృథక్స్వర్గమపత్యసద్భిః॥ ఏకత్వమిచ్ఛంతిమతిప్రహీణాఏకాదశాహాదిషుయేనృసార్యోః। తేస్వర్గమార్గంవినిహత్యకుర్యుఃస్త్రీసత్వఘాతాన్నరకాధివాసమ్॥ భర్త్రాసహమృతాయాతునాకలోకమభీప్సతీ।సాగ్నేశ్రాద్ధంపృథక్పిండాన్నైకత్వంతుస్మృతంతయోః॥ పృథగేవహికర్తవ్యంశ్రాద్ధమేకాదశాహికమ్। యానిశ్రాద్ధానిసర్వాణితాన్యుక్తానిపృథక్పృథక్॥ విశ్వాదర్శేపి॥ మాతుర్గయాష్టకావృద్ధిర్మృతాహేషుమహాలయే। శ్రాద్ధంకుర్యాత్పృథక్దైవంతంత్రంవానుగతావపి॥ ఏకచిత్యాంసమారుహ్యమృతయోరేకబర్హిషి। పిత్రోఃపిండాన్పృథగ్దద్యాత్పిండంత్వాపత్సుతత్సుతఇత్యగ్నిస్మృతేరిత్యాహుః- యత్తుషట్త్రింశన్మతే॥ ఏకత్వంసాగతాభర్తుఃపిండేగోత్రేచసూతకే। నపృథక్పిండదానంతుతస్మాత్పత్నీషువిద్యతేఇతితద్దర్శాదిపరం- చంద్రప్రకాశేపి॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌదంపతీప్రమృతౌయది। పృథక్శ్రాద్ధంప్రకుర్వీతపత్యురేవతుయేహని॥ మృతానామపిభృత్యానాంభార్యాణాంపతినాసహ।పూర్వకస్యమృతస్యాదౌద్వితీయస్యతతఃపునః॥తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాశ్రాద్ధంస్వామితుయేహని।తృతీయస్యతతఃకుర్యాత్సన్నిపాతేష్వయంక్రమఇతిసహగమనేసర్వత్రశ్రాద్ధార్థమేకపాకఇత్యాహ- మదనరత్నేప్రచేతాః॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌమ్రియేతేదంపతీయది। తంత్రేణశ్రపణంకుర్యాత్పృథక్పిండంసమావపేత్॥ పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం- అత్రభర్తురాశౌచమధ్యేఽన్యదినేస్త్రీమరణేపతిమరణదినగణనయాశౌచపిండదానైకాదశాహాదికార్యం - నాత్రపక్షిణీవృద్ధిః॥మృతంపతిమనువ్రజ్యపత్నీచేదనలంగతా। నతత్రపక్షిణీకార్యాపైతృకాదేవశుద్ధ్యతి॥పుత్రోన్యోవాగ్నిదస్తస్యాస్తావదేవాశుచిస్తయోః। సవశ్రాద్ధంసపిండంచయుగపత్తుసమాపయేదితి షడశీతిమతాత్॥ యదానారీవిశేదగ్నింప్రియస్యప్రియవాంఛయా। తదాశౌచంవిధాతవ్యంభర్త్రాశౌచక్రమేణహీతిలఘుహారీతోక్తేశ్చ- భర్త్రాశౌచోత్తరమన్వారోహణేతుత్ర్యహమాశౌచం।ఋగ్వేదవాదాత్సాధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ। త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేశ్రాద్ధంప్రాప్నోతిశాస్త్రతఇతిబ్రాహ్మోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రపరార్కౌ- ఏతదన్వారోహణేఏవసత్యేకచితౌ-ఋగ్వేదవాదఃఇమానారీరవిధవేత్యాదిః - ఏతదనన్వగ్నాపరమిత్యన్యే- స్మార్తగౌడాస్తు॥ దేశాంతరమృతేపత్యౌసాధ్వీతత్పాదుకాద్వయమిత్యపక్రమ్యబ్రాహ్మే॥ త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేఇత్యుక్తేర్భా

తాశౌచోత్తరమన్వారోహణేత్ర్యహః - సహగమనేతుపూర్ణందశాహా
ది-పిండాస్తువశాపిసహైవ - తథాచజనకశూలపాణిశుద్ధితత్త్వధృతవ్యాసః॥
సంస్థితంపతిమాలింగ్యప్రవిశేద్యాహుతాశనమ్ । తస్యాఃపిండాదికంజ్ఞేయం
క్రమశఃపతిపిండవత్॥ అన్వితాపిండదానంతుయదాభర్తుర్దినేదినే। తదర్థారో
హిణీయస్మాత్తస్మాత్స్నాత్మఘాతినీతిపిష్టాక్తేశ్చ - పృథక్చితౌతుభర్త్రాశౌ
చమధ్యేతదూర్ధ్వంవాసత్యాంత్ర్యహేణదశపిండాః॥ అన్వితాయాఃప్రదాత
వ్యాదశపిండాస్త్ర్యహేణతు । స్వామ్యాశౌచేవ్యతీతేతుతస్యాశ్శ్రాద్ధంప్రదీ
యతఇతితత్రైవపైఠీనసిస్మృతేః - భర్త్రాశౌచోత్తరంమృతౌతుచతుర్థే
హ్నిశ్రాద్ధం - శూలపాణినాత్విదమగ్నిపురాణీయత్వేనోక్తం- యుద్ధహత
స్యసద్యశ్శౌచేత్వన్వారోహణేత్రిరాత్రం- ఏకచితౌతుసంస్థితపతిమితిప్రాగు
క్తవ్యాసోక్తేఃసద్యశ్శౌచమిత్యాహుః-అన్యసపిండాశౌచమధ్యేవిదేశమృతా
న్వారోహణంత్వనాశక్యమేవ-శుచితాయాఅంగత్వాత్ అన్యేతురజోవత్యాః
సూతికాయాశ్చగమననిషేధాదితరాశౌచస్యానిషేధఅన్యథాప్రత్యేకభర్తృ
మరణేకాగతిరిత్యాహుః - తన్మూలవచనంవినాచింత్యమేవ-స్మృత్యర్థసారేపి.
సహగమనేసర్వత్రశ్రాద్ధపిండాదౌపాకైక్యంకాలైక్యంకర్త్రైక్యంచేతియాతు
పతిముద్దిశ్యాన్యకాలేన్యతిథావన్వారూఢాతస్యాఃశ్రాద్ధంతత్తయతిథౌకార్యం
నభర్తృతిథౌ ॥ పారణేమరణేనౄణాంతిథిస్తాత్కాలికీస్మృతేతిస్కాందాత్ తిథి
రేకైవజాయతఇత్యాదివచనాచ్చేతిమదనరత్నపారిజాతపృథ్వీచంద్రాదయః-
అన్యేతుతస్యాఃపతిమరణేనమృతప్రాయత్వాత్॥ సహాగ్రతఃపృష్ఠతోవాతద్భ
క్త్యామ్రియతేయది। తస్యాశ్శ్రాద్ధంప్రదాతవ్యంపృథక్పత్న్యాఃక్షయేహనీతిస్మృ
త్యంతరాత్॥అగ్రతఃపృష్ఠతోవాపితద్భక్త్యామ్రియతేయది। తస్యాశ్శ్రాద్ధం
సుతైః కార్యంపత్యురేవక్షయేహనీతిపురాణసముచ్చయాచ్చభర్తృతిథావేవే
త్యాహుః-అత్రమూలంచింత్యం-అత్రవిశేషోహేమాద్రౌస్మృత్యంతరే॥ మా
తామంగళసూత్రేణమ్రియతేయదితద్దినే।ఉద్దిశ్యవిప్రపత్న్యా-తాంభోజయేచ్చ
సువాసినీమ్॥——అథశ్రాద్ధసంపాతేనిర్ణయః - అత్రపిత్రోర్మృతతిథ్యైకత్వే
మరణక్రమేణదర్శవర్గద్వయవత్తంత్రేణశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - పౌర్వాపర్యాజ్ఞా
నేతుపితృపూర్వకంకుర్యాదితిహేమాద్రిః-మాధవాదయస్తు॥ పిత్రోశ్శ్రాద్ధేస
మంప్రాప్తేనవేసర్వ్యుషితేపివా । పితృపూర్వంసుతఃకుర్యాదన్యత్రాసతియోగ
తఇతికార్ష్ణాజినిస్మృతేః- సర్వత్రపితృపూర్వంభిన్నప్రయోగమాహుః- పా
ర్వణైకోద్దిష్టయోఃసంపాతేమాధవీయేజాబాలిః॥ యద్యేకత్రభవేద్యాతాం

కోద్దిష్టంచపార్వణమ్ । పార్వణంత్వభినిర్వ_ర్త్యఏకోద్దిష్టంసమాచరేత్॥గృహదాహాదినాయుగపన్మరణేభృగుః ॥ ఏకకాలేగతాసూనాంబహూనామథవాద్వయోః।తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంపృథక్పృథక్ ॥ పూర్వకస్యమృతస్యాదౌద్వితీయస్యతతఃపునః । తృతీయస్యతతఃకుర్యాత్సన్నిపాతేష్వయంక్రమః॥ఋష్యశృంగః ॥ భవేద్యదిసపిండానాంయుగపన్మరణంతదా।సంబంధాసత్తిమాలోచ్యతత్క్రమాచ్ఛ్రాద్ధమాచరేత్ ॥ గారుడే॥ఏకేనైవతుపాకేనశ్రాద్ధానికురుతేత్రహి। వికిరంత్వేకతఃకుర్యాత్పిండాన్దద్యాత్పృథక్పృథక్ ॥ అత్రానుగమనేచదాహసపిండనాదౌవిశేషంవక్ష్యామః॥అత్రిః॥బహూనామథవాద్వాభ్యాంశ్రాద్ధంచేత్స్యాత్సమేహని । తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాపృథక్శ్రాద్ధానికారయేత్॥పులస్త్యః ॥ మహాలయేగయాశ్రాద్ధేగతాసూనాంక్షయేహని। తంత్రేణశ్రపణంకృత్వాశ్రాద్ధంకుర్యాత్పృథక్పృథక్ ॥ ఇదంచపృథక్పాకేనభిన్నశ్రాద్ధశక్తౌపృథక్పాకేనసంబంధాసత్త్యాశ్రాద్ధభేదస్తుముఖ్యఃపక్షః ॥ ఏకత్రైవదినేశ్రాద్ధంద్వయంప్రాప్తంయదాతదా। చరేదేవపురావర్షాత్పితుర్మాతుశ్చయత్సుతః ॥ ఏకస్మిన్నహ్ని కరోత్యహ్నోద్వయోశ్శ్రాద్ధంయదాద్విజః । తదాపూర్వమృతస్యాదౌకృత్వాస్నాత్వాయథావిధి ॥ పశ్చాత్పశ్చాన్మృతస్యైవపృథక్పాకేనసమాచరేత్ । నైకస్మిన్దివసేశ్రాద్ధంత్రయాణాంకుత్రచిద్ద్విజః ॥ ఏకఃకుర్యాత్తథాప్రాప్తేఅన్యోభ్రాతాసమాచరేత్ । భ్రాతర్యవిద్యమానేతుతత్పరేహ్నిసమాచరేత్॥ అన్యథాశ్రాద్ధహంతాస్యాచ్ఛ్రాద్ధసంకరకృద్భవేత్ ॥ ఇత్యాశ్వలాయనోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః - కాత్యాయనః॥ ద్వేబహూనినిమిత్తానిజాయేరన్నేకవాసరే।నైమిత్తికానికార్యాణినిమిత్తోత్పత్త్యనుక్రమాత్ ॥ జాబాలిః॥శ్రాద్ధంకృత్వాతుతస్యైవపునశ్శ్రాద్ధంనతద్దినే । నైమిత్తికంతుకర్తవ్యంనిమిత్తానుక్రమోదయమ్॥ కాలాదర్శే॥ నిత్యదార్శికయోశ్చోదకుంభమాసికయోరపి। దార్శికస్యయుగాదేశ్చదార్శికాలభ్యయోగయోః॥దార్శికస్యచమన్వాదేస్సంపాతేశ్రాద్ధకర్మణః।ప్రసంగాదితరస్యాపిసిద్ధేరుత్తరమాచరేత్॥ అస్యదేవతాభేదేఽపవాదమాహసఏవ॥నిత్యస్యచోదకుంభస్యనిత్యమాసికయోరపిదర్శస్యచోదకుంభస్యదర్శమాసికయోరపినిత్యస్యచాబ్దికస్యాపిదార్శికాబ్దికయోరపియుగాద్యాబ్దికయోశ్చైవమన్వాద్యాబ్దికయోస్తథా॥ ప్రత్యాబ్దికస్యచాలభ్యయోగేషువిహితస్యచసంపాతేదేవతాభేదాచ్ఛ్రాద్ధయుగ్మంసమాచరేత్ ॥నిమిత్తానియతశ్చాత్రపూర్వానుష్ఠానకారణమ్ । పిత్రోస్తుపితృపూర్వత్వంసర్వత్రశ్రాద్ధక

ర్మణి॥మాధవీయేస్మృతిసంగ్రహే॥ కామ్యతంత్రేణనిత్యస్యతంత్రంశ్రాద్ధస్య సిద్ధ్యతి—అథశ్రాద్ధాంగతర్పణం-పారిజాతేపృథ్వీచంద్రోదయేచగర్గః॥పూర్వంతిలోదకంకృత్వాఅమాశ్రాద్ధంతుకారయేత్ । ప్రత్యబ్దేనభవేత్పూర్వంపరేహనితిలోదకమ్॥పక్షశ్రాద్ధేహిరణ్యేచఅనువ్రజ్యతిలోదకమ్ ॥ నచనిత్యతర్పణస్యాయంపరేహ్న్యుత్కర్షః-నతుశ్రాద్ధాంగతర్పణమస్తీతివాచ్యం ॥ యస్తర్పయతితాన్విప్రః శ్రాద్ధంకృత్వాపరేహని । పితరస్తేనతృప్యంతినచేత్కుప్యంతివైభృశమితిగర్గేణఫలనిందార్థవాదాభ్యామంగత్వోక్తేః - శ్రాద్ధప్రక్రమాద్వార్షికం-బృహన్నారదీయేప్యాబ్దికంప్రక్రమ్య ॥ పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృన్మర్త్యోయోనతర్పయతేపితౄన్ । తస్యతేపితరఃక్రుద్ధాశ్శాపందత్వావ్రజంతిహ॥పితృశబ్దశ్చశ్రాద్ధేజ్యవర్గపరః-తేనతర్పణస్యపశుపురోడాశయాగవత్ప్రస్తరప్రహరణవచ్చేష్టదేవతాసంస్కారకృతా తేనాబ్దికేదినేనిత్యం స్వపిత్రాదితర్పణంకార్యమేవ- శ్రాద్ధాంగభూతస్యైవపరేద్యురుక్తేః - తదుక్తం॥ప్రత్యబ్దాంగంతిలందద్యాన్నిషిద్ధేపిపరేహని।వర్గైకస్యవచోయేషామన్యేషాంతువివర్జయేత్॥క్వచిద్విశేషమాహగర్గః॥ కృష్ణేభాద్రపదేమాసిశ్రాద్ధంప్రతిదినంభవేత్ ।పితౄణాంప్రత్యహంకార్యంనిషిద్ధాహేపితర్పణమ్ ॥ తర్పణంతిలతర్పణంనిషిద్ధాహేపీత్యుక్తేః ॥ సకృన్మహాలయేశ్వస్న్యాదష్టకాస్త్వంతఏవహి॥ అత్రసప్తమీనిర్దేశాత్ అంగితాస్వపైవ - తత్రజయాత్ జుహుయాత్-మంత్రందంపాత్రియణీయాయాంమంత్రందంపాత్రిత్సునే ఇత్యాదివత్ - అస్యాపవాదోబృహన్నారదీయే ॥ వృద్ధిశ్రాద్ధేసపిండ్యాం* ప్రేతశ్రాద్ధేనుమాసికే। సంవత్సరవిమోకేచనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥ తదయమర్థః- దక్షేవిప్రనిమంత్రణోత్తరంపాకారంభోత్తరంవాశ్రాద్ధప్రయోగస్యారబ్ధత్వాత్ - బ్రహ్మయజ్ఞోత్తరంనిత్యతర్పణంనైవశ్రాద్ధాంగతర్పణస్యతంత్రేణప్రసంగేనవాసిద్ధిః-తతఃపూర్వంవైశ్వదేవోత్తరంవాబ్రహ్మయజ్ఞకరణేశ్రాద్ధాం గతర్పణంపృథక్కార్యం-పిత్రోర్వార్షికేతునిత్యతర్పణంతిలవర్జ్యంకార్యం ॥ నైవశ్రాద్ధదినేకుర్యాత్తిలైస్తుపితృతర్పణమ్ । శ్రాద్ధంకృత్వాపరాహ్ణేచతర్పణంతుతిలైస్సహేతివచనాత్॥సప్తమ్యాంభానువారేచమాతాపిత్రోర్మృతేహని। తిలైర్యస్తర్పణంకుర్యాత్సభవేత్పితృఘాతకః ఇతిస్మృతిరత్నావళ్యాంవృద్ధమనూక్తేశ్చ - అత్రనిత్యతిలతర్పణేతిలమాత్రనిషేధోనతుతర్పణస్యతిలైరిత్యస్యవైయర్థ్యాపత్తేః-యత్తుకాతీయం॥ ఉపరాగేపితుశ్శ్రాద్ధేపాతేమాయాంచసంక్రమే । నిషిద్ధేపిహిసర్వత్రతిలైస్తర్పణమాచరేదితితత్పరేద్యుశ్శ్రాద్ధాంగతర్ప

ణవిషయమితి కేచిత్ - శ్రాద్ధాశక్తస్యతత్స్థానాపన్నతర్పణవిషయమితియు
క్తం-సకృన్మహాలయేపరేద్యుస్తర్పణం- అష్టకాసుతుసప్తమ్యష్టమీశ్రాద్ధయో
రంతేతద్దైవవర్గద్వయస్య - అన్వష్టక్యేతుమాతృవర్గస్యాపితీర్థశ్రాద్ధేదర్శవత్-
మాఘాద్యాదిష్వష్టకావదంతే - అనేకశ్రాద్ధసంపాతేతుయదితత్ప్రసంగసి
ద్ధిః-తదాతదీయమేవతర్పణం, తంత్రత్వేతుశ్రాద్ధసమసంఖ్యత్వేఆదావంతే
వా- విషమసంఖ్యాయాంబహ్వనురోధఇతి - తస్మాచ్ఛ్రాద్ధాంగతర్పణంసి
ద్ధం-తద్విధిస్సంగ్రహే ॥ స్నాత్వాతీరంసమాగత్యఉపవిశ్యకుశాసనే।సంతర్ప
యేత్పితౄన్ సర్వాన్స్నాత్వావస్త్రంచధారయేత్ ॥ తర్పణోత్తరంనిత్య
స్నానంకృత్వేత్యర్థః ॥ అపసవ్యంతతఃకృత్వాసవ్యంజాన్వాచ్యభూతలే।నామ
గోత్రస్వధాకారైర్ద్వితీయాంతేన తర్పయేత్ ॥ అత్రవస్వాదిరూపతోక్తా
స్మృత్యర్థసారే॥వసురుద్రాదితిసుతాన్ శ్రాద్ధార్థేతర్పయేత్పితౄన్ ॥ తత్రబ
హ్వృచానాందక్షిణేనైవ - అనాదేశేదక్షిణంప్రతీయాదితిసూత్రాత్-అత్ర
ప్రత్యంజలిమంత్రావృత్తిః నిర్వాపవత్తత్సంధ్యార్ఘ్యదానవచ్చద్రవ్యభేదాత్
అవఘాతవేదిప్రోక్షణాదౌతుద్రవ్యైకత్వాన్నమంత్రావృత్తిః కేచిత్తుపరివ్యా
ణమంత్రవత్క్రియమాణానువాదిత్వేనకరణత్వాభావాత్సకృదిచ్ఛంతి- తన్న-
తత్రాపూపద్రవ్యైక్యాత్పరవీరసీతికరణే భూతమంత్రాంతరసత్వాదన్యతరే
ణవ్యవధానాపత్త్యోభయోః కారణత్వాయోగాత్-కర్తృభేదేనవికల్పాయో
గాచ్చక్రియమాణానువాదిత్వం నత్వత్రతథేతిబౌధాయనాదివచనాత్కరణ
త్వమేవ-తేనావృత్తిరేవయుక్తా-ఏవంనిత్యేపి- యత్తుసంగ్రహేనామ్నాపఠం
తి॥పిత్రోఃక్షయాహేసంప్రాప్తేయఃకుర్యాన్నిత్యతర్పణమ్ । ఆసురంతద్భవే
చ్ఛ్రాద్ధంతత్తోయంరుధిరంభవేత్ ॥ సర్వదాతర్పణంకుర్యాద్బ్రహ్మయజ్ఞపుర
స్సరమ్।మృతాహేనైవకర్తవ్యంకృతంచేన్నిష్ఫలంభవేత్ ॥ తత్సమూలత్వేసతి
ఫలవిషయం - యచ్చపఠంతికపిలః॥ మన్వాదిషుయుగాద్యాసుదర్శసంక్రమణే
షుచ । పౌర్ణమాస్యాంవ్యతీపాతేదద్యాత్పూర్వంతిలోదకమ్ ॥ అర్ధోదయేగ
జచ్ఛాయేషష్ఠీషుచమహాలయే । భరణ్యాంచమఘాశ్రాద్ధే తదంతేతర్పణంవి
దుః ॥ శౌనకః ॥ మాతాపిత్రోర్మృతాహేచపరేహనితిలోదకమ్। కారుణ్య
శ్రాద్ధవిషయేసద్యోదద్యాత్తిలోదకమ్ ॥ ఏతన్నిర్మూలం— అథతిలతర్పణని
షేధః- గార్గ్యః॥ భానౌభౌమేత్రయోదశ్యాంనందాభృగుమఘాసుచ। పిండ
దానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ వివాహవ్రత
చూడాసువర్షమర్ధంతదర్ధకమ్॥ అర్ధంతదేవ ॥ వృద్ధౌసత్యాంచతన్మాసినేత్యా

హు స్తిలతర్పణమ్॥ హేమాద్రౌమరీచిః ॥ సప్తమ్యాంరవివారేచగృహేజన్మ దినేతథా। నిశాసంధ్యాసుపుత్రార్థీనకుర్యాత్తిలతర్పణమ్॥యత్తుసంగ్రహే॥ నందాయాంభార్గవదినే కృత్తికాసుమఘాసుచ । భరణ్యాంభానువారేచగజ చ్ఛాయాహ్వయేతథా ॥ అయనద్వితయేచైవమన్వాదిషుయుగాదిషు । పిండ దానంమృదాస్నానంనకుర్యాత్తిలతర్పణమితితచ్చింత్యం ॥ పానీయమప్యత్రతి లైర్విమిశ్రందద్యాత్పితృభ్యఃప్రయతోమనుష్యఇత్యాదివిరోధాత్ - అత్రాప వాదఃపృథ్వీచంద్రోదయే॥ తీర్థేతిథివిశేషేచగయాయాంప్రేతపక్షకే। నిషిద్ధే పిదినేకుర్యాత్తర్పణంతిలమిశ్రితమ్ ॥ స్మృత్యర్థసారేపి ॥ తిథితీర్థవిశేషేషుకా ర్యంప్రేతేచసర్వదేతిగోభిలః ॥ తిలాభావేనిషిద్ధాహేసువర్ణరజతాన్వితమ్ । తదభావేనిషించేత్తుదర్భమంత్రేణవాపునః॥ పతితస్యతిలోదకంవక్ష్యామః—

అథవృద్ధిశ్రాద్ధం - తన్నిమిత్తంపృథ్వీచంద్రోదయేబ్రాహ్మే ॥ జన్మన్యథోప నయనేవివాహేపుత్రకస్యచ । పితౄన్నాందీముఖాన్నామ తర్పయేద్విధిపూ ర్వకమ్ ॥ దేవవ్రతేషుచాధానయజ్ఞపుంసవనేషుచ। నవాన్నభోజనేస్నానే ఊఢాయాఃప్రథమార్తవే॥ దేవారామతటాకాదిప్రతిష్ఠాసూత్సవేషుచ। రా జాభిషేకేబాలాన్నభోజనే వృద్ధిసంజ్ఞకాః ॥ వనస్థాద్యాశ్రమంగచ్ఛన్పూ ర్వేద్యుస్సద్యఏవవా । పితౄన్పూర్వోక్తవిధినాతర్పయేత్కర్మసిద్ధయే॥ విష్ణు పురాణే॥ యజ్ఞోద్వాహప్రతిష్ఠాసుమేఖలాబంధమోక్షయోః। పుత్రజన్మవృ షోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంసమాచరేత్॥ తత్రైవ॥ నామకర్మణిబాలానాంచూడా కర్మాదికేతథేత్యుక్తేర్నిష్క్రమాన్నప్రాశనయోర్న శ్రాద్ధమితిమైథిలాః - పూర్వోక్తవిరోధాత్ - నానిష్టేతివిరోధాత్ ॥ సుతోత్పత్తౌతథాశ్రాద్ధే అన్నప్రాశనికేతథేతిరాజమార్తండాచ్చ-యత్తుఛందోగపరిశిష్టం॥ సూర్యేం ద్వోఃకర్మణీమేచతయోశ్శ్రాద్ధం నవిద్యతేఇతితత్తేషామేవేతి కల్పతరుః - బ హ్వృచకారికాయాం ॥ స్యాదాభ్యుదయికంశ్రాద్ధంవృద్ధిపూర్తేషుకర్మసు । పుంసస్సవనసీమంత చౌలోపనయనేష్విహ ॥ వివాహేచానలాధేయప్రభృతి శ్రౌతకర్మణి।ఇదంశ్రాద్ధంప్రకుర్వంతిద్విజావృద్ధినిమిత్తకమ్॥ అన్యేష్వోడశసం స్కారశ్రావణ్యాదిష్వపీష్యతే । వాప్యాద్యుద్యాపనాదౌతుకుర్యాః పూర్తని మిత్తకమ్॥బోపదేవకాలాదర్శౌ॥ సీమంతవ్రతచౌలనామకరణాన్నప్రాశనో పాయనస్నానాధానవివాహయజ్ఞతనయోత్పత్తిప్రతిష్ఠాసుచ। పుంసూత్యా వసథప్రవేశనసుతాద్యాస్యావలోకాశ్రమస్వీకారక్షితిపాభిషేకదయితా ద్యర్తౌచనాందీముఖమ్ ॥ యత్తుకామధేనౌ ॥ జలాశయప్రతిష్ఠాయాంవృషో

త్సర్గాదికర్మసు। వత్సరాభ్యంతరేపిత్రోర్వృషస్యోత్సర్గకర్మణి॥ వృద్ధిశ్రాద్ధం
నకుర్వీతతదస్యత్రసమాచరేదితి ॥ తత్రజలాశయేవృద్ధిశ్రాద్ధస్యనిషేధోనతుక
ర్మాంగస్యేతికేచిత్- అన్యేత్వస్యనిర్మూలతామాహుః- శ్రాద్ధకౌముద్యాం
నిర్ణయామృతేచమాత్స్యే ॥ అన్నప్రాశేచసీమంతేపుత్రోత్పత్తినిమిత్తకే।
పుంసవేచనిషేకేచనవవేశ్మప్రవేశనే॥ దేవవృక్షజలాదీనాంప్రతిష్ఠాయాంవి
శేషతః ॥ తీర్థయాత్రావృషోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్॥ ఇదంచావశ్యకం॥
వృద్ధౌనతర్పితాయేవైపితరోగృహమేధిభిః ॥ తద్ధీనమఫలంజ్ఞేయ మాసురోవిధి
రేవసఇతిశాతాతపోక్తేః - అత్రశ్రాద్ధత్రయంసఏవాహ ॥ మాతృశ్రాద్ధంతు
పూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనంతరమ్ । తతోమాతామహానాంచవృద్ధౌశ్రా
ద్ధత్రయంస్మృతమ్ ॥ తత్కాలమాహపృథ్వీచంద్రోదయేగార్గ్యః ॥ మాతృ
శ్రాద్ధంతుపూర్వేద్యుఃకర్మాహనితుపైతృకమ్ । మాతామహంచోత్తరేద్యు
ర్వృద్ధౌశ్రాద్ధత్రయంస్మృతమ్ ॥ అశక్తౌసఏవ॥ పృథగ్దినేష్వశక్తశ్చ
దేకస్మిన్పూర్వవాసరే। శ్రాద్ధత్రయంప్రకుర్వీతవైశ్వదేవంతుతాంత్రికమితి-
వృద్ధమనురపి॥అలాభేభిన్నకాలానాంనాందీశ్రాద్ధత్రయంబుధః । పూర్వేద్యు
ర్వైప్రకుర్వీతపూర్వాహ్ణేమాతృపూర్వకమ్ ॥ అత్రమహత్సుపూర్వేద్యుస్త
దహరల్పేష్వితి గృహ్యపరిశిష్టాద్వ్యవస్థాజ్ఞేయా - తచ్చప్రాతరేవ ॥
పార్వణంచాపరాహ్ణేతు ప్రాతర్వృద్ధి నిమిత్తకమితిశాతాతపోక్తేః -
అత్రప్రాతశ్శబ్దఃసార్ధప్రహరపరః ॥ ప్రహరోప్యర్ధసంయుక్తఃప్రాతరి
త్యభిధీయతఇతిగార్గ్యోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః-ఇదంచపుత్రజన్మాతిరిక్తవిషయం-
తదాహాత్రిః॥పూర్వాహ్ణేవైభవేద్వృద్ధిర్వినాజన్మనిమిత్తకమ్ । పుత్రజన్మని
కుర్వీతశ్రాద్ధంతాత్కాలికంబుధఇతి- ఏతదనియతనిమిత్తపరమ్ ॥ నియతేషు
నిమిత్తేషుప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకమ్। తేషామనియతత్వేతుతదానంతర్యమిష్య
తఇతిలౌగాక్షిస్మృతేః- ఆధానాంగంనాందీశ్రాద్ధంత్వపరాహ్ణఏవ॥ఆమశ్రా
ద్ధంతుపూర్వాహ్ణేసిద్ధాన్నేనతుమధ్యతః।పార్వణంవాపరాహ్ణేతువృద్ధిశ్రా
ద్ధంతథాగ్నికమితినిర్ణయామృతేగాలవోక్తేః ॥ నాందీముఖాహ్వయప్రాత
రాబ్దికంత్వపరాహ్ణతఇతిస్మృక్తేశ్చ - ఇదంచమాతృపితృమాతామహాదిక్ర
మేణనవదైవత్యంకార్యం త్రమాతామహాస్సపత్నీకాః వృద్ధప్రమాతామహ
ప్రమాతామహామాతామహానాంసపత్నీకానామితి పృథ్వీచంద్రోదయేగా
రుడేగద్యరూపేణపాఠాత్ - హేమాద్రౌశంఖః॥నాందీముఖేసత్యవసూసం
కీర్త్యావైశ్వదేవికే ॥ వృద్ధపరాశరః॥నాందీముఖేభ్యోదేవేభ్యఃప్రదక్షిణకుశా

సనమ్। పితృభ్యస్తన్ముఖేభ్యశ్చ ప్రదక్షిణమితిస్మృతిః - యత్తువృద్ధవసిష్ఠః॥ నాందీముఖేవివాహేచ ప్రపితామహపూర్వకమ్। నామసంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూర్వకమ్॥ యచ్చస్మృత్యర్థసారే॥ వృద్ధముఖ్యాస్తుపితరో వృద్ధిశ్రాద్ధేషుభుంజతఇతి - యచ్చగారుడే-వ్యుత్క్రమప్రతిపాదనంతచ్ఛాఖాంతరవిషయం- పితృభ్యః పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యఇతిబహ్వృచపరిశిష్టేకాత్యాయనేనచానులోమ్యామ్నానాత్ - పృథ్వీచంద్రోదయేప్యేవం-యత్తుకేచిద్వృద్ధిపదంపిత్రాదిషుప్రయుంజతే-తన్న॥ అనస్మద్వృద్ధశబ్దానామరూపాణామగోత్రిణామ్। అనామ్నామతిలార్ద్యైశ్చ నాందీశ్రాద్ధంతుసవ్యవదితిపృథ్వీచంద్రోదయేసంగ్రహోక్తేః నచనిషేధాదేవవిధిః కల్ప్యతఇతివాచ్యం-ప్రోష్ఠపదీశ్రాద్ధేప్రపితామహాత్పరేషాం వృద్ధపిత్రాదీనాం దేవతాత్వాన్నాందీశ్రాద్ధత్వసామ్యేనేహాపితత్ప్రాప్తౌనిషేధాత్ - గోత్రనామాదినిషేధస్తు॥ శుభార్థీప్రథమాం తేనవృద్ధౌసంకల్పమాచరేదిత్యుపక్రమ్యానస్మద్వృద్ధశబ్దానామిత్యుక్తేః-సంకల్పశ్రాద్ధపరః-సపిండకేతుసర్వంభవతీతిప్రయోగపారిజాతః॥ గోత్రనామభిరామంత్ర్యపితౄనర్ఘ్యం ప్రదాపయేదితిఛందోగపరిశిష్టేతద్విధానాత్-యత్తుబ్రాహ్మే। పితాపితామహశ్చైవతథైవప్రపితామహః। త్రయోహ్యశ్రుముఖాహ్యేతేపితరఃపరికీర్తితాః॥ తేభ్యఃపూర్వతరాయేచప్రజావంతస్సుఖైధితాః। తేతునాందీముఖానాందీసమృద్ధిరితికథ్యతఇతియచ్చమార్కండేయపురాణే॥ యేస్యుఃపితామహాదూర్ధ్వం తేతునాందీముఖాఃస్మృతాఇతితజ్జీవత్పిత్రాదిత్రికకర్తృకవృద్ధిశ్రాద్ధవిషయం తేనతస్యేదమావశ్యకంయత్తువిష్ణుః॥ పితరిపితామహేప్రపితామహేచజీవతినైవకుర్యాదితితద్దర్శాదివిషయమితికల్పతరుః-మదనపారిజాతేప్యేవం- హేమాద్రిస్తు॥ నాందీముఖానాంశ్రాద్ధంతుకన్యారాశిగతేరవౌ। పౌర్ణమాస్యాంతుకర్తవ్యంవరాహవచనంయథేతిప్రోష్ఠపదీశ్రాద్ధైకవాక్యత్వాత్ - తత్రైవపూర్వేషాం దేవతాత్వమిత్యాహ - అత్రసత్యవసువిశ్వేదేవావిత్యుక్తంప్రాగ్వత్ - యత్తుశాతాతపః॥ మాతుశ్శ్రాద్ధంతుయుగ్మైస్స్యాదదైవం ప్రాఙ్ముఖైః పృథగితితద్భిన్నప్రయోగమాతృశ్రాద్ధపరం - యచ్చమార్కండేయపురాణే॥ విశ్వేదేవవిహీనంతుకేచిదిచ్ఛంతిమానవాఇతితద్భిన్నప్రయోగమాతృ శ్రాద్ధభిన్నశ్రాద్ధద్వయే విశ్వేదేవవికల్పార్థం - ప్రయోగైక్యేతుదేవనియమఇతిహేమాద్రిః- ఏతచ్చమాతృపూజాపూర్వకంకార్యం॥ అకృత్వామాతృయాగంతుయశ్శ్రాద్ధంపరివేషయేత్। తస్యక్రోధసమావిష్టాహింసామిచ్ఛంతిమాతరఇతిశాతాతపోక్తేః- కౌర్మేపి॥

పుష్పైర్ధూపైస్సనైవేద్యైర్గంధాద్యైర్భూషణైరపి । పూజయిత్వామాతృగణంకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధత్రయంబుధ ఇతిఛందోగపరిశిష్టే ॥ కర్మాదిషుతుసర్వేషు మాతరస్సగణాధిపాః । పూజనీయాః ప్రయత్నేనపూజితాః పూజయంతి తాః ॥ ప్రతిమాసుచశుద్ధాసులిఖితావాపటాదిషు। అపివాక్షతపుంజేషునైవేద్యైశ్చపృథగ్విధైః ॥ కుడ్యలగ్నాంవసోర్ధారాంసప్తధారాంఘృతేనతు। కారయేత్పంచధారాంవానాతినీచాంనచోచ్ఛ్రితామ్ ॥ ఆయుష్యాణిచశాంత్యర్థంజప్త్వాతత్రసమాహితః। షడ్భ్యఃపితృభ్యస్తదనుశ్రాద్ధదానముపక్రమేత్॥ అత్రసర్వేష్వితిగ్రహణాద్గృహయజ్ఞతద్వికారేష్వపినిత్యంశ్రాద్ధం॥నానిష్ట్వాతుపితౄన్ శ్రాద్ధేకర్మకించిత్సమాచరేదితిశాతాతపోక్తేశ్చ - ఇయంచవసోర్ధారాతచ్ఛాఖీయానాంనియతాన్యేషాంత్వనియతా - బహ్వల్పంవాస్వగృహ్యోక్తమిత్యుక్తేఃకరణేత్వభ్యుదయః ॥ యన్నామ్నాతంస్వశాఖాయామిత్యుక్తేః-ఆయుష్యాణిఆనోభద్రాఇత్యాదీని - షడ్భ్యఇతిమాత్రాదిత్రికోపలక్షణమితి పృథ్వీచంద్రోదయః ఛందోగానాంషట్దైవత్యమన్యేషాంనవదైవత్యమిత్యాశార్కాః - మమతుమతంకోకిలమతానుసారిణాంమాతృమాతామహప్రమాతామహఇతిమాత్రాసహైవమాతామహశ్రాద్ధకరణాత్- తద్విషయమిదంషడ్భ్యఇతిమాతరస్తత్రైవోక్తాః॥ గౌరీపద్మాశచీమేధాసావిత్రీవిజయాజయా।దేవసేనాస్వధాస్వాహామాతరోలోకమాతరః ॥ ఇతిసర్వవిశేషణం-తేనచతుర్దశత్వం॥ యదాషోడశేతిపాఠస్తదాదేవతాంతరంచంద్రికాయాంచతుర్వింశతిమితేత్యన్యాఉక్తాః ॥ తిస్రః పూజ్యాఃపితుః పక్షేతిస్రోమాతామహేతథా । ఇత్యేతామాతరఃప్రోక్తాఃపితుర్మాతుస్స్వసాష్టమీ-ఆసాంజీవనేప్రత్యక్షపూజనమ్- మృతానాంత్వక్షతపుంజేష్వితిహేమాద్రిః।బ్రాహ్మణ్యాద్యాస్తథాసప్తదుర్గాక్షేత్రగణాధిపాన్।వృద్ధ్యాదౌపూజయిత్వాతుపశ్చాన్నాందీముఖాన్పితౄన్ ॥ మాతృపూర్వాన్పితౄన్పూజ్యతతోమాతామహానపి । మాతామహీస్తతఃకేచిద్యుగ్మాభోజ్యాద్విజాతయఇతి-అత్రద్వాదశదైవతస్యదేశాచారాద్వ్యవస్థా- బ్రాహ్మణ్యాద్యాః ॥ బ్రాహ్మీమాహేశ్వరీచైవకౌమారీవైష్ణవీతథా । వారాహీచతథేంద్రాణీచాముండాస్సప్తమాతరఇత్యపరార్కే-ఉక్తాఃఅత్రచౌలాదీనాంయాగస్యైతంత్రతోక్తాఛందోగపరిశిష్టే॥గణశఃక్రియమాణానాంమాతృభ్యఃపూజనంసకృత్ । సకృదేవభవేచ్ఛ్రాద్ధమాదౌనపృథగాదిషు॥ మాతృభ్యఇతిషష్ఠ్యర్థేచతుర్థీ-గణశఃవివాహానేకపుత్రాణాంసంస్కారేష్వేకదినేఏకదేశకాలకర్త్రైక్యాదిత్యర్థః

తథా॥ అసకృద్యానికర్మాణిక్రియేరన్కర్మకారిభిః । ప్రతిప్రయోగంనైవస్యు ర్మాతరస్సగణాధిపాః ॥ కర్మవృత్త్యావపికుత్రశ్రాద్ధకార్యంక్వచనేత్యుక్తంతత్రైవ॥ ఆధానేహోమయోశ్చైవవైశ్వదేవేతథైవచ । బలికర్మణిదర్శేచ పూర్ణమాసేతథైవచ॥నవయజ్ఞేచయజ్ఞజ్ఞావదంత్యేవంమనీషిణః । ఏకమేవభ వేచ్ఛ్రాద్ధమేతేషునపృథక్పృథక్ ॥ఏతేషుప్రతిప్రయోగంనావర్తతేకింత్వాదా ఏతద్భిన్నేసోమయాగాదౌ ప్రతిప్రయోగమావర్తతేఏవశ్రాద్ధమిత్యర్థః - క్వ చిదాదావపినిషేధమాహసఏవ ॥ నాష్టకాసుభవేచ్ఛ్రాద్ధం నశ్రాద్ధేశ్రాద్ధ మిష్యతే । నసోష్యంతీజాతకర్మప్రోషితాగతకర్మసు ॥ వివాహాదిఃకర్మగణో యఉక్తోగర్భాధానంశుశ్రుమోయస్యచాంతే । వివాహాదావేకమేవాత్రకు ర్యాచ్ఛ్రాద్ధంనాదౌకర్మణఃకర్మణస్స్యాత్ ॥ సోష్యంత్యా ఆసన్నప్రసవా యాఃసోష్యంతీమభ్యుక్ష్యేత్యుక్తంకర్మకాత్యాయనోక్తస్య - శ్రాద్ధస్యాపా కస్యాప్రాప్త్యాత్తస్యచజాత శ్రాద్ధేనదద్యాత్తుపక్వాన్నం బ్రాహ్మణేష్వపీ తినిషేధాన్నజాతకర్మణినాందీశ్రాద్ధమిత్యాశార్కః - ఆమాన్నేనవాకార్య మిత్యపితేనైవోక్తం - గౌడాస్తు-జాతకర్మణ్యేవనిషేధఃపుత్రజన్మనిమిత్తకంతు కార్యమేవ - జన్మన్యథోపనయనేఇత్యుక్తేః ॥ నైమిత్తికమథోవక్ష్యేశ్రాద్ధమ భ్యుదయాత్మకమ్ । పుత్రజన్మనితత్కార్యం జాతకర్మసమంనరైరితిమార్కం డేయపురాణాచ్చేత్యాహుః - హారలతాయాంశ్రాద్ధవివేకేచైవం-ఏతేనజా తకర్మణికాలాంతరే శ్రాద్ధనిషేధోనపుత్రజన్మదినే ఇతివాచస్పతిమతంపరా స్తం-అత్రనిషేకకాలేఇతివచనాద్గర్భాధానేననిషేధః ॥ నిషేకకాలేసోమే చసీమంతోన్నయనేతథా । జ్ఞేయంపుంసవనేశ్రాద్ధంకర్మాంగంవిధివత్కృత మితిపారస్కరః- ప్రోషితేతి ప్రోష్యేత్యగృహానుపతిష్ఠతేపుత్రందృష్ట్వాజప తీతివిహితంకర్మ వివాహాదిగర్భాధానాంతోయో గృహప్రవేశచతుర్థీకర్మా దికర్మసమూహఉక్తఃసూత్రకారేణ తత్రాపిప్రతికర్మనేత్యర్థః-అన్యేపిహో లాభియోగాదయోపవాదవిషయాస్తత్రైవజ్ఞేయాః - అప్రచారాన్నోచ్యం తే - అత్రాధికారిణఃవిష్ణుపురాణే॥ జాతస్యజాతకర్మాదిక్రియాకాండమశే షతః॥పితాపుత్రస్యకుర్వీతశ్రాద్ధంచాభ్యుదయాత్మకమ్ ॥ అత్రకేచిత్-జీవత్పి తుస్సాగ్నేరేవవృద్ధిశ్రాద్ధేధికారః-నతునిరగ్నేః॥ నజీవత్పితృకఃకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధ మగ్నిమృతేద్విజః । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యఃకుర్వీతసాగ్నికః॥పితామహే ష్వేవమేవకుర్యాజ్జీవతిసాగ్నికః । సాగ్నికోపినకుర్వీతజీవతిప్రపితామహేఇ తిచంద్రికాయాంసుమంతూక్తేరిత్యాహుః . ప్రయోగపారిజాతేప్యనాహి

తాగ్నిర్నకుర్యాదితీదంవ్యాఖ్యాతం- తన్న ॥ అనగ్నికోఽపికుర్వీతజన్మాదౌవృద్ధి కర్మణి । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తాన్వోద్దిశ్యతర్పయేదితిహారీతోక్తేః-సోమం తవంతువృద్ధిశ్రాద్ధభిన్నశ్రాద్ధపరమిత్యుక్తంమదనరత్నే- శ్రాద్ధపదంపిండపితృ యజ్ఞపరమితిపృథ్వీచంద్రోదయః - నిర్ణయామృతేతు హారీతీయేఽనాగ్నికో నాహితాగ్నిరభిప్రేతః పూర్వవచనేతు సాగ్నిశ్శ్రౌతాగ్నిః స్మార్తాగ్నిశ్చో చ్యతే-తేనోభయాగ్నిహీనస్యనేత్యుక్తం- తన్న- పూర్వోక్తదిశాగతిసంభ వేనగ్నిపదస్యస్మార్తాగ్నిపరత్వేమానాభావాత్ - వక్ష్యమాణనిత్యానిత్యసం యోగవిరోధాత్ ॥ పితరోజనకస్యేజ్యాయావద్వ్రతమసమాహితమ్। సమా హితవ్రతః పశ్చాత్స్వస్యజేతపితామహానితి పృథ్వీచంద్రోదయేయమవచో విరోధాచ్చ - అపరార్కేపిసమావర్తనే బ్రహ్మచారీస్వయమేవనాందీశ్రా ద్ధంకుర్యాదిత్యాహుః - అతఃపూర్వమేవసాధు - బోపదేవోప్యేవమాహ- యత్తుమతంజీవత్పితుఃపుత్రనామకర్మాదౌనవృద్ధిశ్రాద్ధం- హారీతీయే జన్మాదా విత్యాదిశబ్దేనతత్ప్రాప్తావపి ॥ ఉద్వాహేపుత్రజననే పిత్ర్యేష్ట్యాంసౌమికే మఖే । తీర్థేబ్రాహ్మణఆయాతేషడైతేజీవతః పితురితిమైత్రపరిశిష్టేఉద్వాహ ఏవతస్యోపసంహారాత్ - ఏవంయత్రతుసంస్కారాదిపదంతదప్యుద్వాహాది పరమేవేతి- తన్న - ఉద్వాహపదస్యస్వవివాహపరత్వస్యాపిసంభవాత్- పు త్రవివాహపరత్వేమానాభావాత్ ॥ నామకర్మణిబాలానాం చూడాకర్మాది కేతథేత్యాదిభిర్నిత్యశ్రాద్ధస్యచౌలాద్యంగత్వావగతౌనిత్యానిత్యసంయోగవి రోధాచ్చ- అతోజన్మాదావితిసర్వసంస్కారసంగ్రహః - తథాకాత్యాయ నః॥ స్వపితృభ్యఃపితాదద్యాత్సుతసంస్కారకర్మసు । పిండానోద్వాహనాత్తే షాంతస్యాభావేతుతత్క్రమాత్ - సుతానాంచౌలాదిసంస్కారేషుపితాస్వ పితృభ్యఃపిండాన్ శ్రాద్ధం- పిండదోంశహరశ్చైషామితిదర్శనాత్ - ఓద్వహ నాద్వివాహపర్యంతందద్యాత్- వివాహశ్చప్రథమః ॥ నాందీశ్రాద్ధంపితాకు ర్యాదాద్యేపాణిగ్రహేబుధః । అతఊర్ధ్వంప్రకుర్వీత స్వయమేవతునాందిక మితిస్మృతేః- తస్యపితురభావేతత్క్రమాత్॥ అసంస్కృతాస్తుసంస్కార్యా భ్రాతృభిఃపూర్వసంస్కృతైరితియః కర్తృక్రమః తేనక్రమేణ జ్యేష్ఠభ్రాత్రాది ర్దద్యాదితిచంద్రికాదయః - హేమాద్రిస్తుతస్యపితురభావేయః పితృవ్యమాతు లాదిఃసంస్కుర్యాత్సతత్క్రమాత్సంస్కార్య పితృక్రమాద్దద్యాన్నతుస్వపితృ భ్యఇతివ్యాచఖ్యౌ - సమావర్తనస్యాపివివాహప్రాచీనసుతసంస్కారత్వా త్పితైవనాందీశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - తదభావేజ్యేష్ఠభ్రాత్రాదిభిఃతదభావేస్వయ

మేవకుర్యాత్ - ఉపనయనేనకర్మాధికారస్యజాతత్వాత్ - ఏవమాద్యవివా
హేపీతిపృథ్వీచంద్రోదయచంద్రికాదయః - మదనరత్నేప్యేవం- యదాతుపి
తరిసన్న్యస్తే ప్రోషితే పతితేవాధర్మార్థం తత్పుత్రమన్యస్సంస్కుర్యాత్తదా
సంస్కార్యపితుఃపిత్రాదిభ్యోదద్యాత్ ॥ పితరోజనకస్యేజ్యాయావద్వ్రతమ
నాహితమ్।సమాహితవ్రతఃపశ్చాత్స్వాన్యజేతపితామహానితిపృథ్వీచంద్రోద
యేయమోక్తేః- జీవత్పితృకస్యాపి శేషమాహకాత్యాయనః ॥ వృద్ధౌతీర్థేచస
న్న్యస్తేతాతేచపతితేసతి । యేభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వయంసు
తఇతి- యచ్చబహ్వృచపరిశిష్టే- జీవత్పితాసుతసంస్కారేషుమాతృమాతా
మహయోఃకుర్యాత్- తస్యాంజీవత్యాంమాతామహస్యైవేతితచ్ఛాఖీయా
నామేవేతిదిక్- స్మృతితత్వాదిగౌడగ్రంథేషుతుజీవన్మాతృకఃపితామహాదిభ్యో
వృద్ధౌదద్యాత్ - జీవంతమపిదద్యాద్వాప్రేతాయాన్నోదకేద్విజఇతికాత్యా
యనోక్తేః॥ జీవేతస్మిన్సుతాఃకుర్యుఃపితామహస్యసహైవతు। తస్యాంచైవతు
జీవత్యాంతస్యాశ్చేతినిశ్చయఇతిహారీతోక్తేశ్చేత్యుక్తం- తస్మిన్పరిదాక్షి
ణాత్యాస్తుపూర్వోక్తసపిండీకరణాదివిషయత్వాత్ - జీవేత్తుయదివర్గాద్య
స్తంవర్గంతుపరిత్యజేదితి వచనాత్తద్వర్గస్యలోపఏవేత్యాహుః - యత్తుచంద్రి
కాయాంపారస్కరః ॥ నిషేకకాలేసోమేచసీమంతోన్నయనేతథా। జ్ఞేయం
పుంసవనేశ్రాద్ధంకర్మాంగంవృద్ధివచ్చతదితి- తత్రగర్భాధానాదౌకర్మాంగం-
జాతకర్మాదావుక్తంతువృద్ధిశ్రాద్ధంపృథగేవవిధివదిత్యుక్తేః- గౌడనిబంధేమా
త్స్యే ॥ అన్నప్రాశేచసీమంతేపుత్రోత్పత్తినిమిత్తకే। పుంసవేచనిషేకేచన
వవేశ్మప్రవేశనే ॥ వేదవ్రతజలాదీనాంప్రతిష్ఠాయాంతథైవచ। తీర్థయాత్రా
వృషోత్సర్గేవృద్ధిశ్రాద్ధంప్రకీర్తితమ్॥ అత్రభూతనిమిత్తానాంవృద్ధిత్వం- భావి
నిమిత్తానామంగత్వం - వృద్ధిశబ్దస్తద్ధర్మాదేశార్థఇతిగౌడాః - అన్యేతునిషే
కాదౌకర్మాంగవృద్ధిశ్రాద్ధయోస్సముచ్చయమాహుః - నాందీశ్రాద్ధసంజ్ఞా
తూభయానుగతా- అథేతికర్తవ్యతా - పృథ్వీచంద్రోదయేవృద్ధపరాశరః॥
మాలత్యాశ్శతపత్రావామల్లికాకుబ్జయోరపి । కేతక్యాఃపాటలాయావాదే
యామాలానలోహితాః ॥ శ్రాద్ధేమాలానిషేధస్యాయమపవాదః- తథా ॥
సువేషభూషణైస్త్రసాలంకారైస్తథానరైః। కుంకుమాద్యనులిప్తాంగైర్భా
వ్యంతుబ్రాహ్మణైస్సహ ॥ స్త్రియోపిస్యుస్తథాభూతాగీతనృత్యాదిహర్షి
తాః॥ హేమాద్రౌబ్రహ్మాండే॥ కుశస్థానేచదూర్వాస్స్యుర్మంగళస్యాభివృద్ధ
యే॥ కుశాఅపివత్యంతే- ఛందోగపరిశిష్టే ॥ ప్రాతరామంత్రితాన్విప్రాన్య

ర్ఘ్యానుభయత స్తథా॥ ఉభయతః దైవే పిత్ర్యే చ - వైశ్వదేవే ద్వౌ విప్రౌ పిత్రా
దీనామేకైకస్య ద్వౌ ద్వావితి వింశతిః త్రికే వా ద్వావిత్యష్టౌ విప్రాః- అత్ర విప్రా
లాభే స్త్రియోఽపి భోజ్యా ఇత్యాహశార్కే- వృద్ధవసిష్ఠః ॥ మాతృశ్రాద్ధేషు వి
ప్రాణామలాభే పూజయేదపి। పతిపుత్రాన్వితా భవ్యా యోషితోఽష్టౌ కులోద్భ
వాః॥ మాతృత్రికే చతస్రః స్యుః పితామహీత్రికే చేత్యష్టావితి హేమాద్రిః- అత్ర
పిత్ర్యే ప్రాఙ్ముఖా విప్రాః పాద్యే పిత్ర్యే చతురశ్రం మండలమితి జయంతః- హే
మాద్రౌ బ్రాహ్మే॥ విప్రాన్ప్రదక్షిణావర్తం ప్రాఙ్ముఖానుపవేశయేత్॥ ఛం
దోగపరిశిష్టే ॥ గోత్రనామభిరామంత్ర్య పితృభ్యోఽర్ఘ్యం ప్రదాపయేత్ । నా
త్రాపసవ్యకరణం న పిత్ర్యం తీర్థమిష్యతే॥ జ్యేష్ఠోత్తరకరాన్యుగ్మాన్కరాగ్రా
గ్రపవిత్రకాన్। కృత్వార్ఘ్యం సంప్రదాతవ్యం నైకైకస్యాత్ర దీయతే ॥ పిత్రా
దేర్ద్వౌ ద్వౌ విప్రౌ తయోర్దక్షిణ హస్తౌ సంయోజ్య ప్రథమోపవేశితవిప్రకరో
పరి తంత్రేణ ద్వయోరర్ఘ్యం దద్యాదిత్యర్థః- బహ్వృచకారికాయాం తు॥ దత్వా
ర్ఘ్యాదేకదేశస్యాద్యర్ఘ్యదానం ప్రతిద్విజమ్ । ఆవృత్తిరపి మంత్రస్య ప్రతిబ్రా
హ్మణమిష్యతే ॥ ప్రతిద్విజం పృథక్కుర్యాన్నిత్యర్ఘ్యానుమంత్రణమిత్యుక్తం॥
మధుమద్వితీయ స్తత్ర త్రిర్జపోఽశితుమిచ్ఛతామ్ । గాయత్ర్యానంతరం స్తోత్రం
మధుమంత్రవివర్జితమ్॥ నచాశ్నంస్తు జపేదత్ర కదాచిత్పితృసూక్తకమ్॥ తథా॥
సంపన్నమితి తృప్తాః స్థ ప్రశ్నస్థానే విధీయతే । సుసంపన్నమితి ప్రోక్తే శేషమ
న్నం నివేదయేత్॥ అక్షయ్యోదకదానంచ అర్ఘ్యదానవదిష్యతే। షష్ఠ్యైవ నిత్య
తం కుర్యాన్న చతుర్థ్యా కదాచన॥ చంద్రోదయే బ్రాహ్మే॥ పఠేచ్ఛకునిసూక్తం
తు స్వస్తిసూక్తం శుభం తథా ॥ నాందీముఖాన్పితౄన్భక్త్యా సాంజలిశ్చ సమా
హ్వయేత్॥ తథా॥ శాల్యన్నం దధిమధ్వక్తం బదరాణి యవాంస్తథా। మిశ్రీకృ
త్వా తు చతురః పిండాన్ శ్రీఫలసన్నిభాన్॥ దద్యాన్నాందీముఖేభ్యశ్చ పితృభ్యో
విధిపూర్వకమ్। ద్రాక్షామలకమూలాని యవాంశ్చ వినియోజయేత్ ॥ తాన్యే
వ దక్షిణార్థం తు దద్యాద్విప్రేషు సర్వదా ॥ తత్రైవ చతుర్వింశతిమతే ॥ ద్వౌ
ద్వౌ చాభ్యుదయే పిండావేకైకస్మై వినిక్షిపేత్ । ఏకం నామ్నా పరం తూష్ణీం ద
ద్యాత్పిండాన్పృథక్పృథక్॥ వసిష్ఠః॥ ప్రాఙ్ముఖో దేవతీర్థేన ప్రాక్కూలేషు కు
శేషు చ। దత్వా పిండాన్నకుర్వీత పిండపాత్రమధోముఖమ్॥ నాందీముఖేభ్యః పి
తృభ్యస్స్వాహేతి వా పిండదానమంత్ర ఇతి వృత్తిః - అత్ర పిండాః కృతాకృతా
ఇత్యుక్తం- తత్రైవ భవిష్యే ॥ పిండనిర్వపణం కుర్యాన్న వా కుర్యాద్విచక్షణః॥
వృద్ధిశ్రాద్ధే మహాబాహో కులధర్మాన వేక్ష్య తు॥ ఛాగలేయః ॥ అగ్నౌకరణమ

ర్ఘ్యంవాఽఽవాహనంచావనేజనమ్ । పిండశ్రాద్ధేప్రకుర్వీతపిండహీనేనివర్తతే॥
తేనాత్రభోజనస్యైవ ప్రధానత్వాద్ద్యాదివిప్రస్యైవ మనంతరదాతస్యైవపార్వ
ణస్యపునరావృత్తిరితిసిద్ధం - అత్రసాంకల్పేవిశేషః ప్రయోగపారిజాతేసం
గ్రహే॥ శుభార్థీప్రథమాంతేనవృద్ధౌసాంకల్పమాచరేత్। నషష్ఠ్యాయుదివా
కుర్యాన్మహాదోషోఽభిజాయతే॥ నామగోత్రాదినిషేధోఽప్యత్రైవసతుసపిండ
కశ్రాద్ధేఇతిసఏవ- అథప్రయోగక్రమః - నాందీశ్రాద్ధేదైవేక్షణఃక్రియతామితి
ద్వౌయుగ్మసన్నిమంత్ర్య ఓంతథేతివిప్రాభ్యాంయుగపదుక్తేప్రాప్నుతాంభ
వంతౌప్రాప్నువావఇతివైశ్వదేవవత్పిత్ర్యేచద్వివచనాంతేన విప్రద్వయేప్ర
యోగంకుర్యాత్- ఆహితాగ్నిస్తుహేమాద్రౌబ్రాహ్మే॥ యోగ్నౌతువిద్య
మానేపివృద్ధౌపిండాన్ననిర్వపేత్॥ పతంతిపితరస్తస్య నరకేసచపచ్యతే ॥ బ
హ్వృచపరిశిష్టే ॥ ద్వ్యాదర్భాః పవిత్రేపవిత్రాణిచత్వారిశన్నోదేవీత్యనుమం
త్రితాసుయవానావపతి ॥ యవోసిసోమదేవత్యోగోసవేదేవనిర్మితః। ప్రత్న
వద్భిఃప్రత్తఃపుష్ట్యానాందీ ముఖాన్పితౄనిమాల్లోకాన్ప్రీణయాహినస్స్వా
హేతిస్వాహార్ఘ్యాఇతిపృచ్ఛతి - విశ్వేదేవాఇదంవోఅర్ఘ్యంనాందీముఖాఃపిత
రఇతియథాలింగమర్ఘ్యదానం గంధాదిదానంద్విర్ద్విః పాణౌహోమోఽగ్న
యేకవ్యవాహనాయస్వాహా సోమాయపితృమతేస్వాహే త్యతోదేవాఅవం
తునోఇత్యంగుష్ఠగ్రహణంపావమానీః శంవతీశ్శైరప్రతిరథంచశ్రావయేన్మధు
వాతాఋచఃస్థానేఉపాస్మైగాయతేతి పంచమధుమతీః శ్రావయేదక్షన్నమీ
మదంతేతిచతృప్తింభుక్తశేషేత్వైకైకస్యద్వౌద్వౌపిండౌదద్యాదితి - చంద్రికా
యాంవృద్ధవసిష్ఠః॥ పితృప్రశ్నేతుసంపన్నందైవేరుచితమిత్యపి। దధికర్కంధు
మిశ్రాశ్చపిండాఃకార్యాయథాక్రమమ్॥ కాత్యాయనః ॥ త్యమూషువాజిన
మితివిప్రాంశ్చవిసర్జయేత్ - నాందీముఖాఃపితరఃప్రీయంతామిత్యక్షయ్యస్థా
నే - స్వధాంవాచయిష్యఇత్యస్యస్థానేనాందీముఖాన్పితౄన్వాచయిష్యేఇ
తి- నస్వధాంప్రయుంజీతేతి- అత్రసాగ్నిరనగ్నిర్వాదౌవైశ్వదేవంకుర్యాత్॥
ఆదౌవృద్ధౌక్షయేచాంతేమధ్యేశ్రాద్ధేతుపార్వణే। ఏకోద్దిష్టేనివృత్తేతువైశ్వ
దేవోవిధీయతఇత్యాశార్కే-శాంఖాయనపరిశిష్టాత్- హేమాద్రౌతు॥ శేష
మన్నమనుజ్ఞాప్యవైశ్వదేవక్రియాంతతః । శ్రాద్ధాహ్నేశ్రాద్ధశేషేణవైశ్వదే
వంసమాచరేదితిచతుర్వింశతిమతాన్నాందీశ్రాద్ధేప్యంతేవైశ్వదేవఉక్తః - బ
హ్వృచానామపివృత్త్యాలోచనాత్తద్దైవపూర్వోక్తంతుయేషాంపరిశిష్టంతద్వి
షయమన్యవిషయంవాజ్ఞేయం- అత్రశ్రాద్ధాంగతర్పణంనేత్యుక్తంప్రాక్ —

ఇతినిర్ణయసింధౌవృద్ధిశ్రాద్ధమ్—అథజీవత్పితృకశ్రాద్ధం - తత్రానేకపక్షా దృశ్యంతే - జీవంతంపితరంభోజయిత్వాపరయోశ్శ్రాద్ధంకుర్యాదిత్యేకః- హోమాంతమేవకుర్యాదిత్యన్యః ॥ హోమాంతః పితృయజ్ఞస్స్యాజ్జీవేపితరి జానతః।పితరంభోజయిత్వాహిపిండాన్నిర్వృణుయాత్పరావితియజ్ఞపార్శ్వో క్తేః - యదిజీవత్పితానదద్యాదాహోమాత్కృత్వావిరమేదిత్యాపస్తంబో క్తేశ్చ- జీవతాంపిండానగ్నౌహుత్వాపరేభ్యోదేయమిత్యపరః - జుహుయా జ్జీవేభ్యఇత్యాశ్వలాయనోక్తేః- జీవతామజీవతాంచపిండదానమితీతరః- జీవ తామజీవతాంవాదేయమేవేతిహిరణ్యకేశురిలినిగమాత్ - తస్మాజ్జీవత్పితాకు ర్యాద్ద్వాభ్యామేవనసంశయఇతిభవిష్యోక్తేర్ద్వాభ్యామేవేత్యన్యః- ఏతేపక్షాః కలౌనిషిద్ధాః ॥ ప్రత్యక్షమర్చనంశ్రాద్ధేనిషిద్ధంమనురబ్రవీత్ । పిండనిర్వపణం చాపిమహాపాతకసమ్మితమితిపృథ్వీచంద్రోదయేభవిష్యోక్తేః- చంద్రికాప్యే వం- తస్మాత్పితరిజీవతిశ్రాద్ధానారంభఏవేత్యేకఃపక్షః ॥ సపితుఃపితృకృత్యేషు అధికారోనవిద్యతఇతికాత్యాయనోక్తేః॥ జీవేపితరివైపుత్రశ్శ్రాద్ధకాలంవివ ర్జయేదితిహారీతోక్తేశ్చ- పితుఃపిత్రాదిభ్యోదద్యాదితిసిద్ధాంతః॥ ధ్రియమాణే తుపితరిపూర్వేషామేవనిర్వపేదితిమనూక్తేః॥ పితుఃపితృభ్యోవాదద్యాత్సపితే త్యపరాశ్రుతిరితికాత్యాయనోక్తేశ్చ- అయంబహుసమ్మతఃపక్షః- అన్యశా ఖాభేదేనజ్ఞేయాః- ఏవంజీవన్మాతామహేనాప్యూహేనకార్యం॥ మాతామ హానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః । మంత్రోహేనయథాన్యాయం శే షాణాంమంత్రవర్జితమితివిష్ణూక్తేః ॥ ఏవంమాత్రాదికస్యాపితథామాతామ హాదికేఇతిపృథ్వీచంద్రోదయేగ్నిపురాణాచ్చ- పితరిజీవతితుస్వమాతరివృతా యామపిపితురేవమాతృమాతామహయోఃకుర్యాత్ - యేభ్యఏవపితాదద్యా దితివక్ష్యమాణ వచనాదితిపితామహచరణాః - మదనరత్నేతు జీవత్పితాస్వ మాతామహయోర్దద్యాదిత్యుక్తం- కాలాదర్శేప్యేవం- మృతేతుపితరిజీవన్మా తృకఃపితామహ్యాదిభ్యోవృద్ధౌదద్యాదితిస్మృతితత్త్వాదిగౌడగ్రంథాః- దాక్షి ణాత్యాస్తు॥పితృవర్గేమాతృవర్గేతథామాతామహస్యచ।జీవేత్తుయదివర్గాద్య స్తంవర్గంతుపరిత్యజేదితి వచనాత్తద్వర్గత్యాగ ఏవేత్యాహుః - ఏవంపతితస న్న్యస్తపితృకాదేరపిజ్ఞేయం॥ వృద్ధాతీర్థేచసన్న్యస్తేతాతేచపతితేసతి। యే భ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యోదద్యాత్స్వయంసుతఇతిషట్త్రింశన్మతాత్ - సన్న్య స్తేజీవతీత్యర్థః - మృతేతుసన్న్యస్తేతదాద్యేవదేయం - మృతేపిపరేభ్యఏవేతిగౌ డాః- కాత్యాయనోపి॥ బ్రాహ్మణాదిహతేతాతేపతితేసంగవర్జితే।వ్యుత్క్ర-

మాచ్చ స్మృతే దేయం యేభ్య ఏవ దదాత్యసౌ ॥ అయం చ సన్న్యస్తపిత్రాదేరపి శేషాత్సర్వశ్రాద్ధేధికారః- ఏతత్త్రిదండిపరం- ఏకాదశాహపార్వణవార్షికాద్యపి తస్యైవ ॥ అహన్యేకాదశే ప్రాప్తే పార్వణం తు విధీయత ఇత్యుక్త్వా ॥ త్రిదండగ్రహణాదేవ ప్రేతత్వం నైవ జాయత ఇత్యుశనసా విశేషోక్తేః - బ్రాహ్మణాదిహతే ఇత్యాదినిషేధస్త్వేకదండాదిపరః - అతః పరమహంసానాం వార్షికాదికమపి న కార్యమితి శూలపాణిశ్రాద్ధతత్త్వాదయో గౌడగ్రంథాః- ఇదమేవ తు యుక్తం- యత్తు హేమాద్రౌ కౌండిన్యః॥ దర్శశ్రాద్ధం గయాశ్రాద్ధం శ్రాద్ధం చాపరపక్షికమ్ । న జీవత్పితృకః కుర్యాత్తిలైస్తర్పణమేవ చేతి తత్సన్న్యస్తపిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం - మైత్రాయణీయపరిశిష్టే ॥ ఉద్వాహే పిత్రజననే పిత్ర్యేష్ట్యాం సౌమికే మఖే। తీర్థే బ్రాహ్మణ ఆయాతే షడేతే జీవతః పితుః॥ తత్రైవ॥ మహానదీషు సర్వాసు తీర్థేషు చ గయాం వృతే । జీవత్పితాపి కుర్వీత శ్రాద్ధం పార్వణధర్మవత్- గయాం వృత ఇతి సూత్రవ్యతిరిక్తవిషయం ॥ అన్వష్టక్యం గయాప్రాప్తౌ సత్యాం యచ్చ వృతే హని । మాతుః శ్రాద్ధం సుతః కుర్యాత్పితర్యపి చ జీవతీతి తత్రైవోక్తేః- గయాప్రాప్తౌ ప్రాసంగిక్యాం॥ గయాం ప్రసంగతో గత్వా మాతుః శ్రాద్ధం సమాచరేదితి వచనాత్ - తేన మృతమాతృకో గయాయామంతత్పార్వణమాత్రం కుర్యాత్ - తజ్జీవనే తు తీర్థశ్రాద్ధమపి నేతి కాలాదర్శస్మృతిదర్పణాదయః- అన్యే తు గత్వా శ్రాద్ధం నేతి నిషేధార్థః - సామాన్యతః ప్రాప్తం తీర్థశ్రాద్ధం భవత్యేవ గయాయామిత్యాహుః - ధృతదాం తు పితుః ప్రతినిధిత్వేన గయాం యాతి తదా యజమానస్య పితృపితామహప్రపితామహా ఇత్యేవం శ్రాద్ధం- తత్ర మాతుః పితృపత్నీత్వేనైకోద్దిష్టం కృత్వా మాతృత్వేన పునః పార్వణం కుర్యాదితి త్రిస్థలీసేతౌ తచ్చ ఫల్గుపిష్టపదాక్షయ్యవటేష్వేవేతి కేచిత్ - ఆద్యాంత ఏవేత్యన్యే- మధ్యమాంత ఇత్యపరే- సంకోచే హేత్వభావాత్తత్రత్యసర్వశ్రాద్ధాని మాతుః కార్యాణీత్యుక్తం ప్రతిభాతి - యత్తు మదనపారిజాతే॥ న జీవత్పితృకః కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమగ్నిమృతే ద్విజః। యేభ్య ఏవ పితా దద్యాత్తేభ్యః కుర్వీత సాగ్నిక ఇతి సుమంతూక్తేః - సాగ్నేరేవ జీవత్పితృకస్య తీర్థాదిశ్రాద్ధముక్తం- సాగ్నేరపి మైత్రాయణీయశాఖీయస్యైవ నాన్యేషాం - షడేతే జీవతః పితురితి తత్పరిశిష్ట ఏవోక్తేరితి రత్నావలీదివోదాసాద్యాః - తదయుక్తం- సౌమంతవం పిండపితృయజ్ఞవిషయం - సన్న్యస్తపిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం వేతి పృథ్వీచంద్రోదయోక్తేః- వృద్ధౌ తీర్థే చేత్యాదేస్సాధారణ్యేనాస్యాపి తథాత్వాచ్చ- తథా, రగ్నేరపి నాంశ్రాద్ధముక్తం ప్రాక్ - ఏవం పితామహజీవనేపి జ్ఞేయం-

విశేషఃపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయేజ్ఞేయః - అథపితామహేజీవతివృతేచపిత
రియద్యపిపితామహోవాతచ్ఛ్రాద్ధభుంజీతేత్యబ్రవీన్మనురితిమనునాజీవతః
పితామహస్యభోజనముక్తం - తథాపిప్రత్యుత్థానార్చనస్యపూర్వంనిషిద్ధత్వాత్పి
తామహంవిహాయపితృప్రపితామహవృద్ధప్రపితామహేభ్యోదేయం॥ పితా
యస్యతువృత్తస్స్యాజ్జీవేచ్చాపిపితామహః। పితుస్సనామసంకీర్త్యకీర్తయేత్ప్ర
పితామహమితిమనూక్తేః- అయమేవసర్వసమ్మతఃపక్షః- యత్తుఛందోగపరిశి
ష్టే॥ పితామహేధ్రియమాణేపితుఃప్రేతస్యనిర్వపేత్। పితుస్తస్యచవృత్తస్య
జీవేచ్చేత్ప్రపితామహఇతిఏకపురుషం ద్విపురుషంవాపార్వణమాహతత్తీర్థ
పితృయజ్ఞపరం- వృద్ధౌపూర్వోక్తమేవ - ఏవంపూర్వయోర్మృతయోఃప్రపి
తామహేజీవతిపితృమాత్రేమృతేపరయోర్జీవతోశ్చవృద్ధప్రపితామహాదిభ్యో
జ్ఞేయం॥ జీవంతమతిదద్యాద్వాప్రేతాయాన్నోదకేద్విజఇతికాత్యాయనోక్తే
శ్చ- ఏతత్సర్వంమనసికృత్వాహహేమాద్రౌవిష్ణుః - పితరిజీవతియశ్శ్రాద్ధం
కుర్యాద్యేషాంపితాకుర్యాత్తేషాంపితరిపితామహేచజీవతియేషాంపితామ
హః- పితరిపితామహేప్రపితామహేచజీవతినైవకుర్యాత్ - యస్యపితాప్రే
తస్స్యాత్సపిత్రేపిండంనిధాయ పితామహాత్పరాభ్యాంద్వాభ్యాందద్యాత్ -
యస్యపితాప్రపితామహశ్చప్రేతౌస్యాతాంసపిత్రేపిండం నిధాయపితామ
హాత్పరాభ్యాందద్యాత్ - యస్యపితామహఃప్రేతస్స్యాత్సతస్మైపిండంనిధా
యప్రపితామహాత్పరాభ్యాందద్యాత్- యస్యపితాపితామహశ్చప్రేతౌస్యా
తాంసతాభ్యాంపిండౌదత్వాపితామహప్రపితామహాయదద్యాత్॥ మాతా
మహానామప్యేవంశ్రాద్ధంకుర్యాద్విచక్షణః। మంత్రోహేనయథాన్యాయం
శేషాణాంమంత్రవర్జితమితి - అత్రపితృవన్మాతామహేజీవతితత్పిత్రాదిభ్యః
యథాతత్రత్రిషుజీవత్సునైవకుర్యాత్తథాతాత్పిత్యాదిసర్వమతిదేశ్యం - ఏ
వంమాతృజీవనేపీతిశూలపాణికాలాదర్శౌ - తన్న - యేభ్యఏవేత్యాదౌయ
చ్ఛబ్దాదేర్వ్యక్తివిశేషవాచిత్వేనతదప్రసంగాదితిదిక్ - ఉత్తరార్ధంవ్యా
ఖ్యాతంప్రాక్- యత్త్వత్రవిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం - పిత్రేపిండంనిధాయేతిపి
తురేకోద్దిష్టవిధినాశ్రాద్ధంకృత్వాప్రపితామహాదిభ్యః పార్వణంకుర్యాత్-త
ద్వ్యుత్క్రమమృతసపిండీకరణాభావపక్షేసపిండీకరణస్థానాపన్నంజ్ఞేయం॥
వ్యుత్క్రమాత్తుప్రమీతానాంనైవకార్యాసపిండతేతివచనాత్ - దర్శాదౌ
తుపితురేకోద్దిష్టమేవకార్యం-నజీవంతమతిదదాతీతిశ్రుతేః॥ జీవేత్పితామహో
యస్యపితాచాంతరితోభవేత్। పితురేకస్యదాతవ్యమేవమాహుర్మనీషిణఇతి

యజ్ఞపార్శ్వోక్తేః- పితామహే జీవతి త్వై పితర్యేవ సమాపయేదితి హారీతోక్తేశ్చ-శిష్టాస్తు। వ్యుత్క్రమాత్తు ప్రమీతానాం నైవకార్యా సపిండతా। యది మాతా యది పితా భర్తా నైష విధిః స్మృత ఇతి మాధవీయే సాగ్నిఛందోక్తేర్వ్యుత్క్రమమృతసపిండీకరణాభావః పిత్రవ్యాదివిషయ ఇత్యాహుః - ఏష విధిర్నిషేధరూపః-త్రిషు జీవత్సు విష్ణురాహ - త్రిషు జీవత్సు నైవ కుర్యాదితి- తద్దర్శాదివిషయం-నాందీశ్రాద్ధం తు పరేభ్యస్త్రిభ్యో భవత్యేవేతి కల్పతరుః - పృథ్వీచంద్రోదయస్తు। దద్యాత్త్రిభ్యః పరేభ్యస్తు జీవేచ్చేత్త్రితయం యదీతి మనూక్తేః - సర్వత్ర వికల్పః స చ దేశాచారాద్వ్యవతిష్ఠత ఇత్యాహుః - సుదర్శనభాష్యే తు మాసికశ్రాద్ధం జీవత్పిత్రాదినా వ్యుత్క్రమమృతపిత్రాదినా చ కార్యమేవేత్యుక్తం- మదనరత్నే క్రతుః॥ అష్టకాదిషు సంక్రాంతౌ మన్వాదిషు యుగాదిషు। చంద్రసూర్యగ్రహే పాతే స్వేచ్ఛయా పూజ్యయోగతః॥ జీవత్పితా నైవ కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధం కామ్యం తథాఖిలమ్॥ అన్యే విశేషాః శ్రీపితృకృతజీవత్పితృకనిర్ణయే భట్టకృతత్రిస్థలీసేతౌ చ జ్ఞేయాః—ఇతి నిర్ణయసింధౌ జీవత్పితృకాదిశ్రాద్ధం—అథ విభక్తావిభక్తనిర్ణయః- పృథ్వీచంద్రోదయే మరీచిః ॥ బహవస్స్యుర్యదా పుత్రాః పితురేకత్ర వాసినః। సర్వేషాం తు మతం కృత్వా జ్యేష్ఠేనైవ తు యత్కృతమ్॥ ద్రవ్యేణ చావిభక్తేన సర్వైరేవ కృతం భవేత్॥ జ్యేష్ఠస్యైక కర్తృత్వేపి సర్వే ఫలభాగిన ఇత్యర్థః - తేన మే బ్రహ్మచర్యాదినియమాస్తే ఫలితసంస్కారత్వాత్సర్వైః కార్యాః ఏవం సంసృష్టినామపి తుల్యత్వాత్ - మిత్రాక్షరాయాం నారదః॥ భ్రాతౄణామవిభక్తానామేకో ధర్మః ప్రవర్తతే। విభాగే సతి ధర్మోపి భవేత్తేషాం పృథక్పృథక్ ॥ బృహస్పతిరపి ॥ ఏకపాకేన వసతాం పితృదేవద్విజార్చనమ్। ఏకం భవేద్విభక్తానాం తదేవ స్యాద్గృహే గృహే ॥ అత్ర యద్యప్యవిశేషశ్రవణాత్ బ్రహ్మయజ్ఞసంధ్యాదిష్వప్యవిభక్తానాం పృథఙ్నిషేధః ప్రాప్నోతి తథాపి ద్రవ్యసాధ్యశ్రాద్ధవైశ్వదేవాదిష్వేవ సః - ద్రవ్యస్యానేకస్వామికత్వేనైకస్య వ్యయేనాధికారాత్ - యాని తు ద్రవ్యాసాధ్యాని మంత్రజపోపవాససంధ్యాబ్రహ్మయజ్ఞపారాయణాదీని నిత్యనైమిత్తికకామ్యాని తేషు పృథగేవాధికారః - ద్రవ్యవ్యయాభావేనుమత్యనపేక్షణాత్ - ద్రవ్యేణ వావిభక్తేనేత్యస్యావిషయత్వాత్ ॥ పృథగప్యేకపాకానాం బ్రహ్మయజ్ఞో ద్విజాతినామ్ । అగ్నిహోత్రం సురార్చా చ సంధ్యా నిత్యం భవేత్తథేతి ప్రయోగపారిజాతే ఆశ్వలాయనస్మృతేశ్చ - అగ్నిహోత్రశబ్దోగ్నిసాధ్యశ్రౌతస్మార్తనిత్యకర్మపరః- తేష్వప్యన్యానుమత్యైవాధికారేణ న్యాయసామ్యాత్- పితృశ్రాద్ధాదిషు తుల్య

ఫలేషు నిత్యేష్వనుమతిం వినాప్యేకస్యాధికారః ॥ ఏకోపి స్థావరే కుర్యాద్దానాధ్యయనవిక్రయమ్। ఆపత్కాలే కుటుంబార్థే ధర్మార్థే చ విశేషత ఇతి వచనాత్॥ ధర్మార్థే వశ్యకర్తవ్యే పితృశ్రాద్ధాదావితి విజ్ఞానేశ్వరః - కేచిత్త్వవిభక్తానామపి పృథక్పాకత్వే దేశాంతరే చ దార్శికాబ్దికయోః పృథక్త్వమాహుః - భ్రాతౄణామవిభక్తానాం పృథక్పాకో భవేద్యది । వైశ్వదేవాదికం శ్రాద్ధం కుర్యుస్తే వై పృథక్పృథక్ ఇతి హారీతోక్తేః ॥ అవిభక్తేన పుత్రేణ పితృమేధో వృతావహాని । దేశాంతరే పృథక్కార్యో దర్శశ్రాద్ధం తథైవ చేతి యమోక్తేశ్చేతి - తత్ర మూలం చింత్యం - తదయమర్థః - పంచమహాయజ్ఞమధ్యే దేవభూతపితృమనుష్యయజ్ఞాన న్యానుమత్యా జ్యేష్ఠ ఏవ కుర్యాత్ ॥ హేమాద్రౌ దానరహితం న భోక్తవ్యం కదాచన । అవిభక్తేషు సంసృష్టేష్వేకేనాపి కృతం కృతమితి వ్యాసోక్తేశ్చ - యస్య తు జ్యేష్ఠే నాకృతే వైశ్వదేవేన్నం సిద్ధ్యేత్తేన తూష్ణీమగ్నౌ కించిత్ క్షిప్త్వా భోక్తవ్యం - యస్య త్వేషామగ్రతోన్నం సిద్ధ్యేత్స నియుక్తమగ్నౌ కృత్వాగ్రం బ్రాహ్మణాయ దత్వా భుంజీతేత్యవిభక్తాధికారే పృథ్వీచంద్రోదయే గోభిలోక్తేః - ఆశ్వలాయనస్తు పాకపార్థక్యే పృథక్త్వం తదేకత్వే పృథక్త్వమాహ ॥ వసతామేకపాకేనావిభక్తానామపి ప్రభుః । ఏకస్తు చతురో యజ్ఞాన్కుర్యాద్వాగ్యజ్ఞపూర్వకాన్ ॥ అవిభక్తా విభక్తా వా పృథక్పాకా ద్విజాతయః । కుర్యుః పృథక్పృథగ్యజ్ఞాన్భోజనాత్ప్రాగ్దినే దిన ఇతి బ్రహ్మయజ్ఞసంధ్యాస్నానతర్పణాదితూక్తహేతోః పృథగేవ - దేవపూజా తూక్తవచనద్వయాదేకత్ర పృథగ్వా - దర్శగ్రహణశ్రాద్ధాది త్వేకస్యైవ - తీర్థశ్రాద్ధాద్యపి యుగపత్సర్వేషాం విభక్తానాం ప్రాప్తావేకస్యభేదేన ప్రాప్త్యాభిన్నం - గయాశ్రాద్ధే త్వేవం ॥ ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రాః శీలవంతో గుణాన్వితాః । తేషాంతు సమవేతానాం యద్యేకోపి గయాం వ్రజేత్ ॥ తారితాస్స్మో వయం తేన స యాతి పరమాం గతిమితి హేమాద్ర్యర్కాదావుక్తేః - కామ్యేపి దానహోమాదావన్యానుమత్యైవాధికారః - ద్రవ్యాసాధ్యజపాదౌ తాం వినాపి - అపరార్కే పైఠీనసిః॥ విభక్తైస్తు పృథక్కార్యం ప్రతిసంవత్సరాదికమ్ । ఏకేనైవావిభక్తేషు కృతే సర్వైస్తు తత్కృతమ్ ॥ సాంవత్సరాత్పూర్వాణి మాసికాన్యేకత్రైవ - తదాహ లఘుహారీతః ॥ సపిండీకరణాంతాని యాని శ్రాద్ధాని షోడశ । పృథఙ్నైవ సుతాః కుర్యుః పృథగ్ద్రవ్యా అపి క్వచిత్ ॥ సపిండనం మాసికోపలక్షణం ॥ అర్వాక్సంవత్సరాజ్జ్యేష్ఠః శ్రాద్ధం కుర్యాత్సమేత్య తు । ఊర్ధ్వం సపిండీకరణాత్సర్వే కుర్యుః పృథక్పృథగితి వ్యాసోక్తేః - ఉశనాః ॥ నవశ్రాద్ధం

సపిండత్వం శ్రాద్ధాన్యపి చ షోడశ । ఏకేనైవ తు కార్యాణి సంవిభక్తధనేష్వపి॥ మఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధం త్వవిభక్తానామపి పృథగిత్యుక్తం ప్రాక్ - యత్తు వృద్ధవసిష్ఠః॥ మాసికం చ వృషోత్సర్గం సపిండీకరణం తథా । జ్యేష్ఠేనైవ ప్రకర్తవ్యమాబ్దికం ప్రథమం తథేతి- తన్నిర్మూలం॥ బహ్వృచపరిశిష్టే నవశ్రాద్ధం సహాద్యైః— అథ తీర్థశ్రాద్ధం - తత్ర యద్యప్యస్మత్పితామహకృతత్రిస్థలీసేతురేవ జాగర్తి- తథాపి కించిదుచ్యతే- తత్ర యాత్రాయాం॥ సహాగ్నిర్వా సపత్నీకో గచ్ఛేత్తీర్థాని సంయతః। ప్రాయశ్చిత్తివ్రజేత్తీర్థం పత్నీవిరహితోఽపి వా॥ యజ్ఞేష్వనధికారీ వా యశ్చ వా మంత్రసాధక ఇతి కౌర్మాదివచనాత్సాగ్నేస్సపత్నీకస్యైవాధికారః- భారతే॥ బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యశ్శూద్రో వా రాజసత్తమ। న వియోనిం వ్రజంత్యేతే స్నానాత్తీర్థే మహాత్మనః॥ స్కాందే విధవాధర్మేషు। స్నానం దానం తీర్థయాత్రాం విష్ణునామగ్రహం ముహుః॥ ఏతత్పుత్రాద్యనుమత్యైవ- సధవాయాః పత్యా సహైవేతి ప్రాగుక్తం- కాశీఖండే॥ మాతుః పితుః క్షేప్రమనాస్తథాస్థిసుతస్సు కుర్యాత్ఖలు తీర్థయాత్రామ్॥ తద్విధిస్కాందే॥ తీర్థయాత్రాం చికీర్షుః ప్రాగ్విధాయోపోషణం గృహే। గణేశం చ పితౄన్విప్రాఞ్సాధూఞ్శక్త్యా ప్రపూజ్య చ॥ కృతపారణకో హృష్టో గచ్ఛేన్నియమధృక్పునః। ఆగత్యాభ్యర్చ్య చ పితౄన్యథోక్తఫలభాగ్భవేత్॥ ఉపవాసాత్ప్రాఙ్ముండనం చ కార్యం॥ ప్రయాగే తీర్థయాత్రాయాం పితృమాతృవియోగతః। కచానాం వపనం కుర్యాద్వృథా న వికచో భవేదితి విష్ణూక్తేః॥ ప్రాయశ్చిత్తార్థయాత్రాయాం గంగాయాం చైతదిత్యేకే - కేచిత్తు హేమాద్రౌ భారతే॥ కేశశ్మశ్రునఖాదీనాం వపనం న చ శస్యతే। అతో న కార్యం వపనం గయాశ్రాద్ధార్థినా సదా॥ యే భారతేస్మిన్పితృకర్మతత్పరాస్సంధార్య కేశానతిభక్తిభావితాః। ఋణక్షయార్థం పితృతీర్థమాగతాస్తేషామృణం సంక్షయమేష్యతి ధ్రువమితి నిషేధాత్ -గయాయాత్రాంగం వపనం న కార్యమిత్యాహుః- వస్తుతస్తు గయాధికరణకస్యైవాయం నిషేధః - న తు యాత్రాంగస్య శ్రాద్ధార్థినేత్యుక్తేః - విశాలం విరజం గయామిత్యనేనైకవాక్యత్వాచ్చ - శ్రాద్ధం చ షట్ నవ ద్వాదశదైవతం వా ఘృతేన కార్యం॥ గచ్ఛేద్దేశాంతరం యస్తు శ్రాద్ధం కుర్యాత్స సర్పిషేతి విష్ణుపురాణాత్ - యాత్రాంగవృద్ధిశ్రాద్ధోక్తేశ్చ- శ్రాద్ధం చ పారణాదిన ఏవ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం ప్రాతశ్శ్రాద్ధం విధాయ చ। గణేశం బ్రాహ్మణాన్నత్వా భుక్త్వా ప్రస్థితవాఞ్సుధీరితి స్కాందలింగాత్ - గౌడనిబంధే గౌతమః॥ తీర్థయాత్రాసమారంభే తీర్థాత్ప్రత్యాగమేఽపి చ। వృద్ధిశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత బహుస

ర్పిస్సమన్వితమ్ ॥ వృద్ధిపదంతద్ధర్మార్థం శ్రాద్ధోత్తరంయాత్రాసంకల్ప ఇతిభట్టాః-వాయవీయే॥ఉద్యతస్తుగయాంగంతుంశ్రాద్ధంకృత్వావిధానతః । విధాయకార్పటీవేషంగ్రామంగత్వాప్రదక్షిణమ్ ॥ తతోగ్రామాంతరంగత్వాశ్రాద్ధశేషస్యభోజనమ్ ॥ ఘృతస్యభోజనంతచ్చక్రోశమధ్యేశ్రాద్ధోత్తరంక్రోశగమననిషేధాత్ ॥తతఃప్రతిదినంగచ్ఛేత్ప్రతిగ్రహవివర్జితః ॥ గయాయామేవతన్నాన్యత్రేతికేచిత్ - హేమాద్రిస్తు- గయాయాంశ్రాద్ధదినేఏవప్రస్థానం-తీర్థాంతరేతు శ్రాద్ధోత్తరదినఇత్యాహ- ప్రభాసఖండే॥ యచ్చాన్యంకారయేచ్ఛక్త్యాతీర్థయాత్రాంనరేశ్వరః।స్వకీయద్రవ్యయానాభ్యాం తస్యపుణ్యంచతుర్గుణమ్॥ యాత్రామధ్యేఆశౌచేరజసివాశుద్ధిపర్యంతంస్థిత్వాతదంతేగచ్ఛేత్- మార్గవైషమ్యేత్వదోషః- యాత్రామధ్యేతీర్థాంతరప్రాప్తౌశ్రాద్ధాదికార్యమేవ - వాణిజ్యాద్యర్థంగతేనతుముండనోపవాసాదినకార్యమితి ప్రయోగసేతౌభట్టాః - వస్తుతస్తుతత్రాపిముండనోపవాసశ్రాద్ధాదికార్యం ॥ అర్ధంతీర్థఫలంతస్యయఃప్రసంగేనగచ్ఛతీతిబ్రాహ్మోక్తేః-స్కాందే ॥ ద్విర్భోజనంతృతీయాంశంహరేత్తీర్థఫలస్యచ । వాణిజ్యంత్రీంస్తథాభాగాన్హంతిసర్వంప్రతిగ్రహః ॥ యానంధర్మచతుర్థాంశంఛత్రోపానహమేవచేత్యుత్తరార్ధంపాఠాంతరం- అత్రనదీషువిశేషః ॥ మార్గేంతరానదీప్రాప్తౌస్నానాదిపరపారతః।అర్వాగేచసరస్వత్యాఏషమార్గగతోవిధిః ॥ యత్తు॥పితౄన్సంతర్పయిత్వాతునదీస్తరతియోనరః ॥ తస్యాస్పృక్షానకామాస్తేభవంతిభృశదుఃఖితాః ఇతితత్సరస్వతీపరం - శంఖః ॥ తీర్థంప్రాప్యానుషంగేణస్నానంతీర్థేసమాచరేత్ ।స్నానజంఫలమాప్నోతితీర్థయాత్రాకృతంనతు॥ సఏవ॥ నస్రవంతీమతిక్రామేదనవసిచ్యతీర్థప్రాప్తౌతుప్రభాసఖండే ॥ యానానితుపరిత్యజ్యభావ్యంపాదచరైర్నరైః । ఉషిత్వాలోరనీంతత్రకృత్వాకార్పటికాకృతిమ్॥కృత్వేతిగృహాన్నిర్గమసమయేకరణేఇదం ॥ ప్రథమంచాలయేత్తీర్థంప్రణవేనజలంశుచి । అవగాహ్యతతస్స్నాయాద్యథావన్మంత్రయోగతః ॥ మంత్రశ్చప్రభాసఖండే॥నమోస్తుదేవదేవాయశితికంఠాయదండినే । సద్రాయచాపహస్తాయచక్రిణేవేధసేనమః॥ సరస్వతీచసావిత్రీవేదమాతాగరీయసీ । సన్నిధాత్రీభవత్వత్రతీర్థేపాపప్రణాశినీతిమంత్రవత్స్నానంచవపనోత్తరంకార్యం ॥ పూర్వమూవాహనంతీర్థేముండనంతదనంతరమ్ । తతస్స్నానాదికంకుర్యాత్పశ్చాచ్ఛ్రాద్ధంసమాచరేదిత్యుక్తేః-యత్తు ॥ గత్వాస్నానంప్రకుర్వీతవపనంతదనంతరమితితన్మలస్నానపరం-కాశీఖండే ॥ తీర్థోపవాసఃకర్తవ్యశ్శిరసోముండ

నంతథా-ఉపవాసేతత్రైవోక్తం॥యదహ్నాతీర్థప్రాప్తిస్స్యాత్తదహ్నఃపూ
ర్వవాసరే।ఉపవాసఃప్రకర్తవ్యఃప్రాప్తేఽహ్ని శ్రాద్ధదో భవేత్ ॥ అత్ర ॥ ఉప
వాసంతతః కుర్యాత్తస్మిన్నహనిసువ్రత ఇతిప్రాప్తిదినేషూపవాసోక్తేర్విక
ల్పః- ముండనేతుస్కాందదేవలౌ ॥ ముండనంచోపవాసశ్చసర్వతీర్థేష్వయం
విధిః।వర్జయిత్వాకురుక్షేత్రంవిశాలంవిరజంగయామ్ ॥ విరజంలోణారప్ర
సిద్ధమహాతీర్థపరఃసర్వతీర్థశబ్దః - అత్రవిశేషఃస్మృత్యంతరే॥ ఊర్ధ్వమబ్దాద్ద్వి
మాసోనాత్పునస్తీర్థంవ్రజేద్యది । ముండనంచోపవాసంచతతోయత్నేన
కారయేత్ ॥ తచ్చాతద్వపనంశస్తంప్రాయశ్చిత్తమృతేద్విజేతిపాఠః॥ప్రయా
గేప్రతియాత్రంతుయోజనత్రయఇష్యతే । క్షౌరంకృత్వాతువిధివత్తతస్స్నా
యాత్సితాసితే తథాచబృహస్పతిః॥ క్షౌరంనైమిత్తికంకార్యంనిషేధేసత్య
పిధ్రువమ్ । పిత్రాదిమృతిదీక్షాసుప్రాయశ్చిత్తేథతీర్థకే॥ అపరార్కేస్కాం
దే॥ఉదఙ్ముఖః ప్రాఙ్ముఖోవావపనంకారయేత్సుధీః । కేశశ్మశ్రులోమనఖా
న్యుదక్సంస్థానివాపయేత్ - ఇదంప్రయాగేసధవానామపిసమూలం భవతీతి
భట్టాః- యుక్తంతు ॥ సర్వాన్కేశాన్సముద్ధృత్య ఛేదయేదంగుళద్వయమ్।
ఏవమేవహినారీణాంశస్యతేవపనక్రియేతితచ్చాకృతచూడానాంనకార్యమితి
కేచిత్-తత్త్వంతునైమిత్తికత్వాత్పిత్రాదిమృతవత్కార్యమేవేతి - తదపిప్ర
యాగేనిత్యంనాన్యత్ర-తచ్చయతిభిస్తీర్థేపిఋతుసంధిష్వేవకార్యంనాన్యదా॥
కక్షోపస్థశిఖావర్జమృతుసంధిషువాపయేదితిస్మృతేః - ఇదంజీవత్పితృకేణాపి
తీర్థేకార్యం-నచముండనంపిండదానంచేతిపక్షువచనేననిషేధః ॥ వినాతీర్థంవి
నాయజ్ఞంమాతాపిత్రోర్మృతంవినా ॥ యోవాపయతిలోమానిసపుత్రఃపితృ
ఘాతక ఇతిస్మృత్యాతత్సంకోచాత్ - తదపిప్రయాగేప్రతియాత్రమన్యతీర్థే
ఆద్యయాత్రాయామేవేతిశిష్టాః- తతస్స్నానం - పరార్థేతుమార్కండేయ
పురాణే॥మాతరంపితరంజాయాంభ్రాతరంసుహృదంగురుమ్ । యముద్దిశ్య
నిమజ్జేతఅష్టమాంశంలభేత్తతః॥పైఠీనసిః॥ ప్రతికృతింకుశమయీంతీర్థవారిణి
మజ్జయేత్ । మజ్జయేచ్చయముద్దిశ్యసోష్టభాగఫలంలభేత్ ॥ తతస్తర్పణశ్రా
ద్ధేపృథ్వీచంద్రోదయే బ్రహ్మదేవీపురాణకాశీఖండాదిషు ॥ అకాలేప్యథవా
కాలేతీర్థేశ్రాద్ధంచతర్పణమ్ । అవిలంబేనకర్తవ్యంనైవవిఘ్నంసమాచరేత్॥
మాత్స్యే॥పితౄణాంచైవతర్పణమితితుర్యపాదః - తత్రదేవతాఃమహాలయే
ప్రాగుక్తాఃశంఖదేవలౌ॥తీర్థద్రవ్యోపపత్తౌచనకాలమవధారయేత్।పాత్రం
చబ్రాహ్మణంప్రాప్యసద్యశ్శ్రాద్ధంసమాచరేత్॥హారీతః॥ దివావాయదివా

రాత్రౌభుక్త్వోపోషితోపివా । నకాలనియమస్తత్రగంగాంప్రాప్యసరిద్వ
రామ్॥భారతే॥ భుక్త్వావాప్యథవాభుక్త్వారాత్రౌవాయదివాదివా । పర్వకాలే
థవాకాలేశుచిర్వాప్యథవాశుచిః ॥ యదైవదృశ్యతేతత్రనదీచత్రిపథాప్రియ।
ప్రమాణదర్శనంతస్మాన్నకాలస్తత్రకారణమ్ ॥ ఆశౌచేపికార్యం॥వివాహదు
ర్గయజ్ఞేషుయాత్రాయాంతీర్థకర్మణి। నతత్రసూతకంతద్వత్కర్మయజ్ఞాదికా
రయేదితిపైఠీనసిస్మృతేః॥ తదానీమకరణేత్వాశౌచాంతేఏవకుర్యాత్-ప్రభా
సఖండే ॥ నవారంనచనక్షత్రంనకాలస్తత్రకారణమ్ । యదైవదృశ్యతేతీర్థం
తదాపర్వసహస్రకమ్॥మలమాసేపికార్యం ॥ నిత్యేనైమిత్తికేకుర్యాత్ప్రయ
తస్సన్మలిమ్లుచే । తీర్థశ్రాద్ధంగజచ్ఛాయాంప్రేతశ్రాద్ధంతథైవచేతిబృహస్పతి
స్మృతేః - ఏతచ్చాశౌచేప్రకృతభోజనస్యరాత్రౌవాస్నానశ్రాద్ధాదికమాక
స్మికతీర్థప్రాప్తావామహేమశ్రాద్ధవిషయంగ్రహణాదివత్ - నతుబుద్ధిపూర్వ
మాశౌచాదౌతీర్థప్రాప్తిఃకార్యా- మలమాసేతుమాసద్వయేతీర్థశ్రాద్ధంకా
ర్యమితిచంద్రికాయాందేవీపురాణే ॥ శ్రాద్ధంచతత్రకర్తవ్యమర్ఘ్యావాహనవ
ర్జితమ్॥హేమాద్రౌ॥ అర్ఘ్యమావాహనంచైవద్విజాంగుష్ఠనివేశనమ్।తృప్తి
ప్రశ్నంచవికిరంతీర్థశ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥ భవిష్యే ॥ ఆవాహనంవిసృష్టిశ్చతత్ర
తేషాంనవిద్యతే । ఆవాహనంనతీర్థేస్యాన్నార్ఘ్యదానంతథాభవేత్ । ఆ
హూతాఃపితరస్తీర్థేకృతార్ఘ్యాస్సంతివైయతః - అగ్నౌకరణంచనేతిరత్నా
వళ్యాం - అత్రషడ్దైవత్యశ్రాద్ధేపిమాత్రాదీనాంపిండమాత్రందేయం॥ హ
విశ్శేషంతతోముష్టిమాదాయైకైకమాదృతః। క్రమశఃపితృపత్నీనాంపిండనిర్వ
పణంచరేదితితీర్థోపక్రమదేవలోక్తేరితిపృథ్వీచంద్రః - తతస్సామాన్యపిండంద
ద్యాత్॥తతఃపిండముపాదాయహవిషస్సంస్కృతస్యచ । జ్ఞాతివర్గస్యసర్వస్య
సామాన్యంపిండముత్సృజేదితితేనైవోక్తేః- పాద్మే ॥ తీర్థశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతప
క్వాన్నేనవిశేషతః।ఆమాన్నేనహిరణ్యేనకందమూలఫలైరపి ॥ పిండద్రవ్యా
ణిదేవీపురాణేహేమాద్రౌబ్రాహ్మేచ ॥ సక్తుభిఃపిండదానంచసంయావైః
పాయసేనవా।కర్తవ్యమృషిభిః ప్రోక్తంపిణ్యాకేనగుడేనవా॥ పిండానాంతీర్థ
ప్రక్షేపఏవనాన్యాప్రతిపత్తిరిత్యుక్తంప్రాక్- ఏతచ్చవిధవయాపుత్రయాకా
ర్యం- నసపుత్రయేత్యుక్తంప్రాక్ - సపుత్రయానకర్తవ్యంభర్తుశ్శ్రాద్ధంక
దాచనేతిస్మృతేశ్చ- అనుపనీతేనాపికార్యం ॥ ఏతచ్చానుపనీతోపికుర్యాత్స
ర్వేషుపర్వస్వితిపాద్మేతీర్థశ్రాద్ధముపక్రమ్యోక్తేః ఏతచ్చజీవత్పితృకేణాపికా
ర్యమిత్యుక్తంప్రాక్ ॥ నకుర్యాత్సూతకంభిక్షుఃశ్రాద్ధపిండోదకక్రియామ్।త్యా

క్తం సన్న్యాసయోగేన గ్రహధర్మాదికం వ్రతమ్ ॥ గోత్రాదిచరణం సర్వం పితృమాతృకులంధనమితిస్మృతేః - గయాయాంతూక్తంవాయువీయే ॥ దండం ప్రదర్శయేద్భిక్షుర్గయాంగత్వానపిండదః । దండంస్పృష్ట్వావిష్ణుపదే పితృభిస్సహముచ్యతే ॥ గయాయాంముండపృష్ఠే చకూపేయూపేవ చేతథా। దండం ప్రదర్శయన్భిక్షుఃపితృభిస్సహముచ్యతే ॥ కృత్యరత్నే ప్రభాసఖండే ॥ తీర్థే చేత్ప్రతిగృహ్ణాతి బ్రాహ్మణోవృత్తిదుర్లభః । దశాంశమర్జితం దద్యాదేవంకుర్వన్నహీయతేఇతి - విశేషాంతరాణిభట్టకృతత్రిస్థలీసేతౌ జ్ఞేయానీతిదిక్ ... ❋

ఇతి శ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర భట్టసూరిసూను మీమాంసక నారాయణభట్టసుతవిద్వన్మకుటహీరాంకుర శ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజ దినకర భట్టానుజకమలాకరభట్టకృతేనిర్ణయసింధౌ తృతీయపరిచ్ఛేదేశ్రాద్ధనిర్ణయః.

శుభం భవతు.

శ్రీరస్తు.

నిర్ణయసింధౌ, తృతీయపరిచ్ఛేదే

ఆశౌచనిర్ణయప్రారంభః.

నారాయణాత్మజశ్శ్రీమద్రామకృష్ణస్యసూనునా।
కమలాకరసంజ్ఞేనాశౌచంనిర్ణీయతేధునా॥

మరీచిః॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావః పాతః పంచమషష్ఠయోః। అత ఊర్ధ్వంప్రసూతిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేత్॥ బృహత్పరాశరః॥గర్భస్రావేతునైరుక్తారాత్రయోమాససమ్మితాః। స్రావంగర్భస్యవిద్వాంసోమాసాదర్వాక్చతుర్థకాత్॥ పాతమూర్ధ్వంవదంత్యేకేతతోధికంతుసూతకమ్।స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాత్సపిండాశౌచవర్జనమ్॥ పాతేమాతుర్యథామాసం సపిండానాందినత్రయమ్॥ అత్రసర్వత్రమూలంమితాక్షరాయాంజ్ఞేయం-అత్రమాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాదిత్యనువాదః - రజస్వలాత్వేనైవతత్సిద్ధేః-యద్యప్యనేనచతుర్థమాసేపిత్రిరాత్రంప్రాప్నోతి-తథాపి॥ షణ్మాసాభ్యంతరం యావద్గర్భస్రావోభవేద్యది। తదామాససమైస్తాసాందివసైశ్శుద్ధిరిష్యతే ఇత్యాదిపురాణాత్॥ రాత్రిభిర్మాసతుల్యాభిర్గర్భస్రావేవిశుద్ధ్యతీతిమనూక్తేః॥ గర్భస్రావేయథామాసమచిరేతూత్తమేత్రయ ఇతిమరీచ్యుక్తేశ్చతూరాత్రంజ్ఞేయం-అచిరేత్రిమాసమధ్యే-ఉత్తమేబ్రాహ్మణే- అత్రసపిండానాంస్నానం॥ సద్యశ్శౌచంసపిండానాంగర్భస్యపతనేసతీతితత్రైవోక్తేః - ఏతదాచతుర్థమాసాత్పాతేత్రిదినస్యోక్తేః - అకారణాయాశ్శుద్ధేరసంభవాత్ - సద్యఃపదంస్నానపరం-ఏవమగ్రేపి॥గర్భస్రావేస్నానమాత్రంపురుషస్యేతివృద్ధవసిష్ఠోక్తేః-పురుషస్యేతిసపిండోపలక్షణం- పూర్వోక్తవచనాత్- ఆచతుర్థమాసం సపిండానాంనస్నానంకింతుపుంసఏవ-పాతేత్రిదినంనిర్గుణపరం-గుణవతస్తు॥అజాతదంతేతనయేశిశౌగర్భచ్యుతేతథా।సపిండానాంతుసర్వేషామేకరాత్రమశౌచకమితియమోక్తేరేకాహఇతిమదనపారిజాతః-సప్తమాసాదిదశాహం- ఏతత్సర్వవర్ణవిషయం॥తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచేతి-వ్యాసోక్తేః పరాశరః॥జాతేవిప్రోదశాహేనద్వాదశాహేనభూమిపః।వైశ్యఃపంచద

శాహేనశూద్రో మాసేనశుద్ధ్యతి॥ సంవర్తః॥ జాతే పుత్రే పితుస్స్నానం సచైలం తు విధీయతే। మాతా శుద్ధ్యేద్దశాహేన స్నానాత్తు స్పర్శనం పితుః॥ పుత్రపదాత్కన్యోత్పత్తౌ న పితుస్స్నానమితి హారలతాయాం—తన్న - పుత్రపదస్య పౌత్రీ మాతామహస్తేనేతి కన్యాయామపి ప్రయోగాత్- యచ్చ తత్రైవోక్తం॥ సూతకే తు ముఖం దృష్ట్వా జాతస్య జనకస్తతః। కృత్వా సచైలం స్నానం తు శుద్ధో భవతి తత్క్షణాత్ ॥ ఇత్యాదిత్యపురాణాన్ముఖదర్శనోత్తరమేవ పితుః స్నానమితి తన్న, విదేశే ముఖదర్శనావధ్యస్పృశ్యతాపత్తేః - ముఖదర్శనోత్తరం పునస్స్నానార్థమిదమితి స్మార్తగౌడాః- తన్న- మూలైక్యే సజ్ఞానమాత్రపరత్వాత్ - ఇదం సర్వవర్ణసమం॥ సూతికా సర్వవర్ణేషు దశరాత్రేణ శుద్ధ్యతి। ఋతౌ చ న పృథక్శౌచం సర్వవర్ణేష్వయం విధిరితి. హారలతాయాం ప్రచేతసోక్తేః - యత్తు బ్రాహ్మ్యా॥ బ్రాహ్మణీక్షత్రియా వైశ్యా ప్రసూతా దశభిర్దినైః। గతైశ్శూద్రా చ సంస్పృశ్యా త్రయోదశభిరేవ చేతి - ప్రయోగపారిజాతే పారస్కరః॥ ద్విజాతేస్సూతికాయాస్స్యాత్స్నాద్దశాహేన శుద్ధ్యతి । త్రయోదశేహ్ని సంప్రాప్తే శూద్రా శుద్ధ్యత్యసంశయ ఇతి - తదస్పృశ్యత్వపరం- అంగిరాః॥ సూతకే సూతికావర్జం సంస్పర్శో న నిషిధ్యతే । సంస్పర్శే సూతికాయాస్తు స్నానమేవ విధీయతే ॥ నాశౌచం సూతకే పుంసస్సంసర్గం చేన్న గచ్ఛతి । రజస్తత్రాశుచి జ్ఞేయం తచ్చ పుంసి న విద్యతే।। సంసర్గో మైథునం- స్పర్శ ఇత్యన్యే, మాతురేవ సూతకం- తాం స్పృశతస్స్నానమితి హారలతాయాం సుమంతూక్తేరితి- తన్న॥ సంస్పర్శే సూతికాయాస్తు స్నానమేవ విధీయత ఇతి స్నానమాత్రోక్తేః సౌమంతవచనస్య స్నానపర్యంతమస్పృశ్యత్వమాత్రబోధకత్వాత్ -ఏవకారో బాలస్పృశ్యత్వార్థః- మాధవస్తు॥ యస్తైస్సహ సపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాశనమ్ । బాంధవో వా పరో వాపి స దశాహేన శుద్ధ్యతీతి బృహస్పతిస్మృతేః - శయనాసనాదిరూపం సంసర్గమాహ పరాశరః॥ యది పత్న్యాం ప్రసూతాయాం ద్విజస్సంపర్కమృచ్ఛతి। సూతకం తు భవేత్తస్య యది విప్రష్షడంగవిత్ ॥ పితృవత్సాపత్నమాతుః- ప్రాక్స్నానాదస్పృశ్యత్వం-సూతికాస్పర్శే తు యావదాశౌచం అన్యాస్తు మాతరస్తత్గృహం న వ్రజంతి చేద్భిన్నగ్రాహిణ్యా ఉక్తేరితి శుద్ధితత్వాదయః - తన్న - తద్గేహం గత్వా సూతికాం యది న స్పృశంతి తదాస్పృశ్యాః - అన్యథా నేతి తత్స్వార్థః- కర్మానధికారమాహ పైఠీనసిః॥ సూతికాం పుత్రవతీం వింశతిరాత్రేణ కర్మాణి కారయేన్మాసేన- స్త్రీజననీం - ఇదమాశౌచోత్తరం- అన్యథాశూద్ర్యాః- సపిండానామాశౌచే తదభావస్స్యాత్- విధ్యనువాదవిరోధశ్చ-ఏత

చ్చసోమయాగాదిశ్రౌతభిన్నపరం - ప్రజాతాయాశ్చదశరాత్రాదూర్ధ్వం స్నానాదితికాత్యాయనోక్తేః - వ్యాసః॥ ప్రథమేదివసేషష్ఠేదశమేచైవసర్వదా। త్రిష్వేతేషునకుర్వీతసూతకంపుత్రజన్మని ॥ పుత్రశబ్దోపత్యమాత్రపరః- బ్రాహ్మే॥ దేవాశ్చపితరశ్చైవపుత్రేజాతేద్విజన్మనామ్ । ఆయాంతితస్మాత్తదహఃపుణ్యంషష్ఠంచసర్వదా॥ జననేవిశేషఃప్రాగుక్తః- అత్రప్రయోగపారిజాతః- పుంప్రసవేదశాహః - స్త్ర్యపత్యేతుత్ర్యహః॥ పుంజన్మనిసపిండానాందశాహాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । త్ర్యహాదకోదకానాంచ ఏకాహాన్సూతకంక్వచిత్ ॥ స్త్రీజన్మనిసపిండానాంసోదకానాంత్ర్యహాచ్ఛుచిః। స్త్రీషుత్రిపురుషంజ్ఞేయంసపిండత్వంద్విజోత్తమాఇత్యగ్నిస్మృతేరిత్యాహమేధాతిథిరపి॥ అప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురుషీవిజ్ఞాయతే- ఇతివాసిష్ఠముక్త్వాశౌచేఏవైతద్వివాహేతువధిర్దర్శితఏవేత్యాహ - అన్యేతుత్రిపురుషసాపిండ్యస్యకానీనకన్యాపరత్వమాహుః - అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసప్తపౌరుషమ్।ప్రత్తానాంభర్తృసాపిండ్యంప్రాహదేవఃప్రజాపతిరితికౌర్మవిరోధాచ్చ - అత్రేదంతత్త్వం ॥ పంచమాత్సప్తమాద్ధీమాన్యఃకన్యాముద్వహేద్ద్విజః।గురుతల్పీసవిజ్ఞేయఇత్యాదివిరోధాత్త్రిపురుషంప్రకరణాన్మరణాశౌచపరం- వాసిష్ఠేతదగ్రేఉదకదానోక్తేః - తేనకన్యాప్రసవేపిసప్తపౌరుషందశరాత్రమేవ-నచకన్యాపుత్రకృతంప్రసవేబలాబలంక్వాప్యుక్తం- అగ్నిస్మృతిస్త్వనుకల్పోవిగీతావేతిసర్వసిద్ధాంతః - అన్యథాత్రిపురుషం సపిండానాంఅష్టమాదిసోదకానాంచత్ర్యహస్యాప్యయోగాత్ - చతుర్థాదిసప్తమాంతానాంచకిమపినస్యాత్ - తేనకన్యాప్రసవేదశాహఏవ-కించ - స్త్రీజన్మోద్దేశేనత్రిపురుషంసాపిండ్యంతేషాంచత్రిరాత్రమిత్యనేకార్థవిధిఃకథంస్యాత్ - వాక్యభేదాపత్తేః- నచచతుర్థాదీనాంసోదకత్వంక్వాపిసిద్ధం - తేనత్రిపురుషంచతుర్థాదీనాం చస్త్రీజన్మనిసోదకత్వం విధాయపునస్తేషాంత్రిరాత్రాశౌచవిధావిధ్యనువాద విరోధోవాక్యభేదద్వయంచేత్యసంవాదార్థాగ్నిస్మృతిర్హేయా—

అథమృతాశౌచం - హారీతః॥ జాతమృతేమృతజాతేవాసపిండానాందశాహమితిస్వాశౌచపరం - జాతమృతేనాళచ్ఛేదోర్ధ్వం ॥ యావన్నచ్ఛిద్యతేనాళంతావన్నాప్నోతిసూతకమ్ । ఛిన్నేనాళేతతఃపశ్చాత్సూతకంతువిధీయతఇతిజైమిన్యుక్తేః॥ నాడ్యాంఛిన్నాయామాశౌచమితిహారీతోక్తేశ్చ - నాడీచ్ఛేదాత్ప్రాక్ మాతుస్స్వల్పోపినదోష ఇతిశుద్ధితత్త్వోక్తిః పరాస్తా - నాభిచ్ఛేదాత్ప్రాక్ మృతౌతుబృహన్మనుః ॥ జీవన్జాతోయదితతోమృతస్సూతకఏవతు।సూ

తకంసకలంమాతుః పిత్రాదీనాంత్రిరాత్రకమ్ ॥ ఇదంచప్రసవాశౌచమేవశా
వనిమిత్తంస్నానమాత్రం ॥ ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్యశ్శౌచమితిశంఖోక్తే- అ
త్రకశ్చిదాహ- నామకరణమాశౌచాంతకాలోపలక్షణం - ఆశౌచవ్యపగమే
నామధేయమితివిష్ణూక్తేః ॥ ఆశౌచేచవ్యతిక్రాంతేనామకర్మవిధీయతేఇతిమ
నూక్తేశ్చనామ్నోనియతకాలత్వాత్ - నచ॥నామధేయందశమ్యాంతుద్వా
దశ్యాంవాపికారయేత్ । పుణ్యేతిథౌముహూర్తేవానక్షత్రేవాగుణాన్వితఇ
తిమనూక్తేరనియతకాలత్వం- దశమ్యామతీతాయాంవిప్రః - ద్వాదశ్యామతీ
తాయాంక్షత్రియః- వైశ్యష్షోడశే - శూద్రఏకత్రింశేఇత్యపిజ్ఞేయం- పుణ్యాఇ
త్యాద్యనుకల్పః- తేననామ్నః-కాలోపలక్షణం - ఏవందంతజననేపి-దంతజన్మ
సప్తమేమాసీత్యుపనిషదినియతకాలత్వాత్ - చౌలేతునకాలోపలక్షణం॥ ప్ర
థమేబ్దేతృతీయేవాకర్తవ్యంశ్రుతిచోదనాదితిమనూక్తేః ॥ తతస్సంవత్సరేపూ
ర్ణేచూడాకర్మవిధీయతే । ద్వితీయేవాతృతీయేవాకర్తవ్యంస్మృతిదర్శనాదితి
యమోక్తేశ్చ- తస్యానియతకాలత్వాదితి-తన్మందం-చౌలవన్నామదంతజనన
యోరపిస్వరూపేణనిమిత్తత్వోపపత్తేస్తద్విశిష్టకాలానువాదేవాక్యభేదాత్-
సప్తమమాసాదర్వాక్ దంతజననేతదభావప్రసంగాచ్చ - యస్తూపనిషద్దర్శ
నేననిర్ణయంకుర్యాత్ - సనూనంశతాయుః పురుషఇతిశ్రుతేరర్వాక్పిత్రోర్మ
రణేతదంత్యకర్మాపిత్యజేత్ - ననుకాలానుపలక్షణేనామోత్కర్షేతదభావే
నాస్నానమాత్రాచ్ఛుద్ధిస్స్యాత్-తతఃకిం-అస్తు - అతఏవోక్తం- ఆదంతజన్మ
నస్సద్యఇతి - సాచవిష్ణువచనాద్దాహాభావవిషయేతివక్ష్యామః-త్రివర్షాదావ
పిస్యాదితిచేత్-తద్దాహదంతాదినిమిత్తైర్విశేషాశౌచైః- పూర్వస్యబాధాత్-
తదుక్తం ॥ పూర్వాబాధేననోత్పత్తిరుత్తరస్యహిసిద్ధ్యతీతిజననాద్దశరాత్రే
వ్యుష్టేశతరాత్రేసంవత్సరేచేతిపరిశిష్టే ॥ ద్వాదశ్యామపరేరాత్ర్యాంమా
సేపూర్ణేతథాపరే । అష్టాదశేహనితథావదంత్యన్యేమనీషిణఇతి- భవిష్యే
చ-నామ్నఃకాలానియమాచ్చ - నచప్రాథమ్యాద్దశరాత్రేతీతేఇతిముఖ్యఃకా
లః-అన్యస్త్వనుకల్పఇతివాచ్యం-చౌలేపితథాపత్తేః - నచదంతజననకాలాను
పలక్షణేసదంతజాతమృతస్య-దాహైకాహప్రసంగః- దశాహేనబాధాత్-
నామకరణోత్తరమేవదాహప్రవృత్తేః ॥ దశాహాభ్యంతరేబాలేప్రమీతేతస్య
బాంధవైః । శావాశౌచంనకర్తవ్యంసూత్యాశౌచంవిధీయతే ఇతిబృహన్మ
నూక్తేశ్చ-ఆశౌచందాహోపలక్షణం - సూతకవదితిపారస్కరోక్తేః- య
త్తువిష్ణుః॥ అనివృత్తేదశాహేతుపంచత్వంయదిగచ్ఛతి । సద్యఏవవిశుద్ధిస్స్యాత్

న్నప్రేతంనోదకక్రియేతి - తదపిప్రేతాశౌచనిషేధార్థంనతుసద్యస్త్వపరం-
వాక్యభేదాత్కించనామకాలాత్ప్రాక్ మృతస్యస్నానం - తదుత్తరంత్వేకా
హాదినామకాలేత్వేకాదశాహే మృతస్యనకిమపిస్యాత్ - అథశంఖవచనేల్య
బ్ లోపేపంచమీతదాప్రాగితినోపపద్యేత - నామ్నివాపికృతేసతీతిమన్వా
దివిరోధాత్ - కృతనామ్న ఇతి మాధవమితాక్షరాదివిరోధాచ్చనకాలో
పలక్షణంక్వాపీతిదిక్ - నామోత్తరందంతోత్పత్తేఃప్రాగ్దాహేసత్యహః॥అ
దంతజాతేతనయేశిశౌగర్భచ్యుతేతథా । సపిండానాంతుసర్వేషామహో
రాత్రమశౌచకమితియమోక్తేః - దాహాభావేతుస్నానమాత్రం-అదంతజా
తేప్రేతేసద్యఏవనాస్యాగ్నిసంస్కారఇతివిష్ణునాదాహాభావంతదుక్తేః - ఆ
దంతజన్మనస్సద్యఇతియాజ్ఞవల్క్యాచ్చ - దాహవికల్పంచాహలౌగాక్షిః॥
తూష్ణీమేవోదకంకుర్యాత్తూష్ణీంసంస్కారమేవచ । సర్వేషాంకృతచూడానా
మన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయం ॥ అన్యత్రాకృతచూడేఅత్రచూడాకరణం- తృతీ
యవర్షరూపకాలోపలక్షణార్థమితిమేధాతిథిహరదత్తౌమనురపి ॥ నత్రివర్ష
స్యకర్తవ్యాబాంధవైరుదకక్రియా । జాతదంతస్యవాకుర్యార్నామ్నివాపికృ
తేసతీతిఉదకందాహోపలక్షణమ్ - దంతోత్పత్త్యనంతరంప్రాక్త్రివర్షాం
తాన్మృతేహః - దంతజాతేప్యకృతచూడేత్వహోరాత్రేణశుద్ధిరితి విష్ణూ
క్తేః - త్రివర్షోర్ధ్వంకృతచూడేః కృతచూడేవాప్రాగుపనయనాత్త్ర్యహః॥
యద్యప్యకృతచూడోవై జాతదంతస్తుసంస్థితః । తథాపిదాహయిత్వైనమా
శౌచంత్ర్యహమాచరేదితి- అంగిరసోక్తేః - అకృతాయామపిచూడాయాం
త్రివర్షోర్ధ్వందాహాదినియతం- నాత్రివర్షస్యేతివచనాత్ - కృతాయాంవర్ష
త్రయాత్ప్రాగపితన్నియతంతూష్ణీమేవ - అత్రజాతదంతత్వముద్దేశ్యవిశేషణ
త్వాదవివక్షితందాహయిత్వేత్యప్యనువాదః - ఉభయవిధౌవాక్యభేదాత్ -
త్రివర్షాత్ప్రాక్చూడాభావేఽగ్నిదానేత్ర్యహస్తదభావే విష్ణూక్తైరేకాహ
ఇతిమాధవః - యత్తుకశ్చిదాహఅత్రత్రివర్షవిషయాదస్మాదేవార్థాత్త్రివర్షో
ర్ధ్వమపితత్సిద్ధిః - విజ్ఞానేశ్వరోక్తంచత్రివర్షోర్ధ్వమకృతచూడావిషయత్వం
చింత్యం - జాతదంతపదవైయర్థ్యాదితితత్తుచ్ఛందాహస్యావిధేయత్వాత్॥
నృణామకృతచూడానామశుద్ధిర్నైశికీస్మృతేతిమనూక్తే స్త్రివర్షోర్ధ్వమేకా
హాపత్తేరర్థాత్త్ర్యహాసిద్ధేః - త్వయాప్యగ్రేతథాంగీకారాత్పదవైయర్థ్య
స్యసామ్యాద్వాక్యార్థాజ్ఞానాచ్చేత్యలం - మితాక్షరార్థానభిజ్ఞదూషణేన
ప్రథమవర్షాదావకృతచూడస్యసదాత్ర్యహః - నివృత్తచూడకానాంతుత్రిరా

త్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతఇతిమనూక్తేః - ఏతత్సర్వంప్రాగుక్తంసపిండానాం - మాతాపిత్రోస్తుదశాహాదూర్ధ్వంమృతేసర్వత్రత్రిరాత్రం - బాలానామజాతదన్తానాంత్రిరాత్రేణశుద్ధిరితికశ్యపోక్తేః - వైజికాదభిసంబంధాదనురుద్ధ్యాదాద్యంత్ర్యహమితిమనూక్తేశ్చశుద్ధితత్త్వాదయోగౌడాస్తు ॥ అజాతదంతమరణేపిత్రోరేకాహమిష్యతే । దంతజాతేత్రిరాత్రంస్యాద్యదిస్యాతాంతునిర్గుణావితికౌర్మాత్కాశ్యపంశూద్రపరం ॥ అనూఢానాంతుకన్యానాంతథావైశూద్రజన్మనామితిత్ర్యహోనువృత్తౌశంఖోక్తేః ॥ త్రిరాత్రంతుభవేచ్ఛూద్రేషణ్మాసేపిశిశౌమృత ఇతిమత్స్యసూక్తాచ్చ - దంతజాతేశూద్రేతుపంచాహః- యథాహాంగిరాః ॥ శూద్రేత్రివర్షాన్న్యూనేతుమృతేశుద్ధిస్తుపంచభిః।అతఊర్ధ్వంమృతేశూద్రేద్వాదశాహోవిధీయతే ॥ షడ్వర్షాంతమతీతోయశ్శూద్రస్సంమ్రియతేయది । మాసికంతుభవేచ్ఛౌచమిత్యాంగిరసభాషితమితి - యత్తు - అనూఢభార్యశ్శూద్రస్త్వితిశంఖోక్తం - మాసాశౌచంతత్సగుణశూద్రపరం - నిర్గుణేత్వనూఢభార్యేశూద్రేత్రివర్షోర్ధ్వంద్వాదశాహః - షడబ్దోర్ధ్వంమాసః షడబ్దాత్ప్రాగపికృతోద్వాహేమాసఇత్యాహుః - ఏతత్తుల్యం వయసిసర్వేషామితి విరోధాచ్ఛిష్టవిగానాన్నాదర్తవ్యమితి విజ్ఞానేశ్వరాదయః-దాక్షిణాత్యానాంతథైవ - అన్యదేశేప్రాగుక్తమితిగౌడాః-ఏవంకన్యాస్వపితాస్వప్యజాతదంతాసుపిత్రోరేకరాత్రమితిమాధవః - యత్తువిజ్ఞానేశ్వరేణోక్తం ॥ ఊనద్వివర్షఉభయోస్సూతకంమాతురేవహీతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః- గర్భస్థేప్రేతేమాతుర్దశాహంజాతఉభయోః - కృతేనామ్నిసోదరాణాంచేతిపైంగ్యోక్తేశ్చ - పిత్రోస్సోదరాణాంచదశాహమస్పృశ్యత్వమితితన్నేదానీంప్రచరతి - అతఏవస్మృత్యర్థసారేతన్నాదృతం- కన్యాసుచౌలాత్ప్రాఙ్మృతౌస్నానం ॥ అచూడాయాంతుకన్యాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇత్యాపస్తంబోక్తేః- ఇదంత్రిపురుషమధ్యేఅప్రత్తానాంతుస్త్రీణాంత్రిపురుషీవిజ్ఞాయతఇతివసిష్ఠోక్తేః- ఇదంవాగ్దానోత్తరమితిగౌడాః ॥ అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాంసాపిండ్యంసాప్తపౌరుషమితివచనాత్ - చౌలోత్తరంవాగ్దానాత్పూర్వంతాస్వేకాహః ॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మణః। త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిః కన్యాస్వహ్నావిధీయత ఇత్యంగిరసా త్రిరాత్రవిషయేహ్నోవిధానాత్ - అతశ్శూద్రస్యోపనయనస్థానీయవివాహాత్పూర్వంత్రిరాత్రంవివాహోత్కర్షేతుషోడశాబ్దమధ్యే త్రిరాత్రమేవేత్యపరార్కాద్యాః - శూద్రేతునిర్గుణేత్ర్యబ్దోర్ధ్వంపంచాహః - షడబ్దోర్ధ్వంవివాహాభా

వేద్వాదశాహ ఇతి గౌడాః - వగుణానాం షోడశాబ్దోర్ధ్వంతు వివాహాభావేపి పూర్ణాశౌచం వక్ష్యతే - తదుత్తరం ప్రాగ్వివాహాద్భర్తృకులే చ సప్తపురుషావధి త్రిరాత్రం ॥ అవారిపూర్వం ప్రత్తా తు యా నైవ ప్రతిపాదితా। అసంస్కృతా తు సా జ్ఞేయా త్రిరాత్రముభయోః స్మృతమితి మరీచ్యుక్తేః - రత్నాకరే శుద్ధితత్త్వే చ శంఖః॥ పితృవేశ్మని యా నారీ రజః పశ్యత్యసంస్కృతా। తస్యాం మృతాయాం నాశౌచం కదాచిదపి శామ్యతి - యావజ్జీవమాశౌచమితి వాచస్పతిమిశ్రాః- అథానుపనీతే కించిదుచ్యతే- న షణ్మాసపూర్వం ఖననమేవ- తదూర్ధ్వం వర్షత్రయాత్పూర్వం చౌలాభావే గ్న్యుదకదానవికల్పః ॥ నాత్రివర్షస్య కర్తవ్యా బాంధవైరుదకక్రియా। జాతదంతస్య వా కుర్యుర్నామ్ని వాపి కృతే సతీతి మనూక్తేః- ఉదకక్రియా సాహచర్యాద్దాహోపలక్షణం- ఖననే తు నాన్యదౌర్ధ్వదేహికం ఊనద్వివర్షం నిఖనేన్న కుర్యాదుదకం తత ఇతి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః - ఉదకమంత్యకర్మపరమిత్యపరార్కః - యమః ॥ ఊనద్వివార్షికం ప్రేతం ఘృతాక్తం నిఖనేద్భువి। యమగాథాం గాయమానో యమసూక్తమనుస్మరన్ ॥ మాధవీయే బ్రాహ్మేపి ॥ స్త్రీణాం తు పతితో గర్భః సద్యోజాతో మృతోథవా। అజాతదంతో మాసైర్వా మృతః షడ్భిర్గతైర్బహిః ॥ వస్త్రాద్యైర్భూషితం కృత్వా నిక్షిప్తేత్తం తు కాష్ఠవత్। ఖనిత్వా శనకైర్భూమౌ సద్యశ్శౌచం విధీయతే॥ అలంకరణమపి వక్ష్యతే - కృతచూడస్య తు త్రివర్షాత్ప్రాగూర్ధ్వం వాగ్న్యుదకదానం నియతం- యత్తు వసిష్ఠః - ఊనద్వివర్షే ప్రేతే గర్భపతనే వా సపిండానాం త్రిరాత్రమితి తత్ప్రథమాబ్దచూడాపరం - వర్షత్రయాదూర్ధ్వమకృతచూడస్యాపి నియతం - వర్షత్రయోర్ధ్వం ఉపనయనాత్పూర్వం చతూష్ణీమగ్న్యుదకదానం - తూష్ణీమేవోదకం కుర్యాత్తూష్ణీం సంస్కారమేవ చేతి పూర్వోక్తలౌగాక్షిస్మృతేః- పిండదానమపి కార్యం- అసంస్కృతానాం భూమౌ పిండం దద్యాత్ -సంస్కృతానాం కుశేష్వితి ప్రచేతసోక్తేః - ఉదకదానం సపిండైః కృతచూడస్యేతి గౌతమోక్తేః- ఉదకగ్రహణే మౌర్ధ్వదేహికమితి హరదత్తః॥ ద్వాదశాద్వత్సరాదర్వాక్ప్రాగండం మరణే సతి। సపిండీకరణం నస్యాదేకోద్దిష్టాని కారయేదితి- హరదత్తధృతదేవలోక్తేశ్చ- మరీచిరపి ॥ ప్రేతపిండం బహిర్దద్యాద్దర్భమంత్రవివర్జితమితి - ఏతదనుపనీతపరమితి విజ్ఞానేశ్వరః - అత్ర చూడైవ పూర్వావధిః- పూర్వవాక్యే తు తద్గ్రహణాత్ - ఉదకగ్రహణస్యోపలక్షణత్వాద్దాహః- పూర్వావధిరితి కేచిత్ - ద్వాదశాద్వత్సరాదిత్యనుపనీతద్విజానూఢశూద్రవిషయం- త్ర్యహాశౌచే పిండదానవిధిమాహ పారస్కరః॥ ప్రథమే దివసే దేయా

త్రయఃపిండాస్సమాహితాః। ద్వితీయేచతురోదద్యాదస్థిసంచయనంతథా॥ త్రీంస్తుదద్యాత్తృతీయేహ్నివస్త్రాదిక్షాళయేత్తతఇతి- అత్రదేవయాజ్ఞికనిబంధేవిశేషః॥ శిశురాదంతజననాద్బాలస్స్యాద్యావచ్ఛిఖః।కథ్యతేసర్వశాస్త్రేషుకుమారోమౌంజిబంధనాత్ ॥ ఆపంచవర్షాత్కౌమారంపౌగండోనవహాయనః॥ తథా॥ గర్భేనష్టేక్రియానాస్తిదుగ్ధందేయంశిశౌమృతే।పరంచపాయసంక్షీరందద్యాద్బాలవిపత్తితః ॥ ఏకాదశంద్వాదశాహం వృషోత్సర్గవిధింవినా॥ తథా॥ యత్రప్రమీయతేబాలస్తత్రపాత్రయఃప్రదీయతే।కించిత్సమానవయసాంసంస్కృత్యాన్నంయథావిధి ॥ భక్ష్యంభోజ్యంచదాతవ్యంతథాచసుఖభక్షికా। తద్వస్త్రాణిప్రదేయానిసోపానత్కానితత్సమే ॥ కుమారాణాంచబాలానాంభోజనంవస్త్రవేష్టనమ్ । యచ్చోపజీవతేబాలస్తత్తద్విప్రాయదీయతే॥ తథా॥ భూమినిక్షేపణంబాలేఆవర్షద్వయమాశిఖమ్।తతఃపరంఖగశ్రేష్ఠదేహదాహోయథావిధి ॥ అచూడేప్యూర్ధ్వంఖననివృత్త్యర్థమావర్షద్వయమితి- ప్రాగపికృతచూడస్యతన్నివృత్త్యర్థమాశిఖమితి॥ తథా॥ చూడాకర్మణిసంజాతేవిపత్తిస్తుయదాభవేత్ । సూతకాంతేప్రకర్తవ్యంవృషస్యోత్సర్జనంతథా॥ తత్రదాహఃప్రకర్తవ్యఉదకంతత్రనిశ్చితమ్। శ్రాద్ధానిషోడశాపిస్యుస్సపిండీకరణంవినా।ఇదంపంచవర్షోత్తరంజన్మతః- పంచవర్షాణిభుక్తేదత్తుసంస్కృతం॥ పంచవర్షాధికేబాలేవిపత్తిర్యదిజాయతే। వృషోత్సర్గాదికంకర్మకర్తవ్యముదకంతతః ॥ అహన్యహనిసంప్రాప్తేకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధానిషోడశ। పాయసేనగుడేనైవపిండందద్యాద్యథాక్రమమ్॥ ఉదకుంభప్రదానంచపదదానానియానిచ। దీపదానానియత్కించిత్పంచవర్షాధికేసదా॥ కర్తవ్యంతుఖగశ్రేష్ఠవ్రతార్వాక్త్వేతత్పృష్ఠమే । స్వాహాకారేణైవకార్యాణ్యేకోద్దిష్టానిషోడశ ॥ ఋజుదర్భైస్తిలైశ్శుక్లైఃప్రాచీనావీతినాతథేతి తత్రైవోక్తేః- అత్రమూలంచింత్యం - వార్షికాదితునభవత్యేవ - సపిండనాభావేపితృత్వాయోగాత్- వచనాభావాచ్చ- దివోదాసీయే ॥ అవ్రతేనిధనంప్రాప్తేవిప్రాదౌశూద్రజాతివత్ ।క్రియాస్సర్వాస్సముద్దిష్టాస్సపిండీకరణంవినా॥ ఉదకంపిండదానంచకృతచూడేవిధీయత ఇతిస్త్రీణాంతూద్వాహాత్ప్రాక్ ఉదకపిండదానవికల్పః - స్త్రీణాంచైకేప్రత్తానామితిగౌతమోక్తేః - స్త్రీశూద్రాశ్చసధర్మాణఇతివచనాచ్ఛూద్రేప్యేవం - ఏతద్ద్వయోర్నిర్మితాశౌచంసర్వవర్ణసమం॥ తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచేతివ్యాఘ్రపాదోక్తేః- యానిత॥ నిర్వృత్తచూడకేవిప్రేత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతేఽతి ॥ నివృత్తేతుత్రిమేవ

ద్భిర్వైశ్యేనవభిరుచ్యతే। శూద్రేత్రివర్షేన్యూనేతుమృతేశుద్ధిస్తుపంచభిః॥ అత
ఊర్ధ్వంమృతేశూద్రేద్వాదశాహోవిధీయతే। షడ్వర్షాంతమతీతేతుశూద్రే
మాసమశౌచకమిత్యాంగిరసాదీనితానివిశిష్టవిగానాన్నాదర్తవ్యానీతి విజ్ఞానే
శ్వరమదనపారిజాతాదయః- తేనైతద్వశాచ్ఛూద్రాణాంవ్యవస్థాప్రాగుక్తా
హైవ-తుల్యంవయసిసర్వేషామితిదాక్షిణాత్యపరం- అన్యదేశకారోక్తా
వ్యవస్థేతిశుద్ధితత్త్వే— అథజాత్యాశౌచం - తచ్చద్విజపుంసాముపనయనో
ర్ధ్వంప్రవర్తతే॥ త్రిరాత్రమావ్రతాద్దేశాద్దశరాత్రమతఃపరమ్।క్షత్రస్యద్వా
దశాహానివిశః పంచదశైవతు । త్రింశద్దినానిశూద్రస్యతదర్ధన్యాయవర్తినఇతి
యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-యత్తుసఏవ॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశౌచమి
ష్యతఇత్యాహ-తత్రదశాహేత్రిరాత్రమస్పృశ్యత్వం- ఏకదినోత్పన్నేఆశౌచ
ద్వయేదశాహమస్పృశ్యత్వం ॥ మరణంయదితుల్యంస్యాన్మరణేనకథంచన। అ
స్పృశ్యంతుభవేద్గోత్రంసర్వమేవసబాంధవమిత్యంగిరసోక్తేః ॥ దశాహాశౌచ
పరత్వేదశరాత్రమతః పరమిత్యనేనపౌనరుక్త్యాప్రత్తేరితిశుద్ధివివేకాదయః -
స్మృతిభేదాత్త్రిరాత్రం దశరాత్రం వేతివికల్పాయోగాచ్చ - యస్తుపుత్రా
ణాంవేదానధ్యాప్యవృత్తింవిదధాతితత్రాహాశ్వలాయనః- ద్వాదశరాత్రం
మహాగురుషుదానాధ్యయనేవర్జయేరన్నితి- అత్రయావదుక్తనిషేధోవాస్పృ
శ్యత్వమాత్రంవానతుకర్మానధికారః- ఏకాదశాహంతేవైశ్వదేవోక్తేః-ఏకా
దశాహికముక్త్వాతత్రహ్యగ్నౌతేవిధీయతఇతి-శుద్ధితత్త్వేతుత్రయః- పురుషస్యా
పిగురవోభవంతిమాతాపితాచార్యశ్చేతివిష్ణూక్తేః - పిత్రాదయోమహాగుర
వః - భర్తాప్యుక్తోరామాయణే ॥ పతిర్బంధుర్గతిర్భర్తాదైవతంగురురేవచ॥
శాతాతపః। పతిరేకోగురుస్త్రీణాంసర్వస్యాభ్యాగతోగురుః॥ ఏకపదంమూ
ఢానాంపితృమాతృనిషేధార్థం-సోదకానాంత్రిరాత్రం - త్ర్యహాత్తూదకదా
యినఇతిమనూక్తేః-అగ్నిపురాణే॥సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతే।స
మానోదకభావస్తునివర్తేతచతుర్దశే ॥ జన్మనామస్మృతేర్వైకేతత్పరంగోత్ర
ముచ్యతే॥ బృహస్పతిః ॥ దశాహేనసపిండాస్తుశుద్ధ్యంతిప్రేతసూతకే । త్రి
రాత్రేణసకుల్యాస్తుస్నాత్వాశుద్ధ్యంతిగోత్రజాః ॥ స్త్రీశూద్రయోస్తువివా
హోర్ధ్వంజాత్యాశౌచం ॥ వైవాహికోవిధిః స్త్రీణామౌపనాయనికఃస్మృ
తఇత్యుక్తేః దత్తానాంభర్తురేవహి॥ స్వజాత్యుక్తమశౌచంస్యాన్మృతకేజాత
కేతథేతి మాధవీయేబ్రాహ్మోక్తేశ్చ- శూద్రస్యవివాహాభావేపిషోడశవర్షోర్ధ్వం
మాసః॥అనూఢభార్యశ్శూద్రస్తుషోడశాద్వత్సరాత్పరమ్ । మృత్యుంసమధిగ

చ్ఛేచ్ఛేన్మాసాత్తస్యాపిబాంధవాః ॥ శుద్ధింసమధిగచ్ఛంతినాత్రకార్యావిచా
రణేత్యపరార్కే-శంఖోక్తేః - నిర్ణయామృతమదనపారిజాతాదౌత్వన్యథో
క్తం-హారీతః ॥ ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రఃక్షత్రియశ్చధనుర్గ్రహాత్ ॥ ఆప్రతో
దగ్రహాద్వైశ్యశ్శూద్రోవస్త్రద్వయగ్రహాత్ ॥ధనుఃప్రతోదావష్టమేబ్దేద్వాద
శేవస్త్రద్వయమితి-మేధాతిథిస్తు॥ త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాదిత్యత్రవ్రతంకా
లోపలక్షణార్థం - సచకాలఃస్వకీయః - సర్వేషాంచాష్టమవర్షరూపః- తేన
చతుర్ణామపివర్ణానాముపనయనాభావేప్యష్టమాదూర్ధ్వం పూర్ణమేవాశౌ
చం- తతోపిప్రాగష్టమాచ్ఛిశవః - ప్రోక్తాఇతిస్మృత్యంతరాదూర్ధ్వంసం
పూర్ణమర్వాక్త్రిరాత్రం- యేప్యాషోడశాద్భవేద్బాలఇత్యాహుః- తేషా
మప్యష్టమాదూర్ధ్వంశూద్రేమాసఏవ ఊర్ధ్వమష్టభ్యోవర్షేభ్యఃశుద్ధిః శూద్ర
స్యమాసికీతివచనాదిత్యాహ- హారలతాశుద్ధితత్త్వాదిగౌడగ్రంథేష్వప్యుక్తం-
అనుపనీతోపివిప్రఇత్యుక్త్వా ॥ మ్రియతేయత్రతత్రస్యాదాశౌచంత్ర్యహమేవ
హీతి ॥ ద్విజన్మనామయంకాలస్త్రయాణాంతుషడాబ్దికఇత్యాదిపురాణోక్తే
రుపనయనకాలోపలక్షణం - షడబ్దపదంమాసత్రయాధికపరం-గర్భాష్టమే
ష్టమేవాబ్దఇత్యుక్తేః-యత్తుజాబాలః ॥ వ్రతచూడాద్విజానాంచప్రతీతిషుయ
థాక్రమమ్ ॥ దశాహత్ర్యహఏకాహైశ్శుద్ధ్యంత్యపిహీనిర్గుణాఇతిద్విజాదం
తాః-ఇదంప్రతీత్యుక్తేః - పంచాబ్దోపనీతపరమితితదేతన్నాద్రియంతే - వృ
ద్ధాః యానితు-పరాశరః॥ ఏకాహాద్బ్రాహ్మణశ్శుద్ధ్యేద్యోగ్నివేదసమన్వితః।
త్ర్యహాత్కేవలవేదస్తుద్విహీనోదశభిర్దినైః ॥ కేవలవేదఃకేవలశ్రౌతాగ్నేర
ప్యుపలక్షణం- అయంసంకోచోఽహ్నామధ్యయనపరఏవ నతుసంధ్యాదావి
తిహారలతాయాం-అంగిరాః॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంసూతకేమృతకేతథా।
దశాహాచ్ఛుద్ధిరేతేషామితిశాతాతపోబ్రవీత్ ॥ దేవలః॥ఆశుచ్యందశరాత్రం
తుసర్వేషామపరేవిదుః । నిధనేప్రసవేచైవపశ్యంతఃకర్మణఃక్షయమ్॥అత్యం
తోత్కృష్టస్యకర్మహానాపీడావతోవిప్రపరిచర్యాపరం - శూద్రేదశరాత్రమి
తిహారలతాయాందక్షః॥ సద్యశ్శౌచంతథైకాహస్త్ర్యహశ్చతురహస్తథా।
షట్దశద్వాదశాహశ్చపక్షోమాసస్తథైవచ ॥ మరణాంతంతథాచాన్యద్దశ
పక్షాస్తుసూతకే।మితాక్షరాయాంస్మృత్యంతరే ॥ చతుర్థేదశరాత్రంస్యాత్ష
ణ్ణిశాఃపుంసిపంచమే। షష్ఠేచతురహాచ్ఛుద్ధిస్సప్తమేత్వహరేవతు ॥ ఇత్యాదీని
తాన్యాపదనాపద్గుణవదగుణవద్విషయాణిదేశాంతరభేదాద్వాజ్ఞేయాని - స
ద్యఃశౌచాదిషడహాంతాఃపక్షాయాయావరాదిపరాః- అత్రమరణాంతంజన

నాదినిమిత్తాద్భిన్నం - శిష్టవిగానాన్నాదర్తవ్యానీతివిజ్ఞానేశ్వరః॥ అస్నాత్వా చాప్యహుత్వాచ అదత్త్వాశ్నంస్తథా ద్విజః। ఏవంవిధస్య విప్రస్య సర్వదా సూతకం భవేదితి దక్షోక్తా॥ అన్యపూర్వా యస్య గేహే భార్యా స్యాత్తస్య నిత్యశః। ఆశౌచం సర్వకార్యేషు దేహే భవతి సర్వదేతి - బ్రాహ్మోదివశాద్వ్యవస్థేత్యపరార్క-మదనపారిజాతాదయః - మాధవస్తు॥ వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్షమఘసంకోచనం తథేతి కలివర్జ్యేషూక్తేః॥ దశాహ ఏవ విప్రస్య సపిండేమరణే సతి। కల్పాంతరాణి కుర్వాణః కలౌ భవతి కిల్బిషీతి హారీతోక్తేశ్చ - న్యూనాశౌచపక్షా యుగాంతరవిషయాః - మరణాంతాదిపక్షాస్తు నిందార్థవాదం-అన్యథా॥ నామధారకవిప్రస్తు దశాహే సూతకీ భవేదితి విరోధస్స్యాదిత్యాహ - యత్తు దేవలః॥ దశాహాది త్రిభాగేన కృతే సంచయనే క్రమాత్। అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతి వర్ణానాం తత్త్వదర్శిన ఇతి - పూర్ణాశౌచే స్పృశ్యతామాహ - యచ్చానుపనీతాతిక్రాంతాశౌచే త్రిరాత్రిహాతే నైవోక్తం॥ స్వాశౌచకాలాద్విజ్ఞేయం స్పర్శనం తు త్రిభాగత ఇతి - తదపి యుగాంతరేషు॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవ చేతి మాధవీయే కలౌ తన్నిషేధాత్ - యత్తు హారలతాయాం॥ చతుర్థేహని కర్తవ్యస్సంస్పర్శో బ్రాహ్మణస్య త్వితి ప్రచేతసోక్తేస్త్ర్యహైకాహాశౌచేపి చతుర్థాహ ఏవాంగస్పర్శ ఇతి-తన్న॥ దేవలాదివచసాస్య దశాహగోచరత్వాత్॥ యే తు వర్ణసంకరజా మూర్ధావసిక్తాద్యస్తేషామాశౌచవిశేషః - కలౌ నోపయుక్త ఇతి నోచ్యతే - ప్రతిలోమజానామాశౌచం-మలాపకర్షణార్థం స్నానమాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరః- మాధవస్తు॥ శౌచాశౌచే ప్రకుర్వీరన్ శూద్రవర్ణస్య సంకరా ఇతి బ్రాహ్మోక్తేః - శూద్రవద్దాహః- హారలతాస్వేవం దత్తక్రీతాకృత్రిమాదిషు త్రేషు-అహీనవర్ణగాసు స్త్రీషు చ- సపిండత్వేపి ప్రసవే మరణే చ పూర్వాపరపిత్రోర్గృహ్యశ్చ త్రిరాత్రమేవ న దశాహాది॥ అనౌరసేషు పుత్రేషు జాతేషు చ మృతేషు చ। పరపూర్వాసు భార్యాసు ప్రసూతాసు మృతాసు చేతి త్రిరాత్రాణి వృత్తాపిష్ఠోక్తేః - సపిండానాం త్వేకాహః॥ పరపూర్వాసు భార్యాసు పుత్రేషు కృతకేషు చ। భర్తృపిత్రోస్త్రిరాత్రం స్యాదేకాహస్తు సపిండత ఇతి మాధవీయే హారీతోక్తేః॥ సూతకే వృతకే చైవ త్రిరాత్రం పరపూర్వయోః। ఏకాహస్తు సపిండానాం త్రిరాత్రం యత్ర వై పితురితి మరీచ్యుక్తేశ్చ - శంఖః॥ అనౌరసేషు పుత్రేషు భార్యాస్వన్యగతాసు చ। పరపూర్వాసు చ స్త్రీషు త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే॥ పరపూర్వాః పునర్భ్వః - ఇదం సువర్ణాసు హీనవర్ణాసు తు శంఖలిఖితౌ॥ పరపూర్వాసు భార్యా

సుపుత్రేషు కృతకేషు చ॥ నానధ్యాయో భవేత్తస్య నాశౌచం నోదకక్రియా॥ బ్రా
హ్మేపి॥ ఆశౌచం తు త్రిరాత్రం స్యాత్సమవర్ణేషు నిశ్చితమ్॥ యత్తు షడశీతౌ॥ అన్య
పూర్వావరుద్ధాసు త్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । తాస్వేవానన్యపూర్వాసు పంచా
హోభిర్విశుద్ధ్యతీతి-తత్ర పంచాహే మూలం చింత్యం-యత్తు యాజ్ఞవల్క్యః॥
అనౌరసేషు పుత్రేషు భార్యాస్వన్యగతాసు చేత్యేకాహమాహ- తదసన్నిధా
జ్ఞేయం- యదాపితు రేకాహ స్తదా సపిండానాం స్నానమ్॥ అన్యాశ్రితేషు దా
రేషు పరపత్నీసు తేషు చ । గోత్రిణస్స్నానశుద్ధాస్స్యుస్త్రిరాత్రేణైవ తత్పితే
తి ప్రజాపత్యుక్తేః-పితేతి వోఢురుపలక్షణం-తథోపక్రమాత్ - యత్తు దత్తకే
పాలకప్రతియోగికపుత్రత్వాత్ - పూర్వపితుర్న త్రిరాత్రం-పూర్వసంబంధ
నివృత్తేశ్చ న దశాహాదీతి కశ్చిత్ - తన్న- జనకేపి॥ వైజికాదభిసంబంధాదనురు
ధ్యాదఘం త్ర్యహమితి వాచనికాశౌచస్యానివార్యత్వాత్- పితృమరణేపి దత్త
కాదీనాం త్రిరాత్రం- శుద్ధితత్త్వే బ్రాహ్మే॥ దత్తకశ్చ స్వయం దత్తః కృత్రిమః క్రీ
త ఏవ చేత్యుపక్రమ్య ॥ సూతకే మృతకే చైవ త్ర్యహాశౌచస్య భాగిన ఇత్యుక్తేః -
స్మృతికౌముద్యాం హారలతాయామప్యేవం - దత్తకస్య పుత్రపౌత్రాణాం జ
ననే మరణే వా సపిండానామేకాహః - బీజినశ్చేతి గౌతమేన సాప్తపౌరుషసా
పిండ్యోక్తేః-సపిండానాం చైకాహస్యోక్తత్వాత్ - సపిండే తు పుత్రీకృతే సపిం
డ దత్తౌరసయోర్భ్రాత్రో స్తత్పుత్రయోర్దశాహ ఏవ-తత్రాకాంక్షాభావాత్-
సపిండత్వేన దశాహ ప్రాబల్యాచ్చ - పూర్వాపరయోర్భర్తురుత్పన్నయోః పు
త్రయోస్త్ర్యహం మాధవీయే మరీచిః ॥ మాతురైక్యాద్ద్విపితృకౌ భ్రాతరావన్య
గోత్రజౌ। ఏకాహం సూతకే తత్ర త్రిరాత్రం మృతకే తయోరితి దిక్- ఊఢకన్యా
నాం తు విష్ణురాహ-సంస్కృతాసు స్త్రీషు నాశౌచం- పితృపక్షే తత్ప్రసవమర
ణే చేత్ పితృగృహే స్యాత్తాంతద్వైకరాత్రం త్రిరాత్రం చేతి- ప్రసవే ఏకరాత్రం
మరణే త్రిరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాపరార్కౌ - మాధవస్తు - ప్రసవేపి త్రిరా
త్రం పిత్రోః ఏకరాత్రం భ్రాత్రాదిబంధువర్గస్య॥ దత్తా నారీ పితుర్గేహే సూయే
తాథ మ్రియేత వా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేన శుచిస్తజ్జనకస్త్రిభిరితి బ్రాహ్మోక్తే
రిత్యాహ-యత్తు కశ్చిదాహ- పక్షపదేన భ్రాతరో గృహ్యంతే. వాక్యాంతరేణ
భగినీమృతౌ త్రిరాత్రోక్తేరితి తచ్చింత్యం - తదభావే తద్విరోధాచ్చ- భ్రాతుః
ప్రసవే ఏకాహః - మృతౌ త్రిరాత్రమితి కేచిత్ - యుక్తా తు పక్షిణీ॥ పరస్పరం
మృతౌ భ్రాతృభగిన్యోః పక్షిణీ భవేదితి బ్రాహ్మాత్ - భ్రాతృభిన్నానామేకా
హః - వర్గోక్తేః - ఇతరేషాం తు యథా ప్రాప్తిరితి వక్ష్యమాణవచనాచ్చ, యత్తు

ప్రధానగృహే మృతౌ పిత్రోః పూర్ణం భ్రాతుస్త్ర్యహ ఇతి కశ్చిత్తన్నిర్మూల
త్వాన్నాశౌచం - పితృపక్ష ఇత్యేతద్విరోధాచ్చ భ్రాంతః ॥ దత్తా నారీ పితు
ర్గేహే ప్రధానే సూయతే యదా । మ్రియతే వా సదా తస్యాః పితా శుద్ధ్యే
త్త్రిభిర్దినైరితి కల్పతరౌ శుద్ధితత్త్వే చ - పితృగృహే ప్రసవే తు పిత్రాదీనామాశౌ
చం నాస్తి - మృతౌ పిత్రోస్త్రిరాత్రమస్త్యేవ ॥ ప్రత్తాప్రత్తాసు యోషిత్సు సంస్కృ
తాసంస్కృతాసు చ । మాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం స్యాదితరేషాం యథావిధి ॥ అ
జాతదంతాసు పిత్రోరేకరాత్రమితి మాధవీయే శంఖకార్ష్ణాజినిస్మృతేః, వైజికా
దభిసంబంధాదిత్యుక్తేశ్చ - స్మృత్యర్థసారేప్యేవం మాధవస్తు ఇదం త్రిరాత్రం జాత
దంతపరం - దంతోత్పత్తేః ప్రాగేకరాత్రం - పిత్రోస్సద్యస్త్వప్రౌఢకన్యాయాం
ప్రౌఢాయాం వాసరాచ్ఛుచిః । ప్రదత్తాయాం త్రిరాత్రేణ దత్తాయాం పక్షి
ణీ భవేదితి పులస్త్యోక్తేరన్యత్రకన్యామృతౌ పిత్రోః పక్షిణీత్యాహ - షడశీతా
వపి ॥ పితృగేహాదతోన్యత్ర యది పుత్రీ ప్రమీయతే । పక్షిణీ తత్ర పిత్రోస్స్యాన్నా
న్యేషామితి నిశ్చయ ఇతి - గ్రామాంతరే ఇయమితి స్మృత్యర్థసారే - భ్రాతుస్తు
పక్షిణీ ॥ శ్వశురయోర్భగిన్యాం చ మాతులాయాం చ మాతులే । పిత్రోస్స్వసరి
తద్వచ్చ పక్షిణీం క్షపయేన్నిశామితి వృద్ధబృహస్పతిస్మృతేః - శుద్ధితత్త్వే కౌర్మే ॥
ఆదంతాత్సోదరే సద్య ఆచూడాదేకరాత్రకమ్ । ఆప్రదానాత్త్రిరాత్రం స్యా
ద్దశరాత్రమతః పరమ్ ॥ పిత్రోర్మృతౌ స్త్రీణాం త్రిరాత్రం ॥ పిత్రోరుపరమే
స్త్రీణామూఢానాం తు కథం భవేత్ । త్రిరాత్రేణైవ శుద్ధిస్స్యాదిత్యాహ భగ
వాన్యమ ఇతి మాధవీయే వృద్ధమనూక్తేః - ఇదం పశాహాంతః ఊర్ధ్వం తు పక్షిణీ-
భ్రాతుర్భగినీగృహే తస్యా వా తద్గృహే మృతౌ త్రిరాత్రమన్యత్ర తు పక్షిణీతి ష
డశీతావుక్తం - బ్రాహ్మేపి ॥ పరస్పరం మృతౌ భ్రాతృభగిన్యోః పక్షిణీ భవేత్ ।
మాతులాశౌచవత్పత్న్యోః పితృవ్యాశౌచమిష్యత ఇతి - శిష్టాస్త్వస్య నిర్మూల
త్వాత్పితృవ్యే స్నానమాత్రమాహుః త్రింశచ్ఛ్లోక్యాం ॥ ప్రేతేష్వాచార్యమా
తామహదుహితృసుతశ్రోత్రియర్త్విక్స్వయాజ్యస్వస్త్రీయేషు త్రిరాత్రం త్రిది
వసమశుచిస్సోదకస్త్వాభయత్ర । పక్షిణ్యాశౌచమృత్విగ్దుహితృసుతసహాధ్యా
యిబంధుత్రయాంతేవాసిశ్వశ్రూసుమిత్రశ్వశురభగినికాభాగినేయప్రయా
ణే । మాతామహ్యాం చ పిత్రోస్స్వసరి చ విరతౌ మాతులే మాతులాన్యాం చాధో
సజ్యోతిరేవం స్వవిషయనృపతౌ గ్రామనాథే చ నష్టే ॥ శిష్యోపాధ్యాయబంధు
త్రయగురుతనయాచార్యభార్యాసగోత్రానూచానశ్రోత్రియేషు స్వగృహప
రమృతౌ మాతులే చైకరాత్రమ్ । . రాత్రిం సబ్రహ్మచారిణ్యథ తు కథమపి స్వల్ప

సంబంధయుక్తే స్నానంవాసోయుతంస్యాదిదమపిసకలం సర్వవర్ణేషుతుల్యమి
తి ॥ అత్రమూలంమితాక్షరాదౌస్పష్టం - దౌహిత్రభాగినేయయోరుపనీత
యోస్త్రిరాత్రం-అనుపనీతయోఃపక్షిణీ॥సంస్థితేపక్షిణీంరాత్రిందౌహిత్రేభా
గినీసుతే । సంస్కృతేతుత్రిరాత్రంస్యాదితిధర్మోవ్యవస్థితఇతివృద్ధమనూక్తేః-
సంస్కృతేదౌహిన- తేనదౌహిత్రత్రిరాత్రంస్యాన్యథేతిగౌడాః-తన్న-విశేష
వైయర్థ్యాత్ - మాతులాదౌసన్నిధివిదేశాభ్యాంపక్షిణ్యేకాహయోర్వ్యవ
స్థా-మనుః॥త్రిరాత్రమాహురాశౌచమాచార్యేసంస్థితేసతి। తస్యపుత్రేచప
త్న్యాంచదివారాత్రమితిస్థితిః॥శ్రోత్రియేస్వగృహేమృతే త్రిరాత్రం॥ శ్రోత్రి
యేతూపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిస్మృతేరితిమాధవః- ఏకగ్రామిణే
త్వేకాహః - ఋత్విక్షుబహ్వల్పకాలత్వాత్తస్మాత్రయాజనపక్షేత్రిరాత్రైకై
రాత్రేజ్ఞేయే- యద్యపికర్మకుర్వతఏషవాచకశ్శబ్దోభవతీతిశంబరాచార్యైః-
కర్మమధ్యేఋత్విక్త్వముక్తం - తథాపికర్మణ్యాశౌచనిషేధాత్తదుత్తరమే
వైతత్జ్ఞేయం - గౌడాస్తు॥సమానోదకానాంత్ర్యహోగోత్రజానామహః
స్మృతమ్ । మాతృబంధౌగురౌమిత్రేమండలాధిపతౌతథేతిజాబాలోక్తేర్మా
తృబంధుష్వేకాహమాహుః - శిష్యేస్వోపనీతేత్ర్యహః-శిష్యసతీర్థబ్రహ్మ
చారిషుక్రమేణ త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకాహ ఇతిమాధవీయేబౌధాయ
నోక్తేః-అన్యత్రతుమనుః॥ మాతులేపక్షిణీంరాత్రింశిష్యర్త్విగ్బాంధవేషుచే
తి - బంధుత్రయంఆత్మపితృష్వసృమాతులపుత్రాః - పితుఃపితృష్వసృమాతృ
ష్వసృ మాతులపుత్రాః - మాతుఃపితృష్వసృ మాతృష్వసృ మాతులపు
త్రాశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరః-అత్రపక్షిణీ - పితృష్వస్రాదికన్యానామూఢానాం
త్వేకాహః - తద్బంధువర్గస్యైకేనేతిపూర్వోక్తబ్రాహ్మాత్ - యత్తుషడశీ
త్యాం॥ఏవంపితృభగిన్యాయేయేపితామహయోస్తథా । యేమాతామహ
యోశ్చైవభగిన్యాస్తత్ప్రజాశ్చయాః॥ మాతులస్యస్వస్యపిత్రోశ్చపత్న్యాశ్చ
పాంప్రజాశ్చయాః । భ్రాతరశ్చేతిసర్వేషుపక్షిణీస్వగృహేత్ర్యహమ్॥ఏవం
శ్వశురజామాతృదౌహిత్రవిపదిస్మృతమ్ ॥ యచ్చ్యవనః॥జామాతరిమృతేశు
ద్ధిస్త్రిరాత్రేణోభయోఃస్మృతా । పక్షిణీశాలకానాంస్యాదితిశాతాతపోబ్ర
వీత్ ॥ఇతినిర్మూలత్వాన్మితాక్షరాదివిరోధాచ్చోపేక్ష్యం - మదనపారిజాతే
విష్ణుః- అసపిండేస్వవేశ్మనిమృతేఏకరాత్రం-అత్రహారదత్తోంతః-శవేచేత్యా
పస్తంబసూత్రాత్ః- శవేగ్రామేధనుః - శతాదర్వాగన్నభోజ్యందీపముద
కుంభం వోపనిధాయతు భుంజీతయదిసమానవంశంగృహమేవప్రాప్తి కా

యామిత్యాహ-ప్రధానగృహమృతౌతు॥ గృహేయస్యమృతఃకశ్చిదసపిండఃక
థంచన। తస్యాప్యశౌచంవిజ్ఞేయంత్రిరాత్రంనాత్రసంశయఇత్యంగిరసో_క్తమి
తిమాధవః-ఏతేన॥ త్రిరాత్రమసపిండేషుస్వగృహేసంస్థితేషుచేతికౌర్మే_వ్యా
ఖ్యాతం-శుద్ధితత్త్వేబృహన్మనుః॥స్వశూద్రపతితాశ్చాంత్యామృతాశ్చేద్ద్విజ
మందిరే। శౌచంతత్రప్రవక్ష్యామిమనునాభాషితంయథా॥ దశరాత్రాచ్ఛ్వని
మృతేమాసాచ్ఛూద్రేభవేచ్ఛుచిః। ద్వాభ్యాంతుపతితేగేహేఅంత్యేమాసచ
తుష్టయాత్॥అత్యంతేవర్జయేద్గేహమిత్యేవంమనురబ్రవీత్ ॥ అంత్యోమ్లేచ్ఛః-
అత్యంతశ్శ్వపాకఇతివాచస్పతిః - తత్రైవయమః॥ ద్విజస్యమరణేవేశ్మనిశు
ద్ధ్యతిదినత్రయాత్॥సంవ_ర్తః॥ గృహశుద్ధింప్రవక్ష్యామిఅంతస్థశవదూషితే।
ప్రోత్సృజ్యమృన్మయంభాండంసిద్ధమన్నంతథైవచ॥ గోమయేనోపలిప్యాథఛా
గేనఘ్రాపయేద్బుధః। బ్రాహ్మణైర్మంత్రపూతైశ్చహిరణ్యకుశవారిభిః॥సర్వ
మభ్యుక్షయేద్వేశ్మతతశ్శుద్ధ్యత్యసంశయమ్ ॥ బృహద్విష్ణుః ॥ గ్రామమధ్యగ
తోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్ । గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామి
యాత్॥గృహేపశ్వాదౌమృతేప్యేవం - యత్తుమాధవీయేప్రచేతసా-మాతృ
ష్వస్రాదిషుత్రిరాత్రము_క్తం॥మాతృష్వసామాతులయోశ్శ్వశ్రూశ్వశురయో
ర్గురోః।మృతేచర్త్విజియాజ్యేచత్రిరాత్రేణవిశుద్ధ్యతీతిగురురాచార్యః- ఋ
త్విక్కులాగతః-తచ్చస్వగృహమృతౌజ్ఞేయం - శ్వశురయోరన్యత్రమృతావపిస
న్నిధౌత్రిరాత్రం-అసన్నిధౌపక్షిణీ- దేశాంతరేఏకరాత్రంవక్ష్యమాణవిష్ణూ
క్తేరితిమాధవగౌడాదయః - అన్యత్రతుమాతృష్వస్రాదిషు॥ పితృస్వసరితద్వ
ద్వచ్చపక్షిణీంక్షపయేన్నిశామితివృద్ధమనూ_క్తం-యత్తువృద్ధమనుః॥ భగిన్యాం
సంస్కృతాయాంతుభ్రాతర్యపిచసంస్కృతే। మిత్రేజామాతరిప్రేతేదౌహి
త్రేభగినీసుతే ॥ శాలకేతత్సుతేచైవసద్యస్స్నానేనశుద్ధ్యతీతితద్భ్రాతృదా
హితాదౌదేశాంతరే - శాలకసుతజామాత్రోస్స్వదేశేజ్ఞేయం- శాలకేతు
స్వదేశేఏకాహః-ఆచార్యపత్నీపుత్రోపాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూశ్వ
శుర్యసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రమితిమాధవీయేవిష్ణూ_క్తేః- హారదత్తీయే
దశశ్లోక్యామప్యేవం - శ్వశుర్యశ్శాలకః - దేశాంతరేస్నానం-శ్వశురయోర్దే
శాంతరేఏకాహః - జాబాలః ॥ ఏకోదకానాంతుత్ర్యహోగోత్రజానామ
హఃస్మృతమ్ - సర్వత్రమూల్యాభావేపిక్రియాకర్తుర్దశాహః।గురోః ప్రేతస్య
శిష్యస్తుపితృమేధంసమాచరేత్ ॥ ప్రేతాహారైస్సమంతత్రదశరాత్రేణశు
ద్ధ్యతీతిమనూ_క్తేః-శిష్యఇత్యుపలక్షణం ॥ నిరస్వామేసపిండేతుమృతేసతిదయా

న్వితః। తదశౌచంపురాచీర్త్వాకుర్యాత్తుపితృవత్క్రియామితిమాధవీయేబ్రా
హ్మోక్తేః-దివోదాసీయే ॥ సగోత్రోవాసగోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేన
రః।సోపికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేచ్చదశమేహని॥ యత్త్రైకవిషయేపక్షిణ్యే
కాహావిపక్షద్వయముక్తం- తత్రసన్నిధివిదేశమైత్ర్యాదికృతావ్యవస్థాత్రింశ
త్శ్లోక్యాం ॥ వానప్రస్థేయతౌచోపరమతికులజేషండకేవాప్లవస్స్యాద్వ్యాషి
ద్గోవిప్రగుప్త్యైమృతవతితుదినంయుద్ధవిద్ధేచసద్యః-అత్రమూలమాకరేస్పష్టం
యుద్ధమూర్ధ్నిమృతస్యస్నానం॥ఉద్యతైరాహవేశస్త్రైఃక్షత్రధర్మహతస్యచ।
సద్యస్సంతిష్ఠతేయజ్ఞస్తథాశౌచమితిస్థితిరితిమనూక్తేః-యజ్ఞోంత్యకర్మసర్వం
తద్వైవేత్యర్థః-యత్తుభారతేరాజధర్మేషు॥అశోచ్యోహిహతశ్శూరస్స్వర్గలో
కేమహీయతే । నహ్యత్రముదకంతస్యనస్నానంనాప్యశౌచకమితిశ్రాద్ధాదిని
షేధఃసపుత్రాద్యభావపరః - అతఏవతత్రకర్త్రాదీనాంశ్రాద్ధముక్తం -అన్యే
తుదశపిండనిషేధమాహుర్యతివత్ - యత్తుపరాశరః ॥ఆహవేపిహతానాం
చఏకరాత్రమశౌచకమితి -తద్యుద్ధక్షతేనకాలాంతరమృతేజ్ఞేయంఅసన్ని
ధౌస్నానమితిమాధవః - శుద్ధితత్త్వేగ్నిపురాణే ॥ దంష్ట్రిభిశ్శృంగిభిర్వాపి
హతాన్మ్లేచ్ఛైశ్చతస్కరైః। యేస్వామ్యర్థేహతాయాంతిరాజన్స్వర్గంనసం
శయః॥ సర్వేషామేవవర్ణానాంక్షత్రియస్యావిశేషతః ॥ యత్తుబృహస్పతిః॥
డింబాహవేవిద్యుతాచరాజ్ఞాంగోవిప్రపాలనే । సద్యశ్శౌచంమృతస్యాహు
స్త్ర్యహంచాన్యేమహర్షయః- తచ్ఛస్త్రంవినాపరాఙ్ముఖహతేచత్రిరాత్రం॥
రాజ్ఞావధ్యేహతేసద్యశ్శౌచమన్యత్రత్రిరాత్రం - తథైవవ్యాఘ్రైః ॥ క్షతేన
మ్రియతేయస్తువస్వాశౌచంభవేద్ద్విధా । ఆసప్తాహాత్త్రిరాత్రం స్యాద్ద
శరాత్రమతఃపరమ్॥శస్త్రాఘాతేత్ర్యహాదూర్ధ్వంయదికశ్చిత్ప్రమీయతే। ఆ
శౌచంప్రాకృతంతస్యసర్వవర్ణేషునిశ్చయః ॥ శస్త్రాఘాతేక్షతంవినాశవస్ప
ర్శేతుహారీతః ॥ శవస్పృశోగ్రామంనప్రవిశేయురానక్షత్రదర్శనాద్రాత్రౌ
చేదాదిత్యస్య - యత్తుమనుః ॥ అహ్నాచైకేనరాత్ర్యాచత్రిరాత్రైరేవచత్రి
భిః । శవస్పృశోవిశుద్ధ్యంతిత్ర్యహాత్తూదకదాయినఇతి - అహ్నారాత్ర్యాచే
త్యహోరాత్రమిత్యుక్తం-త్రిభిస్త్రిరాత్రైరితినవరాత్రమేవందశరాత్రమిత్య
ర్థః-తత్తదన్నాశనేతద్గృహవాసేనాపదిచజ్ఞేయం-అంగిరాః॥ఆశౌచంయస్య
సంసర్గాదాపతేద్గృహమేధినః। క్రియాస్తస్యనలుప్యంతేగృహ్యాణాంచనతద్భ
వేత్॥అథనిర్హారాద్యాశౌచం- స్నేహేనసవర్ణం నిర్హారేతదన్నాశనేతద్గృహ
వాసేచదశాహః - తదన్నాశనేతద్గృహవాసేత్ర్యహః- గృహవాసేన్నా

భక్షణేచైకాహః - భృతిగ్రహణేననిర్హారేదాహేచతజ్జాత్యాశౌచం ॥ యదినిర్హరేత్ప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః । దశాహేనద్విజశ్శుద్ధ్యేద్ద్వాదశాహేనభూమిపః ॥ మాసార్ధేనతువైశ్యస్తు శూద్రోమాసేనశుద్ధ్యతీతికౌర్మోక్తేః - విజాతీయనిర్హారేతుశవజాతీయమాశౌచం - అత్రభృతిగ్రహేద్విగుణం॥ అవరశ్చేద్వరంవర్ణంవరోవాప్యవరంయది। వహేచ్ఛవంతదాశౌచం దృష్ట్వాథేద్విగుణంభవేదితివ్యాఘ్రోక్తేః- కౌర్మమేతదితిగౌడాః - దాహేప్యేవం - యత్తుబ్రాహ్మే ॥ యోసవర్ణంతుమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్నరః।ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంనృపేతితదాపద్విషయంసోదకనిర్హారేతు దశాహఇతిమాధవః - అలంకరణేతుశంఖః॥కృచ్ఛ్రపాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే । అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాదశక్తౌస్నానమిష్యతే ॥ ధర్మార్థం-అనాథసవర్ణహరణేక్రియాకరణేచద్విజస్యానంతయజ్ఞఫలం-స్నానప్రాణాయామోగ్నిస్పర్శశ్చేతిమాధవీయే - అగ్నిదేస్త్వేవం ॥ ప్రేతసంస్పర్శసంస్కారైర్బ్రాహ్మణోనైవదుష్యతి । వోఢాచైవాగ్నిదాతాచసద్యస్స్నాత్వావిశుద్ధ్యతీత్యపరార్కే - వృద్ధపరాశరోక్తేః మాతులత్వాదిసంబంధేత్రిరాత్రం - అసంబంధిద్విజాన్వహిత్వాదహిత్వాచసద్యశ్శౌచంసంబంధేత్రిరాత్రమితిపైఠీనసిస్మృతేః - గౌతమమితాక్షరాయాంవృద్ధాత్రిః॥ సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవమ్ । ఆర్తవాద్ద్విగుణోసూతీతతోపి శవదాహకః ॥ అత్రపూర్వేణోత్తరనివృత్తిరిత్యర్థః - విష్ణుః ॥ మృతంద్విజంనశూద్రేణహారయేన్నశూద్రంద్విజేన ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవవాహాదికక్రియామ్ । యదికుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రం పునస్సంస్కారమేవ చ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యాయాన్నిర్హృత్యాపివ్రతీవ్రతీ ॥ అనుగమనేతుసపిండేనదోషః ॥ విహితంహిసపిండానాం ప్రేతనిర్హారణాదికమ్ । తేషాంకరోతియః కశ్చిత్తస్యాధిక్యంనవిద్యతఇతి దేవలోక్తేః॥ దోషస్త్వసపిండస్యతత్రనాథక్రియాంవినేతిహారీతోక్తేశ్చ - సమోత్కృష్టవర్ణేతుమాధవీయేకణ్వః ॥ అనుగమ్యశవంబుద్ధ్యాస్నాత్వాస్పృష్ట్వాహుతాశనమ్।సర్పిఃప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామైర్విశుద్ధ్యతీతి-హీనవర్ణేతుక్షత్రియేహః-వైశ్యేపక్షిణీ - శూద్రేత్రిరాత్రం- క్షత్రియస్యవైశ్యేహః-శూద్రేపక్షిణీ-వైశ్యస్యశూద్రేహఇతివిజ్ఞానేశ్వరః- మాధవస్తు-విప్రస్యవైశ్యేద్వ్యహః- క్షత్రస్యశూద్రేప్యేవం-అన్యత్ప్రాగ్వత్ - స్నానాగ్నిస్పర్శఘృతాశనానిసర్వత్రేత్యాహ - హీనవర్ణస్యదాహౌర్ధ్వదేహికకరణేతుబ్రా

హ్మే॥ బ్రాహ్మణోహీనవర్ణస్యసకుర్యాదౌర్ధ్వదేహికమ్ । కామాల్లోభాత్త
థా మోహాత్కృత్వాతత్ జ్ఞాతితాం వ్రజేత్ ॥ మనుః ॥ వ్రాత్యానాంయాజనం
కృత్వాపరేషామంత్యకర్మచ । అభిచారమహీనంచ త్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్వ్యపోహ
తి ॥ పరేషాంసర్వవర్ణానాంహీనేషు తత్ ద్వైగుణ్యాత్త్రైగుణ్యాచ్చాతుర్గుణ్యా
చ్చావ్యాహ్యం—అథరోదనే - సమోత్తమవర్ణయోఃసంచయనాత్పూర్వంసచై
లస్నానమూర్ధ్వమాచమనం - హీనవర్ణేషుతుసంచయాత్ప్రాక్ సచైలమూ
ర్ధ్వంస్నానమాత్రం-విప్రస్యక్షత్రవైశ్యవిషయేతుబ్రాహ్మే ॥ అస్థిసంచయ
నేవిప్రోరౌతిచేత్క్షత్రవైశ్యయోః । తదాస్నాతస్సచైలస్తుద్వితీయేహనిశుద్ధ్య
తి ॥ కృతేతుసంచయేవిప్రస్నానేనైవశుచిర్భవేత్ ॥ క్షత్రస్యవైశ్యస్యైవం-
శూద్రేతుసంచయాత్ప్రాక్ విప్రస్యత్రిరాత్రం- క్షత్రవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం-
ఊర్ధ్వంతుద్విజానామేకాహః - శూద్రస్యశూద్రేస్పర్శంవినాసంచయాత్పూ
ర్వమేకాహః - ఊర్ధ్వంసజ్యోతిరితిమాధవీయేజ్ఞేయం-శుద్ధితత్త్వేపారస్కర
స్తు ॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంమాసంయావద్ద్విజాతయః । దివసేనైవశు
ద్ధ్యంతివాససాక్షాళనేనచ ॥ సజాతేర్దివసేనైవత్ర్యహాత్క్షత్రియస్యవైశ్యయోరి
త్యుక్తంసపిండానాంరోదనస్నిగ్ధారాదావదోషఇత్యుక్తంప్రాక్ - విజ్ఞానేశ్వర
స్తు ॥ మృతస్యబాంధవైస్సార్ధంకృత్వాతుపరిదేవనమ్ । వర్జయేత్తదహోరా
త్రందానశ్రాద్ధాదికర్మచేతి పారస్కరోక్తేః - సర్వత్రైకరాత్రమాహ—
అథాశౌచాన్నభక్షణేవిష్ణుః-బ్రాహ్మణాదీనామాశౌచే - యస్సకృదేవాన్న
మశ్నాతితస్యతావదాశౌచం - యావత్తేషామాశౌచవ్యపగమేప్రాయశ్చి
త్తమితి ॥ అజ్ఞానేత్వంగిరాః ॥ అంతర్దశాహేభుక్త్వాన్నంసూతకేమృతకేపి
వా । అస్యాశౌచంభవేత్తావద్యావదన్నంవ్రజత్యధః ॥ ప్రాయశ్చిత్తంత్వమ
త్యావిప్రస్యవర్ణక్రమేణైకాహత్ర్యహపంచాహసప్తాహోపవాసాఃదశవిం
శతిః షష్టిశ్శతంచప్రాణాయామాః-పంచగవ్యాశనంచ- అభ్యాసేద్విగుణం
ఆపదితుప్రాణాయామశతంపంచశతమష్టశతమష్టసహస్రంగాయత్రీజపశ్చ
మత్యాపదితుసవర్ణాశౌచేత్రిరఘమర్షణంగాయత్ర్యష్టసహస్రంచక్షత్రియా
శౌచేఉపవాసస్తచ్చవైశ్యాశౌచేత్రిరాత్రోపవాసశ్చశూద్రాశౌచేకృచ్ఛ్రః-
క్షత్రవైశ్యయోఃపంచశతమష్టశతంగాయత్రీజప ఉక్తమేషుశూద్రస్యసర్వత్ర
స్నానం - మత్యానాపదివిప్రస్యవర్ణేషుసాంతపనకృచ్ఛ్రమహాసాంతపనచాం
ద్రాణి- అభ్యాసేతుమాసికద్వైమాసికత్రైమాసికషాణ్మాసికానీత్యాదిమా
ధవీయాద్జ్ఞేయం- అథదాసస్యస్వదాస్యుత్పన్నస్యసపిండమృతౌస్నానమా

త్రేణస్వామికార్యేస్పృశ్యత్వం-భక్తదాసస్యత్ర్యహాదూర్ధ్వం॥సద్యస్స్పృశ్యో గర్భదాసోభక్తదాసస్త్ర్యహాచ్ఛుచిరితిస్మృత్యంతరోక్తేః ॥ మూల్యకర్మక రాశ్చస్యుర్దాసీదాసాస్తథైవచ । స్నానేశరీరసంస్కారేగృహకర్మణ్య దూషితాః॥ఇతిశాతాతపోక్తేశ్చ- ఏతచ్చానన్యసాధ్యతత్కార్యమాత్రే-అన్య త్రమాసాద్యాశౌచమస్త్యేవ - ఏవందాస్యామపిసూతికాయాస్తస్యాఅస్పృ శ్యత్వమపిమాసమాత్రం॥ దాసీదాసశ్చసర్వోవై యస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణస్యభవేచ్ఛౌచందాస్యామాసస్తుసూతకమిత్యంగిరసోక్తేః - షడశీతా వపి॥ స్వామిశౌచేనదాసాద్యాస్స్పృశ్యామాసాత్తుకర్మసు । యోగ్యాస్స్యు ర్మాసతోదాసీసూతీచేత్స్పృశ్యతామియాత్॥దత్తదాసాదీనాంస్వసపిండమ రణాదౌ స్వామ్యాశౌచసమసంఖ్యదినోర్ధ్వంసత్యపిమాసాద్యాశౌచే స్వామి కార్యేస్పృశ్యతేతిహరదత్తః॥ దాసాంతేవాసిభృతకాశ్శిష్యాశ్చైకత్రవాసి నః।స్వామితుల్యేనశౌచేనశుద్ధ్యంతిమృతసూతకఇతిబృహస్పతిస్మృతేః॥ దాస శ్చాత్ర॥గృహజాతస్తథాక్రీతోలబ్ధోదాయాదుపాగతః। అన్నకాలభృతస్త ద్వదాహితస్స్వామినాచయః॥ మోక్షితోమహతశ్చర్ణాద్యుద్ధఃప్రాప్తఃపణే జితః। తవాహమిత్యుపగతఃప్రవ్రజ్యావసితఃకృతః॥ భక్తదాసశ్చవిజ్ఞేయస్త థైవబడబాహృతః। విక్రేతాచాత్మనశ్శాస్త్రేదాసాఃపంచదశస్మృతాఇతి- నారదోక్తేషు-గర్భభక్తదాసౌవినాజ్ఞేయాః-బడబాదాసీతయాహృతః-తా ముద్వాహ్యదాసోజాతఇత్యర్థః - అంతేవాస్యపితేనైవోక్తః॥ స్వశిల్పమిచ్ఛ న్నాహర్తుంబాంధవానామనుజ్ఞయా। ఆచార్యస్యవసేదంతేకృత్వాకాలం సునిశ్చితమ్।ఆచార్యశ్శిక్షయేదేనంస్వగృహేదత్తభోజనమితి- శిష్యస్తత్తుల్యో విద్యార్థీదాసాదేస్స్వామితత్సపిండమరణేతువిష్ణుః - పత్నీనాందాసానామా నులోమ్యేనస్వామితుల్యమాశౌచంమృతేస్వామిన్యాత్మీయమితి-ప్రతిలోమదా సానామాశౌచాభావః ॥ వర్ణానామానులోమ్యేనదాస్యంనప్రతిలోమతఇతి యాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-అథరాత్రౌజననేమరణేవారాత్రింత్రిభాగాంకృత్వాద్య భాగద్వయేచేత్పూర్వందినం - అంత్యేతూత్తరమితిమితాక్షరాయాం-యత్తు ప్రాగర్ధరాత్రాత్ప్రాగ్వాసూర్యోదయాత్పూర్వందినమిత్యుక్తం- తత్రదేశా చారతోవ్యవస్థా - సర్వంచాశౌచమాహితాగ్నేర్దాహాంతచ్ఛిన్నస్యమరణ మారభ్యజ్ఞేయం॥అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేరాశౌచాదిద్విజాతిషు। దాహాదగ్ని మతోవింద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతీతిపైఠీనసిస్మృతేః-సాగ్నిరాహితాగ్నిఆహి తాగ్నిశ్చేత్ప్రవసన్మ్రియేతపునస్సంస్కారంకృత్వాశవవదాశౌచమితివసిష్ఠః

విశేషోక్తేః॥ దాహాదేవతుకర్తవ్యం యస్యవైతానికోవిధిరితిబ్రాహ్మేచ్చ యత్తు ధూర్తస్వామినారామాండారేణచోక్తం- ఆహితాగ్నేరపిమరణాద్యేవదశరాత్రం దశాహం శావమాశౌచమితిమరణనిమిత్తత్వాత్తస్య- యత్తుదాహాదేవతస్యాశౌచముక్తం తత్సంస్కారనిమిత్తాశౌచం పృథగేవ తేనగృహ్యాగ్నిసంస్కారాంగం త్రిరాత్రం- శ్రౌతాగ్నౌ సుదశరాత్రం- మరణనిమిత్తం తూభయోర్దశాహం దాహాత్ప్రాగపీతి తద్వచనవిరోధాత్పూర్వస్యైవోత్కర్షాన్మూలకల్పనాలాఘవాచ్చచింత్యం —— అథాతిక్రాంతాశౌచం- తత్రాశౌచమధ్యేజననాదౌ జ్ఞాతే తచ్ఛేషేణశుద్ధిః॥ విగతంతువిదేశస్థం శృణుయాద్యోహ్యనిర్దశమ్। యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితిమనూక్తేః - అత్రకేచిజ్జేతత్పుత్రాతిరిక్తవిషయం- తేషాంత్వాశౌచమధ్యేశ్రవణేపి తదాద్యేవదశాహాది॥ పితరౌచేన్మృతౌస్యాతాం దూరస్థోపిహిపుత్రకః। శ్రుత్వాతద్దినమారభ్యదశాహం సూతకీభవేదిత్యస్యసర్వాపవాదత్వాదిత్యాహుః- తన్న - జ్ఞాతమరణస్యానిమిత్తత్వాత్ అనగ్నిమత ఉత్క్రాంతేరిత్యాదివిరోధాచ్చ- స్మృత్యర్థసారేపి॥ జననేమరణేవా ప్రథమదినాదూర్ధ్వం జ్ఞాతేపుత్రాదీనాం శేషేణైవశుద్ధిరితి- షడశీతావపరార్కే- చైవం- దశాహాదూర్ధ్వం జ్ఞాతేతువృద్ధవసిష్ఠః॥ మాసత్రయే త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసే పక్షిణీ తథా। అహస్తునవమాదర్వాగూర్ధ్వం స్నానేన నశుద్ధ్యతి॥ జననేత్వతిక్రాంతాశౌచం నాస్త్యేవ॥ నాశుద్ధిః ప్రసవాశౌచే వ్యతీతేషు దినేష్వపీతి దేవలోక్తేః- పితుస్స్నానంతత్రాపి భవత్యేవ॥ నిర్దశం జ్ఞాతిమరణం శ్రుత్వాపుత్రస్యజన్మచ। సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధోభవతిమానవ ఇతిమనూక్తేః- తచ్చాతిక్రాంతాశౌచం దశాహాదిజాత్యాశౌచవిషయం - నత్వనుపనీతాదినిమిత్తత్రిరాత్రాదౌ - ఉపనీతేతువిషమతస్మిన్నేవాతికాలజమితివ్యాఘ్రోక్తేః॥ నిర్దశం జ్ఞాతిమరణం అతిక్రాంతే దశాహేత్వితిమనూక్తేశ్చ - మాధవీయే దేవలస్తు॥ ఆత్రిపక్షాత్త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీ తతః। పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వం స్నాతో విశుద్ధ్యతీత్యాహ - తత్రాపివచనాపద్విషయత్వేన వ్యవస్థా- ఇదంచైకదేశే- దేశాంతరేతుస్నానమాత్రం॥ దేశాంతరమృతంశ్రుత్వాక్లీబే వైఖానసే యతౌ। మృతేస్నానేనశుద్ధ్యంతి గర్భస్రావేచగోత్రిణ ఇతిపరాశరోక్తేరితి విజ్ఞానేశ్వరః - స్నానంవత్సరాంతే - అర్వాక్త్రిపక్షాత్త్రినిశం షణ్మాసాచ్చదివానిశమ్। అహస్సంవత్సరాదర్వాగ్దేశాంతరమృతేష్వపీతివిష్ణూక్తేరితిమాధవః - ఇదంసపిండానాం దేశాంతరేస్నానం - సోదకానామితియుక్తం - లక్షణంత్వాహబృహస్పతిః॥ మహానద్యంతరం యత్ర

గిరిర్వావ్యవధాయకః । వాచోయత్రవిభిద్యంతేతద్వై దేశాంతరముచ్యతే ॥దే
శాంతరంవదంత్యేకేషష్టియోజనమాయతమ్ ।చత్వారింశద్వదంత్యన్యేత్రింశ
దన్యేతథైవచేతి- ఏతత్సర్వంమాతాపితృభిన్నవిషయం - తయోస్తుపితరౌచేది
తిపూర్వపైఠీనసివాక్యాత్సదాపూర్ణమేవదశాహాది - స్మృత్యర్థసారేపి- మా
తాపితృమరణేమారదేశేపిసంవత్సరోర్ధ్వమపిపుత్రోదశాహాదికంపూర్ణమా
శౌచంకుర్యాత్ - స్త్రీపుంసయోఃపరస్పరంసపత్నీషుచైవమితి- శుద్ధితత్వా
దయోగౌడాస్తు ॥ ఊర్ధ్వంసంవత్సరాదాద్యాద్బంధుశ్చేచ్ఛ్రూయతేమృ
తః । భవేదేకాహమేవాత్రతచ్చసన్యాసినాంనహీతిదేవలోక్తేః - పిత్రోరబ్ద
మధ్యేత్రిరాత్రమూర్ధ్వమేకాహః - బంధుర్మాతాపితాభర్తాచ -పూర్వో
క్తదశాహస్తుకళింగాదిదేశపరఇత్యాహుః -తేబంధుసదస్యపుత్రాదిపరత్వ
మానాభావాదుపేక్ష్యాః - సాపత్నమాతుస్తుదక్షః॥ పితృపత్న్యామపేతా
యాంమాతృవర్జంద్విజోత్తమాః । సంవత్సరేవ్యతీతేపిత్రిరాత్రమశుచిర్భవే
త్ ॥ హీనవర్ణమాతృషుసపత్నీషుచైవమితిస్మృత్యర్థసారే - కేచిత్ ॥పితుః
పత్న్యాం ప్రమీతాయామారసేతనయేతథేతిబ్రాహ్మ్యోక్తేసౌరసేపీదమా
హుః - షడశీతావప్యేవం - ఏతత్సర్వవర్ణతుల్యం ॥ తుల్యంవయసిసర్వేషా
మతిక్రాంతేతథైవచేతివ్యాఘ్రోక్తేః - ——అథాశౌచసంపాతేఉచ్యతే- త
త్రశావేశావంసూతకేసూతకం -శావేసూతకంసూతకేశావంవాతత్రాప్యు
త్తరంకాలతః - పూర్వేణసమంన్యూనమధికంచేతిద్వాదశభేదాః - యద్యేక
దినేసమన్యూనమధికంవాశౌచద్వయంతత్రతంత్రేణాన్యసిద్ధిః-ద్వయోరేకకా
లత్వాత్ - యదాతుద్వితీయాదిదినేషూత్తరంసజాతీయంశావేజననంవాస
మకాలంన్యూనకాలంవాపరంస్యాత్తదాషట్సుపక్షేషుపూర్వశేషేణశుద్ధిః॥
అంతరాజన్మమరణేశేషాహోభిర్విశుధ్యతీతియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-అంతరా
జ్ఞాతేఇత్యర్థః- జ్ఞాతస్యైవజననాదేర్నిమిత్తత్వాత్ -పూర్వాశౌచోత్తరంత
న్మధ్యోత్పన్నేజాతేతూత్తరమేవకార్యం-శుద్ధితత్త్వేప్యుక్తంపూర్వాశౌచాం
తరుత్పన్నంసమానంలఘువానిమిత్తంతత్కాలాదుపరిశ్రుతంస్వాశౌచహేతురే
వ - అజ్ఞాతంతున ॥ అవిజ్ఞాతేసదోషస్స్యాచ్ఛ్రాద్ధాదిషుకథంచనేత్యస్యా
శౌచసాంకర్యేపిప్రవృత్తేః - తేనాజ్ఞానాద్వృషోత్సర్గాదౌకృతేపశ్చాత్ జ్ఞా
నేపినావృత్తిరితిమాధవీయేయుమోపి ॥ జననేజననంచేత్స్యాన్మరణేమరణం
తథా । పూర్వశేషేణశుద్ధిస్స్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమ్॥అత్రకేచిదంతర్దశా
హేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ॥ తావత్స్యాదశుచిర్విప్రోయావత్తత్స్యా

దనిర్దశమితిమనుపరాశరాద్యైర్దశాహగ్రహణాత్పూర్ణాశౌచ ఏవపూర్వశే
షేణశుద్ధిః - త్ర్యహాద్యల్పాశౌచసంపాతేతూత్తరేణైవశుద్ధిరిత్యాహుః-హ
రదత్తోప్యేవమాహ - గౌడాఅప్యేవం - తన్న - యాజ్ఞవల్క్యాదివచ
నదశాహస్యతుల్యకాలాశౌచోపలక్షణత్వాత్ ॥ సమానాశౌచసంపాతేప్ర
థమేనసమాపయేత్ । అసమానంద్వితీయేనధర్మరాజవచోయథేతిమాధవీ
యేశంఖోక్తేః - అపరార్కమితాక్షరాదివిరోధాచ్చ - యదాతుసూతకే
శావంసమన్యూనమధికంవాతదానపూర్వశేషాచ్ఛుద్ధిః- తదాహాంగిరాః॥సూ
తకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వథసూతకమ్ । తత్రాధికృత్యమృతకంశౌచం
కుర్యాన్నసూతకమ్॥షట్త్రింశన్మతే॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయ
దాభవేత్ ।శావేనశుధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధినీ॥చతుర్వింశతిమతేపి॥మృ
తేనశుధ్యతేజాతంనమృతంజాతకేనతు॥ అతోయదాదశాహజననమధ్యేతదం
తేవాత్ర్యహాదిశావంతదా పూర్వేణశుద్ధావపితన్నిమిత్తమస్పృశ్యత్వంభవ
త్యేవ॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితికౌర్మాచ్చ-గౌతమవ్యా
ఖ్యాయాంతూద్ధాత్రిరపి॥సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవమ్।
ఆర్తవాద్ద్విగుణాసూతిస్తతోపిశవదాహకః॥ అత్రపూర్వపూర్వేణనోత్తరో
త్తరనివృత్తిరస్పృశ్యత్వాధిక్యాదిత్యర్థః-షడశీతావపి॥స్వభావబహుసూతిస్తు
న్యూనశావవిశోధినీతిరాత్రిశేషాదౌవర్ధితద్విత్రిదినైరాగంతుకైః - సూతేర్బ
హుత్వంనస్వభావేన అతస్తత్రన్యూనశావస్యాపినపూర్వేణశుద్ధిరితివక్తుంస్వ
భావేత్యుక్తం-బ్రాహ్మేపి ॥ నాగంతుకరథాహ్యాభి[illegible]రాశౌచమపనుద్యతే। న
చపా[illegible]నిమిత్తేనశావస్యాన్యస్యశోధనమితి-ఏవ[illegible]నవపక్షాః॥ యదాతుత్ర్య
హాద్యల్పాశౌచమధ్యే సజాతీయంవిజాతీయంవాదీర్ఘకాలముత్తరంతదాప్యు
త్తరంపూర్ణంకార్యం నపూర్వేణశుద్ధిః॥ స్వల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచం
భవేద్యది।నపూర్వేణవిశుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుధ్యతీత్యుశనసోక్తేః - తేన
త్ర్యహాదిశావమధ్యేదశాహాదిసూతకేపినపూర్వేణశుద్ధిరిత్యపరార్కః-శావని
మిత్తమస్పృశ్యత్వంచభవత్యేవ-శుద్ధివివేకేతు-శావేనశుధ్యతేసూతిరితిప్రాగు
క్తేః-తత్రాప్యుత్తరాశౌచనివృత్తిరుక్తాతన్న-ఉత్తరస్యకాలాధిక్యేనబలవత్వా
త్ - మాధవీయేయమోపి ॥ అద్యవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్।
యథాత్రిరాత్రేప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది ॥ ఆశౌచంపునరాగచ్ఛేత్త
త్సమాప్యవిశుధ్యతీతిహారీతోపి॥గురుణాలఘుశుద్ధోత్తులఘునానైవతద్గుర్వితి-గు
రుత్వంలఘుత్వంచకాలకృతమేవ-పూర్వాపనురోధాత్.- ఏతచ్చహరదత్తేన

స్పష్టముక్తం-మితాక్షరాస్యేవం-యత్తు॥ ఆద్యానాయాగపశ్యేత్తుజ్ఞేయాశు
ద్ధిర్గరీయసా । మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితిహారీతకౌర్మాది
తతాస్పృశ్యత్వాభిప్రాయశౌచస్యగురుత్వంజ్ఞేయం -క్వచిదల్పకాలేనాపిదీ
ర్ఘకాలాశౌచనివృత్తిమాహదేవలః॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధావిధీయతే।
స్యాచ్చేత్పంచతమాదేనుఃపూర్వేణైవాత్రశుధ్యతే॥ అస్యార్థః - అద్యవృద్ధాదీ
ర్ఘాశౌచేపరతోశుద్ధిఃపరమాశౌచం - యదిపూర్వాశౌచముత్తరస్యపంచమ
దినాత్పతోరనువర్తతే-తదాపూర్వేణైవశుద్ధిః-పూర్వస్యోత్తరాశౌచార్ధాధి
కకాలవ్యాపిత్వేపూర్వశేషాచ్ఛుద్ధిరిత్యర్థః- యథాషష్ఠమాసేగర్భపాతనిమి
త్తషడహాశౌచమధ్యేదశాహపాతేపూర్వేణోత్తరనివృత్తిః- యథావాత్ర్య
హమధ్యేస్రావపాతనిమిత్తచతురహపంచాహయోరితికశ్చిత్ - తన్న దశాహా
వధిపూర్వశేషశుద్ధ్యావేదకవాక్యవిరోధాత్ - షష్ఠాదిదినేపూర్వాశౌచమం
త్యరాత్రౌతుద్వ్యహఇత్యనౌచిత్యాచ్చ- అస్మద్గురవస్తుపంచమాదహ్నఆత
తోన్యూనంత్ర్యహాదిచేత్స్యాదస్మిన్విషయేపూర్వేణైవాశుద్ధిర్నిష్యతే - దశా
హాదిరాత్రిశేషేత్ర్యహాదిపాతేత్ర్యహాద్యల్పాశౌచానాంపరస్పరంరాత్రిశే
షేసంపాతేచనద్వ్యహాదివృద్ధిరిత్యర్థమాహుః - క్వచిత్పూర్వశేషేణశుద్ధేర
పవాదమాహగౌతమః॥ రాత్రిశేషేసతిద్వాభ్యాంప్రభాతేతిసృభిరితి- ప్రభా
తేంత్యయామే ॥ రాత్రిశేషేద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామశేషేశుచిస్త్ర్యహాదితిశా
తాతపోక్తేః - ఇదంశావాంతేసూతకపాతేసజాతీయేవాతుల్యం- అత్రకేచి
త్-రాత్రిశబ్దఃఅహోరాత్రపరః- అహశ్శేషేద్వాభ్యాంప్రభాతేతిసృభిరితి
శంఖలిఖితోక్తేః - అథయదిదశరాత్రాస్సన్నిపతేయురాద్యందశరాత్రమా
శౌచమానవమాద్దివసాదత ఊర్ధ్వంద్విరాత్రేణవ్యుష్టాయాంత్రిరాత్రేణేతి
బౌధాయనోక్తేః॥ పునఃపాతెదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతిదశమేహ్ని
పతేద్యస్యాహర్ద్వయాత్సవిశుద్ధ్యతీతి ॥ ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వ
యంవిధిరితిదేవలోక్తేశ్చ - నవమదశమశబ్దావుపాంత్యాంత్యదినపరౌ- తేన
క్షత్రియాదావపితథేత్యాహుః - మాధవీయేప్యేవం-అన్యేత్వాహుః॥అంత
ర్దశాహేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ । తావత్స్యాదశుచిర్విప్రోయావత్త
త్స్యాదనిర్దశమితిమనుపరాశరాద్యైర్దశమదినేనోత్తరస్యశుద్ధేరుక్తత్వాత్
విరోధస్స్పష్టఏవ-విరోధేచ॥యద్వైకించనమనురవదత్తద్భేషజమ్॥ కలౌపా
రాశరస్మృతిరిత్యనేనపూర్వవచసాంబాధః - అతఏవవాచస్పతినాతేషామ
నాకరత్వముక్తం-సాకరత్వేపిజాతిమాత్రవిప్రాదివిషయం - దేశాంతరవిష

యం వా యుగాంతరవిషయం వా - తేన గౌతమీయే రాత్రిశబ్దో నాహో-
రాత్రపరః - రాత్రిమాత్రావశిష్టే ఇతి మితాక్షరోక్తేశ్చ - న కుకవికృతే
రివాన్యథా వ్యాఖ్యా యుక్తా - మాధవస్తు అర్ధత దశాహమితి పూర్వస్య గ్రంథవి
రోధామపేక్ష్య ఇతి - అస్మత్పితృచరణాస్తు బౌధాయనీయే - అనవమాద్దివసా
దితి ద్వితీయాశౌచస్య నవమం దినం ప్రథమస్య దశమమేవాహ ద్వ్యహాదివృ
ద్ధేః - పూర్వశేషాపవాదత్వాత్ తస్య చ న్యాయతో ద్వితీయదినాదేవ ప్రవృత్తేః -
అత ఊర్ధ్వమితి దశమరాత్రిపరం శంఖలిఖితోక్తౌ దేవలోక్తౌ చాహ - శేషే దశమే
హ్ని చాతీతే రాత్రౌ పతేదిత్యర్థః - దశమ్యాం పితా నామ కుర్యాదితివత్ - తే
న మన్వాద్యైర్విరోధో నాపి మితాక్షరాద్యైరిత్యాహుః - అపరార్కే నిర్ణయా-
మృతస్వరసోప్యేవం - యత్తు తత్రైవ బ్రాహ్మే ॥ ఆద్యం భాగద్వయం యావ
త్సూతకస్య తు సూతకే । ద్వితీయే పతితే త్వాద్యాత్సూతకాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ॥ అ
త ఊర్ధ్వం ద్వితీయాత్తు సూతకాంతాచ్ఛుచిస్మృతః । ఏవమేవ విచార్యస్స్యాన్మృ
తకే మృతకాంతరే ॥ మృతకస్యాంతరే యత్ర సూతకం ప్రతిపద్యతే । సూతకస్యాం
తరే వాథ మృతకం యత్ర విద్యతే ॥ మృతకాంతే భవేత్తత్ర శుద్ధిర్వర్ణేషు సర్వ
శ ఇతి - అస్యార్థః ప్రతైవోక్తః - పూర్వాశౌచపరమాహోరాత్రస్య దిన
రూపే ఆద్యభాగద్వయే న్యాశౌచపాతే పూర్వేణ శుద్ధిః - భాగద్వయోర్ధ్వం రా
త్రౌ సూతకాంతరే ద్వితీయాత్తు పూర్వభిన్నాత్సూతకాంతాద్ద్వ్యహాదిరూపా
చ్ఛుద్ధిరితి - అపరార్కే త్వాశౌచకాలం త్రేధా విభజ్య నిర్గుణవిషయత్వే నేదము
క్తం - అస్య వచనస్య నిర్మూలత్వోక్తిరజ్ఞోక్తిరేవ - అతః పూర్వాశౌచాంత్య
రాత్రౌ మన్యాశౌచే అహోరాత్రద్వయమధికం రాత్రేరత్యయాత్తు దినత్ర
యమితి భట్టచరణోపదిష్టః పంథాః - ఏతత్సంపూర్ణాశౌచసంపాతే ఏవ రా
త్రిశేషే త్రిరాత్రాదిసంపాతే తు పూర్వశేషేణైవ శుద్ధిః ద్విరాత్రాదివృద్ధేః -
పూర్వవాక్యైర్దశాహవిషయత్వాదపవాదాభావే శేషశుద్ధేరేవ సామాన్య
తః ప్రవృత్తేః - షడశీతౌ తు దశాహాంతే త్ర్యహపాతే పి ద్విత్రిదినవృద్ధిరుక్తా ॥ రా
త్రిశేషే యదాశౌచం పూర్వాన్నాధికమాపతేత్ । ఊర్ధ్వం దినద్వయం పూర్వా
ద్యామశేషే దినత్రయమితి - అనధికం సమం న్యూనం వా తత్తుచ్ఛం నిర్మూలత్వా
దంతే పక్షిణ్యాదిపాతే పి ద్విరాత్రాదివృద్ధ్యాపత్తేశ్చ - పూర్వాశౌచాంతర్వ
ర్తి తద్విత్రిదినమధ్యేధికాముచాంతరపాతే తు వర్ధితస్యాల్పత్వాదధికేనైవ శుద్ధిః -
న చ వర్ధితస్య పూర్వశేషత్వం శంకనీయం - రాత్రిశేషపూర్వశేషశుద్ధ్యపవాదే
నైమిత్తికావృత్తిన్యాయోజ్జీవనాత్ - అపవాదాభావే ఉత్సర్గస్య ప్రాప్తేః - అ

పవాదాంతరమాహశంఖః ॥ మాతర్యగ్రేప్రమీతాయామశుద్ధౌమ్రియతేపి
తా।పితుశ్శేషేణశుద్ధిస్స్యాన్మాతుఃకుర్యాత్తుపక్షిణీమ్ ॥ పాదత్రయంస్పష్టం
తుర్యస్యత్వయమర్థః-పిత్రాశౌచమధ్యేమాతృమృతౌపిత్రాశౌచాంతేమాతుః
పక్షిణీమధికాంకుర్యాదితి- అత్రాశుద్ధావిత్యుక్తేరాత్మహాదేఃపితురాశౌచా
భావాన్మాతృమరణేనపక్షిణీకింతుపూర్ణమేవాశౌచం-ఇయంచపక్షిణీతృతీయా
దిదినపరానాద్యదినద్వయే - ప్రతిసనిమిత్తంనైమిత్తికావృత్తిన్యాయాపవాదపూ
ర్వశేషాపవాదత్వాదితిపితృచరణాః - సపిండాద్యాశౌచేనమాతాపిత్రోరా
శౌచాపగమోనాస్త్యేవ-ఏవంభర్తురపి- ఇయంచపక్షిణీదశమదినాత్పూర్వం
మాతృమరణేజ్ఞేయా-దశమ్యంరాత్రౌతత్ప్రభాతేవామాతృమరణేద్వ్యహ
త్ర్యహసముచ్చితాపక్షిణీతికశ్చిత్-తన్న॥ సంఖ్యాంతరోపజననాపత్త్యాత్ర్య
హాదిశ్రుతిబాధాపత్తేః- అతఏవైకాదేయాపద్దేయాఇత్యాదౌశ్రుతబాధా
పత్తేః-సముచ్చయోనిరస్తోదశమదశే - గురుణేలఘూరంతర్గతేః గురుసంఖ్యా
నాలఘూనుద్ధ్యేదిత్యుక్తేశ్చ - మాతురన్వారోహణేతునపక్షిణీ ।యదానారీ
ః శేదగ్నింప్రియస్యప్రియవాంఛయా । తదాశౌచంవిధాతవ్యంభర్తాశౌ
చక్రమేణహీతి పృథ్వీచంద్రోదయే లఘుహారీతోక్తేః - తత్రైవషడశీతిమ
తేపి ॥ మృతంపతిమనువ్రజ్యపత్నీచేదనలంగతా ।నతత్రపక్షిణీకార్యాపైతృ
కాదేవశుద్ధ్యతి ॥ పుత్రోన్యోవాగ్నిదస్తస్యాస్సావదేవాశుచిస్తయోః । సవ
శ్రాద్ధంచపిండంచయుగపత్తుసమాపయేత్ గృహీతాశౌచానాంపుత్రాణాం
పితుస్సంస్కారేమాతుః - సపిండస్యైవామరణేనాయంనిర్ణయః . అతిక్రాం
తకాలాద్విద్యమాననిమిత్తస్యబలవత్త్వాత్ - ద్వాదశాహోత్తరంసంస్కారా
శౌచమధ్యేసపిండమరణేప్యేవం - యత్తుఅపరార్కేబ్రాహ్మే ॥ ఋగ్వేద
వాదాత్సాధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ । త్ర్యహాశౌచేతునిర్వృత్తేశ్రాద్ధం
ప్రాప్నోతిశాస్త్రవదితి - తద్భర్తురాశౌచోత్తరమన్వారోహణేత్రిరాత్రా
శౌచపరమితి పృథ్వీచంద్రః - బ్రాహ్మణాదేః క్షత్రియాద్యనుగమనేల్పా
శౌచపరమిత్యపరార్కః - శుద్ధితత్త్వదయోగౌడాస్తు- భర్తురాశౌచోత్త
రమన్వారోహణేత్రిరాత్రం -సహగమనేతుసంపూర్ణం-యద్దహాతస్యసద్య
శ్శౌచేన్వారోహణేబ్రాహ్మకేస్త్రీరాత్రత్వాత్ -భర్తురపిత్ర్యహేణపిండ
దానంఏకచితౌతుసద్యశ్శౌచమిత్యాహుః - అన్యత్వాపిగురుక్తంపూర్వశేషేణ
శుద్ధేరపవాదాంతరముక్తంషడశీత్యాం॥ పూర్వాశౌచేనయాశుద్ధిస్సూతకే
మృతకేచసా।సూతికాప్యగ్నిదంహిత్వాప్రత్యేస్యచసతానసః।నిర్ణయామృతే-

స్మృతిసంగ్రహేఽపి॥ఇయంవిశుద్ధిరుదితాసూతికానగ్నిదంవినా ॥ ఇదంమూ
ల్యేనదాహకరణేమాతులాదిసంబంధేనదాహేమాత్రకేరణేతుత్రిరాత్రమేవే
త్యుక్తంప్రాక్- వృద్ధాత్రిః॥ సూతకాద్ద్విగుణంశావంశావాద్ద్విగుణమార్తవ
మ్।ఆర్తవాద్ద్విగుణాసూతిస్తతోఽపిశవదాహకః॥తథాశౌచసంపాతేపినశావ
జననిమిత్తకార్యప్రతిబంధః॥ఆశవుచేతుసముత్పన్నేపుత్రజన్మయదాభవేత్।
కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిఃపూర్వాశవుచేనశుద్ధ్యతీతిప్రజాపతిస్మృతేః-ఆశౌచేతు
ద్వివిధేపిశాతాతపః - అంతర్దాహేజననాత్పశ్చాత్సాన్యన్మరణంయది।ప్రే
తముద్దిశ్యకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి ॥ ప్రారబ్ధేప్రేతపిండేతుమధ్యేచేజ్జ
ననంభవేత్।తథైవాశవుచపిండాంస్తుశేషాన్దద్యాద్యథావిధి ॥ మాతుఃపక్షిణీ
మధ్యేపితురేకాదశాహంకుర్యాత్ ॥ ఆద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోఽపికుర్యాదేకాదశే
హని॥ఇతిస్మృతేః- కేచిత్త్విదంక్షత్రియాదిపరం - విప్రాదేస్త్వాశౌచాంతరఏ
కాదశాహశ్రాద్ధంనేత్యాహుః-అతఏవవిజ్ఞానేశ్వరేణ ॥ దశమంపిండముత్సృ
జ్యరాత్రిశేషే శుచిర్భవేదితి శుచిత్వంమహైకోద్దిష్టాంగవిప్రతిమంత్రణప
రమితివదతాతత్రశుద్ధేరంగత్వందర్శితమ్ - ఏవంవృషోత్సర్గశయ్యాదావపి
దేవయాజ్ఞికేనతత్రాశవుచాంతరేపిభవత్యేవేత్యుక్తం - అథాశౌచాపవాదః-
సచపంచధా-కర్తృతః, ద్రవ్యతః, మృతదోషతః, విధానాచ్చ - ఆద్యోబ్ర
హ్మచారిఇత్యాదిషు ॥ నైష్ఠికానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మచారిణామ్।
నాశవుచంకీర్తితంసద్భిః పతితేచతథామృతఇతికౌర్మోక్తేః- తుర్యపాదేశావే
వాపితథైవచేతిదేవలపాఠః-ఆశవుచమంత్యకర్మోపలక్షణం॥బ్రహ్మచారీనకుర్వీ
తశవవాహాదికాఃక్రియాః । యదికుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమే
వచేతిదేవలోక్తేః - ఏతత్పిత్రాద్యతిరిక్తవిషయం ॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యా
యంమాతరంపితరంగురుమ్ । నిర్హృత్యతువ్రతీప్రేతంనవ్రతేనవియుజ్యతఇతి
మనూక్తేః-హారీతః ॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంపితరంమాతరంగురుమ్।
నిర్హృత్యతువ్రతీప్రేతంనవ్రతేనవియుజ్యతే ॥ మాతాపిత్రోస్తుయత్ప్రోక్తం
వ్రతచారీతుపుత్రకః।వ్రతస్థోఽపిహికుర్వీతపిండదానోదకక్రియామ్॥ భవత్యాశవు
చంనైవాస్యనవాగ్నిస్తస్యలుప్యతే । స్వాధ్యాయంచప్రకుర్వీతపూర్వవద్విధి
దర్శితమ్॥సంవర్తః॥ అస్యగోత్రోపసంబంధఃప్రేతస్యాగ్నిందదాతియః। పిండ
చోదకదానంచసదశాహంసమాచరేత్ ॥ నిర్హరణమంత్యకర్మపరం - ఏవం
మాతామహస్య-యథా-వ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రియాంనృప॥ తథా
మాతామహస్యాపిదౌహిత్రఃకర్తుమర్హతీత్యపరార్కే-భవిష్యోక్తేః - ఘా

తాపిత్రోరుపాధ్యాయాచార్యయోరౌర్ధ్వదేహికం। కుర్వన్మాతామహస్యా
పిప్రవతీనభ్రశ్యతే(వ్రతాదితికాలాదర్శాచ్చ -తత్రాంత్యకర్మనిమిత్తమస్పృశ్య
త్వం-దశాహమస్త్యేవ ॥ సగోత్రోవాసగోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేనరః।
సోపికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేత్తుదశమేహనీతిదివోదాసోక్తవచనాత్ - అ
తఏవబ్రహ్మచారిణః శవకర్మిణోవ్రతాన్నివృత్తిరన్యత్రమాతాపిత్రోర్గురో
శ్చేతిగౌతమీయేవ్రతనివృత్తేరేవపర్యుదాసోనాశౌచస్య - సంధ్యాదికర్మలో
పస్తునాస్తి॥ నత్యజేత్సూతకేకర్మబ్రహ్మచారీస్వకంక్వచిదితిఛందోగపరిశిష్టా
త్ ॥ పిత్రోర్గురోర్విపత్తౌతుబ్రహ్మచార్యపియస్స్మృతః। సువ్రతశ్చాపికుర్వీతఅ
గ్నిపిండోదకక్రియామ్ ॥ తేనాశౌచంనకర్తవ్యం సంధ్యాచైవనలుప్యతే ।
అగ్నికార్యంచకర్తవ్యంసాయంప్రాతశ్చనిత్యశ ఇతి - చంద్రికాయాంసం
వర్తోక్తేశ్చ - అత్రకర్మానధికారరూపాశౌచనిషేధఏవ - అపరార్కమా
ధవాదయస్తు - ఏకాహమాశౌచమాహుః॥ ఆచార్యంవాప్యుపాధ్యాయం
గురుంవాపితరంచవా । మాతరంవాస్వయందగ్ధ్వావ్రతస్థస్తత్రభోజనమ్॥కృ
త్వాపతతినోతస్మాత్ప్రేతాన్నంతత్రభక్షయేత్ । అన్యత్రభోజనంకుర్యాన్న
చతైస్సహసంవసేత్ ॥ ఏకాహమశుచిర్భూత్వాద్వితీయేహనిశుద్ధ్యతీతిబ్రా
హ్మోక్తేః-తదన్నభోజనేతుప్రాయశ్చిత్తంపునరుపనయనమాశౌచంచ - ది
వోదాసాదయస్తుబ్రాహ్మోక్తేః-ప్రథమేహ్నిసంధ్యాదిలోపః ॥ బ్రహ్మచా
రీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వపణంపితుః । తావత్కాలమశౌచంస్యాత్పునస్స్నా
త్వావిశుద్ధ్యతీతిప్రజాపతివచనాత్-ద్వితీయాహోద్రాపిండదానకాలేఏవాస్పృ
శ్యత్వమాత్రంనాస్యాదేత్యాహుః - దశాహమస్పృశ్యత్వేపికర్మాంగస్నానవి
ధానార్థమేతదితియుక్తం-అంత్యకర్మాకరణేతుబ్రహ్మచారిణః - పిత్రాదిమర
ణేప్యాశౌచాభావఏవసోపిబ్రహ్మచర్యకాలఏవ- సమావర్తనోత్తరంతుపూ
ర్వమృతానాంత్ర్యహాశౌచంభవత్యేవ ॥ ఆదిష్టీనోదకంకుర్యాదావ్రతస్యస
మాపనాత్ । సమాప్తేతూదకందత్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిమనూక్తేః-త
త్రాపివికల్పః॥ పితర్యపిమృతేనైషాందోషోభవతికర్హిచిత్ । ఆశౌచంకర్మ
ణోంతేస్యాత్త్ర్యహంవాబ్రహ్మచారిణామితిఛందోగపరిశిష్టాత్ -తథాకృత
జీవచ్ఛ్రాద్ధేనకిమప్యాశౌచంనకార్యమితిహేమాద్రిః - శుద్ధితత్త్వేకౌర్మే॥ స
ద్యశ్శౌచంసమాఖ్యాతందుర్భిక్షేచాప్యుపద్రవే । డింబాహవహతానాంచ
విద్యుతాపార్థివైర్ద్విజైః॥ ఉపద్రవేత్యంతమరకే॥ఉపసర్గమృతేచైవసద్యశ్శౌ
చంవిధీయతఇతిపరాశరోక్తేః-ఉపసర్గోత్యంతమరకఇతిశూలపాణ్యానిరుద్ధభ

ष्ट्रादयः-याज्ञवल्क्योऽपि॥आपद्यपि च कष्टायां सद्यश्शौचं विधीयत इति मरणसममेपि नाशौचं-तथा च शुद्धिरत्नाकरे दक्षः ॥ स्वस्थकाले त्विदं सर्वं सूतकं परिकीर्तितम् ॥ आपद्गतस्य सर्वस्य सूतकेपि न सूतकम्॥ अतस्स्व तिवैराग्ये सन्यासोप्यातुरस्य भवतीति केचित् - अथकर्मतः त्रिंशत् श्लोक्याम्॥तत्त्वतः कर्त्रेषु सत्रि प्रतिनृपसृपवद्दीक्षितर्त्विक् स्वदेश भ्रंशाप त्स्वपस्य नैक श्रुति परनभिषक् कारुशिल्प्यातुराणाम् । संप्रारब्धेषु दानोपनयनयजन श्राद्धयुद्ध प्रतिष्ठाचूडा तीर्थार्थयात्राजपपरिणयनाद्युत्सवेष्वेतदर्घे नाशौचमिति शेषः - सत्री अन्नसत्रवान् - मुख्यसत्रस्य दीक्षितपदात्सिद्धेः-व्रती असंतव्रतादिनियमवान् - न व्रतिनां व्रत इति विष्णूक्तेः-प्रचेताः ॥ कारवः शिल्पिनो वैद्याः दासीदासास्तथैव च । राजानो राजभृत्याश्च सद्यश्शौचाः प्रकीर्तिताः- कारवस्सूपकाराद्याः-शिल्पिनश्चित्रलनिर्णेजकाद्याः - आतुरस्य व्याधिनाशार्थदानादौ तत्कालादानादेः - प्रारंभो नांदीश्राद्धं संकल्पो वा - यजनं तटाकोत्सर्गकोटिहोमादिः- लघुविष्णुः ॥ व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमेऽर्चने जपे। आरब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकम् ॥ प्रारंभो वरणं यज्ञे संकल्पो व्रतसत्रयोः।नांदीश्राद्धं विवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रियेति॥ पाकस्य परिसमंतात्क्रियापाकप्रोक्षणमिति- शुद्धिप्रदीपः-तन्मंदं तीर्थेति आशौचे आकस्मिकतीर्थप्राप्तौ॥ विवाहदुर्गयज्ञेषु यात्रायां तीर्थकर्मणि। न तत्र सूतकं तद्वत्कर्मयज्ञादिकारयेदिति पैठीनसिस्मृतेः- अत्र विशेषः प्राग्युक्तः-जपः पुरश्चरणादिः-स्तोत्रपाठः अविच्छेदेन संकल्पितहरिवंश श्रवणादिश्च-अतएवोक्तं ब्राह्मे ॥ गृहीतानियमस्यापि न स्याद्न्यस्य कस्यचिदिति-एवं देवपूजादि - मदनपारिजातेयमोपि॥शिवविष्ण्वर्चनं दीक्षायस्य चाग्निपरिग्रहः । श्रौतकर्माणि कुर्वीत स्नातश्शुद्धिमवाप्नुयात्॥गौडशुद्धितत्त्वे मंत्रमुक्त्वा वक्ष्यं॥ जपो देवार्चनविधिः कार्यो दीक्षान्वितैर्नरैः । नास्ति पापं यतस्तेषां सूतकं वा यतात्मनाम्॥ राघवभट्टीये नारदः ॥ अथ सूतकिनः पूजां वक्ष्ये मार्गमचोदितान् । स्नात्वा नित्यं च निर्वर्त्यमानस्य क्रियया तु वै ॥ बाह्यपूजाक्रमे नैव ध्यानयोगेन पूजयेत् । यदि कामी न चेत्कामी नित्यं पूर्ववदाचरेत्॥यत्तु नृसिंहकल्पे ॥ सदा मंत्रजपं मुक्त्वा यदि स्यादशुचिर्नरः॥मनसा वहितस्तत्र स्मरेन्मंत्रं न तूच्चरेत् तन्मूलात्र्यशौचपरं-रा

మార్చనచంద్రికాయాం॥ అశుచిర్వాశుచిర్వాపిగచ్ఛం స్తిష్ఠన్స్వపన్నపి। మంత్రైకస్మరణోవిద్వాన్మనసైవసదాభ్యసేత్॥ కాలనియమాభావేతుహేయమేవ-ఉత్సవోరథయాత్రాదిః - ఏషునాశౌచం-అయంచాశౌచాభావోఽన్యగతిత్వే-ఆర్తౌచజ్ఞేయః- అత్రమూలమాకరేస్పష్టం - అత్రదీక్షితస్యఅవభృథాత్పూర్వమేవాశౌచాభావః - తదాదిత్వాశౌచమస్త్యేవ-తేనైవతానోపాసనాఃకార్యాఇతివైతానత్వేప్యవభృథాదినభవత్యేవ - అతఏవోక్తంమాధవీయేబ్రాహ్మే॥తద్వద్గృహీతదీక్షస్యత్రైవిద్యస్యమహామఖే। స్నానంత్వవభృథేయావత్తావత్తస్యనసూతకమితివైతానోపాసనాఃకార్యాఇత్యనేనైవసిద్ధేఋత్విజాందీక్షితానాంచేతిపునర్దీక్షితగ్రహణంయజమానేస్వయంకర్తృత్వార్థంస్నానప్రాప్త్యర్థంవేతివిజ్ఞానేశ్వరఃవస్తుతస్తుదీక్షణీసంస్కృతస్యప్రాయగవభృథాత్కర్మప్రాప్త్యర్థదీక్షితగ్రహణంతేనతతఃపూర్వంనిషేధఏవ- యత్తు॥ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేఇతితద్వృత్త్యపరం - తథాచఛందోగపరిశిష్టే॥నదీక్షిణ్యాఃపరంయజ్ఞేనకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి - శుద్ధిత్వేప్యేవం-ఋత్విజాంచమధుపర్కోత్తరమాశౌచాభావః॥ గృహీతమధుపర్కస్యయజమానాత్తుఋత్విజః। పశ్చాదశౌచేపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతిబ్రాహ్మాత్ - అతఏవరామాండారః - చతుర్ణాంవరణపక్షేన్యేషామాశౌచేన్య ఆగమయితవ్యాఇత్యాహ-ఏవంస్మార్తేపి - తులాకోటిహోమాదౌమధుపర్కసతిదోషాభావోజ్ఞేయః - యత్తుప్రారంభోవరణంయజ్ఞఇతితత్రాపిమధుపర్కాంతంజ్ఞేయం-తేనాధానేష్టిపశుబంధాదౌతదభావాదస్త్యేవభవంతీతిసిద్ధం - అపవాదాంతరమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ వైతానోపాసనాఃకార్యాఃక్రియాశ్చశ్రుతిచోదనాత్॥ తత్రత్యాగమాత్రేస్నానోత్తరస్వయంకర్తృత్వం॥ శ్రౌతేకర్మణితతత్కాలంస్నాతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాదితిస్మృతేః - త్యాగాతిరిక్తేతుశ్రౌతేస్మార్తేచాన్యస్యైవకర్తృత్వం॥ సూతకేమృతకేచైవఅశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే॥ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్నతుహాపయేదితిబృహస్పత్యుక్తేః - నిత్యానినివర్తేరన్వైతానవర్జంశాలాగ్నౌచైకేన్య ఏతానికుర్యురితిపైఠీనసిస్మృతేశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరః-ఏకగ్రహణంపూజార్థం- తేనస్మార్తంకార్యమేనేతిహారలతాయాం-దాక్షిణాత్యాస్తువికల్పమాహుః- అపరార్కాదినిబంధాస్తు॥శ్రౌతంసర్వంస్వయంకార్యంస్మార్తేతుత్యాగాతిరిక్తేన్యస్యైవకర్తృత్వం- త్యాగమాత్రేతుస్వస్యకర్మవైతానికంకార్యంస్నానోపస్పర్శనాత్స్వయమితిహారీతోక్తేః॥ దర్శంచపూర్ణమాసంచకర్మవైతానికంచయత్। సూతకేపిత్యజేన్నోహోత్స్వా

యచ్ఛిత్తిపతేద్ద్విజఇతిమరీచ్యుక్తేః॥ జన్మహాన్యోర్వితానస్యకర్మత్యాగోనవిద్య
తే । శాలాగ్నౌకేవలోహోమఃకార్య ఏవాన్యగోత్రజైరితిజాబాలోక్తేశ్చ
త్యాహుః-ఆశార్కే-ప్యేవం - యాజ్ఞికాఅప్యేవం ॥ సూతకేతుసముత్పన్నే
స్మార్తంకర్మకథంభవేత్ । పిండయజ్ఞంచరుంహోమమసగోత్రేణకారయేది
తిజాతూకర్ణ్యోక్తేశ్చ - చరుఃస్మార్తస్థాలీపాకః - శ్రవణాకర్మాదిశ్చేతివిజ్ఞా
నేశ్వరః-ప్రారబ్ధంతుసపిండేనాపికార్యం॥నచతత్కర్మకుర్వాణస్సనాభ్యోప్య
శుచిర్భవేదితిమనూక్తేః- ఛందోగపరిశిష్టేపి ॥ హోమశ్శ్రౌతేతుకర్తవ్యశ్శు
ష్కాన్నేనఫలేనవా । అకృతంహావయేత్స్మార్తేతదభావేకృతాకృతమ్॥అకృ
తంవ్రీహ్యాది - కృతాకృతంతండులాది-స్మార్తహోమాదౌతువికల్పోవిజ్ఞేయః-
శాలాగ్నౌవైకఇతిప్రాగుక్తేః-యదాకరంతదాస్యద్వారా-అత్రేదంతత్త్వం
యేషాంబహ్వృచాదీనాంద్వాదశరాత్రమహోమేపినాగ్నివిచ్ఛేదః - తైర్న
కార్యం-తైత్తిరీయాద్యైస్తుకార్యం- త్రిరాత్రమహూయమానోగ్నిర్లౌకికఃసం
పద్యతేఇతిసుదర్శనభాష్యవచనాత్ - సమారూఢేత్వగ్నౌతేనాపినకార్యం-
కింతుపునరాధానమేవ - సమారోపప్రత్యవరోహయోరాశౌచాపవాదా
భావాదనన్యకర్తృకత్వాచ్చ-అన్యథాపునరాధానమపిస్యాత్ - యత్త్వాశ్వలా
యనః ॥ తౌచాపిసూతకేశావేపర్వణీష్టింమహాపది। పుష్పవత్యాంచభార్యా
యాంనకుర్యాత్తాంకదాచన॥ స్మార్తాగ్నిస్సూతకేశావేస్వయంనజుహుయా
ద్ద్విజః। శ్రౌతాగ్నిస్తుసకృద్ధుత్వాసమాప్తేవాస్వయంహునేదితితదపిసమా
రూఢపరం- తదాహసఏవ ॥ స్మార్తాగ్నిరాత్మనోప్యేషామనుభావేసూతకాది
షు।సమారోప్యతదంతేషువిహృత్యజుహుయాత్స్వయమితి - తథాచమనుః-
ప్రత్యూహేనాగ్నిషుక్రియా ఇతివైశ్వదేవస్యత్వగ్నిసాధ్యత్వేపివచనాన్నివృ
త్తిః॥ విప్రోదశాహమాసీతవైశ్వదేవవివర్జితఇతిసంవర్తోక్తేః - యద్యపి॥పం
చయజ్ఞవిధానంతునకుర్యాన్మృతజన్మనోరితితేనైవోక్తేః-పూర్వనిషేధోవ్య
ర్థస్తథాప్యాపస్తంబాదీనాంవైశ్వదేవస్యపంచయజ్ఞభిన్నత్వాత్ పృథఙ్నిషే
ధః-హారదత్తస్త్వాశౌచేపిబహ్వృచైర్వైశ్వదేవఃకార్యః - తస్యద్వావనధ్యా
యాయదాత్మాశుచిర్యద్దేశఇతి - బ్రహ్మయజ్ఞస్యైవాశౌచేవిశిష్యనిషేధా
త్-సంధ్యాదీనామప్యపవాదమాహపరార్కే-పులస్త్యః ॥ సంధ్యామిష్టించ
రుంహోమంయావజ్జీవంసమాచరేత్ । నత్యజేత్సూతకేవాపిత్యజన్గచ్ఛేదధో
ద్విజః।సూతకేమృతకేచైవసంధ్యాకర్మసమాచరేత్ ॥ మనసోచ్చారయేన్మం
త్రాన్ప్రాణాయామమృతేద్విజః ॥ యత్తుచంద్రికాయాంజాబాలః॥సంధ్యా

పంచమహాయజ్ఞాన్నైత్యకం స్మృతికర్మచ । తన్మధ్యేహాపయేత్తేషాం దశాహాం తే పునః క్రియేతి-యచ్చసంవర్తః ॥ సూతకే కర్మణాం త్యాగస్సంధ్యాదీనాం విధీయతే॥ యచ్చవిష్ణుపురాణం॥ సర్వకాలముపాసాతు సంధ్యయోః పార్థివేష్యతే। అన్యత్ర సూతకాశౌచవిభ్రాంతాతురభీతితః ఇతి - తత్పూర్వసంధ్యాపరం॥ అర్ఘ్యాంతా మానసీసంధ్యా కుశవారివివర్జితేతి శుద్ధిదీపే చ్యవనోక్తేః - పైఠీనసిస్త్వర్ఘ్యేమంత్రోచ్చారణమాహ- సూతకే సావిత్ర్యాంజలిం ప్రక్షిప్య సూర్యం ధ్యాయన్నమస్కుర్యాత్ - ప్రయోగపారిజాతే భరద్వాజోపి॥ సూతకే మృతకే కుర్యాత్ప్రాణాయామమమంత్రకమ్ । తథా మార్జనమంత్రాంస్తు మనసోచ్చార్య మార్జయేత్ ॥ గాయత్రీం సమ్యగుచ్చార్య సూర్యాయార్ఘ్యం నివేదయేత్ । మార్జనం తు న వా కార్యముపస్థానం న చైవ హి ॥ గ్రహణే శ్రాద్ధాదావప్యాశౌచాపవాదమాహ వ్యాఘ్రః ॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగో రాహోరన్యత్ర సూతకే ఇతి- లైంగేపి ॥ సూతకే మృతకే చైవ న దోషో రాహుదర్శనే। తావదేవ భవేచ్ఛుద్ధిర్యావన్ముక్తిర్న దృశ్యతే ॥ ప్రయోగపారిజాతే బృహస్పతిః॥ కన్యావివాహే సంక్రాంతౌ సూతకం న కదాచన॥ వృద్ధశాతాతపః॥ యదా భోజనకాలే తు అశుచిర్భవతి ద్విజః । భూమౌ నిక్షిప్య తం గ్రాసం స్నాత్వా విప్రో విశుద్ధ్యతి॥ భక్షయిత్వా తు తం గ్రాసమహోరాత్రేణ శుద్ధ్యతి । అభిత్వా సర్వమేవాన్నం త్రిరాత్రేణ విశుద్ధ్యతి ॥ ఇదమపి శేషాత్స్నాతకాదిపరమపీతి శుద్ధితత్త్వేశూలపాణౌ చ — అథ ద్రవ్యతః మరీచిః ॥ లవణే మధుమాంసే చ పుష్పమూలఫలేషు చ। శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సు దధిసర్పిః పయస్సు చ ॥ తిలౌషధాజినే చైవ పక్వాపక్వే స్వయంగ్రహః। పణ్యేషు చైవ సర్వేషు నాశౌచం మృతసూతకే॥ స్వయమేవ స్వామ్యనుజ్ఞయా గ్రాహ్యం న తద్ధస్తాదిత్యర్థః- క్రయే తు తద్ధస్తాదపి న దోషః- పక్వం లడ్డుకాది అపక్వం తండులాది - ఏతదన్నసత్రపరం॥ అన్నసత్రే ప్రవృత్తానామామమన్నమగర్హితమ్ । భుక్త్వా పక్వాన్నమేతేషాం త్రిరాత్రం తు వ్రతీ భవేదిత్యంగిరసోక్తేః- పక్వాన్నమోదనాది - న తు భక్ష్యం షట్త్రింశన్మతే॥ ఉభాభ్యామపరిజ్ఞాతే సూతకం నైవ దోషకృత్ । ఏకేనాపి పరిజ్ఞాతే భోక్తుర్దోషముపావహేత్ ॥ వివాహోత్సవయజ్ఞేషు త్వంతరా మృతసూతకే । పరైరన్నం ప్రదాతవ్యం భోక్తవ్యం చ ద్విజోత్తమైః ॥ భుంజానేషు తు విప్రేషు త్వంతరా మృతసూతకే। అన్యగేహోదకాచాంతాస్సర్వే తే శుచయః స్మృతాః ॥ బృహస్పతిః॥ వివాహోత్సవేత్యాద్యుక్త్వా, పూర్వసంకల్పితాన్నేషు న దోషః పరికీర్తితః॥ షడశీతౌ॥ సంసర్గాద్యస్య వాశౌచం యస్యాతిక్రాంతకాలతా । తదీయస్య

పదార్థస్యనాశౌచంవిద్యతేక్వచిత్ ॥ శుద్ధితత్త్వే॥శుద్ధ్యేదిత్యనువృత్తౌవిష్ణుః-
ప్రోక్షణేనపుస్తకమితి—అథమృతదోషే హేమాద్రౌషట్త్రింశన్మతేకౌర్మే
చ॥వ్యాపాదయేద్యఆత్మానంస్వయమగ్న్యుదకాదిభిః|విహితంతస్యనాశౌచం
నాపికార్యోదకక్రియా॥శవదర్శనం - యావదాశౌచమస్త్యేవ॥హతానాంనృ
పగోవిప్రైరన్వక్షంచాత్మఘాతినామితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః- శుద్ధితత్త్వేకౌ
ర్మే॥ సద్యశ్శౌచంసమాఖ్యాతంశ్వాపాదిమరణేతథా । ఆదిపదాదభిచారహ
తే భవిష్యే॥స్వేచ్ఛయామరణంవిప్రాశ్శృంగిదంష్ట్రిసరీసృపైః । అంత్యాం
త్యజవిషోద్బంధైరాత్మనాచైవతాడనైః॥ పాషండమాశ్రితాశ్చైవమహాపా
తకినస్తథా। స్త్రియశ్చవ్యభిచారిణ్యఆరూఢపతితాస్తథా ॥ నతేషాంస్నాన
సంస్కారౌనశ్రాద్ధంనసపిండనమ్॥గౌతమః॥ ప్రాయోనాశకశస్త్రాగ్నివిషో
దకోద్బంధనప్రపతనైశ్చేచ్ఛతామితి- నాశౌచమితిశేషః॥అంగిరాః॥ చండా
లాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి|దంష్ట్రిభ్యశ్చపశుభ్యశ్చమర
ణంపాపకర్మణాం।ఉదకంపిండదానంచప్రేతేభ్యోయత్ప్రదీయతే।నోపతిష్ఠ
తితత్సర్వమంతరిక్షేవినశ్యతి॥షట్త్రింశన్మతేప్యేవం-బ్రాహ్మేపి॥ శృంగిదం
ష్ట్రినఖివ్యాలవిషవహ్నిస్త్రియోజలైః॥వ్యాళోగజః॥సుదూరాత్పరిహర్తవ్యాఃకు
ర్వన్క్రీడాంమృతస్తుయః । నాగానాంవిప్రియంకుర్వన్దహతశ్చాప్యథవిద్యు
తా॥నిగృహీతస్స్వయంరాజ్ఞాచౌర్యదోషేణకుత్రచిత్ । పరదారాన్హరం
తశ్చద్వేషాత్తత్పతిభిర్హతాః ॥ అసమానైశ్చసంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చవిగ్ర
హమ్।కృత్వాతైర్నిహతాసద్యశ్చండాలాదీన్సమాశ్రితాః ॥ శస్త్రాగ్నిగర
దాశ్చైవపాషండాః క్రూరబుద్ధయః । క్రోధాత్ప్రాయంవిషంవహ్నింశ
స్త్రముద్బంధనంజలమ్॥ గిరివృక్షప్రపాతంచయేకుర్వంతినరాధమాః॥కుశిల్ప
జీవినోయేచసూనాలంకారధారిణః॥ ముఖేభగాస్తుయేకేచిత్క్లీబప్రాయా
నపుంసకాః॥బ్రహ్మదండహతాయేచయేచాపిబ్రాహ్మణైర్హతాః॥ మహాపా
తకినోయేచపతితాస్తేప్రకీర్తితాః । పతితానాంనదాహస్స్యాన్నాంత్యేష్టి
ర్నాస్థిసంచయః ॥ నచాశ్రుపాతఃపిండోవాకార్యంశ్రాద్ధాదికంక్వచిత్ ॥ఏ
తానిపతితానాంతుయఃకరోతివిమోహితః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రద్వయేనైవతస్య
శుద్ధిర్నచాన్యథా ॥ ఏతద్బుద్ధిపూర్వంసర్వేషాంకరణేతుమాధవీయేవసిష్ఠః॥
యఆత్మత్యాగినాంకుర్యాత్స్నేహాత్ప్రేతక్రియాంద్విజః। సతప్తకృచ్ఛ్రసహి
తంచరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమ్ ॥అజ్ఞానేతు॥కృత్వాగ్నిముదకంస్నానంస్ప
ర్శనంవహనంకథాం। రజ్జుచ్ఛేదాశ్రుపాతౌచతప్తకృచ్ఛ్రేణశుద్ధ్యతీతిజ్ఞేయం-

ప్రత్యేకంబుద్ధిపూర్వేఏతదితిమదనపారిజాతః - ప్రత్యేకంతుసపూర్వాత్రుణో ర్మితాక్షరాయాం॥తచ్ఛవంకేవలంస్పృష్టమశ్రువాపతితేయది-పూర్వోక్తానా మకార్యేచేదేకరాత్రమభోజనమ్ ॥ ఏకరాత్రంతునాజ్ఞయా త్రిరాత్రంబుద్ధి పూర్వకమితిమాధవీయేఉత్తరార్ధం - అన్యేషుతుసంవర్తః॥ఏషామన్యతమం ప్రేతంయోవహేతదహేతవా । కటోదకక్రియాంకృత్వాకృచ్ఛ్రంసాంతప నంచరేత్ ॥ అజ్ఞానేత్వర్ధంఏతదనాహితాగ్నే - ఆహితాగ్నేఃకృచ్ఛ్రఏవేతి మాధవః-మితాక్షరాయాం ॥ ఆత్మసన్త్యాగినాంనాస్తిపతితానాంతథాక్రి యా। తేషామపితథాగంగాతోయేసంస్థాపనంహితమ్ ॥ ఆహితాగ్నేస్తువి శేషోహేమాద్రౌభవిష్యే ॥ వైతానంప్రక్షిపేదప్సుఆవసథ్యంచతుష్పథే। పాత్రాణితుదహేదగ్నౌసాగ్నికేపాపకర్మణి॥ ఛందోగపరిశిష్టేపి-మహాపా తకసంయుక్తోదైవాత్స్యాదగ్నిమాన్యది। పుత్రాదిఃపాలయేదగ్నీన్యుక్తఆదో షసంక్షయాత్॥ప్రాయశ్చిత్తంనకుర్యాద్యఃకుర్వన్వామ్రియతేయది। గృహ్యం నిర్వాపయేచ్ఛ్రౌతమప్స్వస్యేత్సపరిచ్ఛదమ్ ॥ పాత్రాణిదద్యాదస్వప్రాయ దహేదప్స్వేవవాక్షిపేత్ ॥ మాధవీయేపరాశరః ॥ ఆహితాగ్నిర్మృతోవి ప్రశ్చండాలేనాత్మఘాతకః। దహేత్తంబ్రాహ్మణంవిప్రోలౌకాగ్నౌమంత్రవర్జి తమ్॥ప్రాజాపత్యంచరేత్పశ్చాద్విప్రాణామనుశాసనాత్। దగ్ధాస్థీనిపునర్గృ హ్యక్షీరేణక్షాళయేత్తతః ॥ స్వేనాగ్నినాస్వమంత్రేణపృథగేవంపునర్దహే త్ ॥హేమాద్రౌతు॥ దా[illegible]యిత్వాశవంతేషాంశూద్రైరవిధిపూర్వకమిత్యు క్తం - ఏతద్గర్వాదినామరణేజ్ఞేయం. ॥ తాంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచా త్మహనోజనాఇతిశ్రుతావాత్మహననేఏవదోషోక్తేః - ప్రమాదమరణేత్వా శౌచాదిసర్వంభవత్యేవ - తదాహాంగిరాః॥ అథకశ్చిత్ప్రమాదేనమ్రియేతా గ్న్యుదకాదిభిః॥తస్యాశౌచంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియా।బ్రాహ్మేపి॥ ప్రమాదాదపినిశ్శంకస్త్వకస్మాద్విధిచోదితః । శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాళవిష విద్యుజ్జలాదిభిః॥చండాలైరథవాచోరైర్నిహతోవాపికుత్రచిత్ । తస్యదాహా దికంకార్యంయస్మాన్నపతితస్తుసఇతి - ప్రమాదమరణేత్రిరాత్రమాశౌచమి తిగౌడాః-శుద్ధితత్వాదయః-దశాహమితిదాక్షిణాత్యాః- అస్యాపవాదోహే మాద్రౌభవిష్యే॥ప్రమాదాదిచ్ఛయావాపినకుర్యాత్సర్పతోమృతే॥ నాగపూ జాంవినానకుర్యాదిత్యర్థః - బౌధాయనోపి॥ బుద్ధిపూర్వాత్మహంతౄణాం క్రియాలోపోవిధీయతే॥క్రియాంత్యకర్మ - తత్రదుర్మరణనిమిత్తంచాంద్రాయణాదికా ర్యం-తచ్చవిశ్వప్రకాశేదాశాతాతపేనోచ ॥ వ్యాఘ్రాదినిహతేవిప్రేవిప్రక

న్యాంవివాహయేత్ । సర్పదష్టే నాగబలిర్దేయస్సర్పశ్చకాంచనః॥ చతుర్ని
ష్కమితం హైమంగజందద్యాద్గజైర్హతే । రాజ్ఞావినిహతేదద్యాత్పురుషంతు
హిరణ్మయమ్ ॥ చౌరేణనిహతేధేనుంవైరిణానిహతేవృషమ్।వృషేణనిహతే
దద్యాద్యథాశక్త్యాతుకాంచనమ్ ॥ శయ్యాయామృతేప్రదాతవ్యాశయ్యాతూలీస
మన్వితా। నిష్కమాత్రసువర్ణస్యవిష్ణునాసమధిష్ఠితా॥ శౌచహీనేమృతేచైవ
ద్వినిష్కంస్వర్ణజంహరిమ్ । సంస్కారహీనేచమృతేకుమారముపనాయయే
త్ ॥నిష్కత్రయస్వర్ణమితందద్యాదశ్వంహయాహతే। శునాహతేక్షేత్రేపా
లంస్థాపయేన్నిజశక్తితః॥ సూకరేణహతేదద్యాన్మహిషందక్షిణాన్వితమ్।కృ
మిభిశ్చమృతేదద్యాద్గోధూమాన్పంచవారికాః ॥ వృక్షంవృక్షహతేదద్యాత్సౌ
వర్ణంవస్త్రసంయుతమ్ । శృంగిణానిహతేదద్యాద్వృషభంవస్త్రసంయుత
మ్॥శకటేనహతేదద్యాద్ద్రవ్యంసోపస్కరాన్వితమ్ । భృగుపాతమృతేచైవ
ప్రదద్యాద్ధాన్యపర్వతమ్ ॥ అగ్నినానిహతేకార్యముదపానంస్వశక్తితః।దా
రుణానిహతేచైవకర్తవ్యాసదనేసభా ॥ శస్త్రేణనిహతేదద్యాన్మహిషీంద
క్షిణాన్వితామ్ । అశ్మనానిహతేదద్యాత్సవత్సాంగాంపయస్వినీమ్॥ విషేణ
చమృతేదద్యాన్మేదినీంహేమనిర్మితామ్ । ఉద్బంధనేనచమృతేకపింకనకనిర్మి
తమ్॥మృతేజలేనవరుణంహైమందద్యాద్వినిష్కజమ్ । విషూచికామృతేస్వా
దుభోజయేచ్ఛతంద్విజాన్ ॥ ఘృతధేనుఃప్రదాతవ్యాకంఠాన్నకబళేమృతే।
కాసరోగేణచమృతేలక్షకృచ్ఛ్రంవ్రతంచరేత్ ॥ అతిసారమృతేలక్షంగాయ
త్ర్యాఃప్రయతోజపేత్ ॥ శాకిన్యాదిగ్రహగ్రస్తేజపేద్రుద్రంయథోదితమ్ ॥
విద్యుత్పాతేననిహతేవిద్యాదానంసమాచరేత్ ॥ అంతరిక్షమృతేకార్యంవేద
పారాయణంతథా । సచ్ఛాస్త్రపుస్తకందద్యాదస్పృశ్యస్పర్శతోమృతే॥పతి
తేచమృతేకుర్యాత్ప్రాజాపత్యాంస్తుషోడశ। మృతేచాపత్యరహితేకృచ్ఛ్రా
ణాంనవతించరేత్॥ఏవంకృతేవిధానేతువిదధ్యాదౌర్ధ్వదేహికమ్ । తథావే
ధమరణేపినదోషః-తదాహతుర్మనువృద్ధగార్గ్యౌ॥వృద్ధశ్శౌచమృతేలుప్తప్ర
త్యాఖ్యాతభిషక్క్రియః। ఆత్మానంఘాతయేద్యస్తుభృగ్వగ్న్యనశనాంబుభిః॥
తస్యత్రిరాత్రమాశౌచంద్వితీయేత్వస్థిసంచయః । తృతీయేతూదకంకృత్వాచ
తుర్థేశ్రాద్ధమాచరేదితి॥ హేమాద్రౌవిష్ణుధర్మేపి ॥ నరస్తువ్యాధిరహితోనత్య
జేదాత్మనస్సుసుమ్ । అసూర్యానామతేలోకాఅంధేనతమసావృతాః॥ తాం
స్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనాః । అరిష్టైరాత్మనోజ్ఞాత్వా
మృత్యుకాలముపస్థితమ్ ॥ వ్యాధితోభిషజాత్యక్తఃపుణ్యైర్వాయుక్తచాత్మనః।

యథాయుగానుసారేణసంత్యజేదాత్మనస్తనుమ్ ॥ తస్మిన్కాలేతనుత్యాగా
ద్యథేష్టంఫలమాప్నుయాత్ । అయుషస్తుపురాదృష్టంమరణంబ్రహ్మణస్యచ॥
నేతిగాఢానామపపాతః - ఉత్తరార్ధేసంగతేః॥ క్షత్రియస్యతుసంగ్రామేమృ
తేభర్తరియోషితః॥ అపరార్కేబ్రహ్మగర్భః ॥ యోజీవితుంనశక్నోతిమహా
వ్యాధ్యుపపీడితః । సోగ్న్యుదకంమహాయాత్రాంకుర్వన్నాత్రనదుష్యతి॥ అ
త్రోక్తవక్ష్యమాణవచోనిచయాత్ప్రయాగాతిరిక్తేఽచికిత్స్యరోగాద్యుపహ
తానామధికారః - సోపిజీర్ణవానప్రస్థస్యైవేతి విజ్ఞానేశ్వరదేవయాజ్ఞికాద
యః - అతఏవమితాక్షరాదౌభృగుపాతానశనాదికం - వానప్రస్థస్యైవో
క్తం-మనురపి ॥ ఆసాంమహర్షిచర్యాణాంత్యక్త్వాన్యతమయాతనుమ్ । వీత
శోకభయోవిప్రో బ్రహ్మభూయాయకల్పత ఇతి తేనాన్యత్రాపితద్విషయత్వే
వామూలైక్యాదితికేచిత్ - తన్న - వానప్రస్థమరణేఆశౌచనిషేధాత్ - తేన
గ్రహస్థాదిపరమేవేదం తేనయతేర్నాధికారః- కామ్యేనధికారాచ్చ-నైమిత్తి
కత్వేత్వకరణేదోషోనిత్యతాచస్యాత్ - ప్రయాగేత్వరోగిణాంరోగిణాంచ-
యత్తు ॥ శూద్రాశ్చక్షత్రియావైశ్యాఅంత్యజాశ్చతథాధమాః । ఏతేత్యజే
యుః ప్రాణాన్నైవవర్జయిత్వాద్విజంనృప ॥ పతిత్వాద్బ్రాహ్మణస్తత్రబ్ర
హ్మహాచాత్మహాభవేదితి - తన్నిర్మూలమితిభట్టాః - తత్వంతుహేమాద్రా
వ్రతకాండేఽలిఖనాన్నిర్మూలత్వంచింత్యమేవ - ప్రక్రమాత్తుపతిత్వేపిభృగు
పాతమాత్రపరంయుక్తం - బ్రాహ్మణస్యాప్యనుజ్ఞాతమితివక్ష్యమాణవిరో
ధాచ్చ-యత్వాదిత్యపురాణే॥ అబ్రాహ్మణోవాస్వర్గాదిమహాఫలజిగీషయా।
ప్రవిశేజ్జ్వలనంతోయంకరోత్యనశనంతథేతి- తత్ప్రయాగాతిరిక్తపరమితికేచి
త్ - హేమాద్రావ్యేతదగ్రేప్రయాగవటశాఖాగ్రాదిత్యుక్తేర్బ్రాహ్మణస్య
ప్రయాగేపినేతిప్రతీయతే - మాధవీయేపరార్కేచాదిత్యపురాణే ॥ దుశ్చికి
త్స్యైర్మహారోగైఃపీడితస్తుపుమానపి । ప్రవిశేజ్జ్వలనందీప్తంకరోత్యనశనం
తథా॥అగాధతోయరాశించభృగోఃపతనమేవచ । గచ్ఛేన్మహాపథంవాపితు
షారగిరిమాదరాత్ ॥ ప్రయాగవటశాఖాగ్రాద్దేహత్యాగంకరోతిచ । స్వ
యందేహవినాశస్యకాలేప్రాప్తేమహామతిః ॥ ఉత్తమాన్ప్రాప్నుయాల్లోకా
న్నాత్మఘాతీభవేత్క్వచిత్ । మహాపాపక్షయాత్స్వర్గేదివ్యాన్భోగాన్సమ
శ్నుతే॥ఏతేషామధికారస్తుసర్వేషాంసర్వజంతుషు । నరాణామథనారీణాం
సర్వవర్ణేషుసర్వదా ॥ ఈదృశంమరణంయేషాంజీవతాంతుత్రచిద్భవేత్ । అ
శౌచంస్యాత్త్ర్యహంతేషాం వజ్రానలహతేతథా ॥ వారాణస్యాంమ్రియమే

దృష్టప్రత్యాఖ్యాతభిషక్క్రియః। కాష్ఠపాషాణమధ్యస్థో జాహ్నవీజలమధ్య
గః॥ అవిముక్తేఽస్మిన్ యస్తస్య కర్ణమూలగతో హరః। ప్రణవం తారకం బ్రూతే
నాన్యథా కుత్రచిత్క్వచిత్ ॥ హేమాద్రౌ చైవం- అత్ర ప్రాప్తేకాలే ఇత్యుక్తే
రప్రాప్తమరణకాలాయాః స్త్రియాః - అన్వారోహణే సంపూర్ణమేవాశౌ
చం- పృథ్వీచంద్రస్త్వత్రాపి త్ర్యహమాహ- శుద్ధితత్త్వాదిగౌడగ్రంథేష్వప్యే
వం- ఏతచ్చ వృద్ధాదిమరణం కలౌ నిషిద్ధం॥ భృగ్వగ్నిపతనైశ్చైవ వృద్ధాదిమరణం
తథేతి మాధవేన పృథ్వీచంద్రేణ చ కలివర్జ్యేషూక్తేః- న చాత్ర యావదుక్తనిషేధః-
విశిష్టోద్దేశే వాక్యభేదాత్ - న చ కలౌ వానప్రస్థాశ్రమనిషేధాదేవ సిద్ధేర్మరణని
షేధో వ్యర్థ ఇతి వాచ్యం- సర్వవర్ణేష్విత్యాదిభిస్తద్భిన్నస్యాపి ప్రాప్తేః కావ్యం
భవత్యేవ- యే వై తన్వం విసృజంతీతి శ్రుతేః- స్మృత్యా సంకోచాయోగాత్ - న చే
యం స్వాభావికమృత్యుపరా ధీరపదోక్తేః - మాత్స్యభారతాదిషు॥ న లోకవ
చనాత్తాతన వేదవచనాదపి । మతిరుత్క్రమణీయా తే ప్రయాగమరణం ప్రతీ
త్యుక్తేః- అత ఏవ విష్ణుధర్మే రోగ్యాదిమరణముక్తో ప్యుక్తం॥ యథాయుగానుసా
రేణ సంత్యజేదాత్మనస్తనుమితి కాశ్యాముప్యుక్తం- మాత్స్యే॥ అగ్నిప్రవేశం యే
కుర్యురవిముక్తే విధానతః। ప్రవిశంతి ముఖం తే మే నిస్సందగ్ధం వరాననే॥ హే
మాద్రావివస్వా ॥ సర్వేంద్రియవియుక్తస్య స్వవ్యాపారాక్షమస్య చ। ప్రా
యశ్చిత్తమనుజ్ఞాతమగ్నిపాతో మహాపథః॥ ధర్మార్జనా సవర్ణస్య కరుః పా
పాంకితస్య చ। బ్రాహ్మణస్యాప్యనుజ్ఞాతం తీర్థే ప్రాణవిమోక్షణమ్॥ అపరా
ర్కే చైవం- సహగమనం కలౌ భవత్యేవ॥ కలౌ నాన్యా గతిః స్త్రీణాం సహానుగ
మనాదృత ఇతి బ్రహ్మకైవర్తాత్ - ఏతేన మర్ణాంతిక ప్రాయశ్చిత్తం కాశీఖం
డాదౌ- చాతుర్వర్ణ్యస్య తనుత్యాగవిధయశ్చ యుగాంతరపరా ఏవ ప్రయాగేపి
త్రిస్థలీసేతౌ స్కాందే ॥ యథాకథంచిత్తీర్థేస్మిన్ ప్రాణత్యాగం కరోతి యః। త
స్యాత్మఘాతదోషో న ప్రాప్నుయాదీప్సితాన్యపి ॥ పాద్మే విష్ణుః ॥ దేహత్యా
గం తథాధీరాః కుర్వంతి మమ సన్నిధౌ । మత్తనుం ప్రవిశంత్యేవ న పునర్జన్మనే న
రాః॥ కౌర్మే॥ వ్యాధితో యది వా దీనః క్రుద్ధో వాపి భవేన్నరః । గంగాయమున
మాసాద్య యస్తు ప్రాణాన్ పరిత్యజేత్ ॥ ఈప్సితాన్ లభతే కామాన్ వదంతి ము
నిపుంగవాః॥ తథా॥ యా గతిర్యోగయుక్తస్య సత్త్వస్థస్య మనీషిణః। సా గతిస్త్యజ
తః ప్రాణాన్ గంగాయమునసంగమే ॥ వారాహే ॥ తత్ర యో ముంచతి ప్రా
ణాన్ వటమూలేషు సుందరి । సర్వలోకానతిక్రమ్య మమ లోకం ప్రపద్యతే ॥ త
థా ॥ అథామోవాసకా వైవావటమూలేషు సుందరి । శీఘ్రం ప్రాణా

స్త్రీమాంచేతయదీచ్ఛేత్పరమాంగతిమ్॥తథా॥ పంచయోజనవిస్తీర్ణే ప్రయాగ స్యతుమండలే । వ్యతితాన్పురుషాన్సప్తభవిష్యాంశ్చచతుర్దశ॥నరస్తారయతే సర్వాన్యస్తు ప్రాణాన్పరిత్యజేత్ ॥ బ్రాహ్మే॥ధ్యాత్వావిష్ణుపదాంభోజంప్ర యాగేవిష్ణుతత్పరః।తనుంత్యజతివైమాఘేతస్యముక్తిర్నసంశయః ॥ దుష్కృ తోపిదురాచారోబ్రహ్మహత్యాదిపాతకీ । హరింధ్యాత్వాత్యజేద్దేహంప్రా యశోముక్తిమాప్నునేత్ ।భవిష్యోత్తరే ॥ సమాస్సహస్రాణితుసప్తవైజలేద శైకమగ్నౌపతనేచషోడశ । మహాహవేషష్టిరశీతిగోగ్రహే అనాశకేభారత చాక్షయాగతిః ॥ ఇతిసామాన్యతోపిఫలం- ఏవమన్యేవిధయోజ్ఞేయాః-యత్తు గౌడాః- ప్రయాగాదిమరణంబ్రాహ్మణభిన్నవిషయమిత్యాహుస్తద్దూషణం పితామహచరణైః ప్రయాగవిధౌకృతమితినాత్రోచ్యతే - అత్రదశాహామా శౌచం- త్రిరాత్రస్యప్రాప్తకాలగోచరత్వాదితిభట్టాః - యుక్తంతుత్రిరా త్రం-దివోదాసీయేప్యేవం - శుద్ధితత్త్వేపికాశ్యపః - అనశనమృతానామశని హతానామగ్నిజలప్రవిష్టానాంభృగుసంగ్రామదేశాంతరమృతానాంజాత దంతానాంచత్రిరాత్రమితి- ఏవంమరణాంతప్రాయశ్చిత్తేపి-పూర్వోక్తశ్చా త్మహాదేర్దాహాశౌచాదినిషేధస్తదానీమేవ - వత్సరాంతేతుసర్వమౌర్ధ్వదే హికంకుర్యాత్ ॥ గోబ్రాహ్మణహతానాంచపతితానాంతథైవచ । ఊ ర్ధ్వంసంవత్సరాత్కుర్యాత్సర్వమేవౌర్ధ్వదేహికమితి హేమాద్రౌషట్త్రిం శన్మతాత్ - ఏవంమ్లేచ్ఛకృతానామపిగయాశ్రాద్ధమపికార్యం ॥ బ్రహ్మహా చకృతఘ్నశ్చగోఘ్నోతిపరోచపాతకీ । సర్వేతేనిష్కృతింయాంతిగయాయాం పిండపాతనాదిత్యగ్నిపురాణాత్ - ఏవంబ్రాహ్మేపి॥ క్రియతేపతితానాంతు గతేసంవత్సరేక్వచిత్ । దేశధర్మప్రమాణత్వాద్గయాకూపేస్వబంధుభిః॥మా ర్తండపాదమూలేవాశ్రాద్ధంహరిహరౌస్మరన్ ॥ సూర్యపదఇత్యర్థః-తత్రవ ర్షమధ్యేకృత్యముక్తమపరార్కే-వాయుపురాణే॥ శుక్లపక్షేతుద్వాదశ్యాంకు ర్యాచ్ఛ్రాద్ధంతువత్సరమ్ । ద్వాదశాహనివాకుర్యాచ్ఛుక్లేచప్రథమేహని ॥ భాగలేయః॥నారాయణబలిఃకార్యోలోకగర్హాభయాన్నరైః। తథాతేషాం భవేచ్ఛౌచంనాన్యథేత్యబ్రవీద్యమః॥ వ్యాసః ॥ నారాయణంసముద్దిశ్యశివం వాయత్ప్రదీయతే। తస్యశుద్ధికరంకర్మతద్భవేన్నైతదన్యథేతి-సచాత్మఘాతా దిప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాకార్యః - తదుక్తంహేమాద్రౌషట్త్రింశన్మతే॥ కృ త్వాచాంద్రాయణంపూర్వంక్రియాకార్యాయథావిధి । నారాయణబలిః కార్యోలోకగర్హాభయాన్నరైః ॥ పిండోదకక్రియాః పశ్చాద్వృషోత్సర్గాది

కించయుత్ । ఏకోద్దిష్టాని కుర్వీత సపిండీకరణం తథా ॥ ఉదాసీనమృతస్యార్థా
తాతషష్ఠు॥ పతితే చ మృతే శుద్ధ్యా ప్రాజాపత్యాం తు షోడశ । మృతే చాపత్య
రహితే కృచ్ఛ్రాణాం నవతిం చరేదిత్యాహ - ఇదం ప్రాయశ్చిత్తాధ్యవసితాది
విషయం॥ ఇంద్రియైరపరిత్యక్తా యే చ మూర్ధాభిషాదినః । ఘాతయంతి స్వమా
త్మానం చాండాలాదిహతాశ్చ యే ॥ తేషాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ దయయా స
మభిప్లుతాః।యథాశ్రాద్ధం ప్రతన్వంతి విఘ్నం నామ ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ తథా తే సంప్ర
వక్ష్యామి నమస్కృత్య స్వయంభువ ఇతి హేమాద్రౌ తేనైవోక్తేః - తత్త్రైవ బౌ
ధాయనోపి॥ నారాయణబలిం వ్యాఖ్యాస్యామోఽభిశస్తపతితసురాపాత్మత్యా
గినాం బ్రాహ్మణహతానాం చ ద్వాదశవర్షాణి త్రీణి వా కుర్వీతేతి - గృహ్యపరి
శిష్టే తు-చండాలాదిత్యాద్యుక్త్వా॥ దగ్ధ్వా శరీరం ప్రేతస్య సంస్థాప్యాస్థీని యత్న
తః।ప్రాయశ్చిత్తం తు కర్తవ్యం పుత్రైశ్చాంద్రాయణత్రయమిత్యుక్తం- మదనర
త్నే బ్రాహ్మే ॥ ప్రమాదాదపి నిశ్శంకస్త్వకస్మాద్విధిచోదితః । చాండాలై
ర్బ్రాహ్మణైర్వ్యాఘ్రైర్నిహతో యత్ర కుత్రచిత్ ॥ తస్య దాహాదికం కార్యం యస్మా
న్న పతితస్తు సః । చాంద్రాయణం తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం తస్య విశుద్ధయే॥ యద్వా
కృచ్ఛ్రాన్ పంచదశ కృత్వా తు విధినా దహేత్ । బుద్ధిపూర్వమృతానాం తు త్రిం
శత్కృచ్ఛ్రాన్ సమాచరేదిత్యుక్తం- స్మృతిరత్నావళ్యాం తు-ద్విగుణం ప్రాయ
శ్చిత్తం కృత్వార్వాగబ్దాత్సర్వం కార్యమిత్యుక్తం ॥ ఆత్మనో ఘాతశుద్ధ్యర్థం
చరేచ్చాంద్రాయణద్వయమ్ । తప్తకృచ్ఛ్రం చతుష్కం వా త్రింశత్కృచ్ఛ్రాణి
వా పునః ॥ అర్వాక్సంవత్సరాత్కుర్యాద్దహనాదియథోదితమ్ । కృత్వా నా
రాయణబలిమనిత్యత్వాత్తదాయుష ఇతి ॥ ఇదం చాత్మవధనిమిత్తం జ్ఞాతివధ
ప్రాయశ్చిత్తేన సముచితం కార్యం - అత ఏవ బౌధాయనేనోక్తం - ద్వాదశ
వర్షాణి త్రీణి వేతి - మదనపారిజాతే స్మృత్యర్థసారే చ-బ్రహ్మహాదీనాం తద్యో
గ్యం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా నారాయణబలిః కార్య ఇత్యుక్తం - ఏవం మ్లేం
ఛీకృతానామపి-యత్తు కశ్చిదాహ - పుత్రకృతేన ప్రాయశ్చిత్తేన పితుః పాప
నాశే మానాభావః - ఆత్మఘాతే తు వచనాదస్తు- మహాపాతకేషు కథం స్యాది
తి-న స్వయం హి వాత్మవధప్రాయశ్చిత్తస్య జాతివధనిమిత్తేన సముచ్చయం వదత
హృదయశూన్య ఏవ-న హి జాతివధనిమిత్తం పుత్రైః కార్యమితి వచనమస్తి-పు
త్రకర్తృకసర్వప్రాయశ్చిత్తాదివిప్లవాపత్తేః. ప్రాగుక్తబౌధాయనవచనా
చ్చేతి దిక్ - ఇదం ప్రాయశ్చిత్తార్హాణామేవ ప్రాయశ్చిత్తానర్హాణాం తూదకో
దకమాత్రం కార్యమితి కేచిత్ - మదనపారిజాతాదిష్వరసోఽయ్యయం - తస్తుత

ప్రతిపద్యాన క్షరయోఽన్యదాసీహస్తాద్దాపయేదితి శేషః త్రతారో నారాయణబలి గయాశ్రాద్ధం చేతి యుక్తం - పతితోదకవిధిస్తు-విశ్వామిత్ర్యతి స్తవిషయాణీ కే-సుయాథా హేమాద్రౌ బ్రాహ్మే ॥ పతితస్య తు కారుణ్యాద్యః ప్రకుర్యాత్క్రియాం [illegible] ఙ్భ్యతి । సహోదాసీం సమాహూయ సర్వాగాం దత్తవేతనామ్ ॥ అశుద్ధఘట మాస్త్రాం తాం యథాప్రత్తం బ్రవీత్యపి । హేదాసి గచ్ఛ మూల్యేన తిలాన్ నవఘ సత్వరమ్ ॥ తోయపూర్ణం ఘటం చేమం సతిలం దక్షిణాముఖీ । ఉపవిష్టా తు తా మేన చరణేన తతః క్షిప ॥ కీర్తయేః పాతకీసంజ్ఞాం త్వం పిబేతి ముహుర్ముహుః । నిశమ్యేతస్య వాక్యం సా లబ్ధమూల్యా కరోతి తత్ ॥ ఏవం కృతే భవేత్తృప్తిః పతితానాం చ నాన్యథేతి-ఇదం చ మృతాహే కార్యం - పతితస్య దాసీమృతాహ్నియ ద్వా ఘటమపవర్జయేదేతావతా యముపచరితో భవతీతి మదనరత్నే విష్ణూక్తే ఇదం చాత్మత్యాగివిషయం- ఆత్మత్యాగినః పతితాస్తే నాశౌచోదకభాజస్స్యురిత్యుపక్రమ్య విష్ణునా ఏతస్యాభిధానాదితి గౌడాః- యత్తు కశ్చిదాహ ॥ యః పతితో ఘటస్ఫోటేన బాంధవైర్బహిష్కృతస్తద్విషయా ఇత్ర్కియానిషేధవాక్యాని-జీవత్యేవ తస్మిన్నంత్యకర్మణః కృతత్వాత్తత్పునః కరణాభావాదితి- స బంధుత్యాగేన జాతవైరాగ్యస్య కృతప్రాయశ్చిత్తస్యాప్యకరణాపత్తేర్మితాక్షరాదివిరోధమపశ్యన్ మూర్ఖ ఇత్యుపేక్షణీయః - నచ కృతఘటస్ఫోటస్య సంగ్రహవిధిర్నేతి వాచ్యం - మనునా కృతఘటస్ఫోటస్య త్యాగముక్త్వా ॥ ప్రాయశ్చిత్తే అచరితే పూర్ణం తుంభమపాం నవమ్ । తేనైవ సార్ధం ప్రాశ్యేయుస్స్నాత్వా పుణ్యే జలాశయ ఇత్యుక్తేః - అన్యథా ప్రాయశ్చిత్తమాత్రే ఏతత్ప్రసంగాత్ - అతో ఘటస్ఫోటేన బహిష్కృతస్యాపి పిత్రాదేరర్థాం తే నారాయణబలిః - నిషేధాస్తు పిత్రాదిపరా ఇతి తత్త్వం- కేచిత్తు నారాయణబలౌ కృతే ష్యంత్యకర్మ సపిండనవర్జం కార్యం ॥ గోబ్రాహ్మణహతానాం చ పతితానాం తథైవ చ వృశ్చి మాస్యప్రమీతానాం నైవ కార్యా సపిండతేతి వచనాత్ బ్రాహ్మణాదిహతేతా తేషామేతే సంగవర్జితా ఇతి శ్రాద్ధప్రకాశోక్తేశ్చేత్యాహుః- తే హేమాద్రిస్మృత్యర్థసారోక్తత్రింశచ్ఛ్లోకవిరోధాన్నిర్మూలత్వాచ్చ శ్రాద్ధప్రకాశస్యాప్రసిద్ధేః శ్రాద్ధవిషయత్వాదుపేక్ష్యాః- నారాయణబలిస్తు హేమాద్రౌ [illegible] వ్యనుసారేణోక్తః [illegible] తేత్రాద్రాక్రియానిబంధే [illegible] తర్పణముక్తం ॥ కార్యం [illegible] సమంత్రైర్[illegible] । దక్షిణాభిముఖో భూత్వా [illegible] అనాదినిధనో [illegible] శంఖచక్రగదాధరః । అక్షయ్యః పుండరీకాక్షః ప్రేత[illegible] [illegible] భవతి - శుక్లైకాదశ్యాం దేశకాలౌ సంకీర్త్యాముకగోత్రస్యాముక

స్యదుర్మరణాత్మఘాతజదోషనాశార్థం ఔర్ధ్వదేహికసంప్రదానత్వయోగ్య
తాసిద్ధ్యర్థం నారాయణబలిం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య బ్రహ్మాణం విష్ణుం శివం యమం
ప్రేతం చ పంచకుంభేషు॥ విష్ణుస్స్వర్ణమయః కార్యో రుద్రస్తామ్రమయస్తథా।
బ్రహ్మా రౌప్యమయస్తద్వత్ యమో లోహమయో భవేత్॥ ప్రేతో దర్భమయః కా
ర్య ఇతి దేవప్రకల్పనే తు గారుడోక్తాసు సర్వాసు హైమీషు వా ప్రతిమాసు షోడ
శోపచారైః పురుషసూక్తేనాభ్యర్చ్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య చరుం పురుషసూక్తే
న ప్రత్యృచం నారాయణాయేదమితి హుత్వా దేవానామగ్రే దక్షిణాగ్రదర్భే
షు విష్ణురూపం ప్రేతం స్మరన్ నామగోత్రాభ్యాం మధుఘృతతిలయుతాన్ దశ
పిండాన్ దద్యాత్ అపి త్వేవాముకగోత్రాముకశర్మన్ ప్రేతవిష్ణురూపాయ తే పిండ
ఉపతిష్ఠతామితి దత్త్వా పురుషసూక్తేనాభిమంత్ర్య తేనైవ శంఖోదకేనాభిషి
చ్యాభ్యర్చ్యాముకశర్మాణమముకగోత్రం విష్ణురూపం ప్రేతం తర్పయామీతి
పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం తర్పయిత్వా ఏకమామాన్నం బ్రహ్మాదిపంచభ్యో
దద్యాత్ మంత్రస్తు బ్రహ్మా విష్ణుర్మహేశశ్చ యమశ్చైవ సకింకరః। బలిం గృహీ
త్వా కుర్వంతు ప్రేతస్య చ శుభాం గతిమితి - మితాక్షరాయాం తు హోమబల్యా
దినోక్తం - తతః ప్రత్యగ్దైవతం త్రివిధం ఫలం శర్కరామధుగుడఘృతాని చ నివే
ద్య పిండానభ్యర్చ్య నద్యాం క్షిప్త్వా రాత్రౌ నవ సప్త పంచ వా విప్రాన్నిమంత్ర్యో
పోషితో జాగరం కృత్వా శ్వోభూతే పునర్విష్ణుం యమం సంపూజ్యైకోద్దిష్టవిధి
నా శ్రాద్ధపంచకం కరిష్య ఇత్యుక్త్వా విష్ణుయమప్రేతాన్ స్మరన్ విప్రానుపవే
శ్య ప్రేతస్థానే చైకం విష్ణుం స్మరన్ పాద్యావాహనార్ఘ్యయుతం తృప్తిప్రశ్నాం
తం కృత్వోల్లేఖనాదికృత్వాన్నశేషేణ పక్షే బ్రహ్మణే శివాయ యమాయ సప
రివారాయ చతురః పిండాన్ దత్త్వా ప్రేతనామగోత్రే స్మృత్వా విష్ణునామ్నా పం
చమం దత్త్వాభ్యర్చ్య చాంతే భ్యో దక్షిణాం దత్త్వైకం ప్రేతం స్మృత్వా విశే
షతః సంతోష్య విప్రైః ప్రేతాయేదం తిలోదకముపతిష్ఠతామితి సతిలముదకం
దాపయిత్వా భుంజీతేతి - అత్ర విశేషాంతరం భట్టకృతాం త్యేష్టిపద్ధతౌ జ్ఞేయం -
సర్పహతే తు వర్షపర్యంతం పూర్వేహ్న్యేకభక్తపూర్వం శుక్లపంచమ్యాం ఉప
వాసం నక్తం వా కృత్వా పిష్టమయ నాగమనంతవాసుకిశంఖపద్మకంబలకర్కో
టకాశ్వతరధృతరాష్ట్రశంఖపాలకాళియతక్షకకపిలేతి నామభిః ప్రతిమాసం
సంపూజ్య పాయసేన విప్రాన్ సంభోజ్య వత్సరాంతే హైమం నాగం గాం చ
దత్త్వా నారాయణబలిం కుర్యాత్ - మూలం తు హేమాద్రౌ జ్ఞేయం - బౌధా
యనసూత్రే సర్పహతానాం నమోస్తు సర్పేభ్య ఇతి తిస్ర ఆహుతీర్హుత్వోదకే

వృతానాంపతముదాయ్యవయునాయహుత్వేతిక్రియాంకుర్యాదితి శేషః- బ్రహ్మ సః॥సౌవర్ణభారనిష్పన్నంనాగంకృత్వాతిథైవగామ్ । బ్రాహ్మణాయదత్త్వాపధి వత్పితురానృణ్యమాప్నుయాత్ ॥ హేమాద్రౌ భవిష్యే ॥ పంచమ్యాంపన్నగం హైమంస్వగ్వైకంనకారయేత్ ।క్షీరాజ్యపాత్రమధ్యస్థంపూజ్యవిప్రాయదా పయేత్॥ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం నాగదష్టస్యశంభునేతి - అపరార్కే- స్మృత్యంతరేపి ॥ తద్దైవశుద్ధ్యతిప్రేతో నారాయణబలౌకృతే । యోదదాతి క్రియాపిండంతస్మైప్రేతాయవైసుతః॥తస్యైవాశౌచముద్దిష్టంత్ర్యహమేవన సంశయః।విష్ణుశ్రాద్ధసమాప్తౌతుత్రయోదశ్యాందినత్రయమ్ । ఆశౌచంపిండ దఃకుర్యాన్నతుతద్బంధుగోత్రజాః॥ యస్యవైమృత్యుకాలేతువ్యుచ్ఛిన్నాసంత తిర్భవేత్ । సవసేన్నరకేనిత్యంపంకమగ్నఃకరియథేత్యుపక్రమ॥ బలింనారా యణం కుర్యాత్తస్యోద్దేశేన భక్తిమానితిగారుడోక్తేరపుత్రస్యాపిపత్న్యాద్య ద్యైఃకార్యఇత్యుక్తందేవయాజ్ఞికేన—అథవిధానాదాశౌచాభావః - యథా యతిశుద్ధమృతాదిషు॥ త్రయాణామాశ్రమాణాంచకుర్యాద్దాహాదికాః క్రియాః । యతేఃకించిన్నకర్తవ్యంనచాన్యేషాంకరోతిసఇతిబ్రాహ్మాత్ - ఉశనాః॥ఏకోద్దిష్టంనకుర్వీతయతీనాంచైవసర్వదా । అహన్యేకాదశేప్రాప్తేపార్వణంతువిధీయతే ॥ సపిండీకరణంతేషాంనకర్తవ్యంసుతాదిభిః । త్రిదండగ్రహణాదేవప్రేతత్వంనైవజాయతే॥ తత్సంస్కారంవక్ష్యామః-దత్తాత్రేయః॥ ఏకోదిష్టంజలంపిండమాశౌచంప్రేతసత్క్రియామ్ । నకుర్యాద్వార్షికాదన్యద్బ్రహ్మభూతాయభిక్షవే ॥వార్షికాదితిపూర్వభావిమాసికాదినిషేధోనతు దర్శాదేః॥సన్యాసినోప్యాబ్దికాదిపుత్రఃకుర్యాద్యథావిధీతివాయవీయోక్తేః- పృథ్వీచంద్రోదయేప్రజాపతిః ॥ అహన్యేకాదశేప్రాప్తేపార్వణంతువిధీయతే।సపిండీకరణంతస్యనకర్తవ్యంసుతాదిభిః॥ఏషుసపిండనాదినిషేధానువాదేనపార్వణోక్తేః- తత్స్థానాపన్నత్వంపార్వణస్యగమ్యతే-నగిరాగిరేతిబ్రూయాద్వైరంకృత్వోద్గేయమితివత్ - ఇదంవార్షికాదివిధానంచత్రిదండినామేవ- ఏకదండిపరమహంసాదీనాంతునకిమపికార్యం - పూర్వోక్తోశనోవాక్యేత్రిదండిగ్రహణాత్ఇతిశూలపాణ్యాదయోగౌడాః త్రిదండిశబ్దేనవాఙ్మనఃకాయదండత్రయోక్తేః ॥ యస్యైతేనియతాదండాస్సత్రిదండీతిచోచ్యతఇతిస్మృతేః - బౌధాయనః ॥ నారాయణబలిశ్చాస్యకర్తవ్యోద్వాదశేహని । అస్యపార్వణేనసముచ్చయోజ్ఞేయః - తంచసఏవాహ ॥ కృత్వావిష్ణోర్మహాపూజాంపాయసంవినివేదయేత్ ।అగ్నౌకృత్వాతుతచ్ఛేషంవ్యాహృతిభిస్సమాహితః ॥

యతీన్గృహస్థాన్ సాధూన్వానిమంత్ర్య ద్వాదశావరాన్ । అభ్యర్చ్యగంధపు
ష్పాద్యైర్విష్ణుమంత్రైర్ద్వాదశనామభిః॥ సంభోజ్యహవ్యేనాన్నేనదత్వాతాంస్తునివే
దయేత్ ॥త్రయోదశంద్విజశ్రేష్ఠమాత్మజ్ఞంసంయతేంద్రియమ్॥ విష్ణుంయథా
తథాభ్యర్చ్య పాద్యైశ్చవిధానతః। దద్యాత్పురుషసూక్తేనగంధపుష్పా
దికంక్రమాత్ ॥ వస్త్రాలంకరణాదీనియథాశక్తిప్రదాపయేత్ ।ఉచ్ఛిష్టసన్ని
ధౌతస్యదర్భేనాస్తీర్యభూతలే ॥ భూర్భువస్స్వస్స్వధాయుక్తైర్మంత్రైర్ద
ద్యాద్బలిత్రయమ్ । అశ్వమేధసహస్రస్యవాజపేయశతస్యచ । తత్ఫలంల
భతే దేవయఃకరోతియతిక్రియామ్॥ శౌనకస్తు॥ శౌనకోహంప్రవక్ష్యామినారా
యణబలింపరమ్ । చండాలాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి ॥
దంష్ట్రిభ్యశ్చపశుభ్యశ్చరజ్జుశస్త్రవిషాశ్మభిః । దేశాంతరమృతానాంచమృ
తానాంవాన్యసాధనైః ॥ జీవచ్ఛ్రాద్ధమృతానాంచకనిష్ఠానాంతథైవచ।య
తీనాంయోగినాంపుంసామన్యేషాంమోక్షకాంక్షిణామ్ ॥ పుణ్యాయాద్యౌతు
యోర్థాయద్వాదశేహనికారయేత్। ద్వాదశ్యాంశ్రవణేద్దాంతేపంచమ్యాం
పర్వణోస్తు వేత్యుక్త్వాపూర్వోక్తంసర్వంవిధిముక్త్వాతోదేవేతిషడ్భిః పురుష
సూక్తేనప్రత్యృచంపాయసంహుత్వాకేశవాదిద్వాదశనామభిస్తద్రూపిణే
పిత్రేద్వాదశవిప్రాన్సంభోజ్యతైరేవద్వాదశపిండాన్దద్యాదిత్యధికమాహ-
యుద్ధమృతేతుప్రాగుక్తం కృచ్ఛ్రం చాంద్రాయణం సపిండైరాశౌచాదికార్యం
నవా - తదుక్తంహేమాద్రౌలైంగే। మృతేతుసన్న్యాసినః కుర్యాద్దివసస్మృతో
యతస్స్వయమ్ । కాలంగతేద్విజే[illegible]నేద్యాపదహేతవా । అత్రకృ
త్యమశేషంచకృత్వాదోషోనవిద్యతే ॥ జీవత్యపివిశేషస్తత్రైవోక్తః॥ నిత్యం
నైమిత్తికంయత్తుకుర్యాద్వాసంత్యజేతవా । చాంధవేపిమృతేతస్యనైవాశౌ
చంవిధీయతే ॥ సూతకంచనసందేహస్స్నానమాత్రేణశుద్ధ్యతి ॥ ఏతద్యో
గివిషయం - యోగమార్గరతోపిచేతితస్యాప్యుక్తేః- తథాహితాగ్నేఃప్రోషి
తమృతేతదస్థిదాహాత్పూర్వంపుత్రాదీనామాశౌచంసంధ్యాదికర్మలోపశ్చనా
స్తి॥అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేరాశౌచాదిద్విజాతిషు । దాహాదగ్నిమతోవిద్యా
ద్విదేశస్థేమృతేసతిస్మృతేః - ఆహితాగ్నేర్దాహాత్ప్రాగపిదశాహః- సం
స్కారాంగంచభినోదశాహాఇతిభూర్తస్వామిరామాండారశ్చతచ్చింత్యం-
మూలైక్యాద్యుచోవిరోధాచ్చ-ఏతత్ప్రాగుక్తం - అత్రదేహాస్థ్యసంభవే
దాహః॥ ఆహితాగ్నౌవిదేశస్థేమృతేసతికళేబరమ్ । నిర్దయంనాస్థిభిర్యా
వత్తదీయైరపిదహ్యతే ఇతిబ్రాహ్మోక్తేః - తదభావేతుంత్తోగపరిశిష్టే ॥

విదేశమరణేఽస్థీని ఆహృత్యాభ్యజ్య సర్పిషా । దాహయేదూర్ణయాచ్ఛాద్య పాత్రన్యాసాది పూర్వవత్ ॥ అస్థ్నామలాభే పర్ణాని శకలాన్యుక్తయావృతా । దాహయేదస్థిసంఖ్యాని తతః ప్రభృతి సూతకమ్ ॥ హేమాద్రౌ షట్త్రింశన్మతే ॥ కుర్యాద్దర్భమయం ప్రేతం దర్భైస్త్రింశతిషష్టిభిః । పాలాశైస్సమిద్భిర్వా సంఖ్యా చైవం ప్రకీర్తితా ॥ భవిష్యే ॥ చత్వారింశచ్ఛిరస్థానే గ్రీవాయాం చ దశైవ తు । బాహ్వోశ్చైవ శతం దద్యాద్వింశతిం చ తథోరసి ॥ ఉదరే వింశతిం దద్యాత్త్రింశతం కటిదేశయోః । ఊర్వోశ్చైవ శతం దద్యాత్త్రింశతం జానుజంఘయోః ॥ పాదాంగులీషు దశ వై ఏషా చ ప్రేతకల్పనా ॥ మదనరత్నే యజ్ఞపార్శ్వః ॥ శిరస్యశీత్యర్ధం దద్యాద్గ్రీవాయాం తు దశైవ తు । బాహ్వోశ్చైకశతం దద్యాద్దశ చైవాంగులీషు చ ॥ ఉరసి త్రింశతం దద్యాద్వింశతిం జఠరోదరే । ద్వాదశార్ధం వృషణయోరష్టార్ధం శిశ్న ఏవ తు ॥ ఊర్వోశ్చైకశతం దద్యాత్త్రిశతం జంఘయోర్ద్వయోః । పాదాంగులీషు దద్యాదేతత్ప్రేతస్య కల్పనమ్ ॥ మస్తకే నారికేరం తు అలాబుం తాలుకే తథా । పంచరత్నం ముఖే న్యస్య జిహ్వాయాం కదలీఫలమ్ ॥ చక్షుషోస్తు కపర్దౌ ద్వౌ నాసికాయాం తు కాలకమ్ । కర్ణయోర్బ్రహ్మపత్రాణి కేశే వటప్రరోహకాః ॥ నాళికం కమలానాం తు అంత్రస్థానే వినిక్షిపేత్ । మృత్తికా తు వసాధాతుర్హరితాలకగంధకౌ ॥ శుక్రే తు పారదం దద్యాత్పురీషే పిత్తళం తథా । సంధిషు తిలపిష్టం తు మాంసం స్యాద్యవపిష్టకమ్ ॥ మధు స్యాల్లోహితస్థానే త్వచాస్థానే మృగత్వచా । స్తనయోర్[illegible] నాసాయాం శతపత్రకమ్ ॥ కమలం నాభిదేశే స్యాద్వృంతాకే వృషణౌ [illegible] । లింగే చ రక్తమూలం తు పరిధానం దుకూలకమ్ ॥ గోమూత్రం గోమయం గంధం సర్వౌషధ్యాది సర్వత ఇతి । ఇదం నిరగ్నేరపి తత్రైవ వృద్ధమనుః । ప్రోషితస్య తథా కాలో గతశ్చేద్ద్వాదశాబ్దికః । ప్రాప్తే త్రయోదశే వర్షే ప్రేతకార్యాణి కారయేత్ ॥ బృహస్పతిః ॥ యస్య న శ్రూయతే వార్తా యావద్ద్వాదశవత్సరాత్ । కుశపుత్రకదాహేన తస్య స్యాదవధారణా ॥ భవిష్యే ॥ పితరి ప్రోషితే యస్య న వార్తా నైవ చాగమః । ఊర్ధ్వం పంచదశాద్వర్షాత్కృత్వా తత్ప్రతిరూపకమ్ ॥ కుర్యాత్తస్య తు సంస్కారం యథోక్తవిధినా తతః । తదాదీన్యేవ సర్వాణి ప్రేతకర్మాణి కారయేత్ ॥ ద్వాదశాబ్దప్రతీక్షా పితృభిన్నవిషయేతి [illegible] । గృహ్యకారికాయాం తు ॥ తస్య పూర్వవయస్కస్య వింశత్యబ్దోర్ధ్వతః క్రియా । ఊర్ధ్వం పంచదశాబ్దాత్తు మధ్యమే వయసి స్మృతా ॥ ద్వాదశాబ్దాత్పరాదూర్ధ్వముత్తరే వయసి స్మృతా । చాంద్రాయణత్రయం కృత్వా త్రింశత్కృచ్ఛ్రాణి

వాసుతైః ॥ కుశైఃప్రతికృతిందగ్ధ్వాకార్యాశ్శ్చాదికాఃక్రియాః ఇత్యుక్తం-ప
రాశరః॥దేశాంతరగతోనష్టస్థితిర్నజ్ఞాయతేయది । కృష్ణాష్టమీహ్యమావా
స్యాకృష్ణాచైకాదశీచయా ॥ ఉదకంపిండదానంచతత్రశ్రాద్ధంచకారయేత్॥
ఇదంమాసజ్ఞానే - తత్రాహితాగ్నేఃపూర్ణాశౌచం-అనాహితాగ్నేస్తుత్రి
రాత్రం ॥ అనాహితాగ్నేర్దేహస్తుదాహ్యోగృహ్యాగ్నినాస్వయమ్।తదభా
వేపలాశానాంవృంతైఃకార్యఃపుమానపి ॥ వేష్టితవ్యస్తథాయత్నాత్కృష్ణ
సారస్యచర్మణా । ఊర్ణాసూత్రేణబద్ధ్వాతుప్రలేప్తవ్యోయవైస్తథా॥ సుపి
ష్టైర్జలసమ్మిశ్రైర్దగ్ధవ్యశ్చతథాగ్నినా । అసౌస్వర్గాయలోకాయస్వాహే
త్యుక్త్వాసబాంధవైః॥ఏవంపర్ణశరందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితిబ్రాహ్మో
క్తేః-ఇదంత్రిరాత్రంనదశాహమధ్యేదాహే -తత్రప్రోషితే కాలశేషస్స్యాది
త్యుక్తేః-కింతుతదూర్ధ్వం - తత్రపత్నీపుత్రయోః - పూర్వమగృహీతాశౌచ
యోర్దశాహోద్యేవ- గృహీతాశౌచయోస్తుత్రిరాత్రం-పత్నీమృతౌభర్తుశ్చై
వం-సపత్న్యాశ్చైవమితిస్మృత్యర్థసారే - అన్యసపిండానాంతుసర్వత్రపర్ణ
శరదాహేత్రిరాత్రం - తదాహాంగిరాః॥దేశాంతరమృతంశ్రుత్వానాశౌచం
చేత్కథంచన ॥ గృహీతమితిశేషః ॥ కాలాత్యయేపికుర్వీతదాహకాలేదినత్ర
యమితి-స్మృత్యర్థసారేతు-గృహీతాశౌచానాంస్నానమాత్రముక్తం బహ్వృ
చపరిశిష్టేపి—అథాతీతసంస్కారః- సచేదంతర్దశాహంస్యాత్తత్రైవసర్వం
సమాపయేదూర్ధ్వమాహితాగ్నేర్దాహాత్సర్వమాశౌచం కుర్యాదన్యేషుప
త్నీపుత్రయోఃపూర్వమగృహీతాశౌచయోస్సర్వమాశౌచం - గృహీతాశౌ
చయోఃకర్మాంగంత్రిరాత్రమితి - షడశీత్యాంత్వేవం-విద్వాదగ్నౌతుప్రతికృతి
దహనేత్వగ్నిదేస్యాత్త్రిరాత్రమిత్యుక్తం- ద్వాదశవర్షాదిప్రతీక్షోత్తరందా
హేతుపుత్రాదీనాం సర్వేషాంత్రిరాత్రమితికల్పతరుదివోదాసాదయః—
అథప్రేతసంస్కారేకాలః - హేమాద్రౌగార్గ్యః॥ప్రత్యక్షశవసంస్కారేది
నంనైవవిశోధయేత్ ।ఆశౌచమధ్యేసంస్కారేదినంశోధ్యంతుసంభవే ॥ ఆశౌ
చవినివృత్తౌచేత్పునస్సంస్క్రియతేమృతః । సంశోధ్యేవదినంగ్రాహ్యమూ
ర్ధ్వంసంవత్సరాద్యది॥ప్రేతకార్యాణికుర్వీతశేషంతత్రోత్తరాయణమ్।కృ
ష్ణపక్షశ్చతత్రాపివర్జయేత్తుదినత్రయమ్ ॥ వారాహే॥చతుర్థాష్టమగేచంద్రే
ద్వాదశేచవివర్జయేత్ । ప్రేతకృత్యంవ్యతీపాతేవైధృతౌపరిఘేతథా॥ కర
ణేవిష్టిసంజ్ఞేచశనైశ్చరదినేతథా । త్రయోదశ్యాంవిశేషేణజన్మతారాత్రి
యేతథా ॥ జన్మర్క్షేమృతోనవిం[illegible]-భార్గవేనత్రైశనశ్వ

యస్మిన్ జ్ఞాతో భవేన్నరః । నప్రోష్ఠపదయోః కార్యం తథాగ్నేయేచ భాంత॥
దారుణేషు చ సర్వేషు ప్రత్యరే చ వివర్జయేత్ ॥ కాశ్యపః॥ భరణ్యార్ద్రామఘాశ్లే
షామూలం ద్విచరణాని చ। ప్రేతకృత్యే తిదుష్టాని ధనిష్ఠాద్యం చ పంచకమ్॥ ఫా
ల్గునీద్వితయం రోహిణ్యనూరాధా పునర్వసూ । ఆషాఢే ద్వే విశాఖా చ భాని
ద్విచరణాని చ ॥ జ్యోతిర్నారదః॥ చతుర్దశీతిథిం నందాం భద్రాం శుక్రారవాస
రౌ। సితేజ్యయోరస్తమయం త్ర్యంఘ్రిభం విషమాంఘ్రిభమ్ ॥ శుక్లపక్షం చ
సంత్యాజ్య పునర్దహనముత్తమమ్ । వసూత్తరార్ధతః పంచనక్షత్రేషు త్రిజన్మసు॥
పౌష్ణబ్రహ్మర్క్షయోశ్చైవ దహనాత్కులనాశనమ్ ॥ అస్యాపవాదమాహ త
త్రైవ బైజవాపః॥ ప్రేతస్య సాత్మౌదగ్ధస్య ప్రాప్తే త్వేకాదశేఽహని । నక్షత్రతి
థివారాది శోధనీయం న కించన॥ యుగమన్వాదిసంక్రాంతిదర్శే ప్రేతక్రియా య
ది। దైవాదాపతితా తత్ర నక్షత్రాదిన శోధయేత్॥ విశ్వప్రకాశేపి॥ గురుభార్గవ
యోర్మౌఢ్యే పౌషమాసే మలిమ్లుచే । నాతీతః పితృమేధస్స్యాద్గయాం గోదా
వరీం వినా॥ దానమపి తత్రైవోక్తం॥ భద్రాయాం భూమిదానం స్యాత్త్రిపాదర్క్షే
హిరణ్యదః। వారేషు తత్తద్వర్ణం తు వాసోదానం విధీయతే । ధనిష్ఠాపంచకవృతే
పంచరత్నాని దాపయేత్ । ఏకాశీతిపలం కాంస్యం తదర్ధం వా తదర్ధకమ్॥ నవష
ట్త్రిపలం వాపి దద్యాద్విప్రాయ శక్తిత ఇత్యలం ప్రసంగేన- హేమాద్రౌ వృద్ధమ
నుః॥ అమృతం మృతమాకర్ణ్య కృతం యస్యౌర్ధ్వదేహికమ్ । ప్రాయశ్చిత్తమ
సౌ స్మార్తం కృత్వాగ్నీనాదధీత చ॥ జీవన్యది సమాగచ్ఛేద్ఘృతకుంభే నిమజ్జితమ్।
ఉద్ధృత్య స్నాపయిత్వాస్య జాతకర్మాది కారయేత్ ద్వాదశాహం వ్రతం చర్యా
త్త్రిరాత్రమథవాస్య తు । స్నాత్వోద్వహేత తాం భార్యామన్యాం వా తదభావ
తః॥ అగ్నీనాధాయ విధివద్వ్రాత్యస్తోమేన వా యజేత్ । అథైంద్రాగ్నేన ప
శునా గిరిం గత్వా చ తత్ర తు ॥ ఇష్టిమాయుష్మతీం కుర్యాదీప్సితాంశ్చ క్రతూంస్త
తః। అనాహితాగ్నేస్తు చరుః మృతవార్తాశ్రవణేత్యాశ్వలాయనః- సురభయ
ఏవ యస్మిన్జీవే మృతశబ్ద ఇతి యస్య తు జీవత ఏవ మృతివార్తాం శ్రుత్వా స్త్రియా స
హగమనం కృతం- తదా తద్వైధమేవ - భర్తుర్మరణజ్ఞానస్యైవ నిమిత్తత్వాత్-
ప్రమాతృస్యాగౌరవేణాయుక్తత్వాచ్చేతి కేచిత్ - తన్న- మరణజ్ఞానస్యానిమిత్త
త్వేతీతానాగతయోరపి తత్త్వాపత్తేః- భర్తుర్వైధవాభావేన తస్యాస్సహ
గమనాభావాచ్చ- తస్మాదాశౌచవత్ జ్ఞాతమరణస్యైవ నిమిత్తత్వం న చాత్ర తద
స్తి- పరం కామ్యం మరణమస్తు- అత ఆత్మహననదోషో స్తీతి తాతపాదాః- తథా
సర్పసంస్కారేకృతే త్రిరాత్రమాశౌచం తద్విధిం చాహ శౌనకః—అథవత్యా

మిసర్పస్యసంస్కారవిధిముత్తమమ్। సినీవాల్యాంపౌర్ణమాస్యాంపంచమ్యాం వాపికారయేత్ ॥ కృతసర్పవధోవిప్రఃపూర్వజన్మనివాయది। వధంప్రఖ్యాపయేత్పాపంచరేత్కృచ్ఛ్రాంశ్చతుర్దశ॥ విప్రాయలోహదండంచతన్మూల్యంవా నివేదయేత్॥పురాల్యమాహ ॥ నిష్కత్రయంద్వినిష్కంవానిష్కమేకంకనీయసమ్ । అనుకల్పాదికర్తౄణాంనిష్కపాదంతదర్ధకమ్ ॥ ఇదంస్వర్ణరూప్యయోన్నక్త్యాక్షేపం- సంస్కారమాహ ॥ ప్రియంగువ్రీహిగోధూమాతిలపిష్టేనవాపునః । కృత్వాసర్పాకృతింతూష్ణీంనిధాయప్రార్థయేదహిమ్॥ఏహిపూర్వంమృతస్సర్పఅస్మిన్పిష్టేసమావిశ । సంస్కారార్థమహంభక్త్యాప్రార్థయామిసమాహితః॥వస్త్రపవిత్రగంధాద్యైస్సంపూజ్యచహరేద్బహిః। కుర్యాత్సంస్కారసంకల్పంప్రాణాయామపురస్సరమ్॥ యజ్ఞోపవీతినాకార్యంసర్పసంస్కారకర్మతు । లౌకికాగ్నింప్రతిష్ఠాప్యసమిదాధానమాచరేత్ ॥ తతోగ్నేరగ్నిదిగ్భాగేభూమింసంప్రోక్ష్యవారిభిః । చితింకృత్వాఘనంస్తీర్యకుశైరాగ్నేయకాగ్రకైః ॥ పర్యుక్ష్యాగ్నింపరిస్తీర్యపరిషిచ్యసమర్చయేత్। కృత్వేధ్మాధానమాఘారౌచక్షుషీచయథావిధి ॥ సర్పంగృహీత్వాయత్నేనచితిమారోపయేత్సుధీః । స్రువేణజుహుయాదాజ్యమగ్నౌవ్యాహృతిభిస్త్రిభిః॥ సర్పాస్యేజుహుయాదాజ్యంవ్యాహృత్యాచసమగ్రయా । ఆజ్యశేషంస్రువేణైవసర్పదేహేనిషేచయేత్॥ చమసస్థయుర్జలైస్సర్పంవ్యాహృత్యాభ్యుక్ష్యపాణినా।అగ్నేరక్షాణఇత్యనయాసర్పాయాగ్నింప్రదాపయేత్॥ఉపతిష్ఠేద్దహ్యమానంనమోస్తుసర్పమంత్రతః। జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోవాపికృతస్సర్పవధోమయా॥ పూర్వజన్మనివాసర్పతత్సర్వంక్షంతుమర్హసి। క్షీరాజ్యేనతతశ్చాగ్నింప్రోక్ష్యవ్యాహృతిభిర్జలైః॥నాస్తిసంచయనంకుర్యాత్స్నాత్వాచస్వగృహంవ్రజేత్। బ్రహ్మచర్యాదికంకార్యంత్రిరాత్రాశౌచమిష్యతే ॥ సచైలంతుచతుర్థేహ్నిస్నాత్వావిప్రాన్సమర్చయేత్ । సర్పోఽనంతస్తథాశేషఃకపిలోనాగఏవచ॥ కాళికశ్శంఖపాలశ్చభూధరశ్చేతినామభిః। గంధపుష్పాక్షతైర్ధూపదీపాద్యైరర్చయేద్ద్విజాన్ ॥ ఘృతపాయసభక్ష్యైశ్చద్విజానష్టౌతుభోజయేత్ । ఏవంకృతేవిధానేనసర్పసంస్కారకర్మణి ॥ సర్పహింసాకృతాత్పాపాన్ముచ్యతేనాత్రసంశయఇతి - ఇతిసర్పసంస్కారః-క్వచిత్తుజీవతోఽప్యంత్యకర్మాశౌచంచకార్యం- యథా - ప్రాయశ్చిత్తానిచ్ఛోఃపతితస్యఘటస్ఫోటే॥పతితస్యోదకంకార్యంసపిండైర్బాంధవైస్సహ । నిందితేహనిసాయాహ్నేజ్ఞాత్యృత్విగ్గురుసన్నిధౌ ॥ దాసీఘటమపాంపూర్ణంపర్యస్యేత్ప్రేతవత్తదా।అహో

గాత్రముపాసీరన్నాశౌచంబాంధవైస్సహేతిమనూక్తేః - నిందితేరిక్తాదౌ - అపరార్కేవసిష్ఠోపి ॥ వేదవిప్లావకశూద్రయాజకోత్తమవర్ణవర్గపతితానాస్తేషాంపాత్రనినయనమపాత్రసంస్కారాదకృత్స్నంపాత్రమాదాయదాసో సవర్ణపుత్రోవాబంధురసదృశోవాగుణహీనస్సవ్యేనపాదేనప్రవృత్తాగ్రాన్దర్భాన్లోహితాన్వోపస్తీర్యాపః పూర్ణపాత్రమస్మైనినయేన్నేతారంచాస్యప్రకీర్ణకేశాజ్ఞాతయోన్వాలభేరన్నపసవ్యంకృత్వాగృహేషుస్వైరమాపద్యేరన్నతఊర్ధ్వంతేనతంధర్మయేయుస్తద్ధర్మాణస్సంధర్మయంతఇతి - ఉత్తమవర్ణాబ్రాహ్మణాదయః - తేషాంవర్గస్సమూహస్తస్మాత్పతితాబ్రహ్మహాదయః-అపాత్రసంస్కారః - కుత్సితపాత్రసమూహః ప్రవృత్తాగ్రాః ఛిన్నాగ్రాః స్వైరంయథేచ్ఛంధర్మ్యాదికార్యంకుర్యుః - అస్మాద్వచనసామర్థ్యాత్పాత్రనినయనాత్ప్రాక్పతితజ్ఞాతీనాంధర్మకార్యేష్వధికారోనాస్తీత్యపరార్కః- తస్యవిద్యాగురుయోనిసంబంధాంశ్చసన్నిపాత్యసర్వాణ్యుదకాదిప్రేతకార్యాణికుర్యుః - పాత్రంచాస్యవిపర్యస్యేయుర్దాసః - కర్మకరోవాఽవకరాదమేధ్యంపాత్రమానీయదాసీఘటాత్పూరయిత్వాదక్షిణాముఖః - పదావిపర్యస్యేదముమనుదకంకరోమీతినామగ్రాహంసర్వేన్వాలభేరన్- ప్రాచీనావీతినోముక్తశిఖా అపఉపస్పృశ్యగ్రామంప్రవిశేయురితిగౌతమోక్తేశ్చ - ఉదకాదీత్యుక్తేర్దాహనివృత్తిః - ప్రేతకార్యాణ్యేకాదశాహశ్రాద్ధాంతానిదాస్యాహృతోంబుఘటోదాసీఘటః - తేనోదకేనామేధ్యపాత్రంపూరయిత్వా దాసాదిర్న్యుబ్జంవామపాదేనకుర్యాదితిహరదత్తః - అత్రనామగ్రాహవచనముదకాదిప్రేతకార్యేతద్వర్జనతాత్పర్యంతేనతత్తూష్ణీంభవతి - ఏతచ్చప్రాయశ్చిత్తానిచ్ఛోః తస్యగురోర్బాంధవానాంరాజ్ఞశ్చసమక్షందోషానభిఖ్యాప్యతమనుభాష్యపునః పునరాచారంలభస్వేతిసయద్యేవమప్యనవస్థితమతిస్స్యాత్తతోస్యపాత్రంవిపర్యస్యేదితిశంఖోక్తేః - జీవంతమేవోద్దిశ్యపిండోదకశ్రాద్ధానినామ్నాదద్యాదిత్యపరార్కః- కృతప్రాయశ్చిత్తస్యఘటస్ఫోటేకృతేపి సంగ్రహవిధిమాహగౌతమః - యస్తుప్రాయశ్చిత్తేనశుద్ధ్యేత్తస్మిన్ శుద్ధేశాతకుంభమయంపాత్రంపుణ్యహ్రదాత్పూరయిత్వాస్రవంతీభ్యోవాతతఏనముపస్పర్శయేయురథాస్మైతత్పాత్రందద్యుస్తత్సంప్రతిగృహ్యజపేచ్ఛాంతాద్యౌశ్శాంతాపృథివీశాంతంవిశ్వమంతరిక్షంయోరోచనస్తమిహగృహ్ణామీత్యేతైర్యజుభిః పావమానీభిస్తరత్సమందీభిః కూశ్మాండైశ్చాజ్యంజుహుయాద్ధిరణ్యందద్యాద్గాంచాచార్యాయయస్యతుప్రాణాంతికంప్రాయశ్చిత్తంసమృతశ్శుద్ధ్యే

త్సర్వాణ్యేవతస్మిన్నుదకాదీనిప్రేతకర్మాణికుర్య్యాదేత దేవశాంత్యుదకంసర్వే
షూపపాతకేష్వితి-ఘటస్ఫోటోత్తరంప్రాణాంతికప్రాయశ్చిత్తేకృతేతుమృత
ఏవశుద్ధ్యేన్నతత్రసంగ్రహవిధిః- అతస్తేనవినాపిప్రేతకర్మకుర్యాదిత్యర్థః-ఉప
పాతకేష్వపిఘటస్ఫోటేకృతేఏవంకార్యమిత్యర్థః-యాజ్ఞవల్క్యః॥చరితవ్రతఆ
యాతేనినయేరన్నవంఘటమ్। జుగుప్సేరన్నచాప్యేనంసంవసేయుశ్చసర్వశః॥
కృతఘటస్ఫోటస్యైవాయంపరిగ్రహవిధిరితిమితాక్షరాయామపరార్కేచ -
అన్యథాప్రాయశ్చిత్తమాత్రేఏతత్ప్రసంగాత్ - మనురపి-ఘటస్ఫోటముక్త్వా॥
నివర్తేరంస్తతస్తస్మాత్సంభాషణసహాసనైరిత్యుక్త్వా ॥ ప్రాయశ్చిత్తేతుచరి
తేపూర్ణకుంభమపాంనవమ్ । తేనైవసార్ధంప్రాస్యేయుస్స్నాత్వాపుణ్యేజ
లాశయేఇతితచ్ఛబ్దంప్రాయుంక్త - అపరార్కేవసిష్ఠోపి ॥ పతితానాంచరి
తవ్రతానాంప్రత్యుద్ధారోథాప్యుదాహరంతి॥ అగ్రేభ్యుద్ధరతాంగచ్ఛేత్క్రీ
డన్నివహసన్నివ। పశ్చాత్పాతయతాంగచ్ఛేచ్ఛోచన్నివరుదన్నివేత్యాచా
ర్యమాతృపితృహంతారస్తత్ప్రసాదాదపగతపాపా ఏషాంతేషాంప్రత్యాప
త్తిః- పూర్ణహ్రదాత్ప్రవృత్తాద్వాసకాంచనంపాత్రంమాహేయంవాభిః
పూరయిత్వాపోహిష్ఠీయాభిరేనమద్భిరభిషించేయుః - సర్వఏవాభిషిక్తస్య
ప్రత్యుద్ధారఃపుత్రజన్మనావ్యాఖ్యాతఇతి - ప్రత్యుద్ధారఃపరిగ్రహః - తత్రోద్ధ
రతాంహసన్నివాగ్రేసరస్స్యాత్ - పాతయతాంఘటస్ఫోటంకుర్వతాంశో
చన్నివపశ్చాద్గచ్ఛేత్ ॥ మాతాపిత్రాదిహంతౄణాంపరిగ్రహోనకార్యః-
తత్ప్రసాదేసతిచీర్ణవ్రతానాంకార్యః - ప్రవృత్తంనిర్ఝరః- పుత్రజన్మనేత్యభి
షేకోత్తరంజాతకర్మాదయస్సంస్కారాః - పుత్రజన్మవత్కార్యాఇత్యప
రార్కేవ్యాచఖ్యౌ - అతఏవవిజ్ఞానేశ్వరోఘటేపవర్జితేజ్ఞాతిమధ్యస్థోయవ
సంగవాందద్యాత్ - ప్రథమంగోభిః సత్కృతస్యహిసత్క్రియేత్యత్రగవాం
భక్షణాభావేపునర్వ్రాత్యం చరేదిత్యేతత్ప్రకృతేఏవంచరితవ్రతవిధావిశేషో
యమితివదన్ఘటస్ఫోటోత్తరంపరిగ్రహఏవైతన్నసర్వత్రేత్యాహ - తస్మా
త్కృతేపిఘటస్ఫోటేప్రాయశ్చిత్తంపరిగ్రహవిధిః పునస్సంస్కారాభవంతీతి
సిద్ధమ్-తథాజీవచ్ఛ్రాద్ధేకృతేహేమాద్రౌబౌధాయనః ॥ తత్రాశౌచంద
శాహంస్యాదిత్యలంప్రసంగేన - ఏవంసాపవాదేఆశౌచేఉక్తేప్రతిశాఖంభిన్నే
ష్వంత్యకర్మణిసాధారణంకించిదుచ్యతే- తత్రాధికారిణఃప్రాగుక్తాః-సర్వా
భావేధర్మపుత్రోవాకార్యః॥ అపుత్రేణసుతఃకార్యోయాదృక్తాదృక్ప్రయత్న
తః । పిండోదకక్రియాహేతోర్నామసంకీర్తనాయచేతివ్యాసవచనాత్ - గృ

హ్యాపరిశిష్టే॥అసగోత్రస్సగోత్రోఽవాయదిస్త్రీయదివాపుమాన్।ప్రథమేహని
యఃకుర్యాత్సదశాహంసమాపయేత్॥దద్యాత్పిండమితి శేషః - భపిష్యైర్య
త్రాద్యోదీయతేపిండస్తత్రసర్వంసమాపయేత్॥బ్రాహ్మేపి॥ప్రథమేహనియో
దద్యాత్ప్రేతాయాన్నంసమాహితః। అన్నంనవసుచాస్యైషసఏవప్రదదాత్య
పి॥విజ్ఞానేశ్వరాదయస్తుకేచిత్తు-అగ్నిందద్యాదితివ్యాచక్షతే॥ సగోత్రోఽవాస
గోత్రోవాయోగ్నిందద్యాత్సఖేనరః। సోపికుర్యాన్నవశ్రాద్ధంశుద్ధ్యేత్తుదశమే
హనీతిదివోదాసీయేవచనాచ్చ-తత్రైవ॥దృష్ట్వాస్థానస్థమాసన్నధర్మోన్మీలిత
లోచనమ్।భూమిష్ఠంపితరంపుత్రోయదిదానంప్రదాపయేత్॥ తద్విశిష్టగయా
శ్రాద్ధాదశ్వమేధశతాదపి॥తానియథా॥ మోక్షందేహిహృషీకేశమోక్షందే
హిజనార్దన। మోక్షధేనుప్రదానేనముకుందఃప్రీయతాంమమేతి॥ మోక్షధేను
మంత్రః॥ ఐహికాముష్మికంయచ్చసప్తజన్మార్జితంఋణమ్। తత్సర్వంశుద్ధిమా
యాతుగామేకాందదతోమమేతి॥ ఋణధేనోః॥ఆజన్మోపార్జితంపాపంమనో
వాక్కాయకర్మభిః।తత్సర్వంనాశమాయాతుగోప్రదానేనకేశవేతిపాపధేనోః
భారతే॥శుక్లపక్షేదివాభూమౌగంగాయాంచోత్తరాయణే।ధన్యాస్తాతమరి
ష్యంతిహృదయస్థేజనార్దనే। హేమాద్రౌవారాహే॥వ్యతీపాతోథసంక్రాంతి
స్తథైవగ్రహణంరవేః।పుణ్యకాలాస్తదాసర్వేయదామృత్యురుపస్థితః॥వ్యాసః
ఆసన్నమృత్యునాదేయాగౌస్సవత్సాతుపూర్వవత్ ।తదభావేతుగౌరేవనరకో
త్తారణాయవై॥తదాయదినశక్తోన్తిదాతుంవైతరిణీంతుగామ్। శక్తోన్యోరుక్త
దాదత్త్వాదద్యాచ్ఛ్రేయోమృతస్యతు॥మదనరత్నేజాతూకర్ణ్యః॥ఉత్క్రాంత్యా
దీనిదానానిదశదద్యాన్మృతస్యతు।గోభూతిలహిరణ్యాజ్యవాసోధాన్యగుడా
నిచరౌప్యంలవణమిత్యాహుర్దశదానాన్యనుక్రమాత్ ఏతానిదశదానానినరా
ణాంమృత్యుజన్మనోః॥కుర్యాదభ్యుదయార్థంతుప్రేతేపిహిపరత్రవై।బ్రాహ్మే
తామ్రపాత్రంతిలైః పూర్ణంప్రస్థమాత్రంద్విజాయతు। సహిరణ్యంచయోద
ద్యాచ్ఛ్రద్ధావిత్తానుసారతః॥ సర్వపాపవిశుద్ధాత్మాలభతేగతిముత్తమామ్।
ఉత్క్రాంతవైతరిణ్యౌచదశదానానిచైవహి॥ ప్రేతేపికృత్వాతంప్రేతంశవ
ధర్మేణదాహయేత్॥ తత్రైవపరిశిష్టే॥ మ్రియమాణస్యకర్ణేతుపుణ్యమంత్రా
న్జపేత్తతః॥ క్రియానిబంధేగారుడేత్వష్టౌదానాన్యుక్తాని॥ తులసీసన్నిధౌకృ
త్వాసాలగ్రామశిలాంతథా । తిలాలోహంహిరణ్యంచ కార్పాసంలవణంత
థా॥సప్తధాన్యంక్షితిర్గావప్యేకైకంపావనస్మృతమితి- దశదానవైతరిణీధేనూ
త్క్రాంతిధేనుదానాదిభట్టకృతాంత్యేష్టిపద్ధతౌజ్ఞేయం - కర్త్రాంత్యకర్మాధి

కారార్థం త్రీన్ కృచ్ఛ్రాన్ కుర్యాదితి తత్త్రైవోక్తం- అత్ర దేవయాజ్ఞికేన ముమూర్షోర్మధుపర్కదానముక్తం- తదుక్తం వారాహే॥ దృష్ట్వా సువిహ్వలం హ్యేనం యమమార్గానుసారిణమ్। ప్రయాణకాలే తు నరో మంత్రేణ విధిపూర్వకమ్॥ మధుపర్కం త్వరన్ గృహ్యాదిమం మంత్రముదాహరేత్॥ ఓం, గృహాణ చేమం మధుపర్కమాద్యం సంసారనాశనకరం హ్యమృతేన తుల్యమ్। నారాయణేన రచితం భగవత్ప్రియాణాం దాహే చ శాంతికరణం సురలోకపూజ్యమ్॥ అనేనైవ తు మంత్రేణ దద్యాచ్చ మధుపర్కకమ్। నరస్య మృత్యుకాలే తు పరలోకసుఖావహమ్ —అథముమ్మరణేనోవాసీయే॥ చండాలాదిస్పృష్టే విప్రే త్వంతరితే మృతేఽపి వా। కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌ చాంద్రైః స్యుః శుద్ధిస్తత్ర ప్రకీర్తితా॥ దేవజానీయే జాబాలిః॥ శూద్రేణ దగ్ధో యో విప్రః సంధబ్బాచ్ఛ్వేతింగతిమ్। ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకుర్వీత బ్రాహ్మణః పాపశుద్ధయే॥ చాంద్రాయణం పరాకం చ ప్రాజాపత్యం విశోధనమ్॥ గృహ్యకారికాయాం॥ ఉదక్యా సూతికా వాపి యది ప్రేతం స్పృశంతి హి। తస్యైష విధిరాదిష్టో వాత్స్యేనైవ మహాత్మనా॥ ఏష స్మార్తికోక్తః-మదనరత్నే స్మృత్యంతరే॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టాధరోచ్ఛిష్టోభయోచ్ఛిష్టే తథైవ చ। అస్పృశ్యస్పర్శనే చైవ ఖట్వాదిమరణే చ॥ శ్వానక్రవ్యాదసంస్పర్శే కృమికీటోద్భవేఽపి చ। ఏతద్దోషానుసారేణ ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ కృచ్ఛ్రాంస్త్రీన్ షట్ పంచ దశాంశ్చాంద్రత్రయమథాపి వా। శుద్ధ్యై దానం సంపాద్య శవధర్మేణ దాహయేత్॥ గృహ్యకారికాయాం॥ ఖట్వాయాం మరణే చైవ త్రీంస్త్రీన్ కృచ్ఛ్రాన్ ప్రకల్పయేత్। సప్తాంత్యజైస్తు సంస్పృష్టో మృతో దేహః కథంచన॥ ఏకత్రింశతా కృచ్ఛ్రైస్తు శుద్ధిరుక్తా మనీషిభిః। కుణపే త్వర్ధదగ్ధేఽపి తాంస్పృష్టాంత్యజాదిభిః॥ తత్స్పర్శనే దూషణం చ త్రిభిః కృచ్ఛ్రైర్విశుధ్యతి॥ ధర్మప్రదీపే॥ చాండాలసూతికోదక్యాస్పృష్టే ప్రేతే తథైవ చ। తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం కృచ్ఛ్రాన్ పంచదశాచరేదిత్యుక్తం- మనుః॥ అస్వర్గ్యా హ్యాహుతిః స్యాచ్ఛూద్రసంపర్కదూషితా॥ అత్రాపి కృచ్ఛ్రత్రయం- అస్పృశ్యస్పర్శనే చైవేత్యుక్తేః- తత్త్రైవ కర్మప్రదీపే॥ రాత్రౌ వా రాత్రిశేషే వా మ్రియంతే చేద్ద్విజాతయః। దాహం కృత్వా యథాన్యాయం ద్వౌ పిండౌ నిర్వపేత్సుతః — రజస్వలాగర్భిణ్యాదిమృతౌ తు వక్ష్యామః- నిర్ణయామృతే పారిజాతే యమః॥ సంధ్యాయాం వా తథా రాత్రౌ దాహః పాథేయకర్మ చ। నవశ్రాద్ధం చ నో కుర్యాత్కృతం నిష్ఫలతాం వ్రజేత్॥ ఏతద్దినమృతస్య రాత్రినిషేధార్థం-యత్తు స్కాందే॥ యది రాత్రౌ దహేత్తస్య సహాపి గ్రహణస్యతు। పరేఽహన్యుదితే సూర్యే కార్యాత

స్యోదకక్రియా॥ దగ్ధస్యతునవైకార్యారాత్రౌజాతూదకక్రియేతి-తన్నిర్మూలం
రాత్రిమృతస్యతత్రైవసంగ్రహే॥ రాత్రౌదగ్ధ్వాతుపిండాంతంకృత్వావప
నవర్జితమ్। వపనంనేష్యతేరాత్రౌశ్వస్తనీవపనక్రియేతి- వపనంతుప్రాతః- త
చ్చసర్వైఃపుత్రైః కార్యం॥ గంగాయాంభాస్కరక్షేత్రేమాతాపిత్రోర్గురో
ర్మృతౌ। ఆధానేసోమయాగేచవపనంసప్తసుస్మృతమితిమితాక్షరాయాం
స్మృతేః- మరణస్యానంగిత్వాన్నైమిత్తికమిదం- తదేవసంగ్రహవచనేనపరే
ద్యురుత్కృష్యతేతీర్థవత్- తేనకస్యచిద్దాహాంగత్వోక్తిశ్చింత్యా- మదనరత్నే
గాలవః॥ప్రథమేహనికర్తవ్యంవపనంచానుభావినామ్। ప్రేతస్యకేశశ్మశ్ర్వాది
వాపయిత్వాథదాహయేత్॥ ఆశౌచాంతేతుపునఃకార్యంవిధిబలాత్- మదన
పారిజాతేప్యేవం- తేనసర్వస్యాప్యస్యనిర్మూలత్వోక్తిరజ్ఞోక్తిరేవ-స్మృతిరత్నా
వళ్యాం॥ శవంరాత్ర్యుషితంచేత్త్రీన్కృచ్ఛ్రాన్కృత్వాదహేత్సుతః॥ మదన
రత్నేంగిరాః॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టాధరోచ్ఛిష్టేహ్యంతరిక్షమృతేపివా। కృచ్ఛ్రత్ర
యంప్రకుర్వీతఆశౌచేమరణేపిచ——అథసాగ్నేర్విశేషః- కారికాయాం॥కృష్ణ
పక్షేప్రమీయేతయద్యహ్నిప్రాతరాహుతీః। శేషాస్తుజుహుయాద్దర్శపర్యం
తాఃపక్షహోమవత్॥ ప్రతిపత్ప్రాతర్హోమాంతా ఇత్యర్థః- యద్యహితా
గ్నిరపరపక్షేప్రమీయేతాహుతిభిరేనం- పూర్వపక్షేహరేయురిత్యాశ్వలాయ
నోక్తేః॥తదానీమేవజుహుయాత్సాయంకాలాహుతీరపి। సాయంప్రమీయేతచే
త్సాయమాహుతీర్జుహుయాదథ॥ తదానీమేవజుహుయాత్ప్రాతఃకాలాహు
తీరపి। సకృద్గృహీతమంత్రేష్టంభిన్నతంత్రేచహోమయోః॥ దార్శంచాపిప్రకు
ర్వీతస్థాలీపాకంతథైవతు॥ ఛందోగపరిశిష్టే॥ హుతాయాంసాయమాహు
త్యాందుర్బలశ్చేద్గృహీభవేత్। ప్రాతర్హోమస్తదైవస్యాజ్జీవేచ్చసపునర్నవా॥
ఇదంశుక్లపక్షపరం-దుర్బలోముమూర్షుః- త్రికాండమండనః॥దర్శేష్టించతదా
కుర్యాదిష్టిర్యదిసంభవేత్। దేవతానాంప్రధానానామేకైకస్యహునేత్పృ
థక్॥పురోనువాక్యాయాజ్యాభ్యాంచతురాత్తఘృతాహుతీః॥ తథా॥అగ్నా
వరణ్యోరారూఢేప్రమీయేతపతిర్యది। ప్రేతంస్పృష్ట్వామథిత్వాగ్నింజప్త్వా
చోపావరోహణమ్॥ ఘృతంచద్వాదశోపాత్తంతూష్ణీంహుత్వాశవక్రియా।
విచ్ఛిన్నశ్రౌతాగ్నేర్మృతౌతుప్రేతాధానంతత్రైవోక్తం॥ ప్రేతంస్వామ్యా
లయేక్షిప్త్వామథితాగ్న్యనలేరణీ। సన్నిధాయారణీమంథేత్యస్త్వేతియజు
షాతతః॥ యస్యాగ్నయోజుహ్వతోమాంసకామాస్సంకల్పయంతేయజమా
నమాంసం జాయంతుతేహవిషేసాదితాయస్వర్గంలోకమిమంప్రేతంనయం

త్వితిమంత్రతః॥ ప్రాణీయపావకంతూష్ణీంద్వాదశోపాత్తసర్పిషా। తూష్ణీం
హుత్వాతతఃకుర్యాత్ప్రేతేమాత్యాఇతిక్రియామ్॥ నష్టేష్వగ్నిష్వథారణ్యో
ర్నాశేప్యాహిమ్రిమమేతచేత్ । ఆహరేదరణీద్వంద్వంమనోజ్యోతిరృచాతతః॥
యజ్ఞపార్శ్వః॥ యజమానేచితారూఢేపాత్రన్యాసకృతేసతి। వర్షాద్యభిహ
తేవహ్నౌకథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః॥ తదర్ధదగ్ధకాష్ఠైర్నమంథనంతత్రకారయే
త్। తచ్ఛేషాలాభతోన్యేనదగ్ధశేషేణవాపునః॥ హుత్వాజ్యంలౌకికేవహ్నౌ
హుతశేషందహేత్తువా॥ అత్రాగ్నిషుసత్సుపర్ణశరైశ్శరీరోత్పత్తిః- శరీరేవా
సతిప్రేతాధానేనాగ్న్యుత్పత్తిః- ఉభయాభావేతుప్రేతాధానేనాధికారా
ద్దాహాదిసంస్కారలోపః- ఉదకదానాద్యేవకార్యమితి కేశవికారశతద్వయీ
ప్రముఖాః-తన్న॥ శేషికాద్యాఃస్మశానాంతాస్తేషాంవైమంత్రతఃక్రియాఇతి
విరోధాత్ - క్రియాలోపగతాయేచేతి నిషేధాత్తదభావేపలాశానాంవృం
తైఃకార్యః- పుమాన్సపీత్యభావేవిధానస్యాగ్న్యభావేపిసామ్యాచ్చ- తేనప్రే
తాహుత్యభావేపిస్విష్టకృద్ద్రవ్యాంతరోక్తైరదృష్టార్థత్వాత్- ప్రేతాధానం
దాహోపిభవత్యేవ - ప్రతికృతేరగ్నీనాంచప్రేతాధానప్రయోజకత్వాత్క్ష
తేః-పత్న్యాఅప్యేవం॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రేణస్త్రియంవృత్తవతీంప
తిరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేః-యత్తు॥ ద్వితీయాంచైవయోభార్యాందహేద్వైతా
నికాగ్నిభిః । జీవంత్యాంప్రథమాయాంతు సురాపానసమంస్మృతమితితదా
ధానేసహానధికృతావిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరః- మదనరత్నేబ్రాహ్మేపి॥ఆహి
తాగ్న్యోశ్చదంపత్యోర్యస్త్వాదౌమ్రియతేభువి । తస్యదేహస్సపిండైశ్చదగ్ధ
వ్యస్త్రిభిరగ్నిభిః॥ పశ్చాన్మృతస్యదేహస్తుదగ్ధవ్యోలౌకికాగ్నినా।అనాహితా
గ్నిదేహస్తుదాహ్యోగృహ్యాగ్నినాద్విజైః॥ త్రికాండమండనస్తువికల్పమాహ॥
జ్యేష్ఠాయాంవిద్యమానాయాంద్వితీయాయైస్వయోషితే। కామ్యంనిత్యాగ్ని
హోత్రంవానకథంచిత్ప్రయచ్ఛతి॥ స్త్రీమాత్రమపి శేషేణదగ్ధ్వాన్యైర్వైది
కాదిభిః।వివాహ్యాదధతేయద్వాధానమేవాస్తిచేద్వధూరితి- అత్రేదంతత్త్వం-
సాగ్నేః పత్నీమృతౌద్వౌపక్షౌపునర్వివాహేచ్ఛాయాంపూర్వాగ్నిభిర్దహేది
త్యేకఃపక్షః॥ భార్యాయైపూర్వమారిణ్యైదత్వాగ్నీనంత్యకర్మణి। పునర్దారక్రి
యాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచేతిమనూక్తేః॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రే
ణస్త్రియంవృత్తవతీంపతిరితియాజ్ఞవల్క్యోక్తేశ్చ - పునర్వివాహాశక్తౌనిర్మం
థ్యేనతాందగ్ధ్వాపూర్వాగ్నిష్వేవాగ్నిహోత్రేష్ట్యాదికార్యమిత్యర్థః- ఆహ
ర్యేణాహితాగ్నింపత్నీచేత్యాశ్వలాయనోక్తేః- భరద్వాజోపి-నిర్మంథ్యేనప

త్నీమితి- పూర్వాగ్న్యేకదేశేనదహేదితియజ్ఞపార్శ్వదేవయాజ్ఞికాదయః- యానిచతస్మాదపత్నీకోప్యగ్నిహోత్రమాహరేదితిశ్రుతిః- విష్ణుః-ఛందోగపరిశిష్టంచ॥ మృతాయామపిభార్యాయాంలౌకికాగ్నింసహిత్యజేత్। ఉపాధినాపితత్కర్మయావజ్జీవంసమాచరేత్॥ ఉపాధిర్బ్రహ్మకుశపత్న్యాదిః॥అన్యేకుశమయీంపత్నీంకృత్వాతుగృహమేధినః। అగ్నిహోత్రముపాసంతేయావజ్జీవమనువ్రతాఇత్యపరార్కే స్మృత్యంతరాత్ - కాత్యాయనోపి॥ రామోపికృత్వాసౌవర్ణీంసీతాంపత్నీంయశస్వినీమ్। ఈజేబహువిధైర్యజ్ఞైస్సహభ్రాతృభిరచ్యుతఇత్యాదీనితానిపూర్వాగ్నిష్వేవాగ్నిహోత్రాదిపరాణినత్వపత్నీకస్యాధానార్థాని- క్రతువిధీనామాధానాప్రయోజకత్వాత్-అపత్నీకస్యాధానాప్రవృత్తిరితిమానవపరిశిష్టాచ్చ - సోమేనభవత్యేవ-అపత్నీకోప్యసోమపఇతిశ్రుతేః- యత్తుభరద్వాజాపస్తంబసూత్రం॥ దారకర్మణియద్యశక్తఆత్మార్థమగ్న్యాధేయమితి- అస్యార్థః - పునర్వివాహాశక్తౌయదగ్న్యాధేయంపూర్వకృతమస్తితదాత్మార్థమేవ- నపత్న్యైదద్యాదితి-బ్రాహ్మణభాష్యాపరార్క-శార్క-రామాండారాదితత్వమప్యేవం- త్రికాండమండనస్తుపక్షద్వయమాహ- అన్యేత్వపత్నీకస్యాధానమాహుస్తదాశయంనవిద్మః-వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః॥ ఆహితాగ్నిర్యథాన్యాయందగ్ధవ్యస్త్రిభిరగ్నిభిః।అనాహితాగ్నిరేకేనలౌకికేనాపరోజనః॥క్రతుః॥ ఏవంవృత్తాంసవర్ణాంస్త్రీంద్విజాతిఃపూర్వమారిణీమ్। దాహయేదగ్నిహోత్రేణయజ్ఞపాత్రైశ్చధర్మవిత్॥ కారికాయాం॥పత్నీమపిదహేదేవంభర్తుఃపూర్వంమృతాయది। అనగ్నికాందహేద్దేవంకపాలేనహవిర్భుజా-ఆశౌచప్రకాశేక్రతుః॥ విధురంవిధవాంచైవకపాలస్యాగ్నినాదహేత్। బ్రహ్మచారిణంయతించైవదహేదుత్తపనాగ్నినా॥తుషాగ్నినాచదగ్ధవ్యాఃకన్యకాబాలఏవచ। అగ్నివర్ణంకపాలంతుకృత్వాతత్రవినిక్షిపేత్॥ కరీషాదితతోవహ్నిర్జాతోయస్సకపాలజః॥ అనుపనీతేయద్యపిజాతారణ్యగ్నిఃకైశ్చిదుక్తస్తథాపితస్యకలౌనిషిద్ధత్వాత్కేరయమేవజ్ఞేయః-స్మృత్యంతరే॥ గృహస్థోబ్రహ్మచారీచవిరోధువిధవాఃస్త్రియః। ఔపాసనశ్చోత్తపనస్తుషాగ్నిస్తుకపాలజః॥ ఉత్తపనస్తు॥దర్భాగ్రేగ్నింతుప్రజ్వాల్యపునర్దర్భైస్తుసంయుతః। పునర్దర్భైస్తృతీయేగ్నిరేషఉత్తపనస్మృతః॥యమః॥యస్యానయతిశూద్రోగ్నింతృణకాష్ఠహవీంషిచ। ప్రేతత్వంచసదాతస్యసచాధర్మేణలిప్యతే॥దేవలః॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతికాగ్నిశ్చకర్హిచిత్।పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితః॥మనుః॥ దక్షిణేనమృతంశూద్రంపురద్వారేణని

ర్హరేత్ । పశ్చిమోత్తరపూర్వాస్తు యథాసంఖ్యం ద్విజాతయః ॥ అత్ర ప్రాతిలో
మ్యేన క్రమః ॥ పూర్వాస్యముఖస్తు నేతవ్యో బ్రాహ్మణో బాంధవైర్గృహాత్ । ఉత్తరా
భిముఖో రాజా వైశ్యః పశ్చిమ్ముఖస్తథా ॥ దక్షిణాభిముఖశ్శూద్రో నిర్హర్తవ్యస్స్వ
బాంధవైరిత్యాదిపురాణాదిష్వపరార్కః । తేన త్రిరాత్రశ్లోకస్య క్రోనులోమక్రమో
హేయః - ఆశ్వలాయనః - స్త్రీష్వప్రథమాః - కనిష్ఠజఘన్యా గచ్ఛేయుః - అథాస్యో
త్తరం ద్వితీయవివాహోక్తృతే యజమానమరణే శ్రౌతస్మార్తాగ్న్యోస్సంసర్గః -
బౌధాయనసూత్రే ॥ అథయద్యాహితాగ్నిర్ద్వైభార్యేసించేత ప్రాక్సంయో
గాస్త్రీ ప్రమేతౌపాసనం సంపరిస్తీర్యాజ్యం విలాప్యచతుర్గృహీతం గృహీత్వాస
మిద్ధ్యగ్నౌ జుహోతి - సమ్మితం సంకల్పేథామితిమిందాహుతీర్వ్యాహృతీశ్చ
హుత్వాథైకమగ్నిమయం తే యోనిరృత్వియ ఇతి సమిధి సమారోప్య గార్హప
త్యే సమిధమభ్యాదధాతి భవతం నస్సమనసావితి గార్హపత్య ఆజ్యం విలాప్య చ
తుర్గృహీతం గార్హపత్యే జుహోత్యగ్నావగ్నిశ్చరతి ప్రవిష్ట ఇత్యపరం చతు
ర్గృహీత్వా చితిః స్రుగితి స్రగహం జుహోత్యథ గార్హపత్యే స్రువాహుతీర్జు
హోతి బ్రాహ్మణ ఏకహోతేతి దశభిరథ ప్రాచీనావీత్యన్వాహార్యపచనే జు
హోతి యే సమానా యే సజాతా ఇతి ద్వాభ్యామథ తత్రైవ స్రువాహుతిం జు
హోత్యగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్విష్టకృతే స్వధా నమః, స్వాహేత్యథయ
జ్ఞోపవీతీ ద్వాదశ గృహీతేన స్రుచం పూరయిత్వా పురుషసూక్తేనాహవనీ
యే జుహోత్యథ స్రువాహుతీర్జుహోత్యగ్నయే వివిచయే స్వాహాగ్నయే వ్ర
తపతయేగ్నయే పవమానాయాగ్నయే పావకాయాగ్నయే శుచయే స్వా
హాగ్నయే పథికృతే స్వాహాగ్నయే తంతుమతేగ్నయే వైశ్వానరాయేత్యథ చతు
ర్గృహీతం జుహోతి మనో జ్యోతిరిత్యత ఊర్ధ్వం పైతృకం కర్మ ప్రతిపద్యత ఇతి -
ఆహితాగ్నేర్విదేశమృతే పథికృతీష్టిర్మృతాగ్నిహోత్రం తద్ధోమః పాత్ర
యోజనం చ కల్పసూత్రాదిభ్యోస్మత్పితామహకృతపద్ధతేశ్చ జ్ఞేయమితి బహు
వక్తవ్యేప్యుపనప్యనే స్మార్తాగ్నిసూత్రం మదనరత్నే ఛందోగపరిశిష్టే చ ॥ దు
గ్ధలం స్నాపయిత్వా తు శుద్ధచేలాభిసంవృతమ్ । దక్షిణాశిరసం భూమౌ బర్హి
ష్మత్యాం నివేశయేత్ ॥ ఘృతేనాభ్యక్తమాప్లావ్య శుద్ధవస్త్రోపవీతినమ్ । చం
దనోక్షితసర్వాంగం సుమనోభిర్విభూషయేత్ ॥ హిరణ్యశకలాన్యస్య క్షిప్త్వా
ఛిద్రేషు సప్తసు । ముఖేష్వథాపిధాయైనం నిర్హరేయుస్సుతాదయః ॥ ఆమ
పాత్రేగ్నిమాదాయ ప్రేతమగ్నిపురస్సరమ్ । ఏకోనుగచ్ఛేత్తస్యార్ధమర్ధపథ్యు
త్సృజేద్భువి ॥ ఊర్ధ్వమాదహనం ప్రాప్యాసీనో దక్షిణాముఖః । సవ్యం జా

న్నాచ్యాశనకైస్సతిలంపిండదానవత్ ॥ అథపుత్రాదిరాప్లుత్యకుర్యాద్దారుచయంమహత్ । తత్రోత్తానంనిపాత్యైనందక్షిణాశిరసంముఖే ॥ఆజ్యపూర్ణాంస్రువందద్యాద్దక్షిణాగ్రాంనసిస్రుచమ్ । పాదయోరధరాంప్రాచీమరణీమురసీతరాం ॥ పార్శ్వయోశ్శూర్పచమసౌసవ్యదక్షిణయోఃక్రమాత్ । ముసమేతుస్య సేన్యుబ్జమంతరూర్వోరులూఖలమ్ ॥ చాత్రోపిలీథమత్రైవ అగ్నయేరప్యయంవిధిః । అపసవ్యేనకృత్వైతద్వాగ్యతఃపితృదిఙ్ముఖః ॥ అథాగ్నింసవ్యమావృత్యోదద్యాద్దక్షిణతశ్శనైః । అస్మాత్త్వమధిజాతోసిత్వదయంజాయతాంపునః ॥ అసౌస్వర్గాయలోకాయస్వాహేతిపరికీర్తయేత్ ॥ తథా॥ ఏవమేవాహితాగ్నేశ్చపాత్రన్యాసాదికంభవేత్ । కృష్ణాజినాదికంచాత్రవిశేషోధ్వర్యుచోదితః॥తత్రైవ॥ అనగ్నిమేవావృతానాదగ్ధవ్యాయావ్యపస్థితా। అగ్నిప్రదానమంత్రోస్యానప్రయోజ్యఇతిస్థితిః - ఇదంఛందోగానామేవ- పాత్రన్యాసోక్తేరుత్తానదేహత్వంసాగ్నిపరం - నిరగ్నిస్తుప్రమానధోముఖఃస్త్రీతూత్తానాదాహ్యా ॥ సగోత్రజైర్గృహీత్వాతుచితామారోప్యతేశవః।అధోముఖోదక్షిణాదిక్చరణస్తుపుమానితి ॥ ఉత్తానదేహానారీతుసపిండైరపిబంధుభిరిత్యాదిపురాణాదితిశుద్ధితత్వహారలతాదయః - ఉత్తరశిరస్త్వంసామగేతరపరం - వారాహేత్వగ్నిదానేన్యోమంత్రః ॥ కృత్వాతుదుష్కృతంకర్మజానతావాప్యజానతా । మృత్యుకాలవశంప్రాప్యనరంపంచత్వమాగతమ్ ॥ ధర్మాధర్మసమాయుక్తంలోభమోహసమావృతమ్ । దహేయంసర్వగాత్రాణిదివ్యాంలోకాన్సగచ్ఛతు ॥ జ్వలమానంమహావహ్నింశిరఃస్థానేప్రదాపయేత్॥చతుర్వర్ణేషుసంస్థానమేవంభవతిపుత్రకే ॥ అత్రక్రియానిబంధేగారుడేషట్పిండదానముక్తం ॥ మృతస్యోత్క్రాంతిసమయేషట్పిండాన్క్రమశోదదేత్ ।మృతిస్థానేతథాద్వారిచత్వరేతార్క్ష్యకారణాత్ ॥ విశ్రామేకాష్ఠచయనేతథాసంచయనేచషట్ ॥ తథా॥ అదాహేయాస్తుషట్పిండాదశదేయాదశాహికాః॥స్థానేచార్ధపథేతీతేచితాయాంశవహస్తకే ॥ స్మశానవాసిభూతేభ్యష్షష్ఠంసంచయనేతథా॥తతః॥ త్వంభూతకృజ్జగద్యోనేత్వంలోకపరిపాలకః।ఉక్తస్సంహారకస్తస్మాదేనంస్వర్గంమృతంనయేత్యగ్నిందత్వాస్మాత్త్వమితిమంత్రేణార్ధదగ్ధేఆజ్యాహుతిరుక్తా ఆహితాగ్నేపరాశరః॥శమ్యాంశిశ్నేవినిక్షిప్యఅరణీముష్కయోరపి । జుహూంచదక్షిణేహస్తేవామేతూపభృతంన్యసేత్ ॥శిశ్నేతూలూఖలందద్యాత్పృష్ఠేచముసలంన్యసేత్ । ఉరసిక్షిప్యదృషదంతండులాజ్యతిలాన్ముఖే॥ శ్రోత్రేచప్రోక్షణీందద్యాదాజ్యస్థాలీంచచక్షు

షః । కర్ణే నేత్రే ముఖే ఘ్రాణే హిరణ్యశకలం న్యసేత్ ॥ అగ్నిహోత్రోపకర
ణమశేషం తత్ర నిక్షిపేత్ ॥ ప్రచేతాః ॥ స్నానం ప్రేతస్య పుత్రాద్యైర్వస్త్రాద్యైః
పూజనం తతః । నగ్నదేహం దహేన్నైవ కించిద్దేయం పరిత్యజేత్ ॥ యమః ॥ ప్రే
తం దహేచ్ఛుభైర్గంధైః స్నాపితం స్రగ్విభూషితమ్ ॥ ఆశ్వలాయనసూత్రే ॥ సం
స్థితే ప్రేతాలంకారాన్కుర్వంతి కేశశ్మశ్రులోమనఖాని వాపయంతి నళదేనా
నులింపంతి నళదమాలాం ప్రతిముంచంతీతి - మాధవీయే బ్రాహ్మే ॥ దరిద్రోపి న
దగ్ధవ్యో నగ్నః కస్యాంచిదాపది ॥ తథా ॥ నిశ్శేషస్తు న దగ్ధవ్యః శేషం కించిత్త్యజే
న్నరః ॥ దాహకాలేగ్నినాశే తు మదనరత్నే యజ్ఞపార్శ్వః ॥ యజమానే మృతే
క్వాపి చితాదౌ వా ప్రవేశితే । వర్షాద్యభిహతేగ్నౌ తు కథం ప్రేతవికల్పనా ॥ శే
షం దగ్ధ్వా ప్రదగ్ధేషు నిర్మథ్యైవ తు కారయేత్ ॥ అథ పర్ణశరాదిదాహే నాగ్ని
నాశే పశ్చాత్తద్దేహలాభే మదనరత్నే బ్రాహ్మే ॥ అథ పర్ణశరే దగ్ధే పాత్రన్యా
సే కృతే సతి । గతేష్వగ్నిషు తద్దేహో యదూర్ధ్వం లభ్యతే క్వచిత్ ॥ తదార్ధద
గ్ధకాష్ఠాని తాని నిర్మథ్యైవం దహేత్ । యద్యర్ధదగ్ధకాష్ఠం తు తదీయం నైవ లభ్య
తే ॥ తదా తదస్థిఖండం తు నిక్షేప్యం మహాజలే । దంపత్యోరేకదా మృతౌ విశే
షమాహాపస్తంబః - తథైవ ప్రేతే సహైవ పితృమేధో ద్వివచనలింగాన్మం
త్రాన్ సంధారయంతి - పితృమేధో దాహాంతం కర్మ ॥ దాహాంతమేకతంత్రత్వ
మితి బౌధాయనోక్తేః - అస్థిసంచయనమప్యేకం ఉదకపిండదానాది పృథగేవ - స
హగమనేప్యేవం - తదాహ మదనరత్నే భాష్యార్థసంగ్రహకారః ॥ ఏకకాల
మృతౌ భార్యాభర్తారౌ యది చేద్ద్వయోః । తంత్రేణ దహనం కుర్యాత్పిండశ్రా
ద్ధం పృథక్పృథక్ ॥ ఏకకాలే మృతౌ జాయాంపతీ యది తదా పితుః । విభజ్యాగ్నిం
క్రియాం కుర్యాదితి యత్తదసాంప్రతమ్ ॥ దాహాంతమేకతంత్రత్వమితి యాజ్ఞి
కసమ్మతమ్ । మృతం పతిమనువ్రజ్య యా నారీ జ్వలనం గతా ॥ అస్థిసంచయనాం
తోస్యా భర్తుస్సంస్కార ఏవ హి । కీకసానాం తు సంస్కారో న్యాయసిద్ధోపి యో
మతః ॥ ఏకకాలే మృతేప్యేవం కీకసానాం విధిః స్మృతః । నవశ్రాద్ధం సపిండాంతం
భిన్నకాలమృతౌ యథా ॥ కపర్దికారికాపి ॥ మృతే భర్తరి తద్దాహాత్ప్రాక్పత్నీ
మ్రియతే యది । పత్న్యాం వా ప్రాక్ప్రమీతాయాం దాహాదర్వాక్పతిర్మృ
తః ॥ తత్ర తంత్రేణ దాహస్స్యాన్మంత్రేషు ద్విత్వమూహ్యతే । కీకసానాం తు
సంస్కారః పృథగేవ తయోర్భవేత్ ॥ ఏకాహమృత్యోర్యుగపన్నవశ్రాద్ధాది
కం తయోః ॥ మృతం పతిమనువ్రజ్య పత్నీ చేదనలం గతా ॥ తత్రాపి దాహస్తంత్రే
ణ పృథగస్థిక్రియా భవేత్ ॥ అస్థిసంచయనం పృథక్త్వేకకల్పః - సహగమనే సర్వ

త్రపాకైక్యమాహ ప్రచేతాః ॥ ఏకచిత్యాంసమారూఢౌ మ్రియేతేదంపతీ
యది । తంత్రేణ శ్రపణంకుర్యాత్పృథక్పిండంసమాచరేత్ ॥—అథోదకదా
నంవసిష్ఠః॥ శరీరమగ్నౌసంయోజ్యానపేక్షమాణా అపోఽభ్యవయంతిసవ్యో త్త
రాభ్యాంపాణిభ్యాముదకక్రియాంకుర్వంత్యయుగ్మం - ఆపస్తంబః॥మాతుశ్చ
యోనిసంబంధేభ్యః పితుశ్చాసప్తమాత్పురుషాద్యావతాంవాసంబంధోజ్ఞా
యంతేతేషాంప్రేతేషూదకక్రియేతి - యాజ్ఞవల్క్యః ॥ సప్తమాద్దశమా
ద్వాపిజ్ఞాతయోఽభ్యుపయంత్యపః ॥ అపనశ్శోశుచదఘమనేనపితృదిఙ్ముఖాః॥
సకృత్ప్రసించంత్యుదకంనామగోత్రేణవాగ్యతాః ॥ సప్తమాద్దశమాద్వాది
వసాదాతదంతమితి విజ్ఞానేశ్వరః ॥ కాత్తీయాస్తు సప్తమాద్దశమాద్వాపురు
షాదిత్యాహుః - సప్తమాద్దశమాద్వాపురుషాత్సమానగ్రామవాసేయా
వత్సంబంధమనుస్మరేయురితిపారస్కరోక్తేః - మంత్రస్నానాంగమేవేతిహే
మాద్రిః-ప్రచేతాః ॥ ప్రేతస్యబాంధవాయథావృద్ధముదకమవతీర్యనోద్వర్ష
యేయురుదకాంతే ప్రసించేయురపసవ్యయజ్ఞోపవీతవాససోదక్షిణాముఖా
బ్రాహ్మణస్యోదఙ్ముఖాప్రాఙ్ముఖాశ్చరాజన్యవైశ్యయోః - సఏవనదీకూలం
తతోగత్వేత్యుక్త్వా ॥ సచైలస్తుతతస్స్నాత్వాశుచిఃప్రయతమానసః॥పాషా
ణంతతఆదాయవిప్రేదద్యాద్దశాంజలీన్॥ ద్వాదశక్షత్రియేదద్యాద్వైశ్యేపం
చదశస్మృతాః । త్రింశచ్ఛూద్రాయదాతవ్యాతతస్తుప్రవిశేద్గృహమ్ ॥ తత
స్స్నానంపునఃకార్యంగృహశౌచంచకారయేత్ ॥ ప్రేతస్నానేవిశేషః-శుద్ధి
తత్త్వేఆదిపురాణే ॥ ఆహోవస్త్రంచప్రక్షాళ్యతేనైవాచ్ఛాదితస్తతః॥కర్తవ్యం
త్రైస్సచైలంతుస్నానంసర్వమలాపహమ్ ॥ పూర్వపరిహితంవస్త్రంప్రక్షాళ్య
పునఃపరిధాయస్నాయాదిత్యర్థః- అపనఇతిమంత్రేణవామహస్తానామికయా
జలాలోడనం - అవతరణేవృద్ధపురస్సరత్వోక్తేర్యథాబాలంపురస్కృత్యేతి
బౌధాయనీయం - జలాదుత్థానపరమితిహారలతాదయః- ఆశ్వలాయనః॥స
వ్యావృతోవృంజంత్యమీతుమాణాయత్రోదకమవహా భవతితత్ప్రాప్యసకృదు
న్మజ్జ్యైకాంజలిముత్సృజ్యతస్యగోత్రంనామగృహీత్వేతి - ప్రచేతసాస్వహ
మంజలిత్రయమప్యుక్తంత్రిఃప్రసేకంకుర్యుఃప్రేతస్పృష్ట్వేతి - తథా॥దినేది
నేంజలీన్పూర్ణాన్ప్రదద్యాత్ప్రేతకారణాత్ । తావద్వృద్ధిశ్చకర్తవ్యాయావ
త్పిండస్సమాప్యతే॥ఏకవృద్ధిస్త్రికవృద్ధిర్వేత్యర్థః-మదనరత్నేభరద్వాజగృహ్యే
తుద్వికవృద్ధిరప్యుక్తా॥ ఆశౌచాంతేప్రదద్యాత్తుప్రేతంపుత్రస్తిలాంజలీన్ ॥ప్రథ
మేహ్నిసకృద్దద్యాత్పిండంయజ్ఞావృతాదివా ॥ త్రీంశ్చదద్యాద్ద్వితీయేహ్నితృతీ

యేపంచఏవచ।చతుర్థేసప్తసంఖ్యాస్తుపంచమేనవచోత్సృజేత్॥ షష్ఠేహ్న
చైకాదశకాస్సప్తమేతుత్రయోదశ । అష్టమేపంచదశకానవమేదశసప్తచ ॥
ఏకోనవింశతించాగ్రేశతాంజలిమతంస్మృతమ్ । కేచిద్దశాంజలీన్ప్రోచుః కేచి
దాహుశ్శతాంజలీన్ ॥ పంచపంచాశతంచాన్యేస్వశాఖోక్తవ్యవస్థయా॥ఛం
దోగపరిశిష్టే ॥ అథానవేక్షయేత్వాపసస్త్వేచైవశవస్పృశః। గోత్రనామప
దాంతేతుతర్పయామీత్యనంతరమ్ ॥ దక్షిణాగ్రాన్కుశాన్కృత్వాసతిలంతు
పృథక్పృథక్॥విష్ణుపురాణే ॥ సపిండీకరణంయావదృజుదర్భైఃపితృక్రియాః।స
పిండీకరణాదూర్ధ్వంద్విగుణైర్విధివద్భవేత్ ॥ రామాయణే॥ఇదంపురుషశా
ర్దూలవిమలందివ్యమక్షయమ్। పితృలోకేషుపానీయంమద్దత్తముపతిష్ఠతామ్॥
దానవాక్యేవికల్పః-యాజ్ఞవల్క్యః ॥ కామోదకంసఖిప్రత్తాస్వస్రీయశ్వ
శురర్త్విజామ్। కామఇచ్ఛాప్రేతతృప్తీచ్ఛాయాందేయమన్యథానేత్యర్థః-శం
ఖపారస్కరౌ - ఆచార్యేచైవం - మాతామహయోశ్చస్త్రీణాంచాప్రత్తా
నాంకుర్వీరంస్తాశ్చతేషామితిద్వివచనాత్ - మాతామహ్యాఅపిశంఖలిఖితౌ-
ఉదకక్రియాకామంశ్వశురమాతులయోశ్శిష్యేసహాధ్యాయినిరాజనిచేతి॥ వృ
ద్ధమనుః ॥ క్లీబాద్యానోదకంకుర్యుస్తేనావ్రాత్యావిధర్మిణః । గర్భభర్తృ
ద్రుహశ్చైవసురాప్యశ్చైవయోషితః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ నబ్రహ్మచారిణః
కుర్యురుదకంపతితాస్తథా॥షడశీతౌ॥ స్వీయాచారాదపిభ్రష్టాఃపతితాయేచ
దూషితాః।సకుర్యురుదకంతేవైతేభ్యోన్యస్యాపిచైవహి॥ మదనరత్నేహారీతః॥
పతితామపవృద్ధానాంచరంతీనాంచకామతః। ప్రత్తానాంచైవకన్యానాంనిర్వ
ర్త్యాసలిలక్రియా॥అపరార్కే-శంఖలిఖితౌ ॥ అపపాత్రితస్యరిక్థపిండోదకాని
వ్యావర్తంతే-అపపాత్రితఃకృతఘటస్ఫోటః-తస్యాపిసంగ్రహావిధౌకృతేఆశౌ
చోదకాదికుర్యాదేవేత్యాశౌచప్రకాశః—అథాశౌచేనియమాః- యాజ్ఞ
వల్క్యః॥ఇతిసంశ్రుత్యగచ్ఛేయుర్గృహంబాలపురస్సరాః। విదశ్యనింబపత్రా
ణినియతాద్వారివేశ్మనః ॥ ఆచమ్యాగ్న్యాదిసలిలంగోమయంగౌరసర్షపా
న్।ప్రవిశేయుస్సమాలభ్యకృత్వాశ్మనిపదంశనైః ॥ ప్రవేశనాదికంకర్మప్రే
తసంస్పర్శినామపి । క్రీతలబ్ధాశనాభూమౌస్వపేయుస్తేపృథక్క్షితౌ॥ఇదంచా
ద్యేహ్ని వసిష్ఠః ॥ అద్యప్రస్తరేగృహమనశ్నంతఆసీరన్క్రీతోత్పన్నేనవావ
ర్తేరన్-శుద్ధితత్త్వేబైజవాపః ॥ శమీమాలభంతేశమీపాపంశమయంత్వితి,అ
శ్మసమశ్మేవస్థిరోభూయాసమితి అగ్నిమగ్నిర్నశ్శర్మయచ్ఛత్వితి-జ్యోతిత్యాం
తరాగామజముపస్పృశంతః క్రీత్వాలబ్ధ్వావాస్యగేహాదేకాన్నమలవణమేక

రాత్రం - దివాభుంజీరన్ స్త్రిరాత్రంచకర్మోపరమణం- క్రీతాద్యశనముపవా
సాశక్తస్య-ఆశ్వలాయనస్తు॥ నైతస్యాంరాత్ర్యామన్నంపచేరన్ స్త్రిరాత్రమ
క్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రంచేత్యాహ - అశక్తౌరత్నాకరేఆపస్తం
బః॥ భార్యాఃపరమగురుసంస్థాయాంచాకాలభోజనానికుర్వీరన్స్యదావ్నృతిః-
పరదినేతావత్కాలమిత్యర్థః - బృహస్పతిః॥ అధశ్శయ్యాసనాదినామలినా
భోగవర్జితాః। అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్లబ్ధక్రీతాశనాస్తథా॥భోగోభ్యం
గతాంబూలాదిఃక్షారాఃపరిభాషాయాముక్తాః - యత్తుమార్కండేయపు
రాణే॥ తైలాభ్యంగోబాంధవానామంగసంవాహనంచయత్। తేనచాప్యా
పతేజ్జంతుర్యచ్చాశ్నంతిస్వబాంధవాః ॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేచసప్తమేనవ
మేతథా। వస్త్రత్యాగంబహిస్స్నానంకృత్వాదద్యాత్తిలోదకమితి-తదంత్య
దినపరం - ఆశౌచాంతేతిలకల్కైస్స్నాతాగృహంప్రవిశేయురితివిష్ణూక్తేః-
విష్ణుపురాణేత్వస్థిసంచయోర్ధ్వంభోగోప్యుక్తః॥ శయ్యాసనోపభోగస్తుస
పిండానామపీష్యతే। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంసంయోగస్తునయోషితామ్॥
భారతే॥తిలాన్దదతపానీయందీపందదతజాగ్రతః। జ్ఞాతిభిస్సహభోక్తవ్యమే
తత్ప్రేతేషుదుర్లభమ్ ॥ మనుః॥ మాంసాశనంచనాశ్నీయుశ్శయీరంశ్చపృథ
క్క్షితౌ॥ దేవజానీయేకారికాయాం॥ లవణక్షీరమాషాన్నాపూపమాంసాని
పాయసమ్। వర్జయేదాహృతాన్నేషుబాలవృద్ధాతురైర్వినా॥ ఉపవాసో
గురౌప్రేతేపత్న్యాఃపుత్రస్యవాభవేత్ ॥ మరీచిః॥ప్రథమేహ్నితృతీయేచస
ప్తమేదశమేతథా। జ్ఞాతిభిస్సహభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదుర్లభమ్। భోజనం
చదివైవ॥ దివాచైవతుభోక్తవ్యమమాంసమనుజర్షభేతివిష్ణుపురాణాత్॥ క్రీ
త్వాలబ్ధ్వావాదివాన్నమశ్నీయురితిపారస్కరోక్తేశ్చ - మదనరత్నేహారీతః॥
పాణిషుమృన్మయేషుపర్ణపుటకేషువాశ్నీరన్ - దేవజానీయేబ్రాహ్మే - శు
ద్ధితత్త్వేఆదిపురాణే॥ ఆశౌచమధ్యేయత్నేనభోజయేచ్చస్వగోత్రజాన్॥అం
త్యాదినేతుమదనరత్నేబ్రాహ్మే॥ యస్యయస్యతువర్ణస్యయద్యత్స్యాత్పశ్చిమం
త్వహః।సతత్రగృహశుద్ధించవస్త్రశుద్ధింకరోత్యపి॥ అంత్యకర్మకాలీనవస్త్ర
యోస్తుతంత్రేణైవోక్తం ॥ గాత్రమాద్భిహిస్తతోగత్వాప్రేతస్పృష్టేతువాస
సీ। అంత్యానామాశ్రితానాంచత్యక్త్వాస్నానంకరోత్యథేతిశంఖః॥ దానం
ప్రతిగ్రహోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ। ప్రేతపిండక్రియావర్జ్యమా
శౌచేవినివర్తతే॥కాలకగృహ్యే॥ యత్రపాణిర్నోత్క్రామస్తత్రాగ్నిస్వాహాంమ
హాబలింకుర్యాదితిపారస్కరః - తదానీమేవవస్త్రంతండులందీపంకాంస్య

భాజనం ప్రేతాయ దద్యాత్ - ఆశౌచప్రకాశే భరద్వాజః॥ వాసోన్నం చ జలం కుంభే ప్రదీపం కాంస్యభాజనమ్। నగ్నప్రచ్ఛాదనే శ్రాద్ధే బ్రాహ్మణాయ నివేదయేత్॥ భృగుః॥ తిలోదకం తథా పిండాన్నగ్నప్రచ్ఛాదనాదికమ్। రాత్రౌ న కుర్యాత్సంధ్యాయాం యది కుర్యాన్నిరర్థకమ్॥ — అథ ప్రేతపిండః - [illegible]ద్యప హేమాద్రౌ పారస్కరేణ॥ బ్రాహ్మణే దశ పిండాస్స్యుః క్షత్రియే ద్వాదశ స్మృతాః। వైశ్యే పంచదశ ప్రోక్తాః శూద్రే త్రింశత్ప్రకీర్తితాః ఇత్యుక్తం - తథాపి॥ ప్రేతేభ్యస్సర్వవర్ణేభ్యః పిండాన్దద్యాద్దశైవ తు ఇతి తేనైవోక్తేః- సర్వేషాం దశైవ జ్ఞేయాః-మదనరత్నే త్వేవం- తథా చ హేమాద్రౌ బ్రాహ్మపాద్మయోః॥ జాత్యుక్తాశౌచతుల్యాం సువర్ణానాం క్వచిదేవహి। దేశధర్మాన్పరస్కృత్య ప్రేతపిండాన్వపంత్యపి త్యక్త్వా విప్రేషు దశమపిండోత్కర్ష ఉక్తః॥ దేయస్తు దశమః పిండో రాజ్ఞాం వై ద్వాదశేహని। వైశ్యానాం వై పంచదశే దేయస్తు దశమస్తథా॥ శూద్రస్య దశమః పిండో మాసే పూర్ణేహ్ని దీయతే ఇతి యుద్ధమృతాదేః సద్యశ్శౌచే త్ర్యహాశౌచే తేనైవోక్తం॥ సద్యశ్శౌచే ప్రదాతవ్యాస్సర్వేపి యుగపత్తథా। త్ర్యహాశౌచే ప్రదాతవ్యాః ప్రథమేహ్న్యేక ఏవ హి॥ ద్వితీయేహని చత్వారస్తృతీయే పంచ చైవహి। త్ర్యహే ప్రకారాంతరం ప్రాగుక్తం- శాతాతపః॥ ఆశౌచస్య చ హ్రాసేపి పిండాన్దద్యాద్దశైవ తు॥ తత్రైకపాత్రే సకృత్కృత్వా దశ పిండాన్దద్యాత్॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే। పూర్వం దత్తాన్జలీన్దద్యాత్పూర్వపిండాంస్తథైవ చేతి - గృహ్యకారికాయాం పాత్రవిపర్యయే దోషోక్తేః- శిలావిపర్యయే ఘటస్ఫోటాదే[illegible]న్నప్రవృత్తిః-అత్రాభ్యంజనాదిపదకర్మణః- ఏకపాత్రే నినయనవదప్రయోజకత్వాత్. తద్వచ్ఛాత్రాలాపగ్రహణం- కేచిత్తు॥ నవాన్యాదాయ భాండాని అరుకం చరుకం తథేతి ప్రచేతసోక్తేః- పాత్రానేకత్వమాహుః క్రియాకర్తుర్నాశే న్యేన శేషస్సమాపనీయః॥ ఏవం క్రియాప్రవృత్తానాం యదికశ్చిద్విపద్యతే। తద్బంధునా క్రియా కార్యా సర్వైర్వా సహకారిభిరితి శుద్ధితత్త్వే బృహస్పతిస్మృతేః- పత్న్యాః కర్తృత్వే రజోదర్శనే చ తదంతే కుర్యాత్- శావాద్విగుణమార్తవమిత్యుక్తేః- ఆశౌచాంతే॥ ఆర్తవే కర్తురస్వాస్థ్యే వాన్యేన క్రియా సర్వా వర్తనీయా కర్తృవిపర్యయాత్ కాలాతిక్రమయోగాచ్చ- వారాహే॥ స్థండిలే ప్రేతభాగం తు దద్యాత్పూర్వాష్ఠాపవతు। కృత్వా తు పిండసంకల్పం నామగోత్రేణ సుందరి॥ మరీచిః॥ ప్రేతపిండం బహిర్దద్యాద్దర్భమంత్రవివర్జితమ్। ప్రాగుదీచ్యాం చరుం కృత్వా స్నాతః ప్రయతమానసః॥ దర్భవర్జనమనుపనీతపరం - అసంస్కృతానాం భూమౌ పిండం ద

ద్యాత్సంస్కృతానాం కుశేష్వితి ప్రచేతసోక్తేః - మితాక్షరాయాం స్మృత్యం
తరే॥ భూమౌ మాల్యం పిండం పానీయముపలే వా దద్యుశ్శ్మనః పృచ్ఛాః ఫలమూలై
శ్చ పయసా శాకేన చ గుడేన చ । తిలమిశ్రం తు దర్భేషు పిండం దక్షిణతో హరేత్॥
తూష్ణీం ప్రసేకం పుష్పం చ ధూపం దీపం తథైవ చ। శాలినా సక్తుభిర్వాపి శాకైర్వా
ప్యథ నిర్వపేత్॥ ప్రథమేహని యద్ద్రవ్యం తదేవ స్యాద్దశాహికమ్॥ మదనరత్నే
మాత్స్యే॥ తైజసం మృన్మయం వాథ పాత్రం సంశోధ్య యత్నతః। లౌకికాగ్నావ
ధిశ్రిత్య పచేదన్నం ఘృతప్లుతమ్ ॥ స్నాత్వాథ తిలసమ్మిశ్రం ప్రదద్యాద్దర్భసంస్త
రే॥ శుద్ధితత్త్వే దేవజానీయే చ - బ్రాహ్మే॥ ప్రథమేహని యో దద్యాత్ప్రేతాయా
న్నం సమాహితః। అన్నం నవసు చాన్యేషు స ఏవ ప్రదదాత్యపి॥ మృన్మయం భాం
డమాదాయ నవం స్నాతస్సుసంయుతః । తండులప్రసృతిం తత్ర త్రిః ప్రక్షాళ్య ప
చేత్స్వయమ్॥ సపవిత్రైస్తిలైర్మిశ్రం కృమికేశవివర్జితమ్। ద్వారోపాంతే తతః
క్షిప్త్వా శుద్ధాం నాగౌరమృత్తికామ్॥ భూపృష్ఠే సంస్తరేదర్భాన్యామ్యాగ్రా
న్శేశసంభవాన్। తతోవనేజనం దద్యాత్సంస్మరన్గోత్రనామనీ॥ తిలసర్పిర్మధుక్షీ
రైస్సంసిక్తం తత్తమేవ హి। దద్యాత్ప్రేతాయ పిండం తు దక్షిణాభిముఖః స్థితః॥ అ
భ్యర్చ్య పుష్పైస్తథా ధూపైర్దీపైస్తోయైశ్చ శీతలైః। ఊర్ణాతంతునవైశ్చైద్ధ
ర్వాసోభిః పిండమర్చయేత్॥ దివసే దివసే దేయః పిండ ఏవం క్రమేణ తు। సద్యశ్శౌ
చే ప్రదాతవ్యాస్సర్వే యుగపత్తథా॥ త్ర్యహాశౌచేపి దాతవ్యాస్త్రయః పిం
డాస్సమాహితైః। ద్వితీయే చతురో దద్యాదస్థిసంచయనం తథా॥ త్రీంస్తు దద్యా
త్తృతీయేహ్ని వస్త్రాదిక్షాళయేత్తతః। దశాహేపి చ దాతవ్యః ప్రథమే త్వేక ఏ
వ హి॥ ఏకస్తోయాంజలిస్త్వేవం పాత్రమేకం చ దీయతే। ద్వితీయే ద్వౌ తృతీయే త్రీ
నిత్యాద్యక్త్వా॥ ఏవం స్యుః పంచపంచాశత్తోయస్యాంజలయః క్రమాత్। తోయ
పాత్రాణి తావంతి సంయుక్తాని తిలాదిభిరితి - పాత్రం కుంభః - అత్రాహః పద
మహోరాత్రపరమ్ - తేన రాత్రావపి దేయ ఇతి గౌడాః - దివసపదాద్రాత్రౌ
నేతి మైథిలాస్స ఏవేత్యుక్తేః - సపిండేన దశపిండప్రకాంతే పుత్రాగమేపి స న ద
ద్యాత్ - అసగోత్రస్సగోత్రో వేతి ప్రాగుక్తేః - దాహకర్త్రైవ దశాహం కుర్యా
దితి మితాక్షరాయామ్ - శుద్ధితత్త్వే వాయవీయేపి॥ అసగోత్రస్సగోత్రో వా యది
స్త్రీ యది వా పుమాన్। యశ్చాగ్నిదాతా ప్రేతస్య పిండం దద్యాత్స ఏవ హీతి - త
త్రైవ॥ పూరకేణ తు పిండేన దేహో నిష్పాద్యతే యతః। కృతస్య కారణాద్యోగా
త్పునర్నావర్తతే క్రియా॥ శుద్ధిప్రకాశే వాయవీయేపి॥ నివర్తయతి యో మోహాత్
క్రియామన్యైర్నివర్తితామ్। విధిఘ్నస్తేన భవతి పితృహా చోపజాయతే॥ తస్మా

త్ప్రేతక్రియాయేనకేనాపిచకృతాయది । నతాంనివర్తయేత్ప్రాజ్ఞస్సతా
ర్మమనుస్మరన్నితి-ఆదిపురాణే॥ పితృశబ్దంస్వథాంచైవనప్రయుంజీతకర్హిచి
అనుశబ్దంతథాచేహప్రయత్నేనవివర్జయేత్ ॥ఉపతిష్ఠతామయంపిండఃప్రేత
యేతిసముచ్చరేత్ ॥క్రియానిబంధేవ్యాసః॥ ప్రేతాయపిండందత్వాతుతతో
యాద్దినాత్యయే॥ భవిష్యే॥ ఓదనామిషసక్తూనాంశాకమూలఫలాదిషు।ప్ర
మేహనియద్దద్యాత్తద్దద్యాదుత్తరేహని ॥ గృహద్వారిశ్మశానేవాతీర్థేదేవగృ
హేపివా। యత్రాద్యదీయతేపిండస్తత్రసర్వంసమాపయేత్ ॥ బ్రాహ్మే॥శిర
స్త్వాద్యేనపిండేనప్రేతస్యక్రియతేసదా। ద్వితీయేనతుకర్ణాక్షినాసికాశ్చసమా
సతః॥గళాంసభుజవక్షాంసితృతీయేనయథాక్రమమ్। చతుర్థేనతుపిండేననాభి
లింగగుదానిచ॥ జానుజంఘేతథాపాదౌపంచమేనతుసర్వదా। సర్వమర్మాణి
షష్ఠేనసప్తమేనతునాడయః ॥ దంతలోమాన్యష్టమేనవీర్యంతునవమేనచ।దశ
మేనతుపూర్ణత్వంతృప్తతాక్షుద్విపర్యయఇతి॥ యాజ్ఞవల్క్యేనతు॥పిండయజ్ఞా
వృతాదేయంప్రేతాయాన్నందినత్రయమిత్యుక్తం - అత్రఫలతారతమ్యంజ్ఞే
యమితివిజ్ఞానేశ్వరః - తేనత్ర్యహాశౌచపరత్వందేవయాజ్ఞికోక్తంచింత్యం- ఆ
శౌచస్యహ్రాసేపిపిండాన్దద్యాద్దశైవత్వితివచనాచ్చ - దినత్రయావశ్యకత్వార్థ
మితిహరిలతాదయః- శాతాతపః॥ జలమేకాదశాహమాకాశేస్థాప్యం - క్షీ
రంచమృన్మయేపారస్కరః - మృన్మయేతాంరాత్రింక్షీరోదకేవిహాయసినిద
ధ్యుః- ప్రేతాత్రస్నాహీత్యుదకంపిబచేదమితిక్షీరం- ఇదంరాత్రావేవేతిగౌ
డాః-గారుడేతు ॥ అపక్వేమృన్మయేపాత్రేదుగ్ధందద్యాద్దినత్రయమిత్యుక్తం-
హేమాద్రౌపాద్మేతుదశాహముక్తం॥తస్మాన్నిధేయమాకాశేదశరాత్రంప
యోజలమ్।సర్వతాపోపశాంత్యర్థమధ్వశ్రమవినాశనమ్॥ దేవజానీయేకారికా
యాం॥తత్రప్రేతోపకృతయేదశరాత్రమఖండితమ్। కుర్యాత్ప్రదీపంతైలేనవా
రిపాత్రంచమార్తికమ్॥ భోజ్యాద్భోజనకాలేతుభక్తముష్టించనిర్వపేత్।నా
మగోత్రేణసంబుద్ధ్యాధరిత్ర్యాంపిత్ర్యయజ్ఞవత్ ॥ శాతాతపః॥భూలోకాత్ప్రే
తలోకంతుగంతుంశ్రాద్ధంసమాచరేత్ ॥ తత్పాథేయంహిభవతివ్రతస్యమను
జస్యతు—అథదశాహమధ్యేదర్శపాతేనిర్ణయః. భవిష్యే॥ప్రవృత్తాశౌచతం
త్రస్తుయదిదర్శేప్రపద్యతే । సమాప్యచోదకంపిండాన్స్నానమాత్రంసమా
చరేత్ ॥ఋష్యశృంగః॥ ఆశౌచమంతరాదర్శోయదిస్యాత్సర్వవర్ణినామ్।సమా
ప్తింప్రేతతంత్రస్యకుర్యాదిత్యాహగౌతమః॥పైఠీనసిః॥ అద్యైదావేవకర్తవ్యా
ప్రేతపిండోదకక్రియా। ద్వైరైదవేతుకుర్వాణఃప్రసశ్నైవంసమశ్నుతే॥మాతా

పితుస్త్రిశ్లోకగౌతమః॥ అంతర్దశాహేదర్శశ్చేత్తత్రసర్వంసమాపయేత్।పిత్రోస్తుయావదాశౌచందద్యాత్పిండాంజలాంజలీన్। ఇదమపిత్ర్యహమధ్యేదర్శపాతే-తదూర్ధ్వందర్శేతుపితురపితంత్రంసమాప్యమేవ॥ పిత్రోరాశౌచమధ్యేతుయదిదర్శస్సమాపతేత్ । తావదేవోత్తరంతంత్రంపర్యవస్యేత్త్ర్యహాత్పరమితిగాలవోక్తేః- అన్యేషాంతుత్ర్యహానుధ్యేపిసమాప్తిరితిపరాశరమాధవీయేనిర్ణయామృతేచోక్తం- కాలాదర్శేపి॥ దర్శేదశాహమధ్యేస్యాదూర్ధ్వంతంత్రంసమాపయేత్। త్రిరాత్రాదుత్తరంపిత్రోర్మృతావితివినిశ్చయః॥ మదనపారిజాతేతుగాలవీయమాపదేనౌరసపుత్రాదివిషయం- త్ర్యహాదూర్ధ్వమపిపిత్రోర్దర్శేతంత్రసమాప్తిరిత్యుక్తంమదనరత్నేప్యేవం- మమతుదేశాచారాద్వ్యవస్థేతిప్రతిభాతి—అస్థిసంచయః- తత్రాశ్వలాయనేనచకృష్ణపక్షేఏకాదశీత్రయోదశీదర్శేషుఆషాఢీఫాల్గునీప్రోష్ఠపదాభిన్నేషూక్తం - తదాశౌచమధ్యేఽసంభవేతదూర్ధ్వంచప్రాగ్దర్శాత్కర్తవ్యమితిజ్ఞేయం- అశౌచమధ్యేతుమదనరత్నేసంవర్తః॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేవాసప్తమేనవమేతథా।అస్థిసంచయనంకార్యందినేతద్గోత్రజైస్సహ ॥ ఛందోగపరిశిష్టేతు॥అపరేద్యుస్తృతీయేవా అస్థిసంచయనంభవేదితి-ద్వితీయేప్యుక్తం- విష్ణుకాత్యాయనౌసంచయనంచతుర్థ్యామితి- మాధవీయేయమః॥ భౌమార్కమందవారేషుతిథియు[illegible]వర్జయేత్। వర్జయేదేకపాదర్క్షేద్విపాదర్క్షేస్థిసంచయమ్॥ ప్రదాత్పవన్మనత్రేతిపాదర్క్షేవిశేషతః॥బ్రాహ్మే॥ చతుర్థేబ్రాహ్మణానాంతుపంచమేహనిభూభృతామ్। నవమేవైశ్యజాతీనాంశూద్రాణాందశమాత్పరమ్॥ దశమేహనీతివాపాఠః-శౌనకః॥ స్థాలాశేష్వస్థిదాహేచసద్యస్సంచయనంభవేత్॥ కావ్యానురణేతుతస్యత్రిరాత్రమాశౌచం- ద్వితీయేత్వస్థిసంచయఇత్యుక్తం- అంగిరాః॥ ప్రేతీభూతంతథోద్దిశ్యయశ్చిర్నకరోతిచేత్। దేవతానాంతుయజనంతంశపత్యథదేవతాః॥ తద్విధిస్స్వస్వసూత్రేభట్టకృతౌజ్ఞేయః- హేమాద్రౌనాగరఖండే॥ త్రీణిసంచయనస్యార్థేతానివైశ్రుణుసాంప్రతమ్। తత్రస్యాన్నేభవేన్మృత్యుస్తత్రశ్రాద్ధంప్రకల్పయేత్ ॥ ఏకోద్దిష్టంతతోమార్గేవిశ్రామోయత్రకారితః। తతస్సంచయనస్యార్థేతృతీయేశ్రాద్ధమిష్యతే॥ అపరార్కేమదనరత్నేచబ్రాహ్మే॥ సద్యశ్శౌచంతథైకాహేసద్యస్సంచయనంభవేత్ ॥త్ర్యహాశౌచేతృతీయేహ్నికర్తవ్యస్త్వస్థిసంచయః॥తత్రైవ॥ స్మశానదేవతాయాగంచతుర్థేదివసేచరేత్। మృన్మయేషుచభాండేషుకుంభేవరుచకేషువా ॥ సుపక్వైర్భక్ష్యభోజ్యైశ్చపాయసైః పానకైస్తథా । ఫలైర్మూలైర్వనోత్థైశ్చపూజ్యాస్తత్ర

వ్యాదదేవతాః॥ ధూపదీపస్తథామాల్యమర్ఘ్యందేయంత్వరాన్వితైః।తత్రపా
త్రాణిపూర్ణానిస్యః శ్మశానాగ్నేస్సమంతతః॥ నివేదయద్భిర్వక్తవ్యంతైస్సర్వైరవ
హంకృతైః। నమఃక్రవ్యాదముఖ్యేభ్యోదేవేభ్యఇతిసర్వదా॥ యేత్రస్యః శ్మశానే దే
వాస్స్యుర్భగవంతస్సనాతనాః। తేస్మత్సకాశాద్గృహ్ణంతుబలిమష్టాంగమక్షు
యమ్॥ ప్రేతస్యాస్యశుభాన్లోకాన్ప్రయచ్ఛంతుచశాశ్వతాన్। అస్మాకమా
యురారోగ్యంసుఖంచదదతాచిరమ్॥ ఏవంకృత్వాబలింసర్వాన్నీరేణాభ్యు
క్ష్యవాగ్యతః।ఏవందత్త్వాబలించైవదద్యాత్పిండత్రయంబుధః॥ ఏకంశ్మశానవా
సిభ్యః ప్రేతాయైవతుమధ్యమమ్। తృతీయంతత్సఖిభ్యశ్చదక్షిణాసంస్థమాద
రాత్।తతోయజ్ఞియవృక్షోత్థాంశాఖామాదాయవాగ్యతః। ప్రేతస్యాస్థీనిగృ
హ్ణీతప్రధానాంగోద్భవానిచ॥ శిరసోవక్షసోః పాణ్యోః పార్శ్వాభ్యాంచైవ
పాదతః।పంచగవ్యేనసంస్నాప్యక్షౌమవస్త్రేణవేష్ట్యచ॥ ప్రక్షిప్యమృన్మయే
భాండేనవేసాచ్ఛాదనేశుభే। అరణ్యేమూలవృక్షేవాశుద్ధేసంస్థాప్యయత్నతః॥
గృహీత్వాస్థీనితద్భస్మనీత్వాతోయేవినిక్షిపేత్। తతస్సమ్మార్జనంభూమేః క
ర్తవ్యంగోమయాంబుభిః॥ పూజాంచపుష్పధూపాద్యైర్బలిభిఃపూర్వవత్క్రి
మాదితి— అథతీర్థేస్థిక్షేపవిధిః- తత్రైవ॥ తత్స్థానాచ్ఛనకైర్నీత్వాకపాచి
జ్జా[illegible]విజలే।కశ్చిత్పతిసత్పుత్రోదౌహిత్రోవాసహోదరః॥ మాతృకులంపి
తృకులంవర్జయిత్వానరాధమః। అస్థీన్యన్యకులస్థస్యనీత్వాచాంద్రాయణంచ
రేత్॥తత్రైవబ్రహ్మాండపురాణే॥ అస్థీనిమాతాపితృపూర్వజానాంనయంతు
గంగామపియేకథంచిత్। తద్బాంధవస్యాపిదయాభిభూతాస్తేషాంతుతీర్థాని
ఫలప్రదాని॥ స్నాత్వాతతఃపంచగవ్యేనసిక్త్వాహిరణ్యమధ్వాజ్యతిలైశ్చయో
జ్య।తతస్తుమృత్పిండపుటేనిధాయపశ్యన్దిశంప్రేతగణోపగూఢామ్॥ నమోస్తు
ధర్మాయవదేత్ప్రవిశ్యజలంసమేప్రీతఇతిక్షిపేచ్చ। ఉత్థాయభాస్వంతమవేక్ష్య
సూర్యంసదక్షిణాంవిప్రముఖాయదద్యాత్॥ ఏవంకృతేప్రేతపురస్థితస్యస్వర్గే
గతిస్స్యాచ్చమహేంద్రతుల్యా॥యమః॥ గంగాతోయేషుయస్యాస్థిప్లవతేశుభ
కర్మణః।నతస్యపునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్సనాతనాత్॥తథా॥ అస్తంగతే
గురౌశుక్రేతథామాసేమలిమ్లుచే। గంగాయామస్థినిక్షేపంనకుర్యాదితిగౌత
మః॥దశాహాంతర్నదోషః॥ దశాహస్యాంతరేయస్యగంగాతోయేస్థిమజ్జతి।గం
గాయాంమరణంయాదృక్తాదృక్ఫలమవాప్నుయాదితి॥ స్మృతిరత్నేవృద్ధమను
క్తేః-శౌనకః॥ శౌనకోహంప్రవక్ష్యామిఅస్థిక్షేపవిధిక్రమాత్।ఆదావస్థీని
దృహీత్వాస్నానంకుర్యాత్సచైలకమ్॥ ప్రోక్షయేత్పంచగవ్యేనఘృతంమిశ్రైస్త్రి

ర్విచక్షణమ్॥ గాయత్ర్యాద్యైః పంచగవ్యమంత్రైర్నిఖాతాస్థిభూమిం ప్రోక్షేదిత్యర్థః॥ఉపసర్పాదిభిర్మంత్రైః పార్థేనఖననంతథా।మృత్తికోద్ధరణంచాస్థ్నాగ్రహణంచయథాక్రమమ్॥ ఉపసర్పేతిచతుర్భిర్మంత్రైః క్రమేణప్రార్థనాదిజ్ఞేయం-స్నాత్వాత్వస్థిశుద్ధింకుర్వీత - ఏతోన్వింద్రేతిసూక్తతః॥ స్పృష్ట్వాస్పృష్ట్వాతతస్స్నానంపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి। దశస్నానానికుర్వీతతత్తన్మంత్రైర్విచక్షణః॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరందధిసర్పిఃకుశోదకమ్। భస్మమృన్మధ్వవాదీనిమంత్రతస్తానివైదశ॥ కుశైస్సమ్మార్జయేదస్థీన్యతోదేవేతిమంత్రతః॥ ఏతోన్వింద్రంశుచిర్వేతినతమంహఇతీతిచ॥ పావమానీర్మహాగ్నేచరుద్రసూక్తంయథాక్రమమ్॥ ఏతైఃకుశైర్మార్జనమ్॥ హోమశ్రాద్ధంతతఃకుర్యాత్పితౄనుద్దిశ్యయత్నతః।పిండదానంప్రకుర్వీతతతశ్చతిలతర్పణమ్ ॥ అస్థిక్షేపాంగంచేదం॥ అజినంకంబళాదర్భాగోకేశాశ్శాణమేవచ । భూర్జపత్రంతాడపత్రంసప్తధావేష్టనంస్మృతమ్ ॥ హైమంచమౌక్తికంరౌప్యంప్రవాళంనీలకంతథా । నిక్షేపేదస్థిమధ్యేతుశుద్ధిర్భవతునాన్యథా ॥ తతోహోమంప్రకుర్వీతతిలాజ్యేనవిచక్షణః ॥ ఉదీరతేతిసూక్తేనహునేదష్టోత్తరంశతమ్ ॥ తతోగత్వాక్షిపేత్తీర్థేస్పర్శదోషోనవిద్యతే । మూత్రంపురీషాచమనంకుర్వన్నాస్థీనిధారయేత్॥అత్రదశదానంవైతరణీఋణమోక్షపాపధేనుదానముక్తం- దివోదాసీయేకాశీఖండే॥ధనంజయోపిధర్మాత్మామాతృభక్తిపరాయణః।ఆదాయాస్థీన్యథోమాతుర్గంగామార్గస్థితోభవత్।పఞ్చగవ్యేనసంస్నాప్యతథాపంచామృతేనవై। యక్షకర్దమలేపేనపుష్పైఃప్రస్మైఃప్రపూజ్యచ ॥ అవేష్ట్యనేత్రవస్త్రేణతతఃపట్టాంబరేణచ।తతస్సరసవస్త్రేణతతోమాంజిష్ఠవాససా॥నేపాలకంబళేనాథమృదాచాథవిశుద్ధయా।తామ్రసంపుటకేకృత్వామాతురంగాస్యథోవహేత్॥ వ్యాసః॥పట్టవస్త్రంచకౌశేయంమాంజిష్ఠేశ్వేతవస్త్రకమ్ । కంబళంశాణపట్టంచఅజినంచతథోత్తరమ్ ॥ ఏషాంవికల్పః-అన్యశ్చాత్రవిశేషఃత్రిస్థలీసేతౌదివోదాసీయేచజ్ఞేయః - సంచయనోత్తరంశ్రాద్ధమాహాశ్వలాయనః-శ్రాద్ధమస్మైదద్యురితిస్మృత్యర్థసారే - సంచయనేకృతేమనుష్యలోకంగచ్ఛతః- పాథేయశ్రాద్ధమామేనకార్యమితి - అనుపనీతస్యనసంచయనం—అథనవశ్రాద్ధం-పృథ్వీచంద్రోదయేంగిరాః ॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేచపంచమేసప్తమేతథా।నవమైకాదశేచైవతన్నవశ్రాద్ధముచ్యతే ॥ శివస్వామీ ॥ నవశ్రాద్ధానిపంచాహురాశ్వలాయనశాఖినః । ఆపస్తంబాష్షడిత్యాహుర్విభాషాత్వితరేషుహి॥పంచఏకాదశాహిక్షంవినామరణాద్విషమేషుదినేష్వేకైకంనవశ్రాద్ధంకు

ర్యాదానవమాద్యది -నవమంవిచ్ఛిద్యైత్రైకాదశేతత్క్రియాదితిమదనరత్నేచా
ధాయనోక్తేః-భవిష్యే॥ నవసప్తవింశాంరాజ్ఞాంనవశ్రాద్ధాన్యనుక్రమాత్।
ఆద్యంతయోర్వర్ణయోస్తుషడిత్యాహుర్మహర్షయః ॥ హేమాద్రావృద్ధవసి
ష్ఠః॥అలబ్ధ్వాతునవశ్రాద్ధప్రేతత్వాన్నైవముచ్యతే। అర్వాక్తుద్వాదశాహ
స్యలబ్ధ్వాతరతిదుష్కృతమ్ ॥ అతఏవఏతాన్యేవవిషమశ్రాద్ధానీత్యుచ్యం
తే-నాగరఖండేతు ॥ పంచమేసప్తమేతద్వదష్టమేనవమేతథా॥దశమైకాదశే
చైవనవశ్రాద్ధానితానిచేత్యుక్తం - కాత్యాయనస్తు॥ చతుర్థేపంచమేచైవనవ
మైకాదశేతథా। యదత్రదీయతేజంతోస్తన్నవశ్రాద్ధముచ్యతే॥ప్రథమేసప్త
మేచైవేత్యాద్యపాడేవ్యాసపాఠః - బహ్వృచానాంతు॥ నవశ్రాద్ధదశాహాని
నవమిశ్రంతుషడృతునిత్యుక్తం - నారాయణవృత్తౌదీపికాయాం॥అథతనుయా
దాద్యేచతుర్థేవినేశ్రాద్ధం పంచమసప్తమాష్టనవదిగ్రుద్రేషుయుగ్మేద్విజః।
ప్రథమేహ్నితృతీయేహ్నిపంచసప్తనవస్వపి। ద్వౌద్వౌపిండౌప్రదాతవ్యౌ
శేషేష్వేకంతునిన్యసేత్ ॥ ఏకోవిషమశ్రాద్ధేవయఃవపిండస్యైకఇతితద్వా
విత్యర్థః-అత్రశాఖాభేదాద్వ్యవస్థా - అపరార్కే-భవిష్యే॥ నవశ్రాద్ధంత్రిప
ఞ్చషణ్మాసంమాసికానిచ। నకరోతిసుతోయస్తుతస్యాధఃపితరోగతాః॥
వారాహే॥గతోసిదివ్యలోకంత్వంకృతాంతవిహితాత్పథః। మనసావాయు
భూతేనవిప్రేత్వాహంనియోజయే॥ పూజయిష్యామిభోగైస్త్వామేవంవిప్రం
నిమంత్రయేత్॥ ఆవాహనేపఠత్యేవ ॥ ఇహలోకంపరిత్యజ్యగతోసిపరమాం
గతిమ్।మనసావాయుభూతేనవిప్రేత్వాహంనియోజయేఇతి- తత్రైవబహ్వృ
చపరిశిష్టే ॥ అనాదకమధుపంచగంధమాల్యవర్జితమ్। నవశ్రాద్ధమమంత్రం
చపిండోదకవివర్జితమ్ ॥ ఉదకమర్ఘ్యః - పిండోదకంశుంధంతాంపితరఇత్యేవ
నేజనాది ॥ ఏకోద్దిష్టేషుసర్వేషుస్వధానాభిరమ్యతామ్। నాగ్నౌకరణమం
త్రశ్చఏకంవాథతిలోదకమ్ ॥ అనపత్యేషుసర్వేషుస్వధానాభిరమ్యతామ్ ।
స్వస్త్యస్తువిసృజేదేవంసకృత్పవిత్రవర్జితమ్ ॥ ఏకోద్దిష్టస్యపిండేతుఅనుశబ్దో
నవిద్యతే। పితృశబ్దంనకుర్వీతపితృహాచోపజాయతే॥సపిండనాత్పూర్వమితిహే
మాద్రిః - తేనస్వధాంప్రయుంజీతప్రేతశ్రాద్ధదశాహికేఇతిఋష్యశృంగో
క్తౌ- దశాహికోక్తేరేకాదశాహేస్వధాప్రయోగఏవేతిహారలతాపరాస్తా-
రత్నావళ్యాం ॥ ఆశిషోద్విగుణాదర్భాజయాశీస్స్వస్తివాచనమ్। పితృశబ్ద
స్స్వసంబంధశ్శర్మశబ్దస్తథైవచ॥ పాత్రాలంభోవగాహశ్చఉల్ముకోల్లేఖనా
దికమ్।తృప్తిప్రశ్నశ్చవికిరశ్శేషప్రశ్నస్తథైవచ॥ప్రథమేనావిసర్గశ్చసీమాం

తగమనంతథా। అష్టాదశపదార్థాంశ్చప్రేతశ్రాద్ధేవివర్జయేత్॥అత్రస్వధా
పితృనమశ్శబ్దానాంతిలోసీతి మంత్రేప్రేతశబ్దోహేనతూష్ణీంవాతిలావపనం -
తూష్ణీమర్ఘ్యదానం - అముష్మైస్వాహేతిప్రేతనామ్నాపాణిహోమః-నా
మ్నాఏకఃపిండఃనినయసమంత్రేఊహఃఅనుమంత్రణాదిత్యామంత్రకం - అభిర
మ్యతామితివిసర్జనం- ఏవంసవశ్రాద్ధవర్జైకోద్దిష్టేషు-నవశ్రాద్ధేత్వమంత్రకం
సర్వమితినారాయణసవృత్తిః- క్రియానిబంధే॥ ఉత్తానంస్థాపయేత్పాత్రమే
కోద్దిష్టేసదాబుధః। న్యుబ్జంతుపార్వణేకుర్యాత్తస్యోపరికుశాన్న్యసేత్॥నవ
శ్రాద్ధంగృహేకుర్యాద్భార్యయత్రాగ్నయోపివా। సపిండీకరణాంతానిప్రే
తశ్రాద్ధానియానివై॥ తానిస్యుర్లౌకికేవహ్నావిత్యాహత్వాశ్వలాయనః॥ఇదం
సంభవేన్నేనకార్యం॥నవశ్రాద్ధేషుయచ్ఛిష్టంగృహపర్యుషితంచయత్। దంప
త్యోర్భుక్తశేషంచనతద్భుంజీతకర్హిచిదిత్యంగిరోవచనలింగాత్॥ ద్వాభ్యాం
తదాతుకృచ్ఛ్రాభ్యాంశుద్ధిస్స్యాత్తువివేకినామితిబ్రాహ్మోక్తం- విఘ్నేతుసిర్ణ
యామృతేకర్తవ్యః॥ నవశ్రాద్ధంమాసికంచయద్యదంతరితంభవేత్। తత్తదుత్తర
సాతంత్ర్యాదనుష్ఠేయంప్రచక్షతే॥ హేమాద్రౌలౌఘవః॥శావంతుసూతకం
చేత్స్యాన్నిశాయాంచమృతోతథా। నవశ్రాద్ధానిదేయానియథాకాలంయ
థాక్రమమ్॥ నిశాయామాశౌచాంతేద్వ్యహవృద్ధౌ- అన్వారోహణేతు॥ నవ
శ్రాద్ధానిసర్వాణిసపిండీకరణంపృథక్। ఏకఏవవృషోత్సర్గోగారేకాతత్రదీయ
తే॥ ఆశౌచాంత్యదినేకార్యముక్తం- బ్రాహ్మే॥ యస్యయస్యతువర్ణస్యయద్య
త్స్యాత్పశ్చిమంత్వహః। సతత్రవస్త్రశుద్ధించగృహశుద్ధింకరోత్యపి॥సమాప్య
దశమంపిండంప్రేత్యస్పృష్టేతువాససీ। అంత్యానామాశ్రితానాంచ త్యక్త్వా
స్నానంకరోతిచ॥ శ్మశ్రురోమనఖానాంచయత్త్యాజ్యతజ్జహాత్యపి। గౌరసర్షప
కల్కేనతిలకల్కేనసంయుతమ్॥ శిరస్స్నానంతతఃకృత్వాతోయేనాచమ్యవా
గ్యతః। వృషభంగాంసువర్ణంచస్పృష్ట్వాశుద్ధోభవేన్నరః॥ కినావిబంధోగృ
హ్యకారికాయాం॥ అత్రపిండత్రయందద్యుస్తత్సఖిభ్యస్తథాదిషమ్। ప్రేతా
యమధ్యమంతద్వత్తృతీయంచయమాయవై॥తథా॥ కరాత్రపాత్రితాస్సం
తిజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవాః। దద్యురభ్యంగతఃపూర్వంత్రీస్త్రీఘ్నోదకాంజ
లీన్॥పూర్వవన్నామగోత్రాభ్యాంనియమోనేహకశ్చన॥ మదనరత్నేవిష్ణుహా
రీతౌ॥ అశౌచాంతేకృతశ్మశ్రుకర్మాణస్తిలకల్కైస్సర్షపకల్కైర్వాస్నాతాః-
శుక్లవాససోగృహంప్రవిశేయుస్తత్ర శాంతికంకృత్వాబ్రాహ్మణపూజనంకు
ర్యురితి- దేవలః॥ దశమేహనిసంప్రాప్తేస్నానంగ్రామాద్బహిర్భవేత్। తత్ర

త్యాజ్యానివాసాంసి కేశశ్మశ్రునఖానిచ॥ అపరార్కే-బృహస్పతిః॥నవమేవాససాంత్యాగోనఖరోమ్ణాంతథాంతిమే॥ తత్రైవవ్యాసః॥ అశౌచాంత్యదినేక్షౌరంజనస్యాంచగురౌస్మృతే। ఏతత్ప్రేతాత్మ్యవయసామిత్యాహాపస్తంబః-అనుభావినాంపరివపనమితి - అనుభావినఃకనిష్ఠా ఇతివిజ్ఞానేశ్వర రత్నాకరాదయః॥ఆశౌచమనుభవతాంపుంసాంసర్వాశౌచేతుముండనమ్। ఆజ్ఞయానరపతేర్ద్విజన్మనాదారకర్మమృతసూతకేషుచ॥ బంధమోక్షమఖదీక్షణేష్వపిక్షౌరమిష్టమఖిలేషుచోడుషుఇతిరత్నమాలోక్తే జననాశౌచేపీతిశుద్ధితత్త్వాదయః-అత్రదేశాచారతోవ్యవస్థా- పరిశిఖావర్జం కేశశ్మశ్రునఖరోమాణివాపయీతశిఖావర్జమితిగోభిలోక్తేః- యత్వాపస్తంబః॥ నసమావృత్తావపేయురన్యత్రవిహారాదిత్యేకేవిసర్జనోపర్యాదియాగః- తేనవినాసమావృత్తాగృహస్థానవపేయురిత్యర్థః-యచ్చ॥ వృథాభినత్రియఃకేశాన్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతినమితితత్కేశశ్మశ్రుధారయతామగాయ్యభవతిసంతతిరితిదానధర్మోక్తం- కామ్యపరం-అనుభావినఃపుత్రాదయఇత్యేకే॥ పుత్రఃపత్నీచవపనంకుర్యాదంతేయథావిధి। పిండదానోచితోన్యోపికుర్యాదిత్థంసమాహిత ఇత్యపరార్కేవ్యాసోక్తేః- యత్తుమితాక్షరాయాం॥ ద్వితీయేహనికర్తవ్యంక్షురకర్మప్రయత్నతః। తృతీయేపంచమేవాపిదశమేనాప్రదానతఇతిఅప్రదానతఇతిచతుర్థాదీని- తత్ప్రేతమదినేసంభవేజ్ఞేయం॥ అలుప్తకేశోయఃపూర్వంసోత్రకేశాన్ప్రవాపయేత్। ద్వితీయేహ్నితృతీయేహ్నిపంచమేసప్తమేపివా॥ యావచ్ఛ్రాద్ధంప్రదీయేతతావదిత్యపరంమతమితిమాధవీయేమదనరత్నేచబౌధాయనోక్తేః- మదనపారిజాతేతు- దశమేప్రథమేచసముచ్చయఉక్తం-యత్తు॥ దశమంపిండముత్సృజ్యరాత్రిశేషేశుచిర్భవేదితి తదేకాదశాహశ్రాద్ధాంగవిప్రనిమంత్రణార్థంజ్ఞేయం—అథైకాదశాహః- మనుః॥విప్రశ్శుధ్యత్యపఃస్పృష్ట్వాక్షత్రియోవాహనాయుధైః॥ వైశ్యఃప్రతోదంరశ్మీన్వాయష్టింశూద్రఃకృతక్రియః- శుద్ధితత్త్వేదేవలః॥ ఆద్యాహస్సునివృత్తేషుస్నాతాఃకృతమంగళాః॥ అశౌచాద్విప్రముచ్యంతేబ్రాహ్మణాన్స్వస్తివాచ్యచ- యాజ్ఞవల్క్యః-ఆద్యమేకాదశేహనిక్షత్రియాద్యైరాశౌచేప్యేకాదశేహ్నిశ్రాద్ధంకార్యం - ఆద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోపికుర్యాదేకాదశేహని। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిరశుద్ధఃపునరేవసఇతిహేమాద్రౌశంఖోక్తేః-పైఠీనసిః॥ ఏకాదశేహ్నియచ్ఛ్రాద్ధంతత్సామాన్యముదాహృతమ్।చతుర్ణామపివర్ణానాంసూతకంతుపృథక్పృథక్॥ యత్తుమరీచిః॥ఆశౌచాంతేతతస్సమ్యక్పిండదానంసమాప్యతే । తతశ్శ్రాద్ధంప్రదాతవ్యం సర్వవర్ణేష్వ

యంవిధిరితి-తత్సర్వవర్ణానాందశాహాశౌచపరమ్ - యత్తువిష్ణుః- అథాశౌచా
పగమఇతి-యచ్చగౌడగ్రంథేహారీతః- శ్వోభూతేఏకోద్దిష్టంకుర్యాత్ -యచ్చ
బైజవాపః॥ ఊర్ధ్వందశమ్యాముపరేద్యురితితద్విప్రవిషయం - ఏతేనదశమపిం
డాపకర్షపక్షేఅవయవపిండాసమాప్తౌకథమేకాదశాహేశ్రాద్ధమితిమూర్ఖో
క్తిః పరాస్తా- వచనాదాశౌచమధ్యఇవతత్రాప్యవిరోధాత్ - భవిష్యే॥ఏకా
దశేభ్యోవిప్రేభ్యోదద్యాదేకాదశేహని। భోజనంతత్రవైకస్మైబ్రాహ్మణా
యమహాత్మనే॥ యత్తుమాత్స్యే॥ ఏకాదశేహనితథావిప్రానేకాదశైవతు।
క్షత్రాదిసూతకాంతేతుభోజయేదయుజోద్విజానితి - తద్రుద్రగణశ్రాద్ధపర
మితిమదనపారిజాతః - గౌడాస్త్వస్మాద్వచనాత్ - క్షత్రియాదీనామాశౌ
చాంతఏవేత్యాహుః-రామాయణేపి॥ సమతీతేదశాహేతుకృతశౌచోయథా
విధి।చక్రేద్వాదశికంశ్రాద్ధంత్రయోదశికమేవచ॥ ద్వాదశికంద్వాదశాహేసని
వర్త్యంత్రయోదశాహశ్రాద్ధం త్రయోదశికంచతుర్దశాహవిధేయంసపిండన
పాథేయాది- క్షత్రియాణాంద్వాదశాహాశౌచేత్రయోదశేమహైకోద్దిష్టంచ
తుర్దశేసపిండనం - ద్వివిధవాక్యాదేకాదశాహాశౌచాంతయోర్వికల్పఇత్యేకే-
సద్యశ్శౌచాదౌయుద్ధహతాదేరేకాదశాహః - అన్యేషాంఆశౌచాంతఇతివ
యం-కౌర్మే॥ ఏకాదశేహ్నికుర్వీతప్రేతముద్దిశ్యభావతః। ద్వాదశేవాహ్నిక
ర్తవ్యమనింద్యేప్యథవాహని॥ నింద్యంప్రేతక్రియాకాలయుక్తం- ఏకాదశేతుస
నిషేధఇత్యుక్తంప్రాక్ -బృహస్పతిః॥ వస్త్రాలంకారశయ్యాదిపితుర్యద్వాహ
నాదికమ్। గంధమాల్యైస్సమభ్యర్చ్యశ్రాద్ధభోక్త్రేతదర్పయేత్॥ శ్రోత్రియా
భోజనీయాస్తునవసప్తత్రయోదశ। జ్ఞాతయోబాంధవానిస్స్వస్రస్తథాచాతిథ
యోపరే॥ దేవయాజ్ఞికనిబంధే॥ ఏకాదశసువిప్రేషుప్రేతమావాహ్యభోజ
యేత్।తత్రాద్యాయచశయ్యాదిదద్యాదాద్యమితిస్మృతమ్॥విష్ణుః॥ ఏకవన్మం
త్రానూహేనైకోద్దిష్టేబహువచనాంతానేకవచనాంతాన్వదేదిత్యర్థః - ఏత
ద్దృష్టార్థత్వేఅస్యవిఘ్నేగౌణకాలమాహహేమాద్రౌబోధాయనః॥ ఏకోద్ది
ష్టంశ్వఏవస్యాద్ద్వాదశేహనివాపునః।అతఊర్ధ్వమయుగ్మేషుకుర్వీతాహస్స్వవ
శక్తితః॥ అర్ధమాసేథవామాసిఋతౌసంవత్సరేపివేతి- తత్రైవలఘుహారీతః॥
ఏకోద్దిష్టంతుకుర్వీతపాకేనైవసదాస్వయమ్। అభావేపాకపాత్రాణాంతద
హస్సముపోషణమ్॥ గోభిలః॥ బ్రాహ్మణంభోజయేవాక్యైహూతవ్యమనలేథ
వా। పునశ్చభోజయేదేకంద్విరావృత్తిర్భవేదితి - ఏతదాద్యమాసికాద్యాబ్దిక
యోస్సిద్ధ్యర్థమితిభట్టాః- తేనమహైకోద్దిష్టంషోడశశ్రాద్ధాద్భిన్నమేవ- అత

ఏవాద్యంసర్వైకోద్దిష్టప్రకృతిభూతమేకాదశ ఇతివిజ్ఞానేశ్వరః- అన్యేత్వాద్య మాసికాబ్దికయోరాద్యమేకాదశేహనీతినియమాదభేదమాహుః ద్వయోఃసం త్రత్వబాధార్థంగాలవీయమిత్యన్యే - యుద్ధహతాదౌతు హేమాద్రౌపృథ్వీ చంద్రోదయేపైఠీనసిః॥ సద్యశ్శౌచేపిదాతవ్యంప్రేతస్యైకాదశేహని।సఏవది వసస్తస్యశ్రాద్ధశయ్యాసనాదిషు।ఏవమేకాదశాహోదా- అతోత్రద్వితీయేహ్న్యే కాదశాహంవదన్ధౌమశ్శూలపాణిఃస్మార్తగౌడశ్చపరాస్తః - ఏతేనాద్య మేకాదశేహనీత్యాశౌచానంతరదినపరమితిశిష్టోక్తేః - ప్రాగుక్తశంఖాదివ చనానాంచానాకరత్వాదితివదంతః- కల్పతరువాచస్పతిప్రముఖాః - సర్వమ హానిబంధవిరోధాపేక్ష్యాః-ఉశనాః॥ త్ర్యహాశౌచేపికర్తవ్యమాద్యమేకా దశేహని। అతీతవిషయేసద్యస్త్ర్యహేపూర్వంవాతదిష్యతే॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ ఏకోద్దిష్టందైవహీనమేకార్ఘ్యైకపవిత్రకమ్। ఆవాహనాగ్నౌకరణరహితం త్వపసవ్యవత్॥ఉపతిష్ఠతామిత్యక్షయ్యస్థానేవిప్రవిసర్జనే। అభిరమ్యతామితివ దేయుస్తేభిరతాఃస్మహేఇతి- అగ్నౌకరణనిషేధోన్యపరః- బహ్వృచానాంస ర్వైకోద్దిష్టేషుతత్ప్రవృత్తేరిత్యుక్తంప్రాక్ -స్వదితమితితృప్తిప్రశ్నఇతికాత్యా యనః- ప్రథమేపాత్రేసంస్రవానిత్యస్యతృతీయేనాపిధానస్యచబాధాన్నపా త్రన్యుబ్జతేతిశూలపాణిః- ప్రచేతాః ॥ నాత్రపాత్రాలంభోనాశిషఃప్రార్థ యేత్ - అత్రవిశేషోహేమాద్రౌవారాహే ॥శ్మశ్రుకర్మతుకర్తవ్యంనఖచ్ఛేద స్తథైవచ।స్నపనాభ్యంజనందద్యాద్విప్రాయవిధిపూర్వకమ్॥తథా॥ఉపవేశ్యా సనేభద్రేనవ్రతంతత్రప్రకల్పయేత్। పశ్చాదుపానహౌదద్యాత్సర్వాణ్యాభర ణానిచ॥విష్ణుః॥దక్షిణాంతేశ్రాద్ధభుక్త్వాదత్తాక్షయ్యోదకేషుచతురంగుళపృథ్వీ స్తావదంతరాళాస్తావదధః - ఖాతావితస్త్యాయతాస్తిస్రః-కర్షూఃకుర్యాత్క ర్షూణాంసమీపేగ్నిముపసమాధాయపరిస్తీర్యైకైకస్మిన్నాహుతిత్రయంజుహుయా త్సోమాయపితృమతేస్వధానమోగ్నయేకవ్యవాహనాయయమాయాంగిరస్వ తేఇతిస్థానత్రయేప్రాగ్వసిడనిర్వపణందధిమధుఘృతమాంసైః కర్షూత్రయం పూరయిత్వైతత్తేతిజపేత్ - శేషంనవశ్రాద్ధవత్ - అత్రసాగ్నేరప్యంతేవైశ్వ దేవఇత్యుక్తంప్రాక్ -ఇదందశాహకర్మపుత్రేణనాకార్యమిత్యుక్తం-క్రియాని బంధేగృహ్యకారికాయాం॥ తిలోసిప్రేతదేవత్యఃప్రేతంలోకాప్హిన్నోంతక మ్।మంత్రముక్త్వాతిలానేవంప్రక్షిపేదర్ఘ్యపాత్రతః॥ దక్షిణాముదకుంభంచ సాన్నందత్వాపసైవగామ్।తస్మైదద్యాద్భుక్తశేషంతద్భాండాన్యపిభాజనమ్॥ విప్రాభావేగ్నావేకోద్దిష్టం - అగ్నౌపాయసంశ్రపయిత్వాజ్యభాగానేతద

గ్నౌశ్రాద్ధప్రయోగం కృత్వాగ్నౌప్రేతమావాహ్యగంధాద్యైఃసంపూజ్యపృ
థివీతేపాత్రమిత్యాదినాన్నం సంకల్ప్యోదీరతామవరఇత్యష్టాభిశ్చతురావృ
త్తాభిర్ద్వాత్రింశదాహుతీర్హుత్వాపిండదానాదిశ్రాద్ధంసమాపయేదితి - యా
జ్ఞవల్క్యః ॥ ఏతత్సపిండీకరణమేకోద్దిష్టంస్త్రియామపి॥—అథవృషోత్సర్గః-
సచనిత్యకామ్యః ॥ నకరోతివృషోత్సర్గంసుతీర్థేవాజలాంజలిమ్।నదదాతిసుతో
యస్తుపితురుచ్చారఏవసః ॥ ఉచ్చారఃపురీషం॥ఏష్టవ్యాబహవఃపుత్రాయద్యే
కోపిగయాంవ్రజేత్।యజేతవాశ్వమేధేననీలంవావృషముత్సృజేదితిమాత్స్య
కార్మోక్తేః ॥ ఏకాదశేహ్నిప్రేతస్యయస్యనోత్సృజ్యతేవృషః। ప్రేతత్వంసు
స్థిరంతస్యదత్తైశ్శ్రాద్ధశతైరపీతిషట్త్రింశన్మతేనిందాశ్రుతేః॥ఏవంకృత్వాహ్య
వాప్నోతిఫలంవాజిమఖోదితమ్। యముద్దిశ్యోత్సృజేన్నీలంసలభేతపరాంగ
తిమ్ ॥ వృషోత్సృష్టఃపునాత్యేవదశాతీతాన్దశాపరానితిదేవీపురాణేభవిష్యో
దాఫలశ్రుతేశ్చ - అయంద్వాదశాహేఉక్తోభవిష్యే॥ చైత్ర్యాంవాపితృతో
యాయాంవైశాఖ్యాంద్వాదశేహ్నివేతి - విష్ణుధర్మేతుమృతాహేప్యుక్తః॥
విషువద్వితయేచైవమృతాహేబాంధవస్యచేతి - అయంగృహేనకార్యః॥ న
గృహేమోచయేన్నీలంకామయన్పుష్కలంఫలమితికాలికాపురాణాత్ - కా
మధేనౌ ॥ వత్సరాభ్యంతరేపిత్రోర్వృషస్యోత్సర్గకర్మణి। వృద్ధిశ్రాద్ధంనకుర్వీ
తతదన్యత్రసమారభేత్ ॥ తల్లక్షణంతుబ్రాహ్మే॥ లోహితోయస్తువర్ణేనము
ఖేపుచ్ఛేచపాండురః। శ్వేతఃఖురవిషాణాభ్యాంసనీలోవృషఉచ్యతే॥ శ్వేతవ
ర్ణస్యముఖాదీనిశ్యామానిశ్యామస్యవాశ్వేతానియస్యసోపినీలఉక్తోమాత్స్యే
దా-దేవీపురాణే॥ చతస్రోవత్సికాభద్రాద్వేవాసంభవతోపివా॥ యత్రప
తంతి ॥ వృషోత్సర్జనవేళాయాంవృషాభావఃకథంచన। వృద్ధ్యఃపిష్టైశ్చద
ర్భైర్వావృషంకృత్వావిమోచయేత్ ॥ నశక్యతేవృషోత్సర్గోవిధానంవాత
త్ప్రకారమేదితితన్నిర్మూలం - తద్విధిర్హేమాద్రిభట్టకృతౌచజ్ఞేయః-అత్రదే
వయాజ్ఞికేనవృషోత్సర్గాత్పూర్వంపురుషసూక్తేనవిష్ణురూపిప్రేతోద్దేశేనవి
ష్ణుతర్పణముక్తం - తత్రమూలంచింత్యం-పారస్కరః ॥ సవ్యేనపాణినాపు
చ్ఛంసమాలంబ్యవృషస్యతు। దక్షిణేనాపఆదాయసతిలాస్సకుశాస్తతః॥ప్రే
తగోత్రంసముచ్చార్యఅముకస్మైఇతిబ్రువన్ । వృషఏవమయాదత్తస్తంతార
యతుసర్వదా ॥ సహేమసతిలంతోయమావిత్యుచ్చార్యవినిక్షిపేత్ ॥ తథావి
ధారయేన్నతంకశ్చిన్నచకశ్చనవాహయేత్ । నదోహయేచ్చతాంధేనూర్నచ
కశ్చనబంధయేత్ ॥ స్త్రీషువిశేషః - సంగ్రహే॥ పతిపుత్రవతీనారీభర్తురగ్రే

మృతా యది । వృషోత్సర్గంనకుర్వీతగాందద్యాచ్చపయస్వినీమ్॥ పతిపుత్రయో
స్సాహిత్యంవివక్షితం - అన్వారోహణేఽపిగోదానమేవేత్యుక్తంప్రాక్ - ఆశౌ
చాంతరేపివృషోత్సర్గాద్యమాసికశయ్యాదిదద్యాదేవేత్యుక్తం - క్రియానిబం
ధేస్మృత్యంతరే ॥ సూతకేమృతకేచైవద్వితీయఉమృతకంయది।పిండదానంప్ర
కుర్వీతవృషోత్సర్గంతథైవచ॥ నహాన్యాత్సూతకేకర్మద్వాదశైకాదశాహకమ్।
శుద్ధోవాయదివాశుద్ధఃకుర్యాదేవావచారయన్నితి - అత్రపదదానముక్తందే
వజానీయేగారుడే ఏకాదశాహంప్రక్రమ్య ॥ తదహ్నాదీయతేసర్వేద్వాదశా
హేవిశేషతః। పదానిసర్వవస్తూనివరిష్టానిత్రయోదశ॥యోదదాతిమృతస్యే
హజీవతోప్యాత్మహేతవే । సుఖీభూత్వామహామార్గేవైనతేయసగచ్ఛతి ॥
తథా॥ఆసనోపానహౌఛత్రంముద్రికాచకమండలుః।భాజనంభాజనాధారో
వస్త్రాణ్యష్టవిధంపదమ్॥తథా ॥ భాజనాసనదానేనముద్రికాభోజనేనచ। ఆ
జ్యయజ్ఞోపవీతేనపదంసంపూర్ణతాంప్రవ్రజేత్ ॥ మహిషీరథగోదానాత్సుఖీభ
వతినిశ్చితమ్ । సర్వోపస్కరయుక్తానిపదాన్యత్రత్రయోదశ॥యోదదాతిమృ
తస్యేహజీవన్నప్యాత్మహేతవే । సగచ్ఛతిపరంస్థానంమహాకష్టవివర్జితః॥త్ర
యోదశపదానీత్థంప్రేతాయైకాదశేహని । దాతవ్యానియథాశక్తితేనాసౌ
ప్రీణితోభవేత్ ।అన్నంచైవోదకంచైవోపానహౌచకమండలుః।ఛత్రంవస్త్రం
తథాయష్టింలోహదండంతథాష్టమమ్ ॥ అగ్నిష్టికాంచదీపంచతిలాంస్తాం
బూలమేవచ । చందనంపుష్పదానంచోపదానానిచతుర్దశ॥ యోశ్వంరథంగ
జంవాపిబ్రాహ్మణేప్రతిపాదయేత్ । స్వమహిమ్నానుసారేణతత్రతత్సుఖమ
వాప్నుయాదితి - అత్రమూలంచింత్యం—అథశయ్యాదానం. హేమాద్రౌ
భవిష్యే ॥ తస్మాచ్ఛయ్యాంసమాసాద్యసారదారుమయీందృఢామ్। దంతప
త్రచితాంరమ్యాంహేమపట్టైరలంకృతామ్॥ హంసతూలీప్రతిచ్ఛన్నాంశు
భదండోపధానికామ్ । ప్రచ్ఛాదనపటీయుక్తాంగంధధూపాదివాసితామ్।త
స్యాంసంస్థాపయేత్హైమంహరింలక్ష్మ్యాసమన్వితం॥అత్రహరిస్థానేప్రేతమ్॥
ఉచ్ఛీర్షకేఘృతభృతంకలశంపరికల్పయేత్। తాంబూలంకుంకుమక్షోదకర్పూ
రాగరుచందనమ్॥ దీపికోపానహౌఛత్రంచామరాసనభాజనమ్। పార్శ్వేషు
స్థాపయేద్భక్త్యాసప్తధాన్యానిచైవహి ॥ శయానస్యభవేద్యదన్యదుపకార
కమ్ । భృంగారకరకాద్యంతుపంచవర్ణవితానకమ్॥ మంత్రస్తు॥యథానకృష్ణ
శయనంశూన్యంసాగరజాతయా । శయ్యామమాప్యశూన్యాస్తుతథాజన్మని
జన్మని॥యస్మాదశూన్యంశయనంకేశవస్యశివస్యచ॥ శయ్యాంతదేవ॥ దత్త్వైవంత

స్యసకలంప్రణిపత్యవిసర్జయేత్ । ఏకాదశాహేపితథావిధిరేషప్రకీర్తితః॥ విశేషంచాత్ర రాజేంద్రకథ్యమానంనిశామయ। తేనోపభుక్తంయత్కించిద్వస్త్రవాహనభాజనమ్॥ యద్యదిష్టంచతస్యాసీత్తత్సర్వంపరికల్పయేత్। తమేవపురుషంహైమంతస్యాంసంస్థాపయేత్తదా॥ పూజయిత్వాప్రదాతవ్యామృతశయ్యాయథోదితా॥ పాద్మే॥ మృతకాంతేద్వితీయేహ్నిశయ్యాందద్యాత్సలక్షణామ్। కాంచనంపురుషంతద్వత్ఫలవస్త్రసమన్వితమ్ ॥ సంపూజ్యద్విజదాంపత్యంనానామణివిభూషితమ్। ఉపవేశ్యతుశయ్యాయాంమధుపర్కంతతోవదేత్ ॥ రజతస్యతుపాత్రేణదధిదుగ్ధసమన్వితమ్ । అస్థిలాలాటికంగృహ్యసూక్ష్మంకృత్వాసపాయసమ్॥ భోజయేద్ద్విజదాంపత్యంవిధిరేషస్సనాతనః। ఏషఏవవిధిర్దృష్టఃపార్వత్యైమైర్ద్విజోత్తమైః॥ ఏతత్ప్రీతిగ్రహేతత్రైవోక్తం॥ గృహీతాయాంతుతస్యాంవైపునస్సంస్కారమర్హతి॥ శయ్యాదానఫలం-భవిష్యే॥ స్వర్గేపురందరపురేసూర్యపుత్రాలయేతథా ॥ సుఖంవసత్యసౌజంతుశ్శయ్యాదానప్రభావతః॥ ఆభూతసంప్లవంయావత్తిష్ఠత్యాతకవర్జితమితి— అథోదకుంభః- హేమాద్రౌస్మృతిసముచ్చయే॥ ఏకాదశాహాత్ప్రభృతిఘటస్తోయాన్నసంయుక్తః। దినేదినేప్రదాతవ్యోయావత్సంవత్సరంసుతైః॥ లౌగాక్షిః ॥ యస్యసంవత్సరాదర్వాక్సపిండీకరణంభవేత్। మాసికంచోదకుంభంచదేయంతస్యాపివత్సరమ్। ఉత్తరార్ధే ॥ తస్యాప్యన్నంసోదకుంభందద్యాత్సంవత్సరంద్విజఇతియాజ్ఞవల్క్యపాఠః- సపిండనాపకర్షేస్యాపకర్షప్రాప్తేబాధకమిదమితిశూలపాణిః- తన్న-ప్రకృతివికారాభావేనతదంతన్యాయవిషయత్వాత్- మాత్స్యే॥ యావదబ్దంచయోదద్యాదుదకుంభంవిమత్సరః । ప్రేతాయాన్నసమాయుక్తంసోశ్వమేధఫలంలభేత్॥ కేచిత్త్రయోదశాహమారభ్యాహుస్తన్నిర్మూలం-దేవయాజ్ఞికః - సపిండనాపకర్షేసంవత్సరంయావదుదకుంభంఅర్వాగేవదద్యాన్నోర్ధ్వం॥ ప్రేతలోకగతస్యాన్నంసోదకుంభంప్రయచ్ఛతేతిగోవిందరాజధృతః స్మృతేః॥ అస్మిన్నైవస్వశక్త్యాతుసంఖ్యాంకృత్వాబ్దికావధి। దాతవ్యంబ్రాహ్మణేభ్యోన్నంఘటాదౌనిష్క్రియంతువా ॥ అపిశ్రాద్ధశతైర్దత్తైరుదకుంభంవినానరాః। దరిద్రాదుఃఖినస్స్రాతభ్రమంతిచభవార్ణవమ్ ॥ తేనాపకృష్యదాతవ్యంప్రేతస్యాప్యుదకుంభకమితిగోభిలభాష్యస్కందాచ్చ- సపిండనాత్ప్రాగేవతస్యవిధానాదూర్ధ్వంనిషేధాదిత్యాహ - తన్న- ఉదకుంభేపార్వణవిధినానుపపత్తేరేవంవ్యాఖ్యాయాం మానాభావాన్మితాక్షరాదివిరోధాచ్చ-వచనంచయదిసమూలంతదావృద్ధావపకర్షనిధత్తే। ప్రేతశ్రాద్ధానిసర్వాణిస

పిండీకరణంతథేతి హేమాద్రౌ శాట్యాయనోక్తేః - తస్యాప్యన్నంసోదకుంభమితియాజ్ఞవల్క్యావిరోధాచ్చ- మదనరత్నే గౌతమః॥ అర్వాగేవంపార్వణంశ్రాద్ధంసోదకుంభమధర్మకమ్ । కుర్యాత్ప్రత్యాబ్దికాచ్ఛ్రాద్ధాత్సంకల్పవిధినాన్వహమ్॥ అధర్మకంబ్రహ్మచర్యాదినియమహీనమ్, ఏతన్మాసికవదేకోద్దిష్టంపార్వణంకార్యం- అపరార్కస్తు॥ సపిండీకరణేవృత్తేపృథక్త్వంనోపపద్యతే।పృథక్త్వేతుకృతేపశ్చాత్పునః కార్యాసపిండతేతిలఘుహారీతోక్తావపి ॥ తస్యాప్యన్నంసోదకుంభందేయం సంవత్సరంద్విజేఇతియాజ్ఞవల్క్యేతస్యేత్యేకత్వోక్తేః-సపిండనోత్తరమప్యేకోద్దిష్టమేవేత్యాహ- అత్రపిండదానంకృతాకృతం- అహరహరన్నమస్మైబ్రాహ్మణాయోదకుంభంచదద్యాత్పిండమప్యేకేనిపృణంతీతి హేమాద్రౌపారస్కరోక్తేః- శ్రాద్ధాశక్తాపిండమాత్రమితిగౌడాః- తన్న- అపిశబ్దబాధాపత్తేః-హారీతః॥ మృతేపితరివైపుత్రఃపిండమబ్దంసమాచరేత్।అన్నంకుంభంచవిప్రాయప్రేతనిర్దేశధర్మతః॥ ప్రేతశబ్దోచ్చారణేనేతిహలాయుధః- యద్వాప్రేతస్యనిర్దేశోయత్రతదేకోద్దిష్టంతద్ధర్మకమిత్యర్థః- అత్రాశౌచాంతదినాద్యబ్దాంతంయావద్వత్సరాపూర్తేః శౌచంనాధికారివిశేషణం- తేనమృతిదినమారభ్యేతత్కార్యమితికేచిత్-తన్న- హేమాద్రిధృతవచోవిరోధాత్- మధ్యేఆశౌచాదినాబాధేతులోపఏవదార్శవత్- తథాప్రథమాబ్దేదీపదానముక్తందేవజానీయేగారుడే ॥ ప్రత్యహందీపకోదేయోమార్గేతువిషమేనరైః। యావత్సంవత్సరంవాపిప్రేతస్యసుఖలిప్సయా॥ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖందీపంనేనాగారేద్విజాలయే । కుర్యాద్యామ్యముఖంప్రేత్యేఅద్భిస్సంకల్ప్యసుస్థితమ్——అథమాసికాని- తానిచకృత్వైవసపిండనంకార్యం-తథాగోభిలశౌగాక్షీ॥ శ్రాద్ధానిషోడశాదత్వానైవకుర్యాత్సపిండనమ్।శ్రాద్ధానిషోడశాప్యార్థవిదధీతసపిండనమ్ ॥ తానిత్వాహజాతూకర్ణ్యః॥ ద్వాదశప్రతిమాస్యానిఆద్యషాణ్మాసికంతథా। త్రైపక్షికాబ్దికేచేతిశ్రాద్ధాన్యేతానిషోడశ॥ ఆద్యషాణ్మాసికాబ్దికశబ్దాఃఊనమాసికోనషష్ఠోనాబ్దికపరాః - హేమాద్రౌతుసపిండీకరణంచైవఇత్యేతత్ శ్రాద్ధషోడశమిత్యుత్తరార్ధేపాఠః- తదా ఆద్యమూనమాసికంద్వాదశాహే ॥ షాణ్మాసికంఊనషష్ఠోనాబ్దికేఇత్యర్థః - కాత్యాయనస్త్వన్యథాహ॥ ద్వాదశప్రతిమాస్యానిఆద్యషణ్మాసికేతథా। సపిండీకరణంచైవఇత్యేతచ్ఛ్రాద్ధషోడశమ్॥ ఏకాహేనతుషణ్మాసాయదాస్యురపివాత్రిభిః । న్యూనాస్సంవత్సరాశ్చైవస్యాత్తాంషణ్మాసికేతదా ॥ ద్వివచనాదూనషష్ఠోనాబ్దికేఇత్యర్థమాహపృథ్వీచంద్రః- వ్యాసస్త్వన్యథాహ॥ ద్వాద

శాహే త్రిపక్షే చ షాణ్మాసే మాసికాబ్దికే । శ్రాద్ధాని షోడశైతాని సంస్మృతాని మనీషిభిః॥ ద్వాదశాహపదమూనమాసికపరం-తస్య ద్వాదశాహేప్యుక్తేరితి కాలాదర్శః- మదనరత్నే బ్రాహ్మే త్వన్యథోక్తం॥ మృతానాం తు త్యక్తదేహానాం శ్రాద్ధా షోడశ సర్వదా। చతుర్థే పంచమే చైవ నవమైకాదశం తథా॥ తతో ద్వాదశభిర్మాసైః శ్రాద్ధా ద్వాదశసంఖ్యయేతి - చతుర్థాదీని దినాని- భవిష్యే త్వన్యథోక్తం॥ అస్థిసంచయనం శ్రాద్ధం త్రిపక్షే మాసికాని తు॥ రిక్తయోశ్చ తథా తిథ్యోః ప్రేతశ్రాద్ధాని షోడశేతి- రిక్తయోస్తిథ్యోరితి న్యూనషాణ్మాసాబ్దికపరమితి హేమాద్రిః- అత్ర దేశకులశాఖాభేదాద్వ్యవస్థేతి సర్వనిబంధాః-గాలవః॥ ఊనషాణ్మాసికం షష్ఠే మాసే వాన్యూనమాసికమ్। త్రైపక్షికం త్రిపక్షే స్యాదూనాబ్దం ద్వాదశే తథా॥ ఊనమాసికే తు గోభిలః॥ మరణాద్ద్వాదశాహే స్యాన్మాస్యూనే చోనమాసికమ్॥ మదనరత్నే కాలాదర్శే చ శ్లోకగౌతమః॥ ఏకద్వ్యాత్రిదినైరూనే త్రిభాగేనోన ఏవ వా। శ్రాద్ధాన్యూనాబ్దికాదీని కుర్యాదిత్యాహ గౌతమః-క్రియానిబంధే క్రతుస్తు॥ సార్ధ ఏకాదశే మాసే సార్ధే వై పంచమే తథా। ఊనాబ్దమూనషాణ్మాసం భవేతాం శ్రాద్ధకర్మణీత్యుక్తం తత్ర మూలం చింత్యం-ఊనేషు వర్జ్యాన్యాహ మరీచిః॥ ద్విపుష్కరే చ నందాసు సినీవాల్యాం భృగోర్దినే। చతుర్దశ్యాం చ నోనాని కృత్తికాసు త్రిపుష్కరే॥ జ్యోతిషే॥ త్రిపాదర్క్షం తిథిర్భద్రా భౌమేజ్యారవిభిస్సహ। తదా త్రిపుష్కరో యోగో ద్వయోర్యోగే ద్విపుష్కరః॥ గాలవః॥ త్రిభిర్వా దివసైరూనే త్వేకేన ద్వితయేన వా। ఆద్యాదిషు చ మాసేషు కుర్యాదూనాబ్దికాదికమ్॥ ఏకన్యూనపక్షే పంచమ్యాం మృతస్య తృతీయాయాం త్రిభిర్న్యూనే ప్రతిపది ద్వ్యూనే ద్వితీయాయామితి కేచిత్ - మాధవస్తు॥ షాణ్మాసికాబ్దికే శ్రాద్ధే స్యాతాం పూర్వేద్యురేవ తే। మాసికాని స్వకీయే తు దివసే ద్వాదశేపి చేతి పైఠీనసివాక్యే ఊనషాణ్మాసికం సప్తమమాసగతమృతాహాత్పూర్వేద్యుః కార్యం - ఊనాబ్దికం తు ద్వితీయాబ్దే మృతాహాదినాత్పూర్వేద్యుః కార్యమిత్యర్థమాహ- మాసికాని స్వకీయే తు దివసే ఇత్యుక్తేః-ఇదమేవ యుక్తం-మదనరత్నేప్యేవం- యాజ్ఞవల్క్యః॥ మృతేహని తు కర్తవ్యం ప్రతిమాసం తు వత్సరమ్। ప్రతిసంవత్సరం చైవమాద్యమేకాదశేహని- అత్రాద్యమాసికమాబ్దికం చైకాదశేహ్నీతి నిర్ణయామృతాదయః॥ బ్రాహ్మణం భోజయేదాద్యే హోతవ్యమనలే థవా। పునశ్చ భోజయేద్విప్రం ద్విరావృత్తిర్భవేదితి గోభిలీయం చ తద్విషయమాహుః - అస్యైకమాసపక్షతిథిస్పష్టే ఇత్యాది విరోధాదాబ్దికం వర్జాంతమేవ-మాసికం తు మాసాదౌ - ద్విరావృత్తిస్త్వేకాదశాహే కాద్యమాసికపరా

దేవయాజ్ఞికోప్యేవమాహ- లౌగాక్షిరపి॥ మాసాదౌ మాసికం కార్యమాబ్దికం వత్సరేగతే। ఆద్యమేకాదశే కార్యమధికేత్వధికం భవేత్॥ దీపికాయాంతు॥ ఆద్యం రుద్రమితేర్కసమ్మితదినే వాన్యాదిత్యుక్తం గౌడాస్తు- మృతతిథ్యవధికేపకదినాధికే మాససంవత్సరపదం గౌణం - పూర్ణేబ్ద ఇతి ఈషదసమాప్తపరత్వమితి శూలపాణిః- తేన ద్వితీయమాసాదావాద్యమాసికాదీని-తన్మౌర్ఖ్యకృతం- అశక్తౌ తు హారీతః॥ ముఖ్యం శ్రాద్ధం మాసి మాసి అశక్యార్తావృతుం ప్రతి। ద్వాదశాహేన వా భోజ్యా ఏకాహే ద్వాదశాపి వా॥ ఋతుం ప్రతి ద్వే ద్వే ఇత్యర్థః- యదా పితుర్మరణాత్త్రయోవింశతితమే దినే దర్శోబ్దవృద్ధిర్వా స్యాత్తదా ద్వాదశదినేషు ద్వాదశమాసికాని కార్యాణీత్యర్థః - త్రైపక్షికం తు త్రిపక్షేతీతే మృతాహే కార్యం॥ త్రైపక్షికం భవేద్వృత్తే త్రిపక్షే తదనంతరమితి భవిష్యోక్తేరితి మదనరత్నే ఉక్తం- పృథ్వీచంద్రకాలాదర్శనిర్ణయామృతాదయస్తు॥ ఊనాన్యానేషు మాసేషు విషమాహే సమేపి వా । త్రైపక్షికం త్రిపక్షే స్యాత్స్మృతాహే త్వితరాణి త్వితి కార్ష్ణాజినిస్మృతేః- పూర్వత్ర వృత్తే ప్రవృత్తే ఇత్యర్థమాహుః- తేతదనంతరశబ్దవిరోధాత్- త్రైపక్షికద్వితీయమాసికయోస్సంకరాపత్తేరేవం వ్యాఖ్యాయాం మానాభావాచ్చోపేక్ష్యాః- త్రిపక్షసపిండనే త్వేవం శబ్దాభావాదధికరణత్వమేన జ్ఞేయం యత్తు క్రియానిబంధే గారుడే॥ త్రైపక్షికం త్రిపక్షే తు ప్రవృత్తే విషమే దినే । మాసికాన్యపి చోనాని అష్టావింశతిమే దినే ఇతి తన్నిర్మూలం- స్మృతిరత్నావళ్యాం॥ ద్వాదశాహేథవా కుర్యాత్పితుః పుత్రస్సపిండనమ్। ఏకాదశేహ్ని కుర్వీత ప్రేతశ్రాద్ధాని షోడశ॥ పైఠీనసిః॥ సపిండీకరణాదర్వాక్కుర్వన్ శ్రాద్ధాని షోడశ । ఏకోద్దిష్టవిధానేన కుర్యాత్సర్వాణి తాని తు॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం యదా కుర్యాత్తదా పునః। ప్రత్యబ్దం యో యథా కుర్యాత్తథా కుర్యాత్స తాన్యపి॥ మదనరత్నే కాత్యాయనః॥ శ్రాద్ధమగ్నిమతః కార్యం దాహాదేకాదశేహని। ధ్రువాణి తు ప్రకుర్వీత ప్రమీతాహని సర్వదా॥ ధ్రువాణి త్రైపక్షికాద్యూర్ధ్వాని- క్రియానిబంధే గారుడే॥ త్రిపక్షాత్పూర్వతస్సాగ్నిశ్చేత్సంస్కారవాసరే । ఊర్ధ్వం మృతదినే నగ్నిస్సర్వాణ్యేవ మృతాహతః ॥ ఏతాని చ యదా సపిండనాత్పూర్వం యుగపత్కుర్యాత్తదా దేశకాలకర్త్రైక్యం తంత్రత్వాదేకః పాక ఇతి కేచిత్ - పాకభేద ఇతి భట్టచరణాః- అత్ర కేచిదాహుః- దేశకాలద్రవ్యకర్త్రైక్యే తంత్రత్వాత్- శ్రాద్ధకాలాతిక్రమాపత్తేః॥ ద్వాదశాహేథ సర్వాణి సంక్షేపేణ సమాపయేత్ । తాన్యేవ తు పునః కుర్యాత్ప్రేతశబ్దం న కారయేత్॥ ఇతి కాత్యాయనోక్తేరేకశ్రాద్ధద్వయం కుర్యాత్-

సమానేహనికుర్యాచ్చ దిత్యస్యదైవతైక్యపరత్వేప్యత్రతత్సత్త్వాత్ ॥ శ్రాద్ధంకృత్వాతుతస్యైవపునఃశ్రాద్ధంనకారయేదితిజాబాల్యుక్తేః- షోడశసంఖ్యాయాశ్చవాజపేయేప్రాజాపత్యయాగసప్తదశత్వవత్సాన్నాయ్యయాగద్విత్వవచ్చదర్శపాతసంక్రాంతిశ్రాద్ధవద్యుగపదనుష్ఠానేప్యుపపత్తేరాద్యమాసికాద్యూనాబ్దికాంతేషు షోడశశ్రాద్ధేషువిచక్షణైః క్రియతామిత్యేవంప్రయోగే నైకోవిప్రఃపిండోర్ఘ్యశ్చేతివిరుద్ధవిధివిధ్వంసేప్యేవం- తన్మందం॥ ద్వాదశాహేనవాభోజ్యాఏకాహేద్వాదశాపి వేతిహేమాద్రౌహారీతవచోవిరోధాత్ - తేనవిప్రభేదాత్పిండార్ఘ్యాద్యపిభిన్నమితిసిద్ధం - ఏతానిద్వాదశాహాదాసపిండనాత్పూర్వంకృతాన్యపివృద్ధింవినాపకర్షేపునః- స్వకాలేకార్యాణి॥యస్యసంవత్సరాదర్వాక్సపిండీకరణంకృతమ్ । మాసికంచోదకుంభంచదేయంతస్యాపివత్సరమితివదనరత్నేంగిరసోక్తేః - నచేదంమాసికానామపకర్షంవిధత్తే-కింతుసపిండనోర్ధ్వంస్వకాలేనుష్ఠానమేవేతివాచ్యం ॥ శ్రాద్ధానిషోడశాదత్త్వానతుకుర్యాత్సపిండతామితివిరోధాత్॥ యస్యసంవత్సరాదర్వాగ్విహితాతుసపిండతా । విధివత్తానికుర్వీతపునశ్శ్రాద్ధానిషోడశేతిమాధవీయేగోభిలోక్తేశ్చ॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంకృతమ్। షోడశానాంద్విరావృత్తింకుర్యాదిత్యాహగౌతమఇతితత్రైవగాలవోక్తేః - షోడశత్వంచైకాదశాహసపిండనపక్షే- తత్రాద్యమాసికస్యకాలసత్త్వాత్-అన్యపక్షేషుయథాసంభవంజ్ఞేయం- యత్తుదీపికాయాం ॥ అనుమాసికానితుచరేత్తాన్యేవసాపిండ్యతఃపశ్చాత్। ద్వాదశేత్యుక్తేరూనానాంనపునఃకృతిరిత్యుక్తం- తదేతద్విరోధాచ్చింత్యం- యత్తుగౌడాః॥ సపిండీకరణాంతాతుజ్ఞేయాప్రేతక్రియాబుధైరితిశాతాతపోక్తేర్మాసికానాంప్రేతత్వవిమోక్షార్థత్వాత్సపిండనాపకర్షేతదంతన్న్యాయేనతేషామప్యపకర్షాన్మాసికానాంనపునఃకృతిః - యత్తుమాసికంచోదకుంభంచేతిలౌగాక్ష్యాదివచనంతన్నిర్మూలం - సమూలత్వేపిదార్శపరంచేత్యాహుః- తేఉక్తవక్ష్యమాణవచోనిబంధవిరోధాన్మూర్ఖాఇత్యుపేక్ష్యాః- యత్తుమితాక్షరాయాంసపిండనోర్ధ్వంస్వకాలేఏవకార్యాణి - అపకర్షస్త్వనుకల్పఇత్యుక్తం- తదపిపూర్వవిరోధాచ్చింత్యం- తేనవృద్ధింవినాపకర్షేపునఃకృతిః॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంభవేత్ । ప్రేతత్వమిహతస్యాపిజ్ఞేయంసంవత్సరంనృపేత్యగ్నిపురాణాత్ - వృద్ధినిమిత్తాపకర్షేత్వస్త్యేవతన్నివృత్తిః- అన్యథావృద్ధ్యసంభవాదితిశూలపాణిః- కార్ష్ణాజినిః॥ సపిండీకరణాదర్వాగపకృష్యకృతాన్యపి। పునరప్యపకృష్యంతేవృద్ధ్యుత్తరనిషేధనాత్ ॥

నిషేధంచాహ కాత్యాయనః॥ నిర్వ_ర్త్యవృద్ధితంత్రంతు మాసికానినతంత్రయే
త్। అయాతయామంమరణంనభవేత్పునరస్యత్వితి - ద్విరనుష్ఠానంచోత్తరేషా
మేవనపూర్వేషాంస్వస్వకాలకృతానాం- తదాహమాధవీయే కార్ష్ణాజినిః॥
అర్వాగబ్దాద్యత్రయత్రసపిండీకరణంకృతమ్। తేదూర్ధ్వమాసికానాంస్యాద్య
థాకాలమనుష్ఠితిః॥ హేమాద్రౌశాట్యాయనిః॥ ప్రేతశ్రాద్ధానిశిష్టానిసపిండీ
కరణంతథా। అపకృష్యాపికుర్వీతకర్తుంనాందీముఖంద్విజః॥ వృద్ధింవినాపకర్షే
దోషమాహోశనాః॥ వృద్ధిశ్రాద్ధవిహీనస్తుప్రేతశ్రాద్ధానియశ్చరేత్। సశ్రా
ద్ధీనరకేఘోరేపితృభిస్సహమజ్జతీతి - ఆధానేపకర్షమాహ హేమాద్రావుశ
నాః॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతివాసరే। ఆధానాద్యుపసంప్రాప్తావేత
త్ప్రాగపివత్సరాత్॥ విశేషస్తూక్తోవివాహనిర్ణయే- కణ్వః॥ నవశ్రాద్ధంమాసి
కంచయద్యదంతరితంభవేత్। తత్తదుత్తరసాతంత్ర్యాదనుష్ఠేయంప్రచక్షతే॥
గార్గ్యోపి॥ ఆపద్యపకృతంయత్తుకుర్యాదూర్ధ్వంమృతాహని॥——అథసపిండీ
కరణం- మాధవీయేహారీతః॥ యాతుపూర్వమమావాస్యామృతాహాద్దశమీభ
వేత్। సపిండీకరణంతస్యాంకుర్యాదేవసుతోగ్నిమాన్॥ మృతాహాదూర్ధ్వందద
శమీఏకాదశీత్యర్థః॥ సపిండీకరణంకుర్యాత్పూర్వవచ్చాగ్నిమాన్సుతః। పరతోద
శరాత్రాచ్చేత్కుర్యాదర్ధేపరేతరఇతికార్ష్ణాజినిస్మృతేః - ఆహితాగ్నేస్తే
సవిసాశ్రౌతపిండపితృయజ్ఞసిద్ధిః - తదాహగాలవః॥ సపిండీకరణాత్ప్రేతేపై
తృకంపదమాస్థితే। ఆహితాగ్నేస్సినీవాల్యాంపితృయజ్ఞఃప్రవర్తతే॥ మదనర
త్నేప్రజాపతిః॥ నాసపిండ్యాగ్నిమాన్పుత్రఃపితృయజ్ఞంసమాచరేత్। అపరా
ర్కేకాత్యాయనః॥ ఏకాదశాహంనిర్వర్త్యపూర్వందర్శాద్యథావిధి। ప్రకుర్వీ
తాగ్నిమాన్విప్రోమాతాపిత్రోస్సపిండతామ్॥ ఆశౌచాంతప్రథమదర్శయోర్మ
ధ్యేకస్మింశ్చిదహ్నీత్యర్థః - పిత్రాదీనాంసపత్నీకానాందేవతాత్వేనమాతురపి
ప్రాగ్దర్శాత్సపిండనంయుక్తమిత్యపరార్కః- ఏవంపితామహాదేరపిసపిండనం
ప్రాగ్దర్శాత్కార్యం- తేసవినాపార్వణాయోగాత్ - ద్వాదశాహేవాకా
ర్యం॥ సాగ్నికస్తుయదాకర్తాప్రేతశ్చానగ్నిమాన్భవేత్। ద్వాదశాహేభవే
త్కార్యంసపిండీకరణంసుతైరితిగోభిలోక్తేః- సాగ్నేఃప్రేతస్యతుత్రిపక్షే। ప్రే
తశ్చేదాహితాగ్నిస్స్యాత్కర్తానగ్నిర్యదాభవేత్। సపిండీకరణంతస్యకుర్యా
త్పక్షేతృతీయకఇతిసుమంతూక్తేః- మదనరత్నేలఘుహారీతోపి॥ అనగ్నిస్తుయ
దాపీరభవేత్కుర్యాత్తదాగ్నిహే। ప్రేతశ్చేదగ్నిమాంస్సుస్యాత్త్రిపక్షేవస
పిండనమ్। ద్వయోస్సాగ్నిత్వేద్వాదశాహఏవ। సాగ్నికస్తుయదాకర్తాప్రే

తోవాప్యగ్నిమాన్భవేత్ । ద్వాదశాహేతదాకార్యం సపిండీకరణంపితురితి తేనైవో క్తేః - ద్వయోరనగ్నిత్వేతుభవిష్యే ॥ సపిండీకరణంకుర్యాద్యజమా నస్త్వనగ్నిమాన్ । అనాహితాగ్నేః ప్రేతస్యపూర్ణేబ్దేభరతర్షభ ॥ ద్వా దశాహనిషణ్మాసేత్రిపక్షేవాత్రిమాసివా । ఏకాదశేపివామాసిమంగళస్యా ప్యుపస్థితౌ॥కాత్యాయనగోభిలౌ ॥ యదహర్వావృద్ధిరాపద్యేతేతిచ్ఛవృద్ధి దినేఏవేతివాచస్పతిః-తన్న - ప్రాప్తత్వృద్ధినిమిత్తకమితినియమాత్సపిండనస్య చాపరాహ్ణకాలీనత్వేనపూర్వత్వబాధాపత్తేః - వృద్ధిదినేతత్పూర్వదినేచేతి శ్రీదత్తః-స్మార్తగౌడాస్తువృద్ధిపూర్వః - వర్షాంత్యశ్చగుణః- సపిండనస్యప్రే తత్వనాశేసహకారీ - తేనపరేద్యుర్వృద్ధ్యభావేపితత్క్రత్వ్యతాని శ్చయసహితమేవకాలాంతరక్రియమాణంవృద్ధిపూర్వగుణసహకృతంప్రేతత్వ నాశకమిత్యాహ-తన్న-అకాలేకృతస్యఫలాజనకత్వాత్-ఏతేననిమిత్తనిశ్చయ పతఏవాధికారాత్ - వృద్ధ్యభావేపినక్షతిరితిమిశ్రోక్తిఃపరాస్తా-వృద్ధిపూర్వ దినస్యచకాలస్యాంగత్వేననిమిత్తత్వాభావాత్ - తేనపునఃకార్యమిత్యన్యే - మదనరత్నేపులస్త్యః ॥ నిరగ్నికస్సపిండత్వంపితుర్మాతుశ్చధర్మతః। పూర్ణేసం వత్సరేకుర్యాద్వృద్ధిర్వాయదహర్భవేత్ ॥ చతుర్వింశతిమతే॥సపిండీకరణం చాబ్దేసంపూర్ణేభ్యుదయేపివా । ద్వాదశాహేతుకేషాంచిన్మతంచైకాదశేత థా॥పృథ్వీచంద్రోదయేబౌధాయనః -అథసపిండీకరణం-త్రిపక్షేవాతృతీయే వామాసిషష్ఠేచైకాదశేవాద్వాదశేవాద్వాదశాహేచేతి - ఏతత్ప్రక్రమేవి ష్ణుః ॥ మాసికార్థంద్వాదశాహంశ్రాద్ధం కృత్వాత్రయోదశేహ్నివాకుర్యా న్మంత్రవర్జంహిశూద్రాణాంద్వాదశేహ్నిసంవత్సరాభ్యంతరేయద్యధిమా సోభవేత్తదామాసికార్థందినమేకంవర్ధయేదితి - ఆశౌచోత్తరంద్వాదశస్వ హః - సుమాసికానితేష్వేవాద్యషష్ఠద్వాదశదినేషుమాసికాదీనికృత్వాత్ర యోదశేహ్నిసపిండనంకుర్యాత్- అధిమాసేతుచతుర్దశేహ్నికుర్యాత్ - శూ ద్రస్త్రయోదశే ద్వాదశేహ్నిత్యస్య మాసికాంత్యదినపరత్వాదితి పృథ్వీచం ద్రః-మైథిలాః॥ సంవత్సరాంతేసంసర్జననవమేమాసీత్యేకే - అత్రసాగ్నేరన గ్నేర్వోక్తకాలాభావేత్రిపక్షాదిసంవత్సరాంతాఅనుకల్పాజ్ఞేయాః - కల్పత రుస్త్వగ్రేవృద్ధినిశ్చయఏవసర్వేపకర్షప్రకారాఇత్యాహ- తన్న-యదహర్వే తిస్వాతంత్ర్యశ్రుతేః - యద్యపివృద్ధినిమిత్తోపకర్షోనిరగ్నేరేవోక్తస్తథాపిసా గ్నావపిజ్ఞేయః - ఉక్తకాలాసంభవేవర్షాంతాదిగౌణకాలవద్వృద్ధేరపిప్రా ప్తేః-వక్ష్యమాణగోభిలవచనాత్ ॥ అయాంతయామంమరణంనభవేత్పునరస్య

త్వితిదోషశ్రుత్యవిశేషాచ్చ - అపరార్కపృథ్వీచంద్రాదిస్వరసోప్యేవం-అత్రవృద్ధిపదంచూడోపనయనవివాహమాత్రపరమ్ - సీమంతాదౌతువృద్ధిశ్రాద్ధలోపఏవేత్యాచార్యచూడామణిః - పుంసవనాద్యన్నప్రాశనాంతేష్వావశ్యకేష్వపకర్ష ఇతిశ్రాద్ధవివేకః- శ్రుతిసాగరేపిబృహస్పతిః ॥ ప్రత్యవాయోభవేద్యస్మిన్నకృతేవృద్ధికర్మణి। తన్నిమిత్తంసమాకృష్యపిత్రోఃకుర్యాత్సపిండనమ్। గర్భాధానస్యత్వంతరేపిసంభవాత్ ॥ అన్నశ్రాద్ధంపరాన్నంచగంధమాల్యంచమైథునమితినేవలేనప్రథమాబ్దేమైథుననిషేధాచ్చ - నతత్రాపకర్ష ఇతిశ్రాద్ధకౌముద్యాదయః- తన్న- ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యామితినిషేధాచ్ఛ్రాద్ధాచార్యేవసర్వాణ్యాద్యాశ్చతస్రశ్చవర్జయేదితిమైథునేదోషాభావాచ్చ- పితామహమరణేపాత్రస్యవృద్ధౌనాపకర్షః - తస్యమహాగురుత్వాభావాత్ -తత్రతదూర్ధ్వేభ్యోవృద్ధిశ్రాద్ధమితిశ్రాద్ధచంద్రికా-తన్న- భ్రాతాచేత్యాదౌతదభావేప్యపకర్షోక్తేః- తేననిర్దేశోప్యుపలక్షణం-వ్యాఘ్రః॥ ఆనంత్యాత్కులధర్మాణాంపుంసాంచైవాయుషఃక్షయాత్ । అస్థితేశ్చశరీరస్యద్వాదశాహఃప్రశస్యతే॥ ఏతదాశౌచాంతోపలక్షణమ్॥ సర్వేషామేవవర్ణానామాశౌచాంతేసపిండనమితినిర్ణయామృతేకాత్యాయనోక్తేః - సర్వేషామితిత్రైవర్ణికపరం-శూద్రాణాంత్వాశౌచమధ్యే ॥ మంత్రవర్జంహిశూద్రాణాంద్వాదశేహనికీర్తితమితివిష్ణూక్తేః - ఏతద్దర్శశ్రాద్ధకారిశూద్రవిషయమిత్యపరార్కే-కల్పతరౌచ - వృద్ధమనుః॥ద్వాదశేహనివిప్రాణామాశౌచాంతేతుభూభుజామ్।వైశ్యానాంతుత్రిపక్షేవావథవాస్యాత్సపిండనమ్॥ నిర్ణయామృతేగోభిలః॥ద్వాదశాహాదికాలేషుప్రమాదాదననుష్ఠితమ్। సపిండీకరణంకుర్యాత్కాలేషూత్తరభావిషు॥ ఇదంసాగ్నేరుక్తకాలాసంభవేగౌణకాలవిధానార్థమితిమదనపారిజాతః-మదనరత్నేప్యేవం- ఋష్యశృంగః॥సపిండీకరణంశ్రాద్ధముక్తకాలేనచేత్కృతమ్। రౌద్రేహస్తేచరోహిణ్యాంమైత్రభేవాసమాచరేత్ । కాలాదర్శేపి॥ఏకాదశేద్వాదశేహ్నిత్రిపక్షేవాత్రిమాసివా। షష్ఠేచైకాదశేవాబ్దేసంపూర్ణేవాశుభాగమే॥ సపిండీకరణస్యోత్తమాష్టౌకాలాఃప్రకీర్తితాః। సాగ్నేకర్తుర్యథావాప్తేతేసాగ్నేస్తృతీయకః॥ అనగ్నేస్తుద్వితీయాద్యాస్సప్తకాలామునీరితాః। రోహిణీరౌద్రహస్తేషుమైత్రభేవాపితచ్చరేత్॥ నారదసంహితాయాంతు॥ సపిండీకరణంకార్యంవత్సరేవార్ధవత్సరే। త్రిమాసేవాత్రిపక్షేవామాసివాద్వాదశేహ్నివేత్యుక్తంవత్సరేతీతేపిజ్ఞేయం ॥ తతస్సపిండీకరణంవత్సరాత్పరతఃస్థితమితిభవిష్యోక్తేః ॥ పితుస్సపిండీకరణంవత్సరాదూర్ధ్వతః

స్థితమితినాగరఖండోక్తేః ॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతవాసరేఇత్యుశన
సోక్తేశ్చ॥ పూర్ణేసంవత్సరేపిండష్షోడశఃపరికీర్తితః । తేనైవచసపిండత్వంతే
నైవాబ్దికమిష్యతఇతిహేమాద్రౌవచనాచ్చ - అస్యానాకరత్వోక్తిర్మూర్ఖోక్తి
రేవ॥ యత్తు,పూర్ణేసంవత్సరేకుర్యాత్సపిండీకరణంసుతః। ఏకోద్దిష్టంచతత్రై
వమృతాహనిసమాపయేదితిధవళనిబంధేజాబాల్యుక్తేః ॥ పుత్రస్సపిండనంకృ
త్వాకుర్యాత్సాన్నసంసచైవకమ్। ఏకోద్దిష్టంతతఃకుర్యాత్కుతపంనవిచారయే
దితిస్వల్పమాత్స్యోక్తేశ్చాబ్దికంతద్దినేపునఃకార్యమితికేచిత్ - తేఽనిర్మూలత్వా
ద్ధేమాద్రివిరోధాచ్చోపేక్ష్యాః -షోడశత్వంచసపిండనస్య షోడశశ్రాద్ధాంత
ర్భావపక్షే - స్మృత్యర్థసారేతువర్షాంత్యదినేసంవత్సరవిమోకశ్రాద్ధంసపిం
డనంచకృత్వాపరేద్యుర్మృతాహేవార్షికంకార్యమిత్యుక్తం - గౌడాఅప్యేవ
మాహుః- తత్పూర్వవిరోధాచ్చింత్యం- తచ్చపుత్రేసతినాన్యఃకుర్యాత్॥శ్రా
ద్ధానిషోడశాదత్వానతుకుర్యాత్సపిండతామ్। ప్రోషితావపితేపుత్రఃకాలాద
పిచిరాదపీతివాయవీయోక్తేః - షోడశశ్రాద్ధానాంవర్షాదూర్ధ్వంకాలాభా
వేపితాన్యదత్వానకుర్యాత్ - కింతుదత్త్వైవ- తానియదికనిష్ఠభ్రాత్రాదినాకృ
తానితదాసపిండనమేవకుర్యాదిత్యపరార్కః - సపిండనేతుకనిష్ఠానాంనై
వాధికారఇత్యర్థః- తత్రైవ॥ అజ్ఞానాదథవామోహాస్నాకృతాచేత్సపిండతా।
తత్రాపివిధివత్కార్యాకాలాదపిచిరాదపి ॥ తేష్వపిజ్యేష్ఠస్యైవాధికారః॥
జ్యేష్ఠేనజాతమాత్రేణపుత్రీభవతిమానవఇతిమనూక్తేః - అపరార్కేప్రచే
తాఅపి॥ ఏకాదశాద్యాఃక్రమశోజ్యేష్ఠస్తువిధివత్క్రియాః। కుర్యాన్నైకైకశ
శ్శ్రాద్ధమాబ్దికంతుపృథక్పృథక్॥ మరీచిః॥సర్వేషాంతుమతంకృత్వాజ్యేష్ఠేనై
వతుయత్కృతమ్।ద్రవ్యేణవావిభక్తేనసర్వైరేవకృతంభవేత్॥ యత్తువాచస్ప
తిశూలపాణిభ్యాముక్తంద్రవ్యదానానుమత్యభావేకనిష్ఠైః పృథక్కార్యమితి_
తన్న- ఏవకారస్యతదభావేపిపృథక్కరణాభావార్థత్వాత్ - అంధాదేరివజ్యే
ష్ఠేసతికనిష్ఠానామనధికారాచ్చ - అతస్తేషాంప్రత్యవాయమాత్రం - అహి
తాగ్నికనిష్ఠస్తుకుర్యాదేవ- అన్యథాపితృయజ్ఞాసిద్ధేః- ఏవమావశ్యకవృద్ధా
వపికనిష్ఠోన్యఃసపిండోవాకుర్యాత్॥ భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రోవాసపిండశ్శిష్య
ఏవచ। సహపిండక్రియాంకృత్వాకుర్యాదభ్యుదయంతతః॥ తథైవకామ్యంయ
త్కర్మవత్సరాత్ప్రథమాదృతే ఇతిమదనరత్నేలఘుహారీతవచనాత్ - వృద్ధ్య
నంతరంప్రథమాబ్దమధ్యేపికామ్యంకుర్యాత్ - వృద్ధ్యభావేతుప్రథమాబ్దాదూ
ర్ధ్వమేవేత్యర్థః- కామ్యోక్తేరనావశ్యకేష్టాపూర్తాదావనాకర్షః-ఏతద్భా

తృపుత్రాది సంస్కారేప్రాప్తాధికారస్యనాందీశ్రాద్ధాధికారార్థం అభ్యుద
యపదంచనాందీశ్రాద్ధనిమిత్తకర్మమాత్రపరమితి హేమాద్రిః - తేనజ్యేష్ఠే దే
శాంతరస్థేకనిష్ఠః - సపిండసంవిన్నైవవృద్ధింకృత్వాపుత్రసంస్కారంకుర్యాది
తిశ్రీదత్తోక్తిఃపరాస్తా - భ్రాతృశిష్యాద్యుక్తేర్నాందీశ్రాద్ధేజ్యదేవతామాత్ర
పరోపకర్ష ఇత్యపాస్తం - అస్యక్రమమాత్రపరత్వాద్వృద్ధికర్త్రైవసపిండనం
కుర్యాదితిననియమఇతిగౌడాః - అతఏవకన్యాయాంమాతృమరణేభ్రాత్రాస
పిండనేకృతేపితుర్నాధికారః - శూలపాణిస్తుమహాగురౌప్రేతభూతేవృద్ధి
కర్మనయుజ్యతఇతినిషేధాత్ - మృతస్యభ్రాత్రాదిస్సపిండనంకృత్వాతత్పు
త్రకన్యాదేరభ్యుదయం కుర్యాన్నతుస్వపుత్ర సంస్కారేసంస్కార్యపితుస్స
పిండనంవినావృద్ధాదేవతాత్వాభావాదిత్యాహ - తన్న-విదేశస్థేనజ్యేష్ఠేన
పునఃకార్యం ॥ యవీయసాకృతంకర్మప్రేతశబ్దంవిహాయతు । తజ్జ్యాయసా
పికర్తవ్యంసపిండీకరణంపునరితిస్మృతేః ॥ జ్యేష్ఠేనవాకనిష్ఠేనసపిండీకరణేకృ
తే॥ఆవ్యపా దేమాతాపిత్రోఃకనిష్ఠేనేతివాపాఠః ॥ దేశాంతరగతానాంచ
పుత్రాణాంతుకథంభవేత్ । శ్రుత్వాతువపనంకార్యందశాహంతంతిలోదక
మ్॥తతస్సపిండీకరణంకుర్యాదేకాదశేహని । ద్వాదశాహేనకర్తవ్యమితిశా
తాతపోబ్రవీదితివచనాచ్చేతిభట్టాః - సింగాభట్టీయేప్యేవం - పూర్వవచనే
త్రచమూలంచింత్యం-స్మృత్యర్థసారేతు॥ విభక్తాబుద్ధికామాశ్చేత్పుత్రాఃపృ
థక్సపిండీకరణంకుర్యురిత్యుక్తం - అత్రదత్తకస్యతత్పుత్రాదీనాంవిశేషఃప్రా
గుక్తః- కేచిత్తువృద్ధింవినాపికనిష్ఠస్యసపిండనమాహుః॥ మాతాపిత్రోర్మృతే
కాలేజ్యేష్ఠేదేశాంతరస్థితే। కనిష్ఠేనప్రకర్తవ్యంసపిండీకరణంతథేతికాష్ణా
జినిస్మృతేః ॥ గతేవారోధితేజ్యేష్ఠేపిత్రావాప్రేషితేసతి। షణ్మాసాన్నివ
ర్తేతతదాకార్యంకనీయసా ॥ సంవర్తః ॥ పునస్సపిండీకరణంశ్రాద్ధంపార్వ
ణవచ్చరేత్। అర్ఘ్యసంయోజనంనైవపిండసంయోజనంనచేతితేషాంవచసాం
నిర్మూలత్వాత్ - ప్రోషితావసితేపుత్రఇత్యాదివిరోధాచ్చోపేక్ష్యాః -
వ్యుత్క్రమమృతౌతు హేమాద్రౌబ్రాహ్మే ॥ మృతేపితరియస్యాథవిద్యం
తేచపితామహః । తేనదేయాస్త్రయఃపిండాఃప్రపితామహపూర్వకాః ॥
తేభ్యశ్చపైతృకః పిండోనియోక్తవ్యస్తుపూర్వవత్ । మాతర్యథమృతా
యాంచవిద్యతేచపితామహీ ॥ ప్రపితామహీపూర్వస్తుకార్యస్తత్రాప్య
యంవిధిః ॥ ఏవంప్రపితామహజీవనేతత్పిత్రాదిభిర్జ్ఞేయం - తదాహసు
మంతుః ॥ త్రయాణామపిపిండానామేకేనాపిసపిండనే। పితృత్వమశ్నుతేప్రే

తఇతిధర్మోవ్యవస్థితః॥యత్తు ॥ వ్యుత్క్రమాత్తుప్రమీతానాంనైవకార్యాస
పిండతేతితన్మాతాపితృభర్తృభిన్నవిషయం ॥ వ్యుత్క్రమేణమృతానాంసస
పిండీకృతిరిష్యతే । యదిమాతాయదిపితాభర్తానైషవిధిఃస్మృతఇతిమాధవీ
యేస్కాందోక్తేః - మదనరత్నాదౌచైవం - అత్రప్రపితామహాదిభిఃపితుస్స
పిండనేకృతేపితామహే మృతేతత్సపిండనే సతిపునస్తేనసహపితుస్సపిండనం
కార్యమితిహేమాద్రిర్మతమాహ - అన్యేనైవతన్మన్యంతే - తత్త్వంతుపితు
స్సపిండనాభావేపితామహేనసహపునఃకార్యంనతత్సత్వే ॥ త్రయాణామపి
పిండానామేకేనాపిసపిండనే । పితృత్వమశ్నుతేప్రేతఇతిధర్మోవ్యవస్థితఇతి
విష్ణుధర్మోక్తేః - పితామహేప్రపితామహేవాపుత్రాంతరైరసంస్కృతేప్య
సంస్కృతాభ్యామేవపితుస్సపిండనంకుర్యాత్ ॥ అసంస్కృతౌనసంస్కా
ర్యౌపూర్వౌపౌత్రప్రపౌత్రకౌ । పితరంతత్రసంస్కుర్యాదితికాత్యాయనో
బ్రవీదితిఛందోగపరిశిష్టాత్ - అసంస్కృతౌదాహాద్యైరితికేచిత్ - అసపిం
డీకృతావితితుతత్త్వం- అతఏవోక్తంతత్రైవ॥ పాపిష్ఠమపిశుద్ధేనశుద్ధంపాపకృ
తాపివా। పితామహేనపితరంసంస్కుర్యాదితినిశ్చయః॥ పాపిష్ఠమకృతసపిం
డనంనతుపతితాది - అభిశస్తపతితభ్రూణఘ్నస్త్రియశ్చాతిచారిణీర్నసంసృ
జేదితిబైజవాపోక్తేః - పాపకర్మిణోనసంసృజేరన్నితిగౌతమోక్తేశ్చేత్యుక్తం
నిర్ణయామృతే- పూర్వయోఃపుత్రభావేతుపౌత్రఃకుర్యాదేవ ॥ పితామహఃపి
తుఃపశ్చాత్పంచత్వంయదిగచ్ఛతి । పౌత్రేణైకాదశాహాదికర్తవ్యంశ్రాద్ధషోడ
శమ్॥ నైతత్పౌత్రేణకర్తవ్యంపుత్రవాంశ్చేత్పితామహః । పితుస్సపిండతాంకృ
త్వాకుర్యాన్మాసానుమాసికమితికాత్యాయనోక్తేః- అపరార్కశూలపా
ణ్యాదౌచైవం- తేనసపిండనస్యానిత్యత్వాదకృతసపిండనయోరేవపార్వణానుప్ర
వేశఇతిమూర్ఖోక్తిఃపరాస్తా ॥ కృతేసపిండీకరణేప్రేతః పార్వణభాగ్భవేదితి
హారీతవిరోధాచ్చ- కేచిత్తుపుత్రాంతరాభావేపితామహవార్షికమప్యాహుః-
తన్న-శ్రాద్ధషోడశమితినియమాత్ - ఇచ్ఛయాభవత్యేవ ॥ పితామహస్యచేద్ద
ద్యాదేకోద్దిష్టంనపార్వణమితివాచస్పతిధృతగర్గోక్తేః॥ త్రయాణాంయాగప
ద్యేతుప్రాధాన్యాత్పితుస్సపిండనం కృత్వాపూర్వయోఃకుర్యాత్ - పితామ
హేమృతేదశాహాంతఃపితుర్మృతౌపితుస్సంస్కారంకృత్వాపితామహస్యపున
స్సర్వమావర్తయేత్- వృత్తేదశాహేనైవం- అశక్త్యాపిత్రానుజ్ఞాతేనపౌత్రే
ణపితామహశ్రాద్ధేప్రక్రాంతేపితృమృతౌతదాశౌచంవహన్నేవపౌత్రః-పి
తామహకర్మకుర్యాత్ప్రక్రాంతత్వాదితిమదనపారిజాతపృథ్వీచంద్రౌ - యు

తు॥ ఉత్తరాత్రితయరౌద్రరోహిణీయామ్యసర్వపితృభేషుచాగ్నిభే। శ్మశ్రుకర్మసకలంచవర్జయేత్ప్రేతకార్యమపిబుద్ధిమాన్నరఇతి సపిండనప్రకరణేపాఠాన్ముఖ్యకాలేనిషిద్ధర్క్షేసపిండనాపకర్షః- సర్వకాలేషుతద్వత్త్వేతద్వర్జ్యాన్యేవ-పూర్వోక్తబ్రాహ్మ్యాక్తాని షోడశశ్రాద్ధానికార్యాణీతివాచస్పతిమిశ్రాః - తన్న- అస్యపరిభాషాత్వేనవాక్యాత్సావకాశకర్మపరత్వాత్ - అస్యప్రేతమాత్రదైవత్యభావాచ్చ—అథస్త్రీషూచ్యతే- హేమాద్రౌబృహస్పతిః॥భర్తృగోత్రేణనామ్నాచమాతుఃకుర్యాత్సపిండనమ్॥ యత్తుభవిష్యే॥ పితృగోత్రంసముత్సృజ్యనకుర్యాద్భర్తృగోత్రతఇతితదాసురాదివివాహోఢాపరమ్॥ఆసురాదివివాహేషుపితృగోత్రేణధర్మవిదితివృద్ధశాతాతపోక్తేః- తచ్చానేకవచనేషుపితామహ్యాపత్యామాతామహేనవాసహోక్తం - తత్రవ్యవస్థోక్తాభవిష్యే॥ జీవత్పితాపితామహ్యామాతుఃకుర్యాత్సపిండనమ్।ప్రమీతపితృకఃపిత్రాతత్పిత్రాపుత్రికాసుతః॥ తత్పిత్రామాతుఃపిత్రా-లౌగాక్షిః॥పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంమాతరంతుసపిండయేత్ । పితరిధ్రియమాణేతుతేనైవోపరతేసతి॥ శంఖః॥ మాతుస్సపిండీకరణంకథంకార్యంభవేత్సుతైః । పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంసపిండీకరణంస్మృతమ్ ॥ యేనకేనాపిమాతుస్స పిండయేయత్రాస్వష్టకాదౌమాతుశ్శ్రాద్ధంపృథగుక్తం- తత్రపితామహ్యాసహకార్యం॥నాందీముఖేష్టకాశ్రాద్ధేగయాయాంచమృతేహని। పితామహ్యాదిభిస్సార్ధంమాతుశ్శ్రాద్ధంసమాచరేదితిశాతాతపోక్తేః- అపుత్రాయాంతుపైఠీనసిః ॥ అపుత్రాయాంమృతాయాంతుపతిఃకుర్యాత్సపిండనమ్।శ్వశ్ర్వాదిభిస్సహైవాస్యాస్సపిండీకరణంభవేత్ ॥యత్తులఘుహారీతః॥ పుత్రేణైవతుకర్తవ్యంసపిండీకరణంస్త్రియాః। పురుషస్యపునస్త్వన్యైర్భ్రాతృపుత్రాదయోపియేఇతి - యచ్చమార్కండేయపురాణే॥సపిండీకరణంస్త్రీణాంపుత్రాభావేనవిద్యతఇతి- తత్పుత్రపత్యభావేజ్ఞేయం- అత్రసపత్నీపుత్రోపిజ్ఞేయః॥ బహ్వీనామేకపత్నీనామేకాచేత్పుత్రిణీభవేత్ । సర్వాస్తాస్తేనపుత్రేణ ప్రాహపుత్రవతీర్మనురితి మనూక్తేరేతత్పరత్వాత్- యత్తుశాతాతపః॥ మృతేపితరిమాతుస్తునకార్యాసహపిండతా।పితురేవసపిండత్వేతస్యాఅపికృతంభవేదితితదశక్తపరం - కేషాంచిద్వామతమితిహేమాద్రిః - అన్వారోహణేతుభర్త్రైవసాపిండ్యం॥ మృతాయామనుగతానాథంసాతేనసహపిండతామ్ । అర్హతిస్వర్గవాసంచయావదాభూతసంప్లవమితిశాతాతపోక్తేః॥ పత్యాచైకేనకర్తవ్యంసపిండీకరణంస్త్రియాః। సామృతాపిహతేనైక్యంగతామంత్రాహుతివ్రతైరితియమోక్తేశ్చ - అత్రైకశబ్దఃపి

తామహ్యాదిపక్షనివృత్త్యర్థః- పతిపదంవర్గపరం - సపిండనస్యపార్వణైకోద్దిష్ట రూపత్వాదితిమాధవకల్పతరుమదనరత్నాదయః - అన్యేతుభర్త్రైవైకేనాహుః- స్వేనభర్త్రాసహైవాస్యాస్సపిండీకరణంభవేదిత్యేవకారశ్రవణాత్- పృథ్వీచంద్రోదయేపివికల్పఉక్తః- ఇదంతుతత్త్వం- యదాహేమాద్ర్యాదిమతేద్వయోరేకః పిండస్తదావర్గేణసహ - యదామాధవపృథ్వీచంద్రాదిమతే పృథక్పిండస్తదైకేనపత్యైక్యవచనాచ్చైకేనాపి- అతోమాతృపిండమసపిండీకృతేనైవపతిపిండేనసంయోజ్యైకీకృతం పిండద్వయంతత్పిత్రాదిభిస్సంయోజయేత్-అంత్యపక్షఏవయుక్తః- స్మృత్యర్థసారేతు - అన్వారోహణేనైకదినమరణే స్త్రియాఃపృథక్సపిండనంనాస్తి- భర్తుఃకృతేస్త్రియాఅపికృతంభవతీత్యుక్తే తన్మతాంతరమస్తు-ఇదంబ్రాహ్మ్యాదివివాహేషుజ్ఞేయం- ఆసురాదిషుతుశాతాతపః-తస్మాత్మాతాతత్పితామహ్యాతచ్ఛ్వశ్ర్వావాసపిండనం॥ ఆసురాదివివాహేషువిన్నానాంయోషితాంభవేత్॥ మాతామహ్యామాతుః పితామహ్యాతత్ప్రపితామహ్యాచేత్యర్థః- సుమంతుః॥పితాపితామహేయోజ్యఃపూర్ణేసంవత్సరేసుతైః। మాతామాతామహేతద్వదిత్యాహభగవాన్ శివః॥ ఇదమాసురాదిపరంపుత్రికాపుత్రపరంచోక్తంప్రాక్- హేమాద్రిస్తు బ్రాహ్మ్యాదిష్వపిసర్వత్ర దేశభేదాద్వికల్పమాహ - అతఃగుర్జరేషుకోకిలమతానుసారిణాంమాతృమాతామహప్రమాతామహా ఇతిశ్రాద్ధప్రయోగసపిండనంచదృశ్యతే - హేమాద్రావాపస్తంబోపి॥ కోకిలస్యయథాపుత్రా అన్యైసంచయజీవినః।పుష్టాస్తేస్వకులంయాంతిఏవంనారీస్సృతాసతీ॥ యదపివిజ్ఞానేశ్వరోమాతామహేనమాతుస్సాపిండ్యేపితృశ్రాద్ధవన్మాతృశ్రాద్ధంనిత్యమిత్యాహ- యచ్చవృద్ధిశ్రాద్ధేఛందోగపరిశిష్టం ॥ షడ్భ్యః పితృభ్యస్తదనుశ్రాద్ధదానముపక్రమేదితితదేతద్విషయమేవ- మాతుఃపృథక్శ్రాద్ధాభావాత్- అతఏవహేమాద్రౌభవిష్యేమాతుస్సపిండనంప్రక్రమ్య॥ ఉదితేనుదితేచైవహోమభేదోయథాభవేత్। తథాకులక్రమాయాతమాచారంచచరేద్బుధఇత్యుక్తం - అస్యవృద్ధావపవాదమాహ తత్రైవవ్యాఘ్రపాత్ ॥ కుర్యాన్మాతామహశ్రాద్ధంసర్వదామాతృపూర్వకమ్। విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయవృద్ధౌమాతామహాదివత్॥ కేచిదేతత్పుత్రికాపుత్రపరమాహుః పత్న్యాస్సాపిండ్యమాహలౌగాక్షిః ॥ సర్వాభావేస్వయంపత్న్యాస్స్వభర్తౄణామమంత్రకమ్ । సపిండీకరణంకుర్యాస్తతఃపార్వణమేవచేతి-యత్తువచనం॥ అపుత్రస్యపరేతస్యనైవకుర్యాత్సపిండతామితి-యచ్చాపస్తంబః॥అపుత్రాయేమృతాఃకేచిత్పురుషావాస్త్రియోపివా। తేషాంసపిండ

నాభావాదేకోద్దిష్టంనపార్వణమితి- తత్పుత్రోత్పాదనవిధిప్రశంసార్థమితిమా
ధవః॥సపిండీకరణాదూర్ధ్వమేకోద్దిష్టంవిధీయతే । అపుత్రాణాంచసర్వేషా
మపత్నీనాంతథైవచేతిహేమాద్రౌప్రచేతసోక్తేశ్చ - అన్యేతుద్వివిధవాక్యద
ర్శనాద్వికల్పమాహుః- స్మృత్యర్థసారేపి॥బ్రహ్మచారిణామనపత్యానాంచస
పిండనంనాస్తితేషాంసదైకోద్దిష్టమేవ - వ్యుత్క్రమమృతానాంసాపిండ్యంకా
ర్యం - నవా కేచిత్సర్వత్రసపిండనమాహురితి - అపుత్రేవ్యుత్క్రమమృతేవిశే
షోరేణుకారికాయాం॥ భ్రాతావాభ్రాతృపుత్రోవాసపిండశ్శిష్యఏవవా। స
పిండీకరణంకుర్యాత్పుత్రహీనేమృతేసతి ॥ సర్వబంధువిహీనస్యపత్నీకుర్యా
త్సపిండతామ్।ఋత్విజంకారయేద్వాపిపురోహితమథాపివా॥ వసురుద్రాది
తిసుతైః కార్యాతేషాంసపిండతా।వ్యుత్క్రమాచ్చప్రమీతానామేతద్వినాప్రేత
తాధ్రువమ్॥ పునస్సపిండనంతేషాంకుర్యాత్ప్రేతపితామహఇతి- అత్రమూ
లంమృగ్యం- యతీనాంసపిండనంనాస్తికింత్వేకాదశేహ్నిపార్వణంకార్యం-త
దపిత్రిదండినః- ఏకదండ్యాదీనాంతదపినేత్యుక్తంప్రాక్- దండగ్రహణాత్పూ
ర్వంమృతేతుదాహాదిసపిండనాంతంసర్వంకార్యమితిభట్టచరణాః - సపిండనవి
ధిమాహబైజవాపః॥ సమాప్తేసంవత్సరేచత్వార్యుదపాత్రాణిప్రయునక్త్యే
కంప్రేతాయత్రీణిపితృభ్యః ప్రేతపాత్రం పితృపాత్రేష్వా సించతియేసమా
నాఇతిద్వాభ్యామేవంపిండో థాభిమృశతి॥ఏషవోనుగతః ప్రేతఃపితరస్తంద
దామివః। శివంభవతుశేషాణాంజాయంతాంచిరజీవినః ॥ సమానీవస్సగచ్ఛ
ధ్వంసంవదధ్వమితి-యద్యపి॥ తచ్చాపిదేవరహితమేకార్ఘ్యైకపవిత్రకమ్।నై
వాగ్నౌకరణంతత్రతచ్చావాహనవర్జితమితిమార్కండేయేనోక్తం - తథాపి॥
సపిండీకరణంశ్రాద్ధందైవపూర్వంనియోజయేదిత్యాదివిరోధాద్వికల్పః - ప్రే
తానాంశేవాజ్ఞేయం- అత్రకామకాలౌవైశ్వదేవావపీత్యుక్తంప్రాక్ - మైత్రా
యణీయపరిశిష్టే॥ పిత్ర్యవిప్రకరేహ్నామస్సాగ్నేరపిభవేదిహ॥యత్తుగోభిలః॥
అనుక్తకాలేష్వ పితువ్యుత్క్రమేణమృతావపి । ఆమేనవాపి సాపిండ్యంహే
మ్నావాపిప్రకల్పయేదితి-తదాయదిమాతాపితృభిన్నపరం॥ ఆపన్నోపినకుర్వీ
తశ్రాద్ధమామేనకర్హిచిదితితేనైవోక్తేః- శుద్ధితత్వేకామధేనౌచలఘుహారీతః॥
సపిండీకరణంయావత్ప్రేతశ్రాద్ధంతుషోడశమ్। పక్వాన్నేనైవకర్తవ్యంసామి
షేణద్విజాతిభిః॥ విశ్వప్రకాశే॥ ప్రేతస్సపిండనాదూర్ధ్వంపితృలోకేనుగచ్ఛ
తి। కుర్యాత్తస్యతుపాథేయంద్వితీయేహ్నిసపిండనాత్ ॥ స్మృత్యర్థసారేప్యే
వం-తతోవృద్ధిశ్రాద్ధంకుర్యాత్- ఏతన్మలమాసేపికార్యం ॥ అధిమాసేసకర్త

వ్యంశ్రాద్ధమాభ్యుదయంతథా । తథైవకామ్యంయత్కర్మవత్సరాత్ప్రథమా
దృతఇతిహేమాద్రౌహారీతోక్తేః— ఇతిభట్టకమలాకరకృతేనిర్ణయసింధౌస
పిండీకరణం—అథప్రథమాబ్దేనిషిద్ధాని-హేమాద్రౌ ॥ స్నానంచైవమహాదా
నంస్వాధ్యాయంచాగ్నితర్పణమ్। ప్రథమేబ్దేనకుర్వీతమహాగురునిపాతనే ॥ అ
గ్నితర్పణంలక్షహోమాదిసత్వాధానమ్ - తత్తుప్రథమాబ్దేభవత్యేవ- తదా
హహేమాద్రావుశనాః॥ పితుస్సపిండీకరణంవార్షికేమృతవాసరే। అథానా
ద్యుపసంప్రాప్తావేతత్ప్రాగపివత్సరాత్॥ అన్యతర్పణమితిశుద్ధితత్వేపాఠః-
ఆదిపదంవృద్ధినిమిత్తనిత్యకర్మపరం- దివోదాసీయే॥మహాతీర్థస్యగమనముపవా
సవ్రతానిచ । సంవత్సరంనకుర్వీతమహాగురునిపాతనే ॥ ఇదంశ్రాద్ధకౌము
ద్యాందేవీపురాణస్థముక్తం- గౌడనిబంధేమాత్స్యే॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం
ప్రేతఃపార్వణభుగ్భవేత్ । వృద్ధిష్టాపూర్తయోగ్యశ్చగృహస్థశ్చసదాభవేత్॥
వర్షాంతసపిండనాభావేనాధికారీత్యర్థః - గృహస్థస్సపిండోపీత్యర్థః-అతఏవ॥
ప్రేతకర్మాణ్యనిర్వర్త్యచరేన్నాభ్యుదయక్రియామ్ । ఆచతుర్థంతతఃపుంసిపం
చమేశుభదంభవేదితిజ్యోతిషేఉక్తం-మాధవీయేదేవలః ॥ ప్రమీతౌపితరౌయ
స్యదేహస్తస్యాశుచిర్భవేత్ । నదైవంనాపివాపిత్ర్యంయావత్పూర్ణోనవత్సరః॥
ఇదంవర్షాంతసపిండనపరం॥తథైవకామ్యంయత్కర్మవత్సరాత్ప్రథమాదృతఇ
తిలఘుహారీతాద్యేకవాక్యత్వాత్ - వృద్ధినిమిత్తాపకర్షేతుకామ్యాదిభవత్యేవే
తిగౌడాః-పిత్ర్యంసపిండనం- అతఏవలౌగాక్షిః॥ అన్యేషాంప్రేతకార్యాణిమ
హాగురునిపాతనే। కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వాక్శ్రాద్ధమేకంతువర్జయేత్ ॥ దా
హాద్యేకాదశాహాంతంకార్యం- తత్రాశౌచాంతరస్యాప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ ఆ
ద్యంశ్రాద్ధమశుద్ధోపికుర్యాదేకాదశేహనీత్యుక్తేశ్చఏకంసపిండనం- పత్న్యై
వాత్వపవాదమాహమాధవీయేఋష్యశృంగః ॥ పత్న్యాః పుత్రస్యతత్పుత్ర
భ్రాత్రోస్తత్తనయేషుచ । స్నుషాస్వస్రోశ్చపిత్రోశ్చసంఘాతమరణంయది॥
అర్వాగబ్దాన్మాతృపితృపూర్వంసాపిండ్యమాచరేత్ ॥ లౌగాక్షిః॥ పత్నీపుత్ర
స్తథాపౌత్రోభ్రాతాతత్పుత్రకాఅపి । పితరౌచయదైకస్మిన్మ్రియేరన్వాస
రేతదా॥ఆద్యమేకాదశేకుర్యాత్త్రిపక్షేతుసపిండనమ్॥ ధవళనిబంధే ॥ మహా
గురునిపాతేతుప్రేతకార్యంయథావిధి। కుర్యాత్సంవత్సరాదర్వాగేకోద్దిష్టం
నపార్వణమ్ ॥ భృగుః ॥ మాతాచైవతథాభ్రాతాభార్యాపుత్రస్తథాస్నుషా
షా । ఏషాంమృతౌచరేచ్ఛ్రాద్ధమన్యస్యనపునఃపితుః ॥ ఏతదపిసపిండనపరం-
పితుర్మృతావన్యస్యశ్రాద్ధంనచరేదిత్యర్థః - శుద్ధితత్వేదేవలః॥అన్యశ్రాద్ధంప

రాన్నంచగంధమాల్యంచమైథునమ్ । వర్జయేద్గురుపాతేతుయావత్పూర్ణోన వత్సరః॥పారస్కరభాష్యేబృహస్పతిః ॥ పితర్యుపరతేపుత్రోమాతుశ్శ్రాద్ధాన్నివర్తతే । మాతర్యపిచవృత్తాయాంపితృశ్రాద్ధాదృతేసమమ్॥ సమంపితరంవినాన్యశ్రాద్ధంనేత్యర్థః - శుద్ధితత్త్వేదేవలః ॥ మహాగురునిపాతేతు కామ్యంకించిన్నచాచరేత్ । ఆర్త్విజ్యంబ్రహ్మచర్యంచ శ్రాద్ధం దేవక్రియాంతథా ॥ ఏతత్సపిండనాత్ప్రాగితికేచిత్ । తదుత్తరమపీత్యన్యే- శ్రాద్ధకౌముద్యాం కాలికాపురాణే పూర్వార్ధే ॥ విశేషతశ్చైవ పూజాంప్రమీతపితృకోనరః । యావద్వత్సరపర్యంతంమనసాపినచాచరేత్॥ కేచిత్తు॥పిత్రోరబ్దమశౌచంస్యాత్తన్మాసంమాతురేవచ।త్రైమాసికంతుభార్యాయాస్తదర్ధం భ్రాతృపుత్రయోరితిస్మృతేః - సపత్నమాతురబ్దార్ధమాహుః- శ్రాద్ధకౌముదీకారస్తు ॥ ద్వయోరేవమహాగుర్వోరబ్దమేకమశౌచకమ్। నాన్యేషామధికాశౌచంస్వజాతివిహితాత్క్వచిదితిసమూలజాతూకర్ణ్యవిరోధాన్నిర్మూలమాహ- హేమాద్రౌభవిష్యే॥గయాశ్రాద్ధంమృతానాంతుపూర్ణేత్వబ్దేప్రశస్యతే॥ త్రిస్థలీసేతౌగారుడే॥తీర్థశ్రాద్ధంగయాశ్రాద్ధంశ్రాద్ధమన్యచ్చపైతృకమ్।అబ్దమధ్యేనకుర్వీతమహాగురువిపత్తిషు ॥ ఇదంవృద్ధ్యర్థసపిండనాభావేవృద్ధౌసపిండనాపకర్షేబ్దమధ్యేపిదర్శాదికార్యమేవ ॥ పితుస్సపిండనం కృత్వాకుర్యాన్మాసానుమాసికమిత్యేకందోగపరిశిష్టాత్ ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వంప్రేతఃపార్వణభుగ్భవేదితిమాత్స్యాత్ ॥ తతఃప్రభృతివైప్రేతఃపితృసామాన్యమశ్నుతే। విందతేపితృలోకంచతతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తతేఇతిహారీతాచ్చేతిశూలపాణిః - యత్తుకాత్యీయం ॥ సపిండీకరణాదూర్ధ్వం నదద్యాత్ప్రతిమాసికమ్ । ఏకోద్దిష్ట విధానేనదద్యాదిత్యాహశౌనక ఇతితత్త్రైకోద్దిష్ట విధినానదద్యాదిత్యన్వయః - తుర్యపాదేనపార్వణేవికల్పఉక్తః - బ్రహ్మకైవర్తే ॥ ఉద్వాహశ్చోపనయనంప్రథమేబ్దేమహీపతే । కృతేసపిండనేప్యూర్ధ్వమస్మాంచోద్ధరణంత్యజేత్ ॥ తథాపికర్తుమిచ్ఛంతిత్రీణిచైతానివైసుతాః । మాసికాన్యవశిష్టానిచాపకృష్యచరేత్పునః ॥ అత్రేదంతత్త్వం - వృద్ధింవినార్వాగపిసపిండనాపకర్షేపితృత్వప్రాప్తిర్వర్షాంతఏవ॥ కృతేసపిండీకరణేనరస్సంవత్సరాత్పరమ్। ప్రేతదేహంపరిత్యజ్యభోగదేహంప్రపద్యతఇతివిష్ణుధర్మోక్తేః॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్యస్యసపిండీకరణంభవేత్ । ప్రేతత్వమపితస్యాపివిజ్ఞేయంవత్సరంనృపేత్యగ్నిపురాణాచ్చ - తేనతస్యత్వేపివృద్ధ్యాదైవపిత్ర్యేష్వనధికారః - వృద్ధినిమిత్తేత్వనంతరమేవ ॥ అర్వాక్సంవత్సరాద్వృద్ధౌపూర్ణేసంవత్సరేపివా। యే

సపిండీకృతాః ప్రేతానతేషాంతుపృథక్క్రియేతిశాతాతపోక్తేః - తత్రైవకా
మ్యమితిహేమాద్రిధృతహారీతాదివశాచ్చైవమితితథా ॥ అస్థిక్షేపంగయా
శ్రాద్ధంశ్రాద్ధంచాపరపక్షికమ్ । ప్రథమేబ్దేపికుర్వీతయదిస్యాద్భక్తిమాన్సు
తః॥భక్త్యాఖ్యంశ్రాద్ధంతద్వాలితిమదనపారిజాతాదయః - అన్యేయథాశ్రుత
మాహుః - తత్త్వంతుయదీద్వంసమూలంతదావృద్ధింవినాపకర్షేపూర్వంవృ
ద్ధ్యర్థేతుపరమితియోజ్యం ॥ పతితానాంగయాయాంవిశేషోబ్రాహ్మే॥క్రియ
తేపతితానాంచగతేసంవత్సరేక్వచిత్ । దేశధర్మప్రమాణత్వాద్గయాశ్రా
ద్ధంస్వబంధుభిః॥—అథవిధానాని - తత్రపంచకమృతేమదనరత్నేగారుడే ॥
అదాకృత్వాధనిష్ఠార్ధమేతన్నక్షత్రపంచకమ్ । రేవత్యంతంసదాదాహ్యమశు
భందాహకర్మణి ॥ శవస్యతుసమీపేతుక్షేప్తవ్యాఃపుత్తలాస్తదా । దర్భమ
య్యస్తుచత్వారఋక్షమంత్రాభిమంత్రితాః ॥ తతోదాహఃప్రకర్తవ్యస్తైశ్చ
పుత్తలకైస్సహ । సూతకాంతేతతఃపుత్రైః కార్యంశాంతికపౌష్టికమ్॥పంచ
కేషుమృతోయోవైనగతింలభతేనరః । తిలాంశ్చైవహిరణ్యంచతముద్దిశ్యఘృ
తందహేత్ ॥ క్రియానిబంధే॥భాజనోపానహాఛత్రంహైమముద్రాంచవా
ససీదక్షిణాదీయతేవిప్రేసర్వపాతకమోచనీ ॥ మదనరత్నేగార్గ్యః॥ ॥ యది
భద్రాతిథీనాంస్యాద్భానుభౌమశనైశ్చరా । త్రిపాదర్క్షేణచసంయోగోద్వ
యోర్యోగేద్విపుష్కరః ॥ ద్విత్రిపుష్కరయోగేతుమృతిర్మృత్యంతరావహా ।
దహనేమరణేచైవత్రిగుణంస్యాత్త్రిపుష్కరే ॥ ఖననేస్యైవమేవస్యాదేతద్దో
షోపశాంతయే । తిలపిష్టైర్యవైర్వాపిశరీరంకారయేత్తతః॥ శూర్పేనిధా
యాలంకృత్యదాహయేత్త్రైత్వకోపరి॥తద్దాహేమంత్రమాహబౌధాయనః॥
అస్మాత్త్వమితిమంత్రేణతిలపిష్టంప్రదాహయేత్ । ద్విత్రిపుష్కరయోర్దోష
స్త్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్వ్యపోహతి॥ వాసవేమరణంచేత్స్యాద్దృహేవాపిపునర్మృ
తిః।సువర్ణందక్షిణాందద్యాత్కృష్ణవస్త్రమథాపివా ॥ వాసవంధనిష్ఠా-బ్రా
హ్మే॥కుంభమీనస్థితేచంద్రేమరణంయస్యజాయతే । నతస్యోర్ధ్వగతిర్దృష్టా
సంతతౌనశుభంభవేత్ ॥ నతస్యదాహఃకర్తవ్యోవినాశాస్త్రేషుజంతుషు ।
అథవాతద్దినేకార్యోదాహస్తువిధిపూర్వకమ్॥ ధనిష్ఠాపంచకేజీవోమృతోయ
దికథంచన । త్రిపుష్కరేయామ్యేభేవాకులజాన్మారయేద్ధ్రువమ్॥ తత్రారిష్ట
వినాశార్థంవిధానంసముదీర్యతే । దర్భాణాంప్రతిమాఃకార్యాఃపంచోర్ణా
సూత్రవేష్టితాః ॥ యవపిష్టేనానులిప్తాస్తాభిస్సహశవందహేత్। ప్రేతవా
హఃప్రేతసఖఃప్రేతపఃప్రేతభూమిపః ॥ ప్రేతహర్తాపంచమస్తునామాన్యే

తానిచక్రమాత్ ॥ అత్రప్రతిమాం గంధపుష్పైః పూజయిత్వా ప్రథమాంశిర సి ద్వితీయాం నేత్రయోః తృతీయాం వామకుక్షౌ చతుర్థీం నాభౌ పంచమీం పా దయోర్న్యస్యతదుపరినామభిర్ఘృతం హుత్వా యమాయసోమం త్ర్యంబక మితిమంత్రాభ్యాం ప్రత్యేకం తాస్వాజ్యం హునేదితిభట్టాః ॥ సూతకాంతేత తః పుత్రః కుర్యాచ్ఛాంతికపౌష్టికమ్ । కాంస్యపాత్రస్థితం తైలం వీక్ష్య దద్యా ద్ద్విజన్మనే ॥ బ్రహ్మావిష్ణుమహేశేంద్రవరుణప్రీతయేతతః । మాషముద్గయ వవ్రీహిప్రియంగ్వాదిప్రయచ్ఛతి ॥ స్వర్ణదానం రుద్రజాప్యం లక్షహోమోద్వి జార్చనమ్ । గోభూదానం షడంశేన కుర్యాద్దోషోపశాంతయే ॥ అపరార్కే ॥ ధనిష్ఠాపంచకమృతే పంచరత్నానితన్ముఖే । ప్రాశ్యాహుతిత్రయం తత్రహు నేద్భూహవపామితి ॥ తతోన్నిర్హరణం కుర్యాద్దేశసాగ్నేర్విధిః స్మృతః ॥ ఇతరం నిఖనేదేవజలేనా ప్రతిపాదయేత్ । త్రిపాదర్క్షమృతే తద్వద్ధిరణ్యాశకలం ముఖే ॥ తస్యపిష్టమయం కుర్యాత్పురుషత్రితయం తతః । హోమః ప్రతిముఖం కుర్యా త్తథావహవపామితి ॥ కార్ష్ణాయసం చ కార్పాసం కుసుంభం ప్రతిపాద్య చ । నిర్యాత్యసాగ్నిం సంస్కుర్యాద్భవ్యగ్నావాన్యముత్సృజేత్ ॥ తత్రైవ ॥ కనకం హీరకం నీలం పద్మరాగం చ మౌక్తికమ్ । పంచరత్నమిదం ప్రోక్తమృషి భిః పూర్వదర్శిభిః ॥ రత్నానాంచాప్యభావేతు స్వర్ణం కర్షార్ధమేవ చ । సువర్ణ స్యాప్యభావేతు ఆజ్యం జ్ఞేయం విచక్షణైః ॥ మదనరత్నేప్యేవం-తథా ॥ ఏకాశీ తిపలం కాంస్యం తదర్ధం వా తదర్ధకమ్ । నవషట్త్రిపలం వాపి దద్యాద్విప్రాయ శక్తితః ॥ తథాన్యత్ర ॥ స్వగృహ్యోక్తవిధానేన కృత్వాగ్నేః స్థాపనం తతః । అ న్వాధానం నిర్వపణం దేవతానాం తథాహుతిః ॥ యమాయ ధర్మరాజాయ మృత్యవే చాంతకాయ చ । వైవస్వతాయ కాలాయ సర్వభూతక్షయాయ చ ॥ ఔదుంబరాయ దధ్నాయ నీలాయ పరమేష్ఠినే । వృకోదరాయ చిత్రాయ చి త్రగుప్తాయ వై క్రమాత్ ॥ విధినా శ్రపణం కృత్వా ఏకైకామాహుతిం హునే త్ । కృష్ణాం గాం కృష్ణవస్త్రాం చ హైమనిష్కసమన్వితామ్ ॥ దద్యాద్విప్రా య శాంతాయ ప్రీతో భవతు మే యమః ॥ త్రిపాదర్క్షేప్యేతదేవ - అపరార్కే ॥ పునర్వసూత్తరాషాఢా కృత్తికోత్తరఫాల్గునీ । పూర్వాభాద్రా విశాఖా చ జ్ఞేయమేతత్త్రిపాదభమ్ ॥ మయూరచిత్రే గర్గః ॥ మృతః శ్మశానం యో నీతఉప జీవతి మానవః । గృహే యస్య ప్రవిష్టోసౌ తిష్ఠేదథ కదాచన ॥ అచిరాన్మృత్యు మాప్నోతి హ్యాత్ర దారపరిగ్రహః । తత్ర శాంతిం ప్రవక్ష్యామి ధర్మరాజమతం య థా । సక్షీరాణాం పూతాక్తానామగ్నేర్హుత్వా ముఖే బుధః । ఔదుంబరీణాం

విధివత్తతశ్శాంతిః కృతా భవేత్॥ సావిత్ర్యష్టసహస్రేణ క్షీరశాంతించ కారయే
త్ ।కపిలాం తిలకార్పాస్యంచ హుతాంతే భూరిదక్షిణేతి ॥ — అథబ్రహ్మచారి
మృతౌ శౌనకః॥ బ్రహ్మచారిమృతౌ రీతింకథయామిసమాసతః। తత్రావకీర్ణదో
షస్యప్రాయశ్చిత్తంప్రశాంతయే॥ ద్వాదశాబ్దంషడబ్దంవాత్ర్యబ్దంశక్త్యాథవా
చరేత్। స్నాతకోబ్రహ్మచారీచనిధనంప్రాప్నుయాద్యది॥ సంయోజ్యచార్క
విధినాసంయోజ్యతౌతతఃపరమ్॥ దేశకాలౌస్మృత్వాఅముకగోత్రాముకనా
మ్నోమృతస్యబ్రహ్మచారిణో వ్రతవిసర్గంకరిష్య ఇత్యుక్త్వా హేమ్నానాందీ
శ్రాద్ధంకృత్వాగ్నింప్రతిష్ఠాప్యాఘారాంతే చతసృభిర్వ్యాహృతిభిరగ్నయే
వ్రతపతయే వ్రతానుష్ఠానసంపాదనాయవిశ్వేభ్యోదేవేభ్యశ్చాజ్యంహు
త్వాస్విష్టకృదాదిసమాప్యపునర్దేశ కాలౌస్మృత్వార్కవివాహంకరిష్యఇత్యు
క్త్వాహేమ్నానాందీశ్రాద్ధంకృత్వార్క శాఖాంశవంచహరిద్రయాలిప్త్వాపీ
తసూత్రేణవస్త్రయుగ్మేనచావేష్ట్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాఘారాంతేగ్నయేబృ
హస్పతయే వివాహవిధియోజకాయచయస్మైత్వం కామంకామాయేతికా
మాయవ్యాహృతిభిశ్చాజ్యంహుత్వా స్విష్టకృదాది సమాప్యార్కశాఖాంశ
వంచదహేత్ - విధానమాలాయాం ॥ యేషాంకులేబ్రహ్మచారీనిధనంప్రా
ప్నుయాద్యది।తత్కులంతుయమాప్నోతిసోపిదుర్గతిమాప్నుయాత్ ॥ మృతస్య
మ్రియమాణస్యషడబ్దంవ్రతమాదిశేత్ । త్రింశద్భ్యోబ్రహ్మచారిభ్యోదద్యా
త్కౌపీనకాన్నవాన్ ॥ ష్ఠాస్త్రమాత్రాఃకర్ణమాత్రాదద్యాత్కృష్ణాజినానిచ।
పాదుకాచ్ఛత్రమాల్యానిగోపీచందనమేవచ। మణిప్రవాళమాలాశ్చభూషణా
దిసమర్పయేత్। ఏవంకృతేవిధానేచవిఘ్నఃకోపినజాయతే॥ అత్రమూలంమృ
గ్యం—కుష్ఠిమృతౌతుయమః ॥ మృతస్యకుష్ఠినోదేహంనిఖనేద్గోష్ఠభూమిషు।
వాసరత్రితయంపశ్చాదుద్ధృత్యాన్యత్రతందహేత్॥ నగంగాప్లవనంకార్యంని
క్షేపేవిధిరుచ్యతే। షడబ్దవ్రతపూర్వేణవిధినాంత్యంక్రతుంచరేత్ ॥ తతోస్థిసం
చయంతస్యగంగాయాంప్రక్షిపేత్సుధీః। మాసిమాసితతఃకుర్యాన్మాసిశ్రాద్ధా
నిపార్వణాత్॥ ఇత్యేతత్కుష్ఠిమరణేకథితంశాస్త్రకోవిదైః ॥ షడ్గతత్త్వేభవి
ష్యే॥ శృణుకుష్ఠగణంవిప్రఉత్తరోత్తరతోగురుమ్ । విచర్చికాతుదుశ్చర్మాచ
ర్చరీయస్తృతీయకః ॥ వికర్చ్చార్వ్రిణతామ్రాచకృష్ణశ్వేతేతథాష్టకమిత్యు
క్త్వా॥ మృతేతుప్రాపయేత్తీర్థమథవాతరుమూలకమ్। నపిండంనోదకంకార్యం
నచదానక్రియాంచరేత్॥ షణ్మాసీయత్రిమాసీయమృతఃకుష్ఠీకదాచన । యది
స్నేహాచ్చరేద్దాహంయతిశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ అకృతప్రాయశ్చిత్తకు

ష్ట్యాదిదాహే ఇదం ప్రాయశ్చిత్తం - అతఏవ శునఖ్యాదివత్కుష్ఠినోఽపి ద్వాదశరాత్రం శూలపాణినోక్తం - అతఏవాస్మదీయం కుష్ఠినో మరణాంతమశౌచముక్తం కౌర్మే॥ క్రియాహీనస్య మూర్ఖస్య మహారోగిణ ఏవ చ। యథేష్టాచరణస్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమ్—మహారోగాస్తు ॥ వాతవ్యాధ్యశ్మరీకుష్ఠమేహోదరభగంధరాః । అర్శాంసి గ్రహణీత్యష్టౌ మహారోగాః ప్రకీర్తితా ఇతి-రజస్వలాయాస్తు వృద్ధశాతాతపః॥ రజస్వలాయాః ప్రేతాయాస్సంస్కారాదీని నాచరేత్ । ఊర్ధ్వం త్రిరాత్రాత్స్నాతాం తాం శవధర్మేణ దాహయేత్॥ అతః ప్రత్యాశ్యకాష్ఠవద్దగ్ధ్వా వ్యహ్యధ్వం దహేత- సంకటే తు మదనరత్నే స్మృత్యంతరే ॥ ఉదక్యా సూతికా వాపి మృతా స్యాద్యతి తాం తదా । ఆశౌచే త్వనతిక్రాంతే దాహయేదంతరా యది ॥ ఉద్ధృతేన తు తోయేన స్నాపయిత్వా తు మంత్రతః। ఆపోహిష్ఠేతి తిసృభిర్హిరణ్యవర్ణాశ్చతసృభిః॥ పవమానానువాకేన యదంతీతి చ సప్తభిః । తతో యజ్ఞపవిత్రేణ గోమూత్రేణాథ తద్ద్విజాః ॥ స్నాపయిత్వాన్యవసనేనాచ్ఛాద్య శవధర్మతః । దాహాదికం తతః కుర్యాత్ప్రజాపతివచో యథా॥ యజ్ఞపవిత్రమాపో అస్మానితి-మితాక్షరాయాం॥ పంచభిస్స్నాపయిత్వా తు గవ్యైః ప్రేతాం రజస్వలామ్ । వస్త్రాంతరావృతాం కృత్వా దాహయేద్విధిపూర్వకమ్॥ గృహ్యకారికాయాం॥ అంతరితుమృతా యే చ వపహ్నైవపుస్ప్రమాదతః। ఉదక్యా సూతికా నారీ చరేచ్చాంద్రాయణత్రయమ్ ॥ తతో యవపిష్టేనానులిప్యాష్టోత్తరశతం శూర్పోదకైస్సంస్నాప్య భస్మగోమయమృత్కుశోదకపంచగవ్యశుద్ధోదకైరాపోహిష్ఠా పావమానీభిః సంస్నాప్యాన్యవస్త్రే ధృతే దహేదితి భట్టాః- అత్ర ప్రాయశ్చిత్తమాహ బౌధాయనః॥ ఉదక్యా సూతికా మృత్యౌ చరేచ్చాంద్రాయణత్రయమితి - సూతికాయాస్తు మితాక్షరాయాం॥ సూతికాయాం మృతాయాం తు కథం కుర్వంతి యాజ్ఞికాః। కుంభే సలిలమాదాయ పంచగవ్యం క్షిపేత్తతః॥ పుణ్యర్గ్భిరభిమంత్ర్యాథో వాచా శుద్ధిం లభేత్తతః। తేనైవ స్నాపయిత్వా తు దాహం కుర్యాద్యథావిధి ॥ అలింగాభిర్మంత్రితాభిర్వామదేవ్యాభిరేవ చ । అన్యైశ్చ వారుణైర్మంత్రైస్స్నాప్య విధినా దహేత్ ॥ గృహ్యకారికాయాం॥ సూతికామరణే ప్రాప్తే సర్వౌషధ్యనులేపనమ్। అనూతకే తు సంస్పృష్టశ్శూర్పాణాం తు శతం క్షిపేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తే విశేషస్తత్రైవ॥ సూతికా తు యదా సాధ్వీ విస్నాతా మరణం గతా । త్రివర్షపూర్ణపర్యంతం శుద్ధ్యేత్కృచ్ఛ్రేణ సర్వదా॥ ఇదం చాద్యత్ర్యహే॥ సూతికా తు యదా నారీ రజసా తు పరిప్లుతా । త్రిమాసే తత్ర చేత్తు సా నారీ ద్వివర్షం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఇదం

ద్వితీయత్ర్యహే॥ సూతికా తు యదా సాధ్వీ విస్నాతా మరణం గతా । అబ్దకృ
చ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యేత వ్యాసస్య వచనం యథా ॥ ఇదం తృతీయత్ర్యహే. అత్రాశ
క్తౌ పక్షాంతరముక్తం తత్రైవ ॥ సూతికా తు యదా నారీ విస్నాతా మరణం గ
తా । త్రిషణ్ణవదినాదర్వాగేకాబ్దేన విశుద్ధ్యతి ॥ ఊర్ధ్వం తు॥ సూతికా తు యదా
నారీ ప్రాణాంశ్చైవ పరిత్యజేత్ । మాసమేకావధిం యావత్ త్రిభిః కృచ్ఛ్రై
ర్విశుద్ధ్యతి ॥ గర్భిణీమృతౌ తు మదనరత్నే శౌనకః॥ గర్భిణ్యుదక్యాసంస్కారం
శిశుసంస్కారమేవ చ ॥ ప్రవక్ష్యామి సమాసేన శౌనకోఽహం ద్విజన్మనామ్। గ
ర్భిణీమరణే ప్రాప్తే గోమూత్రేణ జలైస్సహ ॥ ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మంత్రైః ప్రో
క్ష్య భర్తా సమాహితః । ప్రేతం శ్మశానే నీత్వాథోల్లిఖ్య సవ్యోదరం తతః॥ పుత్ర
మాదాయ జీవంశ్చేత్ స్తనం దత్వా సుతాయ తు॥ యస్తే స్తనశ్శశయ ఇత్యృచా
యామే నిధాయ చ ॥ ఉదరం చావ్రణం కుర్యాత్పృషదాజ్యేన పూర్య చ। మృద్భ
స్మకుశగోమూత్రైరాపోహిష్ఠాదిభిస్త్రిభిః॥ స్నాప్య చాచ్ఛాద్య వాసోభిశ్శప
ధర్మేణ దాహయేత్ ॥ తత్రైవ షడశీతిమతే గద్యాని॥ గర్భిణ్యాం మృతాయాం
దక్షిణాశిరసం నిధాయ తస్యా నాభిరంధ్రాత్సవ్యముదరం చతురంగులం హిరణ్య
గర్భస్సమవర్తతేతి ఛిత్వా గర్భశ్చేత్ప్రాణస్తం ప్రక్షాళ్య నిఖనేత్ యదిజీవన్స్జ
వత్వం మను పుత్రకేత్యుక్త్వా క్షేత్రియే త్వేతి పంచభిస్స్నాపయిత్వా హిరణ్యామం
తర్ధాయ భూమౌ నిధాయ వ్యాహృతిభిరభిమంత్ర్య యస్తే స్తనశ్శశయ ఇతి స్త
నం పాయయిత్వా శిశుం గ్రామం ప్రాపయేత్ - గర్భచ్ఛేదస్థలే శతాయుధా
యేతి పంచాహుతీర్హుత్వా ప్రాణాయ స్వాహా పూష్ణే స్వాహేత్యనువాకా
భ్యాం వ్యాహృత్యా చాజ్యం హుత్వా భిన్నముదరం సూత్రేణ సంగ్రథ్య ఘృతేనా
నులిప్య బ్రాహ్మణాయ తిలాన్ గాం భూమిం సువర్ణం దద్యాదథ యథోక్తేన క
ల్పేన దహేత్ - బోధాయనేన తు శతాయుధాయేతి పంచ హోమానంతరం
ప్రయాసాయ యాసాయ వియాసాయ సంయాసాయోద్యాసాయ శుచే శోకా
య తప్యత్వై తపత్త్వై బ్రహ్మహత్యాయై సర్వస్మై ఇతి స్వాహాంతైర్దశాహుతయో
ప్యధికా ఉక్తాః - గృహ్యకారికాయాం॥ యదా గర్భవతీ నారీ సశల్యా సంస్థితా
భవేత్ । కుక్షిం భిత్వా తతశ్శల్యం నిర్హరేద్యది జీవతి ॥ ప్రమీతం నిఖనేత్తం తు ప్రా
యశ్చిత్తమతః పరమ్ । సా త్రయస్త్రింశతా కృచ్ఛ్రైశ్శుధ్యతే శల్యదోషతః॥
సగర్భదహనే తస్యా వర్ణజం వధపాతకమ్ । ప్రాయశ్చిత్తం చరిత్వా తు శుధ్యా
తి పాపకారిణః । దగ్ధ్వా తు గర్భసంయుక్తాం త్రిరబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అథా
న్వారోహణం స్త్రీణామాత్మనో భర్తురేవ చ ॥ సర్వపాపక్షయకరం నిరయో-

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

త్తారణాయచ। అనేకస్వర్గఫలదంముక్తిదంచతథైవచ॥ జన్మాంతరేచసౌ
భాగ్యధనపుత్రాదివృద్ధిదమ్॥ దేశకాలౌస్మృత్వారంభతేసమాచరత్వస్వ
ర్గలోకమహీయమానత్వమనుష్యరోమసంఖ్యాబ్దావచ్ఛిన్నస్వర్గవాసభర్తృస
హితచతుర్దశేంద్రావచ్ఛిన్నకాలికక్రీడమానత్వమాతృపితృశ్వశురకులత్రయ
పూతత్వబ్రహ్మఘ్నమిత్రఘ్నకృతఘ్నపతిపూతత్వపత్యవియోగకామాభర్తృ
జ్వలచ్చితారోహణంకరిష్యే - అనుగమనేతుఫలముల్లిఖ్యాన్వారోహణంకరి
ష్యఇత్యుక్త్వాహరిద్రాకుంకుమాంజనాదియుతశూర్పాణిసువాసినీభ్యోద
ద్యాత్ - మంత్రస్తు॥లక్ష్మీనారాయణోదేవోబలసత్వగుణాశ్రయః।గాఢంస
త్వంచమేదేయాద్వాణకైఃపరితోషితః॥ సోపస్కరాణిశూర్పాణివాణకై
స్సంయుతానిచ। లక్ష్మీనారాయణప్రీత్యైసత్వకామాదదామ్యహమ్॥అగ్నే
స్సమీపమాగత్యపంచరత్నానిపల్లవే। నీలాంజనంతథాబద్ధ్వాముఖేముక్తాఫ
లంన్యసేత్॥ తతోగ్నిప్రార్థనంకృత్వామంత్రేణానేనమిశ్రితమ్।స్వాహాసం
శ్లేషనిర్విణ్ణసర్వగోత్రహుతాశన॥ సత్వమార్గప్రదానేననయమాంభర్తురం
తికమ్॥ తతోగ్నావాజ్యేనాగ్నయేతేజోధిపతయేవిష్ణవేసత్వాధిపతయేకా
లాయధర్మాధిపతయేపృథివ్యైలోకాధిపతయేద్భ్యోరసాధిష్ఠాత్రీభ్యః, వా
యవేబలాధిపతయేఆకాశాయసర్వాధిపతయేకాలాయధర్మాధిష్ఠాత్రేద్భ్యశ్
స్సర్వసాక్షిణీభ్యః, బ్రహ్మణేవేదాధిపతయేరుద్రాయశ్మశానాధిపతయేచ
హుత్వాగ్నింప్రదక్షిణీకృత్యదృషదముపలాంచసంపూజ్యపుష్పాంజలింగృహీ
త్వాగ్నింప్రార్థయేత్॥ త్వమగ్నేసర్వభూతానామంతశ్చరసిసాక్షివత్।త్వ
మేవదేవజానీషేనవిదుర్యానిమానుషాః॥ అనుగచ్ఛామిభర్తారంవైధవ్యభ
యపీడితా। సత్వమార్గప్రదానేననయమాంభర్తురంతికమ్॥మంత్రేనుచ్చా
ర్యశనకైఃప్రవిశేచ్ఛహుతాశనమ్॥ గౌడాస్తు॥ఇమానారీరవిధవాఇతి-ఓం, ఇ
మాఃపతివ్రతాఃపుణ్యాఃస్త్రియోయాయాస్సుశోభనాః। సహభర్తుశ్శరీరే
ణసంవిశంతువిభావసుమ్॥ఇతిచవిప్రఃపఠేదిత్యాహుః - కాతరాంతు॥ప్రేతో
త్తరేసుప్తాందేవరశ్శిష్యోవాఉదీర్ష్వేతిద్వాభ్యాముత్థాపయేత్ - ఏతన్మహి
మామితాక్షరాదౌజ్ఞేయః - పృథ్వీచంద్రోదయేస్కాందే॥ అనువ్రజతిభర్తా
రంగృహాత్పితృవనంముదా। పదేపదేశ్వమేధస్యఫలంప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్॥
యత్త్వంగిరాః॥ యాస్త్రీబ్రాహ్మణజాతీయామృతంపతిమనువ్రజేత్॥సాస్వ
ర్గమాత్మఘాతేననాత్మానంనపతింనయేదితి॥ యచ్చవ్యాఘ్రపాత్॥నమ్రియే
తసమంభర్త్రాబ్రాహ్మణీశోకకర్శితా। నబ్రహ్మగతిమాప్నోతిమరణాదాత్మ

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ఘాతినీతిపృథక్చితిపరం॥ పృథక్చితింసమారుహ్యానవిప్రాగంతుమర్హతి। అనాశ్యా సాంక్షైవనారీణాంస్త్రీధర్మోయంపరఃస్మృతఇత్యుశనసోక్తేః-పృథక్చితిస్తుక్షత్రియాదిపరాతద్విధిర్బ్రాహ్మే ॥ దేశాంతరేమృతేపత్యౌసాధ్వీతత్పాదుకాద్వయమ్। నిధాయోరసిసంశుద్ధాప్రవిశేజ్జాతవేదసమ్॥ఋగ్వేదవాదాత్సాధ్వీస్త్రీనభవేదాత్మఘాతినీ। త్ర్యహాశౌచేనివృత్తేతు శ్రాద్ధం ప్రాప్నోతిశాస్త్రవత్॥ఇమానారీరవిధవాఇతిఋగ్వేదవాదః - త్ర్యహాశౌచమన్వారోహణపరమితిస్మార్తః - నిషేధవాక్యానిప్రాయశ్చిత్తార్థమృతేనపతితేనవాసహమరణనిషేధపరాణీత్యప్యాహుః - అస్థిదాహేపలాశదాహేవానపృథక్చితిదోషః - అంగత్వేనస్థానాపత్త్యావాశరీరతుల్యత్వాత్॥యత్తు॥బ్రహ్మఘ్నీవాకృతఘ్నోవామిత్రఘ్నోవాభవేత్పతిః। పునాత్యవిధవానారీతమాదాయమృతాతుయేతిహారీతీయం తత్పతితదాహాది నిషేధేనసహగమనస్యదూరతోపాస్తత్వాదర్థవాదమాత్రమితిపృథ్వీచంద్రః - జన్మాంతరీయపాపవతాసహామరణేనోద్ధారఇతిస్మార్తగౌడాః - శుద్ధితత్వేవ్యాసః॥దినైకగమ్యదేశస్థాసాధ్వీచేత్కృతనిశ్చయా। నదహేత్స్వామినంతస్యాయావదాగమనంభవేత్॥తత్రైవభవిష్యే॥ తృతీయేహ్న్యుదక్యాయామృతేభర్తరివైద్విజాః। తస్యానుమరణార్థాయస్థాపయేదేకరాత్రకమ్॥ఏకాంచితాంసమాసాద్యభర్తారంయానుగచ్ఛతి। తద్భర్తుర్యఃక్రియాకర్తాసతస్యాశ్చక్రియాంచరేత్॥ ఏతద్దశాహాంతరమ్॥ యశ్చాగ్నిదాతాప్రేతస్యపిండందద్యాత్సఏవహీతివాయవీయోక్తేః-ఆపస్తంబః॥ చితిభ్రష్టాతుయానారీమోహాద్విచలితాభవేత్।ప్రాజాపత్యేనశుద్ధ్యేత్తస్మాద్వైపాపకర్మణః॥తథా॥అన్వారోహేతునారీణాంపత్యుశ్చైకోదకక్రియామ్।పిండదానక్రియాతద్వచ్ఛ్రాద్ధంప్రత్యాబ్దికంతథా॥అన్వారోహేకృతేపత్న్యోఃపృథక్పిండాంస్తిలాంజలీన్। పృథక్శ్రేనకుర్వీతదద్యాదేకశిలేతథా॥అన్యత్రాప్యుక్తం-ఇదంగర్భిణీబాలాపత్యాసూతికారజస్వలావ్యభిచారిణీభిర్నకార్యం॥స్వైరిణీనాంగర్భిణీనాంపతితానాంచయోషితామ్।నాస్తిపత్యాగ్నిసంవేశఃపతితాహితథాఽభావితిమదనరత్నేస్మృతిసంగ్రహోక్తేః-మదనరత్నేబృహస్పతిః॥ బాలసంవర్ధనముక్త్వాబాలాపత్యానగచ్ఛతి।వ్రతోపవాసనియతారక్షేద్గర్భంచగర్భిణీ॥ తృతీయపాదేరజస్వలాసూతికాచేతిపృథ్వీచంద్రోదయేగౌడీయశుద్ధితత్వేచపాఠః-తత్రైవబృహన్నారదీయేపి॥బాలాపత్యాచగర్భిణ్యోహ్యదృష్టఋతవస్తథా।రజస్వలారాజసుతేనారోహంతిచితాంతుతాఇతి-అత్రపతివ్రతాసాసందీప్తంప్రవిశేద్యాహుతాశన

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

మితిభారతాత్॥ ఋగ్వేదవాదాత్సాధ్వీస్త్రీతిబ్రాహ్మణ్యప్యత్ర-పతివ్రతానామేవా
ధికారో నదుర్వృత్తానాం-యత్తు॥ అవమత్యచయాఃపూర్వం పతిందుష్టేనచేత
సావర్తంతేయాశ్చసతతంభర్తౄణాంప్రతికూలతః॥ తత్రానుమరణంకాలే
యాఃకుర్వంతితథావిధాః। కామాత్క్రోధాద్భయాన్మోహాత్సర్వాఃపూతాభ
వంత్యుతేతిభారతంతత్ కౌముతికన్యాయేనరత్తావకమితిపృథ్వీచన్ద్రః-బ్రాహ్మ
ణ్యాఏకచితిరేవనపృథక్చితిః- క్షత్రియాదీనాంపృథగేకావేతికల్పతరురత్నాకర
మదనపారిజాతాదయః-శుద్ధిచిన్తామణౌచైవం- తత్రాన్వారోహణేభర్తుశ్చా
చమధ్యేతదూర్ధ్వంవాకృతేత్రిరాత్రమధ్యేఏవదశపిణ్డాః- సహగమనేతుభర్తు
శ్చాచతుల్యమాశౌచంపిణ్డదానంచ॥ అన్వితాయాఃప్రదాతవ్యాదశపిణ్డాస్త్ర్య
హేణతుస్వామ్యాశౌచేవ్యతీతేతుతస్యాశ్రాద్ధంప్రదీయతేఇతిశుద్ధితత్వేశూల
పాణౌచైతదీనసిస్మృతేః॥ సంస్థితంపతిమాలింగ్యప్రవిశేద్యాహుతాశనమ్।త
స్యాః పిండాదికందేయంక్రమశః పతిపిండవదితిశూలపాణిశుద్ధితత్వధృతవ్యా
సోక్తేః- అన్యత్రాప్యుక్తం- యదాతురజస్వలాపిపత్నీమృతేపత్యౌదేశకాలవ
శాత్తదైవానుగచ్ఛతి - నశుద్ధింప్రతీక్షతే-తత్రవిధిఃదేవయాజ్ఞికనిబంధే॥ య
దాస్త్రీయామదక్యాయాంపతిఃప్రాణాన్సముత్సృజేత్ । ద్రోణమేకంతం
డులానామవహాన్యాద్విశుద్ధయే॥ ముసలాఘాతైస్తదసృక్స్రవతేయోనిమండ
లాత్।విరజస్కాంమన్యమానాస్వేచిత్తేతదసృక్క్షయమ్॥ దృష్ట్వాశౌచంప్రకుర్వీ
తపంచమృత్తికయాపృథక్। త్రింశద్వింశతిర్దశచగవాందత్వాత్వహఃక్రమాత్॥
విప్రాణాంపచనాచ్ఛుద్ధా సమారోహేద్ధుతాశనమ్। నారీణాంసరజస్కా
నామియంశుద్ధిరుదాహృతా॥ అత్రశ్రాద్ధాదౌనిర్ణయఃపూర్వముక్తః—ఇతి
నిర్ణయసింధావంత్యకర్మనిర్ణయః—అగ్నిప్రవేశాశక్తాతువిష్ణుః॥ మృతేభర్త
రిబ్రహ్మచర్యంతదన్వారోహణంచేతిబ్రహ్మకైవర్తే॥ సహానుగమనంశస్త్రంవై
ధవ్యస్యాథపాలనమ్॥ యత్తుతత్రైవ॥ కలౌనాన్యాగతిఃస్త్రీణాంసహానుగమ
నాదృతఇతిబ్రహ్మచర్యాశక్యత్వపరం- తథాచమనుః॥ బ్రహ్మచర్యంచరేద్వా
పిప్రవిశేద్వాహుతాశనమ్॥ కాశీఖండేపి॥పత్యౌమృతేపియాయోషిద్వైధవ్యం
పాలయేత్క్వచిత్। సాపునఃప్రాప్యభర్తారంస్వర్గలోకంసమశ్నుతే॥ అను
యాతినభర్తారంయదిదైవాత్కథంచన। తథాపిశీలంసంరక్ష్యంచ్ఛీలభంగాత్ప
తత్యథః॥ తద్వైగుణ్యాదపిస్వర్గాత్పతిఃపతతినాన్యథా। తస్యాఃపితాచమా
తాచభ్రాతృవర్గస్తథైవచ॥—అథవిధవాధర్మాః- మదనరత్నేస్కాందే॥విధ
వాకబరీబంధోభర్తృబంధాయజాయతే। శిరసోవపనంతస్మాత్కార్యంవిధ

వయాసదా।ఏకాహారస్సదా కార్యోనద్వితీయః కదాచన। మాసోపవాసంవా
కుర్యాచ్చాంద్రాయణమథాపివా ॥ పర్యంకశాయినీ నారీవిధవా పాతయేత్ప
తిమ్। నైవాంగోద్వర్తనంకార్యంస్త్రీయా విధవయాక్వచిత్॥గంధద్రవ్యస్యసం
భోగో నైవ కార్యస్తయాపునః। తర్పణంప్రత్యహంకార్యం భర్తుస్తిలకుశోద
కైః ॥ తత్పితుస్తత్పితుశ్చాపినామగోత్రాదిపూర్వకమ్॥ ఇదమపుత్రాపరమితిమ
దనపారిజాతః॥ నాధిరోహేదనడ్వాహంప్రాణైః కంఠగతైరపి। కంచుకంనప
రీదధ్యాద్వాసోనవికృతంవసేత్॥ వైశాఖేకార్తికేమాఘేవిశేషనియమంచరే
త్॥ప్రచేతాః॥ తాంబూలాభ్యంజనంచైవ కాంస్యపాత్రేచభోజనమ్। యతి
శ్చబ్రహ్మచారీచవిధవాచవివర్జయేత్। శ్రాద్ధాదౌతువిశేషః ప్రాగుక్తః-యత్తు
బౌధాయనః॥ సంవత్సరంప్రేతపత్నీమధుమాంసంవివర్జయేత్।అధశ్శయీత
షణ్మాసానితిమాద్గల్యభాషితమితితదసవర్ణాపరమిత్యపరార్కః —— అథస
న్న్యాసః-యాజ్ఞవల్క్యః ॥ వనాద్గృహాద్వాకృత్వేష్టిం సార్వవేదసదక్షిణా
మ్। ప్రాజాపత్యాంతదంతేతానగ్నీనారోప్యచాత్మని ॥ అధీతవేదోజపకృత్పు
త్రవానన్నదోగ్నిమాన్। శక్త్యాచయజ్ఞకృన్మోక్షేమనఃకుర్యాత్తునాన్యథా॥ఏ
తదాశ్రమసముచ్చయపక్షే జాబాలశ్రుతౌత్వన్యేపిపక్షా ఉక్తాః - యదిచేతర
థాబ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేద్గృహాద్వనాద్వా అథపునరవ్రతీవా స్నాతకో
వాస్నాతకోవోత్సన్నాగ్నికో వాయదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రవ్రజేదితి-
అంగిరాః॥ ప్రవ్రజేద్బ్రహ్మచర్యాద్వాప్రవ్రజేచ్చగృహాదపి।వనాద్వాప్రవ్ర
జేద్విద్వానాతురోవాథదుఃఖితః॥ ఆతురోముమూర్షుః-దుఃఖితశ్చోరవ్యాఘ్రా
దిభీతః-భారతే ॥ ఆతురాణాంచసన్న్యాసేనవిధిర్నైవచక్రియా। ప్రేషమా
త్రంసముచ్చార్యసన్న్యాసంతత్రపూరయేత్॥జాబాలశ్రుతావపి॥ యద్యాతు
రస్స్యాన్మనసావాచావాసన్న్యసేదితి ॥ అత్రవిప్రస్యైవాధికారః బ్రాహ్మ
ణాః ప్రవ్రజంతీతిజాబాలశ్రుతేః - ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యబ్రాహ్మణః ప్రవ్ర
జేద్గృహాదితిమనూక్తేశ్చేతివిజ్ఞానేశ్వరాదయః॥ చత్వారోబ్రాహ్మణస్యోక్తా
ఆశ్రమాశ్శ్రుతిచోదితాః। క్షత్రియస్యత్రయఃప్రోక్తాద్వావేకోవైశ్యశూద్ర
యోరితి ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవాథవైశ్యోవాప్రవ్రజేద్గృహాదితికౌర్మాద్యు
క్తేర్వర్ణత్రయస్యాప్యధికారః - పూర్వవాక్యంతుకాషాయదండాదినిషేధా
ర్థం॥ముఖజానామయంధర్మోయద్విష్ణోర్లింగధారణమ్। రాజన్యవైశ్యయోర్నే
తిదత్తాత్రేయమునేర్వచ ఇతిబౌధాయనోక్తేరితిపక్షాంతరమాహ - తత్త్వం
తుకుటీచకాదిపరమేతదితి - యోపిసన్న్యాసఃపలతైత్రకమితికలౌనిషేధః -

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

సోఽపి త్రిదండాదిపర ఇత్యుక్తం ప్రాక్ - స చ సన్న్యాసశ్చతుర్ధేత్యాహ హారీతః॥
కుటీచకో బహూదకో హంసశ్చైవ తృతీయకః। చతుర్థః పరమో హంసో యో
యః పశ్చాత్స ఉత్తమః॥ ఆద్యః పుత్రాదినా కుటీం కారయిత్వా తత్ర గృహే వా వ
సన్ కాషాయవాసాః శిఖోపవీతత్రిదండవాన్ బంధుషు స్వగృహే వా భుంజా
న ఆత్మజ్ఞోఽభవేత్ - ఏతదత్యంతాశక్తపరం - ద్వితీయస్తు బంధూన్ హిత్వా సప్తా
గారాణి భైక్షం చరన్ పూర్వోక్తవేషస్స్యాత్ - హంసస్తు పూర్వోక్తవేషోఽప్యే
కదండః॥ ఏకం తు వైణవం దండం ధారయేన్నిత్యమాదరాదితి స్కాందాత్ - వి
ష్ణురపి। యజ్ఞోపవీతం దండం చ వస్త్రం జంతునివారణమ్। తావాన్పరిగ్రహః ప్రో
క్తో నాన్యో హంసపరిగ్రహః॥ చతుర్థోఽపి స్కాందే॥ పరహంసస్త్రిదండం చ ర
జ్జుం గోవాలనిర్మితామ్। శిఖాం యజ్ఞోపవీతం చ నిత్యం కర్మ పరిత్యజేత్॥ అయము
ప్యేకదండ ఏవ- మేతు శిఖోపవీతాదిత్యాగనిషేధాస్తే కుటీచకాదిపరాః- య
త్తు మేధాతిథిః॥ యావన్న స్యుస్త్రయో దండాస్తావదేకేన వర్తయేదితి- తదపి త
త్పరమేవ- యచ్చాత్రిః॥ చతుర్థాభిక్షవః ప్రోక్తాస్సర్వే చైవ త్రిదండిన ఇతి- తద్వా
గ్దండాదిపరం న యష్టిపరం॥ వాగ్దండోఽథ మనోదండః కర్మదండస్తథైవ చ। య
స్యైతే నియతా దండాస్స త్రిదండీతి చోచ్యత ఇతి మనూక్తేః- తస్మాత్పరమహం
సస్యైకదండ ఏవ- సోఽప్యవిదుషః- విదుషస్తు సోఽపి నాస్తి - న దండం న శిఖాం నా
చ్ఛాదనం చరతి పరమహంస ఇతి మహోపనిషదుక్తేః - జ్ఞానమేవాస్య దండ ఇతి
వాక్యశేషాచ్చ- యత్తు యమః॥ కాష్ఠదండో ధృతో యేన సర్వాశీ జ్ఞానవర్జితః।
స యాతి నరకాన్ఘోరాన్మహారౌరవసంజ్ఞితానితి - తద్వైరాగ్యం వినా జీవనార్థ
సన్న్యాసపరం॥ ఏకదండం సమాశ్రిత్య జీవంతి బహవో నరాః। నరకే రౌరవే
ఘోరే కర్మత్యాగాత్పతంతి త ఇతి స్మృతేః- యచ్చాశ్వమేధికే॥ ఏకదండీ త్రిదండీ
వా శిఖాముండిత ఏవ వా। కాషాయమాత్రసారోఽపి యతిః పూజ్యో యుధిష్ఠిరేతి
తస్యాపి పూర్వోక్తవ్యవస్థా జ్ఞేయా- అథ తద్విధిః బౌధాయనః॥ కృత్వా శ్రాద్ధా
ని సర్వాణి పిత్రాదిభ్యోఽష్టకం పృథక్। వాపయిత్వా చ కేశాదీన్మార్జయేన్మాతృ
కా ఇమాః॥ సర్వాణీతి స్వస్య నవశ్రాద్ధషోడశశ్రాద్ధాదికృత్వేత్యర్థః- స్మృత్యర్థ
సారేపి॥ ఏకోద్దిష్టవిధానేన కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధాని షోడశ। అగ్నిమాన్పార్వణేనైవ
విధినా నిర్వపేత్స్వయమితి కాత్యాయనః॥ కృచ్ఛ్రాంస్తు చతురః కృత్వా పావ
నార్థమనాశ్రమీ। ఆశ్రమీ చేత్తప్తకృచ్ఛ్రం తేనాసౌ యోగ్యతాం వ్రజేత్॥ బౌ
ధాయనః॥ సద్దైవమార్షకం దివ్యం పిత్ర్యం మాతృకమానుషే। భౌతికం చాత్మన
శ్చాంతే అష్టౌ శ్రాద్ధాని నిర్వపేత్॥ అత్ర క్రమమాహ హేమాద్రౌ శౌనకః॥ దేవ

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

శ్రాద్ధే బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరా దేవతాః - ఆర్షే దేవర్షి బ్రహ్మర్షి క్షత్రర్షయః దేవర్షి క్షత్రర్షి మనుష్యర్షయో వా మరీచ్యాది ఋషయ ఇతి సన్న్యాసపద్ధతౌ తచ్చింత్యం- దివ్యే వసురుద్రాదిత్యాః మానుషే సనకసనందనసనాతనాః - భూతశ్రాద్ధే పృథివ్యాదిభూతాని చక్షురాది కారణాని చతుర్విధో భూతగ్రామశ్చేతి తిస్రః పిత్ర్యే పిత్రాదిత్రయో మాతామహశ్చ మాతృకే మాత్రాదయస్తిస్రః ఆత్మశ్రాద్ధే ఆత్మపితృపితామహా దేవతాః ఆత్మశ్రాద్ధం పరమాత్మదేవత్యమితి సన్న్యాసపద్ధతౌ తచ్చింత్యం- సర్వత్ర నాందీముఖత్వం విశేషణం జ్ఞేయం సర్వత్ర పిండదానం- యుగ్మా విప్రాః- దక్షక్రతూ సత్యవసూ వా విశ్వేదేవా అన్యం నాందీశ్రాద్ధవదితి హేమాద్రిః- స్మృత్యర్థసారే॥ కేశశ్మశ్రురోమనఖం వాపయిత్వోపకల్పయేత్॥ దండం జలపవిత్రం చ శిక్యం పాత్రం కమండలుమ్ ॥ ఆసనం కౌపీనమాచ్ఛాదనం కంథాం పాదుకే ఇతి దశ పంచ వా- ఏతచ్చ పూర్వేద్యుర్నాందీముఖం కృత్వా పరేద్యుః పుణ్యాహవాచనం కృత్వా కార్యమితి శౌనకః - బౌధాయనః॥ త్రీన్దండానంగులీస్థూలాన్వైణవాన్మూర్ధసమ్మితాన్ । ఏకాదశనవద్విత్రిచతుః పంచస్థాన్యపర్వకాన్॥ వేష్టితాన్కృష్ణగోబాలరజ్జ్వంతు చతురంగులాన్ । ఏకో వా తాదృశో దండో గోబాలసదృశో భవేత్॥ అనగ్నిరగ్నిముత్పాద్య నిత్యేన విధినా తతః॥ పృష్టోదివివిధానేనేత్యర్థః॥ స్వాగ్నావేవాగ్నిమాన్కుర్యాదపవర్గో [illegible]దితః। ఆజ్యం పయో దధీత్యేతత్ త్రివృద్ధా జలమేవ వా॥ ఓం భూరిత్యాదినా ప్రాశ్య రాత్రిం చోపవసేత్తతః । అథాదిత్యాస్తమయాత్పూర్వమగ్నిస్విష్ట్యాత్యసః॥ ఆజ్యమగ్నౌ గార్హపత్యే సంస్కృత్య తేన చ స్రుచా । పూర్ణయాహవనీయే తు జుహుయాత్ప్రణవేన తత్ ॥ బ్రహ్మన్వాధానమేతత్స్యాదగ్నిహోత్రే హుతే తతః। సంస్తీర్య గార్హపత్యస్య దర్భానుత్తరతోఽత్ర తు॥ పాత్రాణ్యాసాద్య దర్భేషు బ్రహ్మాయతన ఏవ తు । జాగృయాద్రాత్రిమేతాం తు యావద్బ్రాహ్మో ముహూర్తకః॥ అగ్నిహోత్రం స్వకాలే తు హుత్వా ప్రాతస్తనం తతః। ఇష్టిం వైశ్వానరీం కుర్యాత్ప్రాజాపత్యామథాపి వా ॥ జాబాలశ్రుతౌ తద్ధైకే ప్రాజాపత్యామేవేష్టిం కుర్వంతి తదు తథా న కుర్యాదాగ్నేయీమేవ కుర్యాత్పశ్చాత్త్రైధాతవీయామేవ కుర్యాదిత్యుక్తం - తేనాత్ర వికల్పః- అత్రాహుః త్రేతాగ్నేః ప్రాజాపత్యా తద్వాక్యశేషే గ్నీనితి బహుత్వశ్రుతేః - ఏకాగ్నేస్త్వాగ్నేయీతి - అనాహితాగ్నేరిష్టిస్థానే వైశ్వానర ఆగ్నేయో వా చరురితి మాధవః - కాత్యాయనః ॥ ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య వేదిమధ్యస్థితో హరిమ్। ధ్యాత్వా హృదిత్వనుజ్ఞాతో గురుణా ప్రైషమీరయేత్ ॥ కపిలః॥ విధివత్ప్రైష

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ముక్త్వాథత్రిరుపాంశుత్రిరుచ్చకైః। అభయంసర్వభూతేభ్యోమత్తస్స్వాహే
త్యథోభువి॥ నినీయదండశిక్యాదిగృహీత్వాథబహిర్వ్రజేత్ ॥ బౌధాయనః॥
సఖేమేత్యాదినాదండంయేనదేవాః పవిత్రకమ్ । యదస్యపారే శిక్యంతుపా
త్రంవ్యాహృతిభిస్తథా॥ యువాసువాసాఃకౌపీనంగృహీత్వాబాంధవాంస్త్య
జేత్॥ అథక్రమః- తత్రసన్న్యాసేధికారసిద్ధ్యర్థంస్వస్యనవశ్రాద్ధషోడశశ్రా
ద్ధసపిండనానిసాగ్నిః పార్వణాన్యనగ్నిస్త్వేకోద్దిష్టవిధినాకృత్వానాశ్రమీచే
త్కృచ్ఛ్రచతుష్టయమన్యస్తుత్ప్రకృచ్ఛ్రంకృత్వోదగయనే ఏకాదశ్యాంద్వా
దశ్యాంవాసాగ్నిరమావాస్యాయాంపౌర్ణమాస్యాం చతుర్దశ్యాంవాయథాప
ర్వణిప్రాజాపత్యాస్యాత్- తత్రదేశకాలౌస్మృత్వాపరమహంసాదిసన్న్యా
సంగ్రహణంకరిష్యఇతి సంకల్ప్యగణేశంసంపూజ్య పుణ్యాహంవాచయిత్వా
మాతృకాపూజాం వృద్ధిశ్రాద్ధంచ కృత్వాస్తమయాత్ప్రాగౌపాసనంసమి
ధ్యాహితాగ్నిస్తు గార్హపత్యంవిధురోగ్నిహోత్రీతుత్రికాండమండనోక్తది
శాకుశపత్న్యాసహోపవసేత్ప్యంతంపూర్ణాహుత్యంతం వాధానంకు
ర్యాత్-బ్రహ్మచారీచేల్లౌకికేవిధురశ్చేద్వ్యాహృతిభిఃప్రణవేనవాగ్నిమాధా
యాన్వగ్నిరుషసాఇత్యానీయపృష్ఠోదివీతి నిధాయతేనైవ సమిధ్యతత్సవితు
స్త్రాంసవితుర్విశ్వానిసఇతితిసృస్సమిధోభ్యాదధ్యాత్-ఏవమగ్నౌసిద్ధేకత్రోపస్థ
వజ్యంవపనంకృత్వాపయో దధియుతమాజ్యమపోవాఓంభూస్సావిత్రీంప్రవి
శామితత్సవితుర్వరేణ్యమితిప్రాశ్యాచమ్య పునరాదాయఓంభువస్సావిత్రీంప్ర
విశామిభర్గోదేవస్య ధీమహీతిద్వితీయం ఓంస్వస్సావిత్రీం ప్రవిశామిధియో
యోనఃప్రచోదయాదితితృతీయం సమస్తయాచతుర్థం ఓంభూర్భువస్స్వస్సా
విత్రీంప్రవిశామి,తత్సవితుః,యాత్ ఇతి - సన్న్యాసపద్ధతౌతుత్రివృదసీతిప్రథ
మంప్రవృదసీతిద్వితీయంవివృదసీతితృతీయం ప్రాశ్యాపఃపునంత్వితిజలంప్రాశ్య
సావిత్రీప్రవేశఉక్తః- తతఆహవనీయంవిహృత్యబ్రహ్మాణముపవేశ్యాజ్యంస
స్కృత్యచతుర్ద్వాదశవాగృహీత్వా సమిత్పూర్వం ఓంస్వాహాపరమాత్మన
దమితిహుత్వోపవసేత్ - తతస్సాయంహోమంవైశ్వదేవంచకృత్వాఅగ్నే
దక్షిణానాస్తీర్యదండాదీని దశపంచవాసాద్యబ్రహ్మసనేకృష్ణాజినోపవిష్ట
రాత్రౌజాగరంకృత్వాప్రాతర్హోమానంతరం ప్రాజాపత్యాంవైశ్వానరీం
కృత్వాఋత్విగ్భ్యస్సర్వస్వం బ్రహ్మణేచమధుపర్కం తైజసపాత్రందత
దారుపాత్రాణ్యాహవనీయేశ్మన్మయానిచజలేక్షిపేత - కృష్ణాజినంత
దదీత - అనాహితాగ్నిస్తువైశ్వానరమాగ్నేయంవాచరుంహుత్వాపా

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ష్యాగ్నౌక్షిప్త్వాభూర్భువస్స్వరిత్యపః స్పృష్ట్వాతరత్సమందీతిజప్త్వావిప్రాఙ్
సంభోజ్యపుణ్యాహం వాచయిత్వాత్రవావపనం కృత్వా హైమరూప్యకుశజ.
త్రైస్నాత్వా పురుషాయచరుంకృత్వాప్రాణాయస్వాహేతి పంచాహుతీ
ర్హుత్వాపురుషసూక్తేనప్రత్యృచ మాజ్యంచరుంచజుహుయాత్ - అత్రవిర
జాహోమం కేచిదాహుః- యథోక్తంశివగీతాసు ॥ జుహుయాద్విరజామం
త్రైః ప్రాణాపానాదిభిస్తతః । అనువాకాంతమేకాగ్రస్సమిదాజ్యచరూన్పృ
థక్ ॥ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యయాతేఅగ్నేతిమంత్రతః । భస్మాదాయాగ్నిరి
త్యాద్యైర్విమృజ్యాంగానిసంస్పృశేత్॥ పాపైర్విముచ్యతేసత్యంముచ్యతేనా
త్రసంశయః॥ యథా॥ ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానామేశుద్ధ్యంతాం,
జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వాహాసర్వత్రలింగోక్తదేవతా
భ్యఇదమితిత్యాగః- వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతోబుద్ధ్యాకూతిస్సం
కల్పామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోమజ్జాస్నాయవోస్థీ
నిమేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోరూదరజంఘశిశ్నోప
స్థపాయవామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతిరహం, ఉత్తిష్ఠపురుషహరితపింగలలోహి.
తాక్షిదేహిదేహిదాపయితామేశుద్ధ్య, పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశమే
శుద్ధ్యంతాంజ్యోతిరహం, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి,
శుద్ధ్యావాక్కాయకర్మాణిమేశుద్ధ్యం, ఆత్మామేశుద్ధ్యంతాం,అంతరాత్మామే
శుద్ధ్యంతాం,క్షుధేస్వాహా క్షుత్పిపాసాయస్వాహా వివిట్యైస్వాహా ఋగ్వి
ధానాయస్వాహా కషోత్కాయస్వాహా॥ క్షుత్పిపాసామలం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీ
ర్నాశయామ్యహం। అభూతిమసమృద్ధిం చసర్వాన్నిర్ణుదమేపాప్మానగ్ం.
స్వాహా - అన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయమానందమయమా
త్మామేశుద్ధ్యంతాంజ్యోతి, తతస్స్విష్టదాదిహుత్వా బ్రహ్మణేహిరణ్యమా
జ్యపాత్రంధేనుంచదత్వాసమాసించత్విత్యుపతిష్ఠేత - అత్రకేచిదనగ్నేస్సావి.
త్రప్రవేశంపూర్ణాహుతించాహుః - తతోయాతేఅగ్నేయజ్ఞియాతనూరితిత్రి
రేకైకంజిఘ్రన్నాత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యగురవేసర్వస్వందత్వా తంబ్ర
హ్మాణంవిదధాతి పూర్వంయోవై వేదాగ్ంశ్చప్రహిణోతితస్మై తంహదేవ
మాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యఇత్యుపస్థాయదక్షిణం.
వ్యావృత్యపాదావుపసంగృహ్యాధీహిభగవోబ్రహ్మేతివదేత్ - తతోగురురా
నంబ్రహ్మరూపంధ్యాత్వాశంఖం ద్వాదశప్రణవైరభిమంత్ర్యతేనశిష్యమా
ప్యాశన్నోమిత్రఇతి శాంతింపఠిత్వాతచ్ఛిరసిహస్తందత్వా పురుషసూ

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

క్తంజప్త్వామమప్రతేహృదయంతేదధామీతి చజప్త్వోదఙ్ముఖఃప్రణవార్థమను
సంధధ్ధత్ షే నేక[illegible]ప్రణవముపదిశ్యతదర్థం చపంచీకరణాద్యవబోధ్యఅయమా
త్మాబ్రహ్మతత్వమసిప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేత్యాద్యుపదిశేత్ - తదర్థంచవదేత్ తతో
నానుదద్యాత్ తతశ్శిష్యస్తే నోపదిష్టోహరింస్మరన్నూర్ధ్వబాహుస్త్రిష్టదే
వాన్ సాక్షిణఃకృత్వాఓంభూర్భువస్సువస్సన్యస్తంమయేతి త్రిరుపాంశుత్రిరు
చ్చైశ్చత్రిరత్యుచ్చైశ్చోక్త్వాజలసమిపంగత్వాస్నాత్వా అభయంసర్వభూతే
భ్యోమత్తస్స్వాహేతిత్రిరంజలింక్షిప్త్వా యువాసువాసాఇతికాషాయంకౌపీ
నంవాసశ్చపరిధాయసఖామాగోపాయేతి ముఖ్యవైణవంపాలాశంబైల్వ
మౌదుంబరంవాదండంగృహ్ణీయాత్ - అత్రపుత్రకామో గృహస్థఃశంఖేనపు
రుషసూక్తేనదండమభిషిచ్యదద్యాదిత్యాచారః-తతశ్శిఖాముత్పాట్య ఓంభూ
స్స్వాహేత్యగ్నౌజలే వాహుత్వా తథైవోపవీతంహుత్వా యేనదేవాఃపవి
త్రేణేతిజలేపవిత్రంయదస్యపారఇతి శిక్యంసావిత్ర్యాకమండలుంసప్తవ్యాహృ
తిభిఃభోజనపాత్రమిదం విష్ణురిత్యాసనం బృసీంవాగృహీత్వా ఓంభూస్తర్ప
యామీతివ్యస్తసమస్తాభిర్మహర్నమఇతి తర్పయిత్వాభూస్స్వధోంభువస్స్వ
ధోంస్వస్స్వధోంభూర్భువస్స్వర్మహర్నమస్స్వధేతి పితౄంస్తర్పయిత్వో
దుత్యంచిత్రంతచ్చక్షుర్హంసశ్శుచిషన్నమోమిత్రస్యేతిస్నాత్వాసురభిమతీభి
రాపోహిష్ఠేతిహిరణ్యవర్ణాభిః పావమానీభిర్వ్యాహృతిభిశ్చమార్జయిత్వా
ష్టోత్తరశతవారమఘమర్షణంప్రాణాయామాంశ్చకృత్వా ఓంభూర్భువస్సు
వరితిచపరిత్వాసమస్సవిత్రఇతి సూర్యంచోపస్థాయపునస్స్నాత్వాజంఘేత్యా
శయిత్వాఓమితిబ్రహ్మేమితీదంసర్వమోమితిబ్రహ్మనోఏషజ్యోతిర్యఏషవే
దోయఏషతపతివేద్యమేవైతద్యఏషవేదోయదవనమస్సీతిజపిత్వాష్టసహస్రం
గాయత్రీంజపేదితి—అథయతిధర్మాః- ప్రాతరుత్థాయబ్రహ్మణస్పతేఇతిజ
పిత్వాదండాదీనిన్యదంచనిధాయమూత్రపురీషయోర్గృహస్తచతుర్గుణంశౌ
చంకృత్వాచమ్యాపర్వద్వాదశీవర్జ్యంప్రణవేనదంతధావనంకృత్వాతేనైవమృ
దాబహిఃకటింప్రక్షాళ్యజలతర్పణవర్జ్యంస్నాత్వాపునర్జంఘేప్రక్షాళ్యవస్త్రా
దీనిగృహీత్వామార్జనాంతంకృత్వాకేశవాదినమోంతనామభిస్తర్పయిత్వా
ఓంభూస్తర్పయామీత్యాదివ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిర్మహర్జనస్తర్పయామీతి
తర్పయేత్ - ఓంభూస్స్వాహేతిస్వాహాశబ్దాంతైస్స్వధాశబ్దాంతైశ్చైభిరే
వపునస్తర్పయేదితికేచిత్ - తతఆచమ్యాంజలినాప్రణవేనజలమాదాయవ్యా
హృతిభిః ప్రక్షిప్యగాయత్ర్యాత్రిఃక్షిప్త్వాగాయత్రీంజపేత్ - ఉదిత్యేసూర్యోప

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

ణవేనవ్యాహృతిభిర్వార్ఘ్యం త్రిర్దత్వామిత్రస్యచర్షణీ త్యాద్వైః పూర్వోక్త సౌరీభిరిదంవిష్ణుస్త్రిర్దేవో బ్రహ్మజజ్ఞానమితిచోపస్థాయసర్వభూతేభ్యోనమ ఇతిప్రదక్షిణమావర్తతే. తతోనత్వాఆదిత్యాయవిద్మహేసహస్రాక్షాయధీమహి,తన్నస్సూర్యఃప్రచోదయాదితిత్రిర్జపేత్. ఏవంత్రికాలంవిష్ణుపూజాం బ్రహ్మయజ్ఞంచకుర్యాత్—అథభిక్షా-విధూమేసన్నముసలేవ్యంగారేభుక్తవర్జనే। కాలేపరాహ్ణేభూయిష్ఠేనిత్యంభిక్షాంయతిశ్చరేదిత్యుక్తేకాలేఉద్వయమితిచతసృభిరాదిత్యముపస్థాయతేనైక్యంధ్యాత్వాఆకృష్ణేనేతిప్రదక్షిణం కృత్వాయేతేపంథానఇతిజప్త్వా॥యోసావిష్ణ్వాఖ్యఆదిత్యేపురుషోంతర్హృదిస్థితః। సోహంనారాయణోదేవఇతిధ్యాత్వాప్రణవ్యతమ్॥త్రిదండందక్షిణేత్వంగేతతస్సంధాయబాహునా। పాత్రంవామకరేక్షిప్త్వాశ్లేషయేద్దక్షిణేన త్వితిబౌధాయనోక్తదిశాత్రీన్పంచసప్తవా గృహాన్గత్వాభవత్పూర్వంభిక్షాంయాచిత్వాపూర్ణమసిపూర్ణం మేభూయాఇత్యాగత్యశుచిరన్నంప్రోక్ష్యఓం భూస్స్వధానమఇత్యాదివ్యస్తసమస్తవ్యాహృతిభిస్సూర్యాదిదేవేభ్యోభూతేభ్యశ్చభూమౌక్షిప్త్వాభుక్త్వాప్రణవేనషోడశప్రాణాయామాన్కుర్యాదితిసంక్షేపః-గౌతమవ్యాఖ్యాయాంభృగుః॥యతిహస్తేజలందత్వాభైక్ష్యందద్యాత్పునర్జలమ్। భైక్షంపర్వతమాత్రంస్యాత్తజ్జలంసాగరోపమమ్॥ అత్రసర్వత్రమూలంమాధవాపరార్కమదనరత్నస్మృత్యర్థసారాదౌజ్ఞేయం-కణ్వః॥ఏకరాత్రంవసేద్గ్రామేనగరేపంచరాత్రకమ్। వర్షాభ్యోన్యత్రవర్షాసుమాసాంస్తుచతురోవసేత్॥జాబాలశ్రుతౌ॥ శూన్యాగారేదేవగృహతృణకుటీవల్మీకవృక్షమూలకులాలశాలాగ్నిహోత్రగృహనదీపులినగిరికుహరనిర్ఝరస్థండిలేష్వనికేతనఇతిమాత్స్యే॥ అష్టౌమాసాన్విహారస్స్యాద్యతీనాంసంయతాత్మనామ్। ఏకత్రచతురో[illegible]న్వార్షికాన్నివసేత్పునః॥ అవిముక్తప్రవిష్టానాంవిహారస్తునవిద్యతే॥అత్రిః॥ భిక్షాటనంజపంస్నానంధ్యానంశౌచంసురార్చనమ్। కర్తవ్యానిషడేతానిసర్వథానృపదండవత్॥ మంచకంశుక్లవస్త్రంచస్త్రీకథాంలౌల్యమేవచ। దివాస్వాపంచయానంచయతీనాంపతనానిషట్॥ ఆసనంపాత్రలోభశ్చసంచయశ్శిష్యసంగ్రహః। దివాస్వాపోవృథాజల్పోయతేర్బంధకరాణిషట్॥దక్షః॥ నాధ్యేతవ్యంనవక్తవ్యంనశ్రోతవ్యంకథంచన।యతిపాత్రాణిమృద్వేణుదార్వలాబుమయానిచ॥ మదనరత్నేఅత్రిః॥ పిత్రర్థంకల్పితంపూర్వమన్నందేవాదికారణాత్। వర్జయేత్తాదృశీంభిక్షాంపరబాధాకరీంతథా॥ బృహస్పతిః॥ నతీర్థవాసీనిత్యంస్యాన్నోపవాసపరోయ

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

తిః।నచాధ్యయనశీలస్స్యాన్నవ్యాఖ్యానపరోఽభవేత్॥ ఏతద్వేదార్థభిన్నపరం-
అత్రిః॥స్నానంసురార్చనంధ్యానంప్రాణాయామోబలిస్తుతిః। భిక్షాటనంజ
పస్సంధ్యాత్యాగఃకర్మఫలస్యచ ॥ ఏతేయతిధర్మాఇత్యర్థః-అన్యేపిమాధవమి
తాక్షరాదౌజ్ఞేయాః - యతిధర్మసముచ్చయేత్॥నస్నానమాచరేద్భిక్షుఃపు
త్రాదినిధనేశ్రుతే।పితృమాతృక్షయంశ్రుత్వాస్నాత్వాశుధ్యతిసాంబరః—
అథయతిసంస్కారఃస్మృత్యర్థసారే॥ సర్వసంగనివృత్తస్యధ్యానయోగరత
స్యచ।నతస్యదహనంకార్యమాశౌచంనోదకంక్రియా॥ తథా॥కుటీచకంతుప్ర
దహేత్పూరయేత్తుబహూదకమ్। హంసోజలేతునిక్షేప్యఃపరహంసంప్రపూ
రయేత్ ॥ పాలాశమూలేనదీతీరేన్యత్రవా గంధపుష్పాలంకృతంశవంవాద్య
ఘోషేణ నీత్వాదండమాత్రం వ్యాహృతిభిస్స్నాత్వాసప్తవ్యాహృతిభిస్త్రిః
ప్రోక్ష్యదర్భానాస్తీర్యనవఘటేపంచరత్నోదకంక్షిప్త్వానారాయణఃపరంబ్ర
హ్మేత్యభి మంత్ర్యతేనైవసంస్నాప్యాష్టాక్షరేణ వస్త్రగంధపుష్పధూపదీ
పాదీన్దత్వావిష్ణోర్హవ్యంరక్షస్వేతిశవంగర్తేనిధాయేదంవిష్ణురితిదక్షిణహస్తే
దండంయదస్యపారే ఇతిసవ్యేశిక్యంయేనదేవాః పవిత్రేణేతిముఖేజలపవిత్రం
సావిత్ర్యోదరేపాత్రంభూమిశ్వభ్రేతిగుహ్యేకమండలుంనిధాయచిత్తిస్స్రు
గితిదశహోతాభిమంత్రయేదితివిశ్వాదర్శటీకాయాంస్మృత్యర్థసారేచ - బృ
హచ్ఛౌనకస్తు ॥ యతింపురుషసూక్తేనస్నాపయిత్వావటంతతః। ప్రణవే
నాష్టవారంతంప్రోక్షయేదథసర్వతః॥విష్ణోర్హవ్యంరక్షస్వేతియజుషాప్రణవే
నచ।గర్తేప్రేతంవినిక్షిప్యచేదంవిష్ణుర్విచక్రమః॥ ఇతిమంత్రేణదండంతుదద్యా
ద్దక్షిణహస్తకే। మూర్ధానంభూర్భువస్స్వశ్చేత్యుక్త్వాశంఖేనభేదయేత్॥గ
ర్తంపురుషసూక్తేనలవణేనప్రపూరయేత్। సృగాలశ్వాదిరక్షార్థంసమ్యగ్గ
ర్తంప్రపూరయేదితి కుటీచకస్యతుదాహఃకార్యః యథాసర్వంప్రాగ్వత్కృ
త్వాగ్నింప్రజ్వాల్యసాగ్నేర్దక్షిణకరే ఉపావరోహేత్యవరోహ్యానిర్మథ్యవా
గర్తేచితింకృత్వాగ్నినాగ్నిస్సమిధ్యత ఇత్యగ్నిందత్వాసావిత్ర్యాప్రణవేనవా
దహేత్- తతోష్టశతంప్రణవంనారాయణఃపరంబ్రహ్మేతిజప్త్వాసశిరఃప్రణ
వవ్యాహృత్యాగాయత్ర్యాతదస్యాస్థీనితీర్థేక్షిప్త్వాస్నానాచ్ఛుచిః నాస్యౌ
ర్ధ్వదేహికం॥ త్రిదండగ్రహణాదేవప్రేతత్వంనైవజాయత ఇతిఉశనస్స్మృ
తేః-ఏకాదశేహ్నిపార్వణంతదపిత్రిదండినః - హంసపరమహంసాదీనాంపా
ర్వణాదికిమపినకార్యమితిశూలపాణిః-శ్రాద్ధచింతామణౌదత్తాత్రేయః॥ఏకో
ద్దిష్టంజలంపిండమాశౌచంప్రేతసత్క్రియామ్। నకుర్యాద్వార్షికాదన్యద్బ్ర

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

హ్మాభూతాయభితువే ॥ ప్రేతశ్రీయమైకోద్దిష్టనిషేధేసిద్ధేపునస్తద్గ్రహణ మాబ్దికపరం- తేనతత్పార్వణమేవంత్రిదండినాంద్వాదశేనారాయణబలిః-త ద్విధిరన్యశ్చవిశేషః ప్రాగుక్తఇత్యలంబహునా... ... ... *

శ్లో॥ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుధర్మతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చ సమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిముపహాయవివేచనీయంవిద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోస్మి తేషు ॥ మయాసద్వాసద్వాయదిహగదితంమందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్య వసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్ర తాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగణనార్ణవ కర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపిమర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమ లాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ శ్రీభట్టరామేశ్వరసూరిసూ నుశ్రీభట్టనారాయణసూరిసూనోః। శ్రీరామకృష్ణస్యసుతఃకృతీమంవ్యధాన్ని బంధంకమలాకరాఖ్యః ॥ నానానిర్ణయవత్త్వాన్నిర్ణయసింధుః ప్రోచ్య తాంవిబుధాః । నిర్ణయసరోజవత్త్వాన్నిర్ణయకమలాకరోప్యస్తు ॥ వ సుబుధుక్రతుభూమితేగతేబ్దేనరపతివిక్రమతోథయాతిరౌద్రే । తపసీశివతి థౌసమాపితోయంరఘుపతిపాదసరోరుహేర్పితశ్చ ॥ జగతిసకలవిద్యాంసిం ధుముష్టింధయానాంపరభణితిపరీక్షాయుజ్యతేసజ్జనానామ్ । తదిహమమని బంధేదూషణంభూషణంవాయదిభవతివిదగ్ధైస్తద్ధ్యవశ్యంవిమృశ్యమ్॥ *

ఇతిశ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర భట్టసూరిసూనుమీమాంసకనారాయణ భట్టసుతవిద్వన్ము కుటహీరాంకురశ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజదినకర భట్టానుజకమలాకరభట్టకృతేనిర్ణయసింధౌ తృతీయఃపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః.

శ్రీసీతారామార్పణమస్తు

వేద గ్రంథాలయం 9666122140

హ్యోభూతాయభితువై ॥ ప్రేతశ్రియమైకోద్దిష్టనిషేధేసిద్ధేపునస్తద్గ్రహణమాబ్దికపరం- తేనతత్పార్వణమేవంత్రిదండినాందన్యాద శేనారాయణబలిః-తద్విధిరన్యశ్చవిశేషః ప్రాగుక్తఇత్యలంబహునా... ... ... *

శ్లో॥ఏవంనిరూపితమిదంగహనంతుధర్మతత్త్వంవిచార్యవచనైశ్చనయైశ్చసమ్యక్ । తద్దోషదృష్టిముపహాయవివేచనీయంవిద్వద్భిరిత్యవిరతంప్రణతోస్మితేషు ॥ మయాసదప్యసద్వాయదిహగదితంమందమతినాకిమేతచ్ఛక్యంవాధ్యవసితుమపిస్వల్పమతినా । తదేవంయత్కించిద్గదితమిహవిఖ్యాతమహిమాప్రతాపోయంసర్వోవికసతితుపిత్రోశ్చరణయోః ॥ యోభాట్టతంత్రగణనార్ణవకర్ణధారశ్శాస్త్రాంతరేషునిఖిలేష్వపిమర్మభేత్తా । యోత్రశ్రమఃకిలకృతఃకమలాకరేణప్రీతోమునాస్తుసుకృతీబుధరామకృష్ణః॥ శ్రీభట్టరామేశ్వరసూరిసూనుశ్రీభట్టనారాయణసూరిసూనోః। శ్రీరామకృష్ణస్యసుతఃకృతీమంవ్యధాన్నిబంధంకమలాకరాఖ్యః ॥ నానానిర్ణయవత్త్వాన్నిర్ణయసింధుః ప్రోచ్యతాంవిబుధాః । నిర్ణయసరోజవత్త్వాన్నిర్ణయకమలాకరోప్యస్తు ॥ వసుఋతుక్రతుభూమితేగతేబ్దేనరపతివిక్రమతోథయాతిరౌద్రే । తపసీశివతిథౌసమాపితోయంరఘుపతిపాదసరోరుహేర్పితశ్చ ॥ జగతిసకలవిద్యాంసింధుముష్టింధయానాంపరభణితిపరీక్షాయుజ్యతేసజ్జనానామ్ । తదిహమమనిబంధేదూషణంభూషణంవాయదిభవతివిదగ్ధైస్తద్ధ్యవశ్యంవిమృశ్యమ్॥ ❀

ఇతిశ్రీమత్పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ శ్రీమద్రామేశ్వర
భట్టసూరిసూనుమీమాంసకనారాయణ భట్టసుతవిద్వన్ము
కుటహీరాంకురశ్రీరామకృష్ణభట్టాత్మజదినకర
భట్టానుజకమలాకరభట్టకృతేనిర్ణయసింధౌ
తృతీయఃపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః.
శ్రీసీతారామార్పణమస్తు

వేద గ్రంథాలయం 9666122140